Αναστασία Γ. Σοροβίγκα

Θ Ε Μ Α :
«Τα ευρωπαϊκά πρότυπα και οι ελληνικές κατευθύνσεις της εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία : Η Σχολή της Τεγέας (1918-1982)».

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ε. Γεωργιτσογιάννη
(Αναπλ.Καθ. Χαροκοπείου Παν/μίου)

ΑΘΗΝΑ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 1 - 3

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ 4-13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

1.1. **Αυστροουγγαρία** 14-22

1.2. **Βέλγιο** 23-41

1.3. **Γαλλία** 41-59

1.4. **Γερμανία** 59-75

1.5. **Γιουγκοσλαβία** 75-77

1.6. **Δανία** 77-84

1.7. **Ελβετία** 84-136

1.8. **Ηνωμένο Βασίλειο** 137-169

1.9. **Ισπανία** 169-174

1.10. **Ιταλία** 175-202

1.11. **Λουξεμβούργο** 202-203

1.12. **Νορβηγία** 203-209

1.13. **Ολλανδία** 209-221

1.14. **Ουγγαρία** 221-222

1.15. **Πολωνία** 222-227

1.16. **Ρουμανία** 227-230

1.17. **Σουηδία** 230-241

1.18. **Τσεχοσλοβακία** 241-242

1.19. **Φινλανδία** 242-248

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 248-255

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ

Α. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

2Α.1. **Αγροτολέσχες Σάμου** 256

2Α.2. **Αμαλίειο Ορφανοτροφείο** 256-263

2Α.3. **Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας Χανίων «Αριάδνη»** 264

2Α.4. **Βιοτεχνική Οικοκυρική Σχολή Ξάνθης** 264-268

2Α.5. **Βιοτεχνική Σχολή Ρόδου** 268-269

2Α.6. **Εθνικά Ορφανοτροφεία και Οικοτροφεία** 269-271

2Α.7. **Επαγγελματική Σχολή Θηλέων Ναυπλίου** 271-272

2Α.8. **Η Επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα από τις Σχολές της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας (Φ.Ε.)**

2Α.8.1. Γενικά 272-275

2Α.8.2. Οικοκυρικό τμήμα στο Αρσάκειο Αθηνών 275-278

2Α.8.3. Οικοκυρική Σχολή στη Θεσσαλονίκη 278-279

2Α.8.4. Αρσάκειος Οικοκυρική Σχολή Ρόδου 280

2Α.8.5. Αρσάκειος Σχολή Οικογενειακής και Κοινωνικής Αγωγής Πάτρας 280-281

2Α.9. **Κολλέγιο Οικιακής Οικονομίας και Ανωτέρας Κοινωνικής Μορφώσεως** 281-282

2Α.10. **Λαμπριάδειος Οικοκυρική Σχολή Άνω Σουδενών Ζαγορίου (Λ.Ο.Σ.)** 282-285
2Α.11. **Λέσχη του Εργαζομένου Κοριτσιού (Λ.Ε.Κ.)** 286-295
2Α.12. **Οικοκυρική Βιοτεχνική Επαγγελματική Σχολή «Το Ελληνικό Σπίτι»** 296-304
2Α.13. **Οικοκυρική Σχολή Βερβένων Κυνουρίας** 305
2Α.14. **Οικοκυρική Σχολή Ιεράς Μονής Αγ. Νικολάου Καλτεζών** 305-306
2Α.15. **Οικοκυρική Σχολή Λεωνιδίου Κυνουρίας** 306-307
2Α.16. **Οικοκυρική Σχολή Σάμου** 307-308
2Α.17. **Οικοκυρική Σχολή της Ενώσεως Ελληνίδων** 308-317
2Α.18. **Οικοκυρική Σχολή Φιλοπτώχου Αδελφότητας Τρίπολης** 317-319
2Α..19. **Οικοκυρική Σχολή της Χριστιανικής Ενώσεως Νεανίδων (Χ.Ε.Ν.)** 320-321
2Α.20. **Σύλλογος κυριών υπέρ της γυναικείας παιδεύσεως** 321-324
2Α.21. **Σύλλογος προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων**
2Α.21.1. Οικοκυρική Σχολή Έδεσσας 324-327
2Α.21.2. Οικοκυρική Σχολή Φλώρινας 327-330
2Α.22. **Σχολές Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας** 330-345
2Α.23. **Σχολή Ταπητουργίας στο Βαλτεσινίκο Αρκαδίας** 345-346
2Α.24. **Χαροκόπειο Εργαστήριο Απόρων Γυναικών και Κορασίων Κεφαλλονιάς** 346
2Α.25. **Χαροκόπειος Σχολή Οικιακής Οικονομίας** 347-352

Β. **ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ**

2Β.1. **Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας Αιγύπτου** 352-358
2Β.2. **Ελληνικές Σχολές Οικιακής Οικονομίας στην Ηγεμονία της Σάμου**
2Β.2.1. Μαυρογένειος Επαγγελματική Σχολή Σάμου 358-361
2Β.2.2. Οικοκυρική Σχολή Μαρίας Καΐρου 361-363

2Β. 3. Ελληνικές Σχολές Οικιακής Οικονομίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία

2Β.3.1. Κωνσταντινούπολη και Μ. Ασία 363-368

2Β. 3.2. Ελληνικές Σχολές Οικιακής Οικονομίας στην Ήπειρο 368-369

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 369-374

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΤΕΓΕΑΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΕΓΕΑΣ

3.1. Συνοπτική γεωγραφία και ιστορία της Τεγέας 375-387

3.2. Τεγεατικός Σύνδεσμος

3.2.1. Ίδρυση 388-391

3.2.2. Δράση 391-398

3.2.3. Ευεργέτες και δωρητές του Συνδέσμου 398-401

3.3. Η Ίδρυση και λειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου 401-425

3.4. Η τελευταία περίοδος λειτουργίας της Σχολής 425-432

3.5. Η ανέγερση του κτηρίου της Σχολής 432-448

3.6. Ο υλικοτεχνικός εξοπλισμός της Σχολής 448-459

3.7. Ωρολόγια προγράμματα – Διδασκόμενα μαθήματα της Σχολής

3.7.1. Το αναλυτικό ωρολόγιο πρόγραμμα της Σχολής 459-477

3.7.2. Διδασκόμενα μαθήματα 478-494

3.7.3. Σκοπός των διδασκομένων μαθημάτων 494-502

3.8. Στοιχεία για τις μαθήτριες της Σχολής

3.8.1. Οι μαθήτριες από το 1918-1940 502-510

3.8.2. Οι μαθήτριες στα μεταπολεμικά χρόνια 510-529

3.8.3. Στατιστικά στοιχεία των αποφοίτων 529-534

3.8.4. Οι οικότροφες μαθήτριες 534-537

3.8.5. Η διατροφή των μαθητριών 537-546

3.8.6. Καθήκοντα των μαθητριών 546-547

3.8.7. Βραβεία και αριστεία μαθητριών 547-552

3.9. Διδακτικό και βοηθητικό προσωπικό της Σχολής 552-553

3.9.1. Διδακτικό και βοηθητικό προσωπικό της Σχολής (1918-1940) 553-562

3.9.2. Διδακτικό και βοηθητικό προσωπικό της Σχολής (1940-1982) 562-587

3.9.3. Πίνακας διδακτικού και βοηθητικού προσωπικού της Σχολής (1918-1982) 587-591

3.10. Επίσημοι επισκέπτες της Σχολής 591-594

3.11. Οικονομική κατάσταση της Σχολής

3.11.1. Οικονομική κατάσταση της σχολής – πόροι 595-610

3.11.2. Τεγεατικός Σύνδεσμος Αμερικής – Τεγεατικός Σύνδεσμος Αθηνών / Πειραιώς

Τεγεατικός Σύνδεσμος Κυριών και Δεσποινίδων « Η Επισκοπή» Σικάγου 610-612

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 612-615

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 616-624

Πηγές – Βιβλιογραφία 625-671

Παραρτήματα 672-770

Φωτογραφικό υλικό

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή πραγματεύεται τα ευρωπαϊκά πρότυπα και τις ελληνικές κατευθύνσεις της εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία και ειδικότερα εστιάζεται στη μελέτη της «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής» στην Τεγέα της Αρκαδίας (1918-1982).

Η διατριβή έχει σκοπό να καταγράψει και να αποτυπώσει στοιχεία που αφορούν και σκιαγραφούν το καθεστώς και τα ισχύοντα σχετικά με την εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Συγχρόνως επιχειρείται να διερευνηθούν οι παράγοντες και οι προϋποθέσεις που οδήγησαν το ελληνικό κράτος σε συγκεκριμένες εκπαιδευτικές επιλογές και ενέργειες με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα αυτού του τομέα εκπαίδευσης. Επισημαίνονται, επίσης, οι αφορμές και τα αίτια που τυχόν οδήγησαν τους αρμοδίους φορείς της παιδείας σε διάφορες επιλογές και ενέργειες.

Παράλληλα, καταβάλλεται προσπάθεια να γίνουν οι αναγκαίες συγκρίσεις και παραβολές, ώστε να εξακριβωθεί, εάν και κατά πόσο οι κυβερνητικές αποφάσεις υλοποιούνταν σε όλα τα επίπεδα ή αν παρέμεναν νεκρό γράμμα.

Ταυτόχρονα αναζητώνται τα αίτια και οι υπεύθυνοι για την υστέρηση ή ανεπάρκεια στην εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία όπου αυτή διαπιστώνεται. Καταγράφονται, τέλος, κριτικές απόψεις και συμπεράσματα σχετικά με τις σπουδαιότερες ενέργειες των πολιτειακών και ιδιωτικών φορέων που σχετίζονται με την εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας.

Η εργασία μας, βάσει της θεματολογίας της, διαιρείται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούσαν στην εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία σε χώρες της Ευρώπης με ιδιαίτερη έμφαση στην Ελβετία, η οποία υπήρξε η πρωτοπόρος στη διάδοση της εκπαίδευσης αυτής σε όλη την Ευρώπη. (Δεδομένου ότι η πρόσβαση σε αρχεία και η μελέτη βιβλίων στις βιβλιοθήκες της Ευρώπης ήταν εξαιρετικά δύσκολη, κυρίως λόγω του μεγάλου αριθμού τους, η μελέτη και καταγραφή στοιχείων που αφορούσαν στο υπό εξέταση θέμα σε ορισμένες χώρες της Ευρώπης ήταν αδύνατη. Για το λόγο αυτό τα στοιχεία σχετικά με τις χώρες αυτές δεν παρουσιάζονται με λεπτομέρειες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η επίδραση των ευρωπαϊκών προτύπων εκπαίδευσης του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στην Ελλάδα και στον εκτός

συνόρων Ελληνισμό και η ίδρυση και λειτουργία σχολών αγροτικής Οικιακής Οικονομίας από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύεται διεξοδικά η εκπαίδευση των νέων κοριτσιών στην «Επαγγελματική και Οικοκυρική Σχολή» Τεγέας, που ιδρύθηκε από το κοινωφελές σωματείο των απανταχού Τεγεατών, τον Τεγεατικό Σύνδεσμο και λειτούργησε από το έτος 1918 έως το έτος 1982. Γίνεται αναφορά στην ιστορία της Τεγέας και του Τεγεατικού Συνδέσμου και επίσης στο ιστορικό της ίδρυσης, οργάνωσης και λειτουργίας της σχολής αυτής, η οποία λειτούργησε με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία. Ακολουθούν τα Γενικά Συμπεράσματα.

Στο τέλος της εργασίας παρατίθενται παραρτήματα με σχετικές με το θέμα πηγές. Τέλος, παρατίθεται φωτογραφικό υλικό από τις δραστηριότητες και τη λειτουργία των σχολών Οικιακής Οικονομίας της Ευρώπης, της Ελλάδας καθώς και της «Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου», κατάλογος πηγών και βιβλιογραφία.

Στην προσπάθειά μας να προσεγγίσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα το θέμα μας, λάβαμε υπ' όψη μας την υπάρχουσα βιβλιογραφία και ικανό αρχειακό υλικό, σχετικό με την εποχή, προϊόν έρευνάς μας σε αρχεία και βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Αναζητήσαμε προσωπικά αρχεία και αρχεία διαφόρων οργανισμών και ιδρυμάτων, καθώς και προφορικές μαρτυρίες για την ολοκλήρωση της επεξεργασίας του θέματός μας. Επεξεργαστήκαμε επίσης τα Διατάγματα, Νομοσχέδια και τις εγκυκλίους της περιόδου, που αφορούσαν στο θέμα μας. Αξιοποιήθηκε επίσης και η σχετική βιβλιογραφία.

Την εκπόνηση της παρούσας διατριβής ανέλαβα κατόπιν υποδείξεως της κ. Ευαγγελίας Γεωργιτσογιάννη, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου, προς την οποία εκφράζω θερμές ευχαριστίες για την επιστημονική καθοδήγηση και τη βοήθεια την οποία μου παρείχε κατά τη διάρκεια της συγγραφής της.

Ευχαριστώ θερμά επίσης και τα δύο άλλα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής, τον κ. Κωνσταντίνο Αποστολόπουλο, Καθηγητή του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου και τον κ. Χάρη Μπαμπούνη, Επίκουρο Καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών, οι οποίοι συνέβαλαν στην αντιμετώπιση δυσκολιών, τις οποίες, όπως ήταν

επόμενο, συνάντησα κατά τη διαπραγμάτευση του θέματός μου. Ευχαριστώ επίσης και τον κ. Γεώργιο Μοσχόπουλο, τ. Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Πατρών, για τη βοήθεια που μου πρόσφερε κατά την εκπόνηση της διατριβής μου.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω επίσης στο Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών για τη χορήγηση υποτροφίας στον τομέα της Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας κατά τα έτη 2001-2005.

Ευχαριστώ, τέλος, όλους εκείνους, οι οποίοι με οποιονδήποτε τρόπο συντέλεσαν στην αρτιότερη εμφάνιση και παρουσίαση της διατριβής, ιδιαιτέρως τις ελληνικές κοινότητες σε διάφορα κράτη της Ευρώπης, οι οποίες ευαισθητοποιήθηκαν, καθώς επίσης και διάφορους Έλληνες των χωρών αυτών, οι οποίοι με βοήθησαν στη συγκέντρωση σημαντικών στοιχείων της εργασίας αυτής, όπως και όλους όσους μου εμπιστεύθηκαν το προσωπικό τους αρχείο. Για τη σημαντική συμβολή τους στην ολοκλήρωση του παρόντος πονήματος εκφράζω τις ευχαριστίες μου ιδιαιτέρως στους: κ. Αγγελάκο Αργύριο, κ. Αντωνόπουλο Παναγιώτη, κ. Αθανασόπουλο Κώστα, κ. Βαγενά Παρασκευή, κ. Γαλάνη Παναγιώτη, κ. Γκάνιο Γεώργιο, κ. Δαβραντζή Γεωργία, κ. Δάγκαρη – Λάτση Χριστίνα, κ. Ζαχαρόπουλο Γεώργιο, κ. Ζαχαρόπουλο Ζαχαρία, κ. Ζαχόπουλο Γεώργιο, κ. Jourdan Angela, κ. Ζουρελίδη Συμεών, κ. Ζωγόγιαννη Δημήτριο, Ηγουμένη Βερονίκη Μοιράγια της Ιεράς Μονής Αγ. Νικολάου Καλτεζών, Αρκαδίας, κ. Heinonen Visa, κ. Ηλιάδου – Τάχου Σοφία, +Θανόγιαννη Γεώργιο, κ. Immig Nicole, κ. Καρτσώλη – Δενδρινού Γεωργία, κ. Κατεβαίνη Ινώ, κ. Kervinen Aila, κ. Κιοσέ Στέλιο, κ. Κίτσο Απόστολο, κ. Κοκκέβη Ολυμπιάς, κ. Κοντογεωργάκη Ευθυμία, κ. Κορολόγο Αριστείδη, κ. Κουλεντιανού Μαργαρίτα, κ. Κουπάδη Στέλλα, κ. Κούρου Δήμητρα, κ. Κυραρίνη – Διαμαντοπούλου Μαριέττα, κ. Κωφό Ευάγγελο, κ. Λάντρο Χρήστο, +Λάτση Ηλία, κ. Μαραγκουδάκη Σταύρο, κ. Michaelis Juliette, Μοναχή Τιμοθέη Γερακάκη της Μονής Καλυβιανής (Μοίρες Ηρακλείου Κρήτης), κ. Παναγιωτοπούλου Ειρήνη, κ. Παπάζογλου Χρήστο, κ. Παπακώστα Θεοδώρα, κ. Παπαναστασίου Αγγελική, κ. Πουλιδάκη Κλαούντια, κ. Σαρισάββα Δημήτριο, κ. Σουλογιάννη Ευθύμιο, κ. Σπηλιωτοπούλου Ειρήνη, κ. Σκέντρου Αναστασία, + Σταυροπούλου – Σοροβίγκα Αθανασία, κ. Ταλιαδόρου Ματίνα, κ. Φραγκόπουλο Δημήτριο, κ. Χαγιάννη – Μαλαγάρη Αγγελική, κ. Χαραλάμπους Αντιγόνη και κ. Ψυχογιό Ιωάννη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η Οικιακή Οικονομία ως επιστήμη έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα στον ‘’Οικονομικό’’ του Ξενοφώντα. Στο σύγγραμμα αυτό γίνεται αναφορά στην οργάνωση και διαχείριση του οίκου[1]. Τονίζεται ιδιαίτερα η ισότιμη συνεισφορά της γυναίκας στη διαχείριση του ‘οίκου’, εφ’ όσον αυτή διαφυλάσσει και αξιοποιεί τα έσοδα, που προέρχονται από την εξωτερική εργασία του άντρα, ενώ ταυτόχρονα έχει την ευθύνη για τις υπόλοιπες ενδοοικιακές εργασίες[2].

Ο Αριστοτέλης στα ‘’Πολιτικά’’ εστιάζει, επίσης, το ενδιαφέρον του στην οικογένεια, την οποία θεωρεί πρωταρχική και θεμελιώδη μικρογραφία της πολιτείας. Η γυναίκα πρέπει, κατ’ αυτόν, να λαμβάνει ανάλογη μόρφωση προς τους οικογενειακούς και κοινωνικούς σκοπούς, τους οποίους καλείται να υπηρετήσει[3].

Η επιστήμη της Οικιακής Οικονομίας άρχισε να αναπτύσσεται από τα τέλη του 18ου αιώνα στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική και ήταν συνδεδεμένη με τη γυναίκα, τη διαχείριση του οίκου και τις οικιακές τέχνες.

Οι πρώτες απόπειρες διδαχής των οικιακών καθηκόντων στο σχολείο έγιναν στα μεγάλα βιομηχανικά κέντρα της Ευρώπης, όπου η γυναίκα ήταν υποχρεωμένη να απομακρύνεται από το σπίτι, για να εργασθεί. Ταυτόχρονα το μεγάλο κόστος ζωής και η έλλειψη υπηρετικού προσωπικού καθιστούσαν αναγκαία τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας[4].

Η διδασκαλία των μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας αποσκοπούσε στη βελτίωση της καθημερινής ζωής και στην επίλυση των καθημερινών προβλημάτων της γυναίκας, ως συζύγου, μητέρας και οικοδέσποινας. Με την πρακτική τους εφαρμογή και τη θεωρία, τα κορίτσια διδάσκονταν τις υγιεινές συνθήκες διαβίωσης στο σπίτι, τη θρεπτική αξία των τροφών,

---

[1] Κ. Αποστολόπουλος, *Οικιακή Οικονομία, Ιστορική και Φιλοσοφική Θεώρηση*, Β΄, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1999, σσ. 132-134. Ζ. Γραβάνη, *Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας – Οργάνωση και Αξιολόγηση του αναλυτικού προγράμματος, 1881-1991,* Αθήνα 1995, σσ. 32-33.Εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, «Οικοκυραί και Οικοκυρειό», 29 Μαΐου 1905, αρ. 838, σ. 4.

[2] Κ. Κουτρούμπα & Κ. Αποστολόπουλος, *Η Οικιακή Οικονομία στην Αρχαία Ελλάδα και οι* Απαρχές *της σύγχρονης Ανθρωποοικολογίας*, Σταμούλης, Αθήνα 2003, σ. 116.

[3] Κ. Κουτρούμπα & Κ. Αποστολόπουλος, ό.π., σσ.128, 134. Αικ. Βαρουξάκη, *Οικιακή Οικονομία,* Ι.Ν. Σιδέρης, Αθήνα 1903, σ. 2.

[4] L. Dausset, «Vue d’ensemble de l’enseignement ménager, avant, pendant, depuis la guerre», *Congrès International d’enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 13.

καθώς και την καλύτερη αξιοποίηση του οικογενειακού εισοδήματος. Παράλληλα, ως μέλλουσες μητέρες διδάσκονταν πώς να αναθρέψουν καλύτερα τα παιδιά τους. Η γυναίκα έπρεπε να συγκεντρώνει όλες τις αρετές και τα προσόντα εκείνα που απαιτούνταν για να διαχειριστεί καλύτερα τα του οίκου της και να φροντίσει την οικογένειά της. Έτσι θα προέκυπτε ωφέλεια για την πατρίδα και ευρύτερα για την ανθρωπότητα[5].

Στα τέλη του 18ου αιώνα, στα μεγάλα βιομηχανικά κέντρα της Γερμανίας άρχισαν να ιδρύονται οι πρώτες ειδικές σχολές Οικιακής Οικονομίας (Haushaltungs Schulen), στις οποίες τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν κυρίως η ραπτική, το κέντημα, η επιδιόρθωση ρούχων και η υφαντική. Το 1854 ιδρύθηκε στο Βερολίνο η πρώτη σχολή Οικιακής Οικονομίας, ενώ μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα είχαν ιδρυθεί πολλές αντίστοιχες ιδιωτικές σχολές στη Γερμανία[6].

Περί τα τέλη του 19ου αιώνα η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας είχε διαδοθεί σχεδόν παντού στην Ευρώπη (Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Αγγλία, Ολλανδία, Σουηδία), με πρωτοβουλία φιλανθρωπικών ενώσεων, γυναικείων ενώσεων, κυριών της αριστοκρατίας, αρχόντων ή δημοκρατικών κυβερνήσεων, με την ίδρυση σχολών Οικιακής Οικονομίας και την διδασκαλία περιοδευόντων μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας ή μαγειρικής για κορίτσια όλων των κοινωνικών στρωμάτων από δεκατριών ετών. Επίσης είχαν συσταθεί ιδρύματα, που αφορούσαν στη βιομηχανία ενδυμάτων, ένα παραδοσιακό τομέα εργασίας των γυναικών, δεδομένου ότι το έργο των φιλάνθρωπων εκείνης της εποχής στήριζε τις γυναικείες ασχολίες με τις παραδοσιακές δραστηριότητες, όπως της πλύστρας, της μοδίστρας, της υπηρέτριας και της νοικοκυράς[7].

Ιδιαίτερη ανάπτυξη σημειώθηκε στην Ελβετία, όπου η εξάπλωση της διδασκαλίας του μαθήματος οφειλόταν στο Σύλλογο «Υπέρ της Δημοσίας Ωφελείας των Ελβετίδων Κυριών». Το δε 1908 συνήλθε στο Φρίμπουργκ της Ελβετίας το Α΄ Συνέδριο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Οικιακής Οικονομίας[8].

---

[5] Σπ. Καλλιάφας, «Η σύγχρονος εκπαίδευσις των κορασίων», *Εκπαιδευτική Επιθεώρησις*, τ. Ι΄ (Οκτώβριος 1919), σσ.322-324. Ειρ. Πράτσικα, «Η διδασκαλία της Οικοκυρικής ως μέσον προς καταπολέμησιν της φθίσεως», *Εκπαιδευτική Επιθεώρησις*, τ. Α΄, Ιανουάριος 1919, σσ. 11-12.

[6] «Οικιακή Οικονομία», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη*, τ. ΙΗ΄, Φοίνιξ, Αθήνα 1926, όπως συμπληρώθηκε το 1957, σ. 735.

[7] Ph. Barras, *L'école professionnelle et ménagère de jeunes filles de Genève (1897-1927)*, Société d'Histoire et d'Archéologie de Genève, 1994, σσ. 20-24. Ch. Renevey Fry, *En attendant le prince charmant, l' éducation des jeunes filles a Genève 1740-1970*, SRED, Γενεύη 1997, σσ. 147.

[8] IFHE, «The first International congress of 1908», *History of the International Federation for Home Economics*, 2-3, (June – September 1972,), σσ. 7-9.

Μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, η επιστήμη της Οικιακής Οικονομίας άρχισε να συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό θεωρητικών και πρακτικών τομέων, κατέχοντας αξιοσημείωτη θέση στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα αρκετών ευρωπαϊκών ανώτερων σχολών και πανεπιστημίων. Έτσι τα προηγμένα κράτη, η Ιαπωνία[9], η Αγγλία, η Αμερική, η Σουηδία, το Βέλγιο και άλλα, κατανοώντας την αξία της Οικιακής Οικονομίας ίδρυσαν πανεπιστημιακά τμήματα τετραετούς φοίτησης με αντικείμενο την επιστήμη αυτή (Household Sciences)[10].

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής τα Τεχνολογικά Ινστιτούτα Ντρέξελ (Drexel)[11], Πρατ (Pratt), Αρμούρ (Armour) και Λέβις (Levis), περιλάμβαναν έδρες επιστημονικής Οικιακής Οικονομίας, ισόβαθμης προς τις άλλες επιστήμες[12].

Η Οικιακή Οικονομία ως επιστημονικός κλάδος αναπτύχθηκε στην Αμερική κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Οι πρώτοι, που την εισήγαγαν, ήταν οι Σαρλότ Πέρκινς Γκίλμαν (Charlotte Perkins Gilman) και η Έλεν Ρίτσαρντς (Ellen Richards). Κατά το διάστημα μεταξύ του 1910 και του 1920, οι ιδέες του Φρέντερικ Τέιλορ (Frederick Taylor), που αφορούσαν στην αύξηση της απόδοσης στην εργασία και το επιστημονικό μάνατζμεντ, εισήχθησαν στην Οικιακή Οικονομία. Η οικονομία σε χρόνο αλλά και η ορθή χρήση των οικιακών συσκευών αποτέλεσαν βασικά θέματα. Το 1917 το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας επεκτάθηκε και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής[13]. Μερικά δε από τα μαθήματα, που σχετίζονταν με τα οικιακά έργα και την οικογενειακή ζωή[14],

---

[9] Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας είχε εγκαθιδρυθεί στο πανεπιστήμιο του Τόκιο νωρίτερα από το 1900. Το πρώτο σχολείο για κορίτσια είχε ιδρυθεί το 1874, και λίγο αργότερα ιδρύθηκε κολέγιο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. IFHE, ό.π. σ. 9.

[10] «Σύνδεσμος προς διάδοσιν οικοκυρικών σπουδών», *Ελληνίς*, Μάρτιος 1921, σ. 29.

[11] Το πρώτο από αυτά τα Ινστιτούτα ιδρύθηκε στη Φιλαδέλφεια από τον Αμερικανό τραπεζίτη Άντονι Ντρέξελ (Antony Drexel), ο οποίος δώρισε ένα σεβαστό ποσό για το πρότυπο αυτό τεχνολογικό σχολείο, το οποίο διέθετε τμήματα ανδρών και γυναικών. Κ. Παρρέν, «Η οικοκυρική εκπαίδευσις της γυναικός-Παλαιαί Θρησκείαι – Δ΄», εφ. Νέον Άστυ, 23 Ιουνίου 1905, σ. 1.

[12] Β. Γεωργιάδου, ό.π.

[13] Σύμφωνα με τη συνεργάτιδα του περιοδικού *Ελληνίς*, Α. Μπεκ, στη διάλεξή της στο Λύκειο Ελληνίδων το 1929, μιλώντας ‘’Περί Υγιεινής και Οικιακής Οικονομίας’’, αναφέρθηκε ότι το μάθημα της Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας ήταν υποχρεωτικό σε όλα τα πολιτισμένα κράτη της Ευρώπης και της Αμερικής, και διδασκόταν σε ειδικές οικοκυρικές και βιοτεχνικές σχολές. Στο Λονδίνο και σε πολλές πόλεις της Αμερικής, η κουζίνα, όπου διδάσκονταν τα κορίτσια των αριστοκρατικών και λαϊκών τάξεων, είχε σχήμα αμφιθεάτρου και οι μαθήτριες καθισμένες κρατούσαν σημειώσεις των διδασκομένων στα τετράδιά τους. Κάθε βδομάδα οκτώ έως δέκα μαθήτριες ήταν ‘’υπηρεσία’’ με φρεσκοσιδερωμένες ποδιές, τις μανσέτες τους και τα πιασίματα για τις κατσαρόλες κρεμασμένα από τη μέση τους. Αθ. Ταρσούλη, *Ελληνίς,* Φεβρουάριος 1929, σσ. 44-45.

[14] Περίπου στο 90% των σχολείων μέσης εκπαίδευσης στην Αμερική, οι μαθητές διδάσκονταν Οικιακή Οικονομία, ενώ κάθε χρόνο περίπου ενάμισι εκατομμύριο μαθητών εγγράφονταν στις ειδικές αυτές τάξεις. Περισσότεροι από 900.000 μαθητές και μαθήτριες παρακολουθούσαν μαθήματα Οικιακής Οικονομίας στη μέση εκπαίδευση.
Στα μαθήματα των οικιακών έργων συγκαταλέγονταν η διατροφή, η ενδυμασία, η ανάπτυξη και η φροντίδα της παιδική ηλικίας, η διευθέτηση ορθής χρήσης χρόνου- χρήματος και πρακτικής δραστηριότητας των μελών της

μπορούσαν να τα παρακολουθήσουν και αγόρια, γεγονός δηλωτικό του ρόλου των δύο συζύγων, οι οποίοι ως σύντροφοι στην οικογενειακή ζωή έπρεπε να αντιμετωπίζουν από κοινού τις ανάγκες της οικογένειας[15]. Μετά το 1945, με την εμφάνιση εξελιγμένων οικιακών συσκευών, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας άλλαξε κατεύθυνση με αποτέλεσμα η μαγειρική να διδάσκεται με καινούριες μεθόδους[16].

Στις περισσότερες πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας αφορούσε κυρίως στην αγωγή και την εκπαίδευση των παιδιών[17]. Ιδρύθηκε επίσης ο πανεθνικός σύλλογος του κλάδου της Οικιακής Οικονομίας[18] (Future homemakers of America), όπου οι νέοι αυτής της ειδικότητας είχαν την ευκαιρία να εφαρμόσουν τις κεκτημένες γνώσεις του δημοτικού σχολείου στην παραγωγή και στην οικογενειακή ζωή.

Στην Ελλάδα η καθυστέρηση της ανάπτυξης της Οικιακής Οικονομίας και της ίδρυσης αντίστοιχων σχολών οφειλόταν στην οικονομική ανεπάρκεια και στην έλλειψη οργάνωσης του

οικογένειας. Οι τάξεις συχνά επισκέπτονταν, ομαδικά, καταστήματα τροφίμων, υφασμάτων, επιπλώσεων, … προκειμένου να συμπληρώσουν το μάθημα της επιλογής και αγοράς πραγμάτων για το σπίτι. Επίσης στα πλαίσια των επισκέψεων πραγματοποιούνταν εκδρομές σε κτίσματα υπό κατασκευή, προκειμένου να διαπιστωθούν προβλήματα σχεδιασμού, διαρρύθμισης και κατασκευής ενός σπιτιού. *Η εκπαίδευσις εις τας Ηνωμένας Πολιτείας της Αμερικής*, Μετάφραση – διασκευή υπό Α.Μ.Γ.Μ., Υπουργείο Υγιεινής, Παιδείας και Πρόνοιας των Ηνωμένων Πολιτειών, Γραφείο Εκπαίδευσης, Μ. Πεχλιβανίδης & Σια, χ.χ., σσ. 99, 102-103.

[15] Τα μαθήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης στα οικιακά έργα στη Μέση εκπαίδευση, άρχιζαν στην ένατη τάξη και διαρκούσαν δύο, τρία ή και τέσσερα έτη. Οι μαθητές επισκέπτονταν συχνά καταστήματα τροφίμων, υφασμάτων, επιπλώσεων, σπίτια υπό κατασκευή για να συμπληρώσουν τις γνώσεις τους. Οι γονείς των μαθητών βοηθούσαν τα παιδιά τους στο σπίτι, στην πρακτική εφαρμογή όσων είχαν διδαχθεί στα μαθήματα των οικογενειακών έργων. Οι δε καθηγητές επισκέπτονταν συχνά τα σπίτια των μαθητών τους για να τους βοηθήσουν, αλλά και για να εκτιμήσουν τα αποτελέσματα της εργασίας τους. *Η εκπαίδευσις εις τας Ηνωμένας Πολιτείας της Αμερικής*, ό.π., σσ. 99-102.

[16] Κ. Αποστολόπουλος, *Οικιακή Οικονομία, Ιστορική και Φιλοσοφική Θεώρηση,* Β΄ Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1999, σσ.100-104. V: Heinonen, «Agrarian ethics and the spirit of consumption-the road from household advising to consumer policy», *New approaches to the study of everyday life*, part II, Proceedings of the International Household & Family Research Conference, Ελσίνκι 1998, σ. 168.

[17] Η διδασκαλία περιλάμβανε από λίγα μαθήματα για την φροντίδα των παιδιών μέχρι τη λειτουργία τμήματος με πλήρες πρόγραμμα που αφορούσε προβλήματα της παιδικής ηλικίας: κανόνες καλής συμπεριφοράς, τη μόρφωση, το χαρακτήρα, την ανάπτυξη, κ.λπ. Στο 95% των σχολών η διδασκαλία ήταν υποχρεωτική με σκοπό την καθιέρωση συνηθειών υγιεινής σε σχέση με τη διατροφή, την ένδυση, την κατοικία, την ενθάρρυνση για εξοικονόμηση τροφών, την καθιέρωση κανόνων καλής συμπεριφοράς και την κατανόηση από τις μαθήτριες ότι οι ίδιες είναι αυτές που θα φέρουν την ευτυχία και τη χαρά στο σπίτι τους και την οικογένειά τους. Vari, *L' insegnamento dell' educazione e dell' economia domestica,* Μιλάνο 1930, σσ.29-30, Ρώμη .

[18] Ο πανεθνικός αυτός Σύλλογος κάλυπτε όλες τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Πουέρτο Ρίκο και τις Παρθένους Νήσους, με πάνω από 540.000 μέλη. Είχε επίσης περίπου 11.000 τοπικούς συλλόγους ή παραρτήματα. Αποτελούσε οργανικό τμήμα του εκπαιδευτικού προγράμματος διδασκαλίας του μαθήματος των οικιακών έργων στη μέση παιδεία, με στόχο την ευημερία της οικογένειας. Οι μαθητές, που συμμετείχαν σ' αυτό το Σύλλογο συνεισέφεραν στην πρόοδο του σχολείου και της τοπικής κοινότητας διαμονής τους. *Η εκπαίδευσις εις τας Ηνωμένας Πολιτείας της Αμερικής,* ό.π., σσ. 104-105.

νεοσύστατου κράτους. Στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού όμως ιδρύθηκαν οι πρώτες σχολές Οικιακής Οικονομίας στη χώρα μας χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία.

Το 19ο αιώνα, η εκπαίδευση των κοριτσιών είχε περιοριστεί στην ''κατ' οίκον'' εκπαίδευση, κυρίως για τα κορίτσια των εύπορων οικογενειών, ενώ για τα κορίτσια του λαού εντασσόταν στη στοιχειώδη εκπαιδευτική βαθμίδα[19]. Για τις κοπέλες που ήθελαν ή είχαν ανάγκη να εργαστούν, υπήρχε μόνο το επάγγελμα της δασκάλας. Παρά ταύτα καταβάλλονταν προσπάθειες ορισμένων γυναικών για την αναβάθμιση της γυναικείας εκπαίδευσης[20]. Βασική μέριμνα της γυναικείας εκπαίδευσης υπήρξε η διδασκαλία των οικιακών έργων. Έτσι στο δημοτικό σχολείο διδάσκονταν τα απαραίτητα χειροτεχνήματα, ενώ στα ανώτερα παρθεναγωγεία, με πρώτο αυτό της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, εκτός των ακαδημαϊκών μαθημάτων, η διδασκαλία των υπόλοιπων μαθημάτων είχε ως στόχο τη μελλοντική ανταπόκριση των κοριτσιών στα καθήκοντά τους στον οίκο (ποικιλτική, ραπτική, πλεκτική)[21].

Η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στα παρθεναγωγεία συμπλήρωνε και συστηματοποιούσε τις γνώσεις που αποκτούσαν τα κορίτσια από τη μητέρα τους. Το πρώτο μισό του 20ού αιώνα επηρεάστηκε από την κίνηση των γυναικείων και μορφωτικών οργανώσεων, αλλά και από το ζήλο των μεταναστών, οι οποίοι συνέδραμαν οικονομικά στην ίδρυση και λειτουργία σχολών Οικιακής Οικονομίας.

Το ίδιο χρονικό διάστημα, η οργάνωση πρακτικών τμημάτων, όπως της κοπτικής – ραπτικής, που εισήχθησαν σε ιδιωτικά παρθεναγωγεία, οφειλόταν στην αναζήτηση της μισθωτής εργασίας και την εξειδίκευση στις τέχνες των γυναικών. Έτσι έγινε επιτακτική η

[19] Αλ. Λαμπράκη- Παγανού, ό.π. σ. 36.

[20] Ανάμεσα στις γυναίκες που πρωτοστάτησαν στη χειραφέτηση της γυναίκας και στη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας ήταν η Αιμιλία Κτενά-Λεοντιάδος, η Σαπφώ Λεοντιάς, η Σεβαστή Καλλισπέρη και κυρίως η Καλλιρρόη Παρρέν. Ε. Γεωργιτσογιάννη, *Παναγής Α. Χαροκόπος (1835-1911). Η Ζωή και το Έργο του,* Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2000, σσ. 119-120.

[21] Α. Μπακαλάκη & Ε. Ελεγμίτου, *Η εκπαίδευση «εις τα του οίκου» και τα γυναικεία καθήκοντα,* Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1987, σσ. 26-28, 38. Χαρακτηριστική ήταν η αναφορά του Αλέξανδρου Δελμούζου, η οποία κινείτο στο ιδεολογικό πλαίσιο της ίδρυσης του Παρθεναγωγείου Βόλου: «Ο Δήμος Παγασών ίδρυσε το Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο για κορίτσια ορισμένης κοινωνικής τάξης. Ήθελε να μορφώνονται σ' αυτό Ελληνίδες με θετικό και φωτισμένο μυαλό, που να' ναι σε θέση να στήσουν αργότερα ένα σπίτι νοικοκυρεμένο και να μορφώσουν τα παιδιά τους, όπως πρέπει. Γι' αυτό ο εισηγητής ζήτησε να είναι η ανώτερη γενική μόρφωσή τους ανθρωπιστική, εθνική και νεωτεριστική, αλλά και με γνώσεις πραχτικές και ικανότητες, όσες χρειάζονται για το νοικοκυριό του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών». Χ. Χαρίτος, *Το Παρθεναγωγείο του Βόλου,* τ. Α΄, Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1989, σσ. 181-182. Α. Δημαράς, «Η εκπαίδευση 1909-1922 – Το Παρθεναγωγείο στο Βόλο», εγκυκλοπαίδεια *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 6, σ. 163.

ανάγκη ιδιαίτερα των μεσαίων στρωμάτων, να αναζητήσουν κατάλληλη μόρφωση σχετική με τη 'φύση' της γυναίκας[22].

Στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού αιώνα παράλληλα με τον φιλανθρωπικό χαρακτήρα[23], ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα, οργανώθηκαν τμήματα γυναικείων τεχνών με ταυτόχρονη γενική μόρφωση. Για παράδειγμα αναφέρεται η διδασκαλία πρακτικών μαθημάτων στο Αμαλίειο Ορφανοτροφείο, τα Κυριακά Σχολεία[24] για τις εργαζόμενες γυναίκες, και βέβαια η ίδρυση ''Οικοκυρικής Σχολής'' από την Ένωση Ελληνίδων, το 1897, με πρωτοπόρο την Καλλιρρόη Παρρέν[25]. Η προβολή των παραδοσιακών γυναικείων καθηκόντων και η ανάδειξη του μητρικού ρόλου ήταν σημαντικοί λόγοι για τη διεκδίκηση γυναικείων δικαιωμάτων, αλλά και για την επαγγελματική προσφορά τους, ώστε να ανεξαρτητοποιηθούν οικονομικά.

Αργότερα ιδρύθηκαν και αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας που θα βελτίωναν την οικονομική τους κατάσταση. Στόχος τους ήταν η απόκτηση στοιχειώδους μόρφωσης καθώς επίσης και των απαραίτητων γνώσεων, που θα βοηθούσαν τη γυναίκα της υπαίθρου να αναθρέψει σωστά τα παιδιά της, να καλλιεργεί τον κήπο της και τους αγρούς της, καθώς και να τηρεί τους όρους υγιεινής για τα οικόσιτα ζώα. Λόγω του κοινωφελούς χαρακτήρα της Οικιακής

[22] Ενώ η δημοτική εκπαίδευση ήταν υποχρεωτική από το 1834, στο πρόγραμμα μαθημάτων του δημοτικού σχολείου το 1894, η γεωμετρία και η φυσική πειραματική διαγράφηκαν από τη λίστα των μαθημάτων των σχολείων θηλέων. Η γυμναστική σύμφωνα με διάταγμα του 1892, αντικαταστάθηκε με τη ραπτική και τα γυναικεία εργόχειρα. Σ. Ζιώγου- Καραστεργίου, «Προσεγγίσεις στην ιστορία της γυναικείας εκπαίδευσης στην Ελλάδα», *Πρακτικά Συνεδρίου* «Ισότητα των δύο φύλων και εκπαίδευση», Θεσσαλονίκη, Συμβούλιο Ισότητας των δύο φύλων, Υπουργείο Προεδρίας, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 1995, σσ. 40-45.

[23] Στα πλαίσια της φιλανθρωπίας, η διδασκαλία στο Κυριακό Σχολείο γινόταν χωρίς βιβλία και πρόγραμμα και περιλάμβανε στοιχειώδεις γνώσεις γραφής, ανάγνωσης, αριθμητικής, ελληνικής ιστορίας, χριστιανικής ηθικής, Οικιακής Οικονομίας και αρχών υγιεινής. Τα μαθήματα γίνονταν κάθε Κυριακή απόγευμα. Εκτός από τις στοιχειώδεις γνώσεις που προσέφερε στα κορίτσια του λαού, ιδιαίτερη σημασία δινόταν στην προετοιμασία ενάρετων, ηθικών, χριστιανών και πατριωτισσών γυναικών, ικανών να υπηρετήσουν την πατρίδα τους, αλλά και να συμβάλουν στην καταπολέμηση της αγριότητας και της εγκληματικότητας, χαρακτηριστικά γνωρίσματα των απόκληρων στρωμάτων της πρωτεύουσας του 19ου αιώνα. Μ. Κορασίδου, *Οι Άθλιοι των Αθηνών και οι Θεραπευτές τους,* Τυπωθήτω, Αθήνα 2000, σσ. 218-222. Ειρ. Πράτσικα, «Τα οικοκυρικά μαθήματα και η θνησιμότης των βρεφών», *Εκπαιδευτική Επιθεώρησις*, Μάιος 1919, σσ. 161-162.

[24] Εκτός από το Κυριακό Σχολείο, το 1934 ιδρύθηκε στον Πειραιά τμήμα ''Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής'', από τον ''Σύνδεσμο Κυριών προς προστασίαν της Εργάτιδος Πειραιώς''. Η φοίτηση αφορούσε κορίτσια των λαϊκών τάξεων. Το τμήμα αυτό λειτούργησε ύστερα από έγκριση του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και διευθυνόταν από διπλωματούχο του ''Οικοκυρικού Χαροκοπείου Διδασκαλείου''. Η εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν επαγγελματική και στοιχειώδης, με ιδιαίτερη έμφαση στην Ελληνική και Γαλλική γλώσσα. Ταυτόχρονα λειτουργούσε τμήμα Υγιεινής και Βρεφοκομίας. Σ. Μόσχου- Σακορράφου, *Ιστορία του Ελληνικού Φεμινιστικού Κινήματος* , Αθήνα 1990, σ. 149.

[25] Ε. Φουρναράκη, *Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών, 1830-1910, ένα Ανθολόγιο,* ΙΑΕΝ, Αθήνα 1987, σσ.60-63. «Οικοκυραί και Οικοκυρειό», εφ. *Εφημερίς των Κυριών* , 22 Μαΐου 1905, σσ. 5, 6. Κ. Παρρέν, «Ιδρύσατε σχολήν πρακτική, δια τας νέας», εφ. *Εφημερίς των Κυριών* Α΄/14(1887), σσ. 1-2.

Οικονομίας πολλοί ευεργέτες και δωρητές προσέφεραν σημαντικά ποσά ή ακίνητα για την ίδρυση και τη λειτουργία επαγγελματικών σχολών Οικιακής Οικονομίας σε όλη την Ελλάδα[26].

Επιπλέον υπέρ της διδασκαλίας της οικοκυρικής, στη μέση εκπαίδευση των κοριτσιών τάχθηκαν πολλοί διαπρεπείς παιδαγωγοί[27]. Έτσι στις νομοθετικές ρυθμίσεις του Σ. Στάη (1908)[28] και των Τσιριμώκου – Γληνού (1913) εκφράστηκε σαφέστερα η κοινωνιολογική διάσταση στην αντιμετώπιση του ζητήματος της γυναικείας εκπαίδευσης. Βέβαια τα νομοσχέδια του 1913 δεν ψηφίστηκαν ποτέ, ενώ η πολιτεία θεωρούσε τη μέση εκπαίδευση των κοριτσιών ιδιωτική υπόθεση. Έτσι η ιδιωτική πρωτοβουλία ανέλαβε τη μόρφωση νοικοκυρών και μητέρων, ιδρύοντας σε πολλούς νομούς της Ελλάδας κατώτερες σχολές Οικιακής Οικονομίας. Σε αυτές διδάσκονταν στοιχειώδεις αγροτικές-γεωργικές γνώσεις, με απώτερο σκοπό την αναβάθμιση του αγροτικού πληθυσμού[29].

---

[26] Για το έτος 1919 καταγράφονται από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας οι προσφορές της Μαριγώς Μηλάκη, για την ίδρυση Επαγγελματικής Σχολής θηλέων στο Βόλο, του Θεόδωρου Τριάντη για την ίδρυση Επαγγελματικής Σχολής στην Πάτρα, του Π. Βαλλιάνου για την ανέγερση και τον εφοδιασμό Επαγγελματικής Σχολής στο Ληξούρι, του Ιωάννου Μεσσαξούδη για την ίδρυση στην Ελλάδα Λαϊκών Επαγγελματικών Σχολών, της Ρωξάννης Τυπάλδου, για τη λειτουργία παραρτήματος της Σχολής Χειροτεχνημάτων στο Σταυρό του Δ. Πολυκτορίων, του Β. Σιγελή για την ίδρυση Επαγγελματικής Σχολής στο χωριό Ζίτσα Ηπείρου, της Ρεγγίνης Ελ. Πανταζοπούλου, για την ίδρυση εν Καλάμαις Λαϊκής Σχολής, του Ιωάννου Γρηγορίου για την ίδρυση Επαγγελματικής Σχολής στη Σπάρτη, της Χριστίνας Νεγρεπόντη, υπέρ των μαθητριών των βιοτεχνικών σχολών χειροτεχνημάτων. Επίσης ο Ιωάννης Δ. Αρτέμης, στη διαθήκη του στις 21-9-1919, προσέφερε από 500 δρχ. στην Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή και στο Εργαστήριο Απόρων γυναικών. Σκ. Ζερβός, *Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεαί,* Αθήνα 1925*,* Κεφ. Η΄, παρά τω Υπουργείω Εθνικής Οικονομίας, με α.α. 910-932, σσ. 291-294. Ιδιόγραφος διαθήκη του Ι.Δ. Αρτέμη, με α.α. 835 με κληρονόμους του Ν. Καλογερόπουλου, και Β. Γεωργιάδη (εμπόρων Χαλκίδας), σσ. 272-273.

[27] Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν ο Αρ. Κουρτίδης με την εισήγησή του στο πρώτο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο, που έλαβε χώρα το 1904 και ο Ξ. Ζύγουρας, με το υπόμνημά του «περί οικοκυρικής μορφώσεως δια της εισαγωγής εις τα σχολεία ελληνικής Οικιακής Οικονομίας, Λογιστικής κ.λπ.». Επίσης υπέρ της εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία των γυναικών ετάχθησαν στους λόγους τους η Αικατερίνη Λασκαρίδου και η Σεβαστή Καλλισπέρη. *Πρακτικά Συνεδριάσεων – Σχολική Έκθεσις του πρώτου Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συνεδρίου* στις 31-3 έως 4-4-1904, συγκληθέντος υπό του «Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων», του «Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσού» και του «Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων» - Μετά σχολικής εκθέσεως επιβοηθούσης τον σκοπόν αυτού - Εργασίαι της διευθυνούσης επιτροπής, σσ. 193, 207. Α. Μπακαλάκη & Ε. Ελεγμίτου, ό.π. σ. 152. Ε. Γεωργιτσογιάννη, ό.π. σσ. 118-119. Σ. Καλλισπέρη, «Εκπαιδευτικόν Συνέδριον», εφ. *Εφημερίς των Κυριών,* 4 Απριλίου 1904, σ. 1-4. Της ιδίας «Περί μεταρρυθμίσεων του γυναικείου εκπαιδευτικού συστήματος» *Οικογένεια,* 18 Ιανουαρίου 1897, σσ. 19-20. Ε. Φουρναράκη, ό.π., σ. 536-537.

[28] Ο υπουργός Στάης πρότεινε:

α) για τις αστικές περιοχές εξαετή δημοτική εκπαίδευση και διετή φοίτηση σε οικοκυρικές σχολές ή τετραετή Παρθεναγωγεία. Μετά τη διετή φοίτηση στο Παρθεναγωγείο θα μπορούσαν να εισαχθούν στο Διδασκαλείο, Γυμνάσιο ή Πρακτικό Λύκειο.

β) για τις αγροτικές περιοχές, εξαετή δημοτική εκπαίδευση και αγροτικές σχολές διετούς φοίτησης. Α. Λαμπράκη-Παγανού, «Η γυναικεία εκπαίδευση και οι νομοθετικές ρυθμίσεις στην Ελλάδα, 1878-1985»*, Ευρωπαϊκό Συνέδριο*, «Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών», Παιδαγωγικό υλικό και ισότητα ευκαιριών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Αθήνα 1995, σ. 93.

[29] Επίσης λειτούργησαν και τεχνικές σχολές θηλέων, όπως η Κεντρική Ελληνική Σχολή Χειροτεχνημάτων, η οποία είχε παραρτήματα σε νησιά, η Διπλάρειος Εσπερινή Σχολή Θηλέων της Βιοτεχνικής Εταιρείας, οι τεχνικές σχολές (υφαντουργικές- ταπητουργικές) του Λεβιδίου, Σερβίων, Μυτιλήνης και Σάμου και η επαγγελματική Σχολή

Η γυναικεία επαγγελματική εκπαίδευση συνδέεται με την αξιοποίηση των γυναικείων τεχνών στη συντήρηση και αναπαραγωγή του οικογενειακού πλούτου[30]. Γι' αυτό και το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας αναφαίνεται στα σχολικά προγράμματα των παρθεναγωγείων. Το μάθημα διδασκόταν υποχρεωτικά στη μέση εκπαίδευση, σε θεωρητικό επίπεδο για 1 ώρα την εβδομάδα. Το 1914, το επίσημο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εισήγαγε την Οικιακή Οικονομία ως υποχρεωτικό μάθημα στην τελευταία τάξη του αστικού σχολείου και την πρώτη του διδασκαλείου θηλέων[31].

Το 1921, διοργανώθηκε από το Λύκειο Ελληνίδων το πρώτο Εθνικό Γυναικείο Συνέδριο, με πρόεδρο την Καλλιρρόη Παρρέν. Τα πορίσματα των εργασιών του Συνεδρίου συνοψίστηκαν σε προσχέδια νόμων και υποβλήθηκαν μέσω των οικείων υπουργείων για έγκριση και ψήφιση στην Γ΄ Εθνική Συνέλευση[32].

Αμφιέσεως της κοινότητας Αλεξάνδρειας (1934). Σε στατιστικές αναφέρεται ότι δεκαεννιά επαγγελματικές Οικοκυρικές σχολές λειτουργούσαν από το 1950 με 1.611 μαθήτριες. Σ. Γκλαβάς, *Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα, 1830-1930, Η Σεβαστοπούλειος εργατική σχολή,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 2002, σ. 242-243. Ν. Δενδρινού – Αντωνάκη, «Επαγγελματική και Τεχνική Εκπαίδευσις», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 2, Ελληνικά Γράμματα – Herder, Αθήνα 1967, σ. 589.
Το Εθνικό Συμβούλιο Ελληνίδων (Ε.Σ.Ε.) ίδρυσε νυκτερινές σχολές για τις εργαζόμενες γυναίκες(1908), το Λύκειο των Ελληνίδων πρακτικές σχολές για τα κορίτσια, ο «Άγιος Σπυρίδων» Πειραιά άσυλο με επαγγελματική σχολή, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος την «Οικοκυρική σχολή» της Τεγέας, η ίδρυση και λειτουργία της οποίας αποτελεί το τρίτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας. Επίσης αξιόλογες Σχολές Οικιακής Οικονομίας ήταν της Ζαγοράς και της Τσαγκαράδας, του ορφανοτροφείου «Εθνική Στέγη» Καλλιθέας, του άσυλου «Άγιος Ανδρέας» Ν. Σμύρνης, η ''Πρακτική Σχολή Φλώρινας'' και βέβαια η ''Χαροκόπειος Οικοκυρική Σχολή Καλλιθέας'' (1929). Σ. Γκλαβάς, ό.π., σ. 242-243. Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, *Επαγγελματική Εκπαίδευσις Θηλέων,* σ. 581. Στην ευρύτερη περιοχή της Τρίπολης λειτουργούσαν σε νηπιακή κατάσταση επαγγελματικά σχολεία θηλέων από το 1925, στην Αρβανιτοκερασιά και στον Άγιο Πέτρο με δαπάνες των ομογενών της Αμερικής. Κ. Μιχαηλίδης, «Σκοπός – διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής σχολής θηλέων – Τεγέας, Α΄ μέρος», *Τεγεατικός Αστήρ*, Αύγουστος- Σεπτέμβριος 1926, σ. 12.

[30] Ε. Φουρναράκη, ό.π. σ.64. Είναι χαρακτηριστική η άποψη της Ελμίνας Παντελάκη, στελέχους του *' Εθνικού Συμβουλίου Ελληνίδων'*, η οποία, το Μάιο του 1921, τόνισε ότι η χειραφέτηση της γυναίκας, έπρεπε να συντελεί στη συνειδητή εκτέλεση των οικογενειακών της καθηκόντων, και να την αναδεικνύει σε πολύτιμη σύντροφο του άντρα και φωτισμένη παιδαγωγό των παιδιών της. Σ. Μόσχου- Σακορράφου, ό.π., σ. 146. Εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, «Ομιλία της Κ. Παρρέν, Γεν. Γραμματέως του Πατριωτικού Συνδέσμου των Ελληνίδων κατά την επίσημον τελετήν της ενάρξεως», 1-15 Μαρτίου 1915, σ. 2700. J. Benn, «Home Economics teachers, their roles and valuations in past and present, implications for the future», *Arbejdspariper*, 13, April 1999, Danmarks, σσ. 4-7.

[31] Το 1908 και το 1914, το ελληνικό κράτος εκπαίδευσε σε ευρωπαϊκές και αμερικάνικες οικονομικές σχολές 12 κορίτσια, τα οποία ήταν τα πρώτα που δίδαξαν την Οικιακή Οικονομία με επιστημονικές βάσεις. Σύνδεσμος προς διάδοσιν Οικοκυρικών Σπουδών, «Νοικοκυριό και προϋπολογισμός», *Ελληνίς,* Νοέμβριος 1921, σσ. 261-262.

[32] Αντιπρόεδροι του Συνεδρίου ήταν η Άννα Τριανταφυλλίδου και η Όλγα Βελλίνη. Το Συνέδριο ήταν εθνικό και όχι διεθνές, όπως επιθυμούσε η Κ. Παρρέν, λόγω του μεγάλου πολέμου και της δυσχέρειας των ταξιδιών, τη μεγάλη υπερτίμηση των ξενοδοχείων και την έλλειψη επαρκούς αριθμού αυτών. Η Λαίδη Aberdeen, πρόεδρος του Λυκείου Λονδίνου, η Λαίδη Άστορ, η πρώτη γυναίκα βουλευτής στην Αγγλία, η de Witt Schlunberger, πρόεδρος του Γαλλικού Συνδέσμου υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας, ο πολιτικός σύνδεσμος των γυναικών της Σερβίας και Τσεχοσλοβακίας, η ένωση Γυναικών της Ολλανδίας, της Δανίας, Νορβηγίας και Σουηδίας και πολλοί άλλοι της Ευρώπης και της Αμερικής, απέστειλαν τηλεγραφήματα και γράμματα κατά την έναρξη του Συνεδρίου, τονίζοντας ότι ήταν πρόθυμοι να συνεργαστούν με την ελληνική πλευρά για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Στο

Ο νόμος του 1929 παρείχε στις απόφοιτες του δημοτικού σχολείου τη δυνατότητα συνέχισης της εκπαίδευσής τους στα κατώτερα σχολεία Οικιακής Οικονομίας ή στα ανώτερα παρθεναγωγεία ή στα γυμνάσια θηλέων. Έτσι στα *ιδιωτικά παρθεναγωγεία* οι μαθήτριες διδάσκονταν Οικιακή Οικονομία, θεωρητικές δηλαδή γνώσεις οικονομίας, που σχετίζονταν με τα καθήκοντα της οικοδέσποινας που διαχειρίζεται το οικογενειακό εισόδημα, αλλά δεν ασχολείται η ίδια με πρακτικές οικιακές εργασίες. Στις *σχολές Οικιακής Οικονομίας* αντίθετα κύριος στόχος ήταν η βελτίωση των συνθηκών του νεοελληνικού νοικοκυριού, με την πρακτική άσκηση των μαθητριών σε όλα όσα αφορούσαν τη διαχείριση του νοικοκυριού τους[33].

Σχετικά με την εκπαίδευση στα του οίκου, ο νομοθέτης έθεσε σε λειτουργία από το 1929 τη σχολή που είχε ιδρύσει στην Αθήνα ο εθνικός ευεργέτης Παναγής Χαροκόπος. Η λειτουργία της Χαροκοπείου Σχολής (1929-1990), η οποία έγινε στη συνέχεια δημόσια, υπήρξε καθοριστική για την εκπαίδευση στον κλάδο της Οικιακής Οικονομίας στην Ελλάδα. Επρόκειτο για τριτάξιο Διδασκαλείο, στην πρώτη τάξη του οποίου γίνονταν δεκτές μαθήτριες, χωρίς εξετάσεις, εφόσον κατείχαν απολυτήριο αστικού σχολείου θηλέων και σωματική αρτιμέλεια. Οι απόφοιτες του Διδασκαλείου διορίζονταν στα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης ως δασκάλες Οικιακής Οικονομίας[34].

Στο δημοτικό σχολείο ενώ το πρόγραμμα μαθημάτων ήταν κοινό και για τα δύο φύλα, η μόνη διαφοροποίηση ήταν η προσθήκη για τα κορίτσια του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας και των οικιακών έργων.

Το κύριο χαρακτηριστικό της εκπαιδευτικής πολιτικής της δεκαετίας του 1980 (Ν.1566/85) ήταν η μείωση των ανισοτήτων στην εκπαίδευση των δύο φύλων με μέτρα όπως η συνεκπαίδευση, η φοίτηση αγοριών σε παραδοσιακές γυναικείες σχολές και η κοινή διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας[35].

συνέδριο συμμετείχαν, η βασιλική οικογένεια, ο πρωθυπουργός Δ. Γούναρης, η Ελληνική Κυβέρνηση με τους αρμόδιους Υπουργούς Παιδείας, Εθνικής Οικονομίας και Δικαιοσύνης, ο πρόεδρος της Κυβέρνησης, ο Δήμαρχος Αθηναίων Α. Τσόχας και πολλοί επίσημοι. Μεταξύ των πορισμάτων ξεχωρίζουμε την πρόταση για ίδρυση μιας σχολής Οικιακής Οικονομίας σε κάθε πόλη, που υπερέβαινε τους 15.000 κατοίκους. Καμία από τις προτάσεις του Συνεδρίου δεν πραγματώθηκε την εποχή εκείνη. Δελτίον του Λυκείου Ελληνίδων, *Α΄ Γυναικείον Συνέδριον και Α΄ Γυναικεία Βιοτεχνική Έκθεσις,* τ. Ε΄, Αθήνα 1921, σ. 8-15. Σ. Μόσχου- Σακορράφου, ό.π., σ. 120, 122. *Ελληνίς,* Απρίλιος 1923, σσ. 58-60. Ειρ. Πράτσικα, «Τα οικοκυρικά μαθήματα και η θνησιμότης των βρεφών», ό.π., σσ. 161-162.

[33] Σ. Ζιώγου- Καραστεργίου, *Προσεγγίσεις στην ιστορία της γυναικείας εκπαίδευσης στην Ελλάδα,* ό.π.

[34] Δ. Αντωνίου, *Τα προγράμματα της Μέσης Εκπαίδευσης (1833-1929),* τ. Β΄, Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1988, σ. 878.

[35] Α. Λαμπράκη – Παγανού, *Η γυναικεία εκπαίδευση και οι νομοθετικές ρυθμίσεις στην Ελλάδα, 1878-1985,* ό.π. σσ. 95-96.

Η αλλαγή αυτή συμβάδιζε με την προσαρμογή της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στην Ελλάδα στην εξέλιξη της επιστήμης στην Ευρώπη και Αμερική. Συγκεκριμένα με βάση τις νέες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες η Οικιακή Οικονομία απομακρύνθηκε από τη γυναίκα και τις γυναικείες τέχνες και εξελίχθηκε σε μια επιστήμη που αφορά και στα δύο φύλα και ασχολείται με διεπιστημονική προσέγγιση με τον άνθρωπο, την οικογένεια και το περιβάλλον.

Όπως αναφέρεται ειδικότερα και στον ορισμό της Οικιακής Οικονομίας που δόθηκε από το Συμβούλιο των μελών της Διεθνούς Ομοσπονδίας Οικιακής Οικονομίας το 1972, στο Σλίγκο (Sligo) της Ιρλανδίας, Οικιακή Οικονομία είναι : «η επιστήμη, η οποία αξιοποιεί, αναπτύσσει και οργανώνει τις ανθρώπινες ικανότητες και τα υλικά αγαθά για την παρούσα και τη μελλοντική ευημερία του ατόμου, της οικογένειας, της κοινότητας και των κοινωνικών ιδρυμάτων. Για το σκοπό αυτό γίνεται μελέτη και έρευνα στις επιστήμες και στις τέχνες, που αναφέρονται σε όλους τους τομείς και στις αλληλεπιδράσεις της οικογενειακής ζωής με το φυσικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον του ανθρώπου»[36].

Στο πλαίσιο της εξέλιξης αυτής δημιουργήθηκαν πολλά πανεπιστημιακά τμήματα παγκοσμίως. Έτσι και στην Ελλάδα το 1990 ιδρύθηκε το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο[37]. Το ακαδημαϊκό έτος 1993-94, λειτούργησε το τμήμα *Οικιακής Οικονομίας* το οποίο αργότερα μετονομάστηκε σε τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας.

[36] Ε. Γεωργιτσογιάννη, ό.π., σ. 171. Κ. Αποστολόπουλος, ό.π. σ. 97.
[37] Κ. Αποστολόπουλος, ό.π., σσ. 109-112.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

1.1. ΑΥΣΤΡΟΟΥΓΓΑΡΙΑ

Με την ονομασία αυτή είναι γνωστή η αυτοκρατορία των Αψβούργων την περίοδο 1867-1919, καθιστώντας σαφή την αυτονομία των Ούγγρων και την ισοτιμία τους με τους Αυστριακούς[1]. Το 1918 μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η ηττημένη Αυστροουγγαρία των Αψβούργων διασπάσθηκε σε μικρότερα κράτη: της Αυστρίας, της Ουγγαρίας και της Τσεχοσλοβακίας, ενώ πολλά εδάφη της προσαρτήθηκαν στην Ιταλία, στη Γιουγκοσλαβία, στη Ρουμανία και στην Πολωνία[2].

Η Βοημία και Μοραβία αποτελούσαν τμήμα της αυτοκρατορίας της Αυστροουγγαρίας, ενώ αργότερα (1918) αποτέλεσαν το κράτος της Τσεχοσλοβακίας[3].

Στις περιοχές αυτές (Βοημία και Μοραβία) σημαντική θεωρούνταν η θέση που κατείχε η νέα κοπέλα, η μελλοντική σύζυγος και μητέρα, η οποία μπροστά στις απόπειρες εκγερμάνισης από τις αυστριακές αρχές είχε το χρέος να διατηρήσει μέσα στην οικογένεια την εθνική παράδοση. Έτσι μεταξύ του 1860 και 1870 δημιουργήθηκαν οι πρώτες οργανώσεις, που ενδιαφέρονταν για την εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία.

Από το 1870, που θεσπίστηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση, στο πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων εντάχθηκε και η Οικιακή Οικονομία με τη διδασκαλία μαθημάτων Ραπτικής και άλλων χειροτεχνικών εργασιών, από επαγγελματίες δασκάλες, των οποίων η εκπαίδευση εξασφαλιζόταν σε διετούς ή αργότερα τριετούς φοίτησης δημόσιες ή ιδιωτικές παιδαγωγικές σχολές, με την προϋπόθεση κατοχής πτυχίου διετών ή αντίστοιχα τριετών επαγγελματικών σχολών. Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση επεκτάθηκε και στα *ιδρύματα Οικιακής Οικονομίας*, τα οποία

---

[1] *Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σία, τ. 4, σ. 702. *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα,* τ. 12, Πάπυρος, 1991, σσ. 284, 304. Η σειρά συγγραφής των υποκεφαλαίων, που αφορούν την εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία στα κράτη της Ευρώπης έγινε, με αλφαβητική σειρά.

[2] Η Δημοκρατία της Αυστρίας είναι ηπειρωτική χώρα της Κεντρικής Ευρώπης και αποτελεί ομοσπονδία εννέα κρατιδίων. Η Αυστρία συνορεύει με το Λιχτενστάιν και την Ελβετία δυτικά, την Ιταλία και τη Σλοβενία νότια, την Ουγγαρία και τη Σλοβακία ανατολικά, τη Γερμανία και τη Τσεχία βόρεια. Το 1938 υπέστη την εισβολή των δυνάμεων του Χίτλερ και την προσάρτηση στη Γερμανία (Anschluss). Η προσάρτηση θεσπίστηκε από ένα δημοψήφισμα και από εκείνη τη στιγμή η Αυστρία και η Γερμανία χώρισαν τις τύχες τους μέχρι το 1945, όταν η Αυστρία ακολούθησε την τύχη της Γερμανίας. Η συνθήκη ειρήνης, που υπογράφτηκε το 1955, έδινε στην Αυστρία την ανεξαρτησία της και τη μόνιμη ουδετερότητά της. Η πυκνότητα του πληθυσμού είναι χαμηλή στις περιοχές των Άλπεων και σχετικά υψηλότερη στην Άνω και Κάτω Αυστρία. Ένα πέμπτο του πληθυσμού είναι συγκεντρωμένο στην πρωτεύουσα Βιέννη. *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 12, Πάπυρος, 1991, σσ. 308, 311.

[3] *Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη,* Ν. Νίκας & Σία, τ. 5, σ. 359 και τ. 18, σ. 535.

δημιουργήθηκαν το 1870. Η ίδρυση και ανάπτυξή τους οφείλονταν αποκλειστικά στην ιδιωτική πρωτοβουλία[4].

Τα σχολεία των Τσέχων δεν ήταν πολλά και χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες: τα σχολεία Οικιακής Οικονομίας για κορίτσια των μεσαίων κοινωνικών τάξεων, που οργανώνονταν κυρίως από ιδιωτικούς οργανισμούς, τις επαγγελματικές σχολές, που ιδρύονταν από τις δημοτικές αρχές ή εταιρίες, με κρατική επιχορήγηση υπό την προϋπόθεση του δικαιώματος κρατικού ελέγχου και τα αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας, που οργανώνονταν από τις διοικήσεις των επαρχιών υπό την εποπτεία των αρχών του κράτους.

Η πρώτη από τις τέσσερις Αγροτικές Σχολές Οικιακής Οικονομίας της **Βοημίας** ιδρύθηκε το 1887, και είχε δεκάμηνη διάρκεια σπουδών, ενώ ταυτόχρονα λειτουργούσαν και τμήματα πεντάμηνης διάρκειας. Οι σχολές αυτές διευθύνονταν από επιτροπές και διοικούνταν από τη διευθύντρια και τρεις δασκάλες, εσωτερικές στο σχολείο. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν: Γραμματική, Λογιστικά, Οικιακή Οικονομία, Εκτροφή Ζώων, Χημεία Τροφίμων, Υγιεινή, και άλλα. Οι μαθήτριες πραγματοποιούσαν την πρακτική τους άσκηση εναλλάξ, στην κουζίνα, στους στάβλους, στην παρασκευή βουτύρου, στο Πλύσιμο, στη Ραπτική.

Έως το 1908, οι αρχές της χώρας δεν είχαν ολοκληρώσει την εκπαίδευση διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας, ώστε να προβούν στην προσάρτηση του ομώνυμου μαθήματος στο πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων της επαρχίας.

Στη **Μοραβία** έως το 1908 λειτουργούσαν δύο Αγροτικά Σχολεία Οικιακής Οικονομίας, ενώ εκατόν είκοσι πέντε (125) μαθήτριες είχαν παρακολουθήσει επτά (7) τμήματα το 1907. Παράλληλα τα σχολεία Οικιακής Οικονομίας, που απευθύνονταν στη μεσαία τάξη του πληθυσμού, ήταν πολύ καλά οργανωμένα παρ' όλο που οι μαθήτριες διένυαν μεγάλες αποστάσεις για να παρακολουθήσουν τα μαθήματα της σχολής.
Η εταιρία «Βέσνα» («Vesna») στη Μπρυν (Brünn), πρωτεύουσα της Μοραβίας, ήταν επικεφαλής της ίδρυσης των σχολών Οικιακής Οικονομίας. Οργάνωσε επίσης ένα τμήμα για δασκάλες Οικιακής Οικονομίας και Μαγειρικής, δεύτερο στο είδος του στην Αυστροουγγαρία, αναγνωρισμένο από το κράτος, το οποίο χορηγούσε επίσημα πτυχία.

[4] V. Braf « L'enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 143-144.

Μεταξύ των διδασκομένων μαθημάτων διακρίνονταν η Μαγειρική, το Πλύσιμο, η Χημεία Τροφίμων, οι αρχές Υγιεινής και τα Παιδαγωγικά[5].

Ορισμένες από τις σχολές Οικιακής Οικονομίας συνδυάζονταν με τις επαγγελματικές σχολές, έτσι ώστε οι μαθήτριες παρακολουθούσαν εναλλάξ τη Ραπτική και την Κατασκευή φορεμάτων στην επαγγελματική σχολή και τα θέματα του Νοικοκυριού στη σχολή Οικιακής Οικονομίας. Ανάμεσα σ' αυτά τα μικτά σχολεία, διακρίνονταν της Βέσνα (Vesna) στη Μοραβία, το οποίο διέθετε πολύ καλά οργανωμένη κτιριακή υποδομή δεδομένου ότι διέθετε για το οικοτροφείο ένα σπίτι με κήπο και δύο κτίρια για το κυρίως σχολείο. Λειτουργούσε επίσης ένα Ινστιτούτο το οποίο είχε ιδρυθεί από τον κόμη Πούτινγκ (Pötting) στο Όλομουκ (Olomouc).

Στη Βοημία όπου οι κοινωνικές συνθήκες διέφεραν αισθητά απ' αυτές της Μοραβίας, οι επαγγελματικές σχολές είχαν έναν πιο εξειδικευμένο χαρακτήρα. Το 1908, λειτουργούσαν στη Βοημία δεκατέσσερις (14) επαγγελματικές σχολές θηλέων. Η παλιότερη ήταν αυτή της εταιρίας Βαϊρόμπνι σπόλεκ (Vyrobni spolek) που ιδρύθηκε το 1873. Από τις τριακόσιες (300) μαθήτριές της οι περισσότερες φοιτούσαν δωρεάν.

Η κυριότερη από τις επαγγελματικές σχολές ήταν αυτή της πόλης της Πράγας, που διευθυνόταν από τη δημοτική αρχή με εξακόσιες (600) μαθήτριες, από τις οποίες οι διακόσιες φοιτούσαν δωρεάν. Η Ραπτική και το Κέντημα διδάσκονταν σε δύο ή τρία χρόνια σπουδών. Η δαντέλα με το βελονάκι, τα εργόχειρα και η ζωγραφική σε ύφασμα και άλλα, διδάσκονταν σε ειδικά τμήματα. Το πρόγραμμα συμπλήρωναν τα μαθήματα Λογιστικών, Σχεδίου και άλλα. Στα εργαστήρια της σχολής εκτελούνταν παραγγελίες από τις μαθήτριες, γεγονός που τους επέτρεπε να αποκτούν επαγγελματικά προσόντα για το μέλλον.

Επιπροσθέτως η οργάνωση του ανθρωπιστικού θεσμού των *βραδινών μαθημάτων* οφειλόταν στις δημοτικές αρχές και εταιρίες, με στόχο τη δωρεάν εκμάθηση Ραπτικής, Κοπτικής και Μανταρίσματος ασπροροúχων των νεαρών γυναικών της λαϊκής τάξης. Η εταιρία Ζάστιστα (Zàstista) στην Πράγα οργάνωνε το χειμερινά βραδινά μαθήματα για εργαζόμενες κοπέλες σε εργαστήρια ή καταστήματα με σκοπό τη δωρεάν εκμάθηση της Μαγειρικής απλών γευμάτων[6].

---

[5] Στην Πράγα, λειτουργούσε *η σχολή μαγειρικής της ένωσης γυναικών Ντόμακνοστ (Domacnost),* στην οποία διδασκόταν η 'αστική' και η υψηλών απαιτήσεων κουζίνα. Ο αριθμός των μαθητριών ήταν μεγαλύτερος από εκατό (100), ενώ μερικές απ' αυτές φοιτούσαν δωρεάν. Οι μαθήτριες ετοίμαζαν πενήντα ως εξήντα γεύματα κάθε μέρα και μερικές φορές μεγάλα δείπνα.

[6] Τα στοιχεία για τη Βοημία και Μοραβία από το 1887 έως το 1908, προέρχονται από την εισήγηση της R. Tyrsova, (επιθεωρήτρια επαγγελματικών σχολών Οικιακής Οικονομίας της Αυστροουγγαρίας για την

Ωστόσο είναι γεγονός ότι η παρουσία καλών νοικοκυρών, εργατικών και αφοσιωμένων μητέρων σε όλες τις κοινωνικές τάξεις στις επαρχίες αυτές, δεν έκανε αισθητή την ανάγκη λειτουργίας σχολών Οικιακής Οικονομίας. Με την πάροδο του χρόνου το πνεύμα που καλλιεργούνταν από τα γυμνάσια και κολέγια στις νεαρές κοπέλες, ιδιαίτερα του αστικού πληθυσμού, ήταν η αδιαφορία για τις οικιακές εργασίες και τα εργόχειρα, γεγονός που οδήγησε στην αύξηση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και στη μείωση της αναζήτησης βιοποριστικού επαγγέλματος.

Στην **Ουγγαρία** η εκπαίδευση πριν το 1918 (έτος ανεξαρτησίας της) είχε ως στόχο την προετοιμασία της νεολαίας της επαρχίας για την αγροτική ζωή, δεδομένου ότι ήταν μια αγροτική χώρα.

Στα *πρωτοβάθμια αγροτικά σχολεία* η εκπαίδευση των κοριτσιών αφορούσε κυρίως γνώσεις του νοικοκυριού, με στόχο την ανάδειξή τους σε καλές νοικοκυρές και μητέρες. Διδάσκονταν με πρακτικό τρόπο όλες τις οικιακές εργασίες, όπως την παρασκευή ψωμιού, σαπουνιού και κονσερβών φρούτων, την περιποίηση παιδιών, τη συντήρηση κατοικιδίων ζώων, την καλλιέργεια γης και ιδιαίτερα του λαχανόκηπου, καθώς επίσης τη Ραπτική απλών φορεμάτων και τη Ραπτική και το Μαντάρισμα ασπρορούχων. Ως επικερδή χειμερινή απασχόληση διδάσκονταν κάποια απλή δραστηριότητα όπως, την καλαθοπλεκτική, την υφαντουργία και άλλα.

Στις κοινότητες όπου ο αριθμός μαθητών, που ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν το πρωτοβάθμιο αγροτικό σχολείο ξεπερνούσε τους εκατόν είκοσι (120) και όπου τα μέσα της κοινότητας το επέτρεπαν, το πρωτοβάθμιο αγροτικό σχολείο οργανωνόταν ανεξάρτητα από το δημοτικό, με δασκάλους και δασκάλες πτυχιούχους της Παιδαγωγικής Γεωργικής Σχολής. Ο χώρος για τις πρακτικές εργασίες ήταν τουλάχιστον ένα εκτάριο έκταση για τα μικρά αγροτικά σχολεία και τουλάχιστον είκοσι (20) εκτάρια για τα ανεξάρτητα σχολεία.

Ο Υπουργός Γεωργίας οργάνωσε εκτός από το πρωτοβάθμιο αγροτικό σχολείο για νέους, ένα *συμπληρωματικό τμήμα Αγρονομία* για την τελειοποίηση της εκπαίδευσής τους. Η ετήσια εκπαίδευση σ' αυτό το τμήμα παρεχόταν δωρεάν, ενώ δέκα ως δώδεκα (10-12) μαθητές του σχολείου αμείβονταν για την εργασία, που προσέφεραν, σ' αυτό. Το πρόγραμμα σπουδών του *πρωτοβάθμιου αγροτικού σχολείου* περιλάμβανε τη Γεωργία σε όλους τους κλάδους της, Θρησκευτικά, Ιστορία, Γεωγραφία και Υγιεινή, πάντα σε συσχετισμό με τη γεωργία.

τσέχικη γλώσσα στην Πράγα), *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 55-59.

Το κράτος ίδρυσε από το 1898 πενήντα εννέα (59) πρωτοβάθμια αγροτικά σχολεία και τα αποτελέσματα ήταν τόσο ικανοποιητικά ώστε ο κόμης Απονί (Apponyi), Υπουργός Δημόσιας Εκπαίδευσης, προετοίμασε ένα νόμο οριστικοποίησης της υποχρεωτικότητας διδασκαλίας του μαθήματος στην *πρωτοβάθμια αγροτική εκπαίδευση.*
Σύμφωνα με το νέο αυτό νόμο, τουλάχιστον πενήντα (50) μαθητές από κάθε κοινότητα είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν το αγροτικό σχολείο, στο οποίο οι δάσκαλοι του δημοτικού σχολείου θα προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στη διδασκαλία της Γεωργίας. Έτσι τέσσερις χιλιάδες επτακόσιες ενενήντα έξι (4.796) κοινότητες ήταν υποχρεωμένες να οργανώσουν αγροτικά σχολεία αυτού του είδους και οκτακόσιες σαράντα τέσσερις (844) κοινότητες πρωτοβάθμια επαγγελματικά αγροτικά σχολεία με δασκάλους και δασκάλες, οι οποίοι είχαν αποφοιτήσει από τις διετείς κρατικές παιδαγωγικές αγροτικές σχολές.
Εκεί όπου ο αριθμός των μαθητών δεν ξεπερνούσε τους εκατόν είκοσι (120), το πρωτοβάθμιο αγροτικό σχολείο λειτουργούσε ως παράρτημα του δημοτικού σχολείου. Οι δάσκαλοι και οι δασκάλες του δημοτικού, που καλούνταν να διδάξουν σ' αυτά τα αγροτικά σχολεία, προετοιμάζονταν για το ρόλο αυτό στη διάρκεια των σπουδών τους με ειδικά μαθήματα στις παιδαγωγικές σχολές και κατόπιν στα μαθήματα Γεωργίας, που οργανώνονταν από το Υπουργείο Γεωργίας στη διάρκεια των διακοπών στις κρατικές αγροτικές σχολές. Το 1907, τριακόσιοι είκοσι (320) διπλωματούχοι δάσκαλοι και δασκάλες του δημοτικού παρακολούθησαν μαθήματα Γεωργίας στις δεκαέξι (16) κρατικές αγροτικές σχολές.

Ο νόμος του 1868 εισήγαγε την πρακτική διδασκαλία των διαφόρων κλάδων της γεωργίας στο πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου και ιδιαίτερα στο πρόγραμμα των *Σχολείων της Κυριακής*.
Το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης μετέτρεψε το 1896 τα *Σχολεία της Κυριακής* σε επαναληπτικά σχολεία, που ονομάστηκαν «αγροτικά». Το πρόγραμμά τους περιλάμβανε κλάδους Γεωργίας για τα αγόρια και Γαλακτοκομίας, Καλλιέργειας λαχανόκηπων, Ορνιθοτροφίας, Υγιεινής, Οικιακής Οικονομίας και Ραπτικής για τα κορίτσια.
Τα παιδιά ηλικίας δώδεκα έως δεκαπέντε ετών, που δεν είχαν παρακολουθήσει μαθήματα σε μία μέση ή επαγγελματική σχολή, δηλαδή ο μεγαλύτερος αριθμός των παιδιών αγροτικών περιοχών, υποχρεώνονταν να φοιτήσουν για τρία χρόνια σε αγροτικό δημοτικό σχολείο παρακολουθώντας επτά έως δώδεκα ώρες μαθήματα την εβδομάδα. Η εκπαίδευση των δύο φύλων γινόταν χωριστά, από δασκάλους ή δασκάλες, οι οποίοι είχαν αποφοιτήσει από τμήμα αγροτικής εκπαίδευσης, το οποίο οργανωνόταν κάθε

χρόνο στη διάρκεια των διακοπών από τον Υπουργό Γεωργίας στις κρατικές γεωργικές σχολές.

Στα πλαίσια της ανάπτυξης της αγροτικής εκπαίδευσης, ο Υπουργός Δημόσιας Εκπαίδευσης ίδρυσε το 1898 οκτώ (8) πρωτοβάθμια επαγγελματικά αγροτικά σχολεία. Κάθε ένα από αυτά διέθετε χώρο πρακτικής εξάσκησης 10-30 εκταρίων γης. Το σχολείο τελούσε υπό τη διεύθυνση ενός δασκάλου, ο οποίος δίδασκε τα αγόρια ενώ μια δασκάλα ασχολούνταν με τη μόρφωση των κοριτσιών, διευθύνοντας τις εργασίες στον κήπο. Τα σχολεία ήταν τέλεια διευθετημένα αγροκτήματα και σχολές πρότυπα, στα οποία οι μαθητές εργάζονταν ως ημερήσιοι εργάτες. Λειτουργούσαν σχολεία όπου οι μαθητές ελάμβαναν ετήσια αμοιβή χίλιες έως δύο χιλιάδες (1.000-2.000) κορώνες για την εργασία τους και μετά την αποφοίτησή τους προσλαμβάνονταν από τους αγρονόμους στα αμπέλια, στα θερμοκήπια κ.α.

Η διδασκαλία ήταν ταυτόχρονα θεωρητική και πρακτική. Σε κάθε σχολείο εκτός από τα γενικά γεωργικά μαθήματα, παραδίδονταν ένα ιδιαίτερο μάθημα ανάλογα με την περιοχή, όπως η Καλλιέργεια Μήλων, η Κηποκαλλιέργεια κ.ά.

Σχολεία Οικιακής Οικονομίας λειτουργούσαν και στις πόλεις για τα παιδιά ηλικίας δώδεκα έως δεκαπέντε ετών ως παραρτήματα του δημοτικού. Το σχολείο Οικιακής Οικονομίας ήταν υποχρεωτικό για όλα τα κορίτσια, που δεν φοιτούσαν σε ανώτερη ή επαγγελματική σχολή, και διδάσκονταν την τέχνη του νοικοκυριού, δηλαδή μαγείρευαν το δείπνο για τις ίδιες και για τα φτωχά παιδιά του δημοτικού, μάθαιναν την τέχνη της Ραπτικής, της Πλυντικής ασπρορούχων και απλών φορεμάτων.

Έτσι σε κάθε κοινοτικό σχολείο στη Βουδαπέστη υπαγόταν και σχολείο Οικιακής Οικονομίας, το οποίο αποδείχτηκε ευεργετικό ιδιαίτερα για την εργατική τάξη.

Έτσι λειτουργούσε μια Σχολή Οικιακής Οικονομίας για δεσποινίδες στη Βουδαπέστη, στη *Σχολή Νοκέπτζο εγκιεσουλέ (Nokepzo egyesulet)*. Στη *Σχολή Χατζφρφάσι εγκιεσουλέ (Haztartasi egyesulet)* το πρωί λειτουργούσε ένα τμήμα για νέες και το απόγευμα ένα τμήμα δωρεάν για υπηρέτριες. Το ίδιο ινστιτούτο οργάνωνε μαθήματα Ραπτικής, Σιδερώματος, κ.λπ.

Στην Κάσα (Kassa) (τη μεγαλύτερη πόλη της Άνω-Ουγγαρίας) λειτουργούσε από το 1903 μια Αγροτική Σχολή Οικιακής Οικονομίας υπό τη διεύθυνση των Ουρσουλίνων με διετή διάρκεια φοίτησης και κρατική επιχορήγηση. Τον Ιούλιο του 1908, σαράντα (40) δασκάλες κλήθηκαν να παρακολουθήσουν μαθήματα γεωργίας για τέσσερις εβδομάδες.

Στη Σχολή Οικιακής Οικονομίας στο Ναγκιζτζέμπεν (Nagyszebben) φοιτούσαν κορίτσια άνω των δεκαπέντε ετών. Μια νέα σχολή αυτού του τύπου οργανώθηκε στο Μπεστζτερσεβάνια (Besztercevànya) το 1907 από τις κυρίες της πόλης.

Το Υπουργείο Γεωργίας οργάνωσε το 1908 δύο *Παιδαγωγικές Αγροτικές Σχολές* για διπλωματούχους δασκάλους και δασκάλες με διετή διάρκεια φοίτησης, εσωτερικούς, ενώ η διδασκαλία ήταν συνδυασμός θεωρητικής και πρακτικής άσκησης. Μετά το πέρας των σπουδών τους αποκτούσαν το δίπλωμα διδασκαλίας για επαγγελματικές αγροτικές σχολές[7].

Στην **Αυστρία** οι επαγγελματικές σχολές στις αρχές του 19ου αιώνα ήταν λιγοστές. Έως το 1900 το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας δε διδασκόταν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ το 1905 εντάχθηκε στο επίσημο πρόγραμμα της επαγγελματικής επιμόρφωσης. Το 1905 και 1907 επιθεωρήτριες ανέλαβαν να μελετήσουν τα οφέλη στην οικογένεια και στη βιομηχανία, που προέρχονταν από την εκπαίδευση στις γυναικείες σχολές. Το 1908 λειτουργούσαν δεκαεπτά (17) αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας και σαράντα τέσσερις (44) αστικές σχολές Οικιακής Οικονομίας. Στις τελευταίες φοιτούσαν δύο χιλιάδες διακόσιες δεκατρείς (2.213) μαθήτριες.

Όλες οι σχολές Οικιακής Οικονομίας, που δέχονταν κρατική επιχορήγηση, ακολουθούσαν έναν ορισμένο τύπο προγράμματος. Διακρίνονται οι εξής κατηγορίες σχολών Οικιακής Οικονομίας:

- *Εκπαιδευτικά προγράμματα Οικιακής Οικονομίας για επαγγελματική εκπαίδευση (υπηρέτριες, μαγείρισσες, οικονόμοι*) για μαθήτριες ηλικίας δεκαέξι ετών. Η διάρκεια φοίτησης ήταν τρεις έως είκοσι τέσσερις μήνες. Τα προγράμματα αυτά λειτουργούσαν στις πόλεις: Βιέννη, Πράγα, Γκράζ (Graz), Κλάγκενφουρτ, και αλλού.
- *Περιοδεύοντα εκπαιδευτικά προγράμματα* διάρκειας δύο ημερών έως έξι εβδομάδων, όπου οι μαθήτριες ήταν ηλικίας δεκαέξι ετών, ενώ τα δίδακτρα για κάθε μάθημα κυμαίνονταν από τέσσερις έως σαράντα κορώνες.
- *Σχολές Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας για εργάτριες (βραδινά μαθήματα)*, στις οποίες μαθήτριες ηλικίας δεκαέξι ετών φοιτούσαν δωρεάν για χρονικό διάστημα δύο ή τριών μηνών. Τέτοιου τύπου σχολές λειτουργούσαν στις πόλεις της Βιέννης, Λιντς, Κλάγκενφουρτ, και αλλού.

[7] M. Stegmuller, «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 51-54.

- *Μαθήματα Μαγειρικής και συντήρησης σπιτιού για κορίτσια μεσαίας τάξης (εσωτερικά και εξωτερικά*) ηλικίας δεκαέξι ετών. Η φοίτηση διαρκούσε τρεις έως πέντε μήνες. Τέτοιου τύπου σχολές λειτουργούσαν στις πόλεις: Βιέννη, Πράγα, Μπρυν (Brünn), Όλμουτζ (Olmutz), Ίνσμπρεκ (Innsbruck), Τροπό (Troppau), Κλάγκενφουρτ (Klagenfurt), και αλλού.
- *Αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας,* όπου οι μαθήτριες ήταν εσωτερικές και διδάσκονταν Μαγειρική, Πλύσιμο και Ράψιμο, Κηπουρική, Φροντίδα οικόσιτων ζώων, αγροτικές εργασίες και άλλα. Η διάρκεια σπουδών ήταν τέσσερις έως δώδεκα μήνες και η μέση ηλικία των μαθητριών ήταν το δέκατο έκτο έτος. Σχολές αυτού του τύπου λειτουργούσαν στο Μπουντβάις (Budweiss), στο Φάιντλαντ (Fiedland), στο Λάιμπαχ (Laibach), στη Κλάγκενφουρτ (Klagenfurt), στο Άντμοντ (Admont), στο Κρέμσιερ (Kremsier), και αλλού.
- *Παιδαγωγικά μαθήματα ή σεμινάρια* για μαθήτριες ηλικίας δεκαεννιά ετών. Η διάρκεια φοίτησης ήταν δέκα μήνες. Οι μαθήτριες διέμεναν στα οικοτροφεία και λειτουργούσαν στις πόλεις Βιέννη και Μπρυν.

Το 1906 ιδρύθηκε στη Βιέννη μια γερμανόφωνη Παιδαγωγική Σχολή Οικιακής Οικονομίας και το 1907 μία άλλη στη Μπρυν (Brünn), όπου τα μαθήματα γίνονταν στην τσέχικη γλώσσα. Οι εξετάσεις ήταν επίσημες και ολοκληρώνονταν με την απονομή διπλωμάτων[8].

Ειδικότερα στην **Άνω Αυστρία** (η επίσημη ονομασία της ήταν Έστεραϊχ όμπερ ντερ Ενς αλλά επικράτησε η λαϊκή της ονομασία Όμπερεστεραϊχ[9]), το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στο τέλος του 19ου αιώνα διδασκόταν ως συμπληρωματικό μάθημα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σε περιοδεύοντα εκπαιδευτικά προγράμματα Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας και σε δύο ειδικές σχολές.

Στην *πρωτοβάθμια εκπαίδευση* προσαρτήθηκαν συμπληρωματικά μαθήματα, που διαρκούσαν από το Νοέμβριο μέχρι τον Απρίλιο και πραγματοποιούνταν την Κυριακή ή την Πέμπτη, ημέρες αργίας. Το πρόγραμμα περιλάμβανε δεκατέσσερα μαθήματα: Γραφή, Αριθμητική, Ανάγνωση, Τραγούδι, Φροντίδα παιδιών, Χειροτεχνία, Οικιακή Οικονομία, ενώ άλλα δεκαοκτώ μαθήματα αφορούσαν στην Αλληλογραφία, Φροντίδα αρρώστων,

[8] H. von Sprung «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 38-44.

[9] Η Όμπερεστεραϊχ (Άνω Αυστρία) χωρίστηκε από τη Νήντερεστεραϊχ (Κάτω Αυστρία) γύρω στο 1450 με πρωτεύουσα το Λιντς. Κατά τη διάρκεια της προσάρτησης στη Γερμανία (1938-1945) η Άνω Αυστρία έγινε το μεγαλύτερο διοικητικό διαμέρισμα του Άνω Δούναβη και αργότερα αναγνωρίστηκε ως Bundesland, δηλαδή ομόσπονδο κράτος. Εγκυκλοπαίδεια *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 12, εκδοτικός οργανισμός Πάπυρος, 1991, σ 312. *Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, εκδ. Ν. Νίκας & Σία, τ. 4, σ. 702.

Εκτροφή πουλερικών, Συντήρηση αυγών και κρέατος. Το μαθητικό δυναμικό, που συμμετείχε σε κάθε πρόγραμμα ανερχόταν στις δεκαπέντε έως είκοσι τέσσερις (15-24) μαθήτριες.

Τα *περιοδεύοντα εκπαιδευτικά προγράμματα* Οικιακής Οικονομίας απευθύνονταν σε κορίτσια, που δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα μιας σχολής Οικιακής Οικονομίας. Τα διδασκόμενα μαθήματα εκτός της Μαγειρικής ήταν η Οικιακή Οικονομία και η πρακτική Ιατρική, ενώ περιστασιακά διδάσκονταν μαθήματα Ραπτικής και Επιδιόρθωσης ρούχων. Στην επαρχία, τα μαθήματα ήταν τα ίδια με προσθήκη των μαθημάτων Εκτροφής οικόσιτων ζώων και Κηπουρικής. Οι μαθήτριες παρακολουθούσαν το μάθημα από τις 8.00 το πρωί ως τις 4.00 το απόγευμα και δειπνούσαν στο χώρο διδασκαλίας. Την εποπτεία των μαθημάτων ασκούσαν δύο κυρίες της κοινότητας, οι οποίες διηύθυναν τη δασκάλα κατευθύνοντάς την με τις συμβουλές τους και υποδεικνύοντάς της τις συνήθειες της περιοχής, τους προμηθευτές κ.λπ. Ο αριθμός των μαθητριών κάθε προγράμματος δεν υπερέβαινε τις (12) δώδεκα μαθήτριες. Τη διδασκαλία κατηύθυναν τρεις δασκάλες, οι οποίες εκπαίδευαν κάθε χρόνο περίπου διακόσια δεκαέξι (216) κορίτσια. Με την προοπτική αύξησης του διδακτικού προσωπικού θα πολλαπλασιάζονταν αυτά τα προγράμματα, έτσι ώστε να συμμετέχουν κάθε χρόνο δέκα χιλιάδες (10.000) κορίτσια.

Η πρώτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας ιδρύθηκε το 1884 στο Ράναριεντλ (Ranariedl) και μεταφέρθηκε το 1885 στο Μίστελμπαχ (Mistelbach). Το πρόγραμμά της περιλάμβανε: Θρησκευτικά, την Τέχνη της οικιακής γυναικείας τέχνης, Ράψιμο, Κέντημα, Αριθμητική, Καλλιγραφία, Αλληλογραφία, Λογιστικά, ενώ γίνονταν δεκτές ως μαθήτριες μόνο γερμανίδες καθολικές, ηλικίας τουλάχιστον δεκαπέντε ετών. Η διάρκεια των μαθημάτων ήταν εξάμηνη.

Η δεύτερη Σχολή Οικιακής Οικονομίας λειτούργησε στο Ίσλ (Ischl). Το πρόγραμμα ήταν σχεδόν όμοιο με εκείνο της πρώτης σχολής, με την προσθήκη των μαθημάτων Γαλλικών και Μουσικής. Η διάρκεια του προγράμματος ήταν πέντε μήνες και το όριο ηλικίας των μαθητριών ήταν τα δεκαπέντε έτη[10].

[10] G. Wieninger ««L' état actuel de l' enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d' enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 45-50.

1.2. ΒΕΛΓΙΟ

Μετά την πτώση του Ναπολέοντα με τη σύμβαση του Λονδίνου (1814) και τη συνθήκη της Βιέννης (1815). Το Βέλγιο αποτέλεσε τμήμα του συσταθέντος βασιλείου των Κάτω Χωρών. Το 1830 οι βελγικές επαρχίες επαναστάτησαν και έτσι ανακηρύχθηκαν ανεξάρτητες με το όνομα βασίλειο του Βελγίου. Το 1831 με τη διάσκεψη του Λονδίνου αποσπάστηκε απ' αυτό το Λιμβούργο, το οποίο προσαρτήθηκε στο βασίλειο των Κάτω Χωρών και τμήμα του Λουξεμβούργου, το οποίο αποτέλεσε το σημερινό μεγάλο δουκάτο του Λουξεμβούργου. Το βασίλειο του Βελγίου ανακηρύχθηκε ουδέτερο το 1831, αλλά το 1839 αναγνωρίστηκε επίσημα ως ανεξάρτητο κράτος[11].

Στο Βέλγιο στόχος του σχολείου για τα κορίτσια ήταν η προετοιμασία τους για την οικογενειακή ζωή και έτσι η εκπαίδευση προσανατολιζόταν στην προετοιμασία της μαθήτριας ως μητέρας και ως παιδαγωγού. Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας οργανώθηκε με ολοκληρωμένο και πρακτικό τρόπο. Η επαρχία του Αϊνώ (Hainaut), η οποία διέθετε μεγάλο βιομηχανικό δίκτυο, θεωρείται η πρώτη στην οργάνωση της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας στη χώρα. Από το 1871, με πρωτοβουλία του γενικού διευθυντή της Εταιρίας του Κουιγιέτ (Couillet), Έζεν Σμιτς (Eugene Smits), λειτούργησε στις εγκαταστάσεις της εταιρίας η πρώτη σχολή Οικιακής Οικονομίας, διευθυνόμενη από μοναχές. Ο κυβερνήτης του Αϊνώ, πρίγκιπας Καραμάν Τσιμάι (Caraman Chimay), ενθαρρύνοντας τη λειτουργία παραρτημάτων Οικιακής Οικονομίας, με επιστολή του στις 5 Αυγούστου 1874, η οποία απευθυνόταν στον υπουργό Εσωτερικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης Ζαν-Μπαπτίστ Ντελκούρ (Jean-Baptiste Delcour), ζητούσε τη συμπαράσταση της κυβέρνησης στο έργο αυτών των σχολείων. Τρία χρόνια αργότερα, στις 28 Μαΐου 1877, η ηθική και οικονομική συνδρομή του κράτους έγινε πραγματικότητα, αφού ο υπουργός Ντελκούρ δέχτηκε να συμβάλει δοκιμαστικά στα έξοδα των σχολείων Οικιακής Οικονομίας, με την προϋπόθεση να λειτουργούν ως παραρτήματα σε υπάρχοντα δημοτικά σχολεία θηλέων. Υπό το καθεστώς του σχολικού νόμου του 1884-1895, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας και των οικιακών εργασιών ήταν εγγεγραμμένη ανάμεσα στα προαιρετικά μαθήματα των δημοτικών σχολείων[12].

---

[11] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 13, Πάπυρος, 1991, σσ. 424-427. *Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 5, σσ. 93-94.

[12] J. Lemoine, *La pédagogie de l'enseignement ménager*, 1913, σ. 49. Επιστολή του υπουργού Επιστημών και Τεχνών Jules Destrée στον κυβερνήτη της επαρχίας του Λουξεμβούργου, 15 Μαρτίου 1921. Κρατικά Αρχεία της Arlon. *Gouvernement provincial (GP)*, liasse Enseignement -Ecoles ménagères.

Ωστόσο, το πρώτο δημόσιο κείμενο, που προώθησε τη δημιουργία σχολών Οικιακής Οικονομίας στο σύνολο της χώρας, χρονολογείται από τις 26 Ιουνίου 1889. Μια εγκύκλιος του Υπουργού Γεωργίας, Βιομηχανίας και Δημοσίων Έργων, Λεόν ντε Μπρύιν (Leon de Bruyn), απευθυνόμενη στους κυβερνήτες των επαρχιών, υποδείκνυε τη χρησιμότητα της δημιουργίας σχολών Οικιακής Οικονομίας, με στόχο την παροχή οικιακής εκπαίδευσης στις κόρες των εργατών. Το περιεχόμενο αυτού του κειμένου αποτέλεσε τη βάση ολόκληρης της οργάνωσης της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στο Βέλγιο.

Τρία συστήματα προτείνονταν προς ταυτόχρονη εφαρμογή:

α. Επέκταση σε όλα τα δημοτικά σχολεία θηλέων της διδασκαλίας των αρχών Υγιεινής και Οικιακής Οικονομίας, με τη συμπλήρωση ενός επιλεγόμενου μαθήματος ενασχόλησης με οικιακές εργασίες (σύμφωνα με την εγκύκλιο του υπουργού Εσωτερικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης της 1ης Σεπτεμβρίου 1887).

β. Προσάρτηση στο δημοτικό σχολείο μιας ειδικής τάξης Οικιακής Οικονομίας που θα παρακολουθούσαν, τουλάχιστον δύο φορές την εβδομάδα από μισή ημέρα, οι μαθήτριες ηλικίας άνω των δώδεκα ετών. Αντίστοιχο σύστημα εφαρμοζόταν στις σχολές ενηλίκων θηλέων. Λόγω του ειδικού υλικού εξοπλισμού των τάξεων Οικιακής Οικονομίας, και της επίδοσης των μαθητριών σε χειροτεχνικές εργασίες, η τάξη αυτή είχε επαγγελματικό χαρακτήρα.

γ. Θεσμοθέτηση ειδικών σχολών, των «μεγάλων σχολών Οικιακής Οικονομίας» για απόφοιτες δημοτικού σχολείου, οι οποίες σπούδαζαν ήδη σε εργαστήρια και βιομηχανικά ιδρύματα. Αυτά τα ειδικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας ήταν πραγματικά επαγγελματικά σχολεία.

Το πρώτο σύστημα υπαγόταν στο Υπουργείο Εσωτερικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης, ενώ τα άλλα δύο στο Υπουργείο Γεωργίας, Βιομηχανίας και Δημόσιων Έργων[13].

Οι προτάσεις αυτές δεικνύουν μια εισαγωγή του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο δημοτικό σχολείο ως επιλεγόμενο μάθημα, μιας ειδικής επαγγελματικής τάξης για μαθήτριες, που είχαν αποφοιτήσει από αυτό, αλλά και τη θεσμοθέτηση ειδικών επαγγελματικών σχολών Οικιακής Οικονομίας.

Το πρόγραμμα γενικότερα προσαρμοζόταν στα ήθη και τις ανάγκες του πληθυσμού, με αποτέλεσμα τη διαφοροποίησή του μεταξύ των αγροτικών και βιομηχανικών περιοχών. Έτσι το βασικό πρόγραμμα περιλάμβανε θεωρητικά μαθήματα, μαθήματα

[13]A. Despy – Meyer «L'enseignement ménager dans la province de Luxembourg au XIXe siècle», J.M. Duvosquel (ed.) *Cahiers d'histoire de Saint-Hubert d'Ardenne 8*, (1991), σ. 186.

Υγιεινής και Οικιακής Οικονομίας, Φροντίδας παιδιών και αρρώστων, καθώς και βασικές πρακτικές ασκήσεις: α) στη Συντήρηση και Καθαριότητα της κατοικίας και των επίπλων, β) στο Πλύσιμο και Σιδέρωμα των ασπρορούχων, γ) στην Κοπτική και Ραπτική των συνηθισμένων ρούχων, στην επισκευή των ασπρορούχων και των άλλων ρούχων, δ) στο Μαγείρεμα, ε) στις εργασίες του λαχανόκηπου και στη φροντίδα των οικόσιτων ζώων για τις αγροτικές κοινότητες.

Η διαφοροποίηση του προγράμματος ανάμεσα στις *τάξεις Οικιακής Οικονομίας* στις αγροτικές κοινότητες και στις πόλεις αφορούσε στη χρονική περίοδο λειτουργίας τους. Στις αγροτικές κοινότητες οι τάξεις Οικιακής Οικονομίας λειτουργούσαν καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, εκτός από την εποχή της συγκομιδής σανού και της συλλογής της πατάτας. Η πλήρης εκπαίδευση διαρκούσε δύο χρόνια, ώστε τον πρώτο χρόνο πραγματοποιούνταν ένα θεωρητικό μάθημα (μία ώρα την εβδομάδα, την Κυριακή για παράδειγμα), μαθήματα Υγιεινής και Οικιακής Οικονομίας και πρακτικά μαθήματα (δύο ώρες την εβδομάδα, την ημέρα Πέμπτη για παράδειγμα) κατανεμημένα σε μια χειμερινή περίοδο (συντήρηση της κατοικίας, Πλύσιμο και Σιδέρωμα ασπρορούχων, Κοπτική – Ραπτική) και μια θερινή περίοδο (εργασίες λαχανόκηπου). Τη δεύτερη χρονιά, το πρόγραμμα ήταν παρόμοιο με τη διαφορά ότι οι πρακτικές εργασίες περιλάμβαναν και το μάθημα της Μαγειρικής. Στις πόλεις, η τάξη Οικιακής Οικονομίας λειτουργούσε για εννέα ή δέκα μήνες, από τον Οκτώβριο ως τον Ιούλιο.

Στα *σχολεία Οικιακής Οικονομίας,* όπως και σε πολλά βιομηχανικά σχολεία, παρατηρείται προσαρμογή του μαθήματος ανάλογα με τις εποχικές συνθήκες, καθώς και με τις ημέρες και ώρες που εξυπηρετούσαν την παρουσία των μαθητριών μετά το πέρας των εργαστηριακών ασκήσεων. Ο συνολικός ετήσιος χρόνος διδασκαλίας (θεωρητικής και πρακτικής) υπερέβαινε τις διακόσιες ώρες[14].

Το 1864 ιδρύθηκε η «Ένωση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης θηλέων» με πρωτοβουλία του γερουσιαστή Μπισχοφσάιμ (Bischoffsheim). Η πρώτη Επαγγελματική Σχολή της χώρας ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1865 και ήταν ιδιωτική. Το 1868 υιοθετήθηκε από την πόλη των Βρυξελλών. Δέκα χρόνια αργότερα λειτουργούσαν ήδη τρεις (3) ανάλογες σχολές. Ο στόχος του θεσμού ήταν η προσθήκη θεωρητικών μαθημάτων στην ήδη προσφερόμενη διδασκαλία Οικιακής Οικονομίας στα κορίτσια από τις μοναχές στα

[14] Ιδέες για την τάξη και την αυστηρή οικονομία επικρατούσαν σ΄ όλη τη διδασκαλία. Η επιλογή του ειδικού εξοπλισμού του σχολείου, ο εξοπλισμός του πλυντηρίου και του μαγειρείου εμπνέονταν από τις ίδιες ιδέες οικονομίας. Η επιλογή της δασκάλας θεωρούνταν σημαντική για την επιτυχία του σχολείου. Ο αριθμός των μαθητριών, που αντιστοιχούσαν σε κάθε δασκάλα, δεν υπερέβαινε τις τριάντα (30), ενώ για τις πρακτικές ασκήσεις δεν υπερέβαιναν τις δέκα (10). A. Despy-Meyer, ό.π., σ. 187.

σχολεία. Το γυναικείο πρότυπο εξακολουθούσε να παραμένει το ίδιο: «η γυναίκα με την οικιακή της δραστηριότητα, συνέβαλε στην ευτυχία ενός σπιτικού»[15].

Στο πλαίσιο της ίδρυσης επαγγελματικών σχολών λειτουργούσαν τα τμήματα για τις εργάτριες των εργοστασίων τα απογεύματα του Σαββάτου, τις προμεσημβρινές ώρες της Κυριακής και τις καθημερινές το βράδυ, μετά τις ώρες εργασίας, π.χ. 17.00 – 21.00 ή 19.00 – 22.00[16].

Η οικονομική συμμετοχή του Υπουργείου Γεωργίας, Βιομηχανίας και Δημοσίων Έργων στα ετήσια έξοδα περιοριζόταν στο ένα τρίτο για τις τάξεις Οικιακής Οικονομίας και στα δύο πέμπτα για τις ομώνυμες σχολές. Για τα έξοδα κατασκευής ή διευθέτησης των εγκαταστάσεων το κράτος εκχωρούσε μια πρόσθετη επιχορήγηση για την απόκτηση ενός μέρους του εξοπλισμού, που παρέμενε στην ιδιοκτησία του σχολείου[17].

Ωστόσο το υπουργείο έθετε ως προϋπόθεση για την επιχορήγηση του κάθε σχολείου, την απαραίτητη αρχειοθέτηση εγγραφών των μαθητριών έως την 1η Ιουλίου κάθε έτους, χωρισμένων σε κατηγορίες ανάλογα με την ηλικία και το επάγγελμα των γονέων τους[18].

Δέκα χρόνια μετά την πρώτη εγκύκλιο, που αφορούσε στην οργάνωση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, το Υπουργείο Βιομηχανίας και Εργασίας με νέα εγκύκλιό του (21-1-1899), επέφερε μερικές τροποποιήσεις στην οργάνωση των ιδρυμάτων και στα προγράμματα των μαθημάτων τους[19].

Η ηλικία εγγραφής στο σχολείο ορίστηκε στα δώδεκα έτη για τις τάξεις, που λειτουργούσαν ως παραρτήματα δημοτικών σχολείων και στα δεκατέσσερα έτη για τις τάξεις και τα σχολεία ενηλίκων (ένα σχολείο ή μία τάξη αποτελούνταν από είκοσι (20) μαθήτριες το μέγιστο, ανά δασκάλα). Οι κρατικές επιχορηγήσεις, οι οποίες ανέρχονταν στα δύο πέμπτα (2/5) των τακτικών δαπανών, δίδονταν, εφόσον στο σχολείο φοιτούσαν τουλάχιστον δώδεκα (12) μαθήτριες. Η εγκύκλιος καθιστούσε σαφή την κατανομή του διδακτικού προσωπικού, καθώς από το 1890 είχε καθιερωθεί ήδη από το Υπουργείο Γεωργίας, Βιομηχανίας και Δημοσίων Έργων η κατοχή διπλώματος ικανότητας για τη

[15] G. Duby & M. Perrot, *Histoire des femmes au XIX siècle,* Plon 1991, σ. 238.
[16] M. De Vuyst, «L'enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager,* Παρίσι 1922, σσ. 43-49. E. Gubin, «''Home sweet home''. L'image de la femme au foyer en Belgique et au Canada avant 1914». *Revue Belge de l'Histoire contemporaine*, 22, 3-4, 1991, σ. 549. Vari, *L'insegnamento dell' educazione e dell' economia domestica,* Μιλάνο 1930, σ. 19.
[17] Εγκύκλιος της 26ης Ιουνίου 1889, *Moniteur belge*, 29 Ιουνίου 1889, σσ. 1881-1884.
[18] Circulaire du ministère de l'Agriculture, de l'Industrie et de Travaux publics au gouverneur de la province, στις 10 Ιουλίου 1890. AEA, Gp, liasse Enseignement -Ecoles ménagères.
[19] Εγκύκλιος της 21ης Ιανουαρίου 1899, *Moniteur belge*, 23-24 Ιανουαρίου 1899, σσ. 285-291.

διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας και των εργασιών του νοικοκυριού στα σχολεία Οικιακής Οικονομίας[20].

Από το 1898, η αναγνωρισμένη σχολή της Βαβρ Νοτρ Νταμ (Wavre-Notre-Dame) παρείχε αυτή τη διδασκαλία, στη διάρκεια ενός μήνα, την περίοδο των θερινών διακοπών[21]. Με εγκύκλιο (Σεπτέμβριος 1903) ορίστηκε ως υποχρεωτική προϋπόθεση για τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας και των άλλων μαθημάτων του κύκλου η βελγική εθνικότητα του διδακτικού προσωπικού. Η προϋπόθεση αυτή δεν ίσχυε στα ελεύθερα σχολεία, στα οποία όμως η πλειοψηφία του προσωπικού ήταν βελγικής εθνικότητας[22].

Για να διευκολυνθεί η εισαγωγή του μαθήματος Οικιακής Οικονομίας στα σχολεία, συστάθηκε από το 1889 μια κεντρική Επιτροπή Εποπτείας των σχολών Οικιακής Οικονομίας, στην οποία μετείχαν κυρίες των ανώτερων τάξεων, επιδιώκοντας τη διάδοση αυτού του κοινωνικού έργου στην εργατική τάξη[23]. Στην συνέχεια, από τον Ιούνιο του 1890, με πρόταση αυτής της Επιτροπής, θεσμοθετήθηκαν οι επαρχιακές επιτροπές διάδοσης του μαθήματος[24].

Η εφαρμογή όλων των θεσμοθετημένων μέτρων, που ευνοούσαν την εκτεταμένη διδασκαλία του μαθήματος Οικιακής Οικονομίας, παρά την πρωταρχική επιτυχία τους, δεν αντιμετωπίστηκαν θετικά, ιδιαίτερα από την εργατική τάξη[25]. Στον παρακάτω πίνακα διαπιστώνεται πως ακόμα και έντεκα χρόνια μετά την ίδρυση (1890-1901) αυτών των σχολείων και τάξεων, ο αριθμός τους ανήλθε στα διακόσια ενενήντα δύο (292), ενώ το 1890 ήταν ήδη διακόσια είκοσι πέντε (225). Κατανέμονταν δε στις επαρχίες με τον παρακάτω τρόπο:

[20] *Moniteur belge*, 8-9 Σεπτεμβρίου 1890, σσ. 251-252.
[21] *Ministère de l' Industrie et du Travail, Rapport général sur la situation de l'enseignement technique en Belgique*, *1897-1901*, Βρυξέλλες 1903, σ. 23.
[22] ΑΕΑ, GP, liasse Enseignement – écoles ménagères.
[23] Βασιλικό διάταγμα της 26ης Ιουνίου 1889, *Moniteur belge*, 29 Ιουνίου 1889, σσ. 1881-1884.
[24] *Moniteur belge*, 7-8 Ιουνίου1890, σσ. 188-189.
[25] E. Gubin, «L'image de la femme au foyer en Belgique avant 1914», *Normes et Marginalités*, 1991, σσ. 97-116.

ΕΠΑΡΧΙΕΣ	ΣΧΟΛΕΙΑ	ΤΑΞΕΙΣ:
Αμβέρσα (Anvers)	4	24
Μπραμπάν (Brabant)	11	34
Ανατολική Φλάνδρα (Flandre orientale)	3	22
Δυτική Φλάνδρα (Flandre occidentale)	3	32
Αϊνώ (Hainaut)	37	37
Λιέγη (Liege)	14	31
Λιμπούρ (Limbourg)	1	14
Λουξεμβούργο (Luxembourg)	4	6
Ναμύρ (Namur)	9	9
ΣΥΝΟΛΟ	83	209

Πίνακας 1.1. Κατανομή των σχολείων και τάξεων Οικιακής Οικονομίας στις επαρχίες του Βελγίου.

ΠΗΓΗ: Rapport sur la situation de l'enseignement Technique en Belgique 1897-1901, σ. 23.

Όπως παρατηρείται ότι ο αριθμός των μαθητριών, που παρακολουθούσε τις τάξεις Οικιακής Οικονομίας ήταν μεγαλύτερος από τον αριθμό που φοιτούσαν στα ομώνυμα σχολεία. Το ιδιωτικό δίκτυο όμως συγκέντρωνε την πλειοψηφία, αφού ο αριθμός τους ήταν πενήντα τέσσερα (54) ιδιωτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας έναντι είκοσι τεσσάρων (24) κοινοτικών και εκατόν δεκαεννιά (119) ιδιωτικών τάξεων Οικιακής Οικονομίας έναντι ενενήντα πέντε (95) κοινοτικών.

Η κατάσταση παρέμεινε η ίδια ώσπου το 1910 ο συνολικός αριθμός των σχολείων Οικιακής Οικονομίας ανήλθε στα εβδομήντα πέντε (75) έναντι διακοσίων τριάντα μιας (231) τάξεων που κατανέμονταν μεταξύ είκοσι τεσσάρων (24) κοινοτικών σχολείων Οικιακής Οικονομίας και πενήντα ενός (51) ιδιωτικών σχολείων Οικιακής Οικονομίας, καθώς και εκατόν σαράντα τεσσάρων (144) ιδιωτικών τάξεων και ογδόντα επτά (87) κοινοτικών[26].

Η περίπτωση της επαρχίας του Λουξεμβούργου

Το γεγονός ότι το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας δύσκολα εμφυτεύτηκε στην επαρχία του Λουξεμβούργου που, εκ πρώτης όψεως, ήταν αγροτική, επιτρέπει μια ειδική αναφορά γι' αυτή την περίπτωση. Κατά τα φαινόμενα, η επιτυχία της διδασκαλίας αυτής ήταν περισσότερο ρεαλιστική στις περιοχές, όπου λειτουργούσαν ανθρακωρυχεία και άνθιζε η βιομηχανία παρά στις αγροτικές περιοχές, στις οποίες λειτουργούσαν μόνο

[26] *Rapport sur la situation de l'enseignement Technique en Belgique 1902-1910*, σ. 5.

μικρές τοπικές βιομηχανίες, όπως στο Λουξεμβούργο, όπου οι γυναίκες ασχολούνταν περισσότερο με τις οικιακές εργασίες, παρά στα βιομηχανικά εργαστήρια. Έτσι εκατόν τριάντα εννιά (139) τοπικές αρχές απάντησαν αρνητικά στην υπουργική εγκύκλιο του 1889 για εγκατάσταση σχολών ή τάξεων Οικιακής Οικονομίας, με την αιτιολογία των μειωμένων οικονομικών πόρων και της επάρκειας των μαθημάτων Ραπτικής, Πλεκτικής και πλυσίματος ρούχων στα τοπικά σχολεία. Δε θεωρούσαν απαραίτητη την επιστημονική και συστηματική διδασκαλία των οικιακών έργων, δεδομένου ότι αυτή παρεχόταν από τις μητέρες σε κάθε οικογένεια[27]. Μερικές επαρχίες ωστόσο εισήγαγαν αργότερα το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στα δημοτικά σχολεία (για παράδειγμα οι επαρχίες Μπουιγιόν και Σαιντ Χιούμπερτ το 1901)[28].

Για να διευκολυνθεί η διάδοση και λειτουργία σχολείων Οικιακής Οικονομίας στην επαρχία του Λουξεμβούργου συστάθηκε επαρχιακή επιτροπή στις 6 Ιουλίου 1890. Αποτελούνταν από επτά (7) άτομα και τα δύο πρώτα χρόνια, πρόεδρος ήταν η σύζυγος του κυβερνήτη Γκέρλατς (D. de Gerlache)[29]. Ο ρόλος της ήταν να υποστηρίξει τη δημιουργία σχολείων Οικιακής Οικονομίας και τάξεων, να ενημερώνεται για την κατάσταση σε κάθε κοινότητα, να εξετάζει τη χρησιμότητα δημιουργίας σχολής ή τάξης ή και των δύο ταυτόχρονα, καθώς και να επιδιώκει την εξασφάλιση της οικονομικής ενίσχυσης από τις κοινότητες, την επαρχία και ιδιώτες.

Σε μικρό χρονικό διάστημα ο ρόλος της περιορίστηκε πρακτικά σε επισκέψεις μόνο στη Σχολή Οικιακής Οικονομίας της Αρλόν (Arlon), η οποία λειτούργησε από το 1891 ως το 1898[30].

Αυτή η κατάσταση δεν επικρατούσε μόνο στην επαρχία του Λουξεμβούργου, αλλά και σε όλες τις άλλες επαρχίες με εξαίρεση το Αϊνώ (Hainaut), με τη δικαιολογία ότι δεν προβλεπόταν επιχορήγηση για τη μετακίνησή των υπαλλήλων[31].

---

[27] ΑΕΑ, GP, liasse Enseignement - Ecoles ménagères.

[28] Το Σαιν Υμπέρ (Saint-Hubert), με εγκύκλιό του απάντησε αρνητικά στην υπουργική εγκύκλιο του 1889. Το κοινοτικό συμβούλιο στις 28-9-1901, αποφάσισε τη δημιουργία ενός σχολείου Οικιακής Οικονομίας, ενώ στις 19 Οκτωβρίου του ίδιου έτους υποβλήθηκε Σχέδιο κανονισμού και προγράμματος στο Υπουργείο Γεωργίας και Εργασίας, ώστε να πετύχουν τις αναγκαίες πιστώσεις. Το 1902-1903 η σχολή δέχτηκε τις πρώτες είκοσι πέντε (25) μαθήτριες. Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Saint-Hubert συνέχισε τις δραστηριότητές της για πολλά χρόνια. ΑΕΑ, GP, liasse Enseignement-Ecoles Ménagères.

[29] ΑΕΑ, GP, liasse Enseignement – Ecoles ménagères.

[30] ΑΕΑ, GP, liasse Enseignement – Ecoles ménagères.

[31] Τούτο προκύπτει από τις απαντήσεις διαφόρων κυβερνητών επαρχιών στον κυβερνήτη του Λουξεμβούργου μετά από αίτημά του να μάθει πώς λειτουργούσαν στην περιοχή τους οι διάφορες επαρχιακές επιτροπές διάδοσης της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας. ΑΕΑ, GP, liasse Enseignement-Ecoles ménagères). Μόνο στο Αϊνώ (Hainaut) οι κυρίες επισκέπτονται τις σχολές που είχαν ιδρυθεί στα βιομηχανικά κέντρα, μοιράζοντας επαίνους και πραγματοποιώντας γιορτές με σκοπό την προσέλκυση των παιδιών στις σχολές. Μ' αυτό τον τρόπο ενδιαφέρθηκαν οι μεγαλοβιομήχανοι και τα διοικητικά συμβούλια

Κατάλογος των σχολείων και των τάξεων Οικιακής Οικονομίας (1889-1914)

Κοινοτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας

Αρλόν (Arlon) 1891-1898

Μπέρτριξ (Bertrix) 1899-1914

Σαιντ Υμπέρ (Saint-Hubert) 1901-1914

Μπουιγιόν (Bouillon) 1901-1914

Έτε (Ethe) 1902-1904

Τζέχονβιλ (Jehonville) 1901-1903

Λαρός (Laroche) 1903-1914

Τζαμουάν (Jamoigne) 1913-1914

Κοινοτικές τάξεις Οικιακής Οικονομίας

Όν (On) 1889-1914

Μάρς (Marche) 1890-1914

Βιρτόν (Virton) 1890-1914

Ιδιωτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας

Φλορενβιλ (Florenville) 1889-1914

Βίρτον (Virton) 1890-1894

Άβεν (Awenne) 1891-1898

Σαιντ Λεζέρ (Saint-Léger) 891-1914

Λονγκλιέρ (Longlier) 1897-1898

Ιδιωτικές τάξεις Οικιακής Οικονομίας

Όν (On) 1890-1914

Μεσανζύ (Messancy) 1891-1901

Γκρυν (Grune) 1892-1904

Μπαντ (Bande) 1894-1895

Ετάλ (Etalle) 1902-1914

Μπερισμένιλ (Berisménil) 1903-1904

Χαμπάι-λα- Νέβ (Habay-la-Neuve) 1903-1904

Ντιρμπύ (Durbuy) 1906-1907

Η μικρή διάρκεια λειτουργίας πολλών σχολών (Βιρτόν, Λονγκλιέρ, Έτε, Τζεχονβίλ, Μπάντε, Μπερισμένλ, Χαμπάι-λα- Νέβ), όπως παρατηρείται, σύμφωνα με τις επιθεωρήτριες του υπουργείου, οφειλόταν στην ανεπάρκεια των προϋποθέσεων

των ανθρακωρυχείων, ώστε να επιχορηγήσουν ιδιωτικά σχολεία που δεν διέθεταν επιχορήγηση από τις κοινότητες.

λειτουργίας των τάξεων και σχολείων Οικιακής Οικονομίας, με αποτέλεσμα να μη δικαιούνται κρατικής επιχορήγησης. Άλλες, όπως η Αρλόν, η Αβενί το Μεσανζύ και η Γκρυν, γνώρισαν μεγαλύτερο χρόνο ζωής, που κλιμακώθηκε σε μια περίοδο από επτά έως δώδεκα χρόνων[32].

Μόνο τα σχολεία και οι τάξεις στο Μπέρτριξ (Bertrix), Ον (κοινοτικό), Μάρς, Βιρτόν, Σαιντ Υμπέρ, Φλορενβίλ, Σαιντ-Λεζέρ, Μπουιγιόν, Λαρός, Ον (ιδιωτικό) και Ετάλ λειτουργούσαν ακόμα το 1914. Οι τάξεις Οικιακής Οικονομίας, που αποτελούσαν παραρτήματα των δημοτικών σχολείων, δε γνώρισαν μεγαλύτερη απήχηση από τις σχολές Οικιακής Οικονομίας. Αντίθετα, αν ο αριθμός των σχολών και των τάξεων στο ιδιωτικό δίκτυο ήταν υψηλότερος αρχικά, το 1914 ο αριθμός αυτών των σχολών ήταν αντίστοιχος με τις τάξεις και τα σχολεία του κοινοτικού δικτύου.

Η δημόσια διδασκαλία προσανατολιζόταν περισσότερο στην προσφορά της στην εργατική τάξη, εμπνέοντας στα κορίτσια την αγάπη για την εργασία, την τάξη και την οικονομία, πιστεύοντας στην καταπολέμηση της αθλιότητας του εργατικού νοικοκυριού. Το πρόβλημα όμως της στασιμότητας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο Λουξεμβούργο, σύμφωνα με την έκθεση του τμήματος τεχνολογικής εκπαίδευσης το 1901, οφειλόταν στην απροθυμία των διδασκαλισσών για τη διδασκαλία του μαθήματος[33].

Ο καινούργιος σχολικός νόμος της 19ης Μαΐου 1904 αποτέλεσε σταθμό στην εξέλιξη του μαθήματος δεδομένου ότι θεσμοθετήθηκε η υποχρεωτική διδασκαλία του στο δημοτικό σχολείο. Έτσι τα σχολεία Οικιακής Οικονομίας στα οποία είχαν πρόσβαση τα κορίτσια, απόφοιτες δημοτικού σχολείου άνω των δεκατεσσάρων ετών, υπάγονταν στο

[32] Στην Arlon η κοινότητα έκρινε πως με το καινούργιο πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου δεν υπήρχε πια λόγος διατήρησης ενός σχολείου Οικιακής Οικονομίας. Τα τρία άλλα ιδρύματα δεν ανταποκρίνονταν πια στα απαιτούμενα κριτήρια (ανεπαρκής φοίτηση, μαθήματα που παραλείπονταν).

[33] Όπως αναφέρεται στην έκθεση: «η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας θα μπορούσε να ασκεί μια ευτυχή επίδραση διδάσκοντας στα κορίτσια τις αρχές για την πιο αυστηρή καθαριότητα, μαθαίνοντάς τα να έχουν ποικιλία στα γεύματα, να τα μαγειρεύουν με μεγαλύτερη φροντίδα και να ακολουθούν καλύτερα τις οδηγίες για Υγιεινή Διατροφή. Πολλές κακές συνήθειες σχετικά με τη συντήρηση του σπιτιού, των ρούχων και των ασπρορούχων, τις φροντίδες των παιδιών, των γερόντων και των αρρώστων θα μπορούσαν να βελτιωθούν. Η καλλιέργεια του λαχανόκηπου θα έπαιρνε έκταση και προοδευτικές ιδέες θα έμπαιναν μέσα στα σπιτικά, όπου η ρουτίνα παίζει ακόμα ένα πολύ μεγάλο ρόλο. Τέλος, τα κορίτσια, θα καλλιεργούνταν και θα αποκτούσαν πρωτοβουλία που θα επηρέαζε θετικά όλες τις σχέσεις τους». Το 1910 υπήρχαν δεκαέξι (16) δασκάλες, από τις οποίες οι πέντε είχαν πτυχίο τους από το Wavre-Notre-Dame, οι τέσσερις (4) πιστοποιητικό ικανότητας από την Παιδαγωγική Σχολή της Λιέγης, ενώ το 1901 από τις δεκατέσσερις (14) δασκάλες μόνο οι έξι (6) είχαν το ειδικό πιστοποιητικό. *Rapport sur la situation de l'enseignement Technique en Belgique 1897-1901*, σ. 70. *Rapport sur la situation de l'enseignement Technique en Belgique 1902-1910,* σ. 6.

Υπουργείο Βιομηχανίας και Εργασίας, ενώ τα υπόλοιπα στο Υπουργείο Επιστημών και Τεχνών[34].

Η Οικιακή Οικονομία στα δημοτικά σχολεία[35]

Ο νομοθέτης του 1895 δεν περιέλαβε την Οικιακή Οικονομία ανάμεσα στα υποχρεωτικά μαθήματα του προγράμματος των δημοτικών σχολείων, σε αντίθεση με την Υγιεινή, βασιζόμενος στο πνεύμα της κυβέρνησης ότι η Οικιακή Οικονομία ήταν μία διαρκής εφαρμογή των κανόνων Υγιεινής. Δεδομένου όμως ότι μια επιστήμη χωρίς πρακτικές εφαρμογές δεν έχει καμιά χρησιμότητα στο δημοτικό σχολείο, η κυβέρνηση προώθησε την εκ παραλλήλου διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας με αυτή της Υγιεινής. Επίσης περιέλαβε στο πρόγραμμα/τύπο του 1897 – που οι περισσότερες κοινότητες του Βασιλείου έσπευσαν να υιοθετήσουν – την Οικιακή Οικονομία ανάμεσα στα προαιρετικά μαθήματα. Η γενική διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο πρωτοβάθμιο σχολείο ρυθμιζόταν με νόμο του 1914 του Υπουργείου Βιομηχανίας και Εργασίας.

Οι δασκάλες πεπεισμένες ότι η Υγιεινή, η Οικιακή Οικονομία και οι Φυσικές Επιστήμες αλληλοστηρίζονται και αποτελούν μία αδιαχώριστη ομάδα δίδασκαν και τους δύο κλάδους ταυτόχρονα. Από την άλλη, ένας συγκεκριμένος αριθμός σχολείων με την προσθήκη συμπληρωματικής πρακτικής διδασκαλίας των οικιακών εργασιών ενέταξαν στο δημοτικό σχολείο μία τάξη Οικιακής Οικονομίας με το εξής πρόγραμμα:

Δύο απογεύματα την εβδομάδα, την Τετάρτη και το Σάββατο, για παράδειγμα, οι μαθήτριες των μεγάλων τάξεων ή το πιο προχωρημένο τμήμα από αυτές μάθαιναν τις οικιακές εργασίες στο σπίτι της δασκάλας ή σε οποιοδήποτε άλλο κατάλληλο χώρο, που περιλάμβανε τουλάχιστον ένα μαγειρείο και ένα πλυσταριό με τον κατάλληλο υλικό εξοπλισμό. Η τακτοποίηση και ο εξοπλισμός του χώρου ήταν απλοί, γιατί το ζητούμενο ήταν η προετοιμασία των μελλοντικών νοικοκυρών κυρίως για εργατικές και αγροτικές οικογένειες κι όχι μαγειρισσών για τους πλούσιους.

Οι πρακτικές εργασίες που ανατίθεντο κατά προτίμηση στη δασκάλα ή τη βοηθό της, περιλάμβαναν τη συντήρηση και την καθαριότητα της κατοικίας και των επίπλων, το πλύσιμο και το σιδέρωμα των ρούχων, την αφαίρεση λεκέδων και το μαγείρεμα των

[34] ΑΕΑ, GP, liasse Enseignement-Ecoles Ménagères: επιστολή της 25ης Αυγούστου 1913 από τον υπουργό Βιομηχανίας και Εργασίας στον κυβερνήτη της επαρχίας, επιστολή της 15ης Μαρτίου 1921 από τον υπουργό Επιστημών και Τεχνών στον κυβερνήτη της επαρχίας.

[35] M.Corman, «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ 61-64.

κυρίως γευμάτων. Στην εξοχή διδάσκονταν και την παρασκευή βουτύρου και ψωμιού, καθώς και τη φροντίδα του κήπου.

Παντού, όπου οι συνθήκες το επέτρεπαν, προσφέρονταν πραγματική βοήθεια στις οικογένειες, με τη διδασκαλία των φροντίδων για μωρά και αρρώστους.

Τα έξοδα για τη διδασκαλία της Μαγειρικής βάρυναν την κοινότητα ή τις αρχές που διηύθυναν το σχολείο, δεδομένου ότι η μελλοντική νοικοκυρά έπρεπε να διδάσκεται την παρασκευή θρεπτικών και καλής ποιότητας τροφίμων, με τον υπολογισμό της τιμής ανά μερίδα, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στο ζήτημα της οικονομίας.

Δεδομένου ότι η Κοπτική και η Ραπτική διδάσκονταν στα σχολεία θηλέων, οι νεαρές Βελγίδες μετά την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο ήταν προετοιμασμένες, ώστε να ανταποκριθούν στο ρόλο της μελλοντικής νοικοκυράς. Οι γνώσεις αυτές εμπλουτίζονταν με τη μετέπειτα φοίτησή τους σε σχολές ενηλίκων ή σε ειδικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, με στόχο την ευημερία της οικογένειάς τους και κατ' επέκταση της κοινωνίας.

Σχολές ενηλίκων

Οι Σχολές ενηλίκων είχαν επαγγελματικό χαρακτήρα. Ειδικότερα ο υπουργός ντε Τρούζ (de Trooz), με εγκύκλιό του (30-6-1902), προώθησε τη διδασκαλία Οικιακής Οικονομίας στις σχολές ενηλίκων, την οποία κατένειμε σε τρία χρόνια, με διδασκαλία θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων που αφορούσαν στις συζύγους των εργατών, μικροκαλλιεργητών και μικροβιοτεχνών.

Στα περισσότερα σχολεία θηλέων είχε προσαρτηθεί μια απλή τάξη Οικιακής Οικονομίας, εξοπλισμένη χωρίς πολυτέλεια, με όμοια σε έκταση, κατανομή και επίπλωση με τις μελλοντικές κατοικίες των μαθητριών, ώστε να μπορέσουν να γίνουν σωστές οικοδέσποινες. Σ΄ αυτό το χώρο οι κοπέλες των μεγάλων τάξεων του δημοτικού κι αυτές της σχολής ενηλίκων παρακολουθούσαν μαθήματα Οικιακής Οικονομίας[36].

Με νόμο του Υπουργείου Γεωργίας ρυθμιζόταν η οργάνωση της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας με αποκεντρωτικό σύστημα. Έτσι η ανώτερη διδασκαλία ανατέθηκε στο κράτος, η μέση στις επαρχίες και η δημοτική στις κοινότητες. Το κράτος επιχορηγούσε επαρχίες και κοινότητες, δεδομένου ότι ο ετήσιος νόμος του

[36] M. Corman, ό.π., σσ. 65-68. Van der Vaeren, «L'enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager,* Παρίσι 1922, σ. 47.

προϋπολογισμού με τις προβλεπόμενες απαραίτητες πιστώσεις ανακοινώνονταν από το Υπουργείο Βιομηχανίας και Εργασίας[37].

Η πολιτεία αναγνώριζε το ρόλο και τη συμβολή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας, δεδομένου ότι η κυβέρνηση επιχορηγούσε τις ελεύθερες σχολές, εφόσον πληρούσαν ορισμένες προϋποθέσεις, όπως την ύπαρξη επιστημονικά εκπαιδευμένου διδακτικού προσωπικού, της κυβερνητικής έγκρισης του κανονισμού λειτουργίας και του ωρολογίου προγράμματος, και του ελέγχου και της επιθεώρησης της σχολής από το κράτος. Ο ρόλος της κυβέρνησης με άλλα λόγια ήταν ρυθμιστικός – ελεγκτικός, και τα προγράμματα των σχολών ήταν ποικίλα και ευπροσάρμοστα στις εκάστοτε συνθήκες διαβίωσης.

Έως το 1922 όμως δεν υπήρχε κάποιος επίσημος και υποχρεωτικός μετασχολικός θεσμός για τα παιδιά ηλικίας δεκατεσσάρων έως δεκαεπτά ετών.

Παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε η χώρα κατά τη διάρκεια του Α΄ παγκοσμίου πολέμου η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας πρόσφερε σημαντικές υπηρεσίες, δεδομένου ότι η Εθνική Επιτροπή Βοήθειας και Διατροφής δίδασκε τις πλέον οικονομικές μαγειρικές συνταγές και εκλαΐκευε την παρασκευή νέων τροφίμων, που έρχονταν από το εξωτερικό.

Σχολές Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας

Η *διδασκαλία της Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας* οργανώθηκε στο Βέλγιο το 1880 από το Γενικό Διευθυντή Αγροτικής Παιδείας, του Υπουργείου Γεωργίας στις Βρυξέλλες, Α. Προύστ (A. Proost). Πολλά χρόνια πριν, ο ίδιος είχε τονίσει την αναγκαιότητά της επεξεργαζόμενος τα προγράμματά της[38]. Οι σχολές[39] Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας διακρίνονταν σε τέσσερις κατηγορίες:

---

[37] M. De Vuyst, «L'enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι, 1922, σ.43. E. Gubin (1991), «Home sweet home, L'image de la femme au foyer en Belgique et au Canada avant 1914», *Revue Belge de l'Histoire contemporaine*.22, 3-4, 1991, σ. 549.

[38] A. Proost «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays» *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 69-78.

[39] Οι αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας για κορίτσια είχαν σκοπό την παροχή στις θυγατέρες των γεωργών τις απαραίτητες γνώσεις για να ασκήσουν το επάγγελμα της αγρότισσας (είχαν καταμετρηθεί 40 τέτοια σχολεία ανάμεσα στο 1904 και 1914) και οι πρόσκαιρες σχολές Γαλακτοκομίας για κορίτσια να εκλαϊκεύσουν τη χρήση των τελειοποιημένων μηχανημάτων και να πολλαπλασιάσουν τα συνεταιριστικά γαλακτοκομεία. Τα προσωρινά σχολεία Γαλακτοκομίας για κορίτσια δημιουργήθηκαν το 1894. Despy-Meyer A. «L'enseignement ménager dans la province de Luxembourg au XIXe siècle», Duvosquel J.M.e. al. (ed.) *Cahiers d'histoire de Saint-Hubert d'Ardenne 8,* (1991) σ.196.

α. Αγροτικά τμήματα Οικιακής Οικονομίας που είχαν ως στόχο να εμπνεύσουν στις κοπέλες την αγάπη για το επάγγελμα της αγρότισσας, παρέχοντάς τους παράλληλα γενική εκπαίδευση.

Η ειδική διδασκαλία περιλάμβανε βασικές αρχές Γεωργίας, Γαλακτοκομίας, Οικιακής Οικονομίας και Λογιστικών για τουλάχιστον μία ώρα την εβδομάδα, ενώ οι πρακτικές ασκήσεις πραγματοποιούνταν τουλάχιστον σε δύο δίωρες εβδομαδιαίες συνεδρίες. Προϋπόθεση για την εγγραφή των μαθητριών ήταν η ηλικία των δεκατριών ετών και η ολοκλήρωση των σπουδών τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ένα τμήμα αυτής της κατηγορίας λειτουργούσε στο Βιρτόν.

β. Περιοδεύουσες σχολές Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, στόχος των οποίων ήταν η παροχή στα νέα κορίτσια των αγροτικών περιοχών ενός ταχύρρυθμου θεωρητικού και πρακτικού μαθήματος που αφορούσε στην Κηπουρική, στην Ανθοκομία, στις φροντίδες για τα νεαρά ζώα, στη Γαλακτοκομία, στην Οικιακή Οικονομία συμπεριλαμβανομένης και της Οικογενειακής Παιδαγωγικής και των Λογιστικών.

Μια σχολή σε κάθε μια από τις εννέα (9) επαρχίες του Βελγίου περιόδευε από χωριό σε χωριό με πλήρη διδακτικό εξοπλισμό. Αυτές οι σχολές εγκαθίσταντο σε χώρους που εξασφάλιζαν οι κοινότητες, ενώ η διάρκεια των μαθημάτων κυμαινόταν από τρεις ως τέσσερις μήνες. Αυτό το είδος εκπαίδευσης ήταν πολύ δημοφιλές στο Βέλγιο. Επέτρεπε την παροχή μιας εξαιρετικής επαγγελματικής πληροφόρησης στις κόρες των αγροτών, ανάλογα με τις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες της περιοχής.

γ. Σχολές Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας που είχαν ως στόχο την απόκτηση επαγγελματικής εκπαίδευσης από τα κορίτσια, που πρόκειτο να ασχοληθούν με γεωργικές εργασίες, με απαραίτητη προϋπόθεση για την εγγραφή τους τη συμπλήρωση της ηλικίας των δεκατεσσάρων ετών, καθώς και την κατοχή απολυτηρίου δημοτικού σχολείου. Η διδασκαλία ήταν θεωρητική και πρακτική και το πρόγραμμα περιλάμβανε εκτός από τους κλάδους της γενικής εκπαίδευσης και στοιχεία Φυσικής Ιστορίας – Γεωργίας – Ζωοτεχνίας, Καλλιέργεια λαχανόκηπου και ανθόκηπου, Γαλακτοκομία, Ραπτική, Οικιακή Οικονομία, στοιχεία Παιδαγωγικής και Υγιεινής και Γενικές Αρχές Εμπορίου και Λογιστικών.

Σε ορισμένα ιδρύματα υπήρχε η προσθήκη συμπληρωματικών μαθημάτων Στοιχείων Δικαίου και Κοινωνικής Οικονομίας. Τα μαθήματα κατανέμονταν σε ένα ή δύο χρόνια, ενώ ο ελάχιστος χρόνος για την ειδική διδασκαλία ήταν δέκα ώρες την εβδομάδα για τη θεωρία και είκοσι για την πρακτική.

Οι πρώτες δασκάλες εκπαιδεύτηκαν στη Σχολή Οικιακής Οικονομίας της Bodin (Μπόντιν) στο Geotlongon (Γκέτλονγκον).

Χαρακτηριστικό της αγροτικής διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στο Βέλγιο ήταν η μεγάλη ευκολία προσαρμογής της στις διάφορες τοπικές συνθήκες. Έτσι δημιουργήθηκαν τουλάχιστον πέντε κατηγορίες και τμήματα: ανώτερη γεωργική σχολή για κορίτσια στο Χεβερλέ (Héverlé), μέσες αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, μέσα αγροτικά τμήματα Οικιακής Οικονομίας, αγροτικά τμήματα Οικιακής Οικονομίας προσαρτημένα στα δημοτικά σχολεία και περιοδεύοντα αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας[40].

δ. Ανώτερες γεωργικές σχολές, οι οποίες είχαν ως στόχο την παροχή ανώτερης μόρφωσης στις κοπέλες που επρόκειτο να συμμετέχουν στη διαχείριση αγροτικών περιουσιών, μεγάλων εκμεταλλεύσεων ή που προορίζονταν για την αγροτική διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας. Σ' αυτά τα τμήματα προστέθηκε και ένα τμήμα φυτοκομίας.

Η διδασκαλία ήταν επιστημονική και πρακτική και διαρκούσε τουλάχιστον δύο χρόνια, ενώ προϋπόθεση εγγραφής των μαθητριών ήταν η ηλικία των δεκαπέντε ετών και η ολοκλήρωση των σπουδών τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Εκτός από τη μελέτη των μαθημάτων που διδάσκονταν στις αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, ιδιαίτερα της Αγρονομίας, της Υγιεινής των αγροτικών οικοδομημάτων και της βακτηριολογίας, το πρόγραμμα αυτών των σχολών περιλάμβανε μαθήματα Παιδαγωγικής και μεθοδολογίας, στοιχεία δικαίου και κοινωνική οικονομία. Το σωματείο των σχολών αυτών τιμήθηκε με το μεγάλο βραβείο στην έκθεση του Παρισιού το 1900. Για να ενθαρρυνθεί η παρακολούθηση των μαθητριών σ' αυτά τα σχολεία, οι αρχές παρείχαν υποτροφίες στις ικανές μαθήτριες[41].

Το 1907 η κυβέρνηση ίδρυσε την «Επιτροπή Εργασίας», η οποία ανέδειξε την αναγκαιότητα προετοιμασίας των κοριτσιών της λαϊκής τάξης στο σχολείο, ώστε να ανταποκριθούν στα καθήκοντα της νοικοκυράς. Λόγω της μεγάλης ανταπόκρισης αυτής της κατεύθυνσης, η κυβέρνηση ενθάρρυνε τη δημιουργία ιδρυμάτων Οικιακής Οικονομίας και ρύθμισε τη διδασκαλία των εργασιών του νοικοκυριού, αποδίδοντάς της πρακτικό χαρακτήρα.

---

[40] P. de Vuyst, «L' école des Mères, L' enseignement ménager, Les écoles ménagères en Belgique», *Conseiller de la famille et l'école des Mères*, 12, (1909), σσ. 256-257.

[41] Το Υπουργείο Γεωργίας έδινε υποτροφίες σπουδών μετά από αίτηση των υποψηφίων και με πρόταση της εξεταστικής επιτροπής.
Ορισμένες τοπικές διοικητικές αρχές προέβλεπαν κάθε χρόνο στον προϋπολογισμό τους ποσά, που θα μοιράζονταν ως υποτροφίες σε μαθήτριες Αγροτικών Σχολών Οικιακής Οικονομίας.
Κάθε χειμώνα σε περίπου πενήντα (50) περιοχές στο Βέλγιο δίνονταν δημόσια μαθήματα για τις αγρότισσες. Αυτά τα τμήματα περιλάμβαναν δύο έως δέκα διδασκαλίες. Αναφέρονταν σε θέματα γεωργίας, Οικιακής Οικονομίας και οικογενειακής εκπαίδευσης. P. de Vuyst, ό.π., σ. 258.

Η μεταρρύθμιση αφορούσε ταυτόχρονα στις παιδαγωγικές σχολές και στα δημοτικά σχολεία ενηλίκων.

Η εκπαίδευση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας

Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, ήταν ενταγμένο στο πρόγραμμα των παιδαγωγικών σχολών του Βελγίου ήδη από το 1862. Ωστόσο, η οριστική οργάνωση της διδασκαλίας στην Οικιακή Οικονομία πραγματοποιήθηκε το 1887.

Στο πλαίσιο της μελέτης και οργάνωσης του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, η κυβέρνηση όρισε ειδικές επιτροπές. Σύμφωνα με την έκθεση της «Επιτροπής Εργασίας», αναγκαία θεωρούνταν η παρουσία ειδικά εκπαιδευμένου διδακτικού προσωπικού, προκειμένου να παρέχει τις αναγκαίες επιστημονικές και πρακτικές γνώσεις στα κορίτσια, για να ανταποκριθούν στο μελλοντικό ρόλο της νοικοκυράς.

Για το λόγο αυτό, ο Μ. Τόνισεν, Υπουργός Εσωτερικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης, απηύθυνε την 1η Σεπτεμβρίου 1887 στις διευθύντριες των παιδαγωγικών σχολών μία «οδηγία σχετικά με τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στις παιδαγωγικές σχολές για δασκάλες», επιχειρώντας να δώσει ένα καθαρά πρακτικό χαρακτήρα στη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας σ' αυτές τις σχολές[42].

Στις 11 Ιουλίου 1888 με υπουργική απόφαση οργανώθηκαν τα Παιδαγωγικά τμήματα Οικιακής Οικονομίας για τις δασκάλες των κοινοτικών σχολείων, που ήδη ασκούσαν το επάγγελμά τους. Στο πλαίσιο αυτό ιδρύθηκαν το Διδασκαλείο Οικιακής Οικονομίας στη Βάβρ (Wawre) και στη Μπρυζ (Bruges).

Δύο χρόνια μετά, δηλαδή στις 28 Ιουλίου 1890 με βασιλικό διάταγμα θεσπίστηκαν οι εξετάσεις για τα ειδικά διπλώματα και πιστοποιητικά ικανότητας στα μέλη του διδακτικού προσωπικού των πρωτοβάθμιων παιδαγωγικών σχολών και των δημοτικών σχολείων. Στις 25 Αυγούστου 1891 ο Υπουργός Εσωτερικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης σε συμφωνία με τους Υπουργούς Γεωργίας, Βιομηχανίας και Δημοσίων Έργων και με τον Υπουργό Οικονομικών, δημοσίευσε τον κανονισμό των εξετάσεων, που έδιναν το ειδικό δίπλωμα ικανότητας για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στις παιδαγωγικές

[42] Αυτή η οδηγία όριζε ένα θεωρητικό πρόγραμμα Οικιακής Οικονομίας και φυτοκομίας, υποχρεωτικό για τις παιδαγωγικές σχολές και τμήματα του κράτους, κατανεμημένο στα δύο πρώτα χρόνια σπουδών και ένα πρόγραμμα πρακτικών εργασιών, που θα άρχιζε δοκιμαστικά στις σχολές με την ανάθεση της φροντίδας στις διευθύντριες των σχολών. Αυτή η πρακτική επεκτάθηκε και στα τρία χρόνια σπουδών, με την εγκατάσταση ενός μαγειρείου εξοπλισμένου με όλα τα σκεύη ενός κανονικού νοικοκυριού. Μ. Corman ««L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 61-62.

σχολές και το ειδικό πιστοποιητικό ικανότητας για το ίδιο μάθημα στα δημοτικά και στις σχολές Οικιακής Οικονομίας.

Το 1896, ο γενικός κανονισμός των παιδαγωγικών σχολών και το πρόγραμμα διδασκαλίας τους αναθεωρήθηκαν, για να εναρμονιστούν με τον καινούργιο σχολικό νόμο του 1895. Η θεωρία και η πρακτική της Οικιακής Οικονομίας διδάσκονταν από τότε στο δεύτερο, τρίτο και τέταρτο έτος σπουδών. Το πρόγραμμα των Φυσικών Επιστημών και ιδιαίτερα της Υγιεινής με την ευκαιρία αυτή εξελίχθηκαν σχετικά με τις οικιακές εργασίες και αποτελούνταν κυρίως από πρακτικές και χρήσιμες εφαρμογές των επιστημονικών εννοιών, που είχαν μελετηθεί[43].

Το 1908 οργανώθηκαν παιδαγωγικά τμήματα για την εκπαίδευση διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας. Τα μαθήματα, διάρκειας τεσσάρων εβδομάδων, διεξάγονταν στη διάρκεια των διακοπών στην Παιδαγωγική Σχολή του Βαβρ-Νοτρ-Νταμ (Wavre-Notre-Dame). Μετά από εξετάσεις που διοργάνωνε μια επιτροπή διορισμένη από τον Υπουργό Βιομηχανίας και Εργασίας οι σπουδάστριες αποκτούσαν το δίπλωμα διδασκαλίας Οικιακής Οικονομίας.

Στις σχολές, που επιχορηγούνταν από το Υπουργείο Βιομηχανίας και Εργασίας τα μαθήματα ήταν πρακτικά και θεωρητικά. Η σχολή ήταν ανοιχτή όλες τις ημέρες της εβδομάδας, πρωί και απόγευμα, ή τουλάχιστον τέσσερις ημέρες την εβδομάδα.
Ταυτόχρονα οι μαθήτριες εκτελούσαν στη σχολή όλες τις οικιακές εργασίες, συνήθως τις πρωινές ώρες, όπως μαγείρεμα, καθάρισμα, πλύσιμο, σιδέρωμα, μαντάρισμα ασπρορούχων, καλτσών και ρούχων. Τις απογευματινές ώρες διδάσκονταν θεωρία, Υγιεινή, Λογιστικά, Οικιακή Οικονομία, Κοπτική και Ραπτική. Κάθε συνεδρία διαρκούσε

[43] Η θεωρία έπρεπε να αποσαφηνίζει την πρακτική. Η διδασκαλία έπρεπε να είναι όσο γίνεται πιο συγκεκριμένη και απλή. Έπρεπε να διαπνέεται από άκρη σ' άκρη από ένα χαρακτήρα εφαρμογής της εισήγησης απλών εννοιών, του πειράματος και της πρακτικής.
Η δασκάλα ανέθετε στις μαθήτριες να συντάξουν μικρές εκθέσεις σε σχέση με όλα τα μέρη του μαθήματος (σύγκριση ποιότητας, χρήση, διάρκεια, ανταποδοτική τιμή, και άλλα). Οι μαθήτριες προκειμένου να κατανοήσουν τις λεπτομέρειες κατασκευής και λειτουργίας εργαλείων, καθώς και τη σχέση μεταξύ των διατροφικών στοιχείων και των συστατικών στοιχείων του ανθρώπινου σώματος, συμβουλεύονταν ορισμένους πίνακες. Σύμφωνα με τις οδηγίες της κυβέρνησης, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας βασιζόταν κυρίως στα δεδομένα των φυσικών επιστημών και της Υγιεινής (η διδασκαλία των εννοιών των φυσικών επιστημών, της Υγιεινής και της Κηποκαλλιέργειας πραγματοποιούνταν από τους καθηγητές των αντίστοιχων κλάδων). Η διδασκαλία γινόταν αποτελεσματική χάρη στη χρήση εποπτικού υλικού και ομαδικής εργασίας. Τα μαθήματα πραγματοποιούνταν όχι μόνο στην τάξη αλλά και σε ειδικούς χώρους όπως στο μαγειρείο, στην τραπεζαρία, στο υπνοδωμάτιο, στον κήπο. Έτσι η διδασκαλία είχε όχι μόνο εκπαιδευτικό χαρακτήρα αλλά ενέπνεε την αγάπη στις μαθήτριες για τις χειροτεχνικές ενασχολήσεις που αφορούσαν τον οίκο. M. Corman, ό.π. σσ. 63-65. Vari, ό.π., σσ. 17-19.

τουλάχιστον δυόμισι έως τρεις ώρες. Το μάθημα της Μαγειρικής συνίστατο στο μαγείρεμα μιας σειράς οικονομικών γευμάτων με θρεπτικές τροφές, ποικιλία και χαμηλό κόστος[44].

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης της αγροτικής Οικιακής Οικονομίας οι προσπάθειες στράφηκαν στην κατάλληλη εκπαίδευση του διδακτικού προσωπικού, το οποίο κατεχόμενο από πνεύμα παρατήρησης και επινόησης κατηύθυνε την αγροτική οικοκυρική διδασκαλία. Κατόπιν πειραμάτων, που έλαβαν χώρα στο Ανώτατο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Γεωργικής Οικιακής Οικονομίας του Λάεκεν (Laeken), εισήχθη η εμπειρική μέθοδος στη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Ανώτατο Ινστιτούτο Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας λειτουργούσε και στο Virton[45].

Στο Βέλγιο πρωτοπόρος της κοινωνικής ανάπτυξης ήταν το Διδασκαλείο Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας στο Λάεκεν. Στόχος του ήταν η εκπαίδευση των διδασκαλισσών των αγροτικών σχολείων Οικιακής Οικονομίας, καθώς και η εκπαίδευση των γυναικών, που θα αναλάμβαναν επικεφαλής του αγροτικού κινήματος στις επαρχίες, με απώτερο στόχο τη βελτίωση του επιπέδου των αγροτικών πληθυσμών[46]. Επιδίωξη του Ινστιτούτου Λάεκεν με την ανάθεση πολλών και ποικίλων καθηκόντων στις μαθήτριες, ήταν η ανάπτυξη πνεύματος πρωτοβουλίας, η λογική και η αυτοσυγκράτηση, καθώς και η προσαρμογή στις συνήθειες της οικογενειακής ζωής των αγροτών. Οι μαθήτριες, στο πλαίσιο της εκπαίδευσής τους, συμμετείχαν σε μεγάλο βαθμό στη διοίκηση της σχολής, με την καθοδήγηση των καθηγητών τους. Η θεωρητική και πρακτική διδασκαλία ήταν βασισμένη περισσότερο στο προσωπικό πείραμα και στην παρατήρηση, παρά στα εκπαιδευτικά βιβλία. Έτσι οι πρακτικές ασκήσεις κατείχαν περίπου το διπλάσιο αριθμό ωρών στο πρόγραμμα σε σχέση με τη θεωρητική διδασκαλία[47].

Η σχολή από το 1919, που ιδρύθηκε, δεχόταν μαθήτριες είτε με προορισμό τη ζωή της αγρότισσας, είτε της δασκάλας αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, ή ακόμη και μαθήτριες ελεύθερες ή ξένες, εφόσον υπήρχαν κενές θέσεις. Οι μελλοντικές καθηγήτριες

---

[44] P. de Vuyst, «L' école des Meres, «L' enseignement ménager. Les écoles ménagères en Belgique», *Conseiller de la famille et l'école des Mères* (1909-1910), 12, (1909), σσ. 257-258. M. de Vuyst, «L'enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager,* Παρίσι, 1922, σ. 43.

[45] C. Gautier, « L'éducation ménagère en Belgique, Les écoles de Virton», *L'éducation ménagère,* 4, 1938, σσ. 39-41.

[46] M. Launay, «Impression de Laeken», *L' education ménagère*, 6, (1938), σ. 6.

[47] Ανάμεσα στα ιδρυτικά και διευθυντικά ονόματα της σχολής ήταν αυτό του βαρόνου Ruzette, πρώην Υπουργού γεωργίας, του Paul de Vuyst, γενικού επίτιμου διευθυντή Γεωργίας, που υπήρξε η ψυχή του Ινστιτούτου, του Lindemans, αφοσιωμένου διευθυντή της σχολής από την αρχή της ίδρυσης.
Ο βασιλιάς Αλβέτρος (1909-1934) έθεσε υπό την αιγίδα του το έργο και παρέστη προσωπικά στην πρώτη απονομή βραβείων, ενώ η βασιλική οικογένεια δεν έπαψε ποτέ να παρακολουθεί από κοντά την ανάπτυξη της σχολής. P. Bernège, «Une école ménagère rurale supérieure- L' Institut de Laeken», *L'éducation ménagère,* 4, (1938), σσ. 3-5.

κατά τη διάρκεια της τριετούς φοίτησής τους παρακολουθούσαν διαδοχικά τα τέσσερα τμήματα του Ινστιτούτου, από τα οποία το τελευταίο ήταν ένα πρότυπο αγρόκτημα, που απέκτησε το σχολείο από τη μεγάλη έκθεση των Βρυξελλών το 1935.

Τα μαθήματα που διδάσκονταν ήταν ανάλογα μ' αυτά που εφαρμόζονταν σε παρόμοια προγράμματα άλλων χωρών, όπως Ψυχολογία, Παιδαγωγικά, Ηθική Φιλοσοφία, Ανατομία, Φυσιολογία, Υγιεινή, Βρεφοκομία[48], Φυσικές Επιστήμες, Οικιακή Οικονομία, Χειροπρακτικές Εργασίες (Κοπτική, μόδα, Ραπτική), Μαγείρεμα και Χημεία Τροφίμων, Κηποκαλλιέργεια, Ζωοτεχνία, Γαλακτοκομία, Αγροτική Οικονομία, Αγροτική Αισθητική και Κοινωνιολογία.

Ωστόσο, το Ινστιτούτο του Λάεκεν διέθετε έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, μια απόλυτα δική του προσωπικότητα, αφού από διοικητικής άποψης λειτουργούσε σύμφωνα με τις αρχές της μεθόδου Fayol, της χρονομέτρησης δηλαδή της εργασίας, με σκοπό τη μεγαλύτερη απόδοση σε μικρότερο χρονικό διάστημα.

Στο κρατικό Ινστιτούτο του Λάεκεν, οι μαθήτριες, όλες οικότροφες, εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις, εκτελούσαν όλες τις οικιακές εργασίες χωρίς βοηθούς, από το πλύσιμο των πιάτων μέχρι το καθάρισμα του στάβλου, κάνοντας ακόμα και μικροδιορθώσεις που αφορούσαν εξειδικευμένους εργάτες, όπως επισκευές καρεκλών και κατασκευή περιστερώνων[49]. Από τα τρία χρόνια σπουδών που απαιτούνταν για την απόκτηση του διπλώματος, στα δύο πρώτα διδάσκονταν θεωρητικές γνώσεις, ενώ στο τρίτο γινόταν η πρακτική εφαρμογή τους.

Εκτός από τα Παιδαγωγικά και τη μεθοδολογία, οι μαθήτριες διδάσκονταν σταδιακά την ορθή χρήση του λόγου. Επιπλέον οι μαθήτριες του τρίτου έτους εκτελούσαν σε ένα μικρό σπίτι τα καθήκοντα μιας νοικοκυράς. Αυτό το καθήκον έμοιαζε δύσκολο στην εκτέλεση, αλλά το όφελος που αποκόμιζαν ισοζύγιζε τη δυσκολία[50].

Το οικονομικό σύστημα, που εφαρμοζόταν στις οικότροφες μαθήτριες, ήταν αυτό του συνεταιρισμού, σύμφωνα με το οποίο κάθε μαθήτρια κατέθετε ένα χρηματικό ποσό στο κοινό ταμείο. Τα υλικά αγαθά της κοινότητας του ινστιτούτου διαχειρίζονταν οι μαθήτριες με τις υποδείξεις μιας «δασκάλας του οίκου», έτσι ώστε στο τέλος κάθε έτους,

[48] Εξέταση και περίθαλψη νεογέννητων γινόταν κάθε εβδομάδα στα γειτονικά χωριά. Επίσης η περίπτωση δύο μικρών ορφανών μαθητριών του Ινστιτούτου, που ανέθρεψαν οι μεγαλύτερες συμμαθήτριές τους, επέτρεψε στις καθηγήτριες να διαδώσουν άμεσα τις μεθόδους της καινούργιας οικογενειακής εκπαίδευσης. Μ' αυτό τον τρόπο έγινε πιο κατανοητή η Βρεφοκομία και εφαρμόστηκαν οι κανόνες βρεφικής Υγιεινής. P. Bernège, ό.π., σ. 4.

[49] Σ' αυτό το σχολείο λειτουργούσε μια πρωτότυπη αίθουσα μαθημάτων ξυλουργικής και ένα τμήμα μηχανικής, που περιλάμβανε όλα τα μηχανήματα του αγροκτήματος. Η εκτροφή των πουλερικών γινόταν σε πρότυπους ορνιθώνες με φωλιές και επωαστήρια. P. Bernège, ό.π.

[50] M. Launay, ό.π., σ. 6.

το απόθεμα της οικονομικής διαχείρισης κατανεμόταν ισόποσα στις ίδιες τις μαθήτριες, οι οποίες ζούσαν οικονομικότερα στη σχολή απ' ότι στο σπίτι τους, δεδομένου ότι οι αγορές της σχολής γίνονταν σε μεγάλες ποσότητες και ο κήπος ή το αγρόκτημα παρήγαγαν πολλά προϊόντα. Στο συνεταιριστικό αυτό οικοτροφείο, σημαντική ήταν η δημιουργία ενός μικρού καταστήματος μέσα στο χώρο της σχολής από κατάστημα των Βρυξελλών, το οποίο διαχειρίζονταν εναλλάξ κάθε εβδομάδα οι μαθήτριες, γεγονός που τους επέτρεπε να μαθαίνουν την τέχνη της ''χοντρικής'' πώλησης των προϊόντων, καθώς και τον έλεγχο των αποθεμάτων.

Στο πλαίσιο της πρακτικής εμπειρικής διδασκαλίας και του εκσυγχρονισμού του υλικού εξοπλισμού στο Ινστιτούτο Λάεκεν, εφαρμόστηκε ο διαχωρισμός των μαθητριών του πρώτους έτους, με την εγκατάστασή τους στην εξοχή διαθέτοντας απλά εργαλεία και σκεύη, και του δευτέρου έτους σε ένα σύγχρονα εξοπλισμένο σπίτι[51].

Το Ινστιτούτο του Λάεκεν θεωρείται ο πρόδρομος και ο ανάδοχος των διαγωνισμών Οικιακής Οικονομίας, αφού με πρωτοβουλία του διοργανώθηκαν οι πρώτοι διεθνείς διαγωνισμοί της «*άξιας αγρότισσας*» ανάμεσα σε μαθήτριες των Αγροτικών Σχολών Οικιακής Οικονομίας του Βελγίου[52].

1.3. ΓΑΛΛΙΑ

Το γαλλικό κράτος διαμορφώθηκε κατά την περίοδο των διαδόχων του Καρλομάγνου τον 9^{ο} αιώνα μ.Χ. Η μεγάλη ισχύς της Γαλλίας άρχισε από τη βασιλεία του Ερίκου Δ΄ (1589) έως την περίοδο του Λουδοβίκου ΙΔ΄. Ακολούθησε η γαλλική επανάσταση (1789) που έβαλε τις βάσεις ενός φιλελεύθερου πολιτεύματος. Ο Μέγας Ναπολέων κυριάρχησε σε όλη την Ευρώπη ως το 1814. Προηγήθηκε το 1848 ο διωγμός των Βουρβώνων από το θρόνο (δεύτερη δημοκρατία) και η ανακήρυξη του Ναπολέοντα Βοναπάρτη ως προέδρου της Δημοκρατίας (1851) έως το γαλλογερμανικό πόλεμο (1870) και την εγκαθίδρυση της τρίτης Δημοκρατίας. Κατά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο η Γαλλία υπέκυψε στη Γερμανία, όπου απελευθερώθηκε το 1944[53].

---

[51] Διαφοροποιήθηκε ακόμα και ο διάκοσμος όπου ζούσαν οι μαθήτριες. Τα δωμάτια διαμορφώνονταν και βάφονταν διαφορετικά και οι μαθήτριες περνούσαν διαδοχικά από πολλά δωμάτια: όλα τα μοντέλα κρεβατιών, ντιβανιών, ντουλαπιών και νιπτήρων πραγματοποιήθηκαν και οι «ενοικιάστριες» μπορούσαν έτσι να εκτιμήσουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του καθενός. P.Bernège, ό.π., σ. 5.

[52] P. Bernège, ό.π.

[53] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 16, Πάπυρος, 1991, σσ. 70, 114-115. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη,* Ν. Νίκας & Σια, τ. 6, σσ. 727-728.

Η αναγκαιότητα παροχής εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας στα κορίτσια στη Γαλλία επιβλήθηκε από τα μέσα του 19ου αιώνα και χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία ιδρύθηκαν τμήματα και σχολές Οικιακής Οικονομίας.

Το χαρακτηριστικό στοιχείο της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στη Γαλλία ήταν η εκπαίδευση της γυναίκας – νοικοκυράς και διακρινόταν στους κλάδους αστικής, αγροτικής και τεχνικής εκπαίδευσης.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στη χώρα ήταν συνυφασμένη με τις τοπικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Ωστόσο, στο βορειοανατολικό τμήμα της Γαλλίας κάτω από την επιρροή των γειτόνων της (Αγγλία, Βέλγιο, Ελβετία, Γερμανία) παρατηρήθηκε η ίδρυση σχολών Οικιακής Οικονομίας. Στο νοτιοδυτικό τμήμα με έκδηλα τα σημάδια της απουσίας αυτού του μαθήματος γίνονταν δειλά βήματα για την αποδοχή του, εκτός της περιοχής της Αριέζ (Ariège)[54].

Γενικά η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στη χώρα, είχε την παρακάτω μορφή:

- Σχολές Οικιακής Οικονομίας που λειτουργούσαν καθημερινά για όλο το σχολικό έτος.
- Τμήματα Οικιακής Οικονομίας που λειτουργούσαν μία έως τρεις φορές την εβδομάδα μέσα σε ορφανοτροφεία, σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, βραδινά σχολεία.
- Κινητά τμήματα κυρίως αγροτικού χαρακτήρα, έκτακτα τμήματα και μερικά τμήματα σε εργοστάσια.
- Τακτικά τμήματα για τις δασκάλες και για τις νέες, που είχαν μια ορισμένη μόρφωση.

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη χώρα ξεκίνησε το 1880, σύμφωνα με την οποία, σε κάθε διδασκαλείο λειτουργούσε τμήμα *Σχολής Μητέρων*. Οι τελειόφοιτες δασκάλες ασκούνταν θεωρητικά και πρακτικά στα καθήκοντα της οικοδέσποινας και της μητέρας. Στα δύο πρότυπα σχολεία του Παρισιού, στη Σχολή της Σοφί Γκερμαίν και στη Σχολή Εντγκρντ-Γκινέτ (l' Ecole Sophie Germain και l'Ecole Edgrd- Quinet), το πρόγραμμα της τρίτης τάξης περιλάμβανε σειρά μαθημάτων, που αφορούσαν στη σύσταση και οργανισμό μαγειρείου, εκλογή ποιότητας και θρεπτικές ιδιότητες τροφίμων και Οικιακή Λογιστική.

[54] M. Beaufreton, «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 85-86.

Στο πλαίσιο του μαθήματος της Μαγειρικής οι μαθήτριες σε ομάδες των δέκα (10) ατόμων, με τη δασκάλα του μαθήματος, μετέβαιναν στην αγορά όπου διδάσκονταν συμπεριφορά καταναλωτή[55].

Το διάταγμα της 20ής Δεκεμβρίου 1895 επέτρεψε στην κεντρική εξουσία να εφαρμόσει τον κανονισμό της επαγγελματικής εκπαίδευσης για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας και την επαγγελματική μόρφωση της γυναίκας. Από το 1899 πολλά σχολεία είχαν ιδρυθεί και διευθύνονταν από μοναχές. Η οργάνωση του Κοινωνικού και Οικιακού Ινστιτούτου (Institute Social et Ménager) για παράδειγμα είχε ιδρύσει ενενήντα (90) εκπαιδευτήρια, ενώ υπήρχε και άλλη οργάνωση στη Λυών, η οποία είχε ιδρύσει πολλά σχολεία[56].

Έτσι στον τομέα της γυναικείας εκπαίδευσης εντάσσεται η γέννηση μιας λαϊκής εκπαίδευσης σε συνδυασμό με Θρησκευτικά πρότυπα. Προτεστάντισσα και οπαδός του Σαιντ Σιμόν, όπως ο σύζυγός της, η Ελίζα Λεμονιέ (Elisa Lemonnier)[57], εντυπωσιασμένη από την αθλιότητα και την άγνοια των γυναικών των εργατών στη διάρκεια της επανάστασης του 1848, ίδρυσε το 1862 μια επαγγελματική σχολή για φτωχά κορίτσια. Μια δεύτερη ανάλογη Σχολή άνοιξε το 1864 και διευθύνονταν από την Κλαρίς Σοβέστρ (Clarisse Sauvestre), σύζυγο του αντικληρικού και βοναπαρτιστή δημοσιογράφου Τσάρλς Σοβέστρ (Charles Sauvestre). Στα ιδρύματα αυτά φοιτούσαν και κορίτσια της μεσαίας τάξης, τα οποία αναζητούσαν ένα βιοποριστικό επάγγελμα.

---

[55] «Παλαιαί Θρησκείαι Γ΄», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, αρ. 843, 3 Ιουλίου 1905, σ. 2. Εφ. *Νέον Άστυ*, αρ. 1273, Τρίτη 21 Ιουνίου 1905, σ. 1.

[56] Β. Γεωργιάδου, «Η οικυρική μόρφωσις εις τα Παρθεναγωγεία μας», *Πεπραγμένα του Α΄ εν Αιγύπτω Ελληνικού Διδασκαλικού Συνεδρίου συγκληθέντος με πρωτοβουλία της ''Ελληνικής Διδασκαλικής Ενώσεως''*, Αλεξάνδρεια 1931, σσ. 194-195.

[57] Η Elisa Grimailh-Lemonnier (1805-1865), ήταν ιδρύτρια της επαγγελματικής εκπαίδευσης των γυναικών στη Γαλλία. Προερχόταν από προτεσταντική οικογένεια και γεννήθηκε στις 25-3-1805 στο Sorèze. Έζησε για αρκετά χρόνια με συγγενή της μητέρας της, την Saint – Cyr de Muratel, η οποία την βοήθησε να ολοκληρώσει την εκπαίδευσή της και την προετοιμασία της για την κοινωνική και οικογενειακή ζωή. Παντρεύτηκε το 1831 τον Charles Lemonnier. Το 1856, μετά από προτροπή της, νέες γυναίκες φοίτησαν σε ένα ειδικό σχολείο επαγγελματικής κατάρτισης κοντά στη Φραγκφούρτη. Στο σαλόνι της μαζί με δεκαοκτώ (18) άλλες γυναίκες οργάνωσε ένα ιδιωτικό σχολείο. Το 1862 με άλλες φιλάνθρωπες γυναίκες, χρησιμοποιώντας τον τίτλο ''Κοινωνία για την επαγγελματική εκπαίδευση των γυναικών'' ίδρυσε ένα σχολείο μη θρησκευτικό, για νέες γυναίκες. Στη διάρκεια των επόμενων δύο μηνών αυτό το σχολείο, που λειτουργούσε στην οδό de la Perle, είχε πενήντα (50) μαθήτριες από φτωχές οικογένειες. Έως την ώρα του θανάτου της το 1865, περίπου τριακόσιες (300) νέες γυναίκες είχαν ωφεληθεί από την επαγγελματική εκπαίδευση, που ενέπνευσε. Τα σχολεία της συνέχισαν να ευημερούν και τελικά κατά τη διάρκεια της τρίτης Δημοκρατίας, σταμάτησαν να λειτουργούν στην πόλη του Παρισιού. Το όνομά της δόθηκε στο 12ο διαμέρισμα του Παρισιού. M. Gerati, «Elisa Lemonnier», in *Gilette Ziegler, Marie Gerati, Andre Rossel, Gilbert Badia and Annie Fourcaut* (eds) *In Femmes Extraordinaires*, Editions de la Courtille, Παρίσι 1979. Cl. Coignet, *Biographie de Madame Lemonnier, fondatrice de la Société pour l'enseignement professionnel des femmes.* Société pour l'enseignement professionnel des femmes, Παρίσι 1866. Ch. Lemonnier, *Elisa Lemonnier, fondatrice de la Société pour l'enseignement professionnel des femmes,* L. Toinon, Σαιν Ζερμαίν 1866.

Έτσι λειτούργησε ο πρώτος τύπος λαϊκού σχολείου, αφού η θρησκευτική εκπαίδευση των μαθητριών είχε αφεθεί απολύτως στη φροντίδα της οικογένειας. Η διδασκαλία περιλάμβανε γενικά μαθήματα, ειδικά μαθήματα εμπορίου και βιομηχανικού σχεδιασμού, πρακτική εργασία στο εργαστήριο και ηθική. Η Ελίζα Λεμονιέ ήθελε τη γυναίκα ικανή να ανταποκριθεί στο ρόλο της ως ‘’καλής μητέρας’’, εφοδιασμένη όμως με αξιοπρέπεια, εκτίμηση και αυτοσεβασμό. Η διευθύντρια της πρώτης σχολής, η Μαρσέφ Γκιράρντ (Marchef- Girard), έγινε η πρώτη διευθύντρια του κολεγίου Σεβινιέ (Sevigné). Έτσι δημιουργήθηκε ένας συμβολικός δεσμός ανάμεσα στο έργο της Ελίζα Λεμονιέ και στο πρώτο λαϊκό ίδρυμα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θηλέων στο Παρίσι[58].

Τα πρώτα τμήματα των σχολών Οικιακής Οικονομίας λειτούργησαν το 1870 στη Ρέιμ (Reims). Αρχικά ρυθμιστικός παράγοντας στην ίδρυσή τους ήταν η ιδιωτική πρωτοβουλία[59], έως τη στιγμή που οι κρατικές αρχές έδειξαν ενδιαφέρον και έτσι τα Υπουργεία Εμπορίου, Δημόσιας Εκπαίδευσης και Γεωργίας ίδρυσαν αντίστοιχες σχολές.

Το 1886 στο Γκέτλεγκον (Goetlegon) ιδρύθηκε η πρώτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας αγροτικού χαρακτήρα, ενώ το 1890 το Υπουργείο Γεωργίας ίδρυσε τη Σχολή του Κέρλιβερ (Kerliver). Με το νόμο της 2^{ας} Αυγούστου 1918, καθιερώθηκε η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας για την προετοιμασία των κοριτσιών στο έργο των ‘’αγροτικών συνεργατών’’.

Επίσης το Κανονικό Κοινωνικό Σχολείο (Ecole Normale Sociale) στο Παρίσι προετοίμαζε τις γυναίκες ώστε να ακολουθήσουν κοινωνική καριέρα, δηλαδή να γίνουν γραμματείς σε υπηρεσίες κοινής ωφελείας, διευθύντριες για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας, νοσοκόμες, διευθύντριες σε κοινωνικές υπηρεσίες σε εργοστάσιο, δασκάλες, επιθεωρήτριες, διευθύντριες σε ‘’οικογενειακές εστίες’’, και άλλα[60].

---

[58] G. Duby & M. Perrot, *Histoire des femmes au XIX siècle,* Plon 1991, σ. 238.

[59] Τα σχολεία που ιδρύθηκαν χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία ήταν ασφαλώς τα περισσότερα αν όχι και τα παλιότερα: πολλές θρησκευτικές αδελφότητες σε όλες τις γωνιές της χώρας εφοδίαζαν τις κοπέλες από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα με μια στοιχειώδη εκπαίδευση στα του οίκου, μια εκπαίδευση που σιγά-σιγά τελειοποιήθηκε χάρη ιδιαίτερα στη βοήθεια, που έδωσε η Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης στο επίπεδο της επαγγελματικής κατάρτισης. Η ψήφιση του νόμου του 1942, που θέσπισε την υποχρεωτική διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στις νέες από δεκατεσσάρων έως δεκαεπτά ετών, επί τριακόσιες (300) τουλάχιστον ώρες ευνόησε την ανάπτυξη και την εξειδίκευση πολλών κέντρων που λειτουργούσαν υπό ικανοποιητικές συνθήκες. Η «Ένωση (Ligue) Οικοκυρικής Οργάνωσης», που ιδρύθηκε το 1923, ήταν ο πρώτος οργανισμός που υποστήριξε στη Γαλλία την ορθολογικοποίηση των εργασιών του νοικοκυριού και της οικιακής μεθόδου. Η πρώτη έκθεση για την οργάνωση Οικιακής Οικονομίας παρουσιάστηκε το 1924 στο Διεθνές Συνέδριο επιστημονικής οργάνωσης της εργασίας από την ιδρύτρια της Ligue. Αυτό το κίνημα είναι από τα αρχαιότερα στην Ευρώπη. Ήταν ο προπομπός όλων των πρωτοβουλιών που, από τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ού} αιώνα, αγωνίζονταν για την ορθολογική οργάνωση της οικιακής εργασίας. Εθνικό Παιδαγωγικό Ινστιτούτο της Γαλλίας (Institut Pédagogique National), *L’enseignement ménager français dans l’enseignement technique, Ministère de l’ éducation nationale- Direction de l’ enseignement technique*, 1958, σ. 11.

[60] Vari, *L’ insegnamento dell’ educazione e dell’ economia domestica,* Μιλάνο 1930, σσ. 25-26.

Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας εντάχθηκε στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από το 1887. Η σπουδαιότητά του όμως αναγνωρίστηκε λόγω των ραγδαίων εξελίξεων του τεχνικού εξοπλισμού του νοικοκυριού. Έτσι οι εργαζόμενες μητέρες, λόγω έλλειψης χρόνου αδυνατούσαν να διδάξουν τις κόρες τους την οικιακή τέχνη. Επίσης η παράταση της υποχρεωτικής φοίτησης μέχρι τα δεκατέσσερα έτη έκανε επιτακτική την ανάγκη ένταξης του μαθήματος με πρακτικό τρόπο. Τέλος, τα κορίτσια των αγροτικών περιοχών επιζητούσαν την προσαρμογή της αγροτικής ζωής στις σύγχρονες τεχνολογικές εφαρμογές και προόδους των αστικών περιοχών. Έτσι προέκυψε η αναγκαιότητα μιας λαϊκής, αστικής και αγροτικής υποχρεωτικής διδασκαλίας για κορίτσια, στα οποία η πρακτική εξάσκηση θα τους παρείχε τη δυνατότητα της χρήσης των υλικών και του εξοπλισμού ενός σύγχρονου νοικοκυριού.

Το μάθημα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ήταν υποχρεωτικό για τα κορίτσια ηλικίας δώδεκα έως δεκατεσσάρων ετών (τελευταία τάξη σπουδών), και για τα κορίτσια δεκατεσσάρων έως δεκαεπτά ετών στις αγροτικές περιοχές (μετασχολική αγροτική και Οικιακής Οικονομίας διδασκαλία, που εξασφαλιζόταν από τα Υπουργεία Παιδείας και Γεωργίας)[61].

Ενδιαφέρον επίσης παρουσίαζε η πρακτική εφαρμογή της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στις εργάτριες των εργοστασίων. Μόνο στο Βορρά για λόγους τοπικού χαρακτήρα, κάποια τμήματα λειτουργούσαν και κατά τις ώρες εργασίας και ίσως με αμοιβή για τις συγκεκριμένες ώρες προς τις εργάτριες. Θετικότερη ήταν η προσπάθεια εισαγωγής της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στα εργοστάσια με πρωτοπόρο την Ντεμουλέν (Desmoulins) από την οργάνωση ‘’Caisse de compensation’’, η οποία σύντομα αντιλήφθηκε την αδιαφορία των εργοδοτών για την εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού, δεδομένου ότι λίγα εργοστάσια είχαν οργανώσει σποραδικά τμήματα για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας, διάρκειας τριάντα έως σαράντα ημερών[62].

Με μεγαλύτερη επιτυχία καθιερώθηκε ένα εβδομαδιαίο μάθημα δύο ωρών για δύο σχολικά έτη στα πολύ καλά οργανωμένα τμήματα της ‘’Caisse de compensation’’, με ενδιαφέρον πρόγραμμα, απλό και περιεκτικό, όπου η διδασκαλία πραγματοποιούνταν από εκπαιδευμένο προσωπικό συνήθως τα απογεύματα του Σαββάτου, λόγω της άρνησης πολλών οικογενειών να επιτρέψουν στα κορίτσια τους να παρακολουθήσουν τη

[61] Institut Pédagogique National de France*, L’enseignement ménager français dans l’enseignement technique (Ministère de l’ éducation nationale- Direction de l’ enseignement technique),* «L’enseignement ménager dans les écoles du premier dégrée», Παρίσι 1958, σσ. 5-6.

[62] Vari, ό.π. σσ. 24-26. Δ. Βικέλας «Γυναικεία Αγωγή», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, αρ. 798, 20 Ιουνίου 1904, σσ. 4-5.

διδασκαλία κατά τη διάρκεια των ωρών εργασίας. Στην αρχή τα μαθήματα πραγματοποιούνταν σε χώρους σχολείων ή χώρους αναψυχής και αργότερα σε χώρους του ‘’Συνδέσμου Εργατών – Οικογενειών’’. Έτσι για παράδειγμα στο Τζόιζ λε Ρουά (Choisy le Roi), στο εργοστάσιο Μπουλανζέρ (Boulanger), οι εργάτριες από τις 17.00 έως τις 20.00, παρακολουθούσαν τρία τμήματα την εβδομάδα. Η επιχείρηση πλήρωνε σε κάθε εργάτρια μία εργάσιμη ώρα και αυτό διευκόλυνε τη φοίτηση. Το ίδιο γινόταν και στο Gennevillers, στο εργοστάσιο της Σιτροέν στο Παρίσι[63].

Στη Γαλλία η ιδιωτική και η δημόσια εκπαίδευση προσέγγισαν το ζήτημα της διδασκαλίας της επιστήμης της Οικιακής Οικονομίας με διαφορετικά μέσα. Στις αστικές περιοχές, τουλάχιστον το δημόσιο σχολείο εισήγαγε το μάθημα με τη μορφή μεμονωμένων τμημάτων ή μετασχολικών τμημάτων.

Η χρηματοδότηση των μαθημάτων στα δημόσια σχολεία πραγματοποιούνταν είτε από το δήμο είτε από ενώσεις, όπως η ‘’εκπαιδευτική ένωση’’ (‘’Ligue de l’ Enseignement’’). Τα μαθήματα αυτά περιλάμβαναν Μαγειρική, Σιδέρωμα, Μαντάρισμα, Κοπτική και Σύνθεση, Ραπτική και Οικιακά Λογιστικά.

Στο Επινάλ, στα πλαίσια του ελέγχου της διδασκαλίας και σύμφωνα με τις υποδείξεις του επιθεωρητή, διαμορφώθηκε η διδακτέα ύλη (ο αερισμός και η καθαριότητα του σπιτιού, τα Οικιακά Λογιστικά, το Πλύσιμο, η Συντήρηση των ρούχων, η Υγιεινή από τη Διατροφή των μικρών παιδιών μέχρι την επιλογή της κούνιας και τους εμβολιασμούς).

Στο Έρ ε λουάρ (Eure-et- Loir), ο επιθεωρητής Ντοζάτ (M. Dauzat) της Ακαδημίας έλεγχε και τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος[64]. Σε άλλες περιπτώσεις, για λόγους οικονομίας, δημιουργήθηκε ένα αληθινό «κέντρο νοικοκυριού» με πρότυπο την Αγγλία. Έτσι για παράδειγμα στη Σχολή της οδού Μενιλμόνταντ (Ménilmontant) στο Παρίσι, πολλά σχολεία του 20^{ού} διαμερίσματος οδηγούσαν κάθε Παρασκευή απόγευμα μερικές από τις μαθήτριές τους να παρακολουθήσουν με τη σειρά τους έξι (6) μαθήματα Μαγειρικής, των οποίων τα έξοδα δεν ξεπερνούσαν ποτέ τα 0,25 φρ. κατά κεφαλή (χωρίς το κρασί και το γλυκό).

---

[63] Vari, ό.π., σσ. 26-28.

[64] «Μια ομάδα μαθητριών, που είχε αναλάβει να κάνει τα ψώνια, πήγαινε με τη δασκάλα στους διάφορους προμηθευτές, χασάπη, μπακάλη, μανάβη κ.λπ. Μια δεύτερη ομάδα καθάριζε τα λαχανικά, έστρωνε και στόλιζε το τραπέζι. Μια τρίτη άναβε τη φωτιά και μαγείρευε. Τέλος, μια μαθήτρια ήταν υπεύθυνη για τους λογαριασμούς. Όταν το γεύμα ήταν έτοιμο κάθονταν όλες στο τραπέζι και η δασκάλα έβρισκε την ευκαιρία να δώσει συμβουλές για τον τρόπο που κάθονταν, έκοβαν, σέρβιραν κ.λπ. Στο τέλος μάζευαν το τραπέζι, έπλεναν τα πιάτα και συγύριζαν. Μερικές δασκάλες μετά το κοινό αυτό γεύμα έβγαζαν τις μαθήτριες περίπατο». M. Beaufreton «L’état actuel de l’enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d’enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 86-87.

Γενικά, τα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας, που οργανώθηκαν ως παραρτήματα της επίσημης εκπαίδευσης, απευθύνονταν στις μαθήτριες των μεγαλύτερων τάξεων, οι οποίες ήταν κάτοχοι του απολυτηρίου ή τελειόφοιτες δημοτικού σχολείου, δηλαδή σε παιδιά έντεκα έως δεκατριών ετών. Ωστόσο αναφέρονται μερικές σημαντικές εξαιρέσεις, που οφείλονταν σε ευγενείς πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα στο Λενς (Lens), με πρωτοβουλία της Ντεμεγί (Demailly), διευθύντριας της Σχολής Καμπάν (Campan), όπου σε όλες τις τάξεις διδασκόταν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας σε διαφορετικό βαθμό. Στην ιδιωτική εκπαίδευση, αντίθετα, τέτοιες εξαιρέσεις ήταν ο κανόνας.

Στην ιδιωτική Σχολή Σαιντ-Ιλαίρ (St-Hilaire) στο Πουατιέ (Poitiers) η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας περιλάμβανε :

Θεωρητικό τμήμα: Πρακτικές επιστήμες με τη μορφή πρακτικών μαθημάτων. Γενικές αρχές γρήγορου υπολογισμού και Λογιστικών. Αρχές Κηπουρικής.

Πρακτικό τμήμα: Σχολική καντίνα. Πλύσιμο και Σιδέρωμα των ασπρορούχων του σχολείου. Μαντάρισμα των ασπρορούχων του σπιτιού και των ρούχων των μαθητριών.

Επαγγελματικά τμήματα: Κοπτική συνηθισμένων ενδυμάτων και διόρθωση παλιών, Ράψιμο ασπρορούχων. Φορέματα και καπέλα.

Στην παιδική τάξη και στο προπαρασκευαστικό τμήμα, μια ώρα την ημέρα αφιερωνόταν στη Χειροτεχνία[65]. Το μάθημα της Κοπτικής διδασκόταν στο μεσαίο τμήμα, ενώ στις παιδικές και στοιχειώδεις τάξεις έραβαν οι ίδιες οι δασκάλες[66].

Οι μαθήτριες του συμπληρωματικού τμήματος αποτελούσαν το επαγγελματικό τμήμα. Αναλάμβαναν το σχεδιασμό των πατρόν και την εκτέλεση των μοντέλων, ενώ οι μαθήτριες του ανώτερου και του μεσαίου τμήματος συμμετείχαν στην ετήσια έκθεση έργων και στη γιορτή των Χριστουγέννων[67].

---

[65] Σε όλα τα άλλα τμήματα, αφιερώνονταν τρεις ώρες την εβδομάδα μέχρι το Πάσχα και από το Πάσχα μέχρι το τέλος Ιουλίου μια ώρα την ημέρα. Σε όλες τις τάξεις απαγορευόταν η δαντέλα με βελονάκι, η οποία επανήλθε μόνο για να γαρνίρει ασπρόρουχα, που είχαν δημιουργήσει οι μαθήτριες στο σχολείο. Καταργήθηκε η χρήση μικρών κομματιών από ύφασμα, για να μαθαίνουν τα παιδιά τις διάφορες βελονιές, γιατί σκοπό τους ήταν να διδάξουν στα κοριτσάκια από την πρώτη κιόλας τάξη τη χρησιμότητα των πραγμάτων. Τα παιδιά, διδάκονταν ευκολότερα και καλύτερα αν γνώριζαν πως αυτό που έφτιαχναν ήταν χρήσιμο. Έτσι με τα περισσεύματα από λεπτό ύφασμα, κατασκευάζονταν μαντήλια τσέπης. Από ένα παλιό σεντόνι ράβονταν πιατόπανα και πετσέτες των χεριών κι έτσι διδάσκονταν όλη η σειρά στριφωμάτων. Μ. Beaufreton, ό.π., σσ. 88-89.

[66] Άρχιζαν με το κόψιμο απλών αντικειμένων και συνέχιζαν σταδιακά με την παρακάτω σειρά:
ποδιά-παιδικό πουκάμισο (2 χρόνων)-ποδιά με μανίκια-σαλιάρα-σκουφάκι-πετσέτα τραπεζιού για μωρό-βρακάκι για μωρό. Κατέληγαν στο ντύσιμο ενός παιδιού: φόρεμα μπλούζα, φόρεμα κορσάζ, πουκάμισο και παντελόνι για γυναίκα και για κοριτσάκι. Μ. Beaufreton, ό.π., σ. 89.

[67] Τα καπέλα ράβονταν δυο φορές το χρόνο, το Δεκέμβριο και το Πάσχα. Χρησιμοποιούνταν παλιές φόρμες καπέλων από τσόχα ή από παλιά ψάθα, ξανακόβονταν, ξαναστρώνονταν οι φόρμες, βερνικώνονταν η ψάθα και με κορδέλες, δαντέλες, τούλια φτιάχνονταν πολύ όμορφα καπέλα για κοριτσάκια.
Για να διδαχτεί το Μαντάρισμα, εκτός από τα ρούχα της ίδιας της μαθήτριας, μπαλώνονταν τα ασπρόρουχα του σχολείου και παλιά κομμάτια, που είχαν δοθεί για το βεστιάριο.

Όσο για το πρακτικό τμήμα της Διατροφής, αυτό αποτελούσε η καντίνα του σχολείου, η οποία στόχο είχε την παροχή ζεστών γευμάτων στα παιδιά (σούπα και λαχανικά) τους ψυχρούς μήνες, με την προσθήκη τροφών, που προμηθεύονταν τα παιδιά από τα σπίτια τους, γι' αυτό λειτουργούσε χωρίς έξοδα[68].

Το 1907 στην Ανζέρ (Angers) όπου διαγωνίστηκαν ενενήντα πέντε (95) ελεύθερα δημοτικά σχολεία, τα οποία ανήκαν σε δώδεκα διαμερίσματα της Δύσης, η επιτροπή δικαίως παρατήρησε πολλά κενά και ατέλειες[69]. Έτσι κρίθηκε επιτακτική η αναγκαιότητα μιας εκπαίδευσης σε επιστημονικό πλαίσιο των καθηγητριών Οικιακής Οικονομίας, γεγονός που οδήγησε στην ίδρυση παιδαγωγικών τμημάτων Οικιακής Οικονομίας.

Περισσότερο ικανοποιητική θεωρούνταν η διδασκαλία που παρεχόταν στις σχολές Οικιακής Οικονομίας, οι οποίες χωρίζονταν σε τρεις κύριους τύπους: στις σχολές που λειτουργούσαν ορισμένες ημέρες, στις σχολές με οικοτροφεία και στις περιοδεύουσες σχολές.

Στην πρώτη κατηγορία υπάγονταν οι σχολές ιδιωτικής πρωτοβουλίας *στο Λίγηρα*, στην περιφερειακή Ένωση Αγροτικών Συνδικάτων, που είχε εγκαταστήσει μία σχολή σε κάθε κεφαλοχώρι της περιοχής, στο *Τριθ-Σαιν-Λεζέρ* (*Trith-Saint- Léger)*. Η τιμή της ίδρυσης ανήκε σε μια καταναλωτική ένωση, στο *Σαιν-Γκεμ-σιρ-Λουάρ* (*Sainte-Gemme-sur-Loire), στο Μαιν ε Λουάρ (Maine-et-Loire)* σε ένα ιερέα, στο Νανσί (Nancy*)* στο γραφείο ευεργεσιών. Η Σχολή του Μοντμπιζόν (*Montbrison)* μπορεί να αναφερθεί ως ένα εξαιρετικό παράδειγμα αυτού του είδους σχολών, η οποία λειτουργούσε μία φορά την

Το χριστουγεννιάτικο δέντρο ήταν η ευκαιρία για γυναικείες χειροτεχνίες. Καρφιτσοθήκες, πελότες, σακουλάκια, βελονοθήκες, κατασκευάζονταν με περισσεύματα από κορδέλες, δαντέλες, μουσελίνα, βελούδο που έδιναν οι μοδίστρες, οι ράφτρες και οι ταπετσιέρηδες και που μπορούσαν να προμηθευτούν οι μαθήτριες αν είχαν αδερφές μαθητευόμενες σε κάποιον απ' αυτούς τους επαγγελματίες.
Το Πλύσιμο και το Σιδέρωμα πραγματοποιούνταν μετά τις τέσσερις η ώρα το απόγευμα, με το τέλος της σχολικής ημέρας, ως μάθημα πρότυπο. M. Beaufreton, ό.π., σσ. 89-90.

[68] Όλα τα παιδιά που είχαν στο σπίτι τους κήπο, μια γωνιά καλλιεργημένης γης ή ένα μπακάλικο, έφερναν μέχρι το Πάσχα λαχανικά και όσπρια, κάστανα, βούτυρο και λίπος.
Η σούπα προετοιμαζόταν αποβραδίς και άρχιζε το βράσιμο. Τελείωνε την επομένη, την ώρα του πρωινού μαθήματος. Δύο ή τρεις μαθήτριες ετοίμαζαν τα λαχανικά. Την ώρα του γεύματος τρεις μαθήτριες έστρωναν το τραπέζι. Τρεις άλλες αναλάμβαναν το σερβίρισμα κάθε εβδομάδα ή μισή εβδομάδα: μοίρασμα της σούπας, ψήσιμο των τροφίμων, που έφερναν οι μαθήτριες από το σπίτι, επιτήρηση του δείπνου των μικρότερων. Μια δασκάλα επιτηρούσε τη στάση των παιδιών στο τραπέζι, αφού τα είχε βάλει να καθίσουν σε τραπέζια ανάλογα με το ύψος τους, μιας και η καλή στάση του σώματος πετυχαίνονταν όταν το παιδί καθόταν με την πλάτη όρθια και τα πόδια να πατούν στο πάτωμα. Μια τρίτη ομάδα από τρεις μαθήτριες μάζευε το τραπέζι, καθάριζε την τραπεζαρία και σκούπιζε. Την επιτηρούσε μια δασκάλα ή μια μεγαλύτερη μαθήτρια. Μερικές φορές επιδίδονταν στο πλύσιμο των τραπεζιών και των πιάτων, με τη βοήθεια της υπηρέτριας. Τέλος, στο μάθημα των επιστημών διδάσκονταν βασικές αρχές της Οικιακής Οικονομίας και της Υγιεινής. M. Beaufreton, ό.π., σ. 90.

[69] M. Beaufreton, ό.π., σ. 91.

εβδομάδα, κάθε Πέμπτη, μερικές φορές μάλιστα και την Κυριακή[70]. Οι σπουδές χωρίζονταν σε πέντε τμήματα, της Ραπτικής και Μανταρίσματος, Κοπτικής, Σιδερώματος, Μαγειρέματος και Καθαριότητας και ήταν διάρκειας τεσσάρων εβδομάδων. Στο μάθημα της Μαγειρικής με την καθοδήγηση μιας δασκάλας διδασκόταν με πρακτικό τρόπο την οικονομία στην αγορά και την προμήθεια προϊόντων, γνώσεις χρήσιμες στην οικογενειακή ζωή. Στο τέλος κάθε συνάντησης, οι μαθήτριες παρακολουθούσαν θεωρητικές διαλέξεις για τη ‘’Διαχείριση του Νοικοκυριού’’, για τη Γαλακτοκομία, τη Φροντίδα των κατοικίδιων ζώων και την Απλοποιημένη Λογιστική, απαραίτητες γνώσεις για μια αγρότισσα νοικοκυρά.

Όσον αφορά τις *περιοδεύουσες σχολές*, αυτές υπήρχαν σε διάφορες περιοχές. Η επιλογή του χώρου εγκατάστασής τους συμφωνούνταν μεταξύ του τοπικού καθηγητή γεωργίας και των προέδρων των αγροτικών ενώσεων και συνδικάτων. Οι κοινότητες παρείχαν τις αναγκαίες εγκαταστάσεις και προμηθεύονταν την απαραίτητη ποσότητα του γάλακτος για τις πρακτικές εργασίες[71]. Τα παραγόμενα προϊόντα και τα υποπροϊόντα τους επιστρέφονταν στους γεωργούς, που είχαν προμηθεύσει τη σχολή με γάλα. Έτσι πραγματοποιούνταν ένα είδος συνεταιρικής εργασίας.

Αυτές οι σχολές λειτουργούσαν μόνο όταν οι εγγραφές των μαθητριών ανέρχονταν στις δεκαπέντε και η ηλικία των μαθητριών ήταν δεκαπέντε ετών. Έτσι λειτουργούσαν με μεγάλη επιτυχία τμήματα άλλοτε στην Ονγκλεφονέν (Englefonaine) κι άλλοτε στο Μένγκ (Maing), στο διοικητικό διαμέρισμα του Βορρά, των οποίων οι πρακτικές εργασίες αποτελούσαν το κεντρικό αντικείμενο σπουδών.

Οι σχολές Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας ήταν έργο του γυναικείου κλάδου της ‘’Εταιρείας των Αγροτών’’, με πρόεδρο την κοντέσα Κερανφλέκ (Kèranflek), ιεραπόστολο

[70] «Τα παιδιά που γίνονται δεκτά ανήκουν σε όλα τα σχολεία της περιοχής. Οι μοναδικές προϋποθέσεις εισαγωγής είναι η μαθήτρια να έχει κάνει την πρώτη της μετάληψη και να συνοδεύεται την ημέρα της εγΓραφής από τους γονείς της. Η οικογένεια πρέπει να ενδιαφέρεται για τις εργασίες της κοπέλας και ζητείται από τον πατέρα και τη μητέρα έλεγχος. Πρέπει να υπογράφουν το βιβλιάριο της βαθμολογίας κάθε εβδομάδα και να προειδοποιούν για τις απουσίες του παιδιού τους. Αντίθετα, προειδοποιούνται για την αλλαγή των ωραρίων ή κάθε απρόβλεπτη παράταση της διδασκαλίας. Έτσι μοιράζονται με τις δασκάλες της επιτήρηση και, χάρη στις εργασίες που η μαθήτρια παίρνει στο σπίτι, μπορούν να διαπιστώσουν την πρόοδό της». M. Beaufreton, ό.π., σσ. 92-93.

[71] Όλες οι μαθήτριες καλούνταν να επεξεργαστούν τα 150-200 λίτρα γάλα που τους έφερναν κάθε μέρα. Διδάσκονταν τον έλεγχο του γάλακτος, της κρέμας, την παστερίωση, την ψύξη, το ζύγισμα, τη μέτρηση του γάλακτος, την παρασκευή βουτύρου και τυριού. Επίσης διδάσκονταν γενικές αρχές Υγιεινής, Οικιακής εκπαίδευσης και Οικιακής Οικονομίας, Υγιεινής και Διατροφής των ζώων, Γεωργίας και Κηπουρικής. Η επιλογή της γαλακτοφόρου αγελάδας, η μελέτη της παρασκευής βουτύρου και τυριού ήταν αντικείμενα ειδικών τμημάτων, το ίδιο και η καλλιέργεια του λαχανόκηπου.

Τα μαθήματα συμπληρώνονταν από πρακτικές ασκήσεις Οικιακής Οικονομίας: κράτημα του σπιτιού, πλύσιμο και σιδέρωμα ασπροροούχων, μαγείρεμα φαγητών, σερβίρισμα. Δύο φορές την εβδομάδα το μεσημεριανό γεύμα μαγειρεύονταν από τις μαθήτριες που έτρωγαν μαζί με τις δασκάλες. M. Beaufreton, ό.π., σσ. 94-95.

της εκπαίδευσης για τα κορίτσια των αγροτικών περιοχών (η αγροτική εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας ρυθμίστηκε αργότερα με το νόμο της 5ης Ιουλίου 1941, βλ. παράρτημα 1).

Οι δασκάλες θεωρούνταν τυχερές επειδή υπήρξαν μαθήτριες των σχολών Γαλακτοκομίας, οι οποίες αποτελούσαν στις αρχές του 19ου αιώνα τον καλύτερο τύπο Παιδαγωγικής σχολής Οικιακής Οικονομίας στη Γαλλία. Η πρώτη που ιδρύθηκε, και το μοντέλο της οποίας ακολούθησαν και οι υπόλοιπες, ήταν η Πρακτική Σχολή Γαλακτοκομίας του Γκότλεγκον, της Μποντίν. Η σχολή βρισκόταν κοντά στη Ρεν και αν και ιδιωτικής πρωτοβουλίας υπαγόταν στο Υπουργείο Γεωργίας.

Η Σχολή του Μοναστιέρ-σιρ- Γκαζέιγ –Οτ-Λουάρ (Monastier-sur-Gazeille-Haute-Loire), ένα είδος θυγατρικής του Γκότλεγκον, επιχορηγούνταν κρατικά, ενώ η κοινότητα στην προσπάθειά της να ενισχύσει τη φοίτηση των μαθητριών έδινε τέσσερις υποτροφίες για τις μαθήτριες του πρώτου έτους και δύο για τις μαθήτριες του δευτέρου έτους[72].
Η σχολή αυτή άνοιξε τις πόρτες της στις 23 Σεπτεμβρίου 1902 με τέσσερις (4) μαθήτριες, με την προοπτική όμως των είκοσι πέντε έως τριάντα (25-30) μαθητριών ως το ανώτατο όριο για μια σχολή Οικιακής Οικονομίας, η οποία προσέφερε όλες τις εγγυήσεις από την άποψη της επιτήρησης και της διττής ανάπτυξης των μαθητριών ως προς τις θεωρητικές και τις πρακτικές σπουδές. Με στόχο την εκπαίδευση προσωπικού για τις μελλοντικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, απονεμόταν το πιστοποιητικό σπουδών. Η φήμη της σχολής είχε ήδη εδραιωθεί όχι μόνο στην περιοχή αλλά και αρκετά μακριά, καθώς φοιτούσαν σ' αυτήν μαθήτριες από τις Άνω Άλπεις, την Άνω Βιέννη και ακόμα από την περιοχή του Σηκουάνα.

Στόχος της ήταν η εκπαίδευση διδασκαλισσών στην αγροτική Οικιακή Οικονομία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για την ανάπτυξη της αγροτικής ζωής και την αποκέντρωση των πόλεων. Η επιστήμη της Οικιακής Οικονομίας καταλάμβανε την πρώτη θέση περιλαμβάνοντας γνώσεις όπως τη Μαγειρική, την Κοπτική και Ραπτική

[72] Ήταν χτισμένη σε υψόμετρο 830 μ. σε μια πλαγιά προς τη δύση, εξασφαλισμένη από τους βόρειους ανέμους, σε απόσταση 50 μ. από τα κτίρια μιας φάρμας 60 εκταρίων προκειμένου να πραγματοποιούνται εκεί οι πρακτικές σπουδές, στη μέση ενός μεγάλου λαχανόκηπου.
Υπήρχαν στάβλοι, χοιροτροφεία, μαντρί, κοτέτσι κ.λπ. Το σπίτι είχε διαστάσεις 25Χ12. Ήταν χτισμένο πάνω σε θόλους, όπου από τη μια μεριά βρίσκονταν οι κάβες της ωρίμανσης κι από την άλλη οι αποθήκες για τις προμήθειες. Το ισόγειο χωρίζονταν σε δύο μέρη και περιείχε στα δεξιά εγκαταστάσεις για την επεξεργασία του γάλακτος: πλυντήριο, τυροκομείο, στεγνωτήριο, βουτυροκομείο. Στα αριστερά υπήρχαν: τραπεζαρία των καθηγητών, σαλόνι, αναψυκτήριο των μαθητριών και μαγειρείο. Στον πρώτο όροφο υπήρχε ένας μεγάλος κοιτώνας, μια μεγάλη αίθουσα διδασκαλίας, το διαμέρισμα της διευθύντριας, που αποτελούνταν από κρεβατοκάμαρα και γραφείο, δωμάτιο καθηγήτριας. Η ίδια κατανομή υπήρχε και στο δεύτερο όροφο. Υπήρχε παντού παροχή νερού, νιπτήρες στους κοιτώνες, θέρμανση όλων των δωματίων με ατμό, καθώς και ένας θερμοσίφωνας στο γαλακτοκομείο για τις ενδιάμεσες εποχές, όταν ήταν σβηστό το καλοριφέρ. Μ. Beaufreton, ό.π., σσ. 95-96.

ενδυμάτων, το Σιδέρωμα, την Υγιεινή και τις Φυσικές Επιστήμες, τη Γαλλική γλώσσα και τις γεωργικές εργασίες (Γαλακτοκομία). Το διδακτικό προσωπικό αποτελούνταν από μια διευθύντρια, μια δασκάλα που είχε τη γενική εποπτεία, μια δασκάλα Τυροκομίας, μια δασκάλα Μαγειρικής, έναν καθηγητή Υγιεινής, έναν καθηγητή Γεωργίας και καλλιέργειας κήπων και έναν επικεφαλής της αγροτικής πρακτικής.

Η διδασκαλία, θεωρητική και πρακτική, ήταν ιδιαίτερα λεπτομερειακή, αφού οι μαθήτριες μαγείρευαν, δηλαδή παρασκεύαζαν η κάθε μια με τη σειρά της το αντιπροσωπευτικό γεύμα ενός νοικοκυριού για το προσωπικό της σχολής και του αγροκτήματος. Οι τριμηνιαίες εξετάσεις επέτρεπαν την παρακολούθηση της προόδου των μαθητριών. Η σημασία της χρησιμότητας της επιστήμης της Οικιακής Οικονομίας οδήγησε στη λειτουργία πλήρως εξοπλισμένων σχολών από έμψυχο και άψυχο υλικό και με εφαρμογή διδακτικών μεθόδων που οδήγησε, όπως συνάγεται από τα παραπάνω, στην επιτυχία των στόχων τους.

Ο αριθμός τέτοιου τύπου σχολών ήταν μικρός με αποτέλεσμα να μην καλύπτονται όλες οι αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας με δασκάλες ειδικότητας, αλλά πολλές από αυτές να είναι αυτοδίδακτες, ενώ άλλων το διδακτικό προσωπικό αντλούνταν από τις αστικές παιδαγωγικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, οι οποίες οργανώνονταν με ποικίλα συστήματα. Ενδεικτικά στο Παρίσι υπηρχαν έξι (6) σχολές αυτού του είδους[73].

Στην επαρχία, τα συνδικάτα εργατριών, που δημιουργήθηκαν στη Λυών από τη Ροσεμπίλαρντ (Rochebillard), ίδρυσαν επίσης ένα τμήμα με πρότυπο το βελγικό σύστημα, και η Σχολή της οδού Abbaye στέγαζε προσωρινά τμήματά της εκεί. Τμήματα αυτού του είδους λειτούργησαν στο Μπορντώ, στο Μονπελιέ και στη Μπεσανκόν. Στις δασκάλες που εκπαιδεύονταν απονεμόταν δίπλωμα, μετά από εξετάσεις στη Σχολή της οδού Αββαείου.

Μολονότι υπήρχε πολυποικιλότητα στις τάσεις και τις μεθόδους αυτών των σχολών είχαν εκμηδενιστεί τα στεγανά μεταξύ τους[74].

---

[73] Στην οδό Μίνιμ (Minimes) λειτουργούσε μία δημοτική κάθε Πέμπτη για δασκάλες του δημοσίου που ήδη δίδασκαν. Δύο άλλες εφάρμοζαν το βελγικό σύστημα: της κόμισσας Diesbach, στη λεωφόρο Breteuil 11 και των Φιλάνθρωπων Αδελφών (Soeurs de Charité) στην οδό Αββαείου (Abbaye). Η Σχολή του Κοινωνικού Οίκου (Maison Sociale) με διευθύντρια από τις Σχολές του Φρίμπουργκ. Η Οικογενειακή Ένωση (L' Union familiale), που λειτουργούσε με δασκάλες από την Ελβετία και αργότερα από το Βέλγιο, και η οποία ενστερνίζονταν τις μεθόδους του Πεσταλότζι Φρόμπελ Χάουζ (Pestalozzi-Froebel Haus) του Βερολίνου. Τέλος, η Σχολή των Μητέρων (L' Ecole des mères), στην οδό Μιρομενσίλ (Miromesnil) 12, με τοπικό πρόγραμμα και κοινωνικές τάσεις όλο και πιο έντονες. M. Beaufreton, ό.π., σσ. 97-98.

[74] Η Σχολή της οδού Αββαείου είδε πολλές από τις μαθήτριές της να συμπληρώνουν την εκπαίδευσή τους αποκτώντας το δίπλωμα της πόλης του Παρισιού, αφού παρακολούθησαν τα μαθήματα στη σχολή της οδού Μίνιμ (Minimes). Μια επιτροπή σπουδών συναποτελείτο από τη διευθύντρια του Κοινωνικού Οίκου, την ιδρύτρια της Οικογενειακής Ένωσης, τη διευθύντρια της οδού Αββαείου (Abbaye), την de Diesbach και

Στα μέσα του 19ου αιώνα η αναγκαιότητα παροχής στα κορίτσια μιας εκπαίδευσης στα του οίκου, οδήγησε στη δημιουργία τμημάτων Οικιακής Οικονομίας και αντίστοιχων σχολών, κυρίως χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Με νόμο της 18ης Μαρτίου 1942, ορίστηκε υποχρεωτικό το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας για τις μαθήτριες των Αγροτικών Σχολών Οικιακής Οικονομίας, το οποίο διδασκόταν είτε σε τριακόσιες ώρες επί ένα χρόνο, είτε σε εκατό ώρες επί τρία χρόνια, είτε (στα λύκεια και τα κολέγια, κλασικά και μοντέρνα) μία ώρα την εβδομάδα επί επτά χρόνια (Παράρτημα 2).

Η ίδρυση και οι συνθήκες λειτουργίας των ιδιωτικών ιδρυμάτων οικογενειακής εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας[75], καθώς και οι τίτλοι σπουδών του διδακτικού προσωπικού ρυθμίζονταν με το διάταγμα της 2ας Νοεμβρίου 1945. Αν και η αρχή της υποχρεωτικής διδασκαλίας δεν εφαρμοζόταν πλήρως, οι κυριότερες μορφές γέννησης και ανάπτυξης της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στη Γαλλία είχαν όπως παρακάτω:[76]

Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στις Σχολές του Παρισιού

Ο Δήμος του Παρισιού, αφουγκραζόμενος τις ανάγκες της πόλης, ίδρυσε το 1881 το πρώτο τμήμα Οικιακής Οικονομίας, που προοριζόταν για τις μαθήτριες ενός κοινοτικού σχολείου οργανώνοντας ταυτόχρονα το 1889, στη βάση των προγραμμάτων του 1887, πρακτικά μαθήματα Χειροτεχνίας και Οικιακής Οικονομίας.

τη διευθύντρια της σχολής μητέρων. Τον Αύγουστο του 1907, η Σχολή του Αβαΐου είχε ήδη πενήντα δύο (52) θυγατρικές, στις οποίες χρειάστηκε να προστεθούν αυτές των εβδομήντα πέντε (75) δασκαλισσών, που εκπαίδευσε η de Diesbach από το 1905. Η Moll-Weiss προσθέτει στην προφορική της διδασκαλία μια σημαντική λογοτεχνική παραγωγή και το εγχειρίδιο της ορθολογικής μαγειρικής που συνέγραψε, είχε γίνει κάτι σαν υποχρεωτικό σημείο αναφοράς για όλες τις δασκάλες, ακριβώς όπως τα εξαιρετικά μικρά εγχειρίδια διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας ήταν για τις μαθήτριες των δημοτικών. M. Beaufreton, ό.π., σσ. 98-99.

[75] Τα ιδιωτικά ιδρύματα οικογενειακής εκπαίδευσης διοικούνταν από τις κοινωνικές υπηρεσίες εθνικοποιημένων οργανώσεων –S.N.C.F./ Houllieres, Mines-, από τις κοινωνικές υπηρεσίες ημι-δημόσιων οργανώσεων –Caisses d' Allocations Familiales-, από τη βιομηχανία, από τις ενώσεις που συχνά συνενώνονταν σε ομοσπονδίες από τις οποίες η σημαντικότερη ήταν η Ομοσπονδία Κέντρων του Κοινωνικού Οικογενειακού Οικοκυρικού Ινστιτούτου.

Τη δεκαετία του '60 λειτουργούσαν περίπου 1800 ιδρύματα οικογενειακής και οικιακής εκπαίδευσης σύμφωνα με το διάταγμα της 2ας Νοεμβρίου 1945.

Τρεις χιλιάδες δασκάλες δίδασκαν εκεί περίπου διακόσιες χιλιάδες (200.000) κορίτσια και νέες γυναίκες: τις έφηβες σε σχολεία Οικιακής Οικονομίας πλήρους απασχόλησης διάρκειας δύο ή τριών χρόνων, τις νεαρές ενήλικες σε ημερίδες Οικιακής Οικονομίας / βραδινά μαθήματα/ τριμηνιαία τμήματα κ.λπ., εργάτριες και υπαλλήλους σε βραδινά μαθήματα, απογευματινά μαθήματα Σαββάτου εκτός ωραρίου εργασίας, μητέρες με τη μορφή παροχής πληροφοριών μάλλον παρά διδασκαλίας. Η διδασκαλία περιλάμβανε ιδιαίτερα ζητήματα οργάνωσης, προϋπολογισμού, αγορών και εξοπλισμού του σπιτιού. Institut Pédagogique National, *L'enseignement ménager français dans l'enseignement technique (Ministère de l' éducation nationale- Direction de l' enseignement technique),* Παρίσι 1958, σ. 11.

[76] Ό.π., σσ. 2-4.

Στην πόλη των Παρισίων, το 1905, λειτουργούσαν έξι (6) ανώτερα επαγγελματικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας, σε κάθε ένα από τα οποία φοιτούσαν εκατό (100) μαθήτριες, ενώ στεγάζονταν σε πολυτελή μέγαρα που παραχωρούσε ο Δήμος, και κάθε ένα απ' αυτά επιχορηγούνταν με επίδομα εξήντα χιλιάδες (60.000) φράγκα το χρόνο[77] (εικόνα 1, 2, 3,4, 5, 6, 7).

Το 1913 η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας εντάχθηκε στο πρόγραμμα των ανώτερων δημοτικών σχολείων, των επαγγελματικών σχολών και των παιδαγωγικών σχολών για δασκάλες.

Από το 1929 και ανάλογα με τις δυνατότητες των εγκαταστάσεων, τα μαθήματα της Οικιακής Οικονομίας εντάσσονταν στα πρωτοβάθμια κοινοτικά σχολεία. Έτσι, οι μαθήτριες, εννιά έως δεκατριών ετών, διδάσκονταν τις γενικές αρχές της Μαγειρικής, Σιδερώματος και Ραπτικής. Η επίσημη είσοδος του μαθήματος της Βρεφοκομίας καθιστούσε τη διδασκαλία του υποχρεωτική.

Το 1937 τα σχολεία όπου διδασκόταν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας ήταν ογδόντα εννιά (89), ενώ το 1958 και στα διακόσια οκτώ (208) σχολεία του Παρισιού, καθώς και στα διακόσια είκοσι πέντε (225) σχολεία των ογδόντα (80) κοινοτήτων του Σηκουάνα[78] εβδομήντα πέντε χιλιάδες επτακόσιες τριάντα (75.730) μαθήτριες παρακολουθούσαν αυτά τα μαθήματα (εικόνα 8). Το γεγονός τούτο ενισχύει τις απόψεις της τοπικής κοινωνίας του Παρισιού στην αναγκαιότητα της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας και της Χειροτεχνίας, ώστε να επιτευχθεί τελικά ο σκοπός του ήταν η προετοιμασία των κοριτσιών ηλικίας δέκα έως δεκαεπτά ετών. Έτσι αυτά ανταποκρίνονταν στο ρόλο της νοικοκυράς, αφού είχε επιτευχθεί η αυστηρή παρακολούθηση του σχολικού προγράμματος, με τη θεωρητική διδασκαλία και τις πρακτικές ασκήσεις διάρκειας τριών ή τεσσάρων ωρών την βδομάδα.

Μαθήματα Οικιακής Οικονομίας δίνονταν επίσης σε όλα τα νομαρχιακά ιδρύματα ειδικής αγωγής (κωφάλαλοι, τυφλοί, νοητική καθυστέρηση), και σε βραδινά τμήματα ενηλίκων από καθηγήτριες απόφοιτες ειδικών παιδαγωγικών σχολών (έδρα: οδός Debelleyme 28)[79], αποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο την επέκταση της διδασκαλίας του

[77] «Παλαιαί Θρησκείαι Γ΄», εφ. *Εφημερίς των Κυριών* , 3 Ιουλίου 1905, αρ. 843, σ. 2. Εφ. *Νέον Άστυ*, Τρίτη 21 Ιουνίου 1905, αρ. 1273, σ. 1.

[78] Στην κοινότητα του Σηκουάνα από το 1934, με απόφαση της Νομαρχίας Σηκουάνα δινόταν πιστοποιητικό επαγγελματικής ικανότητας στην οικιακή τέχνη. Απόφαση της Νομαρχίας Σηκουάνα της 27ης Νοεμβρίου 1934. Παράρτημα 3.

[79] «L'enseignement ménager dans les écoles de la ville de Paris», *L'enseignement ménager français dans l'enseignement technique (Ministère de l'éducation nationale- Direction de l'enseignement technique*, Εθνικό Παιδαγωγικό Ινστιτούτο της Γαλλίας 1958, σ. 7.

μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας και στο επίπεδο της αγωγής και εκπαίδευσης ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στην τεχνική εκπαίδευση.

Τέσσερα χρόνια μετά τη βιομηχανική επανάσταση, το 1864, ιδρύθηκαν τα πρώτα επαγγελματικά σχολεία, οι προπομποί της τεχνικής εκπαίδευσης, τα οποία ανέλαβαν να συνδυάσουν τη γενική εκπαίδευση με την επαγγελματική εκπαίδευση των κοριτσιών, μια μόρφωση που θα επέτρεπε σ' αυτά να ανταποκριθούν στις οικογενειακές και οικιακές τους υποχρεώσεις. Η εισαγωγή από το κράτος ενός ανώτερου επιπέδου επαγγελματικής κατάρτισης έθεσε τα θεμέλια της τεχνικοεπαγγελματικής εκπαίδευσης[80].

Η ψήφιση του νόμου (νόμος Jules Ferry) για τις σχολές πρακτικής εκπαίδευσης οδήγησε το 1892 στην ίδρυση των *Εθνικών Επαγγελματικών Σχολών* (Ecoles Nationales Professionnelles) τις ονομαζόμενες *Πρακτικές Σχολές Εμπορίου και Βιομηχανίας* (Ecoles Pratiques du Commerce et de I' Industrie)[81]. Αυτές είχαν ήδη από το 1887 στο πρόγραμμά τους το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, που περιελάμβανε μέριμνα για παιδιά πρώτης ηλικίας, οικιακές εργασίες, ραπτική, πλυντική ασπρορούχων, φροντίδα σπιτιού και κήπου.

Το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα κάθε βαθμίδας εκπαίδευσης περιλάμβανε τριάντα ως σαράντα ώρες κατανεμημένες ως εξής:

- μισή ημέρα αφιερωμένη στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας: μετά από μία ώρα θεωρητικής διδασκαλίας σε όλη την τάξη (Διατροφή, Οικιακή Οικονομία, Βρεφοκομία) ακολουθούσαν οι πρακτικές εφαρμογές, με το διαχωρισμό των μαθητριών σε τρεις ομάδες (Μαγείρεμα, Πλύσιμο-Σιδέρωμα, Μαντάρισμα και Ραπτική). Οι μαθητευόμενες στη Ραπτική εργάζονταν δεκαοκτώ έως είκοσι ώρες στο εργαστήριο. Οι μαθητευόμενες σε άλλα επαγγέλματα μερικές φορές είχαν μισή συμπληρωματική ημέρα οικογενειακής Ραπτικής, διαφορετικά αποκτούσαν τις γενικές γνώσεις Ραπτικής μαζί μ' αυτές του Μανταρίσματος
- μία ώρα Υγιεινής, και
- μία ώρα Εφαρμοσμένων Επιστημών, στη διάρκεια της οποίας διδάσκονταν οι επιστημονικές αρχές, που χρησιμοποιούνταν συχνά στην καθημερινή ζωή.

[80] Σ. Γκλαβάς, *Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα (1830-1930), η Σεβαστοπούλειος Εργατική Σχολή,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 2002, σ. 64.
[81] Ό.π., σσ. 64-65. M. Duby & G.Perrot, *Histoire des femmes au XIX siècle,* Plon 1991, σ. 238.

Αρχικά η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας θεωρείτο συμπλήρωμα της εκπαίδευσης με καθαρά χρησιμοθηρικούς στόχους, ενώ μεταγενέστερα εντάχθηκε στη σφαίρα της ανθρωπιστικής και κοινωνικής εκπαίδευσης των μαθητριών. Μεθοδική διδασκαλία του Μαγειρέματος και του Νοικοκυριού, τμήματα βρεφοκομίας με πρακτικές εργασίες, διδάσκονταν σε όλες τις μαθήτριες. Δινόταν μεγάλη σημασία στη μέθοδο εργασίας και στην οργάνωση των καθηκόντων της νοικοκυράς, καθώς η καλή οργάνωση της εργασίας ήταν πολύτιμη για την εργαζόμενη γυναίκα συνδυάζοντας την επαγγελματική απασχόληση με τις ευθύνες του νοικοκυριού. Η σύνδεση ανάμεσα στα μαθήματα εφαρμοσμένων επιστημών και στις πρακτικές εργασίες της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας ήταν αποτελεσματική.

Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας ήταν συχνά πολύμορφο, και οι διάφορες οικιακές τεχνικές διδάσκονταν από τεχνικούς προερχόμενους από τη βιομηχανία.

Οι παιδαγωγικές απαιτήσεις σύντομα οδήγησαν στην εκπαίδευση ειδικών καθηγητριών στην Ανώτατη Παιδαγωγική Σχολή Τεχνικής Εκπαίδευσης, στο τμήμα «Επιστήμες και Τέχνες της Οικιακής Οικονομίας». Η βασική επιστημονική εκπαίδευση αυτών των καθηγητριών, η παιδαγωγική εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας, που τους παρεχόταν, τις έκαναν ικανές να διδάσκουν με παιδαγωγικό τρόπο τις πρακτικές εργασίες και να εξασφαλίζουν έτσι συστηματικά την απαραίτητη σύνδεση με τα θεωρητικά μαθήματα χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του πειράματος.

Ωστόσο, μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, είχε προβλεφθεί μια παράλληλη εκπαίδευση για να αντιμετωπιστούν οι καινούργιες και σημαντικές ανάγκες σε καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας στα Κέντρα Μαθητείας, που δημιουργήθηκαν τότε[82].

Ήδη το 1942, η δημιουργία του διπλώματος *Οικογενειακής Οικιακής Οικονομίας* (Monitorat), μετά από εξετάσεις υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας (Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης) και του Υπουργείου Δημόσιας Υγείας, επέτρεπε την επαγγελματική και παιδαγωγική επιμόρφωση διδασκαλισσών πολλών τμημάτων Οικιακής Οικονομίας (Παράρτημα 4α). Προετοιμασία για το δίπλωμα αυτό γίνονταν στις *εθνικές επαγγελματικές σχολές* και στα *τεχνικά κολέγια*.

Το 1945 άνοιξαν οι *Εθνικές Παιδαγωγικές Σχολές Μαθητείας* του Παρισιού και της Τουλούζης, στις οποίες εκπαιδεύονταν καθηγητές διαφόρων μαθημάτων για τα κέντρα μαθητείας και εντάχθηκε σ' αυτές ένα τμήμα διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας. Κατά

[82] «L'enseignement ménager dans les écoles de la ville de Paris», *L'enseignement ménager français dans l'enseignement technique (Ministère de l'éducation nationale- Direction de l'enseignement technique*), ό.π., σ. 9.

την τριετή διάρκεια διδασκαλίας μετά το απολυτήριο του λυκείου, πραγματοποιείτο ένας χρόνος πρακτικής εξάσκησης, επιβεβαιώνοντας τις θεωρητικές και πρακτικές τους γνώσεις, διευρύνοντας την πληροφόρησή τους για οικοκυρικά θέματα, καλλιεργώντας με επιλεγμένες δραστηριότητες την αίσθηση των ευθυνών της νοικοκυράς.

Έτσι στη δεκαετία του 1950, υπήρχαν εξακόσια ενενήντα πέντε (695) ιδρύματα σε όλη τη Γαλλία, στα οποία συμπεριλαμβάνονταν οι εθνικές επαγγελματικές σχολές, τα τεχνικά κολέγια, τα τεχνικά τμήματα προσαρτημένα σε άλλα σχολικά ιδρύματα, τα κέντρα μαθητείας, τα οποία περιείχαν στο πρόγραμμά τους τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας σε σχολικό πληθυσμό εκατόν είκοσι έξι χιλιάδων (126.000) μαθητριών ηλικίας δεκαπέντε έως δεκαοκτώ ετών.

Τμήματα ενηλίκων με τη μορφή επαγγελματικών τμημάτων δημιουργούνταν επίσης από πολλές δημοτικές αρχές στα ιδρύματα τεχνικής εκπαίδευσης τα οποία εκπαίδευαν και τελειοποιούσαν τις γυναίκες στις σύγχρονες τεχνικές του νοικοκυριού.

Η παρεχόμενη τεχνική εκπαίδευση είτε από τις εθνικές επαγγελματικές σχολές, είτε από τα τεχνικά κολέγια, είτε από τα κέντρα μαθητείας, επιβεβαίωνε τη σημασία της εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία για τη νέα μαθητευόμενη, καθώς και την εκπαιδευτική και παιδαγωγική αξία της, τόσο με τα ωράρια, όσο και με τα προγράμματα και την παιδαγωγική μελέτη των αιθουσών και των εγκαταστάσεων μέσα σε κάθε σχολή.

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (1880-1950)

Ο νόμος για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση θηλέων της 21ης Δεκεμβρίου 1880 προέβλεπε τη διδασκαλία γυναικείων μαθημάτων, όπως η Οικιακή Οικονομία, η Υγιεινή, η Βρεφοκομία, οι Γυναικείες Χειροτεχνίες, η Μουσική κ.λπ. Το 1924, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας εξακολουθούσε να είναι υποχρεωτικό.

Τα μαθήματα που διδάσκονταν το 1957 στα λύκεια και τα κολέγια, των οποίων ο αριθμός αυξήθηκε στο μεταξύ με τη μετατροπή τον Αύγουστο 1941 των ανώτερων δημοτικών σχολείων σε σύγχρονα κολέγια, δεν έπαψαν να περιλαμβάνουν στο πρόγραμμά τους τη Χειροτεχνία, τόσο για τα αγόρια όσο και για τα κορίτσια καθώς και το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, μόνο για τα κορίτσια. Τα διατάγματα της 15ης Αυγούστου 1941 και 9ης Απριλίου 1945 θέσπισαν, για την απόκτηση του απολυτηρίου, προαιρετικές εξετάσεις Οικιακής Οικονομίας (Παράρτημα 4β).

Η σημαντική αύξηση των σχολικών συγκροτημάτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, από τριακόσιες χιλιάδες (300.000) το 1948 σε περισσότερα από εξακόσιες χιλιάδες (600.000) το 1957-58 έκαναν επιτακτική την ανάγκη για εκπαίδευση όλο και

περισσότερων καθηγητριών και τη γρήγορη δημιουργία καινούργιων εγκαταστάσεων, γεγονός που εμπόδισε την πλήρη εναρμόνιση των συνθηκών αυτής της διδασκαλίας[83].
Ο ρόλος του μαθήματος δεν αποσκοπούσε σε επαγγελματική εκπαίδευση, αλλά στην εισαγωγή των μαθητριών σε όλες γενικά τις χειρωνακτικές εργασίες, και ιδιαίτερα στα οικοκυρικά. Ταυτόχρονα ως συμπλήρωμα των γενικών γνώσεων παρέχονταν οι πρακτικές εφαρμογές άλλων μαθημάτων, όπως Φυσική, Χημεία, Φυσικές Επιστήμες, Μαθηματικά, Σχέδιο, προετοιμάζοντας ταυτόχρονα τις μαθήτριες να ανταποκριθούν στα καθήκοντά τους ως μελλοντικών νοικοκυρών. Το μάθημα της Χειροτεχνίας και της Οικιακής Οικονομίας, στον πρώτο κύκλο, διδασκόταν επί μία ώρα τη εβδομάδα, και προαιρετικά στο δεύτερο. Το πρόγραμμα περιλάμβανε Πλύσιμο, Σιδέρωμα, Συντήρηση ρούχων, Συντήρηση και Καθαριότητα σπιτιού, Μαγειρική, Βρεφοκομία, χωρίς να παραμελούνται οι εκπαιδευτικές χειροτεχνίες, το Ράψιμο και η Κοπτική, που προσανατολίζονταν ειδικά στις ανάγκες της οικογένειας (εικόνα 9, η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο κολέγιο Clermont – Ferrand).

Η εκπαίδευση του διδακτικού προσωπικού ήταν η μεγαλύτερη φροντίδα στο τέλος της δεκαετίας του ’50, και ενώ είχε δημιουργηθεί για τις υποψήφιες καθηγήτριες ένα κέντρο προετοιμασίας για τη διδασκαλία παιδαγωγικών χειροτεχνιών και τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας. Έτσι το διάταγμα της 12ης Φεβρουαρίου 1955 επέτρεψε την ανανέωση ενός διαγωνισμού πρόσληψης, που ουσιαστικά είχε μείνει αναλλοίωτος από το 1909. Η οργάνωση των πρακτικών μαθημάτων συμπλήρωσε τη διδασκαλία των καινούργιων τεχνικών. Καταβλήθηκαν προσπάθειες ώστε ειδικά εξοπλισμένες εγκαταστάσεις χειροτεχνίας, μαγειρικής, σιδερώματος, καθώς και βρεφονηπιακοί σταθμοί να είναι εγκατεστημένοι ως παραρτήματα με σκοπό την εκπαίδευση προσωπικού, το οποίο ως συμπλήρωμα της γενικής παιδείας θα γινόταν δέκτης πρακτικών εκπαιδευτικών μεθόδων[84].

3Δ. Ομοσπονδία κέντρων του Κοινωνικού Οικογενειακού Ινστιτούτου Οικιακής Οικονομίας

Η οργάνωση περιλάμβανε δύο ξεχωριστούς κλάδους:

- Τα ινστιτούτα ή σχολές στελεχών για την εκπαίδευση καθηγητριών και διδασκαλισσών, από τα οποία το σημαντικότερο ήταν το Κοινωνικό Οικογενειακό Οικοκυρικό Ινστιτούτο στην οδό Μεσιέρ (Monsieur) 12 στο Παρίσι.

[83] Institut Pédagogique National de France, «L’enseignement ménager dans *l’enseignement technique*, les lycées et collèges», *L’enseignement ménager Français*, Ministère de l’éducation nationale- Direction de l’enseignement technique, Παρίσι 1958, σσ. 9-10.
[84] «Enseignement ménager familial privé», in *L’enseignement ménager Français*, Institut Pédagogique National της Γαλλίας, Παρίσι 1958, σσ. 11-12.

- Κέντρα λαϊκής εκπαίδευσης, κατανεμημένα σχεδόν σε όλη την επαρχία, τα οποία μαζί με τις σχολές στελεχών αποτελούσαν την ομοσπονδία.

Η πρώτη εκδήλωση αυτής της οργάνωσης έγινε το Νοέμβριο του 1916, με τη λειτουργία σχολής αποτελούμενης από καθηγήτριες κατόχους επίσημου ελβετικού διπλώματος.

Το 1922 το διεθνές συνέδριο Οικιακής Οικονομίας, που έλαβε χώρα στο Παρίσι, είχε διοργανωθεί από το Ινστιτούτο. Ένα χρόνο μετά τη διεξαγωγή αυτού του Συνεδρίου (1923-24), μια ομάδα βιομηχάνων του Βορρά με αφορμή τη βελτίωση της παρεχόμενης μόρφωσης των θυγατέρων τους στο ινστιτούτο της οδού Μεσιέρ εξέφρασαν την επιθυμία να ευεργετήσουν τις εργάτριές τους ιδρύοντας ένα αντίστοιχο εκπαιδευτικό σχήμα. Επιχειρήθηκε δοκιμαστικά στο Ρουμπαί-Τουρκόιν (Roubaix-Tourcoing) μια γενναιόδωρη φόρμουλα, με βάση την οποία οι εργάτριες τελώντας σε μηνιαία άδεια με αποδοχές από το εργοστάσιο παρακολούθησαν μαθήματα στο κέντρο. Η κατανεμημένη τριμηνιαία διδασκαλία έλαβε χώρα, κυλιόμενη σε τρεις ομάδες. Σχεδόν ταυτόχρονα άνοιξαν κέντρα στο Πέρεχνις (Perenchis), στα προάστια της Λιλ (Lille), στην Ανατολή, στην Σαιντ-Ετιέν (Saint- Etienne), πόλη ανθρακωρύχων, στη Ντεκαζεβιλ (Decazeville), στη Γκρενόμπλ (Grenoble) στο Ρός-λε-Μολιέρ (Roche-le- Molière), στην Τρόιερς (Troyes) και αλλού. Το 1926 λειτουργούσαν ήδη δεκαέξι (16) σταθερά κέντρα με είκοσι έξι (26) τμήματα, ενώ περισσότερες από χίλιες εξακόσιες (1.600) κοπέλες και γυναίκες παρακολούθησαν αυτά τα μαθήματα.

Από το 1927 ως το 1928 λόγω της αυξανόμενης αγροτικής κίνησης στις περιοχές της Δύσης, της Μπρετάν (Bretagne), της Βεντέ (Vendée), των ανθρακωρυχείων, της μεταλλουργίας, οι εταιρίες σιδηροδρόμων δημιούργησαν κέντρα προσκαλώντας σ' αυτά τις εκπαιδεύτριες της σχολής της οδού Monsieur.

Το 1931, λόγω της οικονομικής κρίσης της χώρας το Ινστιτούτο άλλαξε τις φόρμουλές του έτσι ώστε τα κανονικά μηνιαία μαθήματα να κατανέμονται σε διάστημα ενός έτους, με αναλογία μια ή δυο μέρες την εβδομάδα.

Το 1933 δημιουργήθηκε η *Ομοσπονδία Κέντρων Κοινωνικής Οικογενειακής Οικοκυρικής διδασκαλίας*.

Το 1937 λειτουργούσαν πενήντα πέντε (55) σταθερά κέντρα, τετρακόσια εξήντα επτά (467) τμήματα – περισσότερες από εξακόσιες χιλιάδες (600.000) κοπέλες και γυναίκες είχαν παρακολουθήσει τα μαθήματα.

Με τον πόλεμο του 1940 και την κατοχή προκλήθηκε διαχωρισμός σε δύο κατευθύνσεις – ζώνη του Βορρά /Παρίσι και ζώνη του Νότου /Τουλούζη- μαζί με την παράλληλη

δημιουργία πολλών περιφερειακών σχολών στελεχών. Από το 1944 η Ομοσπονδία ενώθηκε ξανά.

Το 1958, συγκέντρωνε δεκαεπτά (17) σχολές στελεχών, διακόσια ογδόντα δύο (282) λαϊκά κέντρα καθηγητριών και διδασκαλισσών, εκατόν πενήντα οκτώ (158) σχολές στελεχών και πεντακόσια εβδομήντα τρία (573) κέντρα[85].

1.4. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Από το 1815 η Γερμανία ήταν χωρισμένη σε τριάντα εννέα κράτη. Το 1871 συγχωνεύτηκαν οι δύο ομοσπονδίες σε ένα ομοσπονδιακό κράτος, τη γερμανική αυτοκρατορία με αυτοκράτορα το βασιλιά της Πρωσίας Γουλιέλμο τον Α΄ (1861-1888). Το 1949, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου συγκροτήθηκαν δύο Γερμανίες, η Ανατολική (Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας) και η Δυτική (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας). Πριν λίγα χρόνια τα δύο κράτη ενώθηκαν σε ένα ενιαίο. Η Γερμανία είναι ιδρυτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης[86].

Στις αρχές του 19ου αιώνα σε όλη τη Γερμανία η αναγκαιότητα ενός θεωρητικού υπόβαθρου εκπαίδευσης, στο οποίο θα βασιζόταν η πρακτική άσκηση, οδήγησε στη λειτουργία τάξεων ‘’θεωρίας’’ παράλληλων με την πρακτική κατάρτιση[87].

ΠΡΩΣΙΑ

Το 1859 ιδρύθηκε στο Βερολίνο σύλλογος με στόχο την ίδρυση νηπιαγωγείων και παιδικών σταθμών. Ο σύλλογος συνέστησε οκτώ νηπιαγωγεία, από τα οποία το ένα για φτωχά παιδιά, ενώ στη συνέχεια λειτούργησε ένα σεμινάριο για τη μετεκπαίδευση νηπιαγωγών και μία σχολή για ‘’νταντάδες’’.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου ανάμεσα στην Πρωσία και την Αυστρία, το 1866, η δημιουργία ενός συλλόγου για την ίδρυση λαϊκών μαγειρείων, πρόσφερε σε τιμή κόστους τα βασικά γεύματα της ημέρας. Το πρώτο μαγειρείο άνοιξε στο Βερολίνο την ίδια χρονιά.

Το 1869 η Λίνα Μόργκενστερν (Lina Morgenstern), συγγραφέας παιδικών βιβλίων και οπαδός της καθιέρωσης των παιδικών σταθμών Φρόεμπελ, ίδρυσε την πρώτη Ακαδημία του Βερολίνου για την επιστημονική τελειοποίηση της γυναίκας. Στη συνέχεια δημιούργησε το Μπέρλινερ Χαουφραουενβέρειν (Berliner Hausfrauenverein), μια ένωση

---

[85] «Fédération des centres de l’Institut social familial ménager», in *L’enseignement ménager Français,* Institut Pédagogique National της Γαλλίας, Παρίσι 1958, σσ. 12-13.

[86] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 16, Πάπυρος, 1991, σ. 377, 390-391. *Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 6, σσ. 819-828.

[87] Σ. Γκλαβάς, *Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα (1830-1930), Η Σεβαστοπούλειος εργατική σχολή,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 2002, σ. 53.

που υποστήριζε τα συμφέροντα της νοικοκυράς (ένωση που αναλάμβανε μεταξύ άλλων τον αγώνα ενάντια στις υπερτιμήσεις, ένα γραφείο εύρεσης εργασίας για υπηρέτριες και σχολές Μαγειρικής)[88]. Το 1872 η Άννα Σέπελερ – Λέτε[89] (Anna Schepeller-Lette), σύζυγος πλούσιου μεγαλέμπορου, έδωσε νέα πνοή με την εκλογή της ως προέδρου του ιδρύματος Λέτε (Lette), που από το 1866 είχε στόχο τη γυναικεία επαγγελματική εκπαίδευση και την οργάνωση του νοικοκυριού[90]. Το 1878 στο πλαίσιο της εκμάθησης γνώσεων σχετικών με το Πλύσιμο και το Σιδέρωμα ρούχων και Μαγειρικής[91], η διδασκαλία αποτελούσε συνδυασμό για την απόκτηση στοιχειωδών γνώσεων Οικιακής Οικονομίας με πρακτική εξάσκηση των μαθητριών. Τα έσοδα των εργασιών των μαθητριών διατίθεντο στο ίδρυμα. Η εκπαίδευση αυτή των μαθητριών στο Πλύσιμο ρούχων, στο Σιδέρωμα και στην Μαγειρική αποτέλεσε το υπόβαθρο για την ίδρυση σχολής Οικιακής Οικονομίας.

Στην εκπαιδευτική πολιτική, η απομάκρυνση των δεκατετράχρονων νέων, μετά την αποφοίτησή τους από την υποχρεωτική εκπαίδευση, σηματοδοτούσε την αδυναμία επιρροής του κράτους στην εκπαίδευση και διαπαιδαγώγησή τους. Προκειμένου το κράτος να καλύψει το κενό του δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος σ' αυτόν τον τομέα, από το 1896 η ενιαία πλέον Γερμανία ενίσχυσε την ίδρυση ιδιωτικών γυναικείων επαγγελματικών σχολών, στις οποίες διδάσκονταν μαθήματα Ιστορίας, Υγιεινής και κατάλληλων αναγνωσμάτων, ώστε οι νέες να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με τη θέση και τις υποχρεώσεις του εργαζόμενου στην κοινωνία, καθώς και τα δικαιώματα του πολίτη. Το πρόγραμμα αυτής της σχολής περιλάμβανε πλέον τη διδασκαλία της Γερμανικής γλώσσας, Αριθμητικής, εργόχειρων, Ραπτικής και Μανταρίσματος,

---

[88] S. Forster, «Faut-il renoncer a l'économie domestique ou en faire une discipline pilote?-Berlin enseignement ménager académique à la fin du XIXe siècle déjà», *L'éducateur* (3-9-1999), σ. 20.

[89] Η Anna Schepele-Lette γεννήθηκε το 1829, έλαβε πολύ καλή μόρφωση και το 1849 παντρεύτηκε έναν πλούσιο έμπορο στη Φρανκφούρτη. Μετά των θάνατο και των τριών της παιδιών και το θάνατο του συζύγου της μετέβη στο Βερολίνο έπειτα από παράκληση του πατέρα της το 1866 και με μεγάλο πείσμα υποστήριξε το δικαίωμα των γυναικών για μόρφωση και εργασία. Από το 1894 υπήρξε αντιπρόεδρος της ομοσπονδίας των γερμανικών γυναικείων συλλόγων. Το ίδρυμα Λέτε (Lette) στα χρόνια της προεδρίας της απόκτησε παγκόσμια αναγνώριση. Για είκοσι πέντε χρόνια η φροντίδα της και η αγάπη της σφράγισαν το ύφος και το ήθος των μαθητριών και καθόρισαν την μορφή της σχολής. Πέθανε το 1897. D. Obschernitzki, «Der Frau ihre Arbeit!», in *Lette Verein, Zur Geschichte einer Berliner Institution 1866-1986*, Hentrich Berlin, Berlin 1987, σσ. 44-46.

[90] Η Anna Schepele-Lette το 1872 ίδρυσε την πρώτη γυναικεία Εμπορική Επαγγελματική Σχολή στο Βερολίνο. Το 1875 το ίδρυμα Λέτε (Lette) ίδρυσε μια άλλη σχολή, τη ''Σχολή Καλλιτεχνικού Σχεδίου και δημιουργικών κατασκευών'' και παράλληλα ίδρυσε και δικό της εκδοτικό οίκο. D. Obschernitzki, ό.π., σσ. 48-49.

[91] Μεγάλη καινοτομία αποτέλεσε η δημιουργία γυναικείου εστιατορίου, στο οποίο σιτίζονταν κυρίως συνταξιούχες έναντι αμοιβής. Το 1883 καθημερινά επισκέπτονταν για φαγητό το εστιατόριο εκατό άτομα κάθε μεσημέρι, ενώ ετοιμάζονταν δείπνα μετά από παραγγελία. Στο εστιατόριο εκπαιδεύονταν όμως μόνο εκατόν τριάντα πέντε (135) μαθήτριες λόγω έλλειψης κτιριακής υποδομής. D. Obschernitzki, ό.π., σσ. 52-54.

Πλυσίματος και Σιδερώματος, Υγιεινής και Μουσικής. Η σχολή απευθυνόταν κυρίως σε νέες που ήθελαν να γίνουν υπηρέτριες.

Δύο ακόμη σχολές αυτού του τύπου ιδρύθηκαν το 1876 και το 1877 στο Βερολίνο με την οικονομική υποστήριξη του κράτους, το οποίο έθετε στη διάθεσή τους αίθουσες διδασκαλίας δημοτικών σχολείων το απόγευμα και το βράδυ. Η οικονομική κατάσταση αυτών των σχολών δεν ήταν ανθηρή και έτσι το 1879 ενισχύθηκαν με ιδιαίτερα σημαντική οικονομική κρατική επιχορήγηση. Αποτέλεσμα ήταν η αύξηση του αριθμού των μαθητριών της σχολής της *Ένωσης Λέτε* το 1880 (τετρακόσιες μαθήτριες), και η ανεξαρτητοποίησή της από την ένωση ένα χρόνο αργότερα. Η καινούρια σχολή ονομάστηκε *Επαγγελματική Σχολή Βικτώρια (Victoria)* (εικόνα 10). Υπήρξε η πρώτη σχολή στην Πρωσία, η οποία απευθυνόταν σε εργάτριες και στο πρόγραμμά της περιλαμβάνονταν και μαθήματα εμπορικού χαρακτήρα, ενώ διευθύνονταν από την Ούλρικε Χένσκε (Ulrike Henschke) έως το θάνατό της το 1897[92]. Η ονομασία «Σχολή Υπηρετριών» λόγω προκατάληψης μετατράπηκε σε «Σχολή Οικιακής Οικονομίας». Το 1886 η φοίτηση στη «Σχολή Οικιακής Οικονομίας» ήταν ετήσιας διάρκειας και αφορούσε στην εκπαίδευση των κοριτσιών στο Πλύσιμο και Σιδέρωμα ρούχων, στην Υγιεινή της οικίας, στη Ραπτική με το χέρι και με τη μηχανή, στην Ανάγνωση, Γραφή και Αριθμητική, στην Ωδική και στη Γυμναστική. Η σχολή απέκτησε σε σύντομο χρονικό διάστημα οικοτροφείο και εστιατόριο.

Τα έξοδα φοίτησης και διαμονής ήταν υψηλά[93]. Παρά την οικονομική επιβάρυνση η οποία αποτελούσε για πολλούς γονείς σοβαρό εμπόδιο στη μόρφωση των θυγατέρων τους, ο αριθμός των μαθητριών ήταν μεγάλος. Έτσι το 1889, στεγάστηκε σε ιδιόκτητο κτίσμα σε κεντρικό σημείο της πόλης του Βερολίνου (εικόνα 11).

Με τη δημιουργία γραφείου ευρέσεως εργασίας για τις απόφοιτες αυτής της σχολής Οικιακής Οικονομίας αμβλύνθηκε η εκμετάλλευση των κοριτσιών, που αναζητούσαν εργασία ως οικονόμοι σε σπίτια των ανώτερων τάξεων, χωρίς κρατική κοινωνική πρόνοια. Αμοιβαία συμβόλαια μεταξύ των αποφοίτων μαθητριών και των εργοδοτών καθόριζαν τις συνθήκες εργασίας, το ύψος αμοιβής, καθώς και άλλες υποχρεώσεις και δικαιώματα[94].

[92] D. Obschernitzki, ό.π., σσ. 55-57.
[93] Τα έξοδα φοίτησης και διαμονής ήταν τετρακόσια (400) μάρκα, από τα οποία τα διακόσια πενήντα (250) αφορούσαν μόνο τα έξοδα φοίτησης. Δεδομένου ότι ο μισθός της υπηρέτριας ανέρχονταν σε διακόσια (200) μάρκα το χρόνο, πολλές γυναίκες μαθήτευαν στη σχολή παρακολουθώντας μεμονωμένα μαθήματα έναντι του ποσού των πέντε (5) μάρκων το μήνα για κάθε μάθημα.
[94] D. Obschernitzki, ό.π., σσ. 58-61.

Στα τέλη του 19ου αιώνα με βάση αυτή την κοινωνικοπολιτική κατάσταση στην ενιαία πια αυτοκρατορική Γερμανία, το 1873 η Αυγούστα Φέρστερ[95] (Auguste Förster) ανέλαβε τη διεύθυνση της ένωσης της εκπαίδευσης των γυναικείων οργανώσεων. Το 1887 ίδρυσε *Σχολή Μαγειρικής* έχοντας ως υπόδειγμα τη σχολή Pestalozzi-Fröbel του Βερολίνου, που είχε δημιουργηθεί το 1874 από την Εριέτα Σρέντερ (Henriette Schräder-Breymann) και τον σύζυγό της Καρλ (Karl Schrader). Η παρεχόμενη διδασκαλία στη σχολή σε τέσσερα διαφορετικά τμήματα, έδινε τη δυνατότητα στις μαθήτριες να γνωρίσουν όλα τα στάδια Μαγειρικής, με πρακτική εξάσκηση στα κορίτσια και στις γυναίκες διαφορετικών κοινωνικών στρωμάτων, προκειμένου να είναι σε θέση μετά την αποφοίτησή τους να οργανώσουν ένα σωστό νοικοκυριό.

Για παράδειγμα, η διδασκαλία στο πρώτο τμήμα είχε ως στόχο την παροχή στα κορίτσια και στις γυναίκες των ανώτερων τάξεων τις απαιτούμενες γνώσεις μιας αστικής και υψηλών απαιτήσεων Μαγειρικής[96].

Η διδασκαλία στο δεύτερο τμήμα είχε ως στόχο, την απόκτηση ικανότητας μετάδοσης γνώσεων των μαθητευόμενων σε άλλες γυναίκες, που αφορούσαν την αστική και υψηλών απαιτήσεων Μαγειρική, καθώς επίσης και την παροχή οδηγιών για τη συστηματική καθαριότητα και συντήρηση των μαγειρικών σκευών. Η διδασκαλία διεξαγόταν τέσσερις φορές την εβδομάδα για τέσσερις ώρες, ενώ μετά την εξάμηνη εκπαίδευσή τους η σχολή απένειμε στις απόφοιτες ενδεικτικό σπουδών[97]. Η σχολή Μαγειρικής διέθετε επίσης ένα εστιατόριο, όπου σιτίζονταν το μεσημέρι εύπορες μοναχικές γυναίκες έναντι χαμηλής τιμής[98].

Η εμπειρία της Αυγούστας Φέρστερ στη σχολή Μαγειρικής την οδήγησε στη βεβαιότητα ότι πλέον ήταν επιτακτική η ανάγκη εισαγωγής του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στα δημόσια σχολεία θηλέων. Προκειμένου να υλοποιηθεί αυτή η αναγκαιότητα, το 1889 απευθύνθηκε σε όλους τους εκπαιδευτικούς παράγοντες, ώστε σύμφωνα με την άποψή της να εισαχθεί εξάωρη εβδομαδιαία διδασκαλία στα σχολικά

[95] Η A. Förster γεννήθηκε το 1848 στο Βάρμπουργκ (Warburg) και φοίτησε στο Βερολίνο, ενώ εργάστηκε ως δασκάλα στο Μπίλεφερλντ (Bielefeld), για να καταλήξει στο Κάσελ όπου ζούσε και η οικογένεια της. Εδώ δίδαξε αρχικά σε επαγγελματική σχολή για γυναίκες και έδωσε νέα πνοή και ανάπτυξη στις δραστηριότητες των γυναικείων συλλόγων. Το 1886 ίδρυσε παιδικό άσυλο, αρχικά για ορφανά κορίτσια και από το 1895 και για αγόρια. Στο άσυλο αυτό προσφερόταν στα παιδιά κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, ένα υποκατάστατο της οικογενειακής ζωής. A. Wahlfeldt & R. Willerding, *Mädchenbildung in Frauenhand, Der Casseler Frauenbildungsverein 1869 – ein Projekt der Burgerlichen Frauenbewegung,* «Schriftenftenreihe des archivs der Deutschen Frauenbewgung», Weinheim 1996, σσ. 87-88.

[96] Η διδασκαλία διεξαγόταν τις πρωινές ώρες, τρεις φορές την εβδομάδα και ήταν συνολικής διάρκειας τριών μηνών (τριάντα τέσσερα έως τριάντα έξι πρωινά). Το κόστος για κάθε μαθητευόμενη ήταν εβδομήντα πέντε (75) μάρκα.

[97] Το κόστος σπουδών ήταν δώδεκα (12) μάρκα.

[98] A. Wahlfeldt & R. Willerding, ό.π., σσ. 89-92.

προγράμματα, η οποία θα αφορούσε στην απόκτηση γνώσεων σχετικά με το Πλέξιμο, το Ράψιμο, το Μαντάρισμα, το Πλύσιμο ρούχων, το Σιδέρωμα, την Καθαριότητα οικιακών χώρων και τη Μαγειρική. Έτσι με την κυβερνητική υποστήριξη, καθώς και τη συμπαράσταση του μορφωτικού συλλόγου γυναικών, που ιδρύθηκε το 1869, εισήγαγε το μάθημα δοκιμαστικά σε ένα σχολείο δημοτικής εκπαίδευσης στο Κάσελ[99].

Η Αυγούστα Φέρστερ επιθυμώντας να γίνει υποχρεωτικό το μάθημα στα σχολεία πραγματοποίησε πλήθος διαλέξεων σε όλη την Γερμανία και στο εξωτερικό, συμμετέχοντας ως πρόεδρος όλων των γερμανικών γυναικείων οργανώσεων. Επίσης στο διεθνές συνέδριο γυναικών στο Σικάγο το 1893, σφράγισε δυναμικά την πορεία της διδασκαλίας του μαθήματος σε όλη την Ευρώπη[100].

Το 1892, παρά τις αντιδράσεις των συλλόγων των διδασκόντων σε δημόσια σχολεία, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας έγινε υποχρεωτικό για μαθήτριες σε όλα τα σχολεία της πόλης Κάσελ (το Κάσελ ήταν η πρώτη πόλη στη Γερμανία, όπου το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας έγινε υποχρεωτικό). Με τη μέθοδο διδασκαλίας της Αυγούστας Φέρστερ, η οποία έγινε γνωστή ως «μέθοδος του Κάσελ», καθιερώθηκε η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας σε όλα τα σχολεία της Γερμανίας και των γειτονικών κρατών (εικόνα 12, το κολέγιο της Elizabeth Knipping στο Κάσελ).

Βασικό της μέλημα αποτέλεσε η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης των κοριτσιών, η οποία δεν περιοριζόταν στην εκμάθηση του σωστού τρόπου διευθέτησης του νοικοκυριού, αλλά και στην προετοιμασία ιδιαίτερα των κοριτσιών των χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων, προκειμένου να επιτύχουν τη δημιουργία μιας σωστής και ευτυχισμένης

---

[99] Μια μέρα της εβδομάδας από τις 8 π.μ. – 12 μ. οι μαθήτριες της ογδόης τάξης διδάσκονταν οικιακά στην κουζίνα του σχολείου. Η προσπάθεια είχε επιτυχία, και τρία χρόνια αργότερα η πόλη του Κάσελ καθιέρωσε ως πρώτη πόλη στην Γερμανία τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας υποχρεωτικά για όλα τα κορίτσια στην δημοτική εκπαίδευση. Το παράδειγμα της πόλης του Κάσελ ακολούθησαν και άλλες πόλεις της Γερμανίας. Η διδασκαλία «βασιζόταν στο χωρισμό σε έξι ομάδες σε κάθε ομάδα τέσσερις (4) μαθήτριες, που κάθονταν σε έξι (6) τραπέζια, το ένα πίσω από το άλλο και εργάζονταν. Η διδασκαλία περιλάμβανε τα εξής στάδια: συζήτηση για τα είδη διατροφής, σχολιασμό των συνταγών μαγειρικής, πρακτική εξάσκηση, καταχώρηση των αποτελεσμάτων σε βιβλίο μαγειρικής, ετοιμασία των εδεσμάτων, στρώσιμο τραπεζιού, σερβίρισμα και αποπεράτωση των καθηκόντων.

Η Αυγούστα Φέρστερ (Auguste Förster) συνέδεε τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας με τις Φυσικές Επιστήμες, την Κηπουρική και τη διδασκαλία Λογιστικών. Την ενδιέφερε να έχουν οι μαθήτριες την δυνατότητα να βλέπουν, να παρατηρούν και να εμβαθύνουν με πρακτική εξάσκηση. Μια μαθήτρια της Αυγούστας Φέρστερ, η Μαρί Βογκτ (Marie Vogt) προσπάθησε δέκα χρόνια μετά τον Σπρίγκερ (Springer) μια μεθοδική διαμόρφωση της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας. Αρχικά υιοθέτησε πολλές από τις μεθόδους της δασκάλας της, τις οποίες όμως στην πορεία αναθεώρησε δεδομένου ότι παρατηρήθηκε απροθυμία των μαθητριών στη θεωρία και αδυναμία συγκέντρωσης σε συζητήσεις. Έτσι προκειμένου να ενισχύσει την προσοχή των μαθητριών, διαχώρισε τη θεωρία από την πράξη, προσθέτοντας ειδικές ώρες θεωρίας για την απόκτηση απαιτούμενων γνώσεων. A. Förster «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σ. 9-10. G. Ernst, *Entwicklungen und Zielsetzungen im Hauswirtschaftsunterricht seit der Jahrhundertwende in der Schweiz* (speziell im Kanton Aargau), Ζυρίχη 1986, σ. 15.

[100] A. Wahlfeldt & R. Willerding, ό.π., σσ. 95-96.

οικογένειας. Ενδιαφέρθηκε επίσης και για την εκπαίδευση διδασκαλισσών, οι οποίες θα στελέχωναν τα δημόσια σχολεία για τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Το 1912 όμως λόγοι υγείας την υποχρέωσαν να απομακρυνθεί από τις δραστηριότητές της[101].

Ταυτόχρονα με την ανάληψη της διεύθυνσης της Ένωσης της Εκπαίδευσης των γυναικείων οργανώσεων από την Αυγούστα Φέρστερ, το 1873, ιδρύθηκε η *Ένωση Βερολινέζων Νοικοκυρών* με σκοπό την υποστήριξη των συμφερόντων των γυναικών με αγώνες ενάντια στο πρόβλημα των ανατιμήσεων των προϊόντων, υποδεικνύοντας τους καλούς προμηθευτές και ιδρύοντας σχολές Οικιακής Οικονομίας, καθώς και ένα γραφείο εύρεσης εργασίας για γυναίκες.

Το 1878 η Σχολή Μαγειρικής αυτής της ένωσης περιλάμβανε ένα μάθημα πρακτικής Μαγειρικής, το οποίο πραγματοποιείτο κάθε πρωί, ενώ δύο απογεύματα την εβδομάδα αφιερώνονταν στη θεωρητική διδασκαλία. Η επιμόρφωση ήταν τρίμηνης διάρκειας, ενώ για τις δασκάλες Μαγειρικής ετήσια.

Στο πλαίσιο της κοινωνικής επανένταξης των νεαρών γυναικών αποφυλακισμένων, το 1881 ιδρύθηκε ένα άσυλο για την εκπαίδευσή τους στα οικιακά καθήκοντα, όπου μετά από δύο χρόνια παρακολούθησης του προγράμματος, αποκαθίσταντο επαγγελματικά. Η ίδρυση και άλλων παρόμοιων ιδρυμάτων είχε ως αποτέλεσμα το 1887 να τροποποιηθεί το πρόγραμμα και μετατράπηκε σε ίδρυμα με σκοπό τη δωρεάν επιμόρφωση στις οικιακές εργασίες κοριτσιών ηλικίας από δεκατεσσάρων ετών.

Το Σεπτέμβριο του 1888 η *Εταιρία Κοινής Ωφελείας της Καρλσρούης* ασχολήθηκε με την οικιακή εκπαίδευση των φτωχών κοριτσιών. Προηγουμένως, εργοστασιάρχες, σωματεία ή ιδιώτες είχαν δημιουργήσει μαθήματα Οικιακής Οικονομίας για τις εργάτριες των εργοστασίων.

Το 1891 στο Μεγάλο Δουκάτο του Μπάντεν (Baden) η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας εντάχθηκε επίσημα στο πρόγραμμα των δευτεροβάθμιων σχολείων.

Κατά τη διάρκεια της βιομηχανοποίησης οι γυναίκες των μεσαίων και ανώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων επέβαλαν το δικαίωμά τους για εργασία. Υπήρχε όμως η ελπίδα ότι εκπαιδεύοντας τα κορίτσια των πλούσιων τάξεων στη φροντίδα του νοικοκυριού, η επιρροή θα ήταν σημαντική στην εκπαίδευση των κοριτσιών των λαϊκών τάξεων. Έτσι η αυτοκράτειρα της Γερμανίας το 1889, ανέθεσε στην *Εταιρεία Κοινής*

[101] Ό.π., σσ. 94-101.

Ωφελείας την ευθύνη για την εκπαίδευση των κοριτσιών χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων.

Αργότερα στο μεσοπόλεμο ιδιωτικές οργανώσεις υποστήριξαν ένθερμα τη βασική εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία των γυναικών των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, και συγκεκριμένα των αγροτικών οικογενειών. Έτσι, το 1935 τα ιδιωτικά σχολεία εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας εθνικοποιήθηκαν και έκαναν την εμφάνισή τους σε παγκόσμια κλίμακα. Η εκπαίδευση αφορούσε σε βασικές γνώσεις οικιακών εργασιών, οικογενειακής διαχείρισης, με τη δυνατότητα διεκδίκησης μιας θέσης καθηγήτριας ή συμβούλου Οικιακής Οικονομίας, για τα νέα κορίτσια όλων των κοινωνικών τάξεων.
Έως το 1962, η εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία στη Γερμανία δεν ήταν πανεπιστημιακού επιπέδου, αλλά μετά το 1962 αναπτύχθηκαν σπουδές στις οικιακές επιστήμες και στη Διατροφή στο πρόγραμμα του διδακτικού προσωπικού των γεωργικών πανεπιστημίων[102].

ΣΙΛΕΣΙΑ

Διαφορετικά εξελίχθηκε η κατάσταση στη Σιλεσία με τον Βίλχελμ Σπρίνγκερ (Dr.Wilhelm Springer), ο οποίος προσπάθησε να καθιερώσει το μάθημα διδασκαλίας των οικιακών καθηκόντων στο σχολείο, με την ελπίδα, να επηρεάσει τα κορίτσια προς την κατεύθυνση της ενασχόλησής τους με τις οικιακές εργασίες και την αποφυγή αναζήτησης εργασίας σε καταστήματα και εργοστάσια. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας αυτού του μαθήματος οι μαθήτριες ασχολούνταν με τη Μαγειρική, τη Ραπτική, το Πλύσιμο ρούχων και το Σιδέρωμα, τον Καθαρισμό των ρούχων και των υποδημάτων. Στην αίθουσα εργασίας επικρατούσε απόλυτη πειθαρχία και τάξη, δεδομένου ότι ο μεγάλος αριθμός μαθητριών καθιστούσε αναγκαία την αυστηρή εφαρμογή του προγράμματος.
Ο Σπρίνγκερ (Springer) δημοσίευσε τις μεθόδους διδασκαλίας του σε τέσσερις τόμους το 1897. Πιθανόν τούτο το έργο του να επηρέασε και το ελβετικό σύστημα[103].

Στη Νότια Γερμανία έδρασε κατά κύριο λόγο ο Τζωρτζ Κερσνενστάινερ (Georg Kerchensteiner)-(1854-1932), ο οποίος το 1894 στο Μόναχο καθιέρωσε στα σχολεία το όγδοο μη υποχρεωτικό έτος φοίτησης για αγόρια και κορίτσια. Τα κορίτσια διδάσκονταν Οικιακή Οικονομία, Υγιεινή, Εργόχειρο και Κηπουρική, ενώ ο Τζωρτζ Κερσνενστάινερ

[102] Von Schweitzer, «Η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στη Δυτική Γερμανία και οι τομείς εφαρμογής της», Πρακτικά Πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου «*Η Οικιακή Οικονομία στον αγροτικό χώρο»,* Υπουργείο Γεωργίας, Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, Αθήνα 1984, σ. 74. Το μικρό όνομα της εισηγήτριας δεν αναφέρεται, διότι αυτό δε βρέθηκε από τη μελέτη των στοιχείων των πηγών. Όπου δεν καταγράφονται τα μικρά ονόματα προσώπων, που αναφέρονται στην εργασία μας, δεν ανευρέθησαν.
[103] G. Ernst, ό.π., σ. 16.

τόνιζε την ιδιαίτερη σημασία της πρακτικής εξάσκησης. Σ' αυτόν οφείλεται η δημιουργία των πρώτων κουζινών στα σχολεία για την εξάσκηση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Έτσι μέχρι το 1929 λειτουργούσαν στη νότια Γερμανία είκοσι εννιά (29) σχολεία σύμφωνα με τα δικά του πρότυπα. Ο Τζωρτζ Κερσνενστάινερ επηρέασε επίσης το σύστημα της Ελβετίας και θεωρείται ο εμπνευστής της καθιέρωσης του ετήσιου κύκλου μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας.

Η *Πατριωτική Γυναικεία Ένωση* εργαζόταν από το 1888 για τη διάδοση της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Έτσι το 1906, διακόσιοι δεκαέξι (216) κλάδοι της ένωσης αυτής συντηρούσαν σχολές Οικιακής Οικονομίας, στις οποίες διδάσκονταν δεκαεννιά χιλιάδες οχτακόσια εβδομήντα δύο (19.872) κορίτσια.

Εξάλλου το κίνημα, που υποστήριξε η αυτοκράτειρα Φρειδερίκη με την ίδρυση του Πεσταλότζι-Φρόμπελχαουζ (Pestalozzi-Fröbelhaus), αναπτύχθηκε στο Βερολίνο υπό τη διεύθυνση της Χέντβιγκ Χέιλ και βοήθησε στη λειτουργία πολλών σχολείων Οικιακής Οικονομίας, καθώς επίσης μαθημάτων και σεμιναρίων.

Η συνεργασία των κρατικών φορέων στη διάδοση της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας ήταν εμφανής, με την προώθηση το 1907, ενός προγράμματος, κανονισμού σπουδών και εξετάσεων για τις δασκάλες του κλάδου αυτού των δημοτικών, δευτεροβάθμιων και επαγγελματικών σχολείων. Στις επαρχίες επίσης η φροντίδα των γυναικείων ενώσεων κοινής ωφέλειας στράφηκε στη διάδοση αυτού του μαθήματος.

Το 1908, από τις πεντακόσιες σαράντα τρεις (543) πόλεις της Γερμανίας με περισσότερους από δέκα χιλιάδες (10.000) κατοίκους, οι εκατόν πενήντα τέσσερις (154) είχαν εντάξει στο πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Στις περιπτώσεις όπου η συνδρομή των κρατικών αρχών ήταν μηδαμινή, σωματεία ή ιδιώτες ανέλαβαν την πρωτοβουλία για την ίδρυση σχολών ή ανεξάρτητων μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας.

Έτσι η διδασκαλία του μαθήματος εντάχθηκε στο πρόγραμμα του δευτεροβάθμιου σχολείου σε έντεκα (11) μεγάλες πόλεις της Πρωσίας, καθώς και στη Δρέσδη, στο Λάιμπτζιγκ (Leipzig), στο Φράιμπεργκ (Freiberg), στο Κόμπουργκ (Coburg) και στο Δουκάτο του Σάχσεν-Μενινγκεν (Sachsen-Meiningen).

Η παρέμβαση στο χώρο της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας της ιδιωτικής πρωτοβουλίας με τη διοργάνωση σχολείων ή μαθημάτων ήταν ευρείας απήχησης. Λειτουργούσαν βραδινά μαθήματα για εργάτριες εργοστασίων, εβδομαδιαία μαθήματα

διάρκειας μισής ημέρας, μαθήματα για γυναίκες και θυγατέρες υπαλλήλων εργοστασίων, απογευματινά μαθήματα Σαββάτου (είκοσι συνεδρίες), περιφερόμενα μαθήματα[104].

Ωστόσο γυναικείοι σύλλογοι και σύλλογοι εκπαιδευτριών απαιτούσαν καλύτερη εκπαίδευση για τα κορίτσια στην Οικιακή Οικονομία. Η Χέντβιγκ Χέιλ (Hedwig Heyl)-(1850-1934), πολιτικός και γιατρός, θεωρείται η θεμελιώτρια της εκπαιδευτικής κίνησης της Οικιακής Οικονομίας. Το 1922 εξέδωσε το «Εγχειρίδιο των οικιακών εργασιών», με μεγάλη κυκλοφορία. Επίσης η Ρόζα Πίτερ, η οποία εργαζόταν στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο της Λειψίας, το 1930 εξέδωσε το βιβλίο «Μεθοδική της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας» (εκδόσεις Teubner), στο οποίο γίνεται αναφορά στη μέθοδο διδασκαλίας, η οποία σύμφωνα με την άποψή της, έπρεπε να προσαρμόζεται σε κάθε μαθήτρια και όχι το αντίθετο. Το εγχειρίδιό της είχε μεγάλη ανταπόκριση στην Ελβετία[105].

ΒΑΥΑΡΙΑ

Η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας έως το 1908, στη Βαυαρία μπορεί να χαρτογραφηθεί ως εξής[106]:

- Στην όγδοη τάξη των σχολείων θηλέων στο Μόναχο, το Άουγκσμπουργκ (Augsbourg), τη Νυρεμβέργη και τη Ράτισμπον (Ratisbonne), η Οικιακή Οικονομία περιλαμβανόταν στο σχολικό πρόγραμμα ως μάθημα μαζί με τα μαθήματα των Θρησκευτικών, της Μαγειρικής, της Χειροτεχνίας, της Γερμανικής γλώσσας, της Αριθμητικής, του Σχεδίου, του Τραγουδιού και της Γυμναστικής. Οι δύο πρώτες τάξεις των συμπληρωματικών σχολείων είχαν το ίδιο πρόγραμμα με την προσθήκη των μαθημάτων των Γαλλικών και της Στενογραφίας, ενώ στην τρίτη τάξη του συμπληρωματικού σχολείου, έξι ώρες την εβδομάδα αφιερώνονταν σε ένα μάθημα για την οικογένεια, όπου διδάσκονταν τα εξής θέματα: σωματική και ηθική εκπαίδευση του παιδιού, οικιακή ιατρική, καθήκοντα υπηρετριών, επαγγελματικός προσανατολισμός των κοριτσιών, η γυναίκα στην εμπορική και βιομηχανική ζωή, τα δικαιώματα και οι πολιτικές της υποχρεώσεις. Οι μαθήτριες της όγδοης τάξης και όσες παρακολούθησαν τα συμπληρωματικά μαθήματα διδάσκονταν και μαθήματα της σχολής βιομηχανικού Σχεδίου (λιθογραφία, τέχνη του κοσμήματος, τέχνη των χαλιών και της ταπετσαρίας, κεραμική, Κέντημα, ζαχαροπλαστική).

[104] A. Förster, «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 11-15.
[105] G. Ernst, ό.π., σσ. 17-18.
[106] H. Sumper, «L' état actuel de l' enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 32-37.

- Σε κυριακάτικα σχολεία όπου τα μαθήματα ήταν θεωρητικά.
- Στις ανώτερες σχολές θηλέων, οι οποίες παρείχαν εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία και τη Μαγειρική.
- Στις μη κρατικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, σαράντα στον αριθμό στη Βαυαρία, με αριθμό μαθητριών που ανέρχονταν στις χίλιες οχτακόσιες (1800). Επίσης υπήρχαν σαράντα έξι (46) σχολές Χειροτεχνίας, με τέσσερις χιλιάδες πεντακόσιες (4.500) μαθήτριες και έξι (6) σεμινάρια επιμόρφωσης για δασκάλες Χειροτεχνίας.
- Στα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας σταθερά ή περιοδεύοντα. Ο αριθμός τους κυμαινόταν περίπου στα πεντακόσια (500) και αποτελούσαν έργο των *Ενώσεων Κοινής Ωφελείας*.
- Στις επιμορφωτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, των οποίων τα μαθήματα ξεκίνησαν να λειτουργούν το 1907 με σκοπό την προετοιμασία των μαθητριών για κρατικές εξετάσεις. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκαν:
  - Η Παιδαγωγική Σχολή Οικιακής Οικονομίας Γκέισελγκαστιγκ (Geiselgasteig) που επιμόρφωνε οικοδέσποινες ή οικονόμους με ετήσια διάρκεια επιμόρφωσης, και δασκάλες σχολών Οικιακής Οικονομίας με διάρκεια επιμόρφωσης ενάμισι χρόνο.
  - Η Παιδαγωγική Σχολή Οικιακής Οικονομίας Σπέιερ (Speyer), διάρκειας ενός έτους.
  - Το Σεμινάριο Οικιακής Οικονομίας της Πριγκίπισσας Άρνολφ (Arnolf) στο Μόναχο, στο οποίο είχε προσαρτηθεί μια σχολή Οικιακής Οικονομίας για την επιμόρφωση διδασκαλισσών διάρκειας ενάμισι έτους. Επίσης είχαν οργανωθεί, για μαθήτριες ηλικίας δεκατεσσάρων έως δεκαεπτά ετών, μαθήματα Μαγειρικής, διάρκειας τριών ή τεσσάρων μηνών, μαθήματα για καμαριέρες, μαθήματα διδασκαλίας πλυσίματος ρούχων, κομμωτικής, σερβιρίσματος και άλλα, και επίσης μια υπηρεσία ευρέσεως εργασίας για κορίτσια που ήθελαν να γίνουν υπηρέτριες. Κατά τη διάρκεια της ετήσιας ή διετούς μαθητείας οι μαθήτριες δέχονταν υποδείξεις από σωστές οικοδέσποινες της περιοχής.

ΜΕΓΑΛΟ ΔΟΥΚΑΤΟ ΤΟΥ ΜΠΑΝΤΕΝ (BADEN)

Το Μεγάλο Δουκάτο του Μπάντεν από το 1871 μετείχε της Γερμανικής Ομοσπονδίας μέχρι το 1918, οπότε και αποτελεί ομόσπονδο κράτος της Γερμανικής Δημοκρατίας[107].

Η ιδέα οργάνωσης του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο Μεγάλο Δουκάτο, το οποίο καταλαμβάνει το νοτιοδυτικό μέρος της Γερμανίας, προήλθε από την Ελβετία.

[107] *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 4, σ. 802.

Το 1882, η μεγάλη Δούκισσα Λουίζα δημιούργησε δύο μαθήματα Γαλακτοκομίας και ένα Μαγειρικής στο υποστατικό του Μαινώ, κοντά στη λίμνη της Κονστάντζας.

Στη συνέχεια ιδρύθηκε μία Σχολή Οικιακής Οικονομίας στο Ράντολφτζελ (Radolfzell) το 1883, στο Νεκαρμπίτσχοφσάιμ (Neckarbischofsheim) και στο Βίλινγκεν (Villingen) το 1884, στο Κόζινγκεν (Keuzingen) και στο Σινζχάιμ (Sinzheim) το 1888. Όλα αυτά τα μαθήματα, πεντάμηνης διάρκειας, είχαν ως στόχο την πρακτική επιμόρφωση νεαρών χωρικών.

Όλα τα ιδρύματα τελούσαν υπό την εποπτεία και την προστασία της βασιλικής μεγαλειότητας. Κύκλοι μαθημάτων εξαπλώθηκαν σιγά-σιγά στην κεντρική και νότια Γερμανία και σε λίγο σε όλη την Γερμανία. Τα μαθήματα ήταν συμπλήρωση και διεύρυνση κυρίως των μαθημάτων Φυσικής κατεύθυνσης με πρακτική εξάσκηση στη Μαγειρική και στην Οικιακή Οικονομία. Με τις προσπάθειες της δούκισσας προστέθηκε και η διδασκαλία εργόχειρων και η υποχρεωτική εισαγωγή του μαθήματος και στα δημόσια σχολεία.

Περιοδεύοντα μαθήματα. Το 1885, η Μεγάλη Δούκισσα Λουίζα ανέθεσε στη γυναικεία ένωση του Μπάντεν τη δημιουργία περιοδευόντων μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας. Το πρώτο απ' αυτά εγκαταστάθηκε στο Σκχοπφάιμ (Schopfheim) την ίδια χρονιά, το δεύτερο στην Αγία Αικατερίνη, κοντά στο Μαινώ, το 1886 και το τρίτο στην Κονστάντζα το 1887. Ο αριθμός τους έβαινε συνεχώς αυξανόμενος και έτσι το 1908, η ένωση γυναικών διέθετε εννέα (9) περιοδεύουσες κουζίνες. Τα μαθήματα διαρκούσαν έξι έως οκτώ εβδομάδες και περιλάμβαναν Μαγειρική, Συγύρισμα κουζίνας και υπνοδωματίων, Σιδέρωμα, Χειροτεχνία, Φροντίδα αρρώστων και άλλα. Η μέση ηλικία των μαθητριών ήταν δεκαεπτά ετών. Τα γεύματα, που παρασκευάζονταν, καταναλώνονταν από τις μαθήτριες, που τα πλήρωναν αν μπορούσαν, είτε σε είδος (αυγά, βούτυρο, γάλα, κ.λπ.) είτε σε χρήμα. Το κράτος και οι κοινότητες επιχορηγούσαν αυτά τα μαθήματα, τα οποία ολοκληρώνονταν με εξετάσεις.

Κοντά σε εργοστάσια οργανώνονταν βραδινά μαθήματα Οικιακής Οικονομίας.

Σχολή Μαγειρικής της Ένωσης Γυναικών. Αυτή η σχολή άνοιξε στην Καλσρούη το 1887. Το 1908, διδάσκονταν πέντε μαθήματα Μαγειρικής διάρκειας δέκα εβδομάδων σε κορίτσια κάτω από δεκαεπτά ετών. Καθημερινά διδάσκονταν δεκαέξι έως δεκαοκτώ μαθήτριες, εσωτερικές ή εξωτερικές. Τα κορίτσια, που είχαν παρακολουθήσει τρεις διαδοχικές σειρές μαθημάτων, είχαν τη δυνατότητα να εργαστούν ως δασκάλες περιοδευόντων μαθημάτων.

Η σχολή οργάνωνε δύο βραδινά μαθήματα διάρκειας δέκα εβδομάδων από το 1892, για συζύγους εργατών ή εργάτριες εργοστασίων.

Μαθήματα Μαγειρικής για παιδιά. Δημιουργήθηκαν το 1888 για τα κορίτσια των τελευταίων τάξεων του δημοτικού σχολείου, μέσης ηλικίας δεκατριών ετών, με στόχο την εισαγωγή του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας για τις μαθήτριες, που επρόκειτο να εργαστούν μετά το τέλος της αποφοίτησής τους από το σχολείο. Τα μαθήματα ήταν δωρεάν και πραγματοποιούνταν τα απογεύματα που τα παιδιά δεν είχαν σχολείο, για διάστημα έξι ή οκτώ εβδομάδων.

Συμπληρωματικά μαθήματα. Το διάταγμα της 17ης Φεβρουαρίου 1874 υποχρέωνε τα κορίτσια μετά την αποφοίτησή τους από το σχολείο, να παρακολουθήσουν ένα συμπληρωματικό μάθημα δύο ή τριών ωρών την εβδομάδα. Το 1891, με εγκύκλιο του Υπουργείου οι ώρες διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας (Μαγειρική και Συντήρηση Οικίας), αφορούσαν κορίτσια όλων των κοινωνικών τάξεων, καλύπτοντας τις τοπικές ανάγκες. Το 1908 οργανώθηκαν σε εκατόν πενήντα (150) κοινότητες τέτοιου είδους μαθήματα, τα οποία παρακολούθησαν περισσότερες από πέντε χιλιάδες (5.000) μαθήτριες. Λίγο αργότερα αυτά τα μαθήματα παραδίδονταν μόνο στη διάρκεια του χειμώνα, με αύξηση μισής ώρας κατά μάθημα.

Επιμορφωτικό μάθημα ή σεμινάριο. Η Ένωση Γυναικών ίδρυσε το 1892 στην Καλσρούη ένα επιμορφωτικό μάθημα ή σεμινάριο. Οι δασκάλες των συμπληρωματικών μαθημάτων έπρεπε να είναι διπλωματούχοι ή να έχουν παρακολουθήσει αυτό το σεμινάριο, το οποίο ήταν πεντάμηνης διάρκειας και δεχόταν είκοσι τέσσερις (24) μαθήτριες, ενώ επαναλαμβάνονταν δύο φορές το χρόνο.

Σχολές Οικιακής Οικονομίας. Ανάμεσα στις πολυάριθμες σχολές Οικιακής Οικονομίας του Μεγάλου Δουκάτου αναφέρονται αυτές που ίδρυσε η *Ένωση Γυναικών* στην Καρλσρούη:

- τη Λισενσχούλε (*Luisenschule)* όπου το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας διδάσκονταν σε κορίτσια δεκατεσσάρων έως δεκαοκτώ ετών και περιλάμβανε ένα ειδικό τμήμα για τις μελλοντικές οικοδέσποινες,
- τη *Φρίντριχστιφτ (Friedrichstift)*, οικοτροφείο κυριών, όπου είκοσι (20) περίπου κορίτσια είχαν την ευκαιρία να ασκηθούν στο Μαγείρεμα, την περιποίηση διαμερισμάτων, το σερβίρισμα και άλλα,
- τη Σχολή Οικιακής Οικονομίας Ερενστράσε (*Herrenstrasse)* 39, η οποία δεχόταν κορίτσια τουλάχιστον δεκαεπτά ετών τα οποία σε διάστημα πέντε μηνών επιμορφώνονταν στην Οικιακή Οικονομία. Αυτό το ίδρυμα είχε επίσης τριμηνιαία

μαθήματα Μαγειρικής για εξωτερικές μαθήτριες. Τα μαθήματα δίνονταν τρεις φορές την εβδομάδα.

Η Μεγάλη Δούκισσα Λουίζα (Louise) (1838-1913) ίδρυσε στην πόλη Μπάντεν-Μπάντεν μια Σχολή Οικιακής Οικονομίας που περιλάμβανε ένα τμήμα τετράμηνης διάρκειας για κορίτσια ανώτερης κοινωνικής τάξης και ένα μάθημα οκτώ εβδομάδων για εξωτερικές μαθήτριες. Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Λούντφιγκ-Βιλχελμ Πφλεγκεχάουζ (Ludwig-Wilhelm-Pflegehaus) ιδρύθηκε κατά τα πρότυπα της *Φρίντριχστιφτ* (Friedrichstift) της Καλσρούης και στη Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Σβάιτσινγκεν (Schwetzingen) σε διάστημα τεσσάρων μηνών, διδάσκονταν η Οικιακή Επιστήμη και η Κηπουρική.

Πρέπει ακόμα να αναφερθεί η Σχολή Οικιακής Οικονομίας Χιλνταχάους (Hildahaus), που ιδρύθηκε από την ένωση γυναικών του Φρίμπουργκ, οι σχολές Οικιακής Οικονομίας του Φρίμπουργκ και του Γκένγκενμπαχ (Gengenbach), που διευθύνονταν από μοναχές και οι σχολές Οικιακής Οικονομίας της ένωσης γυναικών στη Χάιντελμπεργκ (Heidelberg), το Μανχάιμ (Mannheim), και άλλες. Είχαν ιδρυθεί επίσης αρκετές σχολές Μαγειρικής, σχολές Χειροτεχνίας, ενώ παραδίδονταν μαθήματα Μαγειρικής για εργάτριες εργοστασίων[108].

Η εκπαίδευση στην Αγροτική Οικιακή Οικονομία

Η οργάνωση της γυναικείας αγροτικής επαγγελματικής διδασκαλίας ήταν αποτέλεσμα της συμμετοχής της γυναίκας στις αγροτικές εργασίες ως βοηθού του άντρα. Το αγροτικό νοικοκυριό αποτελείτο από πολυπλοκότερες εργασίες από το αντίστοιχο των πόλεων. Έτσι ήταν αναγκαία η μεθοδική γνώση των γεωργικών εργασιών εκμετάλλευσης όσο και των αγροτικών οικιακών εργασιών. Στο πλαίσιο αυτό στις αρχές του 20ου αιώνα, λειτουργούσαν στη Γερμανία :

- Αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας με έδρα μόνιμη, διάρκειας σπουδών ενός έτους, με εσωτερικές μαθήτριες .
- Σχολεία Οικιακής Οικονομίας περιοδεύοντα, με διάρκεια μαθημάτων οκτώ έως δώδεκα εβδομάδων, των οποίων τα μαθήματα μετατράπηκαν σε *ειδικά* και αφορούσαν σε διάφορα είδη γεωργικής παραγωγής, όπως κονσερβοποιία, Τυροκομία.

[108]G. Müller, «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 16-31.

- Τμήμα Οικιακής Οικονομίας στα χειμερινά αγροτικά σχολεία όπου φοιτούσαν νέες αγρότισσες. Συστηματικές συμβουλές δίδονταν από τις δασκάλες των χειμερινών αγροτικών σχολείων, οι οποίες μετά από πεντάμηνη σχολική διδασκαλία επισκέπτονταν τις αγρότισσες νοικοκυρές στα κτήματα και στα σπίτια τους, όπου τις καθοδηγούσαν στην τεχνική και συστηματική εργασία.
- Τα ανώτερα σχολεία Οικιακής Οικονομίας, τα οποία δέχονταν εσωτερικές μαθήτριες, που είχαν λάβει γενική μόρφωση. Αυτά περιλάμβαναν και ειδικά διδασκαλεία, στα οποία επί χρόνια σπούδαζαν οι μέλλουσες δασκάλες των αγροτικών σχολείων Οικιακής Οικονομίας, αφού είχαν ήδη πραγματοποιήσει πρακτική εξάσκηση σε ένα κτήμα, στο οποίο εξετάζονταν από ειδικούς επιστήμονες του γεωργικού επιμελητηρίου της περιφέρειας.

Αξιοσημείωτη είναι η ίδρυση συλλόγων από τις ίδιες τις αγρότισσες με στόχο την οικονομική βελτίωση και την υποστήριξη των επαγγελματικών συμφερόντων της αγροτικής τάξης. Δεδομένου ότι η δημιουργία αγροτικών σχολείων Οικιακής Οικονομίας οφειλόταν σε μέλη των συλλόγων αυτών, η σύνδεσή τους με τα αγροτικά σχολεία συντελούσε στην αναβάθμιση της λειτουργίας τους. Συγχρόνως προέτρεπε τα νεαρά κορίτσια των χωρικών να φοιτήσουν σ' αυτά. Ο αριθμός αυτών των συλλόγων έβαινε αυξανόμενος. Ο πρώτος σύλλογος είχε ιδρυθεί στις αρχές του 20ου αιώνα, ενώ τριάντα χρόνια αργότερα ο αριθμός τους είχε ανέλθει στους εκατόν εξήντα (160)[109].

Η εκπαίδευση των διδασκαλισσών της Οικιακής Οικονομίας

Η επιθυμία για επιμόρφωση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας στη Γερμανία που ξεκίνησε το 1888, οδήγησε στη λειτουργία των πρώτων Παιδαγωγικών Ακαδημιών Οικιακής Οικονομίας του Βερολίνου και του Κάσελ.

Η Αυγ. Φέρστερ (Förster) εισήγαγε το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στα σχολικά προγράμματα, η Φ. Χέιλ ίδρυσε προγράμματα Οικιακής Οικονομίας για κόρες εργατών εργοστασίων και μία Σχολή Μαγειρικής για ενήλικες. Η σκέψη της προετοιμασίας των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας σε δύο διαφορετικά επίπεδα, με τη μορφή σεμιναρίων έγινε πραγματικότητα. Μετά από μία περίοδο αναζητήσεων σχετικά με την επεξεργασία των προγραμμάτων και την επιλογή των μεθόδων, στην οποία συνέβαλε σημαντικά η «Συνδιάσκεψη για την επαγγελματική κατάρτιση των γυναικών», προέκυψε μια συγκεκριμένη και ενιαία οργάνωση.

[109] Ε. Παπανδρέου, «Από το 14ο Διεθνές Γεωργικό Συνέδριο του Βουκουρεστίου-Το γυναικείο τμήμα», *Ελληνίς,* τ. 8-9, Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1929, σσ. 181-182.

Ιδρύθηκαν Παιδαγωγικά τμήματα για τις δασκάλες των πρωτοβάθμιων σχολών Οικιακής Οικονομίας και οργανώθηκαν σεμινάρια για τις δασκάλες των μαθημάτων για ενήλικες. Μολονότι η διάρκεια των πρώτων ήταν ένας χρόνος, το διάστημα αυτό θεωρούνταν περιορισμένο για την απόκτηση θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων απαραίτητων για τη διδασκαλία του μαθήματος. Απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η υποψήφια να είναι απόφοιτος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ηλικίας τουλάχιστον είκοσι ετών. Το πρόγραμμα περιλάμβανε Μαγειρική, Υγιεινή, Διατροφή, Σιδέρωμα, Λεύκανση ρούχων, Συντήρηση σπιτιού, Ραπτική/ Κέντημα, Φυσική Ιστορία, πρακτική Ιατρική, Οικογενειακό Δίκαιο, Λογιστικά, Σχέδιο, Αριθμητική, Γερμανική γλώσσα, Παιδαγωγικά, θεωρητική και πρακτική μεθοδολογία.

Το σεμινάριο για τις δασκάλες ενηλίκων αφορούσε, μόνο μετά τις εξετάσεις του τέλους των πρωτοβάθμιων σπουδών, στις δασκάλες σχολών Οικιακής Οικονομίας. Το 1908, πραγματοποιήθηκαν έξι σεμινάρια για δασκάλες ενηλίκων, με απόφοιτες ανώτερων σχολών θηλέων, κολεγίου ή λυκείου. Μετά τη διετή διάρκεια μαθημάτων η σπουδάστρια όφειλε να παρουσιαστεί στις απολυτήριες εξετάσεις, αφού προηγουμένως πραγματοποιούσε μία εξάμηνη πρακτική άσκηση της τέχνης των οικιακών σε ξενοδοχείο, σανατόριο ή κάποιο άλλο ίδρυμα. Στο πρώτο έτος οι σπουδάστριες επαναλάμβαναν με περισσότερες λεπτομέρειες και εμβάθυνση το πρόγραμμα μαθημάτων της πρωτοβάθμιας σχολής, ενώ στο δεύτερο χρόνο πραγματοποιούσαν πρακτικές διδασκαλίες στα δημόσια σχολεία.

Οι δασκάλες των σχολών Οικιακής Οικονομίας για ενήλικες ή των επαγγελματικών μαθημάτων ήταν έμμισθες, σιτίζονταν και κατοικούσαν στο ίδρυμα, ενώ ταυτόχρονα είχαν συνταξιοδοτικά δικαιώματα[110].

Ο αριθμός των Γερμανίδων, που επιθυμούσαν να αποκτήσουν τον τίτλο της «Πτυχιούχου των Οικοκυρικών Τεχνών», ήταν αυξανόμενος.

Το 1924, οι γυναίκες οργάνωσαν στο Κένισμπεργκ (Könisberg), πρωτεύουσα τη Πρωσίας, μαθήματα παρόμοια με εκείνα του 1920 για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας των υπηρετριών, με τη διαφορά ότι αυτά προορίζονταν για τις νοικοκυρές, στις οποίες εξασφάλιζαν τον τίτλο της «Πτυχιούχου των Οικοκυρικών Τεχνών».

Τα μαθήματα ήταν οργανωμένα και περιλάμβαναν τέσσερις σειρές μαθημάτων διάρκειας δέκα εβδομάδων το χρόνο και συνολικής διάρκειας δύο ετών, κατά το διάστημα των οποίων οι σπουδάστριες εφοδιάζονταν με γνώσεις από την προσωπική τους εργασία

[110] F. Martin, «Das Seminar für Haushaltungslehrerinnen, seine Organisation, Dauer und sein Programm», *Congrès International d' enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 295-306.

και μελέτη. Η διδασκαλία περιλάμβανε συγχρόνως την τέχνη της Μαγειρικής, τις Φυσικές Επιστήμες και τη σχέση τους με το νοικοκυριό, την επιστήμη της Διαιτητικής, στοιχεία Παιδαγωγικής, Κοινωνικών Ασφαλίσεων, καθώς και στοιχεία της θεωρητικής Οικιακής Οικονομίας. Σκοπός της διδασκαλίας αυτής ήταν η απόκτηση θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων, οι οποίες θα επέτρεπαν στην οικοδέσποινα την εκπλήρωση των οικιακών της καθηκόντων, κατανοώντας τη σημασία του ρόλου της οικογένειας στην οικονομική ζωή του Έθνους. Οι διαλέξεις πραγματοποιούνταν από τους καλύτερους καθηγητές της Ανώτερης Τεχνικής Σχολής των «Νεανίδων» της ανατολικής Πρωσίας, ενώ είχαν τη δυνατότητα να την παρακολουθήσουν και πεπειραμένες νοικοκυρές[111].

Η επαγγελματική αυτή διδασκαλία διευθυνόταν από μια κεντρική επιτροπή[112], η οποία αποτελούνταν από νοικοκυρές και αντιπροσώπους έξι (6) υπηρετικών οργανώσεων. Τα μαθήματα έπειτα από κρατική έγκριση οργανώνονταν με τη συνεργασία των ανώτερων σχολείων της εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας[113].

Τον Ιανουάριο του 1902 με κυβερνητικό διάταγμα ορίστηκε στην Πρωσία η **παιδαγωγική επιμόρφωση** των διδασκαλισσών των σχολών Οικιακής Οικονομίας. Τα διατάγματα της 24ης Ιουνίου και 7ης Σεπτεμβρίου 1907 συμπλήρωσαν το πρώτο διάταγμα ορίζοντας τα μαθήματα του προγράμματος των παιδαγωγικών σχολών Οικιακής Οικονομίας και τον αριθμό των ωρών διδασκαλίας.

Η παιδαγωγική σχολή Οικιακής Οικονομίας είχε ως στόχο την πνευματική και ηθική επιμόρφωση της μελλοντικής δασκάλας και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα με τη διδασκαλία των παιδαγωγικών μαθημάτων, καθώς και με το σύνολο των μαθημάτων και της ηθικής πειθαρχίας. Το ωρολόγιο πρόγραμμα περιλάμβανε τριάντα (30) ώρες μαθήματα Ψυχολογίας και εφαρμοσμένης Ιστορίας της Παιδαγωγικής, καθώς και ισόποσο αριθμό ωρών για τις επιστήμες της αγωγής[114].

---

[111] Τέσσερα χρόνια μετά την καθιέρωση των μαθημάτων αυτών, περισσότερες από τετρακόσιες (400) γυναίκες εξετάστηκαν σε δεκατέσσερις από τις κυριότερες πόλεις της Γερμανίας, καθώς και σε είκοσι έξι (26) άλλες πόλεις ένας μεγάλος επίσης αριθμός νοικοκυρών ήταν η απόδειξη της επιθυμίας των γυναικών να αποκτήσουν, για την οικιακή τους εργασία, μια πλήρη προετοιμασία, συμπεριλαμβανομένων και των γυναικών, οι οποίες εξασκούσαν άλλα επαγγέλματα.

[112] Οι εξεταστικές επιτροπές αποτελούνταν από έναν αντιπρόσωπο των δημοτικών αρχών ως πρόεδρο, από τη διευθύντρια του σχολείου ως αντιπρόεδρο, από δύο διπλωματούχους Οικιακής Οικονομίας, από δύο οικιακούς υπαλλήλους και τέλος από τους καθηγητές, οι οποίοι προετοίμαζαν τις μαθήτριες για τις εξετάσεις. Οι εξετάσεις διαρκούσαν μερικές ημέρες και οι υποψήφιες εξετάζονταν γραπτώς σε ένα θέμα της Υγιεινής, των φυσικών επιστημών, κ.λπ. Υποχρεούνταν να επιδείξουν τις ικανότητές τους με μερικές ασκήσεις οικιακών εργασιών, οι οποίες τους παρείχαν την ευκαιρία να επιδειχθεί η κρίση τους, η εμπιστοσύνη και το πρακτικό τους πνεύμα.

[113] Δ. Παπακωνσταντίνου, «Διπλωματούχοι των Οικοκυρικών Τεχνών-Maitr es-arts ménagers», *Ελληνίς,* τ. 6, Ιούνιος-Ιούλιος 1931, σσ. 143-144.

[114] M. Voigt, «Die pädagogische Bildung der hauswirtschaftlichen Lehrerin», *Congrès International d' Enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 307-313.

Στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, στη Γερμανία ιδρύθηκαν **σχολές Οικιακής Οικονομίας** από μεγάλες βιομηχανίες με δικό τους κέρδος. Έτσι δεκατετράχρονες κοπέλες εργάτριες ή αγρότισσες μπορούσαν να φοιτήσουν σ' αυτές τις σχολές τις ελεύθερες ώρες τους. Οι ώρες όμως απουσίας συχνά δημιουργούσαν προβλήματα στους χώρους εργασίας, με αποτέλεσμα οι ίδιοι οι εργοστασιάρχες να ιδρύουν τέτοιου τύπου σχολές, όπου οι εργάτριες επί οκτάωρο εβδομαδιαίως παρακολουθούσαν τα μαθήματα, ανάλογα με το συμφέρον του εργοδότη, ο οποίος απαλλασσόταν από την καταβολή φόρου για τη συντήρηση του σχολείου. Σύμφωνα με το νόμο, τα κορίτσια, που εγκατέλειπαν το σχολείο, υποχρεώνονταν να παρακολουθήσουν για άλλα τέσσερα χρόνια, από τα δεκατέσσερα ως τα δεκαοκτώ τους χρόνια, τις επαγγελματικές σχολές (Berufschule), οι οποίες συντηρούνταν κατά το ένα τρίτο από το κράτος, το ένα τρίτο από το Δήμο και το άλλο ένα τρίτο από τους εργοδότες, οι οποίοι πλήρωναν φόρο ανάλογα με το κέρδος της επιχείρησης[115].

1.5. ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

Το 1804 με τη σερβική επανάσταση δημιουργήθηκε αυτόνομο σερβικό κράτος. Η πολιτική των Σέρβων το 19ο αιώνα ήταν η ένωση όλων των νότιων Σλάβων σε ένα κράτος, κάτι που επιτεύχθηκε εν μέρει το 1918 με την ένωση της Σερβίας, Κροατίας και Σλοβενίας. Το 1929 το βασίλειο των Σέρβων μετονομάστηκε Γιουγκοσλαβία. Πενήντα περίπου χρόνια αργότερα το 1980, επιτεύχθηκε η απόσχιση της Σλοβενίας και της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, γεγονός που οδήγησε στην αποχώρηση της Κροατίας και στον πόλεμο της Βοσνίας. Η νέα Γιουγκοσλαβία αποτελούνταν από τη Σερβία (που περιλάμβανε και το Κοσσυφοπέδιο) και το Μαυροβούνιο[116], το οποίο ανεξαρτητοποιήθηκε πρόσφατα.

Στη Γιουγκοσλαβία η εισαγωγή της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στα σχολεία επιχείρησε να συνδυάσει την οικιακή ενασχόληση της γυναίκας με την επαγγελματική της δραστηριότητα. Με τον τρόπο αυτό αντιμετώπισε τις συνέπειες της απομάκρυνσης της γυναίκας από το σπίτι.

Από το 1906, **στην Κροατία** (Βορειοδυτική Γιουγκοσλαβία) και ιδιαίτερα στην πρωτεύουσά της, το Ζάγκρεμπ (Zagreb), πραγματοποιήθηκαν διαλέξεις με στόχο την εξοικείωση των κατοίκων στη διάδοση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας.

---

[115] Vari, *L' insegnamento dell' educazione e dell' economia domestica,* Milano 1930, σσ. 22-23.
[116] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα,* τ. 17, Πάπυρος, 1991, σσ. 296, 309-310.

Το 1909, ιδρύθηκε η πρώτη Αστική Σχολή Οικιακής Οικονομίας στο Ζάγκρεμπ (Zagreb), σύμφωνα με το πρότυπο ξένων σχολών, που μελετήθηκαν από τη διευθύντρια της Σχολής Πογκασιέ (Pogasié). Ο στόχος της σχολής ήταν διττός, αφενός τα κορίτσια να ανταποκριθούν στο ρόλο τους ως μητέρες και νοικοκυρές και αφετέρου να μπορέσουν να αποκτήσουν ένα βιοποριστικό επάγγελμα ως υπηρέτριες, δεδομένου ότι η ζήτηση υπηρετικού προσωπικού ήταν υψηλή.

Στη σχολή του Ζάγκρεμπ, το πρόγραμμα περιλάμβανε όλα όσα πρέπει να γνωρίζει μια γυναίκα για το σπίτι, την Ένδυση, τη Διατροφή, τη Γενική Υγιεινή, την Υγιεινή των βρεφών και ιδιαίτερα τη Διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Η πρακτική διδασκαλία συμπλήρωνε τη θεωρητική, ιδιαίτερα σε ό, τι αφορούσε στο νοικοκυριό, στη βρεφοκομία, στην περίθαλψη αρρώστων, στην κηπουρική, και άλλα. Η επιτυχία αυτής της σχολής ήταν μεγάλη, όπως φαίνεται από τον αυξανόμενο αριθμό των μαθητριών, που φοιτούσαν κάθε χρόνο σ' αυτή.

Κατά τη διάρκεια του Α΄ παγκοσμίου πολέμου τα μαθήματα διακόπηκαν και ο χώρος της σχολής μετατράπηκε σε νοσοκομείο. Το ίδιο συνέβη και στην αντίστοιχη σχολή που δημιουργήθηκε το 1911 από την Ένωση Κροατών Δασκάλων στις όχθες της Αδριατικής, στην Κραλιεβίκα (Kraljevica), και απευθυνόταν στις κόρες των δασκάλων.
Στις αγροτικές περιοχές, η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας αναπτυσσόταν επίσης, χάρη στα περιοδεύοντα μαθήματα δίμηνης ή τρίμηνης διάρκειας. Η καθαριότητα του σπιτιού, το μαγείρεμα απλής και υγιεινής τροφής και η βρεφική υγιεινή, ήταν τα αντικείμενα αυτών των μαθημάτων. Τα διδασκόμενα μαθήματα καταδεικνύουν το ρόλο των γυναικών, ο οποίος ήταν αποκλειστικά η ενασχόληση με τις οικιακές εργασίες και η προετοιμασία τους, ώστε να γίνουν καλές σύζυγοι και μητέρες. Μέχρι τη στιγμή του γάμου τους τα κορίτσια είχαν μάθει να μαγειρεύουν και να ράβουν όλα τα ρούχα για τα μέλη της οικογένειάς τους. Ο πόλεμος όμως ανέστειλε τη λειτουργία τους.

Μετά το 1920 με κυβερνητική πρωτοβουλία επαναλειτούργησαν γεωργικές σχολές, ενώ η ιδιωτική πρωτοβουλία έδωσε νέα πνοή στον τομέα αυτό, δεδομένου ότι οργανώθηκαν μαθήματα Οικιακής Οικονομίας από μερικά εργοστάσια, που έως τότε λόγω έλλειψης πόρων τούτο δεν ήταν εφικτό[117].

Όσον αφορά στη **Σερβία**, στις πόλεις, δημιουργήθηκαν γυναικείες ενώσεις οι οποίες με την ενθάρρυνση του Υπουργείου Δημόσιας Εκπαίδευσης και Βιομηχανίας,

[117] D. Balog «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 150-151.

καλλιέργησαν το έδαφος με διαλέξεις σχετικά με τη γυναικεία εκπαίδευση. Αφού ωρίμασε αυτή η σκέψη, διάφορες ενώσεις, όπως η Ένωση Γυναικών και η Ένωση Μητέρων, ίδρυσαν σχολεία για τη διδασκαλία της Χειροτεχνίας.

Ωστόσο η οργάνωση διαλέξεων και μαθημάτων πριν την έναρξη του πολέμου, από μερικές οργανώσεις (οργάνωση για τη λαϊκή υγεία και τη σχολική Υγιεινή, κ.λπ.) αποτέλεσε το έναυσμα για την ίδρυση τεσσάρων σχολείων Οικιακής Οικονομίας το 1911 στις πόλεις Γκφίλαν, Ασιπαόνικα, Τσχόνμιτς, Ρέσνικ (Gfnilan, Assipaonika, Tchonmitch, Resnik).

Το 1922 σε όλες τις περιοχές του βασιλείου, λειτουργούσαν είκοσι (20) σχολεία, για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας και της Χειροτεχνίας, ενώ πραγματοποιούνταν μηνιαία ή δίμηνης διάρκειας μαθήματα. Τα σχολεία αυτά ήταν οργανωμένα, ώστε να λειτουργούν σ' αυτά οικοτροφεία για τη διδασκαλία και τη διαπαιδαγώγηση των κοριτσιών.

Η αναγκαιότητα εκπαίδευσης δασκάλων Οικιακής Οικονομίας οδήγησε στην ίδρυση πρωτοβάθμιας Παιδαγωγικής Σχολής της Λιουμπλιάνα (Lionbliana -Σλοβενία).

Για την υποστήριξη όλων των εργασιών της διδασκαλίας και της διαπαιδαγώγησης του λαού υπήρχε μια κεντρική επιτροπή στο Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, επιτροπές σε κάθε διαμέρισμα της χώρας και σε όλες τις κοινότητες. Οι επιτροπές διοργάνωναν δημόσιες διαλέξεις με σκοπό την προώθηση της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας[118].

1.6. ΔΑΝΙΑ

Το βασίλειο της Δανίας ιδρύθηκε τον 10^{ο} αιώνα μ.Χ. και ήταν μια ισχυρή μοναρχία. Το 1397 η Δανία, η Νορβηγία και η Σουηδία αποτελούσαν ένα κράτος. Το 1849 θεσμοθετήθηκε νέο σύνταγμα και ο μονάρχης από τότε κυβερνά μαζί με εκλεγμένους αντιπροσώπους του λαού. Το 1901 απέκτησαν μεγαλύτερες συνταγματικές ελευθερίες. Η Δανία έμεινε ουδέτερη στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, ενώ στο Β΄ κατακτήθηκε από τη Γερμανία και τελικά απελευθερώθηκε το 1945[119].

Στην πρωτεύουσα της χώρας στην Κοπεγχάγη, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας εισήχθη το 1899 και έγινε υποχρεωτικό με τη λειτουργία των σχολικών μαγειρείων. Στα παλιά σχολεία, τα μαγειρεία εγκαταστάθηκαν στις σοφίτες και συχνά δύο

[118] V. Radojevich, «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι, 1922, σσ. 152-156.
[119] *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 7, σσ. 265, 270.

ή τρία σχολεία χρησιμοποιούσαν τα ίδια μαγειρεία. Στα καινούργια σχολεία χτίζονταν ειδικοί χώροι στον τελευταίο όροφο για τη στέγαση των μαγειρείων. Οι χώροι αυτοί ήταν υπερυψωμένοι, φωτεινοί, όπου η εργασία διεξαγόταν ευχάριστα, σε αντίθεση με τα μαγειρεία που βρίσκονταν στις σοφίτες των παλιών σχολείων[120].

1) Η Σχολή *Βαέλντεγκαρντ Κβιντεσκόλε* (*Vaeldegaard Kvindeskole)* στην πόλη Gentofte ιδρύθηκε το 1884 από τον λοχαγό M.P. Χάνσεν (M. R. Hansen) και τη σύζυγό του Μπλίσερ- Χάνσεν (Blicher-Hansen), η οποία υπήρξε και διευθύντριά της με στόχο την παροχή γενικής παιδείας στα κορίτσια, αλλά από το 1900 η διδασκαλία είχε στραφεί ιδιαίτερα στον τομέα της Οικιακής Οικονομίας.

2) Η Σχολή *Σορόε Χουζχολντινγκσόλε* (*Soroe Husholdningsskole)* στο Σορόε – αναγνωρισμένη από το κράτος από το 1907 – ιδρύθηκε το 1895 από την Ελίν Έρικσεν (Eline Eriksen) και τη Μαγκνταλέν Λόριντσεν (Magdalene Lauridsen), με στόχο την εκπαίδευση κοριτσιών της επαρχίας. Το 1897 η σχολή δεχόταν δύο φορές το χρόνο πενήντα (50) μαθήτριες στα πεντάμηνης διάρκειας τμήματά της και τα δίδακτρα ανέρχονταν στη τιμή των πενήντα κορωνών το μήνα.

3) Η Σχολή *Φρεντερικσμπόργκ Χουσχολνινγκσόλε* (*Frederiksborg Husholdningsskole)* στο Φρεντερικσμπόργκ (Frederiksborg) ιδρύθηκε το 1899 από τις Τζάκομπσεν (Jakobsen) και Μποντ (Bonde) με πεντάμηνη διάρκεια φοίτησης και δεχόταν τριάντα (30) μαθήτριες δύο φορές το χρόνο.

4) Η Σχολή *Ντεν Σερσκ Χουσμοδερσκόλε* (*Den Suhrske Husmoderskole)* στην Κοπεγχάγη ιδρύθηκε το 1901 από τη Ίνγκεμποργκ Σερ (Ingeborg Suhr) και αναγνωρίστηκε από το Κράτος το 1907. Παράλληλα με το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, η σχολή δημιούργησε τμήματα κοπτικής, ραπτικής, μοντελίστ, πλυσίματος, περίθαλψης αρρώστων και παιδιών. Επιπλέον οργάνωσε ειδικά τμήματα διετούς φοίτησης εκπαίδευσης διδασκαλισσών για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στα σχολεία.

5) Η Σχολή *Άαρχους Χουσμοντερσκόλε* (*Aarhus Husmoderskole)* στο Άαρχους, ιδρύθηκε το 1902 από τη Τζέσπερσεν (Jespersen) και αναγνωρίστηκε από το κράτος το 1907. Η σχολή υποστηριζόταν από το δημοτικό συμβούλιο του Άαρχους και δεχόταν δύο φορές το χρόνο είκοσι τέσσερις (24) μαθήτριες, οι οποίες φοιτούσαν στα εξάμηνης διάρκειας τμήματά της.

[120] S. Rasmüssen «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 53.

6) Η Σχολή *Σίλκεμποργκ Χουσχόλντινγκσκολε* (*Silkeborg Husholdningsskole)* στο Σίλκεμποργκ ιδρύθηκε το 1902 από τη Γκούρντουν Τζιόργκενσεν (Gudrun Jiorgensen) και αναγνωρίστηκε από το κράτος το 1907. Η εκπαίδευση διαρκούσε πέντε μήνες και φοιτούσαν σ' αυτήν δύο φορές το χρόνο πενήντα (50) μαθήτριες. Το 1908 η σχολή εκχωρήθηκε στις Λούντ (Lund) και Χίλεμποργκ (Hilleborg).

7) Η Σχολή *Βορντινγκμπόργκ Χουμοδερσκόλε* (*Vordingborg Husmoderskole)* στο Βορντινγκμπόργκ (Vordingborg) ιδρύθηκε το 1904 από τη Ντάγκμαρ Γκριούνερ (Dagmar Gryner) και αναγνωρίστηκε από το κράτος το 1907. Η σχολή δεχόταν δύο φορές το χρόνο είκοσι τέσσερις (24) μαθήτριες στα πεντάμηνης διάρκειας τμήματά της.

8) Η Σχολή *Μπάουνγκαρντ Λαντχουσχολντινγκσκόλε* (*Baungaard Landhusholdningsskole)* στο Vejen, ιδρύθηκε το 1907 από το ζεύγος Μάντσεν (Madsen) με σκοπό την εκπαίδευση κοριτσιών στη διαχείριση αγροτικής οικίας. Γίνονταν δεκτές δεκαέξι (16) μαθήτριες.

9) Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας *Ντεν Σουχρσκε Χουσμοντερσκόλε* (*Den Suhrske Husmoderskole)* ιδρύθηκε το 1901 από την Ίνγκεμποργκ Σερ (Ingeborg Suhr), που ήταν διευθύντριά της. Η σχολή ξεκίνησε τη λειτουργία της στις εγκαταστάσεις, που βρίσκονταν στο No 31 της οδού Σκινδεργκάρντ (Skindergade) και είχαν νοικιαστεί και οργανωθεί ειδικά εν όψει της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας. Τα εγκαίνια της σχολής αυτής πραγματοποιήθηκαν την 1η Μαΐου 1901 με τη δημιουργία ενός μοναδικού δοκιμαστικού τμήματος διαρκείας τριών μηνών, που παρακολούθησαν είκοσι (20) μαθήτριες[121].

Η πρώτη σχολική χρονιά άρχισε την 1η Σεπτεμβρίου 1901 με τη δημιουργία τριών τμημάτων:

- Ένα στοιχειώδες τμήμα εννιά μηνών (πρωινά μαθήματα, τέσσερις φορές την εβδομάδα).
- Ένα ανώτερο τμήμα τεσσάρων μηνών (πρωινά μαθήματα, δύο φορές την εβδομάδα).

[121] Αυτές παρακολουθούσαν τα μαθήματα, από την διευθύντρια της σχολής, καθημερινά από τις 9.00 το πρωί έως τις 1.00 το μεσημέρι, χωρισμένες σε τέσσερις ομάδες.
Οι εργασίες κατανέμονταν με τρόπο ώστε η κάθε μαθήτρια να έχει ένα αριθμό από το ένα ως το πέντε. Οι μαθήτριες της ίδιας ομάδας έκαναν την ίδια εργασία. Η πρώτη ομάδα αναλάμβανε τα καθήκοντα της σπιτονοικοκυράς, που διηύθυνε και κυβερνούσε στο σπίτι. Η δεύτερη ομάδα παρασκεύαζε το πρώτο πιάτο (σούπα), η τρίτη ομάδα το δεύτερο πιάτο (κρέας), η τέταρτη ομάδα το επιδόρπιο, ενώ η πέμπτη ομάδα ασχολούνταν με την παρασκευή του ψωμιού και άλλες βοηθητικές εργασίες. Κάθε μέρα οι μαθήτριες μετακινούνταν σε κάθε ομάδα, ώστε όλες να ασχοληθούν με όλες τις οικιακές εργασίες. Η πρώτη μέρα της εβδομάδας αφιερωνόταν σε μια επίδειξη, στην οποία η δασκάλα παρουσίαζε την παρασκευή των γευμάτων των επόμενων ημερών, ενώ την ίδια ημέρα οι μαθήτριες διδάσκονταν για τη θρεπτική ποιότητα των τροφίμων, τον υπολογισμό των εξόδων για το μαγείρεμα, την ανατομία και τη φυσιολογία. I. Suhr «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 82-83.

- Ένα τμήμα τεσσάρων μηνών (απογευματινά μαθήματα, τρεις φορές την εβδομάδα).

Λόγω της αύξησης του αριθμού των μαθητριών και της ανεπάρκειας των εγκαταστάσεων, τον Απρίλιο του 1905 η σχολή μεταφέρθηκε στην οδό Ράαντχουσπλαντσεν (Raadhuspladsen) 35, όπου οργανώθηκε με σύγχρονες εγκαταστάσεις. Η εκπαίδευση διαφοροποιήθηκε και δημιουργήθηκαν τμήματα κοπτικής – ραπτικής, μοντελίστ, σερβιρίσματος, αρτοποιίας, πλυσίματος ρούχων και περίθαλψης αρρώστων και παιδιών. Επιπλέον την 1η Σεπτεμβρίου της ίδιας χρονιάς, δημιουργήθηκαν **τμήματα εκπαίδευσης διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας σε σχολεία**. Μετά τα ετήσιας διάρκειας μαθήματα οι μαθήτριες αποφοιτούσαν (την πρώτη χρονιά οι υποψήφιες που παρουσιάστηκαν στις εξετάσεις ήταν δώδεκα (12), ενώ την επόμενη χρονιά ήταν δέκα (10)). Αργότερα θεωρήθηκε η μονοετής διάρκεια φοίτησης ανεπαρκής και έτσι μετατράπηκε σε διετή.

10) Η Σχολή *Χουσχολντινγσεμιριέτ Άνκερχους (Husholdningssemiariet Ankerhus)* στο Σορόε ιδρύθηκε το 1902 μετά από αίτημα των αγροτικών κοινοτήτων της Δανίας με διευθύντρια την Μαγκνταλέν Λαουρίντσεν (Magdalene Lauridsen). Στόχοι της σχολής ήταν να εκπαιδεύσει σε διάστημα εννέα μηνών, δασκάλες Οικιακής Οικονομίας με τη λειτουργία βραδινών μαθημάτων στα σχολεία των αγροτικών κοινοτήτων. Το 1907 η σχολή δημιούργησε **τμήματα δεκαοκτώ μηνών για την εκπαίδευση διδασκαλισσών της Οικιακής Οικονομίας.**

Η αγροτική διδασκαλία διεξαγόταν στο αγρόκτημα-σχολείο, που ανήκε στη σχολή. Οι καλλιέργειες ελάμβαναν χώρα σε έκταση τριών εκταρίων, ενώ σε ίση έκταση βρισκόταν ο κήπος της σχολής, το ένα έκτο του οποίου καλλιεργούνταν, ώστε να αποτελέσει υπόδειγμα για τους αγρότες. Επιπλέον υπήρχε ένας κήπος κατάλληλος για μια μικρή οικογένεια και ένας κήπος του σχολείου, τον οποίο καλλιεργούσαν οκτώ παιδιά υπό τη διεύθυνση των μελλοντικών διδασκαλισσών. Οι ίδιες παρέδιδαν επίσης μαθήματα στα κορίτσια που φοιτούσαν στη μεγαλύτερη τάξη του κοινοτικού σχολείου της πόλης. Σημαντικές συλλογές, καθώς και ένα εργαστήριο ήταν στη διάθεση των μαθητριών.

Στο διδακτικό προσωπικό του σχολείου ανήκε η Καρολίν Στιν (Caroline Steen), διδάκτορας φυσικών επιστημών, που παρέδιδε μαθήματα φυσιολογίας.

Η σχολή είχε εκπαιδεύσει περίπου ενενήντα πέντε (95) δασκάλες, από τις οποίες οι δέκα (10) προέρχονταν από το εξωτερικό, δεκαεπτά (17) κατείχαν μόνιμη θέση εκπαιδευτικού και οκτώ (8) τοποθετήθηκαν επικεφαλής συνεταιριστικών ενώσεων. Αυτές οι τελευταίες

είχαν διδάξει σε περίπου πενήντα χιλιάδες (50.000) μαθήτριες στα βραδινά τμήματα των σχολών Οικιακής Οικονομίας των αγροτικών κοινοτήτων.
Η σχολή δεχόταν κρατική επιχορήγηση, ενώ οι μαθήτριες ενισχύονταν είτε από το Υπουργείο Γεωργίας είτε από το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Δημόσιας Εκπαίδευσης.
Τα σχολεία αυτά, –εκτός από το σχολείο της Suhr, - λειτουργούσαν και ως οικοτροφεία.

Προϊόντος του χρόνου η αξία και η κοινωνική σημασία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας αναγνωρίστηκε από το κράτος και την κοινότητα. Έτσι το 1907 η Βουλή της Δανίας συμφώνησε στην εκχώρηση ενός ποσού, ως ενίσχυση στις άπορες μαθήτριες που επιθυμούσαν να φοιτήσουν σε μια σχολή Οικιακής Οικονομίας.
Αργότερα, μερικά από τα πιο σημαντικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας ενισχύθηκαν από το κράτος.
Η ετήσια αύξηση των μαθητριών της σχολής έκανε επιτακτική την ανάγκη αύξησης των διδασκαλισσών.

Η Ένωση δασκάλων και διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας Φορένινγκεν αφ Χουσχολντινγκσλαέρερ ογκ λαερερίντερ (Foreningen af Husholdningslaerere og laererinder), που ιδρύθηκε το 1907 είχε ως στόχο την υλοποίηση μιας συνεργασίας ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες, που εργάζονταν για τη διάδοση της επιστήμης της Οικιακής Οικονομίας, ενώ ταυτόχρονα εξασφάλιζαν τα συμφέροντα των ομώνυμων Σχολών[122].

Με βάση την έκθεση στο Συνέδριο της Γάνδης το 1913, της Ελίνα Χάνσεν (Helina Hansen), επιθεωρήτριας των σχολικών μαγειρείων, η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας δεν ήταν υποχρεωτική στη χώρα, παρά την αναγνώριση της σπουδαιότητάς της τόσο από την εκπαιδευτική κοινότητα όσο και από την οικογένεια.
Το 1913, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας εισήχθη στα τοπικά σχολεία δώδεκα επαρχιακών πόλεων. Το 1922, είχε ενταχθεί κανονικά στο πρόγραμμα είκοσι τριών σχολείων, όπως επίσης και στις μεγαλύτερες αγροτικές κοινότητες. Επιπλέον σε οκτώ (8) ακόμα πόλεις εκείνο το διάστημα δημιουργήθηκαν σχολικά μαγειρεία, τα οποία είχαν τοποθετηθεί άλλοτε στη σοφίτα και άλλοτε στο υπόγειο, και ήταν διευθετημένα σαν κουζίνες ενός σπιτιού, δεδομένου ότι όλα τα παιδιά μιας τάξης (περίπου τριάντα) διδάσκονταν ταυτόχρονα, προγραμματίζοντας το γεύμα για πέντε οικογένειες.

[122] I. Suhr, ό.π., σσ. 79-84.

Το 1922, στην Κοπεγχάγη τριάντα ένα (31) σχολικά μαγειρεία εξυπηρετούσαν σαράντα έξι (46) σχολεία. Η διδασκαλία συνίστατο σε εξηγήσεις και επίδειξη της εκτελούμενης εργασίας από τις μαθήτριες[123].

Μόνο στην Κοπεγχάγη υπήρχε επιστημονική επιθεώρηση των σχολών Μαγειρικής. Η επιθεωρήτρια αυτής της πόλης συμβούλευε, κατηύθυνε, όπου ήταν απαραίτητο και ήλεγχε τους λογαριασμούς των μαγειρείων[124].

Στις μεγαλύτερες κοινότητες η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας διετούς διάρκειας είχε προσαρτηθεί στις δύο μεγαλύτερες τάξεις, την έκτη και την έβδομη και περιλάμβανε τρεις ή τέσσερις ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα, καθώς και στις ανώτερες σχολές θηλέων, όπως στην Κοπεγχάγη.

Επίσης είχε εισαχθεί σε πολλά σχολεία μέσης εκπαίδευσης των κοινοτήτων, σε μερικά στην τρίτη τάξη και σε άλλα και στην τέταρτη, ενώ σε ένα σχολείο διδασκόταν στην τέταρτη τάξη και στην τάξη του εμπορίου[125].

Ενώ στην αρχή η διδασκαλία του μαθήματος είχε υπολογιστεί για την έβδομη παιδαγωγική τάξη για τρεις συνεχόμενες ώρες την βδομάδα, τον Αύγουστο του 1920 εισήχθη στην όγδοη τάξη για τέσσερις συνεχόμενες ώρες την βδομάδα και ένα χρόνο αργότερα προστέθηκε και στην έκτη τάξη για δύο συνεχόμενες ώρες την βδομάδα, ως υποχρεωτικό[126].

Η Μαγειρική αποτελούσε το κυριότερο μέρος της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας.

Οι πρακτικές ασκήσεις αφορούσαν στην παρασκευή διαφόρων τροφίμων, καθώς και την καταγραφή του προϋπολογισμού της τιμής τους σε βιβλίο εξόδων. Δεδομένου ότι η διδασκαλία εισήχθη από την έκτη τάξη περιλάμβανε προπαρασκευαστικό μαγειρείο (εργαστηριακό μαγείρεμα σύμφωνα με το αμερικανικό πρότυπο με συσκευές αερίου και σκεύη ίσα σε αριθμό με τον αριθμό των μαθητριών για ατομική εξάσκηση), και

---

[123] Στην έκτη τάξη το πρόγραμμα περιλάμβανε όλες τις οικιακές εργασίες καθαρίσματος του σχολικού μαγειρείου, τη χρήση γκαζιού και των συσκευών του, το μαγείρεμα χυλών με νερό ή με γάλα, το βράσιμο πατάτας, αυγού και το χτύπημα των αυγών για τη ζαχαροπλαστική. I. Suhr, ό.π.

[124] Διαμόρφωνε τον προϋπολογισμό για το επόμενο οικονομικό έτος και πρότεινε τη δημιουργία καινούργιων μαγειρείων και τις βελτιώσεις, που έπρεπε να γίνουν στα παλιά, συνέθετε τα προγράμματα διδασκαλίας και τα παρουσίαζε στο διευθυντή του σχολείου. Η επιθεωρήτρια των σχολικών μαγειρείων είχε την επιμέλεια των μαθημάτων προέκτασης του θεσμού, της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας και της μαγειρικής. I. Suhr, ό.π.

[125] S. Rasmüssen, ό.π., σσ. 55-56, 58.

[126] Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας είχε επίσης ενταχθεί στο πρόγραμμα της τέταρτης, πέμπτης και έκτης βοηθητικής τάξης (για παιδιά με ειδικές ανάγκες) και της τέταρτης και πέμπτης τάξης προστασίας (για παιδιά με νοητικές αναπηρίες), καθώς και στην τέταρτη τάξη της μέσης εκπαίδευσης. Έτσι όλα τα κορίτσια που αποφοιτούσαν από τα σχολεία είχαν διδαχθεί το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας επί ένα, δύο ή και επί τρία χρόνια. I. Suhr, ό.π.

οικογενειακό μαγειρείο, όπου με τη μέθοδο της επίδειξης ολοκληρωνόταν ο κύκλος της ποικιλίας και της πολυπλοκότητας της Μαγειρικής. Στην Κοπεγχάγη υπήρχαν επίσης το 1922, τέσσερα (4) προπαρασκευαστικά μαγειρεία, που χρησιμοποιούνταν για τη μελέτη των διαφόρων εργασιών.

Η διδασκαλία αυτού του μαθήματος πραγματοποιούνταν τμηματικά και βαθμιαία από τις δασκάλες Οικιακής Οικονομίας[127]. Έτσι στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, οι μαθήτριες κατέγραφαν μια έκθεση για το μαγείρεμα ενός πιάτου, την εκτέλεση των καθορισμένων εργασιών, ενώ στο τέλος της χρονιάς απαντούσαν προφορικά σε ερωτήσεις για τα τρόφιμα και τη χρήση τους, για διάφορες εργασίες στο μαγειρείο, κ.λπ.[128].

Με τη μετασχολική διδασκαλία (σχολεία νεολαίας), οι μαθήτριες αποκτούσαν γνώσεις μαγειρικής τέχνης και άλλων οικιακών ενασχολήσεων (υγιεινή, φροντίδα αρρώστων και παιδιών). Αυτά τα μαθήματα πραγματοποιούνταν το χειμερινό εξάμηνο, δυο φορές την εβδομάδα, και τα παρακολουθούσαν στο μεγαλύτερο ποσοστό εργαζόμενες γυναίκες σε εργοστάσια και γραφεία, κυρίως απογευματινές ώρες. Η οικονομική επιβάρυνση των μαθητριών δεν αφορούσε τη διδασκαλία, η οποία ήταν δωρεάν αλλά ελάχιστα χρήματα για την εγγραφή.

Στις επαρχιακές πόλεις και στα χωριά πραγματοποιήθηκαν για λίγα χρόνια μαθήματα Μαγειρικής τέχνης, περιορισμένης διάρκειας, τα οποία συνήθως οργανώνονταν από τις αγροτικές επιτροπές και την Ένωση Δανέζων γυναικών, ενώ

---

[127] Η διδασκαλία γινόταν από τις δασκάλες του δημόσιου σχολείου σε όλη τη Δανία. Οι σπουδές τους στα οικοκυρικά διαρκούσαν ένα χρόνο για δασκάλες μαγειρικής. Οι δασκάλες δίδασκαν, γενικά, το 1/2 ή 3/4 των ωρών της εβδομάδας μαγειρική και τον υπόλοιπο χρόνο τα άλλα συνηθισμένα μαθήματα.
Συχνά η δασκάλα δίδασκε Υγιεινή, Φυσική ή Αριθμητική και είχε έτσι την ευκαιρία να συνδυάσει αυτούς τους κλάδους με το έργο της σχολικής μαγειρικής. Η διδασκαλία της μαγειρικής απαιτούσε συχνά πολύ προετοιμασία, έτσι η δασκάλα είχε μειωμένο ωράριο κατά το ένα τέταρτο (1/4) ή το ένα τρίτο (1/3). S. Rasmüssen, ό.π., σ. 58.

[128] Η έβδομη τάξη ήταν συνέχεια της έκτης τάξης. Οι δασκάλες δήλωναν πως οι μαθήτριες με το πέρασμά τους από την έκτη στην έβδομη τάξη είχαν αποκτήσει σιγουριά και ανεξαρτησία, όταν παρασκεύαζαν το δικό τους γεύμα στην οικογενειακή κουζίνα. Σε ξεχωριστή ώρα γινόταν η επίδειξη της πρακτικής εργασίας, που έπρεπε να εκτελέσουν οι μαθήτριες μέσα σε τρεις συνεχόμενες ώρες. Ομαδοποιούνταν μια σειρά πιάτα γύρω από ένα συγκεκριμένο κοινό αντικείμενο, για παράδειγμα πιάτα με γάλα, βράσιμο, ψήσιμο κρέατος, έτσι ώστε όταν επιδεικνύονταν αυτό, που ήταν χαρακτηριστικό σε μια ομάδα φαγητών να μη χρειάζεται παρά μια επί μέρους επίδειξη τις επόμενες ώρες διδασκαλίας. Έτσι διέθεταν περισσότερο χρόνο στη γνωριμία με τα τρόφιμα και στον υπολογισμό των δαπανών. Η όγδοη τάξη ήταν η συνέχιση της έβδομης και είχε το ίδιο πρόγραμμα, με μόνη διαφορά ότι οι ομάδες ήταν μεγαλύτερες και εισάγονται πιο δύσκολα και πολύπλοκα πιάτα.
Εκτός από το κανονικό Μαγείρεμα, διδάσκονταν Μαγείρεμα κατάλληλο για αρρώστους, για αναρρωνύοντες και για μικρά παιδιά. Σε ένα μάθημα (τέσσερις ώρες), εξηγούνταν η ομάδα των ειδικών φαγητών, που θα μαγειρευτούν στα τρία επόμενα μαθήματα, ενώ παράλληλα εξηγούνταν η θεωρία των τροφίμων (Χημεία των τροφίμων). Μελετούνταν η τιμή και η θρεπτική αξία παράλληλα με τους λογαριασμούς του νοικοκυριού. S. Rasmüssen, ό.π., σσ. 56-57.

αργότερα σύμφωνα με το νόμο για τα *Σχολεία Νεολαίας*, λειτουργούσαν τμήματα διατήρησης νοικοκυριού.

Τα *Σχολεία Νεολαίας* δέχονταν αποκλειστικά νέες δεκατεσσάρων έως δεκαοκτώ ετών, ενώ η διδασκαλία ολοκληρωνόταν στις 9.00 το βράδυ, και το πρόγραμμα που απευθυνόταν σε γυναίκες περιλάμβανε ένα απόγευμα διάρκειας πέντε ωρών, αφιερωμένο στις εργασίες του νοικοκυριού, ως αυτόνομο μέρος, έτσι ώστε οι γραπτές ασκήσεις να εντάσσονται στο γενικότερο πρόγραμμα.

Η διδασκαλία πραγματοποιούνταν από δασκάλες των σχολείων που είχαν αποκτήσει γνώσεις σχολικής Μαγειρικής στα ετήσια κρατικά μαθήματα και συνηθέστερα από δασκάλες, που είχαν εκπαιδευτεί επί ένα χρόνο σε κρατικά επιχορηγούμενα σεμινάρια συντήρησης του νοικοκυριού[129].

Με την οικονομική άνοδο της δεκαετίας του 1960, αλλά και με την επίδραση του φεμινισμού, οι δουλειές του νοικοκυριού υποβιβάστηκαν σε σπουδαιότητα και έτσι το μάθημα διδασκόταν στα σχολεία τονίζοντας το πρακτικό, αλλά και το δημιουργικό του περιεχόμενο. Και τούτο διότι διάφορα προβλήματα διατροφής εξαρτιόνταν από τις αλλαγές στην παραγωγή και στις πωλήσεις. Εκείνοι οι καθηγητές, που επέλεξαν να επικεντρωθούν στην πρακτική πλευρά της εκπαίδευσης σε θέματα διατροφής, επίσης ήταν αίτιοι της μείωσης του χρόνου διδασκαλίας αυτού του μαθήματος.

Η περίοδος από το 1990 και μετά είχε μια διαφορετική αντίληψη για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Τούτο εκφράστηκε και από το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα, που αφορούσε τους επιδιωκόμενους σκοπούς των βασικών τομών δεξιοτήτων. Οι τάσεις αυτής της περιόδου αφορούσαν τη διδασκαλία των αισθητικών μερών του μαθήματος, αλλά και της πολιτιστικής του διάστασης. Οι διαστάσεις του μαθήματος αυτού αυτήν την περίοδο αφορούν την υγεία, την πρακτική-Μουσική διάσταση (αισθητική διάσταση), την πολιτιστικο-ιστορική διάσταση και την περιβαλλοντική[130].

1.7. ΕΛΒΕΤΙΑ

Η Ομοσπονδία της Ελβετίας αποτελείται από είκοσι πέντε καντόνια. Υπό την ώθηση του Διαφωτισμού η χώρα γνώρισε τον 18^{ο} αιώνα μεγάλη οικονομική και πνευματική πρόοδο. Μετά την περίοδο υποταγής της στη ναπολεόντεια Γαλλία και τη

[129] S. Rasmüssen, ό.π., σσ. 53-59.

[130] J. Benn, «Home Economics- Standpoints and Exprerіences in Danish School Settings», *Arbejdspariper, Skolefag, Loering og Dannelse*, 13, (April 1999), σσ. 7-12. Να επισημάνουμε ότι για τη χώρα αυτή τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε, μας επιτρέπουν να εκθέσουμε το ιστορικό της εξέλιξης της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας μέχρι τις μέρες μας.

συνθήκη της Ζυρίχης το 1815 οι Ελβετοί πέτυχαν την έγκριση του ομοσπονδιακού Συντάγματος το 1848, το οποίο συμπληρώθηκε το 1874 και ισχύει μέχρι σήμερα[131].

Περί τα τέλη του 19ου αιώνα η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας είχε διαδοθεί σχεδόν παντού στην Ευρώπη (Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Αγγλία, Ολλανδία, Σουηδία), με πρωτοβουλία φιλανθρωπικών ενώσεων, γυναικείων ενώσεων, κυριών της αριστοκρατίας, αρχόντων ή δημοκρατικών κυβερνήσεων, ιδρύοντας σχολές Οικιακής Οικονομίας και περιοδεύοντα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας ή Μαγειρικής για κορίτσια όλων των κοινωνικών στρωμάτων από δεκατριών ετών. Επίσης είχαν ιδρυθεί Ιδρύματα, που αφορούσαν στη βιομηχανία ενδυμάτων, έναν παραδοσιακό τομέα εργασίας των γυναικών, δεδομένου ότι το έργο των φιλάνθρωπων εκείνης της εποχής στήριζε τις γυναικείες ασχολίες με τις παραδοσιακές δραστηριότητες όπως της πλύστρας, της μοδίστρας, της υπηρέτριας και της νοικοκυράς[132].

Το καθένα από τα είκοσι πέντε καντόνια στην Ελβετία, ως κυρίαρχο κράτος, είχε το δικαίωμα να μορφοποιήσει τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στις συνθήκες ζωής και στις παραδόσεις του. Σε κάθε καντόνι υπήρχε ποικιλία στα προγράμματα, τις μορφές διδασκαλίας και τις μεθόδους. Κάθε καντόνι διατηρούσε τη φυσιογνωμία του και γι' αυτό η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας δεν φαίνεται ίδια σε όλα τα καντόνια. Η οργάνωση της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στην Ελβετία διέφερε εξαιρετικά απ' αυτήν των περισσότερων χωρών, με την έννοια ότι ήταν απολύτως αποκεντρωμένη, ενώ ταυτόχρονα δεν υπήρχε γενικός σχεδιασμός, που εφαρμοζόταν σε όλα τα καντόνια.
Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας περιλάμβανε το σύνολο των θεωρητικών και πρακτικών κλάδων, διαφορετικό σε κάθε καντόνι, με σκοπό την προετοιμασία των κοριτσιών ή των γυναικών στα καθήκοντα της οικοδέσποινας. Υπήρχε ωστόσο ένα όριο γνώσεων, που διδάσκονταν ως συναφές σύνολο της Οικιακής Οικονομίας, όπως η Διατροφή, η Οικιακή Οικονομία, η Υγιεινή, το Μαγείρεμα, το Ράψιμο και το Κέντημα[133].

Με βάση τη θεωρία του παιδαγωγού Πεσταλότζι για τη σπουδαιότητα του ρόλου της γυναίκας ως μητέρας και παιδαγωγού, το ίδρυμά του το οποίο εκπαίδευε διδασκάλισσες, αποτέλεσε το παράδειγμα για μια καλύτερη ανατροφή των κοριτσιών, που με τη σειρά τους συνέστησαν ιδρύματα ενστερνιζόμενες τις αρχές του. Η χρονολογία

---

[131] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 22, Πάπυρος, 1991, σσ. 338, 352-353. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 9, σσ. 203-206.
[132] Ph. Barras, *L'école professionnelle et ménagère de jeunes filles de Genève (1897-1927)*, Société d'Histoire et d'Archéologie de Genève, Γενεύη 1994, σσ. 20-24. Ch. Renevey- Fry, *En attendant le prince charmant. L' éducation des jeunes filles à Genève 1740-1970,* SRED, Γενεύη 1997, σ. 147.
[133] J. Plancherel & M.Michod, «L'enseignement ménager en Suisse», *L' instruction publique en Suisse, Annuaire 1941*, σ. 70.

ίδρυσης του ιδρύματος Πεσταλότζι εικάζεται ότι έγινε μεταξύ 1805 και 1807 και ως ιδρυτές του αναφέρονται οι Κρούσι (Krüsi) και Χοπφ (Hopf), ενώ ο ίδιος ο Πεσταλότζι για αρκετά χρόνια είχε αναλάβει τη διεύθυνση του ιδρύματος. Η επιρροή του Πεσταλότζι στη γυναικεία εκπαίδευση ήταν μεγάλη, δεδομένου ότι η Λιζέτ Ριούπ-Ούτινγκερ (Lisette Ruepp-Uttinger) (1790-1873), η οποία επισκέφθηκε το ίδρυμα από το 1812 μέχρι το 1815, και η Τζόσεφιν Στάντλιν (Josepfine Stadlin) (1806-1873), μαθήτρια του Πεσταλότζι, ίδρυσαν δικά τους σχολεία για κορίτσια[134].

Το Ίδρυμα της Λιζέτ Ριούπ στο Σάρμενστορφ (Sarmenstorf) λειτούργησε από το 1834-1853 στο σπίτι της ιδρύτριάς του, και μητέρας πέντε παιδιών, με οικότροφες μαθήτριες, οι οποίες εκπαιδεύονταν στην Οικιακή Οικονομία και την Κηπουρική. Αυτή η σχολή Οικιακής Οικονομίας αναγνωρίστηκε επίσημα από το Υπουργείο Παιδείας της χώρας το 1838. Ιδιαίτερη σημασία η ιδρύτρια απέδιδε στην αρμονική συμβίωση, στο οικογενειακό πνεύμα και στην αγάπη ανάμεσα στις μαθήτριές της, δεδομένου ότι σκοπός της ήταν η εκπαίδευση των κοριτσιών στην αστική οικογενειακή ζωή, με την απόκτηση κοινωνικής αγωγής και άρτιου χαρακτήρα, ώστε να οδηγηθούν στην επαγγελματική αποκατάσταση ως δασκάλες δημοτικών σχολείων[135].

Η μαθήτρια του Πεσταλότζι, Τζόσεφιν Στάντλιν, ήταν δασκάλα στο *Ίδρυμα Κοριτσιών* στο Ααρού, στο Όλσμπεργκ και στη Ζυρίχη. Επιθυμία της ήταν η αναγνώριση του ρόλου της γυναίκας μέσα από την επαγγελματική της δραστηριότητα και έτσι αρχικά εργάστηκε στο Ίδρυμα του Ααρού, ενώ λίγο αργότερα με τη συγκατάθεση του καντονιού Ααργκού ίδρυσε στο Όλσμπεργκ της Ζυρίχης το δικό της σχολείο (1847-1853). Στόχος της ήταν η ανατροφή των μαθητριών, ώστε να εξελιχθούν σε καλές χριστιανές, συζύγους και μητέρες και αποκτώντας αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση και παρατηρητικότητα. Εξαιτίας όμως της αντίδρασης των γονέων των μαθητριών, με αφορμή την καθυστέρηση εκμάθησης Γραφής και Ανάγνωσης, αναγκάστηκε να διακόψει τη λειτουργία της σχολής[136].

Η εισαγωγή της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στα σχολεία δημοτικής εκπαίδευσης αποφασίστηκε το 1868 στην ετήσια συνάντηση της ‘’Εταιρείας Ελβετικής

[134] G. Ernst, *Entwicklungen und Zielsetzungen im Hauswirtschaftsunterricht seit der Jahrhundertwende in der Schweiz (speziell im Kanton Aargau),* Ζυρίχη 1986, σ. 22.

[135] Το πρόγραμμά της ήταν σχετικά αυστηρό. Το πρωί στις 5 γινόταν προσευχή. Τα κορίτσια δούλευαν μέχρι τις 7.00. Ακολουθούσε το βραδινό φαγητό και στις 9.00 η ώρα έσβηναν τα φώτα. G. Ernst, ό.π., σσ. 22-26.

[136] Η Josephine Stadlin με τις φιλελεύθερες ιδέες της ήταν πολύ πιο μπροστά από την εποχή της. Ασχολήθηκε με τα συγγραφικά της ενδιαφέροντα και μέχρι το τέλος της ζωής της εξέδιδε το περιοδικό «Η παιδαγωγός». G. Ernst, ό.π., σ. 26.

Κοινής Ωφέλειας''[137]. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1880, η Εταιρεία είχε ζητήσει ομοσπονδιακές επιχορηγήσεις για τα ιδρυθέντα σχολεία Οικιακής Οικονομίας. Για το λόγο αυτό, το 1887 η Ομοσπονδία απευθύνθηκε σε όλους τους αρμόδιους σχολικούς φορείς με το αίτημα δημιουργίας σχολών επαγγελματικής εκπαίδευσης διδακτικού προσωπικού για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Οι σχολές θα χρηματοδοτούνταν εν μέρει από αυτήν. Ως προϋπόθεση η Ομοσπονδία έθεσε την ανεξαρτητοποίηση αυτών των σχολών από τα δημόσια σχολεία γενικής παιδείας, καθώς και τη δωρεάν φοίτηση μαθητριών από όλες τις οικονομικές τάξεις. Έτσι με το ομοσπονδιακό διάταγμα της 20ής Δεκεμβρίου 1895, ορίστηκε η χρηματοδότηση του μαθήματος Οικιακής Οικονομίας και της επαγγελματικής εκπαίδευσης των γυναικών[138].

Πολύ νωρίτερα από την έκδοση του ομοσπονδιακού αυτού διατάγματος, υπό την επίδραση του πατέρα Girard (Ζιράρντ), μεταφραστή του έργου, που δημοσιεύτηκε στη Γερμανία το 1817 με τίτλο «Η Κοιλάδα του Χρυσού» και πρωτοπόρο της χρηστικότητας και ωφελιμότητας της διδασκαλίας των οικιακών μαθημάτων, η κυβέρνηση του Φρίμπουργκ οργάνωσε υπαίθρια μαθήματα, θέσπισε περιοδικά μαθήματα για κορίτσια απόφοιτες του ημερήσιου σχολείου, τα οποία συμμετείχαν ήδη στις οικιακές εργασίες. Αυτά τα επαναληπτικά μαθήματα πραγματοποιούνταν κατά τη διάρκεια σχολικών αργιών. Πολύ αργότερα, ο καθηγητής Χόρνερ (Horner) επεξεργάστηκε εκ νέου την ιδέα και γύρω στα 1885, οδηγήθηκε στην αναθεώρηση του προγράμματος του διπλώματος ικανότητας για δασκάλες, προσθέτοντας στο πρόγραμμα μαθημάτων και πρακτικές ασκήσεις για τις διάφορες οικιακές εργασίες, συμπεριλαμβανομένης και της Μαγειρικής.

Στο Φρίμπουργκ μέχρι το 1898, λειτουργούσαν μόνο δύο σχολές Οικιακής Οικονομίας ιδιωτικής πρωτοβουλίας, χωρίς κρατική επιχορήγηση και έλεγχο, γεγονός που σχετίζεται

[137] Η *Ελβετική Εταιρεία Κοινής Ωφέλειας* στη δεκαετία του 1870 πρόσφερε μαθήματα Οικιακής Οικονομίας για εθελοντές. Αρχικά στην Ελβετία οι κύκλοι μαθημάτων ήταν κινητοί. Σύντομα όμως ακολούθησε η ίδρυση σχολών Οικιακής Οικονομίας ή τοπικών περιοδικών κύκλων μαθημάτων μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας μικρής διάρκειας. Υπήρχαν δύο τύποι σχολών: εκείνες για ειδικές γυναικείες εργασίες με ή χωρίς εκπαίδευση στην μαγειρική και στην οικιακή οικονομια και εκείνες με κύριο στόχο τη διδασκαλία της μαγειρικής και της Οικιακής Οικονομίας σε θεωρητική και πρακτική βάση. Αυτές οι δεύτερες σχολές εκπαίδευαν τις μαθήτριες και στο Εργόχειρο. Σχολές του πρώτου τύπου δημιουργήθηκαν το 1879 στο Μπάσελ (Basel), το1888 στο Βίντερθερ (Winterthur), στη Βέρνη, στο Σαιν Γκάλεν (ST.Gallen) και στην Κέρ (Chur), το1890 στο Ααρού (Aarau), το 1893 στο Ερισό (Herisau) και το 1894 στο Νιούμπεργκ (Neuenburg).Οι σχολές αυτές ιδρύθηκαν από την *Ελβετική Εταιρεία Κοινής Ωφελείας* ή από την *Εταιρεία Κοινής Ωφελείας* ενός καντονιού. Οι σχολές Οικιακής Οικονομίας χρησίμευαν κυρίως στην επαγγελματική εκπαίδευση των χωρικών κοριτσιών, ώστε να εργαστούν ως υπηρέτριες σε σπίτια αστών. Την πρώτη σχολή Οικιακής Οικονομίας στην Ελβετία, που εκπαίδευε κορίτσια για να γίνουν υπηρέτριες ή νοσηλεύτριες και βρεφοκόμες ίδρυσε η von Planta-Alexandria στο Chur. Αμέσως μετά ιδρύθηκε η σχολή Οικιακής Οικονομίας στο Reussport στην Λουκέρδη από την Wyder-Ineichen. G. Ernst, ό.π., σ. 30.

[138] G. Ernst, ό.π., σ. 29.

άμεσα με την αναθεώρηση της διδασκαλίας των έργων Ραπτικής και Κεντητικής στο δημοτικό σχολείο εκείνη την εποχή.

Στα δύο αρχικά μαθήματα προστέθηκαν πέντε καινούργιες τάξεις Οικιακής Οικονομίας, στις πόλεις Ρομόν (Romont), Εσταβαγιέ (Estavayer), Γκριούερς (Gruyères), Τάβελ (Tavel) και Όρσονενς (Orsonnens). Στο μεταξύ, η ‘’Εταιρεία Δημόσιας Χρησιμότητας γυναικών’’ ίδρυσε στο Φρίμπουργκ μια εσωτερική σχολή για την εκπαίδευση των μελλοντικών οικοδεσποινών (Παράρτημα 5). Η μεγάλη ανάπτυξη αυτού του ιδρύματος έδωσε στην ιδρύτριά του, την Ντε Γκοτρώ Βατενβίλ (de Gottrau-Wattenwyl), την ιδέα να προσθέσει ένα παιδαγωγικό τμήμα με μοναδικό προορισμό την προετοιμασία διδασκαλισσών για το μάθημα Οικιακής Οικονομίας. Από τις μαθήτριες αυτού του τμήματος, μετά την εντεκάμηνη φοίτησή τους και τη διεξαγωγή εξετάσεων, που θέσπισε η Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης, στρατολογήθηκε το προσωπικό διδασκαλίας των μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας. Έτσι δεκατρία (13) καινούργια σχολεία λειτούργησαν το 1905, δύο (2) το 1906 και δέκα (10) την επόμενη χρονιά.

Ο διευθυντής εκπαίδευσης Τζωρτζ Πίθον (George Python), ο οποίος αναφέρεται και ως ιδρυτής του Πανεπιστημίου του Φρίμπουργκ, το 1908 στο όνομα της κυβέρνησης κάλεσε για πρώτη φορά καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας από όλες τις χώρες σε ένα συνέδριο για να συζητήσουν επαγγελματικά προβλήματα και να ανταλλάξουν απόψεις. Επτακόσιοι πενήντα (750) αντιπρόσωποι από είκοσι χώρες δέχθηκαν την πρόσκληση για το Φρίμπουργκ στην Ελβετία, γεγονός που αποδεικνύει την αναγκαιότητα ανταλλαγής απόψεων για τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. (Παράρτημα 6, Διεθνή Συνέδρια Οικιακής Οικονομίας από το 1908 – 1984).

Θέματα αυτού του συνεδρίου ήταν η εκπαίδευση των καθηγητριών της Οικιακής Οικονομίας και η αναγκαιότητα παρακολούθησης του μαθήματος από όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό κοριτσιών.

Το συνέδριο ίδρυσε το διεθνές γραφείο με έδρα στο Φρίμπουργκ και ανέλαβε να προωθήσει τα εξής ενδιαφέροντα:

- Τον τονισμό της σημασίας της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας.
- Τη σύνδεση με διάφορες οργανώσεις, που η εκπροσώπηση της Οικιακής Οικονομίας ήταν απαραίτητη ή είχε κάποιο νόημα.
- Την ίδρυση βιβλιοθήκης με δημοσιεύσεις στην Οικιακή Οικονομία.
- Την πραγματοποίηση διεθνών συνεδρίων.

Μέχρι το 1954 η γραμματεία της διεθνούς ένωσης για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, όπως ονομαζόταν μέχρι το 1963, είχε την έδρα της στο Φρίμπουργκ. Από το 1954 έως και τη δεκαετία του 1980 η έδρα της βρισκόταν στο Παρίσι και δεχόταν οικονομική ενίσχυση από τη γαλλική κυβέρνηση καθώς τα οικονομικά του Διεθνούς Συνδέσμου Οικιακής Οικονομίας (IVHW) ήταν πενιχρά. Στη δεκαετία του '60 μια σειρά από άλλες επαγγελματικές ενώσεις, που δεν έχουν να κάνουν με το σχολείο, έγιναν μέλη της ένωσης με αποτέλεσμα να αλλάξει ελαφρά το όνομα της ένωσης. Στη δεκαετία του '80 ανήκουν στην ένωση πολλοί, που έχουν σχέση με την Οικιακή Οικονομία μέσω της βιομηχανίας και της επιστήμης. Η ένωση έχει μία πρόεδρο και πέντε αντιπροέδρους, μία για κάθε ήπειρο. Στην ένωση αντιπροσωπεύονται σύλλογοι και συλλογικά όργανα[139].

Με την ευκαιρία του Α΄ διεθνούς συνεδρίου διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας το 1908 που έλαβε χώρα στο Φρίμπουργκ τα τριάντα ένα σχολεία αυτής της πρώτης περιόδου διέθεταν ένα δυναμικό χιλίων δεκαεννέα (1.019) μαθητριών. Το 1919, λειτουργούσαν σαράντα πέντε (45) σχολεία και οι δύο χιλιάδες διακόσιες (2.200) μαθήτριές τους εκπαιδεύονταν με πρακτικές ασκήσεις στην Οικιακή Οικονομία[140].

Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας των σχολών Οικιακής Οικονομίας, όλες οι απόφοιτες του δημοτικού σχολείου και εφ' όσον ο τόπος διαμονής τους ήταν εντός των κοινοτήτων του σχολικού κύκλου, ήταν υποχρεωμένες να φοιτήσουν στο σχολείο Οικιακής Οικονομίας.

---

[139] Η οργανωτική επιτροπή του Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Οικιακής Οικονομίας στην Ελβετία, αποτελούνταν από την ντε Gottrau Wattenwyl, το διευθυντή του Πανεπιστημίου του Fribourg Jean Bruhnes, η πρόεδρος της εταιρείας Δημόσιας χρησιμότητας των γυναικών Κοράντι-Σταλ (Coradi- Stahl), και ο πρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας και διευθυντής δημόσιας εκπαίδευσης Τζώρτζ Πίθον(George Python). Το 1908 στην Λοζάνη δεκαπέντε καθηγήτριες από οκτώ διαφορετικά καντόνια ίδρυσαν την ένωση, με σκοπό να συγκρίνουν μεθόδους διδασκαλίας και να βρουν νέους τρόπους διδασκαλίας και περαιτέρω εκπαίδευσης. Αρχικά στην ένωση ανήκαν μεμονωμένα μέλη και λιγότερο επαγγελματικά σωματεία. Με τον καιρό δημιουργήθηκαν σε όλα τα καντόνια επαγγελματικά σωματεία, που εκπροσωπούν σε κάθε καντόνι τα επαγγελματικά τους συμφέροντα.

Η ένωση εξέδιδε ένα μηνιαίο περιοδικό στα γαλλικά και στα γερμανικά. Το περιοδικό άλλαξε αρκετά ονόματα: Bulletin, Korrespondenzblatt, Frauenschule. Στη δεκαετία του 1980 ονομαζόταν *Εκπαίδευση Βίσεν Κόνεν* (wissen können education). Το περιοδικό αποτελεί μεταξύ των άλλων και μια βάση συζήτησης σε ελβετικό επίπεδο για θέματα διδασκαλίας του μαθήματος και πληροφορεί για νέα βιβλιογραφία και για νέο εξοπλισμό. Για μεγάλο χρονικό διάστημα χρηματοδοτούνταν η έκδοση από το υπουργείο Βιομηχανίας και Εργασίας.

Στόχοι της ένωσης ήταν η προώθηση της Παιδαγωγικής και η επιστημονικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης των καθηγητριών, η υπεράσπιση των επαγγελματικών και των κοινωνικών ενδιαφερόντων των καθηγητριών και η υποστήριξή τους στη επαγγελματική τους εργασία. Επίσης η μεσολάβησή της για την προώθηση της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας. G. Ernst, ό.π. σσ. 70-72. Simone Forster «Le canton de Fribourg: un pionnier de l'enseignement ménager», *L'éducateur,* 3-9-1999, σ. 10.

[140] E. Gremaud , «Les écoles ménagères dans le canton de Fribourg», *Annuaire de l' instruction publique en Suisse /1919,* Librairie Payot & Cie, Λωζάνη 1919, σσ. 130-133.

Στο διετές πρόγραμμα διδασκαλίας οι μαθήτριες χωρίζονταν σε ομάδες των δώδεκα το πολύ προσώπων. Το κάθε έτος περιλάμβανε, λοιπόν, για κάθε ομάδα σαράντα ημέρες μαθήματος και ολόκληρο το πρόγραμμα ογδόντα.

Κάθε μαθήτρια έπρεπε να παρακολουθεί τα μαθήματα της σχολής Οικιακής Οικονομίας μία ημέρα την εβδομάδα μαζί με την ομάδα, στην οποία συμμετείχε. Η διάρκεια του μαθήματος ήταν από τις 8:00 το πρωί έως τις 4:30 τους χειμερινούς μήνες και έως τις 6:00 τους θερινούς.

Η μαθήτρια, που δεν επιτύγχανε επαρκή βαθμό στις τελικές εξετάσεις του δεύτερου έτους, υποχρεωτικά επαναλάμβανε αυτή την τάξη.

Όταν αργότερα με βάση το νόμο τα μαθήματα ορίστηκαν ως υποχρεωτικά, ο κανονισμός εξασφαλίζοντας την εφαρμογή του, προέβλεπε πρόστιμο δέκα σεντίμ για κάθε καθυστερημένη άφιξη μη δικαιολογημένη και τέσσερα σεντίμ ως 1φρ. και 20 σεντίμ (υποδιαίρεση του φράγκου, 1 φράγκο=100 σεντίμ) για κάθε αδικαιολόγητη απουσία μιας ολόκληρης ημέρας.

Στο καντόνι του Φρίμπουργκ (Παράρτημα 7), όπου η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας ήταν υποχρεωτική για τα κορίτσια από δεκαπέντε έως δεκαεπτά ετών (επί δύο χρόνια για μία ημέρα την εβδομάδα), πολλά εργοστάσια που ευημερούσαν παραχωρούσαν στις εργάτριες επί πληρωμή μια ολόκληρη ημέρα ελεύθερη, με την προϋπόθεση αυτές να παρακολουθήσουν, σύμφωνα με την πιστοποίηση της δασκάλας, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Αργότερα ο θεσμός αυτός επεκτάθηκε σε όλα τα εργοστάσια και έτσι τα μαθήματα διεξάγονταν το Σάββατο, ημέρα αργίας για τους εργαζόμενους. Είναι φανερή η εφαρμογή των πρωτοβουλιών του καντονιού του Φρίμπουργκ υπέρ της προώθησης του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, γεγονός που δεν υφίστατο στα άλλα καντόνια της Ελβετίας.

Στη Γκιούρα Μπερνές (Giura Bernese) τα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας για τις εργαζόμενες γυναίκες πραγματοποιούνταν τις βραδινές ώρες ή το απόγευμα του Σαββάτου. Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας στο Τσόιντερ (Choinder) αυτής της περιοχής, που απευθυνόταν στα παιδιά των εργατών των εργοστασίων Ρολ, την οποία παρακολουθούσαν δωρεάν κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου φοίτησης του υποχρεωτικού σχολείου, χρηματοδοτούνταν εξ ολοκλήρου από τα εργοστάσια Ρολ. Βραδινές ώρες επίσης, προκειμένου να μην παρακωλύεται η πρωινή εργασία, πραγματοποιούνταν η διδασκαλία για τις εργάτριες των εργοστασίων στο καντόνι της Βασιλείας (εκτός πόλης), όπου τα Χάουζβιρτσχαφτλιτσε Φορτμπιλντουγκεσχουλεν (Hauswirtschaftliche Fortbildungeschulen) ήταν υποχρεωτικά στους διάφορους δήμους.

Στο καντόνι του Βωντ (Vaud) οργανώνονταν από τους δήμους, αναγνωρίζοντας έτσι τη σημασία και προσφορά του μαθήματος στην τοπική κοινωνία, μία ώρα διδασκαλίας Οικιακής Οικονομίας, για την πραγματοποίηση της οποίας μερικά εργοστάσια παρείχαν μικρή οικονομική βοήθεια.

Στο καντόνι της Γενεύης τα κορίτσια υποχρεώνονταν να παρακολουθήσουν μία ημέρα την εβδομάδα στη σχολή Οικιακής Οικονομίας μέχρι τα δεκαέξι χρόνια τους.

Στην Ανατολική Ελβετία τα εργοστάσια, που ενδιαφέρονταν για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στις εργάτριες, ήταν λιγοστά. Γενικά οι βιομήχανοι ενδιαφέρονταν για τα τμήματα Οικιακής Οικονομίας με την προϋπόθεση όμως ότι αυτά δε θα διατάρασσαν τη λειτουργία του ωραρίου εργασίας των υπαλλήλων. Μόνο το εργοστάσιο Βισκόζα Εμμενμπρούκ (Viscosa Emmenbrucke), πλήρωνε τα έξοδα για τα βραδινά μαθήματα των εργατριών. Στο καντόνι της Βέρνης όμως, που η φοίτηση στα τμήματα Οικιακής Οικονομίας ήταν υποχρεωτική, οι εργάτριες έχαναν το ημερομίσθιό τους[141].

Έτσι η αναγκαιότητα της ίδρυσης της ***Ένωσης Γυναικών***, που ιδρύθηκε το 1891 στη Γενεύη, είχε ως πρώτο μέλημά της τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εργατριών Ραπτικής. Έτσι τον Ιανουάριο του 1895 ίδρυσε την *Επαγγελματική Σχολή Ραπτικής Έτοιμων Ενδυμάτων,* η οποία εξασφάλιζε την δωρεάν εκμάθηση της Κοπτικής και της Ραπτικής, με διετή διάρκεια σπουδών. Επίσης είχε προηγηθεί η ίδρυση άλλων δύο ιδιωτικών Σχολών Μαθητείας. Η πρώτη, *η Σχολή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Θηλέων*, ιδρύθηκε το 1885 από την ‘’Εταιρεία Γενικής Χρησιμότητας της Γενεύης’’, με στόχο την επαγγελματική βελτίωση της θέσης της γυναίκας. Σ’ αυτήν πραγματοποιούνταν θεωρητική και πρακτική διδασκαλία μαθημάτων Κοπτικής και Ραπτικής ασπρορούχων και παιδικών ενδυμάτων. Η δεύτερη, η *Επαγγελματική Σχολή της Βιομηχανίας Ενδυμάτων,* ιδρύθηκε το 1889, και ήταν κοινωφελές έργο του πάστορα Χένρι Ρόεριχ (Henry Roerich), με σκοπό την εξειδίκευση αγοριών και κοριτσιών σε επαγγέλματα σχετικά με την ένδυση.

Το 1896, όπως προκύπτει από τα πεπραγμένα της Ομοσπονδίας, ενισχύθηκαν για πρώτη φορά ογδόντα τρία (83) Ιδρύματα από δεκαεπτά (17) καντόνια. Το 1903 ο αριθμός των σχολών της Οικιακής Οικονομίας αυξήθηκε αισθητά, ενώ διακόσιες σαράντα (240) σχολές δέχθηκαν επιχορήγηση και το 1926, οχτακόσιες δεκαέξι (816). Το 1934 τα διδασκόμενα μαθήματα σ’ αυτές τις σχολές καθορίστηκαν από την Ομοσπονδία Οικιακής Οικονομίας.

[141] Vari, *L’ insegnamento dell’ educazione e dell’ economia domestica,* Milano, 1930, σσ. 28-29.

Η Ομοσπονδία στήριζε οικονομικά και προήγαγε τις σχολές Οικιακής Οικονομίας μέχρι το 1933. Δεδομένου ότι η οικονομική στήριξη της ομοσπονδίας αφορούσε την προώθηση του μαθήματος σε όλα τα σχολεία των καντονιών, με δημοψήφισμα του 1986 αυτή καταργήθηκε αφού το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας έγινε υποχρεωτικό στην πρωτοβάθμια εκπαιδευση[142].

Το Φεβρουάριο του 1897 η ‘’Εταιρεία Κοινής Ωφελείας’’ απέστειλε στην κυβέρνηση της Γενεύης, όπως άλλωστε σε όλες τις κυβερνήσεις των ελβετικών καντονιών, υπόμνημα σχετικά με την εισαγωγή ενός υποχρεωτικού θεωρητικού και πρακτικού μαθήματος Μαγειρικής και Διαχείρισης Νοικοκυριού για τις μαθήτριες των ανώτερων τάξεων των δημοτικών σχολείων ή των συμπληρωματικών σχολείων θηλέων, χαρακτηρίζοντας τις ενέργειες αυτές αναγκαίο συμπλήρωμα της γενικής παιδείας.

Στις 27 Φεβρουαρίου του ιδίου έτους, ο πρόεδρος του Συμβουλίου του κράτους Εζέν Ρίτσαρντ (Eugène Richard) παρουσίασε στο ‘’Μεγάλο Συμβούλιο’’ Σχέδιο νόμου για τη «δημιουργία μιας Επαγγελματικής Σχολής Οικιακής Οικονομίας θηλέων»[143].

Στις 8 Μαΐου 1897, η επταμελής επιτροπή, που ορίστηκε από το Μεγάλο Συμβούλιο με στόχο τη μελέτη του ζητήματος, παρουσίασε την έκθεσή της μαζί με το Σχέδιο νόμου ελαφρά τροποποιημένο, αιτώντας την υιοθέτησή του από το καθ’ ύλην *Νομοθετικό Συμβούλιο*. Κατά την επιτροπή, η δημιουργία μιας σχολής Οικιακής Οικονομίας στη Γενεύη ήταν ακριβώς στο πνεύμα της εποχής, αφού πολλά ελβετικά καντόνια, πολλές πόλεις της Γερμανίας, της Γαλλίας και της Αυστρίας είχαν ιδρύσει σχολές Οικιακής Οικονομίας.

Το άρθρο 1 του νομοσχεδίου προέβλεπε ότι η επαγγελματική σχολή Οικιακής Οικονομίας θα ακολουθούσε μετά την έκτη τάξη του δημοτικού και θα περιλάμβανε δύο έτη σπουδών. Έτσι στο πλαίσιο της υποχρεωτικής φοίτησης μέχρι τα δεκαπέντε έτη ιδρυόταν μια δευτεροβάθμια σχολή κατωτέρου κύκλου για κορίτσια δεκατριών ως δεκαπέντε ετών, τα οποία θα εισάγονταν γρήγορα στην ενεργή οικονομική ζωή και θα βελτίωναν το

[142] Η Ομοσπονδία πλήρωσε το 50% των εξόδων για αποδοχές εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικό υλικό, το 1934 μέχρι 33%, έως το 1942 30%, έως το 1945 29%. Στο *Ελβετικό Συνέδριο Γυναικείων Θεμάτων,* που πραγματοποιήθηκε 8-12 Σεπτεμβρίου του 1896 πήραν μέρος μέλη διάφορων γυναικείων ενώσεων, που ήρθαν στη Γενεύη για ανταλλαγή απόψεων και για να μελετήσουν την κατάσταση των γυναικών στη χώρα. Οι βασικές διεκδικήσεις, που εκφράστηκαν στο Συνέδριο, είχαν στόχο την ηθική και πνευματική προώθηση της γυναίκας, καθώς και τη βελτίωση της θέσης της στην κοινωνία. Έπρεπε συνεπώς να αναπτυχθεί η επαγγελματική επιμόρφωση και το επίπεδο γενικής παιδείας των μελλοντικών εργαζόμενων γυναικών. G. Ernst, ό.π., σσ. 27-30.

[143] Επρόκειτο για τη δημιουργία ενός μικρού σχολείου τριών τάξεων, με μειωμένα ετήσια έξοδα, με πρότυπο εκείνο στο Καρούζ (Carouge). Τα επιχειρήματα, που πρόβαλε το Συμβούλιο του κράτους, για να δικαιολογήσει αυτή τη δημιουργία, ήταν όμοια με τα αντίστοιχα των γυναικείων ενώσεων, που προαναφέρθηκαν.

επίπεδο γενικής παιδείας τους. Για την ηλικία αυτή υπήρχαν μέχρι τότε μόνο τα συμπληρωματικά μαθήματα, που παρείχαν όμως μόνο μια στοιχειώδη παιδεία, με επτάωρη εβδομαδιαία διδασκαλία ή το κατώτερο τμήμα της δευτεροβάθμιας σχολής θηλέων για νέες, που προορίζονταν να αποκατασταθούν επαγγελματικά ως διευθύντριες της σχολής ή θα ακολουθούσαν πανεπιστημιακές σπουδές.

Το πρόγραμμα της σχολής (άρθρο 2) περιλάμβανε *ειδικά μαθήματα*, όπως Κοπτική-Ραπτική ενδυμάτων, Συντήρηση Ασπρορούχων, Πλύσιμο και Σιδέρωμα, Κεντητική και Μαγειρική, μαθήματα, τα οποία αποκλείονταν από το πρόγραμμα σπουδών της δευτεροβάθμιας σχολής. Το σύνολο των διδακτικών ωρών ωστόσο θα ήταν μικρότερο από αυτό της δευτεροβάθμιας σχολής, ίσως γιατί η διδακτική ύλη αυτών των μαθημάτων θα αποτελούσε τον προπομπό για την επόμενη βαθμίδα εκπαίδευσης. Επίσης τα μαθήματα των Γαλλικών, Γερμανικών, Γεωγραφίας, Αριθμητικής, Λογιστικών, Σχεδίου, Εισαγωγής στη Γεωμετρία, Φυσικών Επιστημών, Υγιεινής και Οικιακής Οικονομίας, θα διδάσκονταν με τρόπο περισσότερο πρακτικό από τον αντίστοιχο της δευτεροβάθμιας σχολής θηλέων.

Η φοίτηση στην καινούργια σχολή ήταν δωρεάν (άρθρο 3) γιατί «ομόφωνα η επιτροπή αναγνώρισε ότι ο καινούργιος θεσμός είναι μεγάλης χρησιμότητας για το γυναικείο πληθυσμό και πρέπει να διευκολυνθεί η πρόσβαση σ' αυτόν με όλα τα μέσα». Τούτο θεωρήθηκε σημαντική ανανέωση γι' αυτού του είδους την εκπαίδευση, δεδομένου ότι σε κανένα ίδρυμα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην πόλη δεν ήταν δωρεάν η φοίτηση εκείνη την εποχή. Η σχολή επίσης συνδεόταν με την τετάρτη τάξη της δευτεροβάθμιας σχολής θηλέων (άρθρο 4), προσφέροντας έτσι τη θεωρητική δυνατότητα κοινωνικής ανόδου των μαθητριών. Εκτός από την περίοδο 1920-24, όπου εξαιτίας της οικονομικής κρίσης περιορίστηκε ο αριθμός διδακτικών ωρών, το πρόγραμμα στο σύνολό του ελάχιστα άλλαξε από το 1900 ως το 1927[144].

Γενικότερα παρατηρείται ότι η **επαγγελματική σχολή Οικιακής Οικονομίας** δεν ήταν μια σχολή μαθητείας, αλλά προσέβλεπε στην άνοδο του επιπέδου των κοριτσιών των λαϊκών στρωμάτων, ώστε να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής.

Οι παιδαγωγικοί κύκλοι αποδέχτηκαν θετικά την καινούρια σχολή[145].

---

[144] Ph. Barras, ό.π., σσ. 27-35, 48.

[145] Αυτό το γεγονός αποδεικνύεται από το επίσημο όργανό τους *Ο Παιδαγωγός*, όπου στο τεύχος της 15ης Ιουνίου 1897 αναφέρει:«Ιδού ένας εξαιρετικός νόμος, τον οποίο υποδέχτηκε ευνοϊκά το σύνολο των συμπολιτών μας. Όχι μόνο γιατί καλύπτει ένα κενό. Αλλά γιατί παράλληλα με τη δευτεροβάθμια και ανωτέρα σχολή θηλέων (...) θεσμοθετεί μια λιγότερο κλασική εκπαίδευση, λιγότερο διδακτική και περισσότερο προσαρμοσμένη στις ανάγκες του εργατικού πληθυσμού».

Τα δύο πρώτα χρόνια σπουδών στη σχολή στόχευαν στην άνοδο του γενικού μορφωτικού επιπέδου των μαθητριών. Οι μαθήτριες παρακολουθούσαν τα δύο πρώτα χρόνια τα μαθήματα γενικής παιδείας, ενώ το τρίτο έτος ήταν αφιερωμένο στην επαγγελματική εξάσκησή τους. Για όσες δε είχαν ήδη επιλέξει το επάγγελμά τους παραδίδονταν ειδικά μαθήματα (Λογιστικά, Ραπτική, Μόδα ή Κεντητική) προετοιμασίας για τη μαθητεία, αλλά εκτός των ωρών διδασκαλίας[146].

Η διδασκαλία της Γαλλικής γλώσσας είχε ως στόχο την εκμάθηση ορθογραφίας, έκφρασης και ορθοφωνίας, ενώ η διδασκαλία της Γερμανικής γλώσσας ήταν περισσότερο πρακτική, δεδομένου ότι περιοριζόταν στη γνώση απαραίτητων γραμματικών εννοιών καθημερινής χρήσης.

Η Λογιστική ήταν κυρίως «οικιακή», ενώ στη διάρκεια της διδασκαλίας του Σχεδίου οι μαθήτριες σχεδίαζαν μοτίβα εμπνευσμένα συνήθως από λουλούδια τα οποία εφάρμοζαν στη διακόσμηση των ρούχων ή των επίπλων του σπιτιού.

Η Φυσική διδασκόταν κυρίως από την άποψη της εφαρμογής της στην οικιακή ζωή. Έτσι η καύση, ο ηλεκτρισμός, η ηλεκτρική θέρμανση, το τηλέφωνο, η αγωγιμότητα κ.ά. βρίσκονταν στο πρόγραμμα διδασκαλίας αυτού του κλάδου.

Το μάθημα της Υγιεινής, που από το 1870 διδασκόταν σχεδόν σε όλη την Ελβετία, αποσκοπούσε στην εκμάθηση των αρχών μιας Υγιεινής ζωής, έτσι ώστε αργότερα οι μαθήτριες να προφυλάξουν την οικογένειά τους από τις καταστροφικές ασθένειες με τις οποίες συχνά βρίσκονταν αντιμέτωπα τα φτωχότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα της Γενεύης[147].

---

[146] Το 1902, ο διευθυντής της επαγγελματικής εκπαίδευσης προσδιόριζε με ακρίβεια του χαρακτήρα του δευτεροβάθμιου κύκλου σπουδών διετούς διάρκειας φοίτησης: «Δεν υπάρχει καμιά σχέση με τη σχολή Οικιακής Οικονομίας και τα άλλα ιδρύματα δημόσιας εκπαίδευσης. Η σχολή δημιουργήθηκε όχι για να παρέχει εκπαίδευση, αλλά για να εξοικειώσει τα κορίτσια με τα οικιακά καθήκοντα. Ο ουσιαστικός της στόχος είναι να μεγαλώσει τα παιδιά της εργατικής τάξης σε τέτοιες συνθήκες, ώστε να είναι ικανές να κρατήσουν το νοικοκυριό τους με οικονομία, να ξέρουν να μπαλώνουν και να συντηρούν τα ρούχα τους, να μαγειρεύουν, να κρατάνε το σπίτι τακτικό και καθαρό, κ.ά. Η παιδεία, που τους παρέχεται σε διανοητικό επίπεδο, περιορίζεται στις πιο στοιχειώδεις έννοιες και έχει κυρίως για στόχο να τις συνηθίσει να σκέφτονται να παρατηρούν και να κρίνουν με κοινή λογική ». Όπως παρατηρεί η διευθύντρια το 1909, «τα πρώτα χρόνια (…) πρέπει να περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα με τη μορφή κειμένων, που αφορούν σε συνταγές και στις δαπάνες γι' αυτές». Όσο για το Σχέδιο, ο διευθυντής της επαγγελματικής εκπαίδευσης έδινε το 1910 σαφείς οδηγίες για το μάθημα αυτό. Έτσι η διδασκαλία του Σχεδίου στις δύο τάξεις της σχολής Οικιακής Οικονομίας, έπρεπε να αντιμετωπίζεται διαφορετικά απ' αυτήν στις τάξεις της μαθητείας. Στη σχολή Οικιακής Οικονομίας, το Σχέδιο έπρεπε να έχει γενικό χαρακτήρα και να κατευθύνεται κυρίως στη διαμόρφωση του γούστου των μαθητριών και στην ανάπτυξη της αίσθησης του ωραίου. Η γεωμετρική πλευρά του Σχεδίου, που είχε μεγάλη σημασία σε μια σχολή αρρένων, έπρεπε για τα κορίτσια να περιορίζεται στο απολύτως απαραίτητο και να δώσει τη θέση της στην αισθητική πλευρά. Ph. Barras, ό.π., σσ. 49-50.

[147] Υγιεινή του σώματος, ατομική Υγιεινή, δουλειά και ανάπαυση, ασκήσεις Γυμναστικής, μικρό σπιτικό φαρμακείο, προετοιμασία αφεψημάτων και καταπλασμάτων, απολύμανση, Υγιεινή μωρών ήταν μερικά από τα θέματα μελέτης αυτού του μαθήματος. Ph. Barras, ό.π., σ. 50.

Τέλος, η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, με τη μορφή συμβουλών και συζήτησης, είχε ως αντικείμενο τη μελέτη του εσωτερικού χώρου της οικίας. Το πρόγραμμά της περιλάμβανε την επιλογή και συντήρηση κατοικίας, των επίπλων, των ενδυμάτων και των υφασμάτων και άλλα. Όσον αφορά στις πρακτικές ασκήσεις, αυτές περιλάμβαναν την Κοπτική, τη Ραπτική[148] και την Επιδιόρθωση των Ενδυμάτων της οικογένειας, την Κεντητική, το Πλύσιμο και το Σιδέρωμα[149], καθώς και μαθήματα Μαγειρικής[150].

Κάθε μαθήτρια εργαζόταν στην κουζίνα κατά μέσον όρο είκοσι μία φορές στη διάρκεια του σχολικού έτους, ενώ το μάθημα της Μαγειρικής διαρκούσε τέσσερις διδακτικές ώρες[151].

Καθώς οι μαθήτριες είχαν τη δυνατότητα εφαρμογής των διδασκομένων αρχών του μαθήματος στο σπίτι τους, το ωράριο της σχολής Οικιακής Οικονομίας επέτρεπε σ'

[148] Η διδασκαλία της ραπτικής εσώρουχων ήταν σταδιακή και στόχευε στην ανάπτυξη της δεξιότητας των χεριών των μαθητριών Το μάθημα των εσώρουχων τον πρώτο χρόνο περιλάμβανε εκμάθηση σε κουμπότρυπες, φανέλες, μεσοφόρια, μπανιερά ή παντελόνια για παιδιά 1 ως 5 ετών. Τον επόμενο χρόνο τα κορίτσια αποκτούσαν την ικανότητα ραπτικής ασπρορούχων στα δικά τους μέτρα, πράγμα που έδινε ένα κίνητρο για το μάθημα αυτό. Με το μάθημα της Κοπτικής και Ραπτικής οι μαθήτριες του πρώτου έτους διδάσκονταν να ράβουν ένα φουστανάκι για μωρά, μια φούστα με βολάν για κορίτσια και μια μπλούζα χωρίς φόδρα. Την επόμενη χρονιά, το μάθημα χωριζόταν σε ραπτική φορεμάτων γυναικών και ραπτική παιδικών ενδυμάτων. Και εδώ τα κορίτσια μπορούσαν να ράβουν για τον εαυτό τους, όπως και στα υπόλοιπα μαθήματα, όπως π.χ. στο μπάλωμα, που ο οργανωτικός κανονισμός του 1908 χαρακτήριζε «ειδικά προορισμένο για τη συντήρηση των ρούχων του σπιτιού». Το πρόγραμμα των μαθημάτων αυτών αναφερόταν στο πρώτο έτος στο μπάλωμα πλεκτών αντικειμένων που είχαν φθαρεί, καθημερινών εσώρουχων ή ρούχων και στο δεύτερο έτος αποκατάσταση των λευκών ειδών και των ανδρικών πουκαμίσων. Ph. Barras, ό.π., σσ. 50-51.

[149] Η διδασκαλία του πλυσίματος και του Σιδερώματος γινόταν στον ειδικό χώρο του πλυντηρίου ο οποίος ήταν εξοπλισμένος με λεκάνες πλυσίματος, λεκάνες για ξέβγαλμα, στεγνωτήρες και τραπέζια Σιδερώματος. Στη διάρκεια των μαθημάτων, οι μαθήτριες χωρίζονταν σε τρεις ομάδες. Η μία ασχολιόταν με το πλύσιμο και οι άλλες δύο με το Σιδέρωμα. Στο πλυντήριο συντηρούσαν τα ασπρόρουχα, που χρησιμοποιούνταν στην κουζίνα της σχολής, καθώς και κομμάτια ύφασμα που έφερναν οι μαθήτριες από το σπίτι και ορίζονταν από τη δασκάλα με σαφή τρόπο. Και εδώ η διδασκαλία ήταν σταδιακή:
Οι μαθήτριες του πρώτου έτους άρχιζαν με το Σιδέρωμα (και το πλύσιμο) των επίπεδων ασπρορούχων, για να περάσουν αργότερα στα μισοφόρια και τις μπλούζες. Οι μαθήτριες του Β΄ έτους διδάσκονταν την Πλυντική και σιδερωτική ανδρικού πουκάμισου, το καθάρισμα δερμάτινων γαντιών και τη φροντίδα των δαντελών. Ph.Barras, ό.π., σ. 52.

[150] Τα μαθήματα μαγειρικής παραδίδονταν σε διαφορετικές εγκαταστάσεις εξοπλισμένες για το σκοπό αυτό. Φούρνοι, μαγειρεία, και όλα τα αντικείμενα και σκεύη, απαραίτητα στη μαγειρική, ήταν στη διάθεση των μικρών νοικοκυρών προσφέροντάς τους τη δυνατότητα εισαγωγής στα μυστικά της μαγειρικής. Η διδασκαλία αφορούσε την παρασκευή ισορροπημένων, νόστιμων και οικονομικών γευμάτων, τα οποία κατανάλωναν, εξασκούμενες ταυτόχρονα στη διαδικασία του σερβιρίσματος και της Καθαριότητας της κουζίνας. Ph. Barras, ό.π., σ. 51.

[151] Μια μικρή μονογραφία της σχολής που συντάχθηκε το 1914 μας πληροφορεί με ακρίβεια για το περιεχόμενο της διδασκαλίας: «Η δασκάλα της μαγειρικής οργανώνει από την πρώτη ημέρα τις μαθήτριές της σε ομάδες ή σε οικογένειες που περνούν διαδοχικά, με μια προκαθορισμένη σειρά, από τις διάφορες δουλειές του νοικοκυριού. Τους διδάσκει τα διάφορα πιάτα στη βάση μενού, που έχουν εγκριθεί από τη Διευθύντρια, πριν το Μαγείρεμα τους παραθέτει μια μεθοδική έκθεση, που αναφέρεται ιδιαίτερα στη θρεπτική αξία των τροφών, στον ρόλο τους στην Υγιεινή της Διατροφής και στο μαγείρεμά τους. Τις βάζει να καταγράψουν τις δαπάνες κάθε ημέρας και τους διδάσκει μια σωστή Οικιακή Λογιστική. Ασχολείται επίσης μαζί με τις μαθήτριες με τις αγορές, που απαιτούνται για τη λειτουργία του μαγειρείου». Ph. Barras, ό.π., σ. 51.

αυτές να υποκαταστήσουν ακόμη και τη μητέρα τους, έχοντας γνώσεις διαχείρισης οικοκυριού και εκπλήρωσης των οικιακών καθηκόντων, τις ώρες που δεν λειτουργούσε το σχολείο, δηλαδή τις πρωινές ώρες και τις μεσημεριανές ώρες πριν και μετά το γεύμα[152].

Το πέρασμα από μια τάξη στην επόμενη ήταν συνάρτηση του αποτελέσματος των πρακτικών εργασιών, που είχαν πραγματοποιηθεί στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς σε συνδυασμό με το βαθμό των εξαμηνιαίων εξετάσεων[153].

Η διάρκεια της σχολής Οικιακής Οικονομίας, σε ορισμένες περιπτώσεις, περιοριζόταν στο ένα έτος. Έτσι από το 1908 μερικά κορίτσια είχαν τη δυνατότητα να περάσουν στα τμήματα μαθητείας των *εργασιών με τη βελόνα* μετά το πρώτο έτος σπουδών, αν και αυτό δεν ήταν αποδεκτό με ευχαρίστηση από πολλούς και ιδιαίτερα από τα μέλη της ‘’Επιτροπής Εποπτείας’’, που θεωρούσαν ότι όλες οι μαθήτριες ήταν αναγκαίο να παρακολουθήσουν και τα δύο έτη Οικιακής Οικονομίας. Η μαθητεία τους σ’ αυτή την περίπτωση διαρκούσε δύο χρόνια χωρίς συντμήσεις. Εξάλλου, από το 1916, οι κοπέλες, που αποφοιτούσαν από την έκτη τάξη της δευτεροβάθμιας σχολής θηλέων, εισάγονταν στο δεύτερο έτος της σχολής Οικιακής Οικονομίας, αλλά ο αριθμός τους ήταν περιορισμένος αν λάβουμε υπόψη την κοινωνική και πολιτισμική απόσταση, που χώριζε τα δύο σχολεία. Ωστόσο ακόμα και περιορισμένο σε ένα μόνο έτος το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας με την άμεσα χρηστική του αξία και την ηθική του πλευρά ήταν ένα υποχρεωτικό πέρασμα για κάθε κορίτσι, που επιθυμούσε να κάνει τη μαθητεία του στη σχολή[154]. (Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του προγράμματος της επαγγελματικής σχολής Οικιακής Οικονομίας της Λωζάννης, όπως αναφέρεται στο παράρτημα 8).

---

[152] Τα μαθήματά τους άρχιζαν το πρωί στις 8:10 (7:10 το καλοκαίρι), σταματούσαν στις 11:00 και ξανάρχιζαν στις 14:10 μέχρι τις 17:00, ενώ την Πέμπτη και το Σάββατο το απόγευμα το σχολείο ήταν κλειστό. Πρακτικά η δουλειά στο μαγειρείο γινόταν σύμφωνα με το παρακάτω σχήμα:
Πρωί
Ομάδα 1. Άναβαν τη φωτιά. Γέμιζαν τους βραστήρες. Καθάριζαν τα λαχανικά. Μαγείρευαν τη σούπα.
Ομάδα 2. Ετοίμαζαν και μαγείρευαν το κρέας.
Ομάδα 3. Ετοίμαζαν και μαγείρευαν τα λαχανικά.
Ομάδα 4 Ετοίμαζαν και μαγείρευαν το επιδόρπιο.
Ομάδα 5. Έκαναν τα ψώνια. Έπλεναν τα πιάτα. Έστρωναν το τραπέζι και σέρβιραν.
Απόγευμα
Ομάδα 1. Καθάριζαν τους φούρνους
Ομάδα 2. Έπλεναν τα πιάτα.
Ομάδα 3. Σκούπιζαν τα πιάτα.
Ομάδα 4. Μάζευαν τα περισσεύματα. Τακτοποιούσαν τα ντουλάπια.
Ομάδα 5. Καθάριζαν τα ποτήρια και τα μαχαίρια. Ph. Barras, ό.π., σ. 53.

[153] Ο ελάχιστος μέσος όρος για να προαχθεί μια μαθήτρια ήταν το 1919 ο βαθμός 3,5 για τους θεωρητικούς κλάδους και 4 για τους πρακτικούς κλάδους. Στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς τα κορίτσια, που διακρίνονταν για τη συμπεριφορά τους και για την ποιότητα της εργασίας τους, ετύγχαναν πιστοποιητικού σπουδών, που τους απονεμόταν στη διάρκεια της τελετής προαγωγών. Ph. Barras, ό.π., σ. 53.

[154] Ph. Barras, ό.π., σσ. 48-54.

Εξάλλου στην πρώτη σειρά των γυναικείων διεκδικήσεων στο *Ελβετικό Συνέδριο Γυναικείων Θεμάτων* του 1896*,* ήταν η δημιουργία σχολών Οικιακής Οικονομίας, νυχτερινών μαθημάτων για εργάτριες και σχολών για τις οικιακές βοηθούς. Η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας αποσκοπούσε εκτός της γνώσης της τέχνης της Μαγειρικής, της Πλυντικής, της Συντήρησης Ασπρορούχων και στη Διαχείριση του Οικογενειακού Προϋπολογισμού, δεδομένου ότι έτσι θα απομακρύνονταν η φτώχεια και η κακή κατάσταση της δημόσιας υγείας (έξαρση αναιμίας σε άτομα ορισμένων κοινωνικών τάξεων), ενώ ταυτόχρονα θα θεραπευόταν η έλλειψη ζήτησης στο τομέα εργασίας των οικιακών βοηθών.

Έτσι στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην Ελβετία λειτουργούσαν είκοσι τέσσερις (24) σχολές Οικιακής Οικονομίας και σχολές οικιακών βοηθών, από τις οποίες μόνο πέντε (5) βρίσκονταν στη γαλλόφωνη Ελβετία. Συνήθως ήταν μικρές σχολές, οι οποίες δέχονταν κορίτσια απ΄ όλες τις κοινωνικές τάξεις. Η παλιότερη σχολή είχε ιδρυθεί στη Ζυρίχη το 1880 από το ζεύγος Μπος-Τζέγκχερ (Boos-Jegher), δύο ένθερμους υποστηρικτές του γυναικείου ζητήματος. Η *Εταιρεία Δημόσιας Χρησιμότητας Ελβετίδων* είχε ιδρύσει μεγάλο αριθμό σχολών. Ανάμεσα σ' αυτές συγκαταλέγονταν δύο Σχολές Υπηρετριών και τέσσερις (4) Σχολές Οικιακής Οικονομίας, στο Μπατς (1887), στο Μπόνισβιλ (1892), στο Μέγκεν (1896) και στο Σαιντ Γκάλ (1896). Το 1887 με πρωτοβουλία της Βίλιγκερ –Κέλερ (Villiger-Keller) και με τη βοήθεια του συλλόγου κυριών κοινής ωφελείας ιδρύθηκε η σχολή στο Λέντζμπουργκ (Lenzburg) και λίγο αργότερα στο Μπόνισβιλ (Boniswil-Aargau).

Το 1891 με πρωτοβουλία της Αμαλίας Μόζερ-Μόζερ (Amalia Moser-Moser) και τη βοήθεια του γυναικείου συλλόγου ιδρύθηκε Σχολή στο Χερτζογκένμπουσε (Herzogenbuchsee), η οποία λειτούργησε ως πρότυπο.

Όλες οι σχολές στην Ελβετία θεμελιώθηκαν και λειτούργησαν με τις αρχές και το πρόγραμμα της δούκισσας της Σχολής στο Μενώ (Mainau) της Γερμανίας.

Το 1891 ιδρύθηκε η Σχολή του Νιούκιρις αμ Θοργκάου (Neukirch am Thurgau) που μέχρι το 1904 είχε τετρακόσιες ογδόντα έξι (486) μαθήτριες.

Το 1896 η ανάληψη της επιχορήγησης των σχολών από την Ομοσπονδία αποτέλεσε προοδευτική καινοτομία, δεδομένου ότι οι προερχόμενες μαθήτριες από τα ασθενή οικονομικά στρώματα είχαν τη δυνατότητα φοίτησης σ' αυτές.

Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Μπάλντεγκ (Baldegg) ιδρύθηκε το 1830, δεκαετίες πριν από την ίδρυση αντίστοιχων σχολών σε άλλα καντόνια[155].

Επίσης σχολές ιδρύονταν από γυναικείες ενώσεις ή ακόμη από *Εταιρείες Δημόσιας Χρησιμότητας* ανδρών. Μια από τις λίγες, αν όχι η μόνη σχολή, που ιδρύθηκε από τις δημοτικές αρχές το 1893 στη γαλλόφωνη Ελβετία, ήταν η Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Καρούζ[156] (εικόνα 13).

Περί τα τέλη του 19ου αιώνα υπήρξε γενικότερα μια έκρηξη στη δημιουργία σχολών Οικιακής Οικονομίας και υπηρετριών[157] : 1878 -Μένζινγκεν (Menzingen), 1880 -Λουκέρνη, 1886- Βόρμπ (Βέρνη), 1887 -Λένζμπουργκ (Lenzburg), 1889 -Μπάσελ (Basel), 1890 -Κάισερογκστ (Kaiseraugst), 1891 -Βέρνη, 1892 -Μπόνισβιλ, 1895- Κιούρ (Chur), 1898 -Μπελφό (Belfaux) και Σατέλ (Chatel).

Στις αρχές του 20ου αιώνα σε κάθε μικρό χωριό λειτουργούσε σχολή Οικιακής Οικονομίας ή παραδίδονταν μαθήματα Μαγειρικής. (Στο παράρτημα 9, αναφέρεται κατάλογος των σχολείων Οικιακής Οικονομίας που λειτουργούσαν από το 1899-1933 στο καντόνι του Φρίμπουργκ)[158].

Τα τμήματα διδασκαλίας γυναικείων τεχνών

Το τμήμα διδασκαλίας γυναικείων τεχνών, καθώς και το εμπορικό τμήμα, θεωρούνταν τα απαραίτητα συμπληρώματα της εκπαίδευσης των κοριτσιών στην Οικιακή Οικονομία στις αρχές των σπουδών τους. Οι σπουδές ολοκληρώνονταν με την απόκτηση γνώσεων σε ένα επάγγελμα, το οποίο είχε ως προορισμό την εξασφάλιση των νέων κοριτσιών ενάντια στους κινδύνους της ζωής.

Στα τρία τμήματα μαθητείας των γυναικείων τεχνών, που λειτουργούσαν στη Σχολή (δηλαδή το εργαστήριο γυναικείων ενδυμάτων, το εργαστήριο παιδικών ενδυμάτων και το εργαστήριο εσωρούχων και κεντημάτων), η πνευματική εργασία ήταν περιορισμένη και ουσιαστικά επικεντρωμένη στην επαγγελματική ζωή.

Η θεωρητική διδασκαλία περιλάμβανε: γαλλικά (σύνταξη εμπορικών επιστολών), μαθήματα Λογιστικής, μαθήματα Δικαίου, όπου αναφερόμενα στις νομικές έννοιες οι οποίες ήταν απαραίτητες για τις γυναίκες, που εξασκούσαν κάποιο επάγγελμα, Υγιεινή

---

[155] G. Ernst, ό.π. σσ. 30-31.

[156] Ph. Barras, ό.π., σσ. 24-26. Ch. Renevey -Fry, *En attendant le prince charmant, l' éducation des jeunes filles a Genève 1740-1970,* SRED, Γενεύη 1997, σσ. 150-152.

[157] G. Ernest, ό.π., σ. 56.

[158] N. Seydoux, *L'introduction de l'enseignement ménager dans le canton de Fribourg*, Φρίμπουργκ 1996, σσ. 219-222.

και Σχέδιο, μαθήματα που κατείχαν ιδιαίτερα πλεονεκτική θέση, όπως έλεγε ο Σύμβουλος του Κράτους στην αναφορά του το 1901 για την πορεία της σχολής[159].

Αντίθετα με τις τάξεις της σχολής Οικιακής Οικονομίας, όπου οι μαθήτριες διδάσκονταν θεωρία και πρακτική σε ίσο αριθμό ωρών, στα εργαστήρια μαθητείας αφιέρωναν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου στα επαγγελματικά μαθήματα (είκοσι οκτώ ως τριάντα ώρες την εβδομάδα, αντί δώδεκα ωρών θεωρητικής εκπαίδευσης, το 1915). Η Κοπτική και Ραπτική ενδυμάτων ήταν ο κλάδος, όπου γινόταν η μεγαλύτερη εξάσκηση με μέσο όρο είκοσι τρεις ώρες την εβδομάδα, για να ακολουθήσει η επιδιόρθωση, η μόδα και το Κέντημα μηχανής και χειρός, που εισήχθηκε στο πρόγραμμα το 1901 (εικόνα 14). Εξαιτίας της σύντομης σχετικά διάρκειας της μαθητείας (ένα ή δύο έτη) οι νεαρές μαθητευόμενες δεν είχαν τα ίδια ωράρια με τις συμμαθήτριές τους, τις «νοικοκυρές». Η διδασκαλία δεν είχε πια κανένα στοιχείο του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Στόχος της ήταν να εκπαιδεύσει τις μαθητευόμενες στα σχετικά του επαγγέλματος, που είχαν επιλέξει ότι θα ακολουθούσαν. Όταν αποκτούσαν όλες τις απαραίτητες γνώσεις για την καλή άσκηση του επαγγέλματός τους, οι μαθήτριες αποφοιτούσαν από τη σχολή για να εργαστούν για λογαριασμό τους ή σε ένα εργαστήριο, όπου αναγνωρίζονταν ως οι καλύτερες του είδους τους. Στη διάρκεια των τελετών λήξης, που οργανώνονταν κάθε χρόνο από το Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας, οι μαθήτριες της σχολής διακρίνονταν για την εξαιρετική τους απόδοση, η οποία τις οδηγούσε στη γρήγορη επαγγελματική τους αποκατάσταση[160].

Ως προς αυτό η Επαγγελματική Σχολή Οικιακής Οικονομίας της Γενεύης είχε πετύχει το στόχο της.

Σύμφωνα με μια έκθεση για την πορεία της σχολής, η οποία αναφέρεται στο χρονικό διάστημα 1899-1908, όλες οι απόφοιτες μαθητευόμενες αποκαθίσταντο επαγγελματικά. Είναι πολύ πιθανό ότι το ίδιο συνέβαινε και στη συνέχεια, παρά τις αλλεπάλληλες οικονομικές κρίσεις[161].

[159] Τα χρόνια της μαθητείας το Σχέδιο διδάσκει στη μαθητευόμενη τις αναλογίες του ανθρώπινου σώματος και την αρμονική κοπή του ρούχου, βοηθώντας την έτσι να καταλάβει καλύτερα τους νόμους της κοπής και της συμμετρίας. (…) Θεωρούμε το Σχέδιο ένα παιδαγωγικό στοιχείο μεγάλης αξίας: εξοικειώνει το πνεύμα με την ταχύτητα της παρατήρησης, με την αίσθηση των διαστάσεων και των σχέσεων. Χρειάζεται λοιπόν εκπαίδευση του ματιού και του χεριού. Ph. Barras, ό.π., σ. 56.

[160] Ph. Barras, ό.π., σσ. 54-59. Ch. Renevey Fry, ό.π., σσ. 167-169.

[161] Archives du Département de l' Instruction Publique, Ecole ménagère, *Rapport sur la marche de l' Ecole pour 1917-1918*, cote:1988 va 18.18.48. Philippe Barras, ό.π., σ. 59.

Το Σεπτέμβριο του 1899 ιδρύθηκε ένα εμπορικό τμήμα[162] από το Μεγάλο Συμβούλιο και προσαρτήθηκε στην επαγγελματική σχολή Οικιακής Οικονομίας. Γίνονταν δεκτές μόνο μαθήτριες απόφοιτες του δεύτερου έτους της σχολής Οικιακής Οικονομίας.

Παιδαγωγική σχολή του Φρίμπουργκ (Fribourg)

Από τις αρχές του 20ού αιώνα έγινε αισθητή η αναγκαιότητα της ίδρυσης Παιδαγωγικής Σχολής για την εκπαίδευση διδασκαλισσών στον τομέα της Οικιακής Οικονομίας. Είχε προηγηθεί η εισαγωγή του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας ως υποχρεωτικό το 1904 από το Διευθυντή Δημόσιας Εκπαίδευσης Τζώρτζ Πίθον (George Python). Η Ντε Γκοτρώ ντε Βατενβίλ (De Gottrau de Wattewil)[163] ήταν η ιδρύτρια και η

---

[162] Ο στόχος του εμπορικού τμήματος ήταν λιγότερο φιλόδοξος απ' αυτόν των τμημάτων διδασκαλίας επαγγελμάτων με τη βελόνα, που επεδίωκαν να εκπαιδεύσουν επαγγελματίες υψηλού επιπέδου.
Η εβδομαδιαία διδασκαλία ήταν η ακόλουθη: τέσσερις ώρες γαλλικά, μία ώρα καλλιγραφία, δύο ώρες δίκαιο, δύο ώρες Υγιεινή, δύο ώρες Στενογραφία και γραφομηχανή. Έδιναν και δικαίως μεγάλη σημασία στις γλώσσες: τα γερμανικά και τα αγγλικά διδάσκονταν πέντε ώρες την εβδομάδα, καθώς και τα Λογιστικά που ήταν ίσως το σημαντικότερο μάθημα. Η διδασκαλία του ανταποκρινόταν στις επιθυμίες των ντόπιων εμπόρων από τους οποίους η διευθύντρια είχε ζητήσει το 1910 τη γνώμη τους για το ζήτημα: «Οι μαθήτριές μας να ξέρουν να μετρούν, να υπολογίζουν με ταχύτητα, να κάνουν ένα δελτίο αποστολής (…) το μάθημα των Λογιστικών πρέπει να παραμείνει απλό». Η διδασκαλία των μαθημάτων των εμπορικών προϊόντων (3ώρες/βδομάδα), εφοδίαζε τις νέες με γνώσεις σχετικά με την προέλευση και κατασκευή των περισσοτέρων από τα προϊόντα, που βρίσκονταν στο εμπόριο. Όσο για το μάθημα της μόδας και του δειγματισμού (2 ώρες/εβδομάδα) στόχος του ήταν να διδάξει στις μαθήτριες την παρουσίαση των εμπορευμάτων, προκειμένου να επιμελούνται ωραίες βιτρίνες. Τέλος, στο εμπορικό τμήμα παραδίδονταν επίσης μαθήματα Κοπτικής και ραπτικής, επιδιόρθωσης και κεντήματος. Το 1919 αυτά τα μαθήματα έγιναν προαιρετικά, γεγονός που μαρτυρεί την ελάφρυνση του προγράμματος, το οποίο σύμφωνα με τη γνώμη όλων, ήταν ιδιαίτερα φορτωμένο. Έτσι οι μαθήτριες είχαν ως ελεύθερη ημέρα την Πέμπτη και το Σάββατο το απόγευμα.
Εξαιτίας της συντομίας και της φύσης της εμπορικής διδασκαλίας, οι μαθήτριες της σχολής δεν μπορούσαν να συμμετέχουν στις εξετάσεις του τέλους της μαθητείας, που οργάνωνε το Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας. Έτσι δεν τους έμενε παρά το πτυχίο της σχολής, που το αποκτούσαν μετά την επιτυχία τους στις απολυτήριες εξετάσεις, που βαθμολογούνταν από μια ειδική επιτροπή την οποία διόριζε το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης.
Μέχρι το 1914, οι μαθήτριες του εμπορικού τμήματος δεν αντιμετώπιζαν δυσκολίες στην ανεύρεση εργασίας μετά το τέλος των σπουδών τους. Αλλά στη διάρκεια του Α' παγκόσμιου Πολέμου πολλές απ΄ αυτές επέστρεψαν στη σχολή για να παρακολουθήσουν μαθήματα περιμένοντας να καταλάβουν μια θέση στην αγορά εργασίας. Για την υπόλοιπη περίοδο, που μελετάμε δεν υπάρχουν στοιχεία για την απορρόφηση των κοριτσιών. Φαίνεται όμως πως δεν ήταν τόσο εύκολη όσο τα δεκαπέντε πρώτα χρόνια λειτουργίας της σχολής, γιατί το 1921, το κράτος για να διευκολύνει την επαγγελματική τους αποκατάσταση αναγκάστηκε να τις απαλλάξει από τα επαγγελματικά μαθήματα, που ήταν υποχρεωτικά για όλους τους νέους εργαζόμενους μέχρι δεκαέξι ετών. Τα αφεντικά, πράγματι, δίσταζαν να προσλάβουν νέους που είχαν ακόμα μαθητικές υποχρεώσεις, γιατί θα έπρεπε να τους δίνουν άδειες απουσίας από τη δουλειά. Philippe Barras, ό.π. σσ. 59-61.

[163] Το 1907 η de Gottrau de Wattewil ανέφερε στην έκθεση της ότι η παιδαγωγική σχολή Οικιακής Οικονομίας του Fribourg ήταν ίσως το μόνο ίδρυμα αυτού του είδους με πρόγραμμα τόσο ολοκληρωμένο και πρακτικό. Και πρόσθετε : «Τα γεύματα μαγειρεύονται για ένα σπίτι, που περιέχει διαφορετικά τραπέζια. Διδάσκεται πρακτικά η φροντίδα των δωματίων. Τα εσώρουχα πλένονται, σιδερώνονται, μπαλώνονται από τις μαθήτριες. Τα ρούχα συντηρούνται προσεκτικά, οι λογαριασμοί του σπιτιού γίνονται από τη διευθύντρια σε συνεργασία με τις μαθήτριες, οι προμήθειες γίνονται από τις μαθήτριες και ο κήπος είναι δική τους μέριμνα. Κάθε μαθήτρια οφείλει στη διάρκεια της διαμονής της στη σχολή να προετοιμάζει μια συλλογή υλικού, που θα χρησιμοποιήσει αργότερα στην τάξη της». Οι αναφορές που συνέτασσε η de Gottrau de Wattewil σταματούν το 1907 και ξαναρχίζουν το 1923 με την καινούργια

πρώτη διευθύντρια της Παιδαγωγικής Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Φρίμπουργκ, του πρώτου καντονιού που λειτούργησε τέτοιου είδους σχολή, με στόχο την εκπαίδευση διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας, μεγάλο μέρος των οποίων προερχόταν από τη Γαλλία (Παράρτημα 10, σχετικά με το πρόγραμμα μαθημάτων για τις δόκιμες διευθύντριες σχολών Οικιακής Οικονομίας στο Φρίμπουργκ).

Στο μεταξύ ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος αναστάτωσε κάπως τη ζωή της σχολής. Το 1914, οι περισσότερες μαθήτριες του παιδαγωγικού τμήματος ήταν αλλοδαπές: δεκατρείς (13) Ρουμάνες, πέντε (5) Γαλλίδες, μία (1) Αμερικανίδα, μία (1) Ουγγαρέζα, δύο (2) Φινλανδέζες, δύο (2) Ελληνίδες και έντεκα (11) Ελβετίδες, από τις οποίες τρεις ήταν κάτοικοι του Φρίμπουργκ. Ο πόλεμος ξέσπασε κατά τη διάρκεια των εξετάσεων και οι ξένες μαθήτριες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα. Έτσι οι μοναχές, που ασχολούνταν με το σχολείο, ανακλήθηκαν στη Γαλλία[164].

Προϊόντος του χρόνου, οι σπουδές στη σχολή παρατάθηκαν και ενώ η εκπαίδευση διαρκούσε ένα έτος, απαραίτητη προϋπόθεση εγγραφής ήταν η κατοχή πτυχίου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που δηλώνει την αναβάθμισή του. Έτσι από το 1927-1955 η διάρκεια σπουδών στην παιδαγωγική ακαδημία ήταν διετής, από το 1955-1963 αυξήθηκε κατά μισό έτος, ενώ από το 1963-1974 ήταν τριετής. Το 1953 στη σχολή προστέθηκε το τμήμα οικογενειακής βοήθειας.

Το 1972, η Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης ενέταξε στη σχολή την εκπαίδευση ‘’διδασκαλισσών με τη βελόνα’’ και έτσι από το 1974 μ’ αυτή την προσθήκη η διάρκεια σπουδών επεκτάθηκε στα τέσσερα έτη[165].

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στο δημοτικό σχολείο

Σε όλα τα δημοτικά σχολεία λειτουργούσαν τάξεις Οικιακής Οικονομίας, στις οποίες δύο ημέρες την εβδομάδα, Τρίτη και Τετάρτη, διδάσκονταν μαθήματα που αφορούσαν τα του οίκου με πρακτικές εφαρμογές, ενώ δύο φορές την εβδομάδα Οικιακή Οικονομία και Υγιεινή.

Στα καντόνια της Μπαλ- Βιλ (Bale-Ville), Γενεύης, Λουκέρνης, Σολέρ και Σβάιτς (Schwytz), η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας ήταν υποχρεωτική βάσει νόμου. Στο

διευθύντρια, την Ουρσουλίνα Bernardine Metzeger. «Fête du jubilée des 75 ans de l’ Ecole normal cantonale», rue de Morat 237, Vendredi, 26-10-1979, σ. 2.

[164] Ο σύμβουλος του κράτους Τζωρτζ Πίθον (George Python) ζήτησε τότε από την αδελφότητα των Ουρσουλίνων να αναλάβει τη διεύθυνση του σχολείου. Έτσι ορίστηκε διευθύντρια η αδελφή Μπερναρντίν Μέτζερ (Bernardine Metzeger), διευθύντρια εργασιών η αδελφή Τζούλια Κόνους (Julia Conus) και επόπτρια η αδελφή Αγκάθ Φαβρ (Agathe Favre).

[165] «Fête du jubilée des 75 ans de l’ Ecole normal cantonale», rue de Morat 237, Vendredi, 26-10-1979, σσ. 2-3.

καντόνι της Αργκοβί (Argovie) εισήχθηκε η διδασκαλία του μαθήματος στο δημοτικό με την ψήφιση νόμου στις 18 Μαΐου 1941, χωρίς όμως να ορίζεται ο τρόπος εφαρμογής της. Απευθυνόταν σε μαθήτριες ηλικίας δεκατριών έως δεκατεσσάρων ετών, της τελευταίας δηλαδή σχολικής τάξης του δημοτικού σχολείου.

Ο αριθμός ωρών διδασκαλίας αυτού του μαθήματος ήταν 130-160 το χρόνο και οι ώρες κατανέμονταν ανάμεσα στους κλάδους της Οικιακής Οικονομίας, της Διατροφής, της Μαγειρικής και μερικές φορές της Βρεφοκομίας και της Κηπουρικής (οι εργασίες με τη βελόνα: Ραπτική – Κεντητική δεν περιλαμβάνονταν σ' αυτές).

Σε κάθε καντόνι ορισμένες ιδιαιτερότητες διαφοροποιούσαν τη διδασκαλία αυτού του μαθήματος[166]:

Στο Μπαλ Βίλ, το δημοτικό αποτελείτο από δύο ομάδες:

- Το καθαυτό δημοτικό, που αποτελείτο από τέσσερις τάξεις, για μαθητές έξι έως δέκα ετών.
- Το δευτεροβάθμιο σχολείο, που περιλάμβανε επίσης τέσσερις τάξεις για κορίτσια δέκα έως δεκατεσσάρων ετών. Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας κατανέμονταν σε δεκατρείς (13 ώρες) την εβδομάδα, στη διάρκεια των δύο τελευταίων ετών.

Στο καντόνι της Γενεύης, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας ήταν υποχρεωτική για όλα τα κορίτσια, τα οποία αποφοιτώντας από την έκτη τάξη του δημοτικού, δεν επιθυμούσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο δευτεροβάθμιο σχολείο, ή είχαν διακόψει την παρακολούθηση για δύο τουλάχιστον χρόνια, δηλαδή έως την ηλικία των δεκαπέντε ετών. Στην πόλη, η συμπληρωματική φοίτηση των κοριτσιών αφορούσε τάξεις προμαθητείας με τμήματα κατεύθυνσης την εμπορική επιμόρφωση και την οικιακή επιμόρφωση. Το πρόγραμμα και των δύο τμημάτων περιλάμβανε το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας από επτά έως δώδεκα ώρες την εβδομάδα και της Μαγειρικής από τέσσερις έως έξι εβδομάδες. Στη διετούς διάρκειας Επαγγελματική Σχολή Οικιακής Οικονομίας της πόλης της Genève, τα κορίτσια διδάσκονταν Οικιακή Οικονομία είκοσι οκτώ (28) ώρες την εβδομάδα. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας των πρακτικών αρχών Βρεφοκομίας και στα δύο τμήματα, οι μαθήτριες πραγματοποιούσαν πρακτική εξάσκηση διάρκειας μιας εβδομάδας επί οκτώ έως εντεκάμισι ώρες, σε ένα βρεφονηπιακό σταθμό, ενώ αφιέρωναν ένα μέρος πρακτικών μαθημάτων Ραπτικής ρούχων για μωρά.

[166] J. Plancherel & M.Michod, «L'enseignement ménager en Suisse», L' instruction publique en Suisse, *Annuaire 1941*, σ. 71.

Στην επαρχία, τα κορίτσια ολοκλήρωναν την υποχρεωτική φοίτηση στις δευτεροβάθμιες επαρχιακές τάξεις, όπου διδάσκονταν παράλληλα με τα γενικά μαθήματα, μαθήματα θεωρητικής και πρακτικής Οικιακής Οικονομίας, Υγιεινής και Βρεφοκομίας, Ραπτικής και Κεντήματος. Τα μαθήματα Μαγειρικής πραγματοποιούνταν στην πόλη, επί δύο ή τρεις συνεχείς εβδομάδες.

Στο καντόνι της Σολέρ, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στο δημοτικό σχολείο υφίσταντο με δύο μορφές, στην όγδοη τάξη, με τέσσερις ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα και στην όγδοη τάξη με δεκαέξι έως δεκαοκτώ ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα.

Και στις δύο περιπτώσεις, η διδασκαλία της Ραπτικής και της Κεντητικής ήταν διάρκειας έξι ωρών την εβδομάδα.

Η εισαγωγή της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας ως υποχρεωτικού μαθήματος για όλες τις μαθήτριες του δημοτικού σχολείου πραγματοποιήθηκε από τις κοινότητες των καντονιών: Απενζέλ Π-Ε(Apenzell P-E), Βέρνης, Μπαλ- Καμπάν (Bale-Campagne), Γκλαρίς (Glaris), Νοϊσατέλ (Neuchatel), Σαιντ-Γκάλεν (Saint-Gallen), Ούρι (Uri) και Ζυρίχης[167].

Το 1941, όλες οι κοινότητες του καντονιού του Γκλαρίς, εκτός από μία, εκατόν τριάντα πέντε (135) κοινότητες της Βέρνης, εβδομήντα έξι (76) κοινότητες με δημοτικό και τριάντα έξι (36) με δευτεροβάθμιο σχολείο του Σαιντ-Γκάλεν, σαράντα (40) κοινότητες της Ζυρίχης, δέκα (10) κοινότητες του Νοϊσατέλ και τέσσερις (4) κοινότητες του Ούρι έκαναν χρήση του δικαιώματός τους για την υποχρεωτική εισαγωγή του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο δημοτικό. Μερικές ωστόσο κοινότητες των καντονιών Γκρισόν, Νίντβανλντ, Θιργκοβί και Ζούγκ οργάνωναν ελεύθερα τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στο δημοτικό σχολείο.

Η ελάχιστη απαιτούμενη ηλικία των μαθητριών ήταν δεκατριών ετών στις κοινότητες των καντονιών της Βέρνης, Γκλαρίς, Σαιντ-Γκάλεν, Ζουγκ και Ζυρίχης και δεκατεσσάρων στις κοινότητες της Θιργκοβί και Ούρι. Πολλές κοινότητες των καντονιών της Βέρνης, Σαιντ-Γκάλεν και Ζυρίχης εισήγαγαν ήδη δύο ώρες διδασκαλίας Οικιακής Οικονομίας την εβδομάδα στην προτελευταία τάξη του σχολείου.

Παρά το γεγονός ότι όλες οι κοινότητες, που εισήγαγαν αυτό το μάθημα στο δημοτικό σχολείο, το δίδασκαν εκατόν είκοσι ως εκατόν εξήντα ώρες την εβδομάδα στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς (δεν περιλαμβάνονταν το μάθημα Ραπτικής και Κεντήματος), το

[167] Ό.π., σ. 72.

καντόνι του Ούρι δημιούργησε στην τελευταία τάξη μία τάξη Οικιακής Οικονομίας, διάρκειας τριάντα έως σαράντα εβδομάδων και είκοσι τρεις έως τριάντα ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα. Από τους δεκατρείς κλάδους του προγράμματος σπουδών, δέκα (10) ήταν κλάδοι Οικιακής Οικονομίας.

Επίσης το κόστος των σχολικών γευμάτων και των εργαλείων για το μάθημα Ραπτικής διαφοροποιείτο από καντόνι σε καντόνι. Σε μερικά καντόνια οι μαθήτριες πλήρωναν ένα μικρό ποσό, σε άλλα όχι. Αλλού, η δωρεάν συμμετοχή αφορούσε σε όλο το καντόνι, όπως στη Γενεύη, στο Ζούγκ και στη Ζυρίχη. Αντίθετα, στις κοινότητες των καντονιών της Θιργκοβί, Γκλαρίς και Σβάϊτς οι μαθήτριες συμμετείχαν στα έξοδα πληρώνοντας ένα συμβολικό ποσό[168].

Το 1926 σε ανακοίνωσή της η Διεύθυνση Εκπαίδευσης σχετικά με τις σχολές Οικιακής Οικονομίας, που χρηματοδοτήθηκαν από την πολιτεία, αναφερόταν στο γεγονός ότι αυτές είχαν σε μεγάλο ποσοστό το χαρακτήρα των σχολών περαιτέρω εκπαίδευσης των κοριτσιών και σε μικρό ποσοστό λειτουργούσαν μαθήματα Οικιακής Οικονομίας για κορίτσια, που ήταν σε ηλικία υποχρεωτικής φοίτησης σε σχολείο, στα πλαίσια ενός διευρυμένου προγράμματος σχολείου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ο συνολικός αριθμός των σχολείων ήταν πενήντα τρία (53), ενώ άλλες δώδεκα (12) ιδιωτικές σχολές και ιδρύματα υποστηρίχθηκαν οικονομικά. Το 1930 τα σχολεία, που επιχορηγούνταν με μεγάλα χρηματικά ποσά ήταν εξήντα εννιά (69), ενώ το 1942, πενήντα πέντε (55) ιδιωτικές σχολές επιχορηγούνταν από την πολιτεία και σε εβδομήντα έξι (76) κοινότητες διδάσκονταν μαθήματα Οικιακής Οικονομίας.

Τον χειμώνα του 1942-43 καθιερώθηκε η υποχρεωτική διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στην όγδοη τάξη (πρωτοβάθμια εκπαίδευση) και στο πρώτο έτος των σχολείων περαιτέρω εκπαίδευσης (επαγγελματικά σχολεία για κορίτσια). Αυτήν την δυνατότητα αξιοποίησαν από τις διακόσιες τριάντα μία (231) κοινότητες της Ελβετίας οι εκατόν πέντε (105). Στις υπόλοιπες κοινότητες το μάθημα καθιερώθηκε σταδιακά με την κατασκευή εξοπλισμένων κουζινών[169].

Η εισαγωγή του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο δημοτικό σχολείο στη χώρα, είχε ως στόχο την αρμονική σύνθεση των γνώσεων των μαθητριών, στην ανάπτυξη του ενδιαφέροντος και των ικανοτήτων τους για τις οικιακές εργασίες. Έτσι ένα κορίτσι δεκατριών έως δεκατεσσάρων ετών, εκπαιδευόταν στην καθαριότητα και την τάξη, αναπτύσσοντας την επιδεξιότητα και εργαζόμενο με ορθολογική τεχνική διαπίστωνε

[168] Ό.π., σ. 73.
[169] G. Ernst, ό.π. σ. 136.

πως η μη ορθή τήρηση των νόμων θα έχει ως συνέπεια τη σπατάλη πόρων (τροφίμων, υλικών), καθώς και τη σπατάλη χρόνου. Επίσης στα πλαίσια αυτής της εκπαίδευσης οι νέες διδάσκονταν πως η θρεπτική αξία μιας τροφής δεν εξαρτάται πάντοτε από την αγοραστική της τιμή ούτε από τη γευστική της απόλαυση, διαφορετικά έθετε σε κίνδυνο την υγεία τους και τον προϋπολογισμό της οικογένειας. Η ατομική και η ομαδική εργασία οδηγούσαν τις μαθήτριες στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών και ευθυνών και οι γνώσεις στην απόκτηση συνηθειών όπως της προσοχής, της παρατήρησης, της ορθής σκέψης, του ελέγχου των κινήσεων, και τέλος στη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους.

Ο ρόλος του μαθήματος αυτού στο δημοτικό καθόριζε τον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητριών περισσότερο σε γυναικεία επαγγέλματα, με βάση τις εμπειρίες και τις γνώσεις, που αποκτήθηκαν.

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας για τις μαθήτριες, που ήταν απόφοιτες δημοτικού σχολείου, ήταν υποχρεωτική σε όλη την επικράτεια των καντονιών Φρίμπουργκ, Λουκέρνης, Βωντ, Ζουγκ και Ζυρίχης. Ανάλογοι νόμοι ψηφίστηκαν στο καντόνι Σβάϊτς (20 Δεκεμβρίου 1940), με έναρξη ισχύος εφαρμογής το 1943, και στο Αργκοβί (18 Μαΐου 1941), ενώ το Μπαλ-Βιλ και το Τέσιν προωθούσαν τη μελέτη του ζητήματος αυτού.

Ο ομοσπονδιακός νόμος, που όριζε ως ελάχιστη ηλικία των κοριτσιών τα δεκαπέντε έτη για την εισαγωγή τους στη μαθητεία, δημιούργησε μια ενοχλητική κατάσταση στα καντόνια, δεδομένου ότι η ηλικία της χειραφέτησης ήταν τα δεκατέσσερα έτη.

Σε οχτώ καντόνια, δηλαδή στα Απενζέλ Ρ.Ε., Μπαλ-Καμπάν, Βέρνης, Γκριζόνς, Σαιντ-Γκάλεν, Σαφ- χάουζ (Schaff-house), Σολέρ, Ούρι, οι κοινότητες είχαν δικαίωμα να ορίσουν υποχρεωτική τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο, ενώ το καντόνι Γκλαρίς είχε την πρόθεση να παραχωρήσει στις κοινότητες το δικαίωμα αυτό με νέο νομοΣχέδιο.

Οι κοινότητες των καντονιών Απενζέλ Ρ.Ι., Νοϊσατέλ, Όμπβαλντ, Θιργκοβί, Τεσίν και Βαλαίς οργάνωσαν τη μη υποχρεωτική διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο. Αντίθετα σε πολλά καντόνια, το ομοσπονδιακό γραφείο βιομηχανίας τεχνών – επαγγελμάτων και εργασίας, και για οικονομικούς λόγους με πρόθεση την προώθηση του μαθήματος, ενθάρρυνε την ομαδοποίηση των γειτονικών κοινοτήτων (Απενζέλ, Φρίμπουργκ, Βωντ, Ζούγκ, Ζυρίχης) σε κύκλους μαθημάτων Οικιακής

Οικονομίας εξασφαλίζοντας την οργάνωση και τη λειτουργία των απαιτούμενων εγκαταστάσεων. Έτσι διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο κατανεμήθηκε σε ένα ή δύο χρόνια ή σε τρεις χειμώνες ή ακόμα σε δύο εξάμηνα. Επίσης η διδασκαλία ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί μία ημέρα την εβδομάδα ή δύο ως πέντε συνεχείς ημέρες, με εξαίρεση το καντόνι του Βωντ, το οποίο κατένειμε το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας σε ένα ολόκληρο χρόνο, με τριάντα δύο έως τριάντα έξι ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα. Απ' αυτές δύο ώρες διδάσκονταν γαλλικά και μία ώρα τραγούδι.

Το μάθημα της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο είχε διαφορετική κατανομή σε κάθε καντόνι[170].

Με βάση τα ωρολόγια προγράμματα διαπιστώνεται ότι διδάσκονταν χωρίς εξαίρεση, τα μαθήματα της Υγιεινής, Διατροφής, Οικιακής Οικονομίας, Οικιακών Λογιστικών, Βρεφοκομίας, Μαγειρικής, Ραπτικής – Μπαλώματος, Πλυσίματος και Σιδερώματος. Ορισμένα καντόνια συμπλήρωναν το πρόγραμμα με τη μελέτη της Περίθαλψης Αρρώστων, Κηπουρικής και Θρησκευτικών. Η μελέτη της μητρικής γλώσσας και η Πολιτική Αγωγή περιλαμβάνονταν μερικές φορές στο πρόγραμμα, ίσως γιατί συνέβαλαν στη συμπληρωματική μόρφωση της αυριανής συζύγου και μητέρας.

Η διδασκαλία ήταν εντελώς δωρεάν στα καντόνια Ζούγκ και Ζυρίχης, ενώ οι μαθήτριες στα καντόνια Μπαλ-Καμπάν, Φρίμπουργκ και Όμπβαλντ συμμετείχαν οικονομικά για τη σίτισή τους στη σχολή, καθώς και στα υλικά Ραπτικής και Κεντήματος. Στο καντόνι Νοϊσατέλ οι μαθήτριες συμμετείχαν οικονομικά μόνο για σίτιση, σε αντίθεση με το καντόνι Απενζέλ, όπου ήταν δωρεάν και οι μαθήτριες κατέβαλαν χρήματα για τα υλικά της Ραπτικής /κεντήματος. Στα καντόνια της Βέρνης και Σαιντ Γκαλ το ζήτημα της πληρωμής των υλικών Ραπτικής και κεντήματος δεν ρυθμιζόταν, ενώ οι κοινότητες είχαν τη δυνατότητα να απαιτήσουν μια μικρή οικονομική συμβολή στη σίτιση.

---

[170] Στον πίνακα που ακολουθεί αναγράφονται μερικές μορφές κατανομής της διδασκαλίας μετά το δημοτικό σχολείο της Οικιακής Οικονομίας σε μερικά καντόνια:

Απενζέλ (Appenzell R.I.)	2 μαθήματα των 50 ωρών το χρόνο	100 ώρες
Μπαλ-Καμπάν (Bale-Campagne)	1-2 χρόνια με σύνολο ωρών	200 ώρες
Βέρνης (Berne)	2 χρόνια	320-400 ώρες
Φρίμπουργκ (Fribourg)	2 χρόνια	680-720 ώρες
Γκριζόν (Grisons)	1 ή 2 χρόνια ή 3 χειμώνες	240-360 ώρες
Όμπβαλντ (Obwald)	1 ή 2 εξάμηνα και κάθε χειμώνα	370 ώρες
Σαιντ-Γκάλεν (Saint-Gallen)	2 χρόνια ή 3 εξάμηνα	240 ώρες
Ούρι (Uri)	2 χρόνια	280-360 ώρες
Βωντ (Vaud)	1 χρόνο	1.360-1.480 ώρες
Ζούγκ (Zoug)	2 χρόνια	200 ώρες
Ζυρίχη	2 χρόνια	200-320 ώρες.

Τα κορίτσια, που ήταν απόφοιτες δημοτικού σχολείου, είχαν ακόμα τη δυνατότητα να φοιτήσουν σε ένα από τα πολλά "εσωτερικά"' σχολεία Οικιακής Οικονομίας, οικοτροφεία θηλέων ή γεωργικές οικιακές σχολές. Η Ελβετία διέθετε το 1941, δεκαοκτώ (18) γεωργικές σχολές Οικιακής Οικονομίας από τις οποίες τέσσερις (4) στη γαλλόφωνη Ελβετία. Οι περισσότερες απ' αυτές ήταν τμήματα των γεωργικών σχολών για νέους.

Σ' αυτή την ηλικία (δεκαπέντε ως δεκαεπτά χρόνων) η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας κατηύθυνε τις σκέψεις, τις προσπάθειες, τη ζωή τους. Απαιτούνταν συνεχής και επίμονη προσέγγιση της οικογένειας καθώς και γνώση της κατάστασής της, ώστε να συνεργαστεί προκειμένου να στηριχθεί το εκπαιδευτικό ιδανικό.

Σύμφωνα με το πνεύμα της εποχής, αν πέρα από τις πρακτικές γνώσεις του νοικοκυριού, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το σχολείο μετέδιδε στις νέες το πνεύμα της εξυπηρέτησης, της αφοσίωσης, της απλότητας και της οικονομίας, είχε πετύχει το στόχο της[171].

Ορισμένοι τύποι οργάνωσης της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο[172]

Φρίμπουργκ -Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας απευθυνόταν σε όλα τα κορίτσια, που ήταν απόφοιτες του δημοτικού σχολείου (δεκαπέντε ετών), οι οποίες κατοικούσαν στο καντόνι και δεν φοιτούσαν σε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, γυμνάσιο ή επαγγελματική σχολή.

Έτσι όλα τα κορίτσια, που αποφοιτούσαν από το δημοτικό και παρέμεναν σπίτι τους, όπως οι μαθητευόμενες κάθε επαγγέλματος, οι υπηρέτριες, οι εθελόντριες και οι εργάτριες εργοστασίων κλήθηκαν να παρακολουθήσουν μαθήματα του συμπληρωματικού σχολείου μία ημέρα την εβδομάδα επί δύο χρόνια (σαράντα εβδομάδες κάθε χρόνο).

Το πρόγραμμα του πρώτου έτους περιλάμβανε : Ατομική Υγιεινή, Υγιεινή και Διατήρηση Σπιτιού, Μαγειρική, Διατροφή, Ραπτική και Επιδιόρθωση ασπρορούχων, Πλύσιμο και Σιδέρωμα απλών ρούχων, Κηπουρική. Στο δεύτερο έτος, οι μαθήτριες διδάσκονταν στοιχεία Βρεφοκομίας, Περίθαλψης Αρρώστων, Οικιακά Λογιστικά, Κοπτική και Ραπτική μπλούζας, φούστας και ανδρικού πουκάμισου, Μαγείρεμα και Διατροφή, εξάλειψη λεκέδων και Σιδέρωμα, Μπάλωμα και Κηπουρική. Τους θερινούς μήνες οι μαθήτριες και των δύο ετών παρακολουθούσαν μαθήματα συντήρησης τροφίμων (κονσερβοποίηση).

[171] J. Plancherel & M. Michod, ό.π., σσ. 73-75.
[172] J. Plancherel & M.Michod, ό.π., σσ. 75-80.

Υπήρχε, ωστόσο, και μία σχολή Οικιακής Οικονομίας για κάθε σχολικό κύκλο οικιακών. Ο κύκλος Οικιακής Οικονομίας συγκέντρωνε στην κοινότητα-έδρα της σχολής όλες τις γειτονικές κοινότητες σε ακτίνα τεσσάρων χιλιομέτρων. Η κοινότητα της έδρας της σχολής παρείχε τις εγκαταστάσεις για τα μαθήματα, τον κήπο και τις κατοικίες των διδασκαλισσών, ενώ τα άλλα έξοδα κατανέμονταν εξίσου κάθε χρόνο ανάμεσα σ' όλες τις κοινότητες του κύκλου, υπό τον έλεγχο του Κρατικού Συμβουλίου. Το 1941 υπήρχαν εξήντα πέντε (65) κύκλοι Οικιακής Οικονομίας, ενώ για την κάλυψη της υποχρεωτικής μετασχολικής διδασκαλίας Οικιακής Οικονομίας σε όλο το καντόνι επρόκειτο να δημιουργηθούν επιπλέον τέσσερις (4) κύκλοι.

Στην πόλη, οι νεαρές εργάτριες καλούνταν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα το Σάββατο, κατόπιν διευθετήσεων με τη διεύθυνση των εργοστασίων, ώστε να απαλλάσσονται από τα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας τις περιόδους παραγωγικής αιχμής και να τα συμπληρώνουν αργότερα, σε στιγμές ύφεσης της παραγωγής ή σε περιόδους ανεργίας. Το ίδιο συνέβαινε και με τις μαθητευόμενες σε διάφορα επαγγέλματα. Το γεγονός τούτο εξασφάλιζε στις νεαρές εργάτριες τη δυνατότητα παρακολούθησης των μαθημάτων και γενικότερης ωφέλειας στη ζωή τους, χωρίς όμως ουσιαστικά να πλήττεται η οικονομική κατάσταση των εργοστασίων. Οι μαθήτριες συμμετείχαν στα έξοδα για τα γεύματα του σχολείου, καθώς και για τα σύνεργα και υλικά για ρουχισμό και κεντήματα, που κατασκεύαζαν για τον εαυτό τους.

Γκριζόν- Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο σ' αυτό το καντόνι ήταν προαιρετική, εκτός από τις δύο κοινότητες Καστρίς (Kastris) και Βαλέντας (Valendas) -(1918-1919), όπου ήταν υποχρεωτική. Τα νέα κορίτσια αμέσως μετά την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο παρακολουθούσαν τα μαθήματα, στα οποία η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας κατανέμονταν σε ένα έως δύο χρόνια, ανάλογα με τις κοινότητες. Οι περισσότερες κοινότητες πραγματοποιούσαν τη διδασκαλία σε τρεις χειμερινές περιόδους και κάθε μάθημα περιλάμβανε είκοσι εβδομάδες με έξι ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα, δηλαδή συνολικά εκατόν είκοσι ώρες για κάθε μάθημα[173].

Οι δαπάνες για τη λειτουργία του σχολείου μοιράζονταν ανάμεσα στις κοινότητες, τις γυναικείες οργανώσεις και την Ομοσπονδία, ενώ τα έξοδα των γευμάτων πληρώνονταν

[173] Τα μαθήματα συνήθως κατανέμονταν με τον παρακάτω τρόπο:

1ο μάθημα:	μπάλωμα	50 ώρες / Ράψιμο	50 ώρες / μελέτη προϊόντων	20 ώρες
2ο μάθημα:	Μαγείρεμα	100 ώρες / Διατροφή	20 ώρες / Υγιεινή	
3ο μάθημα	μπάλωμα	30 ώρες / Ράψιμο	70 ώρες / Οικιακή Οικονομία	20 ώρες
4ο μάθημα	ύφανση	100 ώρες / αργαλειός / Οικιακή Οικονομία		
ή αλλιώς	Ράψιμο και μπάλωμα ρούχων για αγόρια		100 ώρες / Οικιακή Οικονομία	

J. Plancherel & M. Michod, ό.π., σ. 76.

σε αναλογία από το καντόνι και τις μαθήτριες σε είδος και σε προϊόντα. Τα υλικά για το Ράψιμο /Κέντημα πληρώνονταν από τις μαθήτριες.

Ζυρίχη - Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο ήταν υποχρεωτική από το 1932 και αφορούσε κορίτσια ηλικίας δεκαέξι ετών. Για να εξασφαλιστεί η παρακολούθηση δημιουργούνταν από το σχολείο πολλές μορφές μαθημάτων, οι οποίες κάλυπταν τουλάχιστον διακόσιες ώρες διδασκαλίας.

Έτσι ανάλογα με τις συνθήκες της εργασίας τους, οι νέες μπορούσαν να επιλέξουν ανάμεσα σε ένα μάθημα Οικιακής Οικονομίας τριών ωρών την εβδομάδα επί τέσσερα εξάμηνα, ή ένα μάθημα Οικιακής Οικονομίας έξι ωρών την εβδομάδα επί δύο εξάμηνα, ή ακόμη ένα μάθημα Οικιακής Οικονομίας τριάντα ωρών την εβδομάδα επί οκτώ εβδομάδες.

Τα μαθήματα πραγματοποιούνταν πριν τις 8:00 το βράδυ, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η παρουσία των εργαζόμενων γυναικών. Επίσης υπήρχε η δυνατότητα απαλλαγής από το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας για τις νέες, που παρακολουθούσαν μαθήματα μαθητείας, με την προϋπόθεση αμέσως μετά το τέλος της περιόδου μαθητείας να παρακολουθήσουν ένα ειδικό τμήμα.

Όμπβαλντ - Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο ήταν προαιρετική, αλλά έως το 1941 όλες οι κοινότητες αυτού του καντονιού διέθεταν μία σχολή Οικιακής Οικονομίας, για κορίτσια ηλικίας τουλάχιστον δεκαπέντε ετών. Τα μαθήματα πραγματοποιούνταν το χειμερινό εξάμηνο, σε τέσσερα απογεύματα των τεσσάρων ωρών την εβδομάδα, δηλαδή τριακόσιες εβδομήντα ώρες κάθε χειμώνα, και ολοκληρώνονταν σε ένα ως τρία χειμερινά εξάμηνα. Η οικονομική συμμετοχή των μαθητριών αφορούσε μόνο στα υλικά Χειροτεχνίας και σε ένα συμβολικό ποσό για τη σίτισή τους.

Βωντ- Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στο καντόνι ήταν υποχρεωτική, όπως εξάλλου οριζόταν από το νόμο της 19ης Φεβρουαρίου 1930 και είχε μετασχολικό χαρακτήρα. Η συνέχιση της πρωτοβάθμιας διδασκαλίας απευθυνόταν σε μαθήτριες δεκαπέντε έως δεκαέξι ετών, οι οποίες δεν ακολουθούσαν ειδικές σπουδές. Η διάρκεια των μαθημάτων ήταν ένα έτος, ενώ το ωράριο προέβλεπε είκοσι οκτώ έως τριάντα έξι ώρες εβδομαδιαίως.

Το καντόνι διέθετε (φθινόπωρο 1941) πενήντα τάξεις (50) Οικιακής Οικονομίας, από τις οποίες οι τριάντα τρεις (33) ήταν κοινοτικές ενώ οι δεκαεπτά (17) ανήκαν σε κοινότητες, που περιέβαλαν την έδρα της σχολής σε ακτίνα τεσσάρων χιλιομέτρων. Το 1941, εκατόν

δεκαέξι (116) κοινότητες είχαν συνδεθεί επίσημα με μια κοινοτική τάξη Οικιακής Οικονομίας ή μια τάξη του κύκλου.

Οι οικονομικές συνθήκες και ο πόλεμος καθυστέρησαν τη δημιουργία νέων τάξεων σε πολλές περιοχές του καντονιού. Η προθεσμία των δέκα ετών, που δόθηκε βάση νόμου στις κοινότητες για την οργάνωση της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας, παρατάθηκε και μετά το 1941, όπως εξάλλου αρχικά οριζόταν.

Καθεμιά από τις τάξεις Οικιακής Οικονομίας διέθετε μία κουζίνα με δύο, τρεις ή τέσσερις φούρνους ώστε να επιτρέπεται η εργασία οκτώ έως δεκαέξι μαθητριών, που χωρίζονταν αντίστοιχα σε δύο, τρεις και τέσσερις οικογένειες. Στην αίθουσα σπουδών, που συνήθως επικοινωνούσε με την κουζίνα παρακολουθούσαν οι μαθήτριες όλα τα μαθήματα γενικής παιδείας, Ραπτικής και Σιδερώματος. Έτσι την ίδια στιγμή μια ομάδα μαθητριών παρακολουθούσε πρακτικά μαθήματα Μαγειρικής, ενώ μια άλλη στη διπλανή τάξη μάθημα Κοπτικής ή Ραπτικής. Οι εγκαταστάσεις συμπληρώνονταν με ένα πλυσταριό, στο οποίο εργάζονταν δέκα έως δεκαέξι μαθήτριες και επίσης έναν κήπο.

Η πρακτική διδασκαλία περιλάμβανε Μαγειρική (εξακόσιες ογδόντα ώρες), Πλύσιμο και Σιδέρωμα (εκατόν είκοσι ώρες), Κοπτική- Ραπτική- Μπάλωμα (τριακόσιες ώρες). Η θεωρητική διδασκαλία χωρίζονταν σε δύο κλάδους αυτόν της Οικιακής Παιδείας και τον κλάδο Γενικής Παιδείας. Στον πρώτο κλάδο διδάσκονταν Υγιεινή- Βρεφοκομία- Περίθαλψη Ασθενών, Διατροφή, Οικιακή Οικονομία, Οικιακή Λογιστική, Αγωγή Πολίτη και στοιχειώδη δικαιώματα και γυναικεία θέματα. Κάθε μάθημα διδασκόταν από σαράντα ώρες. Στο δεύτερο κλάδο διδάσκονταν Γαλλικά (ογδόντα ώρες) και Τραγούδι- Γυμναστική (σαράντα έως ογδόντα ώρες).

Τα γεύματα δίνονταν στο σχολείο τις ημέρες της Μαγειρικής (εβδομήντα πέντε έως ογδόντα το χρόνο) δωρεάν. Τα υλικά για τη διδασκαλία Ραπτικής /Κεντήματος ήταν δωρεάν, ωστόσο όμως η αγορά υλικών για τη Ραπτική ορισμένων ατομικών αντικειμένων (φούστα, φόρεμα, μπλούζα) επιβάρυνε τις μαθήτριες.

Τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας χρηματοδοτούσαν οι κοινότητες με κρατική επιχορήγηση, που κάλυπτε το 40% του συνόλου των δαπανών.

Οι προσπάθειες για την προώθηση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας επεκτείνονταν όχι μόνο στο μετασχολικό επίπεδο, αλλά και πέραν αυτού. Σημαντική ήταν η δράση των επιτροπών των καντονιών, πολλές από τις οποίες συμμετείχαν στην ελβετική ένωση για την οικιακή υπηρεσία. Αυτή η ένωση σε συνεργασία με δεκαέξι (16) γυναικείες οργανώσεις και το ομοσπονδιακό γραφείο βιομηχανίας τεχνών και επαγγελμάτων ενδιαφερόταν για το ζήτημα της εκπαίδευσης των οικιακών βοηθών και τη

βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους. Έτσι οργανώνονταν μαθήματα για τις νοικοκυρές, καθώς επίσης και μαθήματα εισαγωγής στη μαθητεία της Οικιακής Οικονομίας, με εσωτερικές μαθήτριες για ένα τρίμηνο, οι οποίες στη συνέχεια έκαναν πρακτική εξάσκηση σε μια οικογένεια. Στόχος αυτών των εισαγωγικών μαθημάτων ήταν η τόνωση του ενδιαφέροντος και η εμφύτευση της αγάπης για τα οικιακά καθήκοντα, με την πρώτη πρακτική εισαγωγή στις οικιακές εργασίες. Τέτοιου είδους μαθήματα είχαν οργανωθεί έως το 1941 στα καντόνια Grisons, Obwald, Valais, Vaud, Schwyz και Zoug, τα οποία ελέγχονταν συνήθως από τα μέλη της επιτροπής μαθητείας, ενώ σε ορισμένα καντόνια ελέγχονταν από το κράτος και ειδικότερα από το τμήμα Δημόσιας Εκπαίδευσης του Φρίμπουργκ ή το τμήμα Γεωργίας του Βωντ.

Ορισμένες κοινότητες δε για να εξασφαλίσουν όσο το δυνατόν περισσότερο την εκπαίδευση της μαθητευόμενης νοικοκυράς, οργάνωναν μαθήματα (Haushaltlehrmeisterinnenkurse) για τις οικοδέσποινες, ώστε να ακολουθήσουν μετέπειτα τα μαθήματα μαθητείας.

Επίσης σε ορισμένα καντόνια πραγματοποιούνταν μαθήματα τελειοποίησης οικιακών υπαλλήλων, με μεγάλο κοινωνικό όφελος, δεδομένου ότι συνέβαλαν στην αναγνώριση αυτού του επαγγέλματος.

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετά το δημοτικό σχολείο μερικές φορές παρεχόταν με τη μορφή μετακινούμενων μαθημάτων από πόλη σε πόλη, που απευθύνονταν τόσο σε ενήλικες όσο και σε κορίτσια, που είχαν αποφοιτήσει από το δημοτικό, δεδομένου ότι τα περισσότερα απ' αυτά δεν έθεταν κανένα περιορισμό ηλικίας για τις μαθήτριες. Η ιδιωτική πρωτοβουλία συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην οργάνωση αυτών των μαθημάτων σε συνεργασία με το κράτος. Στα καντόνια του Σαιντ-Γκάλεν, Τεσίν, Ούρι, Βαλαίς το κράτος ανέλαβε την πρωτοβουλία για την οργάνωσή τους, ενώ σε άλλα καντόνια οι γυναικείες οργανώσεις.

Τα καντόνια του Απενζέλ, Βέρνης, Γκλαρίς, Γκριζόν, Όμπβαλντ, Νοϊσατέλ, Σαιντ-Γκαλ, Τεσίν, Ούρι και Βαλαί πραγματοποιούσαν κάθε χρόνο μετακινούμενα μαθήματα (cours ambulants) ανά πόλη. Ειδικότερα με διάταγμα[174] το ελβετικό υπουργείο

[174] Στο διάταγμα αναγράφονται διατάξεις σχετικές με τη λειτουργία των σχολών Οικιακής Οικονομίας:
Το διδακτικό γενικά προσωπικό έπρεπε να είναι πολύ καλά εκπαιδευμένο, καλλιεργημένο με καλούς τρόπους συμπεριφοράς και ώριμες προσωπικότητες.
Στο ίδιο διάταγμα επίσης αναφέρεται ότι ήταν απαραίτητη η αυστηρή τήρηση του προγράμματος διδασκαλίας.
Το λιγότερο έξι ώρες την εβδομάδα πραγματοποιούνταν θεωρητικά μαθήματα κατά τη διάρκεια μιας ή δυο ημερών, πρωινές ή απογευματινές ώρες. Στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είχε ενταχθεί το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, χωρίς αυτό να επιφέρει την κατάργηση των αντίστοιχων σχολών.

Οικονομικών το 1915, στη Βέρνη, αναφερόμενο στα σχολεία Οικιακής Οικονομίας, όριζε τους στόχους των σχολείων, που αποσκοπούσαν σε μία πρακτική και επαγγελματική εκπαίδευση και στην σωστή διαπαιδαγώγηση των μαθητριών. Ο στόχος αυτός επιτυγχανόταν με την αυστηρή τήρηση του προγράμματος διδασκαλίας, το οποίο σύμφωνα με το διάταγμα δεν περιλάμβανε μόνο Κοπτική-Ραπτική και Εργόχειρα, γιατί τότε η εκπαίδευση θεωρούνταν ελλιπής. Έτσι ονομάστηκε σχολείο Οικιακής Οικονομίας χρηματοδοτούμενο από το καντόνι, όπου στα θεωρητικά διδασκόμενα μαθήματα περιλαμβάνονταν Γερμανική γλώσσα, Λογιστική, Τήρηση Βιβλίων, Γνώσεις Οικιακού Προϋπολογισμού, Παιδαγωγικά, Νομοθεσία, Υγιεινή, Οικιακή Οικονομία, με σκοπό την καλλιέργεια της παρατήρησης και της κριτικής σκέψης των μαθητριών, ενώ η πρακτική άσκηση αφορούσε στα εργόχειρα, στο Σχέδιο, στην Κοπτική-Ραπτική, στο Μπάλωμα και στη μεταποίηση, στο Μαγείρεμα, στο Πλύσιμο των ρούχων και στο Σιδέρωμα, στις Εργασίες Καθαριότητας και Καλλωπισμού. Η ύλη και το πρόγραμμα διδασκαλίας διέφερε από σχολείο σε σχολείο λόγω των ιδιαιτεροτήτων και των διαφορετικών αναγκών της τοπικής κοινωνίας.

Στο συγκεκριμένο διάταγμα αναγράφονται παραδείγματα προγραμμάτων διδασκαλίας έξι και οκτώ εβδομαδιαίων ωρών.

Μαθήματα Οικιακής Οικονομίας για ενήλικες

Οι πρωτοβουλίες στον τομέα αυτό από το κράτος, τις κοινότητες και τις γυναικείες οργανώσεις ήταν πολυάριθμες, δεδομένου ότι αυτοί οι τρεις φορείς συνεργάζονταν στην

Οι μαθήτριες έπρεπε να είναι τουλάχιστον δεκαέξι ετών, χωρίς να αποκλείονται μεγαλύτερες ή και παντρεμένες γυναίκες, για τις οποίες τα μαθήματα γίνονταν και βραδινές ώρες.

Ο αριθμός των μαθητριών κάθε τάξης κυμαίνονταν από οκτώ στα πρακτικά μαθήματα και έως τριάντα για τα θεωρητικά. Η τακτική φοίτηση των μαθητριών εξασφαλιζόταν με την τήρηση απουσιών, καθώς και με την πληρωμή 3 Fr ως εγγύηση για κάθε μάθημα. Πέραν τούτου οι μαθήτριες ήταν απαλλαγμένες από δίδακτρα, ενώ ο διευθυντής του σχολείου μπορούσε να καθορίσει ένα χρηματικό ποσό για τα υλικά της πρακτικής εξάσκησης.

Η επιτυχία του σχολείου εξαρτιόταν από την ποιότητα του διδακτικού προσωπικού. Έτσι οι δασκάλες της πρακτικής εξάσκησης ήταν απόφοιτες του σχολείου Οικιακής Οικονομίας με μεγάλη πείρα. Οι δασκάλες των θεωρητικών μαθημάτων προέρχονταν από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Δασκάλες διαφόρων ειδικοτήτων δίδασκαν σε περισσότερα από ένα σχολεία, όταν αυτά βρίσκονται σε γειτονικά χωριά. Τα έξοδα διαμονής και Διατροφής των διδασκαλισσών καλύπτονταν από το σχολείο. Η διδασκόμενη ύλη δεν αποστηθίζονταν, αλλά το βιβλίο κατείχε συμβουλευτική θέση, η διδασκαλία με άλλα λόγια έπρεπε να ήταν εποπτική και εμπειρική. Η αποζημίωση των διδασκαλισσών για την προσφερόμενη διδασκαλία βρίσκονταν σε συνάφεια με τις τοπικές συνθήκες. Η αξιολόγηση της προόδου των μαθητριών γινόταν κατά τακτά χρονικά διαστήματα από μια επιτροπή γυναικών-νοικοκυρών της τοπικής κοινωνίας και καταγραφόταν στο βιβλίο του σχολείου. Οι αίθουσες ανταποκρίνονταν στους κανόνες Υγιεινής, όπως επίσης και τα καθίσματα και οι πάγκοι εργασίας στις σωματικές διαστάσεις ενός ενήλικα. Στα εργαστήρια κοπτικής-ραπτικής τα μαθήματα διεξάγονταν σε μεγάλα τραπέζια εργασίας. Η κουζίνα του σχολείου βρισκόταν στο ισόγειο ή ακόμη στον πρώτο όροφο, για λόγους χρηστικότητας. Οδηγίες για τα σχολεία Οικιακής Οικονομίας. Διάταγμα του ελβετικού υπουργείου οικονομικών, 1915. *Anleitung für die hauswirtschaftlichen Fortbildungsschulen, 1915,* Neukomm και Zimmermann in Bern, 1915, σσ. 5-18, 19, 28.

πρακτική οργάνωση και οικονομική υποστήριξη του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας για ενήλικες.

Τα μαθήματα αυτά περιλάμβαναν όλους τους κλάδους της επιστήμης της Οικιακής Οικονομίας. Η μορφή και η διάρκειά τους επηρεάζονταν από τις τοπικές και περιβαλλοντικές ανάγκες του προγράμματος. Τα μαθήματα αυτά είχαν ως στόχο την προσαρμογή των νοικοκυρών στις διάφορες οικονομικές συνθήκες[175] και διαχωρίζονταν:

- σε μαθήματα μικρής διάρκειας δύο έως τριών ωρών σε ένα απόγευμα ή βράδυ,
- σε ταχύρρυθμα μαθήματα τριών έως δέκα απογευμάτων την εβδομάδα ή τριών μηνών, που πραγματοποιούνταν σε δύο μισά της ημέρας κάθε εβδομάδα,
- σε δύο εβδομάδες με πέντε απογεύματα τριών ωρών το καθένα, που πραγματοποιούνταν στην επαρχία στο τέλος του φθινοπώρου ή στις αρχές του χειμώνα,
- πρακτικές επιδείξεις Κηπουρικής, Μαγειρικής, σε συνεργασία με γεωργικές επιχειρήσεις ή βιομηχανίες αερίου, ηλεκτρισμού κ.λπ.

Η διδασκαλία των περισσοτέρων απ' αυτά ήταν δωρεάν, ενώ οι μαθήτριες συμμετείχαν με ένα συμβολικό ποσό στα έξοδα του μαθήματος Μαγειρικής[176].

Μαθήματα Οικιακής Οικονομίας για οικοδέσποινες

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας, που απευθυνόταν σε οικοδέσποινες ή τουλάχιστον σε γυναίκες, που είχαν ήδη μια κάποια πείρα από νοικοκυριό και την οργάνωση του σπιτιού όφειλε την παροχή γνώσεων και την ταυτόχρονη συνειδητοποίηση του ρόλου τους στο σύνολο του έθνους. Θεωρούνταν λοιπό αναγκαίο οι νοικοκυρές να γνωρίζουν τον τρόπο διεύθυνσης του νοικοκυριού τους και τη διαχείριση των αγαθών της οικογένειάς τους, χωρίς σπατάλη, σε σχέση με το οικονομικό σύστημα του έθνους. Έτσι η χρησιμοποίηση με ορθολογικό τρόπο των προμηθειών από τις νοικοκυρές οδήγησε σε μεγάλα αποθέματα τροφίμων, ιδιαίτερα τη χρονική διάρκεια του πολέμου. Οι γνώσεις για τη Διατροφή και το Μαγείρεμα θεωρούνταν απαραίτητες για την παρασκευή ισορροπημένων και υγιεινών γευμάτων. Επίσης τα μαθήματα αυτά καθοδηγούσαν τις μαθήτριες στην οικονομία ρουχισμού, προϊόντων Καθαριότητας, κ.ά.

---

[175] Στη διάρκεια του πολέμου ενημέρωναν τις γυναίκες για τις οικονομικές διαδικασίες δίνοντας ακριβείς ενδείξεις για τη διατήρηση της δημόσιας υγείας παρά τη διανομή τροφίμων με το δελτίο και την αποφυγή της σπατάλης ενώ συνέβαλαν στην ανύψωση του ηθικού των γυναικών. Όλα τα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας στη διάρκεια του πολέμου υποστηρίζονταν οικονομικά από την Ομοσπονδία. J. Plancherel & M. Michod, ό.π.

[176] J. Plancherel & M.Michod, σ. 80.

Οι γυναίκες κατανοούσαν την ευθύνη τους όχι μόνο στον οικονομικό τομέα, αλλά και στον ηθικό, καθώς και στον πνευματικό. Η οικοδέσποινα ήταν υπεύθυνη όχι μόνο για τη διαφύλαξη των υλικών αγαθών της οικογένειας, αλλά και του πνεύματος του σπιτικού. Η διατήρηση της ενότητας, της αρμονίας και της διαφύλαξης των παραδόσεων, συνέβαλε στην ευμάρεια της πατρίδας[177].

Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα η καλλιέργεια σίτου αποτελούσε την κύρια πηγή εισοδήματος και εξαγωγών στο καντόνι του Σολόθουρν (Solothurn). Έτσι πρόβαλε η ανάγκη ενίσχυσης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και η εναρμόνισή της με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των σχολείων με την παραγωγή και την οικονομία. Τον Απρίλιο του 1873 οι πρώτες αλλαγές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση οδήγησαν στην καθιέρωση της υποχρεωτικής μετεκπαίδευσης με μαθήματα σχετικά με την γεωργία, την βιοτεχνία, την τεχνολογία και το εμπόριο.

Η αλλαγή της εκατονταετίας προέβαλε την ανάγκη ίδρυσης επαγγελματικών γεωργικών σχολείων.

Το Νοέμβριο του 1909 η πρώτη γεωργική σχολή του καντονιού άνοιξε τις πύλες της στους πρώτους σαράντα εννιά (49) μαθητές μετά από εισαγωγικές εξετάσεις. Η σχολή στεγάστηκε σε ένα πρώην ορφανοτροφείο στο Στάινγκρουμπ (Steingrube) (εικόνα 15).

Με τη λειτουργία της θερινής σχολής Οικιακής Οικονομίας το 1921 καλύφθηκε άλλη μια εκπαιδευτική ανάγκη του καντονιού. Το πρώην ορφανοτροφείο του Στάινγκρουμπ (Steingrube) λειτουργούσε τον χειμώνα ως γεωργική σχολή για τα αγόρια και το καλοκαίρι ως σχολή Οικιακής Οικονομίας για κοπέλες από όλα τα κοινωνικά στρώματα με στόχο την προετοιμασία τους για την ανάληψη των καθηκόντων τους ως μητέρων και συζύγων.

Το Δεκέμβριο του 1929 η πλειοψηφία του πληθυσμού του καντονιού με δημοψήφισμα αποφάσισε τη μεταστέγαση της σχολής στο νέο κτήριο Βάλιερχοφ (Wallierhof), στα νοτιανατολικά της πόλης Σολόθουρν, σε μία έκταση τριάντα έξι (36) εκταρίων και την αγορά κτημάτων, που θα ανήκαν στην σχολή, γεγονός που πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 1932. Το 1949 έγινε και η μεταφορά της σχολής Οικιακής Οικονομίας στο καινούργιο κτήριο[178] (εικόνα 16).

[177] J. Plancherel & M.Michod, σ. 89-91.
[178] H. Jordi*, 50 Jahre Bauernschule des Kantons Solothurn, 1909/1959*, Solothurn 1959, σσ. 5-10.

Το σύστημα εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας στη γερμανόφωνη Ελβετία [179]

Ταξινόμηση σε μορφή πίνακα των σχολών Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας στην γερμανόφωνη Ελβετία με οικοτροφείο :

	Έτος ίδρυσης	**Ιδρυτής**	**Διάρκεια Μαθημά-των**	**Αριθμός Μαθη-τριών**	**Αριθμός Διδ.προ-σωπικού**	**Απόφοιτοι μέχρι το1908**	**Δίδακτρα**
1.**Ααργκού Μπόνισβιλ**							
	1890	Σύλλογος Κοινωφελ. Γυναικών Ελβετίας	5 μήνες	14	2	533	100/150 Fr.
Λένσμπουργκ							
2.Βέρνη							
πόλη Βέρνη	1889	.>>	5 μήνες	20	2	468	100/150
Χέρτζογκεν-Μπούσι	1889	>>	6 μήνες	20	2 μόνιμες 2 βοηθητ.	450	150
	1891	Σύλλογος Γυναικών	6 μήνες 4 βδομάδες Μαγειρικής	19	2 μόνιμες 1βοηθητ.	245 οικ.οικον. 507 μαγειρ.	60-100
Ίμμερ							
	1895	Οικον.και κοινωφ. εταιρεία του καντονιού	12 μήνες	30	3 μονιμ. 3 βοηθητ.	400	800
Βορμπ							
3.**Γκράουντμπουγκεν**							
Κερ	1886	>>	3 μήνες 5 μήνες	26	2 μόνιμες 5 βοηθητ.	1362	140-270
	1895	Εταιρεία Κοινής	3,4,και 5	20	2 μόνιμες 2 βοηθητ.	681	Μηνιαίως 60 Fr.

[179] E. Coradi – Stahl, Praesidentin des Schweiz, Gemeinn, Frauenvereins, Eidg. Expertin Für Hauswirtschaftliches u. Berufliches Bildungswesen, Zürich, *Congrès International d' enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, ταμπέλες 1 και 2, σσ. 175-211.

4.Σαιντ - Γκάλεν St.Gallen		Ωφελείας	μήνες				
	1896	Σύλλογος		20	3μόνιμες	382	120-
5.Λουκέρνη		Γυναικών	6 μήνες		3βοηθητ.		160Fr.
Σερς		Κοιν.Ωφελ.					
		Ελβετίας					
Βέγκις							
	1907	Καντόνι		16	2μόνιμες	-	
			10		2βοηθητ.		
			βδομάδες			-	
	1895	Σύλλογος		17	2μόνιιμες		
		Γυναικών			2βοηθητ.		200 Fr.
6.Θουργκάου		Κοιν.Ωφελ.	4 μήνες				
Νέουκρις		Ελβετίας					
7.Ζυρίχη						-	
Βίντερθερ	1891	Κυρία		21	2μόνιμες	597	
		Altwegg-			3βοηθητ.		250Fr.
		Scherb	5 μήνες				
Πόλη							
Ζυρίχης							
	1891	Σύλλογος		16	2μόνιμες	564	
		Γυναικών			3βοηθητ.		130-160
			6 μήνες				
	1898	>>		24	3μόνιμες	333	
					4βοηθητ.		70Fr.
			6 μήνες				μηνιαίως

Πίνακας 1.2. Σχολές Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας με οικοτροφείο στη γερμανόφωνη Ελβετία.

ΠΗΓΗ: E. Coradi – Stahl, Praesidentin des Schweiz, Gemeinn, Frauenvereins, Eidg. Expertin Für Hauswirtschaftliches u. Berufliches Bildungswesen, Zürich, Congrès International d' enseignement ménager, Φρίμπουργκ 1908, ταμπέλες 1 και 2, σσ. 175-211.

Τον Ιούνιο του 1921 στους χώρους της Γεωργικής Σχολής του Άρενμπεργκ (Arenenberg)[180] μετά από απόφαση του καντονιού Θοργκάου λειτούργησε στους θερινούς μήνες (τρεις μήνες) ένας κύκλος μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας (εικόνα 17, 18). Για τη διδασκαλία αρχικά χρησιμοποιήθηκαν οι εγκαταστάσεις της Γεωργικής

[180] Ωριαίο Πρόγραμμα της θερινής Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Arenberg, 1953.

05:30 Εγερτήριο	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
06:00-06:45	1ο Τμήμα Εργασίες στην Κουζίνα 2ο Τμήμα Εργασίες στα Δωμάτια 3ο Τμήμα Φροντίδα Πουλερικών και Εργασία Σπιτιού					
06:45	*Πρωινό*					
07:15-08:00	1ο Τμήμα Εργασίες στην Κουζίνα 2ο Τμήμα Εργασίες στα Δωμάτια 3ο Τμήμα Φροντίδα Πουλερικών και Εργασία Σπιτιού					
08:00-08:50	Μάθημα Γεωργικής Εκμετάλλευσης	Οικοκυρική	Θεωρία Μαγειρικής	Μάθημα Διατροφής	Βρεφοκομεία	Εκτροφή Πουλερικών και Χοίρων
09:00-12:00	I. Μαγειρική / II. Εργόχειρο / III. Κηπευτική	I. Μαγειρική / II. Εργ. Σπιτιού / III. Εργόχειρο	I. Μαγειρική / II. Εργόχειρο / III. Πλύσιμο Ρούχων	I. Μαγειρική / II. Σιδ. & Υφ. / III. Εργόχειρο	I. Μαγειρική / II. Σιδέρωμα / III. Εργόχειρο	I. Μαγειρική / II. Καθαριότητα / III.
12:00	*Μεσημεριανό Φαγητό*					
12:30-13:30	1ο Τμήμα Εργασίες στην Κουζίνα 2ο Τμήμα Διατήρηση σε καλή κατάσταση της τραπεζαρίας 3ο Τμήμα Εργασίες Σπιτιού					
14:10-15:00	Σιδ. Για κάδων / Εργόχειρο / Εργόχειρο	Λογιστικά / Εκτροφή Πουλερικών και Χοίρων	Σιδέρωμα / Κηπευτική / Πλύσιμο Ρούχων	Γερμανικά / Κηπευτική	Θεωρία Μαγειρικής / Υγιεινή	Ελεύθερο
15:10-16:00						
16:00-17:00	*Διάλειμμα*					
17:00-19:00	Μαγειρική / Εργόχειρο / Κηπευτική	Μαγειρική / Κηπευτική / Δίπλωμα Ρούχων	Μαγειρική / Κηπευτική / Πλύσιμο Ρούχων	Μαγειρική / Εργόχειρο / Κηπευτική	Μαγειρική / Εργ. Σπιτιού / Παρασκευή Άρτου	Μαγειρική / Ελεύθερο
19:00	*Δείπνο*					
20:00-21:00	Εμπέδωση	Εμπέδωση	Ελεύθερο	Τραγούδι	Εμπέδωση	Ελεύθερο

Κάθε μέρα από τις 06:00-08:00 ανά δύο μαθήτριες, Υφαντική. Lüdi H., «Rückblick auf die Entstehungsgeschichte und Entwicklung der Thurgauischen Landwirtschaftlichen Schule», J*ubiläumsschrift Zur Feier des fünfzigjährigen Bestehen der Schule, 1904-1954/Bericht über das Schuljahr 1953-54,* Huber und Co. Aktiengesellschaft Frauenfeld 1954, σ. 165.

Σχολής. Στη σχολή διδάσκονταν τα εξής μαθήματα: Μαγειρική, Πλύσιμο ρούχων, Σιδέρωμα, Καθαριότητα του Σπιτιού, Εργασία στον Κήπο, Τήρηση Λογιστικών Βιβλίων και Γεωπονική.

Στον κανονισμό των σχολείων εργασίας για τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, του καντονιού Θοργκάου, το 1926[181], ορίζεται ο σκοπός αυτών των σχολείων, ο οποίος ήταν η διδασκαλία των μαθητριών, προκειμένου να αποκτήσουν κατανόηση, επιδεξιότητα, ακρίβεια, αυτονομία στη διευθέτηση και αποπεράτωση των εργόχειρων, εργατικότητα, τάξη, καθαριότητα και αποταμίευση[182].

Όλες οι μαθήτριες (9-15 ετών) ήταν εσωτερικές, ενώ για την εγγραφή τους στη σχολή απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η ηλικία των δεκαεπτά ετών τουλάχιστον, το αποδεικτικό ικανοποιητικής σχολικής εκπαίδευσης, και η καλή κατάσταση της υγείας τους. Η εκπαίδευσή τους ήταν υποχρεωτική εκτός της περίπτωσης ειδίκευσης γυναικείων επαγγελμάτων (μετά το 13^{ο} έτος της ηλικίας τους). Το 1942 ο αριθμός των μαθητριών αυξήθηκε από είκοσι τέσσερις (24) σε τριάντα έξι (36) ενώ το 90% αυτών, προέρχονταν από γεωργικές οικογένειες του καντονιού Θοργκάου (Thurgau).

Έως και τη δεκαετία του 1960, στους κόλπους της Γεωργικής Σχολής λειτουργούσε και η Σχολή Οικιακής Οικονομίας για την εκπαίδευση κοριτσιών στη διεύθυνση ενός γεωργικού νοικοκυριού[183].

Η εκπαίδευση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας

Στα δεκατρία (13) καντόνια Αργκοβί, Βέρνης (που είχε δύο σχολές, μία στη Βέρνη και μία στο Πορεντριού για το γαλλικό τμήμα του καντονιού), Μπαλ Βιλ, Φρίμπουργκ, Γενεύης, Γκριζόν, Λουκέρνης, Σαιντ-Γκάλεν, Σβάϊτς, Τεσίν, Βωντ, Ζούγκ, Ζυρίχης λειτουργούσε από μια Παιδαγωγική Σχολή Οικιακής Οικονομίας με σκοπό την εκπαίδευση διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας.

Αυτές οι σχολές υπάγονταν είτε στο κράτος (Μπαλ-Βιλ, Γενεύης, Βωντ) ή ανήκαν σε πολιτιστικές οργανώσεις (σχολή Αργκοβί), είτε σε ενώσεις δημοσίου συμφέροντος ή γυναικείες ενώσεις (Βέρνη, Φρίμπουργκ, Γκριζόν και Ζυρίχης) ή ακόμη σε θρησκευτικά

---

[181] *Thurganisches Schulewesen Smmlung der Gesefze und Virordunngen befreffend die Primarschule, Madohenarbeits- und Fortbildungsschuel*, 1926, Κανονισμός λειτουργίας των σχολείων του Thurgau σσ. 64-69.

[182] Ο κανονισμός λειτουργίας όριζε τους κανόνες που αφορούσαν τη διοίκηση του σχολείου και την υπακοή των μαθητριών, τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντα των διδασκόντων, καθώς και τους όρους εκλογής του διδακτικού προσωπικού, ενώ καταγράφεται η απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή κάθε αίθουσας διδασκαλίας.

[183] Lüdi H., ό.π., σσ. 5-29.

συμβούλια (Λουκέρνη, Σβάϊτς, Τεσίν και Ζούγκ). Οι ιδιωτικές όμως παιδαγωγικές σχολές απένειμαν δίπλωμα αναγνωρισμένο από το κράτος.
Πολλές παιδαγωγικές σχολές Οικιακής Οικονομίας δέχονταν μαθήτριες εσωτερικές (Βέρνη, Φρίμπουργκ, Γκριζόν και Μπελινζόν).

Σε οχτώ (8) καντόνια δεν λειτουργούσε Παιδαγωγική Σχολή Οικιακής Οικονομίας δηλαδή στο Απενζέλ, Γκλαρίς, Νοϊσατέλ, Όμπβαλντ, Σολέρ, Θιργκοβί, Ούρι και Βαλαίς, ενώ οι δασκάλες Οικιακής Οικονομίας σπούδαζαν στις παιδαγωγικές σχολές άλλων καντονιών.

Το Νοϊσατέλ θεσμοθέτησε ένα ειδικό δίπλωμα και έτσι δεχόταν αυτοδίδακτες, αν η θεωρητική πρακτική και παιδαγωγική τους μόρφωση ήταν επαρκής. Οι δασκάλες Οικιακής Οικονομίας σπούδαζαν πρώτα στην παιδαγωγική σχολή διδασκαλισσών και κατόπιν πραγματοποιούσαν πρακτική εξάσκηση σε μια παιδαγωγική σχολή Οικιακής Οικονομίας ενός άλλου καντονιού.

Στο καντόνι του Σαιντ – Γκάλεν (Saint-Gallen), η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας γινόταν κυρίως από δασκάλες απόφοιτες του τμήματος διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας.

Η διάρκεια των σπουδών στα καντόνια ήταν σε γενικές γραμμές τουλάχιστον διετής, εκτός από τα καντόνια Βωντ, Γενεύης και Γκριζόν, που κυμαινόταν μεταξύ ενός ή δύο χρόνων και τα καντόνια Μπαλ-Βιλ, Βέρνης, Λουκέρνης, Σαιντ -Γκάλεν και Τεσίν, που ήταν τριετής.
Η απαιτούμενη μόρφωση για τις κοπέλες, που ήθελαν να σπουδάσουν στην παιδαγωγική σχολή Οικιακής Οικονομίας ήταν διαφορετική από καντόνι σε καντόνι. Η ελάχιστη ηλικία ήταν συνήθως δεκαοκτώ ετών εκτός από την αντίστοιχη σχολή στο Γκριζόν, όπου η ηλικία εισαγωγής ήταν είκοσι ετών. Μερικά καντόνια δεν απαιτούσαν προηγούμενη πρακτική εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία και έθεταν ως προϋποθέσεις εισαγωγής είτε μερικά χρόνια σχολικής εκπαίδευσης (εννιά ή δέκα), είτε δύο ή τρία χρόνια μέσης εκπαίδευσης είτε δίπλωμα δημοτικού σχολείου. Το καντόνι της Βωντ απαιτούσε τρία χρόνια γυμνασιακών σπουδών (δηλαδή εννέα χρόνια εκπαίδευσης) ή δίπλωμα δημοτικού, ενώ σε άλλα καντόνια απαιτούνταν εκτός από τη γενική παιδεία, μια πρακτική εκπαίδευση σε ένα σχολείο Οικιακής Οικονομίας ή Ραπτικής ή ακόμα μια περίοδο πρακτικής εξάσκησης σε οικογένεια, με τη μορφή μαθητείας. Ανεξάρτητα όμως από το επίπεδο εκπαίδευσης εκείνο που εκτιμάτο ιδιαίτερα στις μαθήτριες ήταν η κρίση, η πρωτοβουλία, η αφοσίωση με την κοινωνική έννοια, αλλά και με την έννοια της υπευθυνότητας.

Γενικά, οι δασκάλες Οικιακής Οικονομίας δεν υποχρεώνονταν να πραγματοποιήσουν πρακτική εξάσκηση πριν αποκτήσουν το δικαίωμα διδασκαλίας. Ωστόσο, πέντε καντόνια εισήγαγαν ένα υποχρεωτικό στάδιο πρακτικής εξάσκησης η Βέρνη, η Γενεύη, το Νοϊσατέλ, το Σβάϊτς και το Τεσίν. Στο καντόνι της Βέρνης, η γαλλόφωνη παιδαγωγική σχολή Οικιακής Οικονομίας θεωρούσε από το 1938 υποχρεωτική μια περίοδο πρακτικής εξάσκησης στην πόλη και στην επαρχία, καθώς και ένα μήνα εργασίας σε εργαστήριο ραπτικής και σιδερώματος. Αυτή η πρακτική εξάσκηση ελάμβανε χώρα στο τρίτο έτος σπουδών και στη συνέχεια οι μαθήτριες συνέχιζαν τις σπουδές τους στη σχολή τουλάχιστον για δύο ακόμα μήνες.

Οι μαθήτριες της Παιδαγωγικής Σχολής Οικιακής Οικονομίας της Μπελινζόν πραγματοποιούσαν ένα παιδαγωγικό στάδιο δύο μηνών σε ένα πλανόδιο τμήμα Οικιακής Οικονομίας στη διάρκεια του τρίτου και τελευταίου χρόνου σπουδών. Στη Γενεύη, οι υποψήφιες για την εκπαίδευση υποχρεώνονταν σε εξάμηνη πρακτική εξάσκηση. Στο Σβάιτς, οι υποψήφιες στη διάρκεια του δευτέρου έτους της εκπαίδευσής τους πραγματοποιούσαν πρακτική εξάσκηση τριών μηνών σε ένα μεγάλο ίδρυμα εκτός σχολείου. Στο Νοϊσατέλ οι μαθήτριες παρακολουθούσαν τετράμηνη πρακτική εξάσκηση πριν την απόκτηση του δικαιώματος διδασκαλίας. Στο Φρίμπουργκ, το ζήτημα της πρακτικής εξάσκησης, το 1941, δοκιμάζονταν επί δύο χρόνια.

Οι αποδοχές των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας διέφεραν πολύ από το ένα καντόνι στο άλλο, ακόμα και από τη μία κοινότητα στην άλλη, επειδή πολύ συχνά ορίζονταν ανάλογα με τον αριθμό ωρών και πολλές φορές επιβάρυναν τις κοινότητες. Είναι, συνεπώς, αρκετά δύσκολο η ακριβή σύγκριση μεταξύ των καντονιών δεδομένου ότι δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για την οικονομική κατάσταση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας. Σε γενικές γραμμές σε έξι (6) καντόνια το επίπεδο μισθοδοσίας ήταν χαμηλότερο από αυτό της δασκάλας δημοτικού σχολείου (Αργκοβί, Μπαλ-Βιλ, Γκλαρίς, Θιργκοβί, Ζουγκ και Ζυρίχη), ενώ σε επτά (7) ήταν ισόποσο, εφ' όσον πρόκειτο για την κύρια απασχόληση της εργαζομένης. Στο Νοϊσατέλ και Βωντ η αμοιβή ήταν υψηλότερη από της δασκάλας του δημοτικού.

Κάθε καντόνι αναγνώριζε τα διπλώματα των παιδαγωγικών σχολών Οικιακής Οικονομίας άλλων καντονιών, έτσι ώστε τα περισσότερα θεωρούσαν ισότιμα αυτά τα διπλώματα, ενώ κάποια άλλα μόνο αν η σχολή ήταν αναγνωρισμένη από το κράτος, όπως τα καντόνια της Αργκοβί, Μπαλ-Βιλ, Φρίμπουργκ, Γενεύης, Σαιντ-Γκάλεν, Σβάιτς και Τεσίν. Σ' αυτά πρέπει φυσικά να προσθέσουμε και τα οκτώ καντόνια, που δεν είχαν παιδαγωγική ακαδημία Οικιακής Οικονομίας. Απ΄ αυτά το Νοϊσατέλ απαιτούσε την

απόκτηση του διπλώματος του δημοτικού στο καντόνι, ανεξαρτήτως του διπλώματος Οικιακής Οικονομίας, ενώ τα καντόνια της Βέρνης, Λουκέρνης, Βωντ, Ζουγκ και Ζυρίχης δεν αναγνώριζαν το δίπλωμα Οικιακής Οικονομίας άλλων καντονιών[184].

Η αρχή της υποχρεωτικότητας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας[185]

Το 19ο αιώνα καθιερώθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση για τα κορίτσια και για τα αγόρια. Οι γυναίκες της αριστοκρατικής και της αστικής τάξης στο Φρίμπουργκ, υποστήριζαν τον αγώνα ενάντια στην έκλυση των ηθών, που προερχόταν από τον κόσμο του εργοστασίου, την αναγωγή της νοικοκυράς σε επαγγελματία οδηγώντας στην κρίση του γάμου και στην ερήμωση της υπαίθρου με αποτέλεσμα την κινητοποίησή τους υπέρ της υποχρεωτικής διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας.

Για τη μορφή της πρωτοβάθμιας μόρφωσης, η οποία δεν συνδέθηκε με το φύλο του μαθητή, ασχολήθηκε η Ελβετική Κοινωφελής Εταιρεία. Ένα σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θηλέων ιδρύθηκε μόλις το 1862 στο Φράουενφελντ (Frauenfeld) του Θοργκάου. Η διάρκεια των σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ήταν έξι χρόνια, ενώ από το 1853 καθιερώθηκε και η δευτεροβάθμια. Νωρίτερα ιδιωτικά Ιδρύματα είχαν αναλάβει τη μόρφωση των κοριτσιών, όπως το Ίδρυμα Ζόλικοφερ (Zollikofer) στο Ρόμανσχορν (Romanshorn), που ιδρύθηκε από έναν ιερέα. Οι μαθήτριες προέρχονταν από την Ελβετία, αλλά και άλλες χώρες. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν Παιδαγωγικά, Ηθική των γυναικών, διδασκαλία Υγιεινής και Τροφίμων, Τήρησης βιβλίων, Ξένες γλώσσες, Λογοτεχνία, Τραγούδι, Μουσική, Σχέδιο και σε καθημερινή βάση μία ώρα Γυμναστική.

Με τον νόμο του 1919 καθιερώθηκε υποχρεωτική φοίτηση των κοριτσιών σε επαγγελματικές σχολές. Ο 20ός αιώνας άνοιξε για το γυναικείο φύλο δυνατότητες μόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης[186].

Η φοίτηση στις τάξεις Οικιακής Οικονομίας στις αρχές του αιώνα ήταν προαιρετική, εκτός από το καντόνι του Φρίμπουργκ, στο οποίο ήταν υποχρεωτική από το 1904. Η υποχρεωτική φοίτηση ήταν αντικείμενο των ένθερμων ευχών όλων των αληθινών φίλων

---

[184] J. Plancherel & M. Michod, ό.π. σσ. 81-83. S. Forster «L'enseignement ménager: histoire d'une discipline d'avant – garde'», *L' Educateur*, 3-9-1999, σσ. 6-8.

[185] J. Plancherel & M. Michod, ό.π., σ. 83.

[186] C. Crotti, «Anfänge der Mädchen- und Toechterbildung»*,* aus *Bodenständig und Grenzeulos 200 Jahre Thurgauer Frauen- Geschichte,* von Verein Thurgauerinnen gestern- heute – morgen aus Anlass des Jubilanns 150 Jahre Budensstaat/ 200 Jahre Unabhängigkeit des Kantons Thurgau, Huber, Frauenfeld 1998, σσ. 116-123.

της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας. Τα συνέδρια του Φρίμπουργκ[187] και του Γκαν διαδήλωσαν την αναγκαιότητά της, ενώ προηγουμένως μία από τις αποστόλους της εκπαίδευσης των κοριτσιών στην Οικιακή Οικονομία, η Έμα Κοράντι – Σταχλ (Emma Coradi – Stahl), μια από τις πιο σπουδαίες γυναίκες της Ελβετίας, είχε υποστηρίξει το 1903 την ιδέα της υποχρεωτικής διδασκαλίας Μαγειρικής σε όλα τα κορίτσια, σε ομιλία της, που δόθηκε στην Εταιρία Δημόσιας Χρησιμότητας στο καντόνι της Ζυρίχης[188].
Έτσι η αρχή της υποχρεωτικότητας εισήχθη ως νόμος στους κοινοτικούς κανονισμούς:
Βωντ – 1931, Ζυρίχη – 1932, Ζουγκ – 1938, Σβάιτς – 1940, Αργκοβί – 1941.

Το καντόνι της Βέρνης το 1925 καθιέρωσε υποχρεωτική τη φοίτηση στην έβδομη και στην ένατη τάξη. Στα άλλα καντόνια μόλις το 1945 έγινε το μάθημα υποχρεωτικό.

Στο καντόνι του Ααργκού από το 1920 η παρακολούθηση του μαθήματος ήταν σε εθελοντική βάση και ήταν οργανωμένο σε επίπεδο κοινότητας. Μόλις το 1942 έγινε υποχρεωτικό στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και στην περαιτέρω γυναικεία εκπαίδευση, χωρίς επαγγελματική μαθητεία ή αποπεράτωση σχολείου μέσης εκπαίδευσης.

Τα καντόνια του Μπαλ-Βιλ και του Βαλαί μελετούσαν το 1941 το ζήτημα αυτό. Στο καντόνι της Λουκέρνης το 1940 καθιερώθηκε υποχρεωτικό το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας βάσει νόμου. Σίγουρα οι οικονομικές κρίσεις και ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος έδωσαν ώθηση και δικαίωση στην εισαγωγή του μαθήματος ως υποχρεωτικού. Η σημασία και η αξία της διδασκαλίας του μαθήματος έγιναν στις περιόδους αυτές ολοφάνερες[189].

Ο νόμος του 1849 για τη δημόσια εκπαίδευση προέβλεπε για τα κορίτσια τα ίδια μαθήματα, όπως και για τα αγόρια. Όριζε ότι τα κορίτσια θα διδάσκονταν επιπλέον ιδιαίτερα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας και μαθήματα σχετικά με το φύλο τους. Το 1873 με άλλο διάταγμα διευκρινίστηκε ότι στις κοινότητες που ιδρύονταν σχολεία ειδικά για την εκπαίδευση κοριτσιών, αυτές θα διδάσκονταν εκτός από τα μαθήματα του άρθρου 1 (Θρησκευτικά, Μελέτη των Γλωσσών, που χρησιμοποιούνται στο καντόνι τους και αρχών πρακτικής Αριθμητικής), ένα μάθημα αντίστοιχο με την ηλικία τους είτε ως προς τα

[187] Το πρώτο συνέδριο διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας έδωσε μια περίλαμπρη απάντηση στο 32ο συμπέρασμά του που διατυπώνεται έτσι:
«Δεδομένης της μεγάλης αξίας και Παιδαγωγικής αρετής της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας, δεν υπάρχει κατηγορία γυναικών στην οποία να μην είναι απαραίτητη η επιστήμη του νοικοκυριού. Επομένως, το μάθημα των οικιακών πρέπει να είναι διαθέσιμο σε όλα τα κορίτσια και είναι επιθυμητό η φοίτηση να γίνει σιγά-σιγά υποχρεωτική». M. Gremaud, «Enseignement Ménager dans les divers pays», *Congrès International d' enseignement ménager,* Παρίσι 1922, σσ. 134-135.
[188] E. Gremaud, «Les écoles ménagères dans le canton de Fribourg» *Annuaire de l'instruction publique en Suisse /1919*, Librairie Payot & Cie, Λωζάνη 1919, σσ. 130-133.
[189] G. Ernst, ό.π., σ. 56.

θέματα του φύλου τους είτε ως προς τη διαχείριση του νοικοκυριού. Το άρθρο 21 προέβλεπε ήδη ότι τα κορίτσια από δεκατεσσάρων έως δεκαέξι ετών παρακολουθούσαν τη σχολή Οικιακής Οικονομίας[190]. Το καντόνι του Βαλαίς (Valais) μόλις το 1938 ίδρυσε τμήμα για την εκπαίδευση των διδασκαλισσών των οικιακών μαθημάτων, ενώ έως τότε οι ενδιαφερόμενες σπούδαζαν σε άλλα καντόνια[191].

Η εφαρμογή της αρχής της υποχρεωτικότητας στην εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας σε κορίτσια, που είχαν αποφοιτήσει από το δημοτικό σχολείο ανεξαρτήτως κοινωνικοοικονομικής τάξης, είχε ως αποτέλεσμα την πραγματική πρόοδο της χώρας, δεδομένου ότι υπήρχε σύνδεση, συνεργασία και αλληλοσυμπλήρωση μεταξύ σχολείου και οικογένειας.

Κάθε καντόνι, που εισήγαγε την υποχρεωτική διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας, ήταν αρμόδιο ώστε να ορίσει δια νόμου τον κανονισμό λειτουργίας, το πλάνο σπουδών, τις γενικές αρχές δράσης, το ωρολόγιο πρόγραμμα, το είδος της εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα όμως κάθε σχολή είχε τον δικό της τοπικό χαρακτήρα, ασκούσε έλεγχο και εποπτεία, επιλαμβανόταν των θεμάτων διευθέτησης των εγκαταστάσεων, προτείνοντας τρόπους βελτίωσης σε τεχνικά ή εκπαιδευτικά θέματα, πάντοτε σε συνεργασία με τα άλλα καντόνια, την Ομοσπονδία και το κράτος.

Η εισαγωγή της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας με γρήγορους ρυθμούς επεκτάθηκε μέχρι τη δεκαετία του 1950 περίπου. Το 1953, το μάθημα ήταν υποχρεωτικό σε δεκαοκτώ καντόνια. Μερικές φορές τα κορίτσια το παρακολουθούσαν για ένα ή δύο χρόνια, στο τέλος της σχολικής τους ζωής ή μεταξύ δεκαπέντε και δεκαέξι ετών, όταν πλέον αποδεσμεύονταν από την υποχρεωτική σχολική φοίτηση. Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας στα κορίτσια αυτού του μαθήματος, τα αγόρια διδάσκονταν Μαθηματικά ή συνέχιζαν το σχολικό πρόγραμμα.

Από τη δεκαετία του 1970, οι γυναικείες οργανώσεις κινητοποιήθηκαν και κατήγγειλαν αυτές τις ανισότητες. Έτσι η ελβετική συνδιάσκεψη των διευθυντών δημόσιας εκπαίδευσης των καντονιών, το 1972, συνιστούσε τη διδασκαλία των γυναικείων μαθημάτων όχι όμως εις βάρος των άλλων. Εννέα χρόνια αργότερα, το 1981, στο όνομα της ισότητας των ευκαιριών στην εκπαίδευση, η ίδια συνδιάσκεψη αιτείται τη μεικτή διδασκαλία όλων των μαθημάτων. Έτσι στο δημοτικό σχολείο με την πάροδο του χρόνου κορίτσια και αγόρια παρακολουθούσαν από κοινού τα μαθήματα των χειρωνακτικών

[190] «En Valais, une séparation précoce des rôles», *L' éducateur*, 3-9-1999, σ. 9.
[191] «Chronique de la Suisse romande», *Annuaire de l'instruction publique en Suisse*, 1939, σσ. 147, 148.

εργασιών, των δημιουργικών δραστηριοτήτων στο ύφασμα και της Οικιακής Οικονομίας[192].

Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας της Ντίντι Μπλούμερ (Didi Blumer).

Η Μπλούμερ (Blumer), κόρη μηχανικού, γεννήθηκε το 1883. Αποφοίτησε από τη Σχολή Οικιακής Οικονομίας της Ζυρίχης και δίδαξε στο καντόνι Γκλαρίς (Glarus). Υποστήριζε τη μετάδοση γνώσεων για τη διεκπεραίωση του νοικοκυριού στα σχολεία με ιδιαίτερη έμφαση στη σωματική Υγιεινή και στην πνευματική ανάπτυξη της οικογένειας[193]. Το 1925 αγόρασε και άνοιξε τη Σχολή Οικιακής Οικονομίας της Κοινωφελούς Ένωσης του Θοργκάου (Thurgau). Οι πρώτες δεκατέσσερις οικότροφες μαθήτριες, ηλικίας μεταξύ δεκαέξι και είκοσι έξι ετών, στο διάστημα της εξάμηνης εκπαίδευσής τους διδάσκονταν γεωργικές εργασίες, φροντίδα κήπων, φροντίδα παιδιών και Κοινωνιολογία. Τις πρωινές ώρες του προγράμματος καταλάμβαναν τα θεωρητικά μαθήματα και τις απογευματινές ώρες οι μαθήτριες παρακολουθούσαν διαλέξεις, ανοικτές στο κοινό (κάτοικοι του χωριού και της ευρύτερης περιφέρειας) από διαπρεπείς επιστήμονες. Κύριο μέλημα της Μπλούμερ ήταν η ευαισθητοποίηση των μαθητριών σε κοινωνικά και πολιτικά θέματα[194].

Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας στη Ζυρίχη 1898-1948 (Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins)[195]

Με πρωτοβουλία του συλλόγου γυναικών ιδρύθηκε στο Μόργκενθαλ (Morgenthal) τον Μάιο του 1898 το Σχολείο Οικιακής Οικονομίας. Σ' αυτό φοίτησαν και εκπαιδεύτηκαν αρχικά νέες γυναίκες (δεκατέσσερις τον αριθμό) ως δασκάλες Οικιακής Οικονομίας, προκειμένου να διδάξουν σε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η επιτακτική ανάγκη όμως της εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία οδήγησε το φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς

---

[192] S. Forster «L'enseignement ménager:histoire d'une discipline d'avant-garde», *L'éducateur,* 3-9-1999, σ. 8.

[193] Το 1908 δημοσίευσε βιβλίο μαγειρικής με διακόσιες είκοσι δύο (222) συνταγές. Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο επισκέφθηκε χώρες της βόρειας Ευρώπης, Δανία, Νορβηγία κ.ά. και ενημερώθηκε για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση των διδασκαλισσών της Οικιακής Οικονομίας. Διαπίστωσε ότι από την εκπαίδευσή τους έλειπε η πρακτική εξάσκηση.

[194] Ο Άλμπερτ Σβάιτσερ (Albert Schweitzer) ήταν φιλοξενούμενος της σχολής και συχνά έδινε διαλέξεις. Κατά τη διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου φιλοξένησε πολλούς Εβραίους, ενώ εβραίες γυναίκες, μυστικά, έπαιρναν μέρος στα μαθήματα της σχολής. A. Debrunner, «Die Haushaltungsschule der Didi Blumer», aus Bodenstandig und Grenzeulos 200 Jahre Thurgauer Frauen – Geschichte, von Verein Thurgauerinnen gestern- heute – morgen aus Anlass des Jubilanns 150 Jahre Budensstaat/ 200 Jahre Unabhängigkeit des Kantons Thurgau, Huber, Frauenfeld 1998, σσ. 136-139.

[195] Τα στοιχεία που παρατίθενται για το σχολείο Οικιακής Οικονομίας στη Ζυρίχη προέρχονται από: *50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948,* Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, Ζυρίχη χ.χ., σσ. 2-45.

στην έναρξη ενός κύκλου μαθημάτων Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας διάρκειας έξι μηνών για κορίτσια, ενώ από το 1900 μορφώνονταν και εκπαιδεύονταν με κρατική προτροπή και δασκάλες Εργόχειρου. Από το 1905 και οι δασκάλες Οικιακής Οικονομίας εκπαιδεύονταν σε αυτό το σχολείο με κρατική προτροπή και υπόδειξη.

Η χρηματοδότηση του οικοδομήματος του σχολείου έγινε από τον σύλλογο γυναικών, από το καντόνι, από την πόλη και από ευεργέτες. Από το 1911 λειτουργούσε και οικοτροφείο για τις μαθήτριες (εικόνα 19, 20, 21, 22).

Δυνατότητες εκπαίδευσης. Εξάμηνος κύκλος μαθημάτων.

Από το 1898 με την υλοποίηση του προγράμματος εξάμηνου κύκλου μαθημάτων, η παρεχόμενη εκπαίδευση οδηγεί τη μαθήτρια στη γνώση της τέχνης της Οικιακής Οικονομίας, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και προπαρασκευαστικό σχολείο για ορισμένους επαγγελματικούς κλάδους (νοσηλεύτρια, βρεφοκόμος κ.ά.). Οι περισσότερες μαθήτριες βέβαια δεν ενδιαφέρονταν για επαγγελματική αποκατάσταση, αλλά παρακολουθούσαν τα μαθήματα μετά την αποφοίτησή τους από το σχολείο, χωρίς να έχουν αποφασίσει για το επαγγελματικό μέλλον τους. Αυτόν τον κύκλο μαθημάτων παρακολουθούσαν και οι υποψήφιες δασκάλες Οικιακής Οικονομίας.

Μονοετής κύκλος μαθημάτων.

Ο πρώτος μονοετής κύκλος μαθημάτων, λειτούργησε το 1911 με δεκατέσσερις ενδιαφερόμενες μαθήτριες, ενώ μέχρι το 1936 ο αριθμός των μαθητριών ανήλθε στις χίλιες. Το θεωρητικό πλαίσιο του προγράμματος συμπληρώνονταν με πρακτική εξάσκηση. Οι μαθήτριες ήταν σχεδόν όλες οικότροφες και ορισμένες προετοιμάζονταν, ώστε να ανταποκριθούν σωστά στο ρόλο της καλής νοικοκυράς, συζύγου και μητέρας, ενώ άλλες για τη μελλοντική τους απασχόληση σε κοινωνικές υπηρεσίες. Για τις περισσότερες όμως μαθήτριες η παρακολούθηση ήταν υποχρεωτική και αποτελούσε μέρος της εκπαίδευσης για την απασχόληση στον δημόσιο τομέα.

Κύκλος μαθημάτων για απασχόληση στον δημόσιο τομέα.

Μέχρι το 1930 οι μαθήτριες πραγματοποιούσαν δωδεκάμηνη πρακτική εξάσκηση σε διάφορα δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα. Τρεις μισές μέρες την βδομάδα παρακολουθούσαν στο σχολείο θεωρητική διδασκαλία σε ειδικές κατευθύνσεις, αλλά λόγω της υπερβολικής κόπωσης, που επέφερε στις μαθήτριες και της αναστάτωσης του προγράμματος, καταργήθηκε και από το 1948 η παρακολούθηση και συμμετοχή για έναν χρόνο των μαθημάτων του σχολείου ήταν υποχρεωτική, ενώ τουλάχιστον για έξι μήνες απαιτούνταν η μαθήτρια να είναι οικότροφη της σχολής.

Στο πλαίσιο της πρακτικής εξάσκησης, το σχολείο μεσολαβούσε ώστε τούτη να εκτελείται σε ένα μεγάλο ιδιωτικό οίκο, ενώ την επόμενη χρονιά σε ένα μεγάλο ίδρυμα, προκειμένου η μαθήτρια να εξοικειωθεί με θέματα οργάνωσης και διεκπεραίωσης. Με επαγγελματική πείρα και ωριμότητα ακολουθούσε η επιστροφή της στο σχολείο για το τελευταίο μέρος της εκπαίδευσης. Τα διδασκόμενα μαθήματα του ετήσιου κύκλου μαθημάτων, των Γερμανικών, Γαλλικών, Χημείας, Υγιεινής, Παιδαγωγικών και Βρεφοκομίας αντικαταστάθηκαν από το 1948 και έτσι στη διάρκεια του διδακτικού εξαμήνου διδάσκονταν Μαγειρική, Διαιτολογία, Δημιουργία Καταλόγων Φαγητού, Οργάνωση και Διεύθυνση μιας μονάδας και ενός ιδρύματος, Εργόχειρο, Νοσηλευτική, Λογιστική, Αλληλογραφία Επιχείρησης, Οικονομικά, Πολιτική Αγωγή, Πλυντική ρούχων και Σίδερο, Τραγούδι, Χορό και Γυμναστική.

Οι κοπέλες, που αποφοιτούσαν με επιτυχία, κατόπιν διπλωματικών εξετάσεων, εργάζονταν σε νοσοκομεία, σανατόρια, παιδικούς σταθμούς, γηροκομεία, οικοτροφεία κ.ά. ενώ ήταν υπεύθυνες για τη σωστή λειτουργία, καθαριότητα και συντήρηση διαφόρων ιδρυμάτων.

Από το 1905, ξεκίνησε ο *Κύκλος μαθημάτων για δασκάλες δημοτικού*, διάρκειας πέντε εβδομάδων, ενώ μετά το 1920 ο χρόνος της διδασκαλίας αυτής διπλασιάστηκε.

Τα *Μαθήματα Μαγειρικής,* από το 1899 μέχρι το 1948 λειτουργούσαν συστηματικά με μεγάλη συμμετοχή μαθητριών (δύο χιλιάδες εκατόν εβδομήντα μαθήτριες). Το 1930 μετά από τη συστηματική τούτη εργασία, το σχολείο εξέδωσε το πρώτο βιβλίο με συνταγές Μαγειρικής, όπου η επεξεργασία των κειμένων γινόταν από τη δασκάλα Μαγειρικής της Χάφτερ (M. Hafter)[196] (εικόνα 23, 24).

Η εκπαίδευση των διδασκαλισσών της Οικιακής Οικονομίας, από το 1930 διαρκούσε δυόμισι χρόνια με την υποχρεωτική παραμονή των μαθητριών στο οικοτροφείο του σχολείου. Στο πέμπτο εξάμηνο πραγματοποιούσαν πρακτική εξάσκηση τριών εβδομάδων σε σχολείο Οικιακής Οικονομίας ή σε δημόσιο σχολείο της πρωτοβάθμιας ή της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με την επίβλεψη του εκάστοτε σχολείου[197].

[196] Η πρώτη έκδοση του βιβλίου που αποτελούνταν από 640 σελίδες, έγινε με 3.000 βιβλία. Το 1936 έγινε η δεύτερη έκδοση με 5.000 βιβλία. Το 1942 έγινε η τρίτη έκδοση με 5.000 και η τελευταία με 3.000 έγινε το 1948. *50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948,* Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, Ζυρίχη χ.χ., σσ. 22-23.

[197] Πρόγραμμα διδασκαλίας:

Ακολουθούσαν οι εξετάσεις, που καθορίζονταν από την διεύθυνση εκπαίδευσης του καντονιού με την παρουσία πραγματογνώμονα από το καντόνι και της εποπτικής και ελεγκτικής επιτροπής, που είχε εκλέξει ο σύλλογος γυναικών. Αυτή η ρύθμιση ίσχυε από το 1900.

Οι μαθήτριες προέρχονταν από όλα τα γερμανόφωνα καντόνια της Ελβετίας, ενώ ήταν μεμονωμένες οι περιπτώσεις από τα γαλλόφωνα και ιταλόφωνα καντόνια. Από το 1898 έως το 1948, είχαν αποφοιτήσει εξακόσιες ενενήντα οκτώ (698) δασκάλες. Όλη η φοίτηση κόστιζε γύρω στα χίλια εξακόσια (1.600) φράγκα. Το καντόνι της Ζυρίχης είχε καθιερώσει υποτροφίες, ώστε τα κορίτσια των φτωχότερων οικονομικών τάξεων να έχουν τη δυνατότητα φοίτησης.

Μερικές χρονολογίες σχετικά με την εξέλιξη του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο καντόνι της Ζυρίχης, της Βέρνης, της Λουκέρνης, του Φρίμπουργκ, του Graubünden και του Αάργκού, παρουσιάζονται στα Παραρτήμα 11-16).

ΓΕΝΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Α΄ ΈΤΟΣ		Β΄ ΕΤΟΣ		Γ΄ ΕΤΟΣ
	Εαρ.εξ.	Χειμ.εξ.	Εαρ.Εξ.	Χειμ.εξ.	5ο Εξάμηνο
Γερμανική Γλώσσα	2	2	2	2	-
Μαθηματικά	2	2	2	-	-
Βιολογία-Ζωολογία	3	2	-	-	-
Χημεία-Εργαστήριο	2	2	2	-	-
Φυσική	2	2	-	-	-
Υγιεινή	-	-	2	2	-
Πολιτική Αγωγή	-	-	-	2	-
Σχολική Νομοθεσία	-	-	-	-	1
Οικονομικά	-	-	-	-	1
Νεανική Φροντίδα	-	-	-	-	1
Ζωγραφική	-	2	-	-	-
Γυμναστική	1	1	1	1	-
Μουσική	1	1	1	1	-
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ					
Διατροφή-Τρόφιμα	2	2	2	1	-
Μαγειρική-Διαιτολογία	10	8	8	10	12
Οικιακή Οικονομία	4	4	-	1	5
Πλύσιμο-Σιδέρωμα	-	-	4-5	4	4
Κηπουρική	4	2	3	-	-
Χειροτεχνία	4	4	4	-	-
Περιποίηση αρρώστου	-	-	-	-	1
Περιποίηση βρεφών	-	-	-	1	-
Γνώση επαγγέλματος	-	-	-	-	1
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ/ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ					
Ψυχολογία-Παιδαγωγική	2	2	-	-	-
Γενική Μεθοδική και Διδακτική	2	2	2	3	2
Διδασκαλίες-Ακροάσεις	-	-	4	7	7
Εκπαιδευτικές Εκδρομές	-	-	-	-	4
ΣΥΝΟΛΟ	41	38	37	34	39

Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Βορμπ (Worb), στη Βέρνη (1886-1986)

Το 1886, η οικονομική-κοινωφελής εταιρεία του καντονιού της Βέρνης ενδιαφέρθηκε για την μόρφωση των κοριτσιών, ώστε να ανταποκριθούν στα καθήκοντά τους ως μητέρες και σύζυγοι.

Τον Απρίλιο του 1885 πραγματοποιήθηκε ο πρώτος κύκλος μαθημάτων για είκοσι οκτώ κοπέλες (εικόνα 25) και τον Μάιο του 1886 λειτούργησε η Σχολή Οικιακής Οικονομίας σε καλά εξοπλισμένο κτήριο, που διέθεσε για την σχολή μια εύπορη οικογένεια (εικόνα 26). Η διευθύντρια ήταν η ψυχή της σχολής και επικουρικό διδακτικό έργο επιτελούσαν γιατροί, ιερείς και δάσκαλοι από τα πιο κοντινά χωριά. Η χρηματοδότηση της σχολής γινόταν από το καντόνι της Βρέμης, από γεωργικούς συνεταιρισμούς και από διάφορες δωρεές.

Μετά από δεκατρία χρόνια φιλοξενίας, η σχολή μεταφέρθηκε σε ιδιόκτητο κτήριο, σε ένα παλιό αρχοντικό, που δέχθηκε επισκευές και νέες ρυθμίσεις, στο Σόνχαλντ (Sonnhalde), αλλά κατόπιν των καταστροφών που προκλήθηκαν από τον πόλεμο, το 1968 άρχισε η δόμηση νέου κτηρίου, το οποίο εγκαινιάστηκε και λειτούργησε το 1971.

Στα εκατό χρόνια λειτουργίας της σχολής φοίτησαν επτά χιλιάδες (7.000) κοπέλες. Τα διδασκόμενα μαθήματα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ήταν: Οικιακή Οικονομία, Βρεφοκομία, Νοσηλευτική, Κηπευτική, Πολιτική και Κοινωνική Αγωγή, Αστική Νομοθεσία, Αστικό Δίκαιο, Γερμανικά, Τραγούδι, Ρυθμική και Υφαντική (εικόνα 27, 28)[198].

Σχολή Οικιακής Οικονομίας Πεσταλότζι Μπόλινγεν (Pestalozziheim Bollingen) 1939-1989

Η ιστορία της σχολής αυτής ήταν στενά συνδεδεμένη με το όνομα της Ρόζα Νονσβάντερ (Rosa Neuenschwander), προέδρου όλων των γυναικείων συλλόγων του καντονιού της Βέρνης. Η ίδρυση της σχολής ήταν δική της ιδέα και δικό της έργο.

Ένα συνταρακτικό γεγονός ήταν η παραίτηση και αποχώρηση της Μαρί-Λουίζ Ρούμπλι (Marie –Luise Rubli) το 1975 (διευθύντρια της σχολής από το 1951-1975)[199]. Μετά από πολλές δοκιμές επελέγη η Μάρθα Μπουργκουντερ (Martha Burgunder), η οποία για οκτώ

---

[198] *100 Jahre Bernifche Haushaltungsfchule Worb, 1886-1986*, Worb 1986, σσ. 4-24.

[199] Περισσότερο από είκοσι χρόνια διηύθυνε τη σχολή, όχι μόνο ως διευθύντρια και υπεύθυνη για την καλή λειτουργία της σχολής, αλλά κυρίως ως άνθρωπος, που πρόσφερε στις προστατευόμενες μαθήτριες της σχολής αγάπη, ζεστασιά και κατανόηση. Η καλή σχέση που είχε με τις μαθήτριες και η εκτίμηση, που της είχαν οι μαθήτριες αποδεικνύεται από το γεγονός ότι για χρόνια μετά την αποφοίτησή τους οι μαθήτριες την επισκέπτονταν για να την ευχαριστήσουν, αλλά και για να τη ζητήσουν συμβουλές, όταν συναντούσαν δυσκολίες. M.L. Häni, ό.π., σ. 15.

χρόνια διηύθυνε τη σχολή και το οικοτροφείο. Από το 1984 διηύθυνε τη σχολή η Ρόζμαρι Ριντλισμπάχερ (Rosenmarie Rindlisbacher).

Οι οικότροφες μαθήτριες, ηλικίας δεκαέξι έως δεκαεννιά ετών, εισάγονταν στη σχολή χωρίς εξετάσεις και κατόπιν διετούς φοίτησης τους απονέμονταν δίπλωμα. Στόχοι της Σχολής Οικιακής Οικονομίας Πεσταλότζιχάιμ (Pestalozziheim) από το 1939 που ιδρύθηκε, ήταν η σωματική και πνευματική ανάπτυξη των κοριτσιών (τα οποία λόγω της ηλικίας τους δεν ασκούσαν κάποιο επάγγελμα), η προετοιμασία τους για τη ζωή του ενήλικα, καθώς και η ενσωμάτωσή τους στον εργασιακό χώρο και η οικονομική τους αυτονομία.

Η Σχολή Πεσταλότζιχάιμ (Pestalozziheim), σε συνδυασμό με τις προσπάθειες του συλλόγου γυναικών του καντονιού της Βέρνης, προσανατολιζόταν στη διατήρηση της παράδοσης και την προσαρμογή στις νέες συνθήκες ζωής[200].

Σχολή Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας Βίνλαντ Βίντερθερ-Βίλφλινγκεν (Weinland Winterthur-Wülflingen)- (1927-1977)

Η πρωτοβουλία και υποστήριξη της ανάπτυξης της γεωργίας αρχικά ξεκίνησε από διορατικούς ανθρώπους, οι οποίοι δεν ανήκαν στην τάξη των γεωργών. Το 1746 ο Γκέζνερ (Dr. J. Gessner) ίδρυσε την *Εταιρεία εξερεύνησης της φύσης*, η οικονομική επιτροπή της οποίας ασχολήθηκε επισταμένως με την ανάπτυξη της γεωργίας στο καντόνι της Ζυρίχης. Ο Τζέικομπ Γκιρ (Jacob Guyer) ανέλαβε τα κτήματα του μοναστηριού Καθενρούτι (Katzenrüti) και ίδρυσε μία υποδειγματική μονάδα. Μετά όμως από 30 χρόνια ένας πατρίκιος από την Βέρνη ο Φίλιπ Εμανουέλ βον Φέλενμπεργκ (Philipp Emanuel von Fellenberg) ίδρυσε την πρώτη, παγκοσμίως γνωστή, ιδιωτική γεωργική σχολή στην Ελβετία. Ο κύριος λόγος που οδηγούσε στην αποτυχία των πρώτων σχολών, όπως και της συγκεκριμένης σχολής, ήταν η έλλειψη επαφής με την πράξη και η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού.

Το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο, το 1881, επιχορήγησε όλες τις γεωργικές σχολές, που ήδη λειτουργούσαν ή επρόκειτο να λειτουργήσουν θερινά και χειμερινά τμήματα, με μόνη προϋπόθεση τη φοίτηση μαθητών από όλα τα καντόνια και την έγκριση του προγράμματος διδασκαλίας από το συμβούλιο. Αυτή η απόφαση επιχορήγησης έδωσε νέα ώθηση στην δημιουργία χειμερινών σχολών.

[200] M.L. Häni, ό.π., σσ. 6-24.

Για πολλά χρόνια λειτουργούσαν τμήματα σε διαφορετικά χωριά. Οι σχολές άλλαζαν συχνά την έδρα τους έως το 1922, οπότε το κυβερνητικό συμβούλιο εξουσιοδότησε την Διεύθυνση Γεωργίας να διαπραγματευτεί την αγορά χώρου για την ίδρυση μιας νέας και μόνιμης σχολής με την ταυτόχρονη αγορά κτημάτων. Το 1927 έγιναν τα επίσημα εγκαίνια της Γεωργικής Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Βίλφινγκεν – Βιντερθερ (Wülflingen-Winterthur) (εικόνα 29).

Το 1928 λειτούργησαν τα πρώτα τμήματα Οικιακής Οικονομίας για τα κορίτσια, ηλικίας τουλάχιστον δεκαοκτώ ετών. Το θερινό τμήμα διαρκούσε είκοσι τέσσερις εβδομάδες και στο πρόγραμμά του κατείχε σημαντική θέση τόσο η θεωρητική όσο και η πρακτική διδασκαλία, εμπλουτισμένη με ασκήσεις, επιδείξεις και εκπαιδευτικές εκδρομές. Ένα τμήμα μαθητριών χωρίζονταν σε δύο ή τρεις ομάδες για την πρακτική διδασκαλία. Η θεωρητική διδασκαλία και πρακτική άσκηση παρέχονταν από δύο καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας και από δώδεκα έως δεκαπέντε άλλους καθηγητές. Επίσης λειτουργούσε πλήρες οικοτροφείο. Τα μαθήματα, στα οποία εξετάζονταν οι μαθήτριες ήταν: Διατροφή, Αυτοσυντήρηση-Αξιοποίηση Προϊόντων, Εργόχειρα, Οικιακή Οικονομία, Περίθαλψη Ασθενών όλων των ηλικιών, Κηπουρική, Οικονομικά, Λογιστική, Γερμανικά (μητρική γλώσσα) (εικόνα 30)[201].

Σχολή Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας του Σβαντ Μόνσινγκεν (Schwand Münsingen) 1913-1988

Σύμφωνα με την Μπράουχλι (C. Brauchli), διευθύντρια της σχολής Οικιακής Οικονομίας, το καλοκαίρι του 1914 λειτούργησαν τα πρώτα τρίμηνα τμήματα Οικιακής Οικονομίας (εικόνα 31). Το 1919 τα θερινά τμήματα ήταν διάρκειας πεντέμιση μηνών, στα οποία φοιτούσαν σαράντα οκτώ (48) μαθήτριες, ενώ τα χειμερινά ήταν διάρκειας τεσσεράμιση μηνών με είκοσι τέσσερις (24) μαθήτριες. Από το 1956 λόγω αύξησης του αριθμού των μαθητριών λειτούργησαν δύο χειμερινά τμήματα των είκοσι τεσσάρων (24) μαθητριών το καθένα.

Το 1970 η σχολή Οικιακής Οικονομίας απέκτησε ιδιόκτητο διδακτήριο και οικοτροφείο, ενώ έως τότε στεγαζόταν στο κτήριο της Γεωπονικής σχολής (εικόνα 32).

Στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας οι μαθήτριες αποκτούσαν ικανές βάσεις δημιουργίας και οργάνωσης ενός γεωργικού νοικοκυριού, ορθής διαχείρισης των

[201] R. Bäbler, «Land-und Hauswirtschaftliche Schule Weinland», *50 Jahre Kantonale Land-und Hauswirtschaftliche Schule Weinland Winterthur-Wülflingen. 1927-1977*, χ.χ., σσ. 7-23. M. Gubler, «Aus der Tätigkeit der Ehemahligen - Verein ehemaliger Schülerinnen», *50 Jahre Kantonale Land-und Hauswirtschaftliche Schule Weinland Winterthur-Wülflingen. 1927-1977*, χ.χ., σσ. 56-59.

οικονομικών πόρων και της πραγματοποίησης υπεύθυνων αγορών προϊόντων στα πλαίσια πάντοτε των παραδόσεων του τόπου.

Στο μάθημα της Κηπευτικής οι μαθήτριες καθίσταντο ικανές να φυτέψουν και να καλλιεργήσουν ένα κήπο με άνθη και λαχανικά για ιδίαν χρήση.

Με το μάθημα των Λογιστικών οι μαθήτριες αποκτούσαν τις βάσεις, ώστε μόνες τους να διαχειρίζονται τα βιβλία μιας γεωργικής επιχείρησης.

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ 1987/88						
Ημέρα	***Ράψιμο*** T. Sprengen	***Μαγειρική*** C. Furier	***Νοικοκυριό*** I. Lützelschwab	***Βρεφονη-πιακή*** Sr. Dora	***Ζύμωμα*** C. Brauchli	***Υφαντική*** E. Sommer
Δευτέρα 09.45-12.00 -13.15 17.45-18.30 -19.30	 Ράψιμο Συγύρισμα Ράψιμο Συγύρισμα	 Μαγειρική Συγύρισμα Μαγειρική Συγύρισμα	 Συγύρισμα Πλύσιμο Πλύσιμο	Κατόπιν Συννεν. με την Sr. Dora	Σύμφωνα με το πρόγραμμα	Σύμφωνα με το πρόγραμμα
Τρίτη 06.15-06.45 09.15-12.00 -13.15 17.45-18.30 -19.30	 - Ράψιμο Συγύρισμα Ράψιμο Συγύρισμα	 Μαγειρική Μαγειρική Συγύρισμα Μαγειρική Συγύρισμα	 Πλύσιμο Πλύσιμο Συγύρισμα Μούσκεμα			
Τετάρτη 06.15-06.45 07.30-09.00 09.15- 12.00-13.15 17.45-18.30 -19.30	 - Ράψιμο Ράψιμο Συγύρισμα Ράψιμο Συγύρισμα	 Μαγειρική Μαγειρική Μαγειρική Συγύρισμα Μαγειρική Συγύρισμα	 Σιδέρωμα Συγύρισμα Πλύσιμο Πλύσιμο			
Πέμπτη 06.15-06.45 09.15-12.00 -13.15 16.00-18.30 -19.30	 - Ράψιμο Συγύρισμα Κηπουρική Ράψιμο	 Μαγειρική Μαγειρική Συγύρισμα	 Πλύσιμο Πλύσιμο Συγύρισμα Μούσκεμα			
Παρασκευή 09.15-12.00 -13.30 17.45-18.30	 Ράψιμο Συγύρισμα Συγύρισμα		 Σιδέρωμα Σιδέρωμα			

Μέρες	Τμήμα Α	Τμήμα Β
Δευτέρα		
08.00-9.300 14.00-15.40 16.00-17.40 19.10-20.05	Κηπουρική D.Weissleder Υφασματολογία E.Gygli. Διαχείριση οικονομ. C.Brauchli Λαϊκοί Χοροί Ryter	Λογιστική H.Bigler Διαχείριση οικονομ. C.Brauchli Υφασματολογία E Gygli Λαϊκοί Χοροί R.Ryter

Τρίτη		
07.20-09.00	Λογιστική H.Bigler	Κηπουρική H.Bigler
13.45-14.40	Γυμναστική H.Linger	Γυμναστική H.Linger
14.45-15.40	----------	----------
16.15-17.55	Ωδική W.Wullschläger	Ωδική W. Wullschläger
19.10-21.00	Διαλέξεις μαθητριών C.Brauchli	Διαλέξεις μαθητριών C.Brauchli
Τετάρτη		
14.00-15.40	Ξυλογλυπτική R.Tschannen Εργασίες με υφάσματα / T.Sprenger	Γερμανικά T.Glatthard
16.00-17.40	Γερμανικά T.Glatthard	Διαχείριση οικονομ. Lützelschwab
Πέμπτη		
07.20-09.00	Βρεφονηπιακή D.Zwahlen Νομικά κ.Πολιτ.Αγωγή J.Stucki	Οικονομικά H.Schnyder
14.00-15.40	Διατροφή και Τροφολογία C.Furler	Ξυλογλυπτική R.Tschannen Εργασίες με υφάσμ. T.Sprenger
Παρασκευή		
07.20-09.00	Οικονομικά H.Schnyder	Βρεφονηπιακή D.Zwahlen Νομικά και Πολιτ.Αγωγή J.Stucki
14.00-15.40	Ασχολία με πουλερικά και χοίρους Morgenhalter / E.Bigler	Ασχολία με πουλερικά και χοίρους.
16.00-17.40	Διαχείριση οικονομ. Lützelschwab	Διατροφή και Τροφολογία C.Furler

Πίνακας 1.3. Εβδομαδιαίο και Ωρολόγιο πρόγραμμα της Γεωργικής Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Σβαντ Μόνσινγκεν (Schwand Münsingen) (χειμερινό τμήμα) 1913-1988.

ΠΗΓΗ: C. Brauchli, «Haushaltungsschule», 75 Jahre Kantonale Landwirtschafts-und Haushaltungsschule Schwand Münsingen 1913-1988, σσ. 41-52.

Στην Ελβετία γενικότερα, όλες οι σχολές Οικιακής Οικονομίας έπρεπε να προσανατολίζονται στο εξής ετήσιο πρόγραμμα:

Μαθήματα	**Ώρες**
Διατροφή/Τροφολογία	200-240
Οικιακή Οικονομία	140-170
Εργόχειρα	116-150
Υγιεινή (Βρεφονηπιακή και νοσηλευτική)	44-58
Κηπουρική	60-100
Διαχείριση οικονομικών	20-24
Λογιστικά	24-26
Μητρική Γλώσσα	30-40
Πολιτική Αγωγή	20-30
Απασχόληση με πουλερικά	16-18
Οικονομικά/Νομικά	40-60
Βιολογία	18-20
Εργασίες	20-40 Σύνολο 766-984[202]

[202] C. Brauchli, «Haushaltungsschule», *75 Jahre Kantonale Landwirtschafts und Haushaltungsschule Schwand Münsingen 1913-1988*, Münsingen χ.χ., σσ. 41-52. H. Schnyder, «Agrargeschichte und

Σχολή Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας της ορεινής Άνω Βέρνης, 1919-1969

Από τα τριάντα ένα (31.000) χιλιάδες γεωργικά νοικοκυριά του καντονιού της Βέρνης το 45% βρίσκονταν στην ορεινή Άνω Βέρνη. Γι' αυτό το 1919 η κυβέρνηση του καντονιού της Βέρνης αποφάσισε τη λειτουργία Σχολής Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας στην περιοχή.

Αρχικά η σχολή στεγάζονταν προσωρινά στο Μπριντζ (Brienz) (εικόνα 33), ενώ τριάντα τρία (33) χρόνια αργότερα στο Hondrich σε ιδιόκτητο κτήριο. Το 1919 άνοιξε τις πόρτες της, η Γεωργική Σχολή του Μπριντζ και το 1920 η Σχολή Οικιακής Οικονομίας. Η επίβλεψη της σχολής ανατέθηκε σε ειδική επιτροπή. Το ξενοδοχείο Μπέλβι (Bellevue) νοικιάστηκε και διαμορφώθηκε για τις ανάγκες των σχολών.

Το 1952 και οι δύο σχολές μεταφέρθηκαν και εγκαταστάθηκαν σε νέους χώρους και κτίρια στο Χόντριχ. Και στη νέα σχολή του Χόντριχ (Hondrich) από το 1953 μέχρι και το 1962 λειτουργούσαν κύκλοι μαθημάτων μόνο τους θερινούς μήνες, ενώ το φθινόπωρο του 1962 λειτούργησε και ο χειμερινός κύκλος μαθημάτων. Γι αυτόν τον σκοπό νοικιάστηκε η πανσιόν Σανσάιν (Sunnschyn) στο Χόντριχ. Από το 1969 τα μαθήματα πραγματοποιούνταν σε νέο ιδιόκτητο κτήριο (εικόνα 34).

Το 1968/69 μετά την αποπεράτωση του νέου κτηρίου, μεταφέρθηκε η σχολή Οικιακής Οικονομίας, ενώ η οργάνωση των σχολών από το 1952 παρέμεινε η ίδια.

Η κυβέρνηση του καντονιού της Βέρνης ανέθεσε στη σχολή Οικιακής Οικονομίας την υποχρέωση να μεταδώσει στα κορίτσια, που προέρχονταν από γεωργικές και αστικές οικογένειες, σε εξάμηνους κύκλους μαθημάτων τις απαραίτητες γνώσεις για τη διαχείριση ενός γεωργικού ή αστικού νοικοκυριού. Σκοπός της σχολής ήταν η προετοιμασία των μελλοντικών μητέρων και συζύγων για τη δημιουργία μιας σωστής οικογένειας, την εκπαίδευσή τους στην απλότητα και την εμφύσηση της αγάπης για τον τόπο τους.

Στο Μπριντζ λειτουργούσε μόνο θερινός κύκλος μαθημάτων πεντάμηνης διάρκειας. Τα πρακτικά μαθήματα ήταν: Μαγειρική, Εργόχειρο, Εργασίες του Σπιτιού, Δαχείριση των Ρούχων και Εργασίες στον Κήπο. Τα θεωρητικά μαθήματα ήταν: θεωρία της Μαγειρικής, Υγιεινή, Φροντίδα Ασθενών, Φροντίδα Βρεφών, Κηπευτική, Λογιστικά, Νομοθεσία, Εκτροφή χοίρων και πουλερικών, Τραγούδι.

Οι μαθήτριες παρακολουθούσαν πολλές διαλέξεις γενικής παιδείας, που διοργανώνονταν από τη σχολή, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιούνταν εκπαιδευτικές εκδρομές. Τα μαθήματα του χειμερινού κύκλου παρακολουθούσαν μαθήτριες ηλικίας

Geschichte der Schule Schwand», *75 Jahre Kantonale Landwirtschafts und Haushaltungsschule Schwand Münsingen 1913-1988*, Münsingen χ.χ., σ. 9.

τουλάχιστον δεκαοκτώ ετών, αντίθετα του θερινού κύκλου ηλικίας δεκαεπτά ετών. Τα δίδακτρα για τους πέντε μήνες ήταν τετρακόσια πενήντα (450) φράγκα. Τα υλικά για τα εργόχειρα κόστιζαν άλλα τετρακόσια πενήντα (450) φράγκα. Για τις μαθήτριες όμως που προέρχονταν από οικογένειες χαμηλών εισοδημάτων δίνονταν από τη σχολή υποτροφίες[203].

Ώρες	Δευτέρα		Τρίτη		Τετάρτη		Πέμπτη		Παρασκευή		Σάββατο	
	Τμ. Ι	Τμ. ΙΙ	Τμ. Ι	Τμ. ΙΙ	Τμ. Ι	Τμ.ΙΙ	Τμ. Ι	Τμ. ΙΙ	Τμ. Ι	Τμ.ΙΙ	Τμ.. Ι	Τμ.. ΙΙ
8-9	Οικιακή Οικονομία		Θεωρία Μαγειρικής		Βρεφοκομία		Θεωρία Μαγειρικής		Οικιακή Οικονομία		Διατροφική	
9-12	Μαγειρική	Εργό-χειρο	Μαγειρική	Φροντίδα ρούχων	Μαγειρική	Εργόχειρο	Μαγειρική	Εργόχειρο	Μαγειρική	Κηπευτική	Μαγειρική	Καθαρισμός σπιτιού
2-3	Κηπευτική		Κηπευτική		Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή		Κηπευτική		Καθαρισμός Κουζίνας	Σιδέρωμα	Ελεύθερο	
3-4	Εκτροφή χοίρων και πουλερικών				Λογιστικά		Υγιεινή					
5-7	Μαγείρεμα	Κηπευτική	Μαγειρική		Μαγειρική	Εργόχειρο	Μαγειρική	Κηπευτική	Μαγειρική		Μαγειρική χωρίς δασκάλα	Εργόχειρο Χωρίς Δασκάλα
8-9	Εμπέδωση στο γραφείο των δασκάλων		Ανάπαυση		Εμπέδωση		Τραγούδι		Ανάπαυση		Εμπέδωση	

Πίνακας 1.4. Ωρολόγιο πρόγραμμα της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Μπριντζ, καλοκαίρι 1921.

ΠΗΓΗ: K. Gammeter – Josi , «Die Schülerinnen und der Unterirricht», Kantonale Hauswirtschaftliche Schule Brienz, Stundenplan pro Sommerkurs 1921, 50 Jahre Oberländer Bergbauern-und Haushaltungsschule, 1919-1969,Βέρνη χ.χ., σ. 39.

Ειδικές διατάξεις ίσχυαν για τις Κυριακές και τις αργίες, καθώς και για τις πρωινές ώρες μεταξύ 6:00-8:00 π.μ.

[203] H. Gammeter, «Geschichtliche Entwicklung der Schule von 1919-1969», *50 Jahre Oberländer Bergbauernund Haushaltungsschule, 1919-1969*, Βέρνη, χ.χ., σσ. 7-16 και 38-44.

Ώρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
06.15-06..30	Εγερτήριο					
06.30-07.05	Πρωινό	Φτιάξιμο κρεβατιών				
07.10-07.55	Εκτροφή Χοίρων	Γνώση Υλικών	Γνώση καθημερινότητας	Άσκηση Διαλέ-ξεων		Οικονομικά
08.00-08.50	Κατοικία και Διακόσμηση	Νοσηλευτική	Επαγγελματικός προσανατολισμός	Βρεφοκομία	Οικοκυρική	
09.00-09.50	Θεωρία Μαγειρικής	Μαγει-ρική / Πλύ-σιμο ρούχων	Μαγει-ρική / Εργό-χειρο	Μαγει-ρική / Κέντη-μα	Μαγει-ρική / Σιδέ-ρωμα	Διατροφική
10.00-11.50	Μαγει-ρική / Κατοικ./ Διακόσμ.					Μαγει-ρική / Σφουγγάρισμα.
12.00-14.00	Μεσημεριανό φαγητό και διάλειμμα					
14.00-14.50 15.00-15.50	Λογιστικά	παρα-σκευή ψωμιού / Εργό-χειρο	13.30-16.30 Γερμανικά Αλληλογραφία Τραγούδι	Κηπευ-τική / Εργό-χειρο	13.30-15.00 Εκτροφή πουλερικών	
16.10-17.00	Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή				Εργόχειρο	
17.10-18.00	Κηπευτική		17.00 Πορεία Χορός Γυμναστική		Εργόχειρο/Μαγει-ρική	Γαλακτο-κομικά
18.00-18.50	Μαγει-ρική / Εμπέδωση			Μαγει-ρική		
19.00	Βραδινό Φαγητό					
20.00-21.00	Εμπέδωση	Εμπέδωση		Εμπέδωση	Εμπέδωση	
21.30	Σβήσιμο φώτων και ύπνος					

Πίνακας 1.5. Ωρολόγιο πρόγραμμα της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Χόντριχ, καλοκαίρι 1969 (Haushaltungsschule Hondrich, Stundenplan Sommer 1969) (εικόνα 35).

ΠΗΓΗ: K. Gammeter – Josi, «Die Schuelerinnen und der Unterirricht», Kantonale Hauswirtschaftliche Schule Brienz, Stundenplan pro Sommerkurs 1921, 50 Jahre Oberländer Bergbauern-und Haushaltungsschule, 1919-1969,Βέρνη χ.χ., σ. 41.

Το ωρολόγιο πρόγραμμα των διδασκομένων μαθημάτων είχε ως εξής :

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ	***ΩΡΕΣ***
Γερμανικά-Αλληλογραφία	2
Γνώση υλικών	1
Οικονομικά	2
Λογιστικά	2
Μαγειρική-θεωρία	1
Άσκηση διαλέξεων	2
Νοσηλευτική	1
Βρεφοκομία	1
Κηπευτική	1
Διατροφή	1
Τραγούδι	2
Οικιακή Οικονομία	2
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ	
Μαγειρική	24
Σιδέρωμα	3
Παρασκευή ψωμιού	3
Οικιακές εργασίες	3
Πλυντική	3
Κηπευτική	2
Εργόχειρο	15
Εκτροφή πουλερικών	1
Κέντημα	3
Φροντίδα βρεφών/ εξάμηνο	40
Λαϊκοί χοροί	1

Πίνακας 1.6. Ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκομένων μαθημάτων, θεωρητικών και πρακτικών, της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Χόντριχ.

ΠΗΓΗ: K. Gammeter – Josi , «Die Schuelerinnen und der Unterirricht», Kantonale Hauswirtschaftliche Schule Brienz, Stundenplan pro Sommerkurs 1921, 50 Jahre Oberländer Bergbauern-und Haushaltungsschule, 1919-1969, Βέρνη χ.χ., σ. 45.

1.8. ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας περιλαμβάνει την Αγγλία, την Ουαλία, τη Σκωτία και τη Βόρεια Ιρλανδία και ονομάστηκε έτσι το 1801[204].

Από τα μέσα του 19ου αιώνα, τα κορίτσια της εργατικής τάξης είχαν πολύ λιγότερες προοπτικές να μορφωθούν στο σχολείο ή στο σπίτι, σε σχέση με τα κορίτσια της μεσαίας ή της ανώτερης κοινωνικής τάξης, λόγω του ιδιωτικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης και της μη επέμβασης του κράτους στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα[205]. Έτσι το περιεχόμενο της εκπαίδευσης των πρώτων, επικεντρωνόταν στις οικιακές τέχνες σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από το προβλεπόμενο στο αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας των κοριτσιών της μεσαίας τάξης.

Στο Λονδίνο λειτουργούσε από το 1873 η ‘’Εθνική Σχολή Μαγειρικής’’ (“National School for Cookery”) (εικόνα 36) και από το 1876, η Οικιακή Οικονομία ήταν ένα από τα μαθήματα, που εξασφάλιζαν επιχορηγήσεις για τα σχολεία. Η αντιμετώπιση του μαθήματος ως ένα είδος τεχνικής εκπαίδευσης για κορίτσια, όπου παρακολουθούσαν και έδιναν εξετάσεις για ένα ή δύο μαθήματα, στα οποία απαρέγκλιτα περιλαμβανόταν η Οικιακή Οικονομία, ήταν εμφανής από τον αριθμό των ατόμων, που δήλωναν ως επιλεγόμενο το μάθημα στα δημοτικά σχολεία. Έτσι το 1876, δήλωσαν αυτό το μάθημα τρεις χιλιάδες τριακόσια επτά (3.700) άτομα, ενώ το 1882 ο αριθμός είχε αυξηθεί σε πενήντα εννιά χιλιάδες οχτακόσια δώδεκα (59.812). Με τη νομοθετική πράξη του 1904 εισήχθη ο Σχολικός Κώδικας. ο οποίος επέκτεινε το σχολικό πρόγραμμα για τα δημοτικά σχολεία, περιλαμβάνοντας για τα κορίτσια μαθήματα Μαγειρικής, Κεντητικής και εξάσκησης στις οικιακές δεξιότητες. Αυτό το σχολικό πρόγραμμα επιβεβαιώθηκε με την αναφορά Χάντοου (Hadow) το 1926, η οποία έδινε έμφαση στη σημασία της διδασκαλίας των γυναικείων οικιακών τεχνών και τη σύνδεσή της με την πρόοδο του έθνους[206].

Ο όρος «οικιακά μαθήματα» στην Αγγλία, επίσημα περιοριζόταν στα μαθήματα της Μαγειρικής, της Εκμάθησης της Τέχνης του Πλυσίματος, και της Οικιακής Αγωγής. Εκτός όμως από αυτά, αφορούσε και στην Κηπουρική, στην Παραγωγή γαλακτοκομικών, στην

---

[204] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 15, Πάπυρος, 1991, σ. 313, τ. 41, σ. 80. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 1, σσ. 104-114.

[205] Το 1870 ψηφίστηκε ο πρώτος νόμος σύμφωνα με τον οποίο καθιερώθηκε η υποχρεωτική σχολική φοίτηση με τη μορφή σχολείου στοιχειώδους εκπαίδευσης. Το 1902 ψηφίστηκε ο πρώτος εκτενής νόμος για την παιδεία και ο οποίος μετέφερε την ευθύνη της εκπαίδευσης στην τοπική αυτοδιοίκηση, ενώ το 1918 ορίστηκε υποχρεωτική η δευτεροβάθμια εκπαίδευση. A. Richardson, *The Technical College,* Oxford University Press, Λονδίνο – Νέα Υόρκη – Τορόντο 1939, σ. 8.

[206] R. Deem, *Women and Schooling*, Κεφ. 1- “The entry of women into mass education in a capitalist society”, Routledge and Kegan Paul, Λονδίνο 1980, σσ. 1-20.

Υγιεινή του σπιτιού, στη φροντίδα των παιδιών και των ασθενών και ως ένα σημείο στα οικιακά και στα κοινωνικά οικονομικά[207].

Στις αρχές του 20ού αιώνα, η οργανωμένη διδασκαλία των οικιακών μαθημάτων ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, είτε ως μάθημα γενικού εκπαιδευτικού χαρακτήρα, είτε ως εξειδικευμένη εκπαίδευση, η οποία επιδρούσε στα καθήκοντα του μαθητή και της μετέπειτα ζωής του. Ειδικά κονδύλια για τη διδαχή της Μαγειρικής, την Εκμάθηση της Πλυντικής και της Διαχείρισης του Νοικοκυριού στα δημοτικά σχολεία, για πρώτη φορά εγκρίθηκαν από την Επιτροπή Εκπαίδευσης το 1875. Το ίδιο χρονικό διάστημα ιδρύθηκαν αρκετοί ιδιωτικοί οργανισμοί για την εκπαίδευση γυναικών κάθε ηλικίας. Με αφορμή την έκδοση της Έκθεσης της Διυπουργικής Επιτροπής για τη σωματική αγωγή, το 1904, σύμφωνα με την οποία παρατηρήθηκε αξιοσημείωτη αύξηση της οικιακής εργασίας, το Συμβούλιο Εκπαίδευσης και οι εκπαιδευτικές επιτροπές των διαφόρων νομών και διαμερισμάτων της χώρας ενθάρρυναν την αποτελεσματικότητα αυτής της διδασκαλίας στις περιοχές τους, με την εκροή χρημάτων από το Υπουργείο Οικονομικών και τα τοπικά κονδύλια. Κατόπιν τούτου ο αριθμός των τμημάτων των οικιακών μαθημάτων, που δημιουργήθηκαν στα δημόσια δημοτικά σχολεία σημείωσε άνοδο. Όχι μόνο είχαν ιδρυθεί σχολεία διαφορετικών τύπων για την εκπαίδευση των κοριτσιών, που βρίσκονταν πάνω από την ηλικία του δημοτικού, αλλά κρίθηκε ότι αυτά τα σχολεία μπορούσαν να μετέχουν στη διαδικασία διάθεσης κρατικών επιχορηγήσεων.

Η πιο εντυπωσιακή απόδειξη αυτής της εξέλιξης ήταν και η συνεπαγόμενη αύξηση του διοικητικού προσωπικού του Συμβουλίου Εκπαίδευσης και ο διορισμός γυναικών ως ανώτερων υπαλλήλων για το συντονισμό, την οργάνωση και επιθεώρηση των μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας, στην περιοχή της αρμοδιότητάς τους[208].

Τα διάφορα σχολεία συντηρούνταν με τη διάθεση δημοσίων κονδυλίων, ενώ η οργάνωση αυτών των σχολείων, ο χαρακτήρας των μαθημάτων τους, η εξεύρεση κτηρίων, όπως και η επιλογή καθηγητών, οι διευθετήσεις που υιοθετούνταν για τις παρουσίες κ.ά. ήταν θέματα των τοπικών αρχών. Αναλυτικά προγράμματα εκδίδονταν μόνο από το Συμβούλιο Εκπαίδευσης για χρήση από τα πρωινά και τα εσπερινά σχολεία επιμόρφωσης. Τις

[207] D. Attar, *Wasting girls time,* Virago, Λονδίνο 1990, σ. 37.

[208] Το 1905, το Συμβούλιο διόρισε γυναίκα επικεφαλής των επιθεωρητών. Οι πέντε υφιστάμενοί της επιθεωρητές ήταν πλήρως απασχολημένοι με την εποπτεία των κλάδων Βρεφοκομίας και της εκπαίδευσης κοριτσιών στα δημόσια δημοτικά σχολεία. Ενώ, για τους σκοπούς αυτής της εποπτείας χρησιμοποιήθηκαν οι υπηρεσίες μιας γυναίκας επιθεωρήτριας και δύο εποχικών βοηθών για τα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας. Το 1908 το προσωπικό αυτό αυξήθηκε σε δεκαεπτά άτομα, από τα οποία έντεκα ασχολούνταν αποκλειστικά με αυτά τα θέματα. R. de Morant, «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 100-101.

επιχορηγήσεις διέθετε το Συμβούλιο στις εξής κατηγορίες: δημόσια δημοτικά σχολεία, γυμνάσια, τεχνικές σχολές και σχολές επιμόρφωσης, εκπαίδευση καθηγητών.

Δημόσια δημοτικά σχολεία

Τα μαθήματα στα δημόσια δημοτικά σχολεία καθώς και σε αποκεντρωμένες σχολές είχαν την παρακάτω μορφή:

Α) Μαγειρική, Εκμάθηση Πλυντικής τέχνης και Στοιχεία Νοικοκυριού[209]

Ειδική επιχορήγηση διέθετε το Συμβούλιο για τη διδαχή των οικιακών μαθημάτων στα δημόσια δημοτικά σχολεία, ιδιαίτερα μετά το 1878, όταν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας αποτελούσε μέρος του προγράμματος της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το Συμβούλιο Εκπαίδευσης για το έτος 1906-7, είχε χορηγήσει το ποσό των σαράντα επτά χιλιάδων εννιακοσίων εβδομήντα τριών (47.973) λιρών για τη Μαγειρική τέχνη, πέντε χιλιάδων πεντακοσίων πενήντα οκτώ (5.558) λιρών για τις Πλυντικές Εργασίες και δύο χιλιάδων εκατόν εξήντα έξι (2.166) λιρών για τα συνδυασμένα Οικιακά μαθήματα.

Η διδασκαλία αυτών των μαθημάτων διεξαγόταν είτε μέσα στις σχολικές μονάδες (μαθήματα σε σχολεία), είτε σε ειδικά κέντρα για την ενδιαίτηση των κοριτσιών, προερχομένων από γειτονικά σχολεία. Το μαθητικό δυναμικό των τμημάτων ήταν δεκαοκτώ (18) κορίτσια, συνήθως ηλικίας άνω των έντεκα ετών, εκτός αν η οργανωτική δομή του σχολείου προέβλεπε την παρακολούθηση των μαθημάτων και υπό ενός μικρού αριθμού κοριτσιών ηλικίας κάτω των έντεκα ετών.

Οι αναγκαίες προϋποθέσεις, σύμφωνα με τις οποίες οι τοπικές αρχές αποφάσιζαν σχετικά με τις τάξεις, από τις οποίες επιλέγονταν παιδιά για εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία, αφορούσαν κυρίως στις τοπικές ιδιαιτερότητες και στον αριθμό των υπαρχουσών κλινών για φιλοξενία. Ο αριθμός των παιδιών της τάξης δεν μετατρεπόταν κατά την διάρκεια των μαθημάτων. Το μάθημα της Μαγειρικής διδασκόταν για σαράντα οκτώ έως ογδόντα ώρες, το μάθημα της εκμάθησης της Πλυντικής για τουλάχιστον είκοσι τέσσερις ώρες, ενώ τα συνδυασμένα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας από εκατό έως διακόσιες ώρες. Η παρακολούθηση των μαθημάτων Μαγειρικής και Πλυντικής ήταν γενικά υποχρεωτική για όλα τα κορίτσια, που είχαν την απαιτούμενη ηλικία, πάντα με την προϋπόθεση ότι υπήρχαν επαρκή καταλύματα.

[209] R.de Morant, ό.π., σσ. 102-107. *Final Report of the School Board for London: 1870-1904*, London School Board, London: P.F. King, Λονδίνο 1904, σσ. 122-126.

Η πλειοψηφία των μεγάλων πόλεων είχε λάβει πρόνοια, ώστε κορίτσια από κάθε δημοτικό σχολείο να παρακολουθούν τουλάχιστον μια σειρά μαθημάτων Μαγειρικής. Η κατάσταση όμως σε περιοχές της περιφέρειας δεν επέτρεπε τη λήψη ίδιων μέτρων: σε μια επαρχία ένας μεγάλος αριθμός τριών χιλιάδων κοριτσιών πάνω από έντεκα ετών, σε σύνολο σαράντα οκτώ χιλιάδων μαθητών (αγόρια και κορίτσια μεταξύ πέντε και δεκαέξι χρόνων) παρακολουθούσαν μαθήματα στη Μαγειρική. Εκεί όπου οι θέσεις δεν επαρκούσαν για όλα τα κορίτσια του σχολείου, η επιλογή τους γινόταν από τον διευθυντή του σχολείου. Πρωτοποριακά προγράμματα με διάρκεια άνω των τριών χρόνων, τα οποία περιλάμβαναν ένα ή περισσότερα από τα τρία μαθήματα, είχαν καθιερωθεί στις μεγάλες πόλεις.

Βασική μέθοδος στο πρώτο έτος διδασκαλίας αυτού του μαθήματος ήταν η επίδειξη εικόνων με τις απλές αρχές της Μαγειρικής. Συνήθως, στο δεύτερο έτος, διδασκόταν η Διατροφή και οι απλές αρχές της με ταυτόχρονη επανάληψη με συνθετότερες εικόνες της διδαχθείσης ύλης του πρώτου έτους. Στο τρίτο έτος, οι βασικές Αρχές του Νοικοκυριού διδάσκονταν με έμφαση στα διδαχθέντα θέματα των προηγούμενων δύο ετών. Τα πρωτοποριακά αυτά προγράμματα δεν αποσκοπούσαν στην εκπαίδευση των παιδιών σε καλούς επαγγελματίες ή υψηλής στάθμης μαγείρισσες (εικόνα 37).

Στο μάθημα των Αρχών του Νοικοκυριού, η διδασκαλία αφορούσε στα απλά καθήκοντα οικιακής Καθαριότητας, στις επιδιορθώσεις των ρούχων, στης φροντίδας των επίπλων, στων πρώτων βοηθειών στους τραυματίες, στης περίθαλψης στο σπίτι και σε άλλα (εικόνα 38). Το πρόγραμμα των μεικτών μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας περιλάμβανε όλα τα οικιακά καθήκοντα του σπιτιού, όπως επίσης και τον τρόπο διαχείρισης των μικρών εισοδημάτων και την προετοιμασία των καθημερινών γευμάτων (εικόνα 39).

Η διδασκαλία διαφοροποιούνταν στις λεπτομέρειές της, ανάλογα με τις απαιτήσεις των συγκεκριμένων περιοχών. Το κέντρο εκπαίδευσης στα οικιακά μαθήματα διέθετε όλα τα χαρακτηριστικά ενός μικρού σπιτιού, και αρκετές φορές χρησιμοποιείτο ως κατοικία της καθηγήτριας[210].

[210] Ο εξοπλισμός των αιθουσών Μαγειρικής και της Εκμάθησης της Πλυντικής ήταν αυτός μιας κανονικής κουζίνας και πλυντηρίου, με κανένα χαρακτηριστικό που να μην μπορεί να βρεθεί στα σπίτια των ίδιων των παιδιών. Στην αίθουσα Μαγειρικής υπήρχαν 1-3 κουζίνες. R.de Morant, ό.π., σ. 104. G. Plummer, C. M. Hutchinson, E. Gladys Clarke, *Domestic subjects and the teacher,* Sidgwick &Jackson, London 1931, σσ. 31-33.

Η πρακτική εξάσκηση των μαθητριών υποχρεωτικά καταλάμβανε το μισό χρόνο του προγράμματος. Κοινή διδακτική πρακτική αποτελούσε η παρακολούθηση μαθημάτων (συνδυασμός επίδειξης και πρακτικής) στο κέντρο εκμάθησης για μια ή για δύο μισές μέρες την εβδομάδα[211].

Οι βασικές κατευθύνσεις, στις οποίες σημειώθηκε πρόοδος στη διδαχή αυτών των μαθημάτων στις αρχές του 20ού αιώνα ήταν: η μείωση του αριθμού των μαθητριών κατά τάξη, η διασφάλιση σε κάθε μάθημα του συνδυασμού της επίδειξης με την πρακτική, η αύξηση του πρακτικού μέρους των μαθημάτων, η σε κάθε περίπτωση διασφάλιση ότι η πρακτική είναι επίδειξη της αρχής.

Οι καθηγήτριες των σχολικών τάξεων ή των προγραμμάτων σε κέντρα, εκτός από ειδικές περιπτώσεις σε επαρχιακές περιοχές, ήταν κάτοχοι διπλωμάτων στα μαθήματα, που δίδασκαν. Τα διπλώματα αυτά απονεμήθηκαν μετά από εκπαίδευση σύμφωνη με τους κανονισμούς της Επιτροπής, από αναγνωρισμένες σχολές εκπαίδευσης για καθηγήτριες οικιακών μαθημάτων. Ο μέσος μισθός μιας καθηγήτριας των τριών μαθημάτων αυτών, κυμαινόταν από ογδόντα έως εκατό λίρες τον χρόνο, ανάλογα με το αν συμπεριλαμβάνεται στις υποχρεώσεις της στα δημόσια δημοτικά σχολεία η εργασία σε άλλους οργανισμούς, που διατηρούνταν από την τοπική αρχή. Οι καθηγήτριες των οικιακών μαθημάτων δεν υπόκειντο στις ίδιες συνθήκες εργασίας, σχετικά με την ηλικία, τη σύνταξη κ.λπ., όπως οι συνηθισμένοι διπλωματούχοι καθηγητές, στα δημόσια δημοτικά σχολεία. Σε ορισμένες επαρχιακές περιοχές, οι καθηγητές που εργάζονταν για τις τοπικές επαρχιακές αρχές, ‘’ταξίδευαν’’ από το ένα αγροτικό σχολείο στο άλλο, προκειμένου να επαναλάβουν το ίδιο μάθημα σε κάθε τάξη.

Το κόστος της διδασκαλίας της Μαγειρικής για κάθε μαθήτρια, που επιβάρυνε τις τοπικές εκπαιδευτικές αρχές, υπολογιζόταν περίπου δέκα σελίνια το άτομο, τέσσερα από τα οποία αντλούνταν από την κρατική χορηγία και το υπόλοιπο από τους τοπικούς φόρους.

[211] Τα παιδιά τοποθετούνταν σε ζευγάρια. Κάθε ζευγάρι εκτελούσε από την αρχή μέχρι το τέλος την άσκηση επίδειξης. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα παιδιά εργάζονταν μόνα τους. Στην Οικιακή Οικονομία, οι ασκήσεις δεν ήταν δυνατόν πάντα να εκτελούνται από κάθε ένα παιδί μετά το τέλος της επίδειξης. Αλλά, γινόταν προσπάθεια, ώστε κατά την διάρκεια της πορείας των μαθημάτων, καμία άσκηση να μην παραλείπεται από καμιά μαθήτρια. Τα παιδιά ενθαρρύνονταν, ώστε να εφαρμόζουν στο σπίτι τους τα διδαχθέντα στο σχολείο, ενώ οι γονείς σε πολλές περιπτώσεις ανέφεραν στους καθηγητές τα σχετικά με την εργασία των παιδιών τους στο σπίτι. Σε κάποιες περιοχές, τα προγράμματα στα μεικτά μαθήματα Οικιακής Οικονομίας συμπυκνώνονταν κατά τον επόμενο χρόνο, μέσα σε μια περίοδο ενός μήνα, όπου τα παιδιά περνούσαν όλο τους τον χρόνο, ασχολούμενα με το μάθημα. Robert de Morant, ό.π., σ. 104. G. Plummer, C. M. Hutchinson & E. Gladys Clarke, *Domestic subjects and the teacher,* Sidgwick&Jackson, Λονδίνο 1931, σσ. 56-64, 72-79.

Στατιστικό έτος	Μαγειρική		Εκμάθηση Πλυντικής		Διαχείριση Νοικοκυριού	
	Αριθμός σχολείων	Αριθμός Μαθητών	Αριθμός σχολείων	Αριθμός Μαθητών	Αριθμός σχολείων	Αριθμός Μαθητών
1882-83	64	1.251	-	-	-	-
1885-86	749	24.526	-	-	-	-
1890-91	1.593	68.291	27	632	-	-
1895-96	2.881	151.548	470	17.252	-	-
1900-01	3.747	220.408	693	27.875	97	1.195
1905-06	5.202	249.384	1.274	60.391	367	10.430
1906-07	5.749	282.902	1.484	68.213	239	6.436
	19.985	998.310	3.948	174.363	703	18.061

Πίνακας 1.7. Συγκριτικά στατιστικά στοιχεία για τη διδασκαλία της Μαγειρικής, της εκμάθησης Πλυντικής τέχνης και των μεικτών μαθημάτων στα δημόσια δημοτικά σχολεία της Αγγλίας και της Ουαλίας.

ΠΗΓΗ: Final Report of the School Board for London: 1870-1904, London School Board, London: P.F.King, Λονδίνο 1904, σσ. 122-126.

Σύμφωνα με τον πίνακα αυτό η αναλογία των μαθημάτων σε συνδυασμό με τον αριθμό των σχολείων και των μαθητριών ανά έτη διαγράφονται στα παρακάτω Γραφήματα (1.1, 1.2, 1.3):

Γράφημα 1.1. Αναλογία αριθμού σχολείων και μαθητριών που παρακολούθησαν το μάθημα της μαγειρικής από το 1882-1907

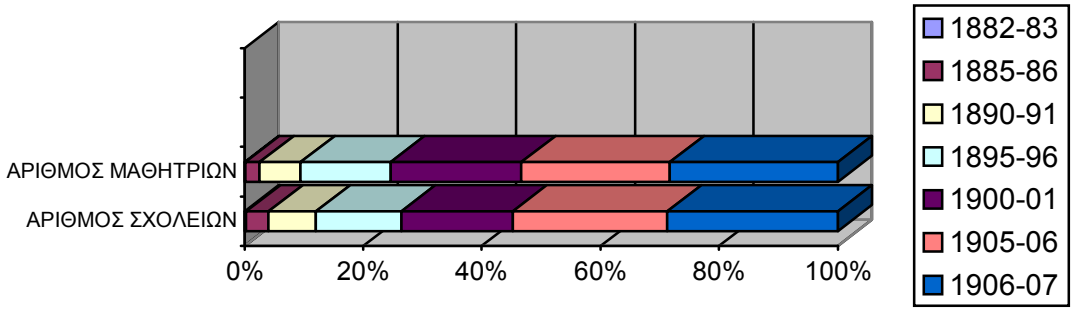

Όπως φαίνεται στο γράφημα για το μάθημα της Μαγειρικής ο αριθμός των μαθητριών και των σχολείων ήταν ανάλογος και έβαινε αυξανόμενος, γεγονός που δείχνει την ίδρυση νέων σχολείων, λόγω της αύξησης του μαθητικού δυναμικού, που εκδήλωναν ενδιαφέρον για την παρακολούθηση αυτού του μαθήματος. Όμως για το μάθημα της Εκμάθησης

Πλυντικής και της Διαχείρισης Νοικοκυριού από το 1882-1896 ο αριθμός των σχολείων και των μαθητών ήταν μηδενικός, αλλά ανάλογος από το 1900 και έπειτα.

Γράφημα 1.2. Αναλογία αριθμού σχολείων και μαθητριών που παρακολούθησαν το μάθημα της εκμάθησης πλυντικής από το 1882-1907

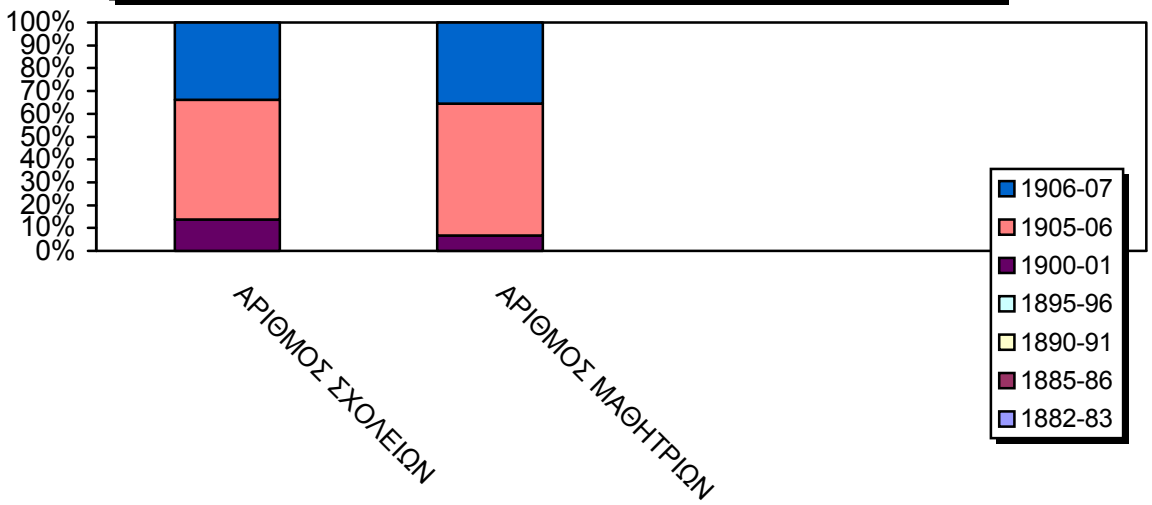

Γράφημα 1.3. Αναλογία αριθμού σχολείων και μαθητριών που παρακολούθησαν το μάθημα του νοικοκυριού από το 1882-1907

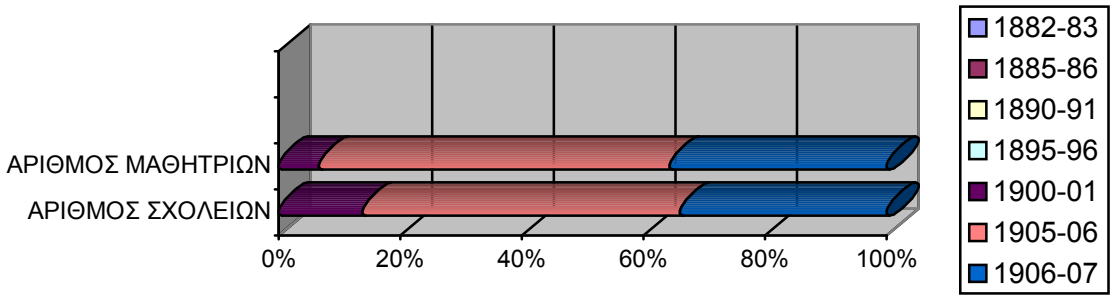

Β) Μακροχρόνια προγράμματα εκμάθησης των μεικτών οικιακών μαθημάτων[212]

Σε ορισμένες περιοχές είχαν δημιουργηθεί περισσότερο περιεκτικά προγράμματα διδαχής στα μεικτά μαθήματα Οικιακής Οικονομίας, απευθυνόμενα σε νέες, που διένυαν τα τελευταία έτη σπουδών τους στο δημοτικό σχολείο. Στο Πένανρθ (Penarth), στο Γκλάμοργκαν (Glamorgan), τα μισά από τα μαθήματα του προγράμματος ήταν αφιερωμένα στις οικιακές ασχολίες – Καθαριότητα, Επιδιόρθωση Ρούχων, Ραπτική Ρούχων, Μαγειρική, Φροντίδα ασθενών και Υγιεινή. Το υπόλοιπο μισό μέρος ήταν

[212] R. de Morant, ό.π., σσ. 106-107.

αφιερωμένο στη μεθοδολογία με διάκριση σε θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο περικλείοντας δραστηριότητες, όπως χαρτοκοπτική σε χαρτόνι, ξυλοκοπτική κ.λπ. και ασκήσεις σωματικής αγωγής. Είκοσι (20) κορίτσια αποτελούσαν το τμήμα και χωρίζονταν σε ομάδες των δέκα. Το πρόγραμμα με αυτόν τον τρόπο εφαρμοζόταν για δύο χρόνια. Από το 1908 όμως, η ολοκλήρωση του προγράμματος μπορούσε να επιτευχθεί σε χρονικό διάστημα ενός έτους, δεδομένου ότι υπήρχε η κατάλληλη κτιριακή υποδομή, που επέτρεπε την παρακολούθηση του προγράμματος μεγαλύτερου αριθμού κοριτσιών.

Στην επαρχία του Γκλόσεστερ (Glocester) στη συμπληρωματική διδασκαλία σε τμήματα των δέκα ατόμων, οι μαθήτριες γίνονταν δεκτές κατόπιν εξετάσεων. Αυτού του είδους τα τμήματα είχαν προσαρτηθεί σε αρκετά σχολεία, που βρίσκονταν σε αγροτικά μέρη. Η εκπαίδευση σε αυτές τις τάξεις διαρκούσε δύο χρόνια και περιλάμβανε εκτός από τη Διαχείριση Νοικοκυριού, και στην οποία αφιερώνονταν δέκα ώρες την εβδομάδα, Αγγλικά, Αριθμητική, Σωματική Αγωγή και Ωδική. Και στις δύο περιπτώσεις αντλούνταν η επιχορήγηση για τα μεικτά μαθήματα Οικιακής Οικονομίας από το Συμβούλιο Εκπαίδευσης. Το μέγιστο ύψος της επιχορήγησης για κάθε άτομο ήταν δεκαπέντε σελίνια, με την προσθήκη των κοινών επιχορηγήσεων του σχολείου, πάντοτε σε σχέση με τον αριθμό των μαθητριών, που παρακολουθούσαν ένα δημόσιο δημοτικό σχολείο.

Γ) Θεωρητική διδασκαλία της Υγιεινής στο σπίτι

Η διδασκαλία της επιστήμης της καθημερινής ζωής και οι αρχές της Οικιακής Οικονομίας παρέχονταν στα δημόσια δημοτικά σχολεία της χώρας ως μέρος της προβλεπόμενης διδασκαλίας του σχολείου[213].

Δ) Κεντητική

Η Κεντητική περιλαμβανόταν στο προβλεπόμενο αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας σε όλα τα δημόσια δημοτικά σχολεία της χώρας ως μέρος της διδασκαλίας του σχολείου και διδασκόταν σε όλα τα κορίτσια. Η διδασκαλία της Χειροτεχνίας, ένας σημαντικός κλάδος της εκπαίδευσης των κοριτσιών σε όλα τα δημοτικά σχολεία, από το 1908 περιορίστηκε στη διδασκαλία του Πλεξίματος και μερικών βελονιών Ραψίματος. Το 1922 δινόταν έμφαση στο Μαντάρισμα, στην Κοπτική και Ραπτική όλων των ρούχων και εσωρούχων. Σε πολλές περιπτώσεις, διδασκόταν στις μαθήτριες η χρήση της ραπτομηχανής. Έτσι με τη Ραπτική των φορεμάτων τους και την Πλεκτική, που οι

[213] R. de Morant, ό.π., σ. 107.

μαθήτριες εκτελούσαν κατ' οίκον, αποδείκνυαν το ζωηρό τους ενδιαφέρον γι' αυτές τις εργασίες[214].

Ε) Κηπουρική και Γαλακτοκομική

Η Κηπουρική και η γαλακτοκομική κατείχαν την ίδια θέση στο αναλυτικό πρόγραμμα των δημοσίων δημοτικών σχολείων, όπως αυτή της Μαγειρικής και της Εκμάθησης της Πλυντικής, απευθυνόμενες όμως σε αγόρια. Η Μαγειρική και η Εκμάθηση της Πλυντικής διδάσκονταν σε κορίτσια πάνω από έντεκα χρονών, που μετείχαν σε ένα βραχύχρονο ετήσιο πρόγραμμα τουλάχιστον σαράντα ωρών. Η επιχορήγηση από το Συμβούλιο για κάθε μαθητή που είχε συμπληρώσει τις προβλεπόμενες παρουσίες στο πρόγραμμα, ανέρχονταν σε τέσσερα σελίνια. Υπήρχαν επίσης στη χώρα τέσσερα κέντρα για εκπαίδευση στη γαλακτοκομική τέχνη. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι καθηγητές και ο εξοπλισμός μεταφέρονταν από μέρος σε μέρος, παραμένοντας σε κάθε τόπο τόσο χρονικό διάστημα που θα επέτρεπε στα παιδιά τη συμπλήρωση των μαθημάτων τους με παρουσίες μισής μέρας ή κάθε δεύτερης μέρας. Σε άλλα μέρη, η διδασκαλία ήταν μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας και πραγματοποιούνταν σε μια γαλακτοκομική φάρμα από έναν καταρτισμένο επιμορφωτή[215].

Το 1906-7 το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας διδάχτηκε σε πέντε χιλιάδες επτακόσιες σαράντα εννιά (5.749) δημοτικά σχολεία, και το παρακολούθησαν διακόσιοι ογδόντα δύο χιλιάδες εννιακόσιοι δύο (282.902) μαθητές. Το 1920-21, διδάχτηκε σε έξι χιλιάδες εκατόν δεκαεννιά (6.119) σχολεία και το παρακολούθησαν εκατόν ενενήντα επτά χιλιάδες τετρακόσιες πενήντα (197.450) μαθήτριες[216].

Διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας σε Αστικές Σχολές

Αυτά τα σχολεία αφορούσαν παιδιά ηλικίας άνω των δώδεκα ετών και παρείχαν μαθητεία τρίχρονης διάρκειας, ανώτερου επιπέδου και προσανατολισμένη στις μελλοντικές εργασίες των μαθητών στη Μαγειρική, στην Εκμάθηση της Πλυντικής και της Κεντητικής. Σ' αυτά τα σχολεία, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας αποτελούσε μέρος του καταρτιζόμενου τυπικού αναλυτικού προγράμματος για τα κορίτσια. Ο εξοπλισμός και ο τρόπος της διδακτικής ήταν οι ίδιοι όπως αυτοί που εφαρμόζονταν στο δημόσιο δημοτικό σχολείο. Ωστόσο λόγω του ότι η συγκεκριμένη διδασκαλία αποτελούσε μέρος του καθορισμένου αναλυτικού προγράμματος, δεν προβλεπόταν ξεχωριστό κονδύλιο

[214] R. de Morant, ό.π., σ. 107. Morris, «Enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 31-32.
[215] R. de Morant, ό.π., σσ. 107-108.
[216] Morris;ό.π., σ. 33.

από το Συμβούλιο για την παρακολούθηση των μαθημάτων. Από 1ης Αυγούστου 1908, το Συμβούλιο εκπαίδευσης επιχορηγούσε τα δημόσια δημοτικά σχολεία με την προϋπόθεση της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στα κορίτσια. Ο αριθμός των αστικών σχολών για κορίτσια στην Αγγλία και την Ουαλία το 1906-1907, ήταν είκοσι πέντε (25). Η Μαγειρική και η Κεντητική διδάσκονταν στο 100% των αστικών σχολείων, ενώ η Εκμάθηση Πλυντικής στο 32% (οκτώ σχολεία) και η Οικιακή Οικονομία ή η Διοίκηση Νοικοκυριού (θεωρητική ή πρακτική) σε ποσοστό 40% (σε δέκα σχολεία)[217].

Διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας σε Σχολεία για τις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις πολιτών

Η διδασκαλία της Μαγειρικής και της Εκμάθησης της Πλυντικής περιλαμβάνονταν στο αναλυτικό πρόγραμμα για τα σχολεία των οικονομικώς ασθενέστερων τάξεων. Τα παιδιά, που φοιτούσαν σε ειδικά σχολεία (για παιδιά επιληπτικά, κωφάλαλα και με προβλήματα υγείας), συχνά παρακολουθούσαν παρόμοια προγράμματα διδασκαλίας με αυτά των δημόσιων σχολείων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα παιδιά από αυτά τα σχολεία εντάσσονταν με ειδική διευθέτηση σε τάξεις κέντρων, που προορίζονταν για τα παιδιά των δημόσιων δημοτικών σχολείων[218].

Διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας σε Γυμνάσια

Η περαιτέρω εκπαίδευση στα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας για κορίτσια απόφοιτους δημόσιων δημοτικών σχολείων, ελάμβανε χώρα σε ιδρύματα τεχνικής εκπαίδευσης, παρά σε δημόσια ή ιδιωτικά γυμνάσια. Ο τρόπος της διδασκαλίας ήταν γενικού χαρακτήρα και κατάλληλος μόνο για κορίτσια ανώτερης κοινωνικής τάξης. Η διδασκαλία των μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας στα γυμνάσια, περιοριζόταν στην Κεντητική, η οποία ήταν υποχρεωτική μέχρι μιας ορισμένης τάξης του σχολείου ή μέχρι η νέα να ικανοποιήσει με την ικανότητά της στο Κέντημα τις απαιτήσεις των ειδικών καθηγητών του σχολείου.

Η ανάγκη της υποβοήθησης του γενικού αναλυτικού προγράμματος με ώρες διδασκαλίας Οικιακής Οικονομίας ήταν γενικά αισθητή. Γι' αυτόν το λόγο, κάποια γυμνάσια συμπεριελάμβαναν μαθήματα Μαγειρικής στο πρόγραμμά τους, με σκοπό να διδάξουν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στα κορίτσια. Το πρόγραμμα διάρκειας ενός ή δύο χρόνων περιλάμβανε μαθήματα Οικιακής Οικονομίας και Επιστημονικές Αρχές Υγιεινής,

[217] R. de Morant, ό.π., σσ. 108-109.
[218] R. de Morant, ό.π., σ. 109.

Φυσιολογίας και άλλα, σε κορίτσια ηλικίας άνω των δεκαεπτά ετών, που είχαν ολοκληρώσει τις γενικές σπουδές τους στο γυμνάσιο. Οι τάξεις αυτές ήταν από τη φύση τους παρόμοιες με τεχνολογικά προγράμματα, ενώ ανήκαν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, παρεχόταν η δυνατότητα στα κορίτσια συνέχισης των θεωρητικών σπουδών τους κατά τις απογευματινές ώρες. Σύμφωνα με τους κανονισμούς των τεχνικών σχολείων, αυτά επιχορηγούνταν από το Συμβούλιο της Εκπαίδευσης. Το έτος 1906-1907 λειτουργούσαν επτά (7) σχολεία με τάξεις Οικιακής Οικονομίας αναγνωρισμένες από το Συμβούλιο. Κατά την ίδια χρονική περίοδο, ο αριθμός των κοριτσιών, που παρακολούθησαν μερικώς ή πλήρως το πρόγραμμα αυτό, ήταν διακόσια δέκα επτά (217)[219].

Το 1922, σε δεκαεπτά (17) δευτεροβάθμια σχολεία, εκτός του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, το οποίο διδασκόταν σε όλες τις μαθήτριες, λειτουργούσαν συμπληρωματικά ή προχωρημένα τμήματα Οικιακής Οικονομίας για τα κορίτσια, που είχαν περατώσει τις δευτεροβάθμιες σπουδές τους και δεν επιθυμούσαν να ακολουθήσουν πανεπιστημιακές σπουδές ή παιδαγωγικές ακαδημίες, αλλά να ασχοληθούν αποκλειστικά με τις οικιακές εργασίες[220].

Διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας σε Τεχνικά σχολεία και προγράμματα επιμόρφωσης [221]

Τα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας στα τεχνικά ιδρύματα διακρίνονταν σε δύο κατηγορίες:

- Στα πρωινά τεχνικά σχολεία, όπου η οργανωμένη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας αφορούσε στους μαθητές, που το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους το αφιέρωναν στην παρακολούθηση των μαθημάτων.
- Στα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας, τα οποία παρέχονταν με τη μορφή οργανωμένων πρωινών και απογευματινών μαθημάτων επιμόρφωσης, σε ανθρώπους των οποίων η εργασία απορροφούσε το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους.

Το ίδιο ίδρυμα μπορούσε να παρέχει και τους δυο τύπους μαθήματος Οικιακής Οικονομίας, περικλείοντας επιπλέον τάξεις για την εκπαίδευση των καθηγητών. Στις

[219] R. de Morant, ό.π., σσ. 109-110.
[220] Morris, ό.π., σ.34. H.Sillitoe, *A history of the teaching of domestic subjects,* Methuen & CO. LTD. Λονδίνο, 1966, σσ. 94-102.
[221] R. de Morant, ό.π., σσ. 110-114.

περιπτώσεις όπου παρέχονταν περισσότεροι από έναν τύπο εκπαίδευσης μέσα στο ίδιο ίδρυμα, τόσο η διδασκαλία όσο και η εγγραφή των σπουδαστών διαχωρίζονταν τελείως.

Πρωινά τεχνικά σχολεία

Α) Μαθήματα αγροτικής Οικιακής Οικονομίας για γυναίκες

Στο Τεχνικό Σχολείο για κορίτσια στο Σροπσάιρ (Shropshire) στο Ράντμπρουκ (Radbrook) του Σρέσμπερι (Shrewsbury) συμπεριλαμβανόταν ένα πρόγραμμα διάρκειας οκτώ εβδομάδων με θέματα, που αφορούσαν στην παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων, είτε ως ξεχωριστό μάθημα, είτε ως μέρος δίχρονων σπουδών με γενικό διδακτικό αντικείμενο την Οικιακή Οικονομία. Η πρακτική εξάσκηση πραγματοποιούνταν για πεντέμιση ώρες κάθε πρωί και θεωρητικά μαθήματα για μιάμιση ώρες κάθε τρία απογεύματα την εβδομάδα. Τα μαθήματα κάλυπταν τομείς, όπως παρασκευή βουτύρου και τυριού, βουστάσια αγελάδων, παραγωγή γάλακτος και διαδικασίες διασφάλισης της παραγωγής. Για το έτος 1906-7 το πρόγραμμα επιχορηγήθηκε για κάθε πέντε σπουδάστριες, που συμπεριέλαβαν το αντικείμενο των γαλακτοκομικών εργασιών στη γενική τους εκπαίδευση, όπως και για κάθε είκοσι πέντε (25) σπουδάστριες, που παρακολούθησαν μόνο το αντικείμενο των γαλακτοκομικών εργασιών.

Το Ντάνμοου (Dunmow), το Σχολείο της Κόμισας του Βάργουικ (Warwick) (το οποίο έκλεισε την Άνοιξη του 1908), αναγνωρίστηκε από το Συμβούλιο της Εκπαίδευσης, σύμφωνα με τους κανονισμούς των τεχνικών σχολείων και επιχορηγήθηκε για τη λειτουργία ενός προγράμματος τεσσάρων χρόνων, που αφορούσε αγόρια και κορίτσια ηλικίας δώδεκα έως δεκαεπτά ετών. Το αρχικό διετές βασικό πρόγραμμα ήταν γενικής φύσης και περιλάμβανε θεωρητικά μαθήματα, Σχέδιο, Στοιχεία Θετικών Επιστημών (θεωρητικό και πρακτικό μέρος) και Μαγειρική, Εκμάθηση Πλυντικής τέχνης και Διοίκησης Νοικοκυριού, για τα κορίτσια. Στο τρίτο και τέταρτο έτος τα δύο τρίτα περίπου του συνολικού χρόνου ήταν αφιερωμένα στα μαθήματα της Γεωργίας και των Αγροτικών Καλλιεργειών, της Δημιουργίας Πτηνοτροφείου, των Γαλακτοκομικών Εργασιών, της Δημιουργίας Μελισσιών και της Μετεωρολογίας. Τέλος το υπόλοιπο ένα τρίτο του χρόνου καταλάμβαναν τα μαθήματα της Λογοτεχνίας, Μαθηματικών και Θετικών επιστημών. Το 1906-7, επτά (7) κορίτσια παρακολούθησαν το σχολείο.

Αρκετά άλλα ιδρύματα λειτουργούσαν με στόχο την εκμάθηση των αγροτικών εργασιών για κορίτσια. Ένα μέρος αυτών των ιδρυμάτων παρείχε σύντομης διάρκειας προγράμματα για κορίτσια ηλικίας δώδεκα έως δεκαεπτά ετών, ενώ άλλα παρείχαν πλήρη προγράμματα διάρκειας από δύο έως τέσσερα χρόνια για ενήλικες. Επίσημα

αναγνωρισμένα μαθήματα γαλακτοκομικής παραγωγής προσφέρονταν στο κολέγιο Βόρλεστον (Worleston College), και Τσεσάιρ (Cheshire) σε κορίτσια ηλικίας από δώδεκα ως δεκαεπτά, διάρκειας τριών μηνών[222].

Σε αρκετά ιδρύματα λειτουργούσαν μεγαλύτερης διάρκειας προγράμματα με στόχο τον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητριών. Από αυτά, αναφέρουμε το Σόνλεϊ (Swanley) Γεωργικό Κολέγιο, ο κύριος σκοπός του οποίου ήταν η προσφορά πλήρους και συστηματικής εκπαίδευσης στις γυναίκες, οι οποίες επιθυμούσαν να αποκατασταθούν επαγγελματικά ως παραγωγοί οπωρο-λαχανικών και κηπουροί σε ιδιωτικούς κήπους ή να διευθύνουν τις δικές τους εκτάσεις ή να γίνουν άποικοι. Το κάθε πρόγραμμα ήταν διετούς ή τριετούς διάρκειας, ενώ το Κολέγιο επιχορηγούνταν επίσημα από το Συμβούλιο Εκπαίδευσης ως Τεχνικό Ινστιτούτο. Παρόμοια προγράμματα προσφέρονταν και στο Κάστρο Στάντλι (Studley) στο Γουοργουικσάιρ (Warwickshire).

Β) Τάξεις για κορίτσια, που είχαν εγκαταλείψει το δημόσιο δημοτικό σχολείο

Αυτά τα προγράμματα διδασκαλίας είχαν αναγνωριστεί επίσημα σε είκοσι έξι (26) ιδρύματα της Αγγλίας, με σκοπό την εκπαίδευση κοριτσιών ηλικίας δεκατεσσάρων έως δεκαέξι χρόνων στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, με απώτερο στόχο την αύξηση της παραγωγικότητάς τους στο σπίτι ή στην υπηρεσία τους. Αυτές οι τάξεις προορίζονταν κυρίως για κορίτσια από τις φτωχότερες κοινωνικοικονομικές τάξεις, που είχαν λάβει τη μόρφωση τους στα δημόσια δημοτικά σχολεία. Οι τοπικές αρχές και το επαρχιακό συμβούλιο του Λονδίνου χορηγούσαν υποτροφίες στις μαθήτριες, ιδιαίτερα δε το τελευταίο παρείχε υποτροφίες σε σχεδόν τετρακόσια (400) παιδιά ετησίως σε δώδεκα (12) ιδρύματα. Άλλοι σπουδαστές, κατά γενική πρακτική, παρακολουθούσαν αυτές τις τάξεις με τη συμμετοχή ενός συμβολικού ποσού. Γενικά, η φοίτηση σε αυτές τις τάξεις διαρκούσε ένα ή δύο χρόνια με παρακολούθηση είκοσι πέντε ωρών την εβδομάδα. Το παρακάτω γράφημα δίνει πληροφορίες για τις ώρες διδασκαλίας κατά μάθημα στην περιοχή του Λονδίνου:

[222] Άλλα σχολεία αναγνωρισμένα το 1906-7 σ' αυτή την κατηγορία ήταν:
Chelmsford:County Laboratories
Dunmow:Countess of Warwick's School
Newton Rigg:Cumberland and Westmorland Farm Schools
Shrewsbury:Shropshire Technical School
Worleston:Dairy Institute. M. Robert de Morant, ό.π., σ. 126.

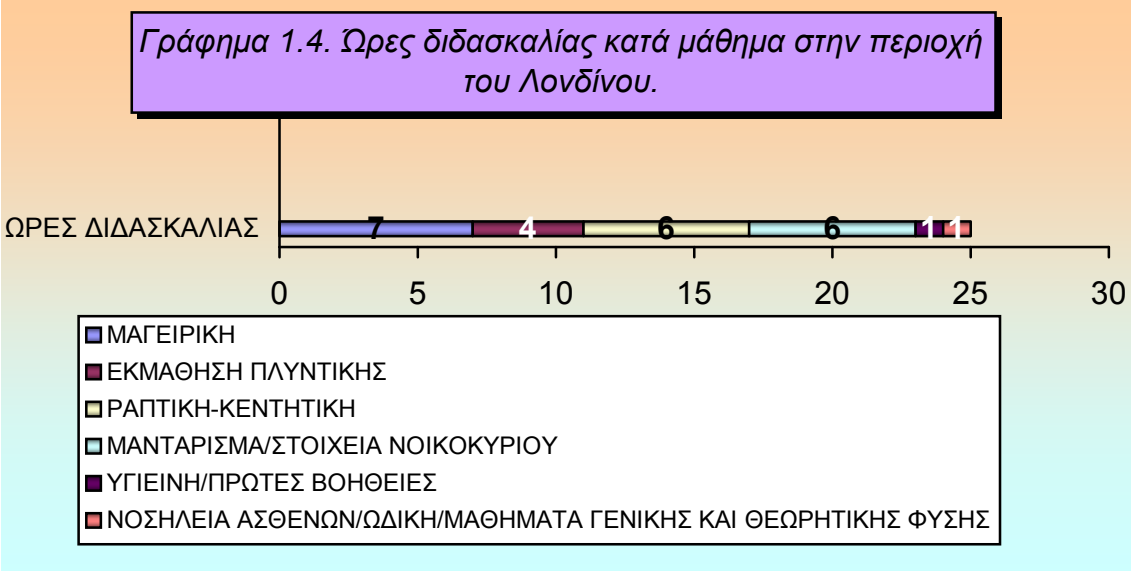

Για την υλοποίηση των διδακτικών στόχων, οι μαθήτριες χωρίζονταν σε ομάδες των δώδεκα ή των δεκατεσσάρων, πραγματοποιώντας την πρακτική διδασκαλία διαδοχικά στις αίθουσες σε διαφορετικά μαθήματα του προγράμματος. Η πρακτική ήταν απλής μορφής και προσαρμοσμένη στις μελλοντικές καριέρες των νέων. Ορισμένα από αυτά τα σχολεία στεγάζονταν μέσα στους χώρους επαύλεων. Τα κορίτσια εκτελούσαν όλα τα οικιακά καθήκοντα του ιδρύματος. Σε άλλα σχολεία, ένας συγκεκριμένος αριθμός μαθητών διέμενε μέσα στο σχολείο και οι κοιτώνες τους χρησίμευαν για τη διδασκαλία του νοικοκυριού[223].

[223] Ημερήσια σχολεία με τεχνικά τμήματα σε οικιακά θέματα (Day Technical Classes in Domestic Subjects) το 1906-08 είχαν αναγνωρισθεί τα εξής:
Bath – School of Cookery and Domestic Science, Bournemouth – Endowed High School for Girls, Bristol – Municipal School of Domestic Science, Bromley – Springhill, Cardiff – S. Wales and Monmouth Training School of Cookery and the Domestic Arts, Croydon – High School for Girls, Dallington – Northamptonshire School of Domestic Economy, Dorchester – Dorset School of Domestic Economy and Cookery, Gloucester – Gloucestershire School of Domestic Science, Leeds – Yorkshire Training School of Cookery and Technical College of Domestic Science, Liverpool – School of Domestic Science, Prince's Road / Training School of Cookery and Technical College of Domestic Science / School of Domestic Science, York Terrace, London – Battersea :Polytechnic / Chelsea :South-Western Polytechnic / City:Sir John Cass Technical Institute / Frinsbury:Northern Polytechnic Institute / Kensington:NottingHill High School / Lambeth: L. C. C. Norwood Technical Institute / Lewisham:Blackheath High School / Paddington :L. C.C. Paddington Technical Institute / St. Pancras:Passmore Edwards Settlement / Shoreditch:L.C.C. Shoreditch TechnicaL Institute / Southwark:Borough Polytechnic Institute / Wandsworth:Technical Institute / London Wandsworth:Clapham High School / London Wandsworth:Streatham Hill and Brixton High School / London Westminster: National Training School of Cookery / London Woolwich:Polytechnic / Deptford Albany Institute, Manchester:Mynicipal School of Technology / Training School of Domestic Economy, Newcastle-on-Tyne:Northern Counties Training School of Cookery, Norwich:Norfolk and Norwich School of Cookery, Shrewsbury:Shropshire Technical School for Girls, Salford:Royal Technical Institute, Street:Somerset School of Housewifery, Truro:Central Technical School, Este Ham:Municipal Technical Institute, Lewes:East Sussex School of Domestic Economy. R. de Morant, ό.π., σσ. 111-114, 124-125.

Γ) Τάξεις για κορίτσια, που είχαν εγκαταλείψει το γυμνάσιο

Σε πολλά από αυτά τα Ιδρύματα παρακολουθούσαν τα μαθήματα σπουδάστριες ηλικίας δεκαεπτά ετών ή και μεγαλύτερες, ενώ η φοίτηση, ο αριθμός των τάξεων και οι διευθετήσεις της διδασκαλίας προσομοίαζαν με τα προηγούμενα προγράμματα. Υποτροφίες για τις μαθήτριες δίνονταν από ορισμένους τοπικούς φορείς. Τα μαθήματα, που διδάσκονταν, ήταν παρόμοια με αυτά που διδάσκονταν νεαρότερα κορίτσια, αλλά με αυστηρότερα κριτήρια. Η ετήσιας διάρκεια διδασκαλία των σπουδαστριών της επαρχίας τροποποιείτο δεδομένου ότι αυτές στεγάζονταν στις εγκαταστάσεις του σχολείου με τη δυνατότητα παρακολούθησης μιας ή περισσοτέρων τάξεων του προγράμματος.

Τα ιδρύματα δέχονταν κρατική επιχορήγηση για την παρακολούθηση και των τριών πρώτων κατηγοριών σπουδαστών, που ανώτατο όριο ήταν τα σαράντα (40) σελίνια για κάθε έναν, που ολοκλήρωνε διακόσιες ώρες παρακολούθησης, ή εξήντα (60) σελίνια για πάνω από τετρακόσιες ώρες. Με επίσημες στατιστικές η πρώτη και η δεύτερη κατηγορία δεν διαχωρίζονταν. Για τον χρόνο 1906-7 λειτουργούσαν σαράντα δύο (42) τέτοιου τύπου παρόμοια ιδρύματα επίσημα αναγνωρισμένα, ενώ υποτροφίες σπουδών δόθηκαν σε δύο χιλιάδες ογδόντα τρεις (2.083) σπουδαστές, των οποίων το ποσό ανήλθε στις τρεις χιλιάδες εννιακόσιες δέκα (3.910) λίρες.

Δ) Επαγγελματικές τάξεις για γυναίκες

Οι επαγγελματικές τάξεις, που απευθύνονταν σε γυναίκες ήταν τμήματα, τα οποία λειτουργούσαν σε αρκετά τεχνικά ιδρύματα και διέπονταν από τις ίδιες κατευθυντήριες γραμμές με τα προγράμματα τεχνολογικών προγραμμάτων για άντρες. Τα διδασκόμενα μαθήματα, που η διάρκειά τους ήταν ένα έως δύο χρόνια, περιλάμβαναν τη Ραπτική και Υφαντική, ενώ υπήρχε η επιλογή εξειδικευμένης διδασκαλίας γενικών μαθημάτων. Υποτροφίες παρέχονταν από αρκετούς τοπικούς φορείς, οι οποίοι διευκόλυναν τα κορίτσια στην παρακολούθηση των μαθημάτων. Στο δε μάθημα της Μαγειρικής, η διδασκαλία σε ορισμένα ιδρύματα ήταν τόσο υψηλού επιπέδου, που αυτά χαρακτηρίζονταν ως Ιδρύματα εμπορικών σπουδών στην Οικιακή Οικονομία[224].

Τέσσερα τεχνικά προγράμματα για την Ραπτική και Υφαντική, που παρακολούθησαν εκατόν ενενήντα εννιά (199) σπουδαστές αναγνωρίστηκαν το 1906-7 και επιχορηγήθηκαν επίσημα με το ποσό των τετρακοσίων ενενήντα επτά (497) λιρών[225].

[224] Στη Σχολή Εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας του Liverpool μετά το 1900 είχε δημιουργηθεί σχολή για νοσοκόμες. Σε αυτήν κατά την διάρκεια ενός έτους το οργανωμένο βασικό αντικείμενο σπουδών ήταν η φροντίδα των παιδιών σε όλες τις πτυχές της. Σε αυτήν τη σχολή κατά κανόνα σπούδαζαν οι σπουδάστριες πριν επιμορφωθούν στα νοσοκομεία. R. de Morant, ό.π., σ.113.

[225] Αναγνωρισμένα σχολεία αυτής της κατηγορίας το 1906-1907 ήταν:

Στην Αγγλία λειτουργούσαν έως το 1922, δεκαπέντε (15) επαγγελματικές σχολές θηλέων (Trade Schools) και πολλά τμήματα αποσκοπώντας στην επαγγελματική αποκατάσταση των κοριτσιών. Στις κυρίως επαγγελματικές σχολές, οι μαθήτριες παρακολουθούσαν μαθήματα επί δύο χρόνια. Αφιέρωναν δεκαπέντε έως είκοσι ώρες την εβδομάδα στις επαγγελματικές σπουδές και δέκα έως είκοσι ώρες σε ζητήματα γενικής εκπαίδευσης, όπως η Ιστορία, η Λογοτεχνία, η Αριθμητική, η Εφαρμοσμένη Τέχνη, η Υγιεινή, η Γυμναστική. Οι επαγγελματικές σπουδές περιλάμβαναν την Κοπτική και τη Ραπτική φορεμάτων και κοστουμιών, την Πλυντική, τη Μαγειρική (για μαγείρισσες), την Κεντητική, την Κομμωτική, την Κατασκευή Κορσέδων, τη Φωτογραφία, την εκπαίδευση καμαριέρων και νταντάδων.

Οι επαγγελματικές σπουδές διακρίνονταν για την ποικιλία τους στις διάφορες σχολές και ανάλογα με τις επιθυμίες των μαθητριών. Γενικά διδάσκονταν τρία ως τέσσερα επαγγέλματα σε κάθε σχολή ή ακόμη και επτά, όπως στην περίπτωση του αλλά στο Μπόροου Πολυτέχνικ (Boroygh Polytechnic).

Το ειδικευμένο προσωπικό αυτών των σχολών ήταν ιδιωτικό. Στην Αγγλία δεν λειτουργούσαν επαγγελματικές παιδαγωγικές σχολές[226].

Ημερήσια και απογευματινά μαθήματα ενηλίκων

Τάξεις για άτομα, των οποίων η εργασία τους απορροφούσε το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους, λειτουργούσαν σε ολόκληρη τη χώρα. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν :Μαγειρική, Οικιακή Οικονομία, Εκμάθηση της Πλυντικής, Κεντητικής, Νοσηλείας σε ασθενοφόρο και στο σπίτι, Κηπουρική και Γαλακτοκομικές Εργασίες. Αυτές οι τάξεις μπορούσαν να αποτελέσουν μεμονωμένα τμήματα ενός οργανωμένου προγράμματος, που προσφέρονταν σε ιδρύματα, όπως τα παραπάνω, ή ξεχωριστές τάξεις, που λειτουργούσαν κυρίως το απόγευμα μέσα σε κατάλληλους οργανισμούς. Ακόμα, είχαν τη δυνατότητα να λειτουργούν εξακτινωμένα, μέσα σε κατάλληλα κτίρια ή και μέσα σε δημόσια δημοτικά. Ο βαθμός της οργάνωσης αυτών των σχολείων διέφερε αρκετά.

Η οργάνωση σε ορισμένα Ιδρύματα, όπως σε αυτό των Ράουντρι στο Γιόρκ (Roundtree – York), για τα εργαζόμενα κορίτσια στο εργοστάσιο, ήταν ισάξια με αυτά, που απευθύνονταν σε νοικοκυρές. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα λειτουργούσε καθ' όλη την διάρκεια του χρόνου με τη διδασκαλία μαθημάτων σχετικών με την Οικιακή

London. Lambeth Morley College, Paddington Technical Institute, Shoreditch Technical Institute, Woolwish Polytechnic. R. de Morant, ό.π., σ.125.

[226] Morris, ό.π., σ. 37.

Οικονομία. Αυτά τα προγράμματα, που αφορούσαν τη Μαγειρική και την Εκμάθηση της Πλυντικής, ενώ προορίζονταν για ενήλικες, διδάσκονταν από τους ίδιους καθηγητές, που δίδασκαν και στα παιδιά του δημοτικού, ενώ σπάνια ήταν προοδευτικού χαρακτήρα το μέγεθος της πρακτικής εξάσκησης των μαθητών. Σε αυτά τα τμήματα η παρακολούθηση δεν ήταν υποχρεωτική. Από διάφορους τοπικούς φορείς χορηγούνταν υποτροφίες στους μαθητές, προκειμένου να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε κάποιο ίδρυμα του τύπου αυτού. Το 1921 το κράτος χρηματοδότησε επί συνόλου πέντε χιλιάδων επτακοσίων εβδομήντα πέντε (5.775) σχολείων τέτοιου τύπου, όπως αναφαίνεται στο παρακάτω γράφημα[227].

Γράφημα 1.5. Κρατική επιχορήγηση τμημάτων σχετικών με την οικιακή οικονομία

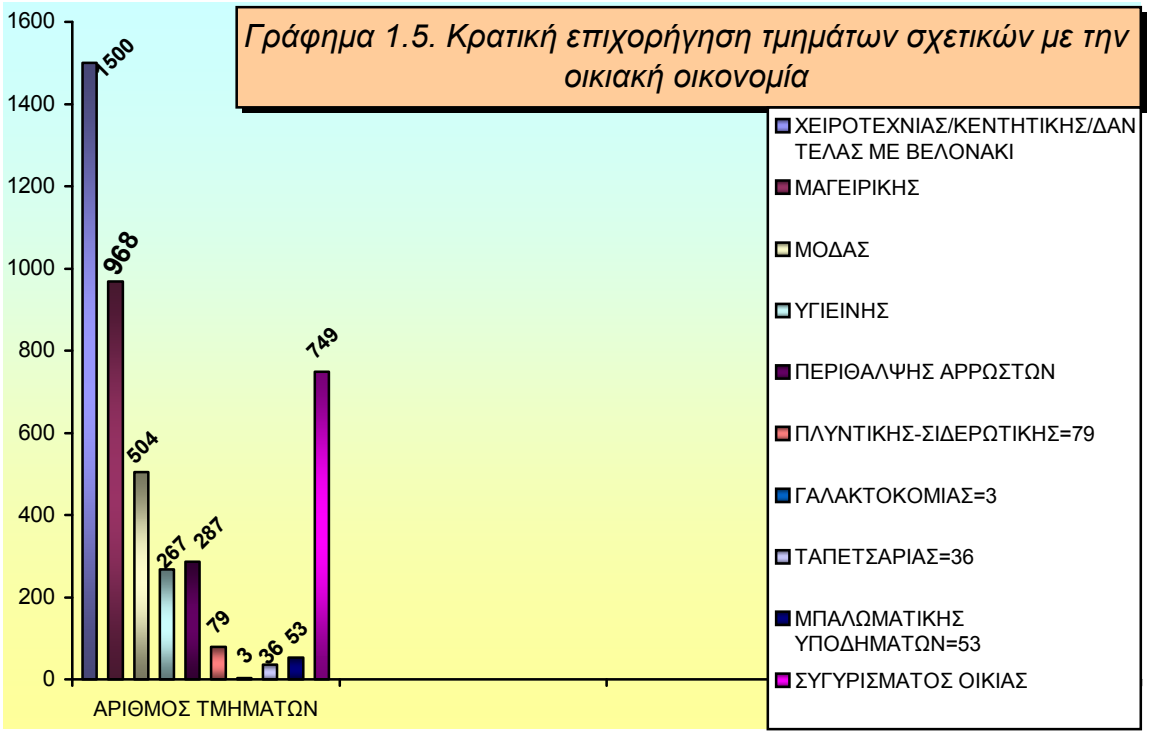

[227] Ανάμεσα σ' αυτά τα τμήματα πρέπει να σημειώσουμε:
Στα εργοστάσια (τμήματα σε εργοστάσια, όπως της Rowntree στο York, όπου οι νεαρές εργάτριες διδάσκονταν μία φορά την εβδομάδα το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, τις ώρες εργασίας τους. Η διδασκαλία ελάμβανε χώρα σε δυο μεγάλες αίθουσες, με ωραίες εγκαταστάσεις και σε δύο σπίτια μοντέλα των εργατριών).
Στα ινστιτούτα για γυναίκες στο Λονδίνο, στα οποία οι μαθήτριες διδάσκονταν εκτός της Οικιακής Οικονομίας και μια γενική εκπαίδευση, την οποία δεν μπορούσαν να αποκτήσουν αλλού.
Στα τμήματα, που δημιουργούσαν οι κύκλοι γυναικών στην επαρχία (Women's Institutes). Αυτοί οι κύκλοι γυναικών έμοιαζαν πολύ με τους κύκλους αγροτισσών στο Βέλγιο και εμπνέονταν από τα ίδια ιδανικά. Διοργάνωναν ποικίλα μαθήματα αγροτικής Οικιακής Οικονομίας με μεγάλη επιτυχία.
Τμήματα διακοπών ή τμήματα που ελάμβαναν χώρα το Σάββατο για τις πρωτοβάθμιες δασκάλες των επαρχιών, προκειμένου να διευκολυνθούν στη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας σε περιοχές, που βρίσκονταν σε μεγάλη απόσταση από τις πόλεις ή τις σιδηροδρομικές γραμμές ήταν δύσκολη η οργάνωση περιοδευόντων μαθημάτων υπό την εποπτεία ειδικής δασκάλας.
Κρατικά Τμήματα τελειοποίησης, που απευθύνονταν στις επιτηρήτριες και στις δασκάλες Οικιακής Οικονομίας που είχαν διακριθεί. Ένα τέτοιο τμήμα λειτούργησε το 1907 διάρκειας δεκαπέντε ημερών με θέμα την επιστήμη του νοικοκυριού και ένα άλλο μηνιαίο με θέμα τη διατήρηση τροφίμων για το νοικοκυριό και για το εμπόριο. Morris, ό.π., σσ. 36-37.

Η διδασκαλία του μαθήματος των Γαλακτοκομικών Εργασιών (παρασκευή βουτύρου και τυριού) πραγματοποιούνταν από περιοδεύοντες καθηγητές, οι οποίοι μετέφεραν και τον σχετικό εξοπλισμό, ακριβώς όπως συνέβαινε και στη διδασκαλία των ίδιων μαθημάτων στο δημοτικό σχολείο. Ο καθηγητής αμειβόταν για τις υπηρεσίες του από το τοπικό συμβούλιο το οποίο χρηματοδοτούσε επίσης και την προμήθεια του σχετικού εξοπλισμού. Για την ανεύρεση κατάλληλων αιθουσών συστήνονταν τοπικές επιτροπές. Η διάρκεια των μαθημάτων ήταν δεκαήμερη. Σε όλα τα προγράμματα αυτού του είδους διέφερε αρκετά ο αριθμός των μαθητών, που τα παρακολουθούσαν και ο αριθμός των ωρών διδασκαλίας την εβδομάδα. Κάθε τάξη δεχόταν κρατική επιχορήγηση με την προϋπόθεση πραγματοποίησης τουλάχιστον είκοσι ωρών διδασκαλίας, ενώ κάθε σπουδάστρια δικαιούτο οικονομικής ενίσχυσης, εάν είχε παρακολουθήσει τουλάχιστον δεκατέσσερις ώρες διδασκαλίας. Σύμφωνα με τις ώρες, που αφιερώνονταν στην πρακτική εξάσκηση και το είδος του εξοπλισμού, η επιχορήγηση κυμαινόταν περίπου από μισή κορώνα ως πέντε σελίνια και έξι λεπτά για κάθε είκοσι (20) μαθητές. Βασικός κανόνας αυτής της διαδικασίας ήταν να μην επαναλαμβάνουν οι σπουδαστές χειρωνακτικές εργασίες, που ήδη γνώριζαν.

Ο αριθμός των σχολείων στην Αγγλία και στην Ουαλία, στα οποία διδασκόταν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας καθώς και άλλα μαθήματα ειδικότητας παρουσιάζεται στο παρακάτω γράφημα:[228]

[228] Morris, ό.π., σ. 116.

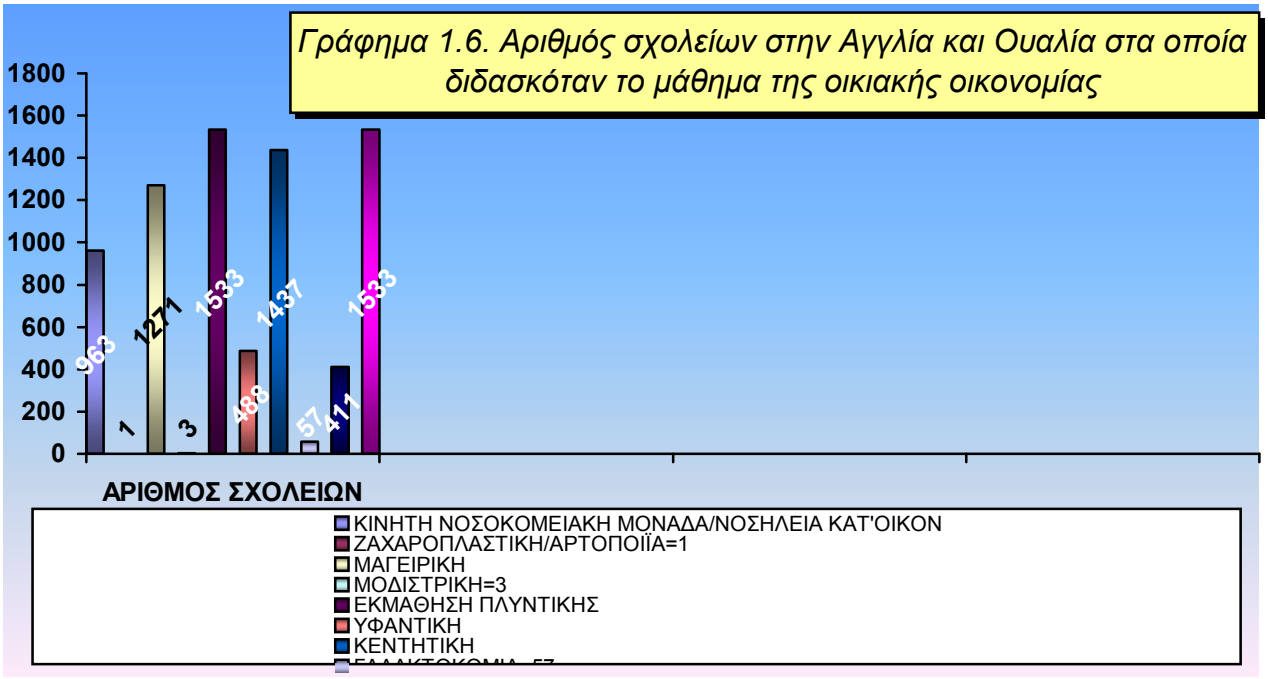

Γράφημα 1.6. Αριθμός σχολείων στην Αγγλία και Ουαλία στα οποία διδασκόταν το μάθημα της οικιακής οικονομίας

Σε σαράντα αγγλικές κομητείες είχαν ιδρυθεί ογδόντα (80) αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας για τις γυναίκες των αγροτικών τάξεων κατανεμημένα όπως φαίνεται στα παρακάτω δύο γραφήματα:

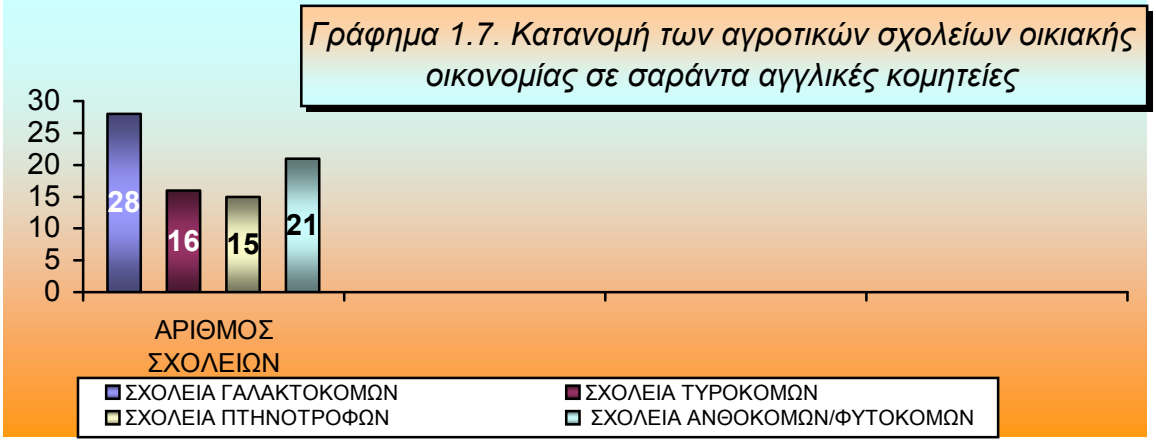

Γράφημα 1.7. Κατανομή των αγροτικών σχολείων οικιακής οικονομίας σε σαράντα αγγλικές κομητείες

Γράφημα 1.8. Ποσοστιαία κατανομή των αγροτικών σχολείων οικιακής οικονομίας σε σαράντα αγγλικές κομητείες

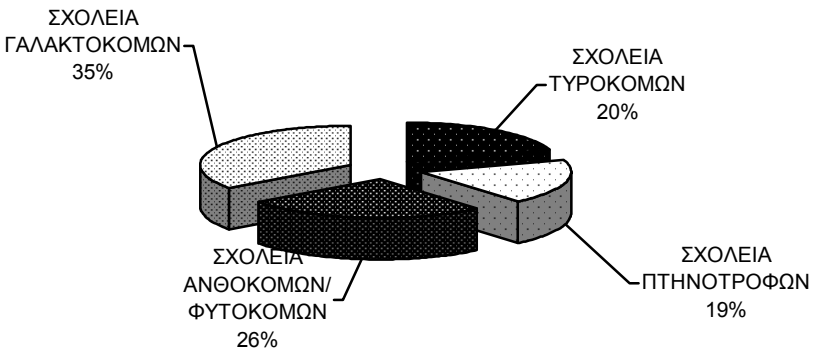

Το 1900 δόθηκαν μαθήματα Οικιακής Οικονομίας σε οχτακόσια τριάντα (830) σχολεία με είκοσι εννιά χιλιάδες τριακόσιες ογδόντα έξι (29.386) μαθήτριες. Λειτουργούσαν περίπου τέσσερις χιλιάδες πεντακόσια δώδεκα (4.512) σχολεία Μαγειρικής με διακόσιες τριάντα επτά χιλιάδες (237.000) περίπου μαθήτριες. Στη Σκωτία λειτούργησε το ίδιο πρόγραμμα τροποποίησης των δημοτικών σχολείων, τεχνικά μαθήματα Οικιακής Οικονομίας σε παραρτήματα οχτακόσια εξήντα επτά (867) σχολείων Μαγειρικής και εκατόν τριάντα τριών (133) σχολείων Πλυντικής. Σκοπός λειτουργίας αυτών των σχολείων ήταν ο περιορισμός του αλκοολισμού και η συγκέντρωση του πληθυσμού στην οικογενειακή εστία[229].

Στα σχολεία Οικιακής Οικονομίας και Μαγειρικής, οι νεαρές Αγγλίδες όλων των κοινωνικών τάξεων διδάσκονταν την Υγιεινή και την οικονομική Μαγειρική. Το μάθημα της Μαγειρικής είχε βαρύνουσα σημασία για την Αγγλία, δεδομένου ότι ο βασιλιάς Εδουάρδος, όταν ήταν πρίγκιπας της Ουαλίας, είχε μετατρέψει ολόκληρο διαμέρισμα του παλατιού του στο Sandringham σε σχολείο Μαγειρικής, στο οποίο οι τρεις θυγατέρες του παρακολουθούσαν τακτικά τα μαθήματα[230].

Σύμφωνα με την έκθεση της Άουερμπαχ (Auerbach), αντιπροσώπου της Συνομοσπονδίας των Γυναικείων Ινστιτούτων (Women's Institutes) της Μεγάλης Βρετανίας, η βελτίωση της αγροτικής γυναικείας ζωής επιδιώκετο με πολλούς τρόπους:
Τα γυναικεία αγροτικά κολέγια και αγροτικά ινστιτούτα ελάμβαναν κρατική επιχορήγηση για τις υποτροφίες των μαθητριών.

[229] «Παλαιαί Θρησκείαι Γ΄», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, αρ. 843, 3 Ιουλίου 1905, σσ. 1-2. Κ. Παρρέν «Η οικοκυρική εκπαίδευσις της γυναικός», εφ. *Νέον Άστυ*, Τρίτη 21 Ιουνίου 1905. αρ. 1273, σ. 1.
[230] «Οικοκυραί και Οικοκυρειό», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 29 Μαΐου 1905, αρ. 838, σ. 4.

Τα συμβούλια των κομητειών διέθεταν διπλωματούχες δασκάλες αγροτικού νοικοκυριού, κτηνοτροφίας, ειδικών καλλιεργειών, Υγιεινής, Βρεφοκομίας κ.λπ.
Σε όλες τις κομητείες υπήρχαν σύλλογοι, οι οποίοι σε συνεργασία με το κράτος διόριζαν στα χωριά νοσοκόμους διπλωματούχους για την περιποίηση των ασθενών, για τοκετούς κ.λπ.

Η *Εθνική Συνομοσπονδία των Γυναικείων Ινστιτούτων,* μία αγγλική οργάνωση, η οποία είχε ως σκοπό τη βελτίωση της αγροτικής ζωής, ιδρύθηκε το 1915 και είχε τέσσερις χιλιάδες τριακόσια παραρτήματα, τα οποία ήταν αυτοτελή, ενώ αριθμούσε διακόσιες εξήντα πέντε χιλιάδες μέλη. Η ιδέα της οργάνωσης αυτής προερχόταν από τον Καναδά και κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της επιχορηγούνταν από την αγγλική κυβέρνηση. Κάθε μήνα τα μέλη της οργάνωσης πραγματοποιούσαν συγκεντρώσεις, με σκοπό τη μελέτη ιστορίας, υγιεινής, γεωργίας, οικονομικών και εθνικών και διεθνών καθηκόντων της γυναίκας, ενώ ταυτόχρονα τα μέλη διασκέδαζαν με μουσική και θέατρο. Οι λεπτομέρειες του προγράμματος διευθετούνταν από κυρίες, των οποίων ένας μικρός αριθμός ήταν έμμισθος, ενώ οι περισσότερες προσέφεραν τις υπηρεσίες τους δωρεάν. Στα πλαίσια της πραγμάτωσης των στόχων της, η συνομοσπονδία εξέδιδε κάθε μήνα την επιθεώρηση «Κατοικία και ύπαιθρο», με οδηγίες για τη ζωή της αγρότισσας και ειδήσεις από τις εργασίες των παραρτημάτων.
Η οργάνωση αυτή είχε κερδίσει, εκτός από την εμπιστοσύνη και αγάπη των χωρικών γυναικών, και την εκτίμηση του κράτους, δεδομένου ότι πολλές φορές μεσολαβούσε για την επίλυση διαφόρων ζητημάτων[231].

Κολέγιο της Βασίλισσας Ελισάβετ (Queen Elizabeth College)[232]

Ο βασικός στόχος της σχολής ήταν η οργάνωση ανώτερης εκπαίδευσης των γυναικών με την εισαγωγή μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας και Κοινωνικών Επιστημών. Το πρόγραμμα περιλάμβανε «μια πλήρη επιστημονική εκπαίδευση στις αρχές, πάνω στις οποίες βασιζόταν η οικογενειακή ζωή, η διαχείριση των ιδρυμάτων, αλλά και οι άλλες σφαίρες επιρροής της κοινωνικής εργασίας αλλά και της αγωγής, πάνω στις οποίες εφαρμόζονταν αυτές οι αρχές».

---

[231] Ε. Παπανδρέου, «Από το 14^{ο} Διεθνές Γεωργικό Συνέδριο του Βουκουρεστίου- το γυναικείο τμήμα», *Ελληνίς,* 8-9, (Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1929), σ. 183.
[232] N. Marsh, *The History of Queen Elizabeth College-One Hundred years of University education in Kensington,* King's Colleg, Λονδίνο 1986*,* σσ. 58, 55, 96-105. Department of education King's College *The education of girls*, Newcastle Upon Tyne 1952, σσ. 9, 16.

Αρχικά, λειτουργούσαν δύο προγράμματα σπουδών, το ένα ήταν τριετούς διάρκειας ενώ το άλλο ετήσιας και το οποίο προοριζόταν για τους απόφοιτους, που ήδη κατείχαν διπλώματα Α΄ τάξης στη Μαγειρική και στην Πλυντική. Τα δίδακτρα ήταν τριάντα γκινέες για κάθε ώρα μαθήματος και για όσες από τις σπουδάστριες ζούσαν στην Εστία υπήρχε έκπτωση πέντε γκινεών, ενώ τα συνολικά έξοδα διατροφής, στέγασης και διδάκτρων ήταν ογδόντα πέντε (85) γκινέες ανά μάθημα.

Από το 1913, στο τέλος των προγραμμάτων απονεμόταν πιστοποιητικό του Κολεγίου. Το εγκριθέν σχέδιο νόμου από τη Σύγκλητο το καλοκαίρι του 1916, οδήγησε στην κατάρτιση προγράμματος σπουδών εννιά μήνες αργότερα. Το τριετές πρόγραμμα βασίστηκε σε μια ισχυρή βάση Φυσικής, βιολογίας και Χημείας, σε συνδυασμό με την ηθική και Οικιακή Οικονομία για το πρώτο έτος. Για το δεύτερο έτος τα βασικά μαθήματα ήταν Φυσιολογία, Οικονομικά και Οικιακή Οικονομία. Το ωριαίο πρόγραμμα μαθημάτων για τα δυο πρώτα χρόνια ήταν πλήρες. Τα μαθήματα και η πρακτική άσκηση ελάμβαναν χώρα από τις 10.00 το πρωί μέχρι τις 1.00 το μεσημέρι, και από τις 2.00 μέχρι τις 5.00 εκτός από την ημέρα της Πέμπτης, όπου η διάρκειά τους ήταν συνεχής έως τις 3:00 ή τις 4:00. Κατά τη διάρκεια του τρίτου έτους, κάθε μαθήτρια παρακολουθούσε υποχρεωτικά τα μαθήματα της Υγιεινής-Βακτηριολογίας, οικονομικών-επαγγελματικών θεμάτων και Οικιακής Οικονομίας συμπεριλαμβανομένης εργαστηριακής Μαγειρικής. Η δήλωση ως υποχρεωτικού ενός τέταρτου μαθήματος προϋπόθετε τη σύνδεσή του με το προσδοκώμενο επάγγελμα των φοιτητριών (καθηγήτριες Χειροτεχνίας, καθηγήτριες οικιακής επιστήμης, εκπαιδεύτριες Οικιακής Οικονομίας σε ιδρύματα και κοινωνικοί λειτουργοί). Στα πλαίσια της πρακτικής εξάσκησης και στα τρία έτη σπουδών πραγματοποιούνταν επισκέψεις σε εργοστάσια, αρτοποιεία, υπόγειες κατοικίες, σφαγεία, εργοτάξια διάνοιξης υπονόμων, μονάδες αρμέγματος και παστερίωσης γάλακτος κ.ά. Παράδειγμα ενός τέτοιου εξειδικευμένου μαθήματος αποτελούσε η μελέτη του νοικοκυριού ως οικονομικού οργανισμού, η οποία περιλάμβανε μια αναφορά του τυπικού τρόπου ζωής στην Αγγλία από την αρχή του 20^{ού} αιώνα όλων των κοινωνικών τάξεων.

Η πρόβλεψη από το Κολέγιο, το 1917, λειτουργίας μαθημάτων για νοσοκόμες, οδήγησε στη σκέψη για τον προγραμματισμό μαθημάτων μονοετούς διάρκειας με τις αποφοίτους Nightingale του Κολεγίου της Νοσηλευτικής, από το 1918, λόγω της απασχόλησής τους στο πολεμικό μέτωπο. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος είχε τον δικό του περίεργο αντίκτυπο στο πρόγραμμα σπουδών, και έτσι τα μαθήματα λειτούργησαν μετά την απαίτηση του Ερυθρού Σταυρού, για τις εθελόντριες μαγείρισσες της αεράμυνας, προσφέροντας την απαιτούμενη εμπειρία για τη στρατιωτική μαγειρική. Ομιλίες επίσης πραγματοποιούνταν

μετά από απαίτηση της Επιτροπής Εξοικονόμησης Πόρων του Κένσινγκτον (Kensington) σε θέματα Μαγειρικής με οικονομικό τρόπο, δεδομένου ότι εξαιτίας του πολέμου τέτοια θέματα ενημέρωσης για τους τρόπους προμήθειας και παρασκευής λιγότερο συνηθισμένων τροφών ήταν επίκαιρα (εικόνα 40).

Τον Οκτώβριο του 1916 τη λειτουργία ενός μονοετούς προγράμματος Οικιακής Οικονομίας για τις «Νύφες», μη πανεπιστημιακού χαρακτήρα παρακολουθούσαν κορίτσια, που είχαν ολοκληρώσει τις βασικές σπουδές τους. Δεν υπήρχαν ιδιαίτερες προϋποθέσεις εισαγωγής, δεδομένου ότι στόχος του ήταν η απόκτηση επιστημονικής γνώσης των οικιακών τεχνών λυκειακού τύπου, σε θέματα που άπτονταν κοινωνικού και οικιακού ενδιαφέροντος. Στο τέλος των μαθημάτων απονεμόταν στις σπουδάστριες βεβαίωση σπουδών.

Το «Πρόγραμμα των Νυφών» προσέδιδε το δικό του χρώμα στην ατμόσφαιρα του Κολεγίου, αφού οι περισσότερες από τις σπουδάστριές του προέρχονταν από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και δεν είχαν καμία βλέψη αναζήτησης εργασίας. Οι περισσότερες παντρεύονταν λίγο μετά το τέλος του προγράμματος.

Το 1920 απονεμήθηκε πρώτη φορά το πτυχίο των οικιακών και κοινωνικών επιστημών, το οποίο αποτέλεσε τη ραχοκοκαλιά της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Αποτέλεσμα αυτής της κίνησης ήταν η αύξηση του αριθμού των εγγραφών. Μέχρι το 1930 το δίπλωμα αυτό είχε δυο εξειδικεύσεις, την Οικιακή Οικονομία και τη Διοίκηση Ιδρύματος (εικόνα 41).

Βασιλικό Κολέγιο του Πανεπιστημίου του Λονδίνου
(King's College, University of London)

Στο αρχικό στάδιο (1875-1877), η διδασκαλία ελάμβανε χώρα μόνο σε λίγα ειδικευμένα κέντρα, που ήταν ξεχωριστά από τα σχολεία, ενώ στο δεύτερο στάδιο (1877-1882), η εκπαιδευτική πολιτική διαμόρφωσε έναν κωδίκελο, που προέβλεπε ένα σύστημα «Οικιακής Οικονομίας», που διδασκόταν μέσα στα κανονικά σχολεία, ενώ παράλληλα είχαν δημιουργηθεί και ειδικά κέντρα για την πρακτική εξάσκηση. Στην τρίτη περίοδο (1882-1903) η εκπαιδευτική πολιτική επικεντρώθηκε σε τρεις κατευθύνσεις: α) την πραγματοποίηση της διδασκαλίας αυτών των μαθημάτων μόνο σε εξειδικευμένα κέντρα, β) το συνδυασμό των οικιακών μαθημάτων, της Μαγειρικής, της Πλυντικής και της Οικιακής Οικονομίας σε ενιαίο μάθημα, γ) το συνδυασμό του οικιακού μάνατζμεντ (management) με τα κύρια μαθήματα και τους υπόλοιπους τύπους επιστημονικών μαθημάτων, που διδάσκονταν στα σχολεία θηλέων και στα μεικτά σχολεία.

Το 1909, παρέχονταν δύο σειρές μαθημάτων για γυναίκες ανώτερης μόρφωσης, που επιθυμούσαν να αποκτήσουν επιστημονική γνώση των αρχών που διέπουν την σωστή οικιακή οργάνωση και της φροντίδας μικρών παιδιών, με σκοπό την εφαρμογή των γνώσεων στα δικά τους σπίτια ή σε μεγαλύτερα ιδρύματα. Το πρώτο ετήσιο πρόγραμμα αφορούσε σε φοιτήτριες προπτυχιακού επιπέδου και το άλλο ήταν ένα τριετές πρόγραμμα για φοιτήτριες, των οποίων η κατάρτιση ήταν η απαιτούμενη για την είσοδό τους στο πανεπιστήμιο.

Το μονοετές πρόγραμμα περιλάμβανε:

- Εφαρμοσμένη Χημεία, που διδασκόταν σε εξήντα έως εκατόν είκοσι ώρες πρακτική εξάσκηση.
- Επιστήμη της Δημόσιας Υγείας και Υγιεινής διδασκόμενο σε εξήντα ώρες με εξήντα ώρες πρακτικής.
- Οικονομικά διάρκειας εξήντα ωρών και ως μάθημα επιλογής, ένα μάθημα από την Βακτηριολογία, την Βιολογία , την Φυσική, την Ψυχολογία και την Ηθική.

Ήταν επιβεβλημένο οι υποψήφιοι να επιλέγουν εγκεκριμένα μαθήματα στις πρακτικές τέχνες της Μαγειρικής και της Πλυντικής, εκτός αν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του κολεγίου. Στις φοιτήτριες, που επιτύγχαναν στις εξετάσεις για το πρόγραμμα αυτό, απονέμονταν δίπλωμα.

Το τρίχρονης διάρκειας πρόγραμμα περιλάμβανε κατά τον πρώτο του χρόνο : α) γενική Βιολογία, Χημεία και Φυσική, β) Βιομηχανική και Εμπορική Ιστορία και ένα μάθημα είτε Φιλοσοφικό, είτε Λογοτεχνικό και γ) πρακτικές Γνώσεις Οικιακών, σε ενενήντα ώρες.

Κατά το δεύτερο χρόνο οι φοιτήτριες μελετούσαν α) Φυσιολογία, Βακτηριολογία και Υγιεινή και β) Αρχές Οικονομίας και Διεύθυνσης Νοικοκυριού και γ) Μαγειρική, Πλυντική, κ.ά., καθώς και την πρακτική εφαρμογή του επιστημονικού τρόπου προσέγγισης σε αυτές τις τέχνες.

Κατά τον τρίτο χρόνο, ενώ παράλληλα συνέχιζαν το εξειδικευμένο πρόγραμμα, που άρχισαν τον δεύτερο χρόνο, οι σπουδές προσέδιδαν έναν ευρύτερο τρόπο θεώρησης των πραγμάτων και αφορούσαν στις διαφορετικές πτυχές της Οικιακής Οικονομίας. Η μελέτη της Υγιεινής εστιαζόταν στην υγιεινή του φαγητού, της δομής του σπιτιού και της κατάστασης της ιδιωτικής και της δημόσιας υγείας. Οι επαγγελματικές μέθοδοι της διεύθυνσης του νοικοκυριού περιλάμβαναν τη μελέτη διαφόρων θεμάτων νομικής και επαγγελματικής φύσης. Με αυτόν τον τρόπο η μελέτη των οικιακώνν τεχνών διευρυνόταν. Επίσης, διδασκόταν η Ψυχολογία και η ηθική σε σχέση με την φροντίδα και τη διαπαιδαγώγηση των μικρών παιδιών.

Το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου ήταν το πρώτο, που προσέφερε σπουδές στον τομέα της Οικιακής Οικονομίας και η εκχώρηση διπλώματος το 1919-1920 στις φοιτήτριες του τμήματος Οικιακής Οικονομίας από το Κολέγιο Κινγκ (King's College), είχε περάσει στην Ιστορία και προώθησε πολύ το έργο της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στη χώρα. Επιπλέον, το Πανεπιστήμιο απένειμε αυτό το δίπλωμα στις φοιτήτριες, που ήταν εγγεγραμμένες και είχαν ήδη πάρει το πανεπιστημιακό τους δίπλωμα, γεγονός που αποδείκνυε την ικανοποίηση του πανεπιστημίου στην υψηλή ποιότητα σπουδών του Κολεγίου.

Το καλοκαίρι του 1921 (27 Ιουλίου, 8 Αυγούστου), το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης οργάνωσε ένα τμήμα διακοπών για τις καθηγήτριες και τις δασκάλες, το οποίο διαχειριζόταν το κολέγιο και διευθυνόταν από το διδακτικό του προσωπικό. Οι δασκάλες όλων των βαθμίδων μπορούσαν να το παρακολουθήσουν και κατόπιν προσωπικής επαφής με τις καθηγήτριες πραγματοποιούσαν την πρακτική εργασία του εργαστηρίου υπό την επιτήρηση των καθηγητριών[233].

Κολέγιο Κυριών Τσέλτενχαμ (Cheltenham Ladies College)

Ως εναλλακτική επιλογή στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση διαμορφώθηκε ένα πρόγραμμα, που προετοίμαζε τα κορίτσια για τα συνηθισμένα καθήκοντα της οικιακής ζωής, αλλά ταυτόχρονα ανέπτυσσε το ενδιαφέρον τους για τους τομείς του επαγγελματικού, δημόσιου και φιλανθρωπικού έργου, το οποίο και αποτελούσε βασική γυναικεία ευθύνη. Το πρόγραμμα, που ήταν διάρκειας ενός έτους, περιλάμβανε τα μαθήματα και τις ώρες διδασκαλίας, όπως αυτά καταγράφονται στο παρακάτω γράφημα:[234]

[233] Morris, ό.π., σσ. 35-36. R. de Morant, ό.π., σσ. 116-117. D. Stone, *The National, the story of a pioneer College- The national training College of domestic subjects,* Polytechnic press Brighton 1973, σσ. 9-12, 25-27, 87-88. E. Atkinson, *The teaching of domestic science,* Methuen & CO.LTD. Λονδίνο 1931, σσ. 21-28, 74-76, 128. A. Platts & G.H. Hainton, *Gloucestershire Training College of Domestic Science- Education in Gloucestershire- A story history,* Gloucestershire County Council 1954, σσ. 3-9. H. Sillitoe, *A history of the teaching of domestic subjects,* Methuen &CO.LTD. Λονδίνο 1933, σσ. 225-230.

[234] R. de Morant, ό.π., σσ. 117-118. C. Dyhouse, «Storming the citadel or storm in a teacup? The entry of Women into higher education 1860-1920», in *Is Higher Education Fair for Women?(eds)* Sandra Acker &David Warren Piper. SRHE&NFER – Nelson, 1984, σσ. 51-64.

Γράφημα 1.9. Διδασκόμενα μαθήματα και ώρες διδασκαλίας τους στο Κολέγιο Κυριών Τσελτενχαμ

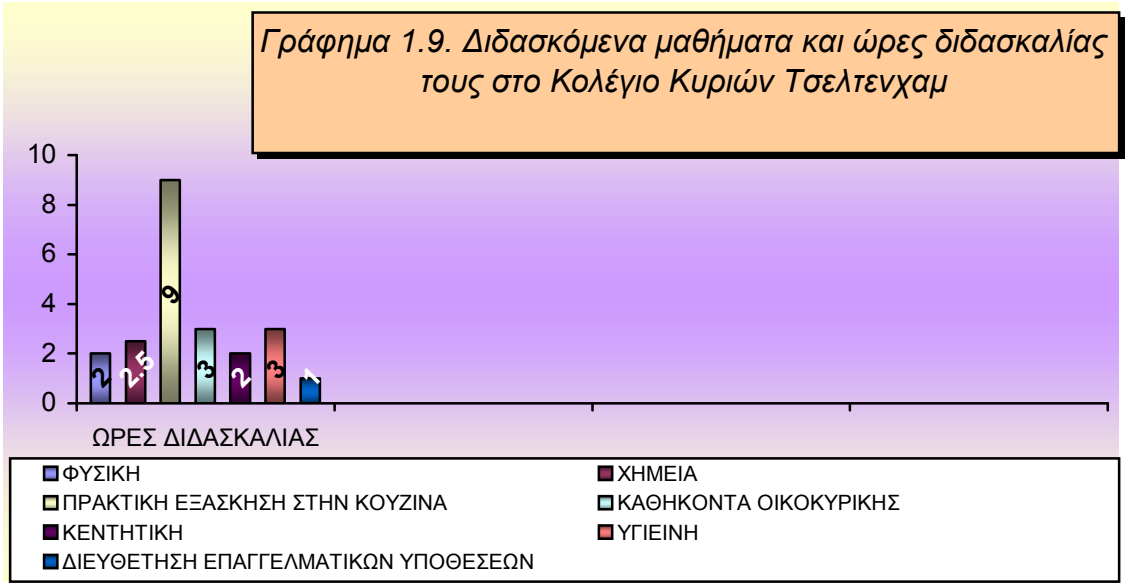

Στο **Σίσαμε Χάουζ** (*Sesame House, Acacia Road London, N.W.*)[235] λειτούργησε ένα μονοετές πρόγραμμα με σκοπό την προετοιμασία των κοριτσιών χωρίς όριο ηλικίας εγγραφής, είτε για την οικιακή ζωή και το κοινωνικό έργο, είτε την επαγγελματική αποκατάσταση ως κουβερνάντες παιδιών ή ως νηπιαγωγοί και βρεφοκόμοι.

Η πρακτική και η θεωρητική εργασία του ιδρύματος, το οποίο ακολουθούσε τις αρχές του ιδρύματος Πεσταλότζι Φρόμπελ χάουζ (Pestalozzi Froebel Haus) του Βερολίνου, επικεντρωνόταν στην εκπαίδευση και την ανατροφή των παιδιών και την εσωτερική διεύθυνση ενός νοικοκυριού σε όλες του τις εκφάνσεις. Η πρωινή εργασία ήταν αφιερωμένη στην πρακτική εξάσκηση περιλαμβανομένων των μαθημάτων της Μαγειρικής, Κεντητικής, Διοίκησης Νοικοκυριού και Καθαριότητας, Φροντίδας Βρεφοκομείου, Πλυντικής, Κηπευτικής και Ανθοκομίας. Το απογευματινό πρόγραμμα αφορούσε στις εκπαιδευτικές αρχές και μεθόδους, περιβαλλοντολογικές σπουδές, Ωδική, Γεωμετρία, Καλλιτεχνικά, Σχέδιο και Πατρόν, Οικιακή Υγιεινή, ασχολίες Φρόεμπελ (Froebel), Ιστορία των Εκπαιδευτικών Μεταρρυθμίσεων. Λειτουργούσαν τρεις εκπαιδευτικές περίοδοι διάρκειας δεκατριών εβδομάδων η κάθε μια.

Στο τέλος της εκπαίδευσης, οι σπουδάστριες είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν ένα μάθημα διάρκειας περίπου τριών μηνών, με αντικείμενο την προσωπική φροντίδα και τη διατροφή των νεογνών.

[235] R. de Morant, ό.π., σ. 118.

Πανεπιστημιακά προγράμματα σε κοινωνικά και οικονομικά θέματα

Πανεπιστήμιο του Μπίρμπινχαμ (University of Birmingham). Κατά τη διάρκεια του έτους 1909 θεσμοθετήθηκε ένα πρόγραμμα με σκοπό την παροχή εκπαίδευσης στο κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο έτσι, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της δημόσιας διοίκησης και των λειτουργών της, αλλά και στις απαιτήσεις των εργαζομένων για εκπαίδευση και εμπειρία στους δημοτικούς και κοινωνικούς θεσμούς. Το πρόγραμμα περιλάμβανε: α) την παρακολούθηση των τυπικών πανεπιστημιακών μαθημάτων στην Ιστορία του Συντάγματος, Βιομηχανική Ιστορία και Κοινωνική Οικονομία και β) ειδικά απογευματινά μαθήματα με θέματα: βιομηχανικές συνθήκες, καθαριότητα και υγιεινή, νομοθεσία για το επάγγελμα των κοινωνικών λειτουργών, σκοποί και μέθοδοι της κοινωνικής εργασίας. Επιπλέον παρατηρούμε το συνδυασμό των μαθημάτων με την πρακτική εξάσκηση σε υπάρχοντες οργανισμούς, που σχετίζονταν με το νόμο για τους οικονομικά αδυνάτους, τη δικαιοσύνη, την καθαριότητα, την Υγιεινή, αλλά και γενικότερα τις βιομηχανικές συνθήκες.

Παρόμοια προγράμματα με αυτό λειτουργούσαν στο Οικονομικό Σχολείο του Λονδίνου (London School of Economics).

Μαθήματα για Μητέρες

Σε πολλές μεγάλες πόλεις είχαν ιδρυθεί κοινότητες, οι οποίες χρηματοδοτούνταν εξ ολοκλήρου από ιδιωτικές εισφορές, με σκοπό τη διδασκαλία των μητέρων, που προέρχονταν από τις φτωχότερες οικονομικές τάξεις και αφορούσε στη μέριμνα των νεογέννητων και τη διαχείριση της οικίας. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν η Υγιεινή, Μαγειρική, Ραπτική και μια ημερίδα την εβδομάδα Φροντίδα των Νεογέννητων[236].

Εκπαίδευση διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας

Οι δασκάλες των μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας στα δημόσια δημοτικά σχολεία, που ήταν αναγνωρισμένα από το Συμβούλιο Εκπαίδευσης, υποχρεούνταν να κατέχουν διπλώματα αναγνωρισμένων σχολών εκπαίδευσης, τα οποία είχαν αποκτήσει κατόπιν εξετάσεων και αποτελούσαν αδιάσειστα προσόντα εφόσον επιθυμούσαν να διδάξουν σε γυμνάσια, σε απογευματινές σχολές και τεχνικά ινστιτούτα.

Μεμονωμένα διπλώματα χορηγούνταν για τη Μαγειρική, την Εκμάθηση της Πλυντικής τέχνης και την Οικιακή Οικονομία. Λίγες σχολές χορηγούσαν ένα δίπλωμα, που περιλάμβανε την επάρκεια διδασκαλίας στα μεικτά μαθήματα Οικιακής Οικονομίας.

[236] R. de Morant, ό.π., σσ. 118-119.

Οι σπουδάστριες ηλικίας δεκαοκτώ ετών, για την απόκτηση του διπλώματος Μαγειρικής φοιτούσαν τρεις ή τέσσερις περιόδους (ενάμιση έτος), ενώ για το δίπλωμα της Πλυντικής δύο περιόδους και της Οικιακής Οικονομίας μία περίοδο.

Η διδασκαλία των μαθημάτων περιλάμβανε πρακτικό και θεωρητικό μέρος έτσι, ώστε να αφιερώνονται τουλάχιστον ογδόντα ώρες για την Μαγειρική και εξήντα για την Πλυντική τέχνη, με σκοπό την εκμάθηση της τέχνης και της πρακτικής μεθοδολογίας της διδασκαλίας. Κατά την διάρκεια των φοιτητικών σπουδών τους οι μέλλουσες καθηγήτριες παρακολουθούσαν μαθήματα σε δημόσια δημοτικά σχολεία, και πραγματοποιούσαν δειγματικές διδασκαλίες. Σε πολλές περιπτώσεις λειτουργούσε ένα προσαρτημένο κέντρο για παιδιά του δημοτικού στη σχολή εκπαίδευσης. Με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας της διδακτικής, οι τελειόφοιτες ενθαρρύνονταν ώστε να συμμετέχουν στη διδασκαλία των πρωτοετών. Σε κάθε υποψήφιο για δίπλωμα στα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας έπρεπε παράλληλα με την πρακτική του εκπαίδευση να πιστοποιούνται και οι γνώσεις Παιδαγωγικής, των μαθημάτων θετικής κατεύθυνσης και της Υγιεινής. Τα μαθήματα θετικής κατεύθυνσης και Υγιεινής διδάσκονταν με σαφή αναφορά στη διδασκαλία των μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας. Το πρόγραμμα της Παιδαγωγικής απαιτούσε διδασκαλία σαράντα ωρών, ενώ των θετικών επιστημών ογδόντα ωρών.

Τα διπλώματα, που χορηγούνταν στους υποψηφίους, εξασφάλιζαν την ικανότητα διδασκαλίας σε παιδιά δημοσίων δημοτικών σχολείων και ενηλίκων. Από το 1900-1906, το ίδιο το Συμβούλιο διεξήγαγε τις εξετάσεις και απένειμε τα διπλώματα, ενώ μετέπειτα το έργο αυτό ανέλαβαν οι σχολές. Η ομοιομορφία των κριτηρίων, βάσει των οποίων διεξάγονταν ο διαγωνισμός, διασφαλιζόταν από την επίβλεψη, που ασκούσε το Συμβούλιο Εκπαίδευσης σε σχέση με την επιλογή των εξεταστών και με την μέθοδο διόρθωσης (Παράρτημα 17).

Το 1908 λειτουργούσαν δεκαοκτώ (18) αναγνωρισμένες σχολές εκπαίδευσης στην Αγγλία και στην Ουαλία. Κατά το έτος 1906-7 τις παρακολούθησαν εννιακόσιες εβδομήντα έξι (976) μαθήτριες. Σύμφωνα με τον κανονισμό τεχνικής εκπαίδευσης, το Συμβούλιο Εκπαίδευσης χορηγούσε υποτροφίες από το 1908. Το ποσό για την κάθε σπουδάστρια ανερχόταν σε τρεις λίρες με την προϋπόθεση ότι η μαθήτρια είχε ολοκληρώσει την παρακολούθηση τετρακοσίων ωρών φοίτησης. Το συνολικό ποσό της επιχορήγησης ανήλθε στις δύο χιλιάδες τετρακόσιες δεκαπέντε (2.415) λίρες.

Για το έτος 1907, για κάθε σπουδάστρια, μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής της για ένα αναγνωρισμένο δίπλωμα, χορηγούνταν χρηματικά ποσά[237].

Οι δασκάλες, που είχαν ήδη αποκτήσει το πιστοποιητικό του Συμβουλίου Εκπαίδευσης για τη διδασκαλία σε δημόσια δημοτικά σχολεία, μπορούσαν επιπλέον να αποκτήσουν ένα ‘’περιορισμένης εμβέλειας δίπλωμα στη Μαγειρική’’, το οποίο τους εξασφάλιζε τα προσόντα, ώστε να διδάξουν το μάθημα στο σχολείο, που ήταν ήδη μέλη του συλλόγου διδασκόντων. Μετά από μια σύντομη περίοδο εκπαίδευσης και κατόπιν εξετάσεων, οι οποίες όμως δεν περιλάμβαναν τα μαθήματα των θετικών επιστημών και της Παιδαγωγικής, ελάμβαναν δίπλωμα. Όλα τα άλλα μαθήματα, που περιλάμβανε αυτό το δίπλωμα ήταν ακριβώς τα ίδια με του ‘’ολικής εμβέλειας διπλώματος στην Μαγειρική’’. Η επιχορήγηση για αυτό το δίπλωμα ήταν δύο λίρες για κάθε σπουδάστρια. Διπλώματα στη Ραπτική και την Υφαντική, επίσης, δίνονταν από πολλές εκπαιδευτικές σχολές μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας, οι κάτοχοι των οποίων είχαν δικαίωμα να διδάξουν σε εσπερινά σχολεία.

Στην επαρχία του Ντερμπισάιρ (Derbyshire) είχε θεσμοθετηθεί ένα πρόγραμμα, με σκοπό την εκπαίδευση των συζύγων των διευθυντών σχολείων και των καθηγητών των επαρχιακών σχολείων, ώστε αυτές να έχουν τη δυνατότητα να εργαστούν ως καθηγήτριες Μαγειρικής στα σχολεία, όπου εργάζονταν οι σύζυγοί τους. Τέτοιες καθηγήτριες απολάμβαναν περιορισμένης αναγνώρισης σε ορισμένα σχολεία, με ειδική έγκριση γυναίκας Επιτρόπου του Συμβουλίου.

Η παιδαγωγική σχολή επιχορηγούνταν από το κράτος με το ποσό των σαράντα λιρών για κάθε μαθήτρια, ποσό που ήταν κατά τα δύο τρίτα μεγαλύτερο από το αντίστοιχο του έτους 1908. Τα απλά διπλώματα Μαγειρικής, Πλυντικής κ.ά. εξέλιπαν, χωρίς αυτό να προσβάλλει τα δικαιώματα των διδασκαλισσών, που ήταν ήδη κάτοχοι αυτών των διπλωμάτων. Το δίπλωμα της δασκάλας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας απονέμονταν κατόπιν επιτυχών εξετάσεων σε μαθήτριες, που είχαν παρακολουθήσει επί δύο έτη την παιδαγωγική σχολή. Η διδασκαλία στην παιδαγωγική σχολή περιλάμβανε Φυσική, Χημεία, Παιδαγωγικά, Μαγειρική, Πλύσιμο, Σιδέρωμα, πρακτική Οικιακή Οικονομία, Υγιεινή και Φροντίδα Αρρώστων.

Οι περισσότερες υποψήφιες εξετάζονταν από τις επιθεωρήτριες του Υπουργείου Παιδείας. Η εξέταση περιλάμβανε ερωτήσεις Παιδαγωγικής υφής, Φυσικής και Χημείας

[237] Τα χρηματικά ποσά, που χορηγούνταν ήταν αντίστοιχα επτά λίρες για κάθε πρόγραμμα μαγειρικής, τρεις λίρες για κάθε πρόγραμμα εκμάθησης της Πλυντικής, δύο λίρες για κάθε πρόγραμμα Οικιακής Οικονομίας και δώδεκα λίρες για κάθε πρόγραμμα μεικτών μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας. R. de Morant, ό.π., σ. 122.

προσαρμοσμένες σε ζητήματα του νοικοκυριού, καθώς και πρακτικές δοκιμασίες. Για την απονομή του διπλώματος λαμβάνονταν υπόψη οι βαθμοί των μαθητριών κατά τη διάρκεια των διετών σπουδών τους και η γνώμη του διδακτικού προσωπικού της Παιδαγωγικής σχολής. Επομένως, μεγάλη ευθύνη για τις τελικές αποφάσεις παρέμενε στη διεύθυνση της Σχολής.

Σε ορισμένες παιδαγωγικές σχολές ήταν προαιρετικό και ένα τρίτο έτος, όπου σ' αυτό παρακολουθούσαν προχωρημένα μαθήματα Μαγειρικής, Κοπτικής και Ραπτικής ή για τις καλύτερες μαθήτριες, Εφαρμοσμένης Επιστήμης. Το τρίτο έτος παρακολουθούσαν οι μαθήτριες αφού προηγουμένως είχαν ολοκληρώσει δύο χρόνια προετοιμασίας για το δίπλωμα, ή ακόμη και κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής σταδιοδρομίας τους. Αυτά ήταν τα λεγόμενα τμήματα τελειοποίησης των διδασκαλισσών.

Τα μαθήματα των παιδαγωγικών σχολών οργανώνονταν κυρίως εν όψει της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στα πρωτοβάθμια σχολεία. Τα μαθήματα του τρίτου χρόνου, προαιρετικά, παρακολουθούνταν από μαθήτριες, που επιθυμούσαν να ασκήσουν τη διδασκαλία στα ανώτερα πρωτοβάθμια σχολεία, στα δευτεροβάθμια σχολεία ή σε τμήματα ενηλίκων[238].

Οι σχολές και τα κολέγια που ασχολούνταν με την εκπαίδευση των μελλοντικών δασκάλων Οικιακής Οικονομίας ήταν πολυάριθμα.

Στο Λονδίνο λειτουργούσαν το 1930, τρία Ινστιτούτα με διετή ή τριετή τμήματα, ενώ στις επαρχίες περίπου είκοσι κολέγια αναγνωρισμένα από το ''Κολέγιο της Εκπαίδευσης'', εκπονούσαν προγράμματα που αφορούσαν στις εξετάσεις, στα προγράμματα, καθορίζοντας τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στα δημοτικά σχολεία στα οποία ήταν υποχρεωτικό.

Οι δασκάλες Οικιακής Οικονομίας, βρίσκονταν σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τις άλλες συναδέλφους τους εξαιτίας της έλλειψης πανεπιστημιακού πτυχίου. Οι προσπάθειες προκειμένου να ξεπεραστεί το πρόβλημα οδήγησαν τις ιδρύτριες του τμήματος Κοινωνικών και Οικονομικών Σπουδών του Βασιλικού Κολεγίου για γυναίκες (King's College for Women), στην οργάνωση τμημάτων αναγνωρισμένων από το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Οι μαθήτριες των τμημάτων αυτών είχαν μεγάλη ζήτηση προκειμένου να εργαστούν σε νοσοκομεία κα φιλανθρωπικά ιδρύματα. Έντονο εξάλλου ήταν το ενδιαφέρον επέκτασης της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας και στις

[238] R. de Morant, ό.π., σσ. 119-123.

εργάτριες. Στο εργοστάσιο του Ρόουντρι (Rowntre) στο Γιορκ (York), οι εργάτριες παρακολουθούσαν θεωρητικά μαθήματα Οικιακής Οικονομίας, κατά τη διάρκεια των ωρών εργασίας, μέσα στο εργοστάσιο ή σε ‘’εργατικές εστίες πρότυπο’’[239].

Το 1905, λειτουργούσαν είκοσι έξι διδασκαλεία θηλέων με παραρτήματα τεχνικών μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας. Σε όλα τα δημοτικά σχολεία στην Αγγλία, διδάσκονταν δώδεκα ώρες την βδομάδα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας και τεχνικά, και επίσης λειτουργούσαν παραρτήματα, τα οποία ονομάζονταν ‘Μαγειρικά Κέντρα’ (Cookery Centres), στα οποία φοιτούσαν υποχρεωτικά επί τετραώρου καθημερινά μαθήτριες των δημοτικών σχολείων ηλικίας έντεκα ετών και άνω (το 1902 λειτουργούσαν εκατόν ογδόντα τρία (183) κέντρα Μαγειρικής).

Το πείραμα που συμπεριλάμβανε τη διδασκαλία της Μαγειρικής στα συνηθισμένα προγράμματα εκπαίδευσης στα κολέγια εκπαίδευσης[240] για καθηγητές των δημόσιων δημοτικών σχολείων δεν θεωρούνταν επιτυχημένο. Έως το 1908, η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στα κολέγια περιοριζόταν στην Κεντητική και την Υγιεινή, εκτός από μερικές περιπτώσεις, όπου προσφέρονταν το μάθημα της Οικοτεχνίας σε φοιτητές ως μάθημα επιλογής.

Το Συμβούλιο της Εκπαίδευσης είχε διασφαλίσει την επαρκή μελλοντική διδασκαλία του μαθήματος, ενώ οι κανονισμοί για την εκπαίδευση των καθηγητών των δημοτικών σχολείων, το 1908, προέβλεπαν με σαφήνεια την υποχρεωτικότητα του εξεταζόμενου μαθήματος Οικιακής Οικονομίας για όλους τους σπουδαστές, εκτός από ένα μικρό ποσοστό, που παρακολουθούσαν πανεπιστημιακές σπουδές.

Το Συμβούλιο μελετούσε προτάσεις για την δημιουργία ενός ειδικού μονοετούς προγράμματος για την εκπαίδευση των σπουδαστών, που διέθεταν τα κατάλληλα προσόντα με σκοπό την απόκτηση διπλώματος, που θα τους εξασφάλιζε την δυνατότητα διδασκαλίας των μαθημάτων Υγιεινής και Σωματικής Αγωγής. Με ρύθμιση, το 1908, οι

---

[239] Vari, *L’ insegnamento dell’ educazione e dell’ economia domestica,* Μιλάνο 1930, σσ. 23-24.

[240] Το Κολέγιο Οικιακής Οικονομίας αναγνωρίστηκε το 1906-7. Παρακάτω παρατίθενται τα κολέγια, που λειτουργούσαν στη Μ. Βρετανία έως το 1908.
London = Battersea- Polytechnic/ Chelsea – South Western Polytechnic/ City – SirJohn Cass Technical Institute/ Islington – Northern Polytechnic Institute/ Kensington – Notting Hill High School/ Lambeth – L.C.C. Norwood Technical Institute/ Lewisham – Blackheath High School/ Paddington – L.C.C.Paddington Technical Institute / St. Pancras – Passmore Edwards Settlement / Shoreditch – L.C.C.Shoreditch Technical Institute / Southwark – Borough Polytechnic Institute / Wandsworth- Technical Institute / Wandsworth – Clapham High School / Wandsworth – Streatham Hill and Brixton High School / Westminster – National Training School of Cookery/ Woolwich – Polytechnic. Manchester – Municipal School of Technology. Manchester – Training School of Domestic Economy. Newcastle on Tyne – Northern Counties Training School of Cookery. Norwich – Norfolk and Norwich School of Cookery. Shrewsbury – Shropshire Technical School for Girls. Salford – Royal Technical Institute. Street – Somerset School of Housewifery. Truro – Central Technical School. West Ham – Municipal Technical Institute. R. de Morant, ό.π., σσ. 124-125.

καθηγητές, που είχαν ήδη αποκτήσει το πιστοποιητικό σπουδών τους και εργάζονταν ως καθηγητές, είχαν την δυνατότητα να παρακολουθήσουν ένα εξακτινωμένο τρίτο έτος εκπαίδευσης σε συγκεκριμένα αγροτικά κολέγια[241].

Βόρεια Ιρλανδία

Η αναγκαιότητα της διδασκαλίας των μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας είχε αναγνωριστεί πριν το 1908, από το συμβούλιο εκπαίδευσης της χώρας. Μέχρι το 1900 είχαν διατεθεί κονδύλια με σκοπό την εκπαίδευση των κοριτσιών στην Κεντητική και ειδικά κονδύλια για την εκπαίδευση των κοριτσιών στα του οίκου και άλλα καθήκοντα των γυναικών. Άλλο μέρος κονδυλίων είχε διατεθεί για την επάρκεια της γνώσης στην χρήση της ραπτομηχανής, για την υψηλού επιπέδου γνώση της Ραπτικής, αλλά και για άλλες εξειδικεύσεις, όπως η Μαγειρική, η Υγιεινή, η ενασχόληση με πτηνοτροφείο και άλλα.

Οι μαθήτριες των δημοσίων σχολείων της Β. Ιρλανδίας παρακολουθούσαν μαθήματα της Κεντητικής, Μαγειρικής και Πλυσίματος Ρούχων, Υγιεινής και Οργάνωσης του Νοικοκυριού.

Η εκπαίδευση στην Κεντητική συνδυαζόταν και με μαθήματα Κοπτικής και Ραπτικής. Η Μαγειρική και το Πλύσιμο των Ρούχων διδάσκονταν ως τμήμα του κανονικού σχολικού προγράμματος από την πέμπτη τάξη.

Τα μαθήματα της Υγιεινής και της Ηθικής αποτελούσαν βασικό μέρος του αναλυτικού προγράμματος. Το μάθημα της Οικιακής Αγωγής, σε μεικτά και σχολεία θηλέων, διδασκόταν από την τέταρτη τάξη του δημοτικού[242].

Το 1907 τα μαθήματα της Κεντητικής παρακολούθησε το 45,78%, της Μαγειρικής το 4,38%, της Εκμάθησης Πλυντικής το 0,74%, της Υγιεινής το 43,84% και της Οικιακής Αγωγής το 5,25%. Το μαθητικό δυναμικό κατά μάθημα παρουσιάζεται στο γράφημα[243] ως ακολούθως[244]:

---

[241] Morris, ό.π., Παρίσι 1922, σσ. 27-37.

[242] Περιλάμβανε και θέματα, όπως πόσο νερό εκτοπίζουν επιπλέοντα ή βυθισμένα σώματα, διαστολή και πίεση του αέρα, τήξη, βρασμός, εξάτμιση, υγρασία της ατμόσφαιρας, βαρόμετρο, θερμόμετρο, καύση, σύνθεση του αέρα, βασικοί τύποι φαγητών και συναφή αντικείμενα.

[243] Τα αριθμητικά δεδομένα, που παρουσιάζουμε σ' αυτό το σημείο της εργασίας μας, επιτρέπουν να δημιουργήσουμε το αντίστοιχο γράφημα. Σε άλλες περιπτώσεις όπου δεν είχαμε στη διάθεσή μας αριθμητικά δεδομένα, δεν παρουσιάζουμε ανάλογα γραφήματα και σχεδιαγράμματα.

[244] «Memorandum on Instruction in Domestic Subjects in National Schools in Ireland», (υπόμνημα), *Congrès International d' enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 126-130.

Γράφημα 1.10. Κατανομή του μαθητικού δυναμικού κατά μάθημα στη Βόρεια Ιρλανδία το έτος 1907

1.9. ΙΣΠΑΝΙΑ

Η Ισπανία ιδρύθηκε το 1898. Αποτελείται από δεκαεπτά (17) αυτόνομες περιοχές. Κάθε περιοχή έχει τη δική της κυβέρνηση, η οποία μοιράζεται με την κεντρική κυβέρνηση τις αρμοδιότητες της δημόσιας διοίκησης. Οι αρμοδιότητες των περιοχών είναι εκτεταμένες, ιδίως στον τομέα της γεωργίας[245].

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας είχε ξεχωριστή θέση στη χώρα αυτή.

Στη *Σχολή Χειροτεχνίας και Γυναικείων Επαγγελμάτων* Εσκόλα ντε Λάμπορς ι όφις ντε λα Ντόνα (Escola de Labors I oficis de la Dona) λειτουργούσαν τμήματα μαθητείας, επαγγελματικά, τμήματα τελειοποίησης και εκπαίδευσης στα του οίκου.

Η σχολή διέθετε εξοπλισμένες εγκαταστάσεις με εξαιρετικό σχολικό και επαγγελματικό υλικό, με έμφαση στην εσωτερική της διακόσμηση, η οποία προσέφερε στις μελλοντικές δασκάλες το ευνοϊκό περιβάλλον πρακτικής εφαρμογής της Οικιακής Οικονομίας στη ζωή τους. Για τα πρακτικά μαθήματα, οι μαθήτριες χωρίζονταν σε δύο ομάδες, ώστε να εργάζονται εναλλακτικά στο Πλύσιμο και στο Σιδέρωμα δύο μέρες την εβδομάδα και τέσσερις μέρες στο Μαγείρεμα και στην Κοπτική – Ραπτική.

Για τις γνώσεις Μαγειρικής, τομέας στον οποίο δινόταν ιδιαίτερη έμφαση, οι μαθήτριες του τμήματος Μαγειρικής, διδάσκονταν αγωγή καταναλωτή, ενώ τις δύο απογευματινές

[245] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 30, Πάπυρος, 1991, σσ. 260, 287. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 12, σσ. 847-848.

ώρες αφιέρωναν στην προετοιμασία των γευμάτων[246]. Οι μαθήτριες με τη σειρά τους κατέγραφαν τις καθημερινές δαπάνες σε ειδικά φύλλα, ενημερώνοντας καθημερινά το αρχείο γενικών καθηκόντων της σχολής.

Η δεύτερη περίοδος του τμήματος είχε άλλη όψη από την πρώτη, η οποία ήταν γενικού προσανατολισμού και αποσκοπούσε στο να δοθεί στις μαθήτριες συνολική άποψη των καθηκόντων τους. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου δινόταν ιδιαίτερη σημασία στο ζήτημα της ισορροπημένης διατροφής[247]. Οι μαθήτριες για παράδειγμα στα μαθήματα Μαγειρικής και Βρεφοκομίας, έκαναν πρακτική άσκηση ενώπιον μιας ομάδας μαθητριών της σχολής μαθητείας, ηλικίας δώδεκα έως δεκατεσσάρων ετών[248].

Η «Επαγγελματική Σχολή Οικιακής Οικονομίας θηλέων» της Μαδρίτης είχε ιδρυθεί με στόχο τη μετάδοση γνώσεων των οικιακών εργασιών, παρέχοντας ταυτόχρονα την επιστημονική, καλλιτεχνική και πρακτική εκπαίδευση για τη γενική κουλτούρα της γυναίκας, ώστε να ανταποκριθεί στο ρόλο της άσκησης κατ' οίκον επαγγελμάτων. Στο πλαίσιο της σκοποθετικής της σχολής, οριοθετήθηκε και ο καταμερισμός των τμημάτων της σε τρεις ομάδες:

- Γενικές σπουδές.
- Οικιακές Σπουδές.
- Επαγγελματικές σπουδές[249].

Επίσης το Παιδαγωγικό Συμβούλιο της Επαρχίας της Καταλονίας οργάνωσε ένα τμήμα Οικιακής Οικονομίας, προκειμένου να διαδοθεί αυτό το μάθημα στη χώρα. Στα πλαίσια της επίτευξης αυτού του στόχου, πραγματοποιήθηκαν περιοδεύοντα θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα, με θέματα όπως οι έννοιες Διατροφής, Υγιεινής, Βρεφοκομίας,

---

[246] Στη διάρκεια της πρώτης περιόδου του τμήματος, παρασκευάστηκαν ογδόντα δύο διαφορετικά γεύματα, τα οποία ταξινομήθηκαν ως εξής: έντεκα πιάτα σούπες, είκοσι τρία πιάτα με λαχανικά, είκοσι ένα πιάτα με κρέας, εννέα πιάτα με ψάρι, οκτώ πιάτα με αυγά, γαλακτοκομικά και άμυλα, δέκα πιάτα με επιδόρπιο και γλυκά. R. Sensat «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, ό.π., σσ. 66-67.

[247] Για να δοθεί ώθηση στην πρωτοβουλία των μαθητριών, αυτές συνέτασσαν προγράμματα, προϋπολογισμούς, πλάνα σπουδών, μελέτες κοινωνικών έργων, καθώς και τις αλλαγές που μπορούν να γίνουν σ' αυτά. Για το σκοπό αυτό είχαν μια αρκετά πλήρη βιβλιοθήκη έργων, που ασχολούνταν μ' αυτά τα θέματα. R. Sensat, ό.π., σ. 67.

[248] Ο καθηγητής Βρεφοκομίας υιοθέτησε το σύστημα Πέρκετ, ώστε να διευκολυνθεί η μελέτη αυτού του μαθήματος. Έκανε εισαγωγικούς πίνακες βασισμένους στους πίνακες στατιστικής του συστήματος αυτού. Ένας απ΄ αυτούς τους πίνακες ήταν το σχήμα ενός καθισμένου άντρα και αφορά στην επιφάνεια απορρόφησης του εντέρου και κατά συνέπεια στην ποσότητα αναγκαίας τροφής, ορίζοντας ένα 'ελάχιστο' και ένα 'μέγιστο' ανάλογα με τις συνθήκες ηλικίας, δουλειάς κ.λπ.
Ένας δεύτερος πίνακας παρουσίαζε τη σύγκριση ανάμεσα στη θρεπτική αξία των διάφορων τροφίμων με βάση μια μονάδα (Hectonem), που αντιστοιχεί σε 100 γρ. γάλα. Ένα γραμμάριο γάλα (ένα Νεμ) αντιστοιχεί σε 667 μικρές θερμίδες, που αναπτύσσονται στον οργανισμό και χρησιμεύει ως μετρική μονάδα της Διατροφής. Έτσι η δίαιτα των παιδιών υπολογίζονταν πιο εύκολα. R. Sensat, ό.π., σσ. 62-69.

[249] Natividad de Diego, «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 60-61.

Μέριμνας του Νοικοκυριού, Κηπουρικής, Μαγειρέματος και Κονσερβοποίησης. Οι θεωρητικές διαλέξεις επιμόρφωσης ήταν ανοικτές στο κοινό, ενώ τα πρακτικά μαθήματα παρακολουθούσε συγκεκριμένος αριθμός μαθητριών[250].

Στη Βαρκελώνη, το έργο της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας εφαρμόστηκε, αφού προηγήθηκε μια μακρά περίοδος προώθησής του στο κοινό με συνέδρια, διαλέξεις, δοκιμαστικά μαθήματα Μαγειρικής, Βρεφοκομίας, εφαρμοσμένων επιστημών για τις οικιακές εργασίες, καθώς και με βραδινά μαθήματα ενηλίκων.

Η αναγνώριση της επιστημονικής και πρακτικής αξίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας από το δήμο της Βαρκελώνης, καθώς και της αποτελεσματικότητάς της στην επίλυση των παρουσιαζόμενων δυσκολιών της ζωής, οδήγησε στη συστηματοποίηση της διδασκαλίας του μαθήματος, καθώς και στην υποδομή κτιριακών εγκαταστάσεων. Έτσι, η δημιουργία προγραμμάτων διδασκαλίας Οικιακής Οικονομίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στις σχολές μαθητείας και στις επαγγελματικές σχολές, καθώς και στα σχολεία ενηλίκων, οδήγησε στην αναγκαιότητα στελέχωσης των σχολών αυτών με ικανό διδακτικό δυναμικό, ώστε να οδηγηθούν οι μαθήτριες στη γνώση των αρχών της τέχνης τους.

Λίγο αργότερα στη Βαρκελώνη ιδρύθηκε το «Μορφωτικό Ινστιτούτο και Λαϊκή Βιβλιοθήκη των Γυναικών»[251]. Οι μαθήτριες του Ινστιτούτου είχαν τη δυνατότητα να ακολουθήσουν

---

[250] C. Farran – Comas, «Enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager,* Παρίσι 1922, σσ. 61-62.

[251] Στο κέντρο της Βαρκελώνης υπήρχε το μεγάλο οικοδόμημα φωτεινό και δροσερό με μεγάλα παράθυρα. Στο κέντρο του κτηρίου με ύψος από το υπόγειο μέχρι του πρώτου ορόφου υπήρχε θέατρο, με θεωρεία και εξώστες, δυναμικότητας οκτώ χιλιάδων (8.000) ατόμων. Στο δεύτερο όροφο βρισκόταν η ταράτσα, η οποία χρησίμευε για παιχνίδια και γυμνάσματα αφού ήταν προφυλαγμένη ολόγυρα με τοίχο, ώστε να αποφεύγονται τα αδιάκριτα βλέμματα. Το ισόγειο στο ύψος του δρόμου περιλάμβανε ένα χωλ με πολύστυλο, όπου υπήρχαν στους τοίχους βιτρώ (vitraux). Δεξιά ήταν το κέντρο της εργασίας, με γραφεία των υπαλλήλων, αίθουσα αναμονής, των κηδεμόνων και γραφεία πληροφοριών. Κατόπιν η αίθουσα λαϊκών μαθημάτων μαγειρικής, σε ημικυκλικό σχήμα, στο μέσο του οποίου βρίσκονταν η μεγαλύτερη ποικιλία εστιών και πυραύνων: με κάρβουνα, με αέριο, με ηλεκτρισμό συστήματος Νορβηγίας, Παρισίων κ.λπ. Στο ισόγειο, βρίσκονταν θυρίδες για τα απολεσθέντα αντικείμενα, για τις αιτήσεις, το λογιστήριο, το ταμιευτήριο, για την υπηρεσία γενικών πληροφοριών και τέλος για τον έλεγχο των εξερχομένων βιβλίων της βιβλιοθήκης. Στον πρώτο όροφο ήταν οι αίθουσες υποδοχής, διαλέξεων, γραφεία διευθύνσεως, καθώς και μια ιδιαίτερη πτέρυγα αυτού του ορόφου ήταν κατειλημμένη από τη βιβλιοθήκη και το αναγνωστήριο. Οι μαθήτριες πλήρωναν ανάλογα με τα μαθήματα που ακολουθούσαν. Τα μέλη αντί ελαχίστης συνδρομής (αυτά αποτελούνταν σχεδόν πάντα από παλιές μαθήτριες ή από γυναίκες που πρωτοστατούσαν στο γυναικείο κίνημα) είχαν το δικαίωμα να λαμβάνουν βιβλία από την βιβλιοθήκη και να παρίστανται σε όλες τις γιορτές του Ινστιτούτου, στις εκδρομές, τις συναυλίες κ.λπ., και τέλος ακολουθούσαν οι καθηγήτριες, οι υπάλληλοι του καταστήματος και τέλος οι συνδρομήτριες της βιβλιοθήκης.

Ένας κατάλογος διηρημένος κατά την ύλη, τη γλώσσα και τον συγγραφέα, διευκόλυνε την εκλογή του βιβλίου. Η βιβλιοθήκη ήταν στη διάθεση όλων των γυναικών της Βαρκελώνης και εντελώς δωρεάν. Παραπλεύρως υπήρχε η δανειστική βιβλιοθήκη. Η υπηρεσία απολυμάνσεως περνούσε από τον κλίβανο κάθε διαβασμένο τόμο.

Στον πρώτο όροφο βρίσκονταν το εστιατόριο, το μπαρ, και τα μαγειρεία για τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Τα κορίτσια, που ακολουθούσαν αυτά τα μαθήματα έρχονταν κάθε πρωί να ετοιμάσουν τα φαγητά για εκείνες, που επιθυμούσαν να βρουν στο Ινστιτούτο άφθονη Υγιεινή τροφή σε

τα μαθήματα του κλάδου της αρεσκείας τους με εβδομαδιαία, μηνιαία, τριμηνιαία ή ετήσια οικονομική καταβολή. Οι σπουδές διαιρούνταν σε τρεις σειρές:

- προκαταρκτικές,
- βοηθητικές και
- επαγγελματικές.

Οι πρώτες ήταν παρόμοιες με της Γαλλίας, με τη διαφορά της υποχρεωτικής διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας και της διαπαιδαγώγησης σχετικά με τη μητρότητα. Η σοβαρότητα των σπουδών αυτών υποχρέωσε τα κρατικά σχολεία να βελτιώσουν το σύστημα των μαθημάτων και των εξετάσεων. Μετά το πέρας των σπουδών απονέμονταν ανώτερα διπλώματα.

Οι σπουδές της βοηθητικής εκπαίδευσης ήταν μάλλον εκτεταμένες και απέβλεπαν στο να διευκολύνουν τη ζωή της γυναίκας, προσαρμοζόμενες στην ανάπτυξη του πολιτισμού. Το κόστος των μαθημάτων αυτών ήταν μεγάλο δεδομένου ότι απευθύνονταν στην πλουσιότερη τάξη του τόπου. Το πρόγραμμά τους περιλάμβανε τα εξής μαθήματα:[252] Θρησκευτικά και ηθική, αστικό δίκαιο και αστική αγωγή, εθνική και ξένη φιλολογία, ξένες γλώσσες, μαθηματικά, Γεωγραφία, Παγκόσμια Ιστορία, Φυσικές Επιστήμες, Χημεία, Ιστορία της Τέχνης, Εργόχειρα, Σχέδιο, Βιοτεχνία, Οικιακή Υγιεινή και Οικονομία (όλες τις οικιακές εργασίες, όπως Μαντάρισμα, Πλύσιμο, Σιδέρωμα, Μαγείρεμα, σερβίρισμα), Μουσική, Άσμα, Ρυθμικούς και Νεότερους Χορούς, Παιδαγωγικά, Προκαταρκτική Εισαγωγή στην Εργασία Γραφείου, Λογιστικές Γνώσεις. Τα μαθήματα αυτά συμπληρώνονταν με μία ή δύο διαλέξεις το μήνα, επισκέψεις σε Μουσεία, παιχνίδια, λαϊκούς χορούς, εκδρομές, διδακτικούς περιπάτους.

Οι ανώτερες επαγγελματικές σπουδές περιλάμβαναν βραχεία ανακεφαλαίωση των προκαταρκτικών σπουδών, ενώ ο υπόλοιπος χρόνος αφιερωνόταν στη σπουδή Κοπτικής και Ραπτικής Ασπρορούχων, Κατασκευής Φορεμάτων και Πίλων, Ανθοποιίας,

---

οικογενειακό περιβάλλον. Βεβαίως επρόκειτο για ορισμένα φαγητά, δεδομένου ότι αυτά παρασκευάζονταν από τις τάξεις Οικιακής Οικονομίας.
Ένας αρχιμάγειρας παρέδιδε τα μαθήματα το πρωί. Έπειτα για το τραπέζι ένας οικονόμος δίδασκε το σερβίρισμα, το χώρισμα και το κόψιμο των φαγητών. Τα κορίτσια σέρβιραν μόνα τους. Στο δεύτερο όροφο βρίσκονταν τα γραφεία. Εκεί κάθε μαθήτρια είχε τα αρχεία της, τα οποία έδειχναν το οικογενειακό της παρελθόν, τη κοινωνική και οικονομική θέση των γονιών της, τις κλίσεις της, τη ζωή της πριν την είσοδό τους στο Ινστιτούτο, τους βαθμούς της, τα μαθήματα, που ακολουθεί, τις αδυναμίες της, τα σφάλματά της. Σε όλο το πάνω μέρος της οικίας βρίσκονταν τα σπουδαστήρια, το νοσοκομείο, την αίθουσα φωτογραφικής, πλυντήρια, απλώστρες, εργαστήρια Φυσικής Ιστορίας, βοτανικής, Χημείας με τελειοποιημένα όργανα, αίθουσα φυτικών συλλογών, μουσείο μαγειρικής, μουσείο φυσικής ιστορίας, έπειτα πολυάριθμες αίθουσες μαθημάτων με έδρες διευθετημένες κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να διευκολύνεται άνετα η συνομιλία σε μικρό χώρο, οι αίθουσες όλων των συνεργείων είχαν όλα τα αναγκαία εργαλεία. G. Emery, «Μορφωτικόν Ινστιτούτο Γυναικών», *Ελληνίς*, 6-7, Ιούνιος – Ιούλιος 1925, σσ. 154-158.

[252] G. Emery, ό.π., σ. 157.

Κατασκευής Κορσέδων, Πλυντικής, Σιδερώματος όλων των ειδών, Μανικιούρ, Χτενίσματος, Κατασκευής Postiches, Μαγειρικής, Φωτογραφίας, Λογιστικής, Δακτυλογραφίας, Στενογραφίας, Κεντήματος, κ.ά. Θεωρούνταν υποχρεωτικές οι γνώσεις μαγειρικής, παιδαγωγικής, υγιεινής και διαπαιδαγώγησης μητέρων.

Κάθε μαθήτρια της επαγγελματικής σχολής μετά από εξετάσεις, εγγράφονταν δικαιωματικά στο 'Κέντρο Εργασίας', το οποίο όπως και στη Γαλλία, λειτουργούσε χωρισμένο σε κατηγορίες: κατά αξία, προτεραιότητα, κλίση και προτίμηση.

Η διοίκηση του Ινστιτούτου αποτελούνταν από εκπαιδευτικό τμήμα, τμήμα βιβλιοθήκης, θρησκευτικό και οικονομικό τμήμα, τμήμα βοηθειών και πρόνοιας, κοινωνικών σχέσεων, εργασίας, αλληλοβοήθειας, προπαγάνδας και οργανωτικό, γυμναστικών παιχνιδιών, εκδρομών, τελετών και εορτών[253].

Στην Ισπανία η εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία με στόχο την απόκτηση απαραίτητων γνώσεων των οικιακών εργασιών σε ανώτατο επίπεδο, παρεχόταν στις ''Παιδαγωγικές Ακαδημίες'', υπό τη διεύθυνση μιας δασκάλας χειροτεχνικών έργων και μιας δασκάλας Οικιακής Οικονομίας.

Επίσημος θεσμός του ισπανικού κράτους ήταν η «Σχολή Ανωτέρων Σπουδών – ντελ Ματζιστέριο (del magisterio)» με στόχο την εκπαίδευση επιθεωρητριών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθηγητών και δασκάλων των παιδαγωγικών σχολών. (Η σχολή αυτή λειτουργούσε στη Μαδρίτη και σ' αυτή διδασκόταν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στις μαθήτριες του τμήματος Χειροτεχνημάτων).

Μ' αυτό τον ιδιαίτερο στόχο η δημοτική αρχή της Βαρκελώνης αποφάσισε, τον Ιανουάριο του 1921, τη δημιουργία *του Παιδαγωγικού τμήματος Οικιακής Οικονομίας*, απευθύνοντας έκκληση στις δασκάλες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, που είχαν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στην παιδαγωγική ακαδημία και οι οποίες επελέγησαν με διαγωνισμό ανάμεσα σ' εκείνες, που κρίθηκαν οι ικανότερες και καλύτερα προετοιμασμένες, προκειμένου να παρακολουθήσουν αυτό το μάθημα.

Η διάρκεια φοίτησης σ' αυτό το τμήμα ήταν δεκατέσσερις μήνες και μοιράστηκε σε δύο περιόδους: η πρώτη διάρκειας πέντε μηνών (από 21 Φεβρουαρίου μέχρι 15 Ιουλίου 1921) και η δεύτερη εννέα μηνών (από 1η Οκτωβρίου μέχρι 30 Ιουνίου 1922). Η δεύτερη περίοδος χωριζόταν σε δύο μέρη, λόγω των μεγάλων θερινών διακοπών.

Τα μαθήματα ήταν καθημερινά και βραδινά (4:00 μ. μ. – 7:00 μ.μ.).

[253] Κάθε ένα από αυτά τα τμήματα είχε μία πρόεδρο, μία γραμματέα, μία ταμία και διάφορες υπαλλήλους. Ενώ για όλα μαζί λειτουργούσε η αρχιγραμματεία, η οποία κρατούσε τους λογαριασμούς και το ταμείο όλων των τμημάτων. G.Emery, ό.π., σσ. 157-158.

Θεωρητικές σπουδές

1. Εφαρμοσμένες επιστήμες στις εργασίες του νοικοκυριού.
2. Υγιεινή –περίθαλψη αρρώστων.
3. Βρεφοκομία – Υγιεινή παιδιών.
4. Οικιακή Οικονομία.

Πρακτικές σπουδές

1. Μαγείρεμα.
2. Πλύσιμο.
3. Κοπή και Ράψιμο.
4. Μπάλωμα.

Το διδακτικό προσωπικό του τμήματος αποτελούσε μία διευθύντρια σπουδών, μία καθηγήτρια φυσικών επιστημών, δύο γιατροί οι οποίοι δίδασκαν Υγιεινή και Βρεφοκομία και μία καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, η οποία εκτελούσε και χρέη γραμματέως του τμήματος. Επίσης στο διδακτικό προσωπικό συμπεριλαμβάνονταν μία καθηγήτρια σιδερώματος, μια κοπτικής-ραπτικής, μια μαγείρισσα, μια πλύντρια και ένας μάγειρας.

Στη διάρκεια της πρώτης περιόδου του τμήματος, όπου η πορεία της διδασκαλίας βασιζόταν στη γνώση της επιστημονικής διαδικασίας πριν το στάδιο της πρακτικής εφαρμογής, μελετούνταν τα στοιχεία χημείας και φυσικής, οι εργασίες στο μαγειρείο και στο νοικοκυριό, με παρέμβαση της καθηγήτριας φυσικών επιστημών, καθώς και τα μαθήματα Μαγειρικής, πλυσίματος και Σιδερώματος, ώστε τα πρακτικά μαθήματα, που ακολουθούσαν να συνδυάζονται πάντοτε με απλά πειράματα στο εργαστήριο[254].

[254] Οι μαθήτριες μελετούσαν τις αρχές του βρασμού παρατηρώντας την επίδραση της θερμοκρασίας στα κύτταρα. Τους κυριότερους τρόπους ψησίματος. Τη φύση του νερού, δοκιμάζοντας τα αποτελέσματα του Μαγειρέματος λαχανικών σε νερά με διαφορετική σύνθεση και μαθαίνοντας τον τρόπο να τροποποιήσουν ανάλογα με τις διάφορες οικιακές ανάγκες. Μελετούνταν η θεωρία της θερμοκρασίας και των διάφορων ψυκτικών μιγμάτων, που είναι απαραίτητα για το φτιάξιμο παγωτών. Οι μικροοργανισμοί και οι αρχές συντήρησης των τροφίμων, πριν φτιάξουν τις μαρμελάδες και τις κονσέρβες φρούτων με τη διαδικασία Άπερτ, την τέχνη συντήρησης των αυγών κ.λπ. Στις τάξεις πλυσίματος μελετήθηκαν: 1. Η φύση των κατάλληλων ινών για υφάσματα με τη μικροσκοπική αναγνώριση και τη χρήση χημικών ουσιών. 2. Οι συνθήκες αγωγιμότητας και υγρομετρίας τους. 3. Οι ουσίες που χρησιμοποιούνται για το πλύσιμο των ρούχων, κάνοντας εργαστηριακές δοκιμές για την επίδραση των σαπουνιών, στάχτης, απορρυπαντικών, χλωρίου και θειικού ανυδρίτη, ανάλογα με τις διάφορες ίνες φυτικής ή ζωικής προέλευσης.
Διδάχτηκαν το καθάρισμα των ρούχων και τα μέσα, για να ξαναβάφονται τα ρούχα είτε με απλά χρώματα είτε με χρώματα χημικά ενώ στα πρακτικά μαθήματα γινόταν εφαρμογή των γνώσεων, που είχαν αποκτηθεί είτε κάνοντας μπουγάδες στο χέρι είτε χρησιμοποιώντας ένα μηχανικό πλυντήριο, για να υπολογίσουν την οικονομία σε χρόνο και εργασία.
Η ίδια μέθοδος ακολουθήθηκε και στις τάξεις Βρεφοκομίας και Υγιεινής. Οι καθηγητές γιατροί έκαναν όλα τα πειράματα δοκιμές και απαραίτητες επιδείξεις, ώστε να μην παραλειφθεί τίποτε από τη ζωή και τη φροντίδα του παιδιού στην πρώτη περίοδο της ζωής του. Η ζωή του παιδιού από τη γέννησή του μελετήθηκε σε όλες τις φάσεις με μέσο φωτεινές προβολές εισαγωγικών πινάκων. Για την πρακτική μελέτη του μπάνιου, του ντυσίματος κ.λπ., χρησιμοποιήθηκαν κούκλες. Τα μικρά ρούχα, σύμφωνα με την εθνική και τη διεθνή μόδα, ράφτηκαν με βάση τις οδηγίες της δασκάλας της τάξης Κοπτικής και ραπτικής. Στην τάξη της Υγιεινής η

1.10. ΙΤΑΛΙΑ

Το κράτος της Ιταλίας ιδρύθηκετο 1861. Μέχρι τότε η ιταλική χερσόνησος ήταν διαιρεμένη σε διάφορα κράτη, ενώ περιοχές της Β. Ιταλίας ανήκαν στη Γαλία και στην Αυστροουγγαρία[255].

Στις αρχές του 19ου αιώνα σε όλη την Ιταλία ο όρος ''σχολή'' ήταν συνδεδεμένος με την επαγγελματική διδασκαλία καθώς και τις σχολές Ραπτικής, Κεντητικής, υφαντικής και Πλεκτικής. Στο νεοσύστατο ιταλικό κράτος τα φιλανθρωπικά ιδρύματα ή τα μοναστήρια ή ακόμα και οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες προσπαθούσαν να ανταποκριθούν στην ανάγκη της εκπαίδευσης των κοριτσιών. Σε μερικές περιοχές της χώρας (Τοσκάνη, Λομβαρδία, Πιεμόντε) στα μέσα περίπου του 19ου αιώνα οι δημοτικές αρχές είχαν ιδρύσει αρκετές σχολές, οι οποίες στεγάζονταν σε ορφανοτροφεία, μοναστήρια και Θρησκευτικά ιδρύματα.

Σύντομα έγινε φανερή η ανάγκη δημιουργίας δημόσιων σχολείων με έμφαση στη Γραφή και την Ανάγνωση. Τα κορίτσια της αστικής τάξης ακολουθούσαν την παρεχόμενη εκπαίδευση στις *σχολές καλλωπισμού και τεχνών*, ενώ της εργατικής τάξης στα *εργαστήρια διδασκαλίας ραψίματος, πλεξίματος και Σχεδίου*[256].

Σημαντικό κίνητρο για την ίδρυση επαγγελματικών σχολών θηλέων, ήταν η αναζήτηση επαγγελματικής απασχόλησης των γυναικών των μεσαίων κοινωνικά στρωμάτων, που θα τους εξασφάλιζε την ενεργή συμμετοχή τους στην οικονομική διαχείριση του σπιτιού. Έτσι έκαναν την εμφάνισή τους, κυρίως στο Βορρά, σχολές που προσέφεραν στις μαθήτριες μια στοιχειώδη γενική εκπαίδευση, τμήματα δασκάλων, αλλά και τμήματα εξειδίκευσης σε ''γυναικείες τέχνες'', προσφέροντας απασχόληση μέσα και έξω από την οικογένεια. Στο πλαίσιο της εξάπλωσης αυτών των σχολών σε όλη τη χώρα, ο Τζιοβάνι Σκαβία (Giovanni Scavia), πρότεινε, έχοντας ως πρότυπο την Ευρώπη, τη

δομή και οι λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος, καθώς και η ατομική και οικιακή Υγιεινή αποτέλεσαν αντικείμενο σοβαρών μελετών, που ολοκληρώθηκαν με μαζικές επισκέψεις στις κλινικές, στη διάρκεια των οποίων οι μαθήτριες παρέστησαν σε εγχειρήσεις, για να μπορέσουν να κατανοήσουν τις μεθόδους αντισηψίας και απολύμανσης. Σε ό, τι αφορά στο πλήρες πρόγραμμα Οικιακής Οικονομίας, μελετήθηκαν θεωρητικά και πρακτικά τα παρακάτω θέματα: τάξη και τακτοποίηση του σπιτιού – κατανομή του χρόνου, του χρήματος και της εργασίας – περιποίηση του σπιτιού- ζωή μέσα στο σπίτι και σχέσεις με τα μέλη της οικογένειας, κοινωνικά καθήκοντα και πολιτικά δικαιώματα.

Υπό τη διεύθυνση της καθηγήτριας, οι μαθήτριες του τμήματος ανέλαβαν, η καθεμιά με τη σειρά της το μαγειρείο (καθάρισμα και φροντίδα για τα πιατικά και τα σκεύη, και άλλα), την τραπεζαρία, το σερβίρισμα, το εργαστήριο και την εφαρμογή φροντίδων Υγιεινής. R. Sensat, «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 64-66.

[255] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 30, Πάπυρος, 1991, σσ. 369-371, 409-412. *Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 12, σσ. 871-878.

[256] S. Soldani, *L' educatione belle bonne,* Μιλάνο 1989, σσ. 87-88.

δημιουργία επαγγελματικών σχολών, ώστε τα κορίτσια μετά την απόκτηση συστηματικής και επιστημονικής εκπαίδευσης να καλύψουν τις βιοποριστικές τους ανάγκες[257].

Έτσι τη δεκαετία του 1870, το ιταλικό κράτος κινητοποιήθηκε υπέρ της ‘’επαγγελματικής εκπαίδευσης’’, που αφορούσε αποκλειστικά στα αγόρια. Για τη γυναικεία επαγγελματική εκπαίδευση υπήρξε μία δυσκολία καθορισμού των στόχων και της πορείας, δεδομένου ότι η απασχόληση της γυναίκας ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την οικογένεια και τις οικιακές εργασίες. Με στόχο την ενίσχυση των βιοτεχνιών, που κάποτε ανθούσαν, δόθηκε προτεραιότητα στην εκπαίδευση των γυναικών, που αφορούσε τις εργασίες εκείνες, οι οποίες αποτελούσαν πηγή ‘τίμιου κέρδους’, ενώ ταυτόχρονα επιβράβευαν τις γυναικείες αρετές (κεντήματα, έργα με το βελονάκι, πλεκτά,…).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση λειτουργίας μίας Σχολής στο Μπουράνο (Burano) της Βενετίας το 1872 από μια ηλικιωμένη, σχεδόν τυφλή γυναίκα, η οποία γνώριζε την τοπική παραδοσιακή τεχνική πλεξίματος με το βελονάκι. Μετά από έξι μόνο χρόνια λειτουργίας της σχολής, ο αριθμός των γυναικών, που έμαθαν την τέχνη, έφταναν τις τετρακόσιες, δίνοντας ζωή σε μία παραγωγή, που από καιρό βρισκόταν στα όρια της κατάρρευσης.

Γύρω στα 1890, στην προσπάθεια για τον συνδυασμό τμημάτων διδασκαλίας ‘’Γλώσσας’’ και ‘’Αριθμητικής’’ με εκείνα των ‘’δραστηριοτήτων Χειροτεχνίας’’, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στα προγράμματα των δημόσιων δημοτικών σχολείων, στα οποία διδάσκονταν μαθήματα Οικιακής Οικονομίας και ‘’γυναικείων τεχνών’’ σε συνδυασμό με μαθήματα Γραφής, Υπολογισμού, Σχεδίου, Στοιχείων Ιστορίας και Γεωγραφίας[258].

Η γυναικεία επαγγελματική εκπαίδευση[259] μορφοποιήθηκε ως εξής :

- Στα εκπαιδευτικά ιδρύματα με τριετή ή τετραετή διάρκεια φοίτησης, όπου εκπαιδεύονταν απόφοιτες δημοτικού σχολείου με σκοπό την επαγγελματική τους

[257] S. Soldani, ό.π., σ. 89.

[258] S. Soldani, «Scuole femminili per il lavoro», in *Ilaria Rorciani*, (ed.) Le Donne a Scuole, Φλωρεντία 1987, σσ. 130-133.

[259] Ο συγγραφέας Emanuele Celesia, μετά από ένα ταξίδι στην Ελβετία, Γερμανία, Πρωσία, Βέλγιο και Γαλλία στο βιβλίο του ‘’Γυναικείες Επαγγελματικές Σχολές’’, αναφερόμενος στις εντυπώσεις του από αντίστοιχα εκπαιδευτικά συστήματα, πρότεινε τη σύνδεση της εκπαίδευσης με επαγγελματικούς χώρους και τη δημιουργία περισσότερων ‘’πρακτικών Σχολών’’ θηλέων στην Ιταλία. Στο ίδιο βιβλίο, ο Κελέσια (Celesia), έχοντας ως πρότυπο τη γυναίκα, η οποία συνεισφέρει στα έξοδα της οικογένειας, ασκώντας ένα επάγγελμα μετά από αντίστοιχη εκπαίδευσή της, πρότεινε το συνδυασμό γενικής εκπαίδευσης με ειδικά τμήματα εξειδίκευσης (Ράψιμο, κέντημα, βιομηχανικό Σχέδιο, χαρακτική, ζωγραφική σε πορσελάνη, γυαλί και καθρέφτες,...), με σκοπό την αντιμετώπιση της φτώχειας, της άγνοιας και της προκατάληψης. Ε. Celesia, *La scuole professionali femminili,* Genova 1869.

αποκατάσταση ως διευθύντριες μαγαζιών ή εργαστηρίων μοδιστρικής, ως λογίστριες, δακτυλογράφοι, κεντήστρες, σε θέση υπεύθυνης αλληλογραφίας κ.λπ.

- Στις σχολές με χαρακτήρα πιο λαϊκό και διαδεδομένο, στις οποίες τα κορίτσια εκπαιδεύονταν, ώστε να ανταποκριθούν καλύτερα στο ρόλο της μητέρας και της νοικοκυράς. Ο χαρακτήρας αυτής της παρεχόμενης διδασκαλίας ήταν 'κινητός' προσφέροντας απαραίτητες γνώσεις Ραπτικής, διαχείρισης σπιτιού, Υγιεινής, φροντίδας των παιδιών και των αρρώστων.

Για παράδειγμα μία σχολή επαγγελματικής κατάρτισης ήταν το ''Ειδικό Αγροτικό Τμήμα'' μέσα στο κανονικό, τακτικό σχολείο του Ούντινε (Udine). Σ' αυτό το τμήμα διετούς διάρκειας οι νεαρές δασκάλες αποκτούσαν τις απαραίτητες γνώσεις φυσικών επιστημών, Αγροτικής και Οικιακής Οικονομίας, γνώσεις απαραίτητες για την καριέρα τους στη διδασκαλία των αγροτικών περιοχών. Αυτή η σχολή ήταν αποδέκτης κρατικής και κοινοτικής επιχορήγησης από τα Υπουργεία Γεωργίας, Δημόσιας Εκπαίδευσης και την κοινότητα του Ούντινε[260].

Στα πλαίσια της δημιουργίας 'κινητών' τμημάτων διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας, από τα ''Αγροτικά τμήματα'' των τακτικών σχολείων ήταν η ίδρυση σχολών Οικιακής Οικονομίας στο Μπέργκανο (Bergano), από τη βιομηχανική κοινότητα (πρωτοπόρος ήταν ο καθηγητής Στέφανο Μπάλπ-Stefano Balp). Τα προγράμματα σπουδών αυτών των τμημάτων κάλυπταν πολλούς τομείς, όπως της διατροφής, του μαγειρέματος και σερβιρίσματος του φαγητού, της φυσιολογίας και υγιεινής των τροφίμων, καθώς και της εμπορικής και διατροφικής τους αξίας, της υγιεινής του χώρου, της διαχείρισης του νοικοκυριού, της προσωπικής υγιεινής και υγείας των μελών της οικογένειας, της διακόσμησης του σπιτιού και της φροντίδας του κήπου[261].

Μέχρι το 1879, μόνο τρία σχολεία συνεργάζονταν με το Υπουργείο Γεωργίας Βιομηχανίας και Εμπορίου, δώδεκα (12) σχολεία το 1881, δεκαέξι (16) σχολεία το 1886 και είκοσι έξι (26) στις αρχές του 20^{ού} αιώνα. Το κράτος κάλυπτε το 21% των εξόδων των λιγοστών Σχολών θηλέων αντί του 40%, όπως προέβλεπε η εγκύκλιος ''Καβιολίν''(''Caviolin''). Πολλές σχολές αυτού του επιπέδου ελέγχονταν από φιλανθρωπικά ιδρύματα, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους σε ορφανά ή άπορα κορίτσια. Η διδασκαλία περιλάμβανε ''Γλώσσα'' και ''Σχέδιο'' και αποσκοπούσε στην ενίσχυση της επαγγελματικής Χειροτεχνίας[262].

[260] Υπουργείο Γεωργίας της Ιταλίας, *Congrès International d' enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 91.
[261] D. Pecile, *Per l' insegnatiento professionale femminile,* Udine, 1910, σσ. 5-15.
[262] S. Soldani, ό.π., σσ. 133-134.

Στα πλαίσια της δημιουργίας ένταξης ‘’Σχολών – Εργαστηρίων’’ στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, με σκοπό την καλλιέργεια νέων και κερδοφόρων τεχνών, εντάσσεται η προσπάθεια του αρχιδούκα του ανεξάρτητου κράτους της Τοσκάνης, Πιέτρο Λεοπόλντο (Pietro Leopoldo), ο οποίος ίδρυσε σχολεία, που απευθύνονταν σε φτωχές ανύπαντρες κοπέλες. Το καταστατικό αυτών των σχολών καθόριζε τη διδασκαλία γυναικείων ασχολιών, όπως Πλέξιμο, Ράψιμο, Κέντημα, καθώς επίσης και την διδασκαλία Γραφής και Ανάγνωσης.

Το πρώτο επαγγελματικό σχολείο για κορίτσια στην ιταλική χερσόνησο ιδρύθηκε στις 7-4-1870, με την υποστήριξη μελών της αστικής κοινωνίας και την αμέριστη συμπάθεια του φιλελεύθερου και δημοκρατικού τύπου. Διέθετε ένα τριετές πρωινό επιμορφωτικό τμήμα αλλά και ένα διετές εμπορικό τμήμα και πολλά ειδικά τμήματα. Ο αριθμός των μαθητριών από το 1872 έως το 1878 έβαινε αυξανόμενος όπως προκύπτει από το ακόλουθο γράφημα:

Γράφημα 1.11. Φοίτηση των μαθητριών στο πρώτο επαγγελματικό σχολείο της Ιταλικής Χερσονήσου από οτ 1872-1878

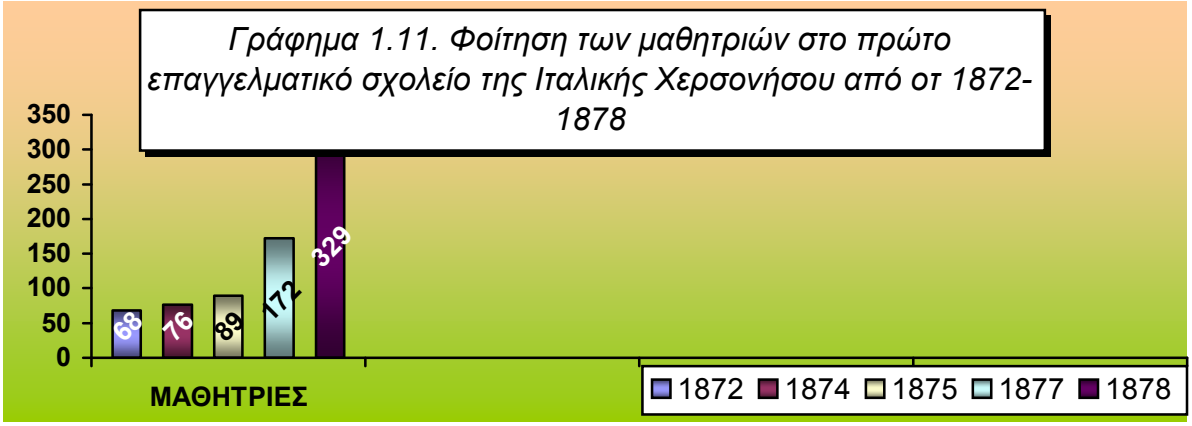

Η προσπάθεια της δημιουργίας επαγγελματικών σχολών στο τρίγωνο των περιοχών Milano-Torino-Genova, βασίστηκε στην εκπαίδευση των κοριτσιών με θέμα το σχέδιο, υδατογραφία, ζωγραφική σε περγαμηνή, επεξεργασία δέρματος, αλλά και τμημάτων σπουδών γενικής εκπαίδευσης, και γενικότερα στις τοπικές παραδοσιακές δραστηριότητες.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι ‘’σχολές πλεξίματος με βελονάκι’’, στη Λιμνοθάλασσα της Βενετίας (Μπουράνο-Burano- 1872[263], Βέντζια-Venzia- 1874, Μίρα-Mira- 1875, Ραπόλο-Rapollo- 1873-74)[264].

[263] Επιστολή του Ντ’έστε (d’ Este) - (Μπουράνο 23-1-1887), από τη Σχολή του Μπουράνο στη Βενετία, μας αναφέρει ότι αυτή η σχολή για δαντέλες και εργόχειρα ιδρύθηκε το 1872, με την υποστήριξη του βουλευτή Paulo Fambri, με σκοπό την αναγέννηση μιας δραστηριότητας χρόνια εγκαταλελειμμένης στο νησί. Ήταν η πρώτη σχολή θηλέων που υποστηρίχθηκε από το κράτος. Μια ανάλογη πρωτοβουλία πάρθηκε στο Rapallo (Τοσκάνα), το 1873 με την ίδρυση σχολής δαντέλας και Σχεδίου., Ilaria Rorciani, «Scuole femminili per il lavoro», in *Ilaria Rorciani*, (ed.) Le Donne a Scuole, Φλωρεντία 1987, σ. 138, παράγραφος 10.

Οι Επαγγελματικές Σχολές της ‘’Οδού Μόλωνα’’ ιδρύθηκαν το 1870 με μικρή κρατική οικονομική ενίσχυση. Λειτουργούσαν πολλά ‘’ειδικά’’ τμήματα (κοπτικής, ραπτικής, πλεξίματος, κεντήματος και σε μηχανή, τεχνητών λουλουδιών, ζωγραφικής πάνω σε μετάξι, βιομηχανικού σχεδίου, διακόσμησης κεραμικών και κρυστάλλων, μινιατούρας πάνω σε περγαμηνή κ.ά.)[265].

Με αφορμή τη Διεθνή Έκθεση στο Παρίσι το 1867 αναδείχθηκε η διδασκαλία του ‘Σχεδίου’, το οποίο συνέβαλε στην επαγγελματική βιοτεχνική δραστηριότητα, καλύπτοντας τις απαιτήσεις ενός συνεχώς αναπτυσσόμενου αστικού εμπορίου.

Έτσι δημιουργήθηκαν τμήματα διδασκαλίας ‘Σχεδίου’ για κοπέλες με διδασκαλία εκ παραλλήλου μαθημάτων διακόσμησης, αντιγραφής διάσημων έργων και κεντήματος για γυναικεία ένδυση και οικιακή χρήση. Αυτά τα τμήματα απευθύνονταν σε κορίτσια αστικών οικογενειών, που ήθελαν να ετοιμάσουν την προίκα τους αλλά και σε κεντήστρες και μοδίστρες, που ήθελαν μια καλύτερη επαγγελματική κατάρτιση[266].

Το 1778 με σκοπό να δώσει νέα ώθηση στον τομέα της *κλωστοϋφαντουργίας,* ο Πιέτρο Λεοπόλντο αποφάσισε τη δημιουργία σχολών για κορίτσια μεσαίας αστικής τάξης με σκοπό την ανάδειξή τους σε καλές νοικοκυρές και μητέρες, αλλά ταυτόχρονα έμπειρες σε εργασίες πρώτης ανάγκης της οικογένειας. Έτσι μεταξύ των ετών 1782 και 1783, ιδρύθηκαν ανάλογες σχολές στη Φλωρεντία, Σιένα, Πίζα, Πιστόϊα και Καστιλιόνε[267].

Το μέγεθος των αιθουσών για τη διδασκαλία των πρακτικών μαθημάτων, όπως της Ραπτικής, του Πλεξίματος και του Σχεδίου, αποδεικνύει την έμφαση, που αποδιδόταν στην πρακτική κατεύθυνση των σχολών.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1880, στην προσπάθεια αναδιοργάνωσής τους, εισήχθησαν οι πρώτες μηχανές Ραπτικής, των οποίων η χρήση περιορίστηκε στις μαθήτριες προχωρημένων τμημάτων. Την ίδια περίοδο μέρος της παραγωγής του εργοστασίου ύφανσης ‘’Ρόσι’’ (‘’Rossi’’) κάλυπταν οι μαθήτριες αυτών των σχολών.

---

[264] S. Soldani, *L’ educatione belle bonne,* Milano 1989, σσ. 90-93.

[265] Ilaria Rorciani, ό.π., σσ. 139-140, παράγραφοι 17-20.

[266] Ilaria Rorciani, ό.π., σ. 144.

[267] Οι Normali ή Leopoldine, ξεχώριζαν από το κλασσικό μοντέλο εκπαίδευσης στα μοναστήρια και εξ αιτίας της παρουσίας δασκάλων μη μοναχών και γιατί οι μαθήτριες συνέχιζαν να ζουν με τις οικογένειές τους και όχι στο μοναστήρι. Επίσης οι Leopoldine για μεγάλο διάστημα δεν ασχολούνταν καθόλου με μαθήματα Γραφής και Ανάγνωσης. Έτσι κυρίως μετά τη δημιουργία του Ιταλικού κράτους (1861), όταν είναι έντονο το πρόβλημα του αναλφαβητισμού, τίθεται το θέμα αναδιοργάνωσης αυτών των σχολών, που ήταν πιο γερασμένες και σε σχέση με τα όργανα και τις τεχνικές επαγγελματικής κατάρτισης και επομένως ακατάλληλες να αντιμετωπίσουν τις καινοτομίες, που αφορούν την κλωστοϋφαντουργία κυρίως στον Ιταλικό Βορρά.

Στατιστικά στοιχεία των Σχολών των Leopoldine το 1869: Από τις χίλιες πενήντα εννιά (1.059) μαθήτριες των τεσσάρων (4) σχολών της Φλωρεντίας: τετρακόσιες σαράντα οκτώ (448) παρακολουθούν τμήματα πλεξίματος, διακόσιες σαράντα επτά (247) μικροραπτικής, τριακόσιες δέκα έξι (316) ραπτικής, τριάντα δύο (32) ύφανσης σε λινό, δεκαέξι (16) ύφανσης σε μετάξι. Ilaria Rorciani, ό.π., σσ. 150-152, 156.

Το τμήμα, που αφορούσε στη διδασκαλία Ανάγνωσης, καλλιγραφίας, Αριθμητικής, Ιστορίας, Γεωγραφίας και ιιαλικής γλώσσας, κάλυπτε μία έως δύο ώρες καθημερινά, ενώ τα πρακτικά μαθήματα τουλάχιστον έξι. Το 1896 οι τέσσερις σχολές της Φλωρεντίας είχαν συνολικά επτακόσιες ενενήντα δύο (792) μαθήτριες, ενώ σε λιγότερο από μια δεκαετία είχαν επτά χιλιάδες τριακόσιες ογδόντα επτά (7.387) εγγραφές, ανταποκρινόμενες στα αιτήματα των καιρών[268].

Επαγγελματικές Σχολές Οικιακής Οικονομίας

Μετά τις μεταρρυθμίσεις του 1893 τις σχολές των ‘’Λεοπολδίνων’’ στη Σιένα παρακολουθούσαν τριακόσιες πενήντα (350) μαθήτριες, προερχόμενες από τη μεσαία κοινωνική τάξη, ενώ φοιτούσαν και μαθήτριες της αστικής τάξης με την καταβολή μικρής χρηματικής συνδρομής. Οι σχολές περιλάμβαναν κανονικά τμήματα του δημοτικού σχολείου, καθώς και ένα τριετές επιπλέον τμήμα γενικής διδασκαλίας. Η διδασκαλία αφορούσε μαθήματα Σχεδίου, Ύφανσης λινού, μεταξιού, δαμασκηνού, κάνναβης και μαλλιού, μαθήματα Ραπτικής, Κεντήματος, Σιδερώματος και Μανταρίσματος. Αργότερα εντάχθηκαν και νέα τμήματα στις σχολές όπως: βαφής υφασμάτων, μαγειρικής, κατασκευής τεχνητών λουλουδιών, πλεξίματος σε μηχανή, παροχής πρώτων βοηθειών σε τραυματίες[269].

Το Ίδρυμα Καστελίνι (Castellini) στον Κόμο, το 1889-90, ίδρυσε Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων, στην οποία λειτουργούσαν έκτακτα τμήματα σχεδίου για κοπέλες (ραψίματος, πλεξίματος με βελονάκι, στα πλαίσια των οικογενειακών αναγκών)[270].

Η Επαγγελματική Σχολή θηλέων στις Συρακούσες ιδρύθηκε το 1885-86, και περιλάμβανε ένα πρωινό τμήμα για κορίτσια και ένα απογευματινό για αγόρια. Αποτέλεσε καινοτομία για την εποχή εκείνη η λειτουργία μιας σχολής με μαθήτριες απόφοιτες δημοτικού σχολείου. Λίγο αργότερα η σχολή έκλεισε, ώστε σε πιο σταθερές βάσεις άνοιξε ένα χρόνο αργότερα με τμήματα φιλολογίας και ελεύθερες διδασκαλίες Ραπτικής, Κεντητικής, Μοδιστρικής, Πλεξίματος με βελονάκι και Δημιουργίας τεχνητών λουλουδιών[271].

---

[268] Ilaria Rorciani, ό.π., σ.156-157, παρ. 81-84.

[269] Σ’ αυτά τα τμήματα σημαντική θέση κατείχε το μάθημα του Σιδερώματος, που πραγματοποιούνταν σε ειδική αίθουσα δίπλα στα πλυντήρια και η ραπτική σε μεγάλες φωτεινές αίθουσες, όπου οι μαθήτριες εργάζονταν γύρω από ένα τραπέζι με την καθοδήγηση μιας δασκάλας από την έδρα. Ilaria Rorciani, ό.π., σ.158, παρ. 96-97.

[270] Ilaria Rorciani, ό.π., σ.140, παράγραφος 23.

[271] Ilaria Rorciani, ό.π., σ. 167, παράγραφος 120.

Η επαγγελματική εκπαίδευση των γυναικών συνδεόταν άμεσα με τις απαιτήσεις της αγοράς. Στις περιοχές της Βόρειας και Κεντρικής Ιταλίας, οι δυνατότητες επαγγελματικής αποκατάστασης των γυναικών ήταν περισσότερες σε αντίθεση με το νότιο μέρος της χώρας, όπου εκεί ήταν περιορισμένες. Έτσι διάφορα φιλανθρωπικά Ιδρύματα ή Μοναστήρια ασχολούνταν με την κατ' οίκον εργασία, όπως το εργαστήριο θηλέων του Σαν Βιντζένζο (San Vincenzo), και Φίγκλι ντι Σαντ Άννα (Figlie di Sant' Anna). Δυστυχώς όμως η κρατική οικονομική βοήθεια παρέμενε εξαιρετικά μικρή[272].

Το 1892, χάρη στην συνεχή οικονομική βοήθεια της πριγκίπισσας Άννας Κορσίνι (Anna Corsini), η Τεχνική και Εμπορική Σχολή θηλέων της Φλωρεντίας λειτούργησε ένα επαγγελματικό τμήμα για κορίτσια, που ήταν κάτοχοι απολυτηρίου δημοτικού σχολείου και όχι μεγαλύτερα των δεκαοκτώ ετών. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν Ραπτική, Κέντημα, Επιδιόρθωση ρούχων, Μοδιστρική και Σιδέρωμα. Αυτό το τμήμα δεν απευθύνονταν σε κοπέλες χαμηλού κοινωνικού επιπέδου, αλλά σε κορίτσια της αστικής τάξης. Το τμήμα αυτό σταμάτησε να λειτουργεί το 1899, μετά από την ίδρυση στη Φλωρεντία μιας άλλης επαγγελματικής σχολής[273].

Το Ινστιτούτο ''Βασίλισσα Μαργαρίτα'' στην Μπολώνια, ένα λαϊκό μη θρησκευτικού χαρακτήρα τεχνικό και επαγγελματικό σχολείο για τη λαϊκή τάξη, ιδρύθηκε το 1895 με την υποστήριξη του ''*Συνδέσμου για την λαϊκή εκπαίδευση*''[274] και του ''*Σωματείου διδασκάλων*'', μετά από πρωτοβουλία της *Εταιρείας εργαζομένων γυναικών* και με την οικονομική ενίσχυση, που προέρχονταν από προσφορές ιδιωτών, από λαχειοφόρους αγορές και δημόσιους οργανισμούς, της *Επιτροπής για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής της γυναίκας*[275].

Η σχολή άνοιξε πειραματικά με πρωτοβουλία τοπικών φορέων και δέχονταν μαθήτριες απόφοιτες του δημοτικού σχολείου και ηλικίας τουλάχιστον έντεκα ετών. Η σχολή περιλάμβανε ένα τριετές τμήμα μετά το δημοτικό σχολείο, γενικής εκπαίδευσης και

[272] S. Soldani, *L' educatione belle bonne,* Milano 1989, σσ. 112-115.
[273] Ilaria Rorciani, ό.π., σ.168, παράγραφος 131.
[274] Σύμφωνα με το καταστατικό του, ο Σύνδεσμος για τη λαϊκή εκπαίδευση, ιδρύεται το 1871 με σκοπό να εκπαιδεύσει και να μορφώσει τον λαό και στην ιδιωτική και στη δημόσια ζωή. Από πολύ νωρίς διακρίνει την ανάγκη να ανέβει το επίπεδο πρακτικής εκπαίδευσης των γυναικών, που προέρχονταν κυρίως από τα μέσα και κατώτερα κοινωνικά επίπεδα προκειμένου να ενταχθούν με αξιοπρεπή και ποιοτικό τρόπο στο χώρο εργασίας. Ilaria Rorciani, ό.π., σ. 106, παράγραφος 98.
[275] Η επιτροπή για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής της γυναίκας. Αναφορά του προεδρείου (Νοέμβριος 1890-Ιούνιος 1893). Σχετικά με την ίδρυση Επαγγελματικής Σχολής θηλέων στη Μπολώνια. Οι κυρίες της επιτροπής επιθυμούσαν, εκτός από τη δημιουργία επαγγελματικής σχολής για τα κορίτσια των εργατών και της σχολής Οικιακής Οικονομίας για τα κορίτσια ανώτερων κοινωνικών τάξεων, την ίδρυση τμήματος εμπορικών σπουδών. Ilaria Rorciani, ό.π., σ. 161, παράγραφος 101.

επαγγελματικά εργαστήρια Κοπτικής – Ραπτικής, Μοδιστρικής, Κεντήματος, Πλεξίματος, Πλεξίματος με βελονάκι, Σιδερώματος και Μαγειρικής[276].

Ένα χρόνο αργότερα (1896) η σχολή μετατράπηκε σε *Ανώνυμη Εταιρεία Μετοχικού Κεφαλαίου* με στόχο την προσπάθεια μιας αυτόνομης διαχείρισης, όπου τα απαραίτητα μέσα για την εκπαίδευση των μαθητριών θα προέρχονταν από τα κέρδη των δραστηριοτήτων των εργαστηρίων. Το κύρος και η δημοτικότητα της σχολής ήταν μεγάλη για τα επόμενα πέντε χρόνια, αρκεί να αναφέρουμε ότι ογδόντα πέντε (85) μαθήτριες φοιτούσαν το 1895 και εκατόν εξήντα (160) το 1900.

Σημαντική ήταν η προσφορά της εκπαίδευσης που πραγματοποιούνταν στα τμήματα γυναικείας εργασίας του Ινστιτούτου Σαν Ενφέμιαν (Instituto Sant' Enfemian), για έκθετα κορίτσια[277].

Μετά από πολλές προσπάθειες για την ανεύρεση οικονομικής βοήθειας από το Υπουργείο Γεωργίας, Βιομηχανίας και Εμπορίου, από το δήμο, από το Εμπορικό Επιμελητήριο, από τοπικές τράπεζες κ.ά., η Ανώνυμη Εταιρεία οδηγήθηκε σε χρεοκοπία[278]. Η σχολή τέθηκε υπό την προστασία της Βασίλισσας Μαργαρίτας στις 27-2-1897 και έτσι ιδρύθηκε το Ινστιτούτο θηλέων τεχνών και επαγγελμάτων *Βασίλισσα Μαργαρίτα*[279]. Στο Ινστιτούτο με πρακτική και θεωρητική διδασκαλία, εκπαιδεύονταν τα κορίτσια, στις τέχνες κοπτικής – ραπτικής ασπρορούχων, ραπτικής γυναικείων και παιδικών ενδυμάτων, μοδιστρικής, κεντήματος και σιδερώματος[280].

Το 1899, με αφορμή μια σειρά ομιλιών σχετικών με την Οικιακή Οικονομία της παιδαγωγού Αντζέλικα ντε Βίτο- Τομάσι (Angelica de Vito-Tommasi), κατόπιν εντολής του Υπουργείου Δημόσιας Εκπαίδευσης, που απευθύνονταν σε μαθήτριες και δασκάλες της πόλης της Ρώμης, δημιουργήθηκε ένα μόνιμο τμήμα διετούς φοίτησης για δασκάλες, με την επίβλεψη του δήμου της Ρώμης[281].

---

[276] Αν κάποια κοπέλα δεν είχε απολυτήριο δημοτικού, υπήρχε μονοετές τμήμα προετοιμασίας. Με την εγΓραφή έπρεπε να καταβάλλουν το αρκετά σημαντικό ποσό των πέντε λιρών και άλλες τόσες κάθε μήνα για τα εργαστήρια (εξαιρούνταν οι κόρες άπορων οικογενειών) και υπήρχαν και τόσες θέσεις δωρεάν φοίτησης για τα μέλη ή για τις κόρες μελών της Εταιρείας εργαζομένων γυναικών. Το ωράριο προέβλεπε σαράντα δύο ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα: επτά ώρες την ημέρα, από τις οποίες πέντε περίπου στα εργαστήρια. S. Soldani, *L' educatione belle bonne,* Milano 1989, σ. 103.

[277] S.Soldani, ό.π., σσ. 99-105.

[278] Ilaria Rorciani, ό.π., σσ. 159-162, παράγραφος 97 και 102.

[279] Τα εργαστήρια της σχολής διευθύνονταν από επαγγελματίες δασκάλες, που αμείβονται με ένα ποσοστό από τα κέρδη, που προέρχονταν από τα έργα των μαθητριών μετά από παραγγελίες τρίτων. Για να γίνει κανείς μέτοχος της Εταιρείας έπρεπε να αγοράσει τουλάχιστον μία μετοχή των είκοσι (20) λιρών.

[280] Επίσης υπήρχαν τμήματα εμπορίου τηλεγραφίας, δακτυλογραφία, σχεδίου, γαλλικών κα αγγλικών. Ilaria Rorciani, ό.π., σσ. 162-163, παράγραφος 106 και 108.

[281] Η σχολή αποκτά δικό της χώρο χάρη στον Υπεύθυνο Δημόσιας Εκπαίδευσης, καθηγητή Gennaro, Mondaini. Η μεταφορά στην νέα έδρα έγινε το 1913, καθώς και τα επίσημα εγκαίνια της σχολής, που έφερε πλέον το όνομα του προέδρου της Giovanni Montemartini, πραγματοποιήθηκαν το 1914. Η σχολή είχε

Στη σχολή λειτουργούσε μεταξύ των άλλων, το τμήμα μαγειρικής, το οποίο ήταν ανεξάρτητο και περιλάμβανε πρακτικά μαθήματα και ασκήσεις οικιακής εργασίας, τα οποία πραγματοποιούνταν από μεμονωμένες μαθήτριες ή ομάδες μαθητριών. Οι μεμονωμένες εργασίες αφορούσαν στην προετοιμασία φαγητών ή ποτών ή τη διατήρηση τροφίμων, καθώς και την ειδική φροντίδα των αρρώστων. Οι ομαδικές εργασίες αφορούσαν στην προετοιμασία μεγάλων γευμάτων – με συγκεκριμένο ποσό για τα έξοδα. Άλλες συμπληρωματικές εργασίες αφορούσαν την αγορά υλικών, τη διακόσμηση του χώρου, τον υπολογισμό των εξόδων κ.λπ.[282]

Η Οικιακή Οικονομία αποτελούσε μέρος του υποχρεωτικού προγράμματος των επαγγελματικών σχολών. Περιλάμβανε μαθήματα προφορικά και πρακτικά με πρόγραμμα σύνθετο, που διέφερε από σχολή σε σχολή, ανάλογα με τις τοπικές απαιτήσεις ή το ενδιαφέρον των μαθητριών.

Από τις επαγγελματικές σχολές, που περιλάμβαναν τμήματα Οικιακής Οικονομίας οι σημαντικότερες ήταν η Μαργαρίτα ντε Σαβόια (Margherita de Savoia) στη Ρώμη και η Μαρία Λαετίτια (Maria Laetitia) στο Τορίνο. Επίσης σε μερικά ''κέντρα συμπαράστασης'', με θρησκευτικό ή μη χαρακτήρα λειτουργούσαν τμήματα διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας, όπως για παράδειγμα στο Ινστιτούτο Καστιλιόνι (Castiglioni) στη Γκαϊόζα (Gioiosa -Cormano), όπου νεαρές ορφανές εκπαιδεύονταν για εργάτριες, μαγείρισσες, σερβιτόρες ή δασκάλες κάποιας τέχνης.

Το 1907, ιδρύθηκε η Σχολή της ''Καλής Νοικοκυράς'', στο Τορίνο. Το 1908, στην Τοσκάνα δημιουργήθηκε το Ινστιτούτο Οικιακής Οικονομίας αγροτικού χαρακτήρα ''Καβούρ'' (''Cavour''), με πρωτοβουλία κάποιων κυριών σε διαγωνισμό του Υπουργείου Γεωργίας[283].

Από το 1902, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας, συμπεριλαμβανόταν στο πρόγραμμα της **'Αγροτικής Σχολής'**, της Νιγκουάρντα (Niguarda), που ιδρύθηκε από την Αουρέλια Τζοτζ (Aurelia Jotz). Λειτουργούσαν τμήματα Οικιακής Οικονομίας προσωρινά για χωρικές και ετήσια τμήματα για τη διδασκαλία στις αγροτικές περιοχές. Τα θεωρητικά μαθήματα διαρκούσαν από τις 15 Οκτωβρίου μέχρι τις 15 Ιουλίου, αλλά η

τμήματα ενεργά και τμήματα, που προετοιμάζονταν. Ανάμεσα σ' αυτά, που προετοιμάζονταν, ήταν το τμήμα για δασκάλους ανώτερης εκπαίδευσης, που συνδέονταν άμεσα με τις νομικές σπουδές στο Πανεπιστήμιο και συγκεκριμένα με το τμήμα ''Κοινωνικών Επιστημών'', μέσω ελεύθερων-ανοιχτών τμημάτων πολιτικής οικονομίας και στατιστικής ειδικά για πτυχιούχους φιλοσοφίας και παιδαγωγικής για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στα σχολεία. A. de Vito-Tommasi, *L' economia domestica nell' insegnamento,* Torino, 1917, σσ. 8-9.

[282] A. de Vito-Tommasi, ό.π., σσ. 7-18.

[283] Υπουργείο Γεωργίας της Ιταλίας, *Congrès International d' enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 93.

πρακτική εξάσκηση όλο το χρόνο. Το κανονικό τμήμα ήταν διετούς διάρκειας, αλλά για τις δασκάλες, που είχαν ήδη ένα δίπλωμα απλού σχολείου μονοετούς διάρκειας.
Αυτές οι δασκάλες, που δούλεψαν αργότερα στις αγροτικές περιοχές, είχαν θετική επιρροή στα κορίτσια των χωρικών, κάνοντάς τα να αγαπήσουν τη γη και βοηθώντας τα να βελτιώσουν οικονομικά και ηθικά το περιβάλλον, στο οποίο ζούσαν[284].

Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας της ‘’Εταιρείας πρόβλεψης για εργάτριες του Μιλάνου’’ το 1908 δημιούργησε μια σειρά από ειδικά μαθήματα για την εκλαΐκευση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, που περιλάμβανε τμήματα για κορίτσια, δασκάλες, κυριακάτικα τμήματα για παιδιά, και τμήματα για κοπέλες, που προετοιμάζονταν να υπηρετήσουν στον Ερυθρό Σταυρό.

Το 1909, επίσης λειτουργούσε η Σχολή του Μπέργκαμο (Bergamo)[285] και η Σχολή της Ίντρια (Idria), για τις κόρες των μεταλλωρύχων, το 1910, η Σχολή Οικιακής Οικονομίας στην Τεργέστη, το 1913, η Σχολή για την ‘’Καλή Διακυβέρνηση του Σπιτιού’’, για τις εργάτριες των εργοστασίων χαρτιού Μιλιάνι στο Φαμπριάνο (Fabriano) και οι Σχολές Οικιακής Οικονομίας στο Τρεντίνο (Trentino). Το 1915 η Σχολή της Βαλτελίνα (Valtellina), με τμήματα στα Ντελεμπίο (Delebio), Τραόνα (Traona), Τιράνο (Tirano) και Μοντελό (Montello). Το 1918 η ‘’Ανθρωπιστική Εταιρεία’’ του Μιλάνου καθιέρωσε τμήματα διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας για τις δασκάλες των δημοτικών σχολείων. Το 1921, ιδρύθηκε επίσης, με πρότυπο τη Σχολή της Νιγκουάρντα, η Σχολή Οικιακής Οικονομίας αγροτικού τύπου της Ατίνα (Atina -Caserta).[286]

Η Σχολή «Λα Μπουόνα Μασάια» («La Buona Massaia») του Τορίνο, που ιδρύθηκε το 1907, ξεκίνησε τη λειτουργία της με δωρεάν εξάμηνης διάρκειας μαθήματα και κυριακάτικα μαθήματα για εργάτριες υπό τη διεύθυνση μιας διπλωματούχου δασκάλας στοιχειώδους εκπαίδευσης. Οι πρακτικές ασκήσεις κάλυπταν ένα σύνολο ενενήντα ωρών για το Μαγείρεμα και είκοσι για το Πλύσιμο των Ρούχων. Τα διάφορα πρακτικά και θεωρητικά μαθήματα συνδυάζονταν μεταξύ τους με το μάθημα της μεθοδολογίας. Τα μαθήματα, που διακόπηκαν με τον πόλεμο, άρχισαν ξανά το 1919. Τα οικονομικά μαγειρεία, που άνοιξαν στο Τορίνο το 1915, ήταν μια άμεση προσφορά της

[284] Vari, *L’ insegnamento dell’ educazione e dell’ economia domestica,* Milano, 1930,σ. 33. Έκθεση του Υπουργείου Γεωργίας της Ιταλίας, *Congrès International d’ enseignement ménager*, Παρίσι, 1922, σσ. 95-96.
[285] H. Barrère «L’ école des Mères», *Le Conseiller de la famille* (1909-1910), 5, Μάιος 1910, σσ. 115-120.
[286] Έκθεση του Υπουργείου Γεωργίας της Ιταλίας, *Congrès International d’ enseignement ménager*, Παρίσι, 1922, ό.π., σ. 94.

σχολής. Η σχολή επιβίωνε χάρη στις συμβολές της επιτροπής και σε μια επιχορήγηση από το Υπουργείο Γεωργίας. Το κτήριο παραχωρήθηκε και επιπλώθηκε από την πόλη[287].

Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας του «Βασιλικού Ανθρακωρυχείου» της Ιντρία (Indria), που ιδρύθηκε από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων, στα πλαίσια της κοινωνικής πρόνοιας, είχε στόχο την οικιακή και ηθική εκπαίδευση των κοριτσιών των ανθρακωρύχων, με θεωρητική και πρακτική διδασκαλία. Διευθύνονταν δε από την Τρίτη Τάξη του Αγίου Φραγκίσκου.

Το «Ινστιτούτο Θηλέων της Παναγίας της Βοηθήτριας», στο Τορίνο δημιούργησε το ‘’τμήμα καλής διακυβέρνησης του σπιτιού’’, όπου εκπαιδεύονταν πρακτικά οι νοικοκυρές, ενώ μαθήματα Οικιακής Υγιεινής και Οικιακής Ιατρικής συμπλήρωναν τη διδασκαλία.

Οι δαπάνες για το μαγείρεμα των γευμάτων βάρυναν κατά το ήμισυ τη μαθήτρια και κατά το υπόλοιπο ήμισυ το σχολείο.

Η σχολή του «Μπουόνο Κοβέρνο ντελα Κάσα» («Buon Governo della Casa»), ιδρύθηκε το 1913 για τις εργάτριες της χαρτοποιίας Μιλιάνι. Σ’ αυτή τη σχολή τα μαθήματα ήταν δωρεάν και επίσης δύο ώρες μαθημάτων την ημέρα θεωρούνταν ώρες εργασίας και αμείβονταν κανονικά, ενώ οι καλύτερες μαθήτριες βραβεύονταν μετά από εξετάσεις. Η διάρκεια φοίτησης ήταν τρία χρόνια και το πρόγραμμα περιλάμβανε θεωρητική και πρακτική διδασκαλία.

Η διεύθυνση επέτρεψε σε ένα αριθμό εργατών να συμμετέχουν με τη σειρά στα γεύματα, που μαγείρευαν οι μαθήτριες. Έτσι με την πρακτική του παραδείγματος, κατανικήθηκε η δυσπιστία σχετικά με το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας[288].

Το μοναστήρι των Ουρσουλίνων της Γκορίτζια (Gorizia) ίδρυσε Σχολή Οικιακής Οικονομίας για τη λαϊκή τάξη («Εταιρεία Οικιακής Οικονομίας») με διδακτικό προσωπικό τρεις καλόγριες διπλωματούχες της αντίστοιχης Σχολής του Μπέργκαμε (Bergame). Η ελάχιστη διάρκεια μαθημάτων ήταν τρεις μήνες, αλλά η διδασκαλία ολοκληρωνόταν σε εννέα μήνες. Προβλέπονταν δε η δημιουργία ενός αγροτικού μαθήματος, πολύ απλού και πρακτικού.

Παρά την έλλειψη εξειδικευμένων δασκάλων Οικιακής Οικονομίας, παρατηρήθηκε αύξηση των τμημάτων Οικιακής Οικονομίας με βελτιωμένο επίπεδο σπουδών. Από το ‘τμήμα για δασκάλες’ των σχολών Οικιακής Οικονομίας του Μπέργκαμο (Bergamo),

[287] Ό.π., σ. 96.
[288] Ό.π., σ. 97.

αποφοίτησαν το 1929 μία κοπέλα από την Ρουμανία και μία άλλη από την Ελβετία με υποτροφίες από τις αντίστοιχες κυβερνήσεις.

Οι σχολές για την εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στο Τρεντίνο (Trentino) άνοιξαν το 1913 για κορίτσια, που είχαν εκπαιδευτεί στη Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Μπέργκαμο (Bergamo).

Η ‘’Επιτροπή του Μπέργκαμο’’ από το 1908, με συστηματική εργασία, καθιέρωσε τμήματα για εργάτριες, στελεχώνοντας τη σχολή με το απαραίτητο διδακτικό προσωπικό. Σε ομάδες από έξι έως δώδεκα μαθήτριες σε τμήματα των σαράντα ημερών (με προτίμηση στις αρραβωνιασμένες κοπέλες και στις νέες συζύγους), διδάσκονταν Οικιακά Λογιστικά, τη Θρεπτική Αξία των Διάφορων Τροφών, Αλλοιώσεις Τροφίμων, Στοιχεία Υγιεινής και Ιατρικής, Πρώτες Βοήθειες και Συμπτώματα Ασθενειών-κυρίως παιδικών. Στο πρακτικό τμήμα διδάσκονταν Επιλογή και Αγορά των Τροφίμων και Προετοιμασία Γευμάτων.

Το 1930, η Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Μπέργκαμο (Bergamo) αιτείται από το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης εξουσιοδότηση για τη δημιουργία ‘τακτικών τμημάτων’.

Επίσης λειτουργούσε και η σχολή για δασκάλες Οικιακής Οικονομίας, καθώς και η ‘Ανώτερη Σχολή Θηλέων για Κοινωνικούς Λειτουργούς’, δύο στο ‘Ινστιτούτο του Σαιντ Γκρεγκόριο (S. Gregorio) στο Τσέλιο (Celio), καθώς και η Σχολή θηλέων για δασκάλες των αγροτικών περιοχών του Σ. Αλέσιο (S. Alessio), που ιδρύθηκαν στη Ρώμη, έπειτα από το Συνέδριο του Νοεμβρίου του 1927 από την Εθνική Κυβέρνηση[289].

Η Σχολή Οικιακής Οικονομίας της Τεργέστης δημιουργήθηκε το 1910 από μια ιδιωτική επιτροπή με τη συνεργασία της πόλης, για τα κορίτσια της αστικής τάξης. Τα τμήματα περιλάμβαναν σαράντα πρακτικά και ογδόντα θεωρητικά μαθήματα, ενώ σε μικρό χρονικό διάστημα προστέθηκαν λαϊκά και εργατικά τμήματα. Η σχολή μετά τη διακοπή λειτουργίας της, λόγω πολεμικών αναταράξεων, επαναλειτούργησε το 1916-17. Με την επαναλειτουργία των λαϊκών τμημάτων το 1919, το πρόγραμμά τους απλοποιήθηκε σε σχέση με τα άλλα τμήματα[290].

[289] Vari, *L’ insegnamento dell’ educazione e dell’ economia domestica,* Milano, 1930, σσ. 31-35. Valvassori, *Congrès International d’ enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 100-101.

[290] Έκθεση του Υπουργείου Γεωργίας της Ιταλίας, *Congrès International d’ enseignement ménager*, Παρίσι, 1922, σ.98. Valvarossi, ό.π., σσ. 100-101.

Σχολές Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας

Η ‘’Αγροτική Επιτροπή’’ του Μιλάνο, μελετώντας το θέμα της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας, με στόχο τη βελτίωση του επιπέδου ζωής στις αγροτικές περιοχές, ήδη από το 1909 καθιέρωσε ‘κινητά’ τμήματα στο Μέλτζο (Melzo), Λισκέιτ (Liscate), Μελεγκάνο (Melegnano), Καράτε Μπριάνζα (Carate Brianza). Αυτά διαρκούσαν σαράντα ημέρες με έξι ώρες διδασκαλίας την ημέρα, με δωρεάν επίσης και το ημερήσιο γεύμα των μαθητριών. Προϋπόθεση για την εγγραφή ήταν η γνώση Γραφής και Ανάγνωσης, με προτεραιότητα σε αρραβωνιασμένα κορίτσια ή νιόπαντρες κοπέλες. Σε σύντομο χρονικό διάστημα, η εταιρεία Μαρέλι (Marelli) στο Σέστο Τζιοβάνι (Sesto S. Giovanni) καθιέρωσε τμήματα Οικιακής Οικονομίας, όπως επίσης και οι βαμβακοβιομηχανίες των Σολμπιάτε Ολόνα, Λενιάνο, Γκορμάνο, Ίντρια (Solbiate Olona, Legnano, Gormanno, Intria). Το 1924 λειτουργούσαν σαράντα τμήματα, από τα οποία τριάντα ένα (31) ήταν μόνιμα με πεντακόσιες δέκα (510) μαθήτριες, το 1925 τα τμήματα ήταν πενήντα δύο (52), από τα οποία σαράντα ένα (41) μόνιμα και το 1926 φοιτούσαν στα τμήματα επτακόσιες δέκα οκτώ (718) μαθήτριες. Τα έξοδα κάθε είδους βάρυναν την ‘’Αγροτική Επιτροπή’’, η οποία ενισχύονταν οικονομικά από το Υπουργείο Γεωργίας και Βιομηχανίας[291].

Το Αγροτικό Ινστιτούτο θηλέων Οικιακής Οικονομίας στη Φλωρεντία «Γκιουζεπίνα Αλφιέρι Καβούρ» («Giuseppina Alfieri Cavour»), ιδρύθηκε το 1907, με σκοπό να δώσει στα νεαρά κορίτσια τις απαραίτητες γνώσεις οικιακής και αγροτικής οικονομίας. Με Βασιλικό Διάταγμα το 1922, μετατράπηκε σε ‘’Συνεταιριστικό Αυτόνομο Ίδρυμα’’. Το Ινστιτούτο κάλυπτε τις ανάγκες της διδασκαλίας και προωθούσε ‘κινητά’ τμήματα Οικιακής Οικονομίας για εργάτριες και αγρότισσες, καθώς επίσης οργάνωνε κυριακάτικες ομιλίες ή βραδινά τμήματα και τμήματα προετοιμασίας δασκάλων Οικιακής Οικονομίας[292].

Το 1929, ιδρύθηκε σχολή για δασκάλες με φοίτηση ετήσιας διάρκειας, αναγνωρισμένο από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας. Από το 1929 έως το 1938,

---

[291] Έκθεση του Υπουργείου Γεωργίας της Ιταλίας ό.π., σ. 96.

[292] Το σχολείο διευθύνονταν από διοικητικό συμβούλιο με έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Γεωργίας, δύο εκπροσώπους του δήμου της Φλωρεντίας, από τη Μαρκησία Adele Alfieri ή εκπρόσωπό της και από έναν εκπρόσωπο των οργανισμών, που συμμετείχαν στα έξοδα του Ινστιτούτου. Το κράτος συμμετείχε στα έξοδα συντήρησης του Ινστιτούτου με την καταβολή των 15.000 λιρών το χρόνο, ενώ ο δήμος της Φλωρεντίας με το ποσό των 2.000 λιρών το χρόνο. Η διευθύντρια του ινστιτούτου διορίζονταν από το διοικητικό συμβούλιο μετά από έγκριση του Υπουργείου Γεωργίας. Αυτή αναλάμβανε διοικητικά και διδακτικά χρέη, καθώς και την επιβολή πειθαρχίας. Συνέτασσε τα προγράμματα διδασκαλίας, που στη συνέχεια εγκρίνονταν από το διοικητικό συμβούλιο, το οποίο ήλεγχε τον προϋπολογισμό και τον απολογισμό του έργου της σχολής. Ο κανονισμός λειτουργίας προτείνονταν από το διοικητικό συμβούλιο και εγκρίνονταν από τον Υπουργό Γεωργίας. Σε περίπτωση διάλυσης της σχολής τα έργα, που βρίσκονταν σε εξέλιξη, δίδονταν σε φιλανθρωπικά ιδρύματα. Istituto Agrario Femminile e di Economia Domestica ‘’Giuseppina Alfieri Cavour’’, Via delle Cascine – Firenze, πρόταση-αναφορά του καθηγητή A. Camparini, σχετικά με τη λειτουργία της σχολής.

αποφοίτησαν συνολικά εκατόν εξήντα (160) μαθήτριες. Σ' αυτό λειτούργησαν τμήματα[293] για την εξειδίκευση των δασκάλων των αγροτικών περιοχών[294].

[293] Σ' αυτά τα τμήματα τα διδασκόμενα μαθήματα είχαν ως εξής:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΩΡΕΣ/ ΒΔΟΜΑΔΑ	ΩΡΕΣ/ ΧΡΟΝΟ
Μαγειρική	2	50
Διατροφή	1	25
Οικιακή Οικονομία- γυναικείες εργασίες/ πρακτικά	3	75
Βοτανική	1	25
Στοιχεία της Οικονομίας των συνεταιρισμών	2	50
Στοιχεία Γεωπονικής	1	25
Στοιχεία καλλιέργειας των οπωροκηπευτικών	1	25
Στοιχεία Κηπουρικής	1	25
Πρακτική εξάσκηση	3	75
Εκτροφή κοτόπουλων και κουνελιών	1	25
Μεταξοσκώληκες/Μελισσοκομία	1	25
΄΄Φασιστική κουλτούρα΄΄	1	25
Χειρωνακτική εργασία στην αγροτική μονάδα και οργάνωση της εργασίας στα αγροτικά σχολεία	6	150
ΣΥΝΟΛΟ	24	600

[294] Αξιοσημείωτη ήταν η διαφοροποίηση μεταξύ των διδασκάλων των δημοτικών σχολείων της πόλης και εκείνων των αγροτικών περιοχών. Για τα σχολεία των αγροτικών περιοχών οι δασκάλες εκτός της επιστημονικής κατάρτισης ήταν αναγκαία η γνώση βασικών στοιχείων της οικονομίας των συνεταιρισμών και των δραστηριοτήτων των αγροτικών περιοχών. Istituto Agrario Femminile e di Economia Domestica ''Giuseppina Alfieri Cavour'', Via delle Cascine- Firenze, πρόταση-αναφορά του καθηγητή A. Camparini, σχετικά με τη λειτουργία της σχολής.

Γράφημα 1.12. Κατανομή των μαθημάτων στο πρόγραμμα εξειδίκευσης δασκάλων των αγροτικών περιοχών

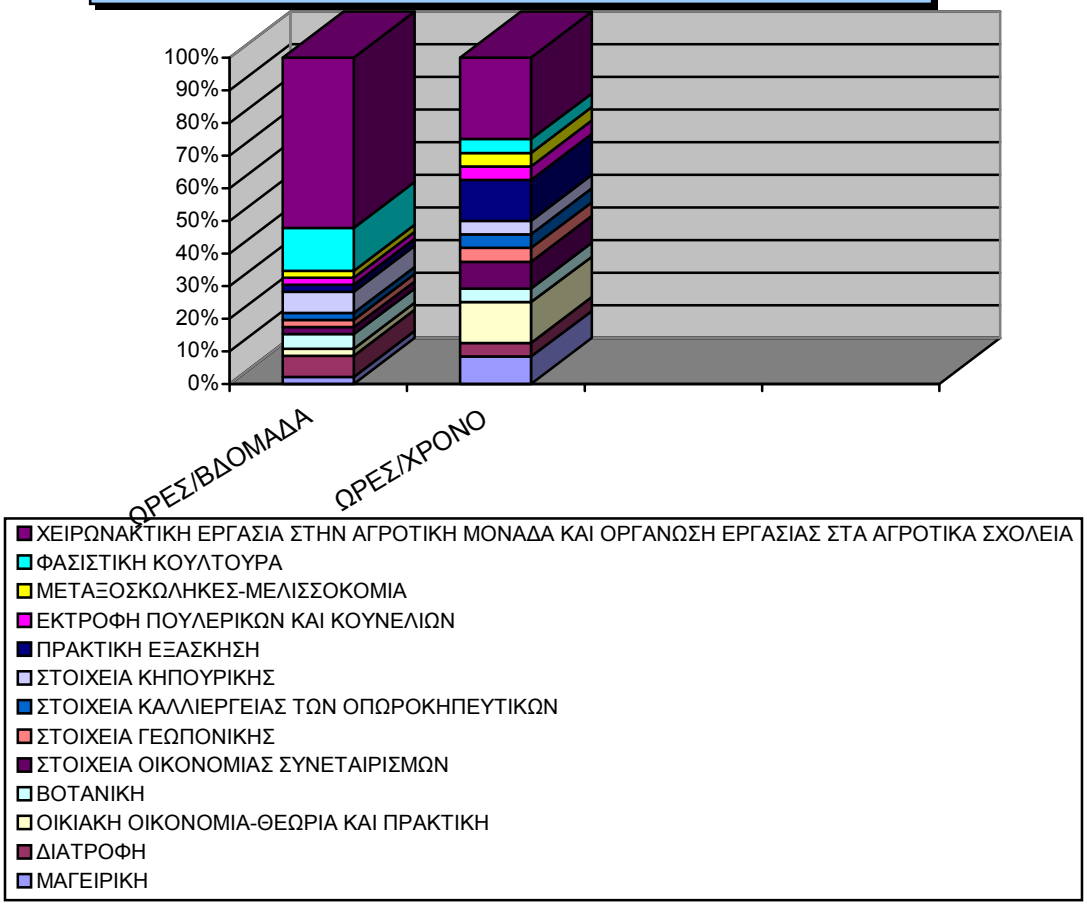

Η Πρακτική Αγροτική Σχολή θηλέων της Νιγκουάρντα (Niguarda -Milano), ιδρύθηκε το 1904, με στόχο τη δημιουργία ικανών νοικοκυρών, οι οποίες θα συμμετείχαν στη λειτουργία αγροτικών επιχειρήσεων (εικόνα 42). Η εκπαίδευση ήταν θεωρητική και πρακτική, ενώ στη σχολή λειτουργούσε οικοτροφείο. Στη σχολή αυτή είχε απονεμηθεί χρυσό βραβείο στην έκθεση του Μιλάνου το 1906, δίπλωμα τιμής στην έκθεση του Τορίνο το 1911 και χρυσό μετάλλιο το 1916-1917.

Τα διδασκόμενα μαθήματα του τμήματος δασκάλων ήταν τα εξής: Γεωπονικά (εικόνα 43), Καλλιέργεια Αμπελιών-Οινολογία, Ζωοτεχνία, Τυροκομία, Εκτροφή Κοτόπουλων (εικόνα 44), Μελισσοκομία, Οπωροκαλλιέργεια, Καλλιέργεια Οπωροκηπευτικών-Ανθοκαλλιέργεια (εικόνα 45), Εκτροφή Μεταξοσκώληκα, Λογιστική και Οικονομία των Αγροτικών Περιοχών, Υγιεινή και Οικιακή Οικονομία. Επίσης προβλέπονταν ομιλίες, μαθήματα Κοινωνιολογίας και Ασκήσεις Σουηδικής Γυμναστικής[295].

[295] Τα κορίτσια ζούσαν στο οικοτροφείο της σχολής και μάθαιναν να σκάβουν, να σπέρνουν, να φροντίζουν τα ζώα, να εκτρέφουν μεταξοσκώληκες, να συλλέγουν το μέλι, να ράβουν και να ζουν σύμφωνα με τους κανόνες Υγιεινής. Η διάρκεια φοίτησης ήταν από 20 Οκτωβρίου έως 30 Σεπτεμβρίου του επόμενου έτους.

Το 1920, η Σχολή της Νιγκουάρντα, αναγνωρίστηκε ως Ηθοπλαστικός Οργανισμός και το 1922, δημιουργήθηκε το τμήμα για δασκάλες των αγροτικών περιοχών (το πρώτο τμήμα αφορούσε δασκάλες Γεωπονικής), με στόχο τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση των εργαζόμενων γυναικών αγροτικών περιοχών. Ο πόλεμος πρόσθεσε αξία στη σχολή, δεδομένου ότι οι γυναίκες μπορούσαν επάξια να αντικαταστήσουν τους άντρες στις αγροτικές εργασίες. Από τη σχολή αποφοίτησαν δασκάλες, που εργάστηκαν με άριστα αποτελέσματα στις Σχολές Ρινοβάτα (Rinnovata) και Τροτέρ (Trotter).

Έως το 1928, οπότε η κυβέρνηση αποφάσισε την ίδρυση ανάλογης σχολής στο Σ. Αλέσιο (S. Alessio) και στη Ρώμη, όλες οι δασκάλες αγροτικών περιοχών προέρχονταν από αυτή τη σχολή. Οι νεοϊδρυθείσες σχολές λειτουργούσαν με βάση το πρότυπο της Σχολής της Νιγκουάρντα. Οι μαθήτριες των σχολών αυτών ήταν οικότροφες και η φοίτησή τους σ' αυτές αποσκοπούσε στην εκμάθηση οικιακών και αγροτικών εργασιών. Το πρόγραμμα σπουδών περιλάμβανε θεωρητική μελέτη και πρακτική εξάσκηση στα Γεωπονικά, Αγρονομία, Καλλιέργεια, Ζωοτεχνία, Τυροκομία, Εκτροφή Μεταξοσκώληκα, Μελισσοκομία, Πτηνοτροφία, Γενική Υγιεινή, Οικιακή Οικονομία (οικιακές εργασίες, Διατροφή, Συντήρηση και Διατήρηση τροφίμων, Ράψιμο, Κέντημα, χειρωνακτικές εργασίες), Θρησκευτικά, η Τέχνη και ο Ρόλος της Διδασκαλίας (κείμενα, σχέδιο, τραγούδι)[296].

Πληροφορίες για τη σχολή εξάλλου παρέχονται από την έκθεση – αναφορά ελεγκτή του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, σχετικά με τη λειτουργία της σχολής στις 25-9-1927[297].

Διευθύντρια της σχολής το 1925 ήταν η Aurelia Josz. Οι μαθήτριες ασχολούνταν σε βάρδιες με όλες τις οικιακές εργασίες:
Ηθικοπλαστική εκπαίδευση, Οικιακή Οικονομία, η Υγιεινή στην Πράξη, η Υγιεινή στην Ένδυση, η Υγιεινή των Τροφών και των Συστατικών τους, η Κουζίνα, Γυναικείες Εργασίες, Διδακτική, Τραγούδι, Ελεύθερο Σχέδιο. Τα ετήσια δίδακτρα ήταν τρεις χιλιάδες λίρες, στα οποία περιλαμβάνονταν τα έξοδα για πλύσιμο, βιβλία, γραφική ύλη. Ταυτόχρονα με το τμήμα για δασκάλες υπάρχει και τμήμα διετές για αγροτικές εργασίες.
Η ηλικία των υποψηφίων είναι από δεκαπέντε ετών και πάνω και εγγράφονταν στη σχολή με απαραίτητο προσόν την κατοχή απολυτηρίου του δημοτικού σχολείου. Διεύθυνση Γενικού Αρχείου του Κράτους, Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση- Φάκ. 42, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Milano-Niguarda, Ente Morale,* Marzo 1925.

[296] Διεύθυνση Γενικού Αρχείου του Κράτους, Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση- Φάκ. 42, *Scuola Pratica Agricola Femminile ente Morale Niguarda- Milano*, 1-9-1929, έκθεση-αναφορά ελεγκτή λειτουργίας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας

[297] Σύμφωνα με αυτήν, η σχολή δε λειτουργούσε σε δικό της κτήριο. Το κτήριο, που στεγάζονταν, επαρκούσε για δεκαπέντε μόνο μαθήτριες. Τα μέσα, που χρησιμοποιούσε στην κουζίνα, στην τραπεζαρία, στο σιδερωτήριο και στους χώρους πλυντηρίου, χρειάζονταν βελτίωση. Επίσης αναγκαίος θεωρούνταν ο εμπλουτισμός της σχολής σε διδακτικό υλικό, δεδομένου ότι μόνο λίγοι χάρτες και πίνακες υπήρχαν. Πρωτόγονοι θεωρούνταν ακόμη και οι χώροι καλλιέργειας και αγροτικών εργασιών και έχρηζαν ανασύστασης. Έγγραφο του ελεγκτή λειτουργίας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, της Πρακτικής Αγροτικής Σχολής θηλέων της Niguarda, υπ' αρ. 42791/4-10-1927.

Η σχολή επιχορηγείτο από το Υπουργείο Γεωργίας και Εθνικής Οικονομίας, καθώς και από την επαρχία και το δήμο του Μιλάνου[298].

Σε υπόμνημά του[299] το 1929 ο καθηγητής Ουμπέρτο Πεσταλότζα (Uberto Pestalozza) επεσήμανε τη μείωση του αριθμού των μαθητριών, λόγω της απουσίας πνευματικής και θρησκευτικής εκπαίδευσης των κοριτσιών, των πολλών υποχρεώσεων της διευθύντριας, του μη καλού συντονισμού των διαφόρων μαθημάτων, καθώς επίσης και της έλλειψης μοντέρνων μεθόδων εφαρμογής καλλιέργειας.

Από τις δραστηριότητες της Αγροτικής Πρακτικής Σχολής θηλέων της Νιγκουάρντα, τον Νοέμβριο του 1929[300], ο καθηγητής Ούγκο Πρατολόνγκο (Ugo Pratolongo), τόνιζε ορισμένες δυσκολίες με προσωρινό ή με μόνιμο χαρακτήρα που συντελούσαν στην κάμψη της σχολής. Από τη Γενική Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Δημοσίας Εκπαίδευσης, το 1934[301], σε έκθεση αναφέρεται ο αριθμός των μαθητριών των

---

[298] Το 1920 επιχορηγήθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας με δέκα χιλιάδες (10.000) λίρες, ενώ το 1926 η κρατική επιχορήγηση από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας ανήλθε στις είκοσι δύο χιλιάδες (22.000) λίρες (το 1927 ανήλθε στις σαράντα χιλιάδες λίρες), ενώ τα έξοδα της σχολής έφταναν τις εβδομήντα (70.000) χιλιάδες λίρες. Οι καθηγητές εργάζονταν με μικρό μισθό. Η ψυχή της σχολής ήταν η διευθύντριά της και, όπως αναφέρεται, ήταν αναγκαία η πρόσληψη μιας υποδιευθύντριας. Το διδακτικό προσωπικό της σχολής αποτελούσαν έγκριτοι επιστήμονες της περιοχής του Μιλάνου. Για παράδειγμα: καθηγητής των γεωργικών εργασιών ήταν ο καθηγητής Παν/μίου του Μιλάνου G. Mascagni. Η σηροτροφία διδάσκονταν από την Olga Fiorestino Lombroso, από τις καλύτερες δασκάλες στο Μιλάνο και παλιά μαθήτρια της σχολής. Η Ζωοτεχνία από τον κτηνίατρο της Niguarda καθηγητή A. Carnevali, η Μελισσοκομία από τον εξαίρετο δάσκαλο E. Basbini, η Υγιεινή από τον υγιειονομικό υπεύθυνο της Niguarda καθηγητή A. Brasca και τέλος η Υγιεινή των παιδιών διδάσκονταν από τη γιατρό Amalia Moretti Foggia. Τα μαθήματα Διατροφής διδάσκονταν από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου του Μιλάνου, Angelo Puglisi. Το Ράψιμο από την Fanny Aschieri των δημοσίων σχολείων του Μιλάνου. Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας το δίδασκε η διευθύντρια της σχολής και η βοηθός της. Το τραγούδι η Maria Dell' Acpua, το Σχέδιο διδάσκονταν από την G. Tinolati, του διδασκαλείου Tenca. Ο διευθυντής της Γεωπονικής Σχολής της Ρώμης πρότεινε επίσης ορισμένα μέτρα για τη σωστότερη λειτουργία της σχολής, όπως την καλύτερη κρατική χρηματοδότησή της, το μόνιμο διορισμό Διευθύντριας και παραλαβή απαραίτητου διδακτικού υλικού. Αρχείο του Κράτους της Ιταλίας, Φάκ. 42, Γενική Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης, έκθεση- αναφορά του ανώτατου επιθεωρητή 1934. Εισηγητική έκθεση του Υπουργείου Γεωργίας, Congres International d' enseignement menager, Paris 1922, σ. 92.

[299] Εξάλλου λόγω των προαναφερόμενων, αναφέρει στο υπόμνημά του, ο Uberto Pestalozza, πολλοί οργανισμοί χάνουν την εμπιστοσύνη τους στη σχολή και αποστέλλουν τις δασκάλες στη σχολή του S. Alessio, στη Ρώμη. Μεταξύ των προτεινόμενων λύσεων του καθηγητή, που θα δώσουν νέα ώθηση στην ανάπτυξη της σχολής, προτείνεται η ανανέωση προγραμμάτων, ώστε να λειτουργήσουν εξειδικευμένα τμήματα Γεωπονικής και Οικιακής Οικονομίας. Διεύθυνση Γενικού Αρχείου του Κράτους, Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση-Φάκ. 24, *Memoriale suila Scuola Agricola Femminile di Niguarda*, Prof. Uberto Pestalozza, 1929.

[300] Για παράδειγμα αναφέρει ότι ενώ το Υπουργείο Παιδείας καθόριζε ότι οι διορισμένες δασκάλες μπορούν να φοιτούν στη σχολή διατηρώντας τα δικαιώματά τους στη σχολή, οι τοπικές επιθεωρήσεις δεν είχαν δώσει καμία εντολή. Επίσης τονίζει την ανάγκη εξασφάλισης απαραίτητων οικονομικών πόρων, ώστε να βρει η σχολή την παλιά της αίγλη. Εξάλλου σημαντική δυσκολία ήταν η έλλειψη κατάλληλου κτηρίου, με αποτέλεσμα ένα τόσο σημαντικό έργο να επιτελείται σε ενοικιαζόμενους χώρους, χωρίς να καλύπτει τις απαραίτητες ατομικές ανάγκες των μαθητριών (πλύσιμο, νερό, θέρμανση). *Su L' Attivita della scuola pratica femminile d' agricoltura de Niguarda,* Milano 13 Novembre 1929, Prof. Ugo Pratolongo.

[301] Στην ίδια έκθεση αναφέρεται ότι το 1934, η Σχολή της Niguarda δεν διέθετε ιδιόκτητους χώρους, ενώ η λειτουργία των εσωτερικών χώρων ήταν υποβαθμισμένη. Το κτήριο μπορούσε να φιλοξενήσει μόνο δεκαπέντε (15) μαθήτριες, σε χώρους κακοδιατηρημένους με έπιπλα παλιά και διδακτικό υλικό ελάχιστο και ξεπερασμένο. Επίσης το μικρό κτήμα της σχολής διέθετε εγκαταστάσεις ακατάλληλες, ένα κοτέτσι, χώρο

τελευταίων πέντε χρόνων λειτουργίας της σχολής σύμφωνα με το γράφημα που ακολουθεί:

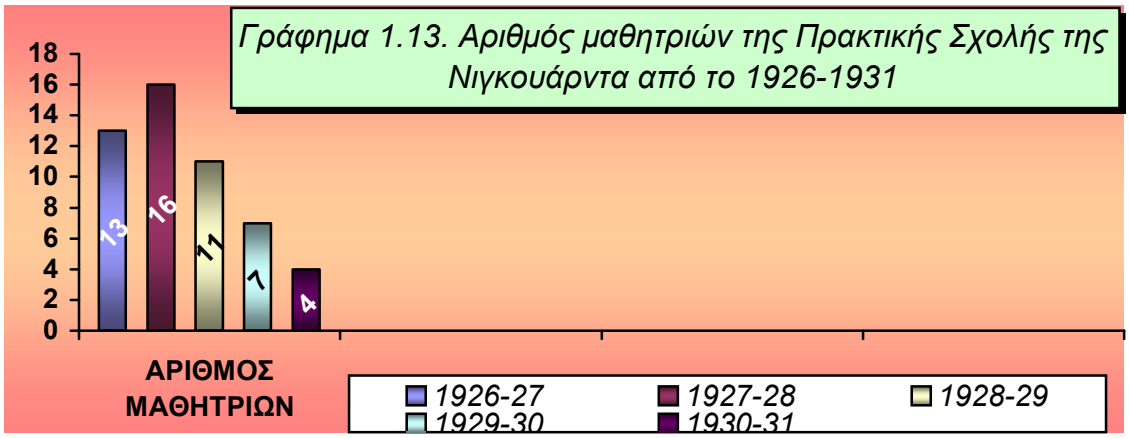

Επισημαίνεται η μείωση του ενδιαφέροντος φοίτησης στη Σχολή, δεδομένου ότι δημιουργήθηκε κρατική σχολή στην περιοχή Σ. Αλέσιο (S. Alessio) της Ρώμης. Η νεοϊδρυθείσα σχολή δεχόταν μαθήτριες από τη Ρώμη, αλλά και από το νότιο μέρος της Ιταλίας[302].

Παρ' όλες τις προσπάθειες, που καταβλήθηκαν για τη διατήρησή της, δεν ήταν εφικτή η συνέχιση της λειτουργίας της.

Ο επαρχιακός σύνδεσμος για την τεχνική εκπαίδευση του Μιλάνου σχετικά με την πρακτική αγροτική σχολή θηλέων της Νιγκουάρντα[303], ανήγγειλε τη λειτουργία της για το έτος 1934-35, με τμήμα ειδίκευσης για τις δασκάλες.

εκτροφής κουνελιών, μελίσσια και ένα μικρό τυροκομείο. Η μισή περίπου έκταση καλύπτονταν με διάφορα δέντρα, κυρίως μουριές, ενώ υπάρχουν σκόρπια οπωροφόρα δέντρα και αμπέλια, δίνοντας την εικόνα της εγκατάλειψης. Η σχολή δεν διέθετε μόνιμο προσωπικό, εκτός του επιστάτη του κτήματος. Η διευθύντρια της σχολής που δίδασκε χωρίς μισθό, αφιέρωνε λίγο χρόνο, δεδομένου ότι ήταν τακτική φιλόλογος σε Διδασκαλείο στο Μιλάνο. Διεύθυνση του Γενικού Αρχείου του Κράτους, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, Φάκ.42, έκθεση λειτουργίας της σχολής της Niguarda, από τον ανώτατο επιθεωρητή τεχνικής εκπαίδευσης στις 4-10-1934.

[302] Έτσι στη σχολή της Niguarda, λόγω μείωσης του αριθμού των μαθητριών, ελαττώθηκαν οι υποτροφίες και οι επιχορηγήσεις προς αυτήν. Έτσι για τη σχολική χρονιά 1931-32, κανένα 'Νομικό Πρόσωπο' ή Οργανισμός δεν χορήγησε υποτροφίες για τη Σχολή της Niguarda, ούτε και το Υπουργείο, παρά μόνο ένα επαρχιακό Συμβούλιο Συνεταιριστικής Οικονομίας του Μιλάνου έδωσε τρεις υποτροφίες. Διεύθυνση του Γενικού Αρχείου του Κράτους, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 42, Consorzio Provinciale per l' instruzione tecnica, Milano, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Niguarda- Milano*, Esercizio 1934-35/ 27-10-1934.

[303] Στην ανακοίνωσή της αυτή η σχολή, αναφέρει ότι η διδασκαλία των μαθημάτων θα γίνει με εξειδικευμένο προσωπικό και οι τελικές εξετάσεις για την απόκτηση του ανάλογου διπλώματος θα γίνουν υπό την επίβλεψη του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν τα εξής: Γεωπονική (φρούτα, Οπωροκηπευτικά, Άνθη, Τυροκομία, Κρασί, Μελίσσια, Μεταξοσκώληκας, Αγροτική Οικονομία, Ζωοτεχνία), αγροτική διδασκαλία (Αγροτική Υγιεινή, Θρησκευτικά, Φασιστική Κουλτούρα), Οικιακή Οικονομία. Διεύθυνση του Γενικού Αρχείου του Κράτους, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, Φακ.42, Consorzio Provinciale per l' instruzione tecnica, Milano, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Niguarda- Milano*, Esercizio 1934-35/ 27-10-1934.

Η Σχολή της Νιγκουάρντα, ήταν η πρώτη πρακτική αγροτική πρακτική σχολή θηλέων, που λειτούργησε.

Με βασιλικό διάταγμα, στις 16-1-1921 (ν.87), ιδρύθηκε στην Ατίνα (Atina - Caserta), η Αγροτική Σχολή Οικιακής Οικονομίας θηλέων «Πασκάλ Βισότσι» («Pasquale Visocchi» - Frosinone), για νεαρές χωρικές, με βάση το πρότυπο της Σχολής της Νιγκουάρντα. Η σχολή αναγνωρίστηκε ως Ηθοπλαστικός Οργανισμός υπό την επιτήρηση του Υπουργείου Γεωργίας και διοικείτο από διοικητικό συμβούλιο[304]. Σκοπός της ήταν η μόρφωση και η αγροτική εκπαίδευση των νεαρών μαθητριών αγροτισσών, ώστε να γίνουν καλές νοικοκυρές και να αποκτήσουν εμπειρίες στις εργασίες μιας αγροτικής επιχείρησης, κατανοώντας την Αγροτική Οικιακή Οικονομία και τη διαχείριση της οικογένειας αγροτικής περιοχής. Έτσι με τη συμμετοχή τους οι μαθήτριες στα πρακτικά και αγροτικά μαθήματα (Καλλιέργεια Γης, Λειτουργία Αγροτικών Επιχειρήσεων, Μαγειρική, Διοίκηση και Τακτοποίηση Σπιτιού), αποκτούσαν τις απαραίτητες γνώσεις διαχείρισης της δικής τους μικρής αγροτικής επιχείρησης, σωστής χρήσης των προϊόντων της γης και συντήρησής τους, παρασκευής υγιεινών γευμάτων, προσφέροντας στην οικογένειά τους τη μεγαλύτερη δυνατή άνεση.

Στη σχολή αυτή εκτός των θεωρητικών μαθημάτων δινόταν ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα στα πρακτικά μαθήματα, χωρίς όμως να υπάρχει ένα σταθερό πρόγραμμα, εφ' όσον πολλές δραστηριότητες καθορίζονταν από τον καιρό, τον τόπο, το κλίμα και τη βλάστηση. Τα πρακτικά αυτά μαθήματα ακολουθούνταν από θεωρητική διδασκαλία[305].

---

[304] Διοικείτο από ένα διοικητικό συμβούλιο αποτελούμενο από έναν εκπρόσωπο της κυβέρνησης, από δύο εκπροσώπους της επαρχίας Caserta, από έναν εκπρόσωπο του δήμου της Atina και από έναν εκπρόσωπο όλων των φορέων, που συμμετέχουν στα έξοδα της σχολής με μόνιμες συνδρομές, όχι χαμηλότερες των χιλίων λιρών το χρόνο. Η διευθύντρια της σχολής ήταν μέλος του διοικητικού συμβουλίου με ρόλο γραμματέα.

Το προσωπικό της σχολής αποτελείτο από τη διευθύντρια, η οποία ήταν καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας και οικιακών αγροτικών δραστηριοτήτων (σηροτροφία, μελισσοκομία, εκτροφή οικιακών ζώων, τυροκομία), μία καθηγήτρια αγροτικής οικονομίας και βασικών γνώσεων φυσικών επιστημών με ρόλο υποδιευθύντριας και μία δασκάλα για τα μαθήματα γενικής εκπαίδευσης και γυναικείων εργασιών. Από έναν τεχνικό υπεύθυνο για τις εργασίες της αγροτικής διαχείρισης. Η διευθύντρια της σχολής είχε διδακτικά, διοικητικά και τεχνικά καθήκοντα καθώς και τη βοήθεια ενός οικονομικού γραμματέα. Επίσης είχε την ευθύνη της δημιουργίας του διδακτικού προγράμματος, της φροντίδας των λογαριασμών και του προϋπολογισμού της σχολής και της αγροτικής επιχείρησης. Ήταν υπεύθυνη για τα υλικά της σχολής και της επιχείρησης.

Η υποδιευθύντρια μοιραζόταν με την διευθύντρια τις υποχρεώσεις και την αντικαθιστούσε σε περίπτωση απουσίας της. Η τεχνικός υπεύθυνος εκτελούσε εντολές της διευθύντριας και της υποδιευθύντριας και ελέγχονταν για το έργο της. Ο οικονομικός γραμματέας ασχολούνταν με τα οικονομικά της Σχολής και της Αγροτικής επιχείρησης, με την αλληλογραφία, τα μαθητολόγια, το πρωτόκολλο και το αρχείο.

Ο κανονισμός για την διδακτική και διοικητική λειτουργία της σχολής προτεινόταν από το διοικητικό συμβούλιο και εγκρινόταν από το Υπουργείο Γεωργίας. Αρχείο του Κράτους, Βασιλικό διάταγμα στις 16-1-1921, Regio decreto 16 gennaio 1921, v. 87, che istituisce in Atina (Caserta) una scuola femminile di agricoltura e di economia domesstica per contadine. Vittorio Emanuelle III, άρθρα 1-11, σσ. 582-583.

[305] Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν : Α΄ ΤΑΞΗ:

Όπως προκύπτει από τον κανονισμό λειτουργίας της σχολής, η διάρκεια σπουδών ήταν διετής (από 1-10 έως 31-7) και οι μαθήτριες ήταν κόρες αγροτών ή ιδιοκτητών μικρών εκτάσεων γης με ηλικία από δεκατριών έως δεκαεπτά ετών και διακρίνονταν σε τρεις κατηγορίες: τις εξωτερικές, τις εσωτερικές και τις εν μέρει εσωτερικές. Οι εσωτερικές μαθήτριες παρέμεναν στους χώρους της σχολής καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών τους. Οι εν μέρει εσωτερικές παρακολουθούσαν το πρόγραμμα της σχολής από τις 8.00 το πρωί, διαιτώντο στη σχολή και επέστρεφαν στα σπίτια τους το βράδυ[306].

Γεωργία (γη, φυτά, λιπάσματα, νερά, αγροτικά εργαλεία και μηχανήματα, σπορά και διατήρηση των προϊόντων, δημητριακά, λιβάδια, όσπρια, βολβοί και σαρκώδεις ρίζες, βιομηχανικά φυτά, φυτά για ποτά, ιατρικά φυτά, καλλιέργεια οπωροκηπευτικών, καλλιέργεια φρούτων, κήπος και διακόσμηση, κατοικίδια-οικόσιτα ζώα, οικονομία αγροτικών περιοχών). Για κάθε τομέα αυτού του μαθήματος πραγματοποιούνταν εκδρομές των μαθητριών σε κοντινά εδάφη, σε γειτονικές φάρμες, σε αγρούς με διάφορα συστήματα ύδρευσης, σε ελαιώνες και λιοτρίβια, σε αμπέλια, σε εργοστάσια, σε εκτροφικές μονάδες.
Πειραματική Αγροτική Διδασκαλία. Συλλογές από τις μαθήτριες φυτών, πειράματα σχετικά με το έδαφος και τα φυτά.
Οικιακή Οικονομία. Σπίτι και καθαριότητα, Υγιεινή, Διατροφή, πρώτες βοήθειες.
Γενική εκπαίδευση. Ιταλική γλώσσα – Αριθμητική – Ιστορία – Γεωγραφία – ηθοπλαστική εκπαίδευση – γυναικείες εργασίες – Σχέδιο.

Β΄ ΤΑΞΗ:

- Εμπλουτισμός των γνώσεων, που έχουν αποκτήσει οι μαθήτριες, με την προσθήκη στοιχείων Φυσικής, αγροτικής Χημείας, φυσιολογίας ζώων και φυτών.
- Η διδασκαλία της αγροτικής οικονομίας της Υγιεινής και της οικιακής ιατρικής εντάσσονται στη διδασκαλία κάθε μαθήματος, χωρίς να αποτελούν αυτοτελή μαθήματα.
- Η διδασκαλία των φυσικών επιστημών χαρακτηριζόταν από την πειραματική απόδειξη των διαφόρων στοιχείων και πληροφοριών. Για το λόγο αυτό η σχολή διέθετε ειδική αίθουσα – αμφιθέατρο με πάγκους εργασίας και πειραμάτων.

Η διδασκαλία της Ιστορίας και της Γεωγραφίας περιλάμβανε και συζητήσεις μεταξύ των μαθητριών και καθηγητών, διηγήσεις, ταξίδια, εμπειρίες κ.λπ. Για το λόγο αυτό η σχολή διέθετε κινηματογραφική μηχανή προβολής ταινιών και σλάιτς. Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 32, *Programma, Istruzioni e Regolamento della scuola pratica femminile di agricoltura ''Pasquale Visocchi'' – Atina*, Societa Tipografica Arpinate, Arpino 1922, σσ. 5-18.

[306] Οι γονείς και οι κηδεμόνες που επιθυμούσαν να φοιτήσουν οι κόρες τους στη σχολή, έπρεπε να καταθέσουν αίτηση εγΓραφής (από την 1 έως 15 Σεπτεμβρίου), πιστοποιητικό γέννησης και υγείας, καθώς και απολυτήριο δημοτικού σχολείου ή πιστοποιητικό αποφοίτησης της τετάρτης τάξης του δημοτικού σχολείου.
Οι εσωτερικές μαθήτριες κατέβαλλαν στη Διεύθυνση το ποσό των 800 λιρών το χρόνο σε τρεις δόσεις: η α΄ δόση με την εγΓραφή της μαθήτριας (400 λίρες), η β΄ (200 λίρες) στις 15 Ιανουαρίου και η γ΄ δόση (200 λίρες) στις 15 Απριλίου. Οι εν μέρει εσωτερικές μαθήτριες πλήρωναν 500 λίρες το χρόνο σε δύο δόσεις: η α΄ δόση καταβαλλόταν με την εγΓραφή της μαθήτριας, ενώ η β΄ δόση στις 15 Μαρτίου.
Σε περίπτωση ασθένειας η σχολή προσέφερε τις πρώτες βοήθειες και κατόπιν ειδοποιούνταν οι γονείς των ασθενουσών μαθητριών. Μαθήτριες, που για δύο συνεχή έτη δεν έχουν προαχθεί, απορρίπτονται από τη σχολή. Όλες οι μαθήτριες συμμετείχαν στις οικιακές εργασίες με τη σειρά τους, φορώντας ποδιά εργασίας. Κάθε Κυριακή προβλεπόταν εκκλησιασμός των μαθητριών. Μετά τις καλοκαιρινές εξετάσεις οι μαθήτριες επέστρεφαν στα σπίτια τους και παρουσιάζονταν εκ νέου την ημέρα, που σχετική εγκύκλιος προέβλεπε να αρχίσουν τα μαθήματα. Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 32, *Programma, Istruzioni e Regolamento della scuola pratica femminile di agricoltura ''Pasquale Visocchi'' – Atina*, Societa Tipografica Arpinate, Arpino 1922, σσ. 18-21.

Οι μαθήτριες ήταν υποχρεωμένες αφού γίνονταν δεκτές στη σχολή να φέρουν μαζί τους ορισμένα προσωπικά είδη, καθώς και είδη Καθαριότητας[307].

Στην Αγροτική Σχολή, η οποία βρισκόταν πολύ κοντά στην πόλη της Ατίνα[308], λειτουργούσε οικοτροφείο χωρητικότητας δέκα (10) ατόμων[309], χώροι για την αγροτική παραγωγή, στάβλοι, κοτέτσια, χώρος για την εκτροφή κουνελιών, μελίσσια και μια μικρή καλλιεργήσιμη γη, επίσης αίθουσα και αμφιθέατρο για την πειραματική μελέτη, εφοδιασμένα με όργανα Φυσικής και Χημείας και συλλογή Φυσική Ιστορίας.

Σε μία αναφορά του Αλεξάντρο Μαρκούτσι (Alessando Marcucci) (Ρώμη 5-3-1929)[310] προς το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, δίνονται πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία της σχολής, όπου στο τμήμα της Οικιακής Οικονομίας ήταν εγγεγραμμένες δεκαεπτά έως είκοσι (17-20) μαθήτριες, άνω των δεκατεσσάρων ετών και ήταν απόφοιτες της τετάρτης και πέμπτης τάξης του δημοτικού σχολείου. Το ωράριο των μαθημάτων ήταν εξάωρης διάρκειας, με επιπλέον μία ώρα για το γεύμα, το οποίο προσφερόταν από

[307] Τα είδη που έφεραν μαζί τους οι μαθήτριες ήταν: τέσσερα σεντόνια, τρία καλύμματα, τέσσερις πετσέτες, μία λευκή κουβέρτα και ένα πάπλωμα, δύο μάλλινες κουβέρτες, τρεις ποδιές εργασίας, μία στολή μάλλινη σε μπλε σκούρο χρώμα, ένα μαύρο πανωφόρι, ένα ζευγάρι παπούτσια εργασίας, ένα κουτί με χτένες, βούρτσες για τα μαλλιά, τα ρούχα, τα παπούτσια, οδοντόβουρτσες, σφουγγάρι για το μπάνιο και τα απαραίτητα για τις γυναικείες εργασίες. Όλα τα υλικά έφεραν τα αρχικά της κάθε μαθήτριας, καθώς και τον αριθμό, που τους δίνονταν από τη σχολή. Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 32, ό.π., σσ. 18-23.

[308] Η πόλη Atina, είχε πέντε χιλιάδες (5.000) κατοίκους και βρισκόταν πάνω σε ένα λόφο 490 μέτρων. Ήταν το κέντρο μιας μεγάλης κοιλάδας με πολλούς χαμηλούς λόφους, που καλύπτονταν από μονοκαλλιέργειες (αμπέλια της ποικιλίας Bodolese, φυτώρια, δενδρόκηπους, οινοπαραγωγικές εγκαταστάσεις και αγροτικό συνεταιρισμό). Αυτή η πόλη ιδρύθηκε από το λαό των Volsci, ένα αιώνα περίπου πριν από τη Ρώμη. Τα ερείπια μαρτυρούν αυτή την αρχαία καταγωγή, την εποχή της δημοκρατίας, ερείπια λουτρών, τάφων, αγάλματα, επιγραφές, νομίσματα. Στα περίχωρα της πόλης υπήρχε ένα εργοστάσιο παραγωγής χαρτιού, ένα εργοστάσιο παραγωγής σαπουνιών, τυπογραφία, πριονιστήρια, μηχανουργεία, εργοστάσιο παραγωγής πάγου, υδροηλεκτρικές μονάδες, που ηλεκτροδοτούν γειτονικές πόλεις και χωριά. Στην Atina,υπήρχε δημοτικό σχολείο, νηπιαγωγείο, που ιδρύθηκε από τον γερουσιαστή Afonso Visocchi, μία σχολή Σχεδίου, που συντηρούνταν με έξοδα του Giuseppe Visocchi, και μία σχολή θηλέων για γυναικείες εργασίες. Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 32, *Programma, Istruzioni e Regolamento della scuola pratica femminile di agricoltura ''Pasquale Visocchi'' – Atina*, Societa Tipografica Arpinate, Arpino 1922, σσ.23-25.

[309] Σύμφωνα με τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου της σχολής, Giuseppe Visocchi, το 1921-22, πρώτος χρόνος λειτουργίας της σχολής, προτιμούνταν για εγγραφή μαθήτριες, που παρουσίαζαν ανώτερα πιστοποιητικά σπουδών, οι ορφανές πολέμου, οι κόρες αναπήρων, που θα μπορούσαν να αποδείξουν ότι ανήκουν στην τάξη των αγροτών ή των μικρών ιδιοκτητών γης.

Επίσης οι καλύτερες μαθήτριες, μετά την αποφοίτησή τους από τη σχολή, θα μπορούσαν να πάρουν μία υποτροφία για δωρεάν μεταπτυχιακές σπουδές στη Φλωρεντία ή στο Lodi, ή στο Reggio Emilia ή στο Bergano σε Αγροτικές Σχολές. Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 32, ενημερωτικό υπόμνημα για τη λειτουργία της σχολής του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου Giuseppe Visocchi, τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της σχολής.

[310] Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 32, αναφορά του Alessando Marcucci, προς το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Ρώμη 5-3-1929.

τη σχολή, αλλά ετοιμαζόταν από τις μαθήτριες σε ομάδες των τεσσάρων, ως πρακτική εξάσκηση για το μάθημα της Μαγειρικής[311].

Ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της σχολής (έγγραφο υπ' αρ.10259/3-12-1931 προς τον Γενικό Διευθυντή Τεχνικής εκπαίδευσης της Ρώμης) πρότεινε την αλλαγή του χαρακτήρα της σχολής, μετατρέποντάς την σε σχολή επαγγελματικής εκπαίδευσης για αγροτικές εργασίες με διετή διάρκεια φοίτησης και περιλάμβανε τη διδασκαλία γενικών γνώσεων, Οικιακής Οικονομίας, Αγροτικών και Βιομηχανικών Δραστηριοτήτων, Κοπτικής, Ραπτικής, Υγιεινής, Πρώτων Βοηθειών και Σχεδίου[312].

Το Γεωργικό Ινστιτούτο της Επαρχίας του Μπολτζάνο (Bolzano) στο Τεοντόρ Μπρουνίκο (Teodore Brunico) ιδρύθηκε το 1909 από το ''Πολιτιστικό Συμβούλιο'' του Τυρόλο και του Βόραλμπεργκ (Vorarlberg), με σκοπό την εκπαίδευση των κατοίκων των βουνών της περιοχής στη λειτουργία μιας αγροτικής επιχείρησης, με την προσθήκη θεωρητικών γνώσεων (εικόνα 46).

---

[311] Σχετικά με τα διδασκόμενα μαθήματα, στο τμήμα Οικιακής Οικονομίας επισημαίνονται στην αναφορά αυτή τα εξής:

- Γυναικείες εργασίες/ μάθημα μεγάλου ενδιαφέροντος κυρίως σε ότι αφορά την Κοπτική, τη ραπτική και το μπάλωμα, ενώ το πλυντήριο και το στεγνωτήριο δεν λειτουργούσαν ακόμη. Τα μαθήματα αυτά προκαλούσαν το έντονο ενδιαφέρον των μαθητριών.
- Μαγειρική/ μάθημα με πολλές πρακτικές εφαρμογές στους χώρους της σχολής. Αναμενόταν η εγκατάσταση μιας ηλεκτρικής κουζίνας με πολλές εστίες, ώστε να επιτρεπόταν μια επιπλέον εξάσκηση των μαθητριών και θα δινόταν η ευκαιρία για μεγαλύτερη παρασκευή φαγητών.
- Σχέδιο/ μάθημα σχετικής ανάπτυξης σε ό, τι αφορά την εφαρμογή του σε γυναικείες εργασίες.
- Γενική εκπαίδευση/ σκοπός της ήταν η ανανέωση των γνώσεων των μαθητριών. Περιλάμβανε μαθήματα ιταλικής γλώσσας, Αριθμητικής και γενικών γνώσεων. Στα μαθήματα γυναικείων εργασιών δίδασκε μία μοναχή, που παρακολούθησε το τμήμα Κοπτικής- ραπτικής της καθηγήτριας Sovena. Στα μαθήματα μαγειρικής δίδασκε μία καθηγήτρια με δίπλωμα της Σχολής του Bergamo, ενώ είχε ως βοηθό της μία μοναχή. Στα μαθήματα γενικής εκπαίδευσης δίδασκαν μία μοναχή για τη γλώσσα και την Αριθμητική και η γραμματέας του Διοικητικού Συμβουλίου της Σχολής δίδασκε τα επιστημονικά μαθήματα.

Λόγω της έλλειψης διδακτικού προσωπικού, κυρίως της Υγιεινής και της Γεωπονικής τα μαθήματα αυτά διδάσκονταν σε αραιά χρονικά διαστήματα. Οι μαθήτριες συνήθως διέκοπταν τη φοίτησή τους το μήνα Μάιο, για να εργασθούν στους αγρούς.

Μετά από εκτενή αναφορά στην οικονομική κατάσταση της σχολής, ο Υπουργός απαντώντας στην αναφορά της σχολής στις 10-3-1929, αναφέρει ότι η σχολή θα μπορούσε να έχει το χαρακτήρα ενός Ινστιτούτου διετούς φοίτησης για κορίτσια των αγροτικών περιοχών, που θα συνδύαζε μαθήματα Γεωπονικής και Οικιακής Οικονομίας, εφ' όσον βέβαια και τα οικονομικά, που διέθετε, ήταν επαρκή.

[312] Επισημαίνονται τα προβλήματα αυτά και από τον επιθεωρητή εκπαίδευσης στην αναφορά του (7690/12-10-1934), τονίζοντας ότι τα προβλήματα αυτά προήλθαν κυρίως από την εγκατάλειψη της σχολής και την αδιαφορία του διοικητικού συμβουλίου της, καθώς και από την αδιαφορία των μαθητριών σχετικά με τα Γεωπονικά μαθήματα.

Τέλος ο διευθυντής της σχολής, Francscopaolo Bonavoglia, σε έγγραφό του (109/4-1-1936), προς το Υπουργείο Εθνικής Εκπαίδευσης (τμήμα τεχνικής εκπαίδευσης), αναφέρει ότι η σχολή λειτουργεί σαν απλό εργαστήριο, και με την περιορισμένη χρηματοδότηση δεν επιτρέπεται η πρόσληψη κατάλληλου διδακτικού προσωπικού. Σημαντική εξάλλου ήταν και η αδιαφορία των κατοίκων της περιοχής. Σύμφωνα με το νόμο εξάλλου θα έπρεπε ο δήμος της Atina, να παρέχει το χώρο, στον οποίο θα λειτουργήσει η σχολή πράγμα, που δεν συνέβαινε. Επομένως ήταν αναγκαία η βοήθεια του Υπουργείου Εθνικής Εκπαίδευσης για την αναγέννηση της σχολής.

Το μοναδικό αγροτικό σχολείο της περιοχής του Ν. Τυρόλο (Alto Adige και Trentino), ήταν τότε η Σχολή του Σ. Μισέλ (S. Michele) στο Αντίτζε (Adige), η οποία είχε ειδικευθεί στη καλλιέργεια των αμπελιών και ήταν παγκοσμίως γνωστή κυρίως για τις μελέτες της σχετικά με τη φυλλοξήρα. Έτσι ως πρώτος διευθυντής του νέου Ινστιτούτου επιλέχτηκε ένας καθηγητής του Σ. Μισέλ ο Φριτζ Πόφλερ (Fritz Paufler), ο οποίος το 1910, στο ενοικιαζόμενο κάστρο Μος και τη γειτονική έκταση στο Βιπιτένο (Vipiteno), οργάνωσε ένα θερινό τμήμα Οικιακής Οικονομίας, διάρκειας πέντε μηνών, αγοράζοντας τον απαραίτητο διδακτικό και τεχνικό εξοπλισμό για τη λειτουργία της σχολής[313].

Ο σκοπός της λειτουργίας του Ινστιτούτου ήταν η βελτίωση τη γενικής μόρφωσης των νεαρών χωρικών, ώστε να αυξήσει εκείνες τις τεχνικές γνώσεις, που θα συνέβαλαν στην καλύτερη κατανόηση και εφαρμογή των καθημερινών τους εργασιών, με απώτερο σκοπό (άρθρο 1 του καταστατικού λειτουργίας της σχολής), την εύρεση εργασίας και παραγωγής σε μια αγροτική επιχείρηση[314].

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου η σχολή διέκοψε τη λειτουργία της. Το 1918 επαναλειτούργησε η σχολή και το 1925 μεταφέρθηκε στο Τεοντόρ Μπρουνίκο βρίσκοντας την κατάλληλη έδρα σε ένα χώρο, που είχε αγοραστεί ειδικά από την επαρχία του Τρέντο (Trento). Το 1926 με βασιλικό διάταγμα καθορίστηκε η δημιουργία μιας ‘’Εταιρείας’’ ανάμεσα στο κράτος και την επαρχία του Trento για τη χρηματοδότηση και λειτουργία της νέας σχολής, που ονομάστηκε «Σχολή Αγροτικών Εργασιών και Οικιακής Οικονομίας», διευκρινίζοντας τους στόχους, τη διδασκαλική πορεία και τον τρόπο διοίκησης. Εκείνη την περίοδο όμως πραγματοποιήθηκε και ο διαχωρισμός του Trento

---

[313] Γενικά Αρχεία του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, *Instituto Agrario Della Prov. Di Bolzano Teodone-Brunico*, Archivio Centrale dello Stato, Roma. Ενημερωτικό σημείωμα σχετικό με τη λειτουργία της σχολής το 1946 από τον πρόεδρο του Ινστιτούτου dott. F. Amigoni και το διευθυντή professor: Gustavo di Angeli.

[314] Ο ρόλος του σχολείου ήταν γενικά η δημιουργία μιας γενιάς καλύτερης από την προηγούμενη. Μιας γενιάς με περισσότερες γενικές, τεχνικές και ειδικές γνώσεις, που θα την οδηγήσουν σε μια καλύτερη ζωή. Πράγματι σε χώρες γεωργικά ανεπτυγμένες είχε γίνει φανερό το πώς οι αγροτικές σχολές μπορούσαν να βελτιώσουν το πολιτιστικό, τεχνικό και αγροτικό επίπεδο μιας ολόκληρης εποχής. Έτσι λοιπόν είναι ίσως περιττό να υπογραμμίσουμε το ρόλο της συγκερκιμένης σχολής στην αγροτική ανάπτυξη της περιοχής, ειδικά αν υπολογίσουμε ότι ο αγροτικός πληθυσμός του Alto Adige άγγιζε τα 100.000 άτομα και ότι η σχολή μπορούσε να εκπαιδεύσει εκατό περίπου μαθητές και μαθήτριες το χρόνο. Αυτό σήμαινε ότι σε πενήντα χρόνια πενήντα χιλιάδες αγρότες, δηλαδή ο μισός πληθυσμός, θα είχαν βελτιώσει τις γνώσεις τους. Το κράτος συνέβαλε με σαράντα χιλιάδες λίρες το χρόνο εκτός από τις πιθανές έκτακτες εισφορές και την ‘’Αγροτική Επιχείρηση’’, που λειτουργούσε σ’ αυτήν. Η επαρχία συνέβαλε με το συνολικό ποσό των 80.000 λιρών το χρόνο και παραχωρούσε στην Εταιρεία τις εγκαταστάσεις και τους χώρους στέγασης της Σχολής. Τα τακτικά και έκτακτα έξοδα για τη συντήρηση της σχολής αναλάμβανε η ίδια η ‘’Εταιρεία’’. Το κράτος και η επαρχία κατέβαλαν τις παραπάνω εισφορές σε έξι δίμηνες δόσεις. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone –Brunico. 1926.

και του Μπολτζάνο (Bolzano) σε δύο διαφορετικές επαρχίες και έτσι το Ινστιτούτο του Τεοντόν (Teodone) παρέμεινε η μοναδική αγροτική σχολή της επαρχίας.

Τα ελλιπή μέσα, που διέθετε η διοίκηση της επαρχίας, οι πολιτικές συνθήκες, η ανικανότητα μερικές φορές του διοικητικού προσωπικού, ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος και άλλες ακατάλληλες επιλογές και αποφάσεις οδήγησαν το Ινστιτούτο μέχρι το 1941 σε αδιέξοδο. Από τότε και κατόπιν του διορισμού του νέου διευθυντή, αλλά και με την επιλογή του κατάλληλου προσωπικού – διδακτικού και βοηθητικού – η σχολή ξαναβρήκε τον παλιό χαρακτήρα και αναπτύχθηκε ακόμη περισσότερο[315].

Το έργο της σχολής χωριζόταν σε τρεις ξεχωριστές δραστηριότητες: τη διδασκαλία, τη λειτουργία της αγροτικής επιχείρησης –πρότυπου και την πειραματική δραστηριότητα[316].

---

[315] Πράγματι στην τότε απλή διδακτική δραστηριότητα προστέθηκε και η λειτουργία μιας ‘’αγροτικής επιχείρησης – πρότυπου’’, αισθητά βελτιωμένης σε όλες τις δραστηριότητες, όπως καλλιέργεια φρούτων και λαχανικών, διατήρηση στάβλου κοτετσιού κ.λπ. όπως και λειτουργία εργαστηρίων βιολογίας και Χημείας. Αλλά και τα ίδια τα μαθήματα βελτιώθηκαν με την προσθήκη νέων πρακτικών τμημάτων για νεαρούς χωρικούς και χωρικές, με τμήματα ειδίκευσης εκτός έδρας, όπως επίσης και με την οργάνωση ετήσιων συναντήσεων πρώην μαθητών με σκοπό τη συζήτηση προβλημάτων ιδιαίτερης σημασίας. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone –Brunico. 1926.

[316] Τα έξοδα της σχολής ήταν μεγάλα και οι τακτικές εισφορές μόλις επαρκούσαν για να αντιμετωπιστούν οι βασικές υποχρεώσεις, όπως φόροι, φως, νερό, θέρμανση. Για να καλυφθούν οι απαιτήσεις των μισθών έπρεπε να συνεισφέρει και η αγροτική επιχείρηση της σχολής. Επομένως τα χρήματα, που απέμεναν για την πειραματική δραστηριότητα και για τα μέσα διδασκαλίας ήταν ελάχιστα. Για την κάλυψη όλων των υποχρεώσεων έπρεπε να υπάρξει αύξηση των κρατικών εισφορών, οι οποίες από το 1927 έως το 1946 παρέμεναν σταθερές, και έπρεπε να στραφούν στην αναζήτηση νέων οργανισμών ή ιδιωτών, που θα βοηθούσαν στη σωστή λειτουργία της Σχολής, μοναδικής σχεδόν σε ολόκληρη τη χώρα της Ιταλίας.

Η διδασκαλία χωριζόταν σε

- ένα χειμερινό εξάμηνο, τμήμα γενικών αγροτικών εργασιών για αγόρια, και ένα πεντάμηνο θερινό τμήμα Οικιακής Οικονομίας,
- ένα πεντάμηνο θερινό τμήμα Οικιακής Οικονομίας,
- πρακτικά τετράμηνα τμήματα που λειτουργούν όλο το χρόνο και απευθύνονταν σε αγόρια και κορίτσια,
- ειδικά τμήματα σύντομης διάρκειας (1 ή 2 την εβδομάδα), όπως τμήματα Μελισσοκομίας, αρμέγματος, ζωοτροφών, οικονομικά και Λογιστικά αγροτικής επιχείρησης, άρδευσης, λιπασμάτων κ.λπ.,
- ένα τμήμα με πρακτικά μαθήματα αρίθμησης των ζώων και ενημέρωσης γενεαλογικών βιβλίων και
- δύο τμήματα εκτός έδρας, για την καλλιέργεια φρούτων και σταφυλιών, όπως και οινολογίας σε περιοχές, που είναι ιδανικές για τις παραπάνω καλλιέργειες.

Αυτές οι δραστηριότητες αφορούσαν σε όλους τους τομείς λειτουργίας της ‘’αγροτικής επιχείρησης – πρότυπου’’ (νέες πιο κερδοφόρες ποικιλίες ζώων, βελτίωση του χώρου, νέα λιπάσματα, μεταφορά των προϊόντων, χρήση νέων μηχανημάτων, νέες καλλιέργειες, ανθοκαλλιέργειες.)

Της πειραματικής δραστηριότητας της σχολής προηγείτο ένα διετές πρόγραμμα για την οργάνωση του τεχνικού εξοπλισμού και για την επιλογή και εκπαίδευση του προσωπικού.

Η οργάνωση αφορούσε στην επίπλωση των χώρων και την αγορά των απαραίτητων οργάνων (ζυγαριές, πλαίσια, κόσκινα, κ.λπ.), την ενημέρωση της βιβλιοθήκης, τον εξοπλισμό των εργαστηρίων Χημείας, βιολογίας και βακτηριολογίας με την αγορά ειδικών οργάνων και συσκευών. Σε ότι αφορούσε την πειραματική δραστηριότητα πρέπει να σημειώσουμε ότι λαμβάνονταν υπόψη το περιβάλλον, δηλαδή οι κλιματολογικές συνθήκες και το έδαφος και τα χαρακτηριστικά των διάφορων φυτών. Έτσι το πειραματικό έργο της σχολής είχε ως βασικούς στόχους :

- Τον εντοπισμό των καλύτερων ποικιλιών (αντοχή, απόδοση, ασθένειες, λιπάσματα, διασταυρώσεις). Γίνονταν έτσι δοκιμαστικές καλλιέργειες και συνδυασμοί.

Η λειτουργία της σχολής ρυθμιζόταν με βασιλικό διάταγμα της 5ης Δεκεμβρίου 1928[317].

Η ηλικία των μαθητριών κυμαίνονταν μεταξύ δεκαέξι και τριάντα ετών, ενώ προϋπόθεση για την εγγραφή τους ήταν το απολυτήριο του δημοτικού σχολείου (άρθρα 83-91 του καταστατικού λειτουργίας της σχολής), η παρουσίαση του τελευταίου σχολικού ελέγχου, του πιστοποιητικού γέννησης και καλής διαγωγής, καθώς και ενός βιογραφικού σημειώματος της υποψήφιας[318].

Το πρόγραμμα θεωρητικής και πρακτικής εργασίας περιλάμβανε τα παρακάτω μαθήματα:

- ✓ Βασικά : Ιταλική γλώσσα, Γερμανική γλώσσα, Αριθμητική, Γεωγραφία, Ιστορία (τοπική και γενική), με μεγάλη έμφαση στην οικονομική, εμπορική, βιομηχανική και πολιτιστική ζωή και παράδοση της περιοχής, Φυσικές Επιστήμες, Θρησκευτικά, Καλή Συμπεριφορά, Τραγούδι και Γυμναστική.
- ✓ Ειδικά: Μαγειρική με ιδιαίτερη έμφαση στην συντήρηση και διατήρηση φρούτων και λαχανικών, Υγιεινή των Τροφών, Οικιακή Οικονομία, Οικιακά Λογιστικά, Κοπτική – Ραπτική, Κέντημα και Ύφανση, Προσωπική Υγιεινή και Φροντίδα,

---

- Την εύρεση αποδοτικών μεθόδων καταπολέμησης των διαφόρων παράσιτων.
- Τον καθορισμό των αποδοτικότερων λιπασμάτων. Την μικροσκοπική μελέτη για τη διαφοροποίηση των διαφόρων σπόρων και τον εντοπισμό των καταλληλότερων ποικιλιών, ανάλογα με την συγκεκριμένη περιοχή.
- Τη μελέτη διαφόρων συστημάτων του κλαδέματος και φροντίδα των φυτών.

Τη μελέτη τρόπων αναπαραγωγής και των σχέσεων μεταξύ κλαδέματος και χρήσης διαφόρων λιπασμάτων. Άλλες μελέτες μικρότερης σημασίας είναι εκείνες, που αφορούν στο άρμεγμα, στη Διατροφή των ζώων, στην περιεκτικότητα λίπους του γάλακτος, στο PH και τη χημική σύσταση του εδάφους, κ.λπ. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone –Brunico. 1926.

[317] Το Β.Δ. της 5ης Δεκεμβρίου 1928, προέβλεπε ένα διευθυντή, έναν υποδιευθυντή, ο οποίος δίδασκε τα τεχνικά-πρακτικά μαθήματα, έναν καθηγητή γλώσσας και γενικής κουλτούρας, μια δασκάλα Οικιακής Οικονομίας, το τεχνικό και διοικητικό προσωπικό και το υπηρετικό προσωπικό. Μετά την περαιτέρω ανάπτυξη της σχολής ήταν απαραίτητη η παρουσία ενός καθηγητή βακτηριολογίας και γερμανικών, όπως επίσης και κάποιων βοηθητικών δασκάλων Ζωοτεχνίας, Διατροφής των ζώων, Κτηνιατρικής, Λογιστικών και Αγροτικής Νομοθεσίας, Δασοκομίας, μιας Ιατρού για τη φροντίδα των νεογνών και τριών μοναχών για το Ράψιμο και τη Διαχείριση του Νοικοκυριού. Αρχείο του Κράτους της Ιταλίας, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Instituto Agrario della prov. De Bolzano, Teodone-Brunico, Personale Scolastico, Materie d' Insegnamento, Consz. Assunzione ECC.

[318] Είχαν προτεραιότητα οι πρωτότοκες, τα παιδιά των μεγάλων ιδιοκτητών και αυτές, που είχαν τους καλύτερους βαθμούς. Κατά την εγγραφή οι μαθήτριες κατέβαλλαν το ποσό των πεντακοσίων (500) λιρών για την πιθανή πρόσκτηση ζημιών και άλλες πέντε χιλιάδες (5.000) λίρες για την εγγραφή (η μηνιαία συμμετοχή των πέντε χιλιάδεων λιρών καταβάλλονταν σε δύο δόσεις). Οι μαθήτριες ήταν υπό την επίβλεψη των μοναχών και έπρεπε να ακολουθούν τους κανόνες του οικοτροφείου. Χωρίζονταν σε τέσσερις ομάδες (ομάδα *οίκου, ραπτική, κουζίνας, αγροτικής επιχείρησης)*, και κάθε εβδομάδα γινόταν αλλαγή εργασίας, ώστε να εξειδικευθούν σε όλους τους τομείς. Τα πρωινά ήταν αφιερωμένα στην πρακτική εξάσκηση και στα μαθήματα. Το απογεύματα τρεις έως τέσσερις ώρες, αφιερώνονταν στα θεωρητικά μαθήματα. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone –Brunico. 1926.

Υγιεινή της οικογένειας, του παιδιού και των ασθενών, Γαλακτοκομία, Εκτροφή Ζώων της Αυλής, Οπωροκηπευτική, Ανθοκομία, παραδοσιακές εργασίες. Στα κορίτσια, που είχαν μικρότερες οικονομικές δυνατότητες (δίνονταν επιδοτήσεις στις πιστοποιημένες άπορες μαθήτριες ή σ' αυτές που προέρχονταν από πολύτεκνες οικογένειες) και επομένως δεν είχαν τη δυνατότητα καταβολής διδάκτρων (τα οποία κάλυπταν τα έξοδα εκπαίδευσης, διαμονής, Διατροφής, Υγιεινής πλυσίματος των ρούχων και ιατρικής φροντίδας), παρακολουθούσαν τα τετράμηνα πρακτικά τμήματα. Έτσι εργάζονταν χωρίς αμοιβή στην αγροτική επιχείρηση και μέσα στη σχολή έχοντας ως αντάλλαγμα τη δυνατότητα καθημερινής παρακολούθησης διάρκειας δύο ωρών θεωρητικών μαθημάτων.

Η σχολή αυτή ήταν καλά οργανωμένη τόσο από κτιριακές εγκαταστάσεις όσο και από εξοπλιστικές, ώστε να καλύπτονται όλες οι ανάγκες της σχολής με το οικοτροφείο[319] (εικόνα 47, 48, 49, 50, 51).

Το πρόγραμμα της σχολής χωριζόταν σε δύο χειμερινά τμήματα[320] διάρκειας πέντε ή έξι μηνών, τα οποία αφορούσαν τις αγροτικές εργασίες και σε ένα θερινό τμήμα αγροτικής

[319] Το κτήμα είχε έκταση πενήντα εκταρίων. Διέθετε λαχανόκηπο, ένα κομμάτι του οποίου ήταν αφιερωμένο στις πειραματικές καλλιέργειες, υπήρχε ακόμη αγρός, οπωροφόρα δέντρα, τετρακόσια μεγάλα ή μικρότερα δέντρα και δάσος. Εκτρέφονταν δεκαπέντε αγελάδες, δύο άλογα, από δύο έως τέσσερα γουρούνια, εκατόν είκοσι κότες, χήνες, κουνέλια και ινδικά χοιρίδια για πειραματικούς σκοπούς. Τα μηχανήματα αγροτικά και μη, ήταν επαρκή για τους διδακτικούς και πρακτικούς σκοπούς της σχολής.
Το κτήριο της σχολής ήταν μία παλιά αριστοκρατική κατοικία διακοσμημένη με παλιά 'ρουστίκ', έπιπλα. Στο υπόγειο υπήρχαν πέντε αποθήκες για τις πατάτες προς βρώση και καλλιέργεια, για τα φρούτα, και γενικά για τα αγροτικά προϊόντα. Υπήρχε ειδικός χώρος για την παρασκευή σπιτικών τυροκομικών.
Στο ισόγειο υπήρχε η μεγάλη αίθουσα εισόδου, η διεύθυνση, το εργαστήριο Χημείας και βιολογίας, η γραμματεία, η βιβλιοθήκη, η αίθουσα ραπτικής, δύο δωμάτια για τις μοναχές, τα μπάνια και τα ντους με ζεστό και κρύο νερό, η κουζίνα, μία αίθουσα φαγητού για εξήντα περίπου άτομα και το παρεκκλήσι της σχολής. Στον πρώτο όροφο υπήρχε το ιατρείο με τρία κρεβάτια, οι τουαλέτες με δεκαέξι νιπτήρες με ζεστό και κρύο νερό, δύο μικρά υπνοδωμάτια, ένα μεγαλύτερο με είκοσι δύο κρεβάτια, μια μικρή αίθουσα με δώδεκα πάγκους εργασίας, το μουσείο (οργανωμένο με πίνακες, μοντέλα κ.ά.), μια μεγαλύτερη αίθουσα διδασκαλίας για τριάντα έξι μαθητές και δύο δωμάτια για το διδακτικό προσωπικό. Στον τρίτο όροφο βρίσκονταν: δωμάτια για τους καθηγητές και τους φιλοξενούμενους, ένα εργαστήριο με σκοτεινό θάλαμο και αποθηκευτικούς χώρους κ.λπ.
Στο κεντρικό κτήριο περιλαμβάνονταν ακόμη ένα σπιτάκι για τη συλλογή των σπόρων, μια αποθήκη για τα ξύλα και τα κάρβουνα, μια άλλη για τα αγροτικά μηχανήματα ένα σιλό, ένα κτήριο με τέσσερις στάβλους, το χώρο για τα γουρούνια, τέσσερις αποθήκες και το χώρο για το σανό. Επίσης στο σπίτι του σταβλάρχη στο ισόγειο του οποίου βρίσκονταν ο χώρος με το ηλεκτρικό πλυντήριο, στεγνωτήριο και σιδερωτήριο. Τέλος τέσσερα κοτέτσια για κότες, κοτόπουλα και χήνες.
Το διδακτικό υλικό αποτελούνταν από μία πλούσια συλλογή καρπών, πίνακες καλλιέργειας εσπεριδοειδών και άλλων φρούτων, πίνακες εμβολιασμών και σχετικών οργάνων, μοντέλα Ζωοτεχνίας και βοτανικής. Ακόμη θερμόμετρα, υδροσκόπια, βαρόμετρα, αντλίες, συσκευές απόσταξης κ.λπ., γεωγραφικούς χάρτες, άτλαντες, γεωμετρικά όργανα και πίνακες. Επίσης όργανα για το άρμεγμα, για τη μέτρηση των οξέων του γάλακτος, ελεγκτής Καθαριότητας του γάλακτος, δειγματολόγια και πίνακες με τις βασικές θρεπτικές ουσίες και βιταμίνες, μηχανές ραπτικής και ύφανσης, κούκλες για τη διδασκαλία της φροντίδας των νεογνών κ.ά. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone – Brunico. 1926.

Οικιακής Οικονομίας διάρκειας τεσσάρων μηνών, στο τέλος του οποίου οι μαθητές, ελάμβαναν πιστοποιητικό σπουδών. Η κατεύθυνση, τα προγράμματα, η διδασκαλία, ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας[321] καθορίζονταν από το διοικητικό συμβούλιο της

---

[320] Το πρώτο χειμερινό τμήμα ήταν προπαρασκευαστικό, ενώ το δεύτερο χειμερινό τμήμα ήταν επαγγελματικό (πέντε έως έξι μήνες). Και τούτο διότι με τη διδασκαλία βασικών μαθημάτων, φυσικών επιστημών και τεχνικών αγροτικών μαθημάτων, με τη διδασκαλία αγροτικών μεθόδων και επιστημονικών εφαρμογών και γενικά με την τεχνική υποστήριξη των αγροτών με σεμινάρια, μικρής διάρκειας τμήματα, δημοσιεύσεις, παρουσιάσεις, επιδείξεις καθώς και με επιτόπια αγροτικά πειράματα, οι νεαροί αγρότες και αγρότισσες, θα μπορούσαν να διαχειρισθούν τις πατρικές τους περιουσίες.

[321] Το προσωπικό της σχολής (άρθρα 18-37), έπρεπε να ήταν ιταλοί υπήκοοι και χωρίζονταν σε *ανώτερο* και *κατώτερο* προσωπικό. Το ανώτερο προσωπικό αποτελείτο από το διευθυντή, τους καθηγητές των τεχνικών μαθημάτων, τον καθηγητή ιταλικής γλώσσας και γενικών γνώσεων, τη δασκάλα Οικιακής Οικονομίας. Το κατώτερο προσωπικό αποτελείτο από τρεις μοναχές, το διαχειριστή της ''Αγροτικής Επιχείρησης'', τον υπεύθυνο των στάβλων, ένα μόνιμο υπηρέτη και τρεις γυναίκες, που ασχολούνταν με τις οικιακές εργασίες κατά τη διάρκεια των χειμερινών τμημάτων, και από εργάτες για τις καθημερινές εργασίες.

Ο διευθυντής διοριζόταν, μετά από δημόσιο διαγωνισμό, από το διοικητικό συμβούλιο και κατόπιν έγκρισης του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας. Ήταν υπεύθυνος για τη διοίκηση της σχολής και της αγροτικής επιχείρησης, που λειτουργούσε μέσα σ' αυτήν, και επίσης απέναντι στο διοικητικό συμβούλιο και την ίδια την επαρχία του Bolzano και για όλα τα περιουσιακά στοιχεία της σχολής και της αγροτικής επιχείρησης. Προέδρευε του διδακτικού συμβουλίου, φρόντιζε για την πειθαρχία και τη σωστή διδασκαλία στη σχολή. Μετά το κλείσιμο της σχολικής χρονιάς παρουσίαζε πλήρη αναφορά σχετική με την πορεία της σχολής. *Οι καθηγητές* των τεχνικών μαθημάτων ήταν ένας για τη διδασκαλία των *αγροτικών εργασιών* και ένας για το μάθημα της *Ζωοτεχνίας*. Ο πρώτος δίδασκε βοτανική, αγροκομία, καλλιέργεια των αγρών και του λιβαδιού, αγροτική διαχείριση, αγροτικά Λογιστικά. Ο δεύτερος δίδασκε Χημεία, Φυσική, ζωολογία, Ζωοτεχνία, παραγωγή γαλακτοκομικών, Μελισσοκομία, φροντίδα λαχανόκηπου, καθώς και φροντίδα των πουλερικών και παραγωγή τυροκομικών στο θερινό γυναικείο τμήμα. Ο καθηγητής τεχνικών γνώσεων δίδασκε ιταλική γλώσσα, Ιστορία, Γεωγραφία, Αριθμητική, γεωμετρία, χωρομετρία. Ο καθηγητής κτηνιατρικής δίδασκε ανατομία και φυσιολογία των οικόσιτων ζώων, βασικές ασθένειες αυτών, πρώτες βοήθειες. Ο καθηγητής για την καλλιέργεια φρούτων δίδασκε όλα τα μαθήματα που αφορούσαν τις παραπάνω καλλιέργειες, τις διάφορες ποικιλίες, τους εμβολιασμούς, τα λιπάσματα, το κλάδεμα, τα βλαβερά έντομα, τις ασθένειες και τις μεθόδους, που αυτές αντιμετωπίζονται. Ο καθηγητής δασοκομίας δίδασκε φυσιολογία εδάφους, κλιματολογικούς παράγοντες, συνθήκες φωτός, φύτευση νέων δέντρων, διαχείριση του δάσους, ζημιές στη βλάστηση, φροντίδα των δέντρων, χρήση και μεταφορά της ξυλείας και δασική νομοθεσία. Ο καθηγητής ''νομοθεσίας'', δίδασκε όλους τους νόμους που αφορούσαν στην αγροτική καλλιέργεια και εργασίες. Ο καθηγητής Υγιεινής δίδασκε ότι αφορούσε στη λοχεία, βασικές φροντίδες για την περιποίηση του νεογνού, υγιεινή της θηλάζουσας μητέρας, διατροφή και παιδικές ασθένειες.

Εάν το διοικητικό συμβούλιο της σχολής έκρινε σκόπιμη την εισαγωγή νέων μαθημάτων μπορούσε να το κάνει διορίζοντας και τους αντίστοιχους καθηγητές.

Η δασκάλα αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, δίδασκε Υγιεινή και τάξη του σπιτιού, δραστηριότητες της νοικοκυράς, ιματισμό, είδη τροφίμων και τη θρεπτική τους αξία, τρόπους συντήρησης των τροφών και στο πρακτικό μέρος της διδασκαλίας μαγειρική και διατήρηση των καρπών. Η δασκάλα της Οικιακής Οικονομίας εκτελούσε και χρέη λογιστή γραμματέα της σχολής με πρόσθετη αμοιβή.

Το διοικητικό και διδακτικό προσωπικό της σχολής δεν είχε το δικαίωμα ανάληψης καθηκόντων, που δεν είχαν σχέση με τη λειτουργία της σχολής χωρίς την άδεια του προέδρου του συμβουλίου. Όλο το προσωπικό διέμενε μόνιμα στην κοινότητα του Teodone ή στην πόλη Brunico. Κάθε τρίμηνο ο διευθυντής της σχολής υποχρεούνταν να παρουσιάζει στον πρόεδρο του συμβουλίου απολογισμό των εσόδων και εξόδων της σχολής. Σε περίπτωση παραπτωμάτων του διδακτικού ή διοικητικού προσωπικού προβλεπόταν προσφυγή στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας. Ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της σχολής (άρθρα 38-54), πρόβλεπε ότι η διδασκαλία των μαθημάτων ''γενικών γνώσεων'' και ιταλικής γλώσσας γίνονταν από έναν ιερέα και, όταν αυτό δεν ήταν εφικτό, ο αρμόδιος δάσκαλος επιλέγονταν ανάμεσα από τους δασκάλους των δημοτικών σχολείων της επαρχίας, με δοκιμαστική περίοδο δύο χρόνων. Ενώ για τη δασκάλα της Οικιακής Οικονομίας απαιτούνταν διδακτική εμπειρία τουλάχιστον τριών ετών.

Στη σχολή τηρούνταν αρχείο, όπου καταγράφονταν με μεγάλη λεπτομέρεια και με επισυναπτόμενες αποδείξεις όλη η οικονομική δραστηριότητα, έσοδα – έξοδα του ιδρύματος. Στις οδηγίες για την εσωτερική λειτουργία της σχολής, άρθρα 55-71, καθορίζονταν επίσης ορισμένες υποχρεώσεις του διευθυντή, που

σχολής[322] και εγκρίνονταν από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας.

Η διδασκαλία είχε ως κύρια βάση εκείνες τις επιστημονικές, τεχνικές, οικονομικές και πρακτικές αγροτικές γνώσεις και αποσκοπούσε στην άσκηση των μαθητριών σε αγροτικές εργασίες, που αφορούσαν στην καλλιέργεια και γενικότερα τις δραστηριότητες μιας αγροτικής φάρμας/ επιχείρησης. Στο άρθρο 75 των οδηγιών για την εσωτερική λειτουργία της σχολής αναφέρονται τα διδασκόμενα μαθήματα[323] για το τμήμα Οικιακής Οικονομίας: Ιταλική γλώσσα, Αριθμητική, Γεωγραφία, Οικιακή Οικονομία, Φροντίδα Ασθενών και Πρώτες Βοήθειες, Φροντίδα Θηλάζουσας Μητέρας, Υγιεινή Κουζίνας, Καλλιέργεια Οπωροκηπευτικών, Ράψιμο, Εκτροφή Πουλερικών, Παραγωγή Γαλακτοκομικών Προϊόντων.

Η καθημερινή απασχόληση στις διάφορες δραστηριότητες της σχολής ήταν υποχρεωτική για τους μαθητευόμενους εκτός εορτών ή δυσμενών καιρικών συνθηκών (άρθρα 76-79). Ενώ η εξαιρετική επίδοση των μαθητριών στη σχολή κατόπιν εξετάσεων (εισαγωγικές, προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις), επιβραβεύονταν (άρθρα 92-94 του καταστατικού λειτουργίας της σχολής).

1.11. **ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ**

Το Λουξεμβούργο το 1815 έγινε δουκάτο και προσχώρησε στη Γερμανική Ομοσπονδία. Το 1867 με τη συνθήκη του Λονδίνου το μεγάλο δουκάτο του Λουξεμβούργου αποτέλεσε ανεξάρτητο και ουδέτερο κράτος[324].

αφορούσαν κυρίως το διοικητικό και ελεγκτικό του έργο, του διδακτικού προσωπικού και των μαθητριών σχετικά με τη συμπεριφορά τους και τις υποχρεώσεις τους. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Progetto di Regolamento Organico e disciplinate per la Scuola de Teodone –Brunico.

[322] Το διοικητικό συμβούλιο (άρθρο 6-17), αποτελούνταν από δυο εκπροσώπους της κυβέρνησης, διορισμένους από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, και από τρεις εκπροσώπους της επαρχίας του Bolzano. Ο διευθυντής της σχολής δικαιωματικά ήταν μέλος του συμβουλίου ως γραμματέας με ψήφο. Τα μέλη του συμβουλίου είχαν τριετή θητεία και επανεκλέγονταν. Ο πρόεδρος εκλέγονταν από τα ίδια τα μέλη, που η θητεία τους διαρκούσε ένα έτος. Το διοικητικό συμβούλιο συγκαλούνταν από τον πρόεδρο την 1η εβδομάδα κάθε τριμήνου και έκτακτα όποτε ο πρόεδρος έκρινε σκόπιμο. Δωρεάν κατάλυμα στη σχολή δικαιούνταν ο διευθυντής, ο υποδιευθυντής και ο υπεύθυνος σπουδών και ο γραμματέας – λογιστής. Το διοικητικό συμβούλιο είχε δικαίωμα να αποφασίσει για έκτακτες αποζημιώσεις και επιδόματα του προσωπικού. Progetto di Regolamento Organico e disciplinate per la Scuola de Teodone –Brunico, Γενικό Αρχείο του Κράτους, Φάκ. 33, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης.

[323] Στο άρθρο 82 αναφέρεται η ύπαρξη ενός διδακτικού συμβουλίου, που το αποτελούσαν ο διευθυντής ως πρόεδρος, ο υποδιευθυντής, ο καθηγητής των μαθημάτων γενικών γνώσεων και ιταλικής γλώσσας, ως γραμματέας, οι υπεύθυνοι για τη διδασκαλία των ειδικών πρακτικών και τεχνικών μαθημάτων, καθώς και η δασκάλα της Οικιακής Οικονομίας. Το διδακτικό συμβούλιο ήταν υπεύθυνο για τη δημιουργία του προγράμματος της σχολής, για την έγκριση διδακτικών βιβλίων, καθώς και για τους βαθμούς απόδοσης των εκπαιδευόμενων. Καταστατικό λειτουργίας της σχολής.

[324] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 39, Πάπυρος, 1991, σσ. 252, 255, 256.

Στο Λουξεμβούργο το 1922 το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας διδασκόταν από το δημοτικό μέχρι την παιδαγωγική ακαδημία, τα αστικά και αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας και το λύκειο. Στα δευτεροβάθμια σχολεία ή λύκεια θηλέων λειτουργούσε ένα επαγγελματικό τμήμα, στο οποίο μεγάλο μέρος του προγράμματός του ήταν αφιερωμένο στη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας.

Γενικότερα η εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία περιλάμβανε διδασκαλία των αρχών της Οικιακής Οικονομίας, Μελέτη Τροφίμων, Γυμναστική και Φυσικές Επιστήμες Εφαρμοσμένες στη Γεωργία, στην Καλλιέργεια Κήπων, στην Υγιεινή και στην Οικιακή Οικονομία. Η πρακτική εξάσκηση περιλάμβανε Κοπτική, Ραπτική και Επιδιόρθωση Ενδυμάτων. Οι πρακτικές ασκήσεις Νοικοκυριού και Μαγειρικής εκτελούνταν μόνο από τις μαθήτριες του παιδαγωγικού τμήματος. Βάσει νόμου, μετά την αποφοίτηση από το δημοτικό σχολείο, τα παιδιά παρακολουθούσαν μετασχολικά διετή μαθήματα, αποκτώντας έτσι ολοκληρωμένη εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία[325].

1.12. **ΝΟΡΒΗΓΙΑ**

Το κράτος της Νορβηγίας από το 1815 ήταν τμήμα της Σουηδίας, ώσπου το 1905 έγινε ανεξάρτητη και εξέλεξε δικό της βασιλιά. Στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο καταλήφθηκε από τη Γερμανία (1940-1945)[326].

Το πρώτο σχολείο για την εκμάθηση της Οικιακής Οικονομίας ιδρύθηκε στη χώρα το 1865, από την Φράου Μίνα Βέτλεσεν (Fru Mina Vetlesen) στο Αμπίλτσο (Abildso) κοντά στη Χριστιανία. Η χρηματοδότηση της εκπαιδευτικής μονάδας αντλούνταν κατά κύριο λόγο από την «Κοινότητα για το Κοινωνικό Έργο της Νορβηγίας», αλλά και από άλλους γεωργικούς συλλόγους. Το σχολείο ήταν διαρρυθμισμένο σαν ένα κοινό σπίτι, όπου η μητέρα εκπαίδευε έναν αριθμό από κορίτσια, ένας τύπος εκπαίδευσης βασισμένος στη μίμηση του παραδείγματος, κάτι που ακολουθείτο ακόμα μέχρι και το 1908 από αυτές τις σχολές.

Στα επόμενα χρόνια η κρατική χρηματοδότηση για αυτές τις σχολές περιορίστηκε στα λεγόμενα αγροτικά σχολεία, τα οποία σκοπό είχαν να εκπαιδεύσουν ικανές νοικοκυρές ή οικονόμους για τις απαιτήσεις της ζωής στην ύπαιθρο. Η διδασκαλία ήταν

[325] Division de l'Instruction publique, «L' enseignement ménager dans les divers pays» *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 102.
[326] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 45, Πάπυρος, 1991, σσ. 308, 316. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σία, τ. 18, σ. 861.

δωρεάν και διαρκούσε από πέντε ως δέκα μήνες ανάλογα με το σχολείο[327]. Το επαρχιακό συμβούλιο για την εκπαίδευση διόριζε τους καθηγητές, καθώς επίσης όριζε τη διδακτέα ύλη και το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα. Ο σύλλογος των καθηγητών αποτελούνταν από έναν διευθυντή, που ήταν ειδικά εκπαιδευμένος στις αγροτικές εργασίες, μια οικονόμο, που δίδασκε Μαγειρική και Διοίκηση Νοικοκυριού και έναν καθηγητή, που δίδασκε το μάθημα της Γαλακτοκομικής Παραγωγής και της Φροντίδας των Αγελάδων. Επίσης υπήρχε και καθηγήτρια κεντητικής.

Το 1908, υπήρχαν δεκατέσσερα τέτοιου τύπου σχολεία στη Νορβηγία, όπου το καθένα δεχόταν από δώδεκα ως είκοσι (10-20) μαθήτριες, ενώ συνολικά περίπου διακόσια (200) κορίτσια φοιτούσαν κάθε χρόνο σε τέτοιου είδους σχολεία.

Το πρόγραμμα, σύμφωνα με το οποίο λειτουργούσαν τα σχολεία, ήταν παρόμοιο. Οι μαθήτριες χωρίζονταν σε τέσσερις ομάδες, που εργάζονταν διαδοχικά: η πρώτη στην κουζίνα, η δεύτερη στον κήπο ή στα πλυντήρια (πλένοντας και σιδερώνοντας), η τρίτη στους στάβλους με τις αγελάδες και η τέταρτη παρακολουθούσε μαθήματα κεντήματος. Τα μαθήματα ακόμα περιλάμβαναν Χημεία, Ζωολογία, Διατροφή, Οικιακή Οικονομία, Υγιεινή, Φροντίδα Οικόσιτων Ζώων, Γαλακτοκομία, Βοτανική, Αγροτικές Καλλιέργειες, Χρήση των Φρούτων, Νορβηγική γλώσσα, Αριθμητική, Στοιχεία Λογιστικής, Ομιλίες εκπαιδευτικού περιεχομένου και Ωδική.

Το 1876, δημιουργήθηκε η πρώτη πρακτική σχολή θηλέων και το 1889 η «Βασιλική Ένωση για την ευημερία της Νορβηγίας» άνοιξε μια σχολή Οικιακής Οικονομίας αποκλειστικά πρακτική και μία άλλη, στο Μπέργκερ, θεωρητική και πρακτική. Η Ένωση αυτή υποστήριξε με καταπιστεύματα την ίδρυση και άλλων σχολών σε πέντε (5) επαρχίες. Το 1903 το κράτος ανέλαβε ένα μέρος των εξόδων, που αφορούσαν στις σχολές Οικιακής Οικονομίας. Οι πρακτικές σχολές θηλέων ήταν οι περισσότερες επαρχιακές και αποσκοπούσαν στην εκπαίδευση των κοριτσιών στη διαχείριση των αγροτικών οικιών. Η διάρκεια των μαθημάτων κυμαινόταν από πέντε ως δέκα μήνες και οι μαθήτριες ήταν εσωτερικές, ενώ μικρό ποσοστό αυτών φοιτούσαν δωρεάν.

Σε κάθε σχολή διδάσκονταν Μαγειρική και Διαχείριση Νοικοκυριού, Γεωργικές Εργασίες και Εκτροφή Ζώων και άλλα. Υπήρχαν και μερικές λαϊκές σχολές για τους γιους και τις κόρες των καλλιεργητών, στις οποίες είχε εισαχθεί το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας και της Μαγειρικής.

[327] Οι μαθητές πλήρωναν ένα ποσό, που κυμαίνονταν από δεκαπέντε ως είκοσι κορώνες, για διαμονή και σίτιση, ενώ το ένα τρίτο των μαθητριών φοιτούσε δωρεάν.

Σε τρεις επαρχίες δίνονταν περιοδεύοντα μαθήματα Μαγειρικής και Συγυρίσματος. Αυτά τα μαθήματα, που διαρκούσαν μία ή δύο εβδομάδες, πραγματοποιούνταν το χειμώνα. Στα περιοδεύοντα μαθήματα διδάσκονταν, κυρίως, η χρήση των προϊόντων του αγροκτήματος.

Στο Ντράμεν άνοιξαν το 1899 και στη Χριστιανία το 1900 τακτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας με την οικονομική υποστήριξη της κυβέρνησης. Η πρώτη, μαθητική Μαγειρική, άνοιξε στο Λάντεφορντ το 1890. Το 1890, ιδρύθηκε η πρώτη σχολή Μαγειρικής στη Χριστιανία, χάρη στην πρωτοβουλία των Ντ. Κρίτενσεν και Χ. Χέλγκεσεν. Η Χέλγκεσεν (Helgesen), που είχε αποκτήσει στη Γλασκόβη το δίπλωμα της δασκάλας της Οικιακής Οικονομίας, πήρε την άδεια να ανοίξει, το 1891, μία από τις σχολές αυτές στη Χριστιανία, ενώ το 1908 υπήρχαν δεκαοκτώ τέτοιου τύπου σχολές σε όλη τη Νορβηγία.

Η υποχρεωτικότητα παρακολούθησης των επιπλέον μαθημάτων Μαγειρικής, απαιτούσε μεταρρύθμιση της οργάνωσης του προγράμματος του δημοτικού σχολείου, δεδομένου ότι το πρόγραμμά του κάλυπταν ήδη τριάντα ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα.

Ανωτέρου επιπέδου σχολεία ήταν τα δημόσια γυμνάσια (folkehöiskoler), σχολεία επιπέδου δημοτικού (ungadansskoler ungadansskoler) και τα προαναφερθέντα γεωργικά σχολεία και προορίζονταν και για τα δύο φύλα. Διαπιστώνεται ότι τα σχολεία, που αναφέρθηκαν, δεν ήταν ειδικά κατασκευασμένα για τον σκοπό που εξυπηρετούσαν και μάλιστα σε ορισμένα από αυτά οι συνθήκες ήταν εντελώς πρωτόγονες.

Το 1906 στην επαρχία του Άκερσκους οργανώθηκαν τριμηνιαία μαθήματα Μαγειρικής, που επαναλαμβάνονταν τρεις φορές κάθε χρόνο.

Το 1908, υπήρχαν δεκαοκτώ (18) σχολεία- κουζίνες, με τετράωρη διάρκεια πρακτικής και θεωρητικής διδασκαλίας Τα καλύτερα εξοπλισμένα ήταν στο Ντράμεν (Drammen), Φράιντρικσταντ (Friedriksstad), και στη Χριστιανία, ενώ σε πολλές μικρότερες πόλεις οι εγκαταστάσεις ήταν ακατάλληλες και συχνά ελαττωματικές.

Γενικότερα στη Νορβηγία το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας διδασκόταν σε συνδυασμό με αυτό των φυσικών επιστημών, με σκοπό την αφύπνιση του ενδιαφέροντος και τον σεβασμό για τις οικιακές εργασίες, γνωρίζοντας οι μαθήτριες την πρακτική για την καθημερινή Μαγειρική.

Τα πρακτικά μαθήματα[328] περιλάμβαναν δύο ή τρεις τάξεις συνδυασμένες, δηλαδή από πενήντα έως εξήντα (50-60) μαθητές, και διαρκούσαν τέσσερις έως τεσσερισίμιση ώρες

[328] Ο σκελετός των πρακτικών μαθημάτων αποτελούνταν από τα εξής στάδια:
- Ερωτήσεις.

διδασκαλίας την εβδομάδα. Τα μαθήματα Επίδειξης περιλάμβαναν προετοιμασία, καθάρισμα της εστίας και άναμμα της φωτιάς, έλεγχο των αποδείξεων και κατανομή της εβδομαδιαίας εργασίας, προετοιμασία και μαγείρεμα του φαγητού, στρώσιμο του τραπεζιού και φαγητό, πλύσιμο των πιάτων και καθάρισμα της κουζίνας.

Η διδασκαλία σε κάθε κουζίνα ήταν προφορική και πραγματοποιούνταν καταμερισμός εργασίας. Κάθε κουζίνα χωριζόταν σε τρεις ή πέντε μικρές κουζίνες, εξοπλισμένες απλά αλλά λειτουργικά, όπως θα ταίριαζαν στο σπίτι ενός εργάτη ή ενός μηχανικού. Οι σχολικές κουζίνες είχαν ένα κελάρι, ένα χώρο για το πλύσιμο των οικιακών σκευών, ένα μικρό δωμάτιο για τη διδασκάλισσα και ένα στεγνωτήριο σε στεγασμένο ανοιχτό χώρο.

Οι μαθήτριες στις ετήσιες εξετάσεις πραγματοποιούσαν επιδείξεις Μαγειρικής, ανοικτές στο κοινό, ώστε τα αποτελέσματα της μάθησης ήταν εμφανή.

Οι διδασκάλισσες του μαθήματος της Μαγειρικής είχαν το ίδιο εργασιακό καθεστώς με αυτές του δημοτικού σχολείου, με τη μόνη διαφορά ότι οι πρώτες είχαν λιγότερες ώρες διδασκαλίας[329].

Η εκπαίδευση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας γινόταν σε προγράμματα, που διαρκούσαν από τρεις ως τέσσερις μήνες. Τα προγράμματα προορίζονταν αρχικά για πλήρως εκπαιδευμένες καθηγήτριες, που ήταν ήδη διορισμένες στα σχολεία. Θεωρώντας όμως οι διδασκάλισσες ελλιπή την εκπαίδευση αυτή, το μάθημα αργότερα εντάχθηκε στα Κολέγια για διδασκάλους στο Levanger και στο Hamas ως μάθημα επιλογής[330].

Μετά την έναρξη του Α΄ παγκοσμίου πολέμου, όπου το γενικό εμπόριο παρέλυσε και τα τρόφιμα μοιράζονταν με το δελτίο, ήταν πολύ δύσκολο να συνεχιστούν τα μαθήματα Μαγειρικής, ωστόσο η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας διατηρήθηκε στα περισσότερα πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια σχολεία, ακόμα και κατά τα χρόνια του πολέμου. Σε μερικές επαρχίες, όπου τα περιοδεύοντα μαγειρεία έμειναν προσωρινά αδρανή, αυτό δεν είχε αντίκτυπο στο σύνολο της διδασκαλίας στη διάρκεια του πολέμου. Τα μαθήματα Μαγειρικής περιλάμβαναν ιδίως τη χρήση των ντόπιων προϊόντων, όπως το ψάρι, τις πατάτες και τη μαργαρίνη από το λίπος της φάλαινας και αν, κατά συνέπεια,

---

- Παράδοση του νέου μαθήματος.
- Επίδειξη και εξήγηση από τον καθηγητή του τρόπου της ετοιμασίας των διάφορων πιάτων, τα οποία και οι μαθητές ετοιμάζουν σαν εξάσκηση.

Τακτοποίηση των δωματίων από δύο ή τρεις μαθήτριες. T. Holet, «L' état actuel dans le divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager,* Φρίμπουργκ 1908, σ. 160.

[329] T. Holet, ό.π., σσ. 155-161.

[330] T. Holet, ό.π., σσ. 161-162.

το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας περιορίστηκε, προσανατολίστηκε ωστόσο προς μια πιο οικονομική κατεύθυνση, κι έτσι ισοζυγίστηκαν τα πλεονεκτήματα με τα μειονεκτήματα της κατάστασης. Ακόμα και η ζαχαροπλαστική, τομέας εξίσου σημαντικός σε ένα μάθημα Μαγειρικής, δεν υποβαθμίστηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου, γιατί οι μαθήτριες έφερναν οι ίδιες τις πρώτες ύλες (αλεύρι και άλλα υλικά) και παρασκεύαζαν τα είδη ζαχαροπλαστικής[331].

Οι τοπικές αρχές, κατά τη χρονική αυτή περίοδο, διατήρησαν το μάθημα, όπως παλιότερα στα διάφορα σχολεία. Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας βοήθησε σημαντικά τις οικογένειες στη διάρκεια της δύσκολης περιόδου διανομής των τροφίμων με το δελτίο, προτείνοντας νέους τρόπους για το μαγείρεμα και την πιο αποδοτική χρήση των διάφορων προϊόντων διατροφής, αλλά και των καυσίμων[332].

Τα μαθήματα Κηπουρικής αναπτύχθηκαν αισθητά. Σε πολλές πόλεις και επαρχίες αποτέλεσαν το 1920, υποχρεωτικό μέρος του σχολικού προγράμματος, όπως στο ΄Ακερ και στα περίχωρα της Χριστιανίας. Το ίδιο έτος ιδρύθηκε η ‘’Γενική Ένωση Κηπουρών’’, την οποία η κυβέρνηση ενίσχυε με ετήσιες επιχορηγήσεις. Οι δοθείσες κρατικές επιχορηγήσεις για το έτος 1922, ήταν της τάξης των είκοσι τριών χιλιάδων επτακοσίων (23.700) κορωνών.

Στο πλαίσιο του περιορισμού και ελέγχου των υψηλών τιμών των τροφίμων, λόγω του Α΄ παγκοσμίου πολέμου, η κυβέρνηση και οι τοπικές επιτροπές δημιούργησαν δωρεάν μαγειρεία για τα παιδιά, ενώ προχώρησαν σε δημόσιες διαλέξεις για την οικονομικότερη χρήση του ηλεκτρικού, της τύρφης και άλλων καυσίμων.

Λίγο μετά το 1920, σημειώθηκε μια στροφή της κοινής γνώμης, των σχολικών αρχών αλλά και των γονιών υπέρ της πιο εκτεταμένης εφαρμογής της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας, ιδιαίτερα στα στοιχειώδη συμπληρωματικά σχολεία.
Έτσι τέσσερις επιτροπές μελέτησαν τα σχέδια των σχολικών μεταρρυθμίσεων των υποχρεωτικών συμπληρωματικών σχολείων, του Υπουργείου Πολιτισμού και Παιδείας και του Υπουργείου Γεωργίας και το 1921 αναγνώρισαν την προέχουσα θέση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας.

Το 1916, οι δάσκαλοι του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας της Νορβηγίας συγκεντρώθηκαν σε εθνικό συνέδριο και το 1920 πραγματοποιήθηκε ένα ακόμα συνέδριο

[331] Rapport officiel, *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 103-104.
[332] Η κυβέρνηση παραχώρησε επιχορηγήσεις για τα μαθήματα σε νοικοκυρές, για να μάθουν να ψήνουν ψωμί με τρόπο ώστε να πετυχαίνουν το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό φραντζολάκια, να χρησιμοποιούν το κρέας της φάλαινας, την αποξηραμένη μουρούνα και τα άλλα τοπικά προϊόντα. Rapport officiel, ό.π., σ. 104.

των δασκάλων από τις σκανδιναβικές χώρες στη Χριστιανία[333]. Με απόφαση του συνεδρίου, προτάθηκε στις κυβερνήσεις η εξίσωση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας με τους άλλους κλάδους μαθημάτων, τόσο ως προς την άσκηση της διδασκαλίας όσο και ως προς τις μηνιαίες αποδοχές και τις άλλες συνθήκες αμοιβής των δασκάλων.

Εξετάστηκε λεπτομερώς το ζήτημα μιας διεθνούς συμφωνίας και αποφασίστηκε το επόμενο συνέδριο να γίνει στην Κοπεγχάγη. Αυτή η απόφαση τροποποιήθηκε στη συνέχεια από το διεθνές γραφείο υπέρ του Στρασβούργου και στη συνέχεια υπέρ του Παρισιού.

Το 1921, πρόταση των Νορβηγών δασκάλων του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας, που συμμετείχαν σε συνέδριο στο Μπέργκερ, προς το Υπουργείο Πολιτισμού και Δημόσιας Παιδείας ήταν η αύξηση των επιχορηγήσεων της κυβέρνησης στα σχολεία Μαγειρικής και η εξέταση του ζητήματος των παιδαγωγικών σχολών.

Με το τέλος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, η παρουσία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας ήταν περισσότερο αισθητή στο πρόγραμμα των πρακτικών συμπληρωματικών σχολών, οι οποίες λειτουργούσαν στις πόλεις και στις αγροτικές κοινότητες, συμπεριλαμβανομένων των μαθημάτων Βρεφοκομίας και Βασικών Αρχών Οργάνωσης του Κράτους και της Κοινωνίας.[334]

Η ‘‘Ένωση διδασκαλισσών Νορβηγίας’’[335], ιδρύθηκε το 1912, ενώ την ίδια χρονιά πραγματοποίησε την πρώτη γενική της συνέλευση στο Μπέργκεν. Οι προτάσεις της οι οποίες κατατέθηκαν στη Βουλή αφορούσαν, την εκπαίδευση μεγαλύτερου αριθμού διδασκαλισσών των δημόσιων σχολείων στο μάθημα της Μαγειρικής, ενώ το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας πρότειναν να ενταχθεί στο πρόγραμμα όλων των σχολείων.

Έτσι το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, το 1922, ήταν υποχρεωτικό σε όλα τα αστικά δημοτικά σχολεία, ενώ ταυτόχρονα το είχαν υιοθετήσει πολλές αγροτικές τοπικές αρχές. Η Χ. Χέλγκεσεν διορίστηκε γενική επιθεωρήτρια του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας.

---

[333] Αυτό το συνέδριο είχε αντιπροσώπους από τα κανονικά και από τα επαγγελματικά σχολεία της Σουηδίας, Δανίας, Ιρλανδίας, Φινλανδίας και Νορβηγίας. Έλαβαν μέρος διακόσια (200) άτομα. Rapport officiel, ό.π., σ. 105.

[334] Rapport officiel, ό.π., σσ. 103-106.

[335] Η πρόεδρος της Ένωσης συμμετέχει στο συμβούλιο διευθυντριών του σχολείου, ένα συμβούλιο στο οποίο αναφέρονται όλα τα νέα μέτρα, που αφορούν στα σχολικά προγράμματα. Μία έρευνα, που έκανε η πρόεδρος, Άννα Σέτνε, έδωσε το αποτέλεσμα ότι το ένα έκτο του χρόνου, που αφιερώνεται στη διδασκαλία στα πρωτοβάθμια σχολεία, μπορεί να αφιερώνεται στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Έτσι η ένωση, στη συγκέντρωσή της το Μάρτιο 1922 κατέθεσε στη βουλή ένα Σχέδιο νόμου ζητώντας να γίνει υποχρεωτικό το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας σε όλα τα ανώτερα πρωτοβάθμια σχολεία της πόλης και σε όλα τα αγροτικά σχολεία. Η ένωση έδειξε έτσι ότι προσδίδει στη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μια σπουδαιότητα ίση μ’ αυτήν που αποδίδει στα άλλα μαθήματα. A. Gundersen, «L’ enseignement ménager dans les divers pays»*, Congres International d’enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 107.

Το 1920 επίσης ιδρύθηκε μία άλλη οργάνωση, αυτή των διδασκαλισσών των σχολών Μαγειρικής[336]. Στόχος της ήταν η υποστήριξη των συμφερόντων του επαγγέλματος και η εξέταση των συνθηκών εργασίας των διδασκαλισσών[337].

1.13. ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Οι Κάτω Χώρες ή Βασίλειο των Κάτω Χωρών είναι η επίσημη ονομασία της Ολλανδίας. Από το 1648 με τη συνθήκη της Βεστφαλίας αναγνωρίστηκε η ανεξαρτησία της. Το 1814 ιδρύθηκε κράτος των Κάτω Χωρών και έτσι με τη συνθήκη του Λονδίνου το Βέλγιο ενώθηκε με την Ολλανδία. Το 1830 το Βέλγιο επαναστάτησε και το 1831 αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο βασίλειο[338].

Στην Ολλανδία υπήρχε από τις αρχές του 19ου αιώνα μέριμνα για τη γυναικεία εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία συνδυασμένη με την επαγγγελματική εκπαίδευση.

Το 1808 προκειμένου να ενισχυθεί η γυναικεία εκπαίδευση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, ιδρύθηκε στο Άμστερνταμ το πρώτο *σχολείο εργασίας και μάθησης*. Το σχολείο αυτό απευθυνόταν σε απόφοιτες δημοτικού σχολείου, με στόχο την εξάσκησή τους ώστε να γίνουν αργότερα καλές μητέρες και οικοδέσποινες ή να μπορέσουν να εργαστούν ως υπηρέτριες[339]. Το πρώτο αυτό σχολείο ξεκίνησε τη λειτουργία του με εξήντα δύο (62) μαθήτριες[340].

Εκτός αυτού η ίδρυση *σχολείων υφαντουργίας*, όπου επιτρεπόταν η φοίτηση των κοριτσιών, που συγχρόνως εργάζονταν, υπήρξε σημαντικός σταθμός στην επαγγελματική εκπαίδευση της χώρας. Συστάθηκαν επίσης *σχολεία εργασίας* (σχολεία Ραπτικής και Πλεκτικής) για τις απόφοιτες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς επίσης εργατικά και βιομηχανικά σχολεία, πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στα οποία οι μαθήτριες αμείβονταν και ασκούνταν συγχρόνως στην πλεκτική και στη ραπτική. Στόχος των σχολείων αυτών ήταν η απομάκρυνση των παιδιών από την επαιτεία με την προσφορά εργασίας και μάθησης, δεδομένου ότι συχνό φαινόμενο ήταν πολλά παιδιά να

---

[336] Στην πρώτη της συνέλευση στο Bergen, το 1921, συνέταξε δύο αναφορές προς τη Βουλή. Η πρώτη ζητούσε αύξηση των κρατικών επιχορηγήσεων. Η δεύτερη ζητούσε να δίνεται στην ανώτατη παιδαγωγική σχολή, που θα ανοίξει στο Bergen το φθινόπωρο του 1922 μια ολοκληρωμένη εκπαίδευση στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. A. Gundersen, ό.π., σ. 107.

[337] A. Gundersen, ό.π., σσ. 106-108.

[338] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα,* τ. 46, Πάπυρος, 1991, σσ. 337, 349, 350. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 19, σσ. 43, 46-48.

[339] A. Jungmann, *De ontwikkeling van de Meisjes – Vakopleiding in Nederland – (Η εξέλιξη της εκπαίδευσης των κοριτσιών στην Ολλανδία),* Χάγη 1911, σ. 6.

[340] J. Naber, *Om en bij de tentoonstelling 'De Vrouw 1813-1913', (Γύρω από μια έκθεση 'Η γυναίκα 1813-1913'),* Groningen 1913, σ. 10.

σταματούν το σχολείο μετά το δημοτικό και να αναζητούν εργασία ή όταν δεν έβρισκαν να στρέφονται στην επαιτεία. Οι μαθήτριες των σχολείων εργασίας εργάζονταν συνήθως σε κλειστούς χώρους ή σε εργαστήρια, καθώς και σε ιδιωτικά καταστήματα ραπτικής κυρίως της επαρχίας.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα πραγματοποιήθηκε στροφή προς την εκπαίδευση ενηλίκων γυναικών, με απώτερο σκοπό τη διατήρηση της οικογενειακής ευημερίας και την αντιμετώπιση του αλκοολισμού.

Το τμήμα της Ολλανδικής Εταιρείας Άσεν (Assen) για την προώθηση της Βιομηχανίας (Nederlandse Maatschappij ter bevordering van de Nijverheid) τόνισε τη σκληρότητα της γυναικείας εργασίας, που απέβαινε εις βάρος της εκπλήρωσης του ρόλου των γυναικών ως νοικοκυρών και μητέρων. Αυτός ήταν ένας σημαντικός λόγος επέκτασης του εργοστασιακού σχολείου στο Ένσεντ (Enschede) με την προσθήκη τμήματος γυναικείας χειρωνακτικής εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, το 1876 ιδρύθηκε επίσης στο Λάιντεν (Leiden) το *Χριστιανικό Σχολείο,* που αποσκοπούσε στην εκμάθηση οικιακών εργασιών σε εργαζόμενες γυναίκες σε εργοστάσια.

Υπήρχαν επίσης σχολεία για εκπαίδευση μαιών–από το 1614 –, ενώ το 19ο αιώνα λειτουργούσαν και σχολεία για δασκάλες, νηπιαγωγούς και για διάφορους κλάδους καλλιτεχνικού περιεχομένου[341].

Γύρω στα 1860, κατόπιν συνεχούς επιμονής της Άννας Μαρίας Στορμ-Βαν ντερ Τσάιτζ (Anna Maria Storm – Van der Chijs), η οποία αγωνίστηκε για τη γυναικεία εκπαίδευση στη χώρα της, ιδρύθηκε μία πενταμελής υπηρεσία με σκοπό το σχεδιασμό «Βιομηχανικού Σχολείου», με στόχο την ενίσχυση της επαγγελματικής εκπαίδευσης των γυναικών με την άσκηση του μελλοντικού επαγγέλματος[342].

Πέντε χρόνια αργότερα (1865), ιδρύθηκε στο Άμστερνταμ το πρώτο «βιομηχανικό σχολείο θηλέων με σκοπό: «…να εκπαιδεύσει νεαρά κορίτσια σε διάφορους τομείς της βιομηχανίας έτσι, ώστε αυτές να μπορούν να παρέχουν στον εαυτό τους τα προς το ζην»[343]. Έως τις αρχές του 20ού αιώνα είχαν ιδρυθεί πέντε «Βιομηχανικά Σχολεία».

---

[341] Στα τελευταία σχολεία απαιτούνταν πτυχίο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και προτιμούνταν αγόρια ως μαθητές.

[342] A.Polak, *Het vakonderwijs in de Industriescholen voor Meisjes en daaraan vewante Inrichtingen Wat het is en wat het worden moet in opdracht van de Nutscommissie voor Onderwijs* (*Η εκπαίδευση στα βιομηχανικά σχολεία για κορίτσια και τα συσχετιζόμενα ιδρύματα – Τι είναι και τι πρέπει να γίνει. Ανάθεση εργασίας στο Συμβούλιο της Εκπαίδευσης),* Άμστερνταμ 1911, σ. 7.

[343] W.H. van der Goot Posthumus*, Van moeder op dochter, De maatschappelijke positie van de vrouw in Nederlan vanaf de Franse.-(Από μητέρα σε κόρη , Η κοινωνική θέση της γυναίκας στην Ολλανδία από τη γαλλική εποχή),* Nijmegen 1977.

Αργότερα η μορφή των σχολείων αυτών ήταν συνδυασμός σχολείων Οικιακής Οικονομίας και βιομηχανικών σχολείων.

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας εισήχθη από το 1894 στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ώστε μετά το πέρας αυτής τα κορίτσια είχαν τη δυνατότητα παρακολούθησης συμπληρωματικών βραδινών μαθημάτων[344].

Στην προσπάθεια ανάπτυξης του φεμινισμού στην Ολλανδία παρατηρήθηκε στροφή προς το *Σχολείο Κοινωνικής Εργασίας*, με τριετή διάρκεια σπουδών, κατανεμημένη σε δύο έτη και τρεις μήνες για θεωρία και εννέα μήνες για πρακτική εξάσκηση. Το σχολείο περιλάμβανε τμήμα βιβλιοθηκών, οικιακής υγιεινής και μετάδοσης γνώσεων μέσω του παιχνιδιού[345].

Συμπερασματικά, η εγκαθίδρυση της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας, δηλαδή της συστηματικής και επιστημονικής προετοιμασίας των κοριτσιών στο ρόλο της συζύγου, μητέρας και οικοδέσποινας, καθώς και της επαγγελματικής αποκατάστασής τους, με την ίδρυση σχολών Οικιακής Οικονομίας, στην Ολλανδία, βρήκε γόνιμο έδαφος και αποδοχή, που οφειλόταν στην αναγνώριση των αναγκών της καθημερινής ζωής και αποσκοπούσε στην ισορροπημένη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητριών[346].

Βέβαια, πολλές γυναίκες θεωρούσαν την εκπαίδευση σε σχολές Οικιακής Οικονομίας περιττή, ακόμα και γυναίκες που συμμετείχαν στο φεμινιστικό κίνημα θεωρούσαν ως σημαντικότερο βήμα το δικαίωμα ψήφου και το δικαίωμα των γυναικών για εργασία. Αργότερα η κριτική των φεμινιστριών αμβλύνθηκε λόγω της ικανοποίησης των αιτημάτων τους[347].

Η ίδρυση της πρώτης σχολής Οικιακής Οικονομίας και η εξέλιξη της εκπαίδευσης αυτής στη χώρα

Το 1876 ο καθηγητής Τ. Τζόνγκενιλ (J.Jongeneel), οπαδός της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας παρουσίασε ένα πρότυπο λειτουργίας αυτής της διδασκαλίας. Σύμφωνα με το πρότυπο αυτό στόχος ήταν η δημιουργία καλών νοικοκυρών και σωστών υπηρετριών. Η εκπαίδευση, που παρεχόταν ήταν κυρίως πρακτική και τα μαθήματα

[344] A.-M. van Anrooy ,«L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d' enseignement ménager,* Παρίσι 1922, σσ. 85-87.
[345] Σ. Αντωνιάδου, «Η γυναικεία ζωή στην Ολλανδία», *Ελληνίς*, Μάιος 1921, σ. 74.
[346] Όταν κάποια μαθήτρια παντρευόταν, τα χρήματα που είχαν επενδυθεί στην εκπαίδευσή της δεν θεωρούνταν χαμένα γιατί η γνώση και η επιδεξιότητα, που είχε αποκτήσει μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν μέσα στην οικογένεια. M.E. Leliman –Bosch, *De geschiedeneis van het huishoudonderwijs in Nederland. (Η Ιστορία της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας στην Ολλανδία, Ρότερνταμ* 1933, σ. 7.
[347] Το 1933 ο καθηγητής Τ. Τζόνγκενιλ γράφει: «Μέχρι και για τις γυναίκες που εξασκούν τώρα κάποιο επάγγελμα ή κάποια τέχνη – ο παθιασμένος αγώνας για την απελευθέρωσή της, ο οποίος έτρωγε τόση πολλή ώρα και φαιά ουσία, τελείωσε· υπάρχει η ανάγκη να βρει το σκόπιμο, υγιεινό και ευχάριστο σπίτι που της ταιριάζει». M.E. Leliman – Bosch, ό.π., σ. 15.

θεωρίας συνοδεύονταν από πρακτικές ασκήσεις. Η εκπαίδευση ήταν χωρισμένη σε ένα στενότερο και ένα ευρύτερο κύκλο μαθημάτων. Ο πρώτος αποτελούνταν από Χειρωνακτικές Εργασίες, Μαγειρική, Διαπαιδαγώγηση Παιδιών, Υγιεινή, Νοσηλεία, Οικιακή Οικονομία, Θρησκευτικά και Ηθική, Γυμναστική και Ολλανδική γλώσσα. Ο δεύτερος κύκλος περιλάμβανε Γνώση Εμπορευμάτων, Φυσική, Ζωγραφική, Τραγούδι, Ελεύθερα Χειροτεχνήματα, Ολλανδική και Γερμανική γλώσσα. Η διάρκεια του πρώτου κύκλου ήταν τριετής και του δεύτερου πενταετής[348].

Το 1882 ο Φ. Βαν Έντεν (F.W. van Eeden) σε μια διάλεξή του στην Ολλανδική Εταιρεία Εργασίας τόνισε τη σημασία της εκπαίδευσης στα του οίκου, την οποία θεωρούσε απαραίτητη για την άνοδο του βιοτικού επιπέδου ζωής της οικογένειας και εν γένει της κοινωνίας[349]. Στα πλαίσια αυτά στην έκθεση τροφίμων το 1887 έγιναν επιδείξεις Μαγειρικής[350].

Το 1887, μετατράπηκε σε Σύλλογο η «Επιτροπή για την Ίδρυση της Σχολής Μαγειρικής της Χάγης» («Comité voor de Oprichting van de Haagse Kooksschool»), η οποία συστάθηκε το 1886, από άντρες και γυναίκες. Η εταιρεία αυτή είχε διαθέσει ένα σεβαστό ποσό για την ίδρυση της πρώτης Σχολής Μαγειρικής στη Χάγη (Haagse Kookschool), τα εγκαίνια της οποίας έγιναν στις 20 Φεβρουαρίου 1888, με τη συνεισφορά του Εμπορικού Συλλόγου (Maatschappij van Nijverheid) και πολλών ιδιωτών[351]. διευθύντρια ορίστηκε η Α. Μάντεν (A.C.Manden), η οποία είχε σπουδάσει στο

---

[348] Ο καθηγητής J.Jongeneel πίστευε ότι ο τομέας της Οικιακής Οικονομίας πρέπει να σημειώσει πρόδο. Κάνοντας κριτική στο γυμνάσιο θηλέων, το οποίο υπήρχε ήδη μερικά χρόνια, «...δεν το θεωρούσε κατάλληλο κρίνοντας ότι εξ αιτίας αυτού –που έχει ως βάση του την ισότητα των δύο φύλων – έχασαν οι γυναίκες την ιδιαιτερότητά τους, δηλαδή τη διεύθυνση του νοικοκυριού». J. Jongeneel, *De huishoudschool voor meisjes een eisch des tijds. (σχολή Οικιακής Οικονομίας για κορίτσια, ένα αίτημα της εποχής),* Ουτρέχτη 1876, σ. 3.

[349] Η Bosch- Kemper σε μια μπροσούρα γράφει: «Μέσα από μια υγιή, χαρούμενη οικογένεια γεννιούνται καλοί πολίτες». J. Naber, *Het leven en werken van Jeltje de Bosch Kemper. (Η ζωή και το έργο της Τζέλτζ ντε Μπος Κέμπερ),* Χάρλεμ 1918, σ. 131.

[350] Το 1887 στο Άμστερνταμ, κατά τη διάρκεια μίας έκθεσης τροφίμων, δίνονταν και μαθήματα μαγειρικής. Η Κόρβερ (Corver, δασκάλα) έδινε οδηγίες. Έγραψε δύο βιβλία μαγειρικής, τα οποία είχαν σκοπό την ανανέωση παλαιών συνταγών. Οι ιδέες, που αναπτύχθηκαν μέσα στα βιβλία μπορούν να θεωρηθούν δρόμοι της σημερινής εκπαίδευσης στα του οίκου. Πολλοί τις ειρωνεύτηκαν, αλλά τράβηξαν την προσοχή, όπως γράφει η Johanna Naber. «Από μακριά και από κοντά ήρθαν να θαυμάσουν αυτήν την καινοτομία, και αναρωτιόνταν πως ήταν δυνατό, αυτός ο απλός τομέας της μαγειρικής, που κάθε γυναίκα ήξερε είτε από διαίσθηση είτε από παράδοση, να χρειάζεται να διδάσκεται». J. Naber, ό.π. σ. 123.

[351] Στη σχολή μαγειρικής της Χάγης παραδίδονταν ήδη από το 1890 μαθήματα μαγειρικής για δασκάλες και το 1893 έγιναν οι πρώτες κεντρικές εξετάσεις για δασκάλες. Έτσι μπορούσε να αποκτήσει κανείς το 'πρώτο ολλανδικό δίπλωμα για δασκάλα μαγειρικής σχολής Eerste Nederlandesche Diploma voor Kookschool lerares. Στην αρχή η εκπαίδευση διαρκούσε ένα έτος και αργότερα δύο. Για την εκπαίδευση αυτή ήταν απαραίτητο να έχει κανείς προαιρετικές γνώσεις. Έτσι πολλοί από τους μαθητές θεωρούσαν την ανώτερη επαγγελματική σχολή, ως σχολή προαιρετικών σπουδών. Κ. Hoogveen, *Het ontstaan van het huishoudonderwijs, - (Η αρχή της εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας),* πτυχιακή μελέτη στο Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ, Άμστερνταμ Ιούνιος 1983, σ. 39.

Πανεπιστήμιο του Κρόνινγκεν (Groningen) φυτολογία και ζωολογία. Είχε επίσης εργαστεί σε σχολές Μαγειρικής της Γερμανίας, κατά την προετοιμασία της για την ανάληψη αυτής της θέσης.

Η εκπαίδευση στη Μαγειρική ήταν τετράμηνης διάρκειας (δύο εβδομαδιαία μαθήματα) και περιλάμβανε απλά μαθήματα θεωρίας στην Τροφογνωσία και στην Εμπορευματογνωσία[352].

Τον Οκτώβριο του 1890 ξεκίνησαν τα μαθήματα για δασκάλες Μαγειρικής[353].

Επιδίωξη της Τζελτζ ντε Μπός- Κέμπερ (Jeltje de Bosch –Kemper) ήταν η ίδρυση παρόμοιου σχολείου στο Άμστερνταμ. Έτσι συνεργάστηκε με την Χεντρίνα Σόλτεν-Κόμελιν (Hendrina Scholten – Commelin) και κατέληξαν στην ίδρυση μιας σχολής Οικιακής Οικονομίας και όχι Μαγειρικής, σύμφωνα με την αρχική τους πρόθεση, αφού προηγουμένως μελέτησαν το καθεστώς της γυναικείας εκπαίδευσης σε άλλες χώρες[354]. Στόχος του σχολείου αυτού ήταν η προετοιμασία των κοριτσιών στις οικιακές εργασίες και η επιστημονική και συστηματική εκπαίδευση υπηρετριών[355].

Το Φθινόπωρο του 1890 ιδρύθηκε ο ‘’Σύλλογος της Σχολής Οικιακής Οικονομίας’’ του Άμστερνταμ (Vereniging De Amsterdamsche Huishoudschool) με την Τζέλτζ ντε Μπος- Κέμπερ πρόεδρο του συμβουλίου. Με τη συγκέντρωση ικανοποιητικού χρηματικού ποσού από δωρεές, παρά τις απόψεις ορισμένων, που θεωρούσαν περιττή

---

[352] Τα πρωινά μαθήματα ήταν για κυρίες και αργότερα δημιουργήθηκαν και βραδινά μαθήματα για υπηρέτες και λίγο αργότερα ακολούθησαν τα μαθήματα για τα παιδιά των εργατών την Τετάρτη το απόγευμα, όπου μάθαιναν να παρασκευάζουν απλά γεύματα, χαμηλού κόστους. Δέκα μήνες μετά την ίδρυση της σχολής τα μαθήματα παρακολουθούσαν εκατόν δέκα τέσσερις κυρίες, δώδεκα παιδιά και είκοσι έξι υπηρέτριες, που δούλευαν στην κουζίνα. K. Hoogveen, ό.π., σ. 39.

[353] Το 1893 έγιναν οι πρώτες κεντρικές εξετάσεις για δασκάλες-και έτσι μπορούσε να αποκτήσει κανείς το ‘πρώτο ολλανδικό δίπλωμα για δασκάλα μαγειρικής σχολής’-Eerste Nederlandsche Diploma voor Kookschool lerares-, ήταν στην αρχή διάρκειας ενός έτους και αργότερα έγινε δύο. Για την εκπαίδευση ήταν απαραίτητο να έχει κανείς προαιρετικές γνώσεις και επομένως πολλοί μαθητές είχαν την ανώτερη επαγγελματική σχολή σαν προαιρετικές σπουδές. K. Hoogveen, ό.π., σ. 39.

[354] «Οι εσωτερικές μαθήτριες με εσωτερικές δασκάλες ήταν σαν μια οικογένεια και μάθαιναν όλες τις τέχνες, που χρειάζεται μια γυναίκα στο δικό της σπίτι ή το σπίτι κάποιου άλλου. Οι μαθήτριες, που δεν ήταν εσωτερικές παρακολουθούσαν μαθήματα και στη συνέχεια γίνονταν κατάλληλες για να διδάξουν την Οικιακή Οικονομία, θεωρητικά και πρακτικά στο σχολείο, ή θα μπορούσαν να εργασθούν ως υπηρέτριες. Εκτός αυτών τα κορίτσια λαϊκών τάξεων θα μπορούσαν να μάθουν για την οικονομία την καθαριότητα, την αξία των τροφίμων και τη μαγειρική». J. Naber, ό.π., σ. 126.

[355] Η Jeltje de Bosch- Kemper αγωνίστηκε με μεγάλο ενθουσιασμό για τα κορίτσια της εργατικής τάξης και πραγματοποίησε διαλέξεις σε όλη τη χώρα, για να προωθήσει τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας. Στην αναφορά της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ τη σχολική χρονιά 1897 – 1898 διαβάζουμε: «Είναι ένα σπάνιο φαινόμενο να υπάρχει ένα ειδικό σχολείο σαν το δικό μας, που ιδρύθηκε χωρίς τη βοήθεια του κράτους και που επιβιώνει χωρίς καμιά επιχορήγηση από το κράτος ή από το δήμο, αλλά εντούτοις έχει κάποια οικονομική άνεση . Αυτή η καλή οικονομική κατάσταση οφείλεται στο γεγονός ότι στα μαθήματα, για τα οποία ζητάμε υψηλότερα δίδακτρα, υπάρχει μεγάλη συμμετοχή και αυτό έχει ως αποτέλεσμα το σχολείο να μπορεί να κάνει πολλά για τις ανάγκες των κοριτσιών της εργατικής τάξης. Έτσι από τις εξακόσιες πενήντα έξι μαθήτριες, που επισκέφτηκαν το σχολείο μας την περασμένη χρονιά, τριακόσιες πενήντα επτά προέρχονταν από την εργατική τάξη». J. Naber, ό.π., σ. 145.

την εκπαίδευση αυτής της μορφής[356], την 1η Σεπτεμβρίου 1891, ιδρύθηκε η πρώτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας, με διευθύντρια τη Σούζ Μέιμπουμ (Suze G.F. Meyboom), παλιά μαθήτρια της Σχολής Μαγειρικής της Χάγης[357]. Η λειτουργία 'οικοτροφείου', στη σχολή, αποτελούσε την ειδοποιό διαφορά από τη Σχολή Μαγειρικής της Χάγης, αφού προσέφερε ολοήμερη οικοκυρική εκπαίδευση στις μαθήτριες, με τη διδασκαλία των μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας, Μαγειρικής, Επεξεργασίας Ρούχων και Υγιεινής.

Το παράδειγμα της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ, ακολούθησε και η Σχολή της Χάγης, η οποία την 1η Μαΐου του 1892, συμπεριέλαβε στο πρόγραμμά της μαθήματα Οικιακής Οικονομίας, και μετονομάστηκε σε «Σχολή Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας». Παρόμοια πορεία είχαν και Σχολές Μαγειρικής στο Ρότερνταμ και στο Χάρλεμ (Harlem).

Η εκπαίδευση στα του οίκου περιλάμβανε κυρίως οικιακές ασχολίες, που πραγματοποιούνταν από τις οικότροφες μαθήτριες, όπως το πλύσιμο των πιάτων, το στρώσιμο του τραπεζιού, το ξεσκόνισμα και το φτιάξιμο του δωματίου τους. Παράλληλα παρέχονταν μαθήματα Μαγειρικής, Σιδερώματος, Ραφής των Ρούχων, Μανταρίσματος, Λογιστικής και Πρώτων Βοηθειών. Υπήρχε επίσης και μάθημα Οργάνωσης και Διαχείρισης του Σπιτιού το οποίο δίδασκε η διευθύντρια της σχολής. Για τις ανάγκες της

[356] Το 1890 η Jeltje de Bosch- Kemper επιδικώκοντας ενημέρωση των κατοίκων του Άμστερνταμ έφτιαξε ένα φυλλάδιο, στο οποίο περιέγραφε τη σημασία μιας εκπαίδευσης στα του οίκου. Ανέλυε τις διάφορες ομάδες, για τις οποίες προοριζόταν η εκπαίδευση αυτή και εξηγούσε τι ήθελε να πετύχει με τα μαθήματα αυτά. Το μάθημα για δασκάλες, για παράδειγμα, είχε ως στόχο να μάθουν οι δασκάλες το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, έτσι ώστε αυτές με τη σειρά τους να διδάξουν το μάθημα στα παιδιά της εργατικής τάξης. Στο φυλλάδιο δίνεται πολύ προσοχή στη διδακτική πλευρά της εκπαίδευσης στα του οίκου. Οι μητέρες όμως αισθάνονταν προσβεβλημένες και δε θεωρούσαν τη σχολή απαραίτητη, επειδή οι ίδιες είχαν μάθει το νοικοκυριό από τη μητέρα τους και, στη συνέχεια, θα το μάθαιναν στις κόρες τους. Δεν έβλεπαν με ποιο τρόπο το σχολείο αυτό θα μπορούσε να συνεισφέρει και γιατί ένα σχολείο έπρεπε να αναλάβει τη δουλειά αυτή. Η Bosch – Kemper έλεγε, πως δεν έχουν όλες οι καλές νοικοκυρές το 'χάρισμα της παράδοσης'. J. Naber, ό.π., σ. 123.

[357] Γύρω στο 1893 άρχισε η εκπαίδευση για υπηρέτριες στη Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ, όπου συμμετείχαν τέσσερις μαθήτριες. «Τα τέσσερα κορίτσια ήρθαν μετά από επίσκεψη στο σπίτι και μετά από πολλή επιχειρηματολογία για να παρακολουθήσουν μια για τότε πολύ περίεργη εκπαίδευση, με τον όρο ότι θα αποζημιώνονταν για το μισθό που έχαναν, ότι θα έμεναν δωρεάν και ότι θα έτρωγαν καλά το μεσημέρι». Το ενδιαφέρον για την εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας με τον καιρό μεγάλωνε και έτσι το μάθημα εντάχθηκε και σε άλλα σχολεία. Παραδίδονταν βραδινά και μεσημεριανά μαθήματα σε μερικά θέματα της οικιακής οιικονομίας. Το 1896 διορίστηκε δασκάλας Οικιακής Οικονομίας η Leliman – Bosch, ενώ την ίδια χρονιά εγκαινιάστηκε το καινούριο κτήριο της Σχολής της Χάγης.

Περισσότερα στοιχεία για τα τμήματα και τη φοίτηση των μαθητριών σε κάθε μάθημα πληροφορούμαστε από τους ετήσιους απολογισμούς της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ των ετών 1896/97 και 1905. Υπήρχαν εκπαιδευτικά τμήματα (για οικονόμους, δασκάλες μαγειρικής και τροφογνωσίας, δασκάλες Οικιακής Οικονομίας - ξεχωριστά τμήματα για Σιδέρωμα, Κοπτική και Ραπτική, Οικιακή Οικονομία, Πλυντική ρούχων, κ.ά. – μαθήματα για οικότροφους, μαθήματα Μαγειρικής για διάφορες κατηγορίες. Παραρτήματα 18, 19 και 20.

σχολής, προσλήφθηκαν μία οικονόμος, μία δασκάλα για το μάθημα του Σιδερώματος, μία νοσοκόμα και μία εκπαιδεύτρια Λογιστικής[358].

Τόσο στο Άμστερνταμ[359] όσο και στη Χάγη προσλήφθηκε αρχιτέκτονας για την οικοδόμηση νέων κτιρίων, που θα περιλάμβαναν κουζίνες για το μάθημα Μαγειρικής, δωμάτια για το μάθημα της Πλυντικής και Σιδερωτικής, δωμάτια για τη Ραπτική, αίθουσες θεωρίας, σαλόνια και υπνοδωμάτια.

Η επιρροή της Τζελτζ βαν Μπος-Κέμπερ οδήγησε το 1893 στην ίδρυση «Σχολής Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας» στο Άρνχεμ (Arnhem), και ένα χρόνο αργότερα στο Νίτζμεγκεν (Nijmegen). Την ίδια χρονιά ιδρύθηκε στο Άλκμααρ (Alkmaar) «Σχολή Οικιακής Οικονομίας και Βιομηχανίας» και το 1895 στην Ουτρέχτη «Σχολή Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας».

Στο ξεκίνημά τους οι σχολές Οικιακής Οικονομίας, δεδομένου ότι δεν ήταν αποδέκτες κρατικής επιχορήγησης, δέχτηκαν την οικονομική συνδρομή των μαθητριών, γεγονός όμως που απέκλειε τη φοίτηση των νέων κοριτσιών, που προέρχονταν από την εργατική τάξη σε αντίθεση με αυτά της αστικής τάξης[360].

---

[358] Τα μαθήματα μαγειρικής οργανώθηκαν γρήγορα σε άριστο βαθμό. Το 1892 οργανώθηκε μία κεντρική εξεταστική για τους δασκάλους των σχολείων της Χάγης, του Άμστερνταμ και του Ρότερνταμ. Το σχολείο του Χάρλεμ δεν πήρε μέρος και έτσι δεν αναγράφεται πουθενά. Η πρώτη εξέταση για 'δασκάλα στη μαγειρική' έγινε τον Ιούλιο του 1893. Η επιτροπή αποτελούνταν από τις διευθύντριες και τα μέλη του συμβουλίου (ένα από κάθε σχολείο) των τριών σχολείων. Οι εξετάσεις έγιναν τα επόμενα χρόνια στη Χάγη, στο Ρότερνταμ και Άμστερνταμ. Αποτελούνταν από τη γραπτή απάντηση ερωτήσεων (τρεις ώρες), μαγειρική (τρεις ώρες), προφορικά (μισή ώρα) και να κάνουν μάθημα σε μαθητές (μισή ώρα). Ήταν σημαντικό να μπορεί κανείς να μεταδίδει τις γνώσεις του. K. Hoogveen, ό.π., σσ. 29-30.

[359] Στα εγκαίνια του καινούριου σχολείου του Άμστερνταμ στις 3 Μαΐου του 1895 γράφει μία δημοσιογράφος της κυριακάτικης εφημερίδας των Νέων της Ημέρας:
«Ενώ οι ιδρύτριες της σχολής Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ φαίνεται να καθρεφτίζονται σε ό, τι καλύτερο έχει να δώσει το εσωτερικό και το εξωτερικό, αποτελούν όμως σύνολο, στο οποίο μπορεί να καθρεφτιστεί το εσωτερικό και το εξωτερικό με τη σειρά τους. Είναι ευχαρίστησή μου να βλέπω πως όσον αφορά το κτίσιμο και τη διακόσμηση και την τρίχρονη δοκιμασία δεν υπάρχει τίποτα στο Λονδίνο ή στο Βερολίνο, που να μπορεί να συγκριθεί με την αρμονία αυτής της σχολής. Δεν πιστεύω ότι στο πλάτος των απόψεων, στην καθαρότητά της, στον καλό συνδυασμό πρακτικής και ποίησης, μπορεί να βρεθεί κάτι κάπου καλύτερο. Αυτή η Ολλανδική εκτέλεση μιας διεθνούς σκέψης πέτυχε. Μας κάνει μερικές φορές καλό να δίνουμε τις δάφνες στον εαυτό μας, μετά από μια δίκαιη σύγκριση σε δικά μας και ξένα πράγματα, για κάποιο δικό μας προϊόν». J. Naber, ό.π., σ. 142. Να αναφέρουμε ότι στη σχολή Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ κατά το πρώτο έτος λειτουργίας της διδάσκονταν μαθήματα για οικότροφες μαθήτριες, για ημερήσιους μαθητές, μαθήματα μαγειρικής για νεαρές κυρίες, για παντρεμένες και για υπηρέτες. Επίσης μαθήματα μαγειρικής για νοσοκόμες και για εκπαιδεύτριες, μαθήματα Οικιακής Οικονομίας, Σιδερώματος, πλυσίματος, κοψίματος και ραψίματος για νεαρές κυρίες, εκπαίδευση για τη φροντίδα των ασπρορούχων, Μανταρίσματος, Λογιστικής, Φυσικής. Amsterdamsche Huishoudschool – Jaarverslag 1896/1897 (Ο πρώτος απολογισμός της σχολής Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ- ετήσιος απολογισμός 1896/1897. Γενικά Αρχεία του Κράτους του Άμστερνταμ. Παράρτημα 18.

[360] Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα από το βιβλίο της Leliman – Bosch: «…η εκπαίδευση αυτή ήταν πρωτοβουλία ιδιωτών, χωρίς κανόνες και φυσικά δε γινόταν να μην πλαστεί με διάφορες ιδέες, οι οποίες ήταν πολύ διαφορετικές, τόσο στον τρόπο εκπαίδευσης, όσο στις αρμοδιότητες, τη νομική θέση και το μισθό των δασκάλων, τις αίθουσες και τη διακόσμησή τους κ.λπ. Περισσότερη ομοιομορφία ήταν απαραίτητη». M.E. Leliman – Bosch, *De geschiedenis van het huishoudonderwijs in Nederland*, *(Η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στην Ολλανδία),* Ρότερνταμ 1933, σ. 58.

Κατόπιν επιθυμίας των οπαδών των σχολών Οικιακής Οικονομίας, εντάχθηκε το μάθημα της Μαγειρικής και της Οικιακής Οικονομίας και στα *επαναληπτικά σχολεία*, στα οποία παρακολουθούσαν βραδινά μαθήματα απόφοιτες των δημοτικών σχολείων, που δεν συνέχισαν τις σπουδές τους, προκειμένου να επαναλάβουν τις γνώσεις, που είχαν διδαχτεί στο δημοτικό σχολείο (αυτά λειτούργησαν μέχρι τη δεκαετία του 1950). Έτσι από το 1894 στη Χάγη, με την πρωτοβουλία του υπεύθυνου δημοτικού συμβούλου εκπαίδευσης, παραδίδονταν μαθήματα Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας σε τέσσερα επαναληπτικά σχολεία[361]. Το παράδειγμα αυτό ακολούθησαν και οι πόλεις Λάιντεμπν (Leidedn) και Ντελφτ (Delft). Τα μαθήματα αυτά δεν είχαν επαγγελματικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι ο στόχος τους δεν ήταν η επαγγελματική εκπαίδευση των μαθητριών, αλλά η γνωριμία τους με την τέχνη της Μαγειρικής και η σωστή εφαρμογή της. Έτσι το 1896 το μάθημα της Μαγειρικής διεξαγόταν σε κτήριο στο Άμστερνταμ σε ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες – κουζίνες[362].

Αντίστοιχα μαθήματα επίσης πραγματοποιούνταν από τις δημοτικές αρχές και την ‘‘Εταιρία για τη Χρησιμότητα του Γενικού’’, (Maatschappij tot Nut van ‘t Algemeen) (η οποία ιδρύθηκε το 1764 με στόχο την καταπολέμηση της φτώχειας και την ευημερία του λαού), καθώς επίσης και από το Σύνδεσμο για τον αγώνα κατά του αλκοολισμού (Volksvond tot Vestrijding van Drankmisbruik), ο οποίος υποστήριζε οικονομικά τα σχολεία της Ουτρέχτης και του Ζούτφεν (Zutphen). Το 1895 η «Βιομηχανική Σχολή Οικιακής Οικονομίας» της Ουτρέχτης έδωσε προτεραιότητα εγγραφής και παρακολούθησης σε νέες προερχόμενες από την εργατική τάξη.

Το 1902 με την αλλαγή του νόμου για θέματα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης εντάχθηκαν τα μαθήματα της Μαγειρικής και της Οικιακής Οικονομίας στο πρόγραμμα των

---

[361] Η διαμάχη, που υπήρξε στη Χάγη ανάμεσα στο συμβούλιο της μαγειρικής και σχολής Οικιακής Οικονομίας, οδήγησε στην απόλυση της διευθύντριας και της υποδιευθύντριας της σχολής (1899), οι οποίες ήθελαν να εργασθούν σε ένα ξεχωριστό σχολείο για τα κορίτσια και τις γυναίκες της εργατικής τάξης, στις εργατικές συνοικίες. Zestig jaar huishoudonderwijs 1888-1948, *Van Haagsche Kookschool tot Huishoudschool Laan van Meerdervoort, (Εξήντα χρόνια εκπαίδευσης οιικιακής οικονομίας 1888-1948, Από Σχολή Μαγειρικής της Χάγης σε Σχολή Οικιακής Οικονομίας Λαν βαν Μέρντερβουρντ),* Χάγη 1948, σ. 14.

[362] Η Jeltje de Bosch- Kemper υποστήριξε πως η μαγειρική είναι ισότιμο μάθημα και πως θα έπρεπε να διδάσκεται από το δάσκαλο του επαναληπτικού σχολείου. «…Το σχολείο πρέπει να είναι προετοιμασία για τη ζωή, αυτός ο όρος της πρακτικής ακούγεται όλο και πιο συχνά και αναρωτιέμαι τι χρειάζεται η νεαρή γυναίκα περισσότερο από την τέχνη της προετοιμασίας του φαγητού, την καθαριότητα, την οικονομία και τη συνεννόηση. Η τέχνη του να βρίσκεις καλό φαγητό με λίγα χρήματα, όπως συμβαίνει στις περισσότερες οικογένειες, είναι κάτι που πρέπει να μαθευτεί. Ένα παιδί δεν μαθαίνει από μόνο του να διαβάζει και να γράφει, να πλέκει και να ράβει και έτσι και να πλένει και να μαγειρεύει. Η υγεία του ανθρώπου, η δύναμη να εργαστεί, η αντοχή του ενάντια στις αρρώστιες, εξαρτώνται σε μεγάλο μέρος εάν υπακούει ή όχι στους κανόνες της Υγιεινής. Αυτή η γνώση δεν είναι πολυτελείας, δεν είναι επιστήμη, που μπορεί να λείψει του ανθρώπου χωρίς να προκαλέσει ζημιά». J. Naber, *Het leven en werken van Jeltje de Bosch Kemper*. (*Η ζωή και το έργο της Τζέλτζ ντε Μπος Κέμπερ),* Χάρλεμ 1918, σ. 150.

επαναληπτικών σχολείων του Άμστερνταμ. Η ανταπόκριση των μαθητριών υπήρξε μεγάλη[363].

Λόγω έλλειψης καλής διαχείρισης το *Σχολείο Μαγειρικής* της Χάγης έκλεισε το 1903. Εντωμεταξύ οι Τάιντεμαν-Βερσκούλ και Γκρέβ (Tydeman- Verschool και Greve), (διευθύντρια και υποδιευθύντρια της Σχολής Οικιακής Οικονομίας της Χάγης) το Σεπτέμβριο του 1899 ίδρυσαν μαζί με δύο δασκάλες της Σχολής Μαγειρικής της Χάγης τη Σχολή Οικιακής Οικονομίας «Λάαν βαν Μέρντερβουρτ» (Laan van Meerdervoort). Αυτό το σχολείο παρέμεινε μικρό και ειδικεύτηκε στην εκπαίδευση δασκάλων Οικιακής Οικονομίας. Λόγω όμως μηδαμινής οικονομικής υποστήριξης, τα δίδακτρα ήταν υψηλά και έτσι αποκλείονταν οι μαθήτριες, που προέρχονταν από την εργατική τάξη[364].

Λόγω της αύξησης του αριθμού των επαναληπτικών σχολείων και του ενδιαφέροντος από τις νέες για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, προέκυψε το πρόβλημα της έλλειψης δασκάλων. Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα, η Σχολή Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ διοργάνωσε εξετάσεις για δασκάλες Μαγειρικής στα επαναληπτικά σχολεία[365].

Η αναγκαιότητα της επιστημονικής παρεχόμενης εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας οδήγησε στη δημιουργία ινστιτούτου Οικιακής Οικονομίας[366]. Στα πλαίσια της εκπαίδευσης του διδακτικού προσωπικού η Τζέλτζ ντε Μπος-Κέμπερ και η Σουζ Μέιμπουμ (Suze Meyboom) πραγματοποίησαν εκπαιδευτικά ταξίδια στις Βρυξέλλες, στη Βέρβιερς (Verviers), στη Γλασκώβη και στο Εδιμβούργο.

---

[363] Εννιακόσια (900) κορίτσια δήλωσαν συμμετοχή και χωρίστηκαν σε εννιά (9) σχολεία, το καθένα με τέσσερις τάξεις.

[364] Zestig jaar huishoudonderwijs 1888-1948, *Van Haagsche Kookschool tot Huishoudschool Laan van Meerdervoort. (Εξήντα χρόνια εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας 1888-1948. Από Σχολή Μαγειρικής της Χάγης σε Σχολή Οικιακής Οικονομίας Λαν βαν Μέρντερβουρτ),* Χάγη 1948, σ. 14.

[365] Αυτές οι εξετάσεις ήταν για τις δασκάλες του δημοτικού, οι οποίες μετά από εκπαίδευση ενός χρόνου θα μπορούσαν να πάρουν το δίπλωμα για δασκάλα μαγειρικής σε επαναληπτικά σχολεία. Αυτό δεν τους έδινε το δικαίωμα να διδάσκουν στις σχολές Οικιακής Οικονομίας, ήταν μόνο για την εκπαίδευση του λαού. I. vander Velde, *Vernieuwingsstreven binnen het Nederlandse onderwijs in de periode 1900-1940, (Εκσυγχρονισμός στην ολλανδική εκπαίδευση την περίοδο 1900-1940)*, I. W. van Hulst, I. vander Velde en G. Th.M. Verhaak. Groningen 1970, σ. 210.

[366] Το 1898 έγιναν οι πρώτες εξετάσεις για το δίπλωμα της δασκάλας Οικιακής Οικονομίας. Μετά από λίγο καιρό έκανε την εμφάνισή της η εκπαίδευση για δασκάλα στην επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο, ενώ το όνομα 'δασκάλα σχολής μαγειρικής' άλλαξε σε 'δασκάλα μαγειρικής και τροφογνωσίας'. Στην αρχή γίνονταν δεκτές στην εκπαίδευση για δασκάλα, αυτές που είχαν ταλέντο και έδειχναν ενδιαφέρον, αργότερα αυτό άλλαξε, και έγινε προϋπόθεση η εκπαίδευση καθώς και η δίχρονη προηγούμενη εκπαίδευση της οικονόμου, η οποία αποτελούσε τη βάση. M.E. Leliman – Bosch, *De geschiedenis van het huishoudonderwijs in Nederland (Η Ιστορία της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας στην Ολλανδία)*, Ρότερνταμ 1933, σ. 7.

Ταυτόχρονα όμως πραγματοποιούνταν και άλλα μαθήματα για μάγειρες στο ναυτικό, για νταντάδες, για κουφούς και για εργάτριες σε εργοστάσια[367].

Τα γυναικεία «σχολεία εργασίας»[368], που δημιουργήθηκαν αργότερα, ήταν ένας συνδυασμός «βιομηχανικής σχολής και Οικιακής Οικονομίας», και δεν αποσκοπούσαν στη εκμάθηση ενός επαγγέλματος. Η αναγκαιότητά τους όμως ήταν ορατή, λόγω της ανυπαρξίας φοίτησης μαθητριών της εργατικής τάξης στις σχολές Οικιακής Οικονομίας, ενώ στις βιομηχανικές σχολές δε διδάσκονταν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Έτσι το 1901, ιδρύθηκε στη Χάγη ένα «Σχολείο Εργασίας» για κορίτσια της εργατικής τάξης, ενώ το 1908, στο Κιούλενμποργκ (Culenborg) ιδρύθηκε η «Βιομηχανική Σχολή Οικιακής Οικονομίας» με μαθητικό δυναμικό αποκλειστικά προερχόμενο από εργατικές οικογένειες.

Το 1900 ιδρύθηκε ο «Σύλλογος των Διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας» με σκοπό τη βελτίωση της εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία. Τα μέλη του συλλόγου ήταν δασκάλες και διευθύντριες. Για την εποχή εκείνη, αυτό ήταν ασυνήθιστο, γιατί

[367]Θα ήταν πολύ δύσκολο να περιγραφούν όλα τα μαθήματα διότι οι πληροφορίες δεν το επιτρέπουν και επιπροσθέτως υπήρχαν διαφορές ανάμεσα στα διάφορα σχολεία, οι οποίες προκύπτουν από τη διαφορετικότητα των διδασκομένων μαθημάτων και τη διάρκειά τους. Δεν επεδίωκαν την ομοιομορφία γιατί πίστευαν ότι : «… ήταν πρακτική εκπαίδευση που έπρεπε να ταιριάζει με τα ήθη και τα έθιμα της καθημερινής ζωής και να μην είναι σε όλη την Ολλανδία η ίδια». M. Goote, ό.π., σ. 210.

[368] Τα γυναικεία σχολεία εργασίας δεν έχουν σχέση με την εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας, αξίζει όμως να σημειώσουμε ελάχιστα στοιχεία γι' αυτά, δεδομένου ότι έχουν πολλά κοινά σημεία.
Τα κορίτσια της εργατικής τάξης δεν συνέχιζαν την εκπαίδευσή τους μετά το δημοτικό σχολείο. Η συνέχεια της εκπαίδευσης των κοριτσιών από τις υψηλότερες τάξεις δεν ήταν καλύτερη. Το 1907, έξι χιλιάδες οκτακόσια κορίτσια εγκατέλειψαν το δημοτικό σχολείο, χίλια από τα οποία, πήγαν στη γενική εκπαίδευση και δύο χιλιάδες επτακόσια σε επαγγελματικά σχολεία, άρα 95% δεν ακολουθούσε κάποια εκπαίδευση.
Η μοναδική εκπαίδευση, που μπορούσαν να παρακολουθήσουν τα κορίτσια της εργατικής τάξης ως συνέχεια, ήταν το Σχολείο Εργασίας και Μάθησης του Άμστερνταμ. Το 1898 το δημοτικό συμβούλιο του Άμστερνταμ έδωσε την άδεια να δοθούν μαθήματα μαγειρικής στα κορίτσια, που ήταν στις τελευταίες τάξεις στο σχολείο αυτό. Το 1905 δημιουργήθηκε από το αναδιοργανωμένο Σχολείο Εργασίας και Μάθησης η ολοκληρωμένη εκπαίδευση στην Ανοικτή Σχολή Οικιακής Οικονομίας. Το 1898 στην εθνική έκθεση για τη γυναικεία εργασία (Nationale Tentoonstelling voor Vrouwenarbeid) ο E. Fokker μιλάει υπέρ των γυναικείων σχολείων εργασίας. Στα σχολεία αυτά έπρεπε να υπάρχουν εκτός από τα μαθήματα ραπτικής και μαθήματα Οικιακής Οικονομίας. Τα σχολεία ήταν για τα 'απλά' κορίτσια. Στη Γερμανία και στην Ελβετία υπήρχαν τα «Frauenarbeitsschulen» και ήταν παρόμοια με αυτά, που ήθελε και ο E. Fokker. Το 1905 ιδρύθηκε το πρώτο γυναικείο σχολείο εργασίας στο Deventer, το 1908 ιδρύθηκε ένα στο Ρότερνταμ και το 1910 ένα σχολείο ραπτικής στο Harderwijk ονομάστηκε Σχολείο Γυναικείας Εργασίας. Εκτός από την συνέχιση του δημοτικού, παραδίδονταν μάθημα σε χρήσιμες χειρωνακτικές εργασίες, μαγειρική, επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο, Οικιακή Οικονομία, τροφογνωσία και γνώσεις σχετικά με την υγεία. Ο στόχος αυτού του είδους εκπαίδευσης, περιγράφεται από την Leliman- Bosch ως εξής:
«(...) στα παιδιά, που είναι δώδεκα ή δεκατριών χρονών, και που έχουν εγκαταλείψει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και έχουν πραγματικά το δικαίωμα στην εκπαίδευση και πρέπει να καθοδηγηθούν, είναι απαραίτητο να τους προξενήσουμε χαρά και αγάπη για την εργασία στο σπίτι. Τα κορίτσια από τις πιο απλές οικογένειες, μπορούν να λάβουν κάποια διδασκαλία, έτσι ώστε να μπορούν σαν μελλοντικές νοικοκυρές, να προστατέψουν καλύτερα την οικογένειά τους από τη φτώχεια και την εγκατάλειψη». Leliman –Bosch, ό.π., σ. 104.

υπήρχαν πάντα ξεχωριστοί σύλλογοι, άλλοι για τις δασκάλες και άλλοι για τις διευθύντριες. Πολλές δασκάλες και διευθύντριες έγιναν μέλη του συλλόγου αυτού[369].

Οι σχολές Οικιακής Οικονομίας δεν επιχορηγούνταν από το κράτος με αποτέλεσμα τη δημιουργία οικονομικών προβλημάτων και κοινωνικής αναγνώρισης. Για το λόγο αυτό πολλά σχολεία χρησιμοποιούσαν την ονομασία της «Βιομηχανικής Σχολής Οικιακής Οικονομίας», έτσι ώστε να αναγνωριστούν επίσημα[370]. Στον κατάλογο των σχολείων του παραρτήματος 21, από την αναφορά στο έτος ίδρυσής τους, παρατηρείται το γεγονός ότι πολλά σχολεία λειτουργούσαν επί χρόνια χωρίς επιχορηγήσεις, με αποτέλεσμα τη διδασκαλία μαθημάτων μόνο Ραπτικής, και όχι Οικιακής Οικονομίας λόγω οικονομικής ανεπάρκειας. Το κράτος επιχορηγούσε τις αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας γύρω στο 1921, όταν πλέον αυτές πέρασαν στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Παιδείας (Παράρτημα 22). Ήδη από το 1907 η Βουλή ζητούσε να ρυθμιστεί νομικά η επαγγελματική εκπαίδευση. Το 1910 δημοσιεύθηκε η έκθεση κρατικής επιτροπής σχετικά με την αναδιοργάνωση της εκπαίδευσης[371].

---

[369] Την 1η Δεκεμβρίου 1931, ο σύλλογος απαρτιζόταν από τετρακόσια σαράντα δύο μέλη. Μία από τις πρώτες δραστηριότητες του συλλόγου, ήταν η διοργάνωση εξετάσεων για τις δασκάλες. Σύντομα μετά τη λειτουργία των σχολών Οικιακής Οικονομίας, έγιναν εξετάσεις για δασκάλες. Η επιτροπή αποτελούνταν από τη διοικητική επιτροπή και τις διευθύντριες των σχολείων της Χάγης, του Άμστερνταμ και του Ρόττερνταμ. Το 1898, τα σχολεία του Arnhem, Nijmegen, Groningen, ζήτησαν την άδεια να λάβουν και αυτά μέρος στις εξετάσεις. Αυτό οδήγησε στην δημιουργία μιας κεντρικής επιτροπής, που αποτελούνταν από διοικητικά μέλη σχολείων, και είχε σκοπό τη διοργάνωση εξετάσεων σε ολόκληρη την εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας. Η κεντρική επιτροπή αποφάσιζε για την προαγωγή ή όχι των υποψηφίων, ενώ ο ρόλος των διευθυντριών και των διδασκαλισσών ήταν συμβουλευτικός. Το γεγονός αυτό δεν ήταν αποδεκτό από τις δεύτερες και έτσι δημιουργήθηκε ο σύλλογος των δασκάλων, που έγινε υπεύθυνος για τις εξετάσεις. Το σύστημα αυτό λειτούργησε από το 1901 έως την εφαρμογή του νόμου για την επαγγελματική εκπαίδευση (Nijverheidsonderwijswet), οπότε οι εξετάσεις του συλλόγου αναγνωρίστηκαν επίσημα και προάχθηκαν σε κρατικές εξετάσεις.
Άλλες δραστηριότητες του συλλόγου δασκάλων ήταν: η δημιουργία βιβλιοθήκης, ταμείου υποστήριξης (αργότερα μετονομάστηκε σε Aleyda Wolff fond), επιτροπής προπαγάνδας, γραφείου μεσολάβησης για τις οικονόμους με δίπλωμα, η διοργάνωση καλοκαιρινών μαθημάτων και η δημιουργία επαγγελματικών ομάδων. Το 1931 ο σύλλογος απαρτίζονταν από τετρακόσια σαράντα δύο μέλη. Τελικά, ο σύλλογος ενώθηκε το 1932 με το σύλλογο για την καλυτέρευση της βιομηχανικής εκπαίδευσης για κορίτσια και ονομάστηκε ''σύλλογος για τις δασκάλες επαγγελματικής εκπαίδευσης για κορίτσια''. I. Van der Velde, «De onderwijssituatie rond 1900» («Η κατάσταση της εκπαίδευσης γύρω στο 1900»), *Vernieuwingsstreven binnen het Nederlandse onderwijs in de periode 1900-1940 (Προσπάθεια ανανέωσης στην ολλανδική εκπαίδευση την περίοδο 1900-1940),* J.W.v.Hulst, I. Van der Velde en G. Th. M. Verhaa, Groningen 1970, σ. 77.

[370] Από το 1902, ο επιθεωρητής της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης De Groot, ήταν και πρόεδρος των εξετάσεων. Αυτό συνέβαλε στο γεγονός ότι το 1905 οι σχολές να επιχορηγούνταν, το πόσο βέβαια δεν ήταν σημαντικό, αλλά όμως αποκτούσαν επίσημη αναγνώριση. Από το 1906 τα διπλώματα του συλλόγου υπογράφονταν και από έναν εκπρόσωπο του κράτους και έτσι αναγνωρίζονταν επίσημα. I. Van der Velde, ό.π.

[371] Στην έκθεση αυτή παρουσιάζονταν οι πρωτοβουλίες ιδιωτών σαν «καλές προσπάθειες», αλλά τα σχολεία «τηρούσαν μόνο ένα μέρος των όρων, τους οποίους επέβαλε εκείνη η εποχή και επίσης, η εκπαίδευση αυτή δεν ήταν καλά οργανωμένη: το μεγαλύτερο μέρος της δεν ενέπιπτε στα νομικά πλαίσια, και έτσι η επιτήρηση αυτών των σχολείων δεν ήταν η αρμόζουσα». I. Van der Velde, ό.π.

Το 1915 είχε συζητηθεί ένα Σχέδιο νόμου στη Βουλή, αλλά το προσωρινό κείμενο – Σχέδιο γνωστοποιήθηκε τέσσερα χρόνια αργότερα[372]. Από την 1η Ιανουαρίου 1920, ο νόμος τέθηκε σε εφαρμογή. Εκτός από την εκπαίδευση στα του οίκου και τη γυναικεία εργασία, ο νόμος ρύθμιζε και την αγροτική εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας. Η εκπαίδευση αυτή άρχισε στο Βένταμ (Veendam) το 1909 με μαθήματα, που αφορούσαν τόσο στις οικιακές εργασίες όσο και στις επαγγελματικές δραστηριότητες των αγροτισσών (Παράρτημα 23). Το 1911 η εκπαίδευση αγροτισσών επεκτάθηκε στο Λάιεροπ (Lierop) και το 1913 λειτούργησε η κρατική Αγροτική σχολή Οικιακής Οικονομίας ‘’Ντε Ρολλεκέιτ’’ (“De Rollecate”), με την εκπαίδευση της δασκάλας στην αγροτική Οικιακή Οικονομία. Ο νόμος αυτός αποτέλεσε την απαρχή της ομοιομορφοποίησης της εκπαίδευσης, δεδομένου ότι ρύθμιζε θέματα όπως οι εξετάσεις, ο διορισμός, η νομική θέση και ο μισθός των δασκάλων.

Συνολικά ο κατάλογος των σχολείων Οικιακής Οικονομίας όπως παρουσιάστηκε στο Α΄ Διεθνές Συνέδριο Οικιακής Οικονομίας στο Φρίμπουργκ το 1908 είναι ο εξής:[373] Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Χάρλεμ, το οποίο δημιουργήθηκε το 1891. Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Ρότερνταμ, το 1891. Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Άμστερνταμ, το 1891. Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στη Νιμέγκ (Nimègue) το 1894. Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Άρνχεμ (Arnhem), το 1894. Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στην Ουτρέχτη (Utrecht), το 1895. Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Άλκμαρμ (Alkmaarm) το 1896. Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Γκρόνινγκεν (Groningen) το 1898. Σχολείο Οικιακής Οικονομίας Λάαν Μέρντερβουρτ (Laan v. Meerdervoort) στη Χάγη, το 1899. Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Ζβέλ (Zwolle), το 1899. Σχολείο Κουζίνας στο Ζούτφεν (Zutphen), το 1899. Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Σάινταμ (Schiedam) το 1900. Επαγγελματικό Σχολείο για κορίτσια στη Χάγη, το 1901. Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Ντόρντερχτ (Dordrecht), το 1901.

---

[372] Leliman Bosch, *De geschiedenis van het huishoudonderwijs in Nederland (Η Ιστορία της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας στην Ολλανδία)*, Rotterdam 1933, σ.55. Vari, *L’ insegnamento dell’ educazione e dell’ economia domestica,* Μιλάνο 1930, σσ. 20-23.

[373] S.G.F. Meyboom, *Congrès International d’enseignement ménager*, Fribourg 29-30 Septembre 1908, σσ. 133-142. Να σημειώσουμε ότι η S.G.F. Meyboom ήταν η διευθύντρια της Σχολής του Άμστερνταμ όπου το 1905, λειτουργούσαν εκπαιδευτικά μαθήματα για εκατόν πενήντα τέσσερις μαθητές τα οποία αφορούσαν την εκπαίδευση για οικονόμους, δασκάλου μαγειρικής και διαιτολογίας, δασκάλου στην επεξεργασία πλυσίματος των ρούχων και υπηρέτες. Ταυτόχρονα λειτουργούσαν και ξεχωριστά τμήματα για διακόσιοι ογδόντα τέσσερις μαθητές, που αφορούσαν μαθήματα μαγειρικής, Οικιακής Οικονομίας, πλυσίματος, στρωσίματος τραπεζιού, σερβιρίσματος, Μανταρίσματος, δεσίματος επιδέσμων, φροντίδας ασπρορούχων. Verslag, de Nieuwe Huishoudschool, 1905. (Ετήσιος απολογισμός της Σχολής του Άμστερναμ, 1905). Φάκ. Q 1083. Prospectus nieuwe Huishoukschool te Amsterdam, φάκ. 863.029.

Νέο Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Άμστερνταμ, το 1904 (Παράρτημα 19). Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Άμερσφουρτ (Amersfoort), το 1905. Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Μίντελμπεργκ (Middelburg), το 1905. Επαγγελματικό Σχολείο για κορίτσια στο Ντέβεντερτ (Deventer), το 1905. Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Γκούλεμποργκ (Gulemborg), το 1905. Επαγγελματικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στο Λεουβάρντεν (Leeuwarden), το 1906.

1.14. ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Η Ουγγαρία πριν τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο (1914-1918) αποτελούσε το μεγαλύτερο τμήμα της Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας. Με τη συνθήκη του Τριανόν το 1920, διαμορφώθηκε σε ανεξάρτητο κράτος[374].

Οι κατηγορίες των σχολών Οικιακής Οικονομίας στην Ουγγαρία το 1922, ταξινομούνταν ως εξής :[375]

1. Αστικές και αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, δέκα στον αριθμό. Δύο από αυτές ήταν καθολικές, ενώ οι υπόλοιπες υπάγονταν στο κράτος ή στους δήμους και ήταν πολυδογματικές. Η μία από τις καθολικές υποστηριζόταν από κυρίες της Αγγλίας, ενώ η άλλη από την «Κοινωνική Αποστολή». Προϋπόθεση εγγραφής ήταν η κατοχή απολυτηρίου λυκείου ή διπλώματος δασκάλας.
2. Το κράτος όριζε μαθήματα Οικιακής Οικονομίας διάρκειας δυόμιση ημερών την εβδομάδα, σε κάθε χωριό όπου κατοικούσαν περισσότερες από είκοσι (20) νέες, οι οποίες είχαν εκπληρώσει τη φοίτησή τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Σε κάθε χωριό, όπου υπήρχαν περισσότερες από σαράντα (40) μαθήτριες, το κράτος ίδρυε μια σχολή Οικιακής Οικονομίας, με δώδεκα ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα (δύο μισές ημέρες), συνολικής διάρκειας τριών ετών, με ειδικευμένες δασκάλες. Στην Ουγγαρία το 1922 λειτουργούσαν σαράντα έξι (46) αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας.

Εκτός απ' αυτά τα σταθερά σχολεία, το υπουργείο Γεωργίας διατηρούσε μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο *περιοδεύοντα μαθήματα*, στα οποία δύο ή τρεις δασκάλες παρέδιδαν μαθήματα έξι εβδομάδων σε χωριά. Η υλικοτεχνική υποδομή των μαθημάτων βάρυνε τις δασκάλες, οι οποίες προμηθεύονταν τα απαραίτητα υλικά για το μάθημα της Μαγειρικής,

---

[374] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος, Λαρούς, Μπριτάννικα*, τ. 47, Πάπυρος, 1991, σσ. 225, 232. *Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σία, τ. 19, σσ. 209, 212.

[375] Comtesse Zichy, «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 88-89.

της Πλυντικής, της Ραπτικής, της Καλλιέργειας Λαχανόκηπου και άλλα. Λόγω όμως ανεπάρκειας πόρων για τη διατήρησή τους, τα μαθήματα αυτά διακόπηκαν.

1.15. ΠΟΛΩΝΙΑ

Από το 10ο αιώνα μ.Χ. η Πολωνία ήταν ένα ανεξάρτητο κράτος. Το συνέδριο της Βιέννης (1815) διαμέλισε την Πολωνία μεταξύ των τριών όμορων δυνάμεων, παραχωρώντας τη Βαρσοβία στη Ρωσία. Η εξέγερση του 1863 μετά την καταστροφή των τριών αυτοκρατοριών, Ρωσίας, Αυστρίας και Γερμανίας (1917-18), οδήγησε στην ανεξαρτητοποίηση της Πολωνίας.[376].

Η Εκπαιδευτική Επιτροπή, το πρώτο Υπουργείο της Δημόσιας Εκπαίδευσης, που υπήρχε στην Ευρώπη, το 1773 εισήγαγε στα σχολεία μαθήματα γεωργικά, εθνικής οικονομίας, τεχνών και επαγγελμάτων. Οι Πολωνές συνειδητοποίησαν ότι στην οικονομική ανάπτυξη της ταλαιπωρημένης από εχθρικές κατακτήσεις χώρας τους ο ρόλος τους ως νοικοκυρών και μητέρων δεν ήταν αμελητέος. Για να τον πραγματώσουν καλύτερα κατανόησαν την ανάγκη να διδαχτούν τη θεωρία και να τελειοποίησουν την πρακτική της τέχνης του νοικοκυριού.

Η κόμισσα Ζαμόισκα (Zamoyska)[377], χήρα του στρατηγού Ζμόισκι (Zmoyski) που εξορίστηκε για τον πατριωτισμό της και τελείωσε τις ημέρες της στη Γαλλία, ίδρυσε στο Κόρνικ (Kornik) το 1882, την πρώτη σχολή Οικιακής Οικονομίας, κάνοντας την αρχή για την περαιτέρω επέκταση αυτής της εκπαίδευσης και σε άλλες περιοχές.

Η σκέψη, που την οδήγησε στην ίδρυση της σχολής, ήταν η γεφύρωση των κοινωνικών τάξεων της εποχής, επαναλαμβάνοντας τα λόγια του Ντίκενς, που εξέφραζαν αυτή τη

---

[376] *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σία, τ. 20, σσ. 801, 804.

[377] Η άμεση και τακτική επαφή ήταν για την ιδρύτρια το πιο ισχυρό μέσο δράσης. Κάθε μέρα, με την έναρξη των μαθημάτων, η κόμισσα Ζαμόισκα είχε μια στενή και οικεία συζήτηση με τις μαθήτριές της, που ήταν κάτι σαν ηθική επισκόπηση όλων των ζητημάτων αρχών, μεθόδου και εφαρμογής. Ήξερε να κατεβαίνει στο επίπεδο των μαθητριών της, για να τις κάνει να φτάσουν ως εκείνη, και διήγειρε το ζήλο τους και τη σκέψη τους, προσπαθώντας έτσι να κατακτήσει τη συνεργατικότητά τους. Πάντα πρόθυμη να αντιδράσει ενάντια στα εθνικά ελαττώματα και να τα καταπολεμήσει, τις δίδασκε να «σέβονται αυτό που είναι καλό, να διορθώνουν αυτό που είναι κακό και να κατακτούν αυτό που είναι χρήσιμο». Συχνά ανέπτυσσε αυτά τα αξιώματα: «Να υπάρχει μια θέση για κάθε πράγμα και το κάθε πράγμα να είναι στη θέση του». «Αυτό που αξίζει να γίνεται, αξίζει να γίνεται καλά». «Μια στιγμή μας επιτρέπει να εξοικονομούμε χρόνο».
Το έργο της προόδευε όταν ένα διάταγμα του πρίγκιπα Βίσμαρκ εξόρισε από την Πολωνία, που ήταν προσαρτημένη στην Πρωσία τριάντα χιλιάδες άτομα. Ανάμεσά τους και η Ζαμόισκα. Εξόριστη, μετέφερε το ινστιτούτο του Κόρνικ στα ριζά των Καρπαθίων, στην αυστριακή Πολωνία, στο Κούτσνισε, όπου με τα ίδια προγράμματα και τις ίδιες μεθόδους το τόσο γόνιμο και φωτισμένο έργο της διαδόθηκε ευρύτατα το 1900. Comtesse Platers – Syberg, «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 111.

σκέψη: «να καλλιεργήσει στους πλούσιους μεγαλύτερο σεβασμό για τους φτωχούς και στους φτωχούς μεγαλύτερη φιλανθρωπία για τον πλούσιο».

Έτσι διαμορφώνοντας το σπίτι της σε *σπίτι-σχολή*, συγκέντρωσε γύρω της δύο κατηγορίες ατόμων: τις νοικοκυρές και τις βοηθούς, καθώς και τις μαθήτριες, κορίτσια από εύπορες τάξεις και κορίτσια από εργατικές τάξεις.

Το πρόγραμμα των σπουδών Οικιακής Οικονομίας περιλάμβανε τα μαθήματα: Μαγείρεμα, Αρτοποιία, Γαλακτοκομία, Κονσέρβες και Προμήθειες, Σερβίρισμα Τραπεζιού και Υποδοχής, Φρεσκάρισμα και Σιδέρωμα, Κοπή, Ραπτική και Μπάλωμα, Στρώσιμο κρεβατιών, Συντήρηση στρωμάτων, Συντήρηση Επίπλων, Εργασίες Νοσοκόμας, Φαρμακείο, Βοτανολογία, Αγρόκτημα και Εκτροφή Ζώων, Λαχανόκηπο, Λογιστικά, Δίπλωμα και Πακετάρισμα και Τραγούδι, στο οποίο το Ινστιτούτο του Kornik έδινε ιδιαίτερη σημασία από Παιδαγωγικής άποψης.

Όταν η περιοχή της Βαρσοβίας παραχωρήθηκε στη Ρωσία, η Πλάιτερς- Σάιμπεργκ (Platers-Syberg) μετά από μακρόχρονες σπουδές στη Γαλλία ίδρυσε το 1891 στο Τζιλίτζκι (Chyliczki) Σχολή Οικιακής Οικονομίας.

Τα πρώτα χρόνια του 20^{ού} αιώνα, η Μαρία Ιωάννα Κλενιέβσκα (Marie-Jean Kleniewska) ίδρυσε υπό το έμβλημα «Θεός και Πατρίδα» την «Ένωση των κύκλων των ιδιοκτητών και των αγροκτημόνων» (Ζιεμιάνκι) και λειτούργησε σε όλο το βασίλειο της Πολωνίας, σχολές Οικιακής Οικονομίας για τη λαϊκή τάξη. Οι ιδιοκτήτες της επαρχίας κατανόησαν την κοινωνική και οικογενειακή σπουδαιότητα αυτής της εκπαίδευσης. Τα μέσα δράσης του εθνικού τους στόχου ήταν οι κύκλοι των αγροτισσών, οι διαλέξεις και τα περιοδεύοντα μαθήματα των σχολών.

Ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος βρήκε στο βασίλειο έντεκα (11) σχολές Οικιακής Οικονομίας για νεαρές χωριατοπούλες, από τις οποίες οι επτά (7) είχαν ιδρυθεί και διευθύνονταν από την Ένωση ιδιοκτητών και αγροκτημόνων. Επιπλέον η Ένωση διηύθυνε μια σχολή Οικιακής Οικονομίας και Υφαντουργίας στο Γκρότζις (Grodzice) και μια «Σχολή Διευθυντριών Ασύλων και Διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας» στη Βόλα Ιρζιμόβσκα (Wola Irzymowska), κοντά στη Βαρσοβία.

Εκτός από την ένωση των «Ζιεμιάνκι», η ιδιωτική πρωτοβουλία ασχολήθηκε επίσης πολύ ενεργά με τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας και έτσι κάθε αγρόκτημα, κάθε τομέας, κάθε πύργος ήταν μια εστία διδασκαλίας, όπως τα Γκόχοτζι (Gohotzy), Κράιζνεκ (Kryszynek), Κράσιτζν (Krasiczyn), Μαριόκα (Marjowka) κ.ά.

Πριν το 1917 σε όλα αυτά τα ιδιωτικά σχολεία είχε απαγορευθεί η θεωρητική διδασκαλία, ενώ επιτρεπόταν η παρακολούθηση πρακτικών μαθημάτων, όπως για παράδειγμα του

Νοικοκυριού, της Χειροτεχνίας και της Υφαντουργίας. Έτσι τα κορίτσια μετά από τρίμηνη διάρκεια φοίτησης, μπορούσαν να ανταποκριθούν με τελειότητα στα μελλοντικά τους οικιακά καθήκοντα.

Η κίνηση οικιακής εκπαίδευσης της γυναίκας στη Γκαλίτσι (Galicie), υπό την αυστριακή εξάρτηση, αναπτυσσόταν πιο ελεύθερα. Εκτός από τη σχολή του Κρούζνικε (Kruznice), λειτουργούσαν εκεί οι σχολές της Ρουστζα ντ' Αλμπίγκοβα (Ruszcza d' Albigowa), όπου η διδασκαλία γινόταν στη μητρική γλώσσα. Η ''Εταιρία διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας'', που ιδρύθηκε από μαθήτριες του Κρούζνικε (Kruznice) με την πριγκίπισσα Κζαρτόρισκα (Czartoryska), εκλαΐκευε τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας με διαλέξεις και περιοδεύοντα μαθήματα, καταλήγοντας στην ίδρυση της Παιδαγωγικής Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Σνόπκοβ (Snopkow).

Ο πόλεμος κατέστρεψε σχεδόν όλες τις σχολές Οικιακής Οικονομίας των «ιδιοκτητών και αγροκτημόνων» του βασιλείου. Πολλές έγιναν νοσοκομεία ή ορφανοτροφεία[378].

Το 1914, υπήρχαν μόνο τριάντα τρία σχολεία με επαγγελματικά μαθήματα. Από αυτά λειτουργούσαν τότε δύο σχολεία Οικιακής Οικονομίας και δύο επαγγελματικά, το ένα στη Κρακοβία και το άλλο στη Βαρσοβία.

Η πραγματική ανάπτυξη της επαγγελματικής μόρφωσης των γυναικών άρχισε μετά την απελευθέρωση της Πολωνίας. Έτσι το 1929, λειτουργούσαν στην Πολωνία τετρακόσια πενήντα τέσσερα (454) σχολεία, ειδικά και επαγγελματικά τμήματα τεχνών και επαγγελμάτων και επτά (7) τεχνικά διδασκαλεία.

Στο πρόγραμμα των επαγγελματικών σχολείων της Πολωνίας σημαντική θέση κατείχε η γενική μόρφωση, όπως εξάλλου συνέβη και στη Γαλλία, στην Ελβετία και στο Βέλγιο, όπου ένα μέρος αφιερωνόταν στη διανοητική ανάπτυξη των μαθητών, ενώ το μάθημα του Σχεδίου διδασκόταν σε όλες τις τάξεις με επιτυχή αποτελέσματα, επειδή οι Πολωνές επιδίδονταν θαυμάσια σ' αυτό.

Η εκλογή της ύλης, που αναγραφόταν στα προγράμματα των επαγγελματικών σχολείων, αποσκοπούσε στην αποφυγή της απομάκρυνσης της γυναίκας από το σπιτικό της, αλλά ταυτόχρονα και στην ενίσχυσή της με ικανότητες για επαγγελματικό βιοπορισμό. Στα πλαίσια αυτά διδασκόταν πρώτα Ραπτική, Ασπρορουχική, Ραπτική Φορεμάτων, Πλεκτική, Κεντητική, Καλλιτεχνική Υφαντική, Ποικιλτική και Διακοσμητικό Σχέδιο, ενώ αργότερα προστέθηκαν η Βιβλιοδετική, η Ωρολογοποιία, η Κατασκευή Κοσμημάτων και άλλα.

[378] Comtesse Platers – Syberg, ό.π., σσ. 109-113.

Τα σχολεία Οικιακής Οικονομίας, τα σχολεία των γεωργικών βιομηχανιών, όπως τα σχολεία κονσερβοποιίας καρπών και γάλατος, τα σχολεία της ορνιθοτροφίας (πουλερικά κάθε λογής, λαγοί, κ.λπ.) αποτελούσαν χωριστό άξονα.

Επίσης δημιουργήθηκαν και σχολεία με προορισμό να μορφώνουν τις γυναίκες, ώστε να διευθύνουν άσυλα, ορφανοτροφεία, βρεφοκομικούς και παιδοκομικούς σταθμούς κ.λπ. Και ακόμη επρόκειτο να ιδρυθούν σχολεία υπαλλήλων ξενοδοχείων ύπνου, χημικής βιομηχανίας και σχολεία συμπληρωματικής εκπαίδευσης για τις εργάτριες των βιομηχανικών εργοστασίων[379].

Από το 1918, το έργο της εκπαίδευσης στα του οίκου πήρε άλλη ώθηση. Το Snopkow, παρά το θάνατο της ιδρύτριάς του, επαναλειτούργησε. Η ένωση των ‘’Ζιεμιάνκι’ (“Ziemianki”) άνοιξε ξανά τέσσερα από τα παλιά της σχολεία και ίδρυσε Σχολή Οικιακής Οικονομίας στο Uwieliny, κοντά στη Βαρσοβία, όπου οι μαθήτριες του δεύτερου έτους τελειοποιούνταν είτε στη Μαγειρική και τη Φροντίδα του Σπιτιού, είτε στη Γαλακτοκομία και Τυροκομία, στην Εκτροφή των Ζώων και στις Καλλιέργειες.

Η εκπαίδευση της αγροτικής Οικιακής Οικονομίας χαρτογραφείται στις παρακάτω περιοχές ως εξής:

- Μιροσλάβιτς (Miroslawice), Μαρισίν (Marysin), Κλέντζιν (Klenczyn), Νάλεκτζοβ (Naleczow), Ίβιλινι (Ywieliny), που υπάγονταν στους ‘’ Ζιεμιάνκι’’ και δέχονταν μαθήτριες λαϊκής τάξης, στο παλιό βασίλειο της Πολωνίας.
- Του ίδιου τύπου Κόσκιελεκ (Koscielec), που ιδρύθηκε από τον αββά Κακολέβσκι (Kakolewski) και διευθύνονταν από τις τοπικές αρχές.
- Τζμπραμόβιτζ (Jbramowice), που ιδρύθηκε από τις Αδελφές του Σαίντ Νόρβερτ (Saint Norbert).
- Καρτσζόβκα (Karczowka), που ιδρύθηκε από τις κυρίες της Ιερής Καρδιάς (Sacre-Coeur).
- Μαρτζανόβκα (Marjanowka), που ιδρύθηκε από τις Δούλες του Θεού (Servantes de Dieu).
- Κράσινιν (Krasinin), που ιδρύθηκε από τη Μέμπλε Κοσμόβσκα (Meble Kosmowska).
- Γκολαστζίζνα (Golaczyzna), που διευθύνονταν από το Υπουργείο Γεωργίας.
- Στη Γαλικία (Galicie): Αλμπιγκόβα (Albigowa), υπό την εποπτεία των τοπικών αρχών.

[379] «Τα επαγγελματικά σχολεία στην Πολωνία», *Ελληνίς*, τ. 12, Δεκέμβριος 1929, σσ. 260-261.

- Μπατσόβικε (Bachowice), που ιδρύθηκε από τον αββά Γκόλμπα (Golba).
- Ποδεγκρότζι (Podegrodzie), που ιδρύθηκε από τους χωρικούς της περιοχής του Νόβισατζ (Nowy-Sacz) και διευθύνονταν από τις τοπικές αρχές.
- Στην Ποζνάνι (Posnanie): Νιέταζκοβ (Nietazkow), που ανήκει στη διεύθυνση Γεωργίας του Πόσεν (Posen). Επίσης Όστροβιτε (Ostrowite) στην Πομερανί(Pomeranie).
- Λούμποτζεσνα (Luboczesna) κοντά στο Πόσεν, που χτίστηκε από τη Μητέρα Λεντοσόβσκα (Ledochowska).
- Μπιτζγκόστζα (Bydgoszcza), που διευθύνονταν από τις τοπικές αρχές.

Η συμβολή της εθνικής κυβέρνησης στη διάδοση της επαγγελματικής οικιακής εκπαίδευσης περιοριζόταν στην εν μέρει ή και εξ ολοκλήρου οικονομική συντήρηση πολλών Σχολών.

Οι δύο ομάδες των αγροτικών δημοτικών σχολείων και των σχολείων Οικιακής Οικονομίας υπάγονταν στο Υπουργείο Γεωργίας. Τα μέσα αγρονομικά σχολεία και τα αστικά σχολεία, που λέγονταν «κεντρικές τάξεις» υπάγονταν στο Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, ενώ τα σχολεία, που διευθύνονταν από μοναχές, υπάγονταν στο Υπουργείο Θρησκευμάτων και το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης.

Καθώς το διδακτικό σώμα αυτών των σχολείων διαπίστωσε ότι το επίσημο πρόγραμμα δεν ανταποκρινόταν στο σύνολο των αναγκών και ιδιαίτερα στο στόχο της πνευματικής ανάπτυξης της σύγχρονης κοπέλας της εξοχής, που δεν ήταν προετοιμασμένη λόγω έλλειψης της δημόσιας εκπαίδευσης του προηγούμενου καθεστώτος, η ‘’Εταιρεία Σχολών Οικιακής Οικονομίας’’ της Ένωσης Ζιεμιάνκι επεξεργάστηκε με τη βοήθεια ενός παιδαγωγικού σώματος ένα καινούργιο πρόγραμμα που υπέβαλε για έγκριση στον Υπουργό[380].

Για να αποκτήσει η εκπαίδευση στα του οίκου στην Πολωνία την πρέπουσα σημασία, διοργανώνονταν πολλές διαλέξεις και συγκεντρώσεις των «κύκλων των αγροτισσών».

[380] Τα σχολεία περιλάμβαναν εκτός από το σχολικό κτήριο: ένα χώρο όπου βρίσκονται οι στάβλοι, τα κοτέτσια και τα χοιροτροφεία. Επίσης ένας λαχανόκηπος και μερικά χωράφια για την καλλιέργεια σιτηρών αποτελούσαν το μικρό πρότυπο αγρόκτημα.
Τα σχολεία μεριμνούσαν για τη βελτίωση της ράτσας των χοίρων και των πουλερικών, που είχαν στη διάθεσή τους. Η μεγαλύτερη προσοχή δίνονταν στη ράτσα κότας, που λεγόταν Ζιελονονότσκι (το πράσινο ποδάρι). Διδάσκονταν χειροτεχνίες και εκτός από τη ραπτική, διδάσκονταν ακόμα το βελονάκι, το κέντημα και τον αργαλειό.
Ως μέσο προπαγάνδας, η εταιρία της «Διδασκαλίας γνωριμίας με την πατρίδα» διοργάνωνε πολλές φορές το χρόνο εκδρομές σε ιστορικές τοποθεσίες, επισκέψεις στην Κρακοβία, τη παλιά πρωτεύουσα και στα μουσεία της, στην Τσεστόκοβα, εθνικό προσκύνημα της Παναγίας, στη Βιελιέτσκα, στο αλιευτικό κέντρο, στην Νταμπρόβα, στο κέντρο ορυχείων, σε αγροτικές επιχειρήσεις και αγροκτήματα πρότυπα, που στοχεύουν στην επίδειξη των επιστημονικών γνώσεων, που ήδη έχουν αποκτήσει οι μαθήτριες. Comtesse Platers – Syberg, ό.π., σ. 115.

Επιθεωρήτριες, δασκάλες Οικιακής Οικονομίας, είτε κυβερνητικές είτε απεσταλμένες της Ένωσης των "Ζιεμιάνκι" ή της εταιρίας εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας, επισκέπτονταν όλη τη χώρα και με τις συμβουλές και τις υποδείξεις τους προωθούσαν την πρόοδο σε κάθε κλάδο της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας, επιτηρώντας με ζήλο την ανάπτυξή της.

Επιπλέον η ένωση «Ιδιοκτητών και Αγροκτημόνων» άνοιξε μία παιδαγωγική σχολή Οικιακής Οικονομίας στο Πούλαβι (Pulawy), κοντά στο Επιστημονικό Ινστιτούτο Γεωργίας, εξασφαλίζοντας τους καλύτερους καθηγητές, καθώς η σχολή δεχόταν μόνο κορίτσια, που είχαν απολυτήριο λυκείου.

Το 1922 λειτουργούσαν οι εξής τρεις Παιδαγωγικές Σχολές: Snopkow κοντά στο Λβόβ (Lwow), Pulawy κοντά στο Λούμπιλιν (Lublin) και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Βαρσοβίας.

Επίσης η εκπαίδευση αγροτικής Οικιακής Οικονομίας επεκτεινόταν και σε τρεις σχολές Οικιακής Οικονομίας και απευθυνόταν σε κορίτσια των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων:

- *Κούζνικε (Kuznice*) κοντά στο Ζάκοπαν (Zakopane),
- *Τζιλίτζκι (Chuliczki*) κοντά στη Βαρσοβία και
- *Πνιέβο(Pniewo)* (υπό τη διεύθυνση της Ουρσουλίνας Ηγουμένης κόμισσας Λεντοσόβσκα)[381].

1.16. ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Η Ρουμανία αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος το 1878[382].

Η πρώτη σχολή Οικιακής Οικονομίας ιδρύθηκε στο Βουκουρέστι με το όνομα «Κρατική Εξωτερική Σχολή Οικιακής Οικονομίας», το 1901, από τον Σπίβο Χάρετ (Spivo C. Haret), Υπουργό Δημόσιας Εκπαίδευσης της Ρουμανίας, υπέρμαχο της εκλαΐκευσης της πρακτικής και χρηστικής διδασκαλίας. Αυτή η σχολή-μοντέλο οργανώθηκε κατά τον ελβετικό τύπο με προσαρμογές στις ανάγκες της χώρας.

Το Υπουργείο Δημόσιας εκπαίδευσης της χώρας είχε σκοπό τη λειτουργία και οργάνωση σχολών Οικιακής Οικονομίας. Για το λόγο αυτό το 1900 η Έλεν Ντιμιτρέσκο (Helene M. Demetresco), διευθύντρια της σχολής, επιμορφώθηκε στην Ελβετία σε θέματα, που αφορούσαν σ' αυτό τον τομέα.

---

[381] Comtesse Platers – Syberg, ό.π., σσ. 113-115.

[382] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 52, Πάπυρος, 1991, σσ. 268, 279-280. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 21, σ. 178.

Το 1909, στη Σχολή του Βουκουρεστίου φοιτούσαν εξήντα (60) μαθήτριες, οι οποίες παρακολουθούσαν πρακτικά μαθήματα τεσσάρων εβδομάδων, για τα δύο πρώτα χρόνια, Μαγειρέματος, Πλυσίματος και Σιδερώματος, Κοπτικής και Υφαντικής υπό την καθοδήγηση διδασκαλισσών[383]. Τον τρίτο χρόνο ελάμβανε χώρα η πρακτική άσκησή τους σε ένα από τα εργαστήρια της επιλογής τους, και τις απογευματινές ώρες διδάσκονταν τα θεωρητικά μαθήματα: Οικιακή Οικονομία, Χημεία Τροφίμων, Αριθμητική, Θρησκευτικά, Έννοιες Φυσικών Επιστημών, Κηπουρική, Υγιεινή και Λαϊκή Ιατρική.

Στα Παιδαγωγικά τμήματα φοιτούσαν δασκάλες και μαθήτριες απόφοιτες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που επιθυμούσαν να διδάξουν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας.

Στο Σασύ (Sachy) ιδρύθηκε άλλη Σχολή Οικιακής Οικονομίας, η οποία λειτουργούσε υπό την αιγίδα της A.B.Y. πριγκίπισσας Μαρίας της Ρουμανίας.

Σε ορισμένα αγροτικά κέντρα της χώρας λειτουργούσαν κρατικές αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, λόγω της αναλγησίας της ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε ό,τι αφορούσε στη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας και της κοινωνικής της σπουδαιότητας[384].

Από το 1907, η υποχρεωτική πλέον διδασκαλία του μαθήματος στα δευτεροβάθμια σχολεία, από την ηλικία των δώδεκα ετών, με πρακτικό τρόπο περιλάμβανε στις μικρές τάξεις το Μπάλωμα και την Καθαριότητα, ενώ στις μεγαλύτερες τάξεις το Μαγείρεμα.

Ένα επίσης ιδιαίτερο ζήτημα, που αφορούσε στη χώρα της Ρουμανίας, ήταν αυτό που ονόμαζαν «εθνική οικιακή εκπαίδευση» και αφορούσε στην εθνική φορεσιά και εθνική πυρογκραβούρα[385].

---

[383] Στο Βουκουρέστι υπήρχαν δύο σχολές Οικιακής Οικονομίας (*Σχολή Οικιακής Οικονομίας «Φιλιπέσκο» και «Ploesti»)*, που λειτουργούσαν τόσο καλά, ώστε δέχονταν τακτικά παραγγελίες και ετοίμαζαν γεύματα υψηλών απαιτήσεων, τα οποία έστελναν στα σπίτια. Οι δυνατότητες και η σωστή προετοιμασία των γευμάτων εξάλλου μπορούσε να διαπιστωθεί και από τους ξένους, που παρευρέθησαν σε γεύμα Συνεδρίου από την Εταιρεία των βιομηχάνων του πετρελαίου της Campina, όπου το γεύμα είχε παραγγελθεί στη σχολή Οικιακής Οικονομίας του Ploesti, το δε σερβίρισμα έγινε από τις ίδιες τις μαθήτριες, οι οποίες είχαν φροντίσει και για τη μεταφορά των φαγητών. Ε. Παπανδρέου «Από το 14^{ο} Διεθνές Γεωργικό Συνέδριο του Βουκουρεστίου», *Ελληνίς*, τ. 10, Οκτώβριος 1929, σσ. 216-217.

[384].Η. Demetresco*,* «Note sur l' Enseignement Ménager en Roumanie*», Le Conseiller de la famille* (1909-1910)», 4, Avril 1909, σ.87. Η. Demetresco, «Notice sur l'Enseignement Ménager en Roumanie», 3^{ο} *Congrès International d'enseignement ménager*, V-41-11, Βρυξέλλες 1910, , σσ. 1-2.

[385] Η εθνική φορεσιά, που ήταν πολύ όμορφη, σιγά-σιγά εγκαταλείφθηκε από τις χωρικές. Ο αγώνας ενάντια στην απώλεια αυτής της εθνικής παράδοσης διεξάγονταν ταυτόχρονα από δύο φορείς: από τις κυρίες της καλής κοινωνίας που φορούσαν τη ρουμανική μπλούζα σαν τουαλέτα πολυτελείας και από το κράτος. Το κράτος είχε οργανώσει, στα σχολεία όλων των χωριών και στα επαγγελματικά σχολεία της πόλης, μαθήματα εθνικού κεντήματος. Οι χωρικές, που δεν ήταν πια σε ηλικία σχολείου, δούλευαν σπίτι τους και έστελναν τα έργα τους στο σχολείο, το οποίο τα διοχέτευε στα καταστήματα των πόλεων.

Η εθνική πυρογκραβούρα, η γκραβούρα πάνω σε ξύλο, ο εβενισμός διδάσκονταν κυρίως σε νεαρούς της επαρχίας. Στην εξοχή τα έπιπλα συνήθως κατασκευάζονταν όλα από τους χωρικούς. Maracineano,

Η κατώτατη γενική αγροτική εκπαίδευση ήταν διάρκειας τεσσάρων ετών για τα κορίτσια, που εξακολουθούσαν σπουδή σε άλλο σχολείο ή επτά ετών για όσα δεν θα ακολουθούσαν το πρόγραμμα, που εφαρμοζόταν στις πόλεις[386].

Στα τετρατάξια αυτά σχολεία διδάσκονταν μεθοδικά εκτός από τα γενικά μαθήματα, την Υγιεινή και τις χειρωνακτικές εργασίες, ενώ στην τέταρτη τάξη το κυριότερο μάθημα ήταν αυτό της *Γεωργίας*[387].

Η ιδιωτική πρωτοβουλία αντικατέστησε το ρόλο του κράτους ιδρύοντας αρκετές σχολές αυτού του τύπου έως το 1904, οπότε με πρωτοβουλία του Υπουργείου Γεωργίας ιδρύθηκαν αρχικά επτά ειδικά αγροτικά σχολεία, των οποίων ο αριθμός ανήλθε τα χρόνια, που ακολούθησαν τα είκοσι. Στόχος τους ήταν η διάδοση επιστημονικών τρόπων καλλιέργειας και εκμετάλλευσης, αλλά και η διανοητική και ηθική ανύψωση της αγροτικής οικογένειας. Η διάρκεια σπουδών ήταν τριετής και απαραίτητο προσόν για την εισαγωγή των μαθητριών ήταν η κατοχή απολυτηρίου του δημοτικού σχολείου[388].

Μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο κατόπιν παράκλησης των κοινοτήτων, το Υπουργείο Παιδείας ίδρυσε ακόμη δεκαπέντε ειδικά αγροτικά σχολεία[389]. Λόγω έλλειψης διδακτικού χώρου, η διδασκαλία αρχικά πραγματοποιούνταν στα γραφεία των διαφόρων δημαρχιών ή στα σπίτια ιδιωτών που τα παραχωρούσαν δωρεάν, μέχρι τη στιγμή που το κράτος παραχώρησε οικοτροφεία για τις εσωτερικές μαθήτριες, τα οποία στελεχώθηκαν στην αρχή από ιδιωτικές προσφορές και κατόπιν εξοπλίστηκαν από τα έσοδα των σχολείων. Κατά τη διάρκεια της τετραετούς φοίτησης οι μαθήτριες, που ήταν απόφοιτες τετραταξίου δημοτικού σχολείου, διδάσκονταν Γενικές Γνώσεις, Υγιεινή, Βρεφοκομία,

---

«Enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ. 116-118.

[386] Η διαφορά της τετραετούς διάρκειας σπουδών ή της επταετούς οφειλόταν στο γεγονός ότι τα χωριατόπουλα λόγω των αποστάσεων, του κρύου και των γεωργικών εργασιών, που τα απασχολούσαν, δε φοιτούσαν πάντοτε τακτικά και γι' αυτό σε πολλά χωριά οι ιδιοκτήτες των κτημάτων διευκόλυναν με δικά τους μέσα τη μετάβαση των παιδιών στο σχολείο ή άλλοι έκτιζαν στο χωριό σχολεία μικτά με δικά τους έξοδα. Ε. Παπανδρέου «Από το 14ο Διεθνές Γεωργικό Συνέδριο του Βουκουρεστίου», *Ελληνίς*, τ. 10, Οκτώβριος 1929, σ. 213.

[387] Κοντά σε κάθε τέτοιο σχολείο οργανώνονταν εργαστήρια, όπου φοιτούσαν 62.000 παιδιά, από τα οποία τα 30.000 ήταν κορίτσια. Εκεί μάθαιναν με πρακτικό τρόπο την Καλλιέργεια της γης, Μελισσοκομία, Κτηνοτροφία, Σηροτροφία, Υφαντική, Κατασκευή χαλιών, Μαγειρική και τις άλλες εργασίες του σπιτιού. Ε. Παπανδρέου «Από το 14ο Διεθνές Γεωργικό Συνέδριο του Βουκουρεστίου», *Ελληνίς*, ό.π.

[388] Από την ίδρυση των σχολείων αυτών, οκτακόσια κορίτσια πήραν δίπλωμα. Από αυτά τα δύο τρίτα με το γάμο τους έκαμαν φωτισμένες αγροτικές οικογένειες και τα υπόλοιπα έγιναν δασκάλες ή ίδρυσαν εργαστήρια υφαντικής, όπου δίδασκαν και απασχολούσαν τα κορίτσια και τις γυναίκες των χωρικών το χειμώνα. Ε. Παπανδρέου «Από το 14ο Διεθνές Γεωργικό Συνέδριο του Βουκουρεστίου», *Ελληνίς*, τ. 10, Οκτώβριος 1929, σ. 214.

[389] Τα δεκαπέντε (15) αυτά σχολεία είχαν περισσότερες από χίλιες μαθήτριες και επειδή δεν επαρκούσαν στις αιτήσεις των μαθητριών που ήθελαν να εισαχθούν, κανόνισαν εξετάσεις για κάθε νέα εισαγωγή μαθήτριας. Ε. Παπανδρέου «Από το 14ο Διεθνές Γεωργικό Συνέδριο του Βουκουρεστίου», *Ελληνίς*, ό.π., σ. 214.

Οικιακές Εργασίες, καθώς και Καλλιέργεια Βρώσιμων Φυτών σε ειδική έκταση. Τα θεωρητικά μαθήματα πραγματοποιούνταν τις απογευματινές ώρες, ενώ οι πρακτικές ασκήσεις τις πρωινές[390].

Όφελος από τη λειτουργία των σχολείων αυτών, εκτός των τακτικών μαθητριών, αποκόμιζαν και οι χωρικές, οι οποίες διδάσκονταν, με συστηματικό τρόπο, οικιακές εργασίες, όπως τρόπους διατήρησης τροφών και μεθόδους απλής και πρακτικής επίπλωσης των αγροτικών οικιών.

Στα είκοσι έξι (26) *τεχνικά σχολεία* της Ρουμανίας, που ιδρύθηκαν και υπάγονταν στο Υπουργείο Παιδείας, με τετραετή φοίτηση, απευθύνονταν στις χωρικές, οι οποίες ήταν απόφοιτες του τετραταξίου δημοτικού σχολείου. Στόχος τους ήταν η εκμάθηση κάποιας τέχνης στις χωρικές με τη διδασκαλία πρακτικών εργαστηριακών μαθημάτων Ραπτικής, Ασπρορούχων και Κεντημάτων, Υφαντικής υφασμάτων και χαλιών και Οικιακής Οικονομίας (Μαγειρική, Σιδέρωμα κ.ά.).

Μετά το 1919 τα διάφορα είδη των αγροτικών σχολείων Οικιακής Οικονομίας αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα στο Βουκουρέστι, αφού αντλούσαν έσοδα για τη συντήρησή τους από τη διατήρηση μικρών εστιατορίων, όπου τα γεύματα και το σερβίρισμα πραγματοποιούνταν ως πρακτική άσκηση από τις μαθήτριες.

Στα Παιδαγωγικά τμήματα φοιτούσαν δασκάλες και μαθήτριες απόφοιτες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που επιθυμούσαν να διδάξουν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας[391].

1.17. **ΣΟΥΗΔΙΑ**

Η Σουηδία το 1813-14 έλαβε μέρος στον αντιγαλλικό πόλεμο όπου και προσαρτήθηκε σ' αυτή η Νορβηγία. Από το 1905 όμως η ένωση με τη Νορβηγία διαλύθηκε και η Σουηδία έγινε ανεξάρτητο κράτος[392].

Η τελειοποίηση του συστήματος της δημόσιας εκπαίδευσης στη Σουηδία ήταν έργο του 19ου αιώνα. Η υποχρεωτική φοίτηση στα σχολεία νομιμοποιήθηκε το 1842.

---

[390] Ετοίμαζαν το φαγητό των εσωτερικών μαθητριών και του προσωπικού και δέχονταν ακόμη παραγγελίες από τις κοντινές πόλεις για την προμήθεια του ψωμιού, γλυκισμάτων, αλλά και γευμάτων ολόκληρων, για γάμους, βαφτίσια ή δεξιώσεις. Δέχονταν παραγγελίες για Ράψιμο ή μπάλωμα, βάψιμο και επιδιόρθωση φορεμάτων ανδρικών και γυναικείων και οι σχολές που δεν ήταν κοντά σε πόλεις ενοικίαζαν και εκμεταλλεύονταν το εστιατόριο του κοντινού σιδηροδρομικού σταθμού ή ετοίμαζαν ειδικά καλαθάκια με κρύα φαγητά για τους ταξιδιώτες. Άλλες πάλι πόλεις είχαν ειδικότητα στην κατασκευή κονσερβών στην τιμή και την ποιότητα, καθώς άλλες έκαναν ωραία βάζα με παλαιά ή νέα σχέδια. Ε. Παπανδρέου «Από το 14ο Διεθνές Γεωργικό Συνέδριο του Βουκουρεστίου», *Ελληνίς*, ό.π., σ. 214.

[391] Maracineano, ό.π., σ. 117.

[392] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος, Λαρούς, Μπριτάννικα*, τ. 54, Πάπυρος, σσ. 393. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σια, τ. 22, σσ. 633, 636-637.

Στα πλαίσια της Βιομηχανικής Επανάστασης και των αλλαγών, που αυτή έφερε στην οικονομία, πολλά από αυτά, που θεωρούνταν προσόντα για την εκπαίδευση μιας κοπέλας, όπως η επίδοσή της στο κέντημα, δεν είχαν πλέον βαρύνουσα σημασία.

Στη *στοιχειώδη εκπαίδευση* το μάθημα της Χειροτεχνίας ήταν υποχρεωτικό. Σ' αυτό προστέθηκε για τα κορίτσια και η πρακτική διδασκαλία της Μαγειρικής. Όλες οι μαθήτριες περνούσαν κατά σειρά από το μαγειρείο του σχολείου, όπου διδάσκονταν όχι μόνο την ετοιμασία των φαγητών, αλλά και τα συστατικά των διαφόρων θρεπτικών ουσιών και τα «μυστήρια» της μαγειρικής οικονομίας[393].

Στη Στοκχόλμη η επαγγελματική εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία ήταν ενθρονισμένη σε όλα τα δημοτικά σχολεία, αφορούσε στα κορίτσια και περιλάμβανε τη Μαγειρική και το Πλύσιμο των Ρούχων, το Σίδερο, την Κοπτική και Ραπτική των Φορεμάτων, το Μπάλωμα και άλλα[394].

Έτσι στα δημοτικά σχολεία της Στοκχόλμης, μετά το μεσημέρι πραγματοποιούνταν η εκπαίδευση για τα κορίτσια, που απέβλεπαν στην άσκηση ενός επαγγέλματος ή του έργου της νοικοκυράς[395].

Τα πετυχημένα παραδείγματα άλλων γειτονικών χωρών ώθησαν την ιδιωτική πρωτοβουλία να προωθήσει τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας, ως ξεχωριστού μαθήματος στα σχολεία.

Η πρώτη προσπάθεια έγινε με την δημιουργία Σχολείου Μαγειρικής από την Χέρτα Ρέτζιους (Hierta Retzius), στη Στοκχόλμη. Η διάρκεια των μαθημάτων ήταν τρίμηνη, ενώ παράλληλα με την πρακτική διδασκαλία πραγματοποιούνταν εξειδικευμένα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας.

Το 1887, δημιουργήθηκε η πρώτη σχολή Μαγειρικής, στο Γκέτερμποργκ (Göteborg) από τους Νίλσον (Nilson). Ήταν τακτικά δομημένη και τα κορίτσια δούλευαν σε ομάδες των τεσσάρων. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνταν τέσσερα έως έξι νοικοκυριά, και το καθένα από αυτά προετοίμαζε το γεύμα για έναν ορισμένο αριθμό άλλων παιδιών.

---

[393] Δ. Βικέλας, *Σουηδία* Αθήνα 1904, σσ. 27, 30-31. «Γυναικεία Αγωγή» εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 27-6-1904.

[394] *Ένωσις Ελληνίδων*, Λογοδοσία του Οικοκυρικού και Επαγγελματικού τμήματος, 1906, Αθήνα 1907, σελ.4-5. «Λόγος της Καλλιρρόης Παρρέν προέδρου της Επαγγελματικής Σχολής κατά τας εξετάσεις αυτής», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 20 Μαΐου 1907, σσ. 2,3.

[395] Στα καταλλήλως εξοπλισμένα μαγειρεία τους πραγματοποιείτο το μάθημα της μαγειρικής με διδάσκαλο έμπειρο μάγειρα, καθώς και καθηγήτρια Χημείας, η οποία κάνει τη χημική ανάλυση των τροφών και διδάσκει όλες τις πρακτικές μεθόδους, με τις οποίες εξετάζεται η ποιότητα του γάλακτος, του βουτύρου και τα συστατικά και οι θρεπτικές ιδιότητες των διαφόρων τροφών. Στη Σουηδία η μαθήτρια ως πρώτη Χειροτεχνία μάθαινε τη μαγειρική. *Ένωσις Ελληνίδων*, Λογοδοσία του Οικοκυρικού και Επαγγελματικού τμήματος, 1906, ό. π., σσ. 6-7. Εφ. *Ακρόπολις* , Πέμπτη 1 Ιουνίου 1906, σ. 1.

Αυτή την προσπάθεια χαιρέτισαν διάφορα δημοτικά διαμερίσματα, δημιουργώντας προγράμματα μαγειρικής, που απευθύνονταν σε εργαζόμενα κορίτσια σε εργοστάσια, με την προετοιμασία φαγητού για τους εργάτες των εργοστασίων.

Η πρώτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας ιδρύθηκε στη Στοκχόλμη το 1889 στο δημόσιο σχολείο του Σαιντ Νικολάι (St-Nicolai). Το 1908 υπήρχαν στη Σουηδία περίπου εκατόν τριάντα (130) σχολές, από τις οποίες οι δώδεκα (12) ήταν παραρτήματα δημοτικών σχολείων, οι τριάντα (30) περίπου παραρτήματα δευτεροβάθμιων σχολείων θηλέων και οι υπόλοιπες ήταν σχολές Οικιακής Οικονομίας σταθερές ή περιοδεύουσες, παραρτήματα δημοτικών σχολείων.

Δεδομένου ότι πολλές από τις σχολικές περιφέρειες ήταν ιδιαίτερα φτωχές, προκρίθηκε η δημιουργία *περιοδευουσών σχολικών μονάδων.* Η πρώτη δημιουργήθηκε το 1901, από την Λότεν Λάγκερστεντ (Lotten Lagerstedt). Αρκετοί φιλόπτωχοι σύλλογοι ενίσχυσαν χρηματικά αυτήν την προσπάθεια. Το μέγεθος του ακροατηρίου μιας τέτοιας τάξης κυμαίνονταν από έξι έως τριάντα άτομα. Οι μαθήτριες προέρχονταν από τις δύο μεγαλύτερες τάξεις του σχολείου ή από τάξεις αποφοίτων και ήταν ηλικίας δώδεκα έως δεκατεσσάρων χρόνων. Κατά κανόνα δεν πλήρωναν καθόλου δίδακτρα, εκτός ίσως από κάποια μικρή επιβάρυνση για το φαγητό της κάθε μαθήτριας. Το πρόγραμμα ακολουθούσε το γερμανικό πρότυπο της οικογένειας, με τρία, τέσσερα ή έξι κορίτσια σε κάθε νοικοκυριό. Πάντοτε ετοιμαζόταν ένα πλήρες γεύμα δυο πιάτων, εκτός από τις διαφορετικές εργασίες του νοικοκυριού (φούρνισμα ψωμιού, κονσερβοποίηση κ.λπ.). Στα μεγαλύτερα σχολεία οι τάξεις χωρίζονταν στα δύο, και κάθε μισή τάξη διδασκόταν εναλλακτικά την Οικιακή Οικονομία εκτός από τα μαθήματα του προγράμματός της. Οι ώρες εργασίας ήταν έξι, δηλαδή από τις 9.00-3.00[396].

[396] Το απόσπασμα από τον Κώδικα του 1900 για τα δημοτικά σχολεία στην Σουηδία αναφέρει:
« Όταν είναι δυνατό, γινόταν διδασκαλία στην Οικιακή Οικονομία στα κορίτσια ακολουθώντας το παρακάτω πλάνο:
Μαγειρική, ψήσιμο στο φούρνο. Εδώ στόχος ήταν οι μαθήτριες να καθίσταντο ικανές, ώστε να ετοιμάζουν το καθημερινό φαγητό για ένα νοικοκυριό, που θα είναι είτε αγροτικό, είτε με εισόδημα εργατικό. Το φαγητό αυτό θα πρέπει να είναι θρεπτικό, αλλά ταυτόχρονα και εύγεστο και υγιεινό. Επίσης κατά την παρασκευή του θα πρέπει να ακολουθούνται κανόνες Καθαριότητας και σοφού υπολογισμού.
Ασκήσεις για την φροντίδα της κουζίνας σαν χώρου, αλλά και των περιεχομένων της, καθώς και της θέρμανσης και του καθαρίσματός της. Φροντίδα του χώρου παρασκευής των γευμάτων, τρίψιμο και τακτοποίηση.
Θεωρητικά μαθήματα στην Οικιακή Οικονομία, όπου δίνονταν μικρές περιγραφές της γαστρονομίας, σε συνδυασμό με περιΓραφή του τι είναι απαραίτητο και κατάλληλο για κάθε νοικοκυριό». K. Hesselgren, «L'état actuel de l'enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Φρίμπουργκ 1908, σσ. 165-169.

Τα γενικά περιφερειακά συμβούλια σε ποσοστό 87,5% είχαν ιδρύσει μία ως τέσσερις περιοδεύουσες σχολές Οικιακής Οικονομίας. Το κράτος χρηματοδοτούσε με 24.000 κορώνες, πέντε σεμινάρια εκπαίδευσης για τις δασκάλες, των οποίων η επιμόρφωση διαρκούσε περίπου ένα χρόνο. Κάθε σχολή θηλέων, που είχε στο πρόγραμμά της το μάθημα της πρακτικής Μαγειρικής επιχορηγούνταν με ετήσια κρατική χρηματοδότηση πεντακοσίων (500) κορώνων, με την προϋπόθεση ότι η κοινότητα θα έδινε ανάλογο ποσό.

Επίσης είκοσι οκτώ (28) σχολεία θηλέων χρηματοδοτούνταν από το κράτος. Ανάλογη ήταν η κρατική χρηματοδότηση στα δημοτικά σχολεία για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, με το ποσό των εκατό (100) κορώνων για κάθε πρόγραμμα με διάρκεια σπουδών τουλάχιστον τριάντα ωρών[397].

Σε άρθρο της *Εφημερίδας των Κυριών*, περιγράφεται με λεπτομέρεια, η εκπαίδευση των κοριτσιών σε ένα ιδιοσυντήρητο σχολείο με μικρή επιχορήγηση από τον Δήμο και με συνδρομές κάποιων πλουσίων κυριών. «Οι μαθητευόμενες μαθήτριες υπό την καθοδήγηση μιας δασκάλας μαγείρισσας, άρχιζαν από τις 7.00 το πρωί έως τις 19.00 το βράδυ. Σ' αυτό το διάστημα έπρεπε να παρασκευάσουν φαγητό κρέατος, ψαριού, χόρτων και ένα γλύκισμα, σε ποσότητα ώστε να γευματίσουν είκοσι πέντε έως τριάντα πελάτισσες, το προσωπικό της Σχολής, και οι ίδιες οι μαθήτριες. Επίσης κατασκεύαζαν κονσέρβες χορταρικών, γλυκών, κομποστών των διαφόρων εποχών του έτους. Επιπλέον υποχρεώνονταν να στολίσουν και να καθαρίσουν όλο το σχολείο, να σερβίρουν το γεύμα, να επιμεληθούν την καθαριότητα της κουζίνας. Η φοίτηση διαρκούσε τρεις μήνες και κάθε μία μαθήτρια πλήρωνε τριάντα κορώνες /μήνα για την τροφή τους και τριάντα για τη διδασκαλία. Με τα διπλώματα, που αποκτούσαν κατά την αποφοίτησή τους, ήταν τέλειες μαγείρισσες, με χημικές γνώσεις των τροφών»[398].

Επαγγελματική Σχολή Οικιακής Οικονομίας στο Γκέτερμπεργκ (Göteborg)

Εκτός όμως από τη βαρύτητα και τη σπουδαιότητα, που δινόταν στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στο δημοτικό σχολείο στη Σουηδία, με ιδιωτική πρωτοβουλία είχαν ιδρυθεί πολλές επαγγελματικές σχολές Οικιακής Οικονομίας. Μία από τις γνωστότερες λειτουργούσε στο Γκέτεμπεργκ (Göteborg), για την οποία αξίζει να γίνει περαιτέρω αναφορά.

[397] K. Hesselgren,ό.π., σ. 174.
[398] «Από την Στοκχόλμη», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 22-10-1906, σ. 4.

Η πρώτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας στη Σουηδία ιδρύθηκε το 1865. Ένας έμπορος ο Λίντεσάεν (Lindeshaen) και ένας συντάκτης μεγάλης εφημερίδας ο Χέντλουγκ (Hedlung) έθεσαν τις βάσεις της πρώτης αυτής πρακτικής σχολής Οικιακής Οικονομίας με την οικονομική στήριξη ιδιωτών, ώστε την 1η Δεκεμβρίου 1865 τελέστηκαν τα εγκαίνιά της[399]. Σ' αυτή φοιτούσαν επί δυόμιση χρόνια μαθήτριες απόφοιτες του δημοτικού σχολείου. Κατά τους πρώτους έξι μήνες η εκπαίδευση περιλάμβανε αποκλειστικά την ενασχόληση με τη Μαγειρική, ενώ τους άλλους έξι μήνες με την Εργασία Θαλαμηπόλων, τη Φροντίδα Μικρών Παιδιών, την Τέχνη της Σιδερωτικής και τις υπόλοιπες οικιακές τέχνες.

Θεωρούνταν τόσο απαραίτητη αυτή η εκπαίδευση, ώστε το διάστημα που μια κοπέλα ήταν αρραβωνιασμένη, ήταν υποχρωμένη να παρακολουθήσει τα μαθήματα αυτής της σχολής. Γι' αυτό το λόγο η σχολή ονομάστηκε ''Σχολή Μνηστευμένων''. Το παράδειγμα αυτής της σχολής ακολουθήθηκε σε όλη τη χώρα, ακόμη και εκτός αυτής[400].

Την πρωτοβουλία για την ίδρυση της σχολής στο Γκέτεμπεργκ (Goteborg) της Σουηδίας το 1865, ανέλαβαν ανώτερες κοινωνικές τάξεις της πόλης. Ήταν έμποροι, επιχειρηματίες και άνθρωποι των γραμμάτων[401].

Ο σκοπός ήταν κοινωνικός και εκπαιδευτικός, δεδομένου ότι εκείνη την εποχή η φτώχεια και οι άσχημες συνθήκες ζωής μάστιζαν τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Η ίδρυση της σχολής, λοιπόν, έδινε την δυνατότητα σε φτωχά κορίτσια να εκπαιδευτούν σε καλές νοικοκυρές δίνοντάς τους καλή ανατροφή.

Απαραίτητος όρος για την εγγραφή των μαθητριών στη σχολή ήταν να είναι απόφοιτες των ανώτερων τάξεων του δημοτικού σχολείου και να έχουν επιδείξει καλή διαγωγή.

Στη διετούς διάρκειας σχολή φοιτούσαν εσωτερικές μαθήτριες, ο αριθμός των οποίων ήταν σταθερός (12), και εξωτερικές μαθήτριες με μικρή οικονομική συνδρομή. Ο εκπαιδευτικός σκοπός της σχολής ήταν η εκμάθηση των οικιακών εργασιών, όπως Μαγείρεμα, Αρτοποιεία, Πλύσιμο και Σιδέρωμα στα κορίτσια. Εκτός όμως της πρακτικής άσκησης των μαθητριών, σημαντική βαρύτητα δινόταν και στο μάθημα των Θρησκευτικών.

Το διοικητικό συμβούλιο της σχολής αποτελούνταν από δώδεκα γυναίκες και τρεις άντρες. Η σχολή είχε μια προϊσταμένη, η οποία διέμενε στη σχολή, καθώς και μερικές

[399] «Οικοκυραί και Οικοκυρειό», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 22 Μαΐου 1905, σσ. 5-6.
[400] Κ. Παρρέν «Αι γυναίκες και το Οικοκυρειό», εφ. *Εστία*, Παρασκευή 19 Μαΐου 1906, σ. 1.
[401] Ο εμπνευστής της ίδρυσης αυτής της σχολής ήταν ο S.A. Hedlund, ο οποίος την διηύθυνε έως το 1870. Ασχολείτο με το εμπόριο και τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις. H. L. Lundh, *Praktiska Hushallsskolan i Goteborg.EH hundraarsminne (100 χρόνια πρακτικής και οικοκυρικής σχολής)* , Göteborg 1965, σ. 9.

υπηρέτριες, οι οποίες έκαναν διάφορες πρακτικές εργασίες, ενώ μάθαιναν στις μαθήτριες τις οικιακές εργασίες.

Η σχολή ιδρύθηκε και λειτούργησε χωρίς κρατικά και δημοτικά επιδόματα και η οικονομική της δραστηριότητα προέρχονταν από χρηματικές δωρεές, ενώ ένα οικονομικό έσοδο της σχολής ήταν και η πώληση του φαγητού και των ειδών ζαχαροπλαστικής, που παρασκεύαζαν οι ίδιες οι μαθήτριες, καθώς και το πλύσιμο των ρούχων από διάφορες εταιρείες[402].

Το 1875, η σχολή στεγάστηκε σε νέο ιδιόκτητο κτήριο. Οι μαθήτριες της σχολής[403], όταν αποφοιτούσαν απ' αυτή αποκαθίσταντο επαγγελματικά ως υπηρέτριες, μαγείρισσες και οικονόμοι σε σπίτια εύπορων οικογενειών. Παντρεύονταν συνήθως ανθρώπους από ανώτερα κοινωνικά στρώματα από εκείνα που οι ίδιες προέρχονταν. Πολλές δε απ 'αυτές μετανάστευαν στην Αμερική, ακολουθώντας το γενικότερο κλίμα μετανάστευσης των Σουηδών τις τελευταίες δεκαετίες του 1800.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της περιόδου από το 1876-1910 ήταν οι αυξανόμενες μεγάλες χρηματικές δωρεές, που είχαν ξεκινήσει με την έναρξη της σχολής. Η λειτουργία της σχολής οφείλονταν στις γενναιόδωρες προσφορές, οι οποίες αντικαθρέπτιζαν την κοινωνική στήριξη των προνομιούχων κοινωνικών τάξεων.

---

[402] Έτσι το κεφάλαιο, που σιγά – σιγά μαζεύτηκε, έδινε έσοδα τόκου, τα οποία χρηματοδοτούσαν τα έξοδα του σχολείου. Εδώ πρέπει να τονιστεί η μεγάλη προσφορά μερικών φιλάνθρωπων, χωρίς την οποία η σχολή δεν θα υφίστατο. Τα χρήματα των δωρεών προέρχονταν από εταιρείες, μεγαλέμπορους και εύπορους ανθρώπους. Βεβαίως αργότερα, λόγω του διπλασιασμού της τιμής των προϊόντων ανοικοδόμησης της σχολής, τα οικονομικά προβλήματα έκαναν την εμφάνισή τους. Τα οικονομικά έσοδα από τις διάφορες δραστηριότητες της σχολής και οι τόκοι από το κεφάλαιο δεν επαρκούσαν για την λειτουργία της. Βέβαια τα δεινά του Α΄ παγκοσμίου πολέμου επηρέασαν και τη λειτουργία της σχολής, οπότε το πρώτο κρατικό επίδομα, που δόθηκε στη σχολή από το 1920 ήταν μια ανακούφιση, που έδωσε ελπίδα για την συνέχιση της λειτουργίας της. H. L. Lundh, ό.π., σσ. 20-57.

[403] Ο αριθμός των κοριτσιών, που επιθυμούσαν να φοιτήσουν στη σχολή ήταν αυξανόμενος. Για παράδειγμα την περίοδο 1876-1880 οι αιτήσεις έφταναν τις εκατόν εξήντα εννιά (169), ενώ η δυνατότητα της σχολής ήταν να εγγράψει μόνο πενήντα έξι (56).

Λόγω της μεγάλης ζήτησης για φοίτηση των κοριτσιών, το διοικητικό συμβούλιο αποφάσισε να αυξήσει τον αριθμό των θέσεων. Στο κτήριο, που στεγάζονταν έως τώρα η σχολή, η δυνατότητα φοίτησης των εσωτερικών μαθητριών ήταν δώδεκα (12). Με την μεταφορά της σχολής σε καινούριο κτήριο ο αριθμός των μαθητριών αυξήθηκε στις σαράντα (40). Στις αρχές του 1900 ο αριθμός μειώθηκε. H. L. Lundh, ό.π., σσ. 80-85.

ΕΤΟΣ	Αριθμός Μαθητριών	ΕΤΟΣ	Αριθμός Μαθητριών
1875	27	1883	30
1876	27	1886	36
1877	28	1887	40
1878	28	1888	40
1879	28	1889	40
1880	28	1890	40
1881	28	1907	30
1882	30		

Ο πρώτος κανονισμός της σχολής τυπώθηκε το 1865, ενώ το 1880 τροποποιήθηκε από το διοικητικό συμβούλιο. Η τροποποίηση αφορούσε στην ηλικία των φοιτουσών μαθητριών, η οποία ήταν δεκαέξι ετών από τα δεκατέσσερα έτη αρχικά[404].

Τις δύο πρώτες δεκαετίες του 1900 το διοικητικό συμβούλιο προέβη στη σταδιακή ανανέωση του υλικοτεχνικού εξοπλισμού της σχολής, καθώς και στην πρόσληψη ειδικευμένου εκπαιδευτικού προσωπικού-τριών διδασκαλισσών-για τη διδασκαλία των μαθημάτων, που έως τότε πραγματοποιούνταν από ανειδίκευτες γυναίκες με πρακτικές γνώσεις, που αφορούσαν στη φροντίδα του νοικοκυριού. Είκοσι χρόνια αργότερα το διοικητικό συμβούλιο προέβη στη μείωση της διάρκειας λειτουργίας της σχολής από δύο σε ένα χρόνο. Οι μαθήτριες εξακολουθούσαν να απαλλάσσονται από δίδακτρα, ενώ υπήρχε σταδιακή απορρόφηση μαθητριών από γειτονικές πόλεις[405]. Ταυτόχρονα στη σχολή λειτουργούσαν δύο τρίμηνες περίοδοι κάθε έτος για κορίτσια με σκοπό την εκμάθηση οικιακών εργασιών.

Η φιλοδοξία του διοικητικού συμβουλίου ήταν να καταστήσει τη σχολή εκπαιδευτική σχολή Οικιακής Οικονομίας και όχι φιλανθρωπική.

Η διδασκαλία των μαθητριών αφορούσε τρία κυρίως αντικείμενα:

- Μαγειρική, Σερβίρισμα
- Αρτοποιία, Ετοιμασία αλλαντικών
- Πλύσιμο ρούχων, Σιδέρωμα, Καθαριότητα.

Η διάρκεια σπουδών ήταν σαράντα εννέα εβδομάδες. Οι δασκάλες οι οποίες διέμεναν στο σχολείο, εργάζονταν σαράντα ώρες την εβδομάδα.

Με την έναρξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου ακολούθησαν χρόνια κρίσεως και οικονομικών δυσκολιών. Απαραίτητες κρίθηκαν διάφορες επισκευές και ανακαινίσεις στη σχολή και, βέβαια, απαιτήθηκαν επιπλέον έξοδα.

Το 1942 εκτός της μονοετούς διάρκειας σπουδών της σχολής και των δύο τρίμηνων περιόδων η σχολή πραγματοποιούσε ένα μάθημα έξι εβδομάδων, ένα μάθημα τεσσάρων

[404] H. L. Lundh, ό.π., σ. 86.

[405] Το 1925 η σχολή αποφάσισε πως οι μαθήτριες, που είχαν κάποια οικονομική επιφάνεια, θα έπρεπε να πληρώνουν ένα ποσό για τα υλικά, που χρειάζονταν στα μαθήματα, για το φαγητό και τον ύπνο. Οι μαθήτριες, που προέρχονταν από φτωχές οικογένειες έπαιρναν επίδομα, που μ' αυτό πλήρωναν τη σχολή. Το ποσό, που έπρεπε να πληρώνουν οι μαθήτριες το 1946, ήταν εξήντα έξι κορώνες. Το διοικητικό συμβούλιο προέβη και σε μια άλλη αλλαγή, σχετική με τη προέλευση των μαθητριών και δέχονταν και μαθήτριες και από άλλες γειτονικές πόλεις. Τη δεκαετία του 1950 και 1960 η σχολή έγινε μια μοντέρνα εκπαιδευτική σχολή με μοντέρνο και σύγχρονο εξοπλισμό. Τα περισσότερα κορίτσια, που έκαναν αίτηση για να εισαχθούν στη σχολή ήταν γύρω στα δεκαοκτώ. Το ένα τρίτο από τις μαθήτριες προέρχονταν από το Göteborg, ενώ τα δύο τρίτα από τις γειτονικές πόλεις. Το ποσό, που πλήρωναν οι μαθήτριες, προέρχονταν από επιδόματα του κράτους και του δήμου. H. L. Lundh, ό.π., σσ. 92-141.

εβδομάδων και τέσσερα βραδινά μαθήματα (δέκα βράδια επί τέσσερις ώρες κάθε βράδυ), τα οποία διακόπηκαν το 1950 και το 1960. Από το 1949 και μετέπειτα η σχολή επιδοτούνταν από το κράτος και από το δήμο. Οι μαθήτριες εξακολουθούσαν να είναι εσώκλειστες. Τα διδασκόμενα μαθήματα και ο αριθμός ωρών ανά έτος ήταν:

Πρακτικά μαθήματα Οικιακής Οικονομίας	Αριθμός ωρών/ έτος
Μαγειρική, αρτοποιία, κονσερβοποίηση	1344
Πλύσιμο, Σιδέρωμα, καθαριότητα	714
Ραπτική	245
Θεωρητικά μαθήματα	Αριθμός ωρών/ έτος
Διατροφή-συντήρηση τροφίμων	66
Μαθηματικά - Λογιστικά	32
Γνώσεις πλυσίματος	16
Φροντίδα σπιτιού	32
Υγιεινή και ιατρική φροντίδα	
Κοινωνικές γνώσεις	16

Η Αγροτική Παιδαγωγική Σχολή της Εταιρίας Φρεντρίκα Μπρέμερ (Fredrika Bremer)[406]

Η Εταιρία Φρεντρίκα Μπρέμερ, μία από τις σημαντικότερες γυναικείες Ενώσεις της Σουηδίας, ανέλαβε την επιμόρφωση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας για τις κόρες των αγροτών.

Η κατευθυντήρια ιδέα της οργάνωσης αυτού του Ιδρύματος ήταν η εκπαίδευση για τις εργασίες του αγροκτήματος. Η σχολή άνοιξε το 1907 και δεχόταν είκοσι (20) εσωτερικές μαθήτριες. Το κάθε τμήμα διαρκούσε το 1908, ενάμισι χρόνο, με προοπτική να γίνει διετές. Για τις πρακτικές δουλειές, χωρίζονταν σε πέντε ομάδες και ασχολούνταν εναλλάξ με Μαγείρεμα, Πλύσιμο, Σιδέρωμα / Συντήρηση Μικρού Αγροκτήματος / Χειρωνακτικές Εργασίες και Κηπουρική. Οι εργασίες, που αφορούσαν στη συντήρηση του αγροκτήματος ήταν αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής[407].

---

[406] G. Adelborg «The Fredrika Bremer Society Farming School for training teachers» *Congrès International d' enseignement ménager*, Fribourg, 1908, σσ. 336-344.

[407] Η ομάδα μαθητριών, που ασχολείτο μ' αυτές, έπρεπε να βρίσκεται στο αγρόκτημα στις 5.30΄ το πρωί. Προγευμάτιζαν και κατόπιν άρχιζαν τη δουλειά στο στάβλο. Η φροντίδα των αγελάδων, το άρμεγμα κλπ. τους ανατίθονταν ολοκληρωτικά. Η ίδια ομάδα ασχολούνταν και με τα κοτέτσια. Μια από τις μαθήτριες έμενε μέσα στο αγροτόσπιτο, συγύριζε, ετοίμαζε το γεύμα κ.λπ. Παρατηρούνταν έτσι πολύ μεγάλη οικονομία. Δε χρησιμοποιούνταν καμία μηχανή, που δεν θα αγόραζαν ή δεν θα χρησιμοποιούσαν εύκολα οι μικροαγρότες. Το μικρό αγρόκτημα είχε δικά του Λογιστικά, στα οποία συμπληρώνονταν οι προμήθειες που

Οι βαριές αγροτικές εργασίες πραγματοποιούνταν από έναν υπηρέτη με τη συμμετοχή των μαθητριών. Επιδίωξη ήταν η εκμάθηση των γυναικείων ασχολιών ενός αγροκτήματος.

Οι απόφοιτες είχαν τη δυνατότητα να διδάξουν σε σχολές Οικιακής Οικονομίας, σταθερές ή περιοδεύουσες, ή ακόμα στις νεοϊδρυθείσες σχολές για τις κόρες των αγροτών (αντίστοιχες με τα αγροτικά σχολεία για αγόρια). Στόχος ήταν η προσέλκυση του αγροτικού πληθυσμού και η καταπολέμηση της μετανάστευσης προς τις πόλεις, αυξάνοντας ταυτόχρονα την ποιότητα ζωής των κατοίκων της επαρχίας.

Η εκπαίδευση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας

Οι πρώτες διδασκάλισσες Οικιακής Οικονομίας εκπαιδεύτηκαν στο εξωτερικό. Η πρώτη εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία στη Σουηδία πραγματοποιήθηκε με την ίδρυση των σχολείων - κουζινών[408].

Σε επίπεδο Κολεγίου, για καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας, ιδρύθηκε στη Στοκχόλμη το «Χόγκρε Λάραριν Χουζχολς Σκόλα» («Hogre Lararinne Seminariest Hushalls Skola»)[409]. Η εκπαίδευση ήταν διάρκειας οκτώ μηνών και, εκτός της οικονομικής συμμετοχής στα γεύματα, ήταν δωρεάν. Η πρακτική εξάσκηση πραγματοποιούνταν τρεις φορές την εβδομάδα, ενώ επιπρόσθετα παρουσιάζονταν δειγματικές διδασκαλίες στη Μαγειρική, τις οποίες ακολουθούσε συζήτηση.

Όπως σε όλα τα εκπαιδευτικά κολέγια, υπήρχε και εκπαίδευση σε αντικείμενα όπως Χημεία, Φυσική, φυσιολογία, Υγιεινή, Διατροφή, Διδακτική Μεθοδολογία,

---

προέρχονταν από το στάβλο, καθώς και τα σχετικά έξοδα. Κάθε μαθήτρια δούλευε αποκλειστικά στο αγρόκτημα για τρεις έως τέσσερις μήνες, πέρα από το χρόνο, που περνούσε στη σχολή.
Ο κήπος του σχολείου χωρίζονταν σε πέντε ανεξάρτητα τμήματα, που περιείχαν όλα όσα έπρεπε να καλλιεργούνται στον κήπο ενός αγροκτήματος. Οι μαθήτριες που, το καλοκαίρι, έκαναν Κηπουρική ασχολούνταν το χειμώνα με δουλειές του χεριού, δηλαδή όλα όσα πρέπει να ξέρει μια γυναίκα: να πλέκει, να ράβει κ.λπ. Όχι όμως με πολύπλοκες εργασίες με τη βελόνα (για παράδειγμα κέντημα). G. Adelborg, ό.π., σσ. 339-340.

[408] Το κόστος του εξοπλισμού διέφερε αρκετά σύμφωνα με τις διαστάσεις της κουζίνας – σχολείου, αλλά και με την τοποθεσία του (πόλη ή προάστια). Στην κυβερνητική έκθεση για το 1905 το μέσο κόστος για μια κουζίνα, σχολείο ήταν οκτακόσιες πενήντα κορώνες, ενώ για μια ίδιου τύπου κινητή μονάδα το κόστος ήταν από 400-500 κορώνες. Το ετήσιο κόστος κυμαίνονταν μεταξύ των τριακοσίων έως πεντακοσίων κορωνών (χωρίς να υπολογίζουμε αυτό των κολεγίων). Αρχικά, το κόστος για την διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας καλυπτόταν από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Σε ορισμένες περιοχές, όλο το κόστος αναλάμβαναν οι δήμοι, ενώ σε κάποιες άλλες κάλυπταν ένα καθορισμένο μέρος του. Το έτος 1904 η πόλη της Στοκχόλμης πλήρωσε όχι λιγότερα από δεκαεννιά χιλιάδες τριακόσιες κορώνες για την διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στα δημοτικά σχολεία. K. Hesselgren, ό.π., σ. 171.

[409] Η πρώτη κρατική οικονομική βοήθεια ήταν μια επιχορήγηση ετήσια πέντε χιλιάδεων κορωνών για την εκπαίδευση των καθηγητών στο Hôgre Läraninne Seminariets Huäshlls Skola (1893). Τέσσερα χρόνια αργότερα άλλες πέντε χιλιάδες κορώνες δόθηκαν, για να μοιραστούν σε άλλα τρία εκπαιδευτικά κολέγια. Το 1908, οι επιχορηγήσεις είχαν αυξηθεί σε είκοσι τέσσερις χιλιάδες κορώνες. K. Hesselgren, ό.π., σσ. 169, 171.

Ενημέρωση Λογιστικών Βιβλίων κ.λπ. Στις ίδιες εγκαταστάσεις πραγματοποιούνταν διδασκαλία σεμιναριακής μορφής, η οποία απευθυνόταν σε κορίτσια γυμνασίου, καθώς επίσης λειτουργούσαν και προγράμματα για Νοσηλεία Ασθενών.

Στο Γκέτεμποργκ λειτουργούσε κολέγιο, το οποίο εκπαίδευε έξι καθηγητές το χρόνο. Αντίστοιχο κολέγιο υπήρχε στην Ουψάλα με την καταβολή διδάκτρων, στα οποία δεν περιλαμβάνονταν η εστίαση και κυμαίνονταν από 335 – 225 – 120 κορώνες.

Το 1907, λειτούργησε πειραματικά ένα σχολείο στη Ριμφόρσα (Rimforsa), που απευθυνόταν σε κορίτσια, τα οποία εκτός των συνηθισμένων θεμάτων, τα οποία διδάσκονταν, εκπαιδεύονταν και σε αγροτικές εργασίες. Ο βασικός σκοπός αυτού του σχολείου ήταν οι σπουδάστριές του να εξελιχθούν σε συμβούλους αγροτισσών ή σε καθηγήτριες κινητών μονάδων σχολείων γεωργικών περιοχών. Το πρόγραμμα ήταν διετούς διάρκεια, ενώ το κόστος διατροφής και διδάκτρων ανερχόταν σε 600 κορώνες το χρόνο[410].

Οι ετήσιες διακοπές διαρκούσαν τρεις έως τέσσερις μήνες (τρεις το καλοκαίρι και ένας για τις διακοπές των Χριστουγέννων), αλλά σε ορισμένες περιοχές της χώρας οι διακοπές ήταν διαρκείας έξι εβδομάδων.

Το 1902 ψηφίστηκε νόμος με τον οποίο επιχορηγούνταν κάθε γυμνάσιο, στο οποίο διδασκόταν η Οικιακή Οικονομία, με ετήσια επιχορήγηση πεντακοσίων (500) κορωνών, με μόνο περιορισμό την ετήσια συνεισφορά πεντακοσίων (500) κορωνών από την τοπική κοινότητα.

Τα δημοτικά σχολεία στη Σουηδία ήταν χρηματοδοτούμενα από τους δήμους και εν μέρει από το κράτος. Ο αργός ρυθμός, με τον οποίο υιοθετήθηκαν τα Σχολεία - Κουζίνες οφείλονταν αποκλειστικά στο μεγάλο κόστος τους.

Οι καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας, το 1906 στη Στοκχόλμη, ίδρυσαν το σύλλογό τους (Svenska skolkôkslârarinnornas Fôrening), με σκοπό την προώθηση και την εξέλιξη των αιτημάτων και του συμφέροντος του κλάδου. Μετά από πιέσεις του συλλόγου αυτού προς την κυβέρνηση χορηγήθηκε το ετήσιο ποσό των δύο χιλιάδων (2000) κορωνών, ως

[410] Αυτό το σχολείο είχε εξασφαλίσει μια ειδική επιχορήγηση από την κυβέρνηση, η οποία έφτανε στις δέκα χιλιάδες πεντακόσιες (10.500) κορώνες, και επιπρόσθετα είχε εξασφαλίσει τρεις χιλιάδες εννιακόσιες (3.900) κορώνες από κοινωφελείς συλλόγους.
Οι μισθοί των καθηγητριών κυμαίνονταν μεταξύ των τριακοσίων και χιλίων πεντακοσίων κορωνών, και πληρώνονταν σύμφωνα με τον αριθμό μαθημάτων, που έκαναν την εβδομάδα, αλλά και σύμφωνα με το αν υπήρχε μέριμνα για την σίτιση και την φιλοξενία τους. Στις κινητές μονάδες σχολείων ο καθηγητής αμειβόταν με εβδομήντα πέντε έως εκατό κορώνες για κάθε πρόγραμμα, ενώ υπήρχε μέριμνα για την σίτιση και την διαμονή του. Συντάξεις απονέμονταν μόνο σε λίγες περιπτώσεις. K. Hesselgren, ό.π., σσ. 169-171.

κίνητρο προώθησης της ιδέας της επιμόρφωσης των μελών του κλάδου[411]. Για να ανταποκριθεί στη ζήτηση, ο σύλλογος διοργάνωνε προγράμματα μικρής διάρκειας σε διαφορετικούς τομείς της Οικιακής Οικονομίας κατά τις περιόδους των διακοπών (σε αντικείμενα όπως γαλακτοκομικές εργασίες, διατήρηση φρούτων, κ.λπ.).

Το 1918 με την ψήφιση του νόμου, που αφορούσε στην οργάνωση πρακτικών σχολείων για νέους και των δύο φύλων,[412] λειτουργούσαν τρεις διαφορετικοί τύποι σχολείων: Σχολεία συνέχισης, για παιδιά ηλικίας δεκατριών έως δεκαπέντε ετών, σχολεία μαθητευόμενων, για νέους δεκαπέντε έως δεκαεπτά ετών, και επαγγελματικές σχολές.
Σ΄ αυτούς τους τρεις τύπους σχολείων αντιστοιχούσαν τρεις βαθμοί διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας. Έτσι δίνονταν ιδιαίτερη βαρύτητα στη δουλειά του νοικοκυριού, απαιτώντας επαγγελματική εκπαίδευση και επιμόρφωση, προσφέροντας οικονομική ανεξαρτησία στις γυναίκες, ώστε να εξελιχθούν σε καλές μητέρες ή να ακολουθήσουν το επάγγελμα της υπηρέτριας. Οι μισθοί των διδασκαλισσών πληρώνονταν εξ ολοκλήρου από το κράτος, ενώ οι κοινότητες εξασφάλιζαν τις εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό των σχολείων[413]. Η συνεργασία κράτους και τοπικής αυτοδιοίκησης φάνηκε να δίνει ιδιαίτερη σημασία στη θέση της γυναίκας και στην εκπαίδευσή της, προκειμένου να αποκτήσει γνώσεις και δεξιότητες, που θα τη βοηθούσαν να ασκήσει τα οικιακά της καθήκοντα με τέτοιο τρόπο, ώστε να αναβαθμιστεί η θέση της και να συνεισφέρει στην οικονομική άνοδο της χώρας.
Εξάλλου λειτουργούσαν οι επιχορηγούμενες από το κράτος ολοήμερες ιδιωτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας θηλέων (όπως τα σχολεία μαθητευόμενων), με σκοπό την

---

[411] Από την ίδια επιχορήγηση μπορούσε κάποια καθηγήτρια να αντλήσει χρήματα για σπουδές στο εξωτερικό. Το1908, δεκαεπτά καθηγήτριες χρησιμοποίησαν το συγκεκριμένο κονδύλι για την μετεκπαίδευσή τους στη Σουηδία, ενώ πέντε καθηγήτριες κάνοντας χρήση των ίδιων χρημάτων βρίσκονταν στο εξωτερικό για μετεκπαίδευση. Πολλές από τις καθηγήτριες είχαν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στο εξωτερικό, ιδιαίτερα στο Εδιμβούργο και στο Κάσελ (Cassel). Οι σπουδές σε άλλες χώρες του εξωτερικού γίνονταν πιο εύκολα πραγματοποιήσιμες μέσα στην περίοδο των καλοκαιρινών διακοπών.
Η πρόοδος της εκπαίδευσης των γυναικών στην εκπαίδευσή τους για καθηγήτριες της Οικιακής Οικονομίας συντελούνταν αργά, αλλά σταθερά. Θεωρείται δε μεγάλη πρόοδος το γεγονός ότι οι γυναίκες έγιναν δεκτές στην ανώτατη εκπαίδευση, από την οποία είχαν αποκλειστεί το 1867. K. Hesselgren, ό.π., σσ. 172-173.

[412] Σύμφωνα με το νόμο αυτό, κάθε κοινότητα πρέπει να έχει, μετά το τρίτο τρίμηνο του 1924, υποχρεωτικά σχολεία συνέχισης, που θα προετοιμάσουν τους νέους και των δύο φύλων για τη ζωή, στην οποία θα μπουν βγαίνοντας από το δημοτικό και θα τους οδηγήσουν στο να δημιουργήσουν μια ζωή εργασίας και καθήκοντος.
Τα προβλεπόμενα μαθήματα κατανέμονταν σε δύο χρόνια με ένα ελάχιστο τριακοσίων εξήντα ωρών και ένα μέγιστο πεντακοσίων σαράντα ωρών διδασκαλίας. Ο τύπος των σχολείων ήταν διαφορετικός ανάλογα με το επάγγελμα, για το οποίο θα προετοιμάζουν τους νέους. Για τα κορίτσια, ο πιο συνηθισμένος τύπος ήταν το σχολείο συνέχισης με το μάθημα της οικιακής οκονομίας, όπου θα διδάσκονται οικοκυρικά, ραπτική, μπάλωμα, κλπ. και θα περιλαμβάνει διακόσιες σαράντα ως τριακόσιες εξήντα ώρες διδασκαλίας. I. Walin « L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager* Παρίσι 1922, σσ. 119-120.

[413] I. Walin, ό.π., σ. 120.

επαγγελματική εκπαίδευση των κοριτσιών[414]. Η διάρκεια σπουδών ήταν δύο σχολικά έτη, με οκτώ διδακτικές ώρες την εβδομάδα και περιλάμβανε Μαγείρεμα, Πλύσιμο, Καθάρισμα, Ράψιμο, Λογιστικά του Νοικοκυριού, Φροντίδα και Συντήρηση του Σπιτιού, των Επίπλων, των Ρούχων, Διατροφή και Υγιεινή, Περιποίηση Αρρώστων και Μικρών Παιδιών[415].

Σε πολλές απ' αυτές τις σχολές Οικιακής Οικονομίας είχε προσαρτηθεί ένα μικρό βρεφοκομείο, όπου οι μαθήτριες πραγματοποιούσαν πρακτική εξάσκηση στην περιποίηση των μικρών παιδιών.

1.18. ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ[416]

Η Τσεχοσλοβακία δημιουργήθηκε και ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος το 1918, μετά το τέλος του Α΄ παγκοσμίου πολέμου και την κατάρρευση της αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας[417]. Το 1991 διαλύθηκε επίσημα το κράτος της Τσεχοσλοβακίας στην Τσεχία και την Σλοβακία, οι οποίες αποτελούν ανεξάρτητα κράτη[418].

Το 1922, λειτουργούσαν ογδόντα οκτώ (88) ειδικά σχολεία για την επαγγελματική και οικιακή εκπαίδευση, με την εκ παραλλήλου οργάνωση βραδινών μαθημάτων για τις γυναίκες της εργατικής τάξης.

Η διδασκαλία περιλάμβανε πρακτικά μαθήματα, που αφορούσαν στην Κοπτική και Ραπτική, στη Μαγειρική, στο Πλύσιμο, στο Σιδέρωμα και διάφορες άλλες οικιακές εργασίες, ενώ συμπληρώνονταν από θεωρητική διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, της Αριθμητικής, των Στοιχείων Πολιτικής Αγωγής (οι γυναίκες στην Τσεχοσλοβακία είχαν δικαίωμα ψήφου στην Εθνική Βουλή και στις κοινότητες), της Υγιεινής, των Παιδαγωγικών, της Βρεφοκομίας, της Μελέτης των Τροφίμων, του Σχεδίου, της Μουσικής και της Γυμναστικής.

Στα κρατικά *αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας* η διάρκεια φοίτησης κυμαίνονταν από μερικούς μήνες έως ένα χρόνο προσαρμοσμένη στις κοινωνικές και

---

[414] Για τις ενήλικες η επαγγελματική διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας συνίστατο σε εξειδικευμένα ή πιο προχωρημένα πρακτικά μαθήματα. Τα σχολεία οικοκυρικών μαθητευόμενων ήταν κοινοτικά σχολεία, αλλά το κράτος πλήρωνε τα δύο τρίτα των μισθών και το ένα δεύτερο των εξόδων για τα εργαλεία. I. Walin, ό.π., σ. 121.

[415] I. Walin, ό.π., σ. 122.

[416] V. Braf, « L'enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σσ.143-146, σσ. 144-146.

[417] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, τ. 12, Πάπυρος, 1991, σ. 304. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σία, τ. 18, σ. 535.

[418] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος, Λαρούς, Μπριτάννικα*, τ. 58, Πάπυρος, σσ. 213, 224, 210. *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σία, τ. 23, σ. 348.

αγροτικές ανάγκες. Μοναδική προϋπόθεση εισαγωγής σ' αυτά τα αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας αποτελούσε η μικρής ή μεγάλης διάρκειας ενασχόληση με τη γεωργία.

1.19. **ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ**

Έως το 1809 ανήκε στη Σουηδία. Κατόπιν έγινε ανεξάρτητο κράτος υπό την προστασία του τσάρου της Ρωσίας. Το 1917 η Φινλανδία ανακηρύχτηκε ανεξάρτητο κράτος και το 1919 έγινε Δημοκρατία[419].

Η επαγγελματική εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας στη Φινλανδία ξεκίνησε νωρίτερα από το 1850 και υπαγόταν αρχικά στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Γεωργίας. Το 1968, η επαγγελματική εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας υπήχθη στη δικαιοδοσία της Εθνικής Επιτροπής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, η οποία είχε συσταθεί μερικά χρόνια νωρίτερα. Η απόφαση του πολιτειακού συμβουλίου Φινλανδίας το 1974 αναδιοργάνωσε και ανοικοδόμησε το περιεχόμενο της επαγγελματικής εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας. Το 1991 όμως η Εθνική Επιτροπή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης εντάχθηκε στην Εθνική Επιτροπή Εκπαίδευσης.

Τα πρώτα σχολεία Οικιακής Οικονομίας της χώρας συστάθηκαν το 1892 στο Τάμπερε (Tampere) και στο Κουόπιο (Kuopio)[420]. Στην πεντάμηνη διάρκεια σπουδών οι μαθήτριες διδάσκονταν τις οικιακές εργασίες. Το 1992 λειτουργούσαν τμήματα Οικιακής Οικονομίας σε τριάντα τρία Ιδρύματα, με την προσθήκη στο βασικό πρόγραμμα της διδασκαλίας της αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, κυρίως χαμηλού δευτεροβάθμιου επιπέδου.

Η πρώτη Σχολή Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας ιδρύθηκε το 1892 στο Χααπαβέσι (Haapavesi). Σήμερα ονομάζεται Χααπαβέσι Ίδρυμα Οικιακής Οικονομίας και Κοινωνικής Υπηρεσίας. Ένα χρόνο αργότερα (1893) ιδρύθηκε το Αγροτικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας στην Οριματίλα (Orimattila), το οποίο είχε δωδεκάμηνη διάρκεια σπουδών. Το 1992 αυτού του είδους η διδασκαλία προσφερόταν σε είκοσι ένα (21) εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Το 1920 ιδρύθηκε το Ίδρυμα Οικιακής Οικονομίας στο Καουχαζόκι (Kauhajoki) και το 1950 στο Ροβανιέμι (Rovaniemi) με δωδεκάμηνη διάρκεια σπουδών. Προϋπόθεση για τη

---

[419] *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος, Λαρούς, Μπριτάννικα*, τ. 59, Πάπυρος, σσ. 349, 357-359. *Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη*, Ν. Νίκας & Σία, τ. 24, σσ. 617-619.

[420] Σήμερα αυτά τα Σχολεία ονομάζονται Τάμπερε Ίδρυμα Οικιακής Οικονομίας (Tampere Kotitalousoppilaitos) και Κουόπιο Σχολείο Οικιακής Οικονομίας (Kuopion Talouskoylu-Koti-jalaitostalousoppilaitos).

λήψη του πτυχίου όμως ήταν η παρακολούθηση δωδεκάμηνης διάρκειας σπουδών στο Αγροτικό Σχολείο Οικιακής Οικονομίας, καθώς και δωδεκάμηνης πρακτικής εκπαίδευσης[421].

Οι οργανώσεις Οικιακής Οικονομίας[422] δημιουργήθηκαν στη Φινλανδία στα τέλη του 19ου αιώνα και το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Από τις σημαντικότερες ήταν η Μάρθαοργκανιζέισιον (Marthaorganization), η οποία ιδρύθηκε το 1899 και ήταν η πρώτη, που έδρασε ως πρότυπο για τις μεταγενέστερες οργανώσεις. Όλες είχαν ένα κοινό πρόγραμμα δράσης, το οποίο προσέφερε λύσεις στα προβλήματα, που δημιουργούνταν από το διττό ρόλο της γυναίκας ως νοικοκυράς και ως εργαζόμενης[423].

Η εκπαίδευση των δασκάλων Οικιακής Οικονομίας άρχισε το 1929 στη Ζαρβένπα (Jarvenpaa) και το 1947 στη Ζιβασκίλα (Jyvaskyla). Η διάρκεια της εκπαίδευσης των δασκάλων διαρκούσε δυόμιση χρόνια, αλλά στην πραγματικότητα η διάρκειά της έφτανε τα τεσσεράμιση καθώς ήταν προαπαιτούμενη η εκπαίδευση του εισερχομένου προς εκπαίδευση δασκάλου σε τμήμα ενός έτους στο αγροτικό σχολείο Οικιακής Οικονομίας και ενός έτους πρακτικής εκπαίδευσης[424].

Σύμφωνα με την έκθεση της Αγροτικής Διοίκησης, που παρουσιάστηκε στα πρακτικά του Συνεδρίου το 1922 στο Παρίσι, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στη Φινλανδία ήταν υπό την εποπτεία της αγροτικής διοίκησης του υπουργείου Γεωργίας.

Συνολικά λειτούργησαν τρεις παιδαγωγικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, με διετή διάρκεια σπουδών, πέντε ανώτερες σχολές Οικιακής Οικονομίας (είδος δευτεροβάθμιων σχολείων), με εντεκάμηνη διάρκεια σπουδών για την προετοιμασία συμβούλων, καθώς και πεντάμηνη έως επτάμηνη διάρκεια σπουδών, που αφορούσε στα καλοκαιρινά μαθήματα, που απευθύνονταν σε αγρότισσες. Επίσης πέντε σχολές Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, με διάρκεια σπουδών επτά έως δέκα μήνες και απευθύνονταν σε

---

[421] *100 v Ammatillista Toimittanut Kotitaloiusoppilaitosten,* (εκατό χρόνια τοπικής εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία), (ed.) Rehtorit Hushällsläroanstalternas Rektorer Ry, Ελσίνκι 1992, σσ. 79-81.

[422] Οι δέκα οργανώσεις αυτές ήταν οι εξής: Husmoderförbundet, Kansallisen Edistrysseuran Naisosasto, Kansallisen Kokoomuksen Naisvaliokunta, Kasvatusopillinen Talouskomitea Kotitalousopettajayhdistys, Koulukeittiöyhdistys, Suomen Naisyhdistys, Svenska Kvinnoförbundet, Tampereen ympäristön Kotitalousyhdistys και Ruokaa köyhille kansakoululapsille-yhdistys. Visa Heinonen, «The Rise of the Domestic Ideology in Finland between wars 1918-1939», *Strength of the Families in the Early 2000's,* Third International Household Resource Management Symposium, University of Helsinki, Department of Economics and Management, Publications No 7, Ελσίνκι 1994, σ. 68.

[423] Ειδικότερα ασχολούνταν με την συμβουλευτική της οικογένειας και της οικιακής εργασίας ως επάγγελμα. V. Heinonen, «Agrarian ethics and the spirit of consumption-the road from household advising to consumer policy», *New approaches to the study of everyday life*, part II, Proceedings of the International Household & Family Research, Ελσίνικι 1998, σσ. 165-166. Της ιδίας *Talonpoikainen etiikka ja Kulutuksen henki, (Αγροτική ηθική και πνεύμα κατανάλωσης),* Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1998, σ. 432.

[424] *100 v Ammatillista,* ό.π., σ. 80.

αγρότισσες, πέντε σχολές νοικοκυρών, με διάρκεια τρίμηνων χειμερινών σπουδών για τις γυναίκες της πόλης και τριάντα οκτώ (38) πρωτοβάθμιες σχολές Οικιακής Οικονομίας με πεντάμηνη έως επτάμηνη διάρκεια καλοκαιρινών σπουδών για αγρότισσες.
Πολλά απ' αυτά τα σχολεία συγκεντρώνονταν στο ίδιο κτήριο. Ο αριθμός μαθητριών το 1920 ανερχόταν σε χίλιες εκατόν δέκα επτά (1.117).

Γράφημα 1.14. Ο αριθμός των σχολείων οικιακής οικονομίας από το 1891-1922

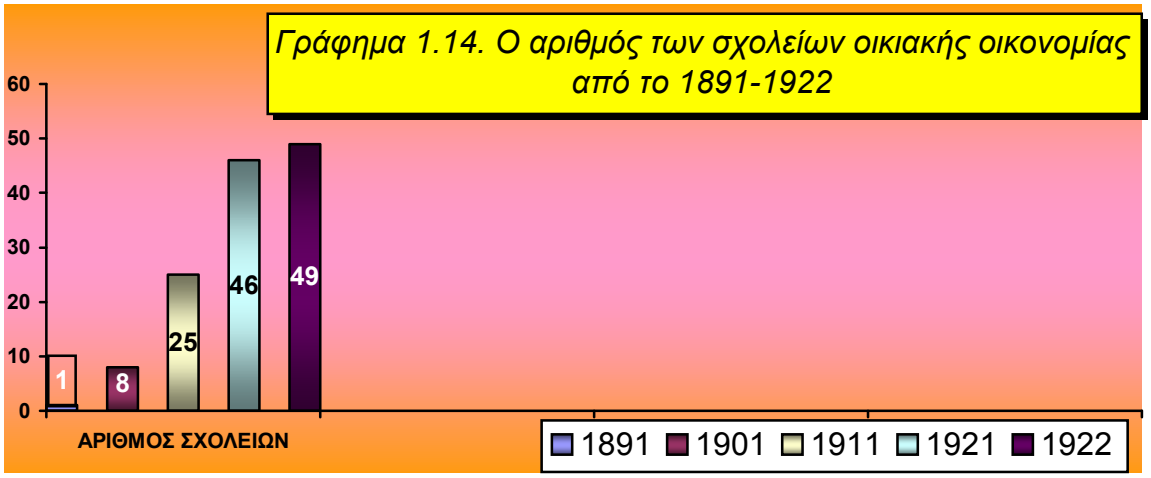

Οι υποψήφιες μαθήτριες έπρεπε να είναι ηλικίας δεκαεπτά ετών, απόφοιτες δημοτικού σχολείου, με καλή διαγωγή και άριστη υγεία. Για τις υποψήφιες μαθήτριες των σχολών για δασκάλες απαιτούνταν η επιτυχής εξέτασή τους σε δευτεροβάθμιο σχολείο, καθώς και η απόκτηση γνώσεων των πρώτων μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας. Η διδασκαλία περιλάμβανε, ανάλογα με τα διάφορα είδη σχολείων, περίπου τα παρακάτω μαθήματα:

- Θεωρία: Προετοιμασία των Τροφίμων, Φροντίδα Νοικοκυριού, Χειροτεχνικές Εργασίες, Περιποίηση Ζώων, Γαλακτοκομία, Υγιεινή, Φροντίδα Μικρών Παιδιών, Φυσική, Κοινωνιολογία.
- Πρακτική: Μαγειρική, Κηπουρική, Φροντίδα Νοικοκυριού, Φροντίδα Ζώων, Χειροτεχνικές Εργασίες.
- Ασκήσεις: Σχέδιο, Εμπορική Αλληλογραφία, Λογιστική, Μουσική και Τραγούδι.

Η θεωρητική διδασκαλία πραγματοποιούνταν σε τάξεις, ενώ η πρακτική στα μαγειρεία, στα δωμάτια των μαθητριών, στον κήπο, στους στάβλους και στην αίθουσα Χειροτεχνίας, με εναλλασσόμενες ομάδες μαθητριών. Οι μαθήτριες και οι δασκάλες διέμεναν σε οικοτροφείο.

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στη Φινλανδία εκτός των σχολών Οικιακής Οικονομίας, είχε ενταχθεί και σε ορισμένα πρωτοβάθμια σχολεία της πόλης, σε τάξεις παράτασης των πρωτοβάθμιων σχολείων, σε δευτεροβάθμια σχολεία θηλέων, καθώς και σε τάξεις ενηλίκων.

Πολλές ενώσεις Οικιακής Οικονομίας, όπως η Ένωση Μαρτ (Mart) (μέλη το 1921: 28.312 και 331 θυγατρικές ενώσεις) εργάστηκαν με ζήλο, προκειμένου να ανυψωθεί η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στη χώρα[425].

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας το 1962, ήταν υπό την επίβλεψη του Κεντρικού Συμβουλίου για τη γεωργία. Η εκπαίδευση αυτή μπορεί να χαρτογραφηθεί ως ακολούθως:[426]

Τα *κολέγια εκπαίδευσης καθηγητριών της Οικιακής Οικονομίας* ήταν τρία, δύο από αυτά απευθύνονταν σε Φιλανδές φοιτήτριες και ένα σε Νορβηγίδες. Περίπου εξήντα (60) φοιτήτριες αποφοιτούσαν κάθε χρόνο, ενώ οι περισσότερες απ' αυτές εργάζονταν ως καθηγήτριες σε σχολεία του Υπουργείου Γεωργίας. Η διάρκεια σπουδών ήταν δυόμιση χρόνια και οι προϋποθέσεις για την εγγραφή των σπουδαστών ήταν η ηλικία τουλάχιστον των δεκαεννέα ετών, η ολοκλήρωση των γυμνασιακών σπουδών, το πρόγραμμα μαθημάτων για νοικοκυρές στα αγροτικά σχολεία και ένας χρόνος άσκησης σε αγρόκτημα, υπό επίβλεψη.

Οι *σχολές εκπαίδευσης για συμβούλους Οικιακής Οικονομίας* τρεις στον αριθμό, από τις οποίες αποφοιτούσαν εβδομήντα (70) σύμβουλοι κάθε χρόνο, δέχονταν σπουδάστριες ηλικίας τουλάχιστον δεκαεννέα ετών, οι οποίες είχαν ολοκληρώσει τις βασικές σπουδές (δημοτικό, γυμνάσιο). Έπρεπε επίσης να έχουν παρακολουθήσει προγραμμάτα σπουδών στη μητρική τους γλώσσα, όπως και πρακτική Αριθμητική, την ολοκλήρωση των σπουδών τους σε γεωργικό σχολείο Οικιακής Οικονομίας, καθώς και την παραμονή τους σε αγρόκτημα υπό επίβλεψη, για την ετήσια πρακτική εξάσκηση.

Το πρώτο *Σχολείο Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας*, λειτούργησε το 1892. Τα είκοσι οκτώ (28) σχολεία αυτού του τύπου, που λειτουργούσαν το 1962, παρείχαν εκπαίδευση για τις εργασίες σε υποστατικό, όπως διατροφή, προετοιμασία φαγητού, καλλιέργεια κήπου, οικοκυρικές εργασίες, αγροτικές καλλιέργειες, οικιακά θέματα και οικιακή αγωγή. Η διάρκεια σπουδών ήταν ενός έτους και οι προϋποθέσεις ένταξης των μαθητριών σ' αυτά ήταν η συμπλήρωση του δέκατου έκτου έτους ηλικίας και το απολυτήριο δημοτικού σχολείου[427].

---

[425] Ας σημειωθεί ότι μαθήματα Οικιακής Οικονομίας σε διάφορες μορφές δόθηκαν το 1921 σε δεκαπέντε χιλιάδες άτομα κάθε ηλικίας. Rapport de l'Administration agricole Finland, «L' enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménagère*, Παρίσι 1922, σσ. 70-72.

[426] Home economics under the supervision of the Central Board of Agriculture-Home Economics Division, Library of Helsinki University, 1962.

[427] Home economics under the supervision of the Central Board of Agriculture-Home Economics Division, 1962, Curriculum of the rural schools for housewives –11months-.Πρόγραμμα Γεωργικού Σχολείου Οικιακής Οικονομίας

Οι δεκαέξι (16) *σχολές Οικιακής Οικονομίας*[428], που λειτουργούσαν το 1962, δημιουργήθηκαν από την ανάγκη να συσταθούν νοικοκυριά και σε αστικές περιοχές. Λειτουργούσαν δύο προγράμματα κάθε χρόνο, διάρκειας τεσσερισήμιση μηνών. Οι δέκα *θερινές σχολές Οικιακής Οικονομίας*[429] που λειτουργούσαν το 1962 κατά τη θερινή περίοδο, με διάρκεια φοίτησης πέντε έως επτά μηνών και σε σύνθεση ήταν παρόμοιες με των *Σχολείων Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας*.

Οικιακή Οικονομία	35 ώρες
Οικιακές Συσκευές και Απλοποίηση Εργασίας	24 ώρες.
Εξοπλισμός Σπιτιού και Φροντίδα του	50-60 ώρες.
Χημεία	10-15 ώρες
Διατροφή	20 ώρες
Επισιτιστικές Προμήθειες	30 ώρες
Επιλογή [υλών] και Μαγείρεμα	40 ώρες
Διατήρηση Φαγητών	10-15 ώρες
Χειροτεχνία	70-80 ώρες
Καλλιέργεια Κήπου	70-80 ώρες.
Αγροτικές Καλλιέργειες και Φροντίδα Ζώων	80 ώρες.
Υγιεινή	20-25 ώρες
Φροντίδα Παιδιών	20-25 ώρες
Θέματα Οικογενειακής Αγωγής	40 ώρες
Αγωγή του Πολίτη	30-35 ώρες
Επαγγελματική Αλληλογραφία *Γενικό Σύνολο*	10-15 ώρες/ *559-619 ώρες.*
Πρακτική Εξάσκηση	
Φροντίδα Σπιτιού	180-230 ώρες
Προετοιμασία Φαγητών	350-450 ώρες
Χειροτεχνία	180-230 ώρες
Κηπουρική	180-230 ώρες
Φροντίδα Παιδιών	80-130 ώρες
Αγροτικές Καλλιέργειες - Φροντίδα Ζώων *Σύνολο*	80-130 ώρες *1050-1400 ώρες*

[428] Home economics under the supervision of the Central Board of Agriculture-Home Economics Division, 1962.

Πρόγραμμα Σπουδών για τις Σχολές Οικοκυρικής (4,5 μηνών)	
Οικιακή Οικονομία	25 ώρες
Οικιακός Εξοπλισμός - Φροντίδα Σπιτιού	40 ώρες
Οικιακές Συσκευές - Απλοποίηση Εργασίας	15 ώρες
Διατροφή	18 ώρες
Επισιτιστικές Προμήθειες	22 ώρες
Επιλογή Πρώτων Υλών και Μαγειρική	40 ώρες
Διατήρηση Φαγητών	10 ώρες
Χειροτεχνία	25 ώρες
Υγιεινή	15 ώρες
Φροντίδα Παιδιών	15 ώρες
Αγωγή του Πολίτη	5 ώρες
Επαγγελματική Αλληλογραφία	5 ώρες
Γενικό Σύνολο	*270 ώρες*
Πρακτική Εξάσκηση	
Φροντίδα Σπιτιού	90 ώρες
Προετοιμασία Φαγητού	270 ώρες
Χειροτεχνία	90 ώρες
Φροντίδα Παιδιών *Γενικό Σύνολο*	25 ώρες *450 ώρες*

[429] Home economics under the supervision of the Central Board of Agriculture-Home Economics Division, 1962.

Τα *γυμνάσια Οικιακής Οικονομίας*, εκτός από τις γυμνασιακές σπουδές παρείχαν και προγράμματα Οικιακής Οικονομίας, αντίστοιχα με των γεωργικών σχολών Οικιακής Οικονομίας. Η διάρκεια φοίτησης ήταν τέσσερα χρόνια, ενώ σε συνεργασία με κάποια προγράμματα των οικιακών γεωργικών σχολείων δημιουργήθηκαν προγράμματα και για οικιακές βοηθούς.

Την επέκταση της Οικιακής Οικονομίας το 1962, είχαν αναλάβει επτά ιδιωτικοί φορείς με κρατική επιχορήγηση. Ο πίνακας, που ακολουθεί δίνει πληροφορίες σχετικά με το μέγεθος και τις δραστηριότητες κάθε φορέα.

Όνομα Οργανισμού	Αριθμός τοπικών οργανώσεων και club	Αριθμός Μελών	Αριθμός Ενεργών Μελών-Καθηγητών	Αριθμός Ενεργών Μελών–Συμβούλων
Κέντρο Αγροτισσών	1.627	1.444.000	38	100
Φινλανδική Martha Association	2.262	90.500	37	50
Σουηδική Martha Association στη Φινλανδία	542	21.300	9	----------
Κεντρική Ένωση Μικρομερισματούχων	1.414	34.500	4	38
Ένωση Μικρομερισματούχων	566	25.800	1	3
Φινλανδική Ένωση Μικρομερισματούχων	462	15.700	1	3
Ένωση Οικιακής Συμβουλευτικής	517	22.500	1	4
ΣΥΝΟΛΟ	*7.390*	*354.300*	*91*	*198*

Πίνακας 1.8. Πληροφορίες σχετικά με το μέγεθος και τις δραστηριότητες των φορέων οι οποίοι ανέλαβαν την επέκταση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας το 1962.

ΠΗΓΗ: Home economics under the supervision of the Central Board of Agriculture-Home Economics Division, 1962.

Από τη δεκαετία του 1960, λειτουργούσε στο Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι τμήμα Οικιακής Οικονομίας, στον τομέα Οικιακής και Κοινωνικής Εκπαίδευσης[430].

[430] K. Turkki, «The changing image of home economics. Some ideas for the development of home economics education in schools and universities», *Home economics – Kotitalous* No 40, University of Joensuu – Research Reports of the Faculty of Education 1991, σσ. 53-57. Visa Heinonen *Talonpoikainen etiikka ja Kulutuksen henki (Αγροτική ηθική και πνεύμα κατανάλωσης),* Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1998, σ. 438. Σύμφωνα με γραπτή μαρτυρία της καθηγήτριας του Πανεπιστημίου του Ελσίνκι, Aila Kervinen στις 28-3-2002, ο Undo Vartiovaara, καθηγητής στη Φινλανδία (Faculty of Agriculture and

Το 1980 και το 1990 τα σχολεία Οικιακής Οικονομίας, τα σχολεία Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας και τα ιδρύματα Οικιακής Οικονομίας, άλλαξαν τα ονόματά τους σε «Ιδρύματα Οικιακής Οικονομίας» και «Ιδρύματα Οικιακής Οικονομίας και Κοινωνικής Υπηρεσίας». Για την εκπαίδευση, που προσφερόταν στα Ιδρύματα Κοινωνικής Υπηρεσίας προηγείτο η εκπαίδευση ενός χρόνου σε αγροτικό σχολείο Οικιακής Οικονομίας. Μετά από αυτό η ειδικότητα της Οικιακής Οικονόμου διαρκούσε δεκατέσσερις μήνες. Η εκπαίδευση περιλάμβανε πρακτική εξάσκηση σε ποικίλους τομείς. Το 1992 υπήρχαν δεκαοκτώ (18) Ιδρύματα Κοινωνικής Υπηρεσίας. Σε επαγγελματικό επίπεδο δίνονταν πτυχία με ειδικότητες Πλυσίματος, Διατροφής και Οικιακής Οικονομίας. Έτσι το 1992, λειτουργούσαν σαράντα εννιά (49) αυτόνομα ιδρύματα τέτοιου τύπου, με την προσθήκη τμημάτων περιβαλλοντικής και καταναλωτικής εκπαίδευσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως προκύπτει από τα προαναφερόμενα στοιχεία που αφορούν στην εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στις χώρες της Ευρώπης διαπιστώνονται τα παρακάτω:

Η εκπαίδευση της επαγγελματικής και της αγροτικής Οικιακής Οικονομίας στη χώρα της **Αυστροουγγαρίας** ήταν αρκετά διαδεδομένη και αναπτυγμένη δεδομένου ότι το κράτος επόπτευε και επιχορηγούσε οικονομικά τις δραστηριότητες αυτών των σχολών. Από την άλλη μεριά η εκπαίδευση στις σχολές Οικιακής Οικονομίας ήταν ιδιωτικού χαρακτήρα. Από τις αρχές δε του 20^{ού} αιώνα δινόταν κρατική επιχορήγηση σ' αυτές, με αποτέλεσμα τη λειτουργία περιοδευόντων τμημάτων, βραδινών μαθημάτων στις σχολές Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας για εργάτριες και για κορίτσια προερχόμενα από τη μεσαία τάξη, για υπηρετικό προσωπικό, οικονόμους και μαγείρισσες.

Στο **Βέλγιο** η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας παρουσίαζε ιδιαίτερη ανάπτυξη από το 1887, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης της χώρας, με ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση της Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, η οποία προσαρμοζόταν στις τοπικές συνθήκες κάθε περιοχής. Από το 1889 επίσης είχε θεσμοθετηθεί η διδασκαλία του μαθήματος στο δημοτικό σχολείο. Επίσης λειτουργούσαν τάξεις Οικιακής Οικονομίας οι οποίες ήταν προσαρτημένες στα σχολεία καθώς και σχολές Οικιακής Οικονομίας. Το 1904 το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας θεσμοθετήθηκε ως

Forestry, microbiology), πρότεινε την ίδρυση τμήματος Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας στο πανεπιστήμιο του Ελσίνκι. Έτσι το 1946 λειτούργησε τμήμα αγροτικής εκπαίδευσης και δασοκομίας, διαιτολογίας το 1947, οικιακής Τεχνολογίας το 1969 και τη δεκαετία του 1980 τμήμα Οικιακής Οικονομίας.

υποχρεωτικό στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρέχοντας έτσι τις γνώσεις και δεξιότητες εκείνες, οι οποίες θα ολοκληρώνονταν στις επόμενες βαθμίδες εκπαίδευσης και θα αποτελούσαν το θεμέλιο για την αναβάθμιση της θέσης της γυναίκας. Τέλος στις αρχές του 20ού αιώνα είχαν οργανωθεί και Παιδαγωγικά τμήματα Οικιακής Οικονομίας για την εκπαίδευση των διδασκαλισσών.

Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στη **Γαλλία** αναπτύχθηκε το 19ο αιώνα με πρωτοβουλία ιδιωτικών φορέων. Ήταν συνυφασμένη με τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Έτσι συναντάται πλήθος σχολών Οικιακής Οικονομίας στην ανατολική και βόρεια Γαλλία, ενώ στη δυτική πολύ λιγότερες. Η νότια δε Γαλλία, εκτός της περιοχής της Αριέγης, δεν έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον γι' αυτή την εκπαίδευση. Η ιδιωτική και δημόσια εκπαίδευση προσέγγιζαν το ζήτημα της εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία με διαφορετικά μέσα. Στις αστικές περιοχές το μάθημα είχε τη μορφή μεμονωμένων ή μετασχολικών τμημάτων. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση δεν είχε ιδιαίτερη ανάπτυξη το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, παρά μόνο στις ιδιωτικές σχολές, όπου όμως ο αριθμός των μαθητριών επέτρεπε τη λειτουργία τους. Από το 1895, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας είχε αναπτυχθεί στο πλαίσιο της επαγγελματικής εκπαίδευσης των κοριτσιών. Από το 1886 όμως η κρατική μέριμνα στράφηκε στην αγροτική εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας, δεδομένου ότι η χώρα ήταν κυρίως αγροτική, καλύπτοντας εξ ολοκλήρου τις ανάγκες των κατοίκων της, με την ίδρυση σχολών αγροτικής Οικιακής Οικονομίας. Ο νόμος του 1942 επέκτεινε τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στις απόφοιτες του δημοτικού σχολείου, που δεν συνέχιζαν τις σπουδές τους, ώστε να αποκτήσουν γνώσεις Οικιακής Οικονομίας χρήσιμες για τις απαιτήσεις της μελλοντικής τους οικογένειας. Εξάλλου κατείχε σημαντική θέση και στην εκπαίδευση των κοριτσιών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αναγκαία κρίθηκε στις αρχές του 20ού αιώνα η εκπαίδευση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας.

Στη **Γερμανία**, η ανάπτυξη της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας είχε χαρακτήρα επιμορφωτικό και επαγγελματικό, καταλαμβάνοντας σημαντική έκταση και θέση στις εκπαιδευτικές βαθμίδες, που αφορούσαν τα νεαρά κορίτσια. Στα τέλη του 19ου αιώνα στα πλαίσια της ανάπτυξης της κοινωνικής πρόνοιας η Αυγούστα Φέρστερ ίδρυσε σχολές Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας για τις κοπέλες, που προέρχονταν από οικονομικά ασθενέστερες τάξεις. Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας εισήχθηκε σε σχολείο δημοτικής εκπαίδευσης του Κάσσελ με κρατική οικονομική ενίσχυση το 1869 και έγινε υποχρεωτικό στα σχολεία της πόλης αυτής το 1892. Το γεγονός αυτό στάθηκε η αφορμή εισαγωγής της διδασκαλίας του μαθήματος σε όλα τα σχολεία του κράτους. Η

αναγκαιότητα επιμόρφωσης διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας οδήγησε το 1902 την πολιτεία στην ίδρυση παιδαγωγικού τμήματος. Ιδιαίτερη έμφαση όμως δόθηκε και στον τομέα της αγροτικής οικιακής εκπαίδευσης, ώστε με τη μεθοδική γνώση γεωργικών και οικιακών εργασιών οι γυναίκες να αποτελέσουν ένα σημαντικό οικονομικό παράγοντα του κράτους. Η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στο **Μεγάλο Δουκάτο του Μπάντεν** ήταν σε μεγάλο βαθμό ανεπτυγμένη, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Περιλάμβανε μαθήματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στη δευτεροβάθμια, για ενήλικες, για υπηρέτριες, ακόμη και Παιδαγωγικά τμήματα, χωρίς διάκριση ανάμεσα στα κορίτσια, που προέρχονταν από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και σε εκείνα της αστικής τάξης.

Στη **Γιουγκοσλαβία** η αναγκαιότητα του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας προερχόταν από την εξασφάλιση εκπαίδευσης των κοριτσιών προκειμένου να εργαστούν ως οικιακοί βοηθοί, ενώ ταυτόχρονα αποκτούσαν τις απαραίτητες γνώσεις, που αφορούσαν τη διαχείριση του νοικοκυριού. Η προσπάθεια διάδοσης αυτού του μαθήματος από ορισμένες οργανώσεις οδήγησε σε περιορισμένη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας σε συνδυασμό με τη Χειροτεχνία σε ορισμένα μόνο σχολεία.

Η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στη **Δανία** στα δημόσια σχολεία λειτουργούσε με τη μορφή σχολικών μαγειρείων. Ταυτόχρονα σημαντική ανάπτυξη της διδασκαλίας αυτής υπήρξε με την ίδρυση ιδιωτικών σχολών Οικιακής Οικονομίας, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν αναγνωρισμένες από το κράτος. Η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας με ιδιαίτερη έμφαση στο μάθημα της Μαγειρικής, οδήγησε στην αναγνώριση και οικονομική επιχορήγηση από το κράτος προκειμένου να εκπαιδευτούν οι πρώτες διδασκάλισσες του μαθήματος. Με την πάροδο όμως του χρόνου τα τελευταία χρόνια του 20^{ου} αιώνα η αναγκαιότητα του μαθήματος, όπως σε όλες εξάλλου τις χώρες, οδήγησε στη μετάλλαξη του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας προσδίδοντας έμφαση σε θέματα υγείας, περιβάλλοντος και πολιτιστικής – ιστορικής διάστασης.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στη χώρα της **Ελβετίας** ήταν εξαιρετικά αναπτυγμένη. Το 1889, ο Υπουργός Γεωργίας και Βιομηχανίας στο Βέλγιο, με τη βοήθεια των επαρχιακών και κοινοτικών διοικήσεων, παρείχε στις κόρες των εργατών τη δυνατότητα να μορφωθούν κατάλληλα, με βάση τις απαιτήσεις των καιρών και τις συνθήκες της ζωής, σε τάξεις Οικιακής Οικονομίας. Οι ιδέες αυτές είχαν απήχηση στην Ελβετία, η οποία στη συνέχεια προηγήθηκε, αν κρίνουμε από την αναλογία του αριθμού των ιδρυμάτων. Έτσι το 1894 λειτουργούσαν στην Ελβετία εβδομήντα δύο (72) σχολές τελειοποίησης και τριάντα ένα (31) επαγγελματικά μαθήματα

για κορίτσια. Σύμφωνα με τον κατάλογο, που συντάχτηκε το 1918, ο αριθμός αυτός είχε σχεδόν δεκαπλασιαστεί.

Άλλα σχολεία απευθύνονταν σε ενήλικες, άλλα σε μαθητευόμενες, άλλα σε μαθήτριες της πρωτοβάθμιας ή της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Λειτούργησαν περιοδεύοντα προγράμματα Οικιακής Οικονομίας, σχολές ενηλίκων, τάξεις Οικιακής Οικονομίας στο δημοτικό σχολείο, τάξεις ενηλίκων, τάξεις για οικοδέσποινες, εξάμηνου ή μονοετή κύκλου μαθημάτων, κύκλοι μαθημάτων για διδασκάλισσες δημοτικού σχολείου. Επίσης η υποχρεωτικότητα του μαθήματος ήταν διαφορετική από καντόνι σε καντόνι, λόγω λήψης διαφορετικών κοινοτικών αποφάσεων, οι οποίες ελάμβαναν υπόψη τους τις τοπικές πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές διαφοροποιήσεις.

Η αγροτική Οικιακή Οικονομία ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένη λόγω της πολυπληθυσμικότητας αγροτικού πληθυσμού σε ορισμένα καντόνια. Το κράτος σε συνεργασία με τις κοινότητες και τις γυναικείες οργανώσεις, οι οποίες προωθούσαν την εισαγωγή του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στην εκπαίδευση, αναλάμβαναν πρωτοβουλίες, που αφορούσαν στην πρακτική οργάνωση και την οικονομική στήριξη του μαθήματος σε τοπικό επίπεδο κάθε καντονιού. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η παρουσία ήταν προαιρετική, ενώ σπανιότερα τα σχολεία είχαν υιοθετήσει την υποχρεωτική φοίτηση. Αλλού υιοθετούνταν το σύστημα των ημερήσιων μαθημάτων, ενώ αλλού των νυχτερινών μαθημάτων. Οι διαφορές αυτές υπήρχαν λόγω της ύπαρξης είκοσι ειδών θεσμών, που είχαν στόχο την πρακτική μόρφωση της γυναίκας. Υπήρχε επίσης ποικιλία στον αριθμό των δασκάλων, που εργάζονταν στο κάθε σχολείο, στην προετοιμασία τους, στη μορφή διδασκαλίας, στη μέθοδο, στο πρόγραμμα και στη διάρκεια σπουδών. Το ομοσπονδιακό Υπουργείο Δημόσιας Οικονομίας με τις προσπάθειες των ειδικών και σύμφωνα με την έκδοση του "οδηγού", που αφορούσε στη λειτουργία των σχολών Οικιακής Οικονομίας προσπάθησε να εναρμονίσει αυτή την κατάσταση, ώστε να διορθωθούν οι συνέπειες της απόλυτης ελευθερίας, που υπήρχε κατά τη γέννηση όλων αυτών των σχολών.

Το γεγονός είναι ότι τα κορίτσια οποιασδήποτε βαθμίδας του σχολείου μετά το τέλος των σπουδών τους είχαν αποκτήσει τις στοιχειώδεις γνώσεις, ώστε να ανταποκριθούν στον μελλοντικό ρόλο τους ως μητέρες, οικοδέσποινες, σύζυγοι. Στα παραρτήματα 11, 12, 13, 14, 15 και 16 αναγράφονται μερικές χρονολογίες εξέλιξης του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στα καντόνια της Ζυρίχης, Βέρνης, Λουκέρνης, Φρίμπουργκ, Γκράνμπούντεν και Ααργκού. Η χρησιμότητα και η αναγνώριση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στη βελτίωση της θέσης της γυναίκας είναι φανερή,

εάν παρατηρήσουμε τις χρονολογίες εισαγωγής της υποχρεωτικότητας του μαθήματος. Το πρώτο καντόνι, που εισήγαγε το μάθημα ως υποχρεωτικό ήταν αυτό του Φρίμπουργκ το 1903. Ακολούθησε το καντόνι της Βέρνης το 1904, της Ζυρίχης το 1931, της Λουκέρνης το 1940 και του Ααργκού το 1941.

Η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στο **Ηνωμένο Βασίλειο** ήταν εξακτινωμένη σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, περιλαμβάνοντας μαθήματα Μαγειρικής, Εκμάθησης της Πλυντικής τέχνης, και της Οικιακής Αγωγής. Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στην επαγγελματική αποκατάσταση των κοριτσιών, με τη λειτουργία επαγγελματικών τάξεων αποφοίτων του δημοτικού σχολείου ή και ενηλίκων, πρωινά ή απογευματινά. Από το 1875, για τη διδαχή των μαθημάτων Μαγειρικής, Εκμάθησης Πλυντικής και Διαχείρισης του Νοικοκυριού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση εγκρίνονταν ειδικά κρατικά κονδύλια, γεγονός που οδήγησε στην εξάπλωση του μαθήματος σε όλη τη χώρα από τα δημόσια δημοτικά σχολεία, τα γυμνάσια, τις τεχνικές σχολές και σχολές επιμόρφωσης, καθώς και την εκπαίδευση καθηγητών.

Στην Ισπανία δεν γίνεται γνωστό εάν το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας ήταν διαδεδομένο στη χώρα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Παρ' όλα αυτά η λειτουργία ανώτερων επαγγελματικών σχολών αυτού του είδους στις αρχές του 20^{ού} αιώνα επιτρέπει να συμπεράνουμε την ιδιαίτερη και ξεχωριστή σημασία, που δινόταν σχετικά με την αξία αυτού του μαθήματος, σύμφωνα με τα πρότυπα της Γαλλίας.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα η **Ιταλία** στράφηκε με επιτυχία στη δημιουργία επαγγελματικών σχολών Οικιακής Οικονομίας, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην επαγγελματική αποκατάσταση των νέων κοριτσιών, αλλά και εκείνων των μεσαίων κοινωνικά στρωμάτων προς την κατεύθυνση των γυναικείων τεχνών και της Οικιακής Οικονομίας. Έτσι η εκπαίδευση στον τομέα αυτό με στόχο τη δημιουργία καλών νοικοκυρών και μητέρων όλων των κοινωνικών τάξεων της εποχής, με πρακτική και θεωρητική διδασκαλία και στη γεωργική και αγροτική εξειδίκευση, στέφθηκε με επιτυχία. Σταδιακά ξεκινώντας από το βόρειο τμήμα της χώρας σε συνδυασμό με τη γειτονία της με την Ελβετία, δημιουργήθηκαν κινητά τμήματα Οικιακής Οικονομίας, επαγγελματικές σχολές, παιδαγωγικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, τμήματα ενηλίκων και αγροτικές και γεωργικές σχολές Οικιακής Οικονομίας.

Στο **Λουξεμβούργο** βάσει νόμου, μετά την αποφοίτηση από το δημοτικό σχολείο, τα παιδιά παρακολουθούσαν μετασχολικά διετή μαθήματα, αποκτώντας έτσι ολοκληρωμένη εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία.

Η εκπαίδευση των κοριτσιών στη **Νορβηγία,** σε σχολές Οικιακής Οικονομίας χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία, έκανε τα πρώτα δειλά βήματα στη χώρα περίπου στα μέσα στου 19ου αιώνα, ενώ μεγαλύτερη έμφαση και βαρύτητα δόθηκε στις αγροτικές σχολές. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του κράτους για την αναγκαιότητα του μαθήματος με τη χορήγηση κρατικών επιχορηγήσεων οδήγησε σε σημαντική αύξηση των σχολών Οικιακής Οικονομίας. Έτσι, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, με αυτό της Βρεφοκομίας και Μαγειρικής κατείχε ξεχωριστή θέση στο πρόγραμμα των συμπληρωματικών σχολείων. Στις αρχές του 20ού αιώνα το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας ήταν υποχρεωτικό στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ακόμη και στις αγροτικές περιοχές της χώρας. Σημαντικό ρόλο στη διάδοση και επέκταση του μαθήματος έπαιξαν οι διάφορες οργανώσεις των δασκάλων και τα συμπεράσματα των συνεδρίων Οικιακής Οικονομίας.

Στην **Ολλανδία** η εκπαίδευση των κοριτσιών έλαβε χώρα στο πλαίσιο της επαγγελματικής αποκατάστασής τους. Δεδομένου ότι οι γυναίκες στη χώρα από νωρίς ήταν επαγγελματικά ανεξάρτητες, η εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία τους έδινε τα απαιτούμενα προσόντα, ώστε να αναζητήσουν εργασία ως οικιακοί βοηθοί. Έτσι παρά την ιδιαίτερη εκτίμηση στο μάθημα, η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας δεν ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένη σε όλες τις βαθμίδες. Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στα σχολεία εργασίας, στα οποία μεταξύ των άλλων διδασκόταν το μάθημα της οικιακής Υγιεινής. Μόλις στις αρχές του 20ού αιώνα η εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία περιέλαβε τα κορίτσια της εργατικής τάξης για τα οποία υπήρξε οικονομική επιδότηση από τον κρατικό μηχανισμό.

Στην **Ουγγαρία** οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες αφορούσαν κατά κύριο λόγο στην αγροτική εκπαίδευση των νέων σε κάθε επίπεδο με βασικό μάθημα τη Γεωργία. Μετά το 1922 δημιουργήθηκαν αγροτικά σχολεία Οικιακής Οικονομίας ενώ ταυτόχρονα λειτουργούσαν τμήματα δυόμισι ημερών την εβδομάδα. Όμως τελικά η ξαφνική ανάπτυξη του μαθήματος διήρκεσε ελάχιστα λόγω των οικονομικών απαιτήσεων.

Η εκπαίδευση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στην **Πολωνία**, δεν είχε αξιόλογη ανάπτυξη έως τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα, ενώ ο χαρακτήρας της ήταν καθαρά πρακτικός. Μετά την ανεξαρτητοποίηση της χώρας ο αριθμός των επαγγελματικών σχολείων αυξήθηκε αισθητά, ενώ ιδιαίτερη ανάπτυξη παρουσίασε η λειτουργία και η κρατική οικονομική ενίσχυση των Αγροτικών Σχολών.

Η **Ρουμανία** με πρότυπο τις σχολές Οικιακής Οικονομίας της Ελβετίας, οργάνωσε σε ικανοποιητικό βαθμό την εκπαίδευση αυτή. Έδωσε όμως ιδιαίτερη βαρύτητα, με τη

συμπαράσταση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, στην αγροτική και γεωργική εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας, με στόχο τη συστηματική διδασκαλία όλων εκείνων που αφορούσαν στη ζωή μιας αγροτικής οικογένειας και στην ανύψωσή της.

Από τα τέλη του 19ου αιώνα η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στη **Σουηδία** αφορούσε σε μαθήματα Μαγειρικής και Χειροτεχνίας στο δημοτικό σχολείο. Ιδιαίτερη ανάπτυξη είχε η δημιουργία κουζινών – σχολείων για τα εργαζόμενα κορίτσια των εργοστασίων, από τα διάφορα δημοτικά διαμερίσματα της χώρας. Στο πλαίσιο της ίδρυσης επαγγελματικών σχολών Οικιακής Οικονομίας ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην επιμόρφωση των διδασκαλισσών Οικιακής Οικονομίας για τις κόρες των αγροτών, με σκοπό την καταπολέμηση της εσωτερικής μετανάστευσης και την άνοδο του βιοτικού τους επιπέδου. Γενικότερα ο ρυθμός αύξησης των σχολείων – κουζινών λόγω του μεγάλου κόστους τους δεν ήταν αυξανόμενος, σε αντίθεση με τα δημοτικά σχολεία, τα οποία δέχονταν επιχορηγήσεις σε κρατικό και δημοτικό επίπεδο. Στις αρχές όμως του 20ού αιώνα τα σχολεία της δευτεροβάθμιας και επαγγελματικής εκπαίδευσης, στα οποία διδασκόταν η Οικιακή Οικονομία ήταν αποδέκτες κρατικής επιχορήγησης, με στόχο την επαγγελματική αποκατάσταση των γυναικών.

Στην **Τσεχοσλοβακία** δύο λόγοι οδήγησαν στην σημαντική ανάπτυξη της εκπαίδευσης του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Ο ένας αφορούσε την ανάληψη του συνόλου των δαπανών για την οργάνωση και διδασκαλία του μαθήματος από το κράτος, συμπεριλαμβανομένων και των δαπανών της μισθοδοσίας των εκπαιδευτικών. Οι οικονομικές απολαβές των εκπαιδευτικών ήταν ιδιαίτερα χαμηλές έως τη βελτίωσή τους από το καθεστώς του 1922. Να σημειώσουμε ότι το 1922, ο αριθμός των διδασκαλισσών με πτυχίο ικανότητας διδασκαλίας σε επαγγελματικές σχολές Οικιακής Οικονομίας ανερχόταν περίπου στις τετρακόσιες[431].

Ο δεύτερος συνίστατο στη βαθμιαία αλλαγή του προγράμματος της διδασκαλίας με σκοπό τον επαγγελματικό βιοπορισμό των γυναικών, χωρίς βέβαια να παραβλέπεται η κυρίως εκπαίδευση Οικιακής Οικονομίας, λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής κατάστασης της μεσαίας τάξης, αφού όλο και μεγαλύτερος αριθμός κοριτσιών οδηγούνταν στην άσκηση κάποιου επαγγέλματος.

[431] Οι υλικές αποδοχές αυτών των διδασκαλισσών δεν ήταν καθόλου ικανοποιητικές. Μόνο μετά το πραξικόπημα της 28ης Οκτωβρίου 1918, η κυβέρνηση ασχολήθηκε ενεργά μ' αυτό το ζήτημα. Ένας νόμος, που δημοσιεύτηκε το 1919 ρύθμιζε με φιλελεύθερο πνεύμα τους μισθούς των επαγγελματιών διδασκαλισσών, που το 1922 έφταναν τις πέντε χιλιάδες πεντακόσια είκοσι (5.520) άτομα. Κατόπιν, σχεδιάζονταν νόμοι, οι οποίοι αποσκοπούσαν στην εισαγωγή μαθημάτων μαγειρικής και στην καθιέρωση υποχρεωτικών συμπληρωματικών μαθημάτων, μετασχολικών μαθημάτων προορισμένων για την τελειοποίηση των κοριτσιών, που τελείωναν το Δημοτικό. V. Braf, ό.π., σ. 145.

Η εκπαίδευση του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στη **Φινλανδία** αναπτύχθηκε από τα μισά του 19ου αιώνα, σταδιακά και σταθερά σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, με επαγγελματικές σχολές, πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες, και τέλος πανεπιστημιακού επιπέδου. Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στην εξέλιξη και επέκταση των γεωργικών σχολών Οικιακής Οικονομίας, οι οποίες τη δεκαετία του 1960 λειτουργούσαν με την υποστήριξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και κρατικών επιχορηγήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ

Α. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

2Α.1. ΑΓΡΟΤΟΛΕΣΧΕΣ ΣΑΜΟΥ

Προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης των γεωργών, ιδρύθηκαν από το κράτος μέσω του Εθνικού Ιδρύματος, Αγροτολέσχες. Η διδασκαλία των νέων κατοίκων του χωριού, σκοπό είχαν την ανύψωση του μορφωτικού τους επιπέδου, υπό την καθοδήγηση του γεωπόνου Γεωργικών Εφαρμογών και της υπαλλήλου της Αγροτικής Οικονομίας

Το 1952, λειτούργησε η Αγροτολέσχη στη Χώρα της Σάμου, με διευθύντρια τη Δέσπω Μανωλιού. Σ' αυτήν πολλές μαθήτριες διδάχθηκαν την Μαγειρική, Κοπτική, Ραπτική, Διακοσμητική, Κεντητική, Κονσερβοποιία κ.ά.

Κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, ιδρύθηκε η Αγροτολέσχη της περιοχής του Μαραθόκαμπου. Το 1955, σαράντα πέντε (45) νέες κοπέλες εκπαιδεύτηκαν στην Υφαντουργία, είκοσι (20) στην Πλεκτική, Χειροτεχνία και Διακόσμηση, είκοσι πέντε (25) στην Κοπτική και Ραπτική και όλες μαζί στη Νοσοκομειακή, Βρεφοκομία και Οικιακή Οικονομία[1].

Επίσης ιδρύθηκαν και απέδωσαν ικανοποιητικά αποτελέσματα οι Αγροτολέσχες Πυθαγορείου υπό τη διεύθυνση της Ευαγγελίας Κουρέρη, του Παγώνδα υπό τη διεύθυνση της Ευαγγ. Δήμα, του Κοκκαρίου υπό τη διεύθυνση της Σοφίας Κούβαρη και Ευγενίας Κουμούλα, του Αγίου Κωνσταντίνου υπό τη διεύθυνση της Ευμορφίας Καρύδα[2].
Σήμερα οι Αγροτολέσχες δεν λειτουργούν.

2Α.2. ΑΜΑΛΙΕΙΟ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ

Το Ίδρυμα

Το Αμαλίειο Ορφανοτροφείο συστάθηκε μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας και πήρε το όνομά του από την πρώτη βασίλισσα των Ελλήνων, Αμαλία, η οποία το ανέλαβε υπό την υψηλή προστασία της, ως επιτακτική ανάγκη για την προστασία των κοριτσιών, που είχαν χάσει τους γονείς τους, και επιπλέον για την προστασία τους από τις επιδημίες, που

[1] Εφ. *Σαμιακόν Βήμα*, 1955.
[2] Π. Διακογιάννης, Π. Διακογιάννης *Η Παιδεία στη Σάμο, από την Τουρκοκρατία μέχρι σήμερα*, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1989, σσ. 320, 321.

μάστιζαν τη χώρα[3]. Η πρώτη γυναικεία εταιρεία, η οποία ίδρυσε το Ορφανοτροφείο κοριτσιών με υπογραφή του Βασιλέα Όθωνα ιδρύθηκε το 1855 από τις Μαρία Υψηλάντου, Ζωή Σούτσου, Κυριακούλα Κριεζή, Ανδρομάχη Μ. Ρενιέρου και Λουκία Ρίζου[4].

Στο Αμαλίειο γίνονταν δεκτά κορίτσια ορφανά από πατέρα και μητέρα ηλικίας επτά έως δέκα ετών, τα οποία εξέρχονταν από το ίδρυμα τέλειες οικοκυρές έτσι, ώστε να αναζητήσουν μία εργασία, που θα τους παρείχε τα προς το ζην. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν τα ίδια με του δημοτικού σχολείου με την προσθήκη Χειροτεχνημάτων, Υφαντικής, Κοπτικής, Ραπτικής, Κεντήματος, Πλυντικής, Μαγειρικής. Επιπλέον το 1889, εισάχθηκε η διδασκαλία της ψαθοπλεκτικής και της κατασκευής ανδρικών και γυναικείων καπέλων. Κάθε μαθήτρια υποχρεωνόταν να φοιτήσει σε όλα τα παραπάνω τμήματα, και να τελειοποιηθεί σε οποιοδήποτε είδος είχε μεγαλύτερη κλίση και θα της χρησίμευε αργότερα ως βιοποριστικό επάγγελμα[5]. Επιπλέον οι μαθήτριες μετά την έξοδό τους από το Ίδρυμα, ελάμβαναν ένα χρηματικό ποσό το οποίο κατατίθεντο στην Λαϊκή Τράπεζα και προερχόταν από την πώληση χειροτεχνημάτων τους (κεντημάτων, δαντελών, φορεμάτων, κ.ά.).

Κάθε έτος, στο φιλανθρωπικό τούτο ίδρυμα[6], το οποίο λειτουργούσε με βάση τους κανόνες Υγιεινής[7], περίπου διακόσια ορφανά κορίτσια τρέφονταν, ενδύονταν και

---

[3] Περισσότερα στοιχεία για τους απόρους και τα θύματα της επιδημίας της χολέρας του 1854, καθώς και για την προσφορά της ιδιωτικής πρωτοβουλίας για την αντιμετώπιση της ένδειας και των επιδημιών, παρουσιάζονται στο βιβλίο της Μ. Κορασίδου, *Οι Άθλιοι των Αθηνών και οι Θεραπευτές τους,* Τυπωθήτω, Αθήνα 2000.

[4] Σ. Ζιώγου – Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα, (1830-1893),* Ι.Α.Ε.Ν., 2, Αθήνα 1986, σ. 302. Εφ. *Εφημερίς των Κυριών,* έτος Ζ΄, αρ. 340, 20 Φεβρουαρίου 1894. Γ.Α.Κ. Αθήνας, Φάκ. 43, *Οθωνικό Αρχείο,* εγγρ. 130 ''Περί της ιδρύσεως φιλανθρωπικής εταιρείας Κυριών''. Μεταξύ των Ελλήνων πατριωτών, που ενδιαφέρθηκαν για το ίδρυμα συγκαταλέγονται τα ονόματα των Σίμωνα Σίνα, Απόστολου Καββάκου, Αλέξανδρου Χαριτώφ, Μαρίας Βαρβάκη, Μάρκου Βαρβάκη, Ζώρζη Δρομοκαΐτη, Ιωάννη Μπάγκα, Μιχαήλ Παντ. Μαυροκορδάτου, Παντ. Θεολόγη, Μαρίας Κασιμάτη, Δημ. Στίνη και Ανδρέα Συγγρού. Ο τελευταίος ακόμη κληροδότησε ένα μεγάλο κτήμα στον Ωρωπό, ώστε να εγκατασταθεί εκεί θεραπευτήριο για τη νοσηλεία ορφανών ηλικίας έως δώδεκα ετών, απομίμηση του ήδη λειτουργούντος θεραπευτηρίου στην Τεργέστη, «Σανιτόριο Μαριτίνιο» («Sanitorio Maritinio». Όσοι είναι εγγεγραμμένοι στο καταστατικό ως Μεγάλοι Ευεργέτες, σε διάφορα χρονικά διαστήματα προσέφεραν μεγάλα χρηματικά ποσά, ώστε τελικά το ίδρυμα να ανταποκριθεί στα έξοδα για τη συντήρησή του.
Διαθήκη του Ανδρέου Δ. Συγγρού, Αθήνα 1900, σ. 12, (Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας, Φ. XXVII Κληροδοτήματα Συγγρού).

[5] Η Καλλιρρόη Παρρέν εκφράστηκε με ικανοποίηση για τις αποφάσεις της διοικούσας επιτροπής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου, επειδή πίστευε στην αναγκαιότητα της πρακτικής διδασκαλίας των ''γυναικείων τεχνών'', και των οικιακών εργασιών, δεδομένου ότι προσέφερε επαγγελματική διέξοδο στα ορφανά κορίτσια. Κ. Παρρέν, «Και πάλιν περί των ορφανών», εφ. *Εφημερίς των Κυριών,* αρ. 97(1889). Κ. Παρρέν «Τα ορφανά και η φιλανθρωπία», εφ. *Εφημερίς των Κυριών,* αρ.57 (1888). Κ. Παρρέν, «Αι μεταρρυθμίσεις εν τω Αμαλιείω Ορφανοτροφείω», εφ. *Εφημερίς των Κυριών,* αρ. 152 (1890).

[6] Γ.Α.Κ. Αθήνας, Φάκ. 43, *Οθωνικό Αρχείο,* εγγρ. 208 ''Πρόγραμμα Αμαλιείου Ορφανοτροφείου''. Επίσης στο πρόγραμμα, που υπάρχει σ' αυτό τον φάκελο αναγράφονται με λεπτομέρεια οι χώροι λειτουργίας του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου. Με συντομία αναφέρονται ότι στο υπόγειο υπήρχε το μαγειρείο με θόλο, το εστιατόριο, η κατοικία των υπηρετριών, οι αποθήκες και τα σκεύη, ο ιματισμός, τα εφόδια, οι ζωοτροφές κ.λπ. Στο ισόγειο

εκπαιδεύονταν σε «κοσμίας και φρονίμους παρθένους, χρηστάς νοικοκυράς και χρησίμους εις την κοινωνίαν γυναίκας»[8].

Το Ίδρυμα διέθετε μαγειρείο ώστε οι μαθήτριες να είναι εφοδιασμένες κατά την έξοδό τους από αυτό με τις στοιχειώδεις γνώσεις Μαγειρικής, οι οποίες είναι απαραίτητες για τη ζωή της γυναίκας[9]. Επίσης διέθετε εγκατάσταση λουτήρων, η οποία ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις υγιεινής, όπως αποφάνθηκε και ο υγιεινολόγος Κόρμπεν (Corben) από τη Βιέννη, βρίσκοντάς το εφάμιλλο με εκείνα της Ευρώπης[10].

Τα διδασκόμενα μαθήματα, τα οποία συντελούσαν στην πνευματική μόρφωση των μαθητριών ήταν: Ελεύθερη Γραφή και Ανάγνωση, Ορθογραφία και ορθή χρήση της γλώσσας, προφορική και γραπτή Έκθεση ιδεών, Πρακτική Αριθμητική, Γεωγραφία, Ιστορία, Ιερά Ιστορία, Κατήχηση και γενικότερα όλα τα μαθήματα που διδάσκονταν στα οργανωμένα δημοτικά σχολεία[11]. Δεδομένου ότι απαραίτητο στοιχείο της γυναικείας εκπαίδευσης θεωρείτο και η επαγγελματική μόρφωση, οι μαθήτριες διδάσκονταν «όλα τα γυναικεία έργα, που χαρακτηρίζουν καλήν νοικοκυράν μεσαίας κοινωνικής τάξεως», δηλαδή τη Ραπτική, Υφαντουργία, Μαγειρική, Πλυντική, Χειροτεχνήματα[12]. «Δια ν' ασκηθούν δε πρακτικώς εις την οικιακήν οικονομίαν έπρεπε να βοηθούν το υπηρετικόν προσωπικόν εις όλας τας οικιακάς ασχολίας»[13].

Το πρότυπο της καλής και αφοσιωμένης συζύγου και μητέρας, που κυριαρχούσε στη γυναικεία εκπαίδευση του 19ου αιώνα των ανώτερων και μεσαίων στρωμάτων, καθόριζε και

υπήρχαν τέσσερα δωμάτια παραδόσεων, δύο δωμάτια των εργόχειρων, ένα δωμάτιο για τη μελέτη, ένα δωμάτιο της καθημερινής προσευχής, πρόδρομοι, γενική είσοδος και άλλοι αναγκαίοι τόποι. Στο πάνω πάτωμα υπήρχαν 6 μεγάλα και ευρύχωρα υπνωτήρια, χωρητικότητας δώδεκα κρεβατιών, δύο δωμάτια για τη διευθύντρια, δύο άλλα δωμάτια για τις δύο διδασκάλισσες και ένα δωμάτιο για νοσοκομείο, ένας νιπτήρας. Το όλο οίκημα ήταν διώροφο χωρητικότητας 60-80 κορασίων μετά του αναγκαίου προσωπικού.

[7] *Ελληνίς,* αρ. 1, Μάρτιος 1921, σ. 15.

[8] Α.Α. Παπαδόπουλος, *Το Αμαλίειον Ορφανοτροφείον Κορασίων, επί τη Εκατονταετηρίδι του (1855-1954),* Αθήναι 1954, σ. 16. Γ.Α.Κ. Αθήνας, Φάκ. 43, *Οθωνικό Αρχείο,* αρ. 131 ''Σχέδιον κανονισμού φιλανθρωπικής εταιρείας Κυριών'', άρθρο 14 του κανονισμού λειτουργίας του Ιδρύματος.

[9] Έκθεσις της Διοικητικής Επιτροπής δια το έτος 1936, της 18ης Απριλίου 1937, σ. 32.

[10] Ό.π., σ. 33.

[11] Α. Α. Παπαδόπουλος, ό.π., σ. 17 και άρθρο 15 του κανονισμού λειτουργίας του Ιδρύματος.

[12] Γ.Α.Κ. Αθήνας, φάκ. 43, *Οθωνικό Αρχείο,* εγγρ.131 ''Σχέδιον κανονισμού φιλανθρωπικής εταιρείας Κυριών'', άρθρο 10 του σχεδίου κανονισμού φιλανθρωπικής εταιρείας Κυριών: «Η ανατροφή των κορασίων τούτων θέλει συνίσταται εις την μάθησιν της ηθικής και των καθηκόντων και χρεών της γυναικός … Ραπτικήν και κεντητικήν κάθε είδους, πλύσιν χονδρών ρούχων και ψιλών πραγμάτων εις την μεγαλυτέραν εντέλειαν, Μαγειρικήν των κυριωτέρων εδεσμάτων τουλάχιστον, την τάξιν καταστίχων και όσα έν γένει δύνανται να συντείνωσιν εις όφελος αυτών και της κοινωνίας, δια την οποίαν προετοιμάζονται».

[13] Α. Α. Παπαδόπουλος ό.π., σ. 18.

το πρόγραμμα των ορφανών κοριτσιών του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου. Πρωταρχικό συστατικό της εκπαίδευσης των ορφανών κοριτσιών του Ιδρύματος, αποτελούσαν οι γυναικείες τέχνες, οι οποίες προσανατόλιζαν στην εκμάθηση ενός γυναικείου επαγγέλματος[14].

Η επαγγελματική σχολή

Η διοικούσα επιτροπή του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου το 1925 θεώρησε ότι η μεταβολή και η μεταρρύθμιση, σχετικά με την επαγγελματική μόρφωση των κοριτσιών, θα ήταν βαρύνουσας σημασίας, εάν εφαρμοζόταν στο ίδρυμα, δεδομένου ότι αυτή είχε αναπτυχθεί στη Β. Αμερική και μεταδόθηκε γρήγορα στην Ευρώπη (κυρίως στην Αγγλία, Γερμανία, Ελβετία, Βέλγιο). Έτσι κατόπιν επισκέψεως της προέδρου της διοικούσης επιτροπής Έδλας Νάζου σε επαγγελματικές σχολές της Αγγλίας, Γαλλίας με έμφαση στην Ελβετία και το Βέλγιο και αφού μελετήθηκε ο τρόπος λειτουργίας τους, αποφασίσθηκε η ίδρυση επαγγελματικής Οικοκυρικής Σχολής στις 11 Νοεμβρίου 1926, ενώ στις 21 Νοεμβρίου του ίδιου έτους πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια αυτής.

Σκοπός λειτουργίας της Επαγγελματικής Σχολής, όπως ορίζεται στον οργανισμό του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου (Παράρτημα 24), «…είναι να δώση εις τας τροφίμους του ιδρύματος θεωρητικήν και πρακτικήν μόρφωσιν τοιαύτην, ώστε εξερχόμεναι του Αμαλιείου να είναι καταρτισμέναι εις τρόπον, ώστε μετ' αυτοπεποιθήσεως να δημιουργήσουν δια της εργασίας τους έντιμον μέλλον»[15].

Στην τετραετούς φοίτησης επαγγελματική σχολή εισάγονταν οι μαθήτριες μετά την αποφοίτησή τους από το εξατάξιο δημοτικό σχολείο (Καθήκοντα των μαθητριών της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου, βλ. Παράρτημα 25). Το πρόγραμμα περιλάμβανε αρχικά εκτός των θεωρητικών μαθημάτων, Κοπτική και Ραπτική Φορεμάτων και Ασπρορούχων, Κατασκευή Καπέλων, Κεντητική και Ποικιλτική με βασικό υποβοηθητικό μάθημα το Σχέδιο, σε συνδυασμό με την Προοπτική, καθώς επίσης και Οικιακή Οικονομία, Μαγειρική και Διαιτητική[16] (εικόνα 52, 53).

---

[14] Μ. Κορασίδου, ό.π., σσ. 138-139.

[15] Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας υπουργική απόφαση 34721, Φ.Ε.Κ. 60/1-7-1932, τ. Β΄, «Περί εγκρίσεως του οργανισμού της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλιείου Ορφανοτροφείου», σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 9 του Ν. 5197 «Περί Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως», σ. 248.

[16] Έκθεσις της Διοικητικής Επιτροπής δια το έτος 1930 υποβληθείσα υπό του εφόρου εις την Γενική Συνέλευση των μελών τη 29 Μαρτίου 1931 του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου (Έτος ιδρύσεως 1855), σσ. 15-26. Άρθρο 9 του Ν. 5197 «Περί Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως», εγκρίνεται ο οργανισμός της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου Κορασίων Αθηνών.

Τα θεωρητικά μαθήματα, τα οποία αποτελούσαν το πλαίσιο της γενικής παιδείας ήταν τα αρχαία και νέα Ελληνικά, η έκθεση ιδεών με σκοπό τη συμπλήρωση και τελειοποίηση των γνώσεων του δημοτικού σχολείου, η Ψυχολογία, η Πρακτική Αριθμητική και απαραίτητα Στοιχεία Καταστιχογραφίας, Ιστορία της Τέχνης ως υποβοηθητική της πρακτικής εξάσκησης στην Κοπτική, Ραπτική και Κέντημα, η Μαγειρική, εμπορευματολογία προς απόκτηση των απαραίτητων γνώσεων περί φυσικών και τεχνητών προϊόντων του εμπορίου και τέλος τα Γαλλικά για την κατανόηση των εμπορικών όρων και των περιοδικών της μόδας. Με τις γνώσεις αυτές οι απόφοιτες αποκαθίσταντο επαγγελματικά, αναλαμβάνοντας τη διεύθυνση εργαστηρίων ή διορίζονταν ως διδασκάλισσες τεχνικών μαθημάτων στα δημοτικά σχολεία.

Στα πλαίσια της ανάπτυξης νέων κοινωνικών συνθηκών και οικονομικών δυνατοτήτων επήλθε τροποποίηση στο αρχικό πρόγραμμα, όπως η κατάργηση των Αρχαίων Ελληνικών, της Ψυχολογίας, της Ιστορίας της Τέχνης και της Πιλοποιίας. Έτσι η εκπαίδευση των κοριτσιών είχε χαρακτήρα καθαρά πρακτικό και αποσκοπούσε στην απόκτηση επαγγελματικών γνώσεων, που σχετίζονταν με τις οικιακές τέχνες.

Έως το 1940, οι απόφοιτες της επαγγελματικής σχολής, είχαν τη δυνατότητα στέγασης στο Ίδρυμα και εργασίας εκτός αυτού, με τη συμμετοχή τους στα έξοδα διατροφής και άλλων αναγκών, με ποσό ίσο μ' αυτό, που πρόσφερε το Ίδρυμα σ' αυτές. Όμως λόγοι, μεταξύ των οποίων οι πολεμικές περιπέτειες της χώρας, οδήγησαν στην κατάργηση του συστήματος αυτού[17].

Από το 1952, οπότε η σχολή υπήχθη στο Υπουργείο Βιομηχανίας, το οποίο ασκούσε και την εποπτεία (αρ. απ. 100.312/27-10-1952), ρυθμίζονταν θέματα, όπως προθεσμίες εγγραφών, εξετάσεων, βαθμολογίας, ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος μαθημάτων[18].

Η διευθύντρια της σχολής, η οποία επιστρέφοντας από την Ευρώπη, όπου είχε μεταβεί προκειμένου να μελετήσει την εφαρμογή των επαγγελματικών σχολών θηλέων, κλήθηκε να παρουσιάσει τα σχετικά με τα εφαρμοζόμενα συστήματα στην Αγγλία και στο Βέλγιο. Δεδομένου ότι τα συστήματα, που παρουσιάστηκαν, κρίθηκαν δαπανηρά για την ελληνική πραγματικότητα, κατέληξαν στην εφαρμογή των προγραμμάτων του Βελγίου και της

[17] Α. Α. Παπαδόπουλος ό.π., σσ. 57-61.
[18] Έγγραφο του Νικολάου Αντ. Μασουρίδη, δικηγόρου, προς το Αμαλίειο Ορφανοτροφείο σχετικά με την Επαγγελματική Οικοκυρική Σχολή, υπ' αρ. 3773/19-1-53.

Ελβετίας, ως προτύπων[19]. Στην Ελλάδα ο επιλεκτικός ευρωπαϊκός δανεισμός των συστημάτων εκπαίδευσης, ο οποίος ξεκίνησε το 19ο αιώνα, προσαρμόστηκε στην ελληνική πραγματικότητα[20].

Αφού καταρτίστηκε ο απολογισμός και προϋπολογισμός της οικονομικής κατάστασης του ιδρύματος, αποφασίστηκε ομόφωνα η λειτουργία της επαγγελματικής σχολής. Έτσι ιδρύθηκαν δύο τμήματα: των ασπροροΰχων και των φορεμάτων[21].

Το αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλίειου, το οποίο λειτουργούσε σύμφωνα με τα πρότυπα του Βελγίου και ειδικότερα με τα école Funk των Βρυξελλών, είχε ως εξής:[22]

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	1Ο ΕΤΟΣ Ώρες	2Ο ΕΤΟΣ Ώρες	3Ο ΕΤΟΣ Ώρες	4Ο ΕΤΟΣ Ώρες
Ελληνικά	4	3	2	-
Μαθηματικά	3	2	-	-
Καταστιχογραφία	-	-	-	1
Γαλλικά	2	2	2	3
Ιστορία	2	2	-	-
Ιστορία Τέχνης	-	-	2	-
Σχέδιο	4	2	4	2
Προοπτική	2	1	1	-
Κοπτική	-	4	4	4
Ραπτική	18	23	23	36
Οικιακή Οικονομία	2	4	4	1
Μαγειρική	-	-	6	4
Εκκλησιαστική Μουσική	1	1	1	1
Σύνολο ωρών	34	44	47	51

Πίνακας 2.1. Αναλυτικό πρόγραμμα της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου.

ΠΗΓΗ: Αμαλίειον Ορφανοτροφείον (έτος ιδρύσεως 1855)/ Έκθεση της διοικητικής επιτροπής για το έτος 1930 η οποία υποβλήθηκε από τον έφορο στην Γενική Συνέλευση των μελών την 29η Μαρτίου 1931.

Οι σαράντα (40) μαθήτριες διαιρούνταν σε τρία τμήματα:

[19] 197η Συνεδρία /22 Νοεμβρίου 1925 της διοικούσης επιτροπής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου.
[20] Δ. Ματθαίου, *Σημειώσεις συγκριτικής παιδαγωγικής*, Αθήνα 1991, σσ. 10, 13-14. Του ιδίου, *Συγκριτική σπουδή της εκπαίδευσης-θεωρήσεις και ζητήματα*, Αθήνα 1997, σσ. 28-30, 52-53, 59, 67-69. Του ιδίου, «Συγκριτική σπουδή των εκπαιδευτικών τάσεων», (επιμ.) Σ. Μπουζάκης, *Συγκριτική Παιδαγωγική,* τόμος Γ΄, Gutenberg, Αθήνα 1993, σ. 129. Του ιδίου *Νεοελληνική εκπαίδευση (1821-1998).Εξαρτημένη ανάπτυξη*. Αθήνα 2002.
[21] 202η Συνεδρίαση της 10ης Νοεμβρίου 1926.
[22] Αμαλίειον Ορφανοτροφείον (έτος ιδρύσεως 1855)/ Έκθεση της διοικητικής επιτροπής για το έτος 1930, η οποία υποβλήθηκε από τον έφορο στην Γενική Συνέλευση των μελών την 29η Μαρτίου 1931.

της κατασκευής ασπρορούχων με δώδεκα (12) μαθήτριες, της κατασκευής φορεμάτων με δεκαεπτά (17) μαθήτριες και της κατασκευής καπέλων με έντεκα (11) μαθήτριες[23].

Βαρύνουσα θέση στο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα κατείχε η διδασκαλία του μαθήματος της Ραπτικής, για τα τρία πρώτα έτη και ανερχόταν στο 52% περίπου του συνόλου των διδακτικών ωρών, ενώ για το τέταρτο έτος στο 70%.

Η Επαγγελματική Σχολή του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου θεωρούνταν πρότυπο για παρόμοια σχολεία: το 1892 το Ελληνικό Ορφανοτροφείο της Σμύρνης, το 1917 η *Παπαζόγλειος* Σχολή της Μητρόπολης Ιωαννίνων, το *Μπενάκειο Ορφανοτροφείο,* στο οποίο εστάλησαν απόφοιτες της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλίειου και δίδαξαν εκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Επίσης απόφοιτες του σχολείου δίδαξαν το μάθημα της Χειροτεχνίας στο Ζάππειο Παρθεναγωγείο Κωνσταντινουπόλεως, στο *Χατζηκυριάκειο* Πειραιώς, στην Επαγγελματική Σχολή *Ήφαιστος*, στο Εργαστήριο απόρων γυναικών Αθηνών και στην Επαγγελματική Σχολή της Τεγέας[24].

Η φοίτηση στην Επαγγελματική Σχολή του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου από το 1930-1941, όπως προκύπτει από το ακόλουθο γράφημα παρουσιάζεται διαφοροποιημένη σε κάθε έτος λόγω της παραλαβής ορισμένων μαθητριών από τους συγγενείς τους ή στο θάνατο κάποιων άλλων λόγω φυματίωσης :[25]

[23] Ό.π., σ. 14.
[24] Α. Α. Παπαδόπουλος, ό.π., σ. 81.
[25] Έκθεση της Διοικητικής Επιτροπής για το έτος 1930, η οποία υποβλήθηκε από τον έφορο στη Γενική Συνέλευση των μελών της 29η Μαρτίου 1931, του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου (έτος ιδρύσεως 1855), σσ. 29-31/ της 17ης Απριλίου 1932 ,σ. 14/της 18ης Απριλίου 1937, σσ. 11-12 / της 8ης Μαΐου 1938, σ. 14/της 17ης Απριλίου 1940, σ.13/ της 12ης Απριλίου 1942, σ. 17.

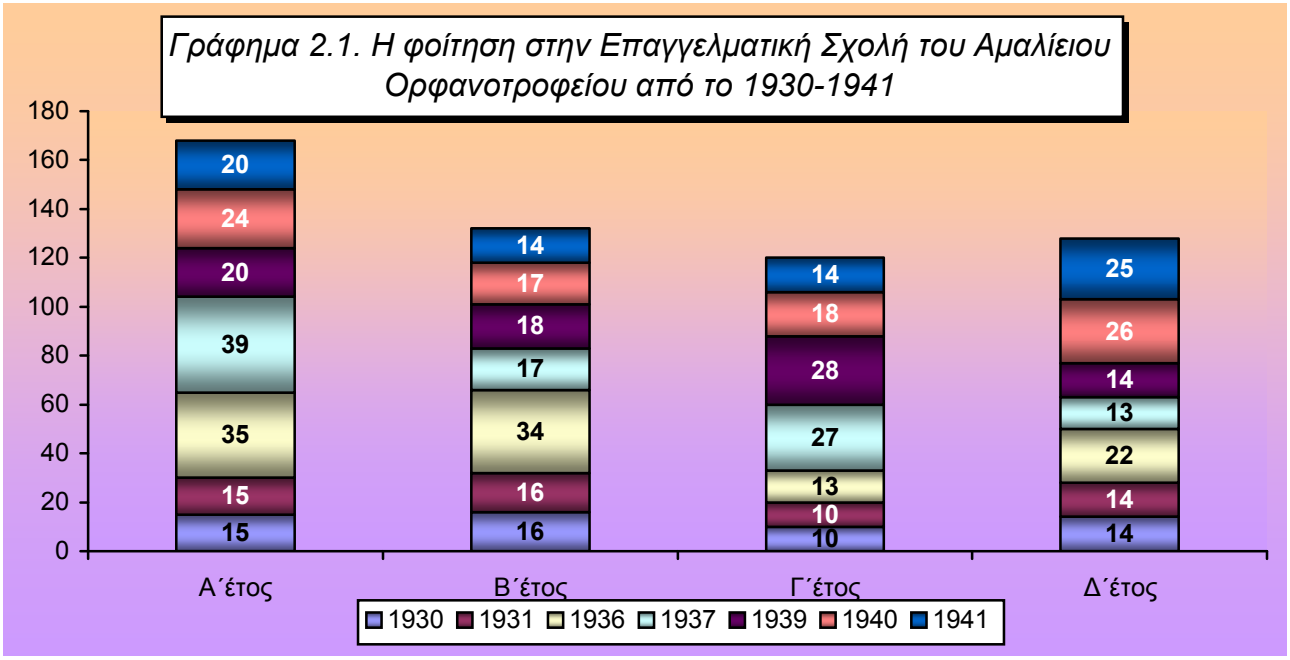

Το Αμαλίειο και μετά την αποφοίτησή τους παρακολουθούσε τις ορφανές στη ζωή, πρόθυμο πάντοτε να σπεύσει στην ενίσχυσή τους, να συμμετάσχει στη λύπη τους ή να χαρεί για την ευτυχία τους. Επιτροπή Κυριών είχε αναλάβει την επαγγελματική αποκατάσταση των μαθητριών είτε ως υπαλλήλων σε διάφορα καταστήματα και εργοστάσια, είτε να τις συστήνει σε διάφορα σπίτια ως ράπτριες.

Από το 1930, έτος αποφοίτησης των πρώτων διπλωματούχων της Επαγγελματικής Σχολής, και έως το 1954, είχαν αποφοιτήσει εκατόν τέσσερις (104) ορφανές, οι οποίες αποκαταστάθηκαν επαγγελματικά μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους στο Αμαλίειο Ορφανοτροφείο. Απ' αυτές άλλες εργάζονταν ως νοσοκόμες, καμαριέρες, σε εργοστάσια, ως υπάλληλοι του Αμαλίειου, ως παιδαγωγοί, σε γραφεία, άλλες ακολουθούσαν ανώτερες σπουδές, είτε παντρεύονταν, ή ακόμη εξακολουθούσαν να ασκούνται πρακτικά, σε Ιδρύματα δώδεκα μαθήτριες εκλεγόμενες από τις τέσσερις τάξεις της Επαγγελματικής Σχολής, ή είχαν εγγραφεί στον Οδηγισμό, διακρινόμενες για την επιμέλεια και τον καλό χαρακτήρα τους, ή άλλες τέλος αποτελούσαν το σώμα των αδελφών και ασκούσαν επικουρικό έργο στο προσωπικό σε ζητήματα τάξης, επίβλεψης και πειθαρχίας.

2Α.3. ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΧΑΝΙΩΝ «ΑΡΙΑΔΝΗ»

Με βάση το Ν. 1785 άρθρο 13 και το Β.Δ. της 25ης Σεπτεμβρίου 1951, ιδρύθηκε η Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας Χανίων «Αριάδνη» στα Χανιά της Κρήτης και η Κατωτέρα Οικοκυρική Σχολή Χανίων, ως πρότυπο σχολείο της πρώτης. Αυτές λειτούργησαν σύμφωνα με τα εκπαιδευτικά προγράμματα, που ίσχυαν για τη Χ.Α.Σ.Ο.Ο και Χ.Ο.Σ. Το Β.Δ. της 28-9-1951 Φ.Ε.Κ. 268/τ. Α΄, σύμφωνα με το οποίο ιδρύθηκε η Ανωτέρα Οικοκυρική Σχολή «Αριάδνη», προβλέπει να είναι πανομοιότυπος της Χαροκοπείου Σχολής, με μόνη ιδιοτυπία την προσάρτηση Προτύπου Σχολείου για την άσκηση των σπουδαστριών[26].

Και οι δύο σχολές, της Καλλιθέας και των Χανίων, ορίζονταν από τον ιδρυτικό νόμο 1785/1951 ως ανώτατες σχολές, οι οποίες αυτοδιοικούνταν υπό την εποπτεία του κράτους (ξεχωριστές διοικητικές μονάδες με δική τους νομική προσωπικότητα, δικά τους όργανα και ασκούν δευτερογενή εξουσία)[27]. Σε στατιστικές αναγράφονται εκατόν δέκα (110) σπουδάστριες το 1962 και για τις δύο Οικοκυρικές Σχολές Αθήνας και Κρήτης[28].

Όμως με τις 1623/1953 και 1248/1958 αποφάσεις του Συμβουλίου Επικρατείας και με την αρ. 811/26-5-1967 γνωμοδότηση του Νομικού Συμβούλου του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, που έγινε δεκτή από τον οικείο Υπουργό, χαρακτηρίστηκαν ως ανώτερες σχολές και όχι ανώτατες , επειδή εξέλειπαν απ' αυτές τα βασικά χαρακτηριστικά, που κατά το Σύνταγμα, προσιδίαζαν στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Η Σχολή της Κρήτης διέκοψε οριστικά τη λειτουργία της με την αποφοίτηση και των τελευταίων σπουδαστριών το 1980.

2Α.4. ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΞΑΝΘΗΣ

Στην Ελλάδα από το 1947-1952 εφαρμόστηκε το «Σχέδιο Μάρσαλλ», που αφορούσε στη χορήγηση αμερικανικής οικονομικής βοήθειας σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες[29]. Αποτέλεσμα της εφαρμογής του σχεδίου αυτού ήταν η σύνδεση της Ελλάδας με τη δυτική οικονομία και κοινότητα κρατών και η ανάληψη πρωτοβουλιών οικονομικής συνεργασίας. Με

---

[26] Ο. Κοκκέβη, «Σχολαί Οικοκυρικαί», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 4, Αθήνα 1968, σ. 188.
[27] Κ. Στεριάδου, *Η εξέλιξη των συνταγματικών ρυθμίσεων για θέματα Ανωτάτης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα από το 1821 έως σήμερα,* Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993, σ. 123.
[28] Ν. Δενδρινού – Αντωνακάκη, «Επαγγελματική Εκπαίδευσις Θηλέων», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 2, Αθήνα 1967, σ. 582.
[29] Β. Κόντης, «Η περίοδος του εμφυλίου πολέμου», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τ. ΙΣΤ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ. 240.

το σχέδιο αυτό συνδέθηκε η έναρξη της πολυμερούς συνεργασίας των Δυτικοευρωπαίων, δεδομένου ότι τούτο αποτελούσε όρο για τη χορήγηση της βοήθειας[30].

Η Βιοτεχνική Οικοκυρική Ξάνθης ιδρύθηκε το 1947 (εικόνα 54, 55, 56) σε μια κρίσιμη εποχή για την Ελλάδα, αμέσως μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο με πρωτοβουλία της Ρόμκερμαν (Rommcerman), υπαλλήλου της Αμερικάνικης αποστολής[31] και των κυριών και

[30] Π. Καζάκος, «Η ελληνική οικονομία, 1949-1967», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τ. ΙΣΤ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ. 224.

[31] Η Οργάνωση ''Αμερικανική Αποστολή για τους Έλληνες'', ιδρύθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α.), μετά τον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο, με την πρωτοβουλία των Ελλήνων, που διέμεναν στη χώρα. Σκοπός της ίδρυσής της, ήταν η παροχή βοήθειας σε χρήμα ή σε είδος (ιματισμός, φάρμακα, τρόφιμα), με απώτερο σκοπό τη βελτίωση των βιοτικών συνθηκών των αναξιοπαθούντων. Η δράση της Οργάνωσης υπήρξε αξιόλογη και εκδηλώθηκε με την ενίσχυση Υπηρεσιών, Οργανώσεων, Ιδρυμάτων κ.ά., όπως ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Ορφανοτροφεία, Νοσοκομεία κ.ά. Επίσης ενισχύθηκαν με ιματισμό και τρόφιμα πολλές Κοινότητες της χώρας μας, ιδιαίτερα οι εκάστοτε σεισμοπαθείς. Με την 10868/60 κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Κοινωνικής Πρόνοιας, το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών από 1-7-1960 κατέβαλε το 50% των δαπανών διαχείρισης της Οργάνωσης. Οι δαπάνες διαχείρισης καταβάλλονταν έως το 1968, οπότε και διεκόπη η καταβολή τους, λόγω της περιορισμένης δραστηριότητας της Οργάνωσης. Έτσι κατά το διάστημα 1967-1971, διατέθηκαν 25.728.270 δρχ., με τη μορφή παροχών σε χρήμα και σε είδη περίθαλψης (ιματισμός, φάρμακα, κλινοσκεπάσματα κ.ά.). Επίσης, το διάστημα αυτό της πενταετίας, χορηγήθηκαν χρηματικά βοηθήματα σε χίλια εκατό (1100) περίπου παιδιά, μηνιαίως δηλαδή σε 600 παιδιά διαφόρων Ιδρυμάτων και σε πεντακόσια παιδιά διαφόρων οικογενειών, εναλλασσομένων μηνιαίως.
Το 1945, συνεστήθη μια άλλη Αμερικάνικη Οργάνωση η ''CARE'' (Συνεταιρισμός Αμερικανικών αποστολών για την Ευρώπη), με τη σύμπραξη των Διοικήσεων 26 Φιλανθρωπικών Οργανώσεων των Η.Π.Α., οι οποίες με αυτό τον τρόπο θέλησαν να συντονίσουν την φιλανθρωπική τους δράση και να καταστήσουν περισσότερο αποτελεσματική την αρωγή προς τις χώρες, που είχαν πληγεί από τον πόλεμο. Στην Ελλάδα, η φιλανθρωπική δράση της ''CARE'' άρχισε τον Σεπτέμβριο του 1946, μέσω των κοινωνικών προγραμμάτων του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, χωρίς να αποκλείεται στην εν λόγω Οργάνωση η βοήθεια και συμπαράσταση προς άπορα άτομα, σύμφωνα με την υπόδειξη των Αμερικανικών Οργανώσεων, μελών του Συνεταιρισμού, με την υπόδειξη του Υπάτου Αρμοστού των Ηνωμένων Εθνών. Βεβαίως λαμβάνονταν υπόψη και η επιθυμία των δωρητών Αμερικανών πολιτών. Οι παροχές της ''CARE'' συνίσταντο, κατά κύριο λόγο, σε διανομές τυποποιημένων δεμάτων, αλεύρων, ρυζιού, φασολιών, γάλακτος σε σκόνη κ.ά. τροφίμων. Επίσης σε διανομές ειδών ιματισμού και υποδύσεως, καινούριων σχολικών ειδών, αθλητικών ειδών, βιβλιοθηκών, εργαλείων διαφόρων ειδικοτήτων, διαφόρων μηχανών, σπορικών ειδών, κ.ά. Να σημειώσουμε ότι από το 1967-1971, η αξία των ειδών, που διατέθηκαν από αυτή την οργάνωση, ανήλθαν στο ποσό των 137.600.400 δρχ.
Επίσης το 1937, συνεστήθη η ''Αμερικανική Περίθαλψη Πολεμοπαθών Παίδων'', ιδιωτική οργάνωση με σκοπό την περίθαλψη ενδεών παίδων και των οικογενειών τους, την ανακούφιση των παιδιών-θυμάτων του Ισπανικού εμφυλίου πολέμου και στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ανέπτυξε προγράμματα βοήθειας στην Ευρώπη. Από το 1967-1971, στην Ελλάδα δόθηκαν χρηματικά και άλλα βοηθήματα σε 30.895 παιδιά. Σ' αυτή την οργάνωση, σύμφωνα με την από 9-2-1949 σύμβαση αυτής με το Ελληνικό Δημόσιο από το 1967-71 δόθηκαν για έξοδα διαχείρισης και διοίκησης 7.723,324 δρχ.
Από το 1951, στην Ελλάδα δρούσε η ''Παγκόσμιος Εκκλησιαστική Υπηρεσία'', Αμερικάνικη Εθελοντική Οργάνωση. Αυτή εκτελούσε πρόγραμμα διακίνησης και διανομής εφοδίων, προερχομένων είτε από την κυβέρνηση των Η.Π.Α., είτε από διάφορες ξένες Εκκλησίες, με σκοπό την ανακούφιση απόρων ατόμων και τάξεων, ιδίως των ακριτικών περιοχών της χώρας. Έτσι ανέπτυξε το Γενικό Πρόγραμμα Κοινοτικής Αναπτύξεως Νοτίου Λακωνίας, στην περιοχή της Μάνης, όπου αναπτύχθηκαν προγράμματα, όπως η εφαρμογή πειραματικών σπορίων, η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας, η περάτωση εργοστασίου αλέσεως κτηνοτροφών, η φύτευση δενδρυλλίων, η ανάπτυξη της Μελισσοκομίας, της χειροτεχνίας και άλλα. Για την εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων συνεργαζόταν με τις κρατικές Νομαρχιακές αρχές και με την Εκκλησία. Το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, μέχρι το 1968, κατέβαλε στην εν λόγω οργάνωση το 70% των διοικητικών δαπανών της, ενώ από το 1969, διεκόπη η καταβολή των δαπανών, λόγω της περιορισμένης δράσης της. Από το 1967-

δεσποινίδων Ξάνθης[32].

Από τότε λειτουργεί ανελλιπώς έως και σήμερα (αρ. απόφασης του εν Ξάνθη Πρωτοδικείου 27/1952).

Συγκεκριμένα η Ρόμκερμαν το 1946, μέσω του κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας, λίγο πριν ξεσπάσει ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα, κάλεσε κυρίες επίλεκτες της κοινωνίας της Ξάνθης και τους ζήτησε να οργανωθούν και να εργασθούν προκειμένου να περισυλλέγουν τα κορίτσια θύματα του πολέμου, αναλαμβάνοντας η ίδια την οικονομική, τεχνική και κάθε άλλη βοήθεια γι' αυτή την προσπάθεια[33].

Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, τα ιδρυτικά μέλη[34] της «Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής» ανέλαβαν να διδάξουν όλα τα μαθήματα της σχολής, Ραπτική, Κέντημα, Καλή Συμπεριφορά, Οικιακή Οικονομία, Εθνική Αγωγή και Ηθική, στα κορίτσια, που είχαν πληγεί και περισυλλεγεί στη σχολή. Η κοινωνία της πόλης έσπευσε σε βοήθεια, προσφέροντας διάφορα είδη, έπιπλα, εργαλεία και σκεύη και έτσι, χάρη στη φιλανθρωπία των κατοίκων της πόλης, το Ίδρυμα επιτέλεσε τους εθνικούς, κοινωνικούς και φιλανθρωπικούς σκοπούς του.

71, διετέθησαν στην Οργάνωση 300.947.430 δρχ. με μορφή εμβασμάτων από τις ΗΠΑ και την Ευρώπη, υπό μορφή μηχανημάτων και μηχανολογικού εξοπλισμού και υπό μορφή εφοδίων (τρόφιμα, ιματισμός κ.ά.).
Από το 1955, ακόμη λειτουργούσε στην Ελλάδα η Αμερικανική Οργάνωση βοήθειας, με την επωνυμία ''Καθολικαί Υπηρεσίαι Προνοίας'', με σκοπό κοινωνικό-φιλανθρωπικό. Έως το 1968, ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα και πραγματοποίησε προγράμματα βοήθειας αξίας περίπου τριάντα εκατομμυρίων δολλαρίων. Εισήγαγε στην Ελλάδα διάφορα εφόδια, κυρίως τρόφιμα προερχόμενα από τα γεωργικά πλεονάσματα των ΗΠΑ και ιματισμό. Από το 1967-1971 διατέθησαν 120.498.930 δρχ. με τη μορφή μεταχειρισμένου και μη ιματισμού, υγειονομικού υλικού, τροφίμων, παροχών σε χρήμα. Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας εισηγήθηκε την διακοπή των βοηθημάτων αυτών από το 1973 και έπειτα λόγω της σημαντικής ανόδου του βιοτικού επιπέδου του Ελληνικού πληθυσμού. (Έγγραφο του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Γεν. Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας, στις 20 Ιανουαρίου 1973 απευθυνόμενο προς το Κυβερνητικό πολιτικό συμβούλιο, με θέμα: «Περί των εν Ελλάδι λειτουργουσών ξένων Φιλανθρωπικών Οργανώσεων», Αρχείο του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, Φάκ. Λέσχη Εργαζομένου Κοριτσιού).

[32] Τριανταφυλλίδου Βασιλική, «Ιστορικό ίδρυσης και επιτευγμάτων της ''Βιοτεχνικής Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης''», Αρχείο Βιοτεχνικής Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης, Ξάνθη.

[33] Όταν ξέσπασε ο εμφύλιος πόλεμος η Αμερικανίδα προστάτιδα των κοριτσιών του Νομού απέστειλε στη Σχολή ένα γούνινο παλτό να πωληθεί σε λαχειοφόρο αγορά και τρεις ραπτομηχανές ραφής στρατιωτικών υφασμάτων. Τα ταλαιπωρημένα παιδιά, τα δυστυχή, τα ορφανά, τα γυμνά, πεινασμένα μαζεύτηκαν στην «Βιοτεχνική Οικοκυρική Σχολή» Ξάνθης. Ένας μεγάλος αριθμός ανταρτόπληκτων κοριτσιών μαζεύτηκε στη Σχολή και στεγάζονταν σε αίθουσες- γραφεία πάνω από τη Δημοτική αγορά. Τα οικονομικά προβλήματα για τη λειτουργία της σχολής ήταν μεγάλα. (Τριανταφυλλίδου Βασιλική, «Ιστορικό ίδρυσης και επιτευγμάτων της ''Βιοτεχνικής Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης''», Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης, Ξάνθη).

[34] Τα ιδρυτικά μέλη της σχολής ήταν: οι Κλειώ Πιερράκου, Ε. Ευσταθιάδου, Β. Τριανταφυλλίδου, Ελ. Παπαναστασίου, Σ. Μιχαηλίδου, Ε. Μανίδου, Κ. Πυελόγλου, Σ. Βλαχοπούλου, και άλλοι. Εφ. *Ελεύθερος Λόγος*, 4-2-1962, σ. 6.

Επιδίωξη της σχολής ακόμη και σήμερα είναι η διδασκαλία των κοριτσιών στην Οικοτεχνία, στην Οικιακή Οικονομία, στην ανάπτυξη ηθικής, εθνικής και κοινωνικής μόρφωσης, πάντοτε σε ελληνικά πλαίσια, με σκοπό την καλλιέργεια υψηλού φρονήματος[35].

Έτσι επιτελέσθηκε ο σκοπός του Σωματείου[36] «Βιοτεχνική Οικοκυρική Σχολή Ξάνθης», που ήταν η οικοκυρική μόρφωση και η κατάρτιση σε βιοτεχνικά επαγγέλματα των άπορων και ορφανών κοριτσιών της Ξάνθης και της περιφέρειάς της[37], η οργάνωση ψυχαγωγικών συγκεντρώσεων και εκδρομών[38], η λειτουργία του οικοτροφείου και η δημιουργία κατασκηνώσεων στη Θάσο[39] (εικόνα 57, 58, 59, 60, 61).

Παράλληλα κατά τη διάρκεια της τριετούς φοίτησή τους οι μαθήτριες εκτός των μαθημάτων της οικιακής οικονομίας, των πρώτων βοηθειών, της καλής συμπεριφοράς, της χριστιανικής, ηθικής και ελληνοπρεπούς αγωγής, διδάσκονταν δωρεάν και μια τέχνη, όπως Ραπτική, Κέντημα, Υφαντική (εικόνα 62), Ταπητουργία, Μαγειρική, Ζαχαροπλαστική[40].

Η συμμετοχή των νέων κοριτσιών στο πρόγραμμα της σχολής ήταν σημαντική, αν κρίνουμε ότι το έτος 1962 φοιτούσαν σ' αυτή εβδομήντα τέσσερις (74) μαθήτριες από την Ξάνθη, τα περίχωρά της αλλά και άλλους νομούς. Το έτος 1971, φοίτησαν εξήντα (60) μαθήτριες, πενήντα (50) από αυτές ήταν οικότροφες, προερχόμενες από την ύπαιθρο, ενώ οι υπόλοιπες

---

[35] Άρθρο 2 του καταστατικού της «Βιοτεχνικής Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης».

[36] Καταστατικό λειτουργίας της Σχολής, άρθρο 3.

[37] Έκθεση τρόπου και σκοπού λειτουργίας της κατασκηνώσεως της Σχολής εις Θάσον / 29-9-1970 και Καταστατικό του εν Ξάνθη Σωματείου' Βιοτεχνική Οικοκυρική Σχολή Ξάνθης', εγκεκριμένο δια της υπ' αρ. 21/1972, αποφάσεως του Πρωτοδικείου Ξάνθης και καταχωρήθηκε στο βιβλίο αναγνωρισμένων σωματείων υπ' αρ. 22/11-4-1972.

[38] Το έτος 1971, με οικονομική ενίσχυση του τότε Νομάρχη Ξάνθης, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική-ψυχαγωγική εκδρομή των μαθητριών των δύο τελευταίων τάξεων στην Κέρκυρα, μέσω Τεμπών, Μετεώρων και Ιωαννίνων. Το υπόλοιπο ποσό, πέραν της ενίσχυσης της Νομαρχίας, κάλυψε το διοικητικό συμβούλιο της σχολής. Το ίδιο έτος (1971), η διοίκηση του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ξάνθης εξέφρασε εγγράφως (αρ.6804/19-5-1971), προς την πρόεδρο, τη διοίκηση, τη διευθύντρια και τις μαθήτριες της σχολής ευχαριστίες και θερμά συγχαρητήρια για την επιτυχή εμφάνιση των μαθητριών στις εορταστικές εκδηλώσεις, που πραγματοποιήθηκαν στις 16-5-1971, στον κινηματογράφο ''Άλφα', με αφορμή την επέτειο των 150 χρόνων από την επανάσταση του 1821. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Ξάνθης, Ξάνθη.

[39] Από το έτος 1958, η σχολή δημιούργησε κατασκήνωση στη θέση 'Γλυφάδα', στο λιμάνι της Θάσου, σε μια έκταση δύο περίπου στρεμμάτων, η οποία παραχωρήθηκε από το Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων. Έτσι εκπληρώνεται το άρθρο 3, Κεφ. Β΄, του καταστατικού του Σωματείου. Στο χώρο αυτό μπορούν να στεγαστούν πενήντα άτομα. Ο παραθερισμός των μαθητριών πραγματοποιείται από 25-8 έως 11-9 λόγω αγροτικών ασχολιών των μαθητριών. Το διάστημα από 10 Ιουλίου έως 25 Ιουλίου ο χώρος παραχωρείται στην κατασκήνωση του Τοπικού τμήματος του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών Ξάνθης (Σ.Ε.Ο).
Η άδεια λειτουργίας της κατασκήνωσης δόθηκε το 1964 από το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών με το υπ' αρ. Δ2 / 10553/5-8-64 έγγραφό του. Η κατασκήνωση λειτουργούσε σε μόνιμα στέγαστρα και από το 1966-1970 παραθέρισαν συνολικά 226 μαθήτριες, για διάστημα περίπου ενός μήνα και δαπάνες, που ανήλθαν συνολικά στο ποσό των 92.000 δρχ. Έκθεση τρόπου και σκοπού λειτουργίας της κατασκηνώσεως της σχολής εις Θάσον. Αρχείο «Βιοτεχνικής και Επαγγελματικής Σχολής Ξάνθης» στις 29-9-1970. Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, τμήμα παιδικών εξοχών, υπ' αρ. 53282/3-8-1967.

[40] Εφ. *Ελεύθερος Λόγος*, 4 Φεβρουαρίου 1962, σσ. 5-6.

ήταν κάτοικοι της πόλης της Ξάνθης. Διευθύντρια της σχολής αυτό το έτος ήταν η Π. Χατζημιχαήλ.

Η σχολή ήταν αναγνωρισμένη, επιχορηγούνταν[41] και ελεγχόταν[42] από το κράτος. Μέρος της κρατικής επιχορήγησης με πρόσθετη επιχορήγηση του δήμου (το 1971 με το ποσό των 40.000 δρχ.), επισκευαζόταν συνεχώς το παλαιό και ημιερειπωμένο ιδιόκτητο κτήριο, που στεγαζόταν η σχολή.

Εκτός από την κρατική επιχορήγηση σημαντικές θεωρούνταν και οι εισπράξεις των εργαστηρίων της ή της εργασίας των μελών του διοικητικού συμβουλίου της[43].

Στις μαθήτριες παρεχόταν δωρεάν από την Αμερικανική οργάνωση Κ.Ε.Ρ., καθημερινά συσσίτιο, καθώς και τρόφιμα (αλεύρι, ρύζι, γάλα, ζυμαρικά, βούτυρο κ.ά.).

Η σχολή διοικείται βάσει καταστατικού(άρθρο 17, Κεφ. Στ΄), από εννιαμελές διοικητικό συμβούλιο διετούς επιλογής και ανήκει στη δύναμη του «Εθνικού Συμβουλίου Ελληνίδων». Είναι το μόνο γυναικείο σωματείο του Ν. Ξάνθης.

Στην πανηγυρική συνεστίασή του, στις 19 Απριλίου 1986, το διοικητικό συμβούλιο του Ροταριανού Ομίλου Ξάνθης απένειμε στη σχολή τιμητικό δίπλωμα και μετάλλιο, ως ένδειξη τιμής και αναγνώρισης της εθνικής και κοινωνικής προσφοράς του επί σειρά ετών στις νέες του Νομού Ξάνθης (εικόνα 63, 64, 65, 66).

2Α.5. ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΡΟΔΟΥ

Το γυναικείο σωματείο της Ρόδου, η «Εργάνη Αθηνά», ιδρύθηκε την 1η Ιανουαρίου 1909, ως Σωματείο Κυριών και Δεσποινίδων, με σκοπό να προστατεύσει τις άπορες επιμελείς και χρηστοήθεις μαθήτριες, προσφέροντας στο γυναικείο πληθυσμό της Ρόδου, κοινωνική μόρφωση με τη μορφή διαλέξεων, διαφόρων τελετών και ημερίδων. Το 1912, η «Εργάνη Αθηνά», ίδρυσε βιοτεχνική σχολή λευκού Κεντήματος και εργόχειρων, με σκοπό την προσφορά γνώσεων στα άπορα κορίτσια, προκειμένου να αποκατασταθούν επαγγελματικά

[41] Το 1960 η επιχορήγηση ανήρχετο στο ποσό περίπου των 10.000 δρχ./ τρίμηνο, ενώ το 1970 και 1971 ανήλθε τις 180.000 δρχ. συνολικά. Εφ. *Ελεύθερος Λόγος*, 4 Φεβρουαρίου 1962, σ. 6. Έκθεση πεπραγμένων διοικητικού συμβουλίου για το έτος 1971 στις 22 Απριλίου 1972.

[42] Τη Σχολή επισκέφθηκε για πρώτη φορά από την ίδρυσή της το 1972, ο τότε Επιθεωρητής Κοινωνικών Υπηρεσιών της Περιφέρειας Διοικήσεως Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, Γεωργιόπουλος, ο οποίος καθοδήγησε τους αρμόδιους για την λειτουργία της σχολής, αφού προηγουμένως πραγματοποίησε οικονομικό έλεγχο, ώστε να λειτουργεί νομότυπα. Έκθεση πεπραγμένων διοικητικού συμβουλίου για το έτος 1971, στις 22 Απριλίου 1972.

[43] Β. Τριανταφυλλίδου «Ιστορικό ίδρυσης και επιτευγμάτων της ‘’Βιοτεχνικής Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης’’», Αρχείο Βιοτεχνικής Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης, Ξάνθη.

και να ζήσουν έντιμη ζωή. Για του λόγου το αληθές, ειδική διδασκάλισσα από την Αθήνα δίδασκε στη σχολή. Το 1922, το διοικητικό συμβούλιο[44] ίδρυσε ταπητουργείο και επιπλέον παρείχε βιβλία και γραφική ύλη στις άπορες μαθήτριες του Καζουλλείου και Αμαραντείου.

2Α.6. ΕΘΝΙΚΑ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΑ

Από τον 19ο αιώνα η τεχνική εκπαίδευση, με στόχο την επαγγελματική κατάρτιση των ανήλικων, καλυπτόταν από τα ορφανοτροφεία και τα οικοτροφεία. Η γυναικεία επαγγελματική εκπαίδευση όφειλε την ύπαρξή της κυρίως στη φιλανθρωπία, όπως στο Αμαλίειο Ορφανοτροφείο (1855), στο Εργαστήριο Απόρων Γυναικών (1872) του Συλλόγου Κυριών υπέρ της Γυναικείας Παιδεύσεως και στο Παιδευτήριον προς μόρφωσιν και εξάσκησιν νοσοκόμων γυναικών (1875)[45].

Με Β.Δ. στις 9 Ιουλίου 1889, εγκρίθηκε η σύσταση «Ορφανοτροφείου Θηλέων» στον Πειραιά με την επωνυμία *Ιωάννου και Μαριγούς Χατζή – Κυριακού*. Ο Ιωάννης Χατζή-Κυριακός, με την από 17-7-1896 δημόσια διαθήκη του ονόμασε και κατέστησε κληρονόμο του το «Τζάννειο Νοσοκομείο» Πειραιά, στο οποίο κληροδότησε πεντακόσιες (500) δρχ., ενώ όλη την κινητή και ακίνητη περιουσία του διέθεσε στην διατήρηση του ομώνυμου ορφανοτροφείου. Σκοπός του ιδρύματος ήταν η περίθαλψη των ορφανών και απόρων κοριτσιών από γονείς Έλληνες και η εκπαίδευσή τους, η διδασκαλία και η εκμάθηση κάποιας βιοποριστικής τέχνης, ώστε να αποκατασταθούν επαγγελματικά και οικογενειακά. Διοικούνταν από επταμελές συμβούλιο και πενταμελή εφορεία Κυριών, ενώ συντηρούνταν από το εισόδημα της μεγάλης περιουσίας των ιδρυτών του, από δωρεές, την ετήσια συνδρομή του Δήμου Πειραιά, καθώς και τις συνδρομές άλλων φιλάνθρωπων[46].

Το 1921, κυρίες επιφανών οικογενειών, μεταξύ των οποίων και η Μαρία Τανταλίδου, θέλησαν να βοηθήσουν τους πρόσφυγες του Καυκάσου προσφέροντας ρουχισμό και τρόφιμα. Έτσι ιδρύθηκε το ορφανοτροφείο «Μέλισσα» στη Θεσσαλονίκη, όπου στην αρχή στέγασε εξήντα (60) ορφανά από τη Σμύρνη. Στην αρχή λειτουργούσε με αγόρια και κορίτσια, ενώ μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο λειτούργησε ως οικοτροφείο θηλέων. Λειτουργούσε εξατάξιο δημοτικό σχολείο, καθώς και τμήμα Οικιακής Οικονομίας με επαγγελματικά

[44] Πρόεδρος αναφέρεται ο Νικόλαος Αμβροσιάδης και γενικός γραμματέας ο Αντώνιος Αμβροσιάδης. *Ελληνίς*, Νοέμβριος 1924, σ. 229.
[45] Ε. Μπελιά, *Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων – Διαδρομή μιας εκατονταετίας 1899-1999,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1999, σ. 113.
[46] Σκ. Ζερβός, *Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεαί*, Αθήνα 1925, σ. 1229.

εργαστήρια χειροτεχνίας, όπου κατασκευάζονταν έπιπλα, υποδήματα, κεντήματα και δαντέλες. Οι οικονομικοί πόροι προέρχονταν από συνδρομές, δωρεές και ετήσιους χορούς. Αργότερα λειτούργησε και νηπιαγωγείο και γυμνάσιο με επτακόσια (700) παιδιά[47].

Το Υπουργείο Υγιεινής, μετά την Μικρασιατική καταστροφή καθώς και άλλες πολεμικές περιπέτειες, προσπαθώντας να καλύψει το κενό της οικογένειας των ορφανών παιδιών, ίδρυσε και συντηρούσε είκοσι οκτώ (28) ορφανοτροφεία και είκοσι δύο (22) οικοτροφεία. Από τα τριάντα πέντε (35) αρρένων και τα δεκαπέντε (15) θηλέων, τα επτά (7) ήταν αγροτικά. Ο αριθμός των κοριτσιών που περιθάλποντα σ' αυτά ήταν τρεις χιλιάδες (3.000) και των αγοριών τέσσερις χιλιάδες (4.000). Η δημιουργία αυτών των αγαθοεργών ιδρυμάτων του Υπουργείου Υγιεινής οφειλόταν στο τμηματάρχη Θεόδωρο Θεοδωρίδη.

Στα εθνικά αυτά ιδρύματα τα ορφανά παιδιά, αγόρια και κορίτσια, εφοδιάζονταν με τις απαραίτητες τεχνικές γνώσεις, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν τη ζωή τους, κατευθυνόμενα να ασκήσουν ένα βιοποριστικό επάγγελμα με αξιοπρέπεια.
Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν η Ραπτική σε όλους τους κλάδους της, η Πιλοποιία, η Καλτσοπλεκτική, η Κεντητική, η Οικοκυρική, η Χειροτεχνία.

Στη Μακεδονία και τη Θράκη ο τρόπος εξέλιξης των εργαστηρίων των κοριτσιών των Εθνικών ορφανοτροφείων ήταν υποδειγματικός. Για παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε

[47] Το ίδρυμα «Μέλισσα», στεγάστηκε στο κτήριο της οδού Βασ. Όλγας 36. Το κτήριο κτίστηκε το 1897 και ήταν η έπαυλη του Τούρκου εμπόρου Οσμάν Αλή Βέι. Το 1908 πέρασε στα χέρια του βουλγαρικού κράτους, όταν το αγόρασε ο εμπορικός ακόλουθος της Βουλγαρίας Αθανάς Σόποφ. Το 1909 στεγάστηκε εκεί μια εμπορική υπηρεσία, ενώ το 1913 φιλοξενήθηκε ο βασιλιάς της Βουλγαρίας Φερδινάνδος και το 1914 μετατράπηκε σε προξενείο. Το 1915 το κτήριο καταστράφηκε, αφού οι Αγγλογάλλοι συνέλαβαν τους πρόξενους, κατέλαβαν τον χώρο, πούλησαν τα έπιπλα και εγκατέστησαν το στρατηγείο των Γάλλων. Το 1916 φιλοξενήθηκαν εκεί ο Ελ. Βενιζέλος, ο Κουντουριώτης και ο Δαγκλής. Το 1920, το κτήριο ασφαλίστηκε αντί του ποσού των 30.000 δρχ. στην «Ένωση του Λονδίνου» και την ίδια χρονιά εγκαταστάθηκε στο ισόγειο ο Μοζέρ, διευθυντής Εποικισμού Μακεδονίας. Το 1922 η οικογένεια του Σοπόφ υπέγραψε δήλωση ότι το κτήριο ανήκει στη βουλγαρική κυβέρνηση. Τον Αύγουστο όμως της ίδιας χρονιάς, με την καταστροφή της Σμύρνης, στεγάστηκε το ορφανοτροφείο «Μέλισσα». Το 1923 η βουλγαρική κυβέρνηση απέτυχε στις προσπάθειές της να λειτουργήσει εκεί το προξενείο. Στις 26-8-1924, το κτήριο επέστρεψε στην κατοχή των Ελλήνων, λόγω της λειτουργίας του ορφανοτροφείου και της δύσκολης μετακίνησής τους. Με την οικονομική κρίση του 1929 το ίδρυμα επιδοτήθηκε από το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας, από τον Δήμο Θεσσαλονίκης και από το εμποροβιομηχανικό επιμελητήριο. Τις παραμονές του πολέμου του 1940, με εντολή της γενικής διοίκησης Μακεδονίας το ορφανοτροφείο συγχωνεύτηκε με το Άσυλο Θηλέων και τα αγόρια στάλθηκαν σε ιδρύματα αρρένων. Το 1942 το κτήριο καταλήφθηκε από τους Γερμανούς και το ίδρυμα μεταφέρθηκε αλλού. Κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου φιλοξένησε και εβδομήντα πέντε παιδιά από το Λέχοβο. Το 1947 έγιναν επισκευές συντήρησης, το 1952 το κτήριο περιήλθε στον Ο.Δ.Ε.Π., ενώ το 1959 αγοράστηκε από το Ορφανοτροφείο «Μέλισσα». Τη συντήρηση του κτηρίου ανέλαβε το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Το ίδρυμα σήμερα φιλοξενεί παιδιά δεκαοκτώ έως δεκαεννιά ετών. Αυτά πηγαίνουν σε σχολεία του Πανοράματος, ενώ κατόπιν ακολουθούν τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε), με σκοπό την εκμάθηση κάποιας τέχνης. Εφ. *Θεσσαλονίκη,* 10 Νοεμβρίου 2001, *Αγγελιαφόρος,* 7 Νοεμβρίου 2001, *Μικρασιάτικη Ηχώ*, Μάρτιος 1982. «Άσυλον ορφανών θηλέων Θεσσαλονίκης», *Ελληνίς,* Ιούνιος –Ιούλιος 1923, σσ. 122-123.

τη **Βιοτεχνική Σχολή Δράμας**, υπό τη διεύθυνση της Άννας Καραγεώργη-Αναστασίου, από την οποία προέρχονταν άριστα προϊόντα γυναικείας χειροτεχνίας.

Όσον αφορά τα αγροτικά ορφανοτροφεία και οικοτροφεία ένα από αυτά ιδρύθηκε στη Λειψίστα της Μακεδονίας, αργότερα ένα στην Θράκη και ένα στην Ήπειρο. Στα αγροτικά αυτά ορφανοτροφεία και οικοτροφεία εισάγονταν κορίτσια αγροτικών περιοχών.

Οι γνώσεις, με τις οποίες εφοδιάζονταν, ήταν πρωταρχικά γραμματικές και κατόπιν διδάσκονταν Οικιακή Οικονομία, Ραπτική κ.ά. Μετά την αποφοίτησή τους τα κορίτσια είχαν την ικανότητα μετάδοσης των γνώσεων, που απέκτησαν, αρχικά στον τόπο τους, εισάγοντας νέες μεθόδους της σύγχρονης καλλιέργειας και εκμετάλλευσης. Το σημαντικότερο δε ήταν ο εφοδιασμός τους με γνώσεις, που θα τους επέτρεπαν να ανταποκριθούν μελλοντικά στο ρόλο της νοικοκυράς, μητέρας και συζύγου.

Ένα από αυτά τα ιδρύματα λειτουργούσε στην Αθήνα, ενώ τα υπόλοιπα στην επαρχία και κυρίως στη Μακεδονία[48].

2Α.7. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΘΗΛΕΩΝ ΝΑΥΠΛΙΟΥ [49]

Το 1925, συστάθηκε, ως παράρτημα της *Νυχτερινής Σχολής των απόρων,* η Επαγγελματική σχολή Ναυπλίου, η οποία διοικούνταν από επιτροπή που διοριζόταν από το διοικητικό συμβούλιο της Νυκτερινής Σχολής των απόρων. Γενική διευθύντρια της σχολής ήταν η Πολυξένη Ευλαμπίου, η οποία κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια για τη λειτουργία της.

Σκοπός της επαγγελματικής σχολής ήταν η εκμάθηση σε μικρά φτωχά κορίτσια, κυρίως προσφυγόπουλα, των οικιακών εργασιών, κεντημάτων, δαντελών, ραπτικής, καθώς επίσης και η προσφορά εργασίας σε πτωχές εργάτριες. Στη σχολή λειτουργούσαν τρία τμήματα, τμήμα ασπροροΰχων, τμήμα κεντημάτων εγχωρίων και τμήμα φιλέ. Το τμήμα της Ραπτικής ασπροροΰχων, διευθυνόταν από την Φωτεινή Δημοπούλου, το τμήμα των εγχωρίων κεντημάτων από την Πολυξένη Ευλαμπίου και το τμήμα φιλέ από την Όρσυλα Δελλαπόρτα[50].

---

[48] Σ. Δωδωναίου, «Μια μεγάλη δημιουργική εργασία», *Ελληνίς*, Ιανουάριος 1926, σσ. 8-10.

[49] «Επαγγελματική Σχολή θηλέων Ναυπλίου», *Ελληνίς,* Αύγουστος – Σεπτέμβριος 1927, σ. 170.

[50] Από τα μέλη της σχολής κάθε μέρα μία κυρία, εκ περιτροπής, υποχρεούνταν να επιβλέπει κάθε τμήμα. Η επιτροπή αυτή αποτελούνταν από τις: Μ. Γιαννοπούλου, πρόεδρο, Βικτωρία Μελισσινού, ταμία, Όρσυλα Δελλαπόρτα, σύμβουλο, Πόπη Σταμάτη, έφορο, και Α. Πιλαφιτζή, γραμματέα. «Επαγγελματική Σχολή θηλέων Ναυπλίου», *Ελληνίς,* ό.π. σ. 170.

Η επαγγελματική σχολή[51] θηλέων συντηρούνταν από την πώληση των διαφόρων κεντημάτων και ασπρορούχων και από τα έσοδα διαφόρων εορτών που δίδονταν στο διάστημα του έτους από τις φιλοπρόοδους κυρίες του Ναυπλίου.

2Α.8. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΧΟΛΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ (Φ.Ε.)

2Α.8.1. Γενικά

Το μάθημα της οικιακής οικονομίας διδασκόταν ως ανεξάρτητο στα σχολεία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας από το 1851, μαζί με τα Χειροτεχνήματα «τας λοιπάς εργασίμους ώρας» στην πέμπτη τάξη του διδασκαλείου θηλέων[52]. Από το 1870 διδασκόταν ως ανεξάρτητο μάθημα στην πέμπτη τάξη[53]. Από το 1877 όμως παρατηρήθηκε μείωση των ωρών διδασκαλίας αυτού του μαθήματος κατά μία ώρα την εβδομάδα[54]. Σε γενικές όμως γραμμές το πρόγραμμα ήταν διαμορφωμένο, ώστε να εκπληρεί διττό σκοπό: την καθαρά επαγγελματική, αλλά και γενικότερη μόρφωση και να αποτελεί έτσι ένα επαγγελματικό και σχολείο γενικής παιδείας ταυτόχρονα. Από το 1893 στο πρόγραμμα του διτάξιου πλέον διδασκαλείου σε συνδυασμό με το πρόγραμμα του εννιαταξίου πλήρους παρθεναγωγείου, το μάθημα της οικιακής οικονομίας απουσιάζει από το πρώτο, ενώ διδάσκεται στο δεύτερο[55].

---

[51] Η Επαγγελματική Σχολή κτίστηκε στις αρχές του 20ού αιώνα, με δαπάνες του ζεύγους Ιωάννη και Αικατερίνης Γρηγορίου, στη Σπάρτη. Στη Σχολή αυτή, ανάλογα με τους πόρους της, θα εισάγονταν η διδασκαλία της Υφαντουργίας, υποδηματοποιίας, ξυλουργίας και σιδηρουργίας καθώς και άλλων τεχνών. Από κάθε Δήμο της επαρχίας Λακεδαίμονος θα εισάγονταν σ' αυτήν ένας μαθητής επιμελής, ενώ από το Δήμο Θεραπνών δύο. Για το τμήμα Υφαντουργίας θα εισάγονταν πέντε κορίτσια, τρία από το Δήμο Σπάρτης και δύο από το χωριό Γκορτσά του Δήμου Θεραπνών. Οι εσωτερικοί μαθητές και μαθήτριες, ηλικίας μεταξύ δώδεκα και δεκαπέντε ετών, θα τρέφονταν και θα ενδύονταν με δαπάνες του ιδρύματος. Η επιθυμία όμως του ζεύγους Γρηγορίου δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Στο οίκημα αυτό στεγάζονται έως και σήμερα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (εικόνα 67). Π. Γαβαλά, «Η εκπαίδευση στη Σπάρτη, 19ος – 20ός αιώνας», *Η Σπάρτη ανάμεσα σε τρεις αιώνες 1834 – 2002*, Λεύκωμα του Δήμου Σπαρτιατών, Σπάρτη 2002, σσ. 114, 140-141.

[52] Α. Δαϊδ, *Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929),* τ. Γ΄, Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1988, σ. 239.

[53] Ό.π., σ. 240.

[54] Στο πρόγραμμα Διδασκαλείων Φ.Ε. του σχολικού έτους 1882-83, αναγράφεται ως μονόωρο μάθημα η Οικιακή Οικονομία στην Ε΄ τάξη, ενώ για το σχολικό έτος 1883-84 στην τετάρτη τάξη. Α. Δαϊδ, *Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929),* τ. Β΄, Ι.Α.Ε.Ν. Αθήνα 1988, σσ. 108, 115.

[55] Α. Δαϊδ, *Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929),* τ. Γ΄, Ι.Α.Ε.Ν. 1989, Αθήνα 1989, σσ. 240-241, 243.

Με Β.Δ. της 8ης Σεπτεμβρίου 1914, ιδρύθηκαν τα «Αστικά Σχολεία Θηλέων»[56] με επαγγελματικό γενικά χαρακτήρα, κυρίως από τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία και από τους δήμους και κοινότητες. Αυτά αποτελούνταν από τρεις τάξεις και είχαν σκοπό την παροχή συμπληρωματικής μόρφωσης στα κορίτσια, που αποφοιτούσαν από εξατάξια δημοτικά σχολεία. Ο επαγγελματικός χαρακτήρας αυτών των σχολείων ήταν εμφανής από τα μαθήματα, που διδάσκονταν και στρέφονταν γύρω από πρακτικές γνώσεις, αλλά και από τη δυνατότητα των αποφοίτων να εγγραφούν σε άλλες επαγγελματικές σχολές ή στην πρώτη τάξη των διδασκαλείων. Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας καταλάμβανε δύο ώρες διδασκαλία στην τρίτη τάξη[57]. Με Β.Δ. στις 3-9-1939, και με βάση τον αναγκαστικό νόμο 1800/1939 ιδρύθηκαν «Αστικά Σχολεία Θηλέων Οικοκυρικής Κατεύθυνσης» και ορίζονταν το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα των θεωρητικών μαθημάτων, ενώ το αντίστοιχο πρόγραμμα των ειδικών μαθημάτων ορίζονταν από το Β.Δ. 149/23-8-1940. Το πρόγραμμα αυτών των σχολείων είχε ως ακολούθως:

[56] Αστικό Σχολείο Θηλέων επαναλειτουργούσε στην Έδεσσα από το 1940-41, αφού διέκοψε τη λειτουργία του με τον Αναγκαστικό Νόμο 770/37, με διευθυντή τον Φώτιο Μάρκου. Γ.Α.Κ. Έδεσσας, έγγραφο του Δήμου Έδεσσας προς τον Διευθυντή του Αστικού Σχολείου, σχετικά με τη διάθεση οικήματος προς στέγαση της Σχολής, υπ' αρ. 2440/1-8-1941. Έγγραφο 25309/22-10-1940 της Νομαρχίας Πέλλας προς το διευθυντή του Αστικού Σχολείου Θηλέων Έδεσσας.

[57] Α. Δαϊδ, *Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929),* τ. Α΄, Ι.Α.Ε.Ν. Αθήνα 1987, σ. 63. Α. Δαϊδ, *Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929),* τ. Β΄, Ι.Α.Ε.Ν. Αθήνα 1988, σ. 882.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Α΄ ΤΑΞΗ	Β΄ ΤΑΞΗ	Γ΄ ΤΑΞΗ
Θρησκευτικά	2	2	2
Νέα Ελληνικά	8	4	4
Γαλλικά	4	3 (4)	2 (3)
Ιστορία και Αγωγή Πολίτη	3	3	3
Πρακτική Αριθμητική και Γεωμετρία	4	3	3 (2)
Φυσική και Χημεία	3	2	2
Φυσική Ιστορία	3	2	2
Υγιεινή-Πρώτες Βοήθειες	-	1	1(2)
Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας	-	-	(1)
Ωδική	2	2	1
Γυμναστική	3	3	3
Οικιακή Οικονομία	-	-	2
Ελεύθερο και διακοσμητικό Σχέδιο	-	3	1
Κοπτική, Ραπτική και Υφασματολογία	-	4	4
Υφαντική, Κεντητική και Πλεκτική	-	4	4
Μαγειρική	-	-	2
Κηπουρική και Ανθοκομία	-	2	-
ΣΥΝΟΛΟ	32	38 (39)	36 (38)
Τα μαθήματα της Οικιακής Οικονομίας, Κοπτικής, Ραπτικής και Υφασματολογίας, Μαγειρικής, καθώς και Υφαντικής, Κεντητικής και Πλεκτικής διδάσκονταν σε ποσοστό επί του συνόλου των διδακτικών ωρών κάθε εβδομάδας.	0%	21%	33%

Πίνακας 2.2. Το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα των «Αστικών Σχολείων θηλέων Οικοκυρικής κατεύθυνσης».

ΠΗΓΗ: Ν. 1800 /1939 και Β.Δ. 149/23-8-1940. Αρχείο Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, Αθήνα.

Παρατηρείται ότι ιδιαίτερη έμφαση στο Β΄ και Γ΄ έτος, εκτός των γενικών μαθημάτων παιδείας, κατείχαν στο πρόγραμμα τα μαθήματα της Κοπτικής και Ραπτικής, καθώς επίσης της Υφαντικής, Κεντητικής, Πλεκτικής και Μαγειρικής. Τούτο δηλώνει τη σημασία, που δινόταν στην εκπαίδευση των κοριτσιών προς την κατεύθυνση της οικοκυροσύνης.

Το 1933 ιδρύθηκε, στο Αρσάκειο Ψυχικού, «Οικοκυρική Σχολή», μονοετούς φοίτησης με σκοπό την ανάδειξη καλύτερων οικοδεσποινών και μητέρων, ιδίως των νέων κοριτσιών,

που προέρχονταν από εύπορες οικογένειες και τα οποία εγγράφονταν στη σχολή «έχοντας ικανή γυμνασιακή παίδευση, με τη διδασκαλία μαθημάτων γενικής καλλιέργειας, με έμφαση στην Οικιακή Οικονομία»[58].

Αργότερα το διοικητικό συμβούλιο της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας ενδιαφέρθηκε να ιδρύσει «Οικοκυρικές Σχολές» στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Έτσι ιδρύθηκαν «Οικοκυρικές Σχολές» στη Θεσσαλονίκη και τη Ρόδο, με δωρεάν φοίτηση. Η σχολή της Θεσσαλονίκης λειτούργησε ως «Οικοκυρική» από το 1939-1982, οπότε μετατράπηκε σε Τεχνική Επαγγελματική Σχολή Νέου Τύπου, ώσπου το 1984, αντικαταστάθηκε από τα σημερινά σχολεία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας στη Θεσσαλονίκη. Η σχολή της Ρόδου, η οποία λειτούργησε από το 1947-1982, διέθετε και οικοτροφείο με δωρεάν διαμονή των μαθητριών.

Το διάστημα δε από το 1955-1958, λειτούργησε και στο Αρσάκειο Πάτρας η «Αρσάκειος Σχολή Οικογενειακής και Κοινωνικής Αγωγής», μονοετούς φοίτησης και απευθυνόταν σε απόφοιτες, που επιθυμούσαν να συμπληρώσουν την επιστημονική τους κατάρτιση[59].

2Α.8.2. Οικοκυρικό τμήμα στο Αρσάκειο Αθηνών

Τον Ιούνιο του 1913, η πρόθεση της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας να λειτουργήσει στο Αρσάκειο Αθηνών ειδικό Οικοκυρικό Τμήμα έγινε πραγματικότητα. Έτσι στις 20 Οκτωβρίου του 1933, ιδρύθηκε Οικοκυρική Σχολή μονοετούς διάρκειας φοίτησης στο Αρσάκειο Ψυχικού, παρέχοντας πρακτικές γνώσεις Μαγειρικής και Οικιακής Οικονομίας, προετοιμάζοντας τις μαθήτριες για το ρόλο τους ως άριστων οικοδεσποινών. Ο αριθμός των μαθητριών τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της ήταν μικρός, περίπου είκοσι πέντε (25)[60]. Διευθύντρια της σχολής ήταν η Ασπασία Σκορδέλη[61].

---

[58] *Εκατονταετηρίς της εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας 1836-1936*, Αθήνα 1936, σ. 52.

[59] Π. Ατσαβέ, *Η εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Αρσάκεια- Τοσίτσεια Σχολεία, 1836-1996, 160 χρόνια Παιδείας*, Αθήνα 1996, σ. 231.

[60] *Εκατονταετηρίς της εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας 1836-1936*, ό.π., σ. 90.

[61] Η Ασπασία Σκορδέλη, το 1887, διηύθυνε το ομώνυμο Ανώτερο Παρθεναγωγείο επί είκοσι πέντε έτη. Σ' αυτό ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στο μάθημα της υγιεινής, της Βρεφοκομίας, της οικιακής οικονομίας και των γεωπονικών. Εκεί έγιναν οι πρώτες προσπάθειες για την καλύτερη προσαρμογή του σχολικού προγράμματος στις ανάγκες του γυναικείου φύλου. Αργότερα το 1912-1922, έλαβε τη θέση της διευθύντριας του Κεντρικού Παρθεναγωγείου Σταυροδρομίου Κωνσταντινούπολης. *Φυσιογνωμίαι τινές Αρσακειάδων*, Επ' ευκαιρία της 100ετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, 1836-1936, σ. 62. *''1836-1996'' Εκατόν εξήντα χρόνια παιδείας'',* Η εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Αρσάκεια – Τοσίτσεια Σχολεία, σ. 163.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την εισαγωγή των μαθητριών στην Οικοκυρική Σχολή, ήταν το απολυτήριο γυμνασίου ή εμπορικής σχολής ή άλλου ανώτερου παρθεναγωγείου, οπότε η φοίτηση ήταν μονοετής. Είχε όμως ληφθεί πρόνοια και για κάθε κορίτσι στοιχειώδους μορφώσεως, που επιθυμούσε να ετοιμασθεί στα μελλοντικά καθήκοντα μιας καλής συζύγου και μητέρας, οπότε η διάρκεια φοίτησης ήταν διετής, με την προσθήκη και άλλων μαθημάτων[62].

Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν θεωρητικά και πρακτικά: Ψυχολογία, Υγιεινή, Βρεφοκομία, Νοσηλευτική Τέχνη, Κοινωνιολογία και Δημόσιο Δίκαιο, Ιστορία Τέχνης, Γεωπονικά, Ραπτική, Διαιτητική, Μαγειρική, Πλυντική, Οικιακή Οικονομία, Χειροτεχνία, Γυμναστική, Ιχνογραφία, Μουσική, Γαλλικά[63].

Οι εσωτερικές και οι εξωτερικές μαθήτριες της σχολής ελάμβαναν προαιρετικά ιδιαίτερα μαθήματα Αντισφαίρισης και ξένων γλωσσών, ενώ οι εσωτερικές και Κλειδοκύμβαλο, καταβάλλοντας ιδιαίτερα δίδακτρα. Οι εξωτερικές μαθήτριες, επίσης, με την καταβολή αντιτίμου, διδάσκονταν εάν επιθυμούσαν Ορθοπεδική Γυμναστική, ενώ στις μαθήτριες, που σιτίζονταν στη σχολή, η διδασκαλία χορού και η Θεραπευτική Γυμναστική παρεχόταν δωρεάν[64].

Μικρό μέρος των διδάκτρων κατέβαλαν οι μαθήτριες στη σχολή (3.750 δρχ. και 1.500 δρχ. για Μαγειρική, το έτος 1940), ενώ με το εξαπλάσιο ποσό επιβαρυνόταν η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία[65].

Χαρακτηριστικές εικόνες μπορούμε να έχουμε από την πρόσκληση του «Οικοκυρικού» Τμήματος του Αρσακείου Ψυχικού στο περιοδικό *Ελληνίς* :

«….Στην απέραντη κουζίνα βλέπουμε πρόσχαρες με τις λευκές ρομπίτσες τους τις δεσποινίδες νοικοκυρές, εμπρός στις ηλεκτρικές κουζίνες να ετοιμάζουν διάφορα εδέσματα. Στο διαμέρισμα αυτό γίνεται και η ειδική συστηματική προπαίδευση των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής στην επιστημονική, Υγιεινή και οικονομική κατάρτιση εδεσματολογίων, καταλλήλων, δηλαδή, φαγητών για κάθε ηλικία, ενηλίκους-γέροντες-βρέφη και παιδιά, για κάθε εποχή του έτους και για κάθε οικονομική κατάσταση της

[62] Ρ. Νικολοπούλου, «Πως τα κορίτσια μας ετοιμάζονται για το ρόλο συζύγου κα μητρός. Η Οικοκυρική Σχολή Αρσακείου», *Ελληνίς*, Νοέμβριος 1936, σσ. 239-240.
[63] Κανονισμός Οικοκυρικής Σχολής, Η εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Αρσάκειον Ψυχικού, Αθήνα 1940, σσ. 7-11.
[64] Ό.π., σσ. 5-6.
[65] Καταστατικό λειτουργίας της Σχολής, ό.π., σ. 5. Ρ. Νικολοπούλου ό.π., σσ. 239-240.

οικογένειας. Ετοιμάζουν ευχάριστα, ποικίλα φαγητά , πλήρη από Υγιεινής απόψεως και άνευ περιττής δαπάνης.

Επίσης διδάσκονται και άλλα πρακτικά μαθήματα, όπως το επιστημονικό πλύσιμο, καθάρισμα και σιδέρωμα των διαφόρων ενδυμάτων, αναλόγως της χημικής συστάσεως του υφάσματος, διδασκόμενο από την ειδική χημικό και γεωπόνο Κοκκέβη. Σε άλλες αίθουσες διδάσκονται διάφορα άλλα πρακτικά μαθήματα: πρακτικά νοσοκομειακά από την γνωστή μας Κ. Γιαβάση, Κοπτική, Ραπτική και λοιπά οικοκυρικά από τις Ασπρογέρακα, Σεργάκη Πλουμπίδου και Ζερβούδη, ειδικές καθηγήτριες της Οικοκυρικής, Σχέδιο και ζωγραφική από την καλλιτέχνιδα Βουκίδου, ποικίλη Χειροτεχνία- Πλεκτική, βιβλιοδετική, κατεργασία ξύλου, μετάλλου, δέρματος και πλήθος άλλα είδη εργοχείρων – από την συμπαθεστάτην Πλυτζανοπούλου»[66].

Το αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων της σχολής περιλάμβανε δύο ομάδες μαθημάτων:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ	***ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ***
Τροφογνωσία	Μαγειρική
Οικιακή Οικονομία	*Οικιακές εργασίες*
Εξετάσεις των υφασμάτων και των χρήσιμων οργάνων στη ραφή	Κοπτική- Ραπτική
Θεωρητική εξέταση της καλλιέργειας λαχάνων και ανθέων	*Χειροτεχνία*
Βρεφοκομία-Παιδοκομία	Κηπουρικές εργασίες
Υγιεινή και Θεραπευτική	
Στοιχεία Χημείας και Φυσικής	
Στοιχειώδη Λογιστική	
Παιδαγωγική και Ψυχολογία	
Ιστορία Τέχνης	
Σχέδιο και Διακοσμητική	

Πίνακας 2.3. Αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων του Οικοκυρικού τμήματος του Αρσακείου Αθηνών.

ΠΗΓΗ: Ζ. Γραβάνη, Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας- Οργάνωση και αξιολόγηση του αναλυτικού προγράμματος (1881-1991), Αθήνα 1995, σ. 41..

[66] Ρ. Νικολοπούλου, ό.π., σσ. 239-240.

Στο πρόγραμμα εκτός των παραπάνω μαθημάτων υπήρχε μία ώρα την εβδομάδα Ωδική (χορωδία) και δύο ώρες γυμναστικές ασκήσεις. Τα μαθήματα ξένων γλωσσών –Γαλλικά, Αγγλικά, Γερμανικά- ήταν προαιρετικά.

Το 1940 το αναλυτικό πρόγραμμα διδασκομένων μαθημάτων της σχολής διαμορφώθηκε ως εξής:

Ψυχολογία	Διαιτητική
Υγιεινή	Μαγειρική
Βρεφοκομία	Πλυντική
Νοσηλευτική Τέχνη	Οικιακή Οικονομία
Κοινωνιολογία και Δημόσιον Δίκαιον	Χειροτεχνία
Ιστορία Τέχνης	Γυμναστική
Γεωπονικά	Ιχνογραφία
Ραπτική	Μουσική
	Γαλλικά

Πίνακας 2.4. Αναλυτικό πρόγραμμα διδασκομένων μαθημάτων του Οικοκυρικού τμήματος του Αρσακείου Αθηνών το 1940

ΠΗΓΗ: Η εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αρσακείου Ψυχικού, Κανονισμός Οικοκυρικής Σχολής, Εν Αθήναις 1940, σ. 7-11.

Τα μαθήματα ήταν κυρίως πρακτικά, με την ανάλογη κάθε φορά θεωρητική προετοιμασία. Η διάρκεια των σπουδών ήταν μονοετής. Οι εξετάσεις ήταν γραπτές και πρακτικές δύο φορές το χρόνο. Η σχολή απένειμε στις μαθήτριες, έπειτα από ευδόκιμο εξέταση στα διδαχθέντα μαθήματα – θεωρητικά και πρακτικά – ειδικό πτυχίο «Οικοκυρικής Σχολής»[67].

2Α.8.3. Οικοκυρική Σχολή στη Θεσσαλονίκη

Το 1939, η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, έκανε αισθητή την παρουσία της στη Βόρειο Ελλάδα, μετά από παράκληση του κράτους, με την ίδρυση «Οικοκυρικής Σχολής» στη Θεσσαλονίκη, προσφέροντας τις υπηρεσίες της αφιλοκερδώς, δεδομένου ότι η φοίτηση ήταν δωρεάν.

Η σχολή στεγαζόταν σε κτήριο της Εγνατίας οδού και συγκέντρωνε μεγάλο αριθμό μαθητριών. Λόγω του αυξημένου αριθμού μαθητριών το σχολικό έτος 1968-69 (700

[67] Ζ. Γραβάνη, *Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας- Οργάνωση και αξιολόγηση του αναλυτικού προγράμματος (1881-1991),* Αθήνα 1995, σ. 41-42. Κανονισμός *Οικοκυρικής Σχολής*, ό.π., σ. 4.

μαθήτριες), και έλλειψης χώρου, η λειτουργία της σχολής πραγματοποιούνταν πρωινές και απογευματινές ώρες.

Το 1980, όταν νομοθετήθηκε η υποχρεωτική εννιαετής φοίτηση στα σχολεία, η «Οικοκυρική Σχολή» μετατράπηκε σε Τεχνική και Επαγγελματική Σχολή νέου τύπου, και λειτούργησε στα νέα κτίρια του Αρσακείου στην Πυλαία έως το 1984, οπότε και καταργήθηκε.

Διευθύντριες της «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής» της Θεσσαλονίκης από την ίδρυσή της μέχρι το τέλος της λειτουργίας της διετέλεσαν η Ευγενία Σεργάκη- Ξηροτύρη (1949-1970), η Ολυμπία Κεραμιδά (1970-1971) και η Αναστασία Βαλαράκη (1971-1983, οπότε και αποφοίτησαν οι τελευταίες μαθήτριες).

Το εβδομαδιαίο και ωρολόγιο πρόγραμμα της σχολής ήταν το ακόλουθο:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΩΡΕΣ ΔΙΔ/ΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ		
	Τάξη Α΄	Τάξη Β΄	Τάξη Γ΄
Θρησκευτικά	2	2	1
Νέα Ελληνικά	5	4	4
Υγιεινή	2	2	2
Βρεφοκομία	---	---	3
Διαιτητική	1	1	2
Μαγειρική	2	2	2
Ραπτική	6	6	6
Οικιακή Οικονομία	2	2	1
Πλυντική	---	2	2
Χειροτεχνία	2	2	2
Σχέδιο-Καλλιγραφία	3	2	2
Οικογενειακή Αγωγή	---	---	1
Μαθηματικά	2	2	1
Ιστορία	3	3	3
Φυσικά	2	2	2
Γεωγραφία	1	1	1
Γυμναστική	3	3	3
Ωδική	1	1	1

Πίνακας 2.5. Το εβδομαδιαίο και ωρολόγιο πρόγραμμα της Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Θεσσαλονίκης της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας .

ΠΗΓΗ: Π. Ατσαβέ, Η εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Αρσάκεια- Τοσίτσεια Σχολεία, 1836-1996, 160 χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996, Κεφ. 9 –"Η Επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα από τις Σχολές της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας", σσ. 233-235 (Φ.Ε.Κ. 191/1949).

2Α.8.4. Αρσάκειος Οικοκυρική Σχολή Ρόδου

Αμέσως μετά την απελευθέρωση της Δωδεκανήσου το 1947, η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, ίδρυσε την «Αρσάκειο Οικοκυρική Σχολή» Ρόδου, η οποία σύντομα περιέλαβε και Οικοτροφείο. Σ' αυτήν φοιτούσαν δωρεάν απόφοιτες δημοτικού σχολείου. Οι μαθήτριες προέρχονταν όχι μόνο από τη Ρόδο, αλλά και από άλλα νησιά, όπως την Κάρπαθο, τη Σύμη, το Καστελόριζο, την Κω.

Στα πλαίσια της κοινωνικής προσφοράς της η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία κάλυπτε τα έξοδα της φοίτησης και της διαμονής των μαθητριών στο οικοτροφείο, γεγονός που εκτιμήθηκε από τους Δωδεκανήσιους.

Οι απόφοιτες της σχολής αυτής είχαν τη δυνατότητα φοίτησης και σε άλλες σχολές τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης, δεδομένου ότι, κατά την τριετή διάρκεια φοίτησής τους, υπήρχε ταύτιση της διδασκόμενης ύλης με την αντίστοιχη των γυμνασίων.

Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στο μάθημα της οικιακής οικονομίας, το οποίο περιλάμβανε Μαγειρική, Πλυντική, Χειροτεχνία, Ραπτική, Διαιτητική, Μαγειρική, Ταπητουργία και Υγιεινή. Τα τελευταία χρόνια λειτουργίας της σχολής προστέθηκαν η πρακτική Ανθοκομία και η Πτηνοτροφία.

Διευθύντριες της «Οικοκυρικής Σχολής» της Ρόδου διετέλεσαν Η Σοφία Σκούρα, η Φλώρα Παπαθεοδώρου, η Γεωργία Φράσαρη, η Δήμητρα Κούρου και η Πάτρα Διακομανώλη-Εμμανουήλ[68].

2Α.8.5. Αρσάκειος Σχολή Οικογενειακής και Κοινωνικής Αγωγής Πάτρας

Κατά την τριετία 1955-58, λειτούργησε στο Αρσάκειο Πατρών η «Αρσάκειος Σχολή Οικογενειακής και Κοινωνικής Αγωγής». Την ανάγκη ίδρυσης αυτής της σχολής επεσήμανε στο διοικητικό συμβούλιο της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, η τότε Γυμνασιάρχης Ελένη Καραθανασοπούλου – Ανδρεοπούλου. Η σχολή ήταν μονοετούς φοίτησης και απευθυνόταν σε απόφοιτες, που επιθυμούσαν να συμπληρώσουν τη γενική τους κατάρτιση. Εκτός των άλλων γενικών μαθημάτων διδάσκονταν: Βρεφοκομία, Διαιτητική, Ραπτική και Οικιακή Οικονομία. Διευθύντρια της σχολής ήταν η Αθανασία Θωμαδάκη, η οποία ήταν καθηγήτρια οικιακής οικονομίας. Στις απόφοιτες χορηγούνταν απολυτήριος τίτλος[69].

[68] Π. Ατσαβέ, ό.π., σ. 235
[69] Ό.π., σσ. 235-236

Στην Πάτρα, επίσης, είχε ήδη ιδρυθεί ο «Μορφωτικός Σύλλογος Πατρών» το 1931, από την Ελληνίδα Λαμπρινή Σοφή. Η δράση του Συλλόγου, συνίστατο στην δωρεάν εκπαίδευση διακοσίων πτωχών κοριτσιών του λαού, στις νυκτερινές σχολές του, όπου τους παρέχονταν δωρεάν τα διδακτικά βιβλία, καθώς και η διδασκαλία της Οικιακής Νοσηλείας, της Ραπτικής και Κοπτικής. Ο σκοπός του Μορφωτικού Συλλόγου Πατρών ήταν η εκπαίδευση των κοριτσιών της λαϊκής τάξης, προκειμένου να αναδειχθούν σε ελληνοπρεπείς χαρακτήρες, άξιες και ικανές μητέρες, καταπολεμώντας έτσι την αγραμματοσύνη και την κοινωνική διαφθορά[70].

2Α.9. ΚΟΛΛΕΓΙΟ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ[71]

Το 1954, στην οδό Λασκαράτου 20, στα Πατήσια, ιδρύθηκε από την Αικατερίνη Ζαχοπούλου- Παρασκευοπούλου[72] το Κολέγιο Οικιακής Οικονομίας, με μονοετή διάρκεια φοίτησης. Απευθυνόταν σε αποφοίτους Γυμνασίου, ενώ λειτουργούσε και ειδικό τμήμα για τις μη αποφοίτους Γυμνασίου[73]. Σκοπός του Κολεγίου Οικιακής Οικονομίας, ήταν η παροχή απαραίτητων εφοδίων στις Ελληνίδες για την οικογενειακή και κοινωνική τους ζωή με βάση τα τελευταία πορίσματα της επιστήμης και της πείρας.

Το πρόγραμμά του ήταν εντελώς πρωτότυπο για την Ελλάδα. Λειτουργούσε κατά το πρότυπο των ευρωπαϊκών και αμερικανικών σχολών του είδους αυτού, προσαρμοσμένο όμως στην Ελληνική πραγματικότητα και τις Ελληνοχριστιανικές παραδόσεις.

---

[70] «Το έργο του μορφωτικού συλλόγου Πατρών», *Ελληνίς,* Μάρτιος 1939, σ. 59.

[71] Προσωπικό αρχείο του Γ. Ζαχόπουλου, Αθήνα.

[72] Η Αικατερίνη Ζαχοπούλου – Παρασκευοπούλου, το γένος Παρθενίου, ήταν καθηγήτρια στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή επί ένα έτος για μετεκπαίδευση υπαλλήλων καθηγητριών οικιακής οικονομίας, με σκοπό την άνοδο του βιοτικού επιπέδου της ελληνικής επαρχίας. Επίσης διετέλεσε καθηγήτρια στη Ράλλειο Παιδαγωγική Ακαδημία επί είκοσι τέσσερα χρόνια. Τέλος ήταν η ιδιοκτήτρια των Μοντεσσοριανών Σχολείων, τα οποία εκπροσωπούν ως πρότυπα το Association Montessori International, στην Ελλάδα από το 1977. Είχε μετεκπαιδευτεί : 1) στο Columbia University N.Y.U.S.A. στον κλάδο Nutrition and Health, 2) στο Prespitarian Hospital στους κλάδους Βρεφοκομία- Παιδοκομία, Πρώτες Βοήθειες και Νοσηλευτική. 3) Είχε μετεκπαιδευθεί στη Μουσικοκινητική Αγωγή σε Ινστιτούτα της Ελβετίας και της Αμερικής. 4) Είχε παρακολουθήσει εφαρμογές του συστήματος Montessori σε κέντρα της Ευρώπης-Bergamo- Λονδίνο- Amsterdam. Ήταν πρόεδρος του ''Παρθένιου Οργανισμού'' για τη διάδοση των σύγχρονων μέσων αγωγής και εκπαίδευσης, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Επίσης ήταν μέλος του ''Λυκείου Ελληνίδων'', του Συνδέσμου'' Ολυμπιακή Ιδέα''. Είχε πλούσια συγγραφική προσφορά. Μερικά από τα έργα της ήταν: Μέθοδος Μουσικής Παιδείας –«Η αγωγή του παιδιού δια μέσου της Μουσικής και της Κινήσεως»- η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει διάφορα βιβλία. Επίσης έγραψε βιβλία ορθογραφίας- 6 τεύχη για όλες τις τάξεις του Δημοτικού με το όνομα ''Γρίφοι'', διάφορα μυθιστορήματα, διηγήματα, παραμύθια και ποιητικές συλλογές και τέλος επιστημονικά συγγράμματα, όπως '' Υγιεινή διατροφή- Παχυσαρκία- Αδυναμία'' και ''Σωστή διατροφή του παιδιού''. Προσωπικό αρχείο Γ. Ζαχόπουλου, Αθήνα.

[73] Άδεια λειτουργίας του Κολεγίου Οικιακής Οικονομίας, υπ' αρ. 82676/16-1-1957 του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Προσωπικό αρχείο Γ. Ζαχόπουλου, Αθήνα.

Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν τα εξής: Ψυχολογία, Παιδαγωγικά, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Βρεφοκομία, Παιδοκομία, ατομική Υγιεινή, Νοσηλευτική, Πρώτες Βοήθειες (εικόνα 68), Κοινωνική Συμπεριφορά, Ενδυμασία (Κοπτική – Ραπτική) (εικόνα 69), Μαγειρική, Ζαχαροπλαστική (εικόνα 70), Χειροτεχνία, Λογοτεχνία, Ιστορία της Μουσικής, Ιστορία Τέχνης και Αγγλικά.

Κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, οι μαθήτριες της σχολής πραγματοποιούσαν πρακτικές ασκήσεις ψυχολογίας – παιδαγωγικών στο πρότυπο νηπιαγωγείο και δημοτικό σχολείο του κολεγίου, τα οποία λειτουργούσαν με τη μέθοδο Μοντεσσόρι (Montessori)[74]. Για τα μαθήματα της Βρεφοκομίας- παιδοκομίας, η πρακτική εξάσκηση ελάμβανε χώρα στο Κέντρο βρεφών (εικόνα 71).

Για τις σπουδάστριες της επαρχίας και του εξωτερικού λειτουργούσε οικοτροφείο.

Το Κολέγιο Οικιακής Οικονομίας λειτούργησε έως το 1971.

2Α.10. ΛΑΜΠΡΙΑΔΕΙΟΣ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΝΩ ΣΟΥΔΕΝΩΝ ΖΑΓΟΡΙΟΥ (Λ.Ο.Σ.)

Ο Ιωάννης Λαμπριάδης από τα Άνω Σουδενά, σήμερα Άνω Πεδινά, Ζαγορίου, με τη διαθήκη του, που συντάχθηκε τον Ιούνιο του 1888, διέθεσε ένα μέρος των περουσιακών του στοιχείων στην Κέρκυρα, για την ίδρυση και τη λειτουργία Βιοτεχνικής Σχολής στην ιδιαίτερη πατρίδα του.

Σαράντα χρόνια μετά το θάνατό του και παρά την αντίδραση των κληρονόμων συγγενών του, χάρις στο ενδιαφέρον του τότε Μητροπολίτη Ιωαννίνων και αργότερα

[74] Η παιδαγωγική της Μοντεσσόρι βασίζεται σε επιστημονικές αρχές, οι οποίες αναφέρονται στη γνώση της φύσης και της εξέλιξης του παιδιού. Η φιλοσοφική και ψυχολογική βάση στη μέθοδό της είναι το άτομο, σαν πυρήνας της κοινωνίας και η ελευθερία του. Το παιδί εκφράζει τις ανάγκες του, εκδηλώνει τις κλίσεις του, αναπτύσσει τις ικανότητές του. Από την ελεύθερη συνάντηση με το περιβάλλον θα προέλθει η ελεύθερη ενέργεια και δράση του παιδιού και η ελεύθερη αυτοέκφρασή του. Η αυταξία της παιδικής ηλικίας συνδέεται με την αυτοανάπτυξη και την αυτοαγωγή του παιδιού, πράγμα που σημαίνει αυτοδιδασκαλία. Σύμφωνα με αυτά, η μάθηση στο σύστημα της Μοντεσσόρι δεν έχει την έννοια της διδασκαλίας, αλλά της δημιουργίας ενός παιδευτικού περιβάλλοντος κατάλληλα οργανωμένου για τις ανάγκες του πειραματισμού, της δράσης και της εξέλιξης του πνεύματος του μαθητή. Το μοντεσσοριανό σύστημα κυρίως αναφέρεται στην αγωγή των αισθήσεων, στην αγωγή των μυών, στην αγωγή της ευφυΐας και στην αγωγή των κοινωνικών συναισθημάτων και της ηθικής βούλησης. Α. Κ. Δανασσής-Αφεντάκης, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, Η εξέλιξη της παιδαγωγικής και διδακτικής σκέψης (17ος-20ός αι.),* τ. Β΄, Αθήνα 1980, σσ. 200-205.

Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος μακαριστού Σπυρίδωνος Βλάχου, με το Ν. 5825 / 33 ιδρύθηκε η «Λαμπριάδειος Οικοκυρική Σχολή» (Λ.Ο.Σ.) Άνω Πεδινών.[75]

Οι προσπάθειες του αείμνηστου Σουδενιώτη ευεργέτη Νικολάου Γεωργιάδη και η συμπαράσταση της ειδικής στον τομέα της Λαϊκής Τέχνης Αγγελικής Χατζημιχάλη, οδήγησαν στη λειτουργία της σχολής από το έτος 1934.

Το ίδιο χρονικό διάστημα συστάθηκε οικοτροφείο, σκοπός του οποίου ήταν να εξυπηρετήσει πραγματικές ανάγκες των προερχόμενων μαθητριών εκτός Σουδενών, καθώς και των απόρων μαθητριών μονίμων κατοίκων του Ζαγορίου[76].

Ο Β' παγκόσμιος πόλεμος ανέστειλε για ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα τη λειτουργία της στα Άνω Πεδινά, ενώ λειτούργησε μέχρι το 1954 στα Ιωάννινα και συγκεκριμένα στο σπίτι του Αγίου Γεωργίου, που δωρεάν παραχώρησε για το σκοπό αυτό η Ιερά Μητρόπολη Ιωαννίνων. Από τότε έως και σήμερα λειτουργεί στα Άνω Πεδινά, χωρίς καμία διακοπή. Μέχρι το 1978, η σχολή στεγαζόταν στο παλιό παρθεναγωγείο του χωριού. Το ίδρυμα και η σχολή υπάγεται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως.

Σκοπός της σχολής ήταν η δωρεάν παροχή γραμματικών, οικιακών, βιοτεχνικών και γεωργικών γνώσεων, ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες ζωής των πληθυσμών της περιφέρειας Ζαγορίου[77]. Έτσι οι γυναίκες και ιδιαίτερα οι άπορες αποκτούσαν τις δεξιότητες και γνώσεις εκείνες, οι οποίες σχετίζονταν με τον οίκο και την αγροτική οικογενειακή ζωή, την αγάπη προς την εργασία, την τάξη και την οικονομία.

Οι απόφοιτες της σχολής, εφοδιασμένες με τις απαραίτητες πνευματικές και τεχνικές γνώσεις, ασχολούνταν με την οικιακή βιοτεχνία και την κατασκευή χρήσιμων ειδών για το σπίτι, ώστε με την πώληση των προϊόντων οικιακής χειροτεχνίας θα είχαν αύξηση του ετησίου εισοδήματος της οικογένειας.

Η παρεχόμενη εκπαίδευση στη Λ.Ο.Σ. χωριζόταν σε τρεις κατηγορίες: σε τριετή πρακτική εγκύκλιο εκπαίδευση, σε τετραετή εκπαίδευση πλήρους αυτοτελούς κύκλου μαθημάτων πρακτικών και σε ειδική εκπαίδευση σε ορισμένο κλάδο.

---

[75] Φ.Ε.Κ. 299/6-10/1933, τ. Α΄, Ν. 5825, «Περί συστάσεως Λαμπριαδείου Οικοκυρικής Σχολής Άνω Πεδινών (Σουδενών) Ζαγορίου Ηπείρου.

[76] Φ.Ε.Κ. 109/19-3-1934,τ. Α΄, «Κανονισμός Οικοτροφείου Λαμπριαδείου Οικοκυρικής Σχολής Άνω Πεδινών Ζαγορίου Ηπείρου», άρθρο 1, 2, 9 και 20.

[77] Φ.Ε.Κ. 109/19-3-1934, τ. Α΄, ό.π., Άρθρο 1.

Οι πτυχιούχοι του τετραετούς κύκλου μαθημάτων αποκτούσαν το δικαίωμα άσκησης του επαγγέλματος διδασκάλισσας κατωτέρας τεχνικής εκπαίδευσης στις κοινότητες και τα χωριά της υπαίθρου.

Οι μαθήτριες, οι οποίες διακρίνονταν σε εξωτερικές και οικότροφες, σύμφωνα με την κρίση της διοικούσας επιτροπής της σχολής αμείβονταν ανάλογα με την παρεχόμενη εργασία και το αποδιδόμενο έργο και εφ' όσον τα υλικά μέσα της σχολής το επέτρεπαν[78].

Στη σχολή (άρθρο 13 του κανονισμού λειτουργίας), εγγράφονταν κατ' αρχήν παιδιά άπορων μόνιμων χωρικών του Ζαγορίου, τα οποία και μετά το πέρας των σπουδών τους εξακολουθούσαν να εκμεταλλεύονται τα αγροκτήματά τους το καλοκαίρι, ενώ επιδίδονταν στην οικιακή χειροτεχνία το χειμώνα.

Δεκτές γίνονταν στη σχολή μαθήτριες απόφοιτες της έκτης τάξης δημοτικού σχολείου, ηλικίας τουλάχιστον δεκατριών ετών. Στην κατηγορία της ειδικής εκπαίδευσης σε ορισμένο κλάδο, γίνονταν δεκτές μαθήτριες και χωρίς απολυτήριο δημοτικού σχολείου, ηλικίας άνω των είκοσι ετών ή ακόμα παντρεμένες γυναίκες, προκειμένου να εξασκηθούν στην εκμάθηση ορισμένων κλάδων της διδασκόμενης Χειροτεχνίας, όπως π.χ. Υφαντουργία. Βέβαια ήταν υποχρεωτική η καθημερινή φοίτηση γι' αυτές τις μαθήτριες στη σχολή και μισθοδοτούνταν μόνο μετά από ανάλογη εξάσκηση στα ειδικά τεχνικά εργαστήρια. Στην τελευταία κατηγορία, οι μαθήτριες δεν υποχρεώνονταν να παρακολουθήσουν τα θεωρητικά μαθήματα της σχολής, υπάγονταν όμως κατά τα άλλα στις ίδιες υποχρεώσεις των κανονισμών της σχολής των εργαστηρίων και του οικοτροφείου, όπως και οι μαθήτριες τριετούς ή τετραετούς εκπαίδευσης. Μετά την παρακολούθηση των τεχνικών μαθημάτων επί μία διετία, χορηγούνταν στις απόφοιτες πιστοποιητικό, το οποίο τους έδινε την δυνατότητα κατασκευής προϊόντων οικιακής χειροτεχνίας[79].

Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν[80]: Θρησκευτικά, Ελληνικά, ξένες γλώσσες (Γαλλική, Αγγλική), Αριθμητική, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσική Πειραματική και Χημεία, Οικιακή Βιοτεχνία-θεωρητική και πρακτική (χειρότεχνη Υφαντική και Ταπητουργία, στρωσίδια εν γένει, κλινοσκεπάσματα μάλλινα και βαμβακερά, βελέντζες, κουβέρτες, σεντόνια, και υφαντά

[78] Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της Λαμπριαδείου Οικοκυρικής Σχολής Άνω Πεδινών Ζαγορίου, Άρθρο 11, Κεφ. Β', σ. 7.

[79] Στο πιστοποιητικό φαίνεται ο βαθμός ικανότητας στην κτηθείσα τεχνική ειδικότητα, ώστε να μπορεί η Λ.Ο.Σ να τις εμπιστευτεί για την κατεργασία προϊόντων στα σπίτια τους, με όρους και εγγυήσεις που καθορίζονται και από τις δύο πλευρές. Άρθρο 14, του Εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας της Λ.Ο.Σ. Άνω Πεδινών Ζαγορίου, σ. 9.

[80] Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της Λ.Ο.Σ., ό. π., άρθρο 25, Κεφ. Γ΄, σ. 11.

διάφορα), Πλεκτική, Κέντημα, Κοπτική και Ραπτική, Σχέδιο Ελεύθερο και Διακοσμητικό, Ψαθοπλεκτική και Καλαθοποιία, Οικιακή Οικονομική (νοικοκυριό)-θεωρητική και πρακτική.

Απαραίτητη δε θεωρούνταν η πρακτική εξάσκηση στα μαθήματα: Καθαριότητα της Οικίας, Πλύσιμο, Άπλωμα-Στέγνωμα Ασπρορούχων, Διακόσμηση της Οικίας, Μαγειρική, Σκεύη, Αποθήκη Τροφίμων, Παρασκευή διαφόρων Τροφών-Αλλαντοποιία, Κονσερβοποιία-, Διεύθυνση της Οικίας, Υγιεινή και Διαιτητική, Γεωργική Οικονομία, Ανθοκομία, Λαχανοκομία, Δενδροκομία, Αμπελουργία, Μελισσοκομία, Αιθέρια Έλαια, Οικόσιτος Κτηνοτροφία, Πτηνοτροφία, Τυροκομία, Σύσταση και Συντήρηση ιδιόκτητου Σχολικού Κήπου ή Αγροκηπίου, Μουσική, Γυμναστική- Χοροί – Παιδιαί.

Τα μαθήματα ξεκινούσαν την 1^{η} Οκτωβρίου και έληγαν την 30^{ή} Ιουνίου, ενώ κατά τη θερινή περίοδο εξακολουθούσε η λειτουργία των τεχνικών εργαστηρίων της σχολής και η διδασκαλία μόνο τεχνικών μαθημάτων. Για την μεγαλύτερη επιτυχία της διδασκαλίας των μαθημάτων των τριών βασικών κλάδων της εκπαίδευσης στη σχολή, δηλαδή της οικιακής βιοτεχνίας, οικιακής και γεωργικής οικονομίας, καταβαλλόταν προσπάθεια, ώστε να ολοκληρώνεται από τις μαθήτριες, εγκαίρως, η εκμάθηση του ετησίου κύκλου μαθημάτων και έτσι να υπολείπεται μεγαλύτερος χρόνος για πρακτική εξάσκηση στα τεχνικά εργαστήρια της σχολής[81].

Οι πόροι της σχολής ήταν οι πρόσοδοι από τα κληροδοτήματα της περιουσίας του Ι. Λαμπριάδου, του Π. Λαζαρά, της Ελένης χήρας Ηλία Μ. Φωτίου – Χρηστάκη, της Αικατερίνης Λαζάρου – Δημητρίου, οι δωρεές και τα κληροδοτήματα, οι προαιρετικές συνδρομές και εισφορές σε χρήμα και σε είδος και τα τροφεία του οικοτροφείου. Επίσης οι κάθε είδους συνδρομές, επιχορηγήσεις δήμων, κοινοτήτων, οργανισμών, σωματείων και ιδρυμάτων ως και του κράτους, τα καθαρά κέρδη από την πώληση των προϊόντων των εργαστηρίων του Ιδρύματος[82].

Σ’ αυτό το σημείο σημειώνεται ότι για την περιοχή του Ζαγορίου η Αγγελική Παπάζογλου με την διαθήκη της το 1895, κληροδοτεί στις Σχολές Άνω Βίτσης τριάντα (30) μετοχές, που είχαν κατατεθεί στην Εθνική Τράπεζα και μία οικία στα Ιωάννινα, με σκοπό την ίδρυση εργοστασίου Υφαντικής για δώδεκα (12) πτωχά κορίτσια[83].

[81] Ό.π., άρθρο 27, σ. 13.
[82] Ό.π., άρθρο 37, σ. 18 και άρθρο 15 παρ. 2 του Οργανικού Κανονισμού.
[83] Σκ. Ζερβός, *Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεαί,* Υπουργείο Εξωτερικών, Κεφ. ΣΤ΄, α.α. 668, σ. 236.

2Α.11. ΛΕΣΧΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ (Λ.Ε.Κ.)

Η ίδρυση του ιδρύματος αυτού χρονολογείται από το έτος 1930, από το *Αμερικάνικο Ίδρυμα Εγγύς Ανατολή*, για την εξυπηρέτηση της φτωχής τάξης των εργαζόμενων κοριτσιών σε βιοτεχνίες, εργοστάσια, καταστήματα κ.ά. Μετά πενταετή λειτουργία του, παραδόθηκε στο Ελληνικό Κράτος, το οποίο εξακολούθησε τη λειτουργία του εις ένδειξη αναγνώρισης της προσφοράς του στην εργαζόμενη νεότητα. Το ίδρυμα, που λειτουργούσε επί της Λ. Αμαλίας-Περιάνδρου 1-συντηρείτο και επιχορηγείτο από το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας-Διεύθυνση Δημόσιας Αντιλήψεως- από το 1935, ως Ν.Π.Ι.Δ. (Β.Δ.17-9-1935)[84].

Σκοπός της «Λέσχης του Εργαζομένου Κοριτσιού» (Λ.Ε.Κ.), ήταν η προστασία και η διαπαιδαγώγηση της άπορης εργαζόμενης νέας, καθώς και η επαγγελματική καθοδήγησή της για τη βελτίωση της θέσης της, σκοπός, ο οποίος υλοποιήθηκε με την οργάνωση μαθημάτων στοιχειώδους εκπαίδευσης και ξένων γλωσσών, Κοπτικής, Χειροτεχνίας, Οικιακής Οικονομίας, Βρεφοκομικής, Καλλιτεχνίας, Ωδικής, Γυμναστικής και Ελληνικών Χορών. Επίσης οργανώνονταν διαλέξεις με κοινωνικά, ιστορικά και τεχνικά θέματα, εκπαιδευτικές εκδρομές, αθλητικές ασκήσεις, θεατρικές παραστάσεις και προβολή μορφωτικών κινηματογραφικών ταινιών. Λειτουργούσε επίσης βιβλιοθήκη και αναγνωστήριο, καθώς και θερινές κατασκηνώσεις στην περιοχή της Βούλας, όπου κάθε χρόνο φιλοξενούνταν περισσότερες από τετρακόσιες μαθήτριες σε δύο αποστολές. Η δαπάνη λειτουργίας της κατασκήνωσης καλυπτόταν αποκλειστικά από τη Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών[85].

Πόρους του Ιδρύματος (άρθρο 4) αποτελούσαν οι τακτικές εισφορές των μελών και συνδρομητών, δωρεές και εισφορές, κληρονομιές, κληροδοσίες και επιχορηγήσεις του Δημοσίου και του Δήμου, καθώς και κάθε άλλο έσοδο από την περιουσία του, από εορτές και εράνους.

Η Λέσχη Εργαζομένου Κοριτσιού διοικείτο (άρθρο 6) από συμβούλιο αποτελούμενο από έναν ανώτερο υπάλληλο των Υπουργείων Εθνικής Προνοίας και Εργασίας, οριζόμενο από τους οικείους Υπουργούς, από έναν ανώτερο εκπαιδευτικό, οριζόμενο από τον Υπουργό Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, έναν αντιπρόσωπο του Δήμου Αθηναίων και μέχρι

[84] Άρθρο 2 του Διατάγματος Φ.Ε.Κ. 200/7-8-1942, τ. Α΄ «Περί συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως των περί οργανώσεως της προστασίας της απόρου εργαζομένης νεάνιδος διατάξεων».
[85] Άρθρο 3 του ως άνω διατάγματος.

εννιά (9) επίλεκτα μέλη της κοινωνίας, διοριζόμενα με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Προνοίας με τετραετή θητεία, η οποία ανανεωνόταν.

Μέλη του Ιδρύματος ορίζονταν (άρθρο 5) άπορες νέες ηλικίας έως είκοσι πέντε ετών, οι οποίες απασχολούνταν σε οποιοδήποτε έντιμο βιοποριστικό επάγγελμα και κατέβαλαν την προβλεπόμενη από το διοικητικό συμβούλιο μηνιαία συνδρομή.

Κατά την διάρκεια της κατοχής της Ελλάδος το 1940, το κτήριο της Λ.Ε.Κ. Αθηνών χρησιμοποιήθηκε από τις Ελληνικές Αρχές Χωροφυλακής, συνεχίζοντας όμως την κοινωνική και εθνική του δράση κατορθώνοντας να λειτουργήσει συσσίτιο, από το οποίο διατρέφονταν πάνω από δύο χιλιάδες (2.000) παιδιά[86]. Το Ίδρυμα Λ.Ε.Κ. Πειραιά αποσπάστηκε και αποτέλεσε αυτόνομο Νομικό Πρόσωπο και επομένως δρούσε ανεξάρτητα από τα άλλα (Φ.Ε.Κ. 83, Β.Δ. 325/22-4/66).

Το 1968, η Λέσχη Εργαζομένου Κοριτσιού Αθηνών μετονομάστηκε σε «Ίδρυμα Εργαζομένου Κοριτσιού»[87].

Στο Ίδρυμα υπηρετούσε μία διευθύντρια, μία υποδιευθύντρια[88], ενώ σύμφωνα με το άρθρο 4, του τροποποιηθέντος Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του Ιδρύματος του 1971, εκτός της διευθύντριας και της υποδιευθύντριας, υπηρετούσε μία γραμματέας, μία επιμελήτρια, ένας λογιστής-διαχειριστής, μία γραφέας- δακτυλογράφος, ένας θυρωρός-κλητήρας, δύο καθαρίστριες και μία διαχειρίστρια καντίνας, εφ' όσον αυτή λειτουργούσε. Σε κάθε τμήμα υπηρετούσε μόνιμο προσωπικό. Η διευθύντρια κάθε τμήματος είχε την ευθύνη της εκτέλεσης του προγράμματος του κάθε τμήματος και προϊστατο των υπηρεσιών του[89].

Προκειμένου να εξυπηρετηθούν απομακρυσμένες περιοχές της Αττικής, το Ίδρυμα είχε την δυνατότητα σύστασης παραρτημάτων σε έδρες νομών του κράτους με απόφαση του

---

[86] Μέχρι το 1968, εξυπηρετήθηκαν από τις Λ.ΕΚ. Αθηνών, Ν. Ιωνίας και Καλλιθέας, περίπου 36.000 κορίτσια. Φάκελος Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού, Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, Αθήνα.

[87] Φ.Ε.Κ. 30/16-1-1968, Β.Δ. 111, άρθρο 1, «Περί τροποποιήσεως συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως του από 12-6-1942 Διατάγματος 'περί οργανώσεως της προστασίας απόρου εργαζομένης νεάνιδος'»,σ. 184.

[88] Τα προσόντα για τη θέση της διευθύντριας ήταν να είναι κάτοχος πτυχίου καθηγητικών σχολών του Πανεπιστημίου με πενταετή προϋπηρεσία σε ομοειδές ίδρυμα ή σε θέση καθηγήτριας ή με άδεια ασκήσεως επαγγέλματος Κοινωνικού Λειτουργού με δεκαετή προϋπηρεσία ως κοινωνικής λειτουργού σε δημόσιο ή νομικό πρόσωπο, ενώ για τη θέση της υποδιευθύντριας ίσχυαν όσα και για τη διευθύντρια με τη διαφορά ότι απαιτούνταν στο ήμισυ τα έτη προϋπηρεσίας. Επίσης απαραίτητη ήταν η κατοχή γνώσης μίας ξένης γλώσσας (αγγλική, γαλλική, γερμανική, ιταλική). Φ.Ε.Κ. 30/16-1-1968, Β.Δ. 111, ό.π. άρθρο 14, σ. 185.

[89] Σε κάθε τμήμα υπηρετούσε μόνιμο προσωπικό, που απαρτίζονταν από την διευθύντρια, μια επιμελήτρια, έναν επιστάτη-κλητήρα και μια καθαρίστρια, και επίσης προσλαμβάνονταν ανάλογα με τις ανάγκες το αντίστοιχο διδακτικό προσωπικό, το οποίο υπηρετούσε με σύμβαση. Κοινοποίηση έγκρισης τροποποίησης του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του Ιδρύματος Εργαζόμενου Κοριτσιού, Φ.1/Διβ/15128/26-2-1971.

διοικητικού συμβουλίου και με την έγκριση του Υπουργού Κοινωνικής Πρόνοιας[90]. Η όλη λειτουργία των παραρτημάτων στηριζόταν στο γενικό καταρτιζόμενο πρόγραμμα, από το διοικητικό συμβούλιο του Ιδρύματος, με βάση τους σκοπούς, τους οποίους εξυπηρετούσε.

Το 1938 ιδρύθηκε η Λέσχη Πειραιώς, η οποία λειτουργούσε ως παράρτημα των Αθηνών έως τον Απρίλιο του 1966 και από 1 Απριλίου 1966 με το Β.Δ. 325/66 ανακηρύχθηκε αυτοτελές Ίδρυμα[91]. Το 1940 ιδρύθηκαν οι Λέσχες Καλλιθέας και Ν. Ιωνίας, καθώς και τρεις Λέσχες σε επαρχιακά εργατικά κέντρα, στο Βόλο[92], την Πάτρα και την Καβάλα, των οποίων η λειτουργία ανεστάλη κατά τη διάρκεια της κατοχής.

Σύμφωνα με την έκθεση λειτουργίας της σχολής[93] του επιθεωρητή Ι. Αγγέλη, η οποία κατατέθηκε στο Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας διακρίνουμε στα γραφήματα, που ακολουθούν την κατανομή των μαθητριών στα τρία Λ.Ε.Κ. από το 1960-1967. Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητριών είχε συγκεντρωθεί στο παράρτημα της Ν. Ιωνίας σε ποσοστό 41%. Η μεγαλύτερη αύξηση των μαθητριών στο Λ.Ε.Κ. της Ν. Ιωνίας παρατηρήθηκε τα έτη 1960-63, ενώ ακολούθησε πτωτική τάση από το 1963 έως το 1967, πιθανόν λόγω της επικείμενης μεταρρύθμισης του 1964, όπου θεσμοθετείται η τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση και η στροφή των νεανίδων προς αυτήν, με απώτερο σκοπό την τροφοδότηση της παραγωγής και αγοράς με ειδικευμένο εργατικό δυναμικό[94]. Σημαντικό ρόλο ίσως να έπαιξε η κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων στα Α.Ε.Ι. και για την είσοδο σ' αυτά καθιερώθηκε το ''Ακαδημαϊκό Απολυτήριο'', το οποίο έπαιρναν οι απόφοιτοι των λυκείων, αφού προσέρχονταν σε εξετάσεις ορισμένων μαθημάτων, που διενεργούνταν σε τακτά χρονικά διαστήματα σε διάφορες πόλεις της χώρας[95].

---

[90] Φ.Ε.Κ. 30/16-1-1968, Άρθρο 16 και 17 του Β.Δ. 111, ό.π..

[91] Φ.Ε.Κ. 310/27-12-1954, τ. Α΄, «Περί τροποποιήσεως του από 12-6-1942 Διατάγματος περί συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως των περί οργανώσεως της προστασίας της απόρου εργαζομένης νεάνιδος διατάξεων», σ. 2555. Στη Λ.Ε.Κ. Πειραιώς, δε λειτουργούσε καντίνα αρχικά, όπως στη Λ.Ε.Κ. Αθηνών, παρά μόνο μετά την αυτονόμησή της.

[92] Στην ιδρυθείσα Λέσχη Εργαζομένου Κοριτσιού στο Βόλο, το Υπουργείο Πρόνοιας προσέφερε την οικονομική αρωγή του. Το ενοικιαζόμενο οίκημα περιλάμβανε αίθουσες ψυχαγωγίας, αναγνωστήριο, βιβλιοθήκη, διδασκαλία Κοπτικής και συσσίτιο. *Ελληνίς*, 12, Δεκέμβριος 1938, σσ. 270-271.

[93] Έκθεση του Επιθεωρητή της Σχολής Ι. Αγγέλη προς το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας υπ' αρ. 18188 / 16-11-1967.

[94] Σ. Μπουζάκης, *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1985),* Gutenberg, Αθήνα 1996, σ. 105.

[95] Σπ. Ευαγγελόπουλος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης – Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης,* τ. Β΄, Αθήνα 1984, σ. 43.

Γράφημα 2.2. Αριθμός μελών Λ.Ε.Κ. Αθήνας-Καλλιθέας-Ν.Ιωνίας από το 1960-1967

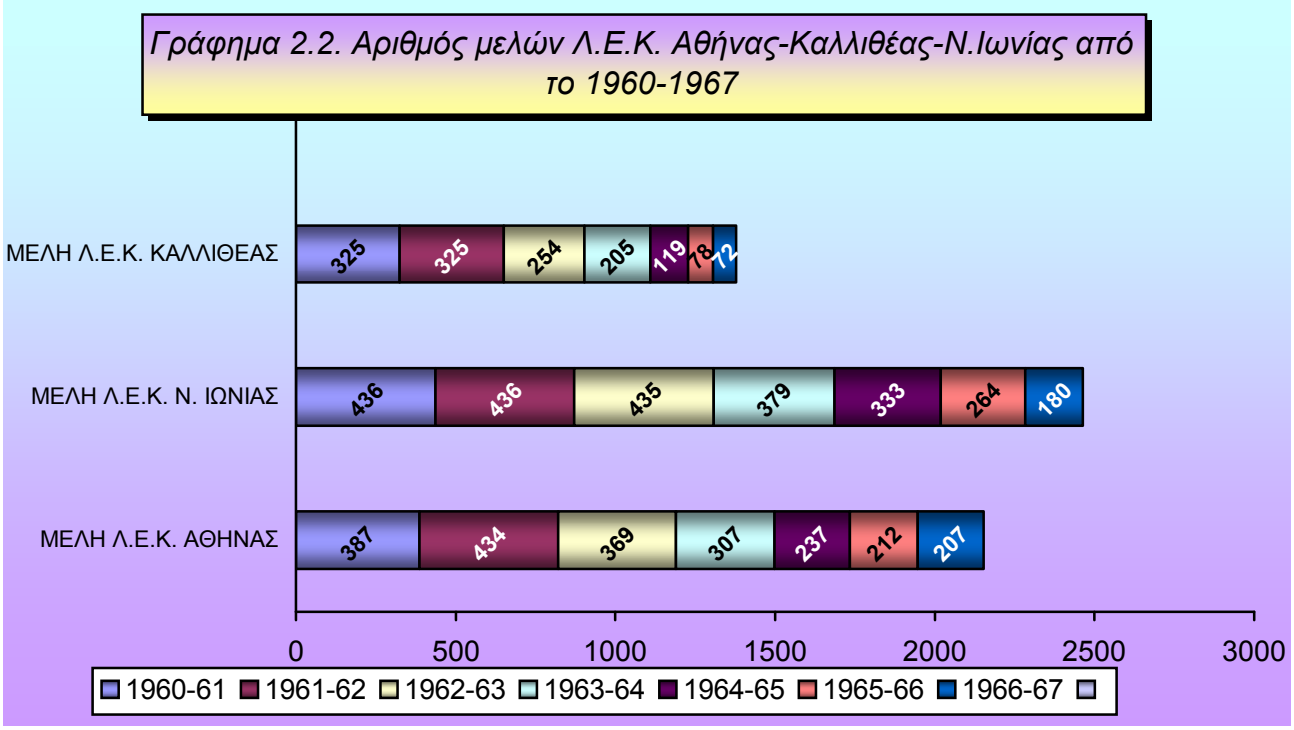

Γράφημα 2.3. Ποσοστό κατανομής των μαθητριών των τριών Λ.Ε.Κ. Αττικής κατά τα έτη 1960-1967

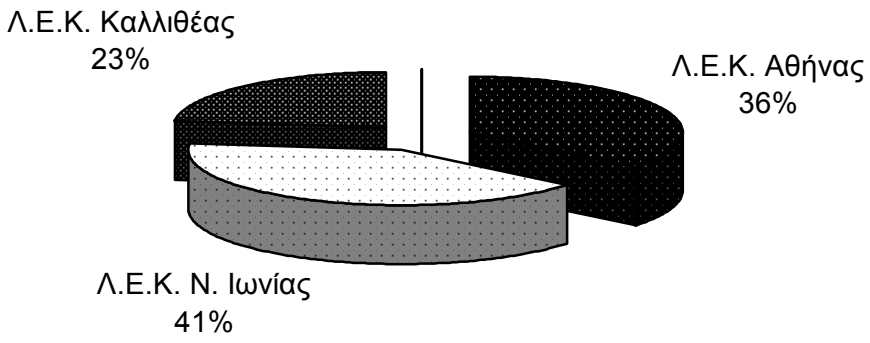

Γράφημα 2.4. Συνολική κατανομή των μελών των τριών Λ.Ε.Κ. Αττικής από το 1960-1967

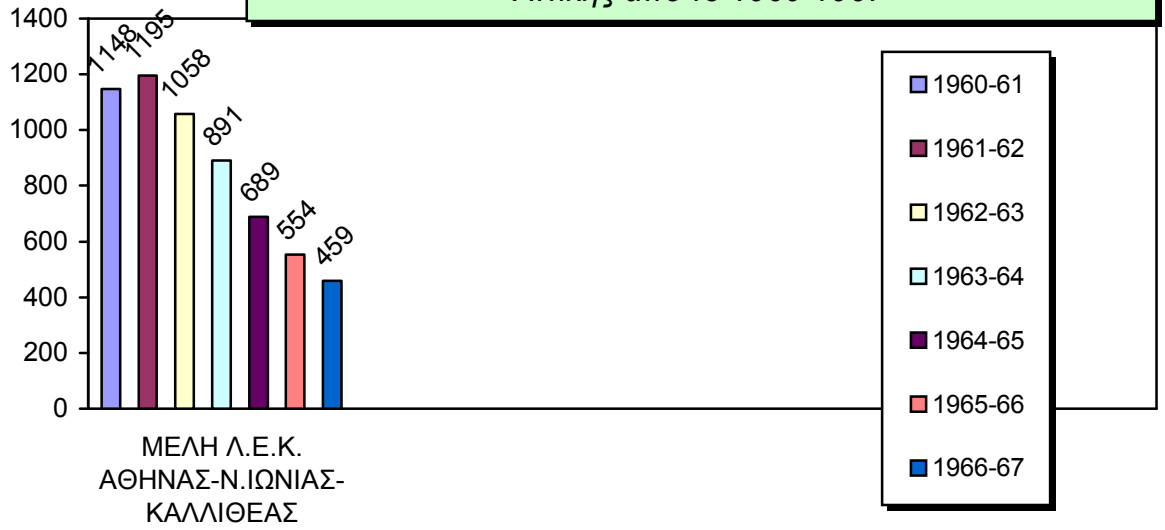

Γράφημα 2.5. Αριθμός εγγεγραμμένων μαθητριών στα Λ.Ε.Κ. Αθήνας-Ν. Ιωνίας-Καλλιθέας από το 1960-1967

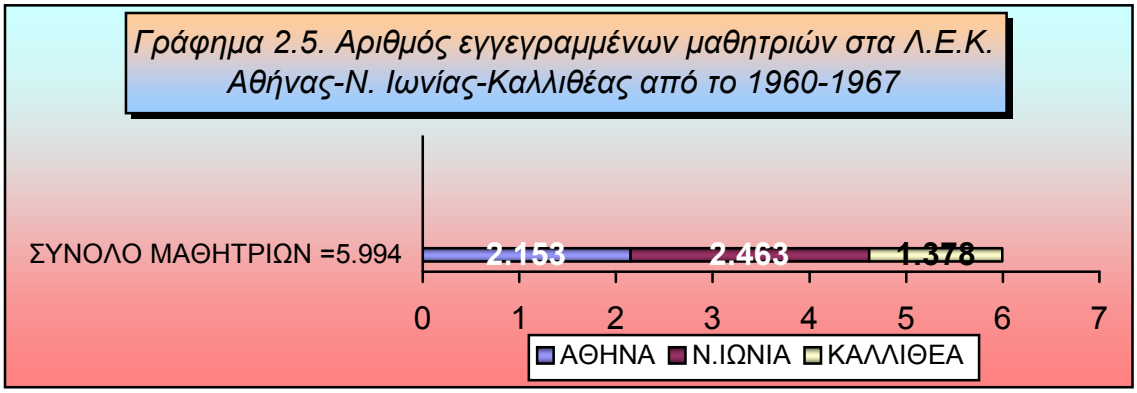

Όλες οι Λέσχες λειτουργούσαν με ενιαίο πρόγραμμα, το οποίο καταρτιζόταν από τη Λέσχη Αθηνών. Το έργο κοινωνικής ωφέλειας, που επιτελείτο, ήταν σημαντικό, δεδομένου ότι εκεί εύρισκαν τα κορίτσια ευχάριστο περιβάλλον στις ελεύθερες ώρες τους, ενδιαφέρον και προστασία για κάθε ζήτημα, που αφορούσε στην εργασία τους, ενώ ταυτόχρονα συμπλήρωναν τη μόρφωσή τους με εσπερινά και νυκτερινά μαθήματα. Τα μαθήματα, που διδάσκονταν ήταν: Ελληνικά, Γαλλικά, Αγγλικά, Κοπτική-Ραπτική, Κομμωτική, Χειροτεχνία, Καλλιτεχνία, Χορωδία, Ελληνικοί Χοροί κ.ά. (εικόνα 72).

Το γράφημα, που ακολουθεί, δείχνει το ποσοστό των εγγεγραμμένων μαθητριών κατά μάθημα το σχολικό έτος 1978, όπως αυτό αναγράφεται στα μαθητολόγια του έτους των Ι.Ε.Κ. Αθήνας και Ν. Ιωνίας. Παρατηρείται ότι οι μαθήτριες έδειχναν μεγαλύτερη προτίμηση στο μάθημα της Κοπτικής – Ραπτικής και Κομμωτικής, δεδομένου ότι τα επαγγέλματα αυτά είχαν μεγάλη ζήτηση από την τοπική κοινωνία και έτσι αποκαθίσταντο επαγγελματικά.

Γράφημα 2.6. Αριθμός εγγεγραμμένων μαθητριών των Ι.Ε.Κ. Αθήνας και Ν. Ιωνίας το σχολικό έτος 1978

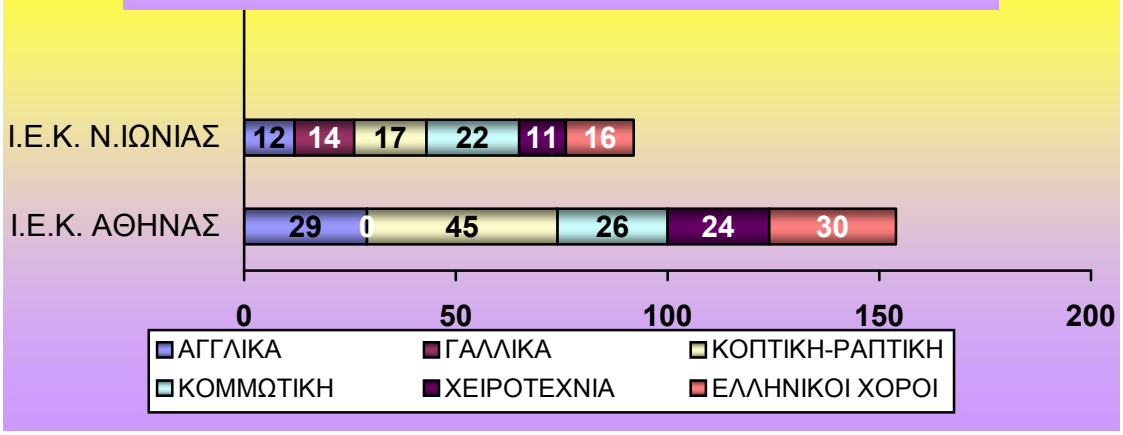

Η παρεχόμενη μόρφωση ήταν επαγγελματική (Κοπτική, Χειροτεχνική, Οικιακή Οικονομία και Βρεφοκομία), ξένων γλωσσών, Καλλιτεχνία, Μουσική και για όσες δεν γνώριζαν γράμματα, μόρφωση του δημοτικού σχολείου[96]. Έτσι όπως προκύπτει από το παρακάτω γράφημα το μάθημα της Κοπτικής και Ραπτικής καταλάμβανε ποσοστό 27,5% έναντι του συνόλου των διδακτικών ωρών. Οι εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας είχαν ως εξής:[97]

Γράφημα 2.7. Ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα κατά μάθημα στα Ι.Ε.Κ. Αττικής

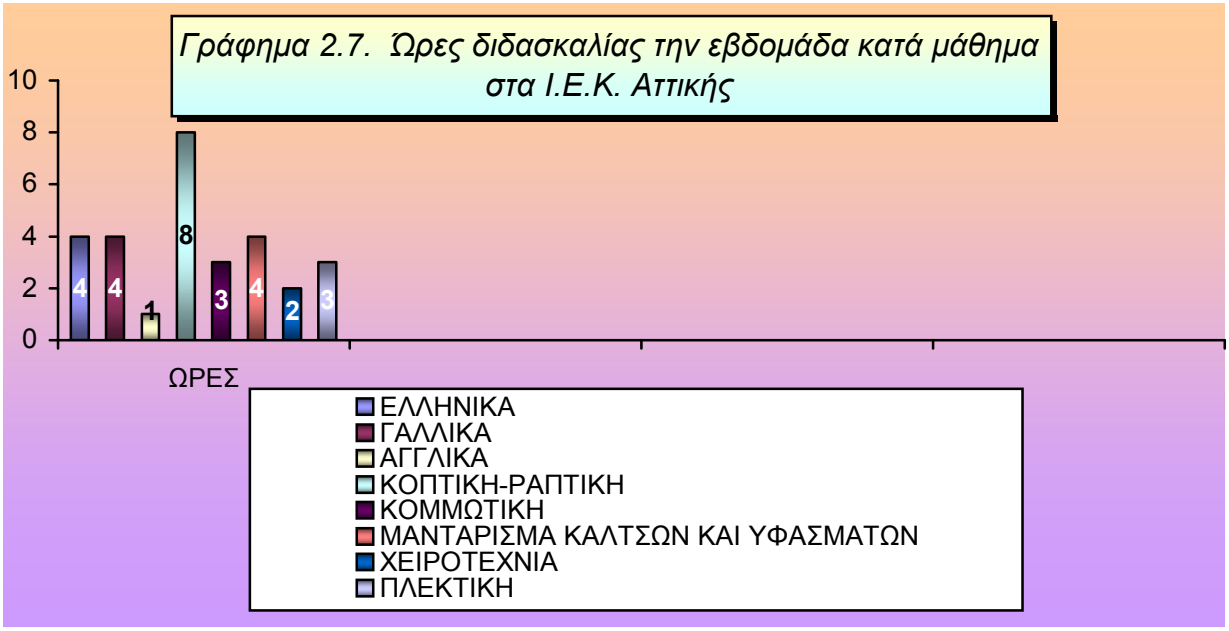

[96] Έκθεση του Ιδρύματος προς το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών του έτους 1967.

[97] Το μάθημα των Ελληνικών διδασκόταν δωρεάν, των γαλλικών, αγγλικών, μανταρίσματος καλτσών και υφασμάτων, της χειροτεχνίας και της Πλεκτικής με την καταβολή διδάκτρων 5 δρχ. το μήνα, της Κοπτικής-Ραπτικής και της Κομμωτικής με 20 δρχ. το μήνα, ενώ της Καλλιτεχνίας- Χορωδίας- Ελληνικών χορών δωρεάν για τα κορίτσια με καλή επίδοση από συγκρότημα καθηγητών. Έκθεση του Επιθεωρητή Α. Μαυρίδογλου προς το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών στις 31 Μαΐου 1967.

Όπως παρατηρείται δε στο παρακάτω γράφημα, το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητριών του ιδρύματος Πειραιά, από το 1980-1982, παρακολούθησαν την κατεύθυνση της Κοπτικής, με δεύτερη στις προτιμήσεις τους αυτήν της Χειροτεχνίας και κατόπιν της Κομμωτικής, λόγω ευκολότερης επαγγελματικής αποκατάστασης και εύρεσης εργασίας[98]. Έτσι από τις 294 μαθήτριες, ηλικίας 15-40 ετών, το 80% εξ αυτών ήταν ηλικίας 15-22 ετών και η κατανομή παρακολούθησης των κατευθύνσεων ήταν ανάλογη με αυτήν της Αθήνας.

Γράφημα 2.8. Ποσοστό μαθητριών του Ιδρύματος Πειραιά σε αντιστοιχία με την κατεύθυνση επιλογής τους κατά τα έτη 1980-1982

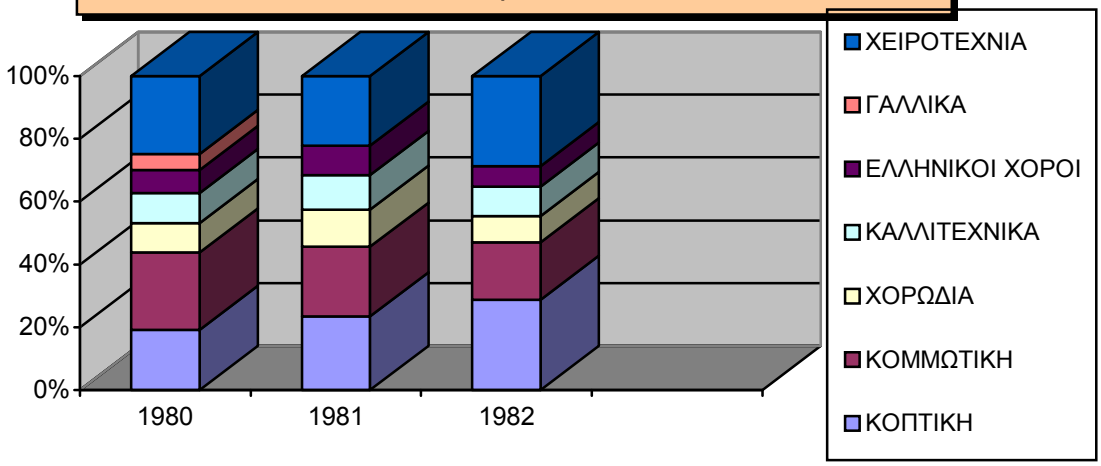

Το Ι.Ε.Κ. Πειραιά[99] ήταν Ν.Π.Ι.Δ. (Β.Δ. 17/9-1935), και τελούσε υπό τον άμεσο έλεγχο και εποπτεία του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας. Δίδονταν επαγγελματικό δίπλωμα, αναγνωρισμένο από το κράτος, στον τομέα Κοπτικής – Ραπτικής και Κομμωτικής.

Ένας από τους κύριους σκοπούς της Λέσχης Αθηνών και των παραρτημάτων της, ήταν και η ψυχαγωγία των μελών της μέσω των τριών μαθημάτων της καλλιτεχνίας, της χορωδίας και των Ελληνικών χορών. Δίδονταν επίσης παραστάσεις, εορτές, ψυχαγωγικές συγκεντρώσεις, διάφορα παιχνίδια, αποκριάτικοι χοροί, χριστουγεννιάτικες και πασχαλινές βραδιές κ.ά., με σκοπό την τόνωση του θρησκευτικού και πατριωτικού συναισθήματος. Κατά τακτά χρονικά διαστήματα διεξάγονταν ομιλίες, ενώ τις Κυριακές πραγματοποιούνταν

[98] Έκθεση του Επιθεωρητή Γ. Αλεξανδρή προς το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας υπ' αρ. 2177/27-9-1982. Αρχείο της Λ.Ε.Κ. Αθήνας, Πειραιά, Ν. Ιωνίας, Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Αθήνα.

[99] Το Ι.Ε.Κ. Πειραιά στεγαζόταν σε παλιό κτήριο, το οποίο ήταν διαρρυθμισμένο ως εξής: Μία αίθουσα για το μάθημα Κοπτικής – Ραπτικής και Ελληνικών χορών, διαστάσεων 3,90Χ5,10 / μία αίθουσα Χειροτεχνίας και Καλλιτεχνικών 3,20Χ3,90 / μία αίθουσα Κομμωτικής 3,50Χ3,40 / ένα γραφείο 3,90Χ3,20 / και λοιπούς βοηθητικούς χώρους 13,9Χ21,3.

εκδρομές σε διάφορα μέρη της Ελλάδος, καθώς και μορφωτικές διήμερες και τριήμερες εκδρομές σε αρχαιολογικούς χώρους και άλλα αξιοθέατα μέρη της Ελλάδος.

Άλλη σημαντική προσφορά της Λέσχης ήταν και οι κατασκηνώσεις της, οι οποίες λειτουργούσαν από το 1931. Σ' αυτές τις κατασκηνώσεις οι νέες κοπέλες, σε περιβάλλον φυσικό και ηθικό, διδάσκονταν την πειθαρχία και την ελευθερία, την αλληλοβοήθεια στην κατανομή εργασίας και τον αμοιβαίο σεβασμό κατά τη διάρκεια της συμβίωσης. Κατά το 1943 η Λ.Ε.Κ Αθηνών ανέλαβε την κατασκήνωση της οργάνωσης «Το πιάτο του Μαθητού», και μέσω αυτής εξυπηρέτησε περίπου διακόσια (200) εργαζόμενα κορίτσια[100].

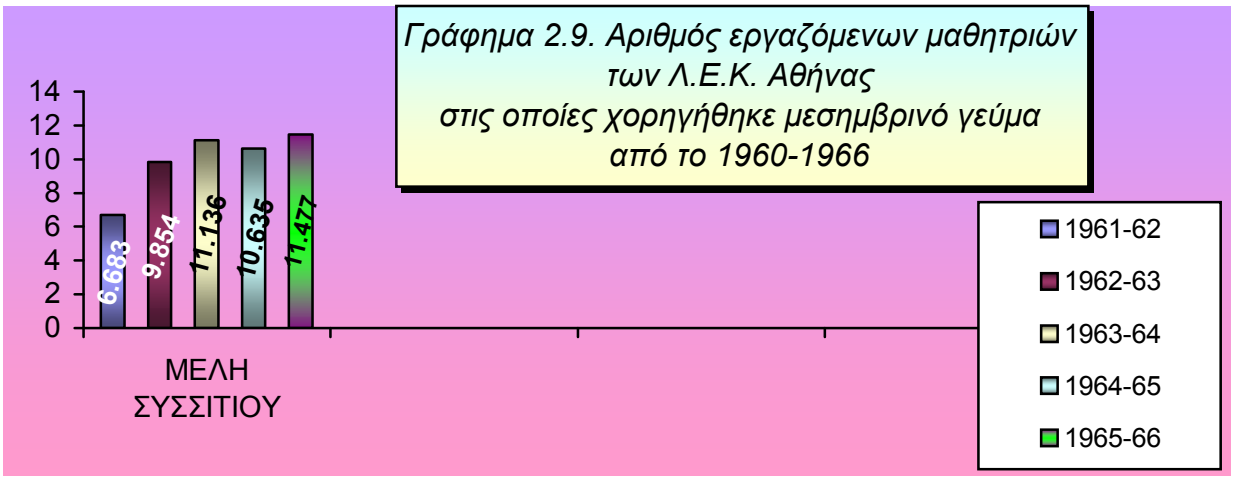

Σ

τη Λέσχη Αθηνών από το 1960, λειτουργούσε κυλικείο, για τη μεσημβρινή ξεκούραση και παροχή φαγητού, με πολύ χαμηλές τιμές για την διευκόλυνση των κοριτσιών, τις ημέρες που τα καταστήματα ήταν ανοικτά και το απόγευμα. Το κυλικείο ήταν ανοικτό και στη διάθεση των κοριτσιών καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας. Η λειτουργία του αποδείχθηκε πολύ χρήσιμη για τα εργαζόμενα κορίτσια, όπως προκύπτει και από το παρακάτω γράφημα, όπου σημαντικό ποσοστό εργαζόμενων κοριτσιών σιτίστηκε τις μεσημβρινές ώρες. Σημειώνεται δε, ότι σιτίζονταν περίπου εβδομήντα έως ογδόντα (70-80) κορίτσια καθημερινά, τα περισσότερα από τα οποία ήταν πωλήτριες σε καταστήματα της περιοχής[101].

Τον Ιούνιο του 1970, το κτήριο του Ιδρύματος στεγάστηκε στον τέταρτο όροφο του Γρυπαρείου Μεγάρου επί της οδού Σοφοκλέους 1. Οι συνθήκες λειτουργίας του άλλαξαν και παρ' όλο που η νέα εγκατάστασή του με το Εντευκτήριο της Σχολής Στελεχών Παιδικών

[100] Ενημερωτικό σημείωμα, στις 4 Ιουνίου 1980, του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας, Γενικής Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας. Αρχείο Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Αθήνα.
[101] Έγγραφο του ''Ιδρύματος Εργαζομένου Κοριτσιού'', υπ' αρ. 6372/13-2-1969, προς το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών.

Κατασκηνώσεων δημιουργούσε προβλήματα στη λειτουργία του, αλλά και λόγω διαρκών διαρρυθμίσεων και επισκευών κατά την περίοδο από το 1970-1972, τα μέλη του ήταν διακόσια εξήντα (260). Η συστέγασή του με το Εντευκτήριο της Σχολής Στελεχών Παιδικών Κατασκηνώσεων οδήγησε επιπλέον το 1972 στη δυσλειτουργία των μαθημάτων της χορωδίας, των Ελληνικών χορών και γενικότερα των συγκεντρώσεων. Το καλοκαίρι του 1972, λόγω της θέσπισης του απογεύματος της Τετάρτης ως αργίας, δεν παρασκευάζονταν φαγητό εκείνη την ημέρα. Η επικείμενη θέσπιση του συνεχούς ωραρίου είχε σοβαρές συνέπειες και συνέβαλε στην απόφαση για την αναστολή του Ιδρύματος το 1979.

Η παρακολούθηση των επαγγελματικών μαθημάτων και η εκμάθηση ξένων γλωσσών άνοιξαν στα νέα κορίτσια νέους επαγγελματικούς ορίζοντες. Με την απόκτηση του διπλώματος πολλά από αυτά έγιναν ιδιοκτήτριες καταστημάτων, άλλα ακολούθησαν το νέο επάγγελμα, που διδάχτηκαν και τέλος άλλα εξακολούθησαν να εργάζονται στις επιχειρήσεις, οι οποίες απαιτούσαν από αυτά τη γνώση ξένων γλωσσών. Από τον Οκτώβριο του 1979 ανέστειλε τη λειτουργία του, επειδή και από τις προαναφερθείσες διαπιστώσεις μελών του διοικητικού συμβουλίου, αλλά και από το πόρισμα της έκθεσης των Επιθεωρητών, κατόπιν σχετικού ελέγχου, προέκυψε ότι τούτο δεν μπορούσε να ικανοποιήσει τις ανάγκες της εργαζόμενης γυναίκας εκείνη την εποχή, γιατί ήταν βασισμένο στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της προπολεμικής εποχής, αλλά και διότι το επιτελούμενο έργο, στον τομέα της διδασκαλίας των διαφόρων μαθημάτων (Κοπτική, Ραπτική, κ.λπ.), δε θεωρούνταν ικανοποιητικό[102].

Επίσης διαπιστώθηκε από τρεις Επιθεωρητές του Υπουργείου ότι, κατά το έτος 1979, το 22% των εργαζόμενων μαθητριών εξυπηρετούνταν από το κυλικείο και ελάχιστες παρακολουθούσαν τακτικά τα επαγγελματικά μαθήματα, αφού κατά την πενταετία 1974-1978 δόθηκαν ενενήντα δύο (92) διπλώματα για όλα τα μαθήματα, λόγω απροθυμίας συμμετοχής ή ελλιπούς παρακολούθησης. Επίσης από το πόρισμα του οικονομικού ελέγχου προέκυψε ότι από το σύνολο των δαπανών μόνο το 15% διατέθηκε για την υλοποίηση των σκοπών του Ιδρύματος, ενώ το 85% διατέθηκε για έξοδα διοίκησης. Τούτο δεν επέτρεπε τον εκσυγχρονισμό της λειτουργίας του, ώστε να προσελκύσει περισσότερες κοπέλες στην προστασία του. Ως εκ τούτου αποφασίστηκε η αναστολή της λειτουργίας του Ιδρύματος

[102] Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, υπ' αρ. Γ1β/4534/20-10-1979. Αρχείο Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Αθήνα.

Εργαζόμενου Κοριτσιού, γιατί η συνέχισή της κρίθηκε ασύμφορη. Το προσωπικό των Ι.Ε.Κ. τοποθετήθηκε προσωρινά στους βρεφονηπιακούς σταθμούς δημοσίων υπαλλήλων και λύθηκε η μίσθωση του κτηρίου του ιδρύματος και του παραρτήματος της Ν. Ιωνίας, η δε μεταφορά των αρχείων και του εξοπλισμού έγινε σε χώρους της κατασκήνωσης Βούλας[103].
Η κατάργησή του έγινε με το Β.Δ. 111/1968 (Φ.Ε.Κ. 30 Α΄). Τα ειδικά παραρτήματά του, τα οποία ιδρύθηκαν στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, με απόφαση του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών[104] και στη Λάρισα, με απόφαση του Υφυπουργού Υγείας και Πρόνοιας[105], μετατράπηκαν σε αυτοτελή κρατικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία: ''Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Αθηνών'', ''Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Θεσσαλονίκης'' και ''Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Λάρισας''[106].

Επίσης η Λ.Ε.Κ. Πειραιά, που είχε συσταθεί με Β.Δ.[107], καταργήθηκε με Π.Δ.[108] ως αυτοτελές νομικό πρόσωπο και οι αρμοδιότητες μεταφέρθηκαν στο Νομαρχιακό Διαμέρισμα Πειραιά, της Ενιαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών – Πειραιώς[109]. Έτσι σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 4, παρ.2), περί ισότητας των δύο φύλων και βάσει των σύγχρονων αναγκών λειτουργίας της η Λέσχη απευθύνεται πλέον σε όλη τη νεολαία, που εργάζεται στο χώρο του Πειραιά με άμεσο στόχο την προστασία, διαπαιδαγώγηση, επαγγελματική κατάρτιση, ψυχαγωγία και βελτίωση της θέσης των νέων ανεξαρτήτως φύλου με την εφαρμογή προγραμμάτων πληροφορικής, Λογιστικής, γυμναστηρίου, λαϊκών παραδοσιακών χορών, Κομμωτικής, έκφρασης κινησιολογίας, φωτογραφίας, ευρωπαϊκών – λατινικών χορών, θεατρικών κ.ά. σε συνεργασία με τις Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (Ν.Ε.Λ.Ε.).

---

[103] Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, Γ. Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας, υπ' αρ. Γ1β/ οικ. 6238/17-12-1979, προς την εφ. *Τα Νέα*, σχετικά με την αναστολή του Ιδρύματος Εργαζόμενου Κοριτσιού. Έκθεση του Ι. Αγγέλη, κυβερνητικού επιτρόπου του Ιδρύματος Λ.Ε.Κ. στις 14-11-1967, προς το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας, σχετικά με τη λειτουργία του εν λόγω Ιδρύματος. Έγγραφο του Ι.Ε.Κ. 7970/12-11-1979, προς το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, σχετικά με την αναστολή της λειτουργίας του Ι.Ε.Κ. Αρχείο Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Αθήνα.
[104] Φ.Ε.Κ. 133 Β΄, υπουργική απόφαση υπ' αρ. Φ1/Δ1β/1646.10-2-1970 «Περί ιδρύσεως των Ιδρυμάτων Εργαζόμενου Κοριτσιού σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη».
[105] Φ.Ε.Κ. 301 Β΄, υπουργική απόφαση του Υφυπουργού Κοινωνικής Πρόνοιας υπ' αρ. Φ13/Γ2γ/3325/26-4-1983 «Περί ιδρύσεως Ιδρύματος Εργαζόμενου Κοριτσιού στη Λάρισα».
[106] Φ.Ε.Κ. 46, τ. Α΄, Ν. 1431/1984 «Περί μετατροπής των Ιδρυμάτων Εργαζόμενου Κοριτσιού (Ι.Ε.Κ.), σε αυτοτελή κρατικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία: «Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Αθηνών'', ''Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Θεσσαλονίκης'' και ''Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Λάρισας».
[107] Φ.Ε.Κ. 88 τ. Α΄, Β.Δ. 325/66, «Περί συστάσεως ''Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού'' Πειραιά».
[108] Φ.Ε.Κ. 188/20-9-1999, «Περί καταργήσεως της ''Λέσχης Εργαζόμενου Κοριτσιού'' Πειραιά».
[109] Φ.Ε.Κ. 90/τ. Α΄ και Ν.2082/92-Φ.Ε.Κ.158/τ. Α΄ - Π.Δ. του Ν. 2218/94 «Περί μεταφοράς αρμοδιοτήτων στο Νομαρχιακό Διαμέρισμα Πειραιά της Ενιαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών-Πειραιώς».

2Α.12. ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ»

Το 1938 ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος Γυναικών *Το Σπίτι του Κοριτσιού*. Το σωματείο αυτό στην εποχή της Μικρασιατικής καταστροφής είχε αναλάβει να στεγάσει και να συντηρήσει φτωχά κορίτσια, που επιθυμούσαν παρ' όλες τις δυσκολίες που συναντούσαν, να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Αυτά τα κορίτσια στεγάζονταν στο Οικοτροφείο της οδού Νάξου στην Αθήνα «Το Σπίτι του Κοριτσιού», σε συνδυασμό με το Επαγγελματικό Εργαστήριο που λειτουργούσε μέσα σ' αυτό[110].

Έτσι το φιλανθρωπικό ίδρυμα με την επωνυμία «Επαγγελματική, Οικοκυρική και Βιοτεχνική Σχολή απόρων κορασίων, ''*Το Σπίτι του Κοριτσιού*''» ιδρύθηκε με σκοπό την επαγγελματική, οικοτεχνική και οικοκυρική μόρφωση απόρων κοριτσιών[111].

Το προσωπικό ήταν επαρκές και αποτελούνταν από την ιατρό του ιδρύματος, μια λογίστρια, τη διευθύντρια, δύο ανώτερες επιμελήτριες των εργαστηρίων καλλιτεχνικού και ασπρορουχικού, τον καθηγητή των καλλιτεχνικών μαθημάτων, ο οποίος δίδασκε το Σχέδιο, τη σχεδιάστρια, την οικονόμο- μαγείρισσα, μια βοηθό, δύο επιστάτες και δύο καθαρίστριες[112].

Στο ίδρυμα εισάγονταν κορίτσια άπορα, κατά προτίμηση ορφανά, που είχαν απολυτήριο δημοτικού σχολείου. Η εισαγωγή μαθητριών καθοριζόταν στην αρχή κάθε σχολικού έτους με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου, σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας. Η εισαγωγή επιτρεπόταν να γίνεται δωρεάν ή με την πληρωμή τροφείων πλήρων ή ακόμη και ελαττωμένων[113].

Το Ίδρυμα διοικούνταν από εντεκαμελές διοικητικό συμβούλιο, το οποίο συγκροτούνταν από έξι κυρίες της Αθηναϊκής Κοινωνίας, οι οποίες ορίζονταν από τον Υπουργό Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως με διετή θητεία, πέντε κυρίες οι οποίες επιλέγονταν από τον Υπουργό Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως από τον κατάλογο δεκαπέντε (15) κυριών, ο οποίος υποβαλλόταν από το σωματείο «Σύνδεσμος Γυναικών *Το Σπίτι του Κοριτσιού*», με διετή θητεία[114].

---

[110] «Σύνδεσμος Γυναικών *Το σπίτι του Κοριτσιού*», *Ελληνίς*, Ιούλιος – Αύγουστος 1940, σ. 168

[111] Φ.Ε.Κ. 111/24-3-1938, τ. Α΄, Άρθρο 1 «Περί συστάσεως και εγκρίσεως του Καταστατικού λειτουργίας του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος «Επαγγελματική, Οικοκυρική και Βιοτεχνική Σχολή απόρων κορασίων, *Το Σπίτι του Κοριτσιού*».

[112] Άρθρο 14 του καταστατικού λειτουργίας του Ιδρύματος.

[113] Καταστατικό λειτουργίας του Ιδρύματος, ό.π., άρθρο 2.

[114] Ό.π., άρθρο 3.

Την προεδρία του Συνδέσμου γυναικών *Το Σπίτι του Κοριτσιού*, είχε η Αγγελική Χατζημιχάλη[115], η γνωστή λαογράφος υπό την αιγίδα του Υπουργού Κρατικής Υγιεινής Α. Κορυζή, ο οποίος ενίσχυε τη σχολή ηθικά και υλικά. Στο πλαίσιο αυτό επρόκειτο να εφαρμοσθεί το δεύτερο μέρος του προγράμματος της Σχολής, όπως φαίνεται από το καταστατικό του, δηλαδή η ίδρυση Κυριακάτικων σχολείων άπορων νέων κοριτσιών και νυκτερινών σχολών. Το εκπαιδευτικό τμήμα του Συνδέσμου, με έφορο την Νίκη Πέρδικα, επρόκειτο να συνεργασθεί με το αντίστοιχο τμήμα του Εθνικού Συμβουλίου Ελληνίδων[116].

Την ίδια χρονική περίοδο, *Το Σπίτι του Κοριτσιού*, μετονομάστηκε σε «Οικοκυρική, Βιοτεχνική και Επαγγελματική Σχολή, το Ελληνικόν Σπίτι», με την τροποποίηση του καταστατικού του Ιδρύματος[117].

Το αναγκαίο προσωπικό για τη λειτουργία του Ιδρύματος στο εξής διοριζόταν και απολυόταν με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου και υπόκειντο στην έγκριση του Υπουργού Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως[118].

Η όλη οργάνωση της μαθητικής ζωής στη σχολή αναπτύχθηκε με τα διάφορα εκπαιδευτικά μέσα, το μαθητικό Συνεταιρισμό, τη σχολική εικονογραφημένη εφημερίδα με θέματα από τις ιδιαίτερες πατρίδες των μαθητριών (ήθη, έθιμα, συνθήκες ζωής, περιστατικά), τη διδασκαλία κουκλοθέατρου και την εφαρμογή του, το δημοτικό τραγούδι και χορό, τη συμμετοχή στον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό Νεότητας.

---

[115] Η ανάπτυξη της δραστηριότητας των προσφύγων της Μ. Ασίας, μετά το 1927, οφείλεται στη ζωγράφο Αγγελική Χατζημιχάλη (Αθήνα 1895 – 1965), η οποία επιδόθηκε με ενθουσιασμό στη μελέτη της ελληνικής Λαογραφίας και των έργων της βιοτεχνίας, ταπήτων, μεταξωτών, υφασμάτων, επίπλων κλπ. και δημοσίευσε μεθοδικές εργασίες, τραβώντας την προσοχή του κόσμου στα προϊόντα της καλλιτεχνικής ιδιοφυΐας του λαού. Μεταξύ άλλων έγραψε τα εξής: «Υποδείγματα ελληνικής διακοσμητικής» (1929), «Ελληνικαί εθνικαί ενδυμασίαι» (2 τόμοι 1948,1954), «La maison grecque» (1949), «Σαρακατσάνοι» (1957) και άλλα. Επίσης με το παράδειγμά της, με τη διδασκαλία της στο «Σπίτι των νέων κοριτσιών», με την οργάνωση εκθέσεων λαϊκής τέχνης, με την ίδρυση εργαστηρίων και πρατηρίων, τέλος με τα δημοσιεύματά της στα Ελληνικά και ξένα περιοδικά συνετέλεσε στη δημιουργία ζωηρής κινήσεως γύρω από τη λαϊκή τέχνη και ενέπνευσε λαογράφους, ζωγράφους, διακοσμητές κ.λπ. Η Χατζημιχάλη επηρέασε πολύ την εξέλιξη της λαϊκής τέχνης στην Ελλάδα και σ' αυτήν οφείλεται κατά μεγάλο μέρος η σημερινή άνθιση και ακμή της. Συνεργάστηκε με τον Α. Σικελιανό στις Δελφικές Γιορτές (1927, 1930). Ίδρυσε το 1931 το «Σύνδεσμο Εργαστηρίων Χειροτεχνίας» και το 1938 το «Ελληνικό Σπίτι». Για τη δράση της τιμήθηκε από τη βελγική κυβέρνηση (1933) με δύο χρυσά μετάλλια από τις Διεθνείς Εκθέσεις του Παρισιού (1925,1937), με αργυρό μετάλλιο της Ακαδημίας Αθηνών (1956) και άλλα. Α. Βακαλόπουλος, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985,* Θεσσαλονίκη 1994, εκδ. Βάνιας, σσ. 386-387. Χ. Χελιώτη-Σχολινάκη, *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών – Ζωγράφοι, Γλύπτες, Χαράκτες 16ος -20ος αιώνας*, (Αγγελική Χατζημιχάλη) τ. 4, Μέλισσα, Αθήνα 2000, σ. 495.

[116] *Ελληνίς,* 12, Δεκέμβριος 1938, σ. 269.

[117] Φ.Ε.Κ. 415/2-11-1938, τ. Α΄, «Περί τροποποιήσεως του καταστατικού λειτουργίας του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος «Επαγγελματική, Οικοκυρική και Βιοτεχνική Σχολή απόρων κορασίων *Το Σπίτι του Κοριτσιού*», σ. 2748.

[118] Αντικατάσταση του άρθρου 14 του καταστατικού λειτουργίας του Ιδρύματος *Το Σπίτι του Κοριτσιού.*

Το Ίδρυμα δε σταμάτησε να λειτουργεί και να προστατεύει τις οικότροφες μαθήτριές του ούτε την εποχή του πολέμου του 1940, ούτε στην κατοχή, ούτε στον εμφύλιο πόλεμο, αλλά ούτε σε άλλες δύσκολες εποχές, παρ' ότι με δυσχέρεια αντιμετώπιζε τις δαπάνες λειτουργίας του. Αντίθετα στους χαλεπούς καιρούς δεχόταν κορίτσια και από άλλα ιδρύματα και σχολές, που διέκοπταν τη λειτουργία τους, λόγω των δυσμενών τότε συνθηκών.

Ο Ν. 414 και το Ν.Δ. 1572/1942 προέβλεπαν τη δαπάνη μισθοδοσίας μιας θέσεως καθηγητού φιλολογικών μαθημάτων και μιας θέσεως δημοδιδασκάλου από τους μετεκπαιδευθέντες, από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Για τη διδασκαλία του μαθήματος του Σχεδίου, σύμφωνα πάλι με απόφαση του ΥΠ.Ε.Π.Θ., επιτρεπόταν η απόσπαση ενός διδασκάλου τεχνικών μαθημάτων, που υπηρετεί σε ένα από τα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης. Όλο το διδακτικό προσωπικό της σχολής υπαγόταν στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. Σύμφωνα δε με το άρθρο 2 κάθε δαπάνη, η οποία απαιτούνταν και ήταν σχετική με το διαρρυθμιζόμενο πρόγραμμα μαθημάτων, που προτεινόταν από το διοικητικό συμβούλιο βάρυνε τον προϋπολογισμό του ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Πόροι του Ιδρύματος αποτελούσαν τα έσοδα από τη διαχείριση της περιουσίας του, οι επιχορηγήσεις του κράτους, των δήμων και κοινοτήτων, τα έσοδα από τα προϊόντα της σχολής, δωρεές, κληρονομιές, κληροδοσίες, και συνδρομές και τέλος τα δίδακτρα, τροφεία, τέλη ενδεικτικών και διπλωμάτων των μαθητριών[119].

Η σχολή οργάνωνε κάθε χρόνο, στα πλαίσια της λειτουργίας της, εκθέσεις με τα Χειροτεχνήματα των μαθητριών στα εργαστήρια, μετείχε σε εκθέσεις στο εσωτερικό και εξωτερικό και σε εκδηλώσεις σχετικές με την ελληνική λαϊκή τέχνη, με εξαιρετική επιτυχία. Με τη συμμετοχή των μαθητριών διοργανώνονταν γιορτές, με αναπαραστάσεις εθίμων, τοπικούς χορούς, παραστάσεις κουκλοθέατρου με διασκευασμένα παραμύθια του λαού μας και κούκλες φιλοτεχνημένες από τις ίδιες.

Σκοπός του ιδρύματος, σύμφωνα με το νέο καταστατικό της σχολής (άρθρο 1)[120], ήταν η οικονομική βιοτεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση άπορων κοριτσιών και η δημιουργία στελεχών ικανών, ώστε να αποτελέσουν τους πυρήνες ανάπτυξης της αγροτικής οικογένειας. Έτσι μέσω της διδασκαλίας, η σχολή μετέδιδε στις μαθήτριες θεωρητικές και τεχνικές γνώσεις

[119] Φ.Ε.Κ. 352/13-12-1946, τ. Α΄, «Περί εγκρίσεως του Καταστατικού λειτουργίας του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος υπό την επωνυμία *Επαγγελματική, Βιοτεχνική και Οικοκυρική Σχολή το Ελληνικό Σπίτι*», άρθρο 23, σ. 1922.

[120] Το νέο καταστατικό λειτουργίας της Σχολής αποτελείτο από 28 άρθρα. Φ.Ε.Κ. 352/13-12-1946, τ. Α΄, «Περί εγκρίσεως του Καταστατικού λειτουργίας του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος υπό την επωνυμία *Επαγγελματική, Βιοτεχνική και Οικοκυρική Σχολή το Ελληνικό Σπίτι*», σ. 1919.

και δεξιότητες, σχετικές με τη διαχείριση του οίκου, την αγροτική οικογενειακή ζωή, την αγάπη για την εργασία, την τάξη και την οικονομία.

Για την τεχνική τους κατάρτιση οι μαθήτριες εκπαιδεύονταν σε οργανωμένα εργαστήρια υφαντικής, κεντητικής, μεταλλοπλαστικής – αργυροχοΐας, σχεδίου κ.λπ. παρακολουθώντας ειδικά προγράμματα, ώστε, μετά την αποφοίτησή τους, να συντελέσουν στην ανάπτυξη της οικοτεχνίας, κυρίως στην ύπαιθρο και την εφαρμογή της παραδοσιακής τέχνης στην υφαντική, κεντητική, μεταλλοπλαστική – αργυροχοΐα και γενικά στην πιστή συνέχιση της παράδοσης στη λαϊκή τέχνη και την καλλιτεχνική δημιουργία.

Με την εκπαίδευση οι μαθήτριες διέπλαθαν χαρακτήρες ικανούς και αποκτούσαν άρτια κατάρτιση, ώστε να οδηγηθούν στην κατανόηση της αποστολής τους και στην επίτευξη του σκοπού της εκπαίδευσής τους στη σχολή.

Οι απόφοιτες μαθήτριες αποκαθίσταντο επαγγελματικά ως διευθύντριες, διδασκάλισσες οικοκυρικών και επαγγελματικών σχολών γενικού κύκλου εκπαίδευσης, διδασκάλισσες ειδικοτήτων, ικανές για τη διδασκαλία ορισμένου τεχνικού κλάδου, όπως υφαντικής, ραπτικής, ασπρορουχικής, κεντητικής, εφαρμοσμένου διακοσμητικού σχεδίου, μαγειρικής κ.λπ., αρχιτεχνίτριες των παραπάνω ειδικοτήτων, παιδονόμους, ικανές να αναλάβουν την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση βρεφών και νηπίων για τη βελτίωση υγιεινών όρων διαβίωσης, διαίτης και διαπαιδαγωγήσεως των παιδιών της πόλεως και της υπαίθρου.

Στο ίδρυμα (άρθρο 15 του καταστατικού λειτουργίας) εισάγονταν άπορα κορίτσια ορφανά, προερχόμενα από την επαρχία, τα οποία κατείχαν απολυτήριο της έκτης τάξης δημοτικού σχολείου ή ενδεικτικό της δεύτερης τάξης οκταταξίου γυμνασίου και ηλικίας όχι μεγαλύτερης των δεκαέξι ετών. Κάθε χρόνο η σχολή δεχόταν από ογδόντα έως εκατό (80-100) μαθήτριες.

Η παρεχόμενη εκπαίδευση διακρινόταν σε πενταετή εγκύκλιο και πρακτική εκπαίδευση πλήρους αυτοτελούς κύκλου μαθημάτων θεωρητικών και πρακτικών, σε ειδική πενταετή εκπαίδευση σε ορισμένο κλάδο βιοτεχνίας, σε ειδική τετραετή εκπαίδευση παιδονόμων, σε ειδική τετραετή εκπαίδευση αρχιτεχνιτριών σε ορισμένο κλάδο βιοτεχνίας.

Το πρόγραμμα της θεωρητικής εκπαίδευσης περιλάμβανε : Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ιστορία, Μαθηματικά, Γεωγραφία, Ιστορία της Τέχνης, Παιδαγωγικά, Λογιστικά, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Υγιεινή με Πρώτες Βοήθειες, Βρεφοκομία, Λαογραφία, Αγωγή του Πολίτη, Ψυχολογία, Αγγλικά, Ωδική.

Το ωρολόγιο πρόγραμμα της σχολής, όπως προκύπτει από τα αρχεία της σχολής, είχε ως εξής:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΕΤΟΣ Α'	ΕΤΟΣ Β'	ΕΤΟΣ Γ'	ΣΥΝΟΛΟ
Θ Ε Ω Ρ Η Τ Ι Κ Α				
Θρησκευτικά	1	1	1	3
Ελληνικά	4	4	3	11
Μαθηματικά- Λογιστική	2	1	1	4
Ιστορία	2	1	1	4
Ιστορία Τέχνης	---	2	1	3
Λαογραφία	---	---	1	1
Αγωγή Πολίτη	---	---	1	1
Υγιεινή	1	1	---	2
Οικιακή Οικονομία- Διαιτητική	1	1	---	2
Ψυχολογία-Παιδαγωγικά	---	1	1	2
Γυμναστική- Ελληνικοί χοροί	2	2	2	6
Ωδική	1	1	1	3
Αγγλικά	2	2	2	6
ΤΕΧΝΙΚΑ				
Υφαντική Θεωρητική	1	1	---	2
Υφαντική Πρακτική	6	5	5	16
Σχέδιο	3	3	5	11
Κέντημα	4	4	6	14
Μεταλλοπλαστική-Αργυροχοία	4	5	6	15
Πλεκτική	1	---	---	1
Ραπτική	2	2	---	4
ΣΥΝΟΛΟ	*37*	*37*	*37*	*111*

Πίνακας 2.6. Ωρολόγιο πρόγραμμα της «Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής το Ελληνικό Σπίτι».

ΠΗΓΗ: Αρχείο της «Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής το Ελληνικό Σπίτι», Αθήνα.

Το πρόγραμμα ήταν προσαρμοσμένο στις συνθήκες διαμονής των μαθητριών στη σχολή. Με το σκεπτικό αυτό οι οικότροφες μαθήτριες της σχολής διδάσκονταν τις

απογευματινές ώρες, τα μαθήματα των Αγγλικών, της Γυμναστικής και της Ωδικής. Το Σάββατο τις δύο πρώτες ώρες πραγματοποιούνταν μαθήματα, ενώ τις άλλες ώρες οι μαθήτριες επισκέπτονταν αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, εκθέσεις, κ.λπ. Το πρόγραμμα της **Δ΄ και Ε΄ τάξης Γενικού Κύκλου:**

Μαθήματα Δ΄ τάξης Γενικού Κύκλου	***Μαθήματα Ε΄ τάξης Γενικού Κύκλου***
Θ Ε Ω Ρ Η Τ Ι Κ Α	***Θ Ε Ω Ρ Η Τ Ι Κ Α***
Θρησκευτικά	Θρησκευτικά
Ελληνικά	Ελληνικά
Μαθηματικά	Ιστορία
Ιστορία	Ιστορία Τέχνης
Ιστορία Τέχνης	Αγωγή Πολίτη
Γεωγραφία	Υγιεινή
Υγιεινή	Οικιακή Οικονομία – Διαιτητική
Οικιακή Οικονομία	Λογιστική
Λογιστική	Παιδαγωγική – Ψυχολογία
Παιδαγωγικά	Γυμναστική
Γυμναστική	Ωδική
Ωδική	Αγγλικά
Αγγλικά	
Τ Ε Χ Ν Ι Κ Α	***Τ Ε Χ Ν Ι Κ Α***
Υφαντική Θεωρητική	Υφαντική Θεωρητική
Υφαντική Πρακτική	Υφαντική Πρακτική
Σχέδιο	Σχέδιο
Βιβλιοδετική	Βιβλιοδετική
Κεντητική	Κεντητική
Ραπτική (Θεωρία- Εφαρμογή)	Κοπτική – Ραπτική
Πλεκτική – Δαντέλες	Μαγειρική
Μαγειρική	

Πίνακας 2.7. Το πρόγραμμα της Δ΄ και Ε΄ τάξης γενικού κύκλου της «Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής το 'Ελληνικό Σπίτι'».

ΠΗΓΗ: Αρχείο της «Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής το Ελληνικό Σπίτι», Αθήνα.

Τα θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα **για την Δ΄ και Ε΄ τάξη ειδικότητας Υφαντικής :**

Μαθήματα Δ΄ τάξης Υφαντικής	***Μαθήματα Ε΄ τάξης Υφαντικής***
Θ Ε Ω Ρ Η Τ Ι Κ Α	***Θ Ε Ω Ρ Η Τ Ι Κ Α***
Ελληνικά	Ελληνικά
Μαθηματικά	Ιστορία
Ιστορία	Ιστορία Τέχνης
Ιστορία Τέχνης	Αγωγή Πολίτη
Υγιεινή	Υγιεινή
Οικιακή Οικονομία	Οικιακή Οικονομία – Διαιτητική
Λογιστική	Λογιστική
Γυμναστική	Γυμναστική
Ωδική	Ωδική
Αγγλικά	Αγγλικά
Τ Ε Χ Ν Ι Κ Α	***Τ Ε Χ Ν Ι Κ Α***
Υφαντική θεωρητική	Υφαντική θεωρητική
Υφαντική πρακτική	Υφαντική πρακτική
Σχέδιο	Σχέδιο
Βιβλιοδετική	Βιβλιοδετική
Ραπτική (θεωρία- εφαρμογή)	Κοπτική – Ραπτική
Μαγειρική	Μαγειρική

Πίνακας 2.8. Το πρόγραμμα της Δ΄ και Ε΄ τάξης ειδικότητας Υφαντικής της «Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής 'Το Ελληνικό Σπίτι'».

ΠΗΓΗ: Αρχείο της «Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής το Ελληνικό Σπίτι», Αθήνα.

Το πρόγραμμα της **εκπαίδευσης ειδικότητας της Γ΄ και Δ΄ τάξης Μεταλλοπλαστικής** :

Μαθήματα Γ΄ τάξης Μεταλλοπλαστικής	***Μαθήματα Δ΄ τάξης Μεταλλοπλαστικής***
Θ Ε Ω Ρ Η Τ Ι Κ Α	***Θ Ε Ω Ρ Η Τ Ι Κ Α***
Θρησκευτικά	Ελληνικά
Ελληνικά	Μαθηματικά
Μαθηματικά	Ιστορία
Ιστορία	Ιστορία Τέχνης
Υγιεινή	Υγιεινή
Λογιστική	Οικιακή Οικονομία
Γυμναστική	Λογιστική
Ωδική	Γυμναστική
Αγγλικά	Ωδική
	Αγγλικά
Τ Ε Χ Ν Ι Κ Α	***Τ Ε Χ Ν Ι Κ Α***
Μεταλλοπλαστική Εφαρμογή	Μεταλλοπλαστική Εφαρμογή
Μεταλλοπλαστική Σχέδιο	Μεταλλοπλαστική Σχέδιο
Σχέδιο	Σχέδιο
Μαγειρική	Βιβλιοδετική
	Μαγειρική

Πίνακας 2.9. Το πρόγραμμα της Γ΄ και Δ΄ τάξης της ειδικότητας Μεταλλοπλαστικής της «Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής ' Το Ελληνικό Σπίτι'».

ΠΗΓΗ: Αρχείο της «Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής το Ελληνικό Σπίτι», Αθήνα.

Μετά το πέρας των σπουδών τους οι μαθήτριες αποκτούσαν τη δυνατότητα διορισμού σε κρατικές επαγγελματικές σχολές, καθώς και σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου[121]. Σημαντικός αριθμός αποφοίτων της σχολής υπηρέτησε σε ανάλογες με την ειδικότητά τους θέσεις σε οργανισμούς, ιδρύματα, σχολές, τμήματα οικοτεχνίας, παιδοπόλεις, αστικά κέντρα, παιδικούς σταθμούς κ.ά. Πολλές ίδρυσαν ιδιωτικά εργαστήρια υφαντικής, μεταλλοπλαστικής – αργυροχοΐας και όλες σχεδόν δημιούργησαν οικογένειες και έγιναν

[121] Καταστατικό λειτουργίας της Σχολής, ό.π., άρθρο 16, σ. 1921.

υποδειγματικές σύζυγοι και μητέρες. Το διοικητικό συμβούλιο φρόντιζε για την επαγγελματική τους αποκατάσταση, ενώ παρακολουθούσε από κοντά τα θέματά τους[122].

Από το 1938, έως το θάνατό της το 1965, η Αγγελική Χατζημιχάλη στις περιοδείες της στον ελληνικό χώρο για τη λαογραφική της έρευνα στη λαϊκή τέχνη και τον πολιτισμό, αισθανόταν την ανάγκη της ανάπτυξης του χωριού, της γυναίκας και της υπαίθρου και γενικά της ελληνικής οικογένειας. Έτσι εξηγείται το γεγονός ότι οι μαθήτριες της σχολής, που εκπαιδεύονταν προέρχονταν από την ύπαιθρο, τα ακριτικά χωριά και τα νησιά της Ελλάδος. Οι γνώσεις, με τις οποίες εφοδιάζονταν από τη σχολή μετά την αποφοίτησή τους, τις βοηθούσαν να γίνονται χρήσιμα και αποδοτικά μέλη στο οικογενειακό τους περιβάλλον και την αγροτική κοινωνία, μεταδίδοντας ταυτόχρονα τις γνώσεις τους, ανανεώνοντας το αγροτικό περιβάλλον, διατηρώντας τον παραδοσιακό νεοελληνικό πολιτισμό στην τέχνη και τη ζωή[123].

Ο Σύνδεσμος Γυναικών *Σπίτι του Κοριτσιού* προχώρησε στο δεύτερο μέρος του προγράμματός του, οργανώνοντας λαϊκά εντευκτήρια για γυναίκες του λαού (Μορφωτικές Γωνιές), όπου διδάσκονταν Γραφή, Στοιχεία Υγιεινής, Καλής Συμπεριφοράς, Νοικοκυριό, Κοπτική, Ραπτική[124].

Σ' αυτόν το χώρο συγκεντρώνονταν τα νέα κορίτσια, μία ή δύο φορές την εβδομάδα, μετά την καθημερινή τους εργασία. Εκεί τους παρεχόταν η ευκαιρία για εκμάθηση της Ανάγνωσης, της Γραφής και Αριθμητικής, καθώς και Κοπτικής, Ραπτικής, Πλεκτικής κ.λπ. και με μορφωτικές ομιλίες με θέματα Υγιεινής και Παιδαγωγικής, τόσο απαραίτητα στις μητέρες για την καλή ανατροφή των παιδιών τους.

[122] Ιστορικό της Σχολής, σ. 3. Αρχείο «Οικοκυρικής, Βιοτεχνικής και Επαγγελματικής Σχολής ''Το Ελληνικό Σπίτι'', Αθήνα.
[123] Ιστορικό της Σχολής, σ. 1. Αρχείο «Οικοκυρικής, Βιοτεχνικής και Επαγγελματικής Σχολής ''Το Ελληνικό Σπίτι'', Αθήνα.
[124] Η πρώτη γωνιά ιδρύθηκε στην Ηλιούπολη, η δεύτερη στην Καισαριανή και η Τρίτη στο Παλαιό Φάληρο. Το 1938 ιδρύθηκε η πρώτη Μορφωτική Γωνιά στην Ηλιούπολη, όπου ενεγράφησαν σαράντα γυναίκες. Αργότερα ιδρύθηκαν και άλλες τέσσερις στην Καισαριανή, Παλαιό Φάληρο και Νέο Ψυχικό, με διακόσιες (200) επιπλέον εγγεγραμμένες γυναίκες. Αξίζει να σημειώσουμε ότι η Ελένη Σιφναίου ήταν η πρόεδρος και Γεν. Γραμματέας η Μαργαρίτα Αποστολίδου. *Ελληνίς*, Ιούλιος – Αύγουστος 1939, σ. 168 και Ιούλιος- Αύγουστος 1940, σ. 168.

2Α.13. ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΒΕΡΒΕΝΩΝ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ[125]

Το 1954 ξεκίνησε η λειτουργία της «Οικοκυρικής Σχολής Βερβένων» κοντά στο Άστρος Κυνουρίας. Ιδρυτής της σχολής ήταν ο Ιωάννης Κ. Σουρραπάς (του Κωτσόσταυρου), του οποίου το όνομα έγινε γνωστό μετά το θάνατό του, όπως ο ίδιος επιθυμούσε. Σκοπός του ιδρυτή ήταν η εξύψωση της γυναίκας του χωριού του, προσφέροντας σ' αυτήν τα απαραίτητα εφόδια, που αφορούσαν στις οικιακές τέχνες και στην καλή συμπεριφορά.

Οι μαθήτριες της σχολής κατά τη διάρκεια της δίμηνης φοίτησής τους, τους θερινούς μήνες, διδάσκονταν θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα. Από την ίδρυσή της το 1954, ο ιδρυτής της προσέφερε την απαραίτητη οικονομική βοήθεια για την αγορά σκευών ή την πληρωμή των καθηγητριών, που δίδασκαν στη σχολή.

Αρχικά, μικρό μέρος της κοινωνίας του χωριού αντιμετώπισε με δυσπιστία την λειτουργία αυτής της σχολής, όμως με τις παροτρύνσεις των διδασκαλισσών, καθώς και μερικών κατοίκων του χωριού η συμμετοχή των νέων κοριτσιών έβαινε αυξανόμενη. Άλλες από αυτές ήταν μαθήτριες γυμνασίου ή και πέμπτης και έκτης δημοτικού σχολείου.

Τα διδασκόμενα μαθήματα, θεωρητικά και πρακτικά ήταν η Μαγειρική, Ζαχαροπλαστική, Καθαριότητα, Ραπτική κ.ά. Στα πλαίσια της λειτουργίας της σχολής, οι μαθήτριες οργάνωναν γιορτές και επισκέψεις σε διάφορα μέρη της Ελλάδας.

Όμως, ο ιδρυτής της «Οικοκυρικής Σχολής» και μέγας δωρητής της, μετά από είκοσι περίπου έτη, διέκοψε την οικονομική ενίσχυση, που παρείχε έως τότε.

Το έργο αυτό ανέλαβε ο Δ. Γαλάνης, ο οποίος αφιχθείς από την Αμερική, τροφοδότησε τη σχολή με τα αναγκαία για δύο έτη, ενώ μετά από αυτόν ανέλαβε η Αδελφότητα Βερβαίνων Αμερικής, με πρωτοπόρες τις Β. Μάμαλη, τις αδελφές Παπαϊωάννου και τις εκάστοτε καθηγήτριες. Η σχολή διέκοψε οριστικά τη λειτουργία της το 1977.

2Α.14. ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΛΤΕΖΩΝ

Από τις αρχές του 19ου αιώνα, η εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν στενά συνδεδεμένη με την εκκλησία. Μάλιστα, όπως αναφέρει ο ιεροδιάκονος Ν. Νικητόπουλος από τη

[125] Εφ. *Κυνουρία*, αρ. φ. 72/Απρίλιος 1977, σ. 2.

Δημητσάνα, η εκπαίδευση των κοριτσιών θα τις βοηθήσει να γίνουν καλύτερες μητέρες και να αναθρέψουν σωστά τα παιδιά τους[126].

Και στις αρχές του 20ού αιώνα φαίνεται ότι η κατάσταση ήταν παρόμοια. Από το 1924-1932, η ηγουμένη της μονής Αγίου Νικολάου Καλτεζών, Ευφημία Βαρουξάκη, λειτούργησε Επαγγελματική Σχολή, προκειμένου να φοιτήσουν σ' αυτήν κορίτσια της περιοχής[127] (εικόνα 73, 73α).

Τα κορίτσια, που φοιτούσαν στη σχολή, ήταν ορφανά και φτωχά[128].

Τα μαθήματα, που διδάσκονταν στη σχολή, άρχιζαν με Ανάγνωση και Γραφή και συνέχιζαν με όλες τις βιοποριστικές τέχνες, όπως Πλεκτική με μηχανές, Ραπτική, Κεντήματα, Υφαντά, Καλλιέργειες, Μελισσοκομία, Οικοκυρική, Μαγειρική και ειδικά Τρόπους Συμπεριφοράς, Καθαριότητας, κ.λπ., δεδομένου ότι οι γνώσεις αυτές στις αγροτικές περιοχές ήταν τελείως ανύπαρκτες. Η επαγγελματική αυτή σχολή λειτουργούσε χωρίς καμία κρατική οικονομική συμπαράσταση και για το λόγο αυτό, λόγω οικονομικής αδυναμίας, διέκοψε τη λειτουργία της[129].

2Α.15. ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ

Το έτος 1930 ο Σύλλογος Λεωνιδίου ίδρυσε «Επαγγελματική Οικοκυρική Σχολή». Για το σκεπτικό ίδρυσης και για τον τρόπο λειτουργίας της σχολής δεν βρέθηκαν στοιχεία. Τα λιγοστά στοιχεία, που υπάρχουν, παρατίθενται παρακάτω έτσι, ώστε να μην θεωρηθεί, ότι παραλείφθηκε η προσφορά του Συλλόγου προς την κατεύθυνση της εκπαίδευσης των κοριτσιών στον τομέα της Οικιακής Οικονομίας. Όπως αναφέρεται στον τύπο της εποχής, ο σκοπός της ίδρυσής της ήταν η μόρφωση των κοριτσιών σε καλές νοικοκυρές, μητέρες και σύζυγοι.

Η λειτουργία της σχολής ξεκίνησε στις αρχές Μαΐου με διδασκάλισσα την Αικατερίνη Ροδανού, διπλωματούχο της Επαγγελματικής Σχολής της Κωνσταντινούπολης. Κατά την έναρξη της σχολής, ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητριών ανήλθε στις είκοσι και με

---

[126] Β. Μιχόπουλος, *Το περί θρησκευτικής αγωγής και εκκλησιαστικής εκπαιδεύσεως καθεστώς εν Ελλάδι επί Όθωνος (1831-1862),* Διδακτορική διατριβή στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αθήνα 2002, σ. 71.

[127] *Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Καλτεζών*, *και η σύγκλησις της πρώτης Παμπελοποννησιακής Γερουσίας*, εκδ. Ιερά Μονή Καλτεζών, 1995.

[128] Προφορική μαρτυρία της Ηγουμένης Βερονίκης (κατά κόσμο Κωνσταντίνας) Μοιράγια.

[129] Προφορική μαρτυρία της Ηγουμένης της Μονής Αγίου Νικολάου Καλτεζών, Βερονίκης Μοιράγια.

μηνιαία δίδακτρα για κάθε μαθήτρια τις 150 δρχ. Οι μαθήτριες διδάσκονταν εκτός της Κοπτικής και Ραπτικής και την γαλλική γλώσσα.

Το κοινωφελές αυτό ίδρυμα ιδρύθηκε μετά από πρωτοβουλία των αντιπροσώπων της σχολής και των ενδιαφερομένων γονέων των κοριτσιών της περιοχής. Ο Σύλλογος Λεωνιδίου στάθηκε αρωγός της προσπάθειας αυτής με την αναζήτηση κατάλληλης διδασκάλισσας για τη σχολή, και η διαμένουσα τότε στην Αθήνα Α. Ηλιάδου ανέλαβε να φέρει εις πέρας αυτό το έργο[130]. Το έργο της Επαγγελματικής Σχολής του Λεωνιδίου Κυνουρίας ενισχύθηκε με την χρηματική προσφορά των 100.000 δρχ. από τον Ιωάννη Σαραντάρη[131].

Για ένα μικρό χρονικό διάστημα το Νοέμβριο του 1930 ανέστειλε τη λειτουργία της, λόγω έλλειψης διδακτικού προσωπικού και κατόπιν, στις 3 Ιανουαρίου 1931, ανέλαβε διδακτικά καθήκοντα νέα δασκάλα στη σχολή, η Ασπασία Αυδή. Η ανταπόκριση στη λειτουργία της σχολής από την τοπική κοινωνία οδήγησε το σύλλογο στη σκέψη κατάρτισης και δεύτερους τμήματος, του τμήματος ασπρορούχων με πρόσκληση ειδικής δασκάλας[132].

Λίγο αργότερα η σχολή διέκοψε τη λειτουργία της κατόπιν αποχώρησης της διευθύντριας Ασπασίας Αυδή, για να επαναλειτουργήσει με διευθύντρια την ικανή ράπτρια Σακελλαρίου και την ελπίδα αύξησης των μαθητριών, λόγω της μείωσης των διδάκτρων και της οικονομικής εισφοράς των μαθητριών για τα υλικά των πρακτικών μαθημάτων[133].

Ο Σύλλογος Λεωνιδίου διέθεσε, για την πρώτη διετία λειτουργίας της σχολής (1930-32), το ποσό των σαράντα χιλιάδων εξακοσίων ογδόντα τεσσάρων (40.684) δρχ.[134]και για τη διετία 1932-34, το ποσό των έντεκα χιλιάδων (11.000) δρχ.[135]. Ο λόγος διακοπής της λειτουργίας της οφείλεται στην απροθυμία των κατοίκων της περιοχής, όπως αναφέρεται στον τύπο της εποχής.

2Α.16. ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΣΑΜΟΥ

«Το 1947 ιδρύθηκε το Εθνικό Ίδρυμα με πολλές δραστηριότητες, μία των οποίων ήταν και η ίδρυση Τεχνικών σχολών, Οικοκυρικών Σχολών και Αγροτολεσχών. Οικοκυρική σχολή ιδρύθηκε αμέσως στο νησί Λέρο. Επειδή όμως και η Σάμος είχε ανάγκη μιας τέτοιας

[130] Εφ. *Κυνουρία*, αρ. 63/15 Ιουνίου 1930, σ. 4.
[131] Σκ. Ζερβός, *Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεαί,* Αθήνα 1925, του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας με α.α. 914.
[132] Εφ. *Κυνουρία,* αρ.78/ 1 Φεβρουαρίου 1931, σ. 3.
[133] Εφ. *Κυνουρία,* αρ.95/15 Οκτωβρίου 1931, σ. 4.
[134] Εφ. *Κυνουρία*,αρ.109,15 Μαΐου 1932, σ. 2
[135] Εφ. *Κυνουριακό Μέλλον*, Συλλογή Εμ. Αλεξάκη, εγγρ. α/α 67, Γ.Α.Κ .Λεωνιδίου 23/2/1936.

σχολής θεωρήθηκε σκόπιμο να μεταφερθεί η Σχολή Λέρου στη Σάμο. Εξετάστηκε λεπτομερώς από τον διευθυντή του Εθνικού Ιδρύματος Νέρη και τον στρατηγό Τριανταφυλλάκο, καθώς και τον Γενικό Επιθεωρητή των Σχολών, ο τρόπος μεταφοράς και εγκατάστασης της Οικοκυρικής Σχολής στη Σάμο»[136].

Το Σεπτέμβριο του 1955 μεταφέρθηκαν εκατόν εξήντα εννέα (69) μαθήτριες από τη Λέρο και αμέσως εγκαταστάθηκαν προσωρινά, μαζί με το εκπαιδευτικό προσωπικό (19 άτομα), και τη διευθύντρια της Σχολής Τεοπούλου, στους στρατώνες Καλαμίου. Η εκκίνηση της λειτουργίας της σχολής, η οποία ήταν παράρτημα του Εθνικού Ιδρύματος, έγινε στις 30 Σεπτεμβρίου 1955. Οι μαθήτριες και το εκπαιδευτικό προσωπικό παρέμεναν στη σχολή, όπου και τρέφονταν, λαμβάνοντας επιχορήγηση το ποσό των 10,5 δρχ. την ημέρα για διατροφή σε καθεμιά.

Τα μαθήματα, που διδάσκονταν, είχαν ως σκοπό την άρτια οικιακή κατάρτιση και τη γενικότερη μόρφωση των μαθητριών. Στα πλαίσια αυτά διδάσκονταν διάφορα μαθήματα όπως Μαγειρική, Ζαχαροπλαστική, πρακτική Οικιακή Οικονομία, Βρεφοκομία, Μαθηματικά, Φυσικά, Ιστορία, Θρησκευτικά κ.ά. Στο διάστημα του πρωινού ωραρίου διδάσκονταν Ραπτική, Κέντημα, Υφαντική, Ταπητουργία, Διακοσμητική.

Λόγω των αυξημένων αναγκών της σχολής, το Εθνικό Ίδρυμα διέθεσε τα εργατικά και τα υλικά μέσα, προκειμένου να κτισθεί και δεύτερος όροφος .

Παρ' όλα αυτά «με απόφαση του κ. Νέρη, σύμφωνα με την οποία κανένα κτήριο του τόπου δεν ήταν κατάλληλο να στεγάσει την Οικοκυρική σχολή, στις 21 Αυγούστου 1957, κατέπλευσε στο Λιμάνι του Βαθιού το βοηθητικό πλοίο του στόλου 'Μαχητής', παρέλαβε το προσωπικό και τις μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής και τους μετέφερε στην Αλεξανδρούπολη όπου και εγκαταστάθηκαν»[137].

2Α.17. ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Στο πλαίσιο της κινητοποίησης του ελληνικού γυναικείου πληθυσμού, στο τέλος του 19ου αιώνα, για μόρφωση και επαγγελματικό προσανατολισμό, η Καλλιρρόη Παρρέν πραγματοποιούσε συχνά επισκέψεις σε Υπουργούς, με σκοπό τη νομική κατοχύρωση από

[136] Π. Διακογιάννης, ό.π., σ. 318.
[137] Π. Διακογιάννης, ό.π. σσ. 318, 319.

την Πολιτεία της γυναικείας επαγγελματικής εκπαίδευσης[138]. Ο τότε υπουργός Ναυτικών Ν. Λεβίδης, στις 12 Ιανουαρίου 1897, τόνισε την αναγκαιότητα μόρφωσης καλών οικοδεσποινών και μητέρων, με σκοπό τη διαμόρφωση ισχυρών γυναικείων χαρακτήρων, που θα αναμόρφωναν το Έθνος. Ένα Έθνος, που κατόπιν ετών δουλείας και βαρβαρικής κατάκτησης, διέφερε πολύ από τους υπόλοιπους πολιτισμένους λαούς. Σε συνάντησή τους με την Καλλιρρόη Παρρέν οι τότε υπουργοί Ν. Λεβίδης και Βάρβογλης, οι οποίοι είχαν ταχθεί υπέρ της γυναικείας ψήφου, δήλωσαν τη σύμπραξή τους στην επιψήφιση του Νομοσχεδίου, σχετικά με την ίδρυση γυναικείων επαγγελματικών σχολείων, θεωρώντας απαραίτητη τη μόρφωση της Ελληνίδας «εις βίον πρακτικώτερον και σκοπιμώτερον»[139]. Σε επόμενη συνέντευξή της με τον Διευθυντή της εφημερίδας *Καιροί*, Κ. Κανελλίδη, συμφώνησαν στην αναγκαιότητα της επαγγελματικής μόρφωσης της γυναίκας, πρωτίστως όμως στη μόρφωσή της ως καλής μητέρας και καλής οικοδέσποινας, και κατόπιν στην επίδοσή της στις τέχνες και τις επιστήμες, οι οποίες θα είναι ευεργετικές γι' αυτές σε περίπτωση που η ζωή το επιβάλλει[140].

Η ανάγκη σύστασης της «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής», που ίδρυσε η Καλλιρρόη Παρρέν το 1897, ήταν τόσο αισθητή, που από την πρώτη κιόλας ημέρα μαθήτριες εύπορες αλλά και άπορες έσπευσαν να εγγραφούν στη Σχολή και να παρακολουθήσουν τα μαθήματα της «Οικοκυρικής Σχολής». Ο τίτλος «Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή» ήταν δηλωτικός της απόκτησης εξειδικευμένων γνώσεων των οικιακών εργασιών, αλλά και της παρεχόμενης μόρφωσης για την άσκηση ενός επαγγέλματος. Στα εγκαίνια της σχολής ο τότε υπουργός Παιδείας δείχνοντας το ενδιαφέρον του για τη γυναικεία επαγγελματική εκπαίδευση επισκέφθηκε το μαγειρείο, όπου εκτελούνταν συνταγές παντός τύπου και είδους και δήλωσε την απόφασή του, όπως μελετήσει επισταμένως το ζήτημα των επαγγελματικών σχολών οικιακής οικονομίας προς την κατεύθυνση ίδρυσης από το Έθνος πολλών τέτοιων[141].

Τριάντα χρόνια αργότερα η Καλλιρρόη Παρρέν, πικραμένη από τη στάση της Πολιτείας, παρά την υπόσχεση του τότε παρευρισκόμενου Υπουργού Παιδείας, Παναγιωτόπουλου, στα εγκαίνια της σχολής, ο οποίος πρόσφερε μόνο το πρώτο έτος της

---

[138] Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893),* Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1986, σσ. 264, 278-279, 294-295, 318.
[139] Κ. Παρρέν, *Επιστολαί Αθηναίας προς Παρισινήν,* Ζωή ενός έτους, Αθήνα 1896-1897, σσ. 277-279.
[140] Κ. Παρρέν, ό.π. σσ. 284-287.
[141] Κ. Παρρέν, ό.π. σσ. 491-493. Σμ. Δημαρά & Ε. Βάρδα, «Λογοδοσία της Εκτελεστικής Επιτροπής του Εθνικού Συμβουλίου Ελληνίδων (Ε.Σ.Ε.) 1939-1940», *Ελληνίς,* Μάιος 1940, σ. 94.

λειτουργίας της χίλιες (1.000) δρχ. από το ταμείο του Υπουργείου Παιδείας, ουδεμία άλλη κίνηση από το κράτος φανέρωνε διαφορετική στάση απέναντι στον προορισμό της γυναίκας ως μητέρας, νοικοκυράς και εργάτριας[142].

Η ίδρυση από την Καλλιρρόη Παρρέν[143] της πρώτης «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής» της *Ενώσεως Ελληνίδων*, είχε πραγματοποιηθεί μετά το φεμινιστικό συνέδριο του 1896, ενώ το 1899, ανάλογες σχολές λειτουργούσαν στον Πειραιά και στην Πάτρα. Στο Επαγγελματικό τμήμα της Σχολής του Πειραιά, το οποίο ιδρύθηκε το

---

[142] Λύκειο Ελληνίδων, *Τριάντα έτη Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Δράσεως- Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή*, Αθήνα 1928, σ. 4.

[143] Η Καλλιρρόη Παρρέν (1861 – 1940), ήταν δημοσιογράφος και συγγραφέας, γεννημένη στο Ρέθυμνο. Σπούδασε στην Αθήνα στη Σχολή Σουρμελή, στη Σχολή Καλογραιών του Πειραιά και στο Αρσάκειο. Παντρεύτηκε τον ιδρυτή του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ιωάννη Παρρέν και έγινε διευθύντρια του Παρθεναγωγείου της Οδησσού. Εξέδωσε την '*Εφημερίδα των Κυριών*', το πρώτο φύλλο της οποίας εξεδόθη στις 27 –3-1887. Η ζωή της εφημερίδας αυτής διήρκεσε έως το 1918. Διαπραγματεύονταν ζητήματα κοινωνικά, επιστημονικά, πολιτικά, φιλολογικά, Παιδαγωγικά και οικονομικά σχετικά με το φύλο της γυναίκας. Παρακολουθούσε τη γυναικεία δράση στην Ευρώπη και Αμερική, και προέτρεπε τις γυναίκες της Ελλάδας στην επιστημονική και συστηματική τους μόρφωση. Με την *'Εφημερίδα των Κυριών'* συνεργάστηκε και η φιλέλληνας Ιουλιέττα Αδάμ-Λαμπέρ. Ακόμη πρωτοστάτησε σε όλα τα γυναικεία έργα: Φρόντισε για την μόρφωση των αγράμματων γυναικών του λαού με την ίδρυση Κυριακού Σχολείου, ίδρυσε με άλλες κυρίες το «Άσυλο Ανιάτων».Μετείχε ως ιδρύτρια και έμεινε ως γραμματεύς επί πολλά έτη του Ασύλου της Αγίας Αικατερίνης, μεριμνώντας την προστασία των νέων κοριτσιών (εργατριών, μαθητριών).Το 1889, συμμετείχε προσκεκλημένη του ακαδημαϊκού Ιουλίου Σίμωνα (Jules Simon), στο Γυναικείο Συνέδριο στο Παρίσι, μιλώντας με ενθουσιασμό για την Ελλάδα και για την γυναικεία κίνηση. Αντιπροσώπευσε την Ελλάδα το 1891 και 1896 στα Γυναικεία Συνέδρια στο Παρίσι, όπου στο τελευταίο ήταν προσκεκλημένη της Γαλλικής κυβέρνησης υπό την προεδρία του Ιουλίου Σίμωνα. Το 1893, συμμετείχε στο Παγκόσμιο Συνέδριο του Σικάγου στην Αμερική, όπου με την ομιλία της για τη γυναικεία κίνηση στην Ελλάδα, εισέπραξε το θαυμασμό όλων των αντιπροσώπων. Η συμμετοχή της Κ. Παρρέν στα συνέδρια γινόταν με δικές της δαπάνες, αλλά το έπραττε, ώστε να υπάρχει εκπροσώπηση από την Ελλάδα, προσφέροντας έτσι στην ελληνική οικογένεια και την ελληνική κοινωνία.
Μετά την επιστροφή της το 1896 από το Συνέδριο των Παρισίων εργάστηκε για την ίδρυση της Ενώσεως των Ελληνίδων, με σκοπό την προαγωγή της γυναικείας πνευματικής ή χειροτεχνικής εργασίας και μόρφωσης και την ενίσχυση κάθε εθνικής, εκπαιδευτικής και φιλανθρωπικής δράσης των Ελληνίδων. Το 1897 συστάθηκε η *Ένωση των Ελληνίδων* με τετρακόσια πενήντα πέντε μέλη. Το έργο διαιρέθηκε σε πέντε τμήματα (Χηρών και Ορφανών των υπέρ πατρίδος πεσόντων, Εκπαιδευτικού, Επαγγελματικού και Οικοκυρικού, Νοσηλείας και Υγιεινής, Φιλανθρωπικού), και τα τμήματα σε Εφορείες. Την *Ένωση Ελληνίδων* ανέλαβε υπό την προεδρία της η Βασίλισσα Όλγα. Όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος του 1897, όλα τα τμήματα συνεργάσθηκαν με το Εθνικό Τμήμα. Μετά το τέλος του πολέμου η Παρρέν, η οποία ήταν πρόεδρος του «Οικοκυρικού και Επαγγελματικού» τμήματος, προέβη στην ίδρυση της «Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής». Σκοπός της σχολής αυτής ήταν η ηθική μόρφωση κάθε χρόνο πολλών μαθητριών και εργατριών, ώστε να εξελιχθούν σε καλές μητέρες με υγιείς και ηθικές αρχές, διαφυλάσσοντάς τες από τους κινδύνους της ζωής. Μεταξύ των κοινωφελών ιδρυμάτων ίδρυσε και το ΠΙΚΠΑ το 1898. Το 1911 ίδρυσε το Λύκειο Ελληνίδων. Στις 21-3-1921 με πρωτοβουλία της Παρρέν το Λύκειο έκανε το Πρώτο Πανελλήνιο Γυναικείο Συνέδριο, συγχρόνως με τη διοργάνωση της 1ης Έκθεσης Γυναικείας Εργασίας. Σ. Μιχαλιάδου, *Η Καλλιρρόη Παρρέν,* Σάμος 1940. «Φυσιογνωμίαι τινές Αρσακειάδων «Επ' ευκαιρία της 100ετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας,1836-1936, σσ. 96-97. Λύκειο Ελληνίδων, *Εικοσιπενταετηρίς του Λυκείου Ελληνίδων 1911-1936 & Πεντηκονταετηρίς της δράσεως της ιδρύτριας και προέδρου αυτού Καλλιρρόης Παρρέν,1886-1936*, Αθήνα 1937, σ. 21. *Λογοδοσίαι Λυκείου Ελληνίδων, 1911-1926.* «Γυναίκες φιλέλληνες», εφ. *Ελευθεροτυπία –Ιστορικά*, 228/18-3-2004, σ. 29. Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα, (1830-1893),* ΙΑΕΝ, Αθήνα 1986, σ. 312. Κ. Παρρέν, *Επιστολαί Αθηναίας προς Παρισινή,* Ζωή ενός έτους, 1896-97, σ. 459. Ε. Βαρίκα, *Η εξέγερση των Κυριών,* Κατάρτι, Αθήνα 1996, σσ. 276-279. Φ.Ε.Κ. 114/13-5-1908, «Περί εγκρίσεως τροποποιήσεων κ.λπ. του εν ισχύι καταστατικού του εν Αθήναις Σωματείου της Ενώσεως των Ελληνίδων», άρθρο 1, 3.

1898 εγγράφηκαν εξήντα τρεις (63) μαθήτριες, οι οποίες διδάσκονταν την Κοπτική και Ραπτική Φορεμάτων και Ασπρορούχων, την Ποικιλτική και την Πλαστική[144].

Όπως προκύπτει από το Καταστατικό της Ενώσεως Ελληνίδων, σκοπός του «Επαγγελματικού και Οικοκυρικού» τμήματος είναι: «η δια της ιδρύσεως οικοκυρικών και επαγγελματικών σχολών συστηματική μόρφωσις καλών νοικοκυρών και καλών τεχνητριών. Η ενίσχυσις της γυναικείας βιομηχανίας και τέχνης δια της συστάσεως διαρκών εκθέσεων και αγορών, εις τε τας εν Ελλάδι και εν τω Εξωτερικώ μεγαλουπόλεις. Η μόρφωσις και στοιχειώδης παίδευσις των εργατίδων δια συστάσεως κυριακών σχολείων. Η προστασία των εργαζομένων γυναικών δια συστάσεως ασύλου και δια παροχής εργασίας. Η δια παντός μέσου βελτίωσις της θέσεως της εργάτιδος. Η ενίσχυσις και προστασία πάσης γυναικός, συντελούσης εις ανάπτυξιν, τελειοποίησιν και πλουτισμόν της εγχωρίου βιομηχανίας. Η υποστήριξις και διάδοσις της εγχωρίου βιομηχανίας»[145]. Σύμφωνα με αυτό το καταστατικό της Ενώσεως Ελληνίδων η συστηματική μόρφωση καλών νοικοκυρών και τεχνιτριών στα κυριακά σχολεία θα βελτίωνε όχι μόνο τη θέση της γυναίκας, αλλά θα ενίσχυε και την εγχώριο βιομηχανία. Η εγχώριος βιομηχανία, η οποία εμφανίστηκε κατά τη δεκαετία του 1870, αποτελούσε την πρώτη επιλογή για αναζήτηση απασχόλησης[146].

Τα διδασκόμενα μαθήματα στη σχολή ήταν:[147] Μαγειρική, Σίδερο, Μπάλωμα, Οικιακή Οικονομία, Ασπρόρουχα, Ράψιμο εν γένει σε όλους τους κλάδους, η Υγιεινή του Οίκου και των Τροφών, τα Καθήκοντα των Μητέρων.

Με τα τεχνικά μαθήματα όπως η Ιχνογραφία, η Κοπτική και Ραπτική των Φορεμάτων, τα Καπέλα, τα Άνθη, η Ζωγραφική, η Διπλογραφία, η Ξυλογλυπτική, η Πυρογραφία, η Πλαστική και τα γενικά μαθήματα όπως Θρησκευτικά, Ανάγνωση και Γραφή, Αριθμητική, Γαλλικά, Ιταλικά και Γυμναστική, οι μαθήτριες (απόφοιτες των ανώτερων Παρθεναγωγείων), με την καταβολή διδάκτρων μορφώνονταν, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, προκειμένου «…να

[144] «Περίληψις Λογοδοσίας της Ενώσεως των Ελληνίδων», εφ. *Εφημερίς των Κυριών* ΙΓ΄/585/1899 σσ. 6-7. Αλεξάνδρα Μπακαλάκη & Ελένη Ελεγμίτου, *Η εκπαίδευση ‘ εις τα του οίκου’ και τα γυναικεία καθήκοντα,* Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1987, σ. 76.

[145] Φ.Ε.Κ. 114/ 13-5-1908 «Περί εγκρίσεως τροποποιήσεων κ.λπ. του εν ισχύι καταστατικού του εν Αθήναις Σωματείου της Ενώσεως Ελληνίδων», άρθρο 9, σ. 8.

[146] Μ. Ρηγίνος, *Μορφές παιδικής εργασίας στη βιομηχανία και τη βιοτεχνία (1870-1940),* Ι.Α.Ε.Ν. Αθήνα 1995, σ. 35.

[147] Ένωσις Ελληνίδων, *Τριάντα έτη Οικοκυρικής και Επαγγελματικής δράσεως*, Αθήνα 1928, σ. 5.

γίνουν καλές οικοδέσποινες, ώστε να ανταποκριθούν στα δυσχερή καθήκοντα της οικοδέσποινας»[148].

ΤΑΞΗ Α΄	***ΤΑΞΗ Β΄***	***ΤΑΞΗ Γ΄***	***ΤΑΞΗ Δ΄***	***ΤΑΞΗ Ε΄***
Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά	Θρησκευτικά
Οικιακή Οικονομία		Οικιακή Οικονομία	Οικιακή Οικονομία και Παιδαγωγική	Οικιακή Οικονομία
Υγιεινή		Υγιεινή	Υγιεινή	Υγιεινή
Αριθμητική	Ραπτική ασπρορούχων	Ραπτική και Κοπτική ασπρορούχων	Ραπτική ασπρορούχων	Υγιεινή παιδική και των μητέρων
Ραπτική (καθημερινά)	Ραπτική φορεμάτων	Ραπτική φορεμάτων	Ραπτική και Κοπτική φορεμάτων	Ραπτική και Κοπτική φορεμάτων
Ιχνογραφία	Ιχνογραφία	Μπάλωμα	Ιχνογραφία	Ιχνογραφία
Πλέξιμο και Κέντημα (δύο φορές την εβδομάδα- πρωί)	Πλέξιμο και Κέντημα (δύο φορές την εβδομάδα-πρωί)	Σίδερο (μία φορά την εβδομάδα)	Σίδερο (μία φορά την εβδομάδα)	Σίδερο (μία φορά την εβδομάδα)
Επιδιόρθωση ρούχων (μία φορά την εβδομάδα-απόγευμα)	Μπάλωμα (δύο φορές την εβδομάδα-απόγευμα)	Γαλλικά	Γαλλικά	Γαλλικά
Γυμναστική		Γυμναστική	Γυμναστική	Γυμναστική
Ανάγνωση και Γραφή				Σίδερο καθημερινά για εξωτερικές μαθήτριες και ειδικές σιδερώτριες

Πίνακας 2.10. Πρόγραμμα της «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής» της Ένωσης Ελληνίδων.

ΠΗΓΗ: Ένωσις Ελληνίδων, Καταστατικό του Οικοκυρικού και Επαγγελματικού τμήματος και πρόγραμμα αναλυτικόν της Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής, τυπ. Λεωνή, Αθήνα 1909, σσ. 10-15.

Παράρτημα της σχολής ήταν το *Κυριακό Σχολείο*, για εργάτριες εργοστασίων και υπηρέτριες[149]. Σ' αυτό γίνονταν δεκτές έγγαμες ή άγαμες γυναίκες, οι οποίες επιθυμούσαν να μάθουν γράμματα και να αποκτήσουν τις στοιχειώδεις και ωφέλιμες γνώσεις για τον προορισμό τους ως άνθρωποι, ως οικοδέσποινες και μητέρες[150].

[148] Κ. Παρρέν, *Επιστολαί Αθηναίας προς Παρισινήν*, Ζωή ενός έτους, Αθήνα 1896-97, σ. 418.
[149] Ένωσις Ελληνίδων*, Λογοδοσία του Οικοκυρικού και Επαγγελματικού Τμήματος 1906,* Αθήνα 1907, σσ. 12-13.
[150] «Το Κυριακόν Σχολείον του Επαγγελματικού τμήματος της Ενώσεως Ελληνίδων» εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 21 Νοεμβρίου 1904, αρ. 812.

Χαρακτηριστικά η Καλλιρρόη Παρρέν αναφερόμενη στη λειτουργία της «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής» Ενώσεως Ελληνίδων, αναφερόταν στη μέθοδο που ακολουθείτο, από τα απλούστερα στα πολυπλοκότερα, όπως συνέβαινε και στα ευρωπαϊκά κράτη και ιδιαίτερα στη Γαλλία και την Αγγλία. Έτσι οι πρώτες γνώσεις αφορούσαν στη Μαγειρική και στο Ράψιμο, ενώ ταυτόχρονα με τη θεωρία πραγματοποιούνταν και πρακτική διδασκαλία, για μεν τη Μαγειρική, όσα κορίτσια προετοιμάζονταν για μαγείρισσες, διδάσκονταν και τα συστατικά κάθε τροφής, τις υγιεινές ιδιότητες και όλους τους οικονομικούς συνδυασμούς, οι οποίοι μειώνουν στο μισό τα έξοδα της τροφής. Η διδασκαλία της Μαγειρικής γινόταν από την Ελβετίδα δασκάλα Τσαρλς (Charles). Όσον αφορά δε στη Ραπτική, τούτη διδασκόταν ως τέχνη με τα στοιχεία της θεωρίας, τα απαραίτητα για την τέλεια αντίληψη της τέχνης. Ελληνίδες ράπτριες μάθαιναν τα κορίτσια πρακτική Ραπτική, ενώ τις θεωρητικές γνώσεις τις διδάσκονταν από γερμανίδα ράπτρια από το Βερολίνο. Το 1908 ίδρυσαν τη βιβλιοθήκη της σχολής, την πρώτη σχολική βιβλιοθήκη στην Ελλάδα[151]. Η Κ. Παρρέν επιστρέφοντας από το ταξίδι της στην Σουηδία (1907), προέβη σε αλλαγές εισάγοντας στη σχολή νεωτερισμούς σε όλα σχεδόν τα μαθήματα, όπως της Μαγειρικής και της Υγιεινής με ιδιαίτερη έμφαση στην ατομική υγιεινή των μαθητριών, προκειμένου να καταπολεμηθεί η υδροφοβία τους[152].

Στη σχολή λειτουργούσε επίσης συσσίτιο υπό την προεδρία της Μ. Κεφαλά και υπό την υψηλή προστασία της πριγκίπισσας Σοφίας[153].

Στο παρακάτω γράφημα φαίνεται η εισαγωγή μαθημάτων κατά έτος.

[151] Εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 1-15 Μαΐου 1912, αρ. 1022, σσ. 2036-2038. Ένωσις Ελληνίδων *Λογοδοσίες του Επαγγελματικού και Οικοκυρικού Τμήματος των ετών 1907-1910*, Αθήνα 1911, σ. 8. Ένωσις Ελληνίδων, *Λογοδοσία της Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων του έτους 1911*, Αθήνα 1912, σ. 1.

[152] «Λόγος της Κ. Παρρέν», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 27 Μαΐου 1907, αρ. 918, σσ. 6, 7. Ένωσις Ελληνίδων, *Λογοδοσία του Οικοκυρικού και Επαγγελματικού Τμήματος*, 1906, Αθήνα 1907, σσ. 5-7, όπου αναφέρονται λεπτομέρειες για τη λειτουργία των δημοτικών σχολείων στη Σουηδία.

[153] Κ. Παρρέν, ό.π. σ. 484.

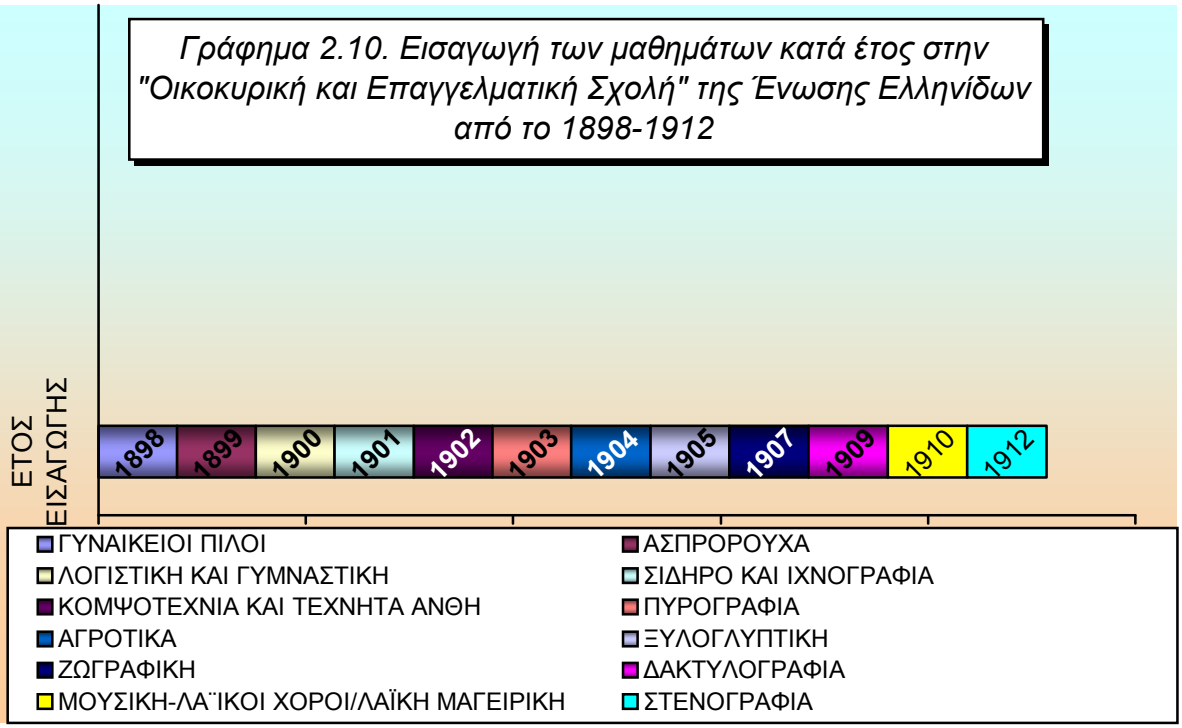

Το μάθημα της Στενογραφίας διδασκόταν από το διευθυντή των στενογραφημένων πρακτικών της Βουλής Μίνδλερ, αμέσως μετά το τέλος των εργασιών της Βουλής[154]. Το μάθημα των Γαλλικών διδασκόταν από την Ειρήνη Νικολαΐδου (Γενική Γραμματέα της «Οικοκυρικής Επαγγελματικής Σχολής» Ενώσεως Ελληνίδων από το έτος 1897, έτος συστάσεώς της μέχρι το 1932)[155].

Εν αναμονή της υλοποίησης των κυβερνητικών υποσχέσεων το 1905, το διοικητικό συμβούλιο των κυριών προσπαθούσε να εξασφαλίσει 20.000 δρχ., ποσό απαραίτητο για την ετήσια λειτουργία της σχολής[156].

---

[154] «Λογοδοσία της Επαγγελματικής Σχολής της Ενώσεως των Ελληνίδων», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 15-31 Μαΐου 1911, αρ. 1006,σσ. 1.637-1.640. Ι. Μίνδλερ, Γ. Βλάχος, Α. Μηλιαράκης, κ.α., *Επίσημος Εφημερίς της Συνελεύσεως,* Προεδρία Α. Μωραϊτίνη, τεύχη από 12-39, Αθήναι Συνεδριάσεις από 23-4 έως 18-5-1863, σ. 746. Μίνδλερ Ιωσήφ & Βλάχος Γ.& Μηλιαράκης Α., κ.α., *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής,* Περίοδος Ι΄ , Σύνοδος Β΄, Προεδρία Στεφάνου Στεφανόπουλου, 32 Συνεδρίασεις από την 7-5-1886 έως 5-11-1886, Αθήναι 1886, σ. 534.

[155] *Φυσιογνωμίαι τινές Αρσακειάδων*, Επ' ευκαιρία της εκατονταετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, 1836-1936, σ. 102.

[156] Αυτό το έτος φοιτούσαν στη σχολή διακόσιες πενήντα μαθήτριες, ενώ από αυτές οι εβδομήντα πλήρωναν δίδακτρα 8 δρχ. /το μήνα. Το διδακτικό προσωπικό των οικοκυρικών και τεχνικών μαθημάτων πληρώνονταν με 5 δρχ. για κάθε μάθημα (μάγειροι, διδασκάλισσες κοπτικής και ραπτικής φορεμάτων, παιδικών, ασπρορούχων, πιλοποιίας, ανθοποιίας, σιδερώματος, ξυλογλυπτικής, πλαστικής, ζωγραφικής, κομψοτεχνίας, λογιστικής μετά των μαθημάτων, υγιεινής του οίκου των τροφών, των βρεφών, οικιακής οικονομίας και των εγκυκλοπαιδικών μαθημάτων Ανάγνωσης και Γραφής, Αριθμητικής, Θρησκευτικών, Γυμναστικής και ξένων γλωσσών). Κ. Παρρέν, εφ. *Νέον Άστυ,* 25-6-1905, αρ. φ. 1277.

Η κρατική επιχορήγηση προς τη σχολή ανερχόταν στο ποσό των 5.000 δρχ. επί τριετία. Οι οικονομικές δυνατότητες της σχολής όμως ήταν μικρές, αφού κυρίως αυτή συντηρούνταν με χρήματα της ίδιας της Καλλιρρόης Παρρέν, θεωρώντας η ίδια αδιανόητο να αρνηθεί σε μία φτωχή ορφανή κοπέλα να κερδίζει με την εργασία της τα χρήματα για να ζήσει[157]. Και μάλιστα όταν «…μετά πολλού ενθουσιασμού, απεστάλησαν δε εκ Κύπρου και εκ Χίου και εκ Κωνσταντινουπόλεως και εκ Μικράς Ασίας νεάνιδες προς εκμάθησιν γυναικείων τεχνών εις το Επαγγελματικόν Σχολείον Αθηνών, το οποίον ενισχυόμενον και τελειοποιούμενον θα αποτελέση τον πυρήνα της επιδόσεως της Ελληνίδος εις βίον πρακτικώτερον και μάλλον ανταποκρινόμενον εις τον προορισμόν της»[158].

Χάρις στην προσφορά της Ισαβέλλας Αλ. Σκουζέ των 500 δρχ. κατ' έτος συντηρούνταν το αγροτικό τμήμα της σχολής, στο οποίο διδάσκονταν τα παιδιά, ιδίως των προαστίων, τα μαθήματα της Κηπουρικής, της Ανθοκομίας, της Γαλακτοκομίας, της Μελισσοτροφίας, της Πτηνοτροφίας και της Σηροτροφίας[159].

Το ποσό της κρατικής χορηγίας παρέμενε το ίδιο, ενώ η σύγκριση με ευρωπαϊκά κράτη, όπως την Ελβετία, Γαλλία, Σουηδία, όπου λειτουργούσαν σχολές Οικιακής Οικονομίας σε κτίρια ευάερα και ευήλια, ήταν απογοητευτική, αφού οι επιχορηγήσεις από το δημόσιο ανέρχονταν σε εκατοντάδες χιλιάδες φράγκα, αποδεικνύοντας την αναγνώριση της χρησιμότητας της Οικιακής Οικονομίας στην εξασφάλιση της οικογενειακής και εθνικής ωφέλειας, τόσο στο τοπικό νοικοκυριό όσο και στην οικονομική παραγωγή της χώρας. Έτσι το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, λειτουργούσε ως καταλύτης στην αύξηση της μετανάστευσης, προσφέροντας ταυτόχρονα στοιχειώδεις γνώσεις διαχείρισης του νοικοκυριού.

Στα είκοσι πέντε έτη λειτουργίας αυτής της σχολής μορφώθηκαν πέντε χιλιάδες (5.000) μαθήτριες. Όμως το έτος 1921, αναγκάστηκαν να περιορίσουν τον αριθμό των διδασκομένων μαθημάτων, λόγω οικονομικών δυσχερειών. Έτσι από το 1921-23, από τα προαναφερθέντα μαθήματα διδάσκονταν μόνο την Οικιακή Οικονομία, τη Λογιστική, την Τήρηση Οικιακών

[157] Κ. Παρρέν, ό.π. σσ. 458-459, 461.
[158] Εφ. *Εφημερίς των Κυριών* ΙΓ΄/585/1899, σσ. 6-7. Α. Μπακαλάκη-Ε. Ελεγμίτου, *Η εκπαίδευση 'εις τα του οίκου' και τα γυναικεία καθήκοντα,* Αθήνα 1987, σ. 76.
[159] Στα αγροτικά μαθήματα, που διδάσκονταν στη σχολή, οι μαθήτριες συνοδευόμενες από τον διδάσκαλό τους και την διευθύντρια της σχολής μετέβαιναν στο βασιλικό λαχανόκηπο και στα γαλακτομεία με στόχο την πρακτική εφαρμογή των θεωρητικά διδασκομένων μαθημάτων. *Λογοδοσία του Επαγγελματικού και Οικοκυρικού Τμήματος των ετών 1907, 1908, 1909, 1910*, Ένωσις Ελληνίδων, Αθήνα 1911, σ. 7. Κ. Παρρέν «Η Λογοδοσία της Επαγγελματικής Σχολής», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 1-15 Ιουνίου 1909, αρ. 969.

Βιβλίων και Προϋπολογισμού, τη Στενογραφία, την Κοπτική και Ραπτική Ασπρορούχων και Φορεμάτων, το Μπάλωμα, την Πιλοποιία, τα προαιρετικά Καλλιτεχνικά μαθήματα, τη σποραδική διδασκαλία της απλής και στοιχειώδους Μαγειρικής, μαθήματα, που θα οδηγούσαν τις μαθήτριες της σχολής στη γρήγορη επαγγελματική αποκατάστασή τους[160].

Στο παρακάτω γράφημα είναι εμφανής ο αριθμός των μαθητριών για τα έτη, που αναγράφονται στο υπόμνημα, όπως προκύπτει από τις λογοδοσίες της σχολής αυτών των ετών.

Γράφημα 2.11. Αριθμός μαθητριών που εγγράφονταν στην "Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή" της Ένωσης Ελληνίδων από το 1897-1927

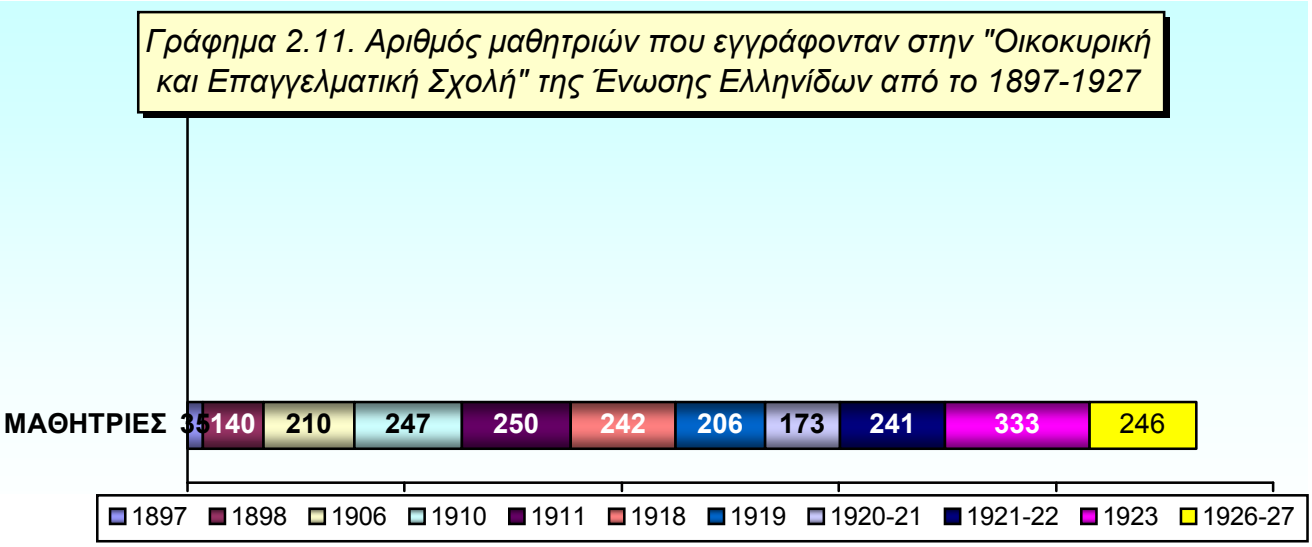

Το μεγαλύτερο μέρος των μαθητριών, που εγγράφονταν στη σχολή συμμετείχαν οικονομικά με την καταβολή διδάκτρων, ενώ υπήρχε και ένα ποσοστό περίπου 30%, απόρων, προσφύγων και ορφανών πολέμου, που φοιτούσαν δωρεάν, ενώ από το 1929 μία μαθήτρια της «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής» ετύγχανε υπότροφος από το ταμείο της Επιτροπής του Ιδρύματος Όθωνος Α. Σταθάτου για την αποπεράτωση των σπουδών της[161].

Τα μαθήματα εκτός των τακτικών μαθητριών είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν και ακροάτριες. Πολλές μαθήτριες αναγκάζονταν να διακόψουν τη φοίτηση, αμέσως μόλις αποκτούσαν τις βασικές πρακτικές γνώσεις, και ακολουθούσαν ένα βιοποριστικό επάγγελμα (εικόνα 74, 75).

[160] Ένωση Ελληνίδων, *Λογοδοσία Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής του έτους 1923*, σσ. 1-2.
[161] Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, *Φυσιογνωμίαι τινές Αρσακειάδων, επ' ευκαιρία της 100ετηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, 1836-1936,* Αθήνα 1936, σ. 90.

Κάθε χρόνο στις εξετάσεις της «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής» εκτίθεντο τα έργα των μαθητριών, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιείτο άσκηση Κοπτικής και Ραπτικής, που αφορούσε την κατασκευή ενός ενδύματος. Όλα τα εκθέματα πωλούνταν σε πολύ χαμηλές τιμές και αποτελούσαν έσοδα της σχολής[162].

Σύμφωνα με τα Ν.Δ. 1097/42 και 2628/53, είχε συσταθεί εξεταστική επιτροπή στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία χορηγούσε ισότιμο και ισοδύναμο πτυχίο με το αντίστοιχο του ίδιου τύπου και βαθμίδας άλλων επαγγελματικών σχολών, με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, στις απόφοιτες της «Κατωτέρας Ιδιωτικής Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής 'Ενώσεως Ελληνίδων' «Καλλιρρόης Παρρέν», οι οποίες προσέρχονταν και, κατόπιν νομίμων εξετάσεων, κρίνονταν άξιες με ανάλογο βαθμό[163].

2Α.18. ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΥ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΤΡΙΠΟΛΗΣ

Η Φιλόπτωχος Αδελφότητα της Τρίπολης ίδρυσε «Επαγγελματική και Οικοκυρική Σχολή», η οποία θεμελιώθηκε το Νοέμβριο του 1933.

Επιδίωξη της «Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής»[164] ήταν η λαϊκή πρόνοια και η οργάνωση της εργασίας, σε επαγγελματικό και οικοκυρικό επίπεδο, τόσο των άπορων όσο και των εύπορων κοριτσιών, ώστε να ανταποκριθούν καλύτερα στο ρόλο της μητέρας και της συζύγου.

Από το 1923, η Φιλόπτωχος Αδελφότητα Τρίπολης, χάρη στην δωρεά της Αθηνάς Γ. Σπετσεροπούλου, δίδασκε νοικοκυριό, τέχνη και ηθική διαπαιδαγώγηση σε πενήντα περίπου κορίτσια ετησίως. Στις προθέσεις της Φιλοπτώχου Αδελφότητας ήταν η στέγαση περισσοτέρων από διακοσίων μαθητριών. Έτσι η αγορά οικοπέδου με προκαταβολή 10.000

---

[162] Τα έργα των μαθητριών αφορούσαν έργα ζωγραφικής και ξυλογλυπτικής, τεχνητά άνθη, τα οποία έμοιαζαν με φυσικά σε τελειότητα και ομορφιά, ασπρόρουχα, μπλούζες εποχής, υποκάμισα ανδρικά, φορέματα ωραιότατα, επανωφόρια θερινά, πουκαμισάκια εις το τμήμα φορεμάτων, φορέματα λινά, μπατιστένια και κάθε είδος λεπτής εργασίας, καπέλα της εποχής. Φαγητά, γλυκίσματα, σιρόπια, κονσέρβες, λικέρ και μπισκότα, του τμήματος της μαγειρικής. «Αι εξετάσεις της Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής της Ενώσεως Ελληνίδων», εφ. '*Εφημερίς των Κυριών*, 1 Ιουνίου 1910, αρ. 988, σ. 1213. Κ. Παρρέν «Γυναικεία κίνησις», εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 1-15 Μαΐου 1908, αρ. 947. «Αι εξετάσεις της Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής», εφ. *Εφημερίς των Κυριών,* 18 Απριλίου 1904, αρ. 789.

[163] Τούτο προκύπτει από πτυχίο του ΥΠ.Ε.Π.Θ., στις 12-1-1978, υπ' αρ.Β.Π.Σ.219 και αρ. Πτυχίου 1575, με βαθμό 'Σχεδόν Καλά', 11, μαθήτριας αποφοίτου του τμήματος κοπτικής- ραπτικής, εξωτερικής γυναικείας αμφιέσεως υπ' αρ. 21/6-10-1977, της ανωτέρω Σχολής.

[164] Ο σκοπός της «Επαγγελματικής Οικοκυρικής Σχολής» Τρίπολης, περιγράφεται στον Αρκαδικό Τύπο από τον Κ. Γ. Βαρβερόπουλο, δικηγόρο και ένας από τους συμβούλους της Φιλόπτωχου Αδελφότητας.

δρχ., δωρεά του προέδρου και ιδρυτή της Μητροπολίτη, καθώς και άλλων δωρητών (Μπακάλας, Βελισσαρόπουλος, υποκατάστημα Εθνικής Τράπεζας, Θανόγιαννης κ.ά.), από τη Μονή Επάνω Χρέπας[165] έγινε πραγματικότητα. Οι μηχανικοί Κ. Βαρβαρίτης και Β. Γεωργούλης εκπόνησαν το σχέδιο του ημιτριόροφου κτηρίου σχολής. Το κτήριο που βρισκόταν στην πλατεία Ανεξαρτησίας στην Τρίπολη, πληρούσε όλες τις ανάγκες ενός σύγχρονου λαϊκού εκπαιδευτηρίου, ώστε να είναι ευχερής η λειτουργία της οικιακής και επαγγελματικής εργασίας.

Επιπλέον η Φιλόπτωχος Αδελφότητα θεωρώντας αναγκαία την άνετη λειτουργία του «Οικοκυρικού τμήματος» της σχολής αγόρασε κήπο έναντι 92.000 δρχ., το γειτονικό οικόπεδο της Μονής Μεγάλου Σπηλαίου, πληρωτέο επίσης σε δόσεις.

Το κράτος, ερχόμενο αρωγός στη προσπάθεια της Φιλόπτωχου Αδελφότητας ενίσχυσε την «Οικοκυρική Σχολή» εκτιμώντας τη γυναικεία εργασία, δεδομένου ότι η χώρα στερείτο παρόμοιων σχολών, ειδικότερα μετά την κατάργηση των άλλοτε εμπορικών, γεωργικών, βιοτεχνικών σχολών. Έτσι ο τότε Υφυπουργός Υγιεινής Σπ. Τσακόπουλος, χορήγησε από το Υπουργείο Προνοίας πίστωση 100.000 δρχ. σε δύο δόσεις, ο τότε Υπουργός Παιδείας Θ. Τουρκοβασίλης πίστωση 250.000 δρχ. κατά τη θεμελίωση, καθώς και 12.000 δρχ. ετησίως ως διαρκή επιχορήγηση υπέρ της Φιλόπτωχου.

Η σχολή αποτελούνταν από δύο τμήματα με σύνολο εβδομήντα (70) μαθητριών. Το πρώτο τμήμα ήταν το γυναικείο και το δεύτερο αντρικό.

Η διευθύντρια της σχολής ήταν διπλωματούχος της Χαροκοπείου Σχολής, δίδασκε και στα δύο τμήματα τα μαθήματα της Οικιακής Οικονομίας, Αισθητικής της Ραπτικής, Υγιεινής, Βρεφοκομίας κ.ά.

Δεδομένου ότι μόνο ο πρώτος όροφος της σχολής είχε τεθεί (1935) σε λειτουργία, η διδασκαλία του μαθήματος της Μαγειρικής είχε αναβληθεί για το μέλλον.

---

[165] Η Μονή Επάνω Χρέπας βρίσκεται στην πλαγιά του όρους Μαίναλον και χτίστηκε το 1.100 μ.Χ. Όπως αναφέρεται στο ιστορικό της Μονής (Ιερά Μονή Επάνω Χρέπας, 2003), το 1939, ο Δεσπότης Μεταξάς ίδρυσε ορφανοτροφείο και έδωσε εντολή στα μοναστήρια να στέλνουν χρήματα για τη συντήρησή του. Με τον πόλεμο του 1940, εδιώχθησαν μοναχές και ορφανά για έξι μήνες στο χωριό Τσιπιανά. Το 1944, το ορφανοτροφείο διαλύθηκε. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων της περιοχής αλλά και των μοναχών, στα ορφανά μάθαιναν γραφή και ανάγνωση, καθώς επίσης και λίγες γνώσεις Κοπτικής και Ραπτικής. Επίσης στην αρχή τα ορφανά ήταν αγόρια και κορίτσια, ενώ λίγο καιρό αργότερα τα αγόρια μεταφέρθηκαν σε άλλο μοναστήρι. Δυστυχώς παρά τις προσπάθειές μας δεν μας επετράπη από τη μονή η μελέτη του αρχείου της, προκειμένου να αποκομίσουμε περισσότερα στοιχεία. Ιερά Μονή Επάνω Χρέπας, *Ιερά Μονή Επάνω Χρέπας,* Τρίπολη 2003, σσ. 40-41.

Οι μαθήτριες δεν κατασκεύαζαν εργόχειρα σε μηχανές, δεδομένου ότι, όπως η διευθύντρια της σχολής ανέφερε, με την εργασία των χεριών αναπτύσσονταν πολλές ικανότητες των κοριτσιών, που πιθανόν δεν θα εκδηλώνονταν ποτέ. Έτσι στο γραφείο της σχολής λειτουργούσε έκθεση εργόχειρων των μαθητριών, ενώ η σχολή δεχόταν και εκτελούσε παραγγελίες, αλλά, όταν δεν υπήρχαν αρκετές, ανέθετε στις άπορες μαθήτριες εργασία με έξοδά της, τα οποία κάλυπτε από την πώληση των εργόχειρων[166].

Η διδασκαλία πραγματοποιούνταν με τη λειτουργία πέντε τμημάτων:

1. Το προκαταρκτικό,
2. των γυναικείων εσωρούχων και λαϊκής τέχνης Κεντητικής, Πλεκτικής,
3. των ανδρικών ειδικών,
4. των βαπτιστικών και
5. του υφαντουργείου βαμβακερών με προοπτική προσθήκης ελληνικής ταπητουργίας.

Κάθε χρόνο στη σχολή φοιτούσαν περισσότερα από εκατό φτωχά κορίτσια, προκειμένου να αποκτήσουν τα πρακτικά εφόδια για αναζήτηση εργασίας. Ο επερχόμενος πόλεμος, έκανε επιτακτική την ανάγκη ενίσχυσης της σχολής, δεδομένου ότι οι επαγγελματίες βιοτέχνες στερούνταν σχετικής τεχνικής κατάρτισης και εμπορικής μόρφωσης. Η ίδρυση βιοτεχνικής σχολής, με νυχτερινό τμήμα, οδηγούσε στην επιστημονική κατάρτιση τεχνιτών διαφόρων κλάδων, καθώς και στην εμπορική κατάρτιση των ιδιωτικών υπαλλήλων και των μαθητευόμενων στη βιοτεχνία με στοιχειώδη κατάρτιση στην τέχνη[167].

Στην προσπάθεια επαναλειτουργίας της σχολής μετά τον πόλεμο, συναίνεσε η Ομοσπονδία Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Αρκαδίας με σχετικό έγγραφό της προς τη Νομαρχία Αρκαδίας. Μέχρι το 1951 η σχολή προσέφερε τις υπηρεσίες της, εκπαιδεύοντας κορίτσια από ολόκληρη την Πελοπόννησο. Έως τότε ήταν επιταγμένη από τις στρατιωτικές αρχές και στεγάζονταν σ' αυτό το κτήριο ο Ραδιοφωνικός Σταθμός Τρίπολης. Όλες οι ενέργειες της ''Ένωσης Κυριών Τριπόλεως'', η οποία ιδρύθηκε για το σκοπό αυτό, στράφηκαν στην προσπάθεια της επαναλειτουργίας της σχολής δεδομένου ότι είχε διασωθεί όλος ο τεχνικός εξοπλισμός της (ραπτομηχανές, αργαλειοί, κ.λπ.)[168].

---

[166] Εφ. *Αρκαδικός Τύπος*, 29 Σεπτεμβρίου 1935, σσ. 1, 3.
[167] «Η Επαγγελματική Σχολή της Τριπόλεως», εφ. *Δύναμις,* 23 Ιουλίου 1950, σ. 5.
[168] Μεταξύ των μελών του Συμβουλίου της *"*Ένωσης Κυριών Τρίπολης' ήταν και η Αγγελική Τσίγκου, διευθύντρια της Σχολής. *Γυναίκα,* 6 Ιουνίου1951, σ. 6.

2Α.19. ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΝΕΑΝΙΔΩΝ (Χ.Ε.Ν.)

Το 1923, ιδρύθηκε στην Ελλάδα η Χριστιανική Ένωση Νεανίδων, με σκοπό την παροχή βοήθειας στους νέους και ιδιαίτερα στις γυναίκες ώστε να αναπτυχθούν σωματικά και πνευματικά μέσα στο πλαίσιο των Χριστιανικών Αρχών. Στον κύκλο του εκπαιδευτικού και μορφωτικού της προγράμματος περιλαμβάνονταν μαθήματα χειροτεχνίας (διάρκειας δέκα μηνών επί τέσσερις ώρες την βδομάδα), σχεδίου (δύο ώρες την εβδομάδα επί εννιά μήνες), Κοπτικής- Ραπτικής (διάρκειας δώδεκα μηνών και εννέα μηνών) και γενικών οικοκυρικών γνώσεων εξαμήνου φοίτησης για οικοκυρές. Επιπλέον επιμορφώνονταν στα του οίκου με σκοπό την *επαγγελματική κατεύθυνση* με μαθήματα Μαγειρικής, Ζαχαροπλαστικής, Περιποίησης Ρούχων, Σερβιρίσματος, Ραπτικής, με σκοπό την προετοιμασία των γυναικών στα οικοκυρικά επαγγέλματα. Σ' αυτό το επαγγελματικό τμήμα, υπάγονταν και τα μαθήματα τετράμηνης φοίτησης στη Βρεφοκομία, Υγιεινή του παιδιού, Ψυχαγωγία του παιδιού, Πρώτες Βοήθειες.

Στη Χ.Ε.Ν. ακόμη στα *Ελεύθερα Τμήματα*, με εξάμηνη φοίτηση, νέες γυναίκες αποκτούσαν ειδικές γνώσεις για την οργάνωση του οίκου τους όπως Μαγειρική, Πρώτες Βοήθειες, πρακτική Οικιακή Οικονομία, Χρήση Ηλεκτρικών Συσκευών και μαθήματα Εσωτερικής Διακόσμησης Σπιτιού και εννιαμήνου φοίτησης για την καλαίσθητη διαρρύθμιση των εσωτερικών χώρων οικίας[169].

Πρόεδρος της Χ.Ε.Ν. Θεσσαλονίκης ήταν η Μαυροκορδάτου, η οποία ίδρυσε την «Εστία Εργαζομένων Γυναικών και Κοριτσιών», στην οποία λειτουργούσε και τμήμα «Οικοκυρικής Σχολής», καθώς επίσης γίνονταν και νυκτερινά μαθήματα για τις αγράμματες γυναίκες[170].

Εκτός από την Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία και τη Χ.Ε.Ν., στα πλαίσια της εξέλιξης της αγροτικής οικογένειας, η Βασιλική Πρόνοια λειτουργούσε πρόγραμμα οικοκυρικών μαθημάτων στα *Σπίτια του Παιδιού* των μεθοριακών αγροτικών κοινοτήτων, με τη μορφή ομιλιών και δεικτικών διδασκαλιών. Επίσης διατηρούσε «Αγροτική Οικοκυρική Σχολή» στη Φλώρινα με την επωνυμία «Αγία Όλγα», στην Αθήνα την «Οικοκυρική Επαγγελματική Σχολή Αγία Βαρβάρα» (Ιωσηφόγλειο), όπου παράλληλα με τα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας

[169] Ο. Κοκκέβη, «Σχολαί Οικοκυρικαί», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 4, εκδ. Ελληνικά Γράμματα – Herder, Αθήνα 1968, σ. 189.
[170] Φ. Λογοθέτη, «Χριστιανική Ένωσις Νεανίδων Θεσσαλονίκης», *Ελληνίς*, Ιούλιος 1938, σσ. 159-160.

διδάσκονταν Ραπτική, Υφαντική και Πλεκτική, με σκοπό την επαγγελματική αποκατάσταση των κοριτσιών[171].

2Α..20. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΥΡΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Το 1872, ιδρύθηκε ένας Σύλλογος με σκοπό την εκπαίδευση των γυναικών, από μια ομάδα γυναικών που αποτελείτο από τις Καλλιόπη Κεχαγιά[172], Ελένη Παπαρηγοπούλου, Σμαράγδα Βικέλα και Ελένη Σκουζέ.

Η εκπλήρωση του σκοπού του συλλόγου επιτυγχανόταν με τη σύσταση σχολών για τα άπορα κορίτσια, με την έκδοση βιβλίων, με τη μόρφωση νοσοκόμων, καθώς επίσης και με την εκπαίδευση και μόρφωση στα οικιακά έργα υπηρετριών. Στα πλαίσια της επιτυχίας του σκοπού του επίσης περιλαμβανόταν και η διεύθυνση και επιθεώρηση παρθεναγωγείων και η σύσταση εργαστηρίου απόρων γυναικών για την κατασκευή Χειροτεχνημάτων[173].

Η ίδρυση του εργαστηρίου, λόγω της ολοκληρωτικής απουσίας οργάνωσης κάθε μορφής επαγγελματικής κατάρτισης για τις φτωχές γυναίκες και τα κορίτσια από την πλευρά του κράτους, αποτελούσε πραγματική καινοτομία.

Σύμφωνα με το *Διοργανισμό,* οι εργάτριες διακρίνονταν σε μαθητευόμενες και επαγγελματίες, που εργάζονταν είτε στο εργαστήριο είτε στο σπίτι τους, με ημερήσια αμοιβή, η οποία άρχιζε από τη στιγμή παραγωγής των πρώτων χειροτεχνημάτων. Τα χειροτεχνήματα αυτά κάλυπταν

---

[171] Ο. Κοκκέβη, «Σχολαί Οικοκυρικαί», ό.π., σ. 189.

[172] Η Καλλιόπη Κεχαγιά ήταν η πρώτη Διευθύντρια του Ζαππείου Παρθεναγωγείου Κωνσταντινούπολης, από το 1875-1888, με κληροδότημα του Κωνσταντίνου Ζάππα. Γεννήθηκε το 1839 στην Προύσα Βιθυνίας, αποφοίτησε από το Παρθεναγωγείο Χιλλ και το 1854 εισάχθηκε στο Αρσάκειο (οι πρώτες μαθήτριες του Σχολείου Χιλλ δίδασκαν στην Αρσάκειο Σχολή της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας) και μετά από διετή φοίτηση μετέβη στο Λονδίνο για μετεκπαίδευση στο Παρθεναγωγείο Βάλτερ. Επανερχόμενη στην Ελλάδα εργάστηκε μέχρι το 1860 ως υποδιευθύντρια στο Παρθεναγωγείο Χιλλ, αναλαμβάνοντας το παιδευτικό μέρος της Σχολής. Να σημειώσουμε σ' αυτό το σημείο, ανοίγοντας μια παρένθεση, ότι το Παρθεναγωγείο Χιλλ ιδρύθηκε από τον Henry Hill και τη σύζυγό του και ήταν το πρώτο ''σχολείο για κορίτσια'', που ιδρύθηκε και λειτούργησε στην Αθήνα. Επίσης συνεργάστηκε με το Υπουργείο Παιδείας για την αναδιοργάνωση του προγράμματος των Παρθεναγωγείων στην Ελλάδα. Εργάστηκε για την ίδρυση και οργάνωση του ''Εργαστηρίου Απόρων Γυναικών'' στην Αθήνα. Εργάστηκε για την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των γυναικών. Στα πλαίσια της προσπάθειάς της, για τη βελτίωση της γυναικείας βιοτεχνίας σε επαρχιακές πόλεις, οργάνωνε εκθέσεις γυναικείας βιοτεχνίας, όπως στο Αγρίνιο το 1898 και στη Χαλκίδα τρία χρόνια αργότερα. (Σ. Μπόζη, *Ο Ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης – Πέραν Σταυροδρομίου,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002, σ. 127. Στ. Βουτυράς, *Καλλιόπη Α. Κεχαγιά, 1839-1905,* Αθήνα 1925, σσ. 8-23. Γράμμα το οποίο ταχυδρομήθηκε από τον Λίνκολν (C. Lincoln), *In Memory of the Rev.John Henry Hill, 1791-1882* στον Εκδότη Αγγλικού Περιοδικού στο Λονδίνο. Επικήδειος Λόγος από τον Α. Διομήδους Κυριακόν εις μνήμην του Αιδ. Ιωάννου Ε. Χιλλ, Δ.Θ., ιδρυτού των σχολείων των κορασίων εν Αθήναις, σ. 43).

[173] Φ.Ε.Κ. 22/15-6-1872, «Διοργανισμός του υπέρ της Γυναικείας Παιδεύσεως Συλλόγου Κυριών», παράγραφος 2. Σ. Ζιώγου- Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893),* Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1986, σ. 306.

παραγγελίες, που γίνονταν στο εργαστήριο ή πωλούνταν σε ειδική αγορά ή στην ετήσια έκθεση του εργαστηρίου. Πέρα όμως από την επαγγελματική εκπαίδευση των γυναικών, ιδιαίτερη βαρύτητα δινόταν στην επιμέλεια φοίτησης, στη σταθερότητα στην εργασία, στην ηθική διάπλαση και στον ανταγωνισμό[174].

Μετά την εκλογή του πρώτου συμβουλίου του συλλόγου, αυτός τέθηκε υπό την υψηλή προστασία της Βασίλισσας Όλγας, η οποία συνέστησε ως κυριότερο έργο του συλλόγου την ''ίδρυση εργαστηρίου απόρων γυναικών'', το οποίο άρχισε να λειτουργεί στο διαμέρισμα του τότε μεγάρου της εκθέσεως, το οποίο παραχώρησε η επιτροπή των «Ολυμπίων». Λίγο αργότερα ο δήμος και η κυβέρνηση δώρισαν στο σύλλογο οικόπεδο, όπου ο ευεργέτης Ανδρέας Συγγρός έκτισε με δαπάνες του το οικοδόμημα που λειτουργούσε το εργαστήριο[175]. Στο ίδρυμα γίνονταν δεκτά άπορα κορίτσια και γυναίκες από επτά έως εβδομήντα ετών. Σκοπός του ήταν η παροχή τακτικής εργασίας στις εργατικές γυναίκες. Το εργαστήριο περιλάμβανε τμήμα προκαταρκτικό, όπου εκατόν πενήντα έως διακόσια (150-200) κορίτσια ηλικίας έξι έως δώδεκα ετών διδάσκονταν Ανάγνωση, Γραφή, Θρησκευτικά, Ιχνογραφία και αρχές Ραπτικής και Κεντήματος[176].

Για το έτος 1874-75, παρακολούθησαν το εργαστήριο εκατόν ογδόντα έως διακόσιες (180-200) μαθήτριες. Το 1877-78, διακόσιες δέκα (210) εσωτερικές μαθήτριες – εργάτριες, πενήντα (50) εξωτερικές και εκατό (100) μαθητευόμενες, που εργάζονταν στα τμήματα Υφαντικής, Ραπτικής, Ποικιλτικής και τριχαπτολογικής (δαντελοποιίας) και διδάσκονταν ταυτόχρονα στοιχειώδεις σχολικές γνώσεις[177].

Μετά την εκπαίδευσή τους, τοποθετούνταν στα διάφορα τμήματα εργασίας, όπου εργάζονταν και πληρώνονταν. Ο σύλλογος απέστειλε διδασκάλισσες σε όλες τις επαρχίες, οι οποίες δίδαξαν διάφορους τρόπους εργασίας, βελτιώνοντας την ποιότητα των παραγόμενων ειδών.

Ο σύλλογος συμμετείχε με την αποστολή ταπήτων και γενικών προϊόντων ελληνικής τέχνης στις εκθέσεις της Βιέννης το 1874, τα οποία και βραβεύτηκαν, όπως επίσης στο Παρίσι το 1889, στο Σικάγο και στο Λονδίνο.

---

[174] Μ. Κορασίδου, *Οι Άθλιοι των Αθηνών και οι Θεραπευτές τους,* Τυπωθήτω, Αθήνα 2000, σσ. 188-190.
[175] «Σύλλογος Κυριών υπέρ της γυναικείας παιδεύσεως», *Ελληνίς*, Απρίλιος 1921, σσ. 48-50.
[176] Έκθεση πεπραγμένων του διοικητικού συμβουλίου του «Υπέρ της Γυναικείας παιδεύσεως Συλλόγου Κυριών» από 1-4-1878 έως 31-12-1879, σ. 13.
[177] Α. Μπακαλάκη- Ε. Ελεγμίτου, *Η εκπαίδευση 'εις τα του οίκου' και τα γυναικεία καθήκοντα*, Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1987, σ. 68.

Το 1890 ο Σύλλογος ίδρυσε το πρότυπο Ελληνικό Παρθεναγωγείο, το οποίο διευθυνόταν από την Καλλιόπη Κεχαγιά. Το 1875 με πρόταση της Βασίλισσας Όλγας και με έξοδα του συλλόγου συστάθηκε το νοσοκομείο «Παιδευτήριον προς μόρφωσιν και εξάσκησιν νοσοκόμων γυναικών»[178].

Στα πλαίσια της επέκτασης του εργαστηρίου σε κλάδους της βιομηχανίας, δημιουργήθηκαν περισσότερα τμήματα, όπως των μεταξωτών, υφαντικής βαμβακερών, υφαντικής ταπήτων, ραπτικής και παραγγελιών, ποικιλτικής και τριχαπτικής[179].

Οι οικονομικοί πόροι του εργαστηρίου, προέρχονταν από τις συνδρομές των μελών του συλλόγου, κυρίως όμως από δωρεές των ομογενών της διασποράς. Τα έσοδα του ιδρύματος δεν αποτελούσαν αποθεματική περιουσία του συλλόγου, αλλά διανέμονταν στις άπορες γυναίκες[180].

Το 1891 ο σύλλογος συνέστησε συσσίτιο για τις εργάτριες του εργαστηρίου, με κληροδότημα του Ανδρέα Συγγρού[181].

Σημαντική επίσης ήταν η προσφορά του Ανδρέα Συγγρού το 1899 (15.000 λίρες Αγγλίας), για την ενίσχυση των πόρων του εργαστηρίου και την χορήγηση τροφής στις εργάτριες. Επίσης του Αντωνίου Παγκάλου το 1890, για την παροχή βοηθημάτων και ιατρικής περιθάλψεως στις πάσχουσες εργάτιδες και της Ελένης Γ. Σκουζέ το 1906 και της Ελένης Πάλλη το 1919, για τη χορήγηση βραβείων στις καλύτερες εργάτριες. Η Ιφιγένεια Α. Συγγρού το 1921 προσέφερε σημαντικό ποσό, για την ενίσχυση των πόρων του Εργαστηρίου. Άξια λόγου επίσης ήταν και η δωρεά της Βαρβάρας Ρέινεκ το 1904, που αφορούσε βοηθήματα σε γηραιές πρώην εργάτριες στη διάρκεια των εορτών των Χριστουγέννων[182].

Επιπλέον ο σύλλογος είχε την οικονομική υποστήριξη της ελληνικής κυβέρνησης, την ενθάρρυνση και την ενίσχυση της ‘’Επιτροπής της Εθνικής Βιομηχανίας’’, η οποία προσέφερε νέες μηχανές, του δήμου της Αθήνας, ο οποίος παραχώρησε οικόπεδο για τη στέγαση του

[178] «Σύλλογος Κυριών υπέρ της γυναικείας παιδεύσεως», *Ελληνίς*, Απρίλιος 1921, σσ. 48-50.

[179] Έκθεση πεπραγμένων του διοικητικού συμβουλίου του «Υπέρ της Γυναικείας παιδεύσεως Συλλόγου Κυριών» από 1 Απριλίου 1878 έως 31 Δεκεμβρίου 1879, σ.13. Αρχείο Αμαλίειου Ορφανοτροφείου, Αθήνα.

[180] Διάταγμα 22/15-6-1872, σχετικό με την έγκριση της σύστασης αυτού του συλλόγου και του από 10-4-1872 διοργανισμού του, παράγραφος 15.

[181] Από το 1872 έως το 1921 φοίτησαν σ’ αυτόν 12.000 εργάτριες. Μ. Κορασίδου, ό.π., σ. 193.

[182] Η προσφορά του Ανδρέα Συγγρού ήταν αξίας 15.000 λιρών, του Αντωνίου Παγκάλου 12.000 ρουβλίων, της Ελένης Γ. Σκουζέ 5.000 δρχ. και της Ελένης Πάλλη 1.000 δρχ. Η Ιφιγένεια Α. Συγγρού προσέφερε το εισόδημα 5 μαγαζιών, κειμένων στην πλατεία Κολοκοτρώνη στη στοά Συγγρού. Συνολικά από το 1880-1919 το σύνολο των κληροδοτημάτων ανήλθε στις 114.120 δρχ. Η Βαρβάρα Ρέινεκ προσέφερε τους τόκους του ποσού των 5.000 δρχ. στην Εθνική Τράπεζα. Σ. Ζερβός, *Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεαί,* Αθήνα 1925, σ. 1155.

εργαστηρίου και άλλων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων της εποχής, όπως της ‘’Σχολής των απόρων παίδων’’, του Φιλολογικού Συλλόγου ‘’Παρνασσός’’ και του Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών[183].

2Α..21. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

2Α..21.1. Οικοκυρική Σχολή Έδεσσας

Ο Σύλλογος προς διάδοσιν των Ελληνικών γραμμάτων ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Δημητρίου Βικέλα, στις 2 Μαΐου 1899 με κύριο στόχο την εκπαίδευση του λαού με την ευρεία διάδοση ωφελίμων γνώσεων[184].

Λίγο πριν την έναρξη των Βαλκανικών πολέμων, το 1912, ο *Σύλλογος προς διάδοσιν των Ελληνικών γραμμάτων*[185], ίδρυσε Πρακτική Σχολή στην Έδεσσα με οικοτροφείο, με σκοπό την αναπτέρωση του εθνικού φρονήματος, προκειμένου να αντιμετωπίσει βραχυπρόθεσμα την εκπαιδευτική δραστηριότητα των άλλων εθνικών κινήσεων και τη διείσδυση του βουλγαρικού παράγοντα. Γι’ αυτό, ύστερα από λίγους μήνες που απελευθερώθηκε η Έδεσσα και η περιφέρεια, θεωρήθηκε περιττή η συντήρηση της σχολής αυτής, δεδομένου ότι το Ελληνικό έθνος τότε, ήταν τελείως απορροφημένο από το ιδεώδες της εθνικής αποκατάστασης. Εν τούτοις η τότε διευθύντρια Καλλιόπη Δημητριάδου[186]

[183] Μ. Κορασίδου, ό.π., σσ. 194-195.
[184] Ε. Μπελιά, *Διαδρομή μας εκατονταετίας 1899-1999,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1999, σσ. 13, 21.
[185] Ο «Σύλλογος προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων» από το 1869, συνέβαλε μεταξύ άλλων («Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως», «Επιτροπή προς ενίσχυσιν της ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας»), υλικά και ηθικά στην αναγεννητική προσπάθεια του υπόδουλου ελληνισμού με την ίδρυση σχολείων, την έκδοση διδακτικών εγχειριδίων και βιβλίων, την χορήγηση υποτροφιών, την κατάρτιση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, καθώς και την επιλογή και το διορισμό διδακτικού προσωπικού. Παράλληλη πορεία είχε και ο ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος της Κωνσταντινούπολης, που ιδρύθηκε το 1861. Κ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού-Θράκη,* Θεσσαλονίκη 1991, Αφοί Κυριακίδη, σ.323. Ε. Κωφός, «Νέοι προσανατολισμοί του Ελληνισμού», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, σ. 316.
[186] Η Καλλιόπη Δημητριάδου γεννήθηκε το 1880 στη Βέροια και ήταν κόρη του Μερκούρη Δημητριάδη και της Ελένης Αργυρίου. Από μικρή διακρίθηκε για τη φιλομάθειά της και περάτωσε τις σπουδές της στο ‘’Μελέτειο Παρθεναγωγείο’’ της Βέροιας. Με τη βοήθεια του περίφημου Ρακτιβάν, ο οποίος βοηθούσε τα αριστούχα παιδιά να σπουδάζουν με την υποχρέωση όταν τελειώνουν να διδάσκουν τουλάχιστον επί τέσσερα έτη στα σχολεία της Βέροιας, συνέχισε τις σπουδές της με υποτροφία στο ‘’Ανώτερο Παρθεναγωγείο’’ της Θεσσαλονίκης. Η Καλλιόπη Δημητριάδου σε ηλικία δεκαέξι ετών, επέστρεψε στη Βέροια, προκειμένου να διδάξει στο εκεί Παρθεναγωγείο, εκπληρώνοντας έτσι την ηθική της υποχρέωση. Κατά καιρούς δίδαξε σε σχολεία των Γιαννιτσών, της Νάουσας, της Στρώμνιτσας, της Γευγελή και στις αρχές του 1912, ανέλαβε στη Βέροια τα καθήκοντα της Διευθύντριας της Πρακτικής Σχολής. Στη Βέροια έζησε με τη μητέρα της Ελένη, μέχρι το 1931 όπου και συνταξιοδοτήθηκε. Είχε σχέση με την Έδεσσα, αφού πάντρεψε την υιοθετημένη κόρη της με τον Εδεσσαίο γιατρό Δημ. Ε. Κωφό. Για την προσφορά της και για τις εθνωφελείς υπηρεσίες, τις οποίες πρόσφερε

κατόρθωσε να ‘συγκρατήσει’ τη λειτουργία του σχολείου, χωρίς όμως να πετύχει και τη λειτουργία του οικοτροφείου[187].

Αυτού του είδους οι πρακτικές σχολές θηλέων είχαν ιδρυθεί με το Ν. 1329/1918, και ουσιαστικά ήταν δημοτικά σχολεία εκπαίδευσης. Ο Υπουργός Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης ήταν δυνατόν να συστήσει και άλλες πρακτικές Σχολές θηλέων σε άλλα μέρη της Μακεδονίας και Ηπείρου ή και να καταργήσει με Βασιλικό Διάταγμα τις υπάρχουσες (άρθρο 5 του Νόμου). Το προσωπικό των σχολών αυτών, σύμφωνα με το νόμο, αποτελείτο από τη διευθύντρια και από μια ή δύο διδασκάλισσες και από μία έκτακτη. Ο αριθμός αυτός οριζόταν με πράξη του Υπουργού, κατόπιν πρότασης του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου[188].

Την ανώτατη διοίκηση του οικοτροφείου, που είχε ο *Σύλλογος προς διάδοσιν Ελληνικών γραμμάτων,* ασκούσε Κοσμητεία Κυριών, η οποία διοριζόταν από 1ης Σεπτεμβρίου, με διετή θητεία. Ο Σύλλογος ήταν υπεύθυνος για τον τρόπο διαχείρισης και της εν γένει λειτουργίας του Οικοτροφείου[189].

Το οικοτροφείο στεγαζόταν στην οικία του Τσίτση και Σίας, και η πρακτική σχολή, που λειτούργησε στην πρώην οικία Ι. Τζανέση και στην οικία του Γ. Γιανννάκη[190].

Στο οικοτροφείο θηλέων ο Σύλλογος περισυνέλλεξε αρχικά είκοσι τέσσερα (24) άπορα κορίτσια ηλικίας έντεκα έως δεκαπέντε ετών, κυρίως ορφανά, προσφέροντάς τους στέγη, τροφή και ακολουθώντας το πρόγραμμα διδασκαλίας του δημοτικού σχολείου, διδάσκονταν επιπρόσθετα, την Κοπτική και Ραπτική, την Κεντητική και Μαγειρική, Εργόχειρα, Υφαντουργική βαμβακερών, μάλλινων και μεταξωτών υφασμάτων και Ταπητουργία. Εκτός δε τούτων οι τρόφιμες διδάσκονταν όλες τις οικιακές εργασίες «…από του πλυσίματος και σφουγγαρίσματος μέχρι του ζυμώματος και της κατ’ οίκον αναγνώσεως, δια της οποίας πλουτίζονται οι γνώσεις, και της ερμηνείας του Ευαγγελίου εις ιδιαιτέρας ώρας, δια της

κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας παρέχοντας μόρφωση και ελληνική παιδεία στις νέες, που σπούδαζαν στη σχολή που διηύθυνε, απεδόθη σ’ αυτήν, από το Γενικό Διευθυντή Θεσσαλονίκης γενναίο χρηματικό δώρο, ώστε να αντιμετωπίσει τις πολλαπλές δαπάνες του βίου και να ενισχύσει την κοινωφελή δράση της. Η Καλλιόπη Δημητριάδου έφυγε από τη ζωή στις 22 Φεβρουαρίου 1967 σε ηλικία 87 ετών. Εφ. *Εμπρός* 19 Απριλίου 1931, *Εδεσσαϊκή,* 3 Απριλίου 2004, σσ. 1, 10, *Έδεσσα*, 29 Μαρτίου 1920, σ. 7.

[187] Εφ. *Ταχυδρόμος της Έδεσσας*, 1 Μαρτίου 1931, σ. 1.

[188] Στο νόμο αυτό (Φ.Ε.Κ. 89/27-4-1918), οριζόταν ο μηνιαίος μισθός της διευθύντριας και των τακτικών και εκτάκτων διδασκαλισσών. Επίσης σύμφωνα με αυτό το Νόμο οριζόταν αύξηση του μισθού του προσωπικού των πρακτικών σχολείων θηλέων Έδεσσας και Γιαννιτσών, της μεν διευθύντριας κατά 40 δρχ./ μήνα, των διδασκαλισσών κατά 30, και από την επόμενη σχολική χρονιά κάθε τρία χρόνια θα αυξανόταν κατά 10%.

[189] Προσωπικό αρχείο Ε. Κωφού. Άρθρο 1 του Εσωτερικού Κανονισμού του εν Εδέσση Οικοτροφείου Θηλέων του ‘’Συλλόγου προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων’’, Αθήνα 2 Μαΐου 1925.

[190] Εφ. *Νέα Έδεσσα*, αρ.13, 24 Σεπτεμβρίου 1921, σ. 1. Εφ. *Εδεσσαϊκή,* 3 Απριλίου 2004, σ. 10.

οποίας διαπλάσσονται και διαπαιδαγωγούνται κατά Χριστόν αι παιδίσκαι και νεάνιδες, μορφώνεται ο χαρακτήρ των και τίθενται στερεά τα θεμέλια ηθικού και εναρέτου βίου εν τω μέλλοντι…»[191].

Ο παγκόσμιος πόλεμος, που ακολούθησε, έκλεισε πολλά σχολεία, λόγω των στρατιωτικών επιτάξεων, άφησε όμως ανέπαφη την πρακτική σχολή, με αύξηση του αριθμού των μαθητριών (180).

Το 1920, ύστερα από επανειλημμένες προσπάθειες της διευθύντριας, άρχισε η λειτουργία του οικοτροφείου[192] με τον περιορισμένο αριθμό των είκοσι πέντε (25) οικότροφων, ενώ έως το 1931 έφτασε τον αριθμό των εβδομήντα πέντε (75)[193]. Η διαμονή των υποτρόφων του Συλλόγου στο οικοτροφείο ήταν τετραετής, με την δυνατότητα παράτασης ενός έτους, κατόπιν προτάσεως της Κοσμητείας. Οι υπότροφες παρακολουθούσαν τα μαθήματα της πρακτικής σχολής μέχρι της αποφοιτήσεώς τους και της λήψης πτυχίου. Οι άριστες και επιμελέστερες μαθήτριες μετά από επιτυχείς εξετάσεις, κατατάσσονταν στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών ή παρέμεναν ως υπότροφοι του Συλλόγου στο οικοτροφείο, είτε εισάγονταν στο Διδασκαλείο ως υπότροφοι του Δημοσίου[194].

Το σχολείο δεχόταν οικονομική ενίσχυση από το κράτος και το οικοτροφείο από το *Σύλλογο προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων*[195]. Οι εργασίες του οικοτροφείου, όπως το μαγείρεμα, πλύσιμο, πραγματοποιούνταν από το μαθητικό δυναμικό, με την επίβλεψη και οδηγία της διευθύντριας. Η υγεία των μαθητριών παρακολουθούνταν από γιατρό και το Νομίατρο.

---

[191] Γ. Χιονίδης, *Η Βεροιώτισσα δασκάλα Καλλιόπη Δημητριάδου και η "πρακτική σχολή" της Έδεσσας,* Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Επιστημονικού Συμποσίου με θέμα: *Η Έδεσσα και η περιοχή της, Ιστορία και Πολιτισμός*, Δήμος Έδεσσας, Έδεσσα 1995, σ. 299. Εφ. *Νέα Έδεσσα*, 24 Σεπτεμβρίου 1921, σ. 1. Εφ. *Εδεσσαϊκή,* 3 Απριλίου 2004, σ. 10.

[192] Εφ. *Έδεσσα*, 1-10-1919.

[193] Εφ. *Ταχυδρόμος της Έδεσσας*, αρ.96, 1-3-1931, σ.2. Γ. Χιονίδης, ό.π., σ. 302.

[194] Άρθρο 12 και 13 του Εσωτερικού Κανονισμού του εν Εδέσση Οικοτροφείου Θηλέων του Συλλόγου προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, Αθήνα 2-5-1925. Προσωπικό αρχείο Ευάγγελου Κωφού, Αθήνα.

[195] Το κράτος δηλαδή μισθοδοτούσε το διδακτικό προσωπικό και κατέβαλε μέρος του ενοικίου του οικήματος, ενώ ο Σύλλογος αποπληρώνει το ενοίκιο για το υπόλοιπο μεγαλύτερο μέρος του οικήματος και τα έξοδα διατροφής κ.λπ. των παιδιών. Τα έξοδα του Συλλόγου το 1931 ξεπερνούσαν τις 360.000 δρχ. και έτσι η διατροφή των παιδιών παρεχόταν πλούσια, περιλαμβάνοντας τρεις φορές την εβδομάδα κρέας, μία φορά ψάρια και τις υπόλοιπες λαχανικά και όσπρια. Τα πρωινά του χειμώνα το πρωινό τους περιλάμβανε τσάι, βούτυρο φρέσκο, τυρί και συχνά γάλα. Εφ. *Ταχυδρόμος της Έδεσσας*, 1 Μαρτίου 1931, σ. 2. Γ. Χιονίδης, ό.π., σσ. 303-304.

Όραμα της διευθύντριας, που όμως έμεινε απραγματοποίητο ήταν η δημιουργία ειδικού οικήματος[196] που θα εξυπηρετούσε και θα εξασκούσε τις μαθήτριες στις αγροτικές εργασίες, στη πτηνοτροφία και μικρή ζωοκομία, με σκοπό την μόνιμη εγκατάσταση των κοριτσιών στον τόπο τους.

Έτσι το κράτος στο πλαίσιο της αποκέντρωσης της εκπαίδευσης ίδρυε οικοκυρικές σχολές ανά την Ελλάδα, όπως για παράδειγμα «Οικοκυρική Σχολή» στην Καστοριά το 1959. Το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα, μάλιστα, απέστειλε έγγραφο προς τους προέδρους των Κοινοτήτων του Ν. Πέλλας, σύμφωνα με το οποίο εξασφαλιζόταν η δυνατότητα φοίτησης στη σχολή, μαθητριών από τα χωριά του Νομού[197].

2Α.21.2. Οικοκυρική Σχολή Φλώρινας

Η «Οικοκυρική Σχολή» της Φλώρινας ιδρύθηκε από το *Σύλλογο προς διάδοσιν Ελληνικών γραμμάτων* το 1930 και κτίστηκε σε οικόπεδο, που παραχώρησε ο Δήμος της Φλώρινας για το σκοπό αυτό[198].

Τα έξοδα βάρυναν κυρίως τον προϋπολογισμό του Συλλόγου, παρά τις επανειλημμένες άκαρπες προσπάθειές του για κρατική επιχορήγηση από το Υπουργείο Παιδείας, με την αιτιολογία της μη ύπαρξης αδιάθετων ποσών από τα υπόλοιπα διδακτήρια της Φλώρινας, ενώ ο τότε Υπουργός Παιδείας Γεώργιος Παπανδρέου, αναγνώριζε κατά τα

[196] Στο πρώτο πάτωμα ήταν η κουζίνα και η τραπεζαρία, όπου γίνονταν και οι ψυχαγωγικές συγκεντρώσεις. Δίπλα βρισκόταν η αίθουσα Υφαντουργίας, όπου με την επίβλεψη μιας δασκάλας, υφαίνονταν όλα τα οικιακά χωρικά είδη ακόμα και κουβέρτες, με τις οποίες σκεπάζονταν. Σ' αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι η διδασκαλία του μαθήματος της Υφαντουργίας, καθώς και της βαφής της μετάξης πραγματοποιείτο από τρεις μοναχές από το μοναστήρι των Καλαμών. Στο δεύτερο πάτωμα βρίσκονταν οι αίθουσες παραδόσεως των μαθημάτων και της πρακτικής τους εξάσκησης. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε: « … (Στην πρώτη αίθουσα), τα κοριτσάκια καταγίνονταν με χειροτεχνίες, ράβουν διάφορα εργόχειρα … (Στη δεύτερη αίθουσα), γίνεται ένα από τα θεωρητικά μαθήματα, χάρτες, εικόνες για εποπτική διδασκαλία, πάμπολλες σ' αυτή την αίθουσα στρέφονται προ παντός στην αγροτική ζωή …». Στο ισόγειο βρισκόταν το πλυντήριο και μπροστά προς τον γκρεμό ένας μικρός κήπος περιτειχισμένος, ενώ στο τρίτο πάτωμα βρίσκονταν οι κοιτώνες των παιδιών, περιποιημένες και καθαρές. Εφ. *Ταχυδρόμος της Έδεσσας*, 1 Μαρτίου 1931, σ. 2. Εφ. *Νέα Έδεσσα* 10 Οκτωβρίου 1921, σ. 1. Εφ. *Νέα Έδεσσα*, 20 Αυγούστου 1921. Εφ. *Νέα Έδεσσα*, 20 Αυγούστου 1921. Γ. Χιονίδης, ό.π., σ. 302.

[197] Αρχείο Δήμου Σκύδρας 1920-1997, Α.Β.Ε.-61- Α.Ε.Ε. Δημ. 3.1, Φάκ. 35 α/α 35 (2). Εφ. *Ταχυδρόμος της Έδεσσας,* 24 Σεπτεμβρίου 1931.

[198] Σ. Ηλιάδου – Τάχου, «Η Φλώρινα μέσα από το Αρχείο του Δήμου της περιόδου 1912-1936», *Αριστοτέλης*, [Ειδικό Αφιέρωμα στα 83 χρόνια από την απελευθέρωση της Φλώρινας], (Σεπτέμβριος, Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος 1995), τ. 233-234, σ. 99.

άλλα το έργο του Συλλόγου[199]. Δόθηκε όμως επιχορήγηση για την ανέγερση του κτηρίου ύψους τριακοσίων χιλιάδων (300.000) δρχ. από το δήμο και εξαγορά ανταλλάξιμου οικοπέδου από την Εθνική Τράπεζα αντί ποσού 26.645 δρχ., από το Δημοτικό Ταμείο[200]. Η συνολική δαπάνη ανέγερσης του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής ανήλθε σε 2.262.698 δρχ. Μηχανικοί για το έργο της ανέγερσης ήταν οι Σπ. Καλλέργης, Σπουργίτης, Ζωγραφίδης και εργολάβος ο Π. Καμπάς[201].

Ο γενικός γραμματέας του συλλόγου, Δημητριάδης, προκειμένου να καταρτισθεί ο κανονισμός λειτουργίας της σχολής, ενημερώθηκε για το πρόγραμμα της Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης από τον πρόεδρό της Τσάρλς Χάουζ (Charles Haus)[202].

Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της «Οικοκυρικής Σχολής» και του οικοτροφείου, ο *Σύλλογος προς διάδοσιν των Ελληνικών γραμμάτων* επεδίωκε την ανάπτυξη της διάνοιας των τροφίμων της σχολής, τη μόρφωση του χαρακτήρα τους μέσω εθνικής και κοινωνικής διαπαιδαγώγησης. Στους επιδιωκόμενους σκοπούς αναφερόταν επίσης και η μετάδοση όλων των γνώσεων και των δεξιοτήτων σχετικών με την οικογενειακή ζωή, όπως επίσης η έμπνευση αγάπης για εργασία, τάξη και οικονομία. Προκειμένου να υποβοηθηθεί το έργο των ανδρών, παρέχονταν στις τροφίμους της σχολής, βασικές γνώσεις γεωργίας, ώστε οι ίδιες να «καθίστανται κατά το δυνατόν παράγοντες οικονομικοί στην οικογένεια και στην κοινωνία»[203].

Στη Σχολή εγγράφονταν μαθήτριες, απόφοιτες δημοτικού σχολείου, με καλή κατάσταση της υγείας τους, γεγονός που διαπιστωνόταν από τον ιατρό της σχολής[204].

Οι οικότροφες μαθήτριες, που εισάγονταν στη σχολή, στο διάστημα των τριετών σπουδών τους, διδάσκονταν τα εξής μαθήματα: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Αριθμητική και Γεωμετρία, Φυσική και Χημεία, Υγιεινή, Οικιακή Οικονομία και Οικιακά Έργα

---

[199] Έγγραφο του «Συλλόγου προς Διάδοσιν Ελληνικών Γραμμάτων» προς το Υπουργείο Παιδείας με θέμα την επιχορήγηση της Σχολής της Φλώρινας στις 19 Δεκεμβρίου 1930. Έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας στις 20 Ιανουαρίου 1931 με αρνητική απάντηση. Προσωπικό Αρχείο Ευάγγελου Κωφού, Αθήνα.

[200] Σ. Ηλιάδου – Τάχου, ό.π.

[201] Έγγραφο υπ' αρ. Δ5/ 316, Φάκ. ανέγερσης Οικοκυρικής Σχολής. Προσωπικό Αρχείο του Ευάγγελου Κωφού, Αθήνα.

[202] Επιστολή του Γενικού Γραμματέα του Συλλόγου Δημητριάδη, προς την Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης, σχετικά με το πρόγραμμα της Σχολής, στις 24 Φεβρουαρίου 1931.

[203] Άρθρο 1 του κανονισμού της εν Φλωρίνη Οικοκυρικής Σχολής του Συλλόγου προς διάδοσιν των Ελληνικών γραμμάτων, σ.1. Ο κανονισμός εγκρίθηκε με έγγραφο του Συλλόγου αυτού-Σχολή υπ' αρ. 754/580, 3 Δεκεμβρίου 1934. Προσωπικό αρχείο του Ευάγγελου Κωφού, Αθήνα.

[204] Κανονισμός λειτουργίας της Σχολής, ό.π., άρθρο 30, σ. 6/ Προσωπικό αρχείο Ε. Κωφού, Αθήνα. Λ. Βαφειάδης «Ένα φυτώριο γυναικείου αγροτικού πολιτισμού», *Ελληνίς*, Δεκέμβριος 1938, σ. 267.

(πλύσιμο, σιδέρωμα), Οικιακή Λογιστική, Ραπτική και Κοπτική, Χειροτεχνία, Υφαντική και Ταπητουργία, Μαγειρική και Διαιτητική, Βρεφοκομία-Παιδοκομία, Νοσηλευτική – Πρώτες Βοήθειες, Γεωργικά (Βοτανική, Ανθοκομία, Λαχανοκομία, Δενδροκομία, Αμπελουργία), Ζωολογία και Ζωοτεχνία-Πτηνοτροφία – Μελισσοκομία, Γαλακτοκομία-Βουτυροκομία-Τυροκομία, Σχέδιο, Ωδική, Γυμναστική – Χορό – Παιδιαί[205].

Η διδασκαλία της Υγιεινής και της Νοσηλευτικής, των Πρώτων Βοηθειών, της Βρεφοκομίας και της Παιδοκομίας, διδάσκονταν από τη νοσοκόμο της σχολής, η οποία ήταν διπλωματούχος της Σχολής Νοσοκόμων του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού ή του Ευαγγελισμού[206].

Το σχολικό έτος άρχιζε την 15η Σεπτεμβρίου και έληγε την 15η Ιουλίου[207].

Την ανώτατη διοίκηση της σχολής ασκούσε το διοικητικό συμβούλιο του Συλλόγου, το οποίο ήταν υπεύθυνο για την καθολική λειτουργία της σχολής[208].

Την εποπτεία της σχολής ο Σύλλογος ανέθετε σε πενταμελή Εφορεία με ετήσια θητεία από την 1η Οκτωβρίου κάθε έτους[209]. Η Εφορεία, στα πλαίσια της εξάσκησης των εποπτικών καθηκόντων της, είχε την ευθύνη του ελέγχου εκτέλεσης καθηκόντων του προσωπικού και της πιστής εφαρμογής του προγράμματος. Ασκούσε επιπροσθέτως πειθαρχική εξουσία στο προσωπικό, επιβάλλοντας τις αναγκαίες ποινές (άρθρα 46-47) και κατέθετε εισηγήσεις στο Σύλλογο για θέματα, που αφορούσαν τη σχολή και τη λειτουργία της[210].

Εκτός της Εφορείας ο Σύλλογος (άρθρο 9 του κανονισμού λειτουργίας της σχολής) διόριζε Κοσμητεία αποτελούμενη από τρεις έως πέντε κυρίες, οι οποίες διακρίνονταν για τη μόρφωση και τη δραστηριότητά τους. Έργο της Κοσμητείας ήταν η επίβλεψη της τάξης και

---

[205] Κανονισμός λειτουργίας ό.π., άρθρο 32, σ. 7, Προσωπικό αρχείο Ε. Κωφού, Αθήνα. Τα πεπραγμένα του Α΄ εν Αιγύπτω Ελληνικού Διδασκαλικού Συνεδρίου συγκληθέντος πρωτοβουλία της «Ελληνικής Διδασκαλικής Ενώσεως», Αλεξάνδρειας, (Εν Τοσιτσαία Σχολή Αλεξάνδρειας τη 14, 15 και 16 Απριλίου 1931), Αλεξάνδρεια 1931, εισήγηση Αλκμ. Δαμπαλακίδου, σ. 212.

[206] Κανονισμός λειτουργίας, ό.π., άρθρο 23 και 21, σσ. 5, 6. Προσωπικό αρχείο Ε. Κωφού, Αθήνα.

[207] Κανονισμός λειτουργίας ό.π., άρθρο 33, σ. 7. Προσωπικό αρχείο Ε. Κωφού, Αθήνα. Στο άρθρο 35 οριζόταν το ημερήσιο πρόγραμμα των μαθητριών: Έγερση - 6.00-7 00 π.μ./ Επιθεώρηση υπό των Επιμελητριών, Πρόγευμα και Προσευχή - 7.00-7.30/ Υπηρεσίες - 7.30-8.30/ Διδασκαλία - 8.30-12.30/ Γεύμα, υπηρεσίες, διάλειμμα-12.30-2.30 μ.μ./ Διδασκαλία - 2.30-5.30/ Διάλειμμα και Δειλινό -5.30-6.00/ Μελέτη - 6.00-8.00/ Δείπνο και Προσευχή -8.00-8.30/ Υπηρεσίες -8.30-9.30/ Κατάκλιση - 9.30-10.00.

[208] Αυτό διόριζε, μισθοδοτούσε, επέβαλε ποινές και απέλυε το προσωπικό αυτής, όριζε τον αριθμό των φοιτουσών μαθητριών κατά έτος και ήταν υπεύθυνο των δαπανών της σχολής. Κανονισμός λειτουργίας ό.π., άρθρο 2, σ. 1. Προσωπικό αρχείο Ε. Κωφού, Αθήνα.

[209] Άρθρο 3, 4, του κανονισμού λειτουργίας της Σχολής. Προσωπικό αρχείο Ε. Κωφού, Αθήνα.

[210] Ό.π., άρθρο 6, σ. 2.

της εσωτερικής λειτουργίας της Σχολής, ασκώντας επικουρικό έργο στη διευθύντρια της σχολής, υποβάλλοντας τις παρατηρήσεις της στην Εφορεία[211].

Το προσωπικό της πρακτικής σχολής θηλέων διοριζόταν από το Σύλλογο με βάση το Ν. 1329/1918 και αποτελείτο από το διδακτικό προσωπικό και το βοηθητικό προσωπικό. Στο πρώτο ανήκε η διευθύντρια, οι διδασκάλισσες των πρακτικών και θεωρητικών μαθημάτων και άλλοι καθηγητές ή ειδικά πρόσωπα, οι οποίοι προσλαμβάνονταν με μηνιαία αντιμισθία ή αποζημίωση από τις κρατικές σχολές ή άλλες υπηρεσίες της Φλώρινας. Το δε βοηθητικό προσωπικό αποτελούσαν ο θυρωρός, η μαγείρισσα και οι υπηρέτριες[212].

Η διευθύντρια της σχολής επιλεγόταν μεταξύ των αποφοίτων του Διδασκαλείου Οικοκυρικής ή Δημοτικής Εκπαίδευσης ή άλλης σχολής και διοριζόταν σύμφωνα με την κρίση του διοικητικού συμβουλίου του Συλλόγου που αξιολογούσε τα προσόντα και την πείρα της στη διοίκηση[213].

Ως διδασκάλισσες μαθημάτων Οικιακής Οικονομίας διορίζονταν πτυχιούχοι Διδασκαλείου Οικοκυρικής Εκπαιδεύσεως ή Διδασκάλισσες, ενώ θεωρητικών μαθημάτων πτυχιούχοι αναγνωρισμένου Διδασκαλείου Δημοτικής Εκπαίδευσης ή άλλης σχολής, που είχαν κατά την κρίση του διοικητικού συμβουλίου του Συλλόγου τα προσόντα και την ικανότητα διδαχής[214].

2Α.22. ΣΧΟΛΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Από τα μισά του 19ου αιώνα σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες υπήρχαν γεωργικές σχολές θηλέων, αλλά ουδεμία στην Ελλάδα.

Το Δεκέμβριο του 1896, πραγματοποιήθηκε μία προσπάθεια εισαγωγής και επέκτασης της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, με την υποβολή μακροσκελούς έκθεσης, από την Σεβαστή Καλλισπέρη, διπλωματούχο της Σορβόννης, επιθεωρήτρια των δημοτικών σχολείων θηλέων η οποία είχε διατελέσει και επόπτρια της γυναικείας εκπαίδευσης. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, προτεινόταν η σύσταση γυναικείων σχολών τεχνών εκεί, όπου υπήρχαν γεωργικές σχολές ανδρών (Γεωργική Σχολή της Αθήνας, Κασσαβέτειος και Τριανταφυλλίδειος Γεωργική Σχολή Αϊδινίου, Γεωργική Σχολή της Τίρυνθας μετά την

[211] Ό.π., άρθρο 9 και 10, σ. 3.
[212] Ό.π., άρθρο 12, σ. 3.
[213] Ό.π., άρθρο 13, σ. 3.
[214] Ό.π., άρθρο 14 και 15, σ. 3.

ανασύστασή της, ενώ το 1899 ιδρύθηκε η Γεωργική Σχολή[215]). Το προσωπικό δε των τελευταίων αντί μιας αμοιβής θα αναλάμβαναν τη διδασκαλία των αναγκαίων μαθημάτων στις γυναικείες σχολές. Το κράτος θα μπορούσε να ιδρύσει αυτές τις γυναικείες σχολές σε γυναικεία μοναστήρια, που βρίσκονται κοντά στις γεωργικές σχολές. Υποδεικνύει δε την «Αγία Μονή» Ναυπλίου, γυναικεία μονή, που βρίσκονταν κοντά στη γεωργική σχολή της Τίρυνθας, και απείχε μισή ώρα από το Ναύπλιο. Στα υπόλοιπα γυναικεία μοναστήρια των γυναικών που βρίσκονται μακριά από γεωργική σχολή, η Σ. Καλλισπέρη πρότεινε να νομοθετηθεί η ίδρυση μαθητικών κέντρων γραμμάτων και γυναικείων έργων, τα οποία μαζί θα διδάσκουν οι διδασκάλισσες, που έχουν καταρτισθεί στις σχολές, τις κοπέλες των αγροτικών πληθυσμών[216].

Το ίδιο έτος, ο Σπύρος Χασιώτης[217], φίλος της γεωργικής οικογένειας της χώρας μας, τόνισε την αναγκαιότητα της γεωργικής-αγροτικής εκπαίδευσης για τις γυναίκες. Δεδομένου ότι οι γυναίκες των χωριών και των κωμοπόλεων της Ελλάδος ασχολούνταν ως βοηθοί των ανδρών, σε γεωργικά έργα και σε ποιμενικά, τόσο στους αγρούς, τους κήπους, τα αλώνια, τα ποιμνιοστάσια, τους αμπελώνες, τους ελαιώνες, τους λαχανόκηπους, όσο και στα αγροτικά έργα του οίκου, όπως στη σηροτροφία, ανθοκομία, ορνιθοτροφία, μελισσοκομία, στη διατήρηση τυριών, βουτύρων κ.λπ. ήταν αναγκαία η εκπαίδευσή τους, ώστε η εργασία τους να αποτελέσει σπουδαίο παράγοντα αγροτικού πλούτου και Οικιακής Οικονομίας. Αρκεί να σημειώσουμε ότι στο Βέλγιο λειτουργούσαν, το 1901, δέκα (10) γυναικείες γεωργικές σχολές μέσες και ανώτερες[218].

Η έλλειψη κατώτερης γεωργικής εκπαίδευσης είχε επισημανθεί το 1912, με την έκθεση του Ναπ (Knappe) προς το Υπουργείο. Αντίθετα η αποφοίτηση νέων με ακαδημαϊκή κατάρτιση υπερτερούσε έναντι της εκπαίδευσης νέων στα κατώτερα τμήματα, λόγω της

---

[215] Λ. Καλλιβρετάκης, *Η δυναμική του αγροτικού εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα, Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας* Αθήνα 1990, σσ. 152-154, 160.

[216] Σεβ. Καλλισπέρη, «Περί μεταρρυθμίσεως του γυναικείου εκπαιδευτικού συστήματος», *Οικογένεια*, 2, 11 Ιανουαρίου 1897, σσ.10-11 και 4 / 25 Ιανουαρίου 1897, σ. 26, και 6 / 8 Φεβρουαρίου 1897 σσ.42-43, 7 / 15 Φεβρουαρίου 1897 σσ. 50-51, και 8 / 22 Φεβρουαρίου 1897 σσ.58-59. Δ. Ζωγράφος, *Ιστορία της παρ' ημίν γεωργικής εκπαιδεύσεως, 1887-1919,* τ. Β΄, Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα 1937, σ. 71.

[217] Ο Σπύρος Χασιώτης υπήρξε ο πρωταγωνιστής της ίδρυσης της Ανωτέρας Γεωπονικής Σχολής στην Αθήνα το 1920, ενώ νωρίτερα το 1894 είχε αναλάβει τη διεύθυνση της ανασυσταθείσης Σχολής της Τίρυνθας. Είχε βέβαια προηγηθεί η ίδρυση του Υπουργείου Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, του οποίου πρώτος υπουργός υπήρξε ο Εμμανουήλ Μπενάκης. Λ. Καλλιβρετάκης, *Η δυναμική του αγροτικού εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα, Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας,* Αθήνα 1990, σ. 154. Δημαράς Αλέξης, «Η εκπαίδευση 1909-1922 – Το Παρθεναγωγείο στο Βόλο», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1720-2000*, τ. 6, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, σ.163.

[218] Δ. Ζωγράφος, *Ιστορία της παρ' ημίν γεωργικής εκπαιδεύσεως 1887-1919,* τ. Β΄, Αθήνα 1937, σσ. 126-127.

τριετούς φοίτησης στα τελευταία και της αδυναμίας των γονέων χωρικών να στερηθούν από τις αγροτικές εργασίες τα παιδιά τους[219]. Η πρότασή του για αποκέντρωση της κατώτερης εκπαίδευσης με τη δημιουργία δικτύου τοπικών σχολείων, σε κάθε νομό της χώρας, αποφασίστηκε το Σεπτέμβριο του 1914, οπότε η κυβέρνηση Βενιζέλου εξέδωσε το σχετικό βασιλικό διάταγμα[220].

Λίγο μετά την είσοδο του 20ού αιώνα, ο Ν. 3600/5-7-1928, «Περί γεωργικής εκπαίδευσης», και οι διατάξεις των άρθρων 3 και 6 μετά από πρόταση του Υπουργού Γεωργίας, παρείχαν τη δυνατότητα σύστασης γεωργικού σχολείου στοιχειώδους εκπαίδευσης σε κάθε δημοτικό σχολείο, το οποίο ονομαζόταν «Κυριακό Γεωργικό Σχολείο», με σκοπό τη διάδοση στοιχειωδών γεωργικών γνώσεων[221].

Για παράδειγμα, στο Ν. Δράμας είχαν συσταθεί πέντε (5) γεωργικά σχολεία από το 1928-1932.

Στις αγροτικές περιοχές, που αιτούνταν τη σύσταση ενός τέτοιου σχολείου, στέλνονταν δάσκαλοι ή δασκάλες στα γεωργικά φροντιστήρια[222], ώστε να διδάξουν στα Κυριακά Γεωργικά Σχολεία. Σ' αυτά μπορούσαν να διδάξουν δάσκαλοι πτυχιούχοι Γεωργικού Φροντιστηρίου και πτυχιούχοι Γεωργικής Σχολής ή Αγροτικού Οικοτροφείου. Πολλές φορές τα Κυριακά Γεωργικά Σχολεία ιδρύονταν σε κοινότητες, οι οποίες μπορούσαν να μισθοδοτούν δικό τους γεωπόνο. Στα Κυριακά Γεωργικά Σχολεία φοιτούσαν αγόρια και κορίτσια. Υπήρχε όμως η δυνατότητα σύστασης ειδικού τμήματος γυναικείας στοιχειώδους εκπαίδευσης, στο οποίο οι μαθήτριες διδάσκονταν γεωργικά μαθήματα, που συνάδουν περισσότερο στα γυναικεία έργα, όπως π.χ. Σηροτροφία, Μελισσοκομία, Ορνιθοτροφία, Υγιεινή και Οικοκυρικά μαθήματα.

---

[219] Λ. Καλλιβρετάκης, *Η δυναμική του αγροτικού εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα,* Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας, Αθήνα 1990, σ. 161.

[220] Φ.Ε.Κ. 42/22-2-1918, Νόμος 301/30-9-1914 «Περί συστάσεως πρακτικών γεωργικών σχολών».

[221] Χρ. Παπάζογλου, *Η παιδεία στη Δράμα και την περιοχή της 1800-2002,* Δράμα 2003, σ. 76.

[222] Στην Ανώτερη Γεωπονική Σχολή Αθηνών και Θεσσαλονίκης ή σε ισότιμες Γεωργικές Σχολές, ιδρύονταν Γεωργικά Φροντιστήρια για τη γεωργική εκπαίδευση των εν ενεργεία δασκάλων, ώστε αυτοί με τη σειρά τους να χρησιμεύσουν ως δάσκαλοι στα Κυριακά Γεωργικά Σχολεία. Η επιλογή των δασκάλων, που θα αποκτούσαν το πιστοποιητικό, ώστε να διδάξουν στα Κεντρικά Γεωργικά Σχολεία, γινόταν από το Υπουργείο Παιδείας. Έτσι για το Ν. Δράμας με εγκύκλιες διαταγές του ΥΠ.Ε.Π.Θ. 46010/1927 και 26619/1928, είχαν εκπαιδευτεί δάσκαλοι της περιοχής στα Γεωργικά Φροντιστήρια. Επίσης αναφέρεται στην ιστορική έκθεση του δημοτικού σχολείου Μεγαλόκαμπου στις 20 Μαρτίου 1953, δάσκαλος, ο οποίος είχε επιμορφωθεί σε Γεωργικό Φροντιστήριο της Κρήτης κατά το σχολικό έτος 1933-34. Οι δάσκαλοι, που μετεκπαιδεύονταν στα Γεωργικά Φροντιστήρια, κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους τελούσαν σε εκπαιδευτική άδεια με πλήρεις αποδοχές.

Η εκπαίδευση των αγροτόπαιδων στα Κυριακά Γεωργικά Σχολεία συνέβαλε στη διάδοση γνώσεων, σχετικών με την Λαχανοκομία, Πτηνοτροφία, Μελισσοκομία, Κονικλοτροφία κ.λπ. Έτσι οι καλλιέργειες της περιοχής αποκτούσαν ποιότητα και είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του εισοδήματος των παραγωγών, κυρίως των ορεινών περιοχών.

Η συμβολή των Κυριακών Γεωργικών Σχολείων ήταν σημαντική με αποτέλεσμα κατά περιοχές να ιδρύονται αγροτικά γεωργικά σχολεία, με σκοπό την εξύψωση της γεωργικής εργασίας, υπό την καθοδήγηση ειδικών. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το *Αναγνωστοπούλειο Γεωργικό Σχολείο,* που λειτουργούσε στην Κόνιτσα της Ηπείρου[223].

Η διδασκαλία πραγματοποιούνταν τις Κυριακές και τις υπόλοιπες μη εργάσιμες ημέρες για τέσσερις τουλάχιστον ώρες την ημέρα. Φοιτούσαν υποχρεωτικά απόφοιτοι δημοτικού σχολείου, εκτός αν αυτοί συνέχιζαν τη φοίτησή τους σε άλλα σχολεία ή ακολουθούσαν άλλα επαγγέλματα, άσχετα με τη γεωργία ή είχαν υπερβεί το δέκατο τέταρτο έτος ηλικίας. Η διάρκεια φοίτησης οριζόταν με υπουργική απόφαση και κυμαινόταν από δύο έως τέσσερα εξάμηνα. Τα βιβλία των γεωργικών μαθημάτων, που διδάσκονταν, εκδίδονταν από το Υπουργείο Γεωργίας.

Η μετεκπαίδευση των δασκάλων στα Γεωργικά Φροντιστήρια και η ίδρυση Κυριακών Γεωργικών Σχολείων συνέβαλαν στην ανάπτυξη του θεσμού του Σχολικού Κήπου, καθώς και της οικιακής οικονομίας. Στους σχολικούς κήπους καλλιεργούνταν λαχανικά και δέντρα. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 3600/5-7-1928, κάθε ιδρυόμενος Σχολικός Κήπος έπρεπε να πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ώστε οι μαθητές με την καθοδήγηση των δασκάλων τους να αναπτύσσουν πνεύμα συνεργασίας, να αποκτούν γνώσεις βοτανικής και να ασκούνται στην ανάπτυξη πνευματικής ανεξαρτησίας.

Μετά το τέλος της βουλγαρικής κατοχής (1941-44), οι διευθυντές και το διδακτικό προσωπικό του Ν. Δράμας, κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια για την επαναλειτουργία τους, αλλά κατάφεραν ελάχιστα. Σήμερα στο Ν. Δράμας οι Σχολικοί κήποι λειτουργούν υποτυπωδώς[224].

«Ο Επιθεωρητής εισηγείται ότι η Μακεδονική Εκπαιδευτική Εταιρεία, εξεδήλωσε την επιθυμία να συσταθώσι δύο Πρακτικές Σχολές Θηλέων εν τη Περιφερεία Δράμας, μία στο Κάτω Νευροκόπι και μία στη Χωριστή, όπου τα διδακτήρια είναι εξησφαλισμένα εκ των προτέρων και μεγίστη η ωφέλεια, ην θα προσφέρωσι ενταύθα αι Σχολαί αύται. Διο

[223] Εφ. *Ταχυδρόμος της Έδεσσας,* 26 Οκτωβρίου 1930, σ. 3.
[224] Χρ. Παπάζογλου, ό.π., σσ. 74-79.

παρακαλεί το Συμβούλιο όπως γνωμοδοτούν προτείνει την ίδρυσιν των δυο αυτών Σχολών, αίτινες θα υποστηριχθώσι ουκ ολίγον υπό της Μ.Ε.Ε. και αίτινες θα λειτουργήσωσι κατά Νόμον 1242β άρθρα 23 και 24. Το Συμβούλιο γνωμοδοτεί να ιδρυθεί μία Πρακτική Σχολή Θηλέων εις Κάτω Νευροκόπι και μία εις Χωριστήν για τους ανωτέρω λόγους (Πράξη 110/12-12-1927).

Ο Επιθεωρητής κάμνει προς το Συμβούλιον Υπόμνημα της υπ' αρ. 110/12-121927 απόφασης του Εποπτικού Συμβουλίου Δράμας περί ιδρύσεως Πρακτικών Σχολών Θηλέων εν Χωριστή και εν Κάτω Νευροκοπίω (Πράξη 117/30-6-1928)»[225].

Σύμφωνα όμως με τις προσωπικές απόψεις του Χρίστου Μ. Παπάζογλου, κατόπιν προσωπικής του έρευνας, μας αναφέρει ότι δεν γνωρίζουμε αν, στη Χωριστή και το Κάτω Νευροκόπι, λειτούργησαν τελικά οι προαναφερόμενες σχολές.

Λειτούργησαν όμως στα Εκπαιδευτήρια μαζί με το δημοτικό σχολείο θηλέων και «Βιοτεχνία μετά Οικοκυρικής»[226].

Το Υπουργείο Γεωργίας σε συνεργασία με την Διεύθυνση Γεωργίας και τροφών της Αμερικάνικης Αποστολής το 1950, ψήφισε τον Αναγκαστικό Νόμο 1547, ο οποίος συμπληρώθηκε με τον Ν. 1643 σύμφωνα με τον οποίο εγκρίθηκε η ίδρυση Διεύθυνσης Γεωργικών Εφαρμογών και Εκπαίδευσης. Ο σκοπός της ίδρυσης ήταν η εκπαίδευση της αγροτικής οικογένειας, η οποία βασιζόταν στις τοπικές ανάγκες. Οι γεωπόνοι Γεωργικών Εφαρμογών καθοδηγούσαν τους αγρότες, σχετικά με τους τρόπους βελτίωσης του εισοδήματός τους. Η υπάλληλος Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, εφαρμόζοντας ένα εκτεταμένο εκπολιτιστικό και εκπαιδευτικό πρόγραμμα, καθοδηγούσε τις αγρότισσες. Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού οι αγρότισσες διδάσκονταν ένα κύκλο γνώσεων, όπως η Διαιτητική, η Διατροφή και φροντίδα του παιδιού, η Διατήρηση των Τροφών, η Κατασκευή Ενδυμάτων, η Οικιακή Ορνιθοτροφία, η Λαχανοκομία, η Υγιεινή του Σπιτιού, η Καλή Διαχείριση του Οικογενειακού Εισοδήματος κ.ά.[227].

Το κράτος με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1959, προέβλεπε την ίδρυση γυμνασίων οικιακής οικονομίας, αλλά αυτά καταργήθηκαν το 1964[228].

---

[225] Προσωπικό Αρχείο του Χρ. Παπάζογλου, Δράμα.
[226] Θεόφιλος Αθανασιάδης, «Οικονομική κατάσταση του Νομού Δράμας 1927», Θ. Κυριαζόπουλος & Πεντζίκης, Δράμα, 1928, σ. 24.
[227] Ο. Κοκκέβη, «Σχολαί Οικοκυρικαί», ό.π., σ. 188.
[228] Ν. Δενδρινού – Αντωνακάκη, «Επαγγελματική Εκπαίδευσις Θηλέων», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, ό.π., σ. 581.

Αγροτικές Μεταβατικές Οικοκυρικές Σχολές (Α.Μ.Ο.Σ.)

Η εκπαίδευση στην αγροτική Οικιακή Οικονομία, πλην της διδασκαλίας των οικιακών καθηκόντων και των γυναικείων τεχνών, παρείχε στις αγρότισσες πρακτικές γεωργικές γνώσεις. Πρόδρομος της εκπαίδευσης αυτής θεωρείται η συγγραφέας και δημοσιογράφος Καλλιρρόη Παρρέν, η οποία συνέβαλε με την ίδρυση της πρώτης «Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής» στην Ελλάδα και την εισαγωγή στην καλύτερη οργάνωση του αγροτικού νοικοκυριού, στη βελτίωση και αύξηση του εισοδήματος των αγροτικών οικογενειών[229].

Η Διεύθυνση Δημόσιας Αντιλήψεως- Υπηρεσία Αγαθοεργών Ιδρυμάτων- του Υπουργείου Εθνικής Πρόνοιας στις 25 Ιουλίου 1941, εξέδωσε τον κανονισμό των Εθνικών Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών[230]. Σκοπός τους ήταν η τόνωση του θρησκευτικού και εθνικού φρονήματος των μαθητριών, που φοιτούσαν σ' αυτές, καθώς και η παροχή στοιχειωδών γνώσεων Υγιεινής και γεωργίας και η άσκησή τους σε οικιακά έργα και οικοτεχνίες, ώστε να συμβάλουν στην οικονομική ανάκαμψη των οικογενειών τους[231].

Με τη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας επιδιωκόταν η θεωρητική και πρακτική άσκηση των μαθητριών στο νοικοκυριό, δηλαδή την καθαριότητα, την τάξη, τη γενικότερη επιμέλεια και διακόσμηση του σπιτιού, το μαγείρεμα, το πλύσιμο, το σιδέρωμα κ.ά., κατά τρόπον, ώστε να λαμβάνεται υπόψη η οικονομική κατάσταση της αγροτικής οικογένειας. Ιδιαίτερα η διδασκαλία της Μαγειρικής πραγματοποιείτο με την προσωπική ενασχόληση των μαθητριών στην παρασκευή του συσσιτίου της σχολής και στην παρασκευή γλυκισμάτων και συντηρημένων τροφών[232].

Η διδασκαλία της Οικοτεχνίας (Ραπτικής, Χειροτεχνίας, Υφαντουργίας, Ταπητουργίας) σκοπό είχε την κατάρτιση των μαθητριών σε τέχνες, που προσαρμόζονταν στην αγροτική ζωή. Έτσι, όταν δεν θα ασχολούνταν με τις οικιακές και αγροτικές ασχολίες, επιδίδονταν σε

---

[229] Ε. Γεωργιτσογιάννη, «Η Αγροτική Μεταβατική Οικοκυρική Σχολή Κυθήρων- Η συμβολή της στον πολιτισμό και στην ανάπτυξη του νησιού», Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Κυθηραϊκών Μελετών, επιμ. Γ. Λεοντσίνης, τ. Δ, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000, σ. 58.

[230] Φ.Ε.Κ. 237/3-8-1940, «Περί ιδρύσεως Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών», παρ.1 του άρθρου 14 του υπ' αρ.2470/1940 Αναγκαστικού Νόμου. Απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Πρόνοιας με αρ. 61644/25-7-1941. Νομοθετικό διάταγμα στις 24-6-1941 «Περί καταργήσεως Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας *Ε.Ο.Ν.*».

[231] Κανονισμός Αγροτικών Μεταβατικών Σχολών, Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας, Αθήνα 1943, άρθρο 1, σ. 7. Κανονισμοί λειτουργίας αναζητήθηκαν και βρέθηκαν στα Γ.Α.Κ. Ηρακλείου Κρήτης και μετά από επιτόπια έρευνα στο Λεωνίδιο Κυνουρίας, όπου τα αρχεία των Α.Μ.Ο.Σ. της περιοχής βρίσκονται σε δημόσιο νηπιαγωγείο.

[232] Κανονισμός Αγροτικών Μεταβατικών Σχολών, ό.π., άρθρο 6, σ. 9.

μία από αυτές τις τέχνες, είτε για να καλύψουν οικογενειακές ανάγκες (εργόχειρα, ραπτική, υφαντική), είτε για να κατασκευάζουν εργόχειρα, όπως υφαντά και τάπητες και τα οποία είχαν αγοραστική αξία[233]. Για το λόγο αυτό παρατηρείται στο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα, όπως αυτό αναγράφεται παρακάτω, αύξηση των ωρών διδασκαλίας αυτών των μαθημάτων.

Οι μαθήτριες διδάσκονταν στοιχεία γεωργίας, τα οποία εφάρμοζαν σε μικρό αγρόκτημα των σχολών ή στα δικά τους κτήματα, ασκούμενες στην Ανθοκομία, Λαχανοκομία, Δενδροκομία, Αμπελουργία, Πτηνοτροφία, Σηροτροφία, Μελισσοκομία, Κτηνοτροφία, Γαλακτοκομία και Αιθέρια Έλαια[234].

Η διδασκαλία της Υγιεινής και της Βρεφοκομίας παρείχε στις μαθήτριες τις απαιτούμενες γνώσεις ατομικής και γενικής υγιεινής, ασθενειών, μικροβίων, πρώτων βοηθειών, βρεφοκομίας και παιδοκομίας[235].

Η εθνική διαπαιδαγώγηση των μαθητριών επιτυγχανόταν με τη διδασκαλία της εθνικής αγωγής και Ιστορίας, καθώς και με την ανάγνωση βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων, τα οποία δανείζονταν από τη μαθητική βιβλιοθήκη της σχολής.

Η διδασκαλία και παράσταση των Ελληνικών Πατριωτικών Δραμάτων και αρχαίων σε μετάφραση, συντελούσε στην εθνική διαπαιδαγώγηση των μαθητριών. Τον ίδιο σκοπό, επίσης, επεδίωκαν η διδασκαλία της Ωδικής και του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού και η απαγγελία Ελληνικών Ποιημάτων εθνικού περιεχομένου, η άσκηση στη Γυμναστική και η διδασκαλία Ελληνικών χορών και τέλος οι εκδρομές στην πρωτεύουσα και σε πόλεις ή χώρους συνδεδεμένους με την Ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου[236].

Η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών συντελούσε στη θρησκευτική διαπαιδαγώγηση των μαθητριών, σύμφωνα με την Ορθόδοξο Ελληνική Εκκλησία, όπως επίσης και η παρακολούθηση, με συνοδεία προσωπικού, του κηρύγματος των περιοδευόντων ιεροκηρύκων, των θείων λειτουργιών τις Κυριακές και τις γιορτές, του Εσπερινού την εβδομάδα της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, τις Παρασκευές των Χαιρετισμών, των Λειτουργιών και Ακολουθιών της Μεγάλης Εβδομάδας, των παρακλήσεων του Δεκαπενταύγουστου και τέλος η συμμετοχή τους στις Εκκλησιαστικές χορωδίες[237].

[233] Ό.π., άρθρο 7, σ. 9.
[234] Ό.π., άρθρο 5, σ. 8.
[235] Ό.π., άρθρο 4, σ. 8
[236] Ό.π., άρθρο 3, σ. 8.
[237] Ό.π., άρθρο 2, σ. 7-8.

Το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων κατά έτος περιγράφεται στο Β' μέρος του Κανονισμού και στο άρθρο 8, όπως στον πίνακα που ακολουθεί:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	***ΕΤΟΣ\Α΄***	***ΕΤΟΣ\Β΄***	***ΕΤΟΣ\Γ΄***
Θρησκευτικά	*1 ώρα*	*1*	*1*
Ελληνικά	*1*	*1*	*1*
Εθνική Αγωγή – Ιστορία	*2*	*2*	*2*
Αριθμητική – Γεωμετρία	*2*	*-*	*-*
Ωδική	*2*	*2*	*2*
Γυμναστική	*2*	*2*	*2*
Οικιακή Οικονομία	*3*	*2*	*2*
Γεωργικά	*2*	*2*	*2*
Κοπτική – Ραπτική –Χειροτεχνία	*12*	*8*	*5*
Μαγειρική – Πλυντική- Σιδέρωμα	*8*	*8*	*4*
Φυσική Ιστορία	*-*	*2*	*-*
Υφαντουργία- Ταπητουργία	*-*	*8*	*12*
Φυσική Πειραματική-Χημεία	*-*	*-*	*2*
Στοιχεία Υγιεινής / Βρεφοκομίας	*-*	*-*	*2*
Σύνολο μαθημάτων	10	11	12
Σύνολο ωρών / βδομάδα	35	38	37

Πίνακας 2.11. Το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα των Εθνικών Αγροτικών Μεταβατικών Σχολών.
ΠΗΓΗ: Κανονισμός Αγροτικών Μεταβατικών Σχολών, Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας, Αθήνα 1943, άρθρο 1, σ. 7.

Σύμφωνα με το παραπάνω πρόγραμμα, οι ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως για το μάθημα των Θρησκευτικών, των Ελληνικών, της Εθνικής Αγωγής – Ιστορίας, της Ωδικής, της Γυμναστικής ήταν ίδιες και στα τρία έτη.

Το μάθημα της Αριθμητικής – Γεωμετρίας διδασκόταν μόνο στο πρώτο έτος, ενώ αντικαθίστατο με το μάθημα της Φυσικής Ιστορίας στο δεύτερο έτος και το μάθημα της Φυσικής Πειραματικής- Χημείας στο τρίτο έτος.

Στο δεύτερο και στο τρίτο έτος διδασκόταν το μάθημα της Υφαντουργίας, ενώ στο τρίτο έτος το μάθημα της Υγιεινής και Βρεφοκομίας.

Τα μαθήματα των Θρησκευτικών, Ελληνικών, Αριθμητικής-Γεωμετρίας, Φυσικής, Εθνικής Αγωγής και Ιστορίας διδάσκονταν από δημοδιδάσκαλο[238], ενώ το μάθημα της Υγιεινής και Βρεφοκομίας του τρίτου έτους διδασκόταν από ιατρό[239].

Η διευθύντρια της σχολής δίδασκε το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, διηύθυνε και καθοδηγούσε τις μαθήτριες στις ασκήσεις των οικιακών έργων (Μαγειρική, Διαιτητική, Πλυντική και σιδηρωτική). Επίσης δίδασκε την Ωδική, Ελληνικούς Χορούς, Απαγγελία Ποιημάτων, Κωμωδίες, Δράματα και τη Γυμναστική.

Τα υπόλοιπα μαθήματα διδάσκονταν από διδασκάλισσες τέχνης[240].

Σημαντικό μέρος του ωρολογίου προγράμματος κατείχαν πρώτα τα μαθήματα της Χειροτεχνίας- Ραπτικής και κατόπιν της Μαγειρικής – Πλυντικής – Σιδερώματος για το πρώτο έτος και ακολουθούσε το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας και με τη σειρά τα υπόλοιπα μαθήματα. Επίσης αθροιστικά ο αριθμός των ωρών των μαθημάτων της Κοπτικής – Ραπτικής – Χειροτεχνίας ήταν ίσος με τον αριθμό των ωρών των μαθημάτων της Οικιακής Οικονομίας, Γεωργίας, και Μαγειρικής – Πλυντικής – Σιδερώματος, γεγονός που αναδεικνύει τη σημαντική θέση, που κατείχε η εκμάθηση γενικότερα των οικιακών έργων, με βάση το σκοπό της ίδρυσης αυτών των σχολών.

Στο δεύτερο έτος τα μαθήματα της Κοπτικής – Ραπτικής – Χειροτεχνίας, Μαγειρικής – Πλυντικής – Σιδερώματος και της Υφαντουργίας- Ταπητουργίας κατείχαν ισότιμη θέση σε σχέση με τον αριθμό των ωρών των υπολοίπων μαθημάτων του έτους, ενώ ακολουθούσαν τα υπόλοιπα.

Για το τρίτο έτος η Υφαντουργία – Ταπητουργία καταλάμβανε ισότιμη θέση σε σχέση με τον αριθμό των ωρών των μαθημάτων της Κοπτικής – Ραπτικής – Χειροτεχνίας, Οικιακής Οικονομίας, Μαγειρικής – Πλυντικής – Σιδερώματος.

Ο συνολικός αριθμός ωρών των μαθημάτων των Θρησκευτικών, Ελληνικών, Εθνικής Αγωγής- Ιστορίας, Αριθμητικής –Γεωμετρίας, Ωδικής, Γυμναστικής, Φυσικής Πειραματικής-Χημείας, Φυσικής Ιστορίας κατείχε ισάξια θέση και στα τρία έτη (10 ώρες / βδομάδα).

[238] Ό.π., άρθρο 22, σ. 22
[239] Ό.π., άρθρο 23, σσ. 22-23.
[240] Ό.π., άρθρο 20 και 21 σσ. 20-23.

Γενικότερα όμως βαρύνουσα σημασία είχαν τα πρακτικά μαθήματα σε σχέση με τα θεωρητικά.

Περιεχόμενο των μαθημάτων[241]

Το περιεχόμενο του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο πρώτο έτος περιλάμβανε στοιχεία κατοικίας, στο δεύτερο έτος στοιχεία διακόσμησης, επίπλωσης και οικιακών εργασιών, ενώ στο τρίτο έτος στοιχεία, που αφορούσαν στη διαχείριση των οικονομικών και στη σημασία της οικογένειας.

Το περιεχόμενο του μαθήματος της Γεωργίας κατατασσόταν ως εξής στα τρία έτη :στο πρώτο έτος εξετάζονταν στοιχεία γενικής Γεωργίας, Λαχανοκομίας και Ανθοκομίας, στο δεύτερο έτος Δενδροκομίας, Αμπελουργίας, Πτηνοτροφίας και Κονικλοτροφίας, και στο τρίτο έτος Μελισσοτροφίας, Σηροτροφίας, Κτηνοτροφίας και Γεωργικής Βιομηχανίας.

Το μάθημα της Κοπτικής- Ραπτικής – Χειροτεχνίας του πρώτου έτους αφορούσε σε προκαταρκτικές εργασίες για την κατασκευή ενδυμάτων, μελέτη, χρήση και συντήρηση της ραπτομηχανής, κατασκευή βρεφικών ενδυμάτων και τρόποι πλεξίματος με βελονάκι και βελόνα. Στο δεύτερο έτος περιλαμβάνονταν οι αρχές κοπτικής και κατασκευής παιδικών ενδυμάτων, πλέξιμο παιδικών ενδυμάτων και οικιακός ιματισμός. Στο τρίτο έτος ενδύματα ενηλίκων, εκτέλεση πατρόν, ραφή εσωρούχων, μεταποίηση ενδυμάτων, συντήρηση ενδυμασίας, στοιχεία υφασματολογίας, εκλογή ενδυμασίας, ιστορική εξέλιξη ενδυμασίας.

Το μάθημα της Υφαντουργίας- Ταπητουργίας εξέταζε στο δεύτερο έτος στοιχεία υφαντικής, και τεχνολογίας αργαλειού, προκαταρκτικές εργασίες ύφανσης βαμβακερών υφασμάτων και τάπητος, καθώς και την ύφανση αντικειμένων οικιακής χρήσης και την καλαισθησία της ύφανσης τάπητος. Στο τρίτο έτος πραγματοποιείτο η ύφανση βαμβακερών υφασμάτων, μάλλινων και μεταξωτών, φυσικές και χημικές βαφές και στοιχειώδη μαθήματα για την τήρηση βιβλίου υλικών και υπολογισμού του κόστους υλικών και εργατικών. Επίσης γινόταν ύφανση τάπητος με σχέδιο και η διδασκαλία παλαιού και νέου κόμβου.

Τέλος το μάθημα της Μαγειρικής – Διαιτητικής – Τροφογνωσίας, στο πρώτο έτος περιλάμβανε Τροφογνωσία και Μαγειρική και στο δεύτερο έτος Διαιτητική, ενώ στο τρίτο έτος

[241] Απόφαση υπ' αρ. 87539/17-10-1941, των Υπουργείων Εθνικής Πρόνοιας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Εθνικής Παιδείας με θέμα «Αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων των Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών», σσ. 35-47.

έχουμε επανάληψη της Διαιτητικής του δεύτερου έτους, διαιτολόγια για κάθε ηλικία και παρασκευή διαφόρων ειδών γλυκών, ψωμιού και τυροκομικών.

Το μάθημα της Πλυντικής και Σιδερώματος ήταν κοινό και για τα τρία έτη σπουδών και περιλάμβανε τρόπους πλύσης, καθαρισμού διαφόρων ειδών υφασμάτων, σιδέρωμα αυτών, καθαρισμός και διατήρηση δερμάτινων ειδών, μάλλινων ενδυμάτων, ταπήτων και γουναρικών.

Σε έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών αναγράφονται οι Αγροτικές Μεταβατικές Οικοκυρικές Σχολές, που λειτουργούσαν το 1973, στην Ελλάδα :[242]

Αξιούπολης	Δημητσάνης	Μυλοποτάμου 243	Παραμυθιάς
Αμφιλοχίας	Ηγουμενίτσης	Μοιρών Ηρακλείου Κρήτης	Πρώτης Σερρών
Ανδρούσης	Ηρακλείας	Μπενιτσών	Πύλης
Αιγινίου	Θέρμου	Μαζακαριάς	Πέτα
Βασιλικού	Καρυταίνης	Ναυπάκτου	Ροδαυγής
Γουμενίσσης	Καστελλίου	Νεμέας	Ροδόπολης
Γραμμένου	Κατσικάς	Ν.Ζίχνης	Σιδηροκάστρου
Γαλαξιδίου	Κ.Ασιτών	Νιγρίτης	Σπηλίου
Δελβινακίου	Λιάς	Ξυνού Νερού	Ρεθύμνης
Διδυμοτείχου	Λεωνιδίου	Πάργας	Σκουλικάδου
Δεσκάτης	Λιτοχώρου		Φιλιατών
Δομοκού	Μεγ.Χωριού		Χρυσουπόλεως

Πίνακας 2.12. Κατάλογος των Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών που λειτουργούσαν το 1973.

ΠΗΓΗ: Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών-Γενική Γραμματεία-Διεύθυνσις Διαφ. Δημ. και Δημοσίων Σχέσεων υπ' αρ. Ζ4/5035/13-11-1973, σχετικά με την ματαίωση προγραμματισθείσης έκθεσης Έργων Χειροτεχνίας λόγω μη προσελεύσεως ειδικού προς διοργάνωσιν ταύτης.

[242] Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών-Γενική Γραμματεία- Διεύθυνσις Διαφ. Δημ. και Δημοσίων Σχέσεων υπ' αρ. Ζ4/5035/13-11-1973, σχετικά με την ματαίωση προγραμματισθείσης έκθεσης Έργων Χειροτεχνίας, λόγω μη προσελεύσεως ειδικού προς διοργάνωσιν ταύτης.

[243] Η Σχολή Α.Μ.Ο.Σ. του Μυλοποτάμου Κυθήρων ιδρύθηκε το 1945, με πρώτη έδρα το χωριό Καρβουνάδες. Λόγω αύξησης του αριθμού των μαθητριών και ανεπάρκειας κοιτώνων η Σχολή ενοικιάζει και επιπλέον αίθουσα. Το 1957, ο Μητροπολίτης Κυθήρων Μελέτιος Γαλανόπουλος, πρόεδρος της διοικητικής επιτροπής της σχολής, προτείνει και τελικά μεταφέρεται η σχολή στη χώρα και στεγάστηκε στο κτήριο της Εθνικής Τράπεζας. Δύο χρόνια αργότερα (1959) μεταφέρθηκε στο Μυλοπόταμο σε ενοικιαζόμενα ευρύχωρα κτίρια. Τελικά, το 1971, κατόπιν δωρεάς του Β. Μαλάνου, ανεγέρθηκε το ιδιόκτητο κτήριο της Σχολής, το οποίο ήταν διώροφο, όπου στο ισόγειο βρίσκονταν η αίθουσα διδασκαλίας, το εργαστήριο Ραπτικής- Κεντητικής, το εργαστήριο Υφαντουργίας, το εστιατόριο και η αίθουσα ψυχαγωγίας. Στον πρώτο όροφο βρίσκονταν οι κοιτώνες των μαθητριών και του μόνιμου διδακτικού προσωπικού, τα λουτρά και το αναρρωτήριο. Ε. Γεωργιτσογιάννη, «Η Αγροτική Μεταβατική Οικοκυρική Σχολή Κυθήρων- Η συμβολή της στον πολιτισμό και στην ανάπτυξη του νησιού», ό.π., σσ. 60-63.

Σε κάθε σχολή επιτρεπόταν η εγγραφή μέχρι σαράντα (40) μαθητριών. Οι μαθήτριες διακρίνονταν σε δύο κατηγορίες, τις τακτικές, αυτές που εγγράφονταν από την έναρξη της λειτουργίας της σχολής και διδάσκονταν πλήρως τα μαθήματα του ωρολογίου προγράμματος και τις έκτακτες, όσες εγγράφονταν προκειμένου να παρακολουθήσουν ένα ορισμένο κύκλο μαθημάτων.

Οι τακτικές μαθήτριες ήταν τελειόφοιτες της έκτης τάξης του δημοτικού σχολείου, ηλικίας δεκατριών έως δεκαεπτά ετών, και διέμεναν στην κοινότητα, που έδρευε η σχολή ή σε γειτονικές αυτής.

Οι έκτακτες μαθήτριες ήταν και μη τελειόφοιτες της έκτης τάξης του δημοτικού σχολείου ηλικίας δεκατεσσάρων έως είκοσι ετών. Αν εντωμεταξύ κάποιες μαθήτριες αποφοιτούσαν από το δημοτικό σχολείο, μπορούσαν να εγγραφούν στην αρχή του δευτέρου ή του τρίτου έτους της λειτουργίας της σχολής, ως έκτακτες μαθήτριες.

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η εγγραφή τους έπρεπε να προσκομίσουν πιστοποιητικό εγγραφής στο δημοτολόγιο και ενδεικτικό γραμματικών γνώσεων. Βέβαια απαραίτητο δικαιολογητικό θεωρείτο η προσκόμιση πιστοποιητικού υγείας προς αποφυγή μεταδοτικών νοσημάτων, που θα έθεταν σε κίνδυνο τη ζωή των άλλων μαθητριών[244].

Οι διευθύντριες και διδασκάλισσες τέχνης σιτίζονταν δωρεάν[245].

Οι μαθήτριες κατά την θερινή περίοδο, τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, απασχολούνταν εβδομαδιαίως εκ περιτροπής ως εξής:

- Οι μαθήτριες του πρώτου προς το δεύτερο έτος στα Οικοκυρικά οκτώ ώρες, στα γεωργικά έξι ώρες και στην Κοπτική- Ραπτική-χειροτεχνία δεκαέξι ώρες.
- Οι μαθήτριες του δεύτερου προς το τρίτο έτος στα Οικοκυρικά οκτώ ώρες, στα γεωργικά τέσσερις ώρες, στην Υφαντική – Ταπητουργία δεκατέσσερις ώρες και στην Κοπτική- Ραπτική-Χειροτεχνία τέσσερις ώρες.
- Οι μαθήτριες του τρίτου έτους στα οικοκυρικά οκτώ ώρες, στα Γεωργικά τέσσερις ώρες και στην Υφαντική-Ταπητουργία δεκαοκτώ ώρες.

Οι Αγροτικές Μεταβατικές Σχολές λειτούργησαν από το 1943 περίπου έως το τέλος της δεκαετίας του 1970. Η λειτουργία τους στηριζόταν στην άποψη ότι η επαγγελματική εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία των γυναικών θα συντελούσε στην άνοδο του

[244] Κανονισμός Αγροτικών Μεταβατικών Σχολών, Υπ. Εθνικής Πρόνοιας, Αθήνα 1943, άρθρο 13, σσ. 13-14.
[245] Ό.π., άρθρο 16, σσ. 15-16.

μορφωτικού επιπέδου της Ελληνίδας τόσο εντός της οικογένειας όσο και εκτός αυτής στην περίπτωση, που ήθελε ή έπρεπε να εργασθεί. Η γεωργική εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία, που αποκτούσαν τα κορίτσια, που φοιτούσαν σ' αυτές συνέβαλε στην καλύτερη οργάνωση του νοικοκυριού, στην αύξηση του εισοδήματος, στη καλυτέρευση της υγείας των αγροτικών οικογενειών, ιδιαίτερα των λαϊκών στρωμάτων[246]. Επισημαίνουμε ότι για να εξυπηρετηθούν περισσότερες αγροτικές περιοχές, οι σχολές αυτές μετακινούνταν κατά ορισμένα χρονικά διαστήματα από περιφέρεια σε περιφέρεια[247].

Το πλαίσιο της ίδρυσης των Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών αγκάλιασε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον η Εκκλησία, θέλοντας να συμβάλει στην αγωγή και εκπαίδευση των κοριτσιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η Μονή Καλυβιανής στις Μοίρες Ηρακλείου, η οποία λειτουργούσε στα πλαίσια του νόμου για τις Α.Μ.Ο.Σ. Η κτίση της σχολής άρχισε το 1964 με Β.Δ., η κατάθεση του θεμέλιου λίθου έγινε στις 8 Μαρτίου και τα εγκαίνια στις 18 Απριλίου 1965[248]. Κατά τη διάρκεια της τριετούς φοίτησης οι μαθήτριες παρακολουθούσαν πρόγραμμα θεωρητικών και πρακτικών μαθημάτων. Ασχολούνταν με Ραπτική, Πλεκτική, Υφαντική[249], Χειροτεχνία, ενώ ιδιαίτερη σημασία δινόταν στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Επίσης ασχολούνταν με την καλλιέργεια κήπων και την περιποίηση ζώων[250]. Η σχολή υπαγόταν στο Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και αποτελούσε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου.

Σύμφωνα με την προφορική μαρτυρία της μοναχής Τιμοθέης (κατά κόσμο Ιοκάστης) Γερακάκη, από 15-1-1965 λειτούργησε «Οικοκυρική Σχολή» στη Μονή με δωρεάν παραχώρηση του κτηρίου για τη στέγαση της σχολής και ένα μεγάλο μέρος του εξοπλισμού.

---

[246] Ε. Γεωργιτσογιάννη, «Η Αγροτική Μεταβατική Οικοκυρική Σχολή Κυθήρων- Η συμβολή της στον πολιτισμό και στην ανάπτυξη του νησιού», ό.π., σσ. 57-58.

[247] Ο. Κοκκέβη, «Σχολαί Οικοκυρικαί», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 4, Ελληνικά Γράμματα – Herder, Αθήνα 1968, σ. 188.

[248] Φ.Ε.Κ. 177/15-10-1964, τ. Α΄, Β.Δ. 628/6/1064 «Περί ιδρύσεως Οικοκυρικής Σχολής Μονής Καλυβιανής».

[249] Βασικό και απαραίτητο στοιχείο για τη λειτουργία των ιδρυμάτων αυτών, ήταν η ύπαρξη εργαστηρίων χειροτεχνίας. Εκεί εργάζονταν όσα παιδιά προέρχονταν από την ύπαιθρο και δεν προχωρούν στα γράμματα επιπλέον μάθαιναν την τέχνη και συνδύαζαν την παραμονή τους στη Μονή με τη περισσότερη εξάσκηση στα οικοκυρικά … Τα εργαστήρια είναι ιδιαίτερα οικήματα, για να εξυπηρετούν τους σκοπούς τους. Ένα από αυτά είναι το εργαστήριο Υφαντικής. Σ' αυτά υπάρχουν μηχανήματα, αργαλειοί και παράγονται υφαντά κρητικής τέχνης … Αντίστοιχα υπήρχαν και εργαστήρια Πλεκτικής, ώστε η μαθήτρια να μπορεί, παράλληλα με τις άλλες οικιακές ασχολίες, να μπορεί να εξασφαλίσει τα μέσα για το μέλλον και την αποκατάστασή της, ώστε να έχει σημαντικό κέρδος και να βοηθήσει οικονομικά το σπίτι της. Ιερά Μονή Παναγίας Καλυβιανής *Η Παναγία Καλυβιανή και τα Ιδρύματα*, Μοίρες Ηρακλείου Κρήτης 1978, σσ. 46, 48.

[250] Ό.π., σσ. 34.

Στην ουσία η σχολή συντηρείτο από την Ιερά Μονή, ενώ η συνδρομή του κράτους αφορούσε τη μισθοδοσία μίας και μόνο μοναχής ως δημοσίου υπαλλήλου, στη μερική ανάληψη των εξόδων για τεχνικό εξοπλισμό και την καταβολή ενός συμβολικού ποσού ημερησίως για τη διατροφή κάθε μαθήτριας[251].

Τη διδασκαλία των μαθημάτων είχαν αναλάβει δώδεκα μοναχές, οι οποίες πρόσφεραν δωρεάν τις υπηρεσίες τους. Επιπλέον είχε προστεθεί και το μάθημα της Κομμωτικής, που διδασκόταν και στις τρεις τάξεις της σχολής. Τα μαθήματα της Γεωργίας διδάσκονταν από γεωπόνο της περιοχής, όπως και τα Ελληνικά, η Αριθμητική, η Γεωμετρία, η Φυσική Ιστορία από δασκάλους δημοτικής εκπαίδευσης. Τα υπόλοιπα μαθήματα διδάσκονταν από τις μοναχές και ιδιαίτερα τα μαθήματα της Οικιακής Οικονομίας, Στοιχεία Υγιεινής – Βρεφοκομίας, Διαιτητικής – Τροφογνωσίας, Μαγειρικής από την μοναχή Τιμοθέη, η οποία τύγχανε απόφοιτος της Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας.

Κάθε Πέμπτη ετίθετο σε εφαρμογή πρόγραμμα ατομικής Μαγειρικής – Ζαχαροπλαστικής. Σε μία αίθουσα, η οποία ήταν εφοδιασμένη με σύγχρονα σκεύη, κάθε μαθήτρια έθετε στη διάθεση της κρίσης του διδακτικού προσωπικού και των συμμαθητριών της, τις γνώσεις και τις ικανότητές της. Έτσι αναπτυσσόταν η ευγενής άμιλλα, που συνέβαλε στην πρόοδο και την τελειοποίηση της κάθε μιας μαθήτριας και όλων μαζί[252].

Επειδή η ζήτηση για τη φοίτηση των κοριτσιών στη σχολή ήταν μεγάλη (περισσότερα των σαράντα (40) κοριτσιών, όπως προβλεπόταν από το νόμο), η επιλογή τους γινόταν από τριμελή ειδική Επιτροπή, της οποίας πρόεδρος ήταν ο εκάστοτε Μητροπολίτης ενώ τα υπόλοιπα μέλη καθορίζονταν από τη Νομαρχία και το Ταμείο. Αυτή η σχολή εξακολούθησε να λειτουργεί και μετά το κλείσιμο των περισσοτέρων απ' αυτές[253].

Από το 1965 έως το 1997 αποφοίτησαν από τη σχολή αυτή τετρακόσια είκοσι εννέα (429) κορίτσια καταρτισμένα επαγγελματικά, με δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης στις Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (Ν.Ε.Λ.Ε), σε παιδικούς σταθμούς ή ως μαγείρισσες[254].

Η λειτουργία της σχολής, με αυτή την μορφή διακόπηκε το 1999, οπότε και καταργήθηκε.

---

[251] Μ. Καναβάκης, *Το κοινωνικό και παιδαγωγικό έργο της Ιεράς Μονής 'Παναγία Καλυβιανή',* Αφοί Βλάσση, Αθήνα 1997, σσ. 56-57.
[252] Ό.π., σ. 58.
[253] Προφορική μαρτυρία της μοναχής της Μονής Καλυβιανής Τιμοθέης Γερακάκη.
[254] Μ. Καναβάκης, ό.π., σσ. 58-59.

Η Μονή Καλυβιανής, συνεχίζοντας το έργο της, λειτουργεί ως σήμερα Σχολή με την επωνυμία «Κέντρο Εφηβικής Σχολικής Προστασίας Αγωγής και Κατάρτισης *Η Αγία Σκέπη*» (εικόνα 76), με ιδιαίτερη έμφαση σε μαθήματα λαϊκής τέχνης, όπως η Υφαντουργία, η ταπητουργία κ.ά.

Ένα άλλο ίδρυμα, που λειτουργεί υπό την προστασία της Μονής Καλυβιανής, είναι το Βαρδινογιάννειο ίδρυμα[255], η Σχολή Κοπτικής και Ραπτικής «Ο Ευαγγελισμός» (εικόνα 77). Σκοπός του ιδρύματος αυτού είναι η επαγγελματική εκπαίδευση κοριτσιών στον τομέα της Ραπτικής. Η σχολή λειτουργεί, προκειμένου να καλύψει τις επαγγελματικές ανάγκες των κοριτσιών της περιοχής μετά από παράκληση των γονέων, που ήθελαν να μάθουν μια τέχνη τα κορίτσια τους, με ταυτόχρονη εξασφάλιση της ηθικής προστασίας τους. Έτσι η προσπάθεια του Ιδρύματος στρέφεται στην επαγγελματική κατάρτιση των κοριτσιών και ταυτόχρονα στην διάπλαση καλού χαρακτήρα[256].

Είναι δυναμικότητας εκατό (100) οικότροφων μαθητριών, που προέρχονται κυρίως από την ύπαιθρο. Ζουν σε ένα διώροφο κτήριο, όπου στο ισόγειο υπάρχουν τα γραφεία, η αίθουσα ψυχαγωγίας, τα πλυντήρια, οι αποθήκες, οι ιματιοθήκες. Ο πρώτος όροφος στεγάζει το προσωπικό της σχολής. Εκεί βρίσκονται οι αίθουσες εργαστηρίων, τα εστιατόρια και οι τραπεζαρίες, ενώ στον δεύτερο όροφο είναι τα δωμάτια των μαθητριών.

Η σχολή δέχεται κορίτσια ηλικίας από δώδεκα έως δεκαοκτώ ετών, με τριετή παραμονή. Στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς οι μαθήτριες αξιολογούνται και, όσες κρίνονται ανεπαρκείς, παραμένουν στάσιμες. Η εκπαίδευση είναι θεωρητική και πρακτική, ενώ το θεωρητικό μέρος περιλαμβάνει τριάντα πέντε μαθήματα.

Η διάρκεια του σχολικού έτους είναι προσαρμοσμένη με εκείνη των δημοσίων σχολείων. Στα απλά μαθήματα υπάρχει συνδυασμός θεωρίας και πράξης. Στα ανώτερα μαθήματα (πατρόν) η θεωρία διαχωρίζεται από την πράξη. Η απόκτηση του διπλώματος προϋποθέτει επιτυχή εξέταση στις πρακτικές εξετάσεις. Το δίπλωμα Κοπτικής – Ραπτικής εκδίδεται στο κέντρο του συστήματος, το οποίο εδρεύει στη Θεσσαλονίκη. Η όλη εκπαίδευση στηρίζεται στο σύστημα ‘Σιτάμ’ (‘Sitam’). Τα διδασκόμενα μαθήματα είναι : Κοπτική, Ραπτική, Κέντημα λευκό και χρωματιστό, πλεκτό με βελονάκι, Μαγειρική, στοιχεία Κομμωτικής,

[255] Ονομάστηκε Βαρδινογιάννειο Ίδρυμα από τον αείμνηστο εφοπλιστή Νίκο Βαρδινογιάννη, ο οποίος προσέφερε αξιόλογη βοήθεια στην αποπεράτωση του. Η οικογένειά του συνεχίζει την οικονομική συνεισφορά της για τη λειτουργία του Ιδρύματος. Ιερά Μονή Παναγία Καλυβιανής, *Η Παναγία Καλυβιανή και τα Ιδρύματα,* ό.π., σ. 40.

[256] Ό.π., σ. 40.

διακοσμητικά αντικείμενα (για παράδειγμα επεξεργασία διακοσμητικού κεριού), Χειροτεχνήματα με μηχανή (υφασμάτινα).

Κάθε χρόνο αποφοιτούν από τη Σχολή Κοπτικής – Ραπτικής έξι έως δέκα (6-10) μαθήτριες, ενώ από το 1974 έως το 1996 έχουν πάρει δίπλωμα ενενήντα επτά (97) μαθήτριες[257] (εικόνα 78).

2Α.23. ΣΧΟΛΗ ΤΑΠΗΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΤΟ ΒΑΛΤΕΣΙΝΙΚΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ[258]

Το πολιτικό γραφείο του Υφυπουργού Παιδείας Νικόλαου Καλτεζιώτη, στις 18 Μαρτίου 1891, ανακοίνωσε τη λειτουργία Σχολής Ταπητουργίας στην κοινότητα Βαλτεσινίκου Αρκαδίας, μετά από απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας (Ε.Ο.Π). Στη σχολή εγγράφονταν νέες με σκοπό την εκμάθηση της τέχνης της χειροποίητης ταπητουργίας, ώστε να εξασφαλίζουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα.

Ο Οργανισμός κατέβαλε στην κάθε μαθήτρια για την κατασκευή ταπήτων ένα σημαντικό ποσό, που θα της επέτρεπε να έχει ένα μηνιαίο εισόδημα. Επίσης σε κάθε κοπέλα, που εγγράφονταν στη σχολή ως μαθήτρια, ο Ε.Ο.Π. κατέβαλε ένα ποσό κάθε μήνα για το πρώτο τρίμηνο της εκπαίδευσής της, ανεξάρτητα από την προσωπική παραγωγή της.

Η τακτική φοίτηση στη σχολή δεν ήταν υποχρεωτική, έτσι οι μαθήτριες είχαν τη δυνατότητα να απουσιάσουν, προκειμένου να βοηθήσουν τους γονείς τους σε γεωργικές εργασίες ή για άλλους σοβαρούς λόγους. Απαραίτητη προϋπόθεση για να αποφοιτήσει μία μαθήτρια από τη σχολή ήταν να συμπληρώσει προσωπική παραγωγή 800 χιλιόκομβων και να κριθεί ως ικανή από την Έφορο Ταπητουργίας, η οποία επιθεωρούσε τη σχολή, μία ή δύο φορές το χρόνο.

Μετά την αποφοίτησή τους οι κοπέλες μπορούσαν, εάν ήθελαν να εργάζονται μέσα στη σχολή και να πληρώνονται βάσει της αμοιβής, που όριζε κάθε φορά το διοικητικό συμβούλιο του Οργανισμού.

Σε κάθε απόφοιτο της σχολής που συμπλήρωνε συγκεκριμένη προσωπική παραγωγή (2.000 χιλιοκόμβων), στην οποία υπολογιζόταν και η παραγωγή της ως μαθήτρια, ο Ε.Ο.Π. χορηγούσε δωρεάν ένα πλήρη αργαλειό ταπητουργίας τύπου ‘ΜΥΣΤΡΑΣ’, των τριών μέτρων, με δύο γάντζους και ένα μοχλό τεντώματος, μία σειρά εργαλεία ταπητουργίας, δηλαδή ένα ψαλίδι, ένα κτένι, ένα μαχαίρι και τα νήματα, που χρειάζονταν για να κατασκευασθεί ένα χαλί έξι περίπου τετραγωνικών μέτρων.

[257] Μ. Καναβάκης, ό.π., σσ. 62-64.
[258] Εφ. *Αρκαδικός Τύπος,* 10 Απριλίου 1981.

Μετά την συμπλήρωση της παραγωγής των δύο χιλιάδων (2.000) χιλιόκομβων, η απόφοιτος μπορούσε, αν ήθελε, να εργασθεί για λογαριασμό τρίτων (ιδιωτών, εμπόρων κ.λπ.), με απευθείας συνεννοήσεις χωρίς ευθύνη του Ε.Ο.Π.

Ο Ε.Ο.Π. έδινε τη δυνατότητα σε μία απόφοιτο της Σχολής Ταπητουργίας, που διακρινόταν για την επίδοση και το ήθος της να εισαχθεί για πεντάμηνη τουλάχιστον μετεκπαίδευση στη Σχολή Στελεχών Ταπητουργίας Αθήνας του Ε.Ο.Π., με την προοπτική να διορισθεί όταν κριθεί κατάλληλη, ως δασκάλα σε μία από τις επαρχιακές Σχολές του, εφ' όσον υπήρχε κενή θέση.

2Α.24. ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΠΟΡΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΡΑΣΙΩΝ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ[259]

Ο Έλληνας ευεργέτης της διασποράς Π. Χαροκόπος με τον κωδίκελλό του (10-1-1911) συνέστησε το ''Εργαστήριο απόρων γυναικών και κορασίων'' στην Κεφαλλονιά, εκπληρώνοντας ένα βασικό αίτημα των κατοίκων του νησιού. Για το λόγο αυτό κληροδότησε ένα σημαντικό ποσό, ώστε να οικοδομηθεί σε ιδιόκτητο χώρο και να εξοπλιστεί επαρκώς το ίδρυμα, αλλά επίσης είχε προνοήσει και για τον τρόπο συντήρησής του. Έτσι συστάθηκαν δύο επιτροπές όπου η μία είχε τον έλεγχο των οικονομικών και η άλλη τη διεύθυνση του ιδρύματος. Τούτες απαρτίζονταν από άτομα της εμπιστοσύνης του Π. Χαροκόπου. Το γεγονός ότι είχε μεριμνήσει ακόμη και για τη διαδοχή των προσώπων που απάρτιζαν τις επιτροπές αυτές, δηλώνει τη μεγάλη αγάπη του στην πατρίδα του και στους κατοίκους της[260].

Σκοπός του ιδρύματος αυτού, το οποίο λειτούργησε μετά το θάνατο του ιδρυτή του ήταν η παροχή εργασίας σε άπορες γυναίκες με άριστο ήθος, οι οποίες προέρχονταν από όλους του δήμους του νησιού. Οι μαθήτριες σιτίζονταν στο εργαστήριο και αντί αυτού κατέβαλαν ένα συμβολικό ποσό. Η διδασκαλία αφορούσε στην εκμάθηση γυναικείων τεχνών, ενώ ταυτόχρονα οι μαθήτριες απασχολούνταν επαγγελματικά με την κατασκευή χειροτεχνημάτων, τα οποία διατίθεντο προς πώληση, όπως ακριβώς συνέβαινε και σε άλλα ιδρύματα εκείνης της εποχής. Το ίδρυμα βρίσκεται ακόμη και σήμερα σε λειτουργία.

---

[259] Ε. Γεωργιτσογιάννη, *Παναγής Α. Χαροκόπος (1835-1911)- Η ζωή και το έργο του,* Νέα Σύνορα, Αθήνα 2000, σσ. 182-183.

[260] Ε. Γεωργιτσογιάννη, *Η προσφορά της οικογένειας Απ. Χαροκόπου στην Κεφαλλονιά*, Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών, Ανάτυπο από τα «Κεφαλληνιακά Χρονικά», τ. 7, Αργοστόλι, 1998, σ. 323.

2Α.25. ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο Παναγής Χαροκόπος(1835-1911), Κεφαλλονίτης στην καταγωγή, μετανάστευσε στην Ρουμανία και ασχολήθηκε με το εμπόριο σιτηρών και την καλλιέργεια μεγάλων κτημάτων. Ενδιαφέρθηκε για τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και θεωρείται ένας από τους ευεργέτες Έλληνες της διασποράς, ο οποίος προσέφερε τα μέγιστα στην εκπαίδευση της πατρίδας του[261]. Μελέτησε τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας οικοκυρικών σχολών της Ελβετίας, Αγγλίας και Γερμανίας, τα οποία έπρεπε να προσαρμοστούν στα Ελληνικά δεδομένα. Ακολουθώντας το ελβετικό πρότυπο, ίσως γιατί η επιστήμη στον τομέα αυτό ήταν περισσότερο ανεπτυγμένη στην Ελβετία από τις άλλες χώρες, την 1-8-1908, συγκλήθηκε ειδική επιτροπή[262] από τον υπουργό Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Σπ. Στάη, η οποία απαρτιζόταν από μέλη, τα οποία υπέδειξε ο ίδιος ο ιδρυτής, προκειμένου να καταρτίσει και να συντάξει το καταστατικό, τον κανονισμό και το πρόγραμμα της σχολής, τα οποία, στη συνέχεια, τυπώθηκαν με ενέργειες του Χαροκόπου. Στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της σχολής συνέβαλε, επίσης και η πριγκίπισσα Σοφία[263].

Το 1911, με τη διαθήκη του ο Π. Χαροκόπος άφησε κληροδότημα για τη δημιουργία της ομώνυμης σχολής, με στόχο τη μόρφωση της γυναίκας και τη διδασκαλία της οικιακής οικονομίας.

Το 1914, το ελληνικό κράτος, μετά το θάνατο του Χαροκόπου, με Βασιλικό Διάταγμα στις 28 Φεβρουαρίου, εγκρίνει την ανέγερση του κτηρίου και τη λειτουργία της σχολής, σύμφωνα με τη διαθήκη του[264]. Σκοπός της Χαροκοπείου Σχολής με έδρα την Καλλιθέα, σύμφωνα με το καταστατικό της[265], ήταν η μεθοδική μόρφωση των νέων κοριτσιών, προερχομένων από κάθε κοινωνική τάξη, στα γυναικεία οικιακά έργα, προς όφελος της ίδιας της οικογένειας, αλλά και την κατάρτισή τους σε ειδικούς κλάδους για την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Η σχολή λειτούργησε για πρώτη φορά ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου το 1929, με βάση το Ν. 4360 «Περί ιδρύσεως Διδασκαλείου Οικιακής Εκπαιδεύσεως», ως σχολή

---

[261] Ε. Γεωργιτσογιάννη, *Παναγής Χαροκόπος (1835-1911), Η ζωή και το έργο του,* Νέα Σύνορα -Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2000, σσ. 23-25.

[262] Τα μέλη της επιτροπής ήταν η Ελένη Ρουσοπούλου, η Αικατερίνη Γιαβάση, ο Γεώργιος Δροσίνης και ο Φίλιππος Δ. Γεωργαντάς. Ε. Γεωργιτσογιάννη, *Παναγής Α. Χαροκόπος (1835-1911), Η ζωή και το έργο του,* ό.π., σ. 137.

[263] Ό.π., σσ. 135-138.

[264] Ό.π., σσ. 466-488.

[265] Ό.π., σσ. 372-384.

μέσης βαθμίδας[266] (εικόνα 79). Σύμφωνα με το νόμο, η διάρκεια φοίτησης οριζόταν τρία έτη και δικαίωμα εγγραφής είχαν οι απόφοιτες αστικών σχολείων ή κάτοχοι ενδεικτικού της δευτέρας τάξης τετραταξίου γυμνασίου ή αντίστοιχης τάξης εξαταξίου γυμνασίου. Ορίζονταν επίσης δύο κύκλοι μαθημάτων: ο γενικός και ο ειδικός. Στο δεύτερο κύκλο διδάσκονταν τα μαθήματα της Μαγειρικής και Διαιτητικής (με πρακτικές ασκήσεις), Ραπτικής και Κοπτικής με πρακτικές ασκήσεις Οικιακής Οικονομίας, Ιστορία Τέχνης και Ενδυμάτων, Μικροβιολογία, Βοτανική και Ανθοκομία, Χειροτεχνία, Πιλοποιία, Ψυχολογία, Παιδαγωγική[267].

Από τα τρία τμήματα, που προβλέπονταν στο καταστατικό λειτουργίας της σχολής, δηλαδή το Οικοκυρικό Τμήμα, το Επαγγελματικό και το Διδασκαλείο για την εκπαίδευση προσωπικού, που θα υπηρετούσε την Οικιακή Οικονομία, για οικονομικούς λόγους λειτούργησε μόνο το τελευταίο. Μάλιστα η πρώτη διευθύντρια της σχολής και το διδακτικό προσωπικό, ειδικεύτηκε στην επιστήμη της οικιακής οικονομίας με υποτροφία, στη Βοστώνη το 1916, σύμφωνα πάντα με όσα όριζε η διαθήκη του Π. Χαροκόπου[268].

Το 1934 με βάση το Ν. 6205 η σχολή μετατράπηκε σε «Ανώτερη Οικοκυρική Σχολή», με έδρα την Καλλιθέα. Το τμήμα της Χαροκοπείου Ανώτερης Σχολής, που εκπαίδευε διδασκάλισσες οικιακής οικονομίας με βάση το Ν. 1785/1951 καταργήθηκε και ιδρύθηκε αντί αυτού η Σχολή Οικιακής Οικονομίας με την επωνυμία «Χαροκόπειος Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας» (ΧΑΣΟΟ), με τριετή μεταγυμνασιακή φοίτηση με σκοπό την εκπαίδευση καθηγητριών Οικιακής Οικονομίας[269].

Η διευθύντρια και η υποδιευθύντρια της σχολής διέμεναν σ' αυτήν. Στο πλαίσιο της διοίκησης της σχολής, η διευθύντρια είχε την εποπτεία της λειτουργίας της σχολής επιβλέποντας όλο το προσωπικό, μεριμνώντας για την εύρυθμο λειτουργίας του καταστήματος και των μαθητριών και την πιστή εφαρμογή του ωρολογίου προγράμματος[270].

---

[266] Στο περιοδικό *Ελληνίς* το 1929 αναφέρεται ότι «… Η σημερινή Κυβέρνηση, η οποία αντελήφθη την σκοπιμότητα και την ανάγκη της διδασκαλίας των οικοκυρικών μαθημάτων στα σχολεία της κατωτέρας και μέσης εκπαιδεύσεως, αποφάσισε να λειτουργήσει το πρώτο τμήμα της Σχολής, δηλ. το διδασκαλείο. Μάλιστα αποφάσισε να το ενισχύσει με χρηματική ετήσια επιχορήγηση 250.000 δρχ.». Δ. Παπακωνσταντίνου «Η Χαροκόπειος Ανωτέρα Οικοκυρική Σχολή», *Ελληνίς,* Ιούνιος 1935, σσ. 129-131.

[267] Α. Μπακαλάκη & Ε. Ελεγμίτου, *Η εκπαίδευση ''εις τα του οίκου'' και τα γυναικεία καθήκοντα,* Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1987, σσ. 188-189.

[268] Ε. Γεωργιτσογιάννη, ό.π. σ.169. Δ. Παπακωνσταντίνου, «Το Διδασκαλείον Οικοκυρικής», *Ελληνίς*, τ. 12, Δεκέμβριος 1929, σσ. 259-260.

[269] Σπ. Ευαγγελόπουλος *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης,* τεύχος Β΄, Αθήνα 1984, σ. 114.

[270] Ε. Γεωργιτσογιάννη, ό.π. σ. 140.

Για τη Χαροκόπειο Σχολή στην εκτενή αναφορά του το περιοδικό *Ελληνίς* έγραψε για την αναστολή λειτουργίας του Διδασκαλείου Οικοκυρικής Εκπαίδευσης, λόγω της επερχόμενης ανεργίας των αποφοίτων της, αφού το κράτος δεν πρόβαινε σε διορισμούς λόγω οικονομικών δυσχερειών. Στη θέση του ιδρύθηκε άλλο τμήμα, η Χαροκόπειος Ανωτέρα Οικοκυρική Σχολή, η οποία στεγάστηκε σε ένα τριώροφο κτήριο τηρώντας όλες τις συνθήκες Υγιεινής και παιδαγωγικής, με άριστες υδραυλικές εγκαταστάσεις και κεντρική θέρμανση. Συγκεκριμένα «Περιλαμβάνει μεγάλες αίθουσες παραδόσεων, εργαστήρια Μαγειρικής, Διαιτητικής, Κοπτικής- Ραπτικής, Πιλοποιΐας, άρτιο εργαστήριο Φυσικής και Χημείας, σχολική βιβλιοθήκη, αίθουσα συγκεντρώσεων. Στον πάνω όροφο στεγάζεται το Οικοτροφείο της Σχολής, το οποίο μπορεί να περιλάβει αρκετό αριθμό οικοτρόφων. Η επίπλωση είναι πολυτελής και παρέχει στις μαθήτριες άνετη διαμονή, με τριετή και δωρεάν φοίτηση …»[271].

Ένα χρόνο αργότερα, το Μάιο του 1930, με τη δημοσίευση του Ν. 4623, τροποποιήθηκαν ορισμένα άρθρα του καταστατικού, σχετικά με τον καθορισμό των οικονομικών πόρων της Σχολής και τη σύνθεση του διοικητικού της συμβουλίου.

Με την πράξη 181/1931 του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (Φ.Ε.Κ. 320/14-9-1931), η σχολή έγινε δημόσια, οπότε πλέον λειτουργούσε με τα προκαθορισμένα προγράμματα του ΥΠ.Ε.Π.Θ. Οι πτυχιούχοι της διορίζονταν στη δημόσια εκπαίδευση.

Με το Ν. 6205 τον Ιούλιο του 1934, το Χαροκόπειο Διδασκαλείο οικοκυρικής εκπαίδευσης, μετατράπηκε από το 1934-35, σε Ανωτέρα Οικοκυρική Σχολή, με τριετή φοίτηση και την επωνυμία «Χαροκόπειος Ανωτέρα Σχολή Οικιακής Οικονομίας».

Τρία χρόνια αργότερα προσαρτήθηκε «διτάξιον τμήμα προς μόρφωσιν διδασκαλισσών των οικοκυρικών μαθημάτων, άνευ αυξήσεως του ήδη υπηρετούντος εν αυτή προσωπικού και άνευ ουδεμιάς επιβαρύνσεως του προϋπολογισμού» (Ν.247/1936. Β.Δ.28-7-1937). Τα δύο αυτά τμήματα λειτούργησαν παράλληλα έως το 1951. Τον Απρίλιο του 1951, με το Ν.1785, καταργείται το διτάξιο Διδασκαλείο Οικοκυρικής Εκπαίδευσης και ιδρύθηκε η Χαροκόπειος Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας. Το άλλο τμήμα «η Χαροκόπειος Ανωτέρα Σχολή Οικιακής Οικονομίας» μετατράπηκε σε κατωτέρα οικοκυρική Σχολή, με την επωνυμία «Χαροκόπειος Οικοκυρική Σχολή» (Χ.Ο.Σ.), για να χρησιμεύσει ως πρότυπο σχολείο στην

[271] Δ. Παπακωνσταντίνου « Η Χαροκόπειος Ανωτέρα Οικοκυρική Σχολή», *Ελληνίς,* Ιούνιος 1935, σσ. 129-131.

πρακτική άσκηση των σπουδαστριών της Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής, χωρίς όμως τούτο να λειτουργήσει ποτέ[272].

Η Αθηνά χήρα Όθωνος Α. Σταθάτου, η οποία σύμφωνα με τη διαθήκη του συζύγου της, είχε ταχθεί ισόβια πρόεδρος της Επιτροπής Κυριών του Ιδρύματος Όθωνος Α. Σταθάτου, μερίμνησε για τη διάθεση υποτροφιών από το ταμείο του Ιδρύματος (λειτουργεί από το 1929 έως σήμερα), προκειμένου ενενήντα πέντε νέοι και νέες να αποπερατώσουν τις σπουδές τους. Μεταξύ αυτών αναφέρονταν μία υποτροφία για την «Οικοκυρική Σχολή» της Κ. Παρρέν και έντεκα για τη Χαροκόπειο Σχολή[273].

Σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας *Καιροί* (14-9-1948)[274], το Υπουργείο Γεωργίας υπό την καθοδήγηση της Αμερικανικής Αποστολής οργάνωσαν το πρόγραμμα της γεωργικής ανασυγκροτήσεως, με σκοπό την άνοδο του βιοτικού επιπέδου της αγροτικής οικογένειας. Για το λόγο αυτό ελάμβανε χώρα η εκπαίδευση και η μόρφωση των νεανίδων των αγροτικών περιοχών σε ειδικά μορφωτικά σχολεία, ώστε να αποκτήσουν πλήρη οικοκυρική κατάρτιση. Επισημαίνεται βεβαίως η δυσκολία για την εφαρμογή του προγράμματος, δεδομένου ότι υπήρχε έλλειψη δυνατοτήτων, αλλά και στελεχών. Έτσι το Υπουργείο Γεωργίας και Παιδείας, καθώς και η Αμερικανική Αποστολή αποφάσισε, όπως από τους πόρους του σχεδίου Μάρσαλ, να διατεθούν τριάντα πέντε εκατομμύρια (35.000.000) δρχ. για την επισκευή του κτηρίουκαι των εργαστηρίων της Χαροκοπείου Οικοκυρικής Σχολής, ώστε απρόσκοπτα να τεθεί σε εφαρμογή η μόρφωση ειδικών στελεχών.

Μετά τη διάθεση των σχετικών δαπανών, το Υπουργείο Ανοικοδομήσεως ανέλαβε την εκτέλεση των εργασιών, ώστε από τον Ιανουάριο του 1949, είχε προγραμματισθεί να ξεκινήσει η λειτουργία της σχολής αυτής.

Μάλιστα είχε υπογραφεί μεταξύ του Υπουργείου Γεωργίας και της Αμερικανικής Αποστολής (ΑΜΑΓΚ) σύμβαση, με την οποία διατιθόταν ποσό εκατόν είκοσι εκατομμυρίων (120) εκατομμυρίων δρχ. για τη μετεκπαίδευση σε ειδικό τμήμα της Χαροκοπείου Σχολής, δέκα (10) αποφοίτων οικοκυρικών σχολών, οι οποίες θα χρησιμοποιούνταν ως τα πρώτα στελέχη για τη μόρφωση των γυναικών της υπαίθρου. Η διάρκεια μετεκπαίδευσης αυτών των μαθητριών, η επιλογή των οποίων θα πραγματοποιούνταν από κοινού από το Υπουργείο Γεωργίας και

[272] Χ. Τζιαννουδάκη – Καλλιτεράκη, «Σύντομο ιστορικό Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας», *Επιστημονική Επετηρίδα της Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας,* Αθήνα 1991, σσ. 9-13.
[273] Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, *Φυσιογνωμίαι τινές Αρσακειάδων, επ' ευκαιρία της 100τηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, 1836-1936,* Αθήνα 1936, σ. 90.
[274] Δ. Μυλωνάς, «Η Αγροτική μόρφωσις», εφ. *Καιροί,* 14-9-1948, σ. 4.

της Αμερικανικής Αποστολής, θα ήταν διάρκειας έξι εβδομάδων, προς συμπλήρωση των γνώσεών τους και στη συνέχεια οι τέσσερις μήνες θα διατίθεντο για την εφαρμογή των θεωρητικών μαθημάτων.

Σύμφωνα πάντα με το άρθρο, προβλέπονταν μόλις η χώρα ανακτήσει πάλι τις δυνάμεις της από τον πρόσφατο πόλεμο, να ιδρυθούν ειδικές μορφωτικές σχολές εκπαίδευσης σε όλες τις περιφέρειες του Κράτους.

Η επιλογή των γυναικών, που θα φοιτούσαν σ' αυτή τη σχολή, θα γινόταν από το Υπουργείο Γεωργίας ανάλογα με τα προσόντα κάθε υποψήφιας και βάσει προτάσεων των τοπικών εκπαιδευτικών Αρχών. Έτσι οι απόφοιτες αυτές θα αποτελούσαν τον πυρήνα, ώστε να εκπαιδευτεί το σύνολο των γυναικών της υπαίθρου. Το Υπουργείο Γεωργίας προετοίμαζε το Σχέδιο, με το οποίο καθορίζονταν τα μαθήματα για την εκπαίδευση και ο ορισμός του διδακτικού προσωπικού κατόπιν συνεννοήσεως με την Αμερικανική Αποστολή.

Με τις διατάξεις του άρθρου 35 του Ν. 309/76, το πτυχίο των σχολών οικιακής οικονομίας της ημεδαπής ορίστηκε ως απαραίτητο προσόν για το διορισμό σε θέση καθηγήτριας οικιακής οικονομίας στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης (Κλάδος Α10)[275].

Τα ακαδημαϊκά έτη 1978-80, ανεστάλη η λειτουργία και των δύο Ανωτάτων Σχολών Οικιακής Οικονομίας, στην Αθήνα και στην Κρήτη. Δεν εισήχθησαν πρωτοετείς σπουδάστριες με προοπτική τη βαθμιαία παύση λειτουργίας τους. Μετά από αγώνα του Συνδέσμου Καθηγητριών Οικιακής Οικονομίας και την επέμβαση της οικογένειας Χαροκόπου επαναλειτούργησε η Χ.Α.Σ.Ο.Ο. από το ακαδημαϊκό έτος 1980-81.

Με το Π.Δ. 24/27-1-1982, εισήχθη δεύτερη κατεύθυνση σπουδών, η Διαιτολογία, παράλληλα με την αρχική κατεύθυνση της Εκπαίδευσης.

Το 1985, ιδρύεται με το Π.Δ. 435 Παιδαγωγικό Τμήμα Οικιακής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου αποφάσισε με έγγραφό της 12000/4653/27-2-1990 προς το ΥΠ.Ε.Π.Θ. τη μη λειτουργία του τμήματος, προτείνοντας την αναστολή του διατάγματος[276].

Η ψήφιση του Ν.1894/1990, έρχεται να σφραγίσει τη λειτουργία της Χ.Α.Σ.Ο.Ο. και από το ακαδημαϊκό έτος 1990-91, η κάθε είδους κινητή και ακίνητη περιουσία της Χ.Α.Σ.Ο.Ο. μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο[277]. Τούτο λειτουργεί με βάση τα

[275] Σπ. Ευαγγελόπουλος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης,* τ. Β΄, Αθήνα 1984, σσ. 114-115.

[276] Κ. Αποστολόπουλος, *Οικιακή Οικονομία, Ιστορική και Φιλοσοφική Θεώρηση*, ό.π., σ. 109. Ε. Γεωργιτσογιάννη, ό.π., σ. 172.

ευρωπαϊκά πρότυπα και καλύπτει τους τομείς των επιστημών της Οικιακής Οικονομίας, Διαιτολογίας- Διατροφής και Γεωγραφίας[278].

Β. ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

2Β.1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο Αλεξάνδρειας, ιδρύθηκε το 1909 με δωρεά της οικογένειας Μπενάκη, παρέχοντας στοιχειώδη εκπαίδευση στις τροφίμους του. Όσες το επιθυμούσαν στέλνονταν στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας (Ε.Κ.Α.)–Σαλβάγειο, Αβερώφειο, Αγγλικές Σχολές κ.α.

Η εκμάθηση της τέχνης της Κοπτικής και Ραπτικής, καθώς και άλλων εργασιών τεχνικής φύσης, αποτελούσε απόδειξη της προσφοράς του Ιδρύματος.

Η λειτουργία της ιδρύματος ήταν αυτοτελής, υπό την εποπτεία όμως της Ε.Κ.Α. Η εποπτεία της σχολής τελούσε υπό τη φροντίδα επιτροπής, της οποίας πρόεδρος για πολλά χρόνια ήταν η Αργίνη Μπενάκη – Σαλβάγου, γόνος της ιδρύτριας της οικογένειας[279].

Το 1909 το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο συγχωνεύθηκε με το «Μικρό Άσυλο»[280], που λειτουργούσε από το 1905 και συντηρείτο ανεξάρτητα από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, με δωρεές. Στέγαζε εβδομήντα πέντε (75) ορφανά και σ' αυτό λειτουργούσαν τμήματα εκμάθησης ραπτικής, μαγειρικής, υφαντουργικής και σιδερωτικής[281].

Στο Οικοκυρικό τμήμα, που λειτουργούσε στο Μπενάκειο Ορφανοτροφείο από το 1926, εγγράφονταν μαθήτριες της έκτης τάξης του δημοτικού σχολείου με σκοπό τη μεταλαμπάδευση γνώσεων στα καθήκοντα της γυναίκας, της μητέρας, της συζύγου. Στο πρόγραμμά του περιλαμβάνονταν θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα.

---

[277] Κ. Αποστολόπουλος, ό.π., σ. 106.
[278] Ε. Γεωργιτσογιάννη, ό.π, σ. 173.
[279] Ευθ. Σουλογιάννης, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993,* Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1994, σ. 241. Απολυτήριο του Οικοκυρικού τμήματος του Μπενακείου Ορφανοτροφείου της μαθήτριας Ειρήνης Σπηλιωτοπούλου. Προσωπικό Αρχείο Ε. Σπηλιωτοπούλου, Αθήνα.
[280] Πριν λειτουργήσει το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο είχε δημιουργηθεί το «Μικρό Άσυλο», με τη φροντίδα της Βιργινίας Μπενάκη, συζ. Εμμανουήλ, καθώς και της Πηνελόπης Μπενάκη – Δέλτα, πριν ακόμα εγκαταλείψει την Αλεξάνδρεια.
[281] Ευθ. Σουλογιάννης, ό.π. σ. 151. Ε.Λ.Ι.Α. – Ε.Κ.Α., Έκθεση πεπραγμένων της Α. Πετρώνδα, στις 30 Ιουνίου 1940, των Σχολών υπό την διεύθυνσή της. Ε.Λ.Ι.Α.- Α.Ε.Κ.Α., πρακτικά ΚΕ, 16/28 Μαΐου 1909.

Η αναγκαιότητα της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στα παρθεναγωγεία και της ίδρυσης αποκλειστικών σχολών Οικιακής Οικονομίας τονίστηκε ιδιαίτερα από την Βιργινία Γεωργιάδου (διευθύντρια του Μπενακείου Ορφανοτροφείου Αλεξάνδρειας και μέλος της Διεθνούς Οργάνωσης Οικιακής Οικονομίας - Comité International de la Fédération de l' Enseignement ménager-), στην εισήγησή της το 1931, στο Α΄ Ελληνικό Διδασκαλικό Συνέδριο στην Αίγυπτο. Επεσήμανε δε ότι: «οι γυναίκες πρέπει να βαδίζουν στα χνάρια της αληθινής οικογενειακής παράδοσης και να ατενίζουν με πνεύμα σύγχρονο και μορφωμένο κάθε γυναικεία και οικιακή ενασχόληση. Μετά την έξοδό τους από το σχολείο τα κορίτσια πρέπει ήδη να είναι προπαρασκευασμένα για τη ζωή, δεδομένου ότι από την γυναίκα εξαρτάται η ευημερία της οικογένειας. Η οικοκυρική μόρφωση, ένας κλάδος της πρακτικής μορφώσεως των κοριτσιών, ξυπνά την ατομικότητα της μαθήτριας, την ενθαρρύνει στο να θέτει σε ενέργεια την πρωτοβουλία της, και η οποία πνίγεται στο κλασικό σχολείο, το οποίο τείνει να μορφώσει όλους τους μαθητές με τον ίδιο τρόπο»[282].

Το εβδομαδιαίο και ωρολόγιο πρόγραμμα του οικοκυρικού τμήματος του Μπενακείου Ορφανοτροφείου, από το 1926, με βάση τα πρότυπα των αντίστοιχων σχολών της Ελβετίας περιλάμβανε σειρά θεωρητικών και πρακτικών μαθημάτων όπως: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Συνθέσεις, Αριθμητική, Οικιακή και Εμπορική Καταστιχογραφία, Ανθρωπολογία, Φυσική και Χημεία, Υγιεινή, Νοσηλεία, Βρεφοκομία, Τροφογνωσία, Οικιακή Οικονομία και μαθήματα Καλής Συμπεριφοράς. Τα πρακτικά μαθήματα αφορούσαν στην Κοπτική και Ραπτική, στο Σίδηρο και στην Πλύση, στη Μαγειρική[283] και Ζαχαροπλαστική στη Χειροτεχνία και στη Μπαλωματική περιλαμβανομένων των επιδιορθώσεων όλων των φθαρμένων υφασμάτων, δαντελών, πλεκτών, κ.λπ. Μολονότι σε κανέναν από τους κλάδους του Ορφανοτροφείου δεν είχε δοθεί επαγγελματική μορφή, οι εξερχόμενες απ' αυτό, μετά την διετή φοίτησή τους, προικισμένες με πολύτιμες γνώσεις είχαν τη δυνατότητα να επιδοθούν στις οικιακές τέχνες, είτε να αναζητήσουν ένα βιοποριστικό επάγγελμα.

Τα μαθήματα αυτά διδάσκονταν συστηματικά από ειδικές μορφωμένες καθηγήτριες, ενώ τα περισσότερα από αυτά διδάσκονταν με τη μορφή διαλέξεων. Μηνιαία διαγωνίσματα

[282] Β. Γεωργιάδου, «Η οικοκυρική μόρφωσις εις τα Παρθεναγωγεία μας», *Πρακτικά του Α' Ελληνικού Διδασκαλικού Συνεδρίου,* Αλεξάνδρεια Αιγύπτου, (14-16 Απριλίου 1931), σσ. 189-196.

[283] Το μάθημα της Μαγειρικής περιλάμβανε τη λογική μελέτη και σύνταξη και εκτέλεση του εδεσματολογίου, την ολική αξία του γεύματος και το αναλογούν σε κάθε πρόσωπο, την καθαριότητα του μαγειρείου και την ταξιθέτηση των μαγειρικών σκευών. Ε.Λ.Ι.Α. – Φάκ. Κ 960 (5) 1954, Μπενάκειο Ορφανοτροφείο.

με τη μορφή εκθέσεων μας δίνουν στοιχεία, που αφορούσαν στην πρόοδο των μαθητριών. Μετά δε την επιτυχή πρακτική δοκιμασία των μαθητριών στο τέλος του δεύτερου έτους της Σχολής απονέμονταν απολυτήριο ή πιστοποιητικό των σπουδών τους[284].

Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο απολυτήριο της μαθήτριας του οικοκυρικού τμήματος του Μπενακείου Ορφανοτροφείου, Ειρήνης Σπηλιωτοπούλου, προκύπτει η διδασκαλία των παραπάνω μαθημάτων και σύμφωνα με την προφορική μαρτυρία της, Διευθύντρια του Ορφανοτροφείου το έτος 1944, ήταν η Θεοδώρα Βαλασίδου, ο Ιωάννης Καραμηνάς-ιερέας με τίτλο Μεγάλου Οικονόμου, η Αγγελική Παναγιωτάτου[285], καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών, η οποία δίδασκε Υγιεινή και Νοσηλεία, η Περσεφόνη Λουκαΐδου, η Αντωνία Λιβανού-Πατμανίδου, η οποία δίδασκε το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, θεωρητικά και πρακτικά. Υπήρχε ακόμη και μάθημα καλής συμπεριφοράς (la politesse, Savoir Vivre) (εικόνα 80).

Το 1970 το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο διέκοψε τη λειτουργία του και ως εκ τούτου η προσφορά του στη μόρφωση των κοριτσιών της Ελληνικής Παροικίας της Αλεξάνδρειας, έλαβε τέλος[286]. Το κτήριο του Μπενακείου παραχωρήθηκε το 1971-72 στο Ελληνικό Δημόσιο και έτσι στεγάστηκαν σ' αυτό οι υπηρεσίες του Γενικού Προξενείου Ελλάδας, όπου λειτουργούν μέχρι σήμερα[287].

Το *Αβερώφειο Παρθεναγωγείο* Αλεξάνδρειας, ιδρύθηκε από τον ευεργέτη Γεώργιο Αβέρωφ (1818-1899) και η οικοδόμησή του ανήλθε στο ποσό των σαράντα τεσσάρων χιλιάδων (44.000) λιρών Τουρκίας. Κατ' αρχήν λειτουργούσε μόνο 'Αστική Σχολή', η οποία ήταν αναγνωρισμένη από το ελληνικό κράτος το 1924[288]. Το 1936, λειτούργησε το ημιγυμνάσιο, κατόπιν το γυμνάσιο, το οποίο ήταν ισόβαθμο με τα γυμνάσια του κράτους. Στο

[284] Ε.Λ.Ι.Α. – Φάκ. Κ 960 (5) 1954, Μπενάκειο Ορφανοτροφείο, και αντίγραφο απολυτηρίου του Μπενακείου Ορφανοτροφείου του Οικοκυρικού Τμήματος της μαθήτριας Ειρήνης Σπηλιωτοπούλου Β. Γεωργιάδου, ό.π., σ. 196.

[285] Η Αγγελική Παναγιωτάτου δίδασκε επί σειρά ετών τα μαθήματα της υγιεινής, ανθρωπολογίας και Βρεφοκομίας στο Αβερώφειο Γυμνάσιο Θηλέων και στο Μπενάκειο Ορφανοτροφείο. Κ. Ξηραδάκη, *Από τα Αρχεία του Ελεγκτικού Συνεδρίου-Παρθεναγωγεία και Δασκάλες του Υπόδουλου Ελληνισμού,* τόμος Β΄ Αθήνα 1973, σσ. 124-125.

[286] Το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο από την ίδρυσή του μέχρι τη δεκαετία του' 60, φιλοξένησε περίπου 1200 κοπέλες ορφανές. Το 1967 αποχώρησε η διευθύντρια Θ. Βαλασίδου και ανέλαβε τη διεύθυνση η Σοφία Στεφανάκη, ήδη διευθύντρια της Σχολής Αμφιέσεως, που είχε μεταφερθεί από το Ζερβουδάκειο στο Μπενάκειο Μέγαρο. Λογοδοσία Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας, 1965 , σ. κε' και λε΄.

[287] Ευθ. Σουλογιάννης, ό.π. σ. 242 και Λογοδοσία Ε.Κ.Α., σ. ιη΄.

[288] Φ.Ε.Κ. Α. 276, Διάταγμα της 30-10-1924, «Περί λειτουργίας του Αβερωφείου Παρθεναγωγείου».

Αβερώφειο Γυμνάσιο Θηλέων διδασκόταν το μάθημα της οικιακής οικονομίας μία ώρα την εβδομάδα και της υγιεινής αντίστοιχα[289].

Στο Αβερώφειο Παρθεναγωγείο λειτουργούσαν τμήματα κοπτικής και ραπτικής, καθώς και τμήματα αγγλικής γλώσσας[290].

Σε όλες τις μαθήτριες παρεχόταν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, λόγω του υποσιτισμού και των ανθυγιεινών οικογενειακών συνθηκών[291].

Η διευθύντρια του Αβερώφειου Παρθεναγωγείου Αριάδνη Γιανναρά, θεωρώντας τη μόρφωση των μελλοντικών μητέρων και οικοδεσποινών απαραίτητη, με έγγραφό της προς τον Δημήτριο Θεοδωράκη-αντιπρόσωπο της Ε.Κ.Α. και προϊστάμενο της σχολικής εφορείας, πρότεινε την εξοικονόμηση χρόνου από τα μαθήματα της Γεωγραφίας, Φυσικής Πειραματικής, Χημείας, Ζωολογίας, Φυτολογίας και Ορυκτολογίας, ώστε αυτός να διατεθεί στη διδασκαλία των μαθημάτων Υγιεινής, Γνώσεων Πρώτων Βοηθειών, Χειροτεχνίας και Οικιακής Οικονομίας[292].

Επηρεασμένη από την εκπαίδευση της οικιακής οικονομίας στην Αμερική, η Αλκμήνη Δαμπαλακίδου, διευθύντρια του Αβερώφειου Ημιγυμνασίου θεωρούσε επιτακτική την ανάγκη λειτουργίας πλήρους τμήματος οικιακής οικονομίας σε κάθε Παρθεναγωγείο. Η γενική οικοκυρική μόρφωση αφορούσε στα κορίτσια, που δεν αποσκοπούσαν στην αναζήτηση εργασίας, αλλά επιθυμούσαν τη συνέχιση ανώτερων σπουδών. Η επαγγελματική εκπαίδευση, από την άλλη, αφορούσε στη μόρφωση των κοριτσιών, που αναζητούσαν ένα βιοποριστικό επάγγελμα, σκοπός που εξυπηρετείτο από την ήδη λειτουργούσα σχολή Κοπτικής – Ραπτικής. Το πρόγραμμά της ήταν αντίστοιχο με αυτό της Επαγγελματικής Σχολής της Ένωσης Ελληνίδων της Αθήνας, καθώς και των εμπορικών σχολείων (Trade Schools) της Αγγλίας[293].

Ο αριθμός των μαθητριών της τριετούς Σχολής Κοπτικής- Ραπτικής, από το 1934-1943 φαίνεται στο ακόλουθο γράφημα:

---

[289] Ε.Λ.Ι.Α.-Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. Ν. 14.
[290] Κ. Ξηραδάκη, ό.π., σ. 120.
[291] Ε.Λ.Ι.Α.-Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 15, Έκθεση της Αρσινόης Ρ. Τούρτουλη- σχολιάτρου, προς την Εφορεία των Ελληνικών Σχολείων Θηλέων Μέσης Εκπαίδευσης.
[292] Ε.Λ.Ι.Α.- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. Ελληνικές Κοινότητες Αιγύπτου- Ελληνισμός Αιγύπτου, Ν. 13, έγγραφο στις 3-11-1934.
[293] Ε.Λ.Ι.Α..- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. Ν.13/1928.

Γράφημα 2.12. Αριθμός μαθητριών της τριετούς σχολής Κοπτικής - Ραπτικής του Αβερώφειου Παρθεναγωγείου από το 1934-1943

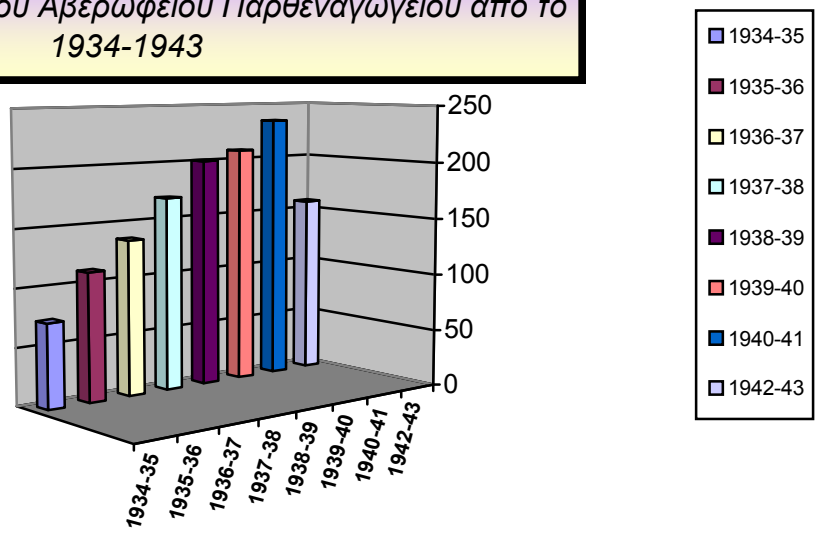

Ο αυξανόμενος αριθμός μαθητριών, όπως προκύπτει, αποδεικνύει τη μεγάλη εκτίμηση της Παροικίας σ' αυτή τη σχολή, σε συνδυασμό με την επιτρεπόμενη ηλικία των μαθητριών, η οποία από το 1936 αυξήθηκε κατά δύο έτη και έτσι εγγράφονταν στη σχολή μαθήτριες ηλικίας δεκατεσσάρων ετών και άνω, δεδομένου ότι οι μαθήτριες ήταν ωριμότερες και έτσι με μεγαλύτερη ευκολία παρακολουθούσαν τα μαθήματα. Επίσης από το 1935-36, λειτουργούσε για τις μαθήτριες της Σχολής Κοπτικής-Ραπτικής και τμήμα γαλλικών, προκειμένου να εφοδιασθούν με τη γνώση της γλώσσας, ώστε να έχουν την ικανότητα χρησιμοποίησης ξένων βιβλίων μόδας ή ακόμη να έχουν τη δυνατότητα εύρεσης εργασίας σε ξένα μέρη[294].

Η μείωση, που παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και ιδιαίτερα το έτος 1942-43, οφείλεται στην εύρεση εργασίας πολλών μαθητριών σε ραπτικούς οίκους, οπότε αναγκάστηκαν να διακόψουν παρ' όλο που η τεχνική κατάρτισή τους έμεινε ημιτελής, λόγω της οικονομικής απολαβής, που είχαν από την εργασία τους.

«Τα αποτελέσματα αυτής της Σχολής ήταν λαμπρά χάρις στις αόκνους προσπάθειες της Διευθύντριάς του[295] Ελένης Ραδοπούλου- Κυπριάδου και των διδασκαλισσών Θ. Δημουλίτσα (αποφοίτου της *Επαγγελματικής Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων*), Μ. Μιχαηλίδου και Ε.

[294] Ε.Λ.Ι.Α.- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, Φάκ. 14, έκθεση της Α. Πετρώνδα στις 30 Ιανουαρίου 1936, προς τον Δ. Θεοδωράκη, προϊστάμενο Εφορείας Σχολείων.

[295] Μέχρι το 1939, διευθύντρια της Σχολής Κοπτικής-Ραπτικής ήταν η Αλκμήνη Πετρώνδα. Ε.Λ.Ι.Α.- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 408.

Κουκουλομμάτη»[296]. Το διάστημα του πολέμου στην Ελλάδα, οι μαθήτριες της Σχολής Κοπτικής- Ραπτικής, εκτός των εξωτερικών παραγγελιών φορεμάτων, εργάστηκαν επίσης και για τον ιματισμό των στρατιωτών, κατόπιν παραγγελίας της Επιτροπής Ελληνίδων Κυριών ‘’Η φανέλα του στρατιώτη’’[297].

Στη Φαμηλιάδειο πλήρη δημοτική σχολή θηλέων η αναγκαιότητα της μόρφωσης των μαθητριών, προκειμένου να αποκτήσουν γνώσεις με την προοπτική να γίνουν καλές νοικοκυρές, οδήγησε στη διαμόρφωση του προγράμματος το 1936-37, έτσι ώστε στις τάξεις από την τρίτη έως την έκτη περιορίσθηκε το μάθημα της Χειροτεχνίας χάριν της εκμάθησης Ραπτικής του Λευκού Κεντήματος και Εμβαλώματος[298].

Η Αλκμήνη Πετρώνδα, διευθύντρια των Παρθεναγωγείων Μέσης Εκπαίδευσης, σε υπόμνημά της προς τον Δ. Ζερμπίνη, Πρόεδρο της Ε.Κ.Α.[299], έχοντας υπόψη τις συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων στην Αίγυπτο, πρότεινε την αναδιοργάνωση της σχολής Κοπτικής, θεωρώντας ότι έπρεπε να δοθεί βαρύτητα στην κατάλληλη επαγγελματική κατάρτιση των κοριτσιών, ώστε να αποκτήσουν εφόδια, κατορθώνοντας έτσι με την πάροδο του χρόνου να έλθουν αρωγοί της οικογένειάς τους. Ειδικότερα, στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης προτάθηκε η εργασία να περιορισθεί στη θεωρητική και πρακτική διδασκαλία μόνο Γυναικείων και Παιδικών Φορεμάτων, ενώ για την Κοπτική και Ραπτική Εσωρούχων να δίνονται σε γενικές γραμμές ό,τι μόνο αφορά τη διακόσμησή τους με Κέντημα. Θα εξυπηρετούσε ιδιαίτερα, τονίζεται στο υπόμνημα, «…η διακλάδωση της Σχολής για ασπρόρουχα και γυναικεία ταγιέρ αντρικού σχήματος και επανωφορίων».

Η αναγκαιότητα αυτή επιβαλλόταν, δεδομένου ότι κατά τη διάρκεια της διετούς εκπαίδευσής τους φοιτούσαν στη σχολή μαθήτριες ανομοιογενούς μορφωτικού και πνευματικού επιπέδου, προκειμένου να αποκτήσουν γνώσεις προς όφελος της μελλοντικής οικογένειάς τους. Η επαγγελματική μόρφωση των κοριτσιών, ιδιαίτερα στον τομέα της ραπτικής, είχε μεγάλη

[296] Ε.Λ.Ι.Α.- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 15 και 34. Έκθεση της Αλκμ. Πετρώνδα, διευθύντριας Παρθεναγωγείων Μέσης Εκπαίδευσης προς τον προϊστάμενο Εφορείας των Σχολείων. Φάκ. 408, έγγραφο της Α. Πετρώνδα, στις 2 Οκτωβρίου 1939, προς τον Προϊστάμενο Εφορείας Σχολείων.

[297] Ε.Λ.Ι.Α.- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, Φ. 408, Έκθεση της διευθύντριας της Σχολής Κοπτικής-Ραπτικής, στις 11-9-1941. Φάκ. 15 έγγραφο της διευθύντριας της Σχολής Κοπτικής-Ραπτικής στις 15 Αυγούστου 1940 στις 3-5-1938, και στις 23 Σεπτεμβρίου 1943, προς τον Γ. Ρούσο, προϊστάμενο της Εφορείας των Σχολείων.

[298] Ε.Λ.Ι.Α.- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 15. Έκθεση πεπραγμένων του 193-37, της Φαμηλιαδείου πλήρης δημοτικής σχολής θηλέων.

[299] Ε.Λ.Ι.Α.- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 799, Έγγραφο της διευθύντριας των Παρθεναγωγείων Μέσης Εκπαίδευσης, υπ’ αρ. 330/25-1-1952, προς τον πρόεδρο της Ε.Κ.Α.

απήχηση στην Αίγυπτο, λόγω της γρήγορης επαγγελματικής αποκατάστασης των ασθενέστερων κυρίως τάξεων.

Η μόνη διαφορά μεταξύ των σχολών Κοπτικής-Ραπτικής που λειτουργούσαν στην Ευρώπη και αυτών της Ελλάδας, ήταν η πενταετής διάρκεια της εκπαίδευσης στις πρώτες, ενώ, όπου οι σχολές ήταν τριτάξιες, η διδασκαλία περιοριζόταν σε ένα μόνο κλάδο.

Με βάση τα πρότυπα της Αγγλίας και ιδιαίτερα των *Σχολείων Λήξης* (Finishing Schools), η διευθύντρια επίσης πρότεινε την δημιουργία μιας Σχολής Ανώτερης Μόρφωσης, με διετή διάρκεια φοίτησης και διδακτική στο πρώτο έτος, των μαθημάτων της Κοινωνιολογίας, Εισαγωγής και Μελέτης της Ελληνικής και Ξένης Λογοτεχνίας, Ψυχολογίας της Γυναίκας, Ψυχολογίας του Παιδιού, Ιστορίας Τέχνης, Ζωγραφικής, Κοπτικής- Ραπτικής, Μαγειρικής ενώ στο δεύτερο έτος Οικιακής Οικονομίας και Οργάνωσης του Σπιτιού, Φυσιολογίας και Βιολογίας, Χημείας Τροφίμων, Ιστορίας Τέχνης, Ζωγραφικής, Κοπτικής – Ραπτικής, Μαγειρικής, Ζαχαροπλαστικής, Υγιεινής Ψυχικής και Σωματικής του Παιδιού.

2Β.2. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

2Β.2.1. Μαυρογένειος Επαγγελματική Σχολή Σάμου

Η Σάμος ακολούθησε το παράδειγμα της Ελλάδας για την «Επαγγελματική και Οικοκυρική Σχολή», που ιδρύθηκε με την δωρεά του ηγεμόνα Αλέξανδρου Μαυρογένη , ο οποίος ετάχθη, στην τότε Γενική Συνέλευση του 1902, υπέρ της σύστασης της επαγγελματικής σχολής, καθώς και με την κρατική αρωγή και την εισφορά των δήμων. Η οικοδόμηση του συγκροτήματος της Σχολής πραγματοποιήθηκε στην περιοχή του Μαλαγαρίου και περιλάμβανε μαγειρεία, λουτρά, αφοδευτήρια, κοιτώνες και αίθουσες εργαστηρίων. Εκεί προσέρχονταν για να φοιτήσουν μαθητές από όλα τα χωριά της Σάμου, προκειμένου να ειδικευθούν σε βιοποριστικά επαγγέλματα. Η διοργάνωση της Μαυρογενείου Επαγγελματικής Σχολής πραγματοποιήθηκε το 1903, από την Στ. Νικολαΐδου, διευθύντρια της Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων, και την επίσης διδασκάλισσα της Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων Φραγγούλη, η οποία δίδασκε Κοπτική και Ραπτική[300].

[300] Η Ένωση Ελληνίδων της Βάρνας, στη Βουλγαρία, είχε αποστείλει στην Σχολή της Ενώσεως Ελληνίδων της Αθήνας, δύο μαθήτριες προκειμένου να καταρτισθούν σε όλα τα καλλιτεχνικά μαθήματα, στη Ραπτική και στα οικοκυρικά μαθήματα, με την πρόθεση να οργανώσουν στη χώρα τους την ήδη λειτουργούσα Επαγγελματική Σχολή. Στη Σόφια δε της Βουλγαρίας λειτουργούσε, το 1931, Επαγγελματική Σχολή, η ονομαζόμενη *Επαγγελματική Σχολή Μητέρων* (Ecole Mere Professionelle) σε ιδιόκτητο μέγαρο, ενώ συντηρούνταν με

Η Μαυρογένειος Επαγγελματική σχολή, διακρινόταν στη σχολή αρρένων και τη σχολή θηλέων.

Τα τμήματα της σχολής θηλέων, σε κάθε ένα από τα οποία φοιτούσαν όχι περισσότερες από είκοσι (20) μαθήτριες, χωρίζονταν σε Ραπτικής ασπρορούχων και Κεντήματος, Ταπητουργίας, Υφαντουργίας.

Προϋπόθεση για την εγγραφή των μαθητριών στη σχολή αποτελούσαν οι στοιχειώδεις γνώσεις της γραφής, ανάγνωσης και των τεσσάρων πράξεων της Αριθμητικής[301].

Στο τέλος της σχολικής περιόδου οι απόφοιτες μαθήτριες ελάμβαναν πτυχίο Α', Β΄, Γ΄ κατηγορίας, ανάλογα με την ικανότητά τους. Η επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων προβλεπόταν από το διάταγμα με την πρόβλεψη μελλοντικής σύστασης εργοστασίου στη σχολή, προκειμένου να προσλαμβάνονται ως τεχνίτες ή τεχνίτριες με ημερομίσθιο οι απόφοιτοι της Μαυρογενείου Επαγγελματικής Σχολής.

Με το διάταγμα 93 της 26ης Μαρτίου 1903, προστέθηκε στη σχολή θηλέων τμήμα Κοπτικής και Ραπτικής εξωτερικών γυναικείων και παιδικών φορεμάτων, τμήμα σιδερώματος, τμήμα πυρογραφίας, αγγειοπλαστικής και ανθοποιίας.

Με πρόταση της Εφορείας, ο Ηγεμόνας όριζε υπότροφες μαθήτριες (από τις οποίες δεν μπορούσαν να είναι από τον ίδιο δήμο δύο) με υποτροφία δήμων, σωματείων ή ατόμων, επίσης εξωτερικές, με δωρεάν φοίτηση, ή μαθήτριες, οι οποίες πλήρωναν δίδακτρα. Ο αριθμός των υποτρόφων της σχολής δεν υπερέβαινε τις πέντε (5) και των δήμων τις τριάντα (30)[302].

Οι υπότροφες διέμεναν στη σχολή καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, εκτός των διακοπών. Άδειες χορηγούνταν από την διευθύντρια δεκαπέντε ημερών για τις γιορτές του Πάσχα, ενώ για τον υπόλοιπο χρόνο μόνο τρεις μέρες.

Οι μαθήτριες, ηλικίας από δεκατριών ετών, φορούσαν ομοιόμορφη στολή και σιτίζονταν μαζί με τη διευθύντρια σε κοινό τραπέζι. Εάν οι εξωτερικές μαθήτριες επιθυμούσαν τη μεσημεριανή σίτιση στη σχολή κατέβαλαν το ποσό των είκοσι (20) γροσίων μηνιαίως.

κυβερνητική χορηγία. Το πλήθος των ειδικών αστικών επαγγελματικών σχολών που λειτουργούσαν, συντηρούνταν από τους Βουλγαρικούς Δήμους. «Οικοκυραί και Οικοκυρειό»- Τα επαγγελματικά εις την έξω Ελλάδα, εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 29 Μαΐου 1905, σσ. 4,5. «Λογοδοσία της Επαγγελματικής Σχολής της Ενώσεως των Ελληνίδων» εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 15-31 Μαΐου 1911, σσ. 1637-1640.

[301] Π. Διακογιάννης, ό.π., σ. 187.

[302] Π. Διακογιάννης, ό.π., σσ. 187-188.

Το προσωπικό της σχολής αποτελούνταν από τη διευθύντρια, την υποδιευθύντρια, ένα δάσκαλο ή μια δασκάλα για κάθε τμήμα, βοηθούς, όποτε είχε ανάγκη, έναν επιστάτη και μία μαγείρισσα.

Η διευθύντρια, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της, διηύθυνε τη σχολή, επέβλεπε το διδακτικό προσωπικό, το μαθητικό δυναμικό της σχολής και πρότεινε στην Εφορεία επιβολή προστίμου στο διδακτικό προσωπικό ή ποινών και επιπλήξεων στις μαθήτριες, σε περίπτωση αμέλειας, αδιαφορίας ή απρεπούς συμπεριφοράς .

Επίσης ήταν υπεύθυνη για τα εργαλεία, τα μηχανήματα και τα υλικά της σχολής. Εισέπραττε τα δίδακτρα, το αντίτιμο των κατασκευαζόμενων ειδών, κρατούσε βιβλία και έδινε λόγο στο τέλος κάθε μήνα στο λογιστή.

Οι μισθοί του προσωπικού ορίζονταν από την Εφορεία, ενώ τα ημερομίσθια των βοηθών από τη διευθύντρια.

Το σχολικό έτος είχε διάρκεια από τις 15 Ιανουαρίου ως τις 15 Νοεμβρίου, ενώ ο συγκεκριμένος χρόνος με απόφαση του Ηγεμόνα συντομευόταν ή παρατεινόταν. Ειδικός κανονισμός ρύθμιζε και το χρόνο της σχολικής περιόδου κάθε τμήματος.

Μετά την ένωση της Σάμου με την Ελλάδα το 1913, λόγω ανεπάρκειας προσωπικού, ο τότε πρόεδρος της Προσωρινής Κυβέρνησης Σάμου Θεμ. Σοφούλης εξέδωσε διάταγμα (132/1913), αναστολής της λειτουργίας της Σχολής και απόλυσης του προσωπικού της.

Ο ιδρυτής της Α. Μαυρογένης, λίγο καιρό πριν το θάνατό του, στη διαθήκη του είχε προνοήσει και διέθεσε το ποσό των 600.000 γαλλικών φράγκων υπέρ της επαγγελματικής σχολής, με την προϋπόθεση ότι θα λειτουργούσε στο ιδιόκτητο οίκημα στο Μαλαγάρι ή έστω και σε άλλο κτήριο κατάλληλο και θα εξακολουθούσε να φέρει το όνομα Μαυρογένειος Επαγγελματική Σχολή. Η υποβολή έκθεσης του διευθυντή της Εμπορικής Σχολής Καρλοβασίου προς το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, το Μάρτιο του 1930, είχε ως στόχο την επανασύσταση της σχολής[303]. Πράγματι, το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, εγκρίθηκε ο οργανισμός της Μαυρογενείου Σχολής και κλήθηκε η λαογράφος Αγγελική Χατζημιχάλη, προκειμένου να συμβάλλει στη ρύθμιση της λειτουργίας της σχολής.

Η σχολή, σύμφωνα με τον οργανισμό της, περιλάμβανε επτά είδη από τον κλάδο της χειροτεχνίας και κάθε ένα από αυτά αποτελούσε τμήμα χωριστό με αυτοτελή κύκλο θεωρητικών και ειδικών μαθημάτων: Υφαντικής, Ταπητουργικής, Κεντητικής (λευκά,

[303] Π. Διακογιάννης, ό.π., σσ. 194, 195

χρωματιστά, χρυσοποίκιλτα κ.λπ.), Ραπτικής και Κοπτικής, Δαντελοποιίας και Ασπρορουχικής, Λεπτουργικής και Ξυλογλυπτικής, Αγγειοπλαστικής.

Τελικά λειτούργησε μόνο το τμήμα υφαντικής, ενώ τον Απρίλιο του 1930, ιδρύθηκε και τμήμα ταπητουργίας, ως παράρτημα του Ταπητουργικού Οργανισμού Αθηνών, με τη δωρεάν φοίτηση μαθητριών. Οι απόφοιτες μαθήτριες είχαν τη δυνατότητα να διδάξουν την ταπητουργική τέχνη στα άλλα ταπητουργικά τμήματα, που επρόκειτο να ιδρυθούν σε διάφορα μέρη του νησιού. Η σχολή λειτούργησε για δύο χρόνια.

Το 1934 η διεύθυνση της σχολής, για να διευκολύνει όσες επιθυμούσαν να μάθουν την ταπητουργική τέχνη και αντιμετώπιζαν δυσκολίες στη μετάβασή τους από το Βαθύ στο Μαλαγάρι, ίδρυσε στο λιμάνι του Βαθιού εργαστήριο, το οποίο λειτουργούσε ως Παράρτημα της Κεντρικής Σχολής στο οίκημα της Μελπομένης Νικολαρείζη[304].

Η σχολή λειτούργησε ως το 1940 κανονικά, ενώ στον πόλεμο του 1940-44 το κτίριό της καταστράφηκε.

Η επαναλειτουργία της σχολής από 1ης Δεκεμβρίου 1948, με διευθύντρια την Εύχαρι Ι. Σεϊρλή, ανακοινώθηκε με δημοσίευση ένα μήνα πριν. Τα τμήματα, που θα λειτουργούσαν αφορούσαν κορίτσια απόφοιτες δημοτικού σχολείου και ήταν :

- εσωρούχων γυναικείων και ανδρικών,
- εξωτερικών γυναικείων φορεμάτων-κοπτικής, ραπτικής-,
- υφαντουργικής – υφαντών από εγχώριους αργαλειούς, φορεμάτων εσωτερικών και εξωτερικών, ντιβανοσκεπασμάτων, τραπεζομάντιλων, πετσετών, παραπετασμάτων-.

Η λειτουργία της διακόπηκε το Σεπτέμβριο του 1952, λόγω οικονομικών δυσχερειών.

Από το 1963 λειτούργησε ως δημοσία σχολή με τίτλο «Μαυρογένειο Δημόσιο Τεχνικό Σχολείο», ενώ τελευταία λειτουργούσαν δύο τμήματα των ηλεκτροτεχνιτών και μηχανοτεχνιτών[305].

2Β.2.2. Οικοκυρική Σχολή Μαρίας Καΐρου

Στις 21-6-1908, η Μαρία Καΐρου, άλλοτε διευθύντρια της Μαυρογενείου Σχολής, κατόπιν αιτήσεώς της στη Συνέλευση, ίδρυσε ιδιωτική «Οικοκυρική Σχολή», σκοπός της

[304] Π. Διακογιάννης, ό.π., σσ. 194-198.
[305] Π. Διακογιάννης, ό.π., σσ. 199-201.

οποίας ήταν η καλύτερη μόρφωση των κοριτσιών στις οικιακές τέχνες, με επιπρόσθετη διδασκαλία στα Γαλλικά και στο Πιάνο[306].

Από το 1908-1914, η προσφορά της σχολής και της ιδρύτριάς της υπήρξε σημαντική, εφοδιάζοντας τα κορίτσια με τα κατάλληλα προσόντα προκειμένου να εξελιχθούν σε καλές νοικοκυρές, μητέρες και συζύγους.

Η αίτηση της διευθύντριάς της, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι παρουσιαζόμενες οικονομικές δυσκολίες, είχε ως αποτέλεσμα την απόδοση της συνδρομής των τριάντα (30) οθωμανικών λιρών, ως κοινωφελές ίδρυμα.

Κατά τις θερινές διακοπές στη σχολή οι μαθήτριες διδάσκονταν μαθήματα Γαλλικής, καθώς και Νηπιαγωγικής σε όσες επιθυμούσαν, με δίδακτρα είκοσι (20) γρόσια για παιδιά νηπιαγωγείου και σαράντα (40) γρόσια το μήνα για μαθητές ανωτέρων τάξεων.

Η Συνέλευση του 1910, ως ένδειξη αναγνώρισης των υπηρεσιών στην κοινωνία της Μ. Καΐρου, χορήγησε δεκαπέντε εικοσάφραγκα από τον προϋπολογισμό, ενώ τον επόμενο χρόνο δόθηκαν στη σχολή τριακόσια (300) χρυσά φράγκα με έκτακτη πίστωση του προϋπολογισμού του έτους, βάσει του Ν. 2407/1911.

Η οικονομική κατάσταση της σχολής ενισχύθηκε από την έκθεση λαχειοφόρου αγοράς των εργόχειρων που επεξεργάζονταν οι μαθήτριες στη σχολή.

Τα μαθήματα, που διδάσκονταν στη σχολή, η οποία θεωρούνταν αντίστοιχη της Σχολής Καλογραιών ήταν: Γαλλικά, Κοπτική και Ραπτική, Ελληνικά, Μαθηματικά, Εργόχειρα, καθώς και μερικά βοηθητικά μαθήματα για τις μικρές τάξεις. Στη σχολή επίσης λειτουργούσε και νηπιαγωγείο.

Στη σχολή, που λειτουργούσε με βάση το πρότυπο των σχολών της Ευρώπης, η διδασκαλία των πρακτικών γνώσεων Οικιακής Οικονομίας, των γυμνασιακών μαθημάτων, καθώς και η τέλεια εκμάθηση Κοπτικής και Ραπτικής, γινόταν από καθηγητές γυμνασίου και από την Βασιλική Βαρβούνη, αριστούχο του Αρσακείου. Η Γαλλική γλώσσα διδασκόταν από τη Γαλλίδα δασκάλα Γαβριέλλα, ενώ ειδική δασκάλα δίδασκε Κλειδοκύμβαλο και Ζωγραφική.

Στο ειδικό επαγγελματικό τμήμα της σχολής, οι μαθήτριες διδάσκονταν την τέχνη της Ραπτικής από την αριστούχο της Επαγγελματικής Σχολής Αθηνών Ουρανία Δημητρίου.

[306] Για την ίδρυση της «Ιδιωτικής Οικοκυρικής Σχολής», εκδόθηκε σχετική άδεια με βάση το Διάταγμα 314/1908. Ό.π.

Το θεωρητικό πλαίσιο της Ραπτικής διδασκόταν οκτώ ώρες την εβδομάδα, ενώ το πρακτικό μέρος από τις 8:00 το πρωί έως τις 6:00 το απόγευμα.

Τα δίδακτρα τα οποία κατέβαλλαν οι μαθήτριες, που εργάζονταν υπέρ της σχολής ήταν 20,5 γρόσια/ μήνα, ενώ οι μαθήτριες, που εργάζονταν για δικό τους όφελος πλήρωναν 48,5 γρόσια/ μήνα.

Στη σχολή, μεταξύ των άλλων, δίδαξαν η Εσθήρ Σίδερη, ο Εμμ. Αγγελίδης, η Ελευθερία Καρπούση και η Αθηνά Ραφτοπούλου. Η διευθύντρια δίδασκε Οικιακή Οικονομία και Γαλλικά στις μεγάλες τάξεις. Η σχολή στεγαζόταν στην οικία του Ιωάννου Ιωαννίδη (Κρύου).

Με την έναρξη του σχολικού έτους 1911-12 η σχολή μεταφέρθηκε από το Βαθύ στο Καρλόβασι, επειδή οι ανάγκες των κατοίκων εκεί ήταν περισσότερες. Λειτούργησε εκεί ως το 1914[307].

2Β.3. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

2Β.3.1. Κωνσταντινούπολη και Μ. Ασία

Το 1910 ιδρύθηκε στο Κεντρικό Παρθεναγωγείο[308] στο Πέραν **Κωνσταντινούπολης** (περίοδος Ασπασίας Σκορδέλη, πτυχιούχος του Αρσακείου το 1885), τμήμα οικοκυρικών σπουδών, το οποίο δεχόταν για φοίτηση απόφοιτες εξαταξίου δημοτικού σχολείου. Τα έσοδα

[307] Π. Διακογιάννης, ό. π., σσ. 238-241.

[308] Το πρώτο κοινοτικό Παρθεναγωγείο του Πέραν ιδρύθηκε τη σχολική περίοδο 1849-50, με πρωτοβουλία δύο επιτρόπων του ναού της Παναγίας, του Σπανδωνή και του Παλαιολόγου, με σκοπό τη μόρφωση άπορων κοριτσιών της ενορίας. Γι' αυτό και η πρώτη του επωνυμία ήταν ''Ενοριακόν Παρθεναγωγείον''. Η ετήσια επιχορήγηση των 2.000 ρουβλίων από τον τσάρο της Ρωσίας Νικόλαο αποτελούσε σημαντικό εισόδημα της σχολής. Αργότερα η επιχορήγηση μειώθηκε στο μισό και, από το 1877, η επιτροπή της Κοινότητας ενίσχυσε το Παρθεναγωγείο με 150 λίρες το χρόνο, ενώ η εφορεία της σχολής συγκέντρωνε έσοδα από πωλήσεις λαχείων και εργόχειρων. Σκοπός του Παρθεναγωγείου ήταν η δημιουργία καλών νοικοκυρών και μητέρων, με έμβλημά του της Εργάνης Αθηνάς. Φοιτούσαν μαθήτριες από διάφορα προάστια, συνοικίες και χωριά της Πόλης. Από το 1864, από ενοριακό ονομάζεται 'Κεντρικό Παρθεναγωγείο των Απόρων Κορασίων'. Ο τραπεζίτης Στεφάνοβικ ευεργετούσε τη σχολή με χρηματικά ποσά και δωρεές υφασμάτων για τα εργόχειρα των μαθητριών. Από το 1909-1912 διευθυνόταν από την Σμαράγδα Χατζηνταή και κατόπιν ανέλαβε η Ασπασία Σκορδέλη. Σ. Μπόζη, *Ο Ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης-Κοινότητα Σταυροδρομίου, Πέραν,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002, σσ. 111, 115. Αλ. Καρανικόλας, *Τα Παρθεναγωγεία της Κωνσταντινουπόλεως,* ανατύπωση εκ του περιοδικού *Παρνασσός,* τ. ΙΖ΄ αρ. 2, Αθήνα 1975, σ. 20-25.

της Σχολής προέρχονταν από δωρεά πέντε χιλιάδων (5.000) λιρών Τουρκίας, που προσέφεραν τα παιδιά της Ελένης Ζαρίφη, στη μνήμη της[309].

Τα περισσότερα Ελληνικά σχολεία της Κωνσταντινούπολης, διοικούνταν από συμβούλια που υποδεικνύονταν από το Πατριαρχείο και εποπτεύονταν άμεσα από την Εκκλησία. Στην πλειονότητά τους όμως τα σχολεία ήταν «ενοριακά». Οι πηγές χρηματοδότησής τους θα ήταν ανεπαρκείς, εάν δεν συνέβαλλαν Έλληνες τραπεζίτες και έμποροι της Πόλης, πλούσιοι ομογενείς, με τη συμμετοχή βέβαια της ελεύθερης Ελλάδας και ιδιαίτερα του *Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων* ή της *Επιτροπής προς ενίσχυσιν της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας*[310].

Μετά την παραίτηση της διευθύντριας του Παρθεναγωγείου Σμαράγδας Χατζηνταή και την ανάληψη από την Ασπασία Βλασίου Σκορδέλη, πτυχιούχο του Αρσακείου επίσης, τέθηκαν σε εφαρμογή νέα συστήματα. Έτσι στα μαθήματα, που διδάσκονταν μέχρι τότε, προστέθηκαν η Ψυχολογία παίδων και η βρεφοκομική.

Θερμός οπαδός της γυναικείας εκπαίδευσης, η Ασπασία Σκορδέλη, τόνιζε την αναγκαιότητα στη μόρφωση της γυναίκας προσανατολιζόμενη όχι μόνο σε γενικές γνώσεις, αλλά ιδιαίτερα σε σχέση με τον προορισμό της ως μητέρας, συζύγου και οικοδέσποινας. Τις απόψεις της η Σκορδέλη φρόντιζε να τις μεταδίδει, όχι μόνο μέσα στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσα στο σχολείο, αλλά με διαλέξεις, με τη συμμετοχή της σε δημόσιες συζητήσεις, επηρεασμένη από τα πρότυπα της Γαλλίας και της Γερμανίας. Υποστήριζε πως «…η γυναίκα ως ον λογικόν και ηθικόν έχει μετά του ανδρός τον αυτόν τελικόν σκοπόν της ζωής : την ευδαιμονίαν(…). Η γυναίκα αποτελεί το ήμισυ του έθνους και κρατεί εις χείρας της τα θεμέλια της προόδου και της ευδαιμονίας»[311].

Η εφορεία του Παρθεναγωγείου, αποδεχόμενη τις απόψεις της Ασπασίας Σκορδέλη, αποφάσισε τη λειτουργία, από το έτος 1913, διτάξιας «Οικοκυρικής Σχολής», για την εκπαίδευση μαθητριών αποφοίτων εξαταξίων αστικών σχολείων. Στα πλαίσια της ίδρυσης και λειτουργίας της «Οικοκυρικής Σχολής» η Ασπασία Σκορδέλη, αποδεχόμενη την πρόταση της Εφορείας του Παρθεναγωγείου, απέστειλε τη δασκάλα Βιργινία Γεωργιάδου, προκειμένου να

[309] Μ. Βασιλειάδης, «Η Ελληνική παιδεία στην Κωνσταντινούπολη», *Ιστορικά της εφημερίδας Ελευθεροτυπία,* 28 Δεκεμβρίου 2000, σ 44. Σ. Μπόζη, ό.π., σ. 115. *Τα Ελληνικά Σχολεία της Πόλης,* Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχολιτών, Αθήνα 1995, σ. 115.
[310] Κ. Σβολόπουλος, *Κωνσταντινούπολη 1856-1908, Η ακμή του Ελληνισμού,* Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994, σσ. 58-60.
[311] Μ. Βασιλειάδης, «Η Ελληνική παιδεία στην Κωνσταντινούπολη», ό.π. σ. 44. Σ. Μπόζη, ό.π., σ. 117.

φοιτήσει στην Ανώτερη Σχολή του Φρίμπουργκ (Fribourg), για ένα έτος με σκοπό την αρτιότερη κατάρτισή της σε ειδικά μαθήματα, τα οποία επρόκειτο να εφαρμοσθούν στην «Οικοκυρική Σχολή του Κεντρικού Παρθεναγωγείου»[312].

Τα μαθήματα, που εισήχθησαν, είχαν τη δυνατότητα να τα παρακολουθήσουν και μαθήτριες από ανώτερες τάξεις. Οι απόφοιτες αυτής της σχολής, αποκαθίσταντο επαγγελματικά ως δασκάλες πρακτικών μαθημάτων, οικοδιδασκάλισσες, διευθύντριες κλινικών, οικονόμοι φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, λογίστριες, ταμίες, ράπτριες, κεντήτριες, μαγείρισσες[313].

Στα πλαίσια της λειτουργίας της νεοσύστατης «Οικοκυρικής Σχολής», το Δεκέμβριο του 1913, το Κεντρικό Παρθεναγωγείο διοργάνωσε ημερίδα, στην οποία παρουσιάστηκε θεατρική παράσταση (δράμα) και ελληνικοί δημοτικοί χοροί.

Στη σχολή διδάσκονταν[314], εκτός της Ελληνικής γλώσσας, η Μαγειρική, η Ραπτική, η Κεντητική, Βρεφοκομία, η Επιδιορθωτική. Οι μαθήτριες αποκτούσαν γνώση της διεύθυνσης του οίκου και ταυτόχρονα μπορούσαν να εξασκήσουν αντίστοιχα επαγγέλματα[315].

Το Μάιο του 1914, παρουσία εκκλησιαστικών και κοινοτικών παραγόντων, πραγματοποιήθηκαν οι εξετάσεις των μαθητριών της «Οικοκυρικής Σχολής του Κεντρικού Παρθεναγωγείου», με τις μαθήτριες φέρουσες ομοιόμορφη στολή και εκτελώντας τα πρακτικά μαθήματα της οικιακής οικονομίας, μαγειρεύοντας διάφορα φαγητά και γλυκίσματα, κόβοντας, ράβοντας και επιδιορθώνοντας διάφορα ενδύματα. Σημαντική επίσης ήταν η άσκησή τους στην παροχή πρώτων βοηθειών και στην περιποίηση βρέφους[316].

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1931, έλαβε χώρα το Α΄ Ελληνικό Διδασκαλικό Συνέδριο στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, στο οποίο η Βιργινία Γεωργιάδου (Διευθύντρια του Μπενακείου Ορφανοτροφείου στην Αλεξάνδρεια και μέλος του Comité International de la Fédération de l' Enseignement ménager), αναφερόμενη στην Οικοκυρική Σχολή του Κεντρικού Παρθεναγωγείου, επεσήμανε τη δυσκολία αποδοχής της από τις μητέρες των

---

[312] *Τα Ελληνικά σχολεία της Πόλης,* Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχολιτών, Αθήνα 1995, σσ. 170-171. Πρακτικά Εφορείας, 30/8/1910-6/4/1921. Βιβλίο Β΄ πρακτικών Συνεδρία 12 Ιουνίου 1913, σ. 125. Συνεδρία 19 Ιουνίου 1913, σ. 128. Συνεδρία 1 Νοεμβρίου 1913, σ. 149. Συνεδρία 14 Αυγούστου 1914, σ. 181. Συνεδρία 26 Σεπτεμβρίου 1914, σ. 187. Προσωπικό αρχείο Δ. Φραγκόπουλου, Κωνσταντινούπολη.

[313] Σ. Μπόζη, ό.π., σ. 117.

[314] Οι διδασκάλισσες του Οικοκυρικού τμήματος του Κεντρικού Παρθεναγωγείου ήταν η Βιργινία Γεωργιάδου, η Ελένη Σταυρίδου (είκοσι τέσσερις ώρες το μήνα), για το μάθημα της πρακτικής Χημείας ο Σταύρος Βραχάμης (μία ώρα το μήνα) και της Κοπτικής-Ραπτικής η Σεβαστή Μελαχροινού (οκτώ ώρες το μήνα). Πρακτικά Εφορείας, 30 Αυγούστου 1910 – 6 Απριλίου 1921, βιβλίο Β΄ πρακτικών Συνεδρία 14 Ιουλίου 1914, σ. 172. Προσωπικό αρχείο του Δ. Φραγκόπουλου, Κωνσταντινούπολη.

[315] Πρακτικά Εφορείας 30/8/1921-6/4/1921, Βιβλίο Β΄ πρακτικών, Συνεδρία 10 Φεβρουαρίου 1914, σσ. 154-155. Προσωπικό αρχείο Δ. Φραγκόπουλου, Κωνσταντινούπολη.

μαθητριών, οι οποίες διαμαρτυρήθηκαν δεδομένου ότι θιγόταν η οικοκυρική φιλοτιμία τους, αφού το σχολείο αναλάμβανε να μορφώνει στις οικιακές τέχνες τα κορίτσια τους, γεγονός που πραγματοποιούσαν οι ίδιες μέσα στο σπίτι. Αποτέλεσμα αυτής της δυσχέρειας ήταν η εγγραφή είκοσι μόνο μαθητριών στο πρώτο έτος της «Οικοκυρικής Σχολής». Σ' αυτές προστέθηκαν αδύνατες, στάσιμες και ανεπίδεκτες μάθησης μαθήτριες του Γυμνασίου και του Διδασκαλείου του Παρθεναγωγείου[317].

Λόγω της μικρής προσέλευσης των μαθητριών στην «Οικοκυρική Σχολή του Κεντρικού Παρθεναγωγείου», το 1916 η λειτουργία του περιορίστηκε στον ένα χρόνο με το ακόλουθο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων:[318]

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	*ΩΡΕΣ*
Συνθετικές ασκήσεις	2
Αριθμητική καταστιχογραφία	3
Οικιακή Οικονομία	2
Τροφογνωσία	2
Υγιεινή και Νοσηλεία	2
Βρεφοκομία	1
Μαγειρική	6
Πλύση και Σίδερο	3
Επιδιόρθωση παλαιών φορεμάτων	2
Κοπτική και Ραπτική	6
Γαλλική γλώσσα	5
Εδεσματολόγιο και Τιμολόγιο	2
Τουρκική γλώσσα	2
Χειροτεχνήματα	2
Ιχνογραφία	2
ΣΥΝΟΛΟ	*42*

Πίνακας 2.13. Ωρολόγιο πρόγραμμα της «Οικοκυρικής Σχολής του Κεντρικού Παρθεναγωγείου» στην Αλεξάνδρεια το 1916.

ΠΗΓΗ: Πρακτικά Εφορείας 30/8/1921-6/4/1921, Βιβλίο Β΄ πρακτικών, Συνεδρία 21 Ιουνίου 1916, σ. 208. Προσωπικό αρχείο Δ. Φραγκόπουλου, Κωνσταντινούπολη.

[316] *Απ' όλα,* Κωνσταντινούπολη, 10 Μαΐου 1914, σ. 712.
[317] Πεπραγμένα του Α΄ εν Αιγύπτω Ελληνικού Διδασκαλικού Συνεδρίου συγκληθέντος πρωτοβουλία της ''Ελληνικής Διδασκαλικής Ενώσεως'' Αλεξανδρείας στην Τοσίτσεια Σχολή Αλεξάνδρειας στις 14-15-16 Απριλίου 1931, Ε.Λ.Ι.Α., σ. 191.
[318] Πρακτικά Εφορείας 30/8/1921-6/4/1921, Βιβλίο Β΄ πρακτικών, Συνεδρία 21 Ιουνίου 1916, σ. 208. Προσωπικό αρχείο Δ. Φραγκόπουλου, Κωνσταντινούπολη.

Στη διάρκεια του Α΄ παγκοσμίου πολέμου διακόπηκε η λειτουργία της «Οικοκυρικής Σχολής» και το 1917, η οθωμανική κυβέρνηση με απόφασή της αφαίρεσε το δικαίωμα διδασκαλίας των ξένων υπηκόων εκπαιδευτικών και έτσι η Α. Σκορδέλη απομακρύνθηκε από τα καθήκοντά της[319].

Η σπουδαιότητα της εκπαίδευσης των γυναικών στην Οικιακή Οικονομία επεκτάθηκε και σε γυναίκες καταδίκους, γεγονός που αναδεικνύεται από την λειτουργία αντίστοιχης σχολής στην Κωνσταντινούπολη, με σκοπό να καταστήσει αυτές τις γυναίκες ωφέλιμες στην κοινωνία και χρήσιμες για την μετέπειτα ζωή τους. Μία τέτοια σχολή ήταν η σχολή οικιακής οικονομίας της Μπιλανκούρ (Billancourt). Αυτή η σχολή ιδρύθηκε από την Μπάσθον (Basthon), στην οποία οι κατάδικοι γυναίκες συγκεντρώνονταν, φιλοξενούνταν και διδάσκονταν, ώστε να γίνουν ενάρετες και χρήσιμες στην κοινωνία. Η διδασκαλία περιλάμβανε Μαγειρική, Πλύσιμο, Οικιακή Οικονομία, Γυμναστική, Ράψιμο, Εργόχειρα, αλλά και πολλά θεωρητικά μαθήματα, ώστε να είναι ικανές αργότερα να γίνουν πολύτιμοι σύζυγοι και καλές μητέρες, αλλά και ικανές εργάτριες[320] (εικόνα 81).

Στο πλαίσιο της επαγγελματικής αποκατάστασης των νέων στη **Μ. Ασία**, είχαν ιδρυθεί και λειτουργούσαν πολλά επαγγελματικά σχολεία, όπως το Κυρίλλειο Παράρτημα Οικιακής Οικονομίας, το οποίο ήταν τμήμα του Παρθεναγωγείου Αμισού, στο οποίο φτωχά κορίτσια της Πόλης διδάσκονταν Κοπτική και Ραπτική. Το ίδρυμα αυτό συντηρούνταν από το κληροδότημα του Κύριλλου Πορτόγλου, που έφερε και το όνομά του[321].

Στη Μαλακοπή ιδρύθηκε από την αδελφότητα *Ορθοδοξία*, τμήμα Κοπτικής- Ραπτικής στο ομώνυμο Παρθεναγωγείο. Επίσης στο Παρθεναγωγείο των Μυλάσων της Καρίας διδάσκονταν η Ταπητουργία μαζί με την Πλεκτική, την Κοπτική και την Ραπτική. Το Παρθεναγωγείο Άγκυρας είχε στο πρόγραμμά του έξι ώρες Ραπτική την εβδομάδα[322].

Στο ελληνογαλλικό Παρθεναγωγείο Ελικών της Ευτέρπης Σαντοριναίου, που λειτουργούσε στο Πέραν, στην οδό Σακίζαγατς αρ. 24, το 1923 οι μαθήτριες του εξαταξίου δημοτικού σχολείου, σύμφωνα με τον κανονισμό του Παρθεναγωγείου του 1903, διδάσκονταν Ιστορία, Γεωγραφία, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Ωδική, Γυμναστική, Εργόχειρα,

---

[319] Σ. Μπόζη, ό.π., σ. 118. Πρακτικά Εφορείας 30 Αυγούστου 1921-6 Απριλίου 1921, Βιβλίο Β΄ πρακτικών, Συνεδρία 27 Σεπτεμβρίου 1917, σ. 254. Συνεδρία 4 Φεβρουαρίου 1920, σ. 342. Προσωπικό αρχείο Δ. Φραγκόπουλου, Κωνσταντινούπολη.

[320] *Απ' όλα,* Κωνσταντινούπολη, 1910-11, σ. 893.

[321] Χρ. Σολδάτος, *Η εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση του Ελληνισμού της Μ. Ασίας (1800-1922),* τ. Β΄, Γρηγόρης, Αθήνα 1989, σ.25. Γ.Α.Κ. κωδ. 281, Τυάνων, σσ. 47-49, Διαθήκη Κυρίλλου και Μαρίας Πορτόγλου.

[322] Χρ. Σολδάτος, ό.π., σσ. 40-41. Γ.Α.Κ., κωδ. 281, Μαλακοπής σ. 20, Απόφαση Αδελφότητας ''Ορθοδοξία''.

Κοπτική, Γαλλικά. Στις τρεις τάξεις του «Οικοκυρικού τμήματος», το οποίο λειτουργούσε στο Παρθεναγωγείο, διδάσκονταν τα μαθήματα: Οικιακή Οικονομία, Υγιεινή, Κοπτική, Ραπτική , Ποικιλτική (Κέντημα), Πλεκτική, Επιδιορθωτική, Σιδέρωμα, Μαγειρική, Παιδαγωγική, Λογιστική και Κανόνες Συμπεριφοράς[323].

Όπως προκύπτει από το Αναλυτικό Πρόγραμμα των μαθημάτων της διετούς διάρκειας Πρακτικής Σχολής Θηλέων της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινούπολης (παράρτημα 26), η οποία λειτουργούσε από το 1913, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας-Μαγειρικής, διδασκόταν δύο ώρες την εβδομάδα και στα δύο έτη, ενώ της Κοπτικής-Ραπτικής του πρώτου έτους δύο ώρες και των Εργοχείρων (Πλεκτική- Κεντητική – Ανθοποιία, Πιλοποιία) τέσσερις ώρες[324].

2Β.3.2. Ελληνικές σχολές Οικιακής Οικονομίας στην Ήπειρο

Το 1878 με εισφορές των ευεργετών Κ. Ζάππα και Μ. Ζάππα ιδρύθηκε το Παρθεναγωγείο Δρόβιανης. Ενώ ένα χρόνο αργότερα, το 1888 ιδρύθηκε στη Δρόβιανη Ηπείρου υφαντήριο με απώτερο σκοπό την εκμάθηση της υφαντικής τέχνης στα κορίτσια της περιοχής. Το υφαντήριο λειτούργησε έως το 1908, που κάηκε για να ξαναχτιστεί και να επαναλειτουργήσει ως το 1930[325].

Την ίδια εποχή ιδρύθηκε από τον ευεργέτη Κ. Ζάππα και το Παρθεναγωγείο του Λάμποβο, που ήταν και ο τόπος καταγωγής του. Ο Κ. Ζάππας μερίμνησε και για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των κοριτσιών και μετά το θάνατό του, αφού στη διαθήκη του[326], που έγραψε στο Βροσθένι της Ρουμανίας στις 18-1-1891, αναφέρθηκε (άρθρο 5) στη σύσταση και διατήρηση, στο χωριό της γέννησής του, από επιτροπή, στην εκεί αγορασμένη οικία του, ενός καταστήματος για την εκμάθηση από κορίτσια όλων των ειδών της Υφαντουργίας, ανάλογα με τις ανάγκες του τόπου, όπως την Ραπτική και Πλεκτική και την ταυτόχρονη διδασκαλία «λίγων γραμμάτων μέχρι της Β΄ τάξεως του σχολείου».

Στο ίδιο άρθρο της διαθήκης γίνεται αναφορά στο διδακτικό προσωπικό της σχολής, το οποίο θα επιλεγόταν μεταξύ των διδασκαλισσών και των υφαντριών άριστης διαγωγής

[323] Σ. Μπόζη, ό.π., σ. 109.
[324] Σ. Ζιώγου- Καραστεργίου, *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η Οθωμανική Διοίκηση και η Εκπαίδευση του Γένους, 1830-1914,* Ι.Α.Ε.Ν., 4, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 767-774.
[325] Κ. Ξηραδάκη,ό.π., σσ. 65-66.
[326] Σκ. Ζερβός, *Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεαί,* Αθήνα 1925, Διαθήκη Κωνσταντίνου Ζάππα, σσ. 72-78.

αφοσιωμένων στο έργο τους: «Η μεν πρώτη να διδάσκει τα γράμματα και την Ραπτική και η δεύτερη την Υφαντική και άλλα είδη εργοχείρων».

Η επιτροπή κατέθετε ανάλογο ποσό για την αγορά πρώτης ύλης, όπως εργαλείων, νημάτων, μαλλιών κ.ά., με σκοπό την απρόσκοπτη εργασία των μαθητριών. Τα έργα, που κατασκευάζονταν από τις μαθήτριες πωλούνταν με πλειστηριασμό ή, όταν παρουσιάζονταν, αγοραστές, ενώ ταυτόχρονα εκτελούνταν και παραγγελίες. Το χρηματικό ποσό, που προέκυπτε από την πώληση των έργων, αφού αφαιρεθεί από αυτό η αξία της πρώτης ύλης που καταναλώνονταν, ήταν προς όφελος της μαθήτριας, που κατασκεύασε το έργο. Τα έργα, που δεν πωλούνταν, φυλάσσονταν σε μία αποθήκη με την προοπτική της πώλησής τους σε άλλη ευκαιρία[327]. Για την καλή και ανελλιπή λειτουργία του σχολείου η Επιτροπή διόριζε τα κατάλληλα έντιμα πρόσωπα, από την περιοχή, ώστε να απαρτίσουν εφορεία, η οποία θα συνεννοείτο με το προσωπικό για τις ανάγκες του σχολείου[328].

Να σημειώσουμε ότι στην περιοχή της Ηπείρου, ο Σπ. Π. Πεκλήρης ή Πεκληρίδης κατέθεσε στην Εθνική Τράπεζα το ποσό των δεκαπέντε (15.000) δρχ. για την ίδρυση και λειτουργία, στο χωριό Τσαραπλανά Ηπείρου, Υφαντουργικού Εργαστηρίου, καθώς και όλα όσα περίσσευαν μετά την εκκαθάριση της περιουσίας του[329].

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τα προαναφερόμενα η εκπαίδευση των κοριτσιών το 19ο αιώνα αφορούσε τις γυναικείες τέχνες, οι οποίες τις προσανατόλιζαν στην εκμάθηση ενός γυναικείου επαγγέλματος. Στο τέλος του 19ου αιώνα η Κ. Παρρέν, μέσω της εφημερίδας της, αναφέρεται με θερμά λόγια στην ανάπτυξη της επιστήμης της Οικιακής Οικονομίας με την ίδρυση ομώνυμων σχολών στην Ευρώπη.

Παράλληλα παρατηρείται αναδιάρθρωση του αγροτικού πληθυσμού με τη μετακίνησή του προς τις πόλεις. Τούτο έκανε επιτακτική την ανάγκη λειτουργίας ιδρυμάτων φιλανθρωπίας με ταυτόχρονη παροχή επαγγελματικών γνώσεων. Έτσι το 1855, μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, συστάθηκε το Αμαλίειο Ορφανοτροφείο για την προστασία των ορφανών κοριτσιών. Τα κορίτσια διδάσκονταν εκτός των μαθημάτων του δημοτικού σχολείου

[327] Κ. Ξηραδάκη, ό.π., σσ. 66-67.
[328] Σκ. Ζερβός, ό.π., Διαθήκη Κ. Ζάππα, άρθρο 5, σ. 74-75.
[329] Σκ. Ζερβός, ό.π. Κληροδότημα παρά του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, με α.α. 919.

και Χειροτεχνήματα, Υφαντική, Κοπτική, Ραπτική, Κέντημα, Πλυντική και Μαγειρική. Το 1926 ιδρύθηκε επαγγελματική σχολή με πρότυπα παρόμοιων σχολών στην Β. Αμερική και Ευρώπη. Ακολουθώντας τα βελγικά πρότυπα καταρτίστηκε το ωρολόγιο πρόγραμμα της σχολής, το οποίο περιλάμβανε: Ελληνικά, Μαθηματικά, Καταστιχογραφία, Γαλλικά, Ιστορία, Ιστορία Τέχνης, Σχέδιο, Προοπτική, Κοπτική, Ραπτική, Οικιακή Οικονομία, Μαγειρική και Εκκλησιαστική Μουσική. Η επαγγελματική αποκατάσταση και η δημιουργία σωστών οικοδέσποινων και μητέρων ήταν ο βασικός στόχος της σχολής αυτής. Η Επαγγελματική Σχολή του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου αποτέλεσε πρότυπο για την ίδρυση και άλλων παρόμοιων σχολών, μεταξύ των οποίων και η Σχολή της Τεγέας.

Το 1872 η σύσταση του «Συλλόγου υπέρ της γυναικείας παιδεύσεως» οδηγεί στην ίδρυση σχολών για άπορα κορίτσια, καθώς επίσης και στην μόρφωσή τους στα οικιακά έργα, προκειμένου να αναζητήσουν εργασία ως υπηρέτριες. Το 1891 το Υπουργείο Παιδείας ανακοίνωσε τη λειτουργία της Σχολής Ταπητουργίας στο Βαλτεσινίκο Αρκαδίας, με οικονομική ενίσχυση από τον Εθνικό Οργανισμό Πρόνοιας

Το 1897, η Κ. Παρρέν με σκοπό την προαγωγή της γυναικείας πνευματικής και χειροτεχνικής εργασίας και μόρφωσης και την ενίσχυση κάθε εθνικής, εκπαιδευτικής και φιλανθρωπικής δράσης των Ελληνίδων, ίδρυσε την πρώτη στην Ελλάδα ‘’Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή της Ένωσης Ελληνίδων’’, η οποία πρόσφερε εξειδικευμένες γνώσεις των οικιακών εργασιών, αλλά και τη δυνατότητα άσκησης ενός επαγγέλματος. Παράλληλα λειτουργούσε παράρτημα της Σχολής, το *Κυριακό Σχολείο*, για εργάτριες εργοστασίων και υπηρέτριες[330], με σκοπό την απόκτηση στοιχειωδών γνώσεων, ώστε να καταστούν ικανές σύζυγοι και μητέρες, αλλά ταυτόχρονα να ενισχύσουν την εγχώρια βιομηχανία[331]. Δεδομένου ότι η κρατική επιχορήγηση ήταν ελάχιστη και οι πόροι της σχολής μηδαμινοί, ο αριθμός των μαθητριών, που εγγράφονταν ήταν περιορισμένος.

Λίγο πριν την έναρξη των βαλκανικών πολέμων, το 1912, προκειμένου να αναπτερωθεί το εθνικό φρόνημα και να αντιμετωπιστεί η διείσδυση του βουλγαρικού παράγοντα, ο ‘’Σύλλογος προς διάδοσιν Ελληνικών γραμμάτων’’ ίδρυσε Πρακτική Σχολή

[330] Ένωσις Ελληνίδων*, Λογοδοσία του Οικοκυρικού και Επαγγελματικού Τμήματος 1906,* Αθήνα 1907, σσ. 12-13.

[331] «Το Κυριακόν Σχολείον του Επαγγελματικού τμήματος της Ενώσεως Ελληνίδων» εφ. *Εφημερίς των Κυριών*, 21 Νοεμβρίου 1904, αρ. 812. Φ.Ε.Κ. 114/ 13-5-1908 «Περί εγκρίσεως τροποποιήσεων κ.λπ. του εν ισχύι καταστατικού του εν Αθήναις Σωματείου της Ενώσεως Ελληνίδων», άρθρο 9, σ. 8.

στην Έδεσσα με Οικοτροφείο. Το κράτος επιχορηγούσε τη Σχολή και ο Σύλλογος το Οικοτροφείο.

Είκοσι περίπου χρόνια αργότερα ο ‘’Σύλλογος προς διάδοσιν Ελληνικών γραμμάτων’’ ίδρυσε τριετούς φοίτησης Οικοκυρική Σχολή με οικοτροφείο στη Φλώρινα με στόχο την παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων στις μαθήτριες, σχετικές με την οικογενειακή ζωή αλλά και με τη γεωργία, προκειμένου να έρθουν αρωγοί στο έργο των ανδρών.

Με την είσοδο της δεύτερης δεκαετίας του 1900, το κράτος νομιμοποιεί και εποπτεύει τα ιδρύματα, που λειτουργούσαν κυρίως ως κληροδοτήματα ευεργετών, κοινωφελών ιδρυμάτων και συλλόγων ενισχύοντάς τα οικονομικά, ενώ ταυτόχρονα πλήρωνε τα έξοδα φοίτησης ορισμένων αριστούχων μαθητριών[332]. Για παράδειγμα αναφέρεται η Οικοκυρική Σχολή Λεωνιδίου Κυνουρίας, η Οικοκυρική Σχολή Βερβένων της ίδιας επαρχίας, η Οικοκυρική Σχολή Φιλοπτώχου Αδελφότητας Τρίπολης, η Βιοτεχνική Σχολή Ρόδου, το Εργαστήριο Απόρων Γυναικών και Κορασίων Κεφαλλονιάς και η Επαγγελματική και Οικοκυρική Σχολή Τεγέας.

Το 1911 ο Παναγής Χαροκόπος άφησε με τη διαθήκη του κληροδότημα για τη δημιουργία της ομώνυμης σχολής, με στόχο τη μόρφωση της γυναίκας και τη διδασκαλία της οικιακής οικονομίας. Το 1929 λειτούργησε η Χαροκόπειος Ανωτέρα Σχολή Οικιακής Οικονομίας με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα και ιδιαίτερα της Ελβετίας και αποτέλεσε σταθμό στην εκπαίδευση της οικιακής οικονομίας στην Ελλάδα, δεδομένου ότι από το 1990 η κινητή και ακίνητη περιουσία της Χαροκοπείου Σχολής μεταβιβάζεται στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, το οποίο καλύπτει τους τομείς της Οικιακής Οικονομίας, Διατροφής και Γεωγραφίας.

Πέντε χρόνια αργότερα (1934) λειτούργησε η Λαμπριάδειος Οικοκυρική Σχολή Άνω Σουδενών, χάρις στον Ιωάννη Λαμπριάδη, ο οποίος δώρισε μέρος των περουσιακών του στοιχείων στην Κέρκυρα προκειμένου να λειτουργήσει Βιοτεχνική Σχολή στην πατρίδα του. Οι απόφοιτες μαθήτριες της Σχολής αποκτούσαν γνώσεις και δεξιότητες, που αφορούσαν τη διαχείριση του οίκου τους και την αγροτική οικογενειακή ζωή.

Από το 1935, ως Ν.Π.Ι.Δ. λειτούργησε η Λέσχη Εργαζόμενου Κοριτσιού με κρατική επιχορήγηση από το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας, με σκοπό την προστασία και διαπαιδαγώγηση της άπορης εργαζόμενης γυναίκας. Τρία χρόνια αργότερα ιδρύθηκε η

[332] Σ. Ι. Γκλαβάς, *Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα (1830-1930), Η Σεβαστοπούλειος εργατική Σχολή,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 2002, σ. 302.

Λέσχη Εργαζόμενου Κοριτσιού Πειραιώς και το 1940 η Λέσχη Καλλιθέας και Ν. Ιωνίας. Η παρεχόμενη μόρφωση, η οποία ήταν κυρίως επαγγελματική με την προσθήκη ξένων γλωσσών πρόσφερε νέες επαγγελματικές επιλογές στις μαθήτριες.

Στα ίδια περίπου πλαίσια κινήθηκε και η ίδρυση Συνδέσμου Γυναικών *Το Σπίτι του Κοριτσιού,* το 1938 λίγο μετά την Μικρασιατική καταστροφή, με στόχο τη στέγαση και μόρφωση των ορφανών κοριτσιών, που επιθυμούσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους αποκτώντας επαγγελματική, οικοτεχνική και οικιακή μόρφωση. Λίγο αργότερα μετονομάστηκε σε «Οικοκυρική, Βιοτεχνική και Επαγγελματική Σχολή το Ελληνικόν Σπίτι» και υπόκειντο στην έγκριση του Υπουργού Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως. Με τη μετονομασία του, σύμφωνα με το καταστατικό του, είχε ως στόχο την οικονομική, βιοτεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση άπορων κοριτσιών και τη δημιουργία ικανών στελεχών, ώστε να αποτελέσουν τους πυρήνες ανάπτυξης της αγροτικής οικογένειας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου λειτουργούσαν τμήματα υφαντικής, κεντητικής, μεταλλοπλαστικής – αργυροχοΐας, σχεδίου.

Το Υπουργείο Υγιεινής, μετά την Μικρασιατική καταστροφή, καθώς και άλλες πολεμικές περιπέτειες, προσπαθώντας να καλύψει το κενό της οικογένειας των ορφανών παιδιών, ίδρυσε και συντηρούσε είκοσι οκτώ (28) Ορφανοτροφεία και είκοσι δύο (22) Οικοτροφεία, τα δεκαπέντε (15) από τα οποία ήταν θηλέων. Επιπλέον τα ορφανά παιδιά με τις απαραίτητες τεχνικές γνώσεις, ώστε να ασκήσουν αργότερα ένα βιοποριστικό επάγγελμα. Τα περισσότερα από αυτά λειτουργούσαν στη Μακεδονία, Θράκη και Ήπειρο.

Το 1947 η ίδρυση της Βιοτεχνικής Σχολής Ξάνθης με πρωτοβουλία της Ρόμκερμαν (Rommcerman), υπαλλήλου της Αμερικάνικης αποστολής και των κυριών και δεσποινίδων Ξάνθης επιτέλεσε εθνικούς, κοινωνικούς και φιλανθρωπικούς σκοπούς, παρέχοντας οικοκυρική μόρφωση και κατάρτιση σε βιοτεχνικά επαγγέλματα στις άπορες και ορφανές κοπέλες της Ξάνθης και της περιφέρειάς της. Η σχολή ήταν αναγνωρισμένη, επιχορηγούνταν και ελεγχόταν από το κράτος.

Το κράτος κατανοώντας τη χρησιμότητα της εκπαίδευσης αγοριών και κοριτσιών στον τομέα της γεωργίας, το 1928 παρείχε τη δυνατότητα σύστασης Γεωργικού Σχολείου Στοιχειώδους Εκπαίδευσης σε κάθε δημοτικό σχολείο, το οποίο ονομαζόταν Κυριακό Γεωργικό Σχολείο, με σκοπό τη διάδοση στοιχειωδών γεωργικών γνώσεων[333].

[333] Χρ. Παπάζογλου, *Η παιδεία στη Δράμα και την περιοχή της 1800-2002,* Δράμα 2003, σ. 76.

Η εκπαίδευση των κοριτσιών στην Οικιακή Οικονομία ξεκίνησε το 1870, ως ανεξάρτητο μάθημα, το οποίο διδασκόταν στα σχολεία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. Η κοινωνική προσφορά της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας στον τομέα της οικιακής οικονομίας κλιμακώθηκε το 1933, με την ίδρυση ειδικού οικοκυρικού τμήματος μονοετούς διάρκειας στο Αρσάκειο Αθηνών, το 1939 με την Οικοκυρική Σχολή στη Θεσσαλονίκη και τέλος μετά την απελευθέρωση των Δωδεκανήσων, το 1947, με την Αρσάκειο Οικοκυρική Σχολή Ρόδου. Ακολούθησε η ίδρυση της Αρσακείου Σχολής Οικογενειακής και Κοινωνικής Αγωγής, η οποία λειτούργησε κατά την τριετία 1955-58.

Το 1954, με βάση τα πρότυπα ευρωπαϊκών και αμερικανικών σχολών, ιδρύθηκε από την Αικατερίνη Ζαχοπούλου το Κολλέγιο Οικιακής Οικονομίας και Ανωτέρας Κοινωνικής Μορφώσεως με στόχο την παροχή γνώσεων και εφοδίων στις μαθήτριες, που θα τις βοηθούσαν στην οικογενειακή και κοινωνική τους ζωή.

Το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα της εκπαίδευσης της Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, η οποία παρείχε στις αγρότισσες πρακτικές γεωργικές γνώσεις καθώς επίσης και γνώσεις οικιακών καθηκόντων και γυναικείων τεχνών, εξέδωσε τον κανονισμό των Εθνικών Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών. Στόχος ήταν η οικονομική ανάκαμψη της αγροτικής οικογένειας και η καταπολέμηση της μετανάστευσης προς τις πόλεις, αυξάνοντας ταυτόχρονα την ποιότητα ζωής των κατοίκων της επαρχίας.
Οι σχολές αυτές λειτούργησαν έως το τέλος της δεκαετίας του 1970. Το πλαίσιο στήριξης και ανάπτυξης των στόχων αυτών των σχολών σε πολλά μέρη της Ελλάδας αγκάλιασε η Εκκλησία, η οποία συνέβαλε στη λειτουργία τους και μετά το τέλος λειτουργίας πολλών εξ αυτών.

Στον εκτός συνόρων Ελληνισμό η ίδρυση Οικοκυρικών σχολών στην Ηγεμονία της Σάμου (1908) είχε ως στόχο την καλύτερη μόρφωση των κοριτσιών στις οικιακές τέχνες. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην επαγγελματική κατάρτιση των νεανίδων στις Επαγγελματικές Σχολές (1902) με τμήματα κοπτικής, ραπτικής, σιδερώματος, ανθοποιίας, αγγειοπλαστικής, ταπητουργίας και υφαντουργίας.

Στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, με βάση τα πρότυπα αντίστοιχων σχολών οικιακής οικονομίας της Ελβετίας, το 1926 στο πλαίσιο της ίδρυσης του Μπενακείου Ορφανοτροφείου, λειτούργησε οικοκυρικό τμήμα, με σκοπό την μετάδοση γνώσεων στα οικιακά καθήκοντα της γυναίκας, ως συζύγου και ως μητέρας. Το μάθημα δε της Οικιακής Οικονομίας ήταν

ενταγμένο στο πρόγραμμα των Παρθεναγωγείων της πόλης, ωστόσο δινόταν ιδιαίτερη σημασία στην επαγγελματική κατάρτιση των κοριτσιών, με σκοπό την αναζήτηση ενός βιοποριστικού επαγγέλματος προς την κατεύθυνση της κοπτικής – ραπτικής. Η Σχολή Κοπτικής – Ραπτικής λειτουργούσε με πρόγραμμα αντίστοιχο της Επαγγελματικής Σχολής της Ένωσης Ελληνίδων και με των Εμπορικών σχολείων (Trade Schools) της Αγγλίας.

Στη Μ. Ασία και στην Κωνσταντινούπολη δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην επαγγελματική αποκατάσταση των νέων κοριτσιών με τη λειτουργία επαγγελματικών σχολείων, όπως του Κυρίλλειου Παραρτήματος Οικιακής Οικονομίας, στο οποίο οι μαθήτριες διδάσκονταν τα μαθήματα της Κοπτικής και Ραπτικής. Ανάλογες σχολές λειτουργούσαν, από την αδελφότητα *Ορθοδοξία,* στο Παρθεναγωγείο των Μυλάσων της Καρίας, στο ελληνογαλλικό Παρθεναγωγείο Ελικών της Ευτέρπης Σαντοριναίου και στην Πρακτική Σχολή Θηλέων της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινούπολης. Με πρότυπο τις αντίστοιχες ελβετικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, λειτούργησε από το 1910 και η Οικοκυρική Σχολή ως παράρτημα του Κεντρικού Παρθεναγωγείου Κωνσταντινούπολης, με στόχο την εκπαίδευση των κοριτσιών στα του οίκου.

Προς την κατεύθυνση της επαγγελματικής κατάρτισης των νέων κοριτσιών στράφηκε και η περιοχή της Ηπείρου όταν ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπου το 1888 ιδρύθηκε στη Δρόβιανη υφαντήριο με σκοπό την εκμάθηση της υφαντικής τέχνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΤΕΓΕΑΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΕΓΕΑΣ

3.1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΓΕΑΣ

Η κωμόπολη Τεγέα είναι πρωτεύουσα του ομώνυμου δήμου της επαρχίας Μαντινείας ο οποίος καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό μέρος του νομού Αρκαδίας και βρίσκεται στο κέντρο του εύφορου οροπεδίου της Τρίπολης. Όλο το οροπέδιο είναι κατάφυτο από πλατάνια, ακακίες, κυπαρίσσια, λεύκες, και άλλα δέντρα. Το κατεξοχήν διαδεδομένο δέντρο είναι η μουριά, το φύλλωμα της οποίας χρησιμοποιούνταν παλαιότερα για τη διατροφή μεταξοσκώληκα[1].

Η ιστορία της Τεγέας ανάγεται στην αρχαιότητα. Κατά τον Παυσανία (2ος αιώνας μ.Χ.) πήρε το όνομά της από το βασιλιά Τεγεάτη[2], ο οποίος την έκτισε, ενώ σύμφωνα με το γεωγράφο Στέφανο Βυζάντιο (6ος αιώνας μ.Χ.), το όνομα της πόλης «Τεγέα» προέρχεται από το λατινικό ρήμα tego ή τέγω που σημαίνει στεγάζω, καλύπτω, προστατεύω.

Με την πάροδο του χρόνου, η κώμη Τεγέα, που αποτελούσε τον κεντρικό συνοικισμό της περιοχής πριν από το 1200 π.Χ., απέκτησε κυριαρχική θέση και έγινε έδρα της βασιλείας όλης της Αρκαδίας[3].

Το κέντρο των οικισμών της Τεγέας βρισκόταν στη σημερινή Παλαιά Επισκοπή και οι δύο ακροπόλεις της στους σημερινούς οικισμούς Αγ. Σώστης και Πιαλί. Σύμφωνα με τη μυθολογία, ο βασιλιάς της Αρκαδίας Αρκάς, γιος του Δία και της Καλλιστούς, σε κοντινό λόφο με το όνομα Κλάριος, συγκέντρωσε τους γιους του, τον Αζάνα, τον Έλατο, και τον Αφείδαντα, και τους μοίρασε την Αρκαδία. Η Τεγέα και η περιοχή της έτυχαν στον Αφείδαντα (γι' αυτό και οι ποιητές την ονόμαζαν 'Αφειδάντειον κλήρον'), ο γιος του οποίου, ο Άλεος, ίδρυσε την Τεγέα, συγκεντρώνοντας τους πληθυσμούς των παρακείμενων εννέα μικρών δήμων. Οι

[1] Αικ. Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ιστορία,* τ. Β΄2 867-1081, Αθήνα 1988, σ. 369. Η. Δεκάζος & Α. Τόλια-Μαριόλη, *Γεωργική ανάπτυξη περιοχής Τεγέας,* Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1989, σ. 271.

[2] Τα παιδιά του Τεγεάτη, γιου του Λυκάονα του Β΄ και βασιλιά της Τεγέας, ο Κύδων, ο Γόρτυς και ο Αρχέδιος, σύμφωνα με τον Παυσανία, το Διόδωρο Σικελιώτη και άλλους αρχαίους συγγραφείς, ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης. (Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας*, Αθήνα 1932, σ. 23).

[3] Τεγεατικός Σύνδεσμος (Τ.Σ.), *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της καταλύσεως της Αχαϊκής Συμπολιτείας,* Αθήνα 1896, σ. 9. Ν. Γιαννιός*, Ιστορία και έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1984, σ. 7.

φυλές των Τεγεατών ήταν τέσσερις, η Κλαρεώτις, η Ιπποθοίτις, η Απολλωνιάτις και η Αθανεάτις[4].

Κατά τον Παυσανία, μετά το θάνατο του Αφείδαντα ο γιος του Άλεος έγινε οικιστής της νεώτερης πόλης της Τεγέας, και έκτισε το πρώτο ιερό της Αλέας Αθηνάς[5]. Τους νέους κατοίκους τους Αφείδαντες, ένωσε η κοινή λατρεία της θεάς Αλέας, που με τον καιρό ταυτίστηκε με την Αθηνά, με την οποία είχαν πολλά κοινά στοιχεία[6].

Μετά το θάνατο του Άλεου[7], το θρόνο έλαβε ο μεγαλύτερος γιος του Λυκούργος, ο οποίος είχε δύο γιους, τον Αγκαίο και τον Έποχο. Ο πρώτος απ' αυτούς συμμετείχε στην αργοναυτική εκστρατεία ως κυβερνήτης της Αργούς. Το Λυκούργο διαδέχθηκε στο θρόνο ο Έχεμος και αυτόν με τη σειρά του ο Αγαπήνορας. Ο τελευταίος, έλαβε μέρος οδηγώντας τους Τεγεάτες και τους άλλους Αρκάδες στον Τρωικό πόλεμο. Επιστρέφοντας από την Τροία

---

[4] Οι κάτοικοι της Τεγέας ζούσαν κατά δήμους και συνοικισμούς, οι οποίοι ήταν οι εξής: οι Γαρεάται (προς Ν.Α.), οι Φυλακείς (προς Ν.), οι Καρυάται (προς Ν. των Φυλακέων), οι Κορυθείς (προς Α.), οι Πωταχίδαι ή Βωταχίδαι (συνεχόμενοι των Γαρεατών), οι Οιάται (στη Σκιρίτιδα μεταξύ Ευρώτα και Οινούντος), οι Μανθυρείς (προς Ν.Δ.) και οι Εχευήθεις (προς Β.Δ.). Στη βασιλεία του Αφείδαντα, προστέθηκε και ένατος δήμος, οι Αφείδαντες (προς Β.Α.). Οικιστής της σύγχρονης πόλεως ήταν ο Άλεος. Ν. Παπαχατζής, *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αχαϊκά-Αρκαδικά*, βιβλία Ζ΄& Η΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980, σσ.386-387. Ν. Γιαννιός, ό.π., σ. 6.

[5] Σήμερα στην Τεγέα σώζονται ερείπια του αρχαίου ναού της Αλέας Αθηνάς, ενώ τα λίγα γλυπτά του φυλάσσονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και στο τοπικό Μουσείο της Τεγέας. Ο ναός που ήταν αφιερωμένος στην Αλέα Αθηνά ιδρύθηκε από τον Άλεο. Από τις ανασκαφές στο χώρο του ναού βεβαιώνεται η ύπαρξη ιερού της θεάς Αθηνάς από τα μηκηναϊκά χρόνια. Μετά την καταστροφή του από πυρκαγιά το 395 π.Χ. ο ναός ανακαινίστηκε μεταξύ 360-350 π.Χ. Αρχιτέκτονας του ναού ήταν ο Σκόπας ο Πάριος έργα του οποίου βρίσκονται σε πολλά μέρη της Ελλάδος, καθώς και στην Ιωνία και στην Καρία. Ήταν δωρικού ρυθμού και κατά τον Παυσανία ήταν ο μεγαλύτερος ναός της Πελοποννήσου και ο τρίτος της Ελλάδος, μετά το Ολυμπιείον και τον Παρθενώνα των Αθηνών. Μια άλλη άποψη αναφέρει πως ο ναός της Αλέας είναι κτίσμα του δεύτερου μισού του 4ου αιώνα, της ώριμης ηλικίας του Σκόπα. Ο ναός αποτελεί τυπικό παράδειγμα της ναοδομίας του 4ου αιώνα στην Πελοπόννησο. Σύμφωνα με τον Παυσανία η ιέρεια Χρυσηΐς ή Χρυσίς, όταν από αμέλεια κάηκε ο αρχαίος ναός της Ήρας στο Άργος, κατέφυγε στην Τεγέα ως ικέτης της Αλέας Αθηνάς. Αργότερα μετά τον κορινθιακό πόλεμο ο βασιλιάς των Λακεδαιμονίων Παυσανίας, κατηγορήθηκε για το φόνο του αρχιστράτηγου των Λακεδαιμονίων Λύσσανδρου και κατέφυγε ως ικέτης της Αλέας Αθηνάς, στην Τεγέα. (Χ. Μπούρας, *Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής,* τόμος Α΄, Εκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1999, σσ. 260-261. Ν. Παπαχατζής *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αχαϊκά- Αρκαδικά*, Ζ& Η, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980, σσ. 389-390. Χ. Μπούρας, *Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής*, τ. Α΄, έκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1980, σσ. 260-261. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της καταλύσεως της Αχαϊκής Συμπολιτείας,* ό.π., σσ. 10, 24, 29. Ν. Μοραΐτης *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Αθήνα 1932, σσ. 201-208).

[6] Ν. Παπαχατζής ό.π. σ. 387. Ν. Παπαχατζής, «Η θρησκεία κατά την αρχαϊκή εποχή – Οι τοπικές λατρείες στο κέντρο της αρχαίας θρησκευτικής ζωής», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Β΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971, σ. 69. Α. Μιχαλόπουλος, *Δίπτυχον-Η Δημητσάνα και ο πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ / Ο Σκόπας και το έργο του η Αλέα Αθηνά στην Τεγέα Αρκαδίας,* Αθήνα 1987, σ. 267.

[7] Η κόρη του βασιλιά της Τεγέας Άλεου, η Αύγη, όταν διαπιστώθηκε η σχέση της με τον Ηρακλή, διώχθηκε από τον πατέρα της, και κατέφυγε στην Πέργαμο της Μυσίας, όπου παντρεύτηκε το βασιλιά Τεύθραντα. Αργότερα ο γιος της Τήλεφος, τον διαδέχθηκε στη βασιλεία. (Κ. Τσαρούχη, *Η Ασέα Αρκαδίας και η γύρω περιοχή δια μέσου των αιώνων,* Τρίπολη 1995, σ. 24).

ίδρυσαν στην Κύπρο την πόλη της Πάφου[8]. Τεγεάτες επίσης αποίκησαν την Κυδωνία και τη Γόρτυνα στην Κρήτη και έλαβαν μέρος στο κυνήγι του καλυδώνιου κάπρου, όπου σκοτώθηκε ο Αγκαίος[9].

Το 776 π.Χ. αποτελεί ένα μεγάλο σταθμό στην Ιστορία της Τεγέας. Τότε οι Σπαρτιάτες οι οποίοι παρερμήνευσαν το χρησμό της Πυθίας, εισέβαλαν υπό τον βασιλέα Χάριλλο στην Τεγέα, όταν βασιλιάς των Αρκάδων ήταν ο Πολυμήστορας, και μετά από σκληρό αγώνα, υπέστησαν πρωτοφανή ήττα. Σε ανάμνηση αυτής της μεγάλης νίκης κατά των Σπαρτιατών, τελούνταν αγώνες στην Τεγέα που ονομάζονταν «Αλώτια»[10].

Κατά τη διάρκεια των δύο Μεσσηνιακών πολέμων, μεταξύ του 743 π.Χ. και του 628 π.Χ., οι Τεγεάτες με βασιλιά τον Αριστοκράτη τον Β΄, πιστοί σύμμαχοι των Μεσσηνίων, αγωνίστηκαν κατά των Σπαρτιατών[11].

Μετά το δεύτερο Μεσσηνιακό πόλεμο οι κάτοικοι της Τεγέας, προσπαθώντας να αμυνθούν κατά της μόνιμης απειλής των Σπαρτιατών αποφάσισαν να 'συγκατοικήσουν' σε μία πόλη μεγάλη και ισχυρή, συμπυκνώνοντας τους εννέα δήμους σε μία πόλη φρούριο[12]. Συμπυκνώθηκαν λοιπόν στον κεντρικό συνοικισμό όπου βρισκόταν η πολίχνη Τεγέα (αξιοσημείωτο είναι ότι ο πληθυσμός της Τεγέας, κατά το 5^{ο} π.Χ. αιώνα, ήταν 40.000). Η

---

[8] Ορισμένοι από τους νεώτερους αρχαιολόγους και ιστορικούς πιστεύουν ότι ο Αγαπήνορας, με τους συμπολεμιστές του μετά τον Τρωικό πόλεμο, επέστρεψαν στην Τεγέα, αλλά διώχθηκαν από τον Ίπποθο τον Ελατίδη, ο οποίος είχε καταλάβει την εξουσία. Ακολούθησε πόλεμος μεταξύ τους, στον οποίο ηττήθηκε ο Αγαπήνορας, και έτσι πήρε τους συγγενείς του και κατέφυγε στις Ερυθρές της Κύπρου, παριστάνοντας το ναυαγό. Εκεί έγινε δεκτός από τους Κύπριους. Λίγο αργότερα η εγγονή του Αγαπήνορα, Λαοδίκη, απέστειλε στην Τεγέα ένα πολυτελή πέπλο για το άγαλμα της Αλέας Αθηνάς με την επιγραφή: «Λαοδίκης όδε πέπλος εά δ' ανέθηκεν Αθηνά πατρίδ' εις ευρύχορον Κύπρον από ξαθέαν», δηλαδή αυτός είναι ο πέπλος της Λαοίκης, τον αφιέρωσε στην Αθηνά της από την πανίερη Κύπρο για τη μεγάλη πατρίδα Τεγέα. Κ. Τσαρούχη, ό.π., σσ. 24-25.

[9] Ν. Παπαχατζής, *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αχαϊκά- Αρκαδικά*, βιβλία Ζ΄&Η΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980, σσ.387-388. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της καταλύσεως της Αχαϊκής Συμπολιτείας* ό.π., σ. 12-13. Ν. Π.Γιαννιός, *Επιμνημόσυνος Λόγος*, εκφωνηθείς λόγος, στο ετήσιο μνημόσυνο υπέρ των ιδρυτών, Ευεργετών και Μελών των Τεγεατικών Συνδέσμων Αθηνών και Αμερικής καθώς και των πεσόντων Τεγεατών στους πολέμους στις 17-8-1966, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1967, σ. 8.

[10] Σ' αυτό τον αγώνα ήταν σημαντικότατη η προσφορά των Τεγεατισσών γυναικών υπό την ηρωίδα Μάρπησσα, οι οποίες αποτελούσαν σώμα εφεδρείας. Στο λόφο του Αγίου Σώστη, εξόρμησαν ένοπλες αιφνιδιαστικά κατά των Σπαρτιατών και συνέλαβαν πολλούς αιχμαλώτους, μεταξύ των οποίων και τον ίδιο τον Χάριλλο. Οι Τεγεάτες φάνηκαν μεγαλόφρονες προς τον Χάριλλο και τον άφησαν χωρίς λύτρα, με μόνο τη βασιλική του ένορκη υπόσχεση, ότι εφ' όσον ζει δεν θα εκστρατεύσει κατά της Τεγέας. Ν. Παπαχατζής, ό.π., σ.396. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της καταλύσεως της Αχαϊκής Συμπολιτείας,* ό.π., σ.14.

[11] Μ. Σακελλαρίου, «Η ακμή του αρχαϊκού ελληνισμού-οικονομική, κοινωνική και πολιτική εξέλιξη των ελληνικών κρατών-Ο ελλαδικός κορμός και το Αιγαίο 700-560 π.Χ.- Σπάρτη», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Β΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971, σ. 204-277.

[12] Δ. Ηλιόπουλος, *Η Μανθυρέα (Καπαρέλι-Γαρούνι-Ντάρα), Η ιστορία ενός χωριού της Τεγέας στην Αρκαδία*, Αϊβαλή, Αθήνα 1992, σ. 12.

πόλη που δημιουργήθηκε προστατευόταν από τείχος περιμέτρου 5.000 μ . Έτσι η Τεγέα οργανώθηκε διατηρώντας την αυτοτέλειά της ως ανεξάρτητο κράτος. Οι αγώνες των Σπαρτιατών με τους Τεγεάτες ήταν μεγάλης διάρκειας, αλλά τελικά έληξαν με τη μεταξύ τους σύναψη συμμαχίας γύρω στο 550 π.Χ.[13].

Στους ελληνοπερσικούς πολέμους το 480 π.Χ. πεντακόσιοι Τεγεάτες πολέμησαν γενναία στις Θερμοπύλες εναντίον των Περσών. Επίσης στη μάχη των Πλαταιών, το 479 π.Χ. μόνοι από τους Αρκάδες, τρεις χιλιάδες Τεγεάτες εκστράτευσαν πρώτοι κατά των Περσών[14]. Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο οι Τεγεάτες υπήρξαν σταθεροί σύμμαχοι των Σπαρτιατών και έλαβαν μέρος σε όλες τις εκστρατείες εναντίον των Αθηναίων. Η συμμαχία αυτή που κράτησε εκατό χρόνια, διαλύθηκε μετά τη νίκη των Θηβαίων κατά των Σπαρτιατών στα Λεύκτρα Βοιωτίας, το 371 π.Χ. Αργότερα ακολούθησε περίοδος συνένωσης των αρκαδικών πόλεων σε Αρκαδική Ομοσπονδία[15].

Το 344 π.Χ. οι Αρκάδες τάχθηκαν στο πλευρό του Φίλιππου του Β΄, με αντάλλαγμα την παραχώρηση των αρκαδικών χωρών που κατείχαν οι Σπαρτιάτες. Έτσι στους Τεγεάτες παραχωρήθηκε η Σκιρίτιδα (περιοχή της Αράχωβας-Βλαχοκερασιάς-Αρβανιτοκερασιάς) και στους Μεγαλοπολίτες η Βελμινάτιδα. Την εποχή εκείνη ο Φίλιππος επισκέφθηκε την Τεγέα και άλλες αρκαδικές πόλεις. Προς τιμήν του ιδρύθηκαν μεγαλοπρεπείς στοές, οι λεγόμενες Φιλίππειοι[16].

Ο Αλέξανδρος, που διαδέχτηκε στο θρόνο τον πατέρα του Φίλιππο, το 336 π. Χ. επισκέφθηκε πολλές πόλεις της Πελοποννήσου, μεταξύ των οποίων και την Τεγέα, προκειμένου να καταπνίξει και την τελευταία αντίδραση στη νότια Ελλάδα.΄Έτσι έγινε κύριος της Κορινθιακής Συμμαχίας[17].

Ο θάνατος του Αλέξανδρου προκάλεσε την εξέγερση των Ελλήνων, εκτός των Αρκάδων. Λίγο μετά τη νίκη του Μακεδόνα στρατηγού Αντίπατρου τοποθετήθηκαν μακεδονικές φρουρές στην Πελοπόννησο και πιθανότατα στην Τεγέα. Οι αρκαδικές πόλεις ωστόσο, μεταξύ των οποίων και η Τεγέα, επιζητούσαν την εκδίωξη των φρουρών με

[13] Κ. Μπότης, *Η Τεγέα από τουριστικής απόψεως*, έκδ. του Κέντρου Τουριστικών Μελετών, Αθήνα 1958, σσ. 8-9.
[14] Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σ.10. Ν. Γιαννιός, *Επιμνημόσυνος Λόγος*, ό.π., σσ. 8-9.
[15] Κ. Μπότης, ό.π., σσ. 9-10.
[16] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 136.
[17] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 138-142.

αποτέλεσμα να συγκρουστούν με αυτές[18]. Το 303 π.Χ. ο γιος του Αντιγόνου, ο Δημήτριος ο Πολιορκητής, απομάκρυνε τις μακεδονικές φρουρές από όλη την Πελοπόννησο, επομένως και από την Τεγέα και έτσι θεωρήθηκε ο ελευθερωτής της[19]. Το 234 π.Χ., η Τεγέα μετείχε στην Αιτωλική Συμπολιτεία (284-146 π.Χ.), μαζί με άλλες αρκαδικές πόλεις ενώ λίγο αργότερα το 222 π.Χ. συμμάχησε με την Αχαϊκή Συμπολιτεία (2841-146 π.Χ.)[20].

Κατά τη Ρωμαιοκρατία (146 π.Χ.) η Τεγέα γνώρισε περίοδο ακμής[21]. Σύμφωνα με τον Παυσανία, η Τεγέα αποτελούσε στην εποχή του (2ος αιώνας μ.Χ.) μία από τις τρεις επιφανέστερες πόλεις της Πελοποννήσου, μαζί με το Άργος και τη Σπάρτη. Όμως τον 3ο και 4ο αιώνα Γότθοι και Έρουλοι επέδραμαν στην Αρκαδία, λεηλατώντας και ερημώνοντας τις πόλεις της, μεταξύ των οποίων και την Τεγέα. Το διάστημα μεταξύ των δύο επιδρομών των Γότθων, μεσολάβησε ένας σεισμός ο οποίος κατέστρεψε τις πόλεις. Το 391 μ.Χ. με διάταγμα που εξέδωσε ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος έκλεισαν οι αρχαίοι ναοί και τα μαντεία, δεδομένου ότι καταργήθηκε η λατρεία των θεών του Ολύμπου καθώς και η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων. Έτσι καταστράφηκαν στην Αρκαδία όλα τα ειδωλολατρικά οικοδομήματα, και οι ειδωλολατρικοί ναοί μετατράπηκαν σε χριστιανικούς[22]. Μεταξύ αυτών καταστράφηκε και ο ναός της Αλέας Αθηνάς, ο οποίος μετατράπηκε σε χριστιανικό ναό[23].

Ας σημειωθεί ότι στην πρώτη Οικουμενική Σύνοδο του 325 μ.Χ. στην οποία μετείχαν 318 πατέρες της Εκκλησίας μας, συμμετείχε πιθανόν και ο επίσκοπος Τεγέας. Ο τίτλος του Επισκόπου Τεγέας, υφίστατο μέχρι την εποχή της Εικονομαχίας, ενώ οι παλαιοχριστιανικές

---

[18] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 138-142.
[19] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 142-146.
[20] Α. Μιχαλόπουλος, ό.π., σ. 268. Οι Τεγεάτες από τον 7ο αιώνα π.Χ. ίδρυσαν νομισματοκοπείο, για να κόβουν νομίσματα για να διευκολυνθούν στις συναλλαγές τους. Η Αρκαδική Ομοσπονδία υφίστατο μέχρι τις αρχές του 3ου π.Χ. αιώνα, όπως προκύπτει από τις επιγραφές του βρέθηκαν. Από το 469 π.Χ. κάθε αρκαδική πόλη έκοπτε τα ίδια νομίσματα τα οποία έφεραν παραστάσεις των παραδόσεων κάθε πόλης. Το νόμισμα της Τεγέας παρίστανε στη μια όψη ένα ελάφι το οποίο θήλαζε τον Τήλεφο με την επιγραφή ΤΕΓΕΑ και από την άλλη όψη το κεφάλι της Αλέας Αθηνάς. Τεγεατικά νομίσματα βρίσκονται σήμερα στις προθήκες του Μουσείου της Τεγέας, από τους ρωμαϊκούς, βυζαντινούς και νεώτερους χρόνους. Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σ. 14. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 221-222.
[21] Κ. Τσαρούχη, ό.π., σσ. 2275-76. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της καταλύσεως της Αχαϊκής Συμπολιτείας,* ό.π. σ. 36. Κ. Μπότης, ό.π., σ. 10. Τ. Γριτσόπουλος, *Ιστορία της Τριπολιτσάς*, τ. Α΄ εκδ. Ενώσεως Τριπολιτών Αττικής, Αθήναι 1972, σ. 67.
[22] Η χριστιανική ζωή της Τεγέας κατά τη διάρκεια των δύο επιδρομών των Γότθων κλονίστηκε. Παρ' όλα αυτά όμως ο χριστιανισμός ρίζωσε. Ν. Μουτσόπουλος, «Νύκλι-Μουχλί (Δύο οχυροί βυζαντινοί οικισμοί της Μεσαρέας)», *Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου που έγινε για τον εορτασμό των 2300 χρόνων της Θεσσαλονίκης από την Ελληνική Ιστορική Εταιρεία,* Θεσσαλονίκη 1986, σ. 169. Ν. Γιαννιός, *Επιμνημόσυνος Λόγος*, ό.π., σ. 9.
[23] Α. Ορλάνδος, «Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά μνημεία Τεγέας – Νυκλίου», *Αρχείο των Βυζαντινών μνημείων της Ελλάδος* (Α.Β.Μ.Ε.), 12, Αθήνα 1973, σ. 132-148. Τ. Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 80. Κ. Τσαρούχη, ό.π., σ. 78. Ν. Παπαχατζής ό.π. σ. 390. Α. Μιχαλόπουλος, ό.π., σ. 266.

βασιλικές είχαν ερειπωθεί[24]. Η εκκλησία της Τεγέας έγινε Μητρόπολη και έδρα του επισκόπου Τεγέας και παρέμεινε σε λειτουργία μέχρι το 650-700 μ.Χ., ώσπου οικοδομήθηκε ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου επάνω στο αρχαίο θέατρο[25] της πόλης, στον οποίο μεταφέρθηκε η Μητρόπολη και η έδρα του επισκόπου Τεγέας. Γι' αυτό το λόγο ονομάζεται ακόμη και σήμερα Επισκοπή ή Παλαιά Επισκοπή[26].

Η Τεγέα περίπου τον 7^{ο} –8^{ο} μ. Χ. αιώνα μετονομάστηκε σε Αμύκλιο. Η ονομασία Αμύκλιο πιθανόν να οφείλεται στην αρχική ονομασία Νύκλι στην οποία προστέθηκε το γράμμα Α και έτσι σχηματίστηκε η λέξη Ανίκλι ή Αμύκλι[27].

Εξαιτίας των επιδρομών των Σλάβων τον 8^{ο} και 9^{ο} μ.Χ. αιώνα κτίστηκε γύρω από την Παλαιά Επισκοπή μεσαιωνικό τείχος[28]. Την περίοδο της βασιλείας του Κωνσταντίνου του Πορφυρογέννητου (912-952 μ.Χ.) η Τεγέα θεωρούνταν μία από τις σπουδαιότερες πόλεις της Ελλάδας και όλη η Αρκαδία ευημερούσε.

Η επισκοπή Τεγέας καταργήθηκε περίπου τον 8^{ο} αιώνα και όχι πριν τις επιδρομές των Σλάβων, δεδομένου ότι η Τεγέα άκμαζε, όπως μαρτυρεί ο επισκοπικός ναός της Κοιμήσεως Θεοτόκου[29]. Η ίδρυση της επισκοπής Αμυκλών-Αμυκλίου το 1082 μ.Χ., υπό την μητρόπολη της Λακεδαιμονίας[30], οφειλόταν στη δραστηριότητα των χριστιανών να εκχριστιανίσουν και εξελληνίσουν τους Σλάβους[31].

Κατά τη διάρκεια της κατάκτησης της Πελοποννήσου από τους Φράγκους, κατελήφθη το Νύκλι το 1209, το οποίο χρημάτισε πρωτεύουσα βαρωνίας μέχρι το 1296. Τότε οι Έλληνες

---

[24] Ν. Μουτσόπουλος, «Νύκλι-Μουχλί (Δύο οχυροί βυζαντινοί οικισμοί της Μεσαρέας)», ό.π., σ. 170.

[25] Το υπόλοιπο μέρος του θεάτρου δηλαδή η ορχήστρα και η σκηνή έχουν καλυφθεί από το αγροκήπιο. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 212-213.

[26] Ν. Παπαχατζής, *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αχαϊκά- Αρκαδικά*, βιβλία Ζ΄&Η΄, ό.π., σσ. 398-399. Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σ. 15. Κ. Μπότης, ό.π., σσ. 10-11. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 242-243, 246-247, 251, 277. «Η Παλαιά Επισκοπή», εφ. *Μορέας,* αρ. 1370/ 23 Αυγούστου 1931, σ. 1.

[27] Α. Ορλάνδος, «Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά μνημεία Τεγέας – Νυκλίου», *Αρχείο των Βυζαντινών μνημείων της Ελλάδος* (Α.Β.Μ.Ε.), 12, Αθήνα 1973, σ. 132. Δ. Ζακυθηνός, *Οι Σλάβοι εν Ελλάδι, συμβολαί εις την ιστορίαν του Μεσαιωνικού Ελληνισμού,* εκδ. Αετός, Αθήνα 1945, σ.99. Ν. Μοραΐτης ό.π., Αθήνα 1932, σ. 231. Κ. Τσαρούχη, ό.π., σσ. 81-82.

[28] Αικ. Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ιστορία,* Β΄, Αθήνα 1988, σσ. 87-88.

[29] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 247-251.

[30] Όπως αναγράφεται στη βυζαντινή επιγραφή, η οποία σήμερα είναι τοποθετημένη στον ιερό ναό της Κοιμήσεως Θεοτόκου στην Τεγέα και βρέθηκε στο γειτονικό χωριό Παλλάντιο, στις αρχές του 10^{ου} αιώνα η περιοχή της Τεγέας εξαρτιόταν από τον επίσκοπο Λακεδαιμονίας που ήταν υπό τον μητροπολίτη Πατρών. Η επισκοπή Τεγέας δεν υπήρχε πια αλλά ούτε είχε μεταφερθεί αλλού η έδρα της, ενώ για πρώτη φορά εμφανίστηκε η ονομασία Αμύκλιο και αποδίδεται στην Τεγέα. (Ν. Μουτσόπουλος, «Νύκλι-Μουχλί (Δύο οχυροί βυζαντινοί οικισμοί της Μεσαρέας)», ό.π., σσ.174-176. Τ. Γριτσόπουλος, *Ιστορία της Τριπολιτσάς,* τ. Α΄, εκδ. Ενώσεως Τριπολιτών Αττικής, Αθήναι 1972, σ. 81).

[31] Τ. Γριτσόπουλος, *Ιστορία της Τριπολιτσάς,* ό.π., σ.75, 82, 85. Κ. Τσαρούχη, ό.π., σ. 82.

του Μυστρά το κατέλαβαν και το πυρπόλησαν μαζί με το φρούριό του, ενώ οι κάτοικοι μετοίκησαν στο Μουχλί το οποίο κτίσθηκε σε κάποια έκφυση του Παρθενίου όρους[32]. Το φρούριο που εγκαταλείφθηκε ονομάστηκε Παληομούχλι ή Παλαιά Μούχλα ή Μουχλί ή Μοχλί. Ερείπιά του σώζονται μέχρι και σήμερα[33].

Πολλοί από τους κατοίκους του Νυκλίου κατέφυγαν στη Μάνη. Την ίδια εποχή μετά τη μάχη της Πελαγωνίας, με νικητές τους Έλληνες και την παράδοση σ' αυτούς από τον Γουλιέλμο τριών κάστρων της Μονεμβασιάς, της Μάνης και του Μυστρά. Το 1259, συγκλήθηκε στο Νύκλι το παλαιότερο γνωστό συνέδριο γυναικών. Αποτελούνταν από τις συζύγους των δεσμωτών ιπποτών ή τις χήρες των πεσόντων στη μάχη της Πελαγωνίας. Οι αποφάσεις του συνεδρίου αυτού ήταν η κύρωση της συμφωνίας της Κωνσταντινούπολης, και η παράδοση των κάστρων[34].

Το 1293, ο έξαρχος Γρηγόριος ανασυνέστησε την Επισκοπή Αμυκλίου η οποία υπαγόταν στη μητρόπολη Πατρών χειροτονώντας Επίσκοπο το Νικηφόρο Διακή[35].

Η πεδινή θέση του Νυκλίου οδήγησε στην ίδρυση από τους Βυζαντινούς, το 1294 μ.Χ., δύο φρουρίων το ένα του Μουχλίου[36] και το άλλο των Τσιπιανών. Το φρούριο του Νυκλίου βρισκόταν το έτος 1302 στην κατοχή των Βυζαντινών[37].

Μετά τον αγώνα των Βυζαντινών το 1321 μ.Χ. για την επικράτησή τους στην Πελοπόννησο, παρατηρήθηκε περίπου το 1404 μ.Χ. μεγάλο κύμα μετανάστευσης Αλβανών στην Πελοπόννησο, προκειμένου να αναζητήσουν καλύτερη τύχη. Έτσι το 1418 μ.Χ.

---

[32] Π. Ζερλέντης, *Η Μητρόπολις Αμυκλών και Τριπολιτσάς και αι Επισκοπαί Πίσσης, Εζερών, Βελιγοστίδος,* Γεώργιος Ι. Βασιλείου, Αθήνα 1921, σσ. 4, 6.

[33] Το βυζαντινό κάστρο και το χωριό Μουχλί φέρουν το όνομα ενός ναού της Κωνσταντινούπολης, ο οποίος κτίσθηκε κατά το δεύτερο μισό του 13ου αιώνα και λεγόταν Παναγία των Μογγολίων. Σήμερα είναι γνωστός ως Παναγία η Μουχλιώτισσα ή απλά Μουχλιό, δηλαδή ματωμένη εκκλησία, για να συμβολίζει τον αιματηρό αγώνα μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων κατά την Άλωση. Β. Διαμαντόπουλος, *Το Μουχλί της Αρκαδίας (Βυζαντινή πόλη-φρούριο),* Αθήνα 1973, σ. 24-25. Baynes H. Norman & Moss B. L., *Βυζάντιο- Εισαγωγή στο Βυζαντινό Πολιτισμό,* (μετ.) Δ. Σακκά, Δ. Παπαδήμας, Αθήνα 1983, σ. 452.

[34] Τ. Γριτσόπουλος, ό.π. σσ. 95-98. Σπ. Κωστόπουλος, *Οδοιπορικό από τα ταξίδια στην Αρκαδία (Για να γνωρίσουμε τον τόπο μας)*, εκδ. Δεδεμάδη, Αθήνα 1990, σ.19.

[35] Η διαφορά μεταξύ των μητροπόλεων Πατρών και Λακεδαιμονίας, σχετικά με την διεκδίκηση της επισκοπής Αμυκλίου, λύθηκε με συνοδική πράξη το 1340 μ.Χ. όπου επιδικάστηκε η επισκοπή Αμυκλίου στη μητρόπολη Λακεδαιμονίας. Τ. Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 124.

[36] Το φρούριο του Μουχλίου ήταν ένα από τα τρία μεγαλύτερα οχυρά φρούρια της Πελοποννήσου, μαζί μ' εκείνα της Μονεμβασιάς και του Ακροκόρινθου. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με το φρούριο του Μουχλίου, βλ. Β. Διαμαντόπουλος, ό.π., σ.11-12. Τ. Γριτσόπουλος, ό.π., σ.111.

[37] Β. Διαμαντόπουλος, ό.π., σ. 16. Ε. Δαρκό, «Περί της ιστορίας και των μνημείων του Μουχλίου» εφ. *Μορέας,* αρ. 1366/28 Ιουνίου 1931, σ. 1.

πραγματοποιήθηκε διείσδυση Αλβανών από την Πάτρα προς την Πελοπόννησο και ειδικότερα στην περιοχή της Τεγέας, της Ασέας, και αλλού[38].

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους (1453 μ.Χ.), γεγονός που σήμανε το τέλος του Βυζαντίου, ο Μωάμεθ ο Β΄ ο Πορθητής το 1458 μ.Χ. έκανε επιδρομή στην Πελοπόννησο και στρατοπέδευσε στην περιοχή της Τεγέας. Το ίδιο έτος παραδόθηκε το Μουχλί ύστερα από σθεναρή αντίσταση[39].

Η παρακμή της πόλης του Μουχλίου, οδήγησε τους Τεγεάτες στα πατρογονικά τους κτήματα, ενώ όσοι από αυτούς δεν είχαν δικά τους χωράφια στην Τεγέα, μετακινήθηκαν προς το παλιό κάστρο και τα ερείπια της Ντροπολιτσάς (Τρίπολης), δημιουργώντας ένα νέο συνοικισμό, στον οποίο μεταφέρθηκε η έδρα του επισκόπου Αμυκλών. Η εξέλιξη αυτή της πόλης ήταν συνεχής, ώσπου επί Τουρκοκρατίας έγινε ισχυρό κάστρο και η Μητρόπολη της Πελοποννήσου. Η Τρίπολη κατέστη το διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της Πελοποννήσου, οχυρώθηκε με τείχος και αποτέλεσε το σημαντικότερο φρούριο[40].

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης Βενετοκρατίας (1687-1715) οι Βενετοί διαίρεσαν την Πελοπόννησο σε έξι και έπειτα σε τέσσερα επαρχιακά διαμερίσματα τα οποία με τις υποδιαιρέσεις τους απάρτιζαν είκοσι τρία τεριτόρι (territorii). Τα τεγεατικά και τα γειτονικά μαντινειακά χωριά ανήκαν στην επαρχία της Ρομανίας[41].

Το 1715 ο τουρκικός στρατός πολιόρκησε την Κόρινθο και κατ' επέκταση διευκολύνθηκε η πτώση του Ναυπλίου και η προέλαση των Τούρκων μέχρι την Τριπολιτσά. Τα ενετικά τεριτόρι (territorii), ονομάστηκαν τώρα τουρκικά βιλαέτια, χωρίς καμία άλλη διαφοροποίηση. Η περιοχή της Τεγέας ανήκε στο βιλαέτι της Τριπολιτσάς[42].

Από το 1720 υπήρχε η επισκοπή Αμυκλών με έδρα πιθανόν το Νεοχώριο και βρισκόταν στη δικαιοδοσία της μητρόπολης Λακεδαιμονίας[43]. Κατά τη δεύτερη περίοδο της

[38] Κ. Τσαρούχη, ό.π., σ. 85.
[39] Κ. Τσαρούχη, ό.π., σσ. 85-86.
[40] Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σ. 17-18.
[41] Οι τέσσερις Επαρχίες ήταν της Ρομανίας, της Αχαΐας, της Μεσσηνίας και την Λακωνίας. Η Αρκαδία εν μέρει υπαγόταν στην πρώτη και στην τρίτη περιοχή. (Τ. Γριτσόπουλος, ό.π. σσ. 198-202. Ν. Μοραΐτης ό.π., σ. 304. Α. Βακαλόπουλος, «Πελοπόννησος-Η τελευταία περίοδος βενετικής κυριαρχίας 1685-1715)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σσ. 207).
[42] Μ. Β. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821),* Ερμής, Αθήνα 1978, σ. 110. Τ. Γριτσόπουλος, ό.π., σσ. 250-257.
[43] Τ. Γριτσόπουλος, ό.π. σσ. 319-322 και 411-425. Π. Ζερλέντης, *Η Μητρόπολις Αμυκλών και Τριπολιτσάς και αι Επισκοπαί Πίσσης, Εζερών, Βελιγοστίδος,* Γ. Ι. Βασιλείου, Αθήνα 1921, σ.10-12, 21-22.

Τουρκοκρατίας η Τρίπολη έγινε έδρα του τούρκου Διοικητή της Πελοποννήσου. Η πόλη ήταν και σημαντικό εμπορικό κέντρο[44].

Με την έναρξη της ελληνικής επανάστασης του 1821 κινητοποιήθηκαν και οι Τεγεάτες αγωνιστές, μεταξύ των οποίων διακρίνονταν ο οπλαρχηγός Λάμπρος Κυριακόπουλος, από τις Ρίζες της Τεγέας, γνωστός με το όνομα καπετάν Λάμπρος Ριζιώτης[45] ο Ιωάννης Καστανάς από το Πιαλί και ο Βασίλειος Σβώλος από το χωριό Αχούρια. Την 25η Μαρτίου οι Τεγεάτες, στο στρατόπεδο των Βερβαίνων, κοντά στο Πιαλί, με αρχηγό το Νικηταρά και τα παλικάρια του έτρεψαν σε φυγή το τουρκικό ιππικό του Μουσταφά. Στη μεγάλη πολιορκία της Τρίπολης οι Τεγεάτες εισήλθαν από τους πρώτους στην πόλη την 23η Σεπτεμβρίου 1821. Έλαβαν μέρος επίσης σε πολλές μάχες[46].

Μετά την επανάσταση του 1821 με τη συγκρότηση της Γ΄ Εθνικής Συνέλευσης στην Τροιζήνα (1827), ψηφίστηκε η πρόταση για εκλογή με κυβερνήτη της Ελλάδας τον Ιωάννη Καποδίστρια. Ο Καποδίστριας, ενδιαφέρθηκε για την περιοχή της Αρκαδίας και ιδιαίτερα για την Τριπολιτσά, την οποία ανοικοδόμησε έως το 1830[47].

Ενώ η αγροτική οικονομία της Πελοποννήσου όπως και της Ελλάδας ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, η άφιξη του Καποδίστρια το 1828, οδήγησε στην οργάνωση και ανάπτυξη της γεωργίας. Εισήχθηκε η καλλιέργεια της πατάτας και ενισχύθηκε η δενδροκομία και η σηροτροφία[48].

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια[49], επικράτησε αναρχία και αναταραχή. Ακολούθησε η βασιλεία του Όθωνα, ο οποίος κυβέρνησε από το 1832-1862. Το 1833 στο πλαίσιο της επίσκεψής του στην Τρίπολη, επισκέφθηκε και το Πιαλί της Τεγέας[50]. Το ίδιο έτος, η Ελλάδα διαιρέθηκε σε δέκα (10) νομούς και σαράντα επτά (47) επαρχίες. Τον επόμενο χρόνο συστάθηκαν οι πρώτοι δήμοι της Ελλάδας. Η επαρχία Μαντινείας

---

[44] Β. Σφυρόερας, «Πελοπόννησος- Η δεύτερη τουρκοκρατία (1715-1821)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σσ. 212. Μ. Β. Σακελλαρίου, *Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821),* Ερμής, Αθήνα 1978, σσ. 211-213. Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σ. 18.

[45] Κ. Μπότης, ό.π., σ. 11. Ν. Μοραΐτης ό.π., σσ. 349, 388.

[46] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ.308, 358-359. Ν.Π. Γιαννιός *Επιμνημόσυνος Λόγος*, ό.π., σ.10. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τη δράση των Τεγεατών κατά την επανάσταση, βλ. Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας*, ό.π. σσ. 401-418.

[47] Δ. Κυριακόπουλος, *Πολιτική και Κοινοβουλευτική ιστορία της Αρκαδίας (1828-1985),* Αθήνα 1990, σσ. 23, 37-39.

[48] Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σ. 162.

[49] Ο Καποδίστριας συνέστησε εικοσιεπταμελές γνωμοδοτικό όργανο, το Πανελλήνιο, το οποίο λειτούργησε μέχρι την Δ΄ Εθνοσυνέλευση, οπότε και παραχώρησε τη θέση του στη Γερουσία. Χ. Μπαμπούνης, *Η εκπαίδευση κατά την Καποδιστριακή Περίοδο,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1999, σ. 106.

[50] Δ. Κυριακόπουλος, ό.π., σσ.105-106.

περιλάμβανε το 1841 δεκαοκτώ (18) δήμους οι οποίοι συγχωνεύτηκαν σε εννέα (9), μεταξύ των οποίων ήταν και ο δήμος Τεγέας με πρωτεύουσα το Πιαλί[51].

Κατά την Οθωνική περίοδο η εκπαίδευση οργανώθηκε σε κρατικά δημόσια ή ιδιωτικά ιδρύματα ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά συστήματα. Η χαμηλή οικονομική κατάσταση των κατοίκων, η έλλειψη διδακτικών βιβλίων και η ανύπαρκτη σχεδόν κτιριακή υποδομή των σχολείων οδήγησε στην υποβάθμιση των σπουδών στην επαρχία Μαντινείας. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν αγρότες, ενώ το 1830 οι αναλφάβητοι αποτελούσαν το 90% της περιοχής, ποσοστό το οποίο στο τέλος της περιόδου αυτής μειώθηκε στο 71%[52].

Επί της βασιλείας του Γεωργίου του Α΄ (1863-1913) ιδρύθηκε ο Τεγεατικός Σύνδεσμος το 1883, με πρωτοβουλία του οποίου ιδρύθηκε μια πρακτική Γεωργική Σχολή με την επωνυμία «Λύκειο των Τεχνών» (1897). Στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, έλαβαν μέρος αρκετοί Τεγεάτες[53]. Οι Τεγεάτες[54] συμμετείχαν και στους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-13, καθώς και στον Α΄παγκόσμιο και στο Μικρασιατικό πόλεμο. Πολλοί δε Τεγεάτες που ζούσαν στην Αμερική έσπευσαν να ταχθούν υπό τη σημαία της πατρίδας τους.

Η μετανάστευση όμως των Ελλήνων από το 1900 και μετά οδήγησε στην έλλειψη εργατικών χεριών, την άνοδο των ημερομισθίων και τη μείωση της γεωργικής και κτηνοτροφικής οικονομίας στον ελλαδικό χώρο[55].

Στην ελληνική βουλή η Τεγέα εξέλεγε βουλευτές από το 1871[56], το έργο των οποίων όπως και αυτό των εκλεγμένων δημάρχων[57] είχε αντίκτυπο στην περιοχή. Για παράδειγμα επί δημαρχίας Π. Μπομπότη (1903-1911), ιδρύθηκε Επαγγελματική Σχολή Θηλέων στο Πιαλί, η οποία μετά από μικρό χρονικό διάστημα διακόπηκε η λειτουργία της, δεδομένου ότι ανακάλεσε τη δωρεά του οικοδομήματος της Σχολής ο δωρητής του Σ. Βοργιάς[58].

---

[51] Ο δήμος Τεγέας περιλάμβανε τα χωριά Αχούρια, Πυργέικα, Σβωλέικα, Μεϊμέτ-Αγά, Μαυρίκι, Μάνεση, Ρίζες, Μαγούλα, Γιοκαρέικα, Ομέρ-Τσαούση, Άγιο Σώστη, Ιμβραήμ-Εφέντη, Πιαλί, Κερασίτσα, Καμάρι, Καπαρέλι, Βουνό, Στρίγκου, Δεμίρη και Τζίβα. (Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 488. Δ. Κυριακόπουλος, ό.π., σσ.132-133).
[52] Π. Κ. Γαλάνης, *Η επαρχία Μαντινείας και τα σχολεία της στα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα (1833-1862),* Αθήνα 2002, σσ. 6-7.
[53] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 424.
[54] Ν. Γιαννιός, *Επιμνημόσυνος Λόγος*, ό.π., σ.11.
[55] Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σσ. 59-60.
[56] Αναφέρουμε τους πρώτους βουλευτές : Χρ. Χριστόπουλος (1871-1892) και Αντ. Βούτσης (1911-1912). Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 573-574.
[57] Ο Αναστ. Βούτσης πρώτος διετέλεσε χρέη δημάρχου επί μία εικοσιπενταετία δηλαδή 1865-1869 και 1873-1892 και ακολούθησε ο Π. Μπομπότης από το 1903-1914, οπότε και τέθηκε σε εφαρμογή ο νόμος της 10ης Φεβρουαρίου 1912 (Ν. Δ.ΝΖ΄ «Περί συστάσεως Δήμων και Κοινοτήτων»). Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 574.
[58] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 491-493.

Με ψήφισμα το 1915 Τεγέα ονομάστηκε η περιοχή που βρίσκεται ανάμεσα στα τείχη της αρχαίας Τεγέας. Παλαιότερα το όνομα της περιοχής ήταν Πιαλί, επειδή κτίστηκε από τον Πιαλή- Πασά, ο οποίος εξισλαμίστηκε επί βασιλείας του Σουλεϊμάν του Β΄ (1528-1566). Το 1912 συνοικισμοί της κοινότητας Πιαλί[59] ήταν το Πιαλί και Ιμπραήμ Εφένδης (μετονομάστηκε το 1915 σε Επισκοπή)[60]. Το 1940 οι συνοικισμοί και η κοινότητα Τεγέας έγιναν ένας οικισμός και ονομάστηκαν κοινότητα Αλέας[61].

Στα χρόνια του Μεσοπολέμου ο Τεγεατικός Σύνδεσμος ίδρυσε Οικοκυρική Σχολή (1918) και Γεωργική Σχολή με Αγροκήπιο (1930) με σκοπό τη βελτίωση της γεωργικής καλλιέργειας της περιοχής της Τεγέας[62]. Σημαντικός σταθμός στην ιστορία της Τεγέας και όλης της Πελοποννήσου και της Ελλάδας ήταν ο πόλεμος του 1940, η Κατοχή και ο εμφύλιος που ακολούθησαν. Κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου, η Τεγέα υπέστη καταστροφές και λεηλασίες, που είχαν ως αποτέλεσμα το σκληρό αγώνα των Τεγεατών για την ανοικοδόμησή της.

Σε στατιστικά δεδομένα για το χρονικό διάστημα 1951-1971, η μείωση του πληθυσμού της περιοχής της Τεγέας οφειλόταν στη συγκέντρωση των πληθυσμών στα αστικά κέντρα, καθώς και στη μετανάστευση πολλών Ελλήνων σε χώρες του εξωτερικού (Αμερική, Αυστραλία, Γερμανία, Καναδά). Οι Τεγεάτες ως εσωτερικοί μετανάστες συναντώνται κυρίως στην Τρίπολη, στην Αθήνα και στον Πειραιά ενώ ως εξωτερικοί στην Αίγυπτο και στην Αμερική κυρίως στο Σικάγο. Πολλοί δε από αυτούς πρόκοψαν ασχολούμενοι κυρίως με το εμπόριο, τη βιομηχανία και τα βιοτεχνικά έργα. Άλλοι εστράφησαν στις επιστήμες όπου και διακρίθηκαν. Παρ' όλα αυτά δεν έπαψαν να επικοινωνούν με τους δικούς τους ανθρώπους που έμεναν πίσω στην πατρίδα. Έγιναν αρωγοί στις ανάγκες του τόπου τους. Σε όποιο μέρος κι αν βρίσκονταν ίδρυαν συλλόγους και συνέλεγαν χρήματα για τη δημιουργία και τη βελτίωση κοινωφελών ιδρυμάτων και έργων του χωριού τους και γενικότερα όλης της Τεγέας. Οι κοινωφελείς παροχές πολλών μεταναστών ενίσχυσαν και βελτίωσαν σημαντικά την τοπική οικονομία, την εκπαίδευση, την πρόνοια και την πολιτιστική και κοινωνική ζωή[63].

[59] Φ.Ε.Κ. 294, Β. Δ. 25/28-8-1915, «μετονομασία του χωριού Πιαλί σε Τεγέα».
[60] Φ.Ε.Κ. 326, Β.Δ.16/22-9-1915, «μετονομασία του χωριού Ιμβραήμ Εφένδη σε Επισκοπή».
[61] Χρ. Νικηταρά-Κρεμμύδα, *Αφιέρωμα στην Αρκαδία-αρκαδικά τοπωνύμια,* εκδ. Νομαρχία Αρκαδία, Τρίπολη 1992, σ. 38.
[62] Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σσ. 164, 175.
[63] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ.470-1. Κ. Μπότης, ό.π., σ. 26.

Παρά την εξάπλωση των τυποποιημένων βιομηχανικών προϊόντων στη δεκαετία του 1950, η επιτόπια χειροτεχνία εμφανιζόταν ως οικοτεχνία και σπάνια ως βιοτεχνία, από την οποία παράγονταν προϊόντα καλαισθητικής φύσεως, που όμως συνέβαλαν στο οικογενειακό εισόδημα. Στην ετήσια πανήγυρη της Τεγέας την οποία ο Τεγεατικός Σύνδεσμος οργάνωνε από το 1885, στο χώρο της Επισκοπής, συναντούσε κανείς χειροτεχνήματα από ξύλο, όπως μαγειρικά σκεύη (κουτάλια) καθώς και αναπαραστάσεις επάνω σε ξύλο της αγροτικής και ποιμενικής ζωής[64].

Υπήρχε βέβαια και η παραγωγή των σιδηρουργών της περιοχής η οποία προσλάμβανε βιοτεχνικό χαρακτήρα, με τη δημιουργία διαφόρων εργαλείων και μικροαντικειμένων από χάλυβα και σίδηρο. Όλα αυτά βέβαια εκτός από την πανήγυρη μπορούσε κανείς να τα προμηθευτεί και σε καταστήματα της Τρίπολης[65].

Η μετανάστευση των κατοίκων της Τεγέας είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη πολλών οικιών και καλλιεργειών. Μετά το 1971 όμως παρατηρήθηκε μικρότερη μείωση του πληθυσμού προς τα αστικά κέντρα, πιθανόν λόγω των επιδοτήσεων και προωθήσεων των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων από το κράτος[66].

Άμεση συνέπεια της μετανάστευσης και της αστυφυλίας, ήταν η σημαντική αλλαγή της τοπικής οικονομίας και απασχόλησης. Η μικρή χιλιομετρική απόσταση της Τεγέας από την Τρίπολη άλλαξε σημαντικά τα τελευταία χρόνια την τοπική οικονομία και απασχόληση. Η στροφή ενός μέρους των κατοίκων σε άλλες οικονομικές δραστηριότητες, όπως το εμπόριο, η εμποροβιοτεχνία και διάφορα τεχνικά επαγγέλματα, βελτίωσε βέβαια τα οικογενειακά εισοδήματα και το επίπεδο ζωής, αλλά δεν ισορρόπησε τη γενικότερη κρίση της τοπικής αγροτικής οικονομίας. Αρκετές εμπορικές, γεωργικές και βιοτεχνικές μονάδες έχουν ιδρυθεί και εγκατασταθεί τα τελευταία χρόνια στην Τεγέα, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της περιοχής (βιομηχανία κατασκευής τούβλων, ψυγεία, βιοτεχνία αλλαντικών, εργοστάσιο οινοπαραγωγής, γεωργικά μηχανήματα κ.λπ.).

Η τοπική οικονομία τα τελευταία χρόνια βασίζεται κυρίως στη γεωργία. Ο κάμπος της Τεγέας, παρά τα προβλήματα άρδευσης, θεωρείται ως μία από τις πιο εύφορες και παραγωγικές περιοχές της Αρκαδίας[67].

---

[64] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 466. Κ. Μπότης, ό.π., σσ. 26-27. Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σ. 213.
[65] Κ. Μπότης, ό.π., σ. 27.
[66] Η. Δεκάζος & Α. Τόλια-Μαριόλη, ό.π., σσ. 59, 80.
[67] Κ. Μπότης, ό.π., σ. 24. Η. Δεκάζος & Α. Τόλια-Μαριόλη, ό.π., σσ. 41, 47, 59, 261.

Με πρωτοβουλία της τοπικής αυτοδιοίκησης της Τεγέας, στο πλαίσιο της ανάπτυξης της περιοχής, το 1970 ιδρύθηκε ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Τεγέας, «προωθώντας έτσι μια σύγχρονη μορφή διακοινοτικής συνεργασίας»[68]. Όλοι οι τοπικοί φορείς συνεργάστηκαν προκειμένου να τελειοποιηθεί το έργο άρδευσης του κάμπου της Τεγέας από τα νερά της λίμνης Τάκας.

Η ανάπτυξη αγροτικών συνεταιρισμών στην περιοχή οδήγησε στη βελτίωση του οικονομικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής, ώστε πλέον να εντατικοποιείται η εργασία προς την γεωργική παραγωγή. Έτσι οι παραγωγοί με τη συμμετοχή τους στον αγροτοβιομηχανικό συνεταιρισμό, απέκτησαν τη δυνατότητα ταχύτερης και φθηνότερης αγοράς υλικών, εφοδίων, υπηρεσιών και καλύτερης αξιοποίησης των τεχνικών μέσων, όπως επίσης και την απ' ευθείας διάθεση και προώθηση τυποποιημένων προϊόντων στο καταναλωτικό κοινό με τη διαφήμιση και το μάρκετινγκ[69].

Η Τεγέα σήμερα είναι δήμος του νομού Αρκαδίας, καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό μέρος του νομού και σύμφωνα με την απογραφή του 2001 έχει πραγματικό πληθυσμό 4.100 κατοίκους[70]. Με βάση το νόμο συνενώθηκαν μικρότεροι δήμοι σε μεγαλύτερους για την καλύτερη διοίκησή τους. Στο πλαίσιο του νόμου Καποδίστρια[71] του 1997 από το 1998 ο δήμος Τεγέας αποτελείται από τα δημοτικά διαμερίσματα Αλέας[72], Βουνού, Γαρέας, Επισκοπής, Καμαρίου, Κανδάλου, Κερασίτσης, Λιθοβουνίων, Μαγούλας, Μανθυρέας[73], Μαυρικίου, Ριζών, Σταδίου[74], Στρίγκου, Τζίβα και Ψηλής Βρύσης[75].

[68] Η. Δεκάζος & Α. Τόλια-Μαριόλη, ό.π., σ. 281.
[69] Η. Δεκάζος & Α. Τόλια-Μαριόλη, ό.π., σσ. 282-283.
[70] Έγγραφο του Δήμου Τεγέας με θέμα : «Απογραφή 2001».
[71] Φ.Ε.Κ. Α΄ 244/ 4-12-1997, Νόμος 2539/1997 (Καποδίστρια) «Περί συγκρότησης της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», άρθρο 1 σχετικά με τη σύσταση δήμων και κοινοτήτων.
[72] Το Πιαλί μετονομάστηκε σε Τεγέα με βάση το Φ.Ε.Κ. 294, Β.Δ. 25/28-8-1915, και αργότερα σε Αλέα με βάση το Φ.Ε.Κ. 271 Β.Δ. 28-8/3-9-40.
[73] Μετονομασία του χωριού Μανθυρέα είναι το Καπαρέλι και του Ομέρ Τσαούση σε Άκρα. Φ.Ε.Κ.179, Δ.20/30-8-1927, «περί μετονομασίας του χωριού Μανθυρέα σε Καπαρέλι».
[74] Μετονομασία του χωριού Αχούρια σε Στάδιο, με βάση το Φ.Ε.Κ. 271, Β.Δ.28-8/3-9-40, «μετονομασία του χωριού Αχούρια σε Στάδιο και κατόπιν σε Αλέα».
[75] Φ.Ε.Κ.193, Δ. 11/20-9-1928, «Μετονομασία του χωριού Ψηλή Ράχη, σε Ψηλή Βρύση». Κ. Μπότης, ό.π., σ. 12.

3.2. ΤΕΓΕΑΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

3.2.1. Ίδρυση

Η πρωτοβουλία για την ίδρυση του Τεγεατικού Συνδέσμου οφείλεται στο Λεωνίδα Σβώλο, από τα Πυργέικα της Τεγέας. Ένθερμοι συνεργάτες του ήταν κυρίως οι Γεώργιος Λόγγος, Βασίλειος Καρκαζής και Βασίλειος Σβωλόπουλος. Έτσι οι Τεγεάτες της Αθήνας και του Πειραιά, συγκεντρώθηκαν στις 24 Ιουλίου 1883, και αποφάσισαν να ιδρύσουν Σύλλογο με την επωνυμία *«Τεγεατικός Σύνδεσμος»* διαπνεόμενοι από αισθήματα φιλοπατρίας, αδελφικής συνεργασίας και αλληλοβοήθειας. Την ίδια μέρα, στο δημοτικό σχολείο αρρένων (Καραμάνου), πραγματοποιήθηκαν οι αρχαιρεσίες, για την εκλογή προεδρείου και συμβουλίου απαρτιζόμενου από δώδεκα μέλη. Πρώτος πρόεδρος εξελέγη ο Ηλίας Κολιόπουλος[76].

Στόχος των ιδρυτικών μελών του Συνδέσμου καθώς και των μεταγενέστερων, που πήγαζε από την ιδιαίτερη αγάπη προς την πατρίδα τους και την επιθυμία τους να προσφέρουν σ' αυτήν διατηρώντας τους μεταξύ τους δεσμούς, ήταν η εξύψωση του θρησκευτικού συναισθήματος, η οργάνωση φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων, η διάδοση της παιδείας καθώς και η ανόρθωση του κοινωνικού, οικονομικού, πνευματικού και πολιτιστικού επιπέδου του λαού της Τεγέας[77].

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος διοικείται από αιρετό δωδεκαμελές διοικητικό συμβούλιο[78]. Το διοικητικό συμβούλιο προκειμένου να μελετήσει ειδικά ζητήματα διορίζει επιτροπές αποτελούμενες από ειδικά πρόσωπα, είτε από το συμβούλιο είτε από τα μέλη του Συνδέσμου, είτε από πρόσωπα εκτός των μελών του Συνδέσμου, τα οποία αμείβονται από το Σύνδεσμο, αναλόγως της εργασίας με την οποία θα ασχοληθούν και σύμφωνα με την απόφαση του διοικητικού συμβουλίου[79]. Ο πρόεδρος[80], ο ταμίας και ο γενικός γραμματέας

[76] Τα υπόλοιπα μέλη του διοικητικού συμβουλίου ήταν τα εξής: αντιπρόεδρος ο Λεωνίδας Σβώλος, ταμίας ο Γ. Λόγγος, γραμματέας, ο Κ. Ναύλερης. Σύμβουλοι οι :Ι. Σβωλόπουλος, Κ. Βούτσης, Δ. Τσιρίκος, Δ. Σταθόπουλος, Ι. Γκανάς, Αθ. Μπελλιγράτης, Γ. Σταύρου, Δ. Ρέππας, Γ. Κιρκίνης, Χρ. Νικολόπουλος, Ευθ. Κωνσταντόπουλος και Γ. Ναύλερης. Στις 14-9-1883 παραιτήθηκε ο πρόεδρος και στη θέση του ανέλαβε ο αντιπρόεδρος. Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας*, ό.π., σσ. 689, 692. Ν. Γ. Γιαννιός, *Ιστορία και έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου*, Αθήνα 1984, σ. 9.

[77] Επικήδειος λόγος του Ν. Δημητρακόπουλου για το Λεωνίδα Σβώλο στις 23-11-1905.

[78] Το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου αποτελείται από τον πρόεδρο, τον αντιπρόεδρο, το γενικό γραμματέα, τον ταμία, τους συμβούλους και δώδεκα μέλη από τα τακτικά μέλη του Συνδέσμου, τα οποία εκλέγονται σύμφωνα με το άρθρο 17. Η διοικούσα επιτροπή, ο αντιπρόεδρος και οι σύμβουλοι εκλέγονται για μία διετία με μυστική ψηφοφορία δια ψηφοδελτίων και με σχετική πλειοψηφία των παρόντων τακτικών μελών στη συνέλευση.

[79] Καταστατικό του Τεγεατκού Συνδέσμου 1883, άρθρο 2 και 1930 άρθρο 10, σ. 6.

του Συνδέσμου, απαρτίζουν τη διοικούσα επιτροπή, η οποία διαχειρίζεται και επιμελείται τις υποθέσεις του Συνδέσμου και εκτελεί τις αποφάσεις του διοικητικού συμβουλίου[81].

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, απαρτίζεται από τακτικά, αντεπιστέλλοντα και επίτιμα μέλη. Ως τακτικά εγγράφονται Τεγεάτες και απόγονοί τους οι οποίοι διαμένουν στην Αθήνα ή στον Πειραιά και έχουν συμπληρώσει το δέκατο έκτο έτος της ηλικίας τους. Ως αντεπιστέλλοντα μέλη εγγράφονται οι απανταχού Τεγεάτες εντός ή εκτός της Ελλάδος. Ως επίτιμα τέλος μέλη ανακηρύσσονται από το διοικητικό συμβούλιο ή τη συνέλευση, εξέχοντα πρόσωπα, των οποίων οι γνώσεις ή οι συγγραφές ή οι υπέρ της προόδου εργασίες, ή οι φιλανθρωπικές πράξεις ή οι ενέργειες ή οι γενναιοδωρίες συντέλεσαν ή συντελούν ώστε να εξυπηρετηθούν οι σκοποί του Συνδέσμου[82].

Στο καταστατικό του 1930[83], το άρθρο 4, αναφέρει ότι ο Τεγεατικός Σύνδεσμος (Τ.Σ.) βρίσκεται σε διαρκή επικοινωνία με τον αδελφό Τεγεατικό Σύνδεσμο Αμερικής του οποίου τα μέλη είναι αντεπιστέλλοντα μέλη του Τ.Σ. Αθήνας καθώς και με άλλο Τεγεατικό Σύνδεσμο

---

[80] Διατελέσαντες πρόεδροι του Τεγεατικού Συνδέσμου Αθηνών :

Κολιόπουλος Ηλίας	Ιούλιος 1883 – Νοέμβριος 1883
Σβώλος Π. Λεωνίδας	Δεκέμβριος 1883 – 1904
Σταθόπουλος Χ. Χρήστος	Δεκέμβριος 1905 – 1906
Κανελλόπουλος Δ. Νικόλαος	Δεκέμβριος 1906 – 1907
Ναύλερης Γεώργιος	Ιανουάριος 1908 – Μάιος 1912
Σαραντόπουλος Ν. Δημήτριος	Ιούνιος 1912 – Μάιος 1917
Σαββόπουλος Γ. Κων/νος	Ιούνιος 1917 – Απρίλιος 1923
Σβωλόπουλος Β. Παναγιώτης	Μάιος 1923 – Ιανουάριος 1924
Σαββόπουλος Α. Γεώργιος	Φεβρουάριος 1925 – Μάρτιος 1927
Αλεξόπουλος Κ. Θεοφάνης	Απρίλιος 1927 – Απρίλιος 1929
Λυκέτσος Γ. Κων/νος	Μάιος 1929 – Ιούνιος 1931
Καψιμάλλης Π. Δημήτριος	Ιούλιος 1931 – Μάρτιος 1933
Σβωλόπουλος Β. Παναγιώτης	Απρίλιος 1933 – Μάιος 1937
Αλεξόπουλος Κ. Νικόλαος	Ιούνιος 1937 – Ιανουάριος 1943
Αλεξόπουλος Αλ. Παναγιώτης	Φεβρουάριος 1943 – Οκτώβριος 1945
Σαραμαντής Απ. Θεόδωρος	Νοέμβριος 1945 – Ιανουάριος 1950
Σβώλος Κ. Ιωάννης	Φεβρουάριος 1950 – Μάρτιος 1952
Καραμεσούτης Κ. Νικόλαος	Απρίλιος 1952 – Ιανουάριος 1966
Σαββόπουλος Κ. Γεώργιος	Φεβρουάριος 1966 – Ιανουάριος 1968
Γεωργούλης Ν. Ευθύμιος	Φεβρουάριος 1968 – Φεβρουάριος 1972
Καραμεσούτης Κ. Νικόλαος	Μάρτιος 1972 – Ιανουάριος 1974
Κουτρουμπής Λ. Χρήστος	Φεβρουάριος 1974 – Φεβρουάριος 1980
Χαραλαμπάκης Ν. Χαρίλαος	Μάρτιος 1980 – Φεβρουάριος 1982.

[81] Στον πρόεδρο χορηγείται από το διοικητικό συμβούλιο κάποιο χρηματικό ποσό εφ' άπαξ ετησίως για έξοδα παραστάσεως. Προσφέρει όμως, όπως και τα υπόλοιπα μέλη της διοικήσεως την υπηρεσία του δωρεάν. Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου 1930, άρθρο 11, 15, 1930, σσ. 7-8. Το πρώτο καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου υπέστη τροποποιήσεις τα έτη 1889, 1906, 1914, 1930, 1937, 1947, 1972, 1978, χωρίς όμως καμία μεταβολή των αρχικών σκοπών του.

[82] Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου των ετών 1883, 1930,1972, άρθρο 3.

[83] Το καταστατικό του 1930, τροποποιήθηκε με την απόφαση υπ' αρ.2584 /27-3-1930.

εντός ή εκτός Ελλάδας ο οποίος έχει παρεμφερείς σκοπούς με τους δικούς του. Αυτό το άρθρο αντικατέστησε το άρθρο 4 του πρώτου καταστατικού του 1883, το οποίο ανέφερε : «Πας Τεγεάτης δύναται να γίνη μέλος του Συνδέσμου».

Σκοπός του Τεγεατικού Συνδέσμου, όπως αυτός αναγράφεται στο άρθρο 1 του πρώτου καταστατικού του (1883), είναι η ίδρυση κέντρου ένωσης, συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης των Τεγεατών της Αθήνας και του Πειραιά, καθώς και η επικοινωνία του με την παροχή βοήθειας στους πάσχοντες Τεγεάτες[84] και ειδικά προς τις κοινότητες της Τεγέας, με τη δημιουργία οικονομικών, εκπαιδευτικών και γενικά κοινωφελών ιδρυμάτων[85]. Συμπληρωματικά στους ιδρυτικούς σκοπούς του Τεγεατικού Συνδέσμου όπως επισυνάπτονται στο καταστατικό λειτουργίας του 1972 περιλαμβάνεται και η μέριμνα για τη μόρφωση της νεολαίας της Τεγέας, καθώς και για τα αρχαιολογικά, τοπωνυμικά, ιστορικά, καλλιτεχνικά, διοικητικά, συγκοινωνιακά, τεχνικά, πλουτοπαραγωγικά, τουριστικά και άλλα ζητήματα της Τεγέας. Επίσης περιλαμβάνεται και η φροντίδα για δενδροκαλλιέργεια καθώς και η έκδοση και ενίσχυση συγγραφών, οι οποίες προάγουν τους σκοπούς του Συνδέσμου.

Οι πόροι του Συνδέσμου όπως αναφέρονται στο πρώτο καταστατικό του το 1883 προέρχονταν από το συγκεντρωμένο κεφάλαιο από τις συνδρομές των μελών του[86]. Όμως έως το 1930 εκτός των συνδρομών αναφέρονται ως πόροι και τα ποσά από τα κληροδοτήματα και τις δωρεές[87]. Τα διαθέσιμα κεφάλαια διατίθονταν για την ίδρυση Λυκείου στην Τεγέα, για την ίδρυση στην Αθήνα κτηρίου για τη στέγαση του Τεγεατικού Συνδέσμου, για την ίδρυση μουσείου στην Επισκοπή για τις τεγεατικές αρχαιότητες, για το γεωργικό και τεχνολογικό σχολείο στην Τεγέα, για την τέλεση πανήγυρης του Δεκαπενταύγουστου, καθώς και για την ενίσχυση των απόρων σπουδαστών και εργατών της Τεγεατικής νεολαίας[88]. Στα επόμενα καταστατικά[89] πόροι του Συνδέσμου αποτελούν οι ετήσιες συνδρομές των μελών

[84] Χαρακτηριστικά αναφέρετε η παράκληση του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Πρέσβειρα της Μ. Βρετανίας Λαίδη Νόρτον (Norton), για παρέμβασή της, ώστε ο γιος του πολύτεκνου αρχιτεχνίτη του Αγροκηπίου, δεκαπέντε ετών, ο οποίος έπασχε από κάποια σοβαρή ασθένεια, να νοσηλευτεί σε ίδρυμα του εξωτερικού προκειμένου να θεραπευθεί (έγγραφο Τεγεατικού Συνδέσμου στις 16-5-1951).
[85] Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου 1930, άρθρο 1.
[86] Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου του έτους 1883, άρθρο 12.
[87] Καταστατικά του Τεγεατικού Συνδέσμου των ετών 1906, 1915, άρθρο 8.
[88] Καταστατικά του Τεγεατικού Συνδέσμου του έτους 1915, άρθρο 10.
[89] Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου Καταστατικό Τεγεατικού Συνδέσμου, το οποίο τροποποιήθηκε την 12-1-1930, και εγκρίθηκε από το πρωτοδικείο Αθηνών με την υπ' αρ. 2584 απόφαση την 27-3-1930, επίσης καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου το οποίο εγκρίθηκε με την υπ' αρ.6980/1947 αποφάσεως του Πρωτοδικείου Αθηνών και όπως αυτό τροποποιήθηκε στην έκτακτη γενική συνέλευση των μελών στις 19-12-

του, οι εισπράξεις από τον ιδιόκτητο ναό της Επισκοπής της Κοίμησης της Θεοτόκου, από την «Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή του Συνδέσμου», του Αγροκηπίου καθώς και των άλλων ιδρυμάτων του. Επίσης ως πόροι αναφέρονται οι κρατικές χορηγίες, οι εισπράξεις από τα δικαιώματα της πανήγυρης του δεκαπενταύγουστου, καθώς και οι εισπράξεις από φιλανθρωπικές αγορές, λαχεία, θεατρικές παραστάσεις, χορούς που διενεργούνται από τον Σύνδεσμο, συμπεριλαμβανομένων και των δωρεών.

Ιδιαίτερης σημασίας και δηλωτικά του ανιδιοτελούς χαρακτήρα του Συνδέσμου, θεωρούνται τα άρθρα 28 και 29 του καταστατικού του Τεγεατικού Συνδέσμου του 1930[90] σύμφωνα με τα οποία, η τυχόν διάλυση του σωματείου αποφασίζεται σε συνέλευση των μελών, όπου τα τέσσερα πέμπτα ψηφίζουν υπέρ αυτής. Σε περίπτωση δε διάλυσης του σωματείου, όλη η κινητή και η ακίνητη περιουσία περιέρχεται στο κράτος, το οποίο είναι υποχρεωμένο, μετά από συνεννόηση με τις κοινότητες της Τεγέας, να μεριμνήσει προκειμένου να συντηρηθούν τα θρησκευτικά και κοινωφελή ιδρύματα του Συνδέσμου της Τεγέας. Το γεγονός τούτο δεικνύει τον τοπικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης σε σχέση με τη διαχείριση των επιτόπιων πόρων.

3.2.2. Δράση

Η δράση του Τεγεατικού Συνδέσμου ξεκίνησε σχεδόν αμέσως μετά την ίδρυσή του. Έτσι κατά τα έτη 1884-1888, αναστηλώθηκε και εξωραΐστηκε ο ιστορικός ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου[91], στην Παλαιά Επισκοπή Τεγέας ο οποίος με βασιλικό διάταγμα και με πρόταση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, χαρακτηρίστηκε διατηρητέο αρχαιολογικό μνημείο.

1971. «Τεγεατικός Αστήρ – Η συνδεσμική κατεύθυνσις», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Β΄, 15 Σεπτεμβρίου 1925, σσ. 1, 3-4.

[90] Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου της 12-1-1930, άρθρο 22, εγκεκριμένο με απόφαση της 27-3-1930, από το Πρωτοδικείο Αθηνών και καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου, εγκεκριμένο με την υπ' αρ. 6980/1947, απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών, όπως αυτό τροποποιήθηκε στην έκτακτη Γενική Συνέλευση των μελών στις 19-12-1971.

[91] Ο ναός αυτός κτίστηκε τον 7^{ο} ή τον 11^{ο} μ.Χ. αιώνα, πάνω στα ερείπια του αρχαίου θεάτρου της Τεγέας και αντικατέστησε τον αρχαίο ναό της Αλέας Αθηνάς. Ο ναός αυτός με την περιοχή του υπήρξε έδρα του Επισκόπου Τεγέας κατά το Μεσαίωνα και γι' αυτό ονομάστηκε Παλαιά Επισκοπή. Είναι μικρογραφία του ναού της Αγίας Σοφίας Κωνσταντινούπολης. Κατά την Τουρκοκρατία ο ναός τελούσε υπό την προστασία του Οικουμενικού Πατριάρχη και ήταν σταυροπηγιακός. Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας ο ναός πανηγύριζε στη γιορτή της Ζωοδόχου Πηγής, μέχρι το 1849, όταν οι τοπικές αρχές αποφάσισαν την κατάργηση της πανήγυρης. Από τότε ο ναός παραμελήθηκε και άρχισε να καταρρέει. Ο ναός κοσμείτο εσωτερικά και με τοιχογραφίες, των οποίων ελάχιστα λείψανα σώζονταν μέχρι της ανακαινίσεώς του το 1884-1888. Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος αποφάσισε να επιληφθεί της ανοικοδόμησής του και έτσι με πρωτόκολλο παρέλαβε το ναό στις 19 Αυγούστου 1884, από τους προέδρους όλων των χωριών της Τεγέας. Η πρώτη πανήγυρη τελέσθηκε στις 15 Αυγούστου 1885. Κατασκευάσθηκε επίσης μαρμάρινο τέμπλο και θρόνος από δωρεά του ομογενούς Τεγεάτου

Από την ίδρυσή του ο Τεγεατικός Σύνδεσμος καθιέρωσε ετήσια μεγάλη θρησκευτική και εμπορική πανήγυρη από 14-20 Αυγούστου[92], στην οποία συρρέουν πλήθη προσκυνητών καθώς και εμπορευόμενοι. Στη γιορτή της Κοίμησης της Θεοτόκου οργανώνεται λιτανεία. Στο πλαίσιο της πανήγυρης διεξάγονται ποικίλες εκδηλώσεις πνευματικού, μορφωτικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα, όπως βράβευση των μαθητών που έχουν πρωτεύσει, των εκθετών της ετήσιας έκθεσης, των καλύτερων καλλιεργητών και άλλων. Οργανώνεται επίσης και επίσημο εθνικό μνημόσυνο των πεσόντων στους πολέμους καθώς και των αποβιωσάντων ιδρυτών και ευεργετών του Τεγεατικού Συνδέσμου[93].

Με ενέργειες του Συνδέσμου στον τότε Υπουργό Παιδείας Π. Μανέτα, ιδρύθηκε το 1886 δεύτερη τάξη στο Ελληνικό Σχολείο[94] της Τεγέας, ενώ το 1887 με φροντίδα πάλι του

Γ. Χριστοδούλου και ο ναός διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες με δαπάνη των ευεργετών Κ. και Θ. Αλεξόπουλου. Η σημερινή εκκλησία της Επισκοπής είναι σταυροειδής με τρούλο. Για την αναστήλωσή της ο Τεγεατικός Σύνδεσμος δαπάνησε περισσότερες από 1.000.000 δρχ. Η ανακαίνιση έγινε με σχέδιο του Γερμανού μηχανικού Ερνέστου Τσίλλερ, και τελείωσε στις 20 Νοεμβρίου 1888. Στις 10-6-1936, άρχισαν τα καλλιτεχνικά έργα αγιογράφησης, μαρμαρογλυπτικής, ξυλοτεχνίας και λεπτομεταλλουργίας του Ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, τα οποία τελείωσαν τον Σεπτέμβριο του 1940. Από το 1936-1940 ανέλαβε την αγιογράφηση του ναού ο ζωγράφος – αγιογράφος και χαράκτης Αγήνορας Αστεριάδης (Λάρισα1898- Αθήνα 1977). Το έτος 1950, επί προεδρίας Ν. Καραμεσούτη, στρώθηκε με μαρμάρινο δάπεδο του ναού με ωραίες και χρωματιστές πλάκες, κατασκευάστηκε ειδικό στέγαστρο για την προφύλαξη των μεγάλης αξίας παλαιοχριστιανικών ψηφιδωτών και άλλων έργων τέχνης τα οποία αποτελούσαν κατάλοιπα μιας Βασιλικής του 5^{ου} μ.Χ. αιώνα. Το 1965 έγινε η επαναγιογράφηση του Ιερού Ναού αντί δαπάνης 200.000 δρχ. (Ν. Παπαχατζής, *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αχαϊκά- Αρκαδικά,* βιβλία Ζ΄ & Η΄, ό.π., σ. 399. Χ. Μπούρας, *Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής,* τ. Β΄, Αθήνα 1990, σσ. 24, 33, 48, 119, 128. Ν. Μοραϊτης, *Ιστορία της Τεγέας,* ό.π., σσ. 700-704. Δ. Ηλιόπουλος, ό.π., σ.15. Α. Ορλάνδος, «Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά μνημεία Τεγέας – Νυκλίου», *Αρχείο των Βυζαντινών μνημείων της Ελλάδος* (Α.Β.Μ.Ε.), 12, Αθήνα 1973, σ. 141-163. Ν. Γιαννιός *Ιστορία και έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου*, Αθήνα 1984, σ.10. Εφ. *Μορέας,* αρ. 1370/23 Αυγούστου 1931, σ.1, *Βραδυνή,* 28 Ιουνίου 1955, *Παναρκαδικός Αγών,* 25 Μαρτίου 1958. *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών – Ζωγράφοι, Γλύπτες, Χαράκτες 16^{ος} -20^{ος} αιώνας*, τ. 1, Μέλισσα, Αθήνα 2000, σσ. 112-114).

[92] Φ.Ε.Κ. 22/15-6-1872, Β. Δ. «Έγκριση της σύστασης του Β.Δ. στις 1-10-1885 ''Περί ιδρύσεως εμπορικής πανηγύρεως εν τω Δήμω Τεγέας''».

[93] Στις 14-8-1931, επί προεδρίας Δ. Καψιμάλλη, έγιναν με εξαιρετική λαμπρότητα στο κέντρο του Συνδεσμικού χώρου του Συνδέσμου τα αποκαλυπτήρια του Παντεγεατικού ηρώου των πεσόντων στους πολέμους 1912-1913 και 1917-1922, που έγινε με έξοδα του Συνδέσμου από το γλύπτη Μ. Τόμπρο (Αθήνα 1889-1974). Η δαπάνη αυτού του μνημείου ανήλθε στις 150.000 δρχ. («Επιβλητικόν μνημείον των πεσόντων εν Τεγέα», εφ. *Μορέας*, 4 Μαΐου 1930, σ. 1. *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών – Ζωγράφοι, Γλύπτες, Χαράκτες 16^{ος} -20^{ος} αιώνας*, τ. 4, Μέλισσα, Αθήνα 2000, σσ. 297-299.

[94] Μετά την άφιξη του Όθωνα (1833) η Αντιβασιλεία στο πλαίσιο της οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, με διάταγμα (21-11-1833) ίδρυσε σχολεία μέσης στάθμης Ελληνικό Σχολείο και Γυμνάσιο στο Ναύπλιο. Ένα χρόνο αργότερα ιδρύθηκαν Ελληνικά Σχολεία και Γυμνάσια σε διάφορες πόλεις. Το διάταγμα της 31 Δεκεμβρίου 1836/ 12 Ιανουαρίου 1837 «Περί του κανονισμού των ελληνικών σχολείων και γυμνασίων» ρύθμιζε τα είδη των σχολείων, τους σκοπούς τους, το ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα μαθημάτων, τη διδακτέα ύλη, τις εγγραφές τα σχετικά με το διδακτικό προσωπικό και άλλες λειτουργικές λεπτομέρειες. Οι διατάξεις αυτές συμπληρώθηκαν το 1857 οπότε η Μέση Εκπαίδευση περιλάμβανε το τριτάξιο «Ελληνικόν Σχολείον» και το τετρατάξιο «Γυμνάσιον». Στα Ελληνικά Σχολεία εγγράφονταν οι μαθητές των Δημοτικών Σχολείων που είχαν τελειώσει την Δ΄ τάξη. Σκοπός των Ελληνικών Σχολείων ήταν η προετοιμασία των μαθητών για το Γυμνάσιο αλλά και γενικότερα η επιστημονική μόρφωση της νεολαίας η οποία δεν επιθυμούσε να ακολουθήσει σπουδές στο Γυμνάσιο ή αργότερα στο Πανεπιστήμιο. (Δ. Αντωνίου , *Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929),*

Συνδέσμου, ιδρύθηκε και τρίτη τάξη. Το έτος 1888 ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Τεγεατικού Συνδέσμου στα Αχούρια (σημερινό Στάδιο), Παρθεναγωγείο[95].

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος μετέβαλε το 1893 το χώρο κοντά στο ναό, δυτικά της Επισκοπής σε Αγροκήπιο έκτασης εξήντα πέντε στρεμμάτων φυτεύοντας καλλωπιστικά άνθη, οπωροφόρα δέντρα καθώς και δημητριακά, όσπρια και άλλα[96]. Η επιμέλεια του Αγροκηπίου δόθηκε στους αποφοίτους της πρακτικής Γεωργικής Σχολής η οποία προβλεπόταν να λειτουργήσει σύμφωνα με τα ελβετικά οικονομικά και κοινωνικά πρότυπα γεωργικής εκπαίδευσης[97]. Η ίδρυση της γεωργικής σχολής έγινε με βασιλικό διάταγμα στις 13-10-1893, με την επωνυμία «Τεγεατικό Λύκειο Τεχνών»[98].

Σκοπός της ίδρυσης της Γεωργικής Σχολής από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, ήταν η απόκτηση στοιχειωδών γνώσεων των γεωργικών ασχολιών, η μόρφωση και η εξάσκηση των μαθητών στην οινοποιία και στην αμπελουργία. Οι μαθητές ήταν αγόρια, εξωτερικοί ακροατές και συντηρούνταν με δικές τους δαπάνες. Τη διεύθυνση του «Τεγεατικού Λυκείου Τεχνών», είχε αναλάβει δεκαμελής επιτροπή[99].

τ. Α΄, Ι.Α.Ε.Ν. Αθήνα 1987, σσ. 11-14). Στο Ελληνικό Σχολείο Τεγέας υπήρχε η εξής επιγραφή : «Την οικίαν ταύτην ηγόρασεν ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χείλος Σμυρνιωτόπουλος, Τεγεάτης, εδωρήσατο δε τη Κυβερνήσει προς χρήσιν Ελληνικού σχολείου 1904». Στο δε Δημοτικό Σχολείο η επιγραφή έλεγε : «Η Σχολή αύτη ιδρυθείσα υπό του Σεβασμιωτάτου Νείλου Σμυρνιωτοπούλου ωνομάσθη Νείλιον εδωρήθη τη γενετείρα αυτού Πατρίδι Πιαλί Τεγέας 1907». (Ν. Μοραΐτης, ό.π. σ.634).

[95] Ν. Γιαννιός, *Ιστορία και έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου-Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος- Η ίδρυση και τα επιτεύγματά του*, ό.π., σσ. 10-11.

[96] Εφ. *Εστία*, αρ. 21737, 1-7-1953. Στ. Βοσυνιώτης «Κοινωφελής δράση Αρκάδων», *Χρονικά του Μοριά,* Α΄ (1952), σσ. 9-11.

[97] Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου των ετών 1883, 1915, άρθρο 11. Για τη γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα, βλ. Λ. Καλλιβρετάκης, *Η δυναμική του αγροτικού εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα, Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας* Αθήνα 1990.

[98] Κ. Σοφιανός, *Το νομικό καθεστώς της παιδικής ηλικίας και της νεότητος, 1833-1900,* τομ. Β΄, Ι.Α.Ε.Ν., Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1988, σ. 635. Φ.Ε.Κ. 208, Β.Δ. 13/19-10-1893, «Περί εγκρίσεως οργανισμού του Τεγεατικού Λυκείου Τεχνών». Φ.Ε.Κ. 42/22-2-1918, Ν.301/30-9-1914, «Περί συστάσεως κατωτέρων πρακτικών γεωργικών σχολών». Φ.Ε.Κ. 6/12-1-1919, τ. Α΄, άρθρο 2 του Ν.1651/3-1-1919, «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των νόμων της γεωργικής υπηρεσίας κ.λπ.». Απόφαση από 23-1-1918 του Υπουργικού Συμβουλίου, και την από 4-1-1918 γνωμοδότηση του Γεωργικού Συμβουλίου του Υπ. Γεωργίας.

[99] Στον οργανισμό του Τεγεατικού Λυκείου Τεχνών, του οποίου σκοπός ήταν η διδασκαλία με την εφαρμογή γεωργικών και βιομηχανικών γνώσεων, αναφέρονται η διδασκαλία της γεωπονίας, σιδηρουργικής, ταπητουργίας και υφαντικής, της βαφικής και της Ιχνογραφίας. Φ.Ε.Κ. 208, Β.Δ. 13/19-10-1893 «Περί εγκρίσεως οργανισμού του Τεγεατικού Λυκείου Τεχνών», άρθρα 2, 6, 9 και 15 του Οργανισμού Τεγεατικού Λυκείου Τεχνών. Άρθρο 10 και 14 του καταστατικού του Τεγεατικού Συνδέσμου, ιδρυθέντος τω 1883, Αθήνα 1930. Πρακτικά έκτακτης γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, αρ. φ. 100, 107. Πρακτικά Α΄ συνεδρίασης του Τεγεατικού Συνδέσμου του έτους 1901, αρ. φ. 175.

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος το 1895, συνέβαλε οικονομικά στην ίδρυση του πρώτου Νοσοκομείου Τριπόλεως «Ο Ευαγγελισμός»[100]. Ενώ ένα χρόνο αργότερα εξέδωσε το βιβλίο: «Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της καταλύσεως της Αχαϊκής Συμπολιτείας»[101].

Το 1906 ο Σύνδεσμος πρωτοστάτησε στην ίδρυση Μουσείου Τεγέας, ενώ το 1918, επί προεδρίας Κων/νου Σαββόπουλου ίδρυσε στην Παλαιά Επισκοπή Οικοκυρική Σχολή η οποία λειτούργησε επί εξήντα τρία χρόνια[102]. Επί προεδρίας Γ. Α. Σαββόπουλου το 1925, εκδόθηκε το περιοδικό *Τεγεατικός Αστήρ*, και το 1926 ο Τεγεατικός Σύνδεσμος συνέβαλε στην έκδοση του βιβλίου « Ιστορία της Αρκαδίας – Τεγέας» του Ν. Αλεξόπουλου, ενώ το 1932, στην έκδοση της «Ιστορίας της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς» του Ν. Δ. Μοραΐτη.

Το 1928 επί προεδρίας του Θ. Αλεξόπουλου, η Ακαδημία Αθηνών απένειμε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο το *Μπενάκειο Βραβείο* υπέρ της γεωργίας και της δενδροκομίας : «ανθ' ων υπέρ τε της γεωργίας και της δενδροκομίας είργασταν» (εικόνα 82).

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, ίδρυσε Γεωργική Σχολή[103], μετά την παραχώρηση της χρήσης έκτασης είκοσι στρεμμάτων από το Αγροκήπιο στο κράτος, για το σκοπό αυτό. Η Γεωργική Σχολή ιδρύθηκε με το Β.Δ. της 5-3-1930, του Υπουργείου Γεωργίας[104] στη δυτική πλευρά του Αγροκηπίου, για τη λειτουργία της οποίας παρεχώρησε ο Σύνδεσμος τη χρήση

---

[100] Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος προσέφερε υπέρ του ιδρυόμενου νοσοκομείου Τρίπολης «ο Ευαγγελισμός», το ένα τρίτο από τα χρήματα που προορίζονταν για το Ναό της Παλαιάς Επισκοπής μετά το τέλος της διακόσμησής του, με σκοπό την δωρεάν νοσηλεία των άπορων Τεγεατών σ' αυτό. (Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας,* ό.π., σ. 662).

[101] Ν. Γιαννιός, *Ιστορία και έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου*, ό.π., σσ. 10-11. *Η Γυναίκα και το Σπίτι*, 6 Ιουνίου 1951.

[102] Στις 17-8-1928 γίνεται η θεμελίωση του νέου κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής σε κτήμα 4 ½ στρ. και το 1933, οικοδομείται το λαμπρό και επιβλητικό κτήριό της και γίνεται η τελετή εγκαινίων της. Ν. Γιαννιός ό.π., σ. 14. Εφ. *Μορέας,* 19 Ιουλίου 1953, σ. 1.

[103] Ο γενικός γραμματέας του Τεγεατικού Συνδέσμου, Γεώργιος Νικολόπουλος, στην προσφώνησή του προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο ο οποίος επισκέφτηκε τον Σύνδεσμο, ανέφερε ότι παραχωρεί στο κράτος το νεοαγορασθέν κτήμα του προκειμένου να ιδρυθεί σ' αυτό Γεωργική Σχολή για τη γεωργική εκπαίδευση των Τεγεατόπαιδων. Όταν είδε ο Βενιζέλος το Αγροκήπιο και το Ναό καθώς και τα άλλα έργα του Συνδέσμου, ενθουσιάστηκε και μετά την προσφώνηση του γραμματέα του Τεγεατικού Συνδέσμου, είπε : «Κύριε Γραμματεύ του Τεγεατικού Συνδέσμου, ευχαριστώ και συγχαίρω θερμότατα αυτόν, διότι βλέπω ότι το πρόγραμμά του συμφωνεί με το πρόγραμμά μου. Να μοι υποβάλητε σχετικόν δια τας ανάγκας του Συνδέσμου υπόμνημα και δια την ίδρυσιν Γεωργικής Σχολής εν Τεγέα, αν δε ο προϋπολογισμός δεν επιτρέπει την ίδρυσιν ταύτης, θα κλείσω εν κλασσικόν Γυμνάσιον δια να ιδρύσω την Γεωργικήν Σχολήν εν Τεγέα». Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας*, σ. 743. Πρακτικά γενικών συνελεύσεων του Τεγεατικού Συνδέσμου 11-5-1930, σσ. 97, 98.

[104] Ν. 2203 «Περί κατωτέρων γεωργικών σχολείων», άρθρο 5 του Διατάγματος της 28ης Αυγούστου 1920, «Περί των γενικών πρακτικών γεωργικών σχολείων».

του κτήματος πρώην Παραβάντη μαζί με την διώροφη οικία του[105]. Η λειτουργία της σχολής ξεκίνησε με πόρους του Γεωργικού Ταμείου Μαντινείας, λόγω δυσχερειών που αντιμετώπισε από το Λογιστήριο του Υπουργείου Οικονομικών, με τη βοήθεια του Γερουσιαστή Ι. Μανέτα[106].

Η κατάργηση της Γεωργικής Σχολής λόγω μειωμένου αριθμού φοιτούντων μαθητών, και η ίδρυση αντ' αυτής σχολής του Συνδέσμου απασχόλησε τη διοίκηση του Συνδέσμου ώστε η παλαιά ιδέα του Λ. Σβώλου περί ιδρύσεως ''Λυκείου Τεχνών'', θα γινόταν πραγματικότητα. Δεδομένου ότι η Γεωργική Σχολή δεν απέδιδε τους καρπούς για τους οποίους ιδρύθηκε, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος εισηγήθηκε την κατάργησή της, αλλά λόγω της προνομιούχου γεωγραφικής θέσης στην οποία βρισκόταν, το Υπουργείο Γεωργίας την ενίσχυσε και την αναδιοργάνωσε[107].

Τελικά στις 13-9-1940 η επιτροπή παραδόσεως του Γεωργικού Ταμείου Αρκαδίας, η οποία αποτελείτο από τους Ι. Δρίβα και Π. Γεωργαντά, παρέδωσε στον Ν.Κ. Αλεξόπουλο, πρόεδρο του Τεγεατικού Συνδέσμου με εντολή του Υπουργείου Γεωργίας (193694/ 7-3-1940), τις απαιτούμενες κτιριακές και υλικοτεχνικές υποδομές της Γεωργικής Σχολής[108].

Στο πλαίσιο του εορτασμού της πεντηκονταετηρίδας από την ίδρυσή του, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, στις 17-8-1933, ενώπιον του Υπουργού της Παιδείας, πραγματοποίησε την αναβίωση των αθλητικών και αγωνιστικών 'Αλεαίων' της αρχαιότητας[109].

---

[105] Τεγεατικός Σύνδεσμος*, Εορτασμός 100ετηρίδος, 1883-1983*, σ. 29. «Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος γιόρτασε την εβδομηκονταετηρίδα του», εφ. *Μορέας*, 19-7-1953, σ. 1.

[106] Τα διδασκόμενα μαθήματα στη Γεωργική Σχολή ήταν : Γεωργία, Δενδροκομία, Αμπελουργία, Γαλακτοκομία, Κηπουρική, Αριθμητική, Γεωμετρία, Γεωγραφία, Χωρομετρία, Βοτανική, Λογιστικά, Συνεταιριστικά, Φυσική, Χημεία, Οικονομική, Μελισσοκομία, Χοιροτροφία, Σηροτροφία, Υγιεινή, και άλλα. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-5-1931, σ. 80. Πρακτικά 33ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 3-12-1936, σ.114. Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας*, σσ. 780-781.

[107] Προκειμένου το κράτος να ενισχύσει τη Γεωργική Σχολή ζήτησε από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο την ενίσχυση στη δαπάνη απαλλοτριώσεως, υποσχόμενο να προσδώσει στη σχολή άρτιο προσωπικό, δηλαδή, ένα διευθυντή, δύο ειδικούς γεωπόνους, ένα δημοδιδάσκαλο, δύο επιμελητές γεωπόνου, τρεις τακτικούς εργάτες, μέχρι πέντε γεωργοτεχνίτες και δύο φύλακες. Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος υποσχέθηκε την ζητούμενη ενίσχυση. Προκειμένου το κράτος να αγοράσει δι' απαλλοτριώσεως κτήματα συνεχόμενα με το κτήμα της Γεωργικής Σχολής, ο Σύνδεσμος προσέφερε το 10% της αξίας των απαλλοτριωθησομένων κτημάτων υπό τον όρον, αν διαλυθεί η σχολή να δοθεί στον Σύνδεσμο ανάλογη έκταση επί των αγορασθησομένων κτημάτων. Επίσης, αν η Σχολή γινόταν κρατική δε θα υπήρχε συμβούλιο στο οποίο θα συμμετείχαν μέλη του Τεγεατικού Συνδέσμου. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1883-1955,* τόμος 2, σ. 538. Πρακτικά Συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 3-5-1938 και 7-5-1938.

[108] Έγγραφο του Γεωργικού Ταμείου του Υπουργείου Γεωργίας Ν. Αρκαδίας, υπ' αρ. 1899/16-4-1940.

[109] Το 1957 αγοράστηκε το κτήμα του Χ. Πολίτη και το 1964, αγοράστηκε έκταση δώδεκα περίπου στρεμμάτων κοντά στο συνδεσμικό χώρο για δημιουργία Παντεγεατικού Σταδίου και τέλεση σ' αυτό των αθλητικών εκδηλώσεων. Το 1970, προτάθηκε από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο η ενίσχυσή του από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, για την περίφραξη του Γυμναστηρίου καθώς και την κατασκευή κτιριακών εγκαταστάσεων-

Στις 22-5-1934, στην Παλαιά Επισκοπή στο 31ο Διεθνές Ολυμπιακό Συνέδριο αποφασίστηκε η οργάνωση της λαμπαδηδρομίας από την Ολυμπία στο Βερολίνο, όπου επρόκειτο να διεξαχθούν το 1936 οι 11οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Η απόφαση αυτή εφαρμόσθηκε εθιμοτυπικά και σε όλες τις επόμενες Ολυμπιάδες. Οι σύνεδροι στις 22-5-1934, υπέγραψαν σε ανάμνηση στο τηρούμενο από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο ειδικό βιβλίο, εντυπώσεων των επισκεπτών. Μετά την τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων του Βερολίνου (20 Ιουλίου-1 Αυγούστου) ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, για την καθιέρωση της λαμπαδηδρομίας και μεταφοράς του Ολυμπιακού φωτός από την αρχαία Ολυμπία προς τη διοργανώτρια χώρα των Ολυμπιακών αγώνων, εντοίχισε μαρμάρινη πλάκα στο χώρο του άλσους της Επισκοπής[110]. Δύο χρόνια αργότερα έγιναν τα αποκαλυπτήρια της αναμνηστικής πλάκας για το ολυμπιακό συνέδριο ενώπιον του τότε Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων Κ. Γεωργακόπουλου[111].

Στον Τεγεατικό Σύνδεσμο απονεμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών απένειμε το *Καρόλειο Έπαθλο* ''Αρετής και Ευποιίας'' (10.000 δρχ.) το έτος 1939 για τις αγαθοεργίες του (εικόνα 83).

Μετά τον πόλεμο θεμελιώθηκε το βυζαντινού ρυθμού κτήριο τουριστικού περιπτέρου, του οποίου το σχέδιο είχε εκπονηθεί από τον πολιτικό μηχανικό Β. Γεωργούλη και εγκαινιάστηκε το 1952[112].

Το ίδιο έτος, κατόπιν ενεργειών του Τεγεατικού Συνδέσμου, με απόφαση του Υπουργού Παιδείας χαρακτηρίστηκαν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία το υπόβαθρο του ναού της Επισκοπής, τα κατάλοιπα του μεσαιωνικού τείχους της Τεγέας και τα παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά[113]. Κατά την τελευταία ημέρα της πανήγυρης[114], από το 1954, καθιερώθηκε

αποδυτηρίων, και λουτρών. Έγγραφο της διοίκησης Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, Επιθεώρηση Σωματικής Αγωγής Ν. Αρκαδίας, υπ' αρ. 90/19-2-1970.

[110] Ν. Γιαννιός, *Ιστορία και έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου*, ό.π., σσ.13-15. Εφ. *Αλήθεια*, 28 Ιουλίου 1976, και *Αθλητική Ηχώ*, 13 Ιουλίου 1976.

[111] Στην ''Ολυμπιακή εορτή'', η οποία τελέσθηκε στις 17-8-1936, παρέστησαν επίσης ο μεγάλος ευεργέτης του Τεγεατικού Συνδέσμου, πρώην Υπουργός Παιδείας Θ. Τουρκοβασίλης, ο επιτετραμμένος της Γερμανίας στην Ελλάδα Τ. Κόρδτ, ο Α΄ γραμματέας της γερμανικής πρεσβείας στο Λονδίνο, ο επιθεωρητής δημοτικής εκπαίδευσης, ο πρόεδρος του Τουριστικού Οργανισμού Αρκαδίας, καθώς επίσης μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, πολιτευτές, τοπικές αρχές και πλήθος κόσμου. Πρακτικά 60ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-8-1936, σσ. 90-93.

[112] *Τεγεατικός Σύνδεσμος 1883-1983, 100 Χρόνια προόδου*, Αθήνα 1983. Εφ. *Βραδυνή*, 15 Μαρτίου 1952 και *Εστία*, στις 3 Ιουλίου 1953.

[113] Το Τουριστικό Περίπτερο ήταν ένα κτήριο το οποίο στοίχισε πολλά εκατομμύρια για την κατασκευή του στον Τεγεατικό Σύνδεσμο και ανέβαλε την τουριστική ανάπτυξη του τόπου. Εφ. *Εστία,* αρ. 21739, 3 Ιουλίου 1953. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ. 76/6-7-1953.

[114] Εφ. *Πελοπόννησος*, 13 Αυγούστου 1977.

διαγωνισμός εθνικών λαϊκών χορών και δημοτικού τραγουδιού. Επίσης στη διάρκεια της πανήγυρης τα εκτιθέμενα χειροποίητα εργόχειρα των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής, παρουσίαζαν μεγάλη ζήτηση[115].

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος προικοδότησε τρία άπορα κορίτσια καταγόμενα από την Τεγέα, το 1957, με το ποσό των 1.000 δρχ. για κάθε μία[116]. Ένα χρόνο αργότερα, μετά τον εορτασμό της εβδομηκονταπενταετίας από την ίδρυση του Τεγεατικού Συνδέσμου (1958), αναβίωσε ο θεσμός του Αντιπροσώπου του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Τρίπολη, ορίστηκε δε στη θέση αυτή ο Ι. Ψυχογυιός[117].

Επί προεδρίας του Ν. Καραμεσούτη, ο Σύνδεσμος το 1960, οργάνωσε σε συνεργασία με το Υπουργείο Γεωργίας, στο κέντρο του συνδεσμικού χώρου, τη Γεωργοεκπαιδευτική Έκθεση[118] Αρκαδίας, η οποία λειτουργεί κάθε χρόνο τις ημέρες της πανήγυρης. Στην έκθεση αυτή εκτός των γεωργικών τμημάτων, λειτούργησε το 1961, πρωτότυπο τμήμα της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου και τμήμα Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας της Διεύθυνσης Γεωργίας[119].

Στο κτήριο της Οικοκυρικής Σχολής, το 1976, το Κέντρο Εκπαιδευτικών Ερευνών της Μαζεράν (Mazeran) (Centre d' action et recherche pedagogique) σε συνεργασία με τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, οργάνωσε Ελληνογαλλική Παιδαγωγική Συνάντηση[120]. Το 1982,

---

[115] Γ' τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας προς τη διοίκηση του Συνδέσμου, υπ' αρ.27/17-6-1950. ''Πρόγραμμα Τεγεατικών εκδηλώσεων'' εφ. *Αρκαδικά*, 15 Αυγούστου 1956.

[116] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 9-7-1957, σ. 546.

[117] Όπως αναφέρεται στα πρακτικά της γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 29-3-1959 συμπληρώθηκαν εβδομήντα πέντε χρόνια από την ίδρυση του Τεγεατικού Συνδέσμου και η διοίκηση του Συνδέσμου, γιόρτασε με λαμπρότητα αυτή την επέτειο. Η εορτή έλαβε χώρα την τρίτη μέρα της πανήγυρης δεδομένου ότι τα χρήματα που θα σπαταλούσε σε ειδική πανηγυρική τελετή θα ήταν αυξημένα. Ψάλθηκε αγιασμός χοροστατούντος του Σεβασμιώτατου Μητροπολίτου Μαντινείας και Κυνουρίας Γερμανού. Παρέστησαν ο νομάρχης Αρκαδίας, ο δήμαρχος Τριπόλεως, πολιτικές και στρατιωτικές αρχές του νομού. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 3-8-1959, σ. 30.

[118] Το 1970 το κράτος αναγνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία της την προβίβασε και την ονόμασε Παμπελοποννησιακή Έκθεση γεωργίας και γεωργικών μηχανημάτων, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εμπορίου. Το έμβλημα της Παμπελοποννησιακής Έκθεσης απεικονίζει στο πάνω μέρος το φτερωτό πόδι του Ερμή, του θεού του εμπορίου, που σπρώχνει το νόμισμα της Τεγέας προς τα πρόσω, κάτω δε είναι το αρχαίο νόμισμα της Τεγέας. Η. Δεκάζος & Α. Τόλια-Μαριόλη, ό.π., σ. 275.

[119] Η μεγάλη θρησκευτική και εμπορική πανήγυρη του δεκαπενταύγουστου γιορτάζεται από το 1874, κάθε χρόνο στην Τεγέα. Εφ. *Φωνή της Αρκαδίας*, 15 Αυγούστου 1961 και *Πελοπόννησος,* 13 Αυγούστου 1977. *Τεγεατικός Σύνδεσμος 1883-1983, 100 χρόνια προόδου*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1983.

[120] Η παιδαγωγική συνάντηση έλαβε χώρα το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου του 1976, με τη συμμετοχή 50 Γάλλων και Ελλήνων εκπαιδευτικών και διήρκεσε δώδεκα ημέρες. Το θέμα της συνάντησης αυτής ήταν: «Η εικόνα της Ελλάδος στην κουλτούρα και την εκπαίδευση της Γαλλίας. Η εικόνα της Γαλλίας στην κουλτούρα και εκπαίδευση της Ελλάδος». Το πρόγραμμα προέβλεπε διαλέξεις το πρωί και συζητήσεις το απόγευμα. (Αίτηση της Γαρυφαλλιάς Η. Καλαμπόκη, φιλολόγου καθηγήτριας, μέλους του Κέντρου Παιδαγωγικών Ερευνών της Γαλλίας. Επιστολή του «Κέντρου εκπαιδευτικών ερευνών Γαλλίας» της Μαζεράν (Mazeran), προς τον πρόεδρο

οργανώθηκε στην Παλαιά Επισκοπή Πανελλήνιο ιατρικό ογκολογικό Συνέδριο. Επίσης ο Σύνδεσμος το 1893 προέβη στην έκδοση βιβλίου με τον τίτλο: «Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος 1883-1983, 100 χρόνια προόδου»[121].

Κάθε χρόνο ο Τεγεατικός Σύνδεσμος βραβεύει μαθητές, καλλιεργητές, χορευτές και τραγουδιστές. Επίσης χορηγεί υποτροφίες σε αριστεύσαντες και άπορους μαθητές και φοιτητές από την Τεγέα, ενισχύει Τεγεατικές Κοινότητες, σχολεία, συλλόγους, Εκκλησίες, Νοσοκομεία και αναξιοπαθούντες Τεγεάτες. Οργανώνει διαλέξεις, χορευτικά δείπνα, εκδρομές και ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις στην Αθήνα και την Τεγέα. Τελεί επίσημα μνημόσυνα υπέρ των ιδρυτών, ευεργετών και δωρητών του Συνδέσμου και υπέρ των πεσόντων στους Εθνικούς αγώνες Τεγεατών καθώς και ποδηλατικούς, αθλητικούς και ιππικούς αγώνες στα πλαίσια των εορτών «Αλέαια».

Το Ινστιτούτο Αξιοποιήσεως των πλουτοπαραγωγικών πηγών της Ελλάδας απέδωσε στον Σύνδεσμο χρυσό μετάλλιο το 1946. Επίσης απενεμήθησαν διπλώματα μετά σταυρού και χρυσού μεταλλίου από τη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1934 και 1953. Το Εθνικό Ίδρυμα τέλος, τιμώντας τον Τεγεατικό Σύνδεσμο απέδωσε σ' αυτόν δίπλωμα Α΄ τάξεως με σταυρό το 1955 (εικόνα 84, 85, 86).

Η Οικοκυρική Σχολή σταμάτησε να λειτουργεί το 1983. Σήμερα στο κτήριο της σχολής στεγάζεται το λαογραφικό μουσείο. Σ' αυτό εκτίθενται εκτός από τα εργόχειρα των μαθητριών που αποφοίτησαν από την Οικοκυρική Σχολή Τεγέας, εργαλεία, σκεύη καθημερινής χρήσης, ρούχα, φορεσιές κατανεμημένα ανά επάγγελμα και λειτουργία της καθημερινής ζωής του τόπου.

3.2.3. Ευεργέτες και Δωρητές του Συνδέσμου

Τα κυριότερα κληροδοτήματα προς το Σύνδεσμο είναι αυτά των μεγάλων ευεργετών του[122], Νικολάου Δημ. Ναύλερη (1905 – 1973), Πέτρου Παν. Νικολόπουλου (1845 – 1921),

---

του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 13-2-1976, σχετικά με την διάθεση του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής για την οργάνωση του συνεδρίου. Πρακτικά Διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-3-1976, σσ. 305-306).

[121] *Τεγεατικός Σύνδεσμος 1883-1983, 100 χρόνια προόδου*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1983, σσ. 16-18.

[122] Σύμφωνα με το καταστατικό της 9ης Ιουλίου 1977, άρθρο 23, το οποίο ισχύει και σήμερα, σχετικά με τους ευεργέτες και δωρητές του Τεγεατικού Συνδέσμου ισχύουν τα παρακάτω:
Δωρητές του Συνδέσμου ανακηρύσσονται όσοι προσφέρουν το ποσόν των 20.000 δρχ. και άνω. Ευεργέτες όσοι προσφέρουν το ποσό άνω των 500.000 δρχ. και μεγάλοι ευεργέτες, εκείνοι που προσφέρουν το ποσόν του 1.000.000 δρχ. και άνω. Τα ποσά αυτά μπορούν να μεταβληθούν κατόπιν αποφάσεως της συνέλευσης του

Γεωργίου Χρ. Μπούρη (1891 – 1966), Ιωάννη Αθ. Γεωργούλη (1839-1919) και Κωνσταντίνου Αν. Σαραντόπουλου (1894 – 1971), οι οποίοι με τις ευεργεσίες τους προσέφεραν στην πρόοδο της ιδιαίτερης πατρίδας τους υποκινούμενοι από αίσθημα φιλοπατρίας. Ο Νικόλαος Ναύλερης ήταν βιοτέχνης ενώ είχε διατελέσει γενικός γραμματέας στην Ομοσπονδία Βιοτεχνών Ελλάδας το 1955[123]. Ο Πέτρος Νικολόπουλος ήταν βαμβακέμπορος και μεγαλοκτηματίας στην Αίγυπτο και πρόσφερε πολλά στην πρόοδο της κοινότητας Μανσούρας. Για το λόγο αυτό τιμήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση με το σταυρό του Σωτήρα[124]. Ο Ιωάννης Γεωργούλης έμπορος στο επάγγελμα, απέκτησε μεγάλη περιουσία την οποία διέθεσε για φιλανθρωπικούς σκοπούς[125].

Το κληροδότημα Μπούρη συστάθηκε στις 30 Μαρτίου 1966. Από το 1976 έως το 1983 έχει εισπραχθεί το ποσό των 14.435.332 περίπου δρχ. από αυτό το κληροδότημα[126].

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος ορίστηκε ως κληρονόμος της σημαντικής περιουσίας του Τεγεάτη Ν. Δ. Ναύλερη για την οποία γίνεται λόγος σε επόμενο κεφάλαιο. Ο Σύνδεσμος κάθε

Τεγεατικού Συνδέσμου. Στους δωρητές, ευεργέτες και μεγάλους ευεργέτες απονέμονται από τη συνέλευση του Τεγεατικού Συνδέσμου τιμές, είτε δια αναγραφής του ονόματός τους σε ειδικές καλαίσθητες πινακίδες, είτε δια χαράξεως των ονομάτων τους με χρυσά γράμματα επάνω σε μαρμάρινες πλάκες είτε ακόμη και με την τοποθέτηση προτομής τους. Επί πλέον τα ονόματα όλων αυτών δημοσιεύονται στον Τύπο. Επίσης στη μνήμη αυτών που έχουν πεθάνει τελούνται κάθε έτος ειδικά μνημόσυνα στην Αθήνα ή στην Παλαιά Επισκοπή Τεγέας. Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος αναρτά φωτογραφίες ή προσωπογραφίες όλων των δωρητών, ευεργετών ή μεγάλων ευεργετών στα γραφεία του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Αθήνα ή στην Τεγέα ή στα ιδρύματά του.
Απονέμονται ιδιαίτερες τιμές επίσης σε όσους κατά κοινή ομολογία, προσέφεραν πολύτιμες υπηρεσίες ηθικής φύσεως ή μακροχρόνιος προσωπικός μόχθος προς προαγωγή των σκοπών. Προτομές ανεγείρονται μόνο σε αποβιώσαντες. Ως δωρητές, ευεργέτες και μεγάλοι ευεργέτες του Τεγεατικού Συνδέσμου Αθηνών, θεωρούνται αυτοδικαίως και εκείνοι του Συνδέσμου της Αμερικής. Φωτογραφίες των προέδρων που εκάστοτε χρημάτισαν στον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αθηνών ή Αμερικής από το 1926, έτος ίδρυσής του, αναρτώνται στα γραφεία του στην Αθήνα και στην Π. Επισκοπή. Κατόπιν έρευνας των σχετικών αρχείων του Τεγεατικού Συνδέσμου, ανευρέθησαν 604 συνολικά πρόσωπα, επιχειρήσεις και εταιρείες, που προσέφεραν οικονομική βοήθεια στο διάστημα αυτό της 100ετίας (1883-1983). Η συνολική αξία κάθε είδους προσφορών προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, εκτός των μεγάλων κληροδοτημάτων, από το 1883-1983, υπερβαίνει, κατά προσέγγιση τις 15.000 χρυσές λίρες Αγγλίας. Ενώ οι μεγαλύτερες σε αξία προσφορές πραγματοποιήθηκαν τα έτη 1887 (249 χρυσές λίρες), 1906 (617 χρυσές λίρες), 1917 (1.599 χρυσές λίρες), 1932 (550 χρυσές λίρες) και 1933 (767 χρυσές λίρες). Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου (1883), της 12-1-1930, άρθρο 22, εγκεκριμένο με απόφαση της 27-3-1930, από το Πρωτοδικείο Αθηνών. *Μεγάλοι Ευεργέτες, Ευεργέτες και Δωρητές Τεγεατικού Συνδέσμου 1883-1983*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1983, σσ. 3, 161.

[123] Β. Αγγελάκος & Χρ. Πολίτης «Ιστορικό κείμενο για τη διαχείριση από τους κηδεμόνες, της κληρονομιάς του αείμνηστου ευεργέτη Νικολάου Ναύλερη», εφ. *Η Τεγέα,* Νοέμβριος 2001, σ. 5.

[124] Από τη μελέτη των πηγών δεν κατέστη δυνατή η εύρεση της χρονολογίας γέννησής του. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 621.

[125] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 666. Οι χρονολογίες γέννησης και θανάτου των ευεργετών του Τεγεατικού Συνδέσμου προέρχονται από το δημοτολόγιο του δήμου Τεγέας.

[126] Επίσης από τα έγγραφα της διαχειρίστριας Αμερικανικής Τράπεζας προέκυψε ότι ο Τεγεατικός Σύνδεσμος λαμβάνει ποσοστό 40% από τη συσταθείσα παρακαταθήκη του αποθανόντος, όπου το 1969, ανέρχονταν στο ποσό των 229.000 περίπου δολαρίων και το οποίο περιήλθε στον Σύνδεσμο μετά εικοσαετία από το θάνατο του Γ. Μπούρη. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-1-1969, σ. 518.

χρόνο από το θάνατό του τελεί αρχιερατικό μνημόσυνο και απαγγέλλονται επιμνημόσυνοι λόγοι από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου. Συνήθως ακολουθούν οι γυμναστικές επιδείξεις της Οικοκυρικής Σχολής και η έκθεση χειροτεχνημάτων των μαθητριών της.

Το *Γεωργούλειο Κληροδότημα*, συστάθηκε με βάση τη διαθήκη του Τεγεάτη Ιωάννη Α. Γεωργούλη (5868/1916 διαθήκης ενώπιον συμβολαιογράφου και του δημοσιευμένου πρακτικού του Πρωτοδικείου Αθηνών 750/1917). Τη διαχειριστική επιτροπή του κληροδοτήματος σύμφωνα με τους όρους της διαθήκης έχει ο εκάστοτε πρόεδρος της κοινότητας Σταδίου, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος και ένας συγγενής εξ αίματος του διαθέτη. Το ακίνητα του εν λόγω κληροδοτήματος βρίσκονται στην Αθήνα, οικόπεδα περίπου 1.400 τ.μ. περίπου και ακίνητα έκτασης 3.000 τετραγωνικών πήχεων. Οι πόροι του κληροδοτήματος, σύμφωνα με επιθυμία του διαθέτη, διατίθενται για έργα της Κοινότητας Σταδίου.

Το κληροδότημα Νικολόπουλου συστάθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1920 και η αξία του κληροδοτήματος εκείνη την ημερομηνία ήταν 65.000 δρχ. Ο Τεγεάτης Π. Νικολόπουλος[127] κληροδότησε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο με την υπ' αρ. 1323/31-1-1921 διαθήκη του, μετά το θάνατο της συζύγου του, διώροφη οικία επί της οδού Αριστοτέλους 89,στην πλατεία Βικτωρίας. Η οικία αυτή περιήλθε οριστικά στον Τεγεατικό Σύνδεσμο την 25^{η} Οκτωβρίου 1940. Από το 1957 το ισόγειο χρησιμοποιούνταν ως γραφεία Τεγεατικού Συνδέσμου, αλλά μετά τους σεισμούς του 1981, κατεδαφίσθηκε. Στο οικόπεδο αυτό ο Τεγεατικός Σύνδεσμος κατασκεύασε ιδιόκτητο κτήριο συνολικής επιφάνειας 1.041 τετραγωνικών μέτρων. Η δαπάνη κατασκευής του προϋπολογίστηκε σε πενήντα περίπου εκατομμύρια δρχ. Από αυτά τα δεκαοκτώ περίπου εκατομμύρια καταβλήθηκαν από το κληροδότημα Γ. Μπούρη και τα υπόλοιπα από το κληροδότημα Ν. Ναύλερη.

Επίσης με τη διαθήκη του ο Π. Νικολόπουλος κληροδότησε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο τη βιβλιοθήκη του, το ποσόν των 5.000 δρχ. για κατασκευή και εξοπλισμό γυμναστηρίου, ποσό 10.000 δρχ. για οικοδόμηση της Εκκλησίας των Αγίων Πέτρου και Παύλου, 6.000 δρχ. για την περίφραξη του αγροκηπίου, και με το υπόλοιπο της περιουσίας του μετά την αφαίρεση των κληροδοτημάτων, επιθυμούσε να κτισθεί στην Επισκοπή Γεωργική ή άλλη Σχολή, σύμφωνα με το καταστατικό του[128].

---

[127] Ο Π. Νικολόπουλος γιος του Ν. Νικολόπουλου από τα Τσιπιανά Αρκαδίας υπήρξε υποστηρικτής του Τεγεατικού Συνδέσμου. Συντέλεσε επίσης και στην πρόοδο της κοινότητας Μανσούρας Αιγύπτου. Για το λόγο αυτό του απονεμήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση ο *Σταυρός του Σωτήρος*. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 621.

[128] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 4/12-9-1921.

Το Ίδρυμα Σαραντόπουλου συστάθηκε στις 14 Φεβρουαρίου 1972[129]. Το Ίδρυμα αυτό χορηγούσε υποτροφίες στις εσωτερικές μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής οι οποίες κατάγονταν από χωριά της Τεγέας. Από το 1972 – 1981, είχαν δοθεί περίπου 820.000 δρχ.[130].

3.3. Η ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΤΕΓΕΑΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Η Οικοκυρική Σχολή του Τεγεατικού Συνδέσμου αποτελεί μία από τις σπουδαιότερες εκδηλώσεις της κοινωφελούς δράσης του Τεγεατικού Συνδέσμου από την ίδρυσή του (1883). Ιδρύθηκε την 16η Σεπτεμβρίου 1918, *επί διοικήσεως Κ. Γ. Σαββόπουλου και Π. Β. Σβωλόπουλου.*

Η ιδέα της ίδρυσης της σχολής αυτής εντάσσεται στο πλαίσιο της γενικότερης στροφής της επαγγελματικής μόρφωσης των νέων και ανήκει στους προέδρους του Τεγεατικού Συνδέσμου Θεοφάνη Κ. Αλεξόπουλο[131] και Παναγιώτη Σβωλόπουλο[132], προέκυψε από την αναγκαιότητα περαιτέρω εκπαίδευσης των κοριτσιών της ευρύτερης περιοχής ‘εις τα του οίκου’[133].

Ο Θεοφάνης Κ. Αλεξόπουλος (1881 – 1967) κατά τακτά χρονικά διαστήματα επισκέπτονταν συγγενείς του, όταν μετέβαινε στην Τεγέα. Ήταν ιδιαίτερα αγαπητός στους συμπολίτες του και γι’ αυτό αυτοί τον προσκαλούσαν σε γεύματα ή δείπνο. Οι σύζυγοι όμως και οι θυγατέρες τους στερούνταν, κατά τη γνώμη του, γνώσεων περιποίησης καθώς επίσης και της ανάλογης καθαριότητας περιβολής και υπόδυσης αν και ήταν αρκετά εύποροι. Επίσης

---

[129] Φ.Ε.Κ. 30/24-2-1972, τ. Α΄, Β.Δ. 112, «Περί εγκρίσεως συστάσεως κοινωφελούς Ιδρύματος υπό την επωνυμίαν ‘Κοινωφελές Ίδρυμα Κωνσταντίνου Α. Σαραντόπουλου’ και κυρώσεως του Οργανισμού αυτού».

[130] *Μεγάλοι Ευεργέτες, Ευεργέτες και Δωρητές Τεγεατικού Συνδέσμου 1883-1983*, ό.π., σ. 170. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Εορτασμός 100ετηρίδος Τεγεατικού Συνδέσμου 1883-1983*, Αθήνα 1984, σσ. 43-45.

[131] Ο Θεοφάνης Κ. Αλεξόπουλος, γεννήθηκε στο χωριό Σβωλέικα της Τεγέας το 1882. Μετά το τέλος των γυμνασιακών του σπουδών, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και ασχολήθηκε με το εμπόριο, μαζί με τον αδερφό του Παναγιώτη. Από τη στιγμή της εγκατάστασής του στην Αθήνα εγγράφηκε μέλος του Τεγεατικού Συνδέσμου και τον υπηρέτησε καταλαμβάνοντας όλα τα αξιώματα. Ο Θεοφάνης Κ. Αλεξόπουλος ήταν ο εμπνευστής της ίδρυσης της Οικοκυρικής Σχολής θηλέων του Τεγεατικού Συνδέσμου, μαζί με τον συμπατριώτη του Παναγιώτη Β. Σβωλόπουλο. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 658-660.

[132] Τεγεατικός Σύνδεσμος*, Εορτασμός της 100ετηρίδος 1883-1983*, Αθήνα 1984, σ. 28.

[133] Από το 1834 εξάλλου με το άρθρο 6 ο νόμος όριζε: «Εις κορασίων σχολεία θέλει γίγνεσθαι γύμνασις εις γυναικεία εργόχειρα» γεγονός που αποδεικνύει το στοιχειώδη και πρακτικό χαρακτήρα που έδινε ο νομοθέτης στο δημοτικό σχολείο. Α. Δημαράς, «Κοινωνία και πολιτισμός από το 1833-1881 / Εκπαίδευση», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* , τ. ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, σ. 486.

η παρασκευή των εδεσμάτων εκτελούνταν χωρίς μέθοδο, ασυγχρόνιστα και μέχρι ορισμένου σημείου ήταν επιβλαβής για την υγεία. Τότε συνέλαβε την ιδέα ότι αυτή η κατάσταση μπορούσε να βελτιωθεί με την ίδρυση μιας Οικοκυρικής Σχολής, στην οποία τα κορίτσια που θα φοιτούσαν θα διδάσκονταν όλα όσα ήταν αναγκαία και απαραίτητα για μία μέλλουσα οικοκυρά, μητέρα και οικοδέσποινα, με ταυτόχρονη όμως μόρφωση του πνεύματος και της δημιουργίας ικανού χαρακτήρα ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της ζωής.

Όταν επανήλθε στην Αθήνα ανακοίνωσε αυτή την ιδέα του στον τότε πρόεδρο του Τεγεατικού Συνδέσμου Παναγιώτη Β. Σβωλόπουλο. Συμφώνησαν και αμέσως άρχισε η λειτουργία της σχολής με πρόχειρα μέσα, των οποίων τη μεγαλύτερη δαπάνη ανέλαβαν οι ίδιοι και κυρίως ο Θ. Αλεξόπουλος, ο οποίος και τα επόμενα χρόνια λειτουργίας της συνέβαλε δια χρημάτων και ειδών με σκοπό την ευόδωση του Ιδρύματος[134].

Η λειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου εντασσόταν στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής για τη γυναικεία εκπαίδευση.

Στο νομοσχέδιο «Περί οργανώσεως της γυναικείας εκπαιδεύσεως» του Σπ. Στάη (1908), δινόταν η δυνατότητα φοίτησης μετά το δημοτικό σχολείο στις μαθήτριες, σε Οικοκυρικές ή Αγρονομικές Σχολές (2 χρόνια) με σκοπό την απόκτηση των απαιτούμενων γνώσεων προς αναζήτηση κάποιου επαγγέλματος. Σύμφωνα με αυτό το νομοσχέδιο προβλεπόταν η λειτουργία σχολών από δήμους, κοινότητες ή σωματεία, και η αναγνώρισή τους ως ισότιμες με τις δημόσιες. Οι σχολές αυτές δέχονταν κρατική επιχορήγηση και ασκείτο κρατικός και διαρκής έλεγχος από το κράτος[135].

Τα νομοσχέδια του 1913, του Ι. Τσιριμώκου μεριμνούσαν για την εκπαίδευση των γυναικών καθώς και την επαγγελματική εκπαίδευση των λαϊκών στρωμάτων, που συνδέονταν με την εκπαιδευτική ανόρθωση ιδιαίτερα μετά τους βαλκανικούς πολέμους του 1912-13[136].

---

[134] *Ιστορία του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1883-1955,* Τεγεατικός Σύνδεσμος, χ.χ., σ. 391.

[135] Σ. Ι. Γκλαβάς, *Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα, 1830-1930, Η Σεβαστοπούλειος εργατική σχολή,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 2002, σ. 239.

[136] Ε. Μπελιά, *Διαδρομή μιας εκατονταετίας 1899-1999,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1999, σσ. 49-50, 132.

Στις 16 Σεπτεμβρίου 1918, επί προεδρίας Κ. Γ. Σαββόπουλου, δημοσιεύθηκε Διάταγμα σχετικό με την ίδρυση της Οικοκυρικής Σχολής, η οποία υπαγόταν, όπως και οι υπόλοιπες Οικοκυρικές Σχολές, στο Υπουργείο Βιομηχανίας[137].

Σε επιστολή του προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου και πρωτεργάτη της ίδρυσης της Οικοκυρικής Σχολής Θεοφάνη Κ. Αλεξόπουλου στο περιοδικό *Τεγεατικός Αστήρ*, τονιζόταν η επιτακτική ανάγκη της ίδρυσής της, προκειμένου να παρέχει στα κορίτσια κοινωνική μόρφωση και όχι να προπαρασκευάζει αυτές στην τέχνη της κοπτικής, Ραπτικής και κεντητικής. Έτσι οι νέες της Τεγέας θα διδάσκονταν και θα συμπλήρωναν με επιστημονικό τρόπο ό,τι είχαν διδαχθεί από την οικογένειά τους, θα μπορούσαν να κατανοήσουν ότι είχαν καθήκον να μοιράζονται με τον σύντροφό τους τις ευχάριστες ή τις αντίξοες καταστάσεις της ζωής τους καθιστώντας το βίο τους πιο ευχάριστο. Ακόμη και εάν επρόκειτο τα κορίτσια της Τεγέας να αποκατασταθούν σε μεγάλες πόλεις της Ελλάδας ή του εξωτερικού θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της ζωής. Σ' αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι η αθρόα προσέλευση και τακτική φοίτηση των κοριτσιών στα δημοτικά σχολεία οφειλόταν στην προτίμηση κοριτσιών εγγραμμάτων και μορφωμένων από τους Έλληνες μετανάστες στην Αμερική που επιθυμούσαν να παντρευτούν[138].

Η ίδρυση δημόσιων οικοκυρικών σχολών δυστυχώς δεν έγινε δυνατή λόγω έλλειψης χρημάτων. Το κενό αυτό της εφαρμογής ήρθε να καταστήσει ενεργό η ιδιωτική πρωτοβουλία, θέτοντας σε λειτουργία τα έτοιμα κρατικά προγράμματα οικιακής μόρφωσης.

Το επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας ήταν η παροχή γενικής, ηθικής και θρησκευτικής μόρφωσης των κοριτσιών. Ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας και πιθανότατα της Ελβετίας και του Βελγίου[139], ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, έθεσε ως στόχο της ίδρυσης της σχολής του τη μόρφωση των νεαρών κοριτσιών, ώστε να αποκτήσουν τις απαραίτητες θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις,

[137] Άρθρο 1 του κανονισμού λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολή, όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-12-1923.

[138] Επιστολή του Θεοφάνη Κ. Αλεξόπουλου κατά τη διάρκεια ταξιδιού του στη Μεσόγειο στις 4-4-1927, από τον Πειραιά προς την Μασσαλία, ο οποίος διαβάζοντας τις εφημερίδες της Αμερικής αλλά και την εφημερίδα *Τεγεατική Θεσσαλονίκη,* αναφέρει τους λόγους ίδρυσης της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου. Θ. Αλεξόπουλος «Παραινέσεις προς Τεγεάτιδας», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Ε΄, Μάρτιος – Απρίλιος 1927, σσ. 7-9.

[139] Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, προκειμένου να καταρτίσει το πρόγραμμα της Σχολής, συμβουλεύτηκε το πρόγραμμα μαθημάτων που ακολουθούσε η Χαροκόπειος Σχολή Οικιακής Οικονομίας, το οποίο βασιζόταν σε ελβετικά πρότυπα εκπαίδευσης καθώς επίσης και το πρόγραμα του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου το οποίο βασιζόταν στα βελγικά πρότυπα εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία. Αρχείο Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου.

να καταστούν ικανές να αναθρέψουν παιδιά με σωματική και πνευματική υγεία και άξιες να δημιουργήσουν μια καλύτερη αυριανή κοινωνία. Στόχευε επίσης να τις εκπαιδεύσει ώστε να γίνουν καλές σύζυγοι και να διαχειρίζονται σωστά τον οίκο τους. Παράλληλα με την παρεχόμενη εκπαίδευση, ειδική φροντίδα καταβάλλονταν ώστε να προικισθούν οι μαθήτριες με υψηλό φρόνημα, σεμνότητα ήθους, κοινωνική συμπεριφορά, ευχέρεια και θάρρος εκφράσεως, καθώς και αγάπη στην τάξη και την καθαριότητα[140].

Είναι φανερό ότι οι ιδρυτές της Οικοκυρικής Σχολής φιλοδοξούσαν να ανυψώσουν τη μόρφωση, και να οδηγήσουν τις γυναίκες της περιοχής της Τεγέας στην ανώτερη βαθμίδα της μητέρας, της συζύγου, της οικοκυράς, μεταδίδοντάς τους γνώσεις και δεξιότητες χρήσιμες για τον οικιακό και πρακτικό βίο[141]. Βέβαια από τη μελέτη του αρχείου της Οικοκυρικής Σχολής καθώς και του ιδρυτή της Τεγεατικού Συνδέσμου, προκύπτει πως η δράση και η επιρροή της Οικοκυρικής Σχολής δεν περιοριζόταν μόνο στην περιφέρεια της Τεγέας, αλλά σε ολόκληρη την Πελοπόννησο και πέρα ακόμη. Αυτό φαίνεται από τις εσωτερικές μαθήτριες που φοιτούσαν στη σχολή, στα χρόνια λειτουργίας της, οι οποίες κατάγονταν από διάφορα μέρη[142].

Καθοδηγούμενοι από την καθιέρωση συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης[143], οι ιδρυτές του Τεγεατικού Συνδέσμου είχαν ως στόχο την εκ παραλλήλου θεωρητική και πρακτική μόρφωση των κοριτσιών.

Το 1918 ο Τεγεατικός Σύνδεσμος υλοποιώντας τους στόχους του, ενοικίασε την οικία του Δημητρίου Ζέκιου και την οικία του Χρήστου Πολίτη ή Μούσια προκειμένου να στεγαστεί η Επαγγελματική Σχολή Θηλέων της Τεγέας, της οποίας η ιδέα μόλις είχε συλληφθεί.

[140] Ό.π., Άρθρο 1 του κανονισμού λειτουργίας της Σχολής.
[141] *Γυναίκα,* 6 Ιουνίου 1951.
[142] Οι εσωτερικές μαθήτριες κατάγονταν από τη Σπάρτη, την Αράχωβα, τον Πύργο, τη Σκοπή, το Άργος, το Ναύπλιο, την Επίδαυρο, το Λυγουριό, τη Χαλκίδα, την Εύβοια και την Αθήνα (περισσότερα στοιχεία παρέχονται στο κεφάλαιο 3.8. «Μαθήτριες της Σχολής».
[143] Το πιο σημαντικό στοιχείο του νομοσχεδίου του 1913 ήταν η δημιουργία του δεύτερου σχολικού δικτύου, δηλαδή της τεχνικοεπαγγελματικής εκπαιδευσης. Έτσι διασφαλίζεται η δυνατότητα ανεμπόδιστης κάθετης (μεταπήδηση από την πρωτοβάθμια στη δευτεροβάθμια και από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση χωρίς εξετάσεις) και οριζόντιας (μεταπήδηση από το αστικό σχολείο στο γυμνάσιο με κατατακτήριες) εκπαιδευτικής κινητικότητας. Σ. Μπουζάκης, *Νεοελληνική εκπαίδευση (1821-1985),* Gutenberg, Αθήνα 1996, σ. 68.

Διορίστηκαν οι πρώτες διδασκάλισσες ενώ ορίστηκε επόπτης ο Δημήτριος Αγγελάκος με την υποχρέωση να εποπτεύει το Αγροκήπιο και την Εκκλησία[144].

Στόχος της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου ήταν να συμπεριληφθεί η Επαγγελματική Σχολή στο γενικότερο πλαίσιο ίδρυσης επαγγελματικών σχολών από το κράτος, με την προϋπόθεση όμως να εξακολουθήσει η συμβολή του Τεγεατικού Συνδέσμου στη συντήρησή της. Για το λόγο αυτό ορίστηκε επιτροπή από τον πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου Π. Σβωλόπουλο και τους Συμβούλους Δ. Καψιμάλλη και Ι. Σβώλο, προκειμένου να καταρτισθεί ο κανονισμός λειτουργίας της[145] (Παράρτημα 27). Σ' αυτόν οριζόταν ο σκοπός και τα διδασκόμενα μαθήματα, καθώς επίσης και η διάρκεια σπουδών σε δύο έτη.

Επί προεδρίας Κ. Σαββόπουλου, το 1925, δημοσιεύτηκε σε φύλλο της Εφημερίδας της Κυβέρνησης, Διάταγμα περί ιδρύσεως της Οικοκυρικής Σχολής[146]. Ωστόσο το ίδιο έτος το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου, επεσήμανε την έλλειψη επαρκούς διδακτικού προσωπικού και κατάλληλου κτηρίου στέγασης της σχολής καθώς και αναγκαίων διδακτικών μέσων και οργάνων[147].

Μετά από τις υποδείξεις του επιθεωρητή Κοσμά Μιχαηλίδη, υπό την εποπτεία του οποίου υπόκειντο η σχολή, η λειτουργία της κρίθηκε ικανοποιητική, αλλά η έλλειψη άσκησης καθηκόντων στη θέση της διευθύντριας καθώς και η απομάκρυνση του δασκάλου θεωρητικών μαθημάτων, έως το 1930 δημιούργησε προβλήματα στη λειτουργία της[148]. Σύμφωνα με τον επιθεωρητή επιβαλλόταν αλλαγή του ονόματος της σχολής από ''Επαγγελματική'' σε ''Οικοκυρική''[149]. Και τούτο διότι σύμφωνα πάντα με την άποψή του… «ο

[144] Η οικία Ζέκιου ενοικιάστηκε αντί 50-60 δρχ. ετησίως, ενώ η οικία Μούσια αντί 15 δρχ. μηνιαίως. Οι μισθοί των διδασκαλισσών κυμαίνονται μεταξύ 90 και 150 δρχ. μηνιαίως, ενώ του επόπτη Αγροκηπίου μεταξύ 120 και 150 δρχ. μηνιαίως. Πρακτικά του Τεγεατικού Συνδέσμου, πράξη 6/16-9-1918, (προεδρία Κ. Σαββόπουλου).

[145] Πρακτικά διοίκησης Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 6/23-9-1923 και 7/2-12-1923, και άρθρο 15 και 23 του καταστατικού λειτουργίας του Τεγεατικού Συνδέσμου.

[146] Πρακτικά Α΄ και Β΄ συνελεύσεως 1920, 12-1-1920, (Πρόεδρος Κ. Σαββόπουλος), σ. 251.

[147] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 1-2-1925. «Λογοδοσία του προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου Παν. Β. Σβωλόπουλου», *Τεγεατικός Αστήρ,* Α΄, 15-8-1925, σ.5. Σ' αυτούς τους λόγους, σύμφωνα και με επιστολή του επιθεωρητού δημοτικών σχολείων Μαντινείας και Κυνουρίας, Κοσμά Μιχαηλίδη προς το γενικό γραμματέα, του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ιάκωβο Βαχαβιόλου, οφειλόταν η ελλιπής λειτουργία της σχολής. Επιστολή του επιθεωρητή Κοσμά Μιχαηλίδη προς το γενικό γραμματέα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Ιακώβου Βαχαβιόλου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής στις 20-1-1930. Κ. Μιχαηλίδης, «Σκοπός, διοργάνωσις και λειτουργία της επαγγελματικής σχολής Τεγέας», *Τεγεατικός Αστήρ*, Γ΄, Δεκέμβριος 1926 – Ιανουάριος 1927, σσ. 6-7.

[148] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-5-1930, σ. 54.

[149] Ο όρος <Οικιακή Οικονομία> χρησιμοποιήθηκε τον 19^{ο} αιώνα, μετά την απελευθέρωση και την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους (1834, στην Τίρυνθα), όμως στις αρχές του 20^{ού} αιώνα ο όρος αυτός αντικαταστάθηκε με τον όρο <Οικοκυρικά>, δηλωτικός της πρακτικής εκπαίδευσης των γυναικών. Ο αρχικός και επιστημονικός όρος της <Οικιακής Οικονομίας>, επανήλθε στην Ελλάδα το 1951, με την ίδρυση δύο ανωτάτων σχολών

όρος "Επαγγελματική" Σχολή σημαίνει ότι διδάσκονται σ' αυτή διάφορα επαγγέλματα, δηλαδή κοπτική, Ραπτική, μαγειρική, κεντητική. Ο βασικός σκοπός όμως του Ιδρύματος είναι μορφωτικός, ενώ οι τεχνικές γνώσεις και οι χειρονακτικές εργασίες πρέπει να διδάσκονται συμπληρωματικά και παράλληλα με τα υπόλοιπα μορφωτικά μαθήματα»[150].

Το 1926, ο τότε Υπουργός Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας Γεώργιος Χαριτάκης, με απόφασή του αναγνώρισε μια σειρά εμπορικών και επαγγελματικών σχολών μεταξύ των οποίων περιελήφθη και η Επαγγελματική Σχολή του Τεγεατικού Συνδέσμου[151].

Κατά τα δύο πρώτα έτη λειτουργίας της στη σχολή φοιτούσαν κορίτσια τα οποία είχαν αποφοιτήσει από το δημοτικό σχολείο αλλά και από την τετάρτη και πέμπτη τάξη του δημοτικού σχολείου, καθώς και κορίτσια που είχαν εγκαταλείψει πολύ καιρό πριν το σχολείο και επιθυμούσαν να μάθουν την τέχνη της Ραπτικής και κεντητικής. Σύμφωνα δε με το 1^{ο} άρθρο του νομοθετικού διατάγματος της 5^{ης} Μαΐου 1926 στη σχολή έπρεπε να φοιτούν κορίτσια που είχαν αποφοιτήσει από το δημοτικό σχολείο ή είχαν φοιτήσει έως την δευτέρα τάξη του Ελληνικού σχολείου.

Οι υποδείξεις του τότε επιθεωρητή Κοσμά Μιχαηλίδη, προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου κατηύθυναν την τελευταία να λάβει απόφαση για δύο περιπτώσεις λειτουργίας της σχολής. Στην πρώτη περίπτωση η διάρκεια σπουδών θα ήταν τριετής και η σχολή θα δεχόταν να φοιτήσουν απόφοιτες της τετάρτης τάξης του δημοτικού σχολείου. Σ' αυτό το διάστημα οι μαθήτριες θα είχαν τη δυνατότητα να ολοκληρώσουν τη θεωρητική μόρφωση αλλά και την πρακτική τους εξάσκηση στα του οίκου. Στη δεύτερη περίπτωση η διάρκεια σπουδών των μαθητριών που θα ήταν απόφοιτες δημοτικού σχολείου, θα ήταν διετής και οι μαθήτριες με μεγαλύτερη ευχέρεια θα πραγματοποιούσαν την πρακτική εφαρμογή των μαθημάτων που αφορούσαν τις οικιακές τέχνες[152].

Οικιακής Οικονομίας. Κων/νος Αποστολόπουλος, *Οικιακή Οικονομία, Ιστορική και Φιλοσοφική θεώρηση,* Β΄, Αθήνα 1999, σ. 96.

[150] Κ. Μιχαηλίδης, «Σκοπός – Διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής Θηλέων – Τεγέας», *Τεγεατικός Αστήρ*, Β΄, Οκτώβριος- Νοέμβριος 1926*,* σσ. 14-15.

[151]Υπουργείο Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, απόφαση με θέμα: «Η αναγνώρισις της επαγγελματικής σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ,* τ. Θ΄, Ιούλιος 1926, σ.19. Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Εφαρμογής Προγραμμάτων Μ. Εκπαίδευσης, υπ' αρ. 396/12-10-1983.

[152] Η διευθύντρια στην πρώτη περίπτωση θα παρέδιδε μαθήματα οικοκυροσύνης και η δασκάλα θα δίδασκε τα θεωρητικά και τεχνικά μαθήματα, ενώ η δασκάλα Ραπτικής θα πραγματοποιούσε την πρακτική εξάσκηση των μαθητριών στην κοπτική και Ραπτική. Κ. Μιχαηλίδης, «Σκοπός, διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής Τεγέας», *Τεγεατικός Αστήρ*, Γ΄, Δεκέμβριος 1926 – Ιανουάριος 1927, σσ. 6-11.

Σύμφωνα επίσης και με το άρθρο 23 του Συντάγματος της Ελληνικής Δημοκρατίας (Αθήνα 3-7-1923) σχετικό με την εκπαίδευση όριζε ότι «τα έτη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης για τη στοιχειώδη εκπαίδευση δεν μπορεί να είναι λιγότερα των έξι. Δια νόμου δύνανται να καταστεί υποχρεωτική η φοίτηση και σε σχολεία συμπληρωματικά των σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσης μέχρι του 18ου έτους της ηλικίας. Επιτρέπεται επίσης σε ιδιώτες και νομικά πρόσωπα η ίδρυση ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων, τα οποία θα λειτουργούν σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους νόμους του κράτους»[153].

Σε κοινό συνέδριο τον Αύγουστο του 1928, των δημοδιδασκάλων Τεγέας, στο οποίο παρευρίσκονταν οι Τεγεάτες Γυμνασιάρχες Ν. Αλεξόπουλος και Ν. Μοραΐτης καθώς και ο σχολάρχης Γ. Δουνούκος, το προσωπικό της σχολής και μέλη του Τεγεατικού Συνδέσμου συζητήθηκε η οργάνωση της σχολής ώστε να ανταποκρίνεται στο σκοπό της. Αποφασίστηκε σύμφωνα με τις υποδείξεις του επιθεωρητή Κοσμά Μιχαηλίδη η διετής διάρκεια φοίτησης κοριτσιών απόφοιτων δημοτικού σχολείου. Επίσης αποφασίστηκε το πρόγραμμα των διδακτέων μαθημάτων καθώς και η μετονομασία της σχολής από ''Επαγγελματική'' σε ''Οικοκυρική'' «…σύμφωνα με το σκοπό τον οποίο επιδιώκει, έτσι ώστε δια της εκπαιδεύσεως των κοριτσιών στη Σχολή να προέλθει η μόρφωση των Τεγεατικών οικογενειών και εν γένει ο εκπολιτισμός και εξύψωση της Πατρίδος. Έτσι με τη μόρφωση που θα αποκτούν από την Οικοκυρική σχολή, τα κορίτσια θα γίνονται επίζηλες για την ευτυχή αποκατάστασή τους»[154]. Σύμφωνα όμως με τα πρακτικά της γενικής συνέλευσης των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, ο τίτλος της σχολής διορθώθηκε από *Επαγγελματική και Οικοκυρική Σχολή του Τεγεατικού Συνδέσμου,* σε *Οικοκυρική Σχολή Τεγεατικού Συνδέσμου* το 1937, όταν αποφασίστηκε και η τροποποίηση του καταστατικού λειτουργίας του Τεγεατικού Συνδέσμου[155].

Η κοινή διαπίστωση των Τεγεατών για την αύξηση της θνησιμότητας των βρεφών, της άγνοιας τρόπων περιποίησης ξένων παρά την προθυμία και την καλή θέληση καθώς και της καθυστέρησης των κοριτσιών σε ζητήματα καθαριότητας και μαγειρικής, έκαναν επιτακτική την ανάγκη λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου. Έτσι τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης των κοριτσιών στη σχολή γίνονταν ορατά από όλους, παρά

[153] Σπ. Ευαγγελόπουλος, ό.π., Αθήνα 1984, σσ. 19-20.
[154] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 777, 778.
[155] Πρακτικά ειδικής γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-5-1937, σ. 502.

τις προαναφερθείσες λειτουργικές δυσχέρειες, (έλλειψη διδακτικού προσωπικού και διδακτηρίου)[156].

Το 1929 η διοίκηση του Τεγετικού Συνδέσμου μελέτησε τη συμπλήρωση του κανονισμού λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής με βάση τον κανονισμό του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου, από το οποίο θα προσλάμβανε και κατάλληλο διδακτικό προσωπικό από το επόμενο σχολικό έτος[157].

Το ίδιο έτος με το νόμο 4397/16-8-1929, «Περί Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως», η οποία περιλάμβανε σχολεία γενικής μόρφωσης και σχολεία επαγγελματικής εκπαίδευσης οριζόταν ότι οι Οικοκυρικές Σχολές υπάγονταν στα κατώτερα επαγγελματικά σχολεία (άρθρο 1). Ο σκοπός των κατώτερων επαγγελματικών σχολείων (άρθρο 17), ήταν η επαγγελματική προπαρασκευή των αποφοίτων δημοτικών σχολείων που δεν επιθυμούσαν να ακολουθήσουν σπουδές σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης αλλά να ασκήσουν ένα επάγγελμα. Για την περίπτωση της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας, οι μαθήτριες θα αποκτούσαν τις βασικές δεξιότητες ώστε να ακολουθήσουν το οικοκυρικό επάγγελμα. Η εγγραφή των μαθητών στα επαγγελματικά σχολεία γινόταν χωρίς εξετάσεις και η φοίτηση ήταν διετής ή τριετής[158].

Επίσης ο ίδιος νόμος όριζε την υποχρεωτική φοίτηση όλων των Ελληνόπουλων σε Ελληνικό δημοτικό σχολείο, δημόσιο ή ιδιωτικό. Σ' αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι με το Ν. 770/1937, της αντιμεταρρύθμισης Μεταξά, ιδρύθηκε οκταετές γυμνάσιο και οι μαθητές εισάγονταν σ' αυτό τελειώνοντας την τετάρτη τάξη του δημοτικού. Έτσι πολλοί μαθητές γράφονταν στο γυμνάσιο ή εγκατέλειπαν το σχολείο ή εγγράφονταν σε επαγγελματικές σχολές, μετά την τετάρτη τάξη του δημοτικού[159].

Στην Οικοκυρική Σχολή του Τεγεατικού Συνδέσμου από το 1933, φοιτούσαν μαθήτριες οι οποίες κατείχαν απολυτήριο εξαταξίου δημοτικού σχολείου και οι οποίες αποτύγχαναν στις εισαγωγικές ή προαγωγικές εξετάσεις του γυμνασίου. Η προτίμηση της φοίτησης των μαθητριών στο γυμνάσιο οφείλονταν στην πεποίθησή τους ότι έτσι θα βελτιωνόταν η κοινωνική τους θέση και η οικονομική τους κατάσταση.

---

[156] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου Αθηνών προς τον αντίστοιχο Σύνδεσμο Κυριών και Δεσποινίδων 'Η Επισκοπή' Σικάγου, υπ' αρ. 790/18-6-1933, σ. 3.

[157] Πρακτικό συλλόγου διδασκόντων Οικοκυρικής Σχολής Τ.Σ., 7-7-1929, σ. 9.

[158] Φ.Ε.Κ. 182/24-10-1964, τ. Α΄, Ν.4397/16-8-1929 «Περί στοιχειώδους εκπαίδευσης». Σ. Μπουζάκης *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1985,)* Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ.82-83. Σπ. Ευαγγελόπουλος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*, τεύχος Β΄, Αθήνα 1984, σσ. 21, 23.

[159] Σ. Μπουζάκης ο.π. σσ.89-90. Σπ. Ευαγγελόπουλος, ο.π., σσ. 24, 25.

Η συμμετοχή της Αρκαδίας και ιδιαίτερα της Οικοκυρικής Σχολής στην Έκθεση Θεσσαλονίκης[160] εκτός των βραβείων σε εκθέματα και την απονομή επαίνων και χρυσών και αργυρών μεταλλίων ή και χρηματικών επάθλων, ήταν η διαφήμιση στα προϊόντα της αλλά και η από τουριστικής απόψεως διαφήμιση των ιστορικών τοπίων της Αρκαδίας μέσω των φωτογραφιών[161] (εικόνα 87). Όμως το έτος 1933, η Οικοκυρική Σχολή δεν μετείχε στην Έκθεση λόγω της μεγάλης οικονομικής δαπάνης της αποπεράτωσης του κτηρίου της σχολής παρά την γενναία χορηγία των τριακοσίων πενήντα χιλιάδων (350.000) δρχ. του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων Θεόδωρου Τουρκοβασίλη. Το σύνολο της αξίας του κτηρίου με τους βοηθητικούς χώρους, όπως της υδραυλικής εγκατάστασης, της περιμάνδρωσης γηπέδου, της καλλιέργειας του κήπου της σχολής κ.ά. κατέστη αδύνατον να εξυπηρετηθεί από το Συνδεσμικό Ταμείο και την κρατική χορηγία και επομένως έγινε σοβαρή περικοπή των άλλων δαπανών του Συνδέσμου[162].

Η σωστή οργάνωση της λειτουργίας της σχολής στέφθηκε από επιτυχία, λόγω των αδιάλειπτων προσπαθειών της διοίκησης του συνδέσμου[163], υπερπηδώντας τις έως τότε λειτουργικές ανάγκες και δυσκολίες. Μεγάλη επίσης ήταν η συμβολή του διδακτικού προσωπικού το οποίο ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου καθώς και το εφαρμοζόμενο κρατικό πρόγραμμα για τις Οικοκυρικές Σχολές, το οποίο συνάδει με το σκοπό της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας, δηλαδή τη μόρφωση προτύπων μητέρων, οικοκυρών και αγροτισσών, μέσα στο πλαίσιο των ηθών και παραδόσεων της

[160] Για τη συμμετοχή της στην Έκθεση Θεσσαλονίκης του έτους 1952, απονεμήθηκε στην Οικοκυρική Σχολή «Χρυσό Μετάλλιο». Ένα χρόνο αργότερα η συμμετοχή της Οικοκυρικής Σχολής στη 18η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης με αρχαϊκά και χρωματιστά χειροτεχνήματα των μαθητριών και επικεφαλής την Διευθύντρια της Σχολής Κλειώ Τασσαρά, για δεύτερη φορά απέσπασε το Α΄ βραβείο. Το 1955 η σχολή συμμετείχε στη Διεθνή Έκθεση Φραγκφούρτης, Μιλάνου και Παρισίων αποστέλλοντας εργόχειρα των μαθητριών. (Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ. 67/24-10-1952. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 24-9-1953, σ. 447). Το παρόν έδωσε η Οικοκυρική Σχολή και στη 19η Έκθεση Θεσσαλονίκης χειροτεχνήματα των μαθητριών. (Πρακτικά Διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 29-6-1954. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 4-5-1955. Τιμολόγια του Τεγεατικού Συνδέσμου εκδοθέντα στις 28-1-1955. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 110/24-2-1955).

[160] Εφ.*Βραδυνή,* 28 Ιουνίου 1955.

[161] Έγγραφο της Νομαρχίας Αρκαδίας υπ' αρ. 12636/12-6-1933, προς τον πρόεδρος του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη συμμετοχή στην Έκθεση Θεσσαλονίκης. Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-4-1933, σ. 214.

[162] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 863/19-6-1933, προς τον Νομάρχη Αρκαδίας (Πρόεδρος της Τοπικής Επιτροπής συμμετοχής της Αρκαδίας στην Έκθεση Θεσσαλονίκης).

[163] Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από τις εκθέσεις λειτουργίας της Σχολής για το έτος 1933-34, καθώς και από τις επισκέψεις του γενικού επιθεωρητή μέσης εκπαίδευσης Παπαϊωάννου και του επιθεωρητή δημοτικών σχολείων Μαντινείας και Κυνουρίας Στυλιανόπουλου.

περιοχής της Τεγέας. Εκτός του έμψυχου υλικού όμως, σημαντική θεωρήθηκε και η συμβολή του εφοδιασμού με τον απαραίτητο υλικοτεχνικό εξοπλισμό των αιθουσών διδασκαλίας, συντελώντας έτσι στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας και την εμπέδωση των διδασκομένων μαθημάτων[164].

Τον επόμενο χρόνο το διδακτικό προσωπικό της σχολής κατατοπίστηκε περισσότερο στα ήθη και έθιμα της Τεγέας. Λόγω της εμπειρίας που απέκτησε κατηύθυνε την επιμέλεια των μαθητριών σε όλα τα μαθήματα του προγράμματος. Η φοίτηση των μαθητριών δεν παρουσίαζε κενά λόγω της απασχόλησή τους σε γεωργικές εργασίες, όπως συνέβαινε παλαιότερα. Τούτο αποδεικνύει την κατανόηση από μέρους των μαθητριών της αναγκαιότητας της εκπαίδευσής τους στην Οικοκυρική Σχολή, αλλά και την αυστηρότερη τήρηση του κανονισμού λειτουργίας της. Η τακτική φοίτηση των μαθητριών και η επίδοσή τους στα μαθήματα ήταν καθοριστική για την προαγωγή τους σε ανώτερη τάξη καθώς και για την περάτωση της φοίτησής τους[165]. Έτσι θα εκπληρωνόταν ο σκοπός της λειτουργίας της σχολής, δεδομένου ότι η συνεχής παρακολούθηση των μαθητριών επί τρία έτη, σύμφωνα με τις απόψεις του διδακτικού προσωπικού της σχολής, θα τις εφοδίαζε με ικανότητες και δεξιότητες και θα τις καθιστούσε άξιες ώστε να αποτελέσουν υπόδειγμα οικοκυρών σε όποιο περιβάλλον και αν βρίσκονταν.

Για την παρακολούθηση της λειτουργίας της σχολής και την επισήμανση διαφόρων προβλημάτων που παρουσιάζονταν, με σκοπό την επίλυσή τους στις συνελεύσεις του διοικητικού συμβουλίου, το 1935, καταρτίστηκε ‘’Εκπαιδευτική Επιτροπή’’, η οποία αποτελούνταν από τον πρόεδρο, το γενικό γραμματέα και τους εκπαιδευτικούς του συμβουλίου, δηλαδή από τους : Σβωλόπουλο, Γεωργούλη, Ν. Αλεξόπουλο, Π. Αλεξόπουλο, Ν. Μοραΐτη, Η. Παπαδόπουλο, Γ. Σαββόπουλο, Ι. Σβώλο και Κ. Σκαλούμπακα[166].

Το ίδιο έτος καθιερώθηκε η διάκριση των μαθητριών της σχολής με έπαθλο για τα καλύτερα χειροτεχνήματα, τα οποία θα παρέμεναν στις προθήκες της σχολής, ώστε να αποτελέσουν τη μόνιμη έκθεση χειροτεχνημάτων[167]. Η σχολή μέχρι το 1936, απέκτησε πλήρη

[164] Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-4-1934, σσ. 271-272.
[165] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 26-5-1935, σχετικά με τη λειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής.
[166] Πρακτικά 60ης συνέλευσης διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 3-6-1935, σ. 12. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-1-1937.
[167] Πρακτικά 61ης συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-6-1935, σ. 18.

κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή καθώς και επαρκές διδακτικό προσωπικό με αποτέλεσμα την εύρυθμη λειτουργία της[168].

Τη λειτουργία της σχολής η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου ανέθεσε στον αντιπρόσωπο του Τεγεατικού Συνδέσμου, ο οποίος είχε καθήκον και δικαίωμα ελέγχου και παρακολούθησης της Οικοκυρικής Σχολής (σχετικά με την καθαριότητα, την τάξη, την ασφάλεια, την συντήρηση του κτηρίου, της πρόληψης και επανόρθωσης κάθε έλλειψης, βλάβης και ζημιάς στο κτήριο, τα υλικά διδασκαλίας, κ.ά.). Επίσης είχε καθήκον να ελέγχει τη διαχείριση συσσιτίου και του οικοτροφείου, να παρακολουθεί την εμπρόθεσμη είσπραξη των διδάκτρων καθώς και την κανονική έναρξη των ωρών του προγράμματος[169].

Στο πλαίσιο της οργάνωσης και της εφαρμογής του προγράμματος, η συνέλευση του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, αποφάσισε την εφαρμογή των μέτρων της Εκπαιδευτικής Επιτροπής, που ήταν η αύξηση των τροφείων των οικοτρόφων από 625 δρχ., σε 700 δρχ., η ολοκληρωτική είσπραξη των μηνιαίων τροφίμων χωρίς περικοπή για τις ημέρες των αργιών ή των απουσιών ή των εορτών, η ενιαία εβδομαδιαία καταβολή για το συσσίτιο, ο αποκλεισμός από τις εξετάσεις όσων μαθητριών πραγματοποίησαν απουσίες και δεν ενέπιπταν στα προβλεπόμενα από το νόμο[170].

Με την τροποποίηση του κανονισμού λειτουργίας της η Οικοκυρική Σχολή το 1939, δεχόταν εξωτερικές παραγγελίες κατασκευής ενδυμάτων ή προικών με πληρωμή. Έτσι οι πελάτες της σχολής πλήρωναν με βάση τιμοκατάλογο, στον οποίο αναγράφονταν τιμές φθηνότερες κατά το ήμισυ από εκείνες των ελεύθερων επαγγελματιών. Οι συγγενείς των μαθητριών είχαν ακόμη καλύτερη τιμή, δηλαδή πλήρωναν το μισό από τους υπόλοιπους πελάτες, ενώ οι μαθήτριες έραβαν τα ενδύματά τους δωρεάν[171].

Το διάστημα του Β΄ παγκοσμίου πολέμου η λειτουργία της σχολής διακόπηκε λόγω των δυσκολιών που υπήρχαν. Το 1940-41 το κτήριο της Οικοκυρικής Σχολής επιτάχθηκε από τις Στρατιωτικές Αρχές. Η προσφορά του Συνδέσμου κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, ήταν σημαντική, αφού στις 14-2-1942, στέγασε στο κτήριο της Οικοκυρικής Σχολής,

---

[168] Τούτο επιβεβαιώνεται από την επίσκεψη του επιθεωρητή Παπαζαχαρίου στις 4-4-1936, όπου κατόπιν παρακολούθησης των παραδόσεων των καθηγητριών επαίνεσε την πρόοδο των μαθητριών. Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου 22-3-1936, σ. 417.

[169] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 2175/ 3-9-1935, προς τον αντιπρόσωπο του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Επισκοπή.

[170] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου 44/22-10-1937.

[171] Πρακτικά 68ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-12-1939. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Συνδέσμου, 23-6-1940, σ. 92.

σώζοντας από την πείνα και το θάνατο 96 φτωχά παιδιά της Αθήνας. Κατά τακτά χρονικά διαστήματα συγκέντρωνε τρόφιμα τα οποία μοιράζονταν σε οικογένειες της Αθήνας, προκειμένου να απαλύνουν τον πόνο τους και την πείνα τους[172].

Το 1946-47, όμως, άρχισε εκ νέου η λειτουργία της σχολής[173]. Η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου διόρισε τρεις καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας, ενώ ανατυπώθηκε ο κανονισμός λειτουργίας της σχολής (Παράρτημα 28). Η σχολή απέκτησε τη σφραγίδα της, η οποία έφερε τον τίτλο της, το έτος ίδρυσής της και την απεικόνιση της κεφαλής της Εργάνης Αθηνάς. Εντούτοις τον Οκτώβριο του 1948 το κτήριο της σχολής, επιτάχθηκε από τις Στρατιωτικές Αρχές, και η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου αποφάσισε την μεταφορά του υλικού της Σχολής[174]. Το διάστημα αυτό πολλές μαθήτριες στράφηκαν προς το γυμνάσιο της Τεγέας που είχε πρόσφατα ιδρυθεί. Ευτυχώς σύντομα οι Στρατιωτικές Αρχές επέτρεψαν να επαναλειτουργήσει η Οικοκυρική Σχολή, στην οποία κατά το σχολικό έτος 1949-50 εγγράφηκαν πολλές μαθήτριες από άλλες περιφέρειες[175].

Το 1948 συστάθηκε η Εκπαιδευτική Επιτροπή με μέλη τους Ι. Σβώλο, Σ. Γιόκαρη, Γ. Σαββόπουλο, Ε. Γεωργούλη, Π. Αλεξόπουλο, Ν. Αλεξόπουλο, Ν. Μουτσελά, Η. Παπαδόπουλο με στόχο τη διερεύνηση εκπαιδευτικών θεμάτων[176].

Η Τεγεατική κοινωνία με τη φοίτηση των μαθητριών στην Οικοκυρική Σχολή απέβλεπε στην τελειότερη και ταχύτερη εκμάθηση της Ραπτικής και τη κοπτικής. Έτσι η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σύμφωνα με τις γνώμες της Εποπτικής Επιτροπής της σχολής και της διευθύντριάς της, έλαβε μία σειρά μέτρων που αφορούσαν στην οργάνωση των μαθημάτων διδασκαλίας ώστε να ευεργετηθεί μεγαλύτερο ποσοστό κοριτσιών από την περιοχή της Τεγέας. Στο πλαίσιο αυτό και με απώτερο στόχο την αύξηση των ωρών του προγράμματος, κρίθηκε αναγκαίο να πραγματοποιηθούν ατομικές ή συνολικές συγκεντρώσεις με τους γονείς ή κηδεμόνες των μαθητριών ώστε να ενημερωθούν για την πρόοδο των παιδιών τους[177].

---

[172] Ν.Γ. Γιαννιός, *Ιστορία και έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου*, ό.π., σσ. 14-15.
[173] Γραπτή μαρτυρία της διευθύντριας της Σχολής Κλειώς Τασσαρά, η οποία βρίσκεται σε έγγραφο στο Αρχείο του Τεγεατικού Συνδέσμου.
[174] Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 12-11-1948, σ. 306.
[175] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 15-10-1948, σ. 303.
[176] Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-6-1948, σ. 300.
[177] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Εποπτική Επιτροπή της Οικοκυρικής Σχολής με κοινοποίηση στη διευθύντρια της Σχολής, υπ' αρ. 839/18-1-1950.

Από το 1949 όπου ο Τεγεατικός Σύνδεσμος καθιέρωσε για πρώτη φορά τη «*γιορτή του Πρασίνου»*, η Οικοκυρική Σχολή ελάμβανε ενεργά μέρος[178]. Ενώ από το 1951 οργανώθηκε και πραγματοποιήθηκε από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο με την σύμπραξη της οργανωτικής επιτροπής των εορτών του Απόδημου Ελληνισμού, στον ιερό Ναό της Παναγίας *«η γιορτή του Απόδημου Ελληνισμού»*[179].

Η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου δημοσίευε στον ημερήσιο και τοπικό Τύπο ανακοίνωση που αφορούσε τις εγγραφές των μαθητριών, την προθεσμία εγγραφών, τα διδασκόμενα μαθήματα και τα προσόντα εγγραφής. Έτσι καλούνταν οι ενδιαφερόμενοι να εγγράψουν τις κόρες τους στην Οικοκυρική Σχολή[180]. Στο πλαίσιο της ενημέρωσης της τεγεατικής κοινωνίας, πραγματοποιούνταν διάφορες ραδιοφωνικές εκπομπές σχετικές με το έργο που επιτελείτο στην Οικοκυρική Σχολή. Ενδεικτικά αναφέρεται μια ραδιοφωνική εκπομπή με τίτλο «Ταξίδια στην Ελλάδα», που πραγματοποιήθηκε στις 27-11-1953 και επαναλήφθηκε στις 2-12-1953 στο δεύτερο πρόγραμμα στις 9.40 π.μ. Στην εκπομπή τονιζόταν η σπουδαιότητα των έργων του Τεγεατικού Συνδέσμου και γινόταν ειδική αναφορά στην Οικοκυρική Σχολή περιλαμβάνοντας ηχογραφική συνέντευξη από την διευθύντρια της σχολής, από μια καθηγήτρια και από μία μαθήτρια. Στο τέλος αναφέρθηκε στο υποδειγματικό γεύμα που δόθηκε από τρεις μαθήτριες της σχολής στο δημοσιογράφο της εκπομπής, με υποδειγματικό τρόπο ώστε δύο από τις μαθήτριες ασχολήθηκαν με το μαγείρεμα του γευστικότατου φαγητού και η τρίτη μαθήτρια επιμελήθηκε το στρώσιμο του τραπεζιού τακτοποιώντας με λεπτότητα και ευγένεια κινήσεων τα του σερβιρίσματος επάνω σε κεντημένα τραπεζομάντιλα, έργα και αυτά των μαθητριών της σχολής[181].

Το 1959 στο πλαίσιο της διαφήμισης και προβολής της Οικοκυρικής Σχολής ώστε να αυξηθεί ο αριθμός των μαθητριών, η διοίκηση του Συνδέσμου θεώρησε σκόπιμη την κινηματογράφηση και προβολή ταινίας στους κινηματογράφους των γύρω πόλεων, σχετικά

---

[178] Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, υπ' αρ. 16/12-1-1950. *Γυναίκα,* 6-6-1951. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-12-1949, σ.544.

[179] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.42/8-7-1951.

[180] Εφ.: *Καθημερινή,* 16 Σεπτεμβρίου 1951, σ. 4. *Μεσημβρινή,* 2 Οκτωβρίου 1963, σ. 2. *Νεολόγος Πατρών* 10 Ιουλίου 1969, σ. 5 και 10 Αυγούστου 1969, σ. 3, *Εθνικός Κήρυξ Πατρών* 14 Οκτωβρίου 1968, σ. 7, 28 Ιουλίου 1969, σ. 6 και 15 Σεπτεμβρίου 1969, σ.2, *Αρκαδικά Νέα,* 10 Νοεμβρίου 1968, σ.8, 13 Μαρτίου 1955, σ. 7.

[181] Έγγραφο της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 2345/27-11-53, από την εκπομπή 'Ταξίδια στην Ελλάδα- Πελοπόννησος / Τεγέα', όπου το κείμενο επιμελήθηκε ο Λάμπης Μυριβήλης και τη Ραδιοσκηνοθεσία η Καίτη Κασιμάτη. Πρακτικά Διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-12-1953.

με τα Ιδρύματα του Συνδέσμου, ιδιαίτερα δε της εξωσχολικής και εσωσχολικής ζωής της σχολής[182].

Η πρόταση της διευθύντριας της σχολής να λειτουργήσει από το 1953, πρατήριο ειδών απαραίτητων για τη χρήση των μαθητριών, δηλαδή υφάσματα μετρητού, μετάξια για κέντημα, μαλλιά για πλέξιμο και άλλα μικροπράγματα εγκαινιάζει μια νέα περίοδο οικονομικής ανάτασης για τη σχολή, ενώ ταυτόχρονα θα εξυπηρετούνταν οι μαθήτριες αφιερώνοντας λιγότερο χρόνο για έρευνα αγοράς[183]. Τα είδη αγοράζονταν σε μεγάλες ποσότητες και επομένως η τιμή αγοράς ήταν μικρότερη. Υπεύθυνη για την πώληση των ειδών του πρατηρίου ήταν η διδασκάλισσα Αθηνά Λαμπροπούλου, και σε απουσία της η επιμελήτρια Βασιλική Μπούζου[184]. Το ταμείο του πρατηρίου είχε ανατεθεί στην διδασκάλισσα Λουκία Λουκά, καθώς και η τήρηση των βιβλίων[185]. Σύμφωνα δε με τον κανονισμό λειτουργίας της σχολής τη διαχείριση του Πρατηρίου ειδών την είχαν αναλάβει οι μαθήτριες της σχολής προκειμένου να εξασκηθούν πρακτικά στη διαχείριση. Επίσης οι ποδιές ράβονταν στην αρχή της σχολικής χρονιάς από τη μοδίστρα της σχολής με έκπτωση, και έτσι ήταν ομοιόμορφες για όλες τις μαθήτριες, οι οποίες παρουσίαζαν άριστη εικόνα. Τα χρήματα που εισπράττονταν με αυτό τον τρόπο από τις μαθήτριες κάλυπταν ανάγκες της σχολής[186].

Το 1954 δημοσιεύθηκε η αναγνώριση της Οικοκυρικής Σχολής από το Υπουργείο Βιομηχανίας με επιχορήγηση 5.000 δρχ., υπό τον όρο να ακολουθήσει από το σχολικό έτος

[182] Ο Πρ. Μεραβίδης είχε αναλάβει να πραγματοποιήσει την κινηματογράφηση. Η ταινία όπως αναφέρεται στα πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου (3-6-1959), περιλάμβανε μία γενική άποψη της Τρίπολης, εν συνεχεία την οδό που οδηγεί προς την Τεγέα, γενική άποψη του χώρου των ιδρυμάτων, τον Ναό της Αλέαιας, τα Μεσαιωνικά τείχη, την είσοδο στο χώρο των ιδρυμάτων, άποψη του Ναού, του Ηρώου, των Παλαιοχριστιανικών μωσαϊκών, γενική άποψη της Οικοκυρικής Σχολής. Εν συνεχεία κινηματογραφήθηκε η εσωτερική διαρρύθμιση (αίθουσες διδασκαλίας, κοιτώνες μαθητριών, κουζίνα, τραπεζαρία, έκθεση χειροτεχνημάτων, κ.λπ.), αποτυπώνοντας την διδασκαλία σε κάθε μάθημα, και τέλος η εξωσχολική ζωή των μαθητριών (παιδιές, περίπατο στο Αγροκήπιο, κ.ά.). Το όλο μήκος της ταινίας ήταν 200 μ. και ασπρόμαυρο. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 30-9-1959, σ. 48.

[183] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής υπ' αρ.55/2-4-1952. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-2-1953, σ. 565. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 181/6-11-1952.

[184] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 67/17-1-1953.

[185] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 71/3-3-1953.

[186] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 65/28-11-1952. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-4-1953, σ.440 και 2-12-1953, σ. 454. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-10-1955, σ. 501 και 31-1-1957, σσ. 531-532.

1954-55 το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα το οποίο ίσχυε για όλες τις οικοκυρικές σχολές που υπάγονταν σ' αυτό[187].

Προκειμένου να συνταχθεί κανονισμός λειτουργίας εσωτερικών μαθητριών, ορίστηκε επιτροπή από τα μέλη του Τεγεατικού Συνδέσμου Γ. Σαββόπουλο , Ε. Γεωργούλη, Χ. Κουτρουμπή. Η αναγκαιότητα της σύνταξης εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας, ήταν απαραίτητη ώστε και οι γονείς των μαθητριών και οι φοιτούσες μαθήτριες να γνωρίζουν τις υποχρεώσεις τους, προκειμένου να συντελεστεί η προαγωγή των σκοπών της σχολής. Πρότυπο κανονισμού λειτουργίας εσωτερικών μαθητριών αποτέλεσε αυτός της Χαροκοπείου Οικοκυρικής Σχολής[188].

Το ενδεχόμενο λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής κατά τη διάρκεια των θερινών διακοπών, εξεταζόταν από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου με σύμφωνη γνώμη του διδακτικού προσωπικού, με στόχο την ανάπτυξη του Συνδέσμου από οικονομικής πλευράς και την ενδελεχή πρακτική εξάσκηση των μαθητριών. Όπως όμως προκύπτει από τη μελέτη του αρχειακού υλικού, δεν υλοποιήθηκε[189]. Στο πλαίσιο της αναβάθμισης της σχολής ο

[187] Φ.Ε.Κ. 130/26-6-1954, τ. Β΄, παρ. 14 Ν.Δ. «Περί αναγνωρίσεως της υπό του Τεγεατικού Συνδέσμου ιδρυθείσης εν Τεγέα Οικοκυρικής Σχολής». Υπουργείο Βιομηχανίας υπουργική απόφαση 100312/27-10-1952, «Περί καθορισμού του Σχολικού έτους, προθεσμιών, εγγραφών, τα των εισιτηρίων κατατακτηρίων, προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεων και τα της βαθμολογίας». Υπουργείο Βιομηχανίας, υπουργική απόφαση 40899/12-6-1954 «Περί αναγνωρίσεως της υπό του Τεγεατικού Συνδέσμου ιδρυθείσης εν Τεγέα Οικοκυρικής Σχολής». Έγγραφο Υπουργείου Βιομηχανίας-Τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης υπ' αρ. 54115/2602/26-7-1954. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-7-1954. Πρακτικά Β΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-3-1955, σ. 11.

[188] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-4-1953, σσ. 439-440.

[189] Η διευθύντρια για το θέμα αυτό πρότεινε στη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου (109/27-12-1954), την λειτουργία της Σχολής τον Ιούλιο και Αύγουστο με πρόγραμμα και θεωρητικών μαθημάτων, δηλαδή Οικιακής Οικονομίας, βρεφοκομίας, διαιτητικής, γυμναστικής, με αφορμή την έναρξη του σχολικού έτους από τον Οκτώβριο. Μεταγενέστερη πρόταση της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου για το διάστημα των θερινών διακοπών, ήταν η διδασκαλία μαθημάτων κοπτικής, Ραπτικής φορεμάτων και ασπρορούχων, κεντημάτων καθώς και μαγειρικής και ζαχαροπλαστικής… «Μ' αυτό τον τρόπο οι επισκέπτες της Πανήγυρης του Δεκαπενταύγουστου να παρακολουθήσουν τη Σχολή εν λειτουργία. Έτσι θα υπάρχουν και οικονομικά οφέλη, λόγω της αυξημένης παραγωγής χειροτεχνημάτων και πώλησής τους στην εορτή του 15Αύγουστου». Στο τρίμηνο αυτό του θέρους στη σχολή θα μπορούσαν να φοιτήσουν και μαθήτριες από το γυμνάσιο Τεγέας και το γυμνάσιο θηλέων Τρίπολης. Τούτο όμως δεν έγινε, λόγω των αγροτικών υπηρεσιών που προσέφεραν οι μαθήτριες τους θερινούς μήνες στην οικογένειά τους, προκειμένου να αποφευχθεί η απασχόληση εργατικού δυναμικού που σήμαινε επιπλέον έξοδα για την οικογένεια. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-3-1954, σ.460. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 84/15-3-1954, σχετικά με τη λειτουργία της σχολής κατά τη διάρκεια των θερινών διακοπών. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 142/27-12-1956. Έγγραφο Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 84/15-3-1954, και 85/31-3-1954.

σύμβουλος του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου το 1954, επισκέφθηκε την Οικοκυρική Σχολή Χανίων[190].

Το Υπουργείο Βιομηχανίας με έγγραφό του (57066/23-8-1957), αντικατέστησε την υπ' αρ. 100312/27-10-1952 απόφασή του περί του κανονισμού λειτουργίας των Επαγγελματικών Οικοκυρικών Σχολών. Έτσι με βάση το άρθρο 1 της τελευταίας απόφασης, καθορίζονταν τα έτη σπουδών σε τέσσερα και σαράντα δύο ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας. Επίσης ήταν δυνατόν να λειτουργεί και πέμπτο έτος ειδίκευσης Κοπτικής – Ραπτικής εξωτερικής γυναικείας αμφιέσεως και Κοπτικής – Ραπτικής εσωτερικής γυναικείας αμφιέσεως και κεντημάτων. Στο πέμπτο έτος εγγράφονταν χωρίς εξετάσεις όσες είχαν ήδη πτυχίο Οικοκυρικής Σχολής σύμφωνα με τις διατάξεις των Ν.Δ. 1097/42 και 2628/53 (άρθρο 2). Παρ' όλα αυτά η διάρκεια φοίτησης στην Οικοκυρική Σχολή Τεγέας παρέμεινε στα τρία έτη. Το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας εφαρμοζόταν με την υπ' αρ. 81704/4-11-1955[191].

Στο πλαίσιο της ομαλής λειτουργίας της σχολής, η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, προέβη στην παρακολούθηση της απόδοσης του διδακτικού προσωπικού κατά την τέλεση του έργου τους, συστήνοντας προς αυτό την ανάγκη ύπαρξης ψυχικής επαφής μεταξύ τους[192].

Η Διεύθυνση Γεωργίας του Ν. Αρκαδίας, το 1959, με έγγραφό της ζήτησε τη διάθεση αιθουσών της Οικοκυρικής Σχολής για την εκπαίδευση ηγετικών στελεχών της Αγροτικής νεολαίας του Νομού[193].

Η λειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής υπήχθη λίγο αργότερα στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο καθόριζε τα του τρόπου ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας εν γένει κάθε φύσεως τεχνικών και επαγγελματικών σχολών με βάση το Β.Δ. 671/1961 (Φ.Ε.Κ. 159/13-9-1961, τεύχος Α΄). Με βάση αυτό το διάταγμα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος όφειλε κάθε χρόνο έως τις 15 Ιουλίου να καταθέτει

[190] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-1-1958 και 19-4-1954.
[191] Το αναλυτικό ωρολόγιο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου αναλύεται σε επόμενο κεφάλαιο.
[192] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-1-1958.
[193] Ό.π., 30-6-1959, σ. 32.

τα απαραίτητα δικαιολογητικά για την ανανέωση της χορηγηθείσης άδειας ίδρυσης και λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής[194].

Με στόχο την αναδιοργάνωση και ανασυγκρότηση της σχολής η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου το 1961, αποφάσισε να πραγματοποιήσει αλλαγή στη διοικητική διάρθρωση της σχολής[195]. Για το λόγο αυτό συγκροτήθηκε μία επιτροπή, έργο της οποίας ήταν να μελετήσει νέο οργανισμό διοίκησης και κανονισμό λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής. Λόγω της σοβαρότητας του θέματος προτάθηκε να συμμετέχει στην επιτροπή ο Ευθύμιος Γεωργούλης[196].

Το ίδιο χρονικό διάστημα προτάθηκε από τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου η λειτουργία της σχολής κατά την θερινή περίοδο ως είδος φροντιστηρίου με εργαστηριακή και πρακτική άσκηση των μαθητριών. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν αυτά τα μαθήματα και άλλες μαθήτριες εκτός των τακτικών[197].

Με βάση το Ν.Δ. 4379/1964, «Περί οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως (Στοιχειώδους και Μέσης)», καταργήθηκαν οι εξετάσεις για το γυμνάσιο και επεκτάθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση σταδιακά με την έκδοση βασιλικών διαταγμάτων, από έξι σε εννέα έτη[198]. Η κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου που υπέβαλε αυτό το νομοσχέδιο στηρίχθηκε στην ανάπτυξη αυτής της εκπαίδευσης θεωρώντας την εγγύηση για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και την πνευματική προκοπή του έθνους[199].

Αποτέλεσμα αυτής της μεταρρύθμισης ήταν η μείωση των μαθητριών στη σχολή, αλλά και γενικότερα στις Οικοκυρικές Σχολές, όπως αυτή της Βασιλικής Πρόνοιας. Το Υπουργείο Παιδείας προκειμένου να συγκρατήσει το θεσμό αυτών των σχολών προέβη στην οικονομική ενίσχυσή τους. Ένας άλλος λόγος μείωσης του αριθμού των μαθητριών, ήταν η τάση των νέων κοριτσιών να εφοδιάζονται με επαγγελματικό πτυχίο, αντί της παλαιότερης έφεσής τους για την Οικοκυρική τους μόρφωση. Έτσι το 1966, η σχολή αντιμετώπισε το πρόβλημα της

---

[194] Έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας, Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμου υπ' αρ. 78839/Ι.48/18-6-1965.
[195] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-1-1960, σσ. 109-110.
[196] Ό.π., 3-12-1961, σ. 162.
[197] Ό.π, 3-12-1961, σ. 163.
[198] Φ.Ε.Κ. 182/24-10-1964, τ. Α΄, Ν.Δ. 4379/16/24-10- 1964 «Περί οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως». Σ. Μπουζάκης, ό.π., Αθήνα 1996, σ. 101. Σπ. Ευαγγελόπουλος, ό.π., σσ. 28-29. Π. Καζάκος, «Η ελληνική οικονομία 1949-1967: Ανασυγκρότηση και ανάπτυξη / Η μεταρρύθμιση και τα όριά της (1964-65)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τ. ΙΣΤ΄, Αθήνα 2000, σ. 236.
[199] Κ. Στεριάδου, *Η εξέλιξη των συνταγματικών ρυθμίσεων για θέματα ανωτάτης εκπαίδευσης στην Ελλάδα από το 1821 έως σήμερα,* Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993, σ. 131.

μείωσης του αριθμού των μαθητριών, ακόμη και των ήδη φοιτούντων στη δευτέρα και τρίτη τάξη. Επίσης το ΥΠ.Ε.Π.Θ. (382/22-12-1965), επέβαλε την αναγραφή στην προσωνυμία κάθε σχολής τον υπότιτλο ‘’Ιδιωτική Σχολή’’.

Ακολούθησε έντονος προβληματισμός της διοίκησης του Συνδέσμου σχετικά με τη συνέχιση της λειτουργίας της σχολής. Δεδομένου όμως ότι το Υπουργείο Παιδείας δεν είχε καταλήξει ακόμη σε συμπεράσματα σχετικά με το νέο τρόπο λειτουργίας όλων των επαγγελματικών σχολών, καθώς επίσης και το κληροδότημα του Γ. Μπούρη, σύμφωνα με την ειδική σύμβαση παρακαταθήκης της κληρονομιάς, όπου ο Τεγεατικός Σύνδεσμος έπρεπε να εκπληρώνει τους εκπαιδευτικούς του σκοπούς ώστε να είναι δικαιούχος της, αποφασίστηκε η συνέχιση λειτουργίας της σχολής με την υπάρχουσα μορφή[200].

Το 1967 το πραξικόπημα των συνταγματαρχών γκρέμισε τη μεταρρύθμιση του 1964. Με τον αναγκαστικό νόμο 129/1967 «Περί εξαετούς υποχρεωτικής φοιτήσεως και εισιτηρίων εξετάσεων στο γυμνάσιο», καταργήθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση με προέκταση στο γυμνάσιο και επανήλθε η εξαετής υποχρεωτική φοίτηση του δημοτικού και ορίστηκαν πάλι εισιτήριες εξετάσεις για την εισαγωγή μαθητών στο γυμνάσιο[201]. Όπως προκύπτει από τη μελέτη του αρχείου της σχολής, κατά τη διάρκεια της επταετίας (1967-1974) παρατηρήθηκε αυξητική τάση του αριθμού των εγγραφών των μαθητριών στη σχολή κατά 75% σε σύγκριση με τα προηγούμενη δεκαετία.

Επιδιώκοντας την αναδιοργάνωση της σχολής, το διοικητικό συμβούλιο το 1968, προέβη σε μία επισταμένη και τεκμηριωμένη έρευνα με τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, τον Ελληνικό Οργανισμό Χειροτεχνίας, την Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (Χ.Ε.Ν.), τη Βασιλική Πρόνοια, το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, στο οποίο υπαγόταν η Ιδιωτική και Επαγγελματική Εκπαίδευση. Ο διευθυντής Ιδιωτικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Θεόδωρος Βάγιας (από τις Βλαχέρνες Μαντινείας), επισκέφθηκε τη σχολή και ενδιαφέρθηκε τόσο για την λειτουργία και αναδιοργάνωσή της όσο και για τη συμπλήρωση των εποπτικών μέσων και των ατελειών του εξοπλισμού της, προσφέροντας αξιόλογη οικονομική ενίσχυση[202].

[200] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-9-1967, σσ. 455-456.
[201] Σπ. Ευαγγελόπουλος, ό.π., σ. 30.
[202] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-1-1968, σ. 86.

Το μέλλον της σχολής απασχολούσε ιδιαίτερα τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου και σε συζήτηση των μελών του συμβουλίου στις 14-3-1968, διατυπώθηκαν διάφορες απόψεις σχετικά με το θέμα[203].

Το έτος 1968, επαναπροσδιορίστηκε η σχέση του αντιπροσώπου του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Τεγέα με την σχολή. Στο εξής όλες οι αγορές της σχολής θα πραγματοποιούνταν από τον Αντιπρόσωπο, ώστε να μην απουσιάζουν οι διδασκάλισσες την ώρα των μαθημάτων τους, αλλά και για την επίτευξη καλύτερων τιμών στα αγοραζόμενα είδη. Επίσης ορίστηκε αρμόδιος για τη συντήρηση του κτηρίου και γνώστης της αλληλογραφίας της σχολής[204].

Λόγω διαπιστωμένων προβλημάτων σχετικών με τη λειτουργία της σχολής, όπως της μη πλήρους εφαρμογής του προγράμματος, παραμέληση του μαθήματος της κεντητικής, επιβάρυνση ωραρίου διδασκάλισσας με εκτεταμένη γραφική υπηρεσία στη σχολή, επρόκειτο να αναδιοργανωθεί το προσωπικό της σχολής με την πρόσληψη άλλης διευθύντριας. Το πρόσωπο που θα καταλάμβανε τη θέση της διευθύντριας θα προέρχονταν από τη Χαροκόπειο Οικοκυρική Σχολή, ή τη Σχολή Κοινωνικών Λειτουργών, ή τη Χ.Ε.Ν. ή άλλων του ίδιου επιπέδου, ώστε να διαθέτει μόρφωση, ήθος και διοικητικά προσόντα. Όμως οι υποψήφιες που παρουσιάστηκαν διέθεταν μεν τα τυπικά προσόντα, σοβαρότητα, ήθος, όχι όμως και τα ιδιαίτερα ουσιαστικά προσόντα σχετικά περί ηγετικής ικανότητας, ώστε να καλύψουν τις ανάγκες της διεύθυνσης της σχολής. Επομένως έπεσε στο κενό η προσπάθεια πρόσληψης νέας διευθύντριας στη σχολή[205].

Για την αποφυγή της συνέχισης των λειτουργικών προβλημάτων και για την επίτευξη του σκοπού της σχολής, η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου θα ασκούσε στο εξής συνεχή εποπτεία της σχολής και θα ελάμβανε γνώση για κάθε εξερχόμενο έγγραφο προς

---

[203] Κατά το παρελθόν έτος είχε συζητηθεί το θέμα της λειτουργίας της Σχολής με τον αρμόδιο Διευθυντή του Υπουργείου Παιδείας Βάγια, ο οποίος εξέφρασε την άποψη, να χρησιμοποιηθεί το κτήριο της Σχολής, ως Σχολής Γραμματέων.
Μετά από συζήτηση με τον πρόεδρο της Παναρκαδικής Ομοσπονδίας Μίτσελ, ο οποίος είχε σημαντική επιρροή στην κυβέρνηση, να προωθηθεί η ίδρυση στην Αρκαδία μίας Πανεπιστημιακή Σχολής και κατά προτίμηση Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας, η οποία θα λειτουργούσε στο κτήριο της υπάρχουσας Οικοκυρικής Σχολής.
Θεωρήθηκε σκόπιμο να συζητηθεί με τον Μίτσελ, η περίπτωση ίδρυσης στην Τεγέα Ανωτάτης Σχολής Ινστιτούτου Τεχνολογίας Τροφίμων κατά το πρότυπο της Σχολής των Βρυξελλών.
[204] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-4-1968.
[205] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-9-1968, σ. 494.

οποιαδήποτε αρχή ή υπηρεσία. Επιπροσθέτως το έργο της σχολής κατόπιν επιθυμίας της διοίκησης του Συνδέσμου κατανεμήθηκε σε δύο τομείς[206].

Ο πρώτος τομέας ήταν αυτό του **οικοτροφείου και της διαχείρισης**. Διευθυνόταν από την Κλειώ Τασσαρά[207] και περιλάμβανε: την προσέλκυση και συγκράτηση μαθητριών υπέρ της Σχολής προπαγάνδα· την επαφή με τους γονείς την οργάνωση συγκεντρώσεων και εκδρομών (εικόνα 89), την εξασφάλιση της συνεργασίας μεταξύ του προσωπικού· την επίβλεψη της ευταξίας, της ηθικής, της σωματικής καθαριότητας των μαθητριών, της καθαριότητας του κτηρίου, της θερμάνσεως, της σίτισης, της καλής λειτουργίας του οικοτροφείου και της οικονομικής διαχειρίσεως, της εισπράξεως των διδάκτρων και των τροφείων την επιμέλεια του υλικού· την κλιμάκωση της έξω των ωρών του προγράμματος εργασίας, μελέτης, αναψυχής και αναπαύσεως· τον έλεγχο των επαφών των μαθητριών και της αλληλογραφίας τους, την παρακολούθηση της υγιεινής κατάστασης των μαθητριών· τη συνεργασία με τον Αντιπρόσωπο, του οποίου οι αρμοδιότητες παραμένουν σε ισχύ (συντήρηση κτηρίου, αγορές τροφίμων και υλικών, υποχρεωτική ενημέρωσης επί της εισερχόμενης και εξερχόμενης αλληλογραφίας…), καθώς και τη θεωρητική και πρακτική διδασκαλία του μαθήματος, της μαγειρικής – ζαχαροπλαστικής. Επίσης μία από τις νεώτερες διδασκάλισσες απασχολούνταν από τη διευθύντρια αυτού του τομέα για τις γραφικές ανάγκες της διαχείρισης.

Ο δεύτερος τομέας ήταν αυτός της **διδασκαλίας.** Διευθυνόταν από την Τεγέα-Αικατερίνη Κατσιγιάννη και περιλάμβανε: το όλο διδακτικό και παιδαγωγικό έργο την κατάστρωση και υποβολή στη διοίκηση προς έγκριση σχεδίων προγράμματος και διδακτέας ύλης, κατά μάθημα και διδάσκουσα την πλήρη ευθύνη και παρακολούθηση της παρουσίας των διδασκόντων και διδασκομένων στη σχολή την εφαρμογή του ωραρίου, την τήρηση βιβλίου διδασκόμενης ύλης, καθώς και την παροχή εγκρίσεως βραχείας απουσίας στις μαθήτριες και τη συνεργασία με τον αντιπρόσωπο.

---

[206] Κάθε τομέας της Σχολής αλληλογραφούσε με τη διοίκηση του Συνδέσμου, για τα θέματα του τομέα του, με υπογραφή της διευθύνουσας του αρμόδιου τομέα. Κατ' εξαίρεση οι τριμηνιαίες εκθέσεις πεπραγμένων υπογράφονταν από τις δύο διευθύνουσες των τομέων. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου, 17-9-1968. Έγγραφο της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διεύθυνση της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1536/8-9-1968.

[207] Μετά τον θάνατο της Κλειώς Τασσαρά, ανέλαβε διευθυντής της σχολής ο Ηλίας Χάλιας (1976-77). Τον τομέα 1 ανέλαβε ο Ηλίας Χάλιας και τον τομέα 2 η Ιγνατία Τριανταφύλλου. Σχετικά στη συνεργασία της σχολής με τον Τεγεατικό Σύνδεσμο προστέθηκε εκτός από τον αντιπρόσωπο του Τεγεατικού Συνδέσμου και ο αντιπρόσωπος του συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου Ιωάννης Ψυχογυιός. Επίσης το άρθρο 5 του τομέα 2, ανέλαβε η καθηγήτρια Γεωργία Καλογεροπούλου (1976-77). Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-10-1976, σ. 337.

Οι προσπάθειες της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στρέφονταν ολοένα στην καλύτερη λειτουργία της σχολής με αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των μαθητριών οι περισσότερες από τις οποίες κατάγονταν από την Τεγέα. Οι κατευθύνσεις του Συνδέσμου έτειναν κυρίως στην περαιτέρω βελτίωση των κτιριακών εγκαταστάσεων, στη συμπλήρωση του εξοπλισμού του κτηρίου[208].

Κρίθηκε επίσης αναγκαίο από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου (4-12-1974), η ανάγκη δημιουργίας βοηθητικών χώρων και ο διαχωρισμός του οικοτροφείου από το εκπαιδευτήριο.

Στο πλαίσιο της προγραμματισμένης επίσκεψης στην Οικοκυρική Σχολή, του τότε επιθεωρητή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Ι. Χατζηευστρατίου, το Φεβρουάριο του 1974, επισημάνθηκε η καταλληλότητα, εσωτερικά και εξωτερικά, του οικοδομήματος της σχολής, το οποίο τηρούσε όλους τους προβλεπόμενους όρους υγιεινής. Θεωρήθηκε όμως απαραίτητη η ύπαρξη μιας μόνιμης αίθουσας τραπεζαρίας για την τρίτη τάξη[209].

Στην επόμενη επίσκεψή του στις 13-3-1974 στη σχολή, ο ίδιος επιθεωρητής ενημερώθηκε για την εν γένει λειτουργία της σχολής[210], το πρόγραμμα μαθημάτων και τα ωρολόγια προγράμματα καθώς επίσης και για τα οικονομικά στοιχεία της Οικοκυρικής Σχολής. Διαπίστωσε ότι το πρόγραμμα της σχολής δεν ήταν προσαρμοσμένο στο εγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Βιομηχανίας, σύμφωνα με το οποίο επιτρεπόταν στους μαθητές όλης της χώρας η διδασκαλία των ίδιων μαθημάτων εφ' όσον φοιτούν σε όμοια σχολή. Σύμφωνα μ' αυτό η διάρκεια κάθε διδακτικής ώρας οριζόταν υποχρεωτικά σε 50΄ με 10΄ διάλειμμα (112/5-3-1974). Δεδομένου ότι η σχολή είχε αναγνωριστεί επίσημα[211] αλλά και με βάση το Ν.Δ. 3971/1959 «Περί Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως», επισημάνθηκε από τον επιθεωρητή, η πρόσληψη καθηγητριών Οικιακής Οικονομίας από την επετηρίδα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που είχε την έδρα της στο Υπουργείο Παιδείας[212].

---

[208] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-3-1970, σ. 569.

[209] ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπουργική απόφαση 33606/10-3-1972, σχετικά με τους όρους ασφαλείας των αιθουσών διδασκαλίας. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1137/4-3-1974.

[210] Έγγραφο του επιθεωρητή Ι. Χατζηευστρατίου, υπ' αρ.1550/19-8-1974 απευθυνόμενο στους διευθυντές ιδιωτικών κατώτερων κατώτερων και μέσων σχολών σχετικά με θέματα επαγγελματικής εκπαίδευσης.

[211] Φ.Ε.Κ 917/Β΄/31-10-1972, Ν.Δ. 127359/21-10-1972 «Περί αναγνωρίσεως της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου».

[212] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1147/14-3-1974. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1204/27-6-1974.

Η τελευταία επισήμανση του επιθεωρητή αποτέλεσε θέμα συζήτησης αρκετών συμβουλίων του Τεγεατικού Συνδέσμου το σχολικό έτος 1975-76, όπως επίσης και το μέλλον της σχολής, λόγω της σημαντικής μείωσης του αριθμού των μαθητριών (βλ. σ. 517). Τούτη οφειλόταν και στο γεγονός ότι τα πτυχία της σχολής δεν αναγνωρίζονταν από το κράτος, δεδομένου ότι το πρόγραμμα που εφαρμοζόταν, το προπαρασκεύαζε και το συνέτασσε μία επιτροπή του Συνδέσμου, παρεκκλίνοντας από το πρόγραμμα του Υπουργείου. Ήταν απαραίτητη λοιπόν, κατά τη διοίκηση, η εκστρατεία διαφώτισης και διαφήμισης της σχολής μέσω του τύπου, του ραδιοφώνου και επιστολών[213].

Προκειμένου να μελετηθούν οι συνθήκες λειτουργίας και προοπτικών της σχολής συστάθηκε επιτροπή με μέλη τους: Β. Αγγελάκο, Γ. Γρηγορόπουλο, Β. Παναγάκη, Β. Νοτόπουλο, Χ. Πολίτη, Π. Ρέππα[214]. Η επιτροπή συνήλθε στις 3-2-1976, με σκοπό τη σύνταξη έκθεσης για τη λήψη αναγκαίων μέτρων που θα οδηγούσαν στην καλύτερη λειτουργία της. Ταυτόχρονα ορίστηκε αντιπρόσωπος του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Οικοκυρική Σχολή ο γιατρός Ι. Ψυχογυιός[215].

Προς την κατεύθυνση αναγνώρισης του πτυχίου της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου από το Υπουργείο Παιδείας, ως πτυχίου τετραετούς φοίτησης και το δικαίωμα των αποφοίτων της να εγγράφονται στις μέσες δημόσιες τεχνικές σχολές, στράφηκε και η επιστολή της διευθύντριας της σχολής Κλειώς Τασσαρά (366/7-2-1976), προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας Κυριακόπουλο. Για το λόγο αυτό επικαλέστηκε την έγκριση του ωρολογίου προγράμματος μαθημάτων της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας από τον Επιθεωρητή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, ΙΒ΄ περιφέρειας Πατρών Κουκουβίνο[216].

Με την ανάληψη της διεύθυνσης της σχολής το 1976 από τον καθηγητή φιλόλογο Ηλία Χάλια, έγινε αποδεκτή η πρότασή του από το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου και η σχολή μετονομάστηκε σε «Αλέα Αθηνά», δεδομένου ότι έτσι θα διαφημιζόταν όλη η περιοχή της Τεγέας[217]. Ο νέος διευθυντής αναφερόμενος στη δυσχερή

[213] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-7-1976, σσ. 324-329.
[214] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 16-12-1975, σ. 283.
[215] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 28-1-1976, σ. 293.
[216] Οι επιθεωρητές που επισκέφθηκαν για επιθεώρηση τη Σχολή ήταν το 1953 ο Λυμπερόπουλος, το 1966 ο Πέτσας, το 1967 ο Βάγιας, το 1970 ο Γεωργαντέλης και το 1971 ο Κουκουβίνος. Έγγραφα της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Επιθεωρητή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΒ΄ περ. Πατρών υπ' αρ. 339/15-1-1976. Έγγραφη απάντηση σχετικά με την έγκριση του ωρολογίου προγράμματος της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 170/23-1-1976. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 27-2-1976, σ.295. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 630/21-6-1976.
[217] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 20-10-1976, σ. 336.

λειτουργία της σχολής, επεσήμανε ότι ενώ η σχολή έπρεπε να εφαρμόζει το εγκεκριμένο πρόγραμμα του Υπουργείου Βιομηχανίας, ελεγχόταν από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων[218]. Αποτέλεσμα ήταν να μη λειτουργεί τέταρτο έτος στη σχολή και έτσι οι μαθήτριες στερούνταν αυτόματα της λήψης πτυχίου οδηγούμενες στη μείωση του κύρους και της ωφελιμότητας της σχολής. Για τους λόγους αυτούς οι εκάστοτε επιθεωρητές τεχνικής εκπαίδευσης ή δεν επισκέπτονταν τη σχολή ή τυπικά μόνο επιθεωρούσαν, ενώ δεν θεωρούσαν τους τίτλους σπουδών των μαθητριών της σχολής[219].

Από την άλλη μεριά, το νέο Σύνταγμα του 1975, στο άρθρο 16 όριζε ότι τα έτη της υποχρεωτικής φοίτησης δεν μπορεί να είναι λιγότερα των εννέα. Καταργήθηκαν επίσης οι εισαγωγικές εξετάσεις για το γυμνάσιο και έτσι επεκτάθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση ως το τέλος του τριτάξιου γυμνασίου με βάση το Ν. 309/1976. Με βάση δε το νόμο 576/1977, οι απόφοιτοι πλέον του γυμνασίου είχαν τη δυνατότητα να εγγραφούν είτε σε μια τεχνική και επαγγελματική σχολή διάρκειας δύο έως τεσσάρων εξαμήνων είτε στο γενικό λύκειο είτε στο τεχνικό επαγγελματικό λύκειο διάρκειας τριών ετών το καθένα. Η στροφή των νέων σε μια τεχνική και επαγγελματική σχολή τους προετοίμαζε ώστε να ενταχθούν στην αγορά εργασίας[220]. Το ποσοστό βέβαια των κοριτσιών που φοιτούσαν σε τεχνικές και επαγγελματικές σχολές το έτος 1973-74 κυμαίνονταν από 1,8%-3,7% και ήταν ηλικίας δεκαπέντε έως δεκαεπτά ετών[221]. Έτσι ο διευθυντής της σχολής πρότεινε στο διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου την ένταξη της Οικοκυρικής Σχολής στις κρατικές Επαγγελματικές Σχολές ή ως ανωτέρα στα Κ.Α.Τ.Ε.Ε.[222].

Ένα χρόνο μετά την ανάληψη καθηκόντων από το διευθυντή Ηλία Χάλια, στο πλαίσιο της προσπάθειάς του για μεγαλύτερη προσέλευση μαθητριών στη σχολή, πρότεινε στη διοίκηση του Συνδέσμου να κληθούν οι μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής που είχαν

---

[218] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας υπ' αρ. 324/ 20-12-1975.
[219] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 84/26-4-1977.
[220] Σ. Μπουζάκης, ό.π., σσ. 112-114. Σπ. Ευαγγελόπουλος ό.π., σσ. 31,33.
[221] Σ. Μπουζάκης, ό.π., σ. 117.
[222] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 4-2-1977. Τα Κ.Α.Τ.Ε.Ε. (Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης) ήταν σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μη πανεπιστημιακού επιπέδου και ιδρύθηκαν το 1970. Σκοπός των κέντρων αυτών ήταν η παροχή στους σπουδαστές θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων, ώστε αυτοί να γίνουν στελέχη ανώτερου επιπέδου και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη ορισμένου τομέα της εθνικής οικονομίας με την εφαρμογή επιστημονικών πορισμάτων και μελετών (εκπαίδευαν τεχνολόγους μηχανικούς, τεχνολόγους τροφίμων, στελέχη επιχειρήσεων και άλλα). Με το Ν. 1404/1983 τα ΚΑΤΕΕ μεταρρυθμίστηκαν σε Τ.Ε.Ι. (Τεχνολογικά Επιστημονικά Ιδρύματα). Σ. Μπουζάκης, *Νεοελληνική εκπαίδευση (1821-1985),* εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σ. 111. Σπ. Ευαγγελόπουλος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης – Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης,* Β΄, Αθήνα 1984, σσ. 116-117.

αποφοιτήσει από το 1970, οι οποίες έφταναν τις εκατόν είκοσι οκτώ, προκειμένου να φοιτήσουν στην τέταρτη τάξη που θα λειτουργούσε. Έτσι θα μπορούσαν κατόπιν να συμμετάσχουν στις πτυχιακές εξετάσεις του ΥΠ.Ε.Π.Θ. ώστε να αποκτήσουν ισότιμο πτυχίο με το αντίστοιχο των δημοσίων τεχνικών σχολών. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα για το έτος 1977-78 τη δημιουργία μιας βιώσιμης τετάρτης τάξης, η οποία θα αναζωογονούσε πολλαπλά τη σχολή. Παράλληλα θα καταβαλλόταν προσπάθεια προκειμένου να πεισθούν και οι τριτοετείς μαθήτριες της σχολής να φοιτήσουν και αυτές στην τέταρτη τάξη για τους ίδιους λόγους[223]. Η διεύθυνση όμως του Τεγεατικού Συνδέσμου δεν ανταποκρίθηκε θετικά στις παραπάνω προτάσεις του διευθυντή της σχολής και τελικά όπως θα εξετάσουμε παρακάτω μετέτρεψε την Οικοκυρική Σχολή μετά τρία έτη σε Μέση Τεχνική Επαγγελματική Σχολή.

Από το 1975 με βάση τις επισημάνσεις του διευθυντή της σχολής, ήταν εμφανής ο προβληματισμός της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου για τη μελλοντική πορεία της Οικοκυρικής Σχολής, και προσανατολιζόταν στην μετατροπή από κατώτερη ιδιωτική σε Μέση Σχολή Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης υπό τον έλεγχο του Συνδέσμου[224].

Το 1980 οι διοικούντες τον Σύνδεσμο αντιλήφθηκαν ότι ο σκοπός για τον οποίο είχε ιδρυθεί η σχολή το 1918, δηλαδή να μορφώνει τα κορίτσια ώστε να γίνουν καλές νοικοκυρές και μητέρες, ώστε να μπορούν να διοικούν σωστά το σπίτι τους, είχε αλλάξει πορεία. Η νέα γενιά των κοριτσιών ενδιαφερόταν ταυτόχρονα και για την επαγγελματική τους αποκατάσταση την οποία δεν πρόσφερε η Οικοκυρική Σχολή. Έτσι οι συχνές επισκέψεις της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στους αρμόδιους του ΥΠ.Ε.Π.Θ., του Οργανισμού Ελληνικής Χειροτεχνίας και των Επαγγελματικών Σχολών, όπως της ‘’Χαροκοπείου Οικοκυρικής Σχολής’’, και του ‘’Ελληνικού Σπιτιού’’, είχαν ως στόχο την βελτίωση της λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής της Τεγέας[225]. Στο πλαίσιο της ανόδου του επιπέδου εκπαίδευσης των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής καταβάλλονταν ιδιαίτερες προσπάθειες. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι:

Γίνονταν τακτικά προβολές στις μαθήτριες, κινηματογραφικών ταινιών μορφωτικού και ψυχαγωγικού περιεχομένου. Τις ταινίες αυτές δανείζονταν από το Εθνικό Ίδρυμα και άλλες υπηρεσίες, καθώς επίσης και προβολές έγχρωμων διαφανειών.

[223] Έγγραφη εισήγηση του διευθυντή της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία τέταρτου έτους σπουδών της σχολής από το 1977-78, υπ’ αρ. 100/20-6-1977.
[224] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 3-9-1980, σ.485, και 15-10-1980, σ. 489.
[225] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-5-1978, σ. 75.

Δινόταν η δυνατότητα αθλοπαιδιών και ψυχαγωγίας με πιγκ-πογκ, βόλεϊ και άλλες δραστηριότητες. Το μεγαλύτερο μέρος της υποδομής προσφέρθηκε στη σχολή από τη δωρεά των Αφών Λαμπρόπουλου το 1978. Την ίδια χρονιά πραγματοποιήθηκε εκσυγχρονισμός του εργαστηρίου μαγειρικής και ζαχαροπλαστικής της σχολής, χάρις την πολύτιμη δωρεά του Αχιλλέα Σβώλου, η οποία υπερέβαινε το ποσό των 200.000 δρχ.

Αναρτήθηκαν στους χώρους της σχολής καλλιτεχνικές φωτογραφίες οι οποίες χορηγήθηκαν από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) και βελτίωσαν την εμφάνιση του χώρου.

Διατέθηκαν εκπαιδεύτριες από τον Οργανισμό Ελληνικής Χειροτεχνίας για την πρακτική εξάσκηση των μαθητριών στο κέντημα και την τεχνική του δέρματος.

Χρησιμοποιούνταν νέα εποπτικά μέσα και όργανα όπως προβολέας σταθερών εικόνων, υδρόγειος σφαίρα και διάφοροι χάρτες. Επίσης η ραπτομηχανή, δωρεά του Π. Ρέππα, αξίας 20.000 δρχ., η σύγχρονη ηλεκτρική κουζίνα δωρεά της εταιρείας ΙΖΟΛΑ, οι σειρές έγχρωμων διαφανειών με ιστορικά θέματα και θέματα λαϊκής τέχνης και άλλα εποπτικά μέσα και όργανα βοήθησαν σημαντικά στη διευκόλυνση του διδακτικού έργου και στη βελτίωση του επιπέδου εκπαιδεύσεως[226].

3.4. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Η Οικοκυρική Σχολή, από το 1918, έτος ίδρυσής της, πρόσφερε γνώσεις και αγωγή σε πολλά κορίτσια από την περιοχή της Τεγέας αλλά και από άλλες περιοχές της Πελοποννήσου και της υπόλοιπης Ελλάδας. Έγιναν υποδειγματικές σύζυγοι και μητέρες και συνέβαλαν σημαντικά στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη των χωριών τους. Τα καθαρά σπίτια, η καλύτερη ανατροφή των παιδιών, η φιλοξενία και η βελτίωση γενικότερα του αγροτικού νοικοκυριού, που έκαναν τα χωριά της Τεγέας να ξεχωρίζουν, οφείλονταν σε ένα μεγάλο μέρος στις Τεγεάτισσες μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής (Ευχαριστίες των μαθητριών προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο στο παράρτημα 29). Με την πάροδο του χρόνου όμως και τις ραγδαίες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, καθώς και με τις αλλαγές που σημειώθηκαν στην εκπαίδευση, η Οικοκυρική Σχολή όφειλε να προσαρμοστεί στην καινούρια πραγματικότητα, όπως προέβλεπε ο νέος νόμος, και στις νέες μορφωτικές ανάγκες της εποχής.

[226] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-5-1978, σ. 77.

Η αναγκαιότητα μεγαλύτερου αριθμού αποφοίτων στοιχειώδους και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για ανώτερη επαγγελματική μόρφωση σε συνδυασμό με τη σύνδεσή της με την οικονομία και την κοινωνία οδήγησε τον Τεγεατικό Σύνδεσμο στην προσπάθεια εξεύρεσης νέων τρόπων και συστημάτων διδασκαλίας προκειμένου να επιτελέσει τους σκοπούς τους ως Κοινωφελές Ίδρυμα[227].

Ήταν γνωστή στον Τεγεατικό Σύνδεσμο η επιθυμία της κοινής γνώμης των Τεγεατών και εκπαιδευτικών για συνέχιση της λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής[228]. Λόγω όμως της αλλαγής του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο προέβλεπε την κατάργηση των κατωτέρων τεχνικών επαγγελματικών σχολών, η επιθυμία των Τεγεατών δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί.

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, προκειμένου να εξετάσει επισταμένως τις δυνατότητες επιβίωσης της Οικοκυρικής Σχολής, συγκρότησε Επιτροπή με σκοπό τη μελέτη πιθανών λύσεων. Η Επιτροπή απαρτίζονταν από τους Ιωάννη Γαντέ, Ευθύμιο Γεωργούλη, Νικόλαο Γιαννιό, Γεώργιο Γιουρούκο, Χρίστο Κουτρουμπή, Ιωάννη Σβώλο και Βασίλειο Παναγάκη, με αναπληρωματικά μέλη τους Βασίλειο Αγγελάκο και Δημήτριο Κουτσιούρη[229]. Διαπιστώθηκε ότι η διατήρηση της σχολής με την υπάρχουσα μορφή δεν ήταν ούτε δυνατή ούτε σκόπιμη. Έτσι ο Σύνδεσμος θα έπρεπε να προσαρμόσει την κοινωφελή του δραστηριότητα στις νέες συνθήκες. Η έρευνα της Επιτροπής θα οδηγούσε σε νέο υποκατάστατο της Οικοκυρικής Σχολής.

Θεωρήθηκε λοιπόν σκόπιμο για το λόγο αυτό να τεθούν οι αρχές οι οποίες θα αποτελούσαν τον οδηγό στην αναζήτηση του υποκατάστατου. Οι αρχές αυτές ήταν οι ακόλουθες: Έπρεπε να είναι εντός της καταστατικής διάταξης, να συγκεντρώνει τις μεγαλύτερες δυνατές πιθανότητες ευδοκίμησης και μελλοντικής επέκτασης, να είναι εντός των διοικητικών και οικονομικών δυνατοτήτων του Συνδέσμου και να εξασφαλίζει τη διατήρηση της υφιστάμενης νομικής ισορροπίας μεταξύ του Συνδέσμου και των φορολογικών αρχών.

---

[227] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τους προέδρους γεωργικών συνεταιρισμών, ιερείς, προέδρους κοινοτήτων, γυμνασιάρχη και λυκειάρχη Τεγέας, υπ' αρ. 9285/7-5-1981.
[228] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-9-1978.
[229] Συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 31-5-1978, σχετικά με τον ορισμό Επιτροπής για την έρευνα της μελλοντικής πορείας της Οικοκυρικής Σχολής. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-5-1978, σ. 411.

Η έρευνα έπρεπε να στραφεί στη δυνατότητα και στη σκοπιμότητα να υποκατασταθεί το μέχρι τότε ισχύον σύστημα της σχολής με ένα άλλο τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης όπως προβλέπονταν από τη νομοθεσία.
Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση διεπόταν από δύο βασικά νομοθετήματα, το νόμο 576/13-4-1977 και το Ν.Δ. 813/14-9-1977, στα οποία διαγράφονταν τα πλαίσια οργάνωσης της μέσης και ανωτέρας τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η ορισθείσα επιτροπή από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, με βάση τα ανωτέρω κατέληξε στην εξέταση και έρευνα του ζητήματος της μετατροπής της Οικοκυρικής Σχολής είτε σε Επιμορφωτικό Κέντρο είτε σε φροντιστήριο είτε σε φροντιστήριο το οποίο θα λειτουργούσε στα πλαίσια του Επιμορφωτικού Κέντρου[230].

Όμως οι λύσεις αυτές δεν πραγματοποιήθηκαν καθώς η μεταρρύθμιση του 1980-81, με τη δημιουργία μέσων τεχνικών και επαγγελματικών σχολών όρισε την κατάργηση των κατώτερων οικοκυρικών σχολών όπως ήταν η σχολή του Τεγεατικού Συνδέσμου από το τέλος του έτους 1980-81.

Ωστόσο ο νόμος 576/1977[231] και το Π.Δ. 813/1977, πρόβλεψαν τη δυνατότητα σύμφωνα με το άρθρο 49, σε Κοινωφελή ή Φιλανθρωπικά Σωματεία ή Ιδρύματα τα οποία διατηρούσαν σε λειτουργία κατώτερη (Οικοκυρική) Σχολή να την μετατρέψουν με αίτησή τους, σύμφωνα με το άρθρο 66, μέχρι το τέλος του έτους 1981-82, σε Μέση Ιδιωτική Τεχνική και Επαγγελματική Σχολή νέου τύπου, στην οποία θα μπορούσε να λειτουργήσει κάποιο από τα προβλεπόμενα τμήματα με μία ή περισσότερες κατευθύνσεις ή ειδικότητες (Κοπτικής – Ραπτικής – Οικοκυρικών) (Παράρτημα 30). Η σχολή αυτή θα ανήκε στο Κοινωφελές Σωματείο από το οποίο θα διοικούνταν και θα στεγαζόταν στο ίδιο κτήριο της κατώτερης (Οικοκυρικής Σχολής). Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 1, (παρ. 5, σ. γ), η Οικοκυρική Σχολή του Τεγεατικού Συνδέσμου μπορούσε να μετατραπεί σε ιδιωτική μέση τεχνική και επαγγελματική σχολή εάν στο καταστατικό του Συνδέσμου προβλέπονταν μεταξύ των σκοπών του η λειτουργία τέτοιας σχολής, όρο που τελικά πληρούσε το καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου.

Σύμφωνα επίσης με τον ανωτέρω νόμο η μέση ιδιωτική τεχνική και επαγγελματική σχολή που θα ιδρύονταν θα τελούσε υπό την εποπτεία του κράτους. Η έναρξη της ισχύος του

[230] Πρακτικό διοικητικού συμβουλίου του Τ.Σ., 8/21-12-1978 και 9/23-2-1979.
[231] Φ.Ε.Κ. 102 /13-4-1977, Ν. 576, «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως».

παραπάνω νόμου και του Π.Δ., κατόπιν παρέμβασης του Συμβουλίου Επικρατείας ορίστηκε από το σχολικό έτος 1977-78, με την υπ' αρ. 171/1978, απόφαση του ανωτέρω Συμβουλίου. Οι ενδιαφερόμενοι φορείς μπορούσαν να καταθέσουν τις αιτήσεις μετατροπής των κατώτερων σχολών σε μέσες τεχνικές επαγγελματικές σχολές έως τις 15-11-1977, ώστε να λειτουργήσουν ως τέτοιες από το έτος 1977-78[232].

Για τη *μέση τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση* προβλέπονταν τρεις τύποι σχολών, το τεχνικό λύκειο με φοίτηση έξι εξαμήνων, το επαγγελματικό λύκειο και η τεχνική και επαγγελματική σχολή με φοίτηση δύο έως τεσσάρων εξαμήνων ανάλογα με την ειδικότητα[233].

Στα λύκεια θα εγγράφονταν απόφοιτοι γυμνασίου κατόπιν εξετάσεων, ενώ στις τεχνικές και επαγγελματικές σχολές απόφοιτοι γυμνασίου άνευ εξετάσεων. Για τους αποφοίτους των τεχνικών και επαγγελματικών σχολών ο δρόμος για τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα περνούσε μέσα από τα τεχνικά και επαγγελματικά λύκεια όπου εγγράφονταν στο τρίτο εξάμηνο κατόπιν εξετάσεων. Ειδικότερα για τις τεχνικές και επαγγελματικές σχολές η νομοθεσία πρόβλεπε διάφορα τμήματα και κάθε τμήμα είχε μία ή περισσότερες κατευθύνσεις ή ειδικότητες[234], Σύμφωνα με τη νομοθεσία κάθε μία από τις τεχνικές και επαγγελματικές σχολές μπορούσε να λειτουργήσει υπό τη μορφή ενός μόνο τμήματος, και μίας μόνο ειδικότητας, εφ' όσον απευθύνονταν στο ίδιο μαθητικό δυναμικό. Επιπλέον οι απόφοιτες μαθήτριες μιας κατεύθυνσης θα είχαν τη δυνατότητα με επιπλέον φοίτηση έξι μηνών έως ενός έτους να λάβουν τίτλο σπουδών για άλλη κατεύθυνση, εφ' όσον βέβαια λειτουργούσε, του ιδίου τμήματος[235].

Η Επιτροπή ενημερώθηκε σχετικά με τις δαπάνες λειτουργίας μιας παρόμοιας σχολής, η οποία όπως διαπιστώθηκε ήταν της τάξεως του 1.500.000 δρχ. περίπου κατά έτος. Ας σημειωθεί ότι στην Αρκαδία λειτουργούσε μόνο η Κατωτέρα Τεχνική Σχολή και η Μέση Σχολή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στην Τρίπολη[236].

Η ως άνω Επιτροπή κατόπιν μελέτης του θέματος εισηγήθηκε στο Σύνδεσμο, να δημιουργήσει στη θέση της υπό κατάργηση Οικοκυρικής Σχολής, μία Μέση Τεχνική και

[232] «Ακυρώθηκε διάταξη για την επαγγελματική μέση εκπαίδευση», εφ. *Βήμα*, 26 Ιανουαρίου 1978.
[233] Πρακτικό 2 της συνεδρίασης στις 2-11-1978, σσ. 2-3. Σημείωση : το τακτικό μέλος Βασίλειος Παναγάκης παραιτήθηκε, τη θέση του οποίου κατέλαβε ο αναπληρωματικός Δημήτριος Κουτσιούρης.
[234] Για παράδειγμα θα μπορούσε να λειτουργήσει σχολή τμήματος Κοπτικής – Ραπτικής – Οικοκυρικών με κατευθύνσεις: κοπτικής- ραπτικής γυναικείας αμφιέσεως, κοπτικής – ραπτικής ετοίμων ενδυμάτων, κοπτικής – ραπτικής υποκαμίσων, οικοκυρικών, γουνοποιίας.
[235] Πρακτικό της Ειδικής Επιτροπής, υπ' αρ. 10/ 20-3-1979, σχετικά με το μέλλον της σχολής. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-5-1979, σσ. 150-156.
[236] Πρακτικά συνεδρίασης της συσταθείσης Επιτροπής στις 16-11-1978.

Επαγγελματική Σχολή, τμήματος Κοπτικής – Ραπτικής – Οικοκυρικών με ειδικότερη κατεύθυνση τα Οικοκυρικά. Οι λόγοι που οδήγησαν την Επιτροπή στην απόφαση αυτή ήταν οι εξής:[237] λόγοι παράδοσης και πείρας, λόγοι ανταπόκρισης των Τεγεατισσών οι οποίες θα παρέμεναν στην Τεγέα και δεν θα επεδίωκαν επαγγελματική αποκατάσταση μετά το πέρας της φοίτησής τους, ή ακόμη και να επεδίωκαν επαγγελματική αποκατάσταση θα μπορούσαν να εισαχθούν σε τεχνικά λύκεια με εξετάσεις και κατόπιν σε ανώτατες σχολές, λόγοι έλλειψης ανταγωνισμού από άλλες παρόμοιες σχολές, ευκολότερη οργάνωση δεδομένου ότι ο υλικοτεχνικός εξοπλισμός της σχολής είχε βάση και δεν ξεκινούσε εκ του μηδενός και λόγοι πλήρωσης μερικών σκοπών του καταστατικού του Τεγεατικού Συνδέσμου[238]. Επίσης οι οικονομικές δυνατότητες του Συνδέσμου μπορούσαν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις λειτουργίας της σχολής αυτής της μορφής. Βεβαίως σημαντική ήταν και η αναγνώριση της χρησιμότητας της μορφωτικής προσπάθειας του Συνδέσμου από τις κρατικές και λοιπές Αρχές, οι οποίες ενίσχυαν ηθικά και οικονομικά την λειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής. Η διοίκηση μιας τέτοιας σχολής θα ανήκε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπό την εποπτεία και χορηγία του ΥΠ.Ε.Π.Θ., ενώ η διοίκηση του οικοτροφείου θα ανήκε εξ ολοκλήρου στον Τεγεατικό Σύνδεσμο[239].

Οι προθέσεις της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου κοινοποιήθηκαν εγγράφως στο αρμόδιο τμήμα του ΥΠ.Ε.Π.Θ. το 1979 ώστε να ληφθεί η τελική απόφαση από αυτό[240].

Όμως, όταν ο Τεγεατικός Σύνδεσμος κατέθεσε την αίτηση για την μετατροπή της Οικοκυρικής Σχολής είχε παρέλθει η προθεσμία για την υποβολή και έτσι η απάντηση της πολιτείας ήταν αρνητική. Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος επανερχόμενος αιτείται στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. να θεωρηθεί εμπρόθεσμη η αρχική αίτησή του, και τελικά να μετατραπεί η κατώτερη Οικοκυρική Σχολή σε Μέση Επαγγελματική Σχολή με τμήμα Κοπτικής – Ραπτικής και Οικοκυρικών[241].

---

[237] Πρακτικό υπ' αρ. 6 της συσταθείσης Επιτροπής στις 8-12-1978, και υπ' αρ.10/20-3-1979.

[238]Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι παράγραφοι: 2 (επικοινωνία κέντρου με Τεγεατικές Κοινότητες), 3 (δημιουργία εκπαιδευτικών και εν γένει Κοινωφελών Ιδρυμάτων εις Τεγέαν), 5 (μέριμνα δια την τελειοτέραν μόρφωσιν της Τεγεατικής Νεολαίας,…), 6 (διάδοσις των αρχών υγιεινής και προστασίας της Νεολαίας,…). Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου 1978.

[239] Πρακτικό διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 6/ 8-12-1978.

[240] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς το ΥΠ.Ε.Π.Θ. Γενική Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπ' αρ.8724/22-11-1979. Πρακτικά Γενικής Συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-5-1979. Έγγραφο του ΥΠ.Ε.Π.Θ., Γενική Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Εφαρμογής Προγραμμάτων και Μελετών υπ' αρ. Ε/4602/27-3-1979.

[241] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς το ΥΠ.Ε.Π.Θ., Γενική Διεύθυνση Ιδιωτικής Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως τμήμα Β΄, υπ' αρ. 9089/7-11-1980 και 8724/22-11-1979. ΥΠ.Ε.Π.Θ. έγγραφο προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, «Περί μετατροπής Σχολής», υπ' αρ. Φ. 43/1/Ε/16712/14-12-1979.

Ενδιαφέρουσα υπήρξε και η εισήγηση του τότε Γενικού Επιθεωρητή Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΕ΄ Περιφέρειας Ναυπλίου Κων/νου Καραδήμα, ο οποίος τάχθηκε υπέρ της μετατροπής της σχολής επικαλούμενος τη μείωση του αριθμού των οικότροφων μαθητριών[242].

Παράλληλα η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου έκανε έκκληση στον τότε Υφυπουργό Παιδείας Νικόλαο Καλτεζιώτη για την έκδοση σχετικού διατάγματος, ώστε η Οικοκυρική Σχολή να παραμείνει στον Τεγεατικό Σύνδεσμο, ως ιδιωτική Μέση Επαγγελματική Τεχνική Σχολή[243].

Βέβαια τα μέλη της Επιτροπής δεν είχαν αποκλείσει στο μέλλον και εφόσον οι εξελίξεις της πρώτης προσπάθειας ήταν ενθαρρυντικές, την διεύρυνση της σχολής και με άλλα τμήματα και κατευθύνσεις, με προτεραιότητα αυτό της Χειροτεχνίας, με κατεύθυνση Κεραμικής- Αγγειοπλαστικής[244].

Το Υπουργείο Παιδείας με βάση τον σχετικό Νόμο, περί Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, αποφάσισε τελικά με υπουργική απόφαση στις 12-12-1980, τη μετατροπή της Οικοκυρικής Σχολής, σε Ιδιωτική Σχολή νέου τύπου Κοπτικής – Ραπτικής – Οικοκυρικών, της οποίας οι απόφοιτες θα λάμβαναν πτυχίο αναγνωρισμένης αξίας και εξέλιξης. Έτσι μέλη της Διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, με τη συνεργασία των αρμοδίων παραγόντων του ΥΠ.Ε.Π.Θ., μερίμνησαν για την εκπόνηση προγράμματος λειτουργίας, ώστε με το νέο σχολικό έτος 1981-82, να λειτουργήσει η σχολή κανονικά. Παράλληλα μερίμνησαν για την εκπόνηση κανονισμού εσωτερικής λειτουργίας της σχολής και του οικοτροφείου. Εφ' όσον δε λειτουργούσε μέχρι το σχολικό έτος 1981-82 ή επί δύο συνεχή σχολικά έτη, θα γινόταν ανάκληση της άδειας λειτουργίας[245].

Έτσι η Οικοκυρική Σχολή με την έναρξη της λειτουργίας του σχολικού έτους 1981-82, μετατράπηκε σε Μέση Επαγγελματική Σχολή Κοπτικής- Ραπτικής- Οικοκυρικών[246]. Η σχολή

---

[242] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον Γενικό Επιθεωρητή Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΕ΄ περ. Κ. Καραδήμα, υπ' αρ. 8764/24-1-1980. Έγγραφο του Επιθεωρητή Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης προς το ΥΠ.Ε.Π.Θ. «Μετατροπή της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας σε Επαγγελματική νέου τύπου», υπ' αρ. 293/13-2-1980.

[243] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον Υφυπουργό Νικόλαο Καλτεζιώτη, στις 7-7-1980, σχετικά με τη μετατροπή της σχολής.

[244] Πρακτικά της Επιτροπής για το θέμα της λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής στις 8-12-1978.

[245] ΥΠ.Ε.Π.Θ., τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Ιδιωτικής Εκπαίδευσης, απόφαση υπ' αρ. Φ.431/149/Ε/14241/21-1-1981,«Μετατροπή Ιδιωτικών Τεχνικών και Επαγγελματικών Σχολών σε σχολικές μονάδες του Ν.476/1977».

[246] Φ.Ε.Κ. 1293/22-12-1980, τ. Β΄, «Περί μετατροπής Ιδιωτικών Τεχνικών και Επαγγελματικών Σχολών σε σχολικές μονάδες του Ν.476/1977». ΥΠ.Ε.Π.Θ. Διεύθυνση Ιδιωτικής Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως, τ. Β΄,

αυτή θα λειτουργούσε το 1981-82, με τμήμα Κοπτικής – Ραπτικής – Οικοκυρικών, με διάρκεια σπουδών δύο ετών. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν γενικής Παιδείας, Ειδικά θεωρητικά, τεχνικά και επαγγελματικά μαθήματα, μαθήματα πρακτικής εξάσκησης και ξένες γλώσσες. Συγκεκριμένα οι μαθήτριες θα διδάσκονταν: Ελληνικά, Μαθηματικά, Φυσική, Φυσική Αγωγή, ξένες γλώσσες-Αγγλικά, Υγιεινή – πρόληψη ατυχημάτων, Στοιχεία Δημόσιας Οργάνωσης Πολιτείας, Τεχνολογία Υλικών, Μηχανές – συσκευές, Ελεύθερο Σχέδιο, Εργαστήριο Εξειδικεύσεως, Κατοικία και Διατροφή (Παράρτημα 30).

Στη σχολή θα εισάγονταν απόφοιτες γυμνασίου ή οποιασδήποτε τάξης λυκείου. Οι απόφοιτες μετά τη λήψη του πτυχίου τους, θα αποκτούσαν τις κατάλληλες γνώσεις και τις απαραίτητες πρακτικές δεξιότητες ώστε να ασκήσουν επάγγελμα είτε να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο δεύτερο έτος του τεχνικού ή επαγγελματικού λυκείου μετά από κατατακτήριες εξετάσεις, είτε ακόμα γνώσεις και δεξιότητες που θα ήταν χρήσιμες για τον εαυτό τους και τις οικογένειές τους. Περαιτέρω εάν υπήρχε η βούληση και η κατάρτιση των αποφοίτων από τεχνικό ή επαγγελματικό λύκειο, θα μπορούσαν να εισαχθούν στο πανεπιστήμιο. Ταυτόχρονα θα λειτουργούσε και πρότυπο οικοτροφείο, προσφέροντας έτσι μια πρόσθετη εξυπηρέτηση στις μαθήτριες που θα ήθελαν να είναι οικότροφες. Η σχολή θα διοικούνταν από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο και θα εποπτευόταν από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων[247].

Ειδικότερα για τις μαθήτριες που κατάγονταν από την Τεγέα και θα φοιτούσαν στη σχολή, είτε ως οικότροφες, είτε ως εξωτερικές-δωρεάν φοίτηση- θα ήταν κοντά στους δικούς τους ανθρώπους. Επίσης θα είχαν τη δυνατότητα να τύχουν υποτροφίας του Τεγεατικού Συνδέσμου κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους, καθώς επίσης και μετά την αποφοίτησή τους και συνέχιση των σπουδών τους.

Κατόπιν αυτής της εξέλιξης η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου αποφάσισε να ενημερώσει του κατοίκους της Τεγέας για τη νέα μορφή λειτουργίας της σχολής αποστέλλοντας ενημερωτικές επιστολές σε όλες τις αρχές των χωριών της Τεγέας, καθώς

υπουργική απόφαση υπ' αρ.Φ.431/12-12-79 / 14978/Α104, σχετικά με τον χρονικό καθορισμό του διδακτικού έτους. Εφ. *Αρκαδικός Τύπος,* 20 Δεκεμβρίου 1980. Πρόσκληση του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στην ειδική εκδήλωση που πραγματοποιεί στην Τεχνική και Επαγγελματική Σχολή Τεγέας στις 30-9-1981, στα πλαίσια της εξύψωσης της μαθητιώσης Νεολαίας Τεγέας.

[247] Ενημερωτικό φυλλάδιο για τη λειτουργία της Μέσης Ιδιωτικής Επαγγελματικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου με τμήμα Κοπτικής – Ραπτικής – Οικοκυρικών, σχολικό έτος 1981-82. Εφ. *Νέα της Μεγαλοπόλεως*, 30 Σεπτεμβρίου 1981.

επίσης να κυκλοφορήσει ειδικό έντυπο εξηγώντας τα πλεονεκτήματα και τον τρόπο λειτουργίας της[248].

Παρ' όλη όμως την προσπάθεια διαφήμισης της σχολής μέσω των γυμνασίων της Πελοποννήσου, του τύπου και του ραδιοφώνου με σκοπό την προσέλευση των μαθητριών, δεν παρουσιάσθηκαν παρά μόνο τρεις. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι προϋπόθεση για την εγγραφή τους στη σχολή ήταν το πτυχίο γυμνασίου. Βέβαια λόγω της προεκλογικής υπόσχεσης ότι θα καταργούνταν οι εισιτήριες εξετάσεις στα λύκεια αναμενόταν η αύξηση του αριθμού των μαθητριών. Έτσι η σχολή λειτούργησε με μόνο την Γ΄ τάξη παλαιού τύπου με οκτώ (8) μαθήτριες[249].

Ως εκ τούτου με την από 22-12-1980, Φ.Ε.Κ. 1293, τ. Β΄/ 12, απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και επειδή κατά το σχολικό έτος 1982-83, δεν προσήλθαν μαθήτριες για εγγραφή στη Μέση Επαγγελματική Σχολή νέου τύπου, Τμήματος Κοπτικής – Ραπτικής – Οικοκυρικών, διακόπηκε η λειτουργίας της.

Η Οικοκυρική Σχολή με τη λήξη των μαθημάτων του διδακτικού έτους 1981-82, και την παύση της λειτουργίας της ευχαρίστησε με έγγραφό της (9710/17-6-1982), τους καθηγητές που προσέφεραν πολύπλευρο έργο στις μαθήτριες της σχολής καθώς και τον Αρχιμανδρίτη Θεόκλητο Αθανασόπουλο Ιεροκήρυκα Ιεράς Μητρόπολης Μαντινείας και Κυνουρίας, για τις υπηρεσίες τις οποίες πρόσφερε αμισθί στις μαθήτριες της σχολής[250].

3.5. Η ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Το 1920 στα μελλοντικά σχέδια του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, περιλαμβανόταν η ανέγερση οικοδομήματος της Επαγγελματικής Σχολής στην Επισκοπή ανάλογη με τις απαιτήσεις που σχετίζονταν με τη μέθοδο διδασκαλίας, των εργαστηριακών ασκήσεων, καθώς και των κατάλληλων υγιεινομικών συνθηκών[251].

---

[248] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέμου, 6-5-1981, σ. 536.

[249] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-10-1981, σσ.545-546. Πρακτικά γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-2-1982, σ. 292.

[250] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-6-1982, σ. 598. Έγγραφο ευχαριστίας του διοικητικού συμβουλίου προς τον Αρχιμανδρίτη Θεόκλητο υπ' αρ. 9711/17-6-1982.

[251] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1/12-1-1920, σ. 292. Η κυβέρνηση Βενιζέλου με την υπ' αρ. 14612/2 /1912 εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας διατυπώνει τους υγιεινούς όρους που έπρεπε να λαμβάνονται υπ' όψη για την επιλογή του κτηρίου που θα στέγαζε το σχολείο και δύο χρόνια αργότερα ο νόμος 347/1914 «Περί μισθώσεως ιδιωτικών οικημάτων ως διδακτηρίων των σχολείων του Κράτους», καθορίζεται η διαδικασία ενοικίασης με δημόσιο μειοδοτικό διαγωνισμό των κρατικών σχολικών

Η απόφαση για την ανοικοδόμηση κτηρίου της σχολής, το οποίο θα εξυπηρετούσε και τις ημέρες της πανήγυρης φιλοξενώντας μέλη του Συνδέσμου καθώς και ξένους επίσημους, ελήφθη από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου το έτος 1921. Προκειμένου να υλοποιηθεί αυτή η απόφαση και λόγω της ανεπάρκειας του χρηματικού αποθέματος του Συνδέσμου, επικράτησε η σκέψη της λήψης δανείου[252].

Μία δωρεά το 1925 από τον Τεγεάτη Δημήτριο Π. Μπιζάνη, του ποσού των 50.000 δρχ. όπως ορίστηκε στη διαθήκη του ώστε να αποδοθούν μετά το θάνατό του, για την αποπεράτωση της επαγγελματικής σχολής ήταν η αρχή της ανοικοδόμησης του κτηρίου[253].

Οι προσπάθειες όλων των διοικήσεων του Τεγεατικού Συνδέσμου και ιδιαίτερα του έτους 1926, εστράφησαν γύρω από την εξεύρεση και άλλων πόρων[254].

διδακτηρίων. Ε.Καλαφάτη, *Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929,* Ι.Α.Ε.Ν. Αθήνα 1988, σ.209. Ε. Λαμπαδάριος, *Κώδιξ σχολικής* υγιεινής, Αθήνα 1922, σσ.166-169.

[252] Πρακτικό διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1/17-1-1921. Πρακτικό διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συμβουλίου υπ' αρ.2/30-1-1922.

[253] *Ιστορία του Τεγεατικού Συνδέσμου 1883-1955,* εκδ. Τεγεατικός Σύνδεσμος, τόμος 2, σ. 786.

[254] Το αναγκαίο χρηματικό κεφάλαιο για την ανοικοδόμηση του κτηρίου κυμαινόταν από 300.000 δρχ. μέχρι 500.000 δρχ. Εκτός του ποσού των 140.000 δρχ. που διέθετε ο Σύνδεσμος για το σκοπό αυτό, επρόκειτο να προβεί και στην έκδοση ομολογιούχου εντόκου δανείου, όπως συνέβη και κατά το 1910, όπου αγοράστηκαν τα κτήματα έξω από το Αγροκήπιο. Αλλά και στην Αμερική οι συμπατριώτες Τεγεάτες, επρόκειτο να έρθουν αρωγοί στην αποπεράτωση του έργου αυτού. Έτσι οι προσπάθειες της διοίκησης στρέφονταν στην εξεύρεση παγίων πόρων για την εκτέλεση όλων των έργων που θα πραγματοποιούνταν στην Επισκοπή. Ο επιβληθέν κοινοτικός φόρος επί της αξίας των πωλουμένων ζώων κατά τη διάρκεια της ζωοπανήγυρης ποσού 42.050 δρχ., κατατέθηκε στην Εθνική Τράπεζα για να χρησιμεύσει ως τοκοχρεωλύσιο στο συναπτέο δάνειο 300.000 δρχ. για την ανέγερση της Επαγγελματικής Σχολής. Το Μάρτιο του 1926 το Υπουργείο Εσωτερικών κατήρτισε σχέδιο Ν.Δ. περί διανομής υποβληθέντος φόρου μεταξύ του Συνδέσμου και των κοινοτήτων της Τεγέας, το οποίο απέστειλε στον σύνδεσμο για να εκφέρει τη γνώμη του. Έτσι παραχωρήθηκαν τα 30/100, ποσοστό το οποίο διατίθετο για τη Σχολή. Με το Ν. 4008/20-2/4-3 -1929 (Φ.Ε.Κ. 81/4-3-1929, τ.Α΄), επιβάλλεται κοινοτικός φόρος 3% επί της αξίας των πωλουμένων ζώων κατά τη διάρκεια της εμποροπανήγυρης που τελείται από 13-19 Αυγούστου στην κοινότητα Αχουρίων και έτσι καταργείται η προηγούμενη εισφορά 2%. Με το νέο νόμο το μισό από το φόρο αποδίδονταν από το ταμείο Μαντινείας στον πρόεδρο της κοινότητας Αχουρίων στον Τεγεατικό Σύνδεσμο, ώστε να το χρησιμοποιήσει αποκλειστικά για την ανέγερση και τη συντήρηση της Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής στην Επισκοπή Τεγέας ή για άλλο κοινωφελή σκοπόν αυτού στην περιφέρεια του τέως Δήμου Τεγέας. Το άλλο μισό δίδεται στην κοινότητα Αχουρίων προκειμένου να διατεθεί στην εκτέλεση και συντήρηση έργων οδοποιίας ή δενδροφύτευσης ή ρυμοτομίας ή και άλλων έργων εξωραϊσμού ή κοινής ωφελείας γύρω από την Επισκοπή και σε απόσταση το πολύ 1.000 μ. από τον Ναό της Κοιμήσεως Θεοτόκου. Επίσης ως τοκοχρεωλύσιο θα χρησιμοποιούνταν και οι φόροι του κοινωφελούς Ταμείου Μαντινείας, όσον αφορούσαν το ποσό το οποίο ανήκε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο.
Για την εκτέλεση των έργων στην Επισκοπή ο Σύνδεσμος δικαιούντο να λάβει ένα χρηματικό ποσό από την κληρονομιά του Πέτρου Νικολόπουλου και του Ιωάννη Γεωργούλη, αλλά κατόπιν αρνήσεως των κληρονόμων τους ώστε να εκτελεστούν οι εντολές των διαθετών, οι υποθέσεις κατέστησαν επίδικοι και ήταν άγνωστος ο χρόνος αποπεράτωσης της διαδικασίας. Πρακτικά Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης του 1927, στις 20-2-1927, σσ. 148-155. « Έργα και ημέραι του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Γ΄, Δεκέμβριος- Ιανουάριος 1927, σσ. 16-17. Πρακτικά Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης του 1927, 20-2-1927. σ. 155. «Λογοδοσία των πεπραγμένων του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Στ΄, Φεβρουάριος-Μάρτιος 1926, σ. 22. Πρακτικό διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 2/31-1-1921.

Ο μηχανικός Θεόδωρος Σαραμαντής, από την Τεγέα το 1926 εκπόνησε τα σχέδια του κτηρίου, του οποίου ο προϋπολογισμός ανερχόταν σε 1.000.000 περίπου δρχ. Αναβλήθηκε όμως η θεμελίωση του έργου, λόγω διαφοράς αντιλήψεων ως προς την καταλληλότητα του χώρου. Αποφασίστηκε αυτή να πραγματοποιηθεί ταυτόχρονα με τον πανηγυρισμό της γιορτής της Ζωοδόχου Πηγής τον Απρίλιο του 1927, με μεγαλύτερη ευπρέπεια[255].

Στην έκθεση σχετική με την υποβολή του διαγράμματος ανοικοδόμησης του κτηρίου της επαγγελματικής σχολής, στην περιοχή του Αγροκηπίου Τεγέας από τον Μηχανικό Θεόδωρο Σαραμαντή αναφέρονται τα εξής: Το κτήριο θα ήταν διώροφο (εικόνα 88). Ο πρώτος όροφος θα είχε δύο αίθουσες διδασκαλίας για δυναμικό σαράντα μαθητριών η κάθε μία. Τις δύο αίθουσες διαχώριζε αλλά και ένωνε ένας διάδρομος με διαχωριστικό επτάφυλλων πορτών. Η μία από τις αίθουσες προορίζονταν για κοιτώνας των εσωτερικών μαθητριών, δημιουργώντας ταυτόχρονα μία μεγάλη αίθουσα διαλέξεων και η άλλη ως τραπεζαρία. Επίσης υπήρχαν δύο δωμάτια που προορίζονταν για κοιτώνες των διδασκαλισσών. Ένα δωμάτιο δε θα χρησιμοποιούνταν ως ιματιοθήκη και ένα άλλο θα φιλοξενούσε τον πρόεδρο του Τεγεατικού Συνδέσμου ο οποίος θα επισκεπτόταν τη σχολή. Επίσης περιλάμβανε ένα γραφείο, ένα κλιμακοστάσιο που οδηγούσε στο δεύτερο όροφο, ένα μαγειρείο και μία αποθήκη τροφίμων και σκευών, ένα λουτρό και δύο αποχωρητήρια. Ο δεύτερος όροφος προβλεπόταν να έχει μόνο δύο αίθουσες διδασκαλίας ίσες κατά μέγεθος με του Α΄ ορόφου, με το πλεονέκτημα να ενώνονται σε μία μεγάλη και ενιαία αίθουσα για την περίπτωση διαλέξεων.

Δυτικά εκτεινόταν ένας μεγάλος διάδρομος μέχρι την αίθουσα στην οποία είναι εκτεθειμένα σε βιτρίνες, ερμάρια κα τραπέζια και επί των τοίχων ακόμη τα εκθέματα χειροτεχνίας των μαθητριών. Στο μεσημβρινό τμήμα του διαδρόμου ανοιγόταν μεγάλη αίθουσα η οποία διαιρείτο με πόρτες σε τρεις αίθουσες όσες ήταν και οι τάξεις της σχολής. Ανατολικά της αίθουσας και σε συνέχεια υπήρχε η αίθουσα εκδηλώσεων. Αριστερά του κτηρίου βρισκόταν το γραφείο της σχολής. Στη βόρεια πλευρά του διαδρόμου υπήρχαν μεγάλες σιδηρές υδαταποθήκες για τις απαιτήσεις της σχολής και δίπλα βρισκόταν δωμάτιο το οποίο χρησίμευε ως νιπτήρας και στη συνέχεια αποχωρητήριο.

Σε απόσταση τριάντα μέτρων στο βορειοδυτικό τμήμα της σχολής ανοικοδομήθηκε οίκημα, για να χρησιμοποιηθεί ως μαγειρείο. Επειδή όμως δεν εξυπηρετούσε η θέση του,

[255] Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας,* ό.π., σ. 718.

χρησιμοποιήθηκε ως αποθήκη καυσίμου ύλης και άλλων χρειωδών της σχολής[256] (εικόνα 89, 90, 91, 92, 93).

Επιπλέον είχε προβλεφθεί και η ύπαρξη έκτασης δύο στρεμμάτων που θα χρησιμοποιούνταν μελλοντικά ως αυλή, γυμναστήριο, υποδειγματικός κήπος ή ανθώνας. Η συνολική λοιπόν έκταση του οικοπέδου στο οποίο επρόκειτο να ανεγερθεί η σχολή δεν θα έπρεπε να ήταν μικρότερη των τριών στρεμμάτων. Το οικόπεδο φράχτηκε με περίβολο[257].

Στο πλαίσιο της εξεύρεσης επαρκών οικονομικών πόρων, καθιερώθηκε ετήσια χοροεσπερίδα των μελών του Συνδέσμου υπέρ της επαγγελματικής σχολής (απέφερε κέρδος 7.103 δρχ., για το 1926) με την κλήρωση διαφόρων αντικειμένων. Παράλληλα εξασφαλίστηκαν διάφορα χρηματικά ποσά από δωρεές[258].

Οι δωρεές το 1927, υπέρ της ανέγερσης του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής πραγματοποιήθηκαν από τον Β. Σβολόπουλο (10.000 δρχ.) και από τον Θ. Αλεξόπουλο (25.000 δρχ.). Ακολούθησαν και άλλες δωρεές των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου οι οποίες ανήλθαν στο συνολικό ποσό των 100.000 δρχ.[259].

Παράλληλα με τις ενέργειες της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Αθήνα, ο αδελφός Τεγεατικός Σύνδεσμος στην Αμερική το ίδιο έτος, προσέφερε ως συνδρομή το ποσό των 140.000 δρχ. για την αγορά κτήματος στην Επισκοπή κοντά στην μεσημβρινή πλευρά του Αγροκηπίου του Χρήστου Σβώλου, εκτάσεως επτά στρεμμάτων, για την ανέγερση του κτηρίου της Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής και άλλων Ιδρυμάτων. Συγκεκριμένα ο Χρήστος Σβώλος, μέλος του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής, προσφέρθηκε να πουλήσει το

---

[256] Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1883-1955,* εκδ. Τεγεατικός Σύνδεσμος, τ. 1, σσ. 392-393.

[257] Ο προϋπολογισμός λοιπόν της περάτωσης του Α΄ ορόφου με τον μαντρότοιχο ανερχόταν σε 773.476 δρχ., του Β΄ ορόφου σε 257.694 δρχ. και όλου του οικοδομήματος συνολικά σε 1.131.000 δρχ. Θεόδωρος Α. Σαραμαντής, «Έκθεσις επί τη υποβολή του διαγράμματος ανοικοδομήσεως Επαγγελματικής Σχολής εν τη περιοχή του αγροκηπίου της Τεγέας», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Η΄, Ιούνιος 1926, σ. 20.

[258] Για παράδειγμα ο δικηγόρος Νικόλαος Ν. Μπιζάνης, από το χωριό Ρίζες ο οποίος απεβίωσε, με τη διαθήκη του που δημοσιεύτηκε κληροδοτούσε τον Σύνδεσμο υπέρ της Επαγγελματικής Σχολής ή άλλου κοινωφελούς έργου, 50.000 δρχ., τα οποία θα καταβάλλονταν από τον ανιψιό του και τότε Γραμματέα του Συνδέσμου, μετά την εκκαθάριση της κληρονομιάς και την είσπραξη των απαιτήσεων. Οι δωρεές υπέρ της ανοικοδόμησης της Οικοκυρικής Σχολής ανήλθαν στο τέλος του έτους 1926, στο ποσό των 123.300 δρχ. «Λογοδοσία των πεπραγμένων του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Στ΄, Φεβρουάριος-Μάρτιος 1926, σ. 26. Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας,* εκδ. Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1932, σσ. 665, 719 (Σ' αυτή τη σελίδα του βιβλίου υπάρχει κατάλογος δωρητών υπέρ της Οικοκυρικής Σχολής).

[259] «Έργα και ημέραι του Τεγεατικού Συνδέσμου – Αι γενικαί συνελεύσεις του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Δ' ,Φεβρουάριος-Μάρτιος 1927, σ. 16. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-2-1927.

κτήμα του αντί του ποσού των 20.000 δρχ. το στρέμμα, αν και ήταν μεγαλύτερης αξίας, για τον κοινωφελή αυτό σκοπό[260].

Επίσης το ίδιο χρονικό διάστημα, με πρωτοβουλία της Διαμαντούλας Γκανά, προέδρου του Συλλόγου Τεγεατίδων Κυριών και Δεσποινίδων Αμερικής «Η Επισκοπή», πραγματοποιήθηκε συγκέντρωση στο Σικάγο πολλών Τεγεατίδων στην οποία επαινέθηκαν οι προσπάθειες του Τεγεατικού Συνδέσμου για την ίδρυση της Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής. Κατόπιν τούτου οι παριστάμενες γυναίκες, κατανοώντας τη σημασία του έργου, υποσχέθηκαν να συμπαρασταθούν ώστε να παρέχουν κάθε δυνατή ηθική και υλική συνδρομή προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο της Αθήνας, ώστε να οργανωθεί όσο το δυνατόν τελειότερα η Οικοκυρική Σχολή[261].

Το επόμενο έτος 1928, ο Σύνδεσμος στην Αμερική πρόσφερε ως δωρεά για την ίδρυση της Οικοκυρικής Σχολής το ποσό των 6.000 περίπου δολαρίων, τα 1.000 από τα οποία προέρχονταν από τον Αντώνιο Κανελλόπουλο[262].

Το διάστημα που πραγματοποιούνταν οι κινητοποιήσεις για την ανεύρεση του αναγκαίου χρηματικού ποσού για την ανέγερση της επαγγελματικής σχολής, η στέγασή της στο ενοικιαζόμενο οίκημα Χρήστου Πολίτη ή Μούσια δημιουργούσε προβλήματα στη λειτουργία της… «αφού τα στηρίγματα στα πατώματα των αιθουσών είχαν καταστραφεί και τα μαθήματα πραγματοποιούνταν σε δωμάτια κοντά στο Γραφείο»[263]. Τη λύση έδωσε η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου με την ενοικίαση δύο παρακείμενων οικημάτων, του Ι. Παπασίνου και του Αναγνωστόπουλου, τα οποία δεν παρείχαν τις προδιαγραφές για σχολικά κτίρια[264]. Παράλληλα πραγματοποιήθηκε η αγορά κατάλληλου οικοπέδου τεσσεράμισι περίπου στρεμμάτων στο κτήμα της Δήμητρας χήρας Ν. Δημητρακόπουλου και στις 17-8-1928 κατατέθηκε ο θεμέλιος λίθος του κτηρίου, αφού προηγήθηκε η ιεροτελεστία του αγιασμού.

Κατά τη διάρκεια όμως των εργασιών ανοικοδόμησης του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής, σε κάποιο σημείο των θεμελίων, βρέθηκαν σε βάθος τεσσάρων περίπου μέτρων

---

[260] «Ειδήσεις εκ Σικάγου», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Ε΄, Μάρτιος – Απρίλιος 1927, σ. 20.

[261] «Έργα και ημέραι του Τεγεατικού Συνδέσμου – η γιορτή της Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. ΣΤ΄, Ιούνιος- Ιούλιος 1927, σ. 21.

[262] Πρακτικό Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 25-3-1928.

[263] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1918-24, σ. 151. Πρακτικά Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.1/16-1-1922.

[264] Ν. Μοραΐτης *Ιστορία της Τεγέας*, Αθήνα 1932, σ. 735. Πρακτικά γενικών συνελεύσεων μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-4-1929, σσ. 312-313, 10-5-1931, σ. 88 και 29-5-1932, σ. 156.

ογκώδεις λίθοι, οι οποίοι σύμφωνα με τον αρχαιολογικό επόπτη της Περιφέρειας Ναυπλίου Μπάρτον, αποτελούσαν τα θεμέλια αρχαίου δημόσιου κτηρίου, πιθανότατα της αγοράς της αρχαίας Τεγέας. Κατόπιν τούτου, ο αρχαιολογικός επόπτης δέσμευσε το χώρο ανοικοδόμησης με σκοπό την εκσκαφή ολόκληρου του όγκου χώματος μεταξύ των θεμελίων. Ο Τεγεατικός όμως Σύνδεσμος αρνήθηκε να δεσμευθεί δεδομένου ότι τούτο πρόσθετε επιπλέον δαπάνη 50.000 δρχ. Έτσι και με την συναίνεση του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής, σταμάτησε η ανοικοδόμηση του κτηρίου και κρίθηκε φρόνιμο από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αθήνας, να αναζητηθεί άλλο κτήμα προς αγορά, αφού προηγηθεί η αποπληρωμή του κτήματος Παραβάντη. Η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, πριν από την αγορά του κτήματος Δημητρακόπουλου, είχε συμφωνηθεί από τη διοίκηση του Συνδέσμου η αγορά άλλου οικοπέδου με τον Σαράντο Σαραντόπουλο από τη Μαγούλα δίνοντας σ' αυτόν προκαταβολή 20.000 δρχ. τις οποίες εκείνος αρνήθηκε να επιστρέψει όταν αποφασίστηκε η ανοικοδόμηση του κτηρίου στο κτήμα Δημητρακόπουλου, με αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο Σύνδεσμος[265].

Αρχική πρόθεση της διοίκησης του Συνδέσμου ήταν η ανοικοδόμηση του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής στο κτήμα Δημητρακόπουλου και της Γεωργικής Σχολής στο κτήμα Παραβάντη με επέκταση του Αγροκηπίου. Θεωρούνταν δε σημαντική η λειτουργία της Γεωργικής Σχολής, δεδομένου ότι θα βελτιώνονταν οι γνώσεις των καλλιεργητών, ώστε οι κάτοικοι της Τεγέας να οδηγηθούν στη σύγχρονη καλλιέργεια των κτημάτων τους. Για το λόγο αυτό ζητήθηκε η συνδρομή του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής, για την αγορά του κτήματος Παραβάντη[266].

Το χρονικό διάστημα 1929-1931, επί προεδρίας Κων/νου Λυκέτσου αγοράστηκε το κτήμα Παραβάντη ενώ στα σχέδια του Συνδέσμου ήταν η στέγαση της Οικοκυρικής Σχολής στο κτίσμα που υπήρχε ήδη μέσα σ' αυτό, τροποποιώντας το, αντί του ποσού των 100.000 δρχ. καλύπτοντας έτσι δύο ανάγκες: αφ' ενός μεν την προσωρινή στέγαση της Οικοκυρικής Σχολής σε ιδιόκτητο οίκημα μέχρι την ανοικοδόμηση του δικού της κτηρίου, αφετέρου δε τη στέγαση της Γεωργικής Σχολής που επρόκειτο να ιδρύσει, με επέκταση του Αγροκηπίου,

[265] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 30-10-1928, σσ. 279-292.
[266] Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία του Τεγεατικού Συνδέσμου 1883-1955*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, τ. 1 σ.293. Πρακτικά Β΄ γενικής συνέλευσης 1-4-1928. Πρακτικά Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 30-10-1928, σ. 285.

όταν ο Σύνδεσμος θα ιδρύσει τη Γεωργική Σχολή θα στεγάζονταν σ' αυτό το κτήριο με επέκταση του Αγροκηπίου[267].

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος πουλώντας τη δωρηθείσα σ' αυτόν διώροφη οικία στον Πειραιά από τον Γεώργιο Β. Χριστοδούλου μαζί με τις δωρεές άλλων πολιτών της Τεγέας, το 1932-33, προέβη στην κατασκευή του πρώτου ορόφου του νέου κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής, στη μεσημβρινή πλευρά του Αγροκηπίου. Για την προσφορά του Γεωργίου Χριστοδούλου, η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου αποφάσισε να δώσει το όνομά του σε μία από τις αίθουσες του μεγάρου της Οικοκυρικής Σχολής καθώς και σε μία οδό της πόλης[268].

Αφού δόθηκε η άδεια από το αρμόδιο Υπουργείο στο τέλος Αυγούστου του 1932, προκηρύχθηκε μειοδοτικός διαγωνισμός για την ανέγερση του πρώτου ορόφου της Σχολής. Έτσι η εκκίνηση της ανέγερσης από το δεύτερο δεκαήμερο Σεπτεμβρίου εξελισσόταν με επίβλεψη του Τεγεάτη μηχανικού Βασιλείου Ν. Γεωργούλη. Σύμφωνα με το διάγραμμα ανοικοδόμησης της σχολής που εκπονήθηκε από τον Θ. Σαραμαντή, η δαπάνη του κτηρίου τελικά υπολογίσθηκε σε 1.132.000 δρχ.[269].

Το νέο αυτό μέγαρο, επιβλητικότατο και ορατό από όλα τα μέρη της Τεγέας, κατασκευάστηκε με όλες τις προδιαγραφές, ώστε να είναι απόλυτα υγιεινό, ευάερο, ευήλιο. Εξωτερικά αποτελούνταν από πελεκητούς λίθους και έφερε πλάκα από μπετόν αρμέ και σιδερένια πορτοπαράθυρα[270].

Οι εκκλήσεις της διοίκησης του Συνδέσμου δεν σταμάτησαν για την αποστολή οικονομικής βοήθειας από το Σύνδεσμο της Αμερικής, καθώς και από άλλους Τεγεάτες με σκοπό την ανέγερση του δεύτερου ορόφου της Οικοκυρικής Σχολής[271].

---

[267] Πρακτικά Α΄τακτικής γενικής συνέλευσης, 1-4-1929, σσ. 312-314.
[268] Πρακτικά γενικής συνέλευσης των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 12-6-1932, σ. 184 και 2-4-1933, σ. 202.
[269] Ν Μοραΐτης, ό.π., σ. 778. Πρακτικά γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-4-1933, σ. 201.
[270] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 791/21-6-1933, προς τον Γεώργιο Β. Χριστοδούλου. Επί προεδρίας Δ.Π. Καψιμάλλη (1931-1932), ο Τεγεατικός Σύνδεσμος στην Αμερική ενίσχυσε με το ποσό των 1.000 δολαρίων τον αδελφό Σύνδεσμο στην Αθήνα για την ανέγερση του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής. Επίσης ο Βασίλειος Βασιλακόπουλος ένας από τους πρωτεργάτες και ιδρυτές του Τεγεατικού Συνδέσμου, με επιστολή του προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο προσέφερε το ποσό των 10.000 δρχ. για τον ίδιο σκοπό. Αξίζει να αναφέρουμε και μερικές άλλες δωρεές υπέρ της Οικοκυρικής Σχολής, όπως εκείνη του Α. Κανελλόπουλου ή Μπούρα, και των αδελφών Αλεξόπουλοι, η συνολική αξία των οποίων ανέρχονταν στο ποσό των 75.000 δρχ. για τον καθένα. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 767.
[271] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 9-4-1933, σσ. 246, 247, 253.

Τη δαπάνη για την ανέγερση του δευτέρου ορόφου της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας διέθεσε το Υπουργείο Παιδείας το 1933[272]. Βέβαια για την αποπεράτωση του δευτέρου ορόφου χρησιμοποιήθηκαν και χρήματα του Συνδεσμικού Ταμείου όπως αυτό φαίνεται και στον Ισολογισμό του έτους 1934[273]. Μία μεγάλη φωτογραφία του υπουργού αναρτήθηκε στο μέγαρο της σχολής προκειμένου ο Σύνδεσμος να τιμήσει τη γενναιοδωρία του[274].

Τον Αύγουστο του έτους 1934, τελέστηκαν τα εγκαίνια του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής. Στην ομιλία του προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου Λ. Σβωλόπουλου, κατά τη διάρκεια της τελετής, αναφέρθηκε στη γένεση και την εξέλιξη του Συνδέσμου, η οποία όπως είπε… «οφείλονταν στον πατριωτισμό των Τεγεατών καθώς και στην αφοσίωση του Λεωνίδα Σβώλου επί εικοσαετία, καθώς και των μεταγενέστερων Διευθύνσεων και μελών του Συνδέσμου στα συνδεσμικά ιδεώδη». Μετά την ομιλία του ο πρόεδρος του Τεγεατικού Συνδέσμου, παρέδωσε στη διευθύντρια της σχολής τη σημαία της Οικοκυρικής Σχολής. Στην ομιλία της η διευθύντρια της σχολής Γεωργία Μερζιώτου, αναφέρθηκε στον μεγάλο σκοπό της Οικοκυρικής Σχολής που απέβλεπε στον καταρτισμό προτύπων μητέρων, οικοκυρών και αγροτίδων. Τέλος ο τότε υπουργός Παιδείας Θ. Τουρκοβασίλης, λαμβάνοντας το λόγο συνεχάρη τον Τεγεατικό Σύνδεσμο για το έργο που επιτελούσε, υποσχόμενος τη βοήθειά του και την παρέμβασή του όπου ήταν αναγκαίο, ώστε έτσι να συμβάλλει και ο ίδιος στην πρόοδο των Συνδεσμικών έργων.

Από το 1933 η σχολή στεγαζόταν σε ιδιόκτητο υγιεινό και ευρύχωρο διώροφο μέγαρο εντός της περιοχής του συνδεσμικού Αγροκηπίου έκτασης εξήντα τριών στρεμμάτων, δίπλα στον ιστορικό βυζαντινό ναό (εκτός από τους χώρους για σχολική χρήση υπήρχε και αίθουσα τελετών με σχολική σκηνή και κινηματογράφο, τραπεζαρία, εργαστήρια, κοιτώνες και λουτρά). Το κτήριο διέθετε επίσης ηλεκτροφωτισμό[275] (εικόνα 94).

Ο αριθμός των μαθητριών που από το 1933, εποχή αναδιοργάνωσής της σχολής, έως το 1936 ήταν αυξανόμενος, γεγονός που έκανε επιτακτική την ανάγκη απόκτησης ξενώνα όπου θα έμεναν τα μέλη του Συνδέσμου τα οποία επισκέπτονταν τη σχολή για τη

[272] Έγγραφο του υπουργού Παιδείας Θεόδωρου Τουρκοβασίλη, προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, υπ' αρ. 37727/14-7-1933. Στ. Βοσυνιώτης, «Κοινωφελής δράσις Αρκάδων», *Χρονικά του Μοριά*, τ. Α΄(1952),σ. 11.
[273] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-5-1935, σ. 341.
[274] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 9-2-1964, σ. 471.
[275] Άρθρο 4 του αποσπάσματος κανονισμού λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής.

διεκπεραίωση των Συνδεσμικών τους υποχρεώσεων, ή ακόμη και οι επισκέπτες της σχολής οι οποίοι δεν έβρισκαν κατάλυμα για τη διαμονή τους[276].

Το 1935, διαπλατύνθηκε και εμβαθύνθηκε το πηγάδι της χολής, ώστε να εγκατασταθεί αντλία και κινητήρια μηχανή για την εξυπηρέτηση των αναγκών της σχολής. Δεδομένου δε ότι το φρέαρ της Οικοκυρικής Σχολής λόγω της αφθονίας του ύδατός του μπορούσε να εξυπηρετήσει όχι μόνο το ιδρυθησόμενο πάρκο της σχολής αλλά και το αγροκήπιο, ζητήθηκαν προσφορές από διάφορους μηχανουργικούς και εισαγωγικούς οίκους ώστε η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου να κατατοπισθεί για το είδος και την αξία της αντλίας και του υδραυλικού συστήματος που απαιτούνταν για την τοποθέτηση του φρέατος[277].

Το έτος 1937 η διοίκηση του Συνδέσμου προέβη με έξοδά της στην πραγματοποίηση διάφορων υδραυλικών εγκαταστάσεων, όπως τοποθέτηση δεξαμενών μπόιλερ θέρμανσης νερού, σωληνώσεων διανομής ψυχρού και θερμού νερού, οκτώ ντουζιέρων, μπάνιου, λεκανών, αποχετεύσεων, απαραίτητων για την καθαριότητα του κτηρίου, την υγιεινή των μαθητριών και του υγιεινού μαγειρέματος του φαγητού για μεγάλο αριθμό προσκεκλημένων προσώπων. Επίσης εμπλουτίστηκε η αίθουσα των χειροτεχνημάτων με πέντε προθήκες στις οποίες τοποθετούνταν τα χειροτεχνήματα των μαθητριών. Επιπλέον κατασκευάστηκαν τρεις ερμάρια, τα δύο από αυτά θα χρησιμοποιούνταν από τις οικότροφες μαθήτριες και το τρίτο θα τοποθετούνταν στον ξενώνα. Αγοράστηκε μία θερμάστρα και εντός και εκτός της σχολής τοποθετήθηκαν επιγραφές.

Από τον Απρίλιο του 1937 άρχισε η κατασκευή βοηθητικών δωματίων της σχολής στον περίβολο του κτηρίου. Το ένα από αυτά χρησιμοποιήθηκε ως μαγειρείο διότι το εντός της σχολής μετατράπηκε σε εργαστήριο του μαθήματος μαγειρικής και της ζαχαροπλαστικής. Το άλλο διαιρέθηκε σε τουαλέτες που χρησιμοποιούσαν οι μαθήτριες και οι επισκέπτες της ετήσιας πανήγυρης, ενώ το τελευταίο από αυτά τα δωμάτια ως πλυντήριο και αποθήκη, στο οποίο πραγματοποιούνταν η πρακτική εξάσκηση των μαθητριών στο πλύσιμο των ρούχων[278].

Το κτήριο της σχολής υπέστη μεγάλες φθορές κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου καθώς και του εμφυλίου που ακολούθησε. Για την καθολική ανακαίνιση του κτηρίου,

[276] Πρακτικά 33ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 3-12-1936, σ. 114. Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Συνδέσμου, 16-5-1937, σ. 454, 29-5-1937, σ. 540. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-1-1937.
[277] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-5-1935.
[278] Πρακτικά 75ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 7-10-1940, σ. 165.

ήλθε αρωγός και συμπαραστάτης ο Τεγεατικός Σύνδεσμος του Σικάγου, ο οποίος απέστειλε 30.000.000 δρχ. Η επαναλειτουργία της σχολής πραγματοποιήθηκε το έτος 1947[279].

Στις 25 Μαρτίου αυτού του έτους (1947) γιορτάστηκε όπως κάθε χρόνο, η εθνική εορτή και η εορτή του Ευαγγελισμού, εγκαινιάζοντας έτσι τη σχολική σκηνή την οποία κατασκεύασε η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, εντός δύο ημερών, με εκπρόσωπο το Σταύρο Βοσυνιώτη, ο οποίος προσέφερε ποσό 150.000 δρχ. προκειμένου να συμβάλει στις δαπάνες εγκατάστασης της σκηνής, το συνολικό κόστος της οποίας έφτασε το 1.000.000 δρχ. Η θεατρική σκηνή ζωγραφίστηκε από τον σκηνογράφο Ι. Ζωγράφου στην Αθήνα[280] (εικόνα 95, 96, 97).

Τον Οκτώβριο του 1948 το κτήριο της σχολής, επιτάχθηκε από τις Στρατιωτικές Αρχές, λόγω της συμμοριακής αναρχίας που επικρατούσε στην περιοχή. Κατόπιν της ραγδαίας εκκαθαρίσεως των συμμοριτών στην Πελοπόννησο, η Στρατιωτική Αρχή δέχθηκε την άρση της επίταξης υπό τον όρο να επαναλειτουργήσει η Οικοκυρική Σχολή.

Δεδομένου ότι οι πόροι του Συνδέσμου είχαν υποστεί μεγάλη μείωση, οι μεγάλες δαπάνες για τις απαραίτητες επισκευές των βλαβών του κτηρίου[281] που υπέστη λόγω των επιτάξεων έθεταν σε κίνδυνο την επαναλειτουργία της σχολής. Λόγω αυτής της δύσκολης οικονομικής κατάστασης στην οποία είχε περιέλθει ο Τεγεατικός Σύνδεσμος απευθύνθηκε στο Υπουργείο Ανοικοδομήσεως προκειμένου να αναλάβει εκείνο την επισκευή του κτηρίου. Απηύθυνε επίσης έκκληση προς όλους τους Τεγεάτες, ώστε κάθε ένας ανάλογα με τις δυνατότητές του να συνεισφέρει στις δαπάνες της σχολής[282].

Με την επαναλειτουργία της σχολής η οποία είχε υποστεί πολλές ζημιές, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, όπως προαναφέραμε ανέλαβε την επισκευή των εγκαταστάσεων παρά την οικονομική στενότητα. Έτσι κατά το χρονικό διάστημα 1949-50 πραγματοποιήθηκαν επισκευές και ιδιαίτερα στις υδραυλικές εγκαταστάσεις[283]. Πολλές από τις ελλείψεις αφορούσαν τον ηλεκτροφωτισμό της σχολής, την κεντρική θέρμανση, υδροχρωματισμούς,

[279] *Ιστορία του Τεγεατικού Συνδέσμου,* τόμος 1, εκδ. Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1955, σσ. 394-395.
[280] Εφ. *Μορέας,* 16 Απριλίου 1947. Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-3-1947, σ. 267.
[281] Σημειώνεται ακόμα ότι και τα έπιπλα και σκεύη της Οικοκυρικής Σχολής κάηκαν και καταστράφηκαν.
[282] Έγγραφο Τεγεατικού Συνδέσμου προς το Υπουργείο Ανοικοδομήσεως υπ' αρ.422/ 21-3-1949, σχετικά «Περί επισκευής του κτηρίου Οικοκυρικής Σχολής». Έγγραφο Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 630/1-10-1949.
[283] Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ. 16/12-1-1950. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 15-1-1950, σ. 422.

την κεντρική καπνοδόχο, την εστία μαγειρείου, την προμήθεια καθισμάτων, τραπεζών διδασκαλίας, σκευών, ραπτομηχανών κ.λπ.[284].

Η επαναλειτουργία της σχολής μετά τον πόλεμο του 1940, μας δίνεται γλαφυρά από τη γραπτή μαρτυρία της διευθύντριας της σχολής Κλειώς Τασσαρά :

«……Ξεκινήσαμε με πρωτόγονα μέσα. Χωρίς φως, χωρίς νερό, χωρίς κουζίνα, τίποτα δεν υπήρχε εις την Σχολήν απ' αυτά. Λάμπες πετρελαίου εφώτιζαν το κτήριον. Γκαζιέρες φθαρμένες έκαναν το μαγείρεμα πότε χαλάγανε, πότε καπνίζανε. Ήτανε δράμα η κατάστασις. Ούτε ένας άνθρωπος υπήρχε εις την Κουζίνα. Από την Κουζίνα ευρισκόμουν εις την αίθουσαν διδασκαλίας. Εμένα όλες αυτές οι ατέλειες και τα πρωτόγονα μέσα δεν με απογοήτευσαν. Πάντα προέβλεπα μια καλυτέρα αύριον δια την Σχολήν… Σήμερα αισθάνομαι μια μεγάλη ικανοποίηση και ευχαρίστηση. Πρώτα πρώτα βλέπω γύρω μου 37 μαθήτριες από τας καλυτέρας οικογενείας των γειτονικών Νομών. Βουΐζει ολόκληρο το κτήριο από ζωή. Δεύτερον βλέπω ΦΩΣ νύχτα και ημέρα. Ένα ωραιότατο ραδιόφωνο ακούγεται τις ώρες των διαλειμμάτων. Και το σπουδαιότερο αποκτήσαμε Κουζίνα ταχυτάτης εξυπηρετήσεως και με φούρνο. Σήμερα εψήσαμε το πρώτο παστίτσιο….»[285].

Η διευθύντρια της σχολής (Κλειώ Τασσαρά), φρόντιζε και κατασκεύαζε κουρτίνες για τα παράθυρα της σχολής με το μονόγραμμα Τ.Σ. έτσι ώστε το κτήριο να είναι όμορφο και από την εσωτερική πλευρά. Επίσης ενημέρωνε τη Διοίκηση του Συνδέσμου σχετικά με διάφορες ελλείψεις, όπως την κατασκευή τραπεζιών, κατασκευή σημαίας, τραπεζομάντιλων, πετσετών, ώστε να μην υπάρχουν ελλείψεις που να έχουν σχέση με τη λειτουργία της σχολής. Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος φρόντιζε να παρέχει κάθε αναγκαίο υλικό ώστε να διευκολύνει τη δραστηριότητα των μαθητριών και των καθηγητών στη σχολή[286].

Το έτος 1950 άρχισαν γενικές επισκευές του κτηρίου. Στις προθέσεις της διοίκησης του Συνδέσμου ήταν και η τοποθέτηση νέας πλήρους κουζίνας στη σχολή. Επίσης αναμενόταν η προμήθεια θερμαστρών πετρελαίου από την Αμερική[287]. Οι συνολικές δωρεές για το έτος

[284] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-5-1948, σ.291. Εφ. *Μορέας,* 1-7-1948, σ. 4.
[285] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 118/5-11-1956.
[286] Β Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 24/17-4-1950. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, υπ' αρ. 35/12-1-1951.
[287] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-9-1950, σ. 370.

1950 ανήλθαν στο ποσό των 45.315.000 δρχ., με μεγαλύτερο το ποσό των 30.000.000 δρχ. του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής[288].

Με την πάροδο του χρόνου (1953) ο προβληματισμός της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στρεφόταν γύρω από την κατασκευή νέων κοιτώνων για τις εσωτερικές μαθήτριες[289]. Για το λόγο αυτό το 1954, ο Σύνδεσμος Τεγεατίδων από την Αμερική, διέθεσε αρχικά το ποσό των 1.000 δολαρίων, προκειμένου να ανεγερθούν οι κοιτώνες των εσωτερικών μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής. Το ίδιο χρονικό διάστημα, επίσης διαμορφώθηκε το προαύλιο της σχολής με δαπάνες του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής[290].

Είναι χαρακτηριστικό το άρθρο της Εφημερίδας *Εστία,* (2-7-1953), στο οποίο περιγράφεται η σχολή ως εξής : «…Η Σχολή είναι ένα κτήριο επιβλητικό, που το εσωτερικό αστράφτει από πάστρα και τάξη. Εγύρισα τις μεγάλες αίθουσες της διδασκαλίας ,τους άνετους κοιτώνες- για τις εσωτερικές, τους λουτήρες, τις ιματιοθήκες, τα διαμερίσματα των διδασκαλισσών, τα δωμάτια για ξένους, το εστιατόριο, την κουζίνα, τις αποθήκες. Τα πάντα πλημμυρισμένα από χαρούμενο φως. Όποιο παράθυρο και ν' ανοίξετε, θ' αντικρύσετε ένα γελαστό κομμάτι του Αγροκηπίου, και από την επάνω μεγάλη βεράντα, που οι ζαρντινιέρες της είναι καταστόλιστες από ανθισμένα κακτοειδή, έχετε το πανόραμα του Τεγεατικού κάμπου με τις ολόχρυσες επιφάνειες των θερισμένων αγρών, τα μεγάλα καταπράσινα ορθογώνια της πατατοφυτείας και της αέναες παρατάξεις των καρποφόρων, 'των φιλοπόνων ανδρών τα έργα', για να θυμηθώ τον Κάλβο……»[291].

Το Μάιο του 1958 ο πρόεδρος του Τεγεατικού Συνδέσμου ανακοίνωσε στο Συμβούλιο την εκπόνηση σχεδίου για την ίδρυση οικοτροφείου της Οικοκυρικής Σχολής, το οποίο έπρεπε να οριστικοποιηθεί αφού προηγουμένως μελετηθεί από τους τεχνικούς συμβούλους του Συνδέσμου. Το συμβούλιο του Συνδέσμου εξουσιοδότησε τη διεύθυνση ώστε να προβεί στην ανεύρεση πόρων για την ανέγερσή του[292]. Ο έρανος υπέρ της ανέγερσης της νέας πτέρυγας της Οικοκυρικής Σχολής ανήλθε για το έτος 1957-58, στο ποσό των 2.500 δρχ.[293].

---

[288] Ό.π., 26-2-1951, σ. 385. Πρακτικά ετήσιας γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-3-1951, σ. 462.
[289] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-9-1953, σ. 447.
[290] Ό.π., 2-3-1954, σ. 460.
[291] Εφ. Εστία, 2-7-1953, αρ. φ. 21738, σ. 4.
[292] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-5-1958, σ. 583.
[293] Ό.π., 10-2-1959, σ. 20.

Ένα ατύχημα όμως πριν το Πάσχα του 1959, επιβάρυνε με επιπλέον έξοδα τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου. Η εκδήλωση πυρκαγιάς στη στέγη του πλυσταριού της σχολής, παρά τις προσπάθειες του προσωπικού του Αγροκηπίου και των περιοίκων δεν έγινε δυνατό να σβηστεί εγκαίρως, με αποτέλεσμα να σωθούν μόνο οι πόρτες και τα παράθυρα. Επικράτησε λοιπόν η σκέψη της εκ νέου κατασκευής της στέγης με τα υπάρχοντα παλιά κεραμίδια και την ξυλεία, πριν την εορτή της Ζωοδόχου Πηγής[294].

Μετά όμως από επανειλημμένες επισκέψεις μελών της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στη σχολή, διαπιστώθηκε ότι η στέγη της, είχε υποστεί φθορά και έχρηζε άμεσης αντικατάστασης της οποίας η δαπάνη, κατά τους υπολογισμούς των μηχανικών του Συνδέσμου, ανέρχονταν στο ποσό των 150.000 δρχ. Η αρχική σκέψη της επισκευής της στέγης έπεσε στο κενό και έτσι οδηγήθηκαν στην προσθήκη ενός επιπλέον ορόφου, ο οποίος με την κατάλληλη ρύθμιση θα χρησιμοποιείτο ως οικοτροφείο. Έτσι θα δινόταν λύση στο πρόβλημα της στέγασης των μαθητριών οικονομικότερα κατά τα 2/3 της δαπάνης κατασκευής αυτοτελούς πτέρυγας κοιτώνων. Με τη σκέψη αυτή συμφώνησαν και οι μηχανικοί Β. Γεωργούλης και Ε. Δημόπουλος και απευθύνθηκαν στον αρχιτέκτονα Κ. Γεωργιάδη, ως πλέον ειδικό για την μελέτη αυτού του έργου. Μετά από πρόταση των ειδικών, ο τρίτος όροφος θα διατηρούσε τον υπάρχοντα νεοβυζαντινό ρυθμό αλλά αντί για στέγη κρίθηκε σκόπιμο η τοποθέτηση πλάκας από μπετόν αρμέ. Εσωτερικά θα περιλάμβανε χώρους για 71 κλίνες, λουτρά, καθώς και εγκατάσταση καλοριφέρ για ολόκληρο το ίδρυμα. Η προϋπολογισθείσα δαπάνη ανερχόταν στο ποσό των 550.000 δρχ. περίπου[295].

Το σχέδιο του τρίτου ορόφου καταρτίστηκε από τον Κ. Γεωργιάδη, αρχιτέκτονα-μηχανικό του Υπουργείου Εσωτερικών, Β. Γεωργούλη, τεχνικό σύμβουλο του Συνδέσμου και από τον αρχιτέκτονα σύμβουλο Μ. Κουτσιούρη. Κατά την κατάρτιση του σχεδίου πρυτάνευσε η αρχή η νέα προσθήκη ορόφου να εναρμονίζεται με τα υπόλοιπα κτίρια και κυρίως με το τοπίο της Παλαιάς Επισκοπής. Επιπροσθέτως το σχέδιο καταρτίστηκε με οδηγό κριτήρια πρακτικότητας και ωφελιμότητας για την καλύτερη εκμετάλλευση του χώρου. Μετά την μελέτη του σχεδίου από τη διοίκηση του Συνδέσμου, εξωτερικής και εσωτερικής διαρρύθμισης εγκρίθηκε και ορίστηκε η λειτουργία του τρίτου ορόφου και η στέγαση της σχολής σ' αυτόν, περίπου στις 15 Οκτωβρίου του έτους 1959[296].

[294] Ό.π., 3-6-1959, σ. 27.
[295] Ό.π., 30-6-1959, σσ. 32-34.
[296] Ό.π., 3-8-1959, σσ. 36-37

Το έργο της καθόδου της στέγης και της αντικατάστασής της με σιδηροπαγές σκυροκονίαμα ανατέθηκε στον εργολάβο – μηχανικό Ι. Αλεξόπουλο. Εκ μέρους του επίτιμου προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου Θ. Αλεξόπουλου, προσφέρθηκε το ποσό των 30.000 δρχ. υπέρ της ανέγερσης του οικοτροφείου της Οικοκυρικής Σχολής, ως πρώτη δόση[297]. Επίσης ο Η. Ν. Στασινόπουλος και ο Γ. Ρέππας, προσέφεραν το ποσό των 30.000 δρχ. ο καθένας για τον ίδιο σκοπό. Εκτός των δωρητών τούτων και κατόπιν προσκλήσεως του Συνδέσμου προσήλθαν αρκετοί Τεγεάτες, οι οποίοι έκαναν τις δικές τους δωρεές αποδεικνύοντας μ' αυτό τον τρόπο τα φιλάνθρωπα και πατριωτικά τους αισθήματα[298]. Ένα χρόνο μετά, το 1961, ο τρίτος όροφος του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής αποπερατώθηκε προκειμένου να ανταποκριθεί στον αυξανόμενο αριθμό μαθητριών. Η δαπάνη της κατασκευής του ανήλθε τελικά στο ποσό των 1.374.259 δρχ.[299].

Βέβαια οι προσφορές των Τεγεατών συνεχίστηκαν και μετά την περάτωση του έργου της ανοικοδόμησης του κτηρίου προκειμένου να καλυφθούν οι αυξημένες λειτουργικές ανάγκες της σχολής[300]. Τα εγκαίνια του τρίτου ορόφου πραγματοποιήθηκαν στις 17-6-1962, με μεγαλοπρέπεια υλοποιώντας το όραμα του Τεγεατικού Συνδέσμου[301].

---

[297] Ό.π., 30-9-1959, σ. 48.

[298] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-1-1960, σ. 234.

[299] Αναλυτικά το ποσό αυτό των εξόδων καταγράφεται ως ακολούθως:

- Αφαίρεση κεραμοσκεπής και επικάλυψη του δευτέρου ορόφου με πλάκες μπετόν αρμέ 140.000 δρχ.
- Μωσαϊκή τοιχοποιία γ΄ ορόφου και τοιχοποιία επεκτάσεων εκ θεμελίων, 257.000 δρχ.
- Μπετόν αρμέ, 287.000 δρχ.
- Οπιοπλινθοδρομές, 10.000 δρχ.
- Πλακόστρωση στέγης, 35.644 δρχ.
- Σιδηρουργικές εργασίες, 42.700 δρχ.
- Ηλεκτρική εγκατάσταση, 50.317 δρχ.
- Υδραυλικές εγκαταστάσεις, υλικά, 156.100 δρχ.
- Μαρμάρινες κατασκευές 38.899 δρχ.
- Μωσαϊκά, 105.413,10 δρχ.
- Επιχρίσματα, 111.814,30 δρχ.
- Κουφώματα και τζάμια, 64.006 δρχ.
- Ελαιοχρωματισμοί, 75.985,70 δρχ. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 19-3-1961.

Το ποσό αυτό καλύφθηκε από δωρεές και συνδρομές των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, καθώς και από τη λήψη δανείου από το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο ύψους 500.000 δρχ. ενώ ο πρώτος όροφος κατασκευάστηκε από χρήματα του ταμείου του Τεγεατικού Συνδέσμου καθώς και από χρήματα που προήλθαν από εράνους των Τεγεατών. Εφ. *Φωνή της Αρκαδίας,* αρ. 23, 15 Απριλίου 1960. Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 5742/24-4-1974, προς το Υπουργείο Πολιτισμού σχετικά με την ενίσχυση του Τεγεατικού Συνδέσμου δι' εκπλήρωσιν κοινωφελούς και πολιτιστικού αυτού έργου και πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 9-2-1962, σ. 195. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 19-3-1961, σ. 287.

[300] Εκτός των ονομάτων των δωρητών που προαναφέρθηκαν αξίζει να αναφέρουμε και μερικούς άλλους: Μ. Στασινόπουλος-20.000 δρχ., Χ. Κουτρουμπής-15.000 δρχ., Αφοί Σβώλου – 15.000 δρχ., Ν. Γκίτζιας – 5.000

Το κτήριο της Οικοκυρικής Σχολής μπορούσε να αποτελέσει τον ιδεώδη τόπο διαμονής και μόρφωσης εκατόν πενήντα κοριτσιών. Οι δώδεκα (12) μεγάλοι κοιτώνες του νέου ορόφου μπορούσαν να στεγάσουν ογδόντα (80) περίπου εσωτερικές μαθήτριες. Οι μεγάλες αίθουσες των παλαιών ορόφων, με κατάλληλη ρύθμιση θα χρησιμοποιούνταν ως αίθουσες διδασκαλίας, πρακτικά εργαστήρια, αίθουσα τελετών, αίθουσα εκθέσεων, γραφείο διεύθυνσης, κ.λπ.

Το καλοκαίρι του 1964, είχε προγραμματιστεί να αποπερατωθεί το γυμναστήριο των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής καθώς και η εγκατάσταση της εσωτερικής θέρμανσης[302]. Έτσι τον Ιανουάριο του 1965, η λειτουργία της εσωτερικής θέρμανσης στη σχολή, υπήρξε καθοριστικός παράγοντας της εύρυθμης λειτουργίας της[303].

Με στόχο την εξωτερική διακόσμηση της σχολής, πραγματοποιήθηκε η αντικατάσταση της εξωτερικής πόρτας του προαυλίου της σχολής με σιδερένια και η περίφραξη όλου του περιβόλου με δικτυωτό σύρμα, ενώ σε απόσταση δύο μέτρων φυτεύτηκαν καλλωπιστικά δέντρα. Έτσι διαμορφώθηκε πλήρως ο εξωτερικός χώρος της σχολής σε πάρκο με διάφορους θάμνους και άνθη[304].

Κατά τη διάρκεια των ετών 1968 και 1969, επιτεύχθηκε νέα εσωτερική εμφάνιση του κτηρίου, με εκτεταμένες τεχνικές εργασίες υδραυλικών, θέρμανσης, πλακόστρωσης τοίχων, αντιμετώπισης της υγρασίας του υπογείου, κατασκευής δεύτερου κοιτώνα για τους ξένους, εκτέλεσης ελαιοχρωματισμών και υδροχρωματισμών στο μισό περίπου του εσωτερικού του κτηρίου, επισκευής της εξώθυρας και του μωσαϊκού τοίχου της εξώθυρας κ.ά. Επίσης η

δρχ., Ρεγγίνα Καραμεσούτη, 1.800 δρχ. Ι.Ψυχογυιός-1.100 δρχ., Γ. Βυτόγιαννης – 1.000 δρχ. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 11-2-1962, σ.352.

[301]Στα πλαίσια των εγκαινίων πραγματοποιήθηκε συνεστίαση στις τρεις μεγάλες αίθουσες της Σχολής στην οποία συμμετείχαν περισσότερα από εκατόν πενήντα (150) άτομα. Εκφωνήθηκαν πανηγυρικοί λόγοι εκ μέρους του προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου Ν. Καραμεσούτη, του τέως Υπουργού Παιδείας Θ. Τουρκοβασίλη και του Σ. Βοσυνιώτη. Επίσης απηύθυναν θερμό χαιρετισμό και συγχαρητήρια ο τότε δήμαρχος της Τρίπολης Τάσος Σεχιώτης, και ο Νομάρχης Αρκαδίας Ν. Σαμπατακάκης, και ευχήθηκαν το παράδειγμα του Συνδέσμου να μιμηθούν και άλλες περιφέρειες της Πελοποννήσου. Κατόπιν η χορωδία των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής με συνοδεία ορχήστρας υπό τη διεύθυνση του μαέστρου Μυρογιάννη τραγούδησε τον Τεγεατικό ύμνο[301], που είχε γράψει ο Σ. Βοσυνιώτης και είχε μελοποιήσει ο μουσουργός Νίκος Χατζηαποστόλου. Τον εορτασμό και το γεύμα τίμησαν διευθυντές Οργανισμών της Τρίπολης, μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, επιθεωρητές, διοικητές ενόπλων δυνάμεων, έμποροι, βουλευτές και πολιτικοί, καθηγητές της Οικοκυρικής Σχολής καθώς και διακεκριμένοι επιστήμονες της περιοχής Τρίπολης. Εφ. *Φωνή της Αρκαδίας,* 1 Ιουνίου 1962, και *Μορέας,* 28 Ιουνίου 1962.

[302] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-3-1964, σ. 288.

[303] Σημαντική υπήρξε η χορήγηση των σωμάτων καλοριφέρ και του λέβητα από τον Μιχάλη Στασινόπουλο. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 27-1-1965, σ. 330. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 21-9-1965, σ. 351.

[304] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-2-1965, σ. 485.

πλήρης διαμόρφωση της κουζίνας της σχολής αποτέλεσε το εργαστήριο διδασκαλίας των μαθημάτων της Μαγειρικής και της Ζαχαροπλαστικής. Κατασκευάστηκε και μεγάλος μαρμάρινος πάγκος στην κουζίνα καθώς και ένα μεγάλο ερμάριο για την συγκέντρωση των εδωδίμων, τα οποία δεν ήταν απαραίτητο να συντηρηθούν στο ψυγείο και βρίσκονταν διασκορπισμένα σε πολλούς χώρους. Λόγοι καθαριότητας και υγιεινής επέβαλαν την επίστρωση με πλακιδίων του χώρου κουζίνας και των υπολοίπων χώρων υγιεινής. Όλα τα πολυάριθμα λουτρά και αποχωρητήρια και στους τρεις ορόφους και στο μεσοπάτωμα, διέθεταν ζεστό νερό με τα τρία θερμοσίφωνα και με τη ‘’στόφα’’ της κουζίνας[305].
Στη μεγάλη αίθουσα κατασκευάστηκε και πάλι ‘σχολική σκηνή’, για τις εορταστικές εκδηλώσεις. Επίσης οι ξενώνες της σχολής μπορούσαν πλέον να εξασφαλίσουν άνετη διαμονή σε επισκέπτες.

Η προσφορά του ποσού των 300.000 δρχ. από κάποιο φιλάνθρωπο του οποίου το όνομα δεν έγινε γνωστό, το 1972 αποτέλεσε το έναυσμα για την κατασκευή αυτοτελούς έργου σχετικό με την φιλανθρωπική και κοινωφελή δράση του Συνδέσμου. Η άποψη που κυριάρχησε και τελικά πραγματοποιήθηκε ήταν η ανέγερση μιας πτέρυγας ώστε να μεταφερθεί η τραπεζαρία της σχολής, η κουζίνα της, η έκθεση χειροτεχνημάτων καθώς και οι αποθήκες της. Για το λόγο αυτό ανατέθηκε σε αρχιτέκτονα με τη συνεργασία του συμβούλου του Τεγεατικού Συνδέσμου Παύλου Τσούκα ως μηχανικού, η μελέτη του όλου θέματος. Μέχρι δε της περάτωσης της νέας πτέρυγας και λόγω αύξησης των εσωτερικών μαθητριών αυτό το έτος, η αίθουσα της Ραπτικής μετατράπηκε σε κοιτώνας των μαθητριών[306].

Ορισμένες ελλείψεις οι οποίες επισημάνθηκαν από τη διευθύντρια της Οικοκυρικής Σχολής, το 1973, είχαν άμεση σχέση με τη λειτουργικότητα των χώρων και συγκεκριμένα με την έλλειψη μονίμων καθισμάτων στο χώρο της τραπεζαρίας, και την αποφυγή της μετακίνησης αυτών από τις αίθουσες διδασκαλίας στην τραπεζαρία την ώρα των γευμάτων. Επιπλέον λόγω της αύξησης των μαθητριών (110), ο χώρος της τραπεζαρίας δεν επαρκούσε με αποτέλεσμα μέρος του διαδρόμου να συμπληρώνει αυτόν της τραπεζαρίας. Η έλλειψη τρίτης αίθουσας διδασκαλίας, δεδομένου ότι η υπάρχουσα είχε τροποποιηθεί σε υπνοδωμάτια εσωτερικών μαθητριών, υποχρέωνε στη διπλή χρήση της τραπεζαρίας, στην

[305] Πεπραγμένα του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-2-1970, σ. 19. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 24-10-1968, σ. 505 και στις 27-11-1968, σ. 511.
[306] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου 11-6-1972, σ. 103, 3-7-1972, σ. 105, 12-2-1973, σ. 153. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου 26-11-1972, σσ. 355, 357.

οποία είχε τοποθετηθεί και πίνακας ώστε να λειτουργεί και ως αίθουσα διδασκαλίας. Το μάθημα της Γυμναστικής κατά τη χειμερινή περίοδο λόγω άσχημων καιρικών συνθηκών, δεν μπορούσε να διεξαχθεί αφού δεν υπήρχε στέγαστρο στη σχολή. Επίσης οι μαθήτριες λόγω έλλειψης χώρου, τις ελεύθερες ώρες, βρίσκονταν συνεχώς στα δωμάτιά τους. Σοβαρή έλλειψη θεωρήθηκε και αυτή του αναρρωτηρίου, ώστε σε περίπτωση επιδημίας, να χρησιμοποιηθεί ως χώρος περίθαλψης και περιορισμού της μεταδοτικότητας της νόσου[307].

Το 1974 πραγματοποιήθηκαν επισκευές που περιλάμβαναν τη μόνωση της ταράτσας, υδραυλικές εγκαταστάσεις, διάφορες επισκευές καλοριφέρ, αγορές εξήντα καθισμάτων και ενός τραπεζιού καθώς και ενός απορροφητήρα για την κουζίνα της σχολής. Για όλες τις αγορές και τις παραπάνω επισκευές η δαπάνη που βάρυνε τον Τεγεατικό Σύνδεσμο ανήλθε στις 400.000 δρχ. περίπου[308].

3.6. Ο ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου μεριμνούσε για την εξασφάλιση της υλικοτεχνικής υποδομής για τη διδασκαλία των μαθημάτων, για τη λειτουργία του οικοτροφείου και γενικότερα για τη συντήρηση του κτηρίου. Τα έξοδα για τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό της σχολής βάραιναν κυρίως το ταμείο του Συνδέσμου. Κάθε βλάβη ή ζημιά η οποία γινόταν στο κτήριο, τα σκεύη και τα έπιπλα της σχολής με υπαιτιότητα των μαθητριών, καταλογιζόταν εις βάρος τους και υποχρεώνονταν οι γονείς ή οι κηδεμόνες τους να καταβάλλουν το σχετικό αντίτιμο[309].

Σημαντική ήταν η προσφορά του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής και διαφόρων συμπατριωτών είτε με τη μορφή χρηματικών ποσών, είτε υλικών αγαθών ή ακόμη μερικών άλλων Τεγεατών όπου με τη διαθήκη τους άφηναν σημαντικά ποσά προκειμένου ο Σύνδεσμος να τα αξιοποιήσει σε επενδύσεις στην Οικοκυρική Σχολή.

Οι σημαντικότερες προσφορές που έγιναν προς τη σχολή με στόχο να αποκτήσει τον απαραίτητο υλικοτεχνικό εξοπλισμό ήταν οι εξής (με χρονολογική σειρά): Ο Τεγεατικός

[307] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου στις 17-12-1973.
[308] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου 23-11-1975, σ. 463.
[309] Άρθρο 9 του κανονισμού λειτουργίας της Σχολής όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της Διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-12-1923 και εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής στις 19-9-1948 «Καθήκοντα των μαθητριών και συμπεριφορά αυτών. Παραρτήματα 13 και 14.

Σύνδεσμος το 1919 αγόρασε και απέστειλε στη σχολή χίλια πενήντα έξι (1.056) βιβλία[310]. Ένα χρόνο αργότερα πλούτισε τη βιβλιοθήκη με άλλα χίλια ογδόντα (1.080), κατόπιν χρηματικής δωρεάς του Θεοφάνη Αλεξόπουλου, ο οποίος πρωτοστάτησε και στην ίδρυση της Σχολής (Προεδρία Κ. Γ. Σαββόπουλου, 1917-1922)[311]. Η δωρεά των 600 δρχ. από τον Γ. Κωστόπουλο, για το έτος 1921, δαπανήθηκε ως βραβείο για τρεις μαθήτριες της σχολής που αρίστευσαν[312]. Το χρονικό διάστημα 1921-26, αγοράστηκαν για τις ανάγκες της σχολής τα απαραίτητα σκεύη για τη σίτιση των μαθητριών[313]. Δύο χρόνια αργότερα ο Τεγεατικός Σύνδεσμος δαπάνησε περίπου 10.000 δρχ. για τα καθίσματα και άλλων αναγκαίων για τη σχολή[314]. Μία ραπτομηχανή και διάφορα άλλα όργανα και εργαλεία, καθώς και υφάσματα προμηθεύτηκε ο Σύνδεσμος το 1925 προκειμένου οι μαθήτριες να εξασκηθούν όσο το δυνατόν περισσότερο στην κατασκευή παιδικών φορεμάτων, των οποίων η πώληση επέφερε μεγαλύτερα έσοδα στη Σχολή (Προεδρία Π.Β. Σβωλόπουλου, 1923-24)[315].

Επίσης μετά την ολοκλήρωση της ανέγερσης του νέου διδακτηρίου (1933), η σχολή εφοδιάστηκε με υλικά απαραίτητα για την διεξαγωγή της διδασκαλίας των μαθημάτων, όπως τριάντα διθέσια τραπέζια για τις αίθουσες των θεωρητικών μαθημάτων, κατόπιν δωρεάς του Γ. Λ. Κουτρουμπή στη μνήμη του θείου του, Β. Βασιλακόπουλου, και με μεγάλα τραπέζια για τις αίθουσες των πρακτικών μαθημάτων με δωρεά του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής[316]. Αγοράστηκαν, επιπλέον, θερμάστρες, μεγάλο ερμάριο, φούρνος, και μεγάλος αριθμός σκευών για το εργαστήριο της μαγειρικής, διάφορα υλικά για τα πρακτικά μαθήματα και αρκετά βιβλία.

Η δωρεά του Σ. Βοσυνιώτη το 1934 εφοδίασε τη σχολή με πλήρες φαρμακείο αξίας άνω των 1.000 δρχ. Προσφέρθηκαν επίσης και άλλα βιβλία καθώς και δύο εικόνες του Χριστού οι οποίες αναρτήθηκαν σε κάθε αίθουσα διδασκαλίας των μαθητριών. Κατόπιν

---

[310] Πρακτικό διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.7/8-9-1919.
[311] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1/12-1-1920, σ. 291. Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας*, Αθήνα 1932, σσ. 710, 711.
[312] Οι δύο πρώτες μαθήτριες έλαβαν το ποσό των 100 δρχ. η κάθε μία, ενώ 50 δρχ. δόθηκαν στη μαθήτρια Δήμητρα Αναγνωστοπούλου. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 5 /28-11-1921.
[313] Πρακτικά 1ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-1-1921. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου 1918-24, επί προεδρίας Β. Δ. Σβολόπουλου, σ. 150.
[314] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 7/18-12-1922.
[315] Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης, 1-2-1925. σ. 13. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 714. Π.Β. Σβωλόπουλος, «Λογοδοσία του προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ,* τ. Α΄, 15 Αυγούστου 1925, σ.5.
[316] Επιστολή ευχαριστιών του Τεγεατικού Συνδέσμου Αθήνας προς τον αδελφό Σύνδεσμο Αμερικής στις 18-11-1934.

ενεργειών του καθηγητή γυμναστικής Γ. Κ. Σαββόπουλου, το 1935, παραχωρήθηκε στην Οικοκυρική Σχολή μεγάλος αριθμός αναγκαίων ειδών γυμναστικής, ενώ ταυτόχρονα ο ίδιος δώρισε την προσωπική βιβλιοθήκη του πατέρα του[317].

Για να τιμήσουν τους ευεργέτες και δωρητές της Οικοκυρικής Σχολής η διοίκηση του Συνδέσμου το 1935 κατασκεύασε τις εικόνες τους, οι οποίες αναρτήθηκαν στη μεγάλη αίθουσα[318].

Το 1939 ο βιομήχανος Δ. Μαντζούνης στη μνήμη του θείου του το 1939, διέθεσε ένα σημαντικό χρηματικό ποσό για την ένδυση με στολές των μαθητριών της σχολής[319].

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος Αμερικής, το 1947, θέλοντας να βοηθήσει στην επανόρθωση των δεινών του πολέμου απέστειλε γραφική ύλη για τα δεκαέξι σχολεία της Τεγέας καθώς και για την Οικοκυρική Σχολή, καθώς και δύο κιβώτια με σκεύη για τη σχολή[320]. Επίσης χορηγήθηκαν τριάντα ένα (31) σάκοι παλαιού ιματισμού για επισκευή από τις μαθήτριες καθώς και μια ραπτομηχανή την οποία δώρισαν οι Αδελφοί Πέτρου, στη μνήμη του πατέρα τους, για τη διευκόλυνση της επισκευής αυτής[321]. Το ίδιο έτος η βιβλιοθήκη της σχολής εφοδιάστηκε με μια σειρά βιβλίων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τη σειρά τεχνικών εκδόσεων του Πάνου Κερασιώτη. Ας σημειωθεί επίσης ότι από το 1947 λειτουργούσε δανειστική βιβλιοθήκη[322].

---

[317] Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-4-1934, σσ. 272-273, 284-285. Πρακτικά 65ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-12-1935, σ. 48.

[318] Επίσης, ο Γ. Λ. Κουτρουμπής δώρισε το ποσό των 1.000 δρχ. και ο Α. Ι. Αναγνωστόπουλος προσέφερε μεγάλη σημαία η οποία αναρτήθηκε στην κυρία είσοδο της Σχολής. Ο Η. Παπαδόπουλος και ο Π. Μαλλίρης δώρισαν για τον πλουτισμό της βιβλιοθήκης της Σχολής επιστημονικά βιβλία κατάλληλα για τη μόρφωση των μαθητριών, συνολικής αξίας 500 δρχ., ο καθένας. Πρακτικά Γενικής Συνέλευσης των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 24-5-1935 επί προεδρίας Π. Σβωλόπουλου και 26-5-1935, σσ. 360-362. Πρακτικά 31ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 27-9-1936, σ. 104.

[319] Πρακτικά 75ης Συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 7-10-1940, σ. 165.

[320] Το υλικό που παραλήφθηκε από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αμερικής συνίσταντο στα κάτωθι είδη:
μαγειρικά σκεύη, είκοσι πέντε στρώματα, γραφική ύλη και πενήντα κρεβάτια. Αναμένονταν δε και εκατόν πενήντα ζεύγη υποδημάτων για τις μαθήτριες και εκατόν τριάντα δύο ξύστρες. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-4-1948, σ. 334.

[321] Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-3-1947, σ. 266.

[322] Ό.π., υπ' αρ. 29/26-2-1947 και 23-10-1947, σ. 270. Ο φαρμακοποιός Σταύρος Ι. Βοσυνιώτης, το 1948, δώρισε στην Οικοκυρική Σχολή βιβλίο ωδικής *'Σχολική Λύρα'* του μουσουργού Σπύρου Καψάσκη, στο οποίο συμπεριλαμβάνονταν και δύο ποιήματα του Βοσυνιώτη μελοποιημένα, δηλαδή το *'Αθάνατη Ελληνική Πατρίδα'* και το *'Μακεδονία'* από τον Σπύρο Καψάσκη. Επίσης προσέφερε και είκοσι βιβλία του *'Εθνικοί Παλμοί'*, συλλογή πατριωτικών ποιημάτων ως έπαθλα στους μαθητές και μαθήτριες του Γυμνασίου και της Οικοκυρικής Σχολής που αρίστευσαν. Διατέθηκαν επίσης εκατόν τριάντα ζεύγη γυναικείων υποδημάτων για τις μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής. Εφ.*Μορέας,* 1 Ιουλίου 1948, σ. 4. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-6-1948, σ. 299.

Η ανταπόκριση των Τεγεατών στην έκκληση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με την οικονομική προσφορά του για τις ανάγκες της σχολής, όπου ήταν ιδιαίτερα αυξημένες, λόγω της μεταπολεμικής δυσχέρειας, ήταν μεγάλη. Έτσι το 1950 ο Κ. Κουτρουμπής δώρισε εκατό καρούλια κλωστής[323]. Μία σημαντική προσφορά πραγματοποιήθηκε από κάποιον ανώνυμο υπέρ της ηλεκτρικής σύνδεσης από το εργοστάσιο του Σταδίου στην Επισκοπή για την Οικοκυρική Σχολή, καθώς και για την αποπεράτωση της εσωτερικής ηλεκτρικής εγκατάστασής της, η οποία ανήρχετο στο ποσό του 1.500.000 δρχ. [324]

Το 1951, το Υπουργείο Βιομηχανίας και συγκεκριμένα το τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, χορήγησε χρηματικό ένταλμα 10.000.000 δρχ. στην Οικοκυρική Σχολή προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για την αγορά ραπτομηχανών[325]. Η διοίκηση όμως του Τεγεατικού Συνδέσμου, προκειμένου να εκτελέσει την υπ' αρ. 46114/26-6-51, απόφαση του Υπουργείου Βιομηχανίας μετά από μικρό χρονικό διάστημα, επανερχόμενη στο θέμα της επιχορήγησης των 10.000.000 δρχ. για την αγορά ραπτομηχανών προς χρήση των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής, ζήτησε τη χρήση των χρημάτων για την αγορά άλλων υλικών απαραιτήτων για τη σχολή, όπως: μαγειρείου πετρελαίου πέντε σχαρών με φούρνο, απαραίτητο για τη διδασκαλία του μαθήματος της Μαγειρικής και Ζαχαροπλαστικής και παρασκευής φαγητού των οικοτρόφων, (3.000.000 δρχ.), τεσσάρων ηλεκτρικών σίδερων (500.000 δρχ.), μιας τρίφυλλης ντουλάπας ενδυμάτων για φύλαξη ενδυμάτων και άλλων αντικειμένων του διδακτικού προσωπικού.(1.200.000 δρχ.), έξι προθηκών για κεντήματα καλυπτόμενες με γυαλί 1Χ2μ η κάθε μία (3.000.000 δρχ.), πενήντα καθισμάτων για τις μαθήτριες, λόγω αυξήσεως του αριθμού τους (3.500.000 δρχ.), πέντε (5) τραπεζιών διδασκαλίας 1,50Χ3 μ , με έξι (6) συρτάρια (2.500.000 δρχ.).

Σημειωτέον ότι η προμήθεια ραπτομηχανών επρόκειτο να έλθει ως δωρεά από το Σύλλογο των Τεγεατών της Αμερικής[326]. Το Υπουργείο Βιομηχανίας, το ίδιο έτος, σε συνεργασία με την Αμερικάνικη Αποστολή Βοήθειας, χορήγησε τρεις ραπτομηχανές τύπου Γρίτζερ. Επίσης

[323] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 19-3-1950, σ. 350.
[324] Ό.π., 21-7-1950, σ. 366.
[325] Έγγραφο του Υπουργείου Βιομηχανίας, τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπ' αρ. 54981/2-8-1951 προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο.
[326] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς το Υπουργείο Βιομηχανίας, τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπ' αρ. 1479/5-8-1951.

παρελήφθησαν από τη σχολή δύο ηλεκτρικά σίδερα καθώς και δύο γκαζιέρες πετρελαίου για το μάθημα της μαγειρικής[327].

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος λίγους μήνες αργότερα αγόρασε δέκα τραπέζια για διδασκαλία, τρία για την τραπεζαρία, οκτώ ιματιοθήκες των οικοτρόφων, κουρτίνες (προσφορά των Θ. Αλεξόπουλου και Γ. Κουτρουμπή), σημαία και άλλα μικρότερα σκεύη και χρειώδη[328].

Από την έναρξη του σχολικού έτους 1951-52, η Οικοκυρική Σχολή παρέλαβε υλικό με σκεύη κουζίνας και καθαριότητας ηλεκτρικές συσκευές, έπιπλα, γραφική ύλη, τρεις ραπτομηχανές τύπου Γκρίτζερ, δώρο της Αμερικανικής Αποστολής και δύο ραπτομηχανές Σίγγερ, δώρο του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής[329]. Το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας το ίδιο χρονικό διάστημα (1952), απέστειλε μία ραπτομηχανή Σίγγερ για την Οικοκυρική Σχολή[330]. Μία ηλεκτρική συσκευή απαραίτητη και εξυπηρετική για το ανθρώπινο δυναμικό της σχολής, ήταν το πλυντήριο που απέκτησε η σχολή και τοποθετήθηκε στην εξωτερική αποθήκη[331].

Ο πρόεδρος του Τεγεατικού Συνδέσμου το 1953 δώρισε μία σόμπα θέρμανσης. Επίσης το 1953, η σχολή μεταξύ των άλλων, αγόρασε ραδιόφωνο, γραμμόφωνο και ένα κινηματογράφο[332].

---

[327] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής, υπ' αρ. 50/24-10-1951. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-9-1951, σ.394 και 20-12-1951, σ. 398.

[328] Πρακτικά Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης, 16-3-1952.

[329] Συγκεκριμένα το υλικό που παρελήφθη από τη Σχολή το 1952 αφορούσε απαραίτητα οικιακά σκεύη λευκά είδη για τη λειτουργία του οικοτροφείου, γραφική ύλη και εργαλεία για τη διδασκαλία των πρακτικών μαθημάτων όπως για παράδειγμα τρεις ραπτομηχανές Γκρίτνερ, δώρο της Αμερικάνικης Αποστολής, δύο ραπτομηχανές Σίγγερ, δώρο του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής, μία μηχανή Σίγγερ, δώρο του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας, λαμπτήρες κινηματογραφικού μηχανήματος, ενώ προσεχώς αναμενόταν η παραλαβή πλήρους μηχανήματος προβολής, το οποίο όταν παρελήφθη λειτουργούσε και προσέφερε ψυχαγωγία στις μαθήτριες της σχολής. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 53/16-3-1952. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ. 55/2-4-1952. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 67/24-10-1952. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου, 29-9-1952, σ. 423 και 22-4-1953, σ. 440. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-2-1953, σ. 526.

[330] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής, υπ' αρ.56/25-5-1952.

[331] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 181/6-11-1952.

[332] Το 1953 ο Αλεξόπουλος προσέφερε δια δωρεάς τα εξής είδη στην Οικοκυρική Σχολή :
Είκοσι τέσσερις πήχεις λινό για έξι πανωσέντονα, είκοσι τέσσερις πήχεις λινό για έξι κατωσέντονα, επτά πήχεις λινό για έξι μαξιλαρόπανα, επτά πήχεις λινό για έξι κελύφια μαξιλαριών, έξι σερβίτσια φαγητού, ένα τραπεζομάντηλο και έξι πετσέτες. Επίσης ο Τεγεατικός Σύνδεσμος αγόρασε και ογδόντα καρέκλες πολυτελείας.

Ο Τεγεάτης Χρίστος Στασινόπουλος, το ίδιο έτος, δώρισε στη σχολή παπούτσια για τις μαθήτριες, το διδακτικό προσωπικό και για τους κηπουρούς. Το περίσσευμα των δεκαέξι ζευγών παπουτσιών θα διατίθεντο την επόμενη σχολική χρονιά σε άπορες μαθήτριες[333]. Ο δωρητής υποσχέθηκε ότι η δωρεά αυτή θα γίνεται επί δέκα έτη[334].

Το ίδιο έτος ο Τεγεατικός Σύνδεσμος Τεγεατίδων Αμερικής, απέστειλε θερμάστρες, κινηματογραφικό μηχάνημα, ραδιόφωνο καθώς επίσης χρήματα με τα οποία κατασκευάστηκαν ογδόντα καθίσματα τύπου Βιέννης, καθώς και άλλα για άλλες ανάγκες της Σχολής. Επίσης κατασκευάστηκε με τα χρήματα αυτά μία βιβλιοθήκη καθώς και καινούρια έπιπλα κουζίνας[335].

Η σωματική καθαριότητα των εσωτερικών μαθητριών ήταν ένα από τα μελήματα της διοίκησης. Έτσι με την ευκαιρία της ανακαίνισης των εγκαταστάσεών της, το 1955, τοποθέτησε στη σχολή έναν πετρελαιοκαυστήρα και ένα ηλεκτρικό θερμοσίφωνα ο οποίος κατασκευάστηκε με ειδική παραγγελία από τη Βιομηχανία Στράους, δωρεά του βιομηχάνου Βασιλείου Χρυσάκη, επικεφαλή της βιομηχανίας Στράους[336].

Την ίδια χρονιά ο ευεργέτης του Τεγεατικού Συνδέσμου Θεοφάνης Αλεξόπουλος δώρισε ύφασμα και δεκαπέντε κουβέρτες για τις ανάγκες της σχολής[337], ενώ την επόμενη χρονιά πρόσφερε σεντόνια και πετσέτες. Το 1956 χορήγησε δωρεάν σαράντα πέντε βαμβακερές κουβέρτες, και η ‘’Πειραϊκή Πατραϊκή’’ είκοσι πέντε[338].

Στις δωρεές υπέρ της σχολής για το έτος 1955-56, περιλαμβάνονταν, επίσης, γραφική ύλη από τον Ι. Καλτσά και βιβλία από τον Ν. Αλεξόπουλο. Για την προμήθεια επίπλων και

Α΄τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Διοίκηση υπ’ αρ. 80/31-10-1953 και υπ’ αρ.82/27-12-1953. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 72/31-3-1953.

[333] Γ ΄τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 76/6-7-1953.

[334] Πρόταση του Ιωάννου Χ. Στασινόπουλου προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο στις 2-2-1953. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 113/28-4-1955.

[335] Το ραδιόφωνο ήταν αξίας 925 δολαρίων. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-2-1953, σ. 565.

[336] Ο ηλεκτρικός θερμοσίφωνας ήταν αξίας 4.000 δρχ. Α ΄τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 11/14-10-1955 και αναλυτική έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ’ αρ. 3027/29-12-1955, αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου, Αθήνα.

[337] Το ύφασμα ήταν αξίας 700 δρχ. και οι κουβέρτες 1.332 δρχ. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 12-4-1957.

[338] Τα σεντόνια και οι πετσέτες ήταν αξίας 300 δρχ. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 142/27-12-1956. Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διευθύντρια Οικοκυρικής Σχολής υπ’ αρ. 3375/21-12-1956.

υλικών λειτουργίας ο Τεγεατικός Σύνδεσμος δαπάνησε το ποσό των 8.841,30 δρχ. και ο Σύνδεσμος Αμερικής εφόδια και μία ηλεκτρομηχανή αξίας 37.391 δρχ. [339].

Το 1956-57, ο Γ. Μπούρης προσέφερε δωρεά υπέρ της Οικοκυρικής Σχολής το ποσό των 3.000 δρχ. και ο Θ. Αλεξόπουλος σαράντα κουβέρτες[340].

Το ίδιο έτος για το οικοτροφείο αγοράστηκαν από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου δέκα συμπτυσσόμενα κρεβάτια με τα ανάλογα στρώματα και μαξιλάρια[341].

Το 1958, η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου προμήθευσε τη σχολή με δώδεκα τραπέζια και εβδομήντα δύο καρέκλες για την τραπεζαρία λόγω παλαιότητας των προηγούμενων. Η αξία όλων αυτών ήταν 23.700 δρχ., δεν προερχόταν από δωρεά αλλά καταβλήθηκε από το ταμείο της Οικοκυρικής Σχολής σε μηνιαίες δόσεις, χωρίς να επιβαρυνθεί το ταμείο του Τεγεατικού Συνδέσμου Αθηνών[342].

Το επόμενο έτος με έξοδα του Τεγεατικού Συνδέσμου αγοράστηκαν τρεις θερμάστρες πετρελαίου, αντί 2.000 δρχ. η κάθε μία, για τη θέρμανση του οικοτροφείου[343]. Ο Ηλίας Ν. Στασινόπουλος, δώρισε το ποσό των 30.000 δρχ.,[344] ενώ οι συνολικές δωρεές υπέρ της σχολής ανήλθαν στο ποσό των 22.659,45 δρχ., με ιδιαίτερη έμφαση στην δωρεά του Συλλόγου Τεγεατίδων Αμερικής 337 δολαρίων δηλαδή 10.059,45 δρχ., και του Α.Ε. Βόμβυξ εις μνήμη Μ. Σβωλοπούλου 5.000 δρχ.[345].

Ένα χρόνο αργότερα και σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας *Φωνή της Αρκαδίας* (αρ.23,15-4-1960), επισημάνθηκε η ανανέωση και ο εκσυγχρονισμός της υλικοτεχνικής υποδομής της Οικοκυρικής Σχολής, με έμφαση στην έλλειψη ενός μεγάλου και σύγχρονου ψυγείου, το οποίο, σύμφωνα πάντα με το άρθρο, έπρεπε να χορηγηθεί δωρεάν από το ΥΠ.Ε.Π.Θ.[346]. Η συγκρότηση επιτροπής αποτελούμενης από τους Κ. Ν. Βοσυνιώτη, Αθ. Πανούση, Χρ. Κουτρουμπή, Γ. Σαββόπουλο και Ν. Καραμεσούτη[347], είχε ως στόχο με αφορμή την αποπεράτωση του τρίτου ορόφου του κτηρίου της σχολής, την προμήθεια της

[339] Η γραφική ύλη ήταν αξίας 30 δρχ. και τα βιβλία 70 δρχ. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-12-1956, σ. 527και 31-1-1957, σσ. 531-533.
[340] Οι κουβέρτες ήταν αξίας 3.558,50 δρχ.
[341] Η αξία των οποίων ανήλθε στο ποσό των 7.750 δρχ. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-3-1957, σ. 97.
[342] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 4-11-1958, σ. 599.
[343] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-11-1959, σ.51.
[344] Ό.π., 6-11-1959, σ. 51.
[345] Ό.π., 21-12-1959, σ. 56.
[346] Ό.π., 23-10-1957, σ. 587.
[347] Ό.π., 19-3-1962, σ. 203.

αναγκαίας επίπλωσής της[348]. Έτσι το 1963, το εργοστάσιο ΜΕΤΑΛΛΟΝ Α.Ε. το οποίο κατασκεύαζε και εμπορεύονταν είδη εφαρμογής ηλεκτρισμού, πρόσφερε με έκπτωση 15%, στη σχολή, ένα ψυκτικό θάλαμο εστιατορίου[349].

Η αξιοποίηση του καλοριφέρ, το 1965, ως μέσο θέρμανσης της σχολής διευκόλυνε την παραμονή των μαθητριών και του διδακτικού προσωπικού καθώς και την ελεύθερη εκτέλεση των δραστηριοτήτων τους σε χώρους ζεστούς, γεγονός που είχε θετικές επιπτώσεις στην υγεία των μαθητριών η οποία ήταν άριστη σε σύγκριση με προηγούμενες χρονιές[350].

Το επόμενο έτος 1969, δαπανήθηκε το ποσό των 25.000 δρχ. για την αντικατάσταση των τελείως φθαρμένων στρωμάτων στις κλίνες των μαθητριών με την αγορά καινούριων στρωμάτων, καθώς και για την επισκευή άλλων. Επίσης δαπανήθηκε και το ποσό των 15.000 δρχ. για προσεχείς τεχνικές βελτιώσεις και εφόδια της σχολής[351].

Λόγω της αύξησης του αριθμού των μαθητριών της σχολής, προέκυψαν υλικές ανάγκες που δυσχέραιναν τη λειτουργία της. Αρκεί να αναφερθεί η έλλειψη ντουλαπιών για τον προσωπικό ρουχισμό των μαθητριών η οποία προκαλούσε ακαταστασία στο χώρο. Επίσης η έλλειψη θερμού ύδατος για το λουτρό του Σαββάτου των μαθητριών, λύθηκε με την εγκατάσταση μπόιλερ στο υπόγειο[352].

Ας σημειωθεί ότι λόγω της αύξησης του αριθμού των μαθητριών στα δωμάτια πολλές φορές φιλοξενούνταν τρεις έως δώδεκα μαθήτριες. Οπότε θεωρούνταν επιτακτική η ανάγκη αύξησης των κλινών καθώς και των δωματίων[353]. Προκειμένου να εξασφαλισθεί η φοίτηση και στέγαση περισσότερων μαθητριών, το 1970-71, κρίθηκε αναγκαία η αγορά επάλληλων κλινών, ογδόντα στρωμάτων, πολλών ερμαρίων, και σαράντα διθέσιων τραπεζιών εργασίας, των οποίων το κόστος ανήλθε στις 95.000 δρχ.[354]. Η Ακαδημία Γυμναστικής Αγωγής εξασφάλισε στην Οικοκυρική Σχολή, το 1971, παλαιά έπιπλα, όπως επτά ερμάρια, τέσσερις πάγκοι και ένα εφαλτήριο[355].

---

[348] Ό.π., 20-4-1962.
[349] Έγγραφο του εργοστασίου ΜΕΤΑΛΛΟΝ Α.Ε. προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο στις 24-5-1963.
[350] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση υπ' αρ. 249/26-3-1965.
[351] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου, 23-9-1969.
[352] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου, 6-11-1969, σ. 559. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-2-1970, σ. 181.
[353] Προφορική μαρτυρία της Ευθυμίας Κοντογεωργάκη καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας της Σχολής.
[354] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου, 13-5-1970, σ. 582.
[355] Ό.π., 14-10-1971, σ. 57 και 29-11-1971, σ. 77. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Συνδέσμου, 6-2-1972, σ. 294.

Ένα χρόνο αργότερα (27-3-1972), διαπιστώθηκε από τη διοίκηση η έλλειψη πλυντηρίου, απαραιτήτου για τη σχολή. Στο πλαίσιο της επάνδρωσης με το αναγκαίο και απαραίτητο υλικοτεχνικό εξοπλισμό η διοίκηση του Συνδέσμου, προέβη στην αγορά είκοσι τραπεζιών για την τραπεζαρία τεσσάρων ή έξι θέσεων, ογδόντα καθισμάτων, πενήντα κλινών και πενήντα κομοδίνων του ιδίου τύπου μικρών διαστάσεων ώστε να μην καταλαμβάνουν μεγάλο χώρο. Επίσης κατόπιν προτάσεως του προέδρου του συμβουλίου, εγκρίθηκε η αγορά εκατό μαξιλαριών και διακοσίων σεντονιών.

Αγοράστηκαν τελικά δύο πλυντήρια το 1972 προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες της σχολής. Ανατέθηκε ακόμη, η εγκατάσταση θερμού ύδατος, κατόπιν συμφέρουσας προσφοράς. Η διοίκηση του Συνδέσμου εφοδίασε τη σχολή με μια συσκευή τηλεόρασης με στόχο τη συμπληρωματική μόρφωση και ψυχαγωγία των μαθητριών[356].

Η σχολή εφοδιάστηκε με πενήντα κρεβάτια νέου τύπου κατάλληλου μεγέθους, πραγματοποιήθηκε το σχολικό έτος 1973-74 από το εργοστάσιο Τσαούσογλου. Κατόπιν εντολής του προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου η αίθουσα εκθέσεως των χειροτεχνημάτων των μαθητριών μετατράπηκε τότε σε υπνοδωμάτια εσωτερικών μαθητριών. Επιπλέον προστέθηκαν στην τραπεζαρία της σχολής δεκαπέντε καινούρια τραπέζια φορμάικα καλής ποιότητας όπου σ' αυτά κάθονταν οι μαθήτριες ανά έξι. Ένας πίνακας μαθημάτων στη δεύτερη αίθουσα διδασκαλίας έδινε την όψη σύγχρονου εκπαιδευτηρίου[357].

Το 1977 εγκαταστάθηκε το τραπέζι επιτραπέζιας αντισφαίρισης και οι μαθήτριες ασκούνταν και ψυχαγωγούνταν ταυτόχρονα[358].

Ο διευθυντής και το διδακτικό προσωπικό της Οικοκυρικής Σχολής[359] το 1976-77, κατέθεσε προτάσεις στη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τις ελλείψεις της υλικοτεχνικής υποδομής της Οικοκυρικής Σχολής και της βελτίωσης του προγράμματος, οι οποίες ικανοποιήθηκαν με την πάροδο του χρόνου. Οι προτάσεις βελτίωσης του προγράμματος αφορούσαν τη διδασκαλία των μαθημάτων των θρησκευτικών, ελληνικών, γυμναστικής υγιεινής, μαθηματικών, Οικιακής Οικονομίας, διαιτητικής, κεντήματος, Ραπτικής, χειροτεχνίας, φυσικής, μαγειρικής – ζαχαροπλαστικής, ψυχαγωγίας και σχεδίου.

---

[356] Η αξία των πλυντηρίων ήταν 15.000 δρχ. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 25-9-1972, σσ.115-116. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Συνδέσμου, 26-11-1972, σ. 357.

[357] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου στις 17-12-1973. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-9-1973, 176.

[358] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 84/26-4-1977.

[359] Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 15/12-11-1976.

Τις προτάσεις του διευθυντή και του διδακτικού προσωπικού της σχολής ελάμβανε υπόψη της η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου και έτσι κατά τακτά χρονικά διαστήματα ανάλογα της οικονομικής δυνατότητας και διαχείρισης, κάλυπτε τις υλικές ανάγκες των διδασκομένων μαθημάτων.

Έτσι το υλικό που στάλθηκε από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο στην Οικοκυρική Σχολή στις 5-2-1977 κάλυψε ένα μέρος των υλικών που θεωρούνταν αναγκαία από τον Διευθυντή και το διδακτικό προσωπικό και περιλάμβανε τα εξής: προβολέα σταθερών εικόνων, θήκες σλάιτς, διαβήτη, χάρτες, υδρόγειο σφαίρα, βιβλίο δανεισμού βιβλίων βιβλιοθήκης, δεκαεπτά βιβλία διδασκόμενης ύλης, δύο ιστορικούς άτλαντες, δώδεκα χάρτες, βιβλίο βιβλιοθήκης, αφίσες, έντυπα, ημερολόγια Ε.Ο.Τ., βιβλίο περιουσίας, προβολών επεξηγηματικά δελτία σειρών σταθερών εικόνων, θήκες σλάιτς[360]. Επίσης ο Ι. Μαλλίρης, ταμίας και μέλος του Τ.Σ. προσέφερε μουσικά όργανα, δωρεά του Μουσικού οίκου του[361].

Οι καταγόμενοι από την Αλέα και διαμένοντες στην Αθήνα, Β. Μαρουλής, Ι. Φέλιος, Σ. Φέλιος, Ε. Ρέππας, Ι. Ρέππας και Π. Ρέππας, προσέφεραν στις 9-2-1977, το ποσό των 3.000 δρχ. για την κατασκευή μιας παραδοσιακής στολής που πρόσφεραν στη Σχολή.

Ο Δημοσθένης Παναγιωτακόπουλος , διευθύνων σύμβουλος της PFAFF ΑΕ, εισηγήθηκε την αποστολή μιας ραπτομηχανής[362]. Η εταιρεία ΕΒΙΑΝ απέστειλε μουσικούς δίσκους για τις ανάγκες της σχολής και έτσι με την πρόσληψη καθηγητή Μουσικής και τη δωρεά μουσικών οργάνων, 10.000 δρχ. από την Α.Ε. Αιγαίον Κλωστοϋφαντήρια συμπληρωνόταν η Μουσική παιδεία και ψυχαγωγία των μαθητριών[363].

Αξιοσημείωτη ήταν και η προσφορά μεγάλου αριθμού βιβλίων του καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών Στ. Κορρέ, τα οποία απεστάλησαν από τον Παναγιώτη Ρέππα, σύμβουλο του Τεγεατικού Συνδέσμου[364].

Άλλες δωρεές την εποχή αυτή στη μνήμη του βιομηχάνου Γεωργίου Τουρνικιώτη, ήταν οι εξής: του Ιωάννου Ν. Στασινόπουλου, 3.000 δρχ., του Μιχαήλ Μολοκότου, 1.000 δρχ., του

[360] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Οικοκυρική Σχολή υπ' αρ. 7266/27-1-1977.
[361] Ευχαριστήριο έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον Ι. Μαλλίρη για την προσφορά του, υπ' αρ.83/26-4-1977.
[362] Ευχαριστήριο έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς το Δημοσθένη Παναγιωτακόπουλο, υπ' αρ.75/26-4-1977.
[363] Ευχαριστήριο έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Πρόεδρο της εταιρείας ΕΒΙΑΝ ΑΕ και ΑΙΓΑΙΟΝ ΚΛΩΣΤΟΫΦΑΝΤΗΡΙΑ, υπ' αρ. 82/26-4-1977 και 73/22-4-1977.
[364] Ευχαριστήριο έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Παναγιώτη Ρέππα, σύμβουλο του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 71/22-4-1977.

Μιχαήλ Ξυλά (από το Λονδίνο), 1.000 δρχ. και της οικογένειας Δημοσθένους Λεωνίδα, 500 δρχ.

Επιπλέον, η αποστολή ηλεκτροκίνητης ραπτομηχανής από την εταιρεία PFAFF, έδωσε την ευκαιρία στις μαθήτριες της σχολής να ασκηθούν στη χρήση της[365]. Ένα κενό του εξοπλισμού της σχολής καλύφθηκε με την αποστολή μιας ηλεκτρικής κουζίνας και αποτέλεσε την αφετηρία καθολικής ανανέωσης του εργαστηρίου της από την Ανώνυμο Εταιρεία Βιομηχανικής και Εμπορικής Αναπτύξεως ΒΕΣ[366] (εικόνα 98).

Το Εθνικό Ίδρυμα, που κατά τακτά χρονικά διαστήματα προμήθευε τη Σχολή με ψυχαγωγικές ταινίες για τη διασκέδαση των μαθητριών το 1977, την ενίσχυσε οικονομικά με το ποσό των 40.000 δρχ. για την αγορά ενός αναμικτήρα τροφών και βιβλίων για τη δανειστική βιβλιοθήκη.

Η Εταιρεία ‘’Αδελφοί Λαμπρόπουλοι’’ που είχε την έδρα της στην Αθήνα απέστειλε το 1978 το ποσό των 10.000 δρχ. με τα οποία αγοράστηκαν αθλητικά είδη που χρησιμοποιούσαν οι μαθήτριες στο μάθημα της φυσικής αγωγής[367].

Ο Υφυπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Νικόλαος Καλτεζιώτης, το 1980, μετά από εισήγησή του έστειλε στη σχολή ένα τραπέζι πινκ-πονκ για την ψυχαγωγία των μαθητριών[368]. Το 1980, ο διευθυντής Χειροτεχνίας και Αναπτύξεως, Γ. Ασημακόπουλος, χορήγησε από τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. δύο αργαλειούς στην Οικοκυρική Σχολή προς χρήση των μαθητριών, κατόπιν αιτήσεως του Τεγεατικού Συνδέσμου[369].

Τέλος ένα χρόνο αργότερα η Αγροτική Τράπεζα Τρίπολης, ενέκρινε τη διάθεση από τα περισσεύματα των ασφαλιστικών εργασιών της Τράπεζας, ποσό 100.000 δρχ. για την

---

[365] Ευχαριστήριο έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Πρόεδρο της PFAFF ΑΕ, υπ’ αρ. 74/26-4-1977.

[366] Ευχαριστήριο έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς την Ανώνυμο Εταιρεία Βιομηχανικής και Εμπορικής Αναπτύξεως, ΒΕΣ, υπ’ αρ. 79/22-4-1977.

[367] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον Θεμιστοκλή Λαμπρόπουλο, πρόεδρο της Εταιρείας Αδελφών Λαμπρόπουλοι, υπ’ αρ. 101/ 5-2-1978.

[368] Έγγραφο του Υφυπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Ν. Καλτεζιώτη, υπ’ αρ. 4120/23-12-1980, σχετικά με την αποστολή υλικού της σχολής.

[369] Η κατάσταση εξοπλισμού εργαστηρίων κοπτικής – ραπτικής της Οικοκυρικής Σχολής το 1980 εκτός της λειτουργίας πλήρους κουζίνας με όλα τα απαραίτητα για την παρασκευή γλυκισμάτων και φαγητών οικιακά σκεύη σε μεγάλο αριθμό, ήταν η εξής : πενήντα ψαλίδια, πενήντα τρίγωνα, επτά τραπέζια (2μ. μήκους), επτά χειροκίνητες μηχανές Ραπτικής, δύο ηλεκτροκίνητες μηχανές Ραπτικής, τέσσερις καθρέπτες μεγάλους (1,20Χ1,10), τέσσερις καθρέπτες μικρού μεγέθους, επτά σιδερώστρες, επτά ηλεκτρικά σίδερα, τέσσερα πασχαρό για το σιδέρωμα μανικιών, έξι ψαλίδια καρικώματος, πενήντα μεζούρες, πενήντα δακτυλήθρες και τέσσερις κούκλες Ραπτικής. Αίτημα του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 9134/16-12-80 προς τον Διευθυντή Χειροτεχνίας και Αναπτύξεως σχετικά με τη χορήγηση αργαλειών στην Οικοκυρική Σχολή και υπ’ αρ. 23029/2084/22-1-1981 απαντητικό έγγραφο του διευθυντή Χειροτεχνίας και Αναπτύξεως προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο.

ενίσχυση του Τεγεατικού Συνδέσμου και ειδικότερα για τον εμπλουτισμό της Οικοκυρικής σχολής. Το ποσό αυτό κατανεμήθηκε κατά το ήμισυ για τη διαμόρφωση- επίπλωση αίθουσας συλλογής λαογραφικού υλικού για εκπαιδευτικούς σκοπούς και για την προμήθεια ηχοακουστικών μέσων[370].

3.7. ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

3.7.1. Το αναλυτικό ωρολόγιο πρόγραμμα της Σχολής

Το αναλυτικό ωρολόγιο πρόγραμμα καθόριζε τα μαθήματα και την ύλη που έπρεπε να διδαχθούν οι μαθήτριες της σχολής σε κάθε διδακτικό έτος, καθώς επίσης κατανέμονταν στις τάξεις και καθοριζόταν ο χρόνος διδασκαλίας τους σε εβδομαδιαίες διδακτικές ώρες. Καθοριζόταν ακόμη ο χρόνος έναρξης και λήξης κάθε μαθήματος. Στον καταρτισμό του ωρολογίου προγράμματος λαμβανόταν υπόψη η ικανότητα των μαθητριών για εργασία στις διάφορες ώρες της ημέρες. Έτσι μαθήματα που απαιτούσαν μεγάλη παρατηρητική ικανότητα από τις μαθήτριες τοποθετούνταν τις πρώτες ώρες εργασίας της ημέρας. Επίσης λαμβάνονταν υπόψη ο βαθμός κόπωσης που προκαλούσε κάθε ένα από τα διδασκόμενα μαθήματα και η τοποθέτησή του κατάλληλα στο πρόγραμμα, καθώς επίσης και οι συνθήκες λειτουργίας του σχολείου, όπως οι διδακτηριακές, οι κλιματολογικές και το διδακτικό προσωπικό.

Το 1926, κατόπιν προσκλήσεως από τη Διοικούσα Επιτροπή του Συνδέσμου, κατάρτισε το πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής ώστε να εξυπηρετεί το σκοπό λειτουργίας της και παρείχε σχετικές οδηγίες για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία της σχολής, ο τότε επιθεωρητής δημοτικών σχολείων Μαντινείας και Κυνουρίας Κοσμάς Μιχαηλίδης, ειδικός για την οργάνωση τέτοιου είδους μορφωτικών Ιδρυμάτων[371].

---

[370] Έγγραφο της Αγροτικής Τράπεζας Τρίπολης, προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 737/2-2-1981, σχετικά με την ενίσχυση του Τεγεατικού Συνδέσμου για τον εξοπλισμό της Οικοκυρικής Σχολής.

[371] Ο Κοσμάς Μιχαηλίδης διηύθυνε το Εθνικό Οικοτροφείο Φιλαδέλφειας της Μικράς Ασίας, έγραψε τον *Οδηγό του Νηπιαγωγού, το Αλφαβητάριο για τα ξενόφωνα παιδιά* .Το τελευταίο εξεδόθη το 1913-14 από τον εκδότη Μ. Νοταρά στη Σμύρνη, ενώ έγινε δεκτό στην Ελλάδα μόλις το 1917, και το πρώτο κρατικό *Αλφαβητάριο* κυκλοφόρησε το 1920. Ο Κ. Μιχαηλίδης έγραψε επίσης τα βιβλία: *Διδακτικαί οδηγίαι και σχέδια διδασκαλιών,* Ι. Κολλάρος, 1945, και *Βασικά προβλήματα του Δημοτικού Σχολείου,* 1956. Αργότερα εξέδωσε τα *Αναγνωστικά Β΄* και *Γ΄ τάξης, 'ο Μικρός Θαλής'* με τη συνεργασία του Διευθυντού των Θεολογείων Εκπαιδευτηρίων Φιλαδέλφειας, Προδρόμου. Κ. Μιχαηλίδης, *Αναμνήσεις από την χαμένην πατρίδα,* Ανάτυπο εκ του τιμητικού τόμου επί τω Ιωβηλαίω του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλίππων-Νεαπόλεως-Θάσου Χρυσοστόμου, Αθήνα 1961, σσ.6-9. Πρακτικά Β΄ τακτικής γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 11/19-12-1926, σ. 143.

Σύμφωνα με το Ν. 4397 /1929 τα κατώτερα οικοκυρικά σχολεία ακολουθούσαν το εξής ωρολόγιο πρόγραμμα ανά εβδομάδα:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	***ΤΑΞΗ Α΄***	***ΤΑΞΗ Β΄***
Γ ε ν ι κ ά		
Θρησκευτικά	**1**	**1**
Νέα Ελληνικά	**3**	**2**
Πρακτική Αριθμητική	**2**	**2**
Στοιχεία Υγιεινής	**2**	**2**
Ιχνογραφία – Σχέδιο	**2**	**2**
Γυμναστική	**3**	**3**
Ε ι δ ι κ ά		
Οικιακή Οικονομία	**2**	**2**
Κοπτική – Ραπτική	**4**	**4**
Υφασματολογία	**-**	**1**
Πιλοποιία	**2**	**2**
Κεντητική	**2**	**2**
Πλεκτική	**2**	**2**
Μαγειρική	**3**	**3**
Πλυντική	**1**	**1**
Κηπουρική –Ανθοκομία	**2**	**2**
ΣΥΝΟΛΟ	***31***	***31***

Πίνακας 3.1. Ωρολόγιο πρόγραμμα των κατώτερων οικοκυρικών σχολείων σύμφωνα με το Ν. 4397 /1929.

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Ο σύλλογος κάθε σχολείου με πράξη του και με τη σύμφωνη γνώμη του οικείου Επιθεωρητή μπορούσε να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο ήταν σκόπιμο να διατεθεί ο χρόνος κάθε μαθήματος, λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών του σχολείου και των εποχών του έτους.

Σχετικά με το μάθημα της πιλοποιίας εφ' όσον δεν ενδιαφέρει την περιφέρεια του σχολείου, τότε αυτό με πράξη του συλλόγου του σχολείου, εγκεκριμένη από τον οικείο Επιθεωρητή δεν θα περιλαμβανόταν στο πρόγραμμα[372].

Στο πλαίσιο της αναδιοργάνωσης του προγράμματος της σχολής, το 1937, αυξήθηκαν οι ώρες διδασκαλίας κατά 1 ½ ώρα στα μαθήματα των Ελληνικών, Ωδικής και Γυμναστικής της Α΄ και Β΄ τάξης, ενώ για την Γ΄ τάξη κατά 2 ½ στα ίδια μαθήματα[373].

[372] Φ.Ε.Κ. 307 / 1929, Ν.4397, άρθρο 48, «Περί του προγράμματος των εν τοις κατωτέροις Οικοκυρικής σχολείοις διδασκομένων μαθημάτων».

Το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων της Οικοκυρικής Σχολής, όπως αυτό προκύπτει από τη μελέτη των βιβλίων διδασκόμενης ύλης, του έτους 1947-48 είχε ως εξής :

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	***Α΄ ΤΑΞΗ***	***Β΄ ΤΑΞΗ***
Θρησκευτικά	**1**	**1**
Ελληνικά	**3**	**2**
Ιστορία- Αγωγή	**2**	**2**
Υγιεινή	**2**	**2**
Οικιακή Οικονομία	**2**	**2**
Γεωπονικά	**1**	**1**
Μαγειρική- Διαιτητική	**4**	**3**
Ραπτική	**9**	**18**
Κέντημα	**8**	**8**
Πλεκτική	**4**	**4**
Σχέδιο	**3**	**5**
Ιχνογραφία	**2**	**2**
Ωδική	**1**	**2**
Υφασματολογία	**-**	**2**
Γυμναστική	**2**	**2**
Χειροτεχνία	**2**	**-**
ΣΥΝΟΛΟ ΩΡΩΝ	***46***	***56***

Πίνακας 3.2. Ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας του σχολικού έτους 1947-1948.

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Το πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο παρέμεινε το ίδιο όπως προπολεμικά, ενώ στόχος της διεύθυνσης της Οικοκυρικής Σχολής ήταν η συμπλήρωσή του με βάση τις αρχές δεδομένων των παρελθόντων ετών προκειμένου να αναδείξει τη φήμη της σχολής και το έργο της. Έτσι για την περίοδο 1949-50 οι μαθήτριες της δευτέρας τάξης παρακολούθησαν τα θεωρητικά μαθήματα όπως και οι μαθήτριες της πρώτης τάξης[374]. Παρ' όλα αυτά διακρίνεται μια ιδιαίτερη έμφαση με αυξημένο ωράριο διδασκαλίας στα πρακτικά μαθήματα και δη της Κοπτικής – Ραπτικής, Μαγειρικής – Διαιτητικής και Κεντήματος, σε σύγκριση με τα προβλεπόμενα από το νόμο για τις κατώτερες Οικοκυρικές Σχολές.

Είναι γνωστό ότι η σχολή δεχόταν απόφοιτες δημοτικού σχολείου, κυρίως λόγω αποτυχίας τους στις εισαγωγικές εξετάσεις για το γυμνάσιο. Το επίπεδό τους όπως αναφέρεται στις αναφορές της διευθύντριας προς τη διοίκηση του Συνδέσμου δεν ήταν

[373] Πρακτικά 41ης συνέλευσης διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-10-1937.
[374] Έγγραφο Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής, υπ' αρ.9/28-10-1949.

ικανοποιητικό και ιδιαίτερα στα θεωρητικά μαθήματα. Όμως το διδακτικό προσωπικό της σχολής κατέβαλε κάθε προσπάθεια ώστε να παρακολουθήσουν τα θεωρητικά μαθήματα με την ίδια προθυμία με την οποία παρακολουθούσαν τα πρακτικά[375].

Προκειμένου να ικανοποιήσει την επιθυμία κηδεμόνων και μαθητριών η διοίκηση του Συνδέσμου στη Β΄ τριμηνία του έτους 1950-51, περιόρισε τις ώρες των θεωρητικών μαθημάτων σε αντίθεση με τις ώρες πρακτικών μαθημάτων οι οποίες αυξήθηκαν. Όπως διακρίνεται και στο παρακάτω γράφημα η διδασκαλία των θεωρητικών μαθημάτων καταλάμβανε το 33% του συνόλου των διδακτικών ωρών και το 67% η διδασκαλία των πρακτικών μαθημάτων. Ιδιαίτερα στο μάθημα της Κοπτικής και Ραπτικής Ασπρορούχων και Φορεμάτων η αύξηση των ωρών αφορούσε στην εφαρμογή την Ραπτική ρούχων των ίδιων των μαθητριών (φούστες, φορέματα και ασπρόρουχα)[376].

Γράφημα 3.1. Ώρες διδασκομένων μαθημάτων κατά τάξη στην Οικοκυρική Σχολή Τεγέας το σχολικό έτος 1950-1951

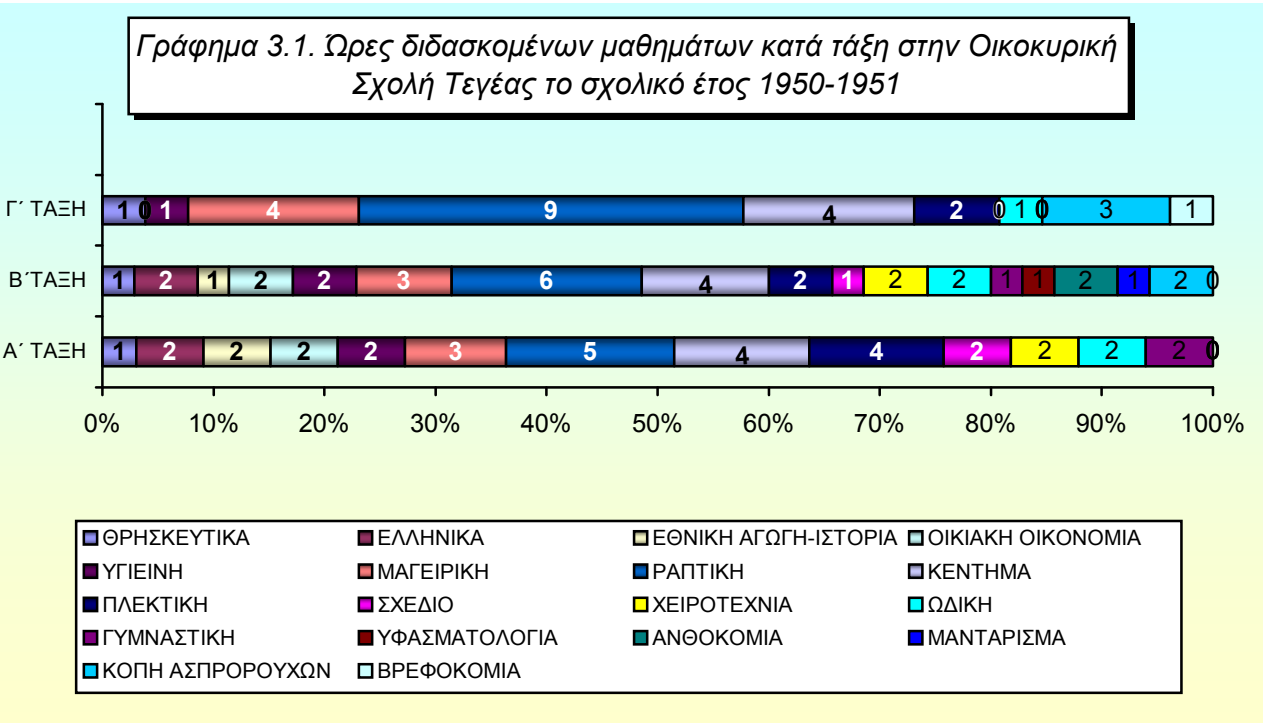

Η τροποποίηση του προγράμματος σε σχέση με το χρόνο διδασκαλίας των θεωρητικών μαθημάτων, ικανοποίησε ιδιαίτερα τις μαθήτριες αλλά και τους κηδεμόνες τους,

[375] Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση υπ' αρ. 16/12-1-1950.
[376] Γ ΄τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.40/3-4-1951.

δεδομένου ότι ενδιαφέρονταν περισσότερο για την άσκησή τους σε πρακτικά μαθήματα, ώστε να ακολουθήσουν ένα βιοποριστικό επάγγελμα, όπως αυτό της μοδίστρας[377].

Στο πλαίσιο του επαναπροσδιορισμού λοιπόν των ωρών διδασκαλίας των μαθημάτων στη Β΄ τάξη, το ίδιο έτος, παρατηρήθηκε η προσθήκη των μαθημάτων της Υφασματολογίας και της Ανθοκομίας, ενώ στην Γ΄ τάξη περισσότερων πρακτικών μαθημάτων, όπως φαίνεται και στα αναγραφόμενα προγράμματα των επόμενων ετών[378]. Σημαντική παράλειψη του προγράμματος της σχολής, θεωρήθηκε από τις διδασκάλισσες της σχολής, η απουσία της διδασκαλίας του μαθήματος της Αριθμητικής, δεδομένου ότι πολλές μαθήτριες, που φοιτούσαν στη σχολή, δεν γνώριζαν επαρκώς τις τέσσερις πράξεις των ακεραίων. Η διδασκαλία του μαθήματος των Μαθηματικών εντάχθηκε στο πρόγραμμα της σχολής περίπου δέκα χρόνια αργότερα δηλαδή το σχολικό έτος 1963-64. Σε γενικές γραμμές όμως οι παρατηρήσεις των διδασκαλισσών της σχολής στρέφονταν στην αναγκαιότητα ύπαρξης αναλυτικού προγράμματος στο οποίο να εμπεριέχονται σύντομες και σαφείς οδηγίες, δεδομένου ότι το ισχύον πρόγραμμα των μαθημάτων της σχολής θεωρείτο ελλιπές κατά την άποψή τους[379].

Το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής του Συνδέσμου για το έτος 1950-52 μετά από τις επεμβάσεις αυτές διαμορφώθηκε όπως παρακάτω. Επισημαίνουμε πως τα πρακτικά μαθήματα που έχουν σκίαση χρώματος γαλάζιου στον πίνακα, αφορούν το 33% του συνόλου των διδακτικών ωρών των μαθημάτων του προγράμματος για την Α΄ τάξη, το 62,8% για τη Β΄ τάξη και το 84,6% για την Γ΄ τάξη. Παρατηρείται επομένως μία σταδιακή αύξηση των ωρών των πρακτικών μαθημάτων από την Α΄ έως την Γ΄ τάξη.

[377] Ό.π., υπ' αρ.42/8-7-1951.
[378] Α ΄τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.50/24-10-1951.
[379] Προσωπικές απόψεις της διδάσκουσας στη Σχολή Καλλιόπης Μελή, τα μαθήματα των Ελληνικών, Ιστορίας, Εθνικής Αγωγής, Οικιακής Οικονομίας, Διαιτητικής, Γυμναστικής, Υγιεινής, Ανθοκομίας, Υφασματολογίας στις 9-1-1952.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Α΄ ΤΑΞΗ	Β΄ ΤΑΞΗ	Γ΄ ΤΑΞΗ
Θρησκευτικά	1	1	1
Ελληνικά	2	2	-
Εθνική Αγωγή- Ιστορία	2	1	-
Υγιεινή	2	2	1
Ωδική	2	2	1
Βρεφοκομία	-	-	1
Γυμναστική	2	1	-
Υφασματολογία	-	1	-
Ανθοκομία	-	2	-
Σχέδιο	2	1	-
Οικιακή Οικονομία	2	2	-
Μαγειρική	3	3	4
Ραπτική	5	6	9
Κέντημα	4	4	4
Κοπή Ασπρορούχων	-	2	3
Πλεκτική	4	2	2
Χειροτεχνία	2	2	-
Μαντάρισμα	-	1	-
ΣΥΝΟΛΟ	*33*	*35*	*26*

Πίνακας 3.3. Ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκομένων μαθημάτων της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας για το σχολικό έτος 1950-1952.

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Το παρακάτω γράφημα δείχνει ότι η Ραπτική διδασκόταν σε ποσοστό 20% επί του συνόλου των μαθημάτων, με δεύτερο μάθημα σε σειρά το Κέντημα και ακολουθούσε η Μαγειρική.

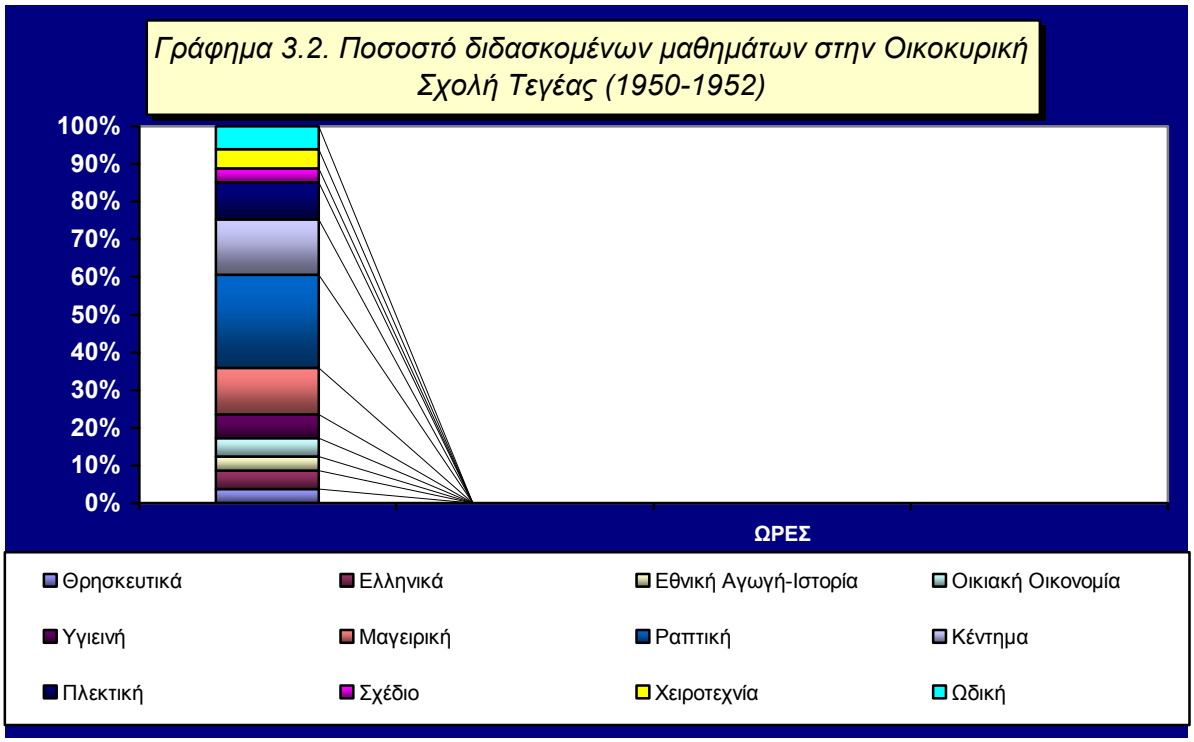

Εκ νέου τροποποίηση του ωρολογίου προγράμματος της σχολής πραγματοποιήθηκε το σχολικό έτος 1953-54, όπου παρατηρήθηκε μείωση των ωρών διδασκαλίας των θεωρητικών μαθημάτων των Ελληνικών και της Ιστορίας, αύξηση των ωρών διδασκαλίας των πρακτικών μαθημάτων της Ραπτικής, του Κεντήματος, της Πλεκτικής, του Σχεδίου, της Χειροτεχνίας και της Μαγειρικής. Έτσι η συνολική αύξηση των ωρών κατανέμεται στην πρώτη τάξη πέντε ώρες, στη δευτέρα τάξη δύο ώρες στην τρίτη τάξη οκτώ ώρες[380]. Η σύγκριση των ωρών διδασκαλίας μεταξύ των πρακτικών και θεωρητικών μαθημάτων προκύπτει από το παρακάτω γράφημα:

[380] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 83/27-12-195. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με την έγκριση ωρολογίου προγράμματος, στις 22-10-1953.

Γράφημα 3.3. Σύγκριση ωρών μεταξύ των θεωρητικών και πρακτικών μαθημάτων στην Οικοκυρική Σχολή Τεγέας (1953-1954)

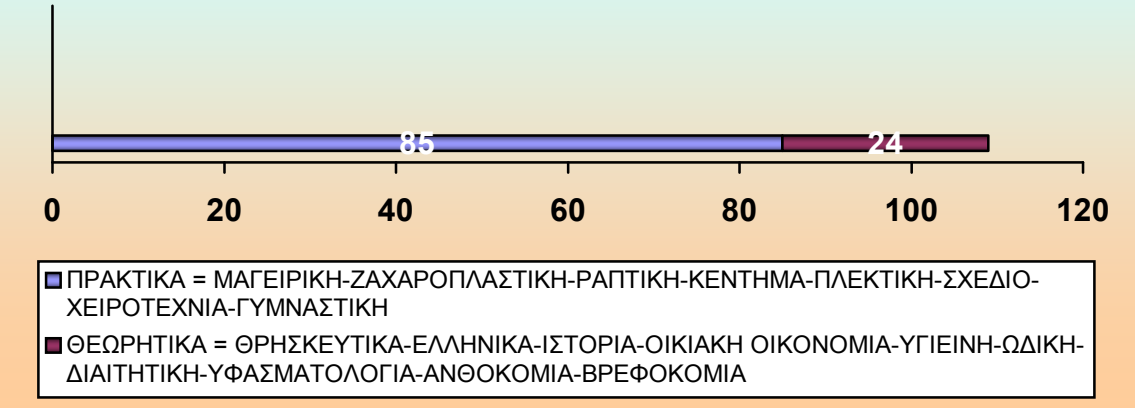

Σύμφωνα με το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης των οικοκυρικών επαγγελματικών σχολών, του Υπουργείου Βιομηχανίας, τμήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης είχε ως εξής:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	**ΤΑΞΗ Α΄**	**ΤΑΞΗ Β΄**	**ΤΑΞΗ Γ΄**	**ΤΑΞΗ Δ΄**
Θρησκευτικά	1	1	1	1
Ελληνικά	3	2	2	2
Αριθμητική	2	2	1	-
Φυσική - Χημεία	1 (έδαφος, λιπάσματα, διάφορα οικιακά και γεωργικά φάρμακα, ανθοκομία, λαχανοκομία, δενδροκομία, σηροτροφία)	1 (Πτηνοτροφία, Μελισσοκομία, Κτηνοτροφία, Μηχανική, Θερμότητα, Ηλεκτρισμός-Μαγνητισμός)	-	-
Γεωμετρία	2	1	-	-
Αγγλικά	2	2	2	2
Μουσική	2	2	2	1
Γυμναστική	2	2	1	1
Οικοκυρικά	2 (Έννοια, σκοπός, περιεχόμενο και εξέλιξη της Οικιακής Οικονομίας, Συμβολή της γυναίκας στην	2 (Κατοικία, Επίπλωση, Μαγειρικά σκεύη, Οικιακές Εργασίες)	2 (Νοσοκομειακά καθήκοντα της γυναίκας, Διεύθυνση του Οίκου, Κοινωνική Αγωγή, Οικονομία-	4 (Από αυτές 2 ώρες προβλέπονταν για Μαγειρική-Ζαχαροπλαστική, ενώ οι υπόλοιπες 2 ώρες περιελάμβαναν Διαιτητική,

	Εθνική Οικονομία, Υγιεινή ατόμου, Ενδυμασία)		Αποταμίευση)	Βρεφοκομία, Γενική Υγιεινή του Βρέφους.)
Ελεύθερο Σχέδιο- Καλλιγραφία	2	2	2	2
Κοπτική- Ραπτική- Κεντήματα- Πλεκτική	18	-	-	-
Κοπτική- Ραπτική εξωτερικής αμφίεσης	-	15 (Κοπτική- Ραπτική, δείγματα βελονιών)	17 (Κοπτική εξωτερικής αμφίεσης, ράψιμο φορέματος)	-
Κοπτική- Ραπτική εσωτερικής αμφίεσης	-	8 (Εφαρμογή βελονιών, κέντημα μηχανής)	10 (Κοπτική-Ραπτική σε γυναικεία σώματα, κέντημα ασπρορούχων και είδης προικός)	-
Διακοσμητικό Σχέδιο	-	2	2	2
Ιστορία Τέχνης	-	-	-	1
Λογιστική	-	-	-	1
Εφαρμογές (Ραπτικής)	-	-	-	25
Σύνολο	**37**	**42**	**42**	**42**

Πίνακας 3.3. Ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης των Οικοκυρικών Επαγγελματικών Σχολών, του Υπουργείου Βιομηχανίας, τμήματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (1952).

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Βιομηχανίας υπουργική απόφαση 100312/27-10-1952, «Περί καθορισμού του Σχολικού έτους, προθεσμιών, εγγραφών, τα των εισιτηρίων κατατακτηρίων, προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεων και τα της βαθμολογίας». Υπουργείο Βιομηχανίας, Υπηρεσία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπουργική απόφαση 81704/4-11-1955 «Περί καθορισμού Εκπαιδευτικών προγραμμάτων Οικοκυρικών Σχολών». Στην απόφαση αυτή αναφέρεται και το περιεχόμενο του κάθε διδασκόμενου μαθήματος, για κάθε τάξη ξεχωριστά. Υπουργείο Βιομηχανίας, υπουργική απόφαση 57066/23-8-1957 «Περί του κανονισμού λειτουργίας των Επαγγελματικών Οικοκυρικών Σχολών».

Με απόφαση (81704/4-11-1955) του Υπουργού Βιομηχανίας από το έτος 1955-56, σε κάθε Οικοκυρική Επαγγελματική Σχολή η οποία ανήκε στην αρμοδιότητα του Υπουργείου, δινόταν η δυνατότητα λειτουργίας πέμπτου έτους με την ειδίκευση Κοπτικής – Ραπτικής Εξωτερικής Γυναικείας Αμφίεσης. Στο έτος αυτό είχαν δυνατότητα εγγραφής οι κατέχουσες το πτυχίο Οικοκυρικής Επαγγελματικής Σχολής το οποίο είχε εκδοθεί από το Υπουργείο Βιομηχανίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.Δ. 1097/42 και 2628/53.

Στην παραπάνω εγκύκλιο αναγράφονταν αναλυτικά το περιεχόμενο της διδακτέας ύλης σε κάθε μάθημα και για τις τέσσερις τάξεις.

Στην Οικοκυρική Σχολή του Τεγατικού Συνδέσμου δεν λειτουργούσε τέταρτο έτος. Στις απόφοιτες της σχολής δινόταν ενδεικτικό τρίτης τάξης. Επομένως δεν υπήρχε η δυνατότητα λειτουργίας του πέμπτου έτους ειδίκευσης. Αποτέλεσμα ήταν ο αποκλεισμός της συμμετοχής των αποφοίτων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου στις εξετάσεις του ΥΠ.Ε.Π.Θ., που διενεργούνταν τον Οκτώβριο κάθε έτους για την απόκτηση πτυχίου ισότιμου με τις Δημόσιες Τεχνικές Σχολές.

Η πρόταση του διευθυντή της Οικοκυρικής Σχολής της Τεγέας, περί δημιουργίας τέταρτου έτους και εξομοίωσης των αποφοίτων από το 1970, δεδομένου ότι ο αριθμός των εγγραφεισών μαθητριών κάθε χρόνο έφθινε θεωρείτο μέτρο αναζωογόνησης της Σχολής, που όμως δεν υλοποιήθηκε[381].

Το γεγονός της απόκλισης του προγράμματος της Οικοκυρικής Σχολής της Τεγέας από το προβλεπόμενο ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Βιομηχανίας επιβεβαίωσε με έγγραφό της η διευθύντρια της σχολής (126/30-1-1956) απευθυνόμενη στη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου. Επισκεπτόμενος τη σχολή ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Βιομηχανίας, Λυμπερόπουλος, παρατήρησε την αναγκαιότητα της καταβολής 10 δρχ. υπέρ του Δημοσίου Ταμείου, γεγονός που επαρκούσε για την αναγνώριση της σχολής από το Υπουργείο Βιομηχανίας και στην περίπτωση ακόμη μη εφαρμογής του εγκεκριμένου προγράμματος[382].

[381] Έγγραφο του διευθυντή της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας υπ' αρ. 100/ 20-6-1977.

[382] Ο επιθεωρητής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στην Πάτρα, Καγκελίδης, το 1975, σύμφωνα με γραπτή μαρτυρία της διευθύντριας της Σχολής Κλειώς Τασσαρά στις 29-1-1976, αναγνώρισε το πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 126/30-1-1956.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	*ΤΑΞΗ Α΄*	*ΤΑΞΗ Β΄*	*ΤΑΞΗ Γ΄*
Θρησκευτικά	**1**	**1**	**1**
Ελληνικά	**2**	**1**	**-**
Εθνική Αγωγή- Ιστορία	**2**	**1**	**-**
Οικιακή Οικονομία	**1**	**2**	**-**
Υγιεινή/Βρεφοκομία	**1**	**1**	**2**
Μαγειρική	**3**	**3**	**2**
Ζαχαροπλαστική	**3**	**3**	**-**
Ραπτική	**11**	**9**	**17**
Κέντημα	**6**	**9**	**9**
Πλεκτική	**4**	**1**	**2**
Χειροτεχνία	**2**	**-**	**-**
Ωδική	**1**	**1**	**1**
Γυμναστική	**2**	**2**	**2**
Διαιτητική	**1**	**1**	**-**
Υφασματολογία	**-**	**1**	**-**
Ανθοκομία	**-**	**1**	**-**
Σύνολο	***40***	***37***	***36***

Πίνακας 3.4. Ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1955-1956).

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Στο ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα για το έτος 1955-56 παρατηρείται μια μικρή αύξηση της τάξεως του 1% των ωρών για την πρώτη τάξη στα μαθήματα της Ραπτικής και της Πλεκτικής και για την τρίτη τάξη στα μαθήματα της Βρεφοκομίας και του Κεντήματος, όπως αναγράφονται στον πίνακα παραπλεύρως, και αντίστοιχη μείωση των θεωρητικών μαθημάτων του ίδιου ποσοστού[383]. Τα πρακτικά μαθήματα όπως προκύπτει από τα δύο παρακάτω γραφήματα, διδάσκονταν σε ποσοστό περίπου 79%, ενώ τα θεωρητικά μαθήματα σε ποσοστό περίπου 21%, δεικνύοντας για άλλη μία φορά την στροφή της εκπαίδευσης στη σχολή στον πρακτικό τομέα.

[383] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 142/27-12-1956.

Γράφημα 3.4. Σύγκριση θεωρητικών και πρακτικών μαθημάτων του ωρολογίου προγράμματος της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1955-56)

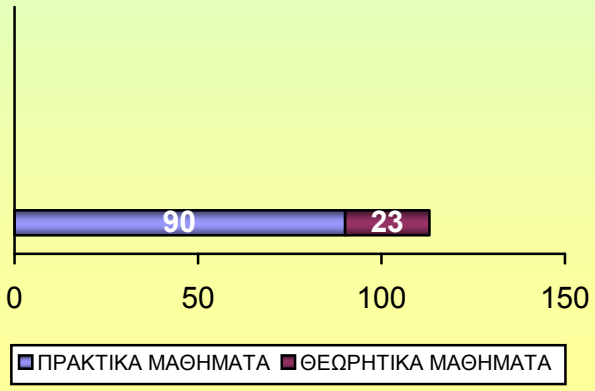

Γράφημα 3.5. Ποσοστιαία αναλογία θεωρητικών και πρακτικών μαθημάτων (1955-1956)

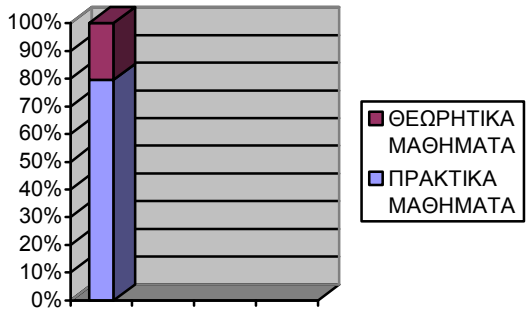

Οι χρονικές περίοδοι του διδακτικού έτους, χωρίζονταν σε τρεις ομάδες. Η πρώτη περιλάμβανε το χρονικό διάστημα από την έναρξη του σχολικού έτους έως τις διακοπές των Χριστουγέννων, η δεύτερη από την έναρξη των μαθημάτων μετά τις διακοπές των Χριστουγέννων έως τις διακοπές του Πάσχα και η τρίτη από την έναρξη των μαθημάτων μετά τις διακοπές του Πάσχα έως το τέλος του διδακτικού έτους. Στους παρακάτω πίνακες αναγράφονται κατά τάξη και κατά μάθημα οι διδακτικές ώρες κάθε περιόδου και το σύνολό τους κατά μάθημα. Έτσι κατά τη δεύτερη περίοδο μαθημάτων και στις τρεις τάξεις παρατηρείται μια αύξηση των ωρών διδασκαλίας, σε αντίθεση με την τρίτη περίοδο κατά την οποία παρατηρείται μείωση των ωρών διδασκαλίας σε σχέση με την πρώτη περίοδο μαθημάτων. Στα θεωρητικά μαθήματα δε η μείωση των ωρών διδασκαλίας είναι αντιστρόφως ανάλογη με τις ώρες διδασκαλίας των πρακτικών μαθημάτων.

Σ Χ Ο Λ Ι Κ Ο Ε Τ Ο Σ 1 9 6 0 - 6 2

Μαθήματα	Α΄περίοδος/ώρ. ΤΑΞΕΙΣ			Β΄περίοδος/ώρ. ΤΑΞΕΙΣ			Γ΄περίοδος/ώρ.Τ ΑΞΕΙΣ			Σύνολο ωρών ανά τάξη		
	Α΄	Β΄	Γ΄	Α΄	Β΄	Γ΄	Α΄	Β΄	Γ΄	Α΄	Β΄	Γ΄
Κέντημα	47	50	85	50	55	84	37	40	64	134	145	233
Ζαχαροπλαστική	26	34		32	44		24	32		82	110	
Εθνική Αγωγή	8	10		13	12		8	6		29	28	
Οικιακή Οικονομία	20	18		25	28		12	9		57	55	
Μαγειρική	27	33		36	30		24	27		87	90	
Διαιτητική	8	11		11	12		6			25	23	
Πλεκτική	18	11	10	22	11	11	16		9	58	22	30
Χειροτεχνία	16	11		22	12		16			54	23	
Ελληνικά	24	11		26	14		12	5		62	30	
Θρησκευτικά	11	9		13	12		8	6		32	27	
Υφασματολογία		10			15						25	
Ανθοκομία		11			9						20	
Βρεφοκομία			21			26			12			59

Πίνακας 3.5. Ωρολόγιο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1960-1962).

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Γράφημα 3.6. Αναλογία πρακτικών και θεωρητικών μαθημάτων των τριων τάξεων της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1960-1962)

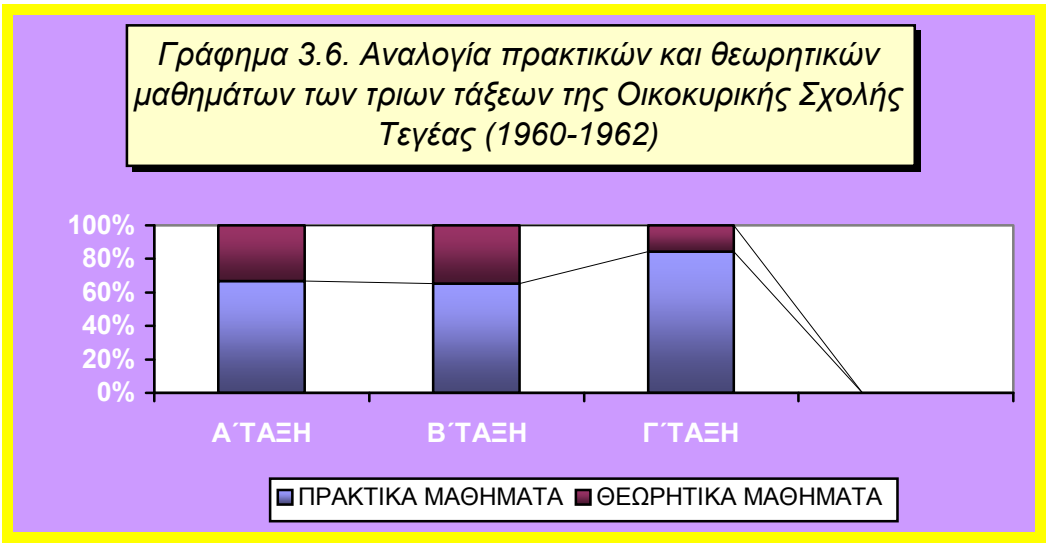

Στην τρίτη τάξη το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου ήταν αφιερωμένο στα πρακτικά μαθήματα του Κεντήματος της Πλεκτικής και της Χειροτεχνίας, ενώ στην πρώτη και δευτέρα τάξη στο Κέντημα, Ζαχαροπλαστική, Μαγειρική. Από τα θεωρητικά μαθήματα μεγάλο μέρος των ωρών του προγράμματος κατείχε το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας.

Το σχολικό έτος 1963-64 προστέθηκαν τα μαθήματα των Μαθηματικών, Αγγλικών και Κονσερβοποιΐας, όπως φαίνεται στο παρακάτω γράφημα (Παράρτημα 31)[384].

Γράφημα 3.7. Εισαγωγή των μαθημάτων της Αγγλικής γλώσσας, των μαθηματικών και της κονσερβοποιΐας (1963-1964)

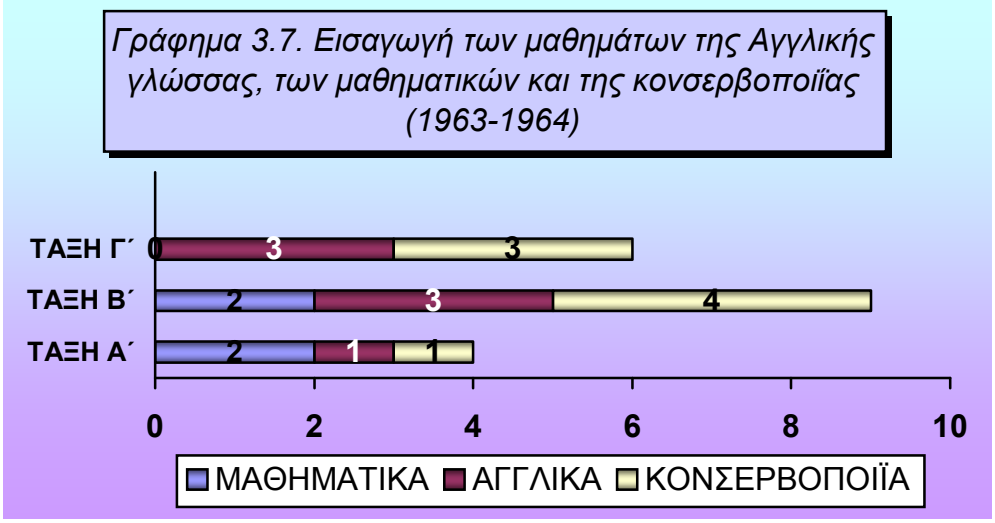

Επτά χρόνια αργότερα, το σχολικό έτος 1970-71, προστέθηκαν τα μαθήματα της Καλής Συμπεριφοράς, της Ενδυμασίας, της Φυσικής, ενώ αυξήθηκαν οι ώρες διδασκαλίας του μαθήματος των Αγγλικών (Παράρτημα 32).

Το 1972 με έγγραφό του το ΥΠ.Ε.Π.Θ. το 1972 ανακοίνωσε τα ωρολόγια και αναλυτικά προγράμματα των κατωτέρων και μέσων Επαγγελματικών Σχολών, των οποίων η εφαρμογή θα άρχιζε το σχολικό έτος 1972-73 για την πρώτη και δευτέρα τάξη[385].

Με βάση τις οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας, στο ωρολόγιο και εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου για το σχολικό έτος 1974-75, όπως προκύπτει από τον πίνακα που ακολουθεί οι ώρες των πρακτικών μαθημάτων καταλαμβάνουν ποσοστό 37,1% στην Α΄ τάξη, 46,1% στη Β΄ και 53,8% στην Γ΄ τάξη επί του συνόλου των διδακτικών ωρών κάθε εβδομάδας. Έτσι από την Α΄ τάξη προς τη Β΄ η αύξηση αυτή ήταν 9% και από τη Β΄ στην Γ΄ τάξη 7,7%:

[384] Έγγραφο Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη κοινοποίηση του ωρολογίου προγράμματος 1963-64, υπ' αρ. 5670/29-10-1963.
[385] Έγγραφο του ΥΠ.Ε.Π.Θ. Γεν. Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Κατωτέρας, Τμήμα Ιδιωτικής, υπ' αρ.128871/5-10-1972, «Γνωστοποίησις εκδοθέντων ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων».

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	***ΤΑΞΗ Α΄ /ώρες***	***ΤΑΞΗ Β΄ /ώρες***	***ΤΑΞΗ Γ΄ /ώρες***
Θρησκευτικά	1	1	1
Ελληνικά	3	3	3
Μαθηματικά	3	2	2
Διαιτητική	2	2	-
Αγγλικά	2	3	3
Υγιεινή	1	1	-
Κοινωνική Αγωγή	1	1	1
Οικιακή Οικονομία	2	2	-
Σχέδιο	2	2	2
Μαγειρική- Ζαχαροπλαστική	3	4	3
Γυμναστική	2	2	2
Πολιτική Αγωγή	-	-	-
Ενδυμασία	1	-	-
Φυσική	1	1	1
Μουσική	1	1	1
Χειροτεχνία	1	2	2
Ραπτική	4	8	10
Κέντημα	5	4	6
Βρεφοκομία	-	-	2
Σύνολο	35	39	39

Πίνακας 3.6. Ωρολόγιο και εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής (1974-1975).

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Το ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα της σχολής για το έτος 1975-76, με βάση την υπουργική απόφαση 57066/1957 του Υπουργείου Βιομηχανίας για το αναλυτικό πρόγραμμα των Οικοκυρικών Επαγγελματικών Σχολών, με διαμόρφωση πρωινού και απογευματινού ωραρίου είχε ως εξής:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΤΑΞΗ Α΄ /ώρες	ΤΑΞΗ Β΄ /ώρες	ΤΑΞΗ Γ΄ /ώρες
ΠΡΩΙ			
Θρησκευτικά	**1**	**1**	**1**
Ελληνικά	**2**	**1**	**1**
Αριθμητική	**1**	**2**	**1**
Γεωμετρία	**1**	**-**	**-**
Φυσική-Χημεία	**1**	**-**	**-**
Αγγλικά	**2**	**2**	**2**
Ωδική	**2**	**2**	**2**
Γυμναστική	**2**	**2**	**1**
Οικοκυρικά	**2**	**2**	**2**
Ελεύθερο Σχέδιο	**2**	**1**	**1**
Διακοσμητικό Σχ.	**-**	**1**	**1**
Κοπτική-Ραπτική	**6**	**-**	**-**
Κέντημα-Πλεκτική Κοπτική-Ραπτική Εξωτερικής αμφίεσης	**6**	**9**	**12**
Κέντημα-Ραπτική Εσωτερικής αμφίεσης και κεντημάτων	**-**	**5**	**6**
ΑΠΟΓΕΥΜΑ			
Αριθμητική	**1**	**-**	**-**
Γεωμετρία	**1**	**1**	**-**
Φυσική-Χημεία	**-**	**1**	**-**
Ελληνικά	**1**	**1**	**1**
Ραπτική	**-**	**4**	**7**
Κέντημα	**6**	**5**	**2**
Σύνολο	***37***	***40***	***40***

Πίνακας 3.7. Ωρολόγιο και εβδομαδιαίο πρόγραμμα των Επαγγελματικών Οικοκυρικών Σχολών που υπάγονταν στο Υπουργείο Βιομηχανίας (1975-1976).

ΠΗΓΗ: Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με έγκριση του ωρολογίου προγράμματος 1975-76, υπ' αρ. 358/27-1-1976. Έγγραφο 170/23-1-76, της Επιθεωρήσεως Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως ΙΒ΄ περιφέρειας Πατρών.

Όπως προκύπτει από το παραπάνω πρόγραμμα τα πρακτικά μαθήματα συμπεριλαμβανομένου της Οικιακής Οικονομίας καταλάμβαναν ποσοστό 54% για την Α΄τάξη, 62,5% για τη Β΄ και 72,5% για την Γ΄ τάξη επί του συνόλου των διδακτικών ωρών του εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος. Η αύξηση αφορά ποσοστό 8,5% από την Α΄ στη Β΄ τάξη και 10% από τη Β΄ στην Γ΄ τάξη.

Το ωρολόγιο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής για το έτος 1975-76 όπως φαίνεται παρακάτω είχε ορισμένες διαφοροποιήσεις από το ισχύον πρόγραμμα του Υπουργείου Βιομηχανίας. Όπως παρατηρείται τα πρακτικά μαθήματα συμπεριλαμβανομένου της Οικιακής Οικονομίας καταλαμβάνουν ποσοστό 41,66% για την Α΄ τάξη, 45,99% για τη Β΄ και 51,35% για την Γ΄ τάξη επί του συνόλου των διδακτικών ωρών του εβδομαδιαίου ωρολογίου προγράμματος.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΤΑΞΗ Α΄/ ώρες	ΤΑΞΗ Β΄/ ώρες	ΤΑΞΗ Γ΄/ ώρες
Θρησκευτικά	1	1	1
Ελληνικά	2	2	2
Μαθηματικά	2	2	1
Διαιτητική	2	2	1
Αγγλικά	3	3	3
Κοινωνική Αγωγή	1	1	1
Οικιακή Οικονομία	2	2	-
Σχέδιο (Ελεύθερο-Διακοσμητικό)	2	2	2
Μαγειρική- Ζαχαροπλαστική	3	-	-
Γυμναστική	2	2	2
Φυσική	1	1	1
Μουσική	1	1	1
Χειροτεχνία	-	1	2
Ραπτική	4	6	9
Κέντημα	-	-	3
Βρεφοκομία	-	-	2
Ενδυμασία	1	-	
ΑΠΟΓΕΥΜΑ			
Μαθηματικά	1	1	1
Υγιεινή	1	1	-
Ελληνικά	1	1	1
Ραπτική	3	3	-
Κέντημα	2	2	2
Μαγειρική- Ζαχαροπλαστική	1	3	3
ΣΥΝΟΛΟ	*36*	*37*	*37*

Πίνακας 3.8. Ωρολόγιο και εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1975-1976).

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Η διαφοροποίηση των συνολικών ωρών διδασκαλίας κατά τάξη στα σχολικά έτη 1970-71, 1974-75 και 1975-76, οφείλεται στην μείωση των ωρών διδασκαλίας κυρίως των πρακτικών μαθημάτων όπως της Ραπτικής, Κεντήματος και Χειροτεχνίας, η οποία είχε υλοποιηθεί νωρίτερα λόγω της επιθυμίας των μαθητριών για περισσότερες πρακτικές ασκήσεις και λιγότερη θεωρητική προσέγγιση των αντικειμένων.

Το ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα μαθημάτων των τριών τάξεων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου διαμορφώθηκε το σχολικό έτος 1979-80 όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί και η κατανομή των ωρών των πρακτικών μαθημάτων επί του συνόλου των διδακτικών ωρών του προγράμματος συνάδει με το προβλεπόεμενο πρόγραμμα από το Υπουργείο Βιομηχανίας:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΤΑΞΗ Α΄/ώρες	ΤΑΞΗ Β΄/ώρες	ΤΑΞΗ Γ΄/ώρες
Ραπτική (πρακτική)	**10**	**9**	**12**
Μαγειρική-Ζαχαροπλαστική	**3**	**3**	**3**
Κέντημα	**2**	**2**	**2**
Σχέδιο	**2**	**2**	**2**
ΑΠΟΓΕΥΜΑ			
Μαθηματικά	**4**	**2**	**1**
Υγιεινή	**1**	**1**	**---**
Ελληνικά	**3**	**2**	**2**
Φυσική	**1**	**1**	**----**
Οικιακή Οικονομία	**1**	**1**	**1**
Διαιτητική	**1**	**1**	**1**
Κοινωνική Αγωγή	**1**	**1**	**1**
Πλεκτική	**1**	**1**	**1**
Ραπτική (θεωρία)	**1**	**-----**	**-----**
Ενδυμασία	**1**	**1**	**1**
Βρεφοκομία	**-----**	**----**	**1**
Χειροτεχνία	**3**	**3**	**3**
Θρησκευτικά	**2**	**1**	**1**
Σύνολο	***37***	***31***	***32***

Πίνακας 3.9. Ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας σύμφωνα με το προβλεπόμενο πρόγραμμα του Υπουργείου Βιομηχανίας (1979-1980).

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Το ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα των τριών τάξεων της Οικοκυρικής Σχολής 1980-81 είχε ως εξής:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΤΑΞΗ Α΄ /ώρες	ΤΑΞΗ Β΄ /ώρες	ΤΑΞΗ Γ΄ /ώρες
Ραπτική (πρακτική)	10	8	11
Ραπτική (θεωρία)	1	1	1
Μαγειρική – Ζαχαροπλαστική	3	3	3
Κέντημα	2	2	2
Χειροτεχνία	3	3	3
Σχέδιο	2	2	2
Μαθηματικά	4	3	1
Φυσική	------	1	-----
ΑΠΟΓΕΥΜΑ			
Θρησκευτικά	1	2	2
Ελληνικά	3	2	2
Υγιεινή	1	1	-----
Οικιακή Οικονομία	1	1	1
Διαιτητική	1	1	1
Κοινωνική Αγωγή	1	1	1
Ενδυμασία	1	1	1
Βρεφοκομία	----	-----	1
Πλεκτική	1	1	1
Σύνολο	35	33	33

Πίνακας 3.10. Ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1980-1981).

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Παρατηρείται διαφορά στο σύνολο των ωρών για τις τρεις τάξεις. Τούτο δικαιολογείται στον παρακάτω πίνακα:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	1979-80			1980-81		
	Α΄ τάξη	Β΄ τάξη	Γ΄ τάξη	Α΄ τάξη	Β΄ τάξη	Γ΄ τάξη
Θρησκευτικά	2	1	1	1	2	2
Μαθηματικά		2			3	
Ραπτική (θεωρία)		---	---		1	1
Ραπτική (πρακτική)		9	12		8	11
Φυσική	1			---		

Πίνακας 3.11. Σύγκριση μεταξύ των πινάκων 3.9 και 3.10.

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

3.7.2. Διδασκόμενα μαθήματα

Από το 1918, έτος ίδρυσης της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας, τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν περισσότερο πρακτικά και λιγότερο θεωρητικά. Προϊόντος του χρόνου όμως τα διδασκόμενα μαθήματα εμπλουτίστηκαν με θεωρητικές γνώσεις. Εντούτοις πάντοτε η πρακτική εξάσκηση κατείχε σημαντικότερη θέση από τη θεωρητική διδασκαλία.

Κάθε μαθήτρια της σχολής λάμβανε χριστιανική και ελληνοπρεπή παιδεία με στόχο να γίνει σωστή ως άτομο και ως μέλος της κοινωνίας. Επίσης γινόταν κοινωνός θεμάτων που αφορούσαν στην οργάνωση χρόνου, στη σωστή διαχείριση των οικονομικών πόρων, στη λειτουργικότητα και στον εξοπλισμό των χώρων της οικίας, στη μαγειρική, κοπτική και ραπτική ενδυμάτων, φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων και αλλού. Οι περισσότερες βέβαια έπαιρναν αυτές τις γνώσεις από την οικογένειά τους και ειδικότερα από τη μητέρα τους. Στη σχολή του Τεγεατικού Συνδέσμου όμως οι γνώσεις τούτες διδάσκονταν περισσότερο επιστημονικά και μεθοδικά στα κορίτσια αυτά, τα οποία προέρχονταν ως επί το πλείστον από αγροτικές οικογένειες.

Ο κανονισμός λειτουργίας της σχολής ο οποίος καταρτίστηκε από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου το 1923, προέβλεπε τη διδασκαλία των ακόλουθων διδασκομένων μαθημάτων : «Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιερά και Ελληνική Ιστορία, Φυσική Ιστορία, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Κοπτική, Ραπτική, Χειροτεχνία, Μαγειρική, Οικιακή Οικονομία, Πρακτική Υγιεινή, Υφαντουργία και άλλα μαθήματα, τα οποία ήθελε κρίνει αναγκαία το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου»[386]. Το μάθημα της Χειροτεχνίας είχε εισαχθεί το προηγούμενο έτος (1921-22)[387].

Από τη μελέτη των βιβλίων της διδασκόμενης ύλης των ετών 1924-1927 προκύπτει ότι τα διδασκόμενα μαθήματα[388] ήταν τα εξής: *Ελληνικά* (ανάγνωση – γραμματική- εκθέσεις), *Μαθηματικά, Θρησκευτικά –Ερμηνεία Ευαγγελίου, Κοπτική Ασπρορούχων και Εργόχειρων – Μαντάρισμα, Μουσική, Οικιακή Οικονομία και Οικοκυροσύνη, Πρακτική Κοπτική Φορεμάτων, Χειροτεχνήματα, Κέντημα, Μαγειρική, Υγιεινή.*

[386] Άρθρο 2 του κανονισμού λειτουργίας της Σχολής όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-12-1923.
[387] Πρακτικό διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου 1/16-1-1922.
[388] «Η Επαγγελματική και Οικοκυρική Σχολή», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Δ΄, Νοέμβριος- Δεκέμβριος 1925, σ. 18, σχετικά με τα διδασκόμενα μαθήματα του έτους 1925.

Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της σχολής, η διευθύντρια της σχολής ήταν υπεύθυνη για τον προγραμματισμό του εκκλησιασμού, των περιπάτων και εκδρομών των μαθητριών[389]. Όριζε την υπεύθυνη καθηγήτρια η οποία θα συνόδευε τις μαθήτριες σ' αυτές τις εκδηλώσεις (εικόνα 99). Έτσι από το 1923, στη λήξη κάθε σχολικού έτους πραγματοποιούνταν ετήσια γιορτή η οποία συνοδευόταν με την έκθεση χειροτεχνημάτων κάθε είδους, ειδών Ραπτικής, γλυκισμάτων κ.ά. τα οποία κατασκευάζονταν από τις ίδιες τις μαθήτριες. Όλα αυτά τα κατασκευασθέντα χειροτεχνικά προϊόντα και έργα των μαθητριών μετά το τέλος του σχολικού έτους εκποιούνταν προς όφελος της σχολής[390]. Αυτές τις γιορτές παρακολουθούσαν πλήθος κόσμου, μέλη της ιερατικής κοινότητας, οι τοπικές αρχές, βουλευτές, ανώτεροι διοικητές στρατιωτικών υπηρεσιών, εκπαιδευτικοί, τραπεζιτικοί καθώς και εκπρόσωποι γεωργικών υπηρεσιών[391] (εικόνα 100, 101).

Το 1926-27, στο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων προστέθηκε το μάθημα της Εθνικής Αγωγής και εντάχθηκε η Γεωμετρία στο πλαίσιο της διδασκαλίας των Μαθηματικών.

---

[389] Οι εκδρομές πραγματοποιούνταν κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, κατά τις γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα, από όλες τις μαθήτριες ή κατά τάξεις. Ήταν ψυχαγωγικές και διδακτικές και έτσι οι μαθήτριες όσα διδάσκονταν σε διάφορα μαθήματα, είχαν τη δυνατότητα να τα παρατηρήσουν και να τα κατανοήσουν με την επίσκεψή τους σε μουσεία, βιομηχανικά εργοστάσια και τη φύση.
Ο σύλλογος διδασκόντων στη σχολή οργάνωνε εντός του σχολικού έτους σχολικές εκδρομές, εορτές, ή αγορά για φιλανθρωπικούς ή πατριωτικούς σκοπούς, των οποίων το πρόγραμμα εγκρίνονταν από το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου. Επισκέπτονταν διάφορες περιοχές της Πελοποννήσου, βιομηχανικά εργοστάσια, μουσεία, αρχαιολογικούς τόπους, την Έκθεση του Ζαππείου, το Εθνικό Θέατρο, τον ηχητικό κινηματογράφο, και άλλα. Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-5-1935, σσ.339-340, 347-349, 363. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 13-3-1936. Βιβλίο διδασκόμενης ύλης 1937-38. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-12-1952. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ.57/12-6-1952. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ. 74/6-5-1953. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 16-7-1953, σ.442. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ. 88/30-6-1954. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου, Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 3027/29-12-1955. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 116/5-6-1955. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ.252/1-7-1965. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 30-5-1969, σ. 531. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1/1-11-1969 - 14 /1-6-1969 - 4/12-11-1970 - 8/16-3-1971 - 9/ 6-4-1971 και 12/29-10-1976. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-2-1970, σ. 182, 25-4-1971, σ. 237. Πεπραγμένα του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-1-1970, σ. 20. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 7-6-1971. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής, 13/2-5-1971. ΥΠ.Ε.Π.Θ. Γενική Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπουργικές αποφάσεις 45085/3-4-1972 και 45095/3-11-1972 «Περί Σχολικών Εκδρομών Μέσων και Κατώτερων Ιδιωτικών Σχολών». Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου σχετικά με πραγματοποίηση εκδρομής, υπ' αρ. 1137/4-3-1974. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου σχετικά με τη λήξη του σχολικού έτους 1973-74. Έκθεση λειτουργίας της σχολής προς την Επιθεώρηση Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως ΙΒ΄ περ. Πατρών, με κοινοποίηση στη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 106/25-6-1977.

[390] Άρθρα 13, 15 του κανονισμού λειτουργίας της Σχολής όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-12-1923.

[391] Πρακτικά των διοικητικών συμβουλίων του Τεγατικού Συνδέσμου.

Επίσης προστέθηκε στο το μάθημα της Εθνικής Αγωγής. Το βιβλίο ύλης θεωρήθηκε και υπογράφηκε στις 4-6-1927, από τον Κοσμά Μιχαηλίδη, επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Μαντινείας και Κυνουρίας και επόπτη της Σχολής.

Με την πρόσληψη διδασκάλισσας θεωρητικών μαθημάτων το σχολικό έτος 1927-28, προστέθηκαν και τα μαθήματα της Γεωγραφίας, Φυσικής Ιστορίας, Φυσικής Πειραματικής, Ιστορίας και Ωδικής[392].

Τα διδασκόμενα μαθήματα για το διδακτικό έτος 1928-29, για την πρώτη τάξη ήταν τα εξής: Κοπτική- Ραπτική Φορεμάτων, Κοπτική Ασπρορούχων, Κεντήματα, Οικιακή Οικονομία, Μαγειρική, Μαντάρισμα, Συμπεριφορά, Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσιογνωσία, Υγιεινή, Γυμναστική, Ωδική και Απαγγελία, Ιχνογραφία, Καλλιγραφία.

Στη δευτέρα τάξη το μάθημα της Ιχνογραφίας και Καλλιγραφίας αντικαταστάθηκε με το μάθημα της Χημείας και Φυσικής Πειραματικής και επιπλέον προστέθηκε το μάθημα των Συνθέσεων και της Γεωμετρίας, ενώ τα υπόλοιπα μαθήματα παρέμειναν ως είχαν. Στην τρίτη τάξη διδασκόταν η Γεωγραφία, η Φυσιογνωσία, η Χημεία και η Φυσική Πειραματική, μαθήματα που διδάσκονταν στις προηγούμενες τάξεις.

Η γραπτή μαρτυρία του αντιπροσώπου του Τεγεατικού Συνδέσμου το 1928 αναφέρει την προσπάθεια του διδασκάλου των θεωρητικών μαθημάτων Νικόλαου Κονοπισόπουλου προκειμένου να πεισθούν οι μαθήτριες της σχολής για τη χρησιμότητα των ‘’γραμμάτων’’ για το μέλλον τους, δεδομένου ότι πολλές αρνούνταν να τα διδαχθούν θεωρώντας τα άχρηστα[393].

Το πρόγραμμα των διδασκομένων μαθημάτων των δύο τάξεων της Οικοκυρικής Σχολής, για τα έτη 1929-34, όπως προκύπτει από τη μελέτη των βιβλίων διδασκόμενης ύλης, εντάσσεται στο κλίμα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1929, με τη διατήρηση των παραδοσιακών

[392] Βιβλία διδασκόμενης ύλης του 1927-28. Επί προεδρίας Β.Δ. Σβολόπουλου (1923), ο ταμίας του Συνδέσμου Π. Β. Σβωλόπουλος πρότεινε την εισαγωγή του μαθήματος *Περσική Ταπητουργία*. Για τη διερεύνηση του θέματος ορίστηκε επιτροπή που απαρτίζονταν από τους Ν. Παπανικολάου, Γ. Παπαδόπουλου, Β.Δ. Σβολόπουλου, Μιχ. Στασινόπουλου και της Διοικητικής Επιτροπής. Όμως όπως προκύπτει από τη μελέτη του υπόλοιπου αρχειακού μεταγενέστερου υλικού η διδασκαλία αυτού του μαθήματος δεν πραγματοποιήθηκε. Ο Ν. Παπανικολάου έξι χρόνια αργότερα, πρότεινε την προσάρτηση στη σχολή τμήματος διδασκαλίας της *Ταπητουργίας*, το οποίο επίσης έμεινε ανεκπλήρωτο. Πρακτικά Τεγεατικού Συνδέσμου 1918-24, σ. 151. Πρακτικό της 2ης τακτικής γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου 1923, 29-1-1923. Προτάσεις της Διοικητικής Επιτροπής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Α΄ γενικής τακτικής συνέλευσης μελών του έτους 1929.

[393] Έγγραφο του αντιπροσώπου του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Συνδέσμου στις 12-11-1928.

μαθημάτων γενικής παιδείας, αλλά και τη στροφή σε επιπρόσθετη διδασκαλία των τεχνικών μαθημάτων, είχε δε ως εξής: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γεωμετρία, Αριθμητική, Εκθέσεις και Επιστολογραφία, Ιστορία, Κοπτική – Ραπτική Φορεμάτων, Κοπτική – Ραπτική Ασπρορούχων, Κεντήματα, Μαγειρική, Συμπεριφορά, Μαντάρισμα, Μουσική, Χειροτεχνία και Φυσική Πειραματική.

Το διδακτικό έτος 1933-34 λειτούργησε μόνο η πρώτη τάξη ενώ το 1934-35 λειτούργησε μόνο η δευτέρα. Από το 1933-35 τα διδασκόμενα μαθήματα και για τις δύο τάξεις της σχολής ήταν τα ίδια: *Θρησκευτικά,Ελληνικά, Μαθηματικά, Υγιεινή, Χημεία, Κηπουρική-Ανθοκομία και Ζωοκομία, Πλεκτική, Μαγειρική, Σχέδιο, Γυμναστική, Ιστορία, Ραπτική φορεμάτων, Μαντάρισμα, Χειροτεχνία, Κεντητική, Οικιακή Οικονομία και Ραπτική Εσωρούχων.* Στη δευτέρα τάξη διδάσκονταν αντί της Ιστορίας η Πολιτική Οικονομία, η Υφασματολογία και η Διαιτητική.

Από τον ειδικό έλεγχο των ετών 1935-66, καθώς και από τα βιβλία διδασκόμενης ύλης, προκύπτει ότι τα διδασκόμενα μαθήματα της Οικοκυρικής Σχολής για το 1935-1940 για τις δύο τάξεις δεν διαφοροποιήθηκαν. Στην τρίτη τάξη για το σχολικό έτος 1935-36, δεν διδασκόταν το μάθημα των Θρησκευτικών και των Μαθηματικών, ενώ μετά τις διακοπές του Πάσχα, το μάθημα των Ελληνικών δεν διδασκόταν τακτικά λόγω του μικρού αριθμού των μαθητριών που φοιτούσαν (ήταν μόνο τέσσερις).

Το 1935 η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου αποφάσισε να ενημερώσει τους γονείς των μαθητριών να εφοδιάζουν τα παιδιά τους με υλικά, ώστε να καταστεί δυνατή η κατάρτισή τους με τις απαραίτητες γνώσεις στα πρακτικά μαθήματα που διδάσκονταν[394].

Η απόδοση των μαθητριών, σύμφωνα με τη γνώμη των διδασκαλισσών της σχολής, στα Ελληνικά και στις Εκθέσεις μειονεκτούσε από πλευράς γραμματικής, συντακτικής και εκφραστικής. Αυτό αποδόθηκε στην προηγούμενη φοίτησή τους σε μονοτάξια δημοτικά σχολεία που είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη επαρκών γνώσεων. Έτσι ερευνήθηκε αλλά τελικά δεν πραγματοποιήθηκε, η περίπτωση αντικατάστασης της μιας από τις διδασκάλισσες, αποφοίτου της Χαροκοπείου, με την πρόσληψη μιας δημοδιδασκάλισσας, η οποία θα δίδασκε όλα τα θεωρητικά μαθήματα[395].

[394] Πρακτικά 61ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 20-6-1935, σ. 18.
[395] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 29-1-1937.

Μετά την Κατοχή η σχολή λειτούργησε το 1946 μόνο με την πρώτη τάξη, με δύο τμήματα, ενώ το 1947-48 με την πρώτη και τη δευτέρα. Η απόδοση των μαθητριών μετά από τις εξετάσεις λήξης του έτους δεν κρίθηκε ικανοποιητική. Διαπιστώθηκαν ελλείψεις στην Ορθογραφία, στη Γεωγραφία, στην Ιστορία καθώς και σε εγκυκλοπαιδικές γνώσεις. Για το λόγο αυτό συστάθηκε από τη διοίκηση του συνδέσμου στις διδασκάλισσες η επανάληψη σε κάθε ευκαιρία και σε τακτά χρονικά διαστήματα της ύλης των μαθημάτων, προκειμένου να βελτιωθεί η εγκυκλοπαιδική κατάρτιση των μαθητριών[396].

Ο Ε. Γεωργούλης, γραμματέας του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, προς διευκόλυνση του μαθήματος της Υφασματολογίας, κατάρτισε λεπτομερή μελέτη, η οποία και αποτέλεσε τον σκελετό του μαθήματος[397].

Βέβαια τα δειλά βήματα επαναλειτουργίας της σχολής, επηρέασαν και τα διδασκόμενα μαθήματα τα οποία, σύμφωνα με τα βιβλία διδασκόμενης ύλης, καθώς και τον ειδικό έλεγχο το 1947-1950*,* για την πρώτη και δευτέρα τάξη της σχολής διαφοροποιήθηκαν. Δεν διδάσκονταν πλέον τα μαθήματα των Μαθηματικών[398], της Κηπουρικής – Ανθοκομίας-Ζωοκομίας, ενώ προστέθηκε το μάθημα της Χημείας.

Λόγω της επίταξης της σχολής, όπως προαναφέρθηκε, δεν κατέστη δυνατόν να λειτουργήσει η τρίτη τάξη[399], μέχρι το σχολικό έτος 1950-51, οπότε λειτούργησαν και οι τρεις τάξεις.

Τα έξοδα της εφαρμογής των μαθημάτων της μαγειρικής και της ζαχαροπλαστικής κάλυπτε το ταμείο του Τεγεατικού Συνδέσμου. Το έτος 1949-50 όμως, δεν προσέλαβαν μαγείρισσα και έτσι η πρακτική άσκηση σ' αυτά τα μαθήματα γινόταν με έξοδα των μαθητριών. Η διδασκαλία αυτών των μαθημάτων έπαιρνε πανηγυρικό χαρακτήρα με τη συμμετοχή όλης της τάξης στην παρασκευή των φαγητών[400].

Το ίδιο έτος όμως (1950) η διοίκηση του Συνδέσμου ερευνούσε την περικοπή ωρών των θεωρητικών μαθημάτων και αντίστοιχα την αύξηση των πρακτικών, κατόπιν αιτήσεως των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής. Η μετάβαση του προέδρου του Συνδέσμου στην Τεγέα εκείνο το χρονικό διάστημα είχε ως στόχο την τροποποίηση του προγράμματος των

[396] Ό.π., 8-7-1947, σ. 271.
[397] Ό.π., 23-10-1947, σ. 270.
[398] Κατόπιν προτάσεως του διδακτικού προσωπικού της σχολής, προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, το μάθημα των μαθηματικών δεν διδασκόταν, από το 1949. Έγγραφο Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής υπ' αρ. 9/28-10-1949.
[399] Εφ. *Μορέας,* 1 Ιανουαρίου 1949, σ. 4.
[400] Β΄ Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 24/17-4-1950.

μαθημάτων και την καθοδήγηση του διδακτικού προσωπικού προς αυτή την κατεύθυνση, με ταυτόχρονη ενημέρωση και των γονέων και κηδεμόνων των μαθητριών[401].

Η απόδοση των μαθητριών στο τέλος του τρίτου τριμήνου του έτους 1949-50 ήταν πολύ καλή δεδομένου ότι κατέβαλαν ιδιαίτερες προσπάθειες και κυρίως στα θεωρητικά μαθήματα. Ιδιαίτερη έμφαση αποδιδόταν στον πρακτικό τομέα της διδασκαλίας από την διευθύντρια της σχολής, όπως γίνεται φανερό από την πρότασή της σχετικά με την αναγκαιότητα πρόσληψης δασκάλας για τη διδασκαλία των πρακτικών μαθημάτων. Σύμφωνα δε με την άποψή της η διδάσκουσα το κέντημα ή το πλέξιμο έπρεπε να ακολουθεί τις αρχές της εξατομικευμένης διδασκαλίας, προκειμένου να οδηγηθούν οι μαθήτριες στην εμπέδωση της ύλης. Ο εκπαιδευτικός επομένως γνωρίζοντας τις ικανότητες, τον τρόπο εργασίας, τις αδυναμίες, τις ελλείψεις, τις δυσκολίες που συναντούν οι μαθήτριες στην εκτέλεση διαφόρων εργασιών προσπαθεί να τις βοηθήσει ατομικά στην κατανόηση και πρακτική εφαρμογή των όσων πρέπει να διδαχθούν. Η μονομερής και αποκλειστική εφαρμογή της όμως, δε συμβάλλει στην ανάπτυξη ομαδικού πνεύματος, υποθάλπτει τον ατομισμό και εγωκεντρισμό, δε δίνει ευκαιρίες στους μαθητές για συνεργασία, επίδειξη πνεύματος αλληλοβοήθειας, αλληλοκατανόησης και αλληλοεκτίμησης. Επίσης τους στερεί το μέτρο σύγκρισης των επιτευγμάτων και επιδόσεών τους. Στα θεωρητικά μαθήματα έπρεπε να ακολουθείται η καθολική μέθοδος, δεδομένου ότι αυτά διδάσκονταν από έδρας για όλο το μαθητικό δυναμικό[402].

Το Υπουργείο Βιομηχανίας, το 1952, κατανοώντας την ανάγκη εφαρμογής ενιαίου προγράμματος εκπαίδευσης για τις υπαγόμενες σ' αυτό Οικοκυρικές σχολές με εγκύκλιό του[403] καθόρισε ως αρχή του σχολικού έτους την 1η Σεπτεμβρίου και τέλος την 31η Αυγούστου του επομένου έτους. Η έναρξη των μαθημάτων γινόταν την 1η Οκτωβρίου και το τέλος την 30η Ιουνίου κάθε σχολικής χρονιάς[404]. Η σχολική χρονιά διαιρούνταν σε δύο εξάμηνα, το πρώτο έληγε στο τέλος Φεβρουαρίου, ενώ το δεύτερο άρχιζε την 1η Μαρτίου.

[401] Πρακτικά του διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 21-12-1950, σ. 376.
[402] Γ΄ Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Διοίκηση Τεγεατικού Συνδέσμου, υπ' αρ. 27/17-6-1950.
[403] Εγκύκλιος του Υπουργείου Βιομηχανίας υπ' αρ. 100312/27-10-1952, «Περί καθορισμού τα του σχολικού έτους, προθεσμιών, εγγραφών, τα των εισιτηρίων κατατακτηρίων, προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεων και τα της βαθμολογίας». Άρθρο 1 του κανονισμού λειτουργίας της σχολής.
[404] Πολύ χαρακτηριστικά αναφέρεται από την διευθύντρια Κλειώ Τασσαρά, η έναρξη της λειτουργίας της σχολής: Στις 10-10 βρίσκονταν όλες οι εσωτερικές μαθήτριες στη σχολή και στις 11-10 δόθηκε το ωρολόγιο πρόγραμμα στις μαθήτριες, στις 15-10 έγινε ο αγιασμός και στις 16-10 έγινε η έναρξη μαθημάτων. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 109/26-1-1955.

Γραπτές δοκιμασίες πραγματοποιούνταν στο τέλος του πρώτου διδακτικού τετραμήνου, δηλαδή από 1ης έως 15ης Φεβρουαρίου, εφ' όλης της ύλης, στα θεωρητικά και στα πρακτικά μαθήματα που οι μαθήτριες είχαν διδαχθεί στη σχολή. Το προσωπικό της σχολής επέβλεπε τα τμήματα των διαγωνιζόμενων μαθητριών. Από την 8η Ιουνίου διεξάγονταν οι γραπτές προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις του διδακτικού έτους. Ο τρόπος διενέργειας των γραπτών εξετάσεων κάθε περιόδου γνωστοποιούνταν με οδηγίες από το ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Στις τριμηνιαίες αναφορές της διευθύντριας της Οικοκυρικής Σχολής, η οποία παρακολουθούσε τις εγγραφές και τη φοίτηση των μαθητριών, αναφέρεται ότι η απόδοση των εσωτερικών μαθητριών ήταν μεγαλύτερη από αυτή των εξωτερικών, δεδομένου ότι είχαν περισσότερο χρόνο στη διάθεσή τους να ασχοληθούν με τα μαθήματά τους.

Οι εξωτερικές μαθήτριες οι οποίες κατάγονταν από την Τεγέα φοιτούσαν στη σχολή με την πρόθεση να μάθουν όσο το δυνατό γρηγορότερα την τέχνη της ραπτικής και κατόπιν να αποχωρήσουν. Αλλά και οι γονείς των μαθητριών προσέβλεπαν ιδιαιτέρως στην εκμάθηση της τέχνης της ραπτικής από τα κορίτσια τους, την οποία θεωρούσαν χρήσιμη, ώστε να ακολουθήσουν ένα βιοποριστικό επάγγελμα.

Ιδιαίτερη θέση, λοιπόν, στα πρακτικά μαθήματα κατείχε το μάθημα της κοπτικής-Ραπτικής, διότι οι μαθήτριες έχοντας στη διάθεσή τους πλήθος υφασμάτων, τα οποία προμήθευε ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, και πολύ χρόνο πραγματοποιούσαν την πρακτική τους εξάσκηση, κατασκεύαζαν διάφορα ρούχα και η επίδοσή τους ήταν άριστη[405]. Παρατηρήθηκε το εξής δε φαινόμενο: κορίτσια που προέρχονταν κυρίως από αγροτικές οικογένειες διέκοπταν στη δευτέρα ή και στην τρίτη τάξη τη σχολή, παρά την άριστη απόδοσή τους στα μαθήματα, προκειμένου να παρακολουθήσουν πρακτικά την μοδιστρική τέχνη σε κάποια μοδίστρα της περιοχής. Η αναγκαιότητα εύρεσης ενός βιοποριστικού επαγγέλματος και ειδικά αυτού της μοδίστρας, αποτελούσε πιθανόν διέξοδο ώστε οι μαθήτριες να προσφέρουν οικονομικά στην οικογένειά τους και να ξεφύγουν από τις βαριές αγροτικές εργασίες. Έτσι η πρόταση της διευθύντριας ήλθε να ενισχύει τη σπουδαιότητα του μαθήματος της Ραπτικής στη σχολή, λόγω της ιδιαίτερης ζήτησής του από την τοπική κοινωνία[406]. Η διοίκηση λοιπόν

[405] Πρακτικά Β΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-3-1955, σ. 11.

[406] Από τις είκοσι επτά (27) απόφοιτες μαθήτριες της Α΄ τάξης το έτος 1952-53, επανήλθαν στη Σχολή προκειμένου να φοιτήσουν στη Β΄ τάξη μόνον οι δεκαπέντε (15). Επίσης από τις είκοσι (20) απόφοιτες της δευτέρας τάξης το ίδιο έτος, επανήλθαν για να παρακολουθήσουν τα μαθήματα της τρίτης τάξης μόνον οι οκτώ (8). Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 80/31-10-1953.

του Συνδέσμου στράφηκε προς αυτή την κατεύθυνση, αφ' ενός μεν ικανοποιώντας τις προτιμήσεις των γονέων των μαθητριών, και αφ' ετέρου διότι τούτο θα εξύψωνε το γόητρο της σχολής[407]. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι είχε προηγηθεί από το 1939, απόφαση του συμβουλίου για τον καθορισμό της αποκλειστικής πρακτικής εξάσκησης των μαθητριών της τρίτης τάξης της σχολής[408]. Συγχαρητήρια δίνονταν για την επίδοση των μαθητριών στην τέχνη αυτή από τους επιθεωρητές μέσης και δημοτικής εκπαίδευσης που κατά καιρούς επισκέπτονταν τη σχολή[409].

Στα έτη 1950-56, δεν υπήρξε καμία διαφοροποίηση ως προς τα διδασκόμενα μαθήματα, παρά μόνο στη διδασκαλία των μαθηματικών, η οποία δεν πραγματοποιούνταν όπως προκύπτει από τα βιβλία διδασκόμενης ύλης και τον ειδικό έλεγχο.

Οι εγγραφές των μαθητριών άρχιζαν την 10η Σεπτεμβρίου και έληγαν την 31η Οκτωβρίου. Επίσης καθορίζονταν οι ημέρες αργίας των οικοκυρικών σχολών, όπως και οι βαθμοί προόδου των μαθητριών[410].

Η σχολή κατά καιρούς απευθυνόταν σε εργοστάσια υφασμάτων προκειμένου να εξασφαλίσει την παροχή δωρεάν υφασμάτων για το μάθημα της Ραπτικής, λόγω της δυσχερούς οικονομικής της κατάστασης[411]. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το εργοστάσιο «Αιγαίο», πρόσφερε

---

[407] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-1-1960, σ. 234.

[408] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 68/11-2-1939.

[409] Τριμηνιαίες εκθέσεις πεπραγμένων της διευθύντριας της σχολής των ετών 1950-1960 προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου.

[410] Φ.Ε.Κ. 180/12-2-1973, τ. Β΄, «Περί εγγραφών, μετεγγραφών, φοιτήσεως, βαθμολογίας και εξετάσεων των Μέσων και Κατωτέρων Επαγγελματικών Σχολών». Απόφαση ΥΠ.Ε.Π.Θ. Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπ' αρ. Φ.401/5828/21-1-1974 «Περί τροποποιήσεως της υπ' αρ. 14978/1973 (Φ.Ε.Κ. 180/Β/1973), υπουργικής αποφάσεως περί εγγραφών, μετεγγραφών, φοιτήσεως βαθμολογίας και εξετάσεων των Μέσων και Κατωτέρων Επαγγελματικών Σχολών». Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής, υπ' αρ. 55/2-4-1952. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της. Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Διοίκηση Τεγεατικού Συνδέσμου, υπ' αρ. 40/3-4-1951. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 127/31-3-1956. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, πράξη 7/30-1-1970. Έκθεση λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής προς την Επιθεώρηση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΒ΄ περιφέρειας Πατρών, με κοινοποίηση προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 106/25-6-1977. Έγγραφο του ΥΠ.Ε.Π.Θ., επιθεώρηση Παιδείας Πελοποννήσου και Δυτικής Στερεάς, υπ' αρ. 283/15-2-1974.

[411] Σ' αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε τα υλικά που χρησιμοποιούσαν οι μαθήτριες της σχολής για κάθε μάθημα:

Α΄ ΤΑΞΗ: Θρησκευτικά /1 τετράδιο, Ελληνικά /1 τετράδιο και 1 βιβλίο, Εθνική Αγωγή/1 τετράδιο, Υγιεινή/1 τετράδιο, Ιστορία /1 τετράδιο, Διαιτητική/1 τετράδιο, Μαγειρική /1 τετράδιο, Ραπτική /1 κομμάτι χασέ για δειγματολόγιο και 1 ματσάκι κλωστές, κέντημα /1 κομμάτι μικρό για δειγματολόγιο, 1 ματσάκι κλωστές, ύφασμα και κλωστές για ένα καρέ, πλεκτική/μαλλί και βελόνες πλεκτικής, κοπή ασπρορούχων /1 κομμάτι χασέ για δειγματολόγιο και 1 ματσάκι κλωστές, Χειροτεχνία/χόρτο για παντόφλες και βελόνα χόρτου.

Β΄ ΤΑΞΗ: Θρησκευτικά /1 τετράδιο, Ελληνικά /1 τετράδιο και 1 βιβλίο, Εθνική Αγωγή/ 1 τετράδιο, Οικιακή Οικονομία/1 τετράδιο, Υφασματολογία / 1 τετράδιο, Υγιεινή/ 1 τετράδιο, Ανθοκομία/ 1 τετράδιο, Διαιτητική/ 1

στα έτη 1977-78 υφάσματα του εργοστασίου της προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στην πρακτική άσκηση των μαθητριών στο μάθημα της Ραπτικής[412].

Οι μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής πραγματοποιούσαν κατά τακτά χρονικά διαστήματα *διδακτικά γεύματα* σε επίσημα πρόσωπα που επισκέπτονταν τη σχολή. Τα υποδειγματικά αυτά γεύματα υπάγονταν στο πλαίσιο της πρακτικής εξάσκησης των μαθημάτων της Μαγειρικής, Ζαχαροπλαστικής και αποσκοπούσαν στην καλλιέργεια της προσωπικότητάς τους, αφού αναλάμβαναν ευθύνες σε συνεργασία με τις συμμαθήτριές τους[413]. Στα γεύματα αυτά ορίζονταν δύο μαθήτριες οι οποίες παρακάθονταν στο γεύμα με τους προσκεκλημένους, ενώ οι υπόλοιπες συμμαθήτριές τους σερβίριζαν και διεξήγαγαν όλη την εργασία του γεύματος. Επίσης παρακάθονταν το διδακτικό προσωπικό της σχολής και ο αντιπρόσωπος του Τεγεατικού Συνδέσμου[414].

Πρότυπο πιθανόν για την πραγματοποίηση των διδακτικών γευμάτων στην Οικοκυρική Σχολή Τεγέας, αποτέλεσαν ορισμένα αγγλικά λύκεια τα οποία διοργάνωναν αντίστοιχα γεύματα πολύ συχνά – είτε για να επιδείξουν την μόρφωση που έδιναν στις μαθήτριές τους, είτε για να τις εξασκήσουν στους τρόπους του ‘’καλώς φέρεσθαι’’, και την κοινωνική ζωή. Στις συναθροίσεις για τα γεύματα της σχολής οι δασκάλες και οι καθηγητές λάμβαναν μέρος ως

τετράδιο, κέντημα/ 1 κομμάτι χασέ για δειγματολόγιο, κλωστές, 3 και 2/7 πήχεις χασέ και κλωστές για μαξιλάρια, Ραπτική/ 1 κομμάτι μάλλινο πανί για δειγματολόγιο, 6 πήχεις ύφασμα καλοκαιρινό, κοπτική/ κόλλες για πατρόν, Πλεκτική/ 2 κούκλες μαλλί για έναρξη ζακέτας και βελόνες πλεκτικής χοντρές και ψιλές.

Γ΄ ΤΑΞΗ: Θρησκευτικά/1 τετράδιο, Βρεφοκομία/ 1 τετράδιο, Ραπτική Ασπρορούχων/βατίστα για ένα νυχτικό , καρούλι και κλωστές, κέντημα/1 τραπεζομάντιλο μετρητό , κλωστές για μετρητό, καρέ ύφασμα και κλωστές για ένα καρέ, 4 πετσετάκια ύφασμα, καρέ ύφασμα και κλωστές για το καρέ. Τα τετράδια και βιβλία επαρκούσαν για όλο τον χρόνο , σε αντίθεση με τα υλικά των πρακτικών μαθημάτων, όπου συνεχώς απαιτούνταν ανανέωση διότι οι μαθήτριες κεντούσαν όσο το δυνατόν περισσότερα εργόχειρα. Το ίδιο κάνουν και όταν αποκτήσουν τις απαιτούμενες γνώσεις Ραπτικής, όπου φέρνουν ότι και όσα θέλουν για να ράψουν. Φυσικά όλα αυτά εξαρτώνται από την αντίληψη της κάθε μαθήτριας. Όταν οι μαθήτριες αποδίδουν η σχολή τους παρέχει συνεχώς υλικά. Υπάρχουν όμως και μαθήτριες που δεν αποδίδουν τίποτα σχεδόν όλο το χρόνο, ενώ πολλές φορές παραμένει ατελείωτο έστω και ένα εργόχειρο που ξεκίνησαν. Έγγραφο υπ’ αρ.1591/15-12-1951, κατάσταση υλικών κατά μάθημα της Γρηγορίας Παπαδοπούλου, οικότροφου της πρώτης τάξης. Έγγραφο υπ’ αρ. 1592/15-12-1951, κατάσταση υλικών της οικότροφου της δευτέρας τάξης Τούλας Διαμαντούρου. Κατάσταση υλικών της τρίτης τάξης Βασιλικής Μπούζου.

[412] Έγγραφα της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διεύθυνση εργοστασίου «Αιγαίο», για την αποστολή υφασμάτων στην Οικοκυρική Σχολή υπ’ αρ. 92/21-12-1977 και 93/10-1-1978.

[413] Χαρακτηριστικά αναφέρεται διδακτικό γεύμα στο νομάρχη Αρκαδίας και τη σύζυγό του, στο δήμαρχο Τρίπολης, στο διευθυντή Γεωργίας καθώς και εκλεκτούς ιατρούς της Τεγέας, όπως τον Τάκη Δημητρακόπουλο, Α. Γεωργούλη και Αθανάσιο Μπαρκαζή. Επίσης σε διδακτικά γεύματα προσκαλούνταν οι εκπαιδευτικοί των Γυμνασίων της Τεγέας. Διδακτικά γεύματα εκ μέρους των μαθητριών της Γ΄ τάξης το διάστημα της Γ΄ τριμηνίας του έτους 1953-54, δόθηκαν με προσκεκλημένους τις διοικητικές αρχές, το διδακτικό προσωπικό του γυμνασίου Τεγέας και το γιατρό της σχολής Καρκαζή. Όλα τα γεύματα είχαν μεγάλη επιτυχία. Τριμηνιαίες εκθέσεις πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ.67/24-12-1952 και 88/30-6-1954.

[414] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 67/24-12-1952.

προσκεκλημένοι, οι δε μαθήτριες υποδέχονταν, περιποιούνταν, πρόσφεραν τσάι ή γλυκίσματα δικής τους παρασκευής, κρατούσαν συντροφιά κατά παρέες, τραγουδούσαν, απήγγελαν, έπαιζαν μουσικά όργανα, ανέπτυσσαν κάποιο ενδιαφέρον θέμα ομιλίας και συζητούσαν με τους προσκεκλημένους[415].

Το 1952 η διεύθυνση της σχολής συζητούσε για την εισαγωγή του μαθήματος της αγγλικής γλώσσας στο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων, με το Αγγλικό Ινστιτούτο Τρίπολης[416], και μάλιστα όπως αναφέρεται στο έγγραφο του Αγγλικού Ινστιτούτου προτάθηκε η διδασκαλία του μαθήματος από την διευθύντρια του Ινστιτούτου Ίρμα Χούρη αντί 10.000 δρχ. το μήνα, για ένα δίωρο κάθε βδομάδα[417]. Το μάθημα τελικά όπως παρατηρείται στα προγράμματα της Οικοκυρικής Σχολής εισήχθη μεταξύ των διδασκομένων μαθημάτων το 1962[418].

Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας διδασκόταν δύο φορές την εβδομάδα στην πρώτη και δεύτερα τάξη. Το μάθημα της Γυμναστικής διδασκόταν και αυτό δύο φορές την εβδομάδα, σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα περιλάμβανε την πρώτη τάξη και διδασκόταν την πρώτη ώρα, ενώ στη δεύτερη ομάδα ανήκε η δευτέρα και τρίτη τάξη και διδάσκονταν τη δεύτερη ώρα[419].

Στο πλαίσιο της αναδιοργάνωσης της σχολής, και της αναμόρφωσης του είδους των μαθημάτων και της διδασκόμενης ύλης, εν αναμονή της αναγνώρισης της σχολής από το ΥΠ.Ε.Π.Θ. και της γνωστοποίησης του κανονισμού λειτουργίας των Οικοκυρικών Σχολών που υπάγονταν στο ΥΠ.Ε.Π.Θ., το 1962 εγκρίθηκε από το συμβούλιο του Συνδέσμου, η πρόταση του Αθ. Πανούση, συμβούλου του Τεγεατικού Συνδέσμου, σχετικά με τη διαφοροποίηση των διδασκομένων μαθημάτων της Οικοκυρικής Σχολής. Συγκεκριμένα η πρόταση αφορούσε στην παύση της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας καθώς και την ελάττωση των ωρών του μαθήματος των Θρησκευτικών. Αντί αυτών των μαθημάτων εισήχθη το μάθημα της διακοσμητικής και αυξήθηκαν οι ώρες διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Η αλλαγή αυτή αποσκοπούσε στην προσαρμογή της ύλης των μαθημάτων σύμφωνα με το αντικειμενικό πνεύμα της εποχής. Η προσαρμογή δε της διδασκόμενης ύλης των μαθημάτων εφοδίαζε τις μαθήτριες για την μετέπειτα ζωή τους, και

---

[415] Ό.π.
[416] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 181/6-11-1952.
[417] Έγγραφο του Αγγλικού Ινστιτούτου (English Institute), στις 29-10-1952, προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο.
[418] Βιβλία διδασκόμενης ύλης του 1962-63 και πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-2-1965, σ.485.
[419] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.80/31-10-1953.

για το λόγο αυτό από το μάθημα της Υγιεινής θα διδάσκονταν τα πλέον ουσιώδη. Η εισαγωγή του μαθήματος της Κονσερβοποιίας πραγματοποιήθηκε από το 1963-66[420].

Όσον αφορά στα διδακτικά βιβλία από τα οποία διδάσκονταν τα μαθήματα είναι γνωστά τα εξής:

Το έτος 1924-25, τα ελληνικά διδάσκονταν από το βιβλίο «Η Εκκλησία μου», «Μελίσσης», και εκ των ωφελίμων βιβλίων «Αι πρώται βοήθειαι», και «Ο μικρός κτηνίατρος». Το 1932-33, τη διδασκόμενη ύλη την αντλούσαν από το αναγνωστικό βιβλίο «Εκλεκταί σελίδες». Το έτος 1953-54 για το μάθημα της Βρεφοκομίας της τρίτης τάξης ‘’Βιβλίο Βρεφοκομίας’’, των Νικολάου Χρ. Κοκκολάτου και Κίμωνος Νικ. Κοκκολάτου (παιδιάτρων). Για το μάθημα των Ελληνικών της πρώτη τάξης ‘’Νεοελληνικά Αναγνώσματα’’ της πρώτης τάξης γυμνασίου των Ν. Κοντόπουλου και Κ. Ρωμαίου[421]. Το έτος 1962-63, σύμφωνα με το βιβλίο διδασκόμενης ύλης η διδασκαλία των ελληνικών γινόταν με την επεξεργασία κεφαλαίων από το βιβλίο νεοελληνικών του Δημητρακόπουλου- Παρασκευόπουλου. Για τη δευτέρα τάξη το μάθημα των Ελληνικών διδασκόταν από τα ‘’Νεοελληνικά Αναγνώσματα – Μικροτάξιδα’’ του Κοντογιάννη. Επίσης η διδασκαλία του μαθήματος γινόταν με επεξεργασία κεφαλαίων από το βιβλίο των Νεοελληνικών του Σπεράντζα- Δουφεξή (Βιβλίο διδασκόμενης ύλης). Το μάθημα της Εθνικής Αγωγής διδασκόταν από το βιβλίο του Αρσ. Ταμπακοπούλου και Αριστοτέλους Ι. Ράλλη. Το μάθημα της Ιστορίας διδασκόταν από το βιβλίο του Π. Ν. Δημόπουλου, ενώ το μάθημα της Υγιεινής από σημειώσεις της Χαροκοπείου Σχολής, και συμβουλευτικά το βιβλίο υγιεινής του Δημ. Θ. Στεφάνου. Για τα μαθήματα της Οικιακής Οικονομίας, Διαιτητικής και Ανθοκομίας επίσης από σημειώσεις της Χαροκοπείου Σχολής Το μάθημα της Υφασματολογίας από τις σημειώσεις του Ευθύμιου Ν. Γεωργούλη[422].

Μολονότι η Οικοκυρική Σχολή λειτουργούσε με βάση το υπ ‘αρ. 57066/1957 αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Βιομηχανίας, εντούτοις τούτο δεν εφαρμοζόταν πλήρως.

[420] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 11-10-1962.

[421] Έγγραφο 19-10-1953, προσωπικές σημειώσεις των διδασκόντων του έτους 1953-54 όσον αφορά τα διδακτικά με τα οποία διδάσκονταν τα μαθήματα.

[422] Η διευθύντρια της σχολής επεσήμανε ότι η διδασκαλία των θεωρητικών μαθημάτων αφού διδάσκεται από τις σημειώσεις των διδασκαλισσών από τη Χαροκόπειο Σχολή, πρέπει να δίδονται στον Τεγεατικό Σύνδεσμο και εκεί να πολυγραφούνται και έτσι κάθε μαθήτρια να έχει έντυπη την ύλη των μαθημάτων των θεωρητικών μαθημάτων του προγράμματος στη δεύτερη τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 126/30-1-1956.

Επιπροσθέτως δε λειτουργούσε στη σχολή τέταρτο και πέμπτο έτος, όπως προβλέπονταν έως και την παύση της λειτουργίας της[423].

Το 1965 ο τότε Υπουργός Παιδείας Γ. Παπανδρέου, καταργεί τους διαγωνισμούς του 1ου εξαμήνου και η απόδοση του μαθητή προκύπτει από την προφορική βαθμολογία και από πρόχειρους διαγωνισμούς[424]. Όμως τούτο δεν εφαρμόστηκε στην Οικοκυρική Σχολή δεδομένου ότι τηρούνταν δελτία με προφορικές βαθμολογίες και εξακολούθησαν να διεξάγονται οι πρόχειροι διαγωνισμοί.

Σύμφωνα με τα βιβλία διδασκόμενης ύλης από το διδακτικό έτος 1966-67 διδασκόταν το μάθημα της Ενδυμασίας, ενώ όπως αναφέρεται στα πρακτικά της γενικής συνέλευσης του Συνδέσμου (1968), από το 1968-69 στα πλαίσια του μαθήματος της Χειροτεχνίας, διδασκόταν και η Πυρογραφία.

Η διδασκαλία των μαθημάτων της Γυμναστικής και της Αγγλικής γλώσσας σύμφωνα με το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου για το έτος 1968-69, ήταν σημαντικός παράγοντας προσέλευσης των μαθητριών στη Σχολή[425].

Το 1970 με έγγραφό του το ΥΠ.Ε.Π.Θ.(149372/6485) επέτρεψε τη χρησιμοποίηση διδακτικών βιβλίων του Ευγενιδείου Ιδρύματος, ενώ ένα χρόνο αργότερα με έγγραφό του (47987/5026) χαρακτηρίζει το μάθημα της Αγωγής του Πολίτη, ως αυτοτελές δευτερεύον.
Το έτος 1970-71, αφού συνήλθε ο σύλλογος διδασκόντων της σχολής (6/1-10-1970), ενέκρινε τα βιβλία που θα χρησιμοποιούσαν στο εξής οι μαθήτριες ανά μάθημα:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ	***ΒΙΒΛΙΑ***
Θρησκευτικά	«Ιερά Ιστορία Παλαιάς Διαθήκης», Κ.Π. Παπαπαναγιώτου- Ι. Τιμαγένος
Ελληνικά	«Νεοελληνικά Αναγνώσματα», Χ. Δημητρακόπουλου – Θ. Παρασκευόπουλου
Μαθηματικά	«Αριθμητική», Π. Τόγκα- Θ. Πασσά- Ν. Νικολάου
Αγγλικά	Book one D.N. Stavropoulou

[423] Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής, 15/12-11-1976.
[424] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 249/26-3-1965. Έγγραφο του ΥΠ.Ε.Π.Θ. 346/19-12-1964 και 357/9-1-1965.
[425] Πεπραγμένα της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-1-1970, σ. 19.

Διαιτητική	Πέπη Τζάκου
Οικιακή Οικονομία	Ξηροτύρη- Χουρδάκη
Ανθοκομία	Σημειώσεις (Βιβλίου Ε. Ανάση)
Ενδυμασία	Ξηροτύρη- Χουρδάκη
Καλή Συμπεριφορά	Χαλκούση
Υγιεινή	Σημειώσεις του διδάσκοντος ιατρού Ι. Ψυχογυιού
Μουσική	Μανώλη Καλομοίρη- Φιλοκτήτη Οικονομίδη
Μαγειρική- Ζαχαροπλαστική	Σημειώσεις Σοφίας Σκούρα

ΜΑΘΗΜΑΤΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ	***ΒΙΒΛΙΑ***
Θρησκευτικά	«Ιερά Ιστορία Καινής Διαθήκης», Βασιλείου Πετρούνια
Ελληνικά	«Νεοελληνικά Αναγνώσματα», Σ. Σπεράντζα- Σ. Δουφεξή
Αγγλικά	Book two, D. N. Stavropoulou
Μαθηματικά	«Αριθμητική», Π. Τόγκα- Θ. Πασσά
Οικιακή Οικονομία	Μαρία Διαμαντοπούλου
Διαιτητική	Πέπη Τζάκου.
Φυσική	Σημειώσεις από τα βιβλία Σ. Τριβιζά- Γ. Διβολή
Καλή Συμπεριφορά	Χαλκούση
Υγιεινή	Σημειώσεις ιατρού Ι. Ψυχογυιού
Μουσική	Θάνου Ερμηλίου
Μαγειρική – Ζαχαροπλαστική	Σοφία Σκούρα

ΜΑΘΗΜΑΤΑ Γ΄ ΤΑΞΗΣ	***ΒΙΒΛΙΑ***
Θρησκευτικά	«Λειτουργική- Κατήχηση», Β. Πετρούνια
Ελληνικά	«Νεοελληνικά Αναγνώσματα», Ι. Καλαματιανού –Θ.Μαρκοπούλου

Μαθηματικά	«Αριθμητική», Π. Τόγκα
Αγγλικά	Book one, A. S. Hornby and R. Mackin
Βρεφοκομία	Ευσταθία Λάμπρου.
Καλή Συμπεριφορά	Χαλκούση
Μουσική	Δεληγιάννη
Φυσική	Γ. Αρκουδέα- Κατσίκα

Πίνακας 3.12. Βιβλία διδασκομένων μαθημάτων που εγκρίθηκαν από το σύλλογο διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1971).

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Σύμφωνα με την 303/6-3-1975 νεώτερη εγκύκλιο του ΥΠ.Ε.Π.Θ. και σύμφωνα με την παρ. Γ΄ εδάφιο 6 περί ‘’Διδακτικών Βιβλίων’’ των Ιδιωτικών Επαγγελματικών Σχολών ο σύλλογος διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής ενέκρινε τα παρακάτω βιβλία κατά μάθημα[426] :

- Θρησκευτικά πρώτης και δευτέρας τάξης «Ιερά Ιστορία της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης», Χρ. Γκότση, του Ο.Ε.Δ.Β. Δύο χρόνια αργότερα σύμφωνα με αναφορά της διευθύντριας της σχολής, ευεργετική επίδραση είχαν οι ομιλίες θρησκευτικού περιεχομένου που παρακολούθησαν οι μαθήτριες από τον αιδεσιμότατο ιερέα της Ενορίας Βαλτετσίου Χρήστο Σαραντόπουλο[427].
- Ελληνικά πρώτης, δευτέρας και τρίτης τάξης, την γραμματική νεοελληνικής του Ο.Ε.Δ.Β και τα αντίστοιχα γυμνασιακά εγχειρίδια δηλαδή :
  - Πρώτη τάξη: Δημητρακοπούλου- Παρασκευόπουλου- Ρωμαίου- Σπεράντσα- Δουφεξή.
  - Δευτέρα τάξη: Σπεράντσα- Δουφεξή- Βρανούση- Σφυρόερα- Μαρκόπουλου- Ρωμαίου.
  - Τρίτη τάξη: Καλαματιανού- Μαρκόπουλου- Κοντόπουλου.
- Αγγλικά για την πρώτη και δευτέρα τάξη το Living English, book one, για την τρίτη τάξη το Living English, book two.
- Οικοκυρικά και για τις τρεις τάξεις τα βιβλία του Ο.Ε.Δ.Β.

[426] Συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ’ αρ. 8/6-10-1976.
[427] Έκθεση λειτουργίας της σχολής προς τον Επιθεωρητή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΕ΄ περ. Ναυπλίου υπ’ αρ. 212/24-6-1978.

- Για τα υπόλοιπα μαθήματα κάθε καθηγητής εξέταζε τη δυνατότητα προμήθειας ανάλογου εγχειριδίου και κατόπιν εισηγείτο για την έγκρισή του στο Σύλλογο διδασκόντων, βάση του αναλυτικού προγράμματος.

Στα πλαίσια της υλοποίησης των υποσχέσεών του ο Υφυπουργός Βιομηχανίας Αριστομένης Κατσαούνης, το 1977, και με βάση σχετικό γραπτό υπόμνημα του Τεγεατικού Συνδέσμου προέβη στις εξής υποσχέσεις τις οποίες στα επόμενα χρόνια πραγματοποίησε : Χορήγηση υποτροφιών σε δέκα μαθήτριες, μετά την έναρξη της συστηματικής συνεργασίας της Οικοκυρικής Σχολής με τον Οργανισμό Χειροτεχνίας, μετάβαση το συντομότερο και παραμονή επί δεκαημέρου στην Οικοκυρική Σχολή του λαογράφου Κίτσου Μακρή για τη διδασκαλία των μαθητριών, διάθεση δύο αργαλειών και λοιπών μέσων και υλικών που απαιτούνταν για τη διδασκαλία και εφαρμογή διαφόρων κλάδων λαϊκής τέχνης. Επίσης πραγματοποιήθηκε ενέργεια εδαφολογικής έρευνας στην περιοχή της Τεγέας δια την ανεύρεση της καλύτερης ποιότητας πηλού και εν συνεχεία κατασκευή ειδικού φούρνου για κεραμικά είδη, διάθεση στη σχολή δύο μονίμων τεχνιτριών με δαπάνες του Ελληνικού Οργανισμού Χειροτεχνίας, αποστολή συνεργείου αποτυπώσεως της λαϊκής τέχνης της Τεγέας, χορήγηση σλάιτς, σχεδίων και λοιπού υλικού για πλεκτά και κεντήματα και οργάνωση συνεδρίου στελεχών ασχολουμένων ή ενδιαφερόμενων για τη λαϊκή τέχνη και παράδοση, οργάνωση ειδικού εκθετηρίου στη σχολή με βάση έργα μαθητριών της και των αποφοίτων της, οργάνωση συνεδρίου στελεχών ασχολουμένων ή ενδιαφερόμενων για τη λαϊκή τέχνη και παράδοση καθώς επίσης προγραμματισμός και οργάνωση το 1978 Παμπελοποννησιακής Έκθεσης χειροτεχνημάτων.

Ακολούθησε ευχαριστήριο γράμμα από την πλευρά του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον τότε Υφυπουργό Βιομηχανίας Αριστομένη Κατσαούνη[428], ο οποίος με τη σειρά του ανέθεσε τον προγραμματισμό ειδικών μαθημάτων λαϊκής τέχνης από τον Εθνικό Οργανισμό Ελληνικής Χειροτεχνίας για την ενίσχυση της Οικοκυρικής Σχολής[429].

Με πρωτοβουλία του Υπουργείου Βιομηχανίας και σε συνεννόηση με το Υπουργείο Παιδείας σχετικά με τη λειτουργία στην Τεγέα *Ειδικής Σχολής Λαϊκής Τέχνης* ανωτέρου επιπέδου, με βάση τις υφιστάμενες στην Γαλλία και στις χώρες της Κοινής Αγοράς, πραγματοποιήθηκε η

[428] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον Υφυπουργό Βιομηχανίας Αριστομένη Κατσαούνη, υπ' αρ. 7426/25-5-1977.

[429] Έγγραφο του Υπουργείου Βιομηχανίας προς τον Εθνικό Οργανισμό Ελληνικής Χειροτεχνίας, «Περί ενισχύσεως της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας» υπ' αρ. 39.597/673/Δ5/2 στις 28-6-1977.

επίσκεψη του διαπρεπούς λαογράφου Κίτσου Μακρή, από τις 2-4 Ιουνίου 1977 στην Οικοκυρική Σχολή. Ο Κίτσος Μακρής παρέδωσε έξι μαθήματα Λαϊκής Τέχνης στις μαθήτριες και το προσωπικό της Σχολής.

Στις 14-6-1977, επισκέφθηκε τη σχολή η Λίτσα Μουντζούρη, τεχνικός του Εθνικού Οργανισμού Ελληνικής Χειροτεχνίας, στα πλαίσια των ευεργετικών μέτρων που εξαγγέλθηκαν από τον τότε Υφυπουργό Βιομηχανίας Αριστομένη Κατσαούνη. Η επίσκεψη της τεχνικού στάθηκε η αφορμή υλοποίησης δεκαπενθήμερου σεμιναρίου χειροτεχνίας για τις μαθήτριες, δεδομένου ότι διαπιστώθηκε έλλειψη εξειδίκευσης στο μάθημα της Χειροτεχνίας, τον Οκτώβριο του 1977[430].

Ένα χρόνο αργότερα (1978), η Διεύθυνση Χειροτεχνίας του Ελληνικού Οργανισμού Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ) ανταποκρινόμενη στο αίτημα του Τεγεατικού Συνδέσμου, ενέταξε στα προγράμματα εκπαίδευσής της, την επιμόρφωση των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου. Το σχέδιο βελτίωσης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας, προέβλεπε σεμινάρια και πρακτική εφαρμογή των μαθημάτων στην κατεργασία του δέρματος, του μετάλλου και των κεραμικών.

Σε πρώτη φάση ο Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. προγραμμάτισε την πραγματοποίηση σεμιναρίου διάρκειας δέκα ημερών. Στο σεμινάριο αυτό οι μαθήτριες εκπαιδεύτηκαν στην παρασκευή δερμάτινων ειδών σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των παραδοσιακών κεντημάτων της περιοχής, προκειμένου στο μέλλον οι μαθήτριες να εφαρμόσουν την τέχνη των κεντημάτων στα δερμάτινα είδη.

Ακολούθησε το στάδιο παρασκευής δερμάτινων ειδών σύμφωνα με τα μαθήματα της εκπαίδευσης ενώ η εργασία των μαθητριών βραβεύτηκε από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο[431].

Ανάλογο ειδικό εκπαιδευτικό σεμινάριο στην Οικοκυρική Σχολή, οργανώθηκε στις 19 Φεβρουαρίου 1980 από τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. Κατόπιν προσωπικής επικοινωνίας κλιμακίου της διοίκησης του Συνδέσμου με το γενικό διευθυντή του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. Δημήτριο Σιούφα πραγματοποιήθηκαν τα εξής:

- ✓ Οργάνωση ειδικού σεμιναρίου στη σχολή, διάρκειας τριών εβδομάδων με θέματα δερματοτεχνίας, πλαστικού σμάλτου, σταμπωτών και υφαντικής. Το σεμινάριο στο

[430] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 98/18-6-1977.
[431] Δελτίο Τύπου, από τον Ελληνικό Οργανισμό Μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων και χειροτεχνίας Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. στις 27-2-1978.

οποίο κλήθηκαν και έλαβαν μέρος Τεγεάτισσες, στοίχισε δε στον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. 200.000 περίπου δρχ.

- ✓ Διάθεση αργαλειών στην Οικοκυρική Σχολή καθώς επίσης μοτίβων και σλάιτς από θέματα λαϊκής τέχνης και υλικών, για τις ανάγκες της σχολής.
- ✓ Αποστολή συνεργείου στην Τεγέα για φωτογράφηση και αποτύπωση μοτίβων τοπικής λαϊκής τέχνης.
- ✓ Μελέτη και οργάνωση από ειδικό του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ., εκθετηρίου λαϊκής τέχνης στην Π. Επισκοπή.
- ✓ Σύσταση σε βιοτεχνίες ειδών λαϊκής τέχνης για τη συμμετοχή τους στην Παμπελοποννησιακή Έκθεση.
- ✓ Οργάνωση συνεδρίου στελεχών σε θέματα λαϊκής τέχνης κατά τη διάρκεια της Παμπελοποννησιακής Έκθεσης[432].

3.7.3. **Σκοπός των διδασκομένων μαθημάτων**

Η διδασκαλία των μαθημάτων σε κάθε τάξη απέβλεπε στη μόρφωση των μαθητριών και στην ανάπτυξη των ενδιαφερόντων τους σε πολλούς τομείς. Η πρακτική μόρφωση ειδικότερα είχε ως σκοπό να δώσει στις μαθήτριες τις πρακτικές γνώσεις της Οικιακής Οικονομίας, οι οποίες ήταν απαραίτητες για μια οικοδέσποινα. Η εφαρμογή των γνώσεων και δεξιοτήτων ήταν ο συνδετικός κρίκος μεταξύ θεωρίας και πράξης.

Οι νέες γνώσεις χρησιμοποιούνταν και εφαρμόζονταν πρακτικά από τις μαθήτριες με τη μορφή άσκησης[433].

Οι μαθήτριες προέρχονταν κυρίως από αγροτικές και φτωχές οικογένειες. Για το λόγο αυτό δεν θα ήταν εύκολο, αλλά ούτε και αναγκαίο να προσλαμβάνει μια οικογένεια της περιοχής ούτε υπηρέτρια, ούτε καμαριέρα, ούτε ράπτρια, μαγείρισσα, οικονόμο ή νοσοκόμα. Απαραίτητο λοιπόν ήταν να γνωρίζει η ίδια η οικοδέσποινα να θεραπεύει όσο το δυνατόν περισσότερες ανάγκες του νοικοκυριού της. Αντί λοιπόν η μαθήτρια της σχολής να καταναλίσκει τις ώρες της στην εκμάθηση κεντημάτων πολυτελείας, τα οποία απαιτούσαν και πολλά έξοδα και χρόνο, χωρίς κάποια άμεση ωφέλειά της ήταν ανάγκη να ασκηθεί και να

[432] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς το γενικό Επιθεωρητή Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΕ΄ περιφέρειας Κ. Καραδήμα, υπ' αρ. 8764/24-1-1980. Λογοδοσία του Προέδρου Χρ. Κουτρουμπή, στη γενική συνέλευση του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-3-1980.

[433] Ν. Ι. Γιαννούλης, *Εισαγωγή στη Γενική Διδακτική,* Γρηγόρης, Αθήνα 1980, σσ. 204-210.

μυηθεί σε κάθε φύσεως οικιακά έργα. Τούτο δε απαιτούσε και τον απαραίτητο εξοπλισμό και οργάνωση των εργαστηρίων της σχολής, δεδομένου ότι αυτός αποτελούσε το πρότυπο ενός οικογενειακού νοικοκυριού. Τα κυριότερα σημεία της πρακτικής μόρφωσης ήταν τα Οικιακά Έργα, η Οικιακή Οικονομία και η Διοίκηση του Οίκου.

Ειδικότερα το μάθημα της *Μαγειρικής*[434] αποτελούσε είδος χημικού εργαστηρίου, στο οποίο με διάφορες και ευφυείς μεθόδους οι τροφές έχαναν την αρχική τους μορφή και γίνονταν φαγώσιμοι και κυρίως χωνεύσιμοι. Οι γνώσεις της μαγειρικής ήταν συνυφασμένες με την ύπαρξη της οικοκυράς γυναίκας και κάθε γυναίκας γενικώς από εφηβικής ηλικίας μέχρι τα βαθιά γεράματα και συνέτειναν στην υγεία, τη χαρά, την ευημερία και την ευτυχία της οικογένειας. Η οικοδέσποινα έπρεπε να ήταν γνώστης της παρασκευής με την μικρότερη δυνατή δαπάνη, γευμάτων εύγεστων υγιεινών, προκειμένου να καταναλωθούν από τα μέλη της οικογένειάς της. Εφ' όσον οι μαθήτριες προορίζονταν για σύζυγοι και μητέρες, διδάσκονταν με μεγάλη τελειότητα τόσο ως προς τη θεωρία του όσο και ως προς την πράξη τις βασικές γνώσεις μαγειρικής, τις οποίες αργότερα θα πλούτιζαν με την εμπειρία τους. Επίσης από τη διδασκαλία του μαθήματος προέκυπτε η μελέτη της επιλογής και της αγοράς των τροφίμων. Στη Μαγειρική, στη σύνθεση των γευμάτων, παρατηρείται: σταδιοποίηση των ασκήσεων, ορθολογική χρήση των τοπικών προϊόντων, επιλογή διαφορετικών τροφίμων ανάλογα με το κόστος, συνδυασμούς ανάλογα με την τιμή και τη θρεπτική αξία, τοπικά έθιμα, κ.λπ. Η δαπάνη της παρασκευής των φαγητών και των γλυκών βάρυνε τις μαθήτριες[435]. Μέρος της διδασκαλίας ήταν ακόμη ο τρόπος διευθέτησης ενός γεύματος ή προγεύματος, καθώς επίσης η σειρά των φαγητών, ο τρόπος της παραθέσεώς τους και η συμπεριφορά της οικοδέσποινας, διάφορες εθιμοτυπίες. Για τον λόγο αυτό, δίνονταν τακτικά τα *διδακτικά γεύματα* στη σχολή.

Το μάθημα της *Ζαχαροπλαστικής* εφοδίαζε τις μαθήτριες με συνταγές γλυκισμάτων έτσι ώστε κάθε μαθήτρια να μπορούσε να παρασκευάζει μόνη της γλυκίσματα για τις γιορτές της οικογένειας, τις μεγάλες εορτές του έτους καθώς και για τα γλυκά της εποχής (νεράντζι, βύσσινο, κ.λπ.), ώστε και οικονομία χρημάτων θα είχε από την αγορά έτοιμων γλυκισμάτων,

[434] Όλα τα στοιχεία που παρατίθενται σχετικα με τη σκοποθετική της διδασκαλίας του κάθε μαθήματος προέρχονται από γραπτές αναφορές των διδασκόντων στη σχολή, 23-12-1951, προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου η οποία είχε την άμεση εποπτεία αυτών.

[435] Άρθρο 10 του κανονισμού λειτουργίας της Σχολής όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-12-1923.

αλλά και αγνότερα θα ήταν λόγω της χρησιμοποίησης αγνών υλικών. Στο μάθημα συμπεριλαμβάνονταν επίσης ο τρόπος σερβιρίσματος του κάθε γλυκίσματος.

Το μάθημα του *Κεντήματος* είχε σκοπό την καλλιτεχνική μόρφωση των μαθητριών δεδομένου ότι διασκέδαζε την πλήξη και τη μελαγχολία της μοναξιάς και ταυτόχρονα πλούτιζε τη φαντασία, όξυνε την αντίληψη και καλλιεργούσε την αισθητική της γυναίκας. Κατά το διάστημα της φοίτησης στη σχολή η μαθήτρια αποκτούσε πλούσια συλλογή εργόχειρων για να στολίσει το σπιτικό της και έτσι το μελλοντικό νοικοκυριό της θα πλουτίζονταν χειροποίητα εργόχειρα. Σύμφωνα δε με την αντίληψη της διευθύντριας της σχολής, η οποία δίδασκε το μάθημα αυτό, η τέχνη της κεντητικής απασχολούσε τις ελεύθερες ώρες της τη γυναίκα εντός του οίκου της, ώστε να λειτουργεί αποδοτικότερα ο εσωτερικός οργανισμός της οικογένειας.

Στο πρακτικό μέρος του προγράμματος της σχολής σημαντική θέση κατείχε και το μάθημα της *Πλεκτικής*. Η αθόρυβη εργασία της πλεκτικής στη σχολή εφοδίαζε τη μαθήτρια, την αυριανή σύζυγο και μητέρα με προσόντα ώστε να κατασκευάζει πλεκτά της οικογένειάς της για κάθε εποχή του έτους και έτσι ο προϋπολογισμός της οικογένειας να είναι πλεονασματικός.

Το μάθημα της Κοπτικής – Ραπτικής είχε ως στόχο την απόκτηση καταλλήλων γνώσεων προκειμένου οι μαθήτριες ως μητέρες ή σύζυγοι, να ανταποκριθούν ακόμη και σε δύσκολες οικονομικές συνθήκες. Έτσι μετά την αποφοίτησή της κάθε μαθήτρια από την Οικοκυρική Σχολή, γνώριζε την καταλληλότητα των υφασμάτων και μετά από την έρευνα αγοράς κατασκεύαζε τα ενδύματα της οικογένειάς της ή ακόμη και καθοδηγούσε την ράπτρια προσθέτοντας τη δική της εμπειρία και καλαισθησία, κερδίζοντας χρόνο και χρήμα[436] (εικόνα 102).

Το μάθημα της *Χειροτεχνίας* είχε ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι ικανοποιούσε την ορμή προς κίνηση, όξυνε την παρατηρητικότητα, πλούτιζε τη μνήμη, καλλιεργούσε την φαντασία και την κρίση, και βελτίωνε την όλη πνευματική κατάσταση. Επομένως ο στόχος της

[436] Το μάθημα αυτό περιλάμβανε τα εξής: *Ραπτική και κοπτική :* διάφορες βελονιές – εμπροσθοβελονιά , οπισθοβελονιά, πλαγιοβελονιά, βελονιά ασπροκεντήματος, βελονιά επισημάνσεως, ασκήσεις επί καναβά και υφάσματος, καρίκωμα (μαντάρισμα) υφασμάτων, καρίκωμα περικνημίδων, μπάλωμα, φεστόν, πλέξιμο ταινιών με καλτσοβελονιά, πλέξιμο δαντέλας με βελόνα, πλέξιμο περικνημίδων. *Υφαντική,* απαραίτητη ιδιαιτέρως για οικοδέσποινα χωριού: Ράψιμο κουμπιών, κατασκευή κουμπότρυπας. *Αρχαί κοπτικής και Ραπτικής:* α) σχήματα και συναρμογή αχναριών των διαφόρων τμημάτων ασπρορούχων και παιδικών ενδυμάτων, κοπτική και Ραπτική ασπρορούχων και στολισμός αυτών, κοπτική και Ραπτική απλών εξωτερικών ενδυμάτων- καμιζόλας ή ανδρικού υποκαμίσου, β) Πλύση, σιδέρωμα, κολλάρισμα, ξεσκόνισμα, βούρτσισμα, άσπρισμα, βαφή και δίπλωμα ενδυμάτων, εξάλειψη κηλίδων, διατήρηση ενδυμάτων μάλλινων, στρώσιμο δωματίου, τραπεζιού, κλίνης. Σκούπισμα υγρό, στεγνό (προφυλάξεις κατά τη διάρκεια του σκουπίσματος), καθαρισμός πατωμάτων.

διδασκαλίας αυτού του μαθήματος ήταν πρακτικός, ειδολογικός και αισθητικός. Ακολουθούνταν ο διδακτικός κανόνας «από τα ευκολότερα στα δυσκολότερα και από τα απλούστερα στα συνθετότερα»[437]. Έτσι αποκτούνταν ικανότητες απαραίτητες στην άσκηση πολλών τεχνικών επαγγελμάτων[438].

Η διδασκαλία της *Ωδικής* και γενικώς της σχολικής Μουσικής είχε ως σκοπό να αφυπνίσει στις μαθήτριες τις μουσικές δυνάμεις και δεξιότητες και να τις εξελίξει μέχρι του βαθμού της αυτοτελούς χρήσης τους. Παράλληλα δε για τον σκοπό του μαθήματος αυτού υπήρχε και η μεγάλη μορφωτική επίδραση στο χαρακτήρα και τη βούληση των μαθητριών[439]. Περιλάμβανε την εκμάθηση διαφόρων ασμάτων (εθνικά για χορούς, εμβατήρια για γυμναστική, εκκλησιαστικά και δημοτικά τραγούδια) (εικόνα 103).

Το *Σχέδιο* συντελούσε στην άσκηση του χεριού το οποίο είναι το κυριότερο όργανο για την εξάσκηση των περισσοτέρων επαγγελμάτων στην κοινωνία (κοπτική, κέντημα,…). Ο σκοπός τον οποίο επεδίωκε η διδασκαλία αυτού του μαθήματος ήταν η καλλιέργεια της ικανότητας της έκφρασης με το χέρι, της ικανότητας της αντίληψης και εκτίμησης του ωραίου. Η άποψη της καθηγήτριας η οποία δίδασκε το μάθημα αυτό, ήταν πως για να εκπληρωθεί ο μορφωτικός ρόλος της σχολής η οποία δεχόταν κορίτσια από 13-20 ετών ήταν η συνεχής παρακολούθηση των μαθημάτων επί τρία έτη[440].

Στο μάθημα της *Ιχνογραφίας*, οι μαθήτριες σχεδίαζαν με απλές γραμμές: ευθείες και συνδυασμούς ευθειών, καμπύλες, συνδυασμούς ευθειών και καμπύλων, σπείρες, ελλείψεις, μαιάνδρους, φύλλα, φυτά, καρπούς, ζώα, γράμματα διαφόρων ειδών και σχημάτων, μονογράμματα και άλλα. Έτσι ήταν ικανές να κατασκευάσουν δαντέλες, κέντημα ασπρορούχων, εξωτερικών ενδυμάτων, μαντηλιών και άλλων. Επίσης πραγματοποιούνταν σχεδίασμα με γεωμετρικά όργανα, αντιγραφή από έτοιμα σχέδια, είτε πάνω σε χαρτί, είτε πάνω σε πανί, επιδιορθώσεις αντιγραμμένων σχεδίων, ώστε να αποκτήσουν αυτά συμμετρία και ωραίες γραμμές. Το μάθημα της Ιχνογραφίας μπορούσε να συνδυαστεί με το μάθημα της Γεωμετρίας αλλά και με της Κοπτικής- Ραπτικής. Η Ιχνογραφία και Ζωγραφική και η

[437] Σύμφωνα με αυτή την αρχή της επάλληλης διάταξης του περιεχομένου της διδασκαλίας διδάσκονται πρώτα τα απλά μορφωτικά αγαθά και μετά τα σύνθετα. Η αρχή αυτή δεν έχει γενική εφαρμογή. Γιατί ό,τι φαίνεται απλό στον ενήλικο πιθανό να είναι σύνθετο για τον ανήλικο. Β. Χαραλαμπόπουλος, *Οργάνωση της Διδασκαλίας και της Μάθησης Γενικά,* Gutenberg, Αθήνα 1984, σ. 92.
[438] Ό.π., σσ. 224-225.
[439] Ό.π., σσ. 216-217.
[440] Προσωπικές γραπτές απόψεις της διδάσκουσας στη σχολή σχετικά με το σκοπό της διδασκαλίας των μαθημάτων Κοπτικής – Ραπτικής, Σχεδίου, Χειροτεχνίας, Ωδικής, με έγγραφό της στις 23-12-1951.

χειροτεχνία διδάσκονταν υποχρεωτικά και για το λόγο αυτό πραγματοποιούνταν έκθεση χειροτεχνημάτων στο τέλος κάθε έτους[441].

Η διδασκαλία του μαθήματος των *Ελληνικών* στη σχολή είχε σκοπό να καταστήσει τις μαθήτριες ικανές να εκφράζουν προφορικά και γραπτά όσο το δυνατόν ακριβέστερα τα διανοήματά τους και τα συναισθήματά τους και να αντιλαμβάνονται τα προφορικά και γραπτά διανοήματα των άλλων. Τα Νέα Ελληνικά διδάσκονταν σε όλες τις τάξεις και περιλάμβαναν γραμματική και συντακτική μελέτη από ορισμένο εγκεκριμένο βιβλίο (περιγραφή των διαφόρων αντικειμένων, φυσικών φαινομένων, εκθέσεων ιδεών, συνθέσεων επιστολών, ευχητηρίων κ.ά. προς την οικογένειά τους ή το φιλικό τους περιβάλλον. Ειδικότερα περιλάμβανε: ανάγν*ωση*, από τα κατάλληλα αναγνωστικά ποικίλης ή συνεχούς ύλης και ηθικοπλαστικού περιεχομένου. Ελεύθερη ανάγνωση από κατάλληλα περιοδικά και βιβλία της μαθητικής βιβλιοθήκης και σύντομη αφήγηση του περιεχομένου τους κατά την παράδοση. *Γραμματικές ασκήσεις* προς εφαρμογή των ορθογραφικών κανόνων. Η χρήση των ονομάτων κατά πτώσεις, των ρημάτων κατά χρόνους, των ονομάτων – επιθέτων, παράγωγα και συνθετικά, ανάλυση και χρήση των μετοχών της καθαρεύουσας. *Γραφή / καλλιγραφία* ορθής – στρογγυλής γραφής. Γράμματα ποικίλης μορφής για επικεφαλίδες[442].

Με τη διδασκαλία του μαθήματος της *Ιστορίας* οι μαθήτριες γίνονταν κοινωνοί των εθνικών αγώνων της Ελλάδας ώστε να κατανοούν τα πολιτικά προβλήματα της εποχής τους. Με την καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης οι μαθήτριες παρακολουθούσαν την πορεία της ιστορικής εξέλιξης και αναγνώριζαν τις ιστορικές αξίες αφομοιώνοντας ιστορικά γεγονότα που επιδρούσαν στη ζωή του έθνους[443]. Επίσης γνώριζαν μεγάλες γυναικείες προσωπικότητες οι οποίες επέδρασαν σημαντικά στα πολιτικά πράγματα της χώρας αλλά και στον πολιτισμό[444].

---

[441] Κανονισμός λειτουργίας της Σχολής.

[442] Κ. Μιχαηλίδης, «Σκοπός, διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής Τεγέας», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Γ΄, Δεκέμβριος 1926 – Ιανουάριος 1927, σσ. 7-10.

[443] Οι σκοποί της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας είναι η καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης στους μαθητές, η ενίσχυση του εθνικού φρονήματος και η διαμόρφωση των μαθητών σε χρήσιμους πολίτες του έθνους και της παγκόσμιας κοινωνίας και τέλος η καλλιέργεια ειδολογικών δυνάμεων του μαθητή (ικανοποιεί την τάση των μαθητών για γνώση, καλλιεργεί τη μνήμη, οξύνει την κρίση, πλουτίζει τη φαντασία, ενισχύει τη βούληση, φέρνει του μαθητές σε ψυχική επαφή με τις μεγάλες ιστορικές προσωπικότητες). Β. Ι. Χαραλαμπόπουλος, *Οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης ειδικά και κατά μάθημα,* Gutenberg, Αθήνα 1984, σσ. 157-158.

[444] Με πολύ συντομία εξετάζονταν τα σπουδαιότερα γεγονότα της εθνικής μας ιστορίας από αρχαιοτάτων χρόνων : Ο οικογενειακός βίος σε κάθε περίοδο (Η γυναίκα στον Όμηρο, στη Σπάρτη, στην Αθήνα, κατά τους μετέπειτα χρόνους, στο Βυζάντιο- κατά τους Χριστιανικούς χρόνους- Βασίλισσες , λόγιες,….. η σύγχρονη γυναίκα. Τα διάφορα ιστορικά γεγονότα στα οποία διαδραμάτισε αξιοσημείωτο ρόλο η γυναίκα. Αίτια ακμής και παρακμής του Έθνους κατά την μακραίωνη πορεία του βίου τους. Συμπεράσματα και διδάγματα). (Β. Χαραλαμπόπουλος, Οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης ειδικά και κατά μάθημα ό.π., σ. 157).

Το μάθημα των *Θρησκευτικών,* συντελούσε στη δημιουργία προτύπων μητέρων που θα μπορούσαν να μεταλαμπαδεύσουν τα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη στα παιδιά τους[445]. Χαρακτηριστικά στην ομιλία του, ο πρόεδρος του Τεγεατικού Συνδέσμου Ευθ. Ν. Γεωργούλης στις γυμναστικές επιδείξεις της Οικοκυρικής Σχολής την 13η Ιουνίου 1971, τόνισε την ιδιαίτερη σημασία της εισαγωγής του τακτικού εκκλησιασμού των μαθητριών, στα πλαίσια του μαθήματος των Θρησκευτικών.

Η διδασκαλία της *Οικιακής Οικονομίας* αποτελούσε τη βάση των καθηκόντων της οικοδέσποινας, η οποία συμπλήρωνε και συστηματοποιούσε τις ελλιπείς και πλημμελείς γνώσεις από την οικογένεια. Μεταξύ των κεφαλαίων που εξετάζονταν, πρωτεύουσα θέση κατείχαν τα περί διατήρησης απόλυτης καθαριότητας, καθώς και η γνώση της αξίας των διαφόρων τροφίμων, τρόποι διαφύλαξής τους, κ.λπ., νοσηλείας, καλής χρησιμοποίησης του χρόνου και του χώρου, περί κοινωνικών τύπων και ειδικά περί συμπεριφοράς της οικοδέσποινας απέναντι στα μέλη της οικογένειάς της και των υπηρετών της[446]. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η Οικιακή Οικονομία και η διδασκαλία της είχε ως στόχο να καταστήσει τις μαθήτριες ικανές στην καλή διοίκηση και εσωτερική λειτουργία του οίκου τους. Διδάσκονταν γνώσεις Οικιακής Οικονομίας, απαραίτητες για τη νοικοκυρά καθώς και στοιχεία οικιακής λογιστικής, απαραίτητα για τις αστικές αλλά και τις αγροτικές οικογένειες. Στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, η εκλογή της ύλης προσαρμοζόταν με τις ιδιαίτερες περιστάσεις. Όσο το δυνατόν περισσότερο έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη η εκάστοτε εποχή του έτους και η κατάσταση της αγοράς. Έτσι οι μαθήτριες καθοδηγούνταν

---

[445] Το μάθημα των Θρησκευτικών περιλάμβανε: Διηγήματα από την Π. Διαθήκη στα οποία παρουσιάζονται πρότυπα ευσεβών γυναικών. Από την Κ. Διαθήκη: ερμηνεία Κυριακών Ευαγγελίων, τα Μυστήρια και οι θρησκευτικές τελετές προς τον σκοπό ιδίως της προλήψεως ή καταπολεμήσεως θρησκοληψιών, δεισιδαιμονιών και παρερμηνειών των Εκκλησιαστικών τύπων. Βίοι ευσεβών Χριστιανών γυναικών και αγίων. Η Λειτουργική. Τα ουσιωδέστερα από την εκκλησιαστική ιστορία, τα οποία έχουν σχέση με την γυναικεία δράση, ιδίως κατά την βυζαντινή εποχή. Από τη Χριστιανική Ηθική, τα καθήκοντα προς τον Θεό και προς τον πλησίον. Ο οικογενειακός βίος κατά τον Χριστό. Ερμηνεία Τροπαρίων. Στο πλαίσιο της βελτίωσης του μαθήματος εντάσσεται τόσο η ομιλία από τον ιερέα του Βαλτετσίου ανά βδομάδα όσο και η ανάλυση από το διευθυντή της σχολής της Ευαγγελικής Περικοπής της Κυριακής, κάθε Σάββατο. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 15/12-11-1976.

[446] Απόφαση του Υπουργείου Βιομηχανίας, τμ. Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, με αρ. 100312 / 27-10-1952, σχετικά με τον «Περί καθορισμού του Σχολικού έτους, προθεσμιών, εγγραφών, τα των εισιτηρίων κατατακτηρίων, προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεων και τα της βαθμολογίας, του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος εκπαιδεύσεως των Οικοκυρικών Επαγγελματικών Σχολών». Κ. Κουτρούμπα, *Διδακτική-Εφαρμογή στη Σύγχρονη Οικιακή Οικονομία,* Σταμούλης, Αθήνα 2004, σσ. 265, 289, 298, 310, 323, 348.

στον τρόπο αγοράς και τήρησης βιβλίων του οικοκυριού τους, παρασκευής απλών, θρεπτικών και εύγεστων τροφών καθώς επίσης της σωστής χρήσης των καύσιμων υλών[447].

Το μάθημα της *Διαιτητικής,* το οποίο έχει σχέση με τις επιστήμες της ιατρικής και διαιτολογίας και αφορούσε στους κανόνες της διατροφής του ανθρώπου, προσδιόριζε τις τροφές εκείνες που ήταν ικανές να διατηρήσουν τη φυσιολογική κατάσταση του υγιούς οργανισμού. Επιπλέον καθόριζε την ποσότητα και την ποιότητα των τροφών εκείνων οι οποίες επανορθώνουν τις απώλειες που υφίσταται ο οργανισμός κατά τη διάρκεια της εργασίας. Στην αρχή κάθε μαθήματος γινόταν ανάλυση του γεύματος, σύγκριση ανάμεσα στη θρεπτική απόδοση των τροφών και στο κόστος τους, υπολογισμός της τιμής κάθε πιάτου και του συνόλου του γεύματος. Τις ελεύθερες ώρες των μαθητριών, γίνονταν συζητήσεις για τις συνέπειες του βιαστικού ή παραμελημένου σερβιρίσματος. Για τα αποτελέσματα ενός ευχάριστου φαγητού, όσο απλό κι αν ήταν αυτό, από την άποψη του αγώνα κατά π.χ. του αλκοολισμού ή της φυματίωσης. Για τα θλιβερά αποτελέσματα της σπατάλης των προμηθειών. Για τα πλεονεκτήματα μεθόδων διατροφής όπως η χορτοφαγία και της επίδρασης στην καθημερινή διατροφή.

Το μάθημα των *Μαθηματικών* εξυπηρετούσε τις απαιτήσεις της διαχείρισης του νοικοκυριού και της κατανάλωσης των διαφόρων αγαθών και της χρηματικής τους αξίας[448].

Το μάθημα της *Γυμναστικής* είχε μεγάλη σημασία για την ολοκληρωμένη αγωγή και μόρφωση των μαθητριών. Η σουηδική γυμναστική διδασκόταν υποχρεωτικά σε όλες τις μαθήτριες, εκτός από αυτές που είχαν απαλλαγεί. Οι ελληνικοί χοροί, οι παιδιές και η ωδική διδάσκονταν υποχρεωτικά σε όλες τις τάξεις όπως όριζε το πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας[449]. Ο σκοπός του μαθήματος της Γυμναστικής ήταν η διατήρηση της υγείας όχι μόνο

---

[447] Α. Μπακαλάκη & Ε. Ελεγμίτου, ό.π., σ. 242-246, 251.

[448] *Αριθμητική:* οι τέσσερις πράξεις επί ακεραίων και δεκαδικών αριθμών. Προβλήματα σχετιζόμενα με τις εργασίες στη Σχολή και τα έργα των γονέων των μαθητριών, εφαρμοσμένα στον πρακτικό βίο. Εξάσκηση στην δια της αναγωγής στη μονάδα, λύση διαφόρων προβλημάτων. Έννοια της κλασματικής μονάδας και οι συνηθέστερες στην καθημερινή ζωή χρησιμοποιούμενες διαιρέσεις της κλασματικής μονάδος- χρόνου, νομισμάτων, μήκους, βάρους, επιφανείας, κ.λπ.
Γεωμετρία: Είδη γραμμών, γωνιών, επιφανειών, στερεών. Κατασκευές αυτών με απλά γεωμετρικά όργανα. Χρήση ρήγας, μέτρου, διαβήτη, ορθογωνίου τριγώνου. Κατασκευές δι' ελευθέρας χειρός- επαλήθευση δι' οργάνων. Καταμετρήσεις (δια μέτρου, πήχεως, ταινίας) ευθειών και υπολογισμός εμβαδού απλών επιφανειών. Εύρεση σχέσεως μέτρου και πήχεως. Κατασκευές γωνιών.

[449] Ειδικότερα : *Από σωματικής άποψης* εξασφάλιζε την υγεία και την ρώμη όχι μόνον των επί μέρους οργάνων αλλά και όλου του σώματος, δημιουργούσε ταχύτητα, ευκινησία, ελαφρότητα σε όλα τα μέλη του σώματος, έδινε μία κανονική και ωραία στάση και εξασφάλιζε την αρμονική ανάπτυξη του σώματος. *Από πνευματικής άποψης* αφύπνιζε το θάρρος, την αποφασιστικότητα, την ενεργητικότητα, καλλιεργούσε την πειθαρχία, την υπακοή, την τάξη. *Από πρακτικής άποψης,* όπλιζε τις μαθήτριες με δυνάμεις οι οποίες ήταν απαραίτητες για την

του σώματος αλλά και του πνεύματος και της ψυχής των μαθητριών. Οι μαθήτριες ασκούνταν στο βάδισμα, σε απλές σουηδικές –ελεύθερες ασκήσεις και διδάσκονταν επίσης εθνικούς χορούς. Η Γυμναστική θεωρούνταν από τα απαραίτητα μαθήματα της σχολής, διότι πρόσφερε στις μαθήτριες ευκαμψία των μυών που συνέβαλε στην ομαλή ανάπτυξή τους. Πρόσφερε τα εφόδια κατά της σκολίωσης και της κυφότητας του σώματος, των παθημάτων στα οποία υπόκειντο οι μαθήτριες κατά την εξάσκησή τους με το ράψιμο και το κέντημα, καθισμένες πλημμελώς κατά τη διάρκεια των εργασιών τους[450].

Τα *Φυσιογνωστικά μαθήματα* εφοδίαζαν τις μαθήτριες με γνώσεις προσφέροντας εποπτική ανάπτυξη των σπουδαιότερων φυσικών και χημικών φαινομένων σχετικών με το βίο των ζώων και των φυτών και τις ανάγκες της ζωής και της εργασίας του ανθρώπου, γνώσεις για τα σπουδαιότερα κατοικίδια ζώα με γνώσεις ζωοτεχνίας, (κτηνοτροφία, μελισσοκομία, σηροτροφία).

Το μάθημα της *Υγιεινής* εξέταζε την υγιεινή σημασία των επί του ανθρώπου παραγόντων (νερό, αέρας, καθαριότητα σώματος – κατοικίας <κοιτώνων, αποχωρητηρίων>, ενδυμασία, τροφές, ερευνούσε τα αίτια των νόσων και δίδασκε τα μέσα της διατήρησης και βελτίωσης της υγείας και της πρόληψης των νόσων, πρώτες βοήθειες (νοσηλευτική, λιποθυμίες, κατάγματος, αιμορραγίας τραύματος, πνιγμού, ασφυξίας, δηλητηριάσεων)[451].

Με τη διδασκαλία του μαθήματος της *Ανθοκομίας* παρέχονταν οι γνώσεις για την καλλιέργεια των ανθέων και των καλλωπιστικών φυτών, με γνώσεις λαχανοκομίας, δενδροκομίας, οπωροκομίας[452].

Τέλος το μάθημα της *Υφασματολογίας* είχε σκοπό να διδάξει στις μαθήτριες της σχολής τον τρόπο ύφανσης των υφασμάτων (μαλλί, βαμβάκι, λινό , μετάξι, κ.λπ., τις υφαντικές μηχανές και τα είδη υφασμάτων- βαμβακερά – λινά – καννάβινα – βατίστα – μάλλινα –

αντιμετώπιση κάθε κινδύνου. *Από σχολικής άποψης,* περιείχε μια θεραπευτική εναλλαγή του καθιστικού βίου στα θρανία με του κινητικού στην αυλή και καθιστούσε τη Σχολή ως Ίδρυμα το οποίο ελάμβανε πρόνοια για το πνεύμα και για το σώμα. Κανονισμός λειτουργίας της Σχολής.

[450] Γραπτές προσωπικές απόψεις για τη σκοποθετική του μαθήματος στην Οικοκυρική Σχολή της Π. Κοκκίνη, καθηγήτριας φυσικής αγωγής.

[451] Κ. Μιχαηλίδης, «Σκοπός, διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής Τεγέας», *Τεγεατικός Αστέρας,* τ. Γ΄, Δεκέμβριος- Ιανουάριος 1927, σσ. 9-11.

[452] Σμφωνα με τις απόψεις της διδάσκουσας το 1951 η διδασκαλία του μαθήματος θεωρούνταν απαραίτητη για τη λειτουργία ανθόκηπου ή λαχανόκηπου όπου ειδικός δάσκαλος θα δίδασκε στις μαθήτριες την καλλιέργεια των ανθέων και των λαχανικών. Έτσι θα αναπτυσσόταν η επιμέλεια, η προσοχή, η παρατηρητικότητα, η αυτενέργεια και θα δημιουργούνταν το συναίσθημα της τάξεως, της καθαριότητας και του ωραίου τα οποία θα συνόδευαν τις μαθήτριες σε ολόκληρο το βίο τους. Προσωπικές απόψεις σε επιστολή της διδάσκουσας στη σχολή Καλλιόπης Μελή, τα μαθήματα των Ελληνικών, Ιστορίας, Εθνικής Αγωγής, Οικιακής Οικονομίας, Διαιτητικής, Γυμναστικής, Υγιεινής, Ανθοκομίας, Υφασματολογίας, στις 9-1-1952.

μεταξωτά κ.λπ.). Κατά τη διάρκεια της μελέτης των υφασμάτων οι μαθήτριες χρησιμοποιώντας την αφή μελετούσαν τα διάφορα δείγματα υφασμάτων και έτσι προσδιόριζαν την επίδραση της επαφής με το ύφασμα, την ύφανση και την υφή[453].

3.8. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

3.8.1. Οι μαθήτριες από το 1918 έως το 1940

Στην Οικοκυρική Σχολή γίνονταν δεκτές μαθήτριες οι οποίες κατάγονταν από τα χωριά του δήμου της Τεγέας ή και από άλλα μέρη με την προϋπόθεση να εξασφαλίσουν διαμονή κοντά στο Αγροκήπιο ώστε να παρακολουθούν τακτικά τα μαθήματα[454].

Για την εγγραφή των μαθητριών στη σχολή, απαιτούνταν απολυτήριο εξαταξίου δημοτικού σχολείου ή ενδεικτικό της δευτέρας τάξης του ημιγυμνασίου, καθώς και πιστοποιητικό εμβολιασμών[455].

Η περιβολή των μαθητριών ήταν ομοιόμορφη. Έτσι μετά την εγγραφή τους στη σχολή οι μαθήτριες κατασκεύαζαν με δική τους δαπάνη, μαύρες ποδιές με λευκό γιακά, στις οποίες κεντούσαν τα αρχικά της Οικοκυρικής Σχολής (Ο.Σ.)[456]. Ειδικότερα για το 1939 η δωρεά του Π. Μαντζούνη στη μνήμη του θείου του Α. Μαντζούνη, πρόβλεπε την κατασκευή στολών για τις μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής. Για το λόγο αυτό εκφράστηκαν συγχαρητήρια από τον κυβερνητικό επίτροπο και το νομάρχη Αρκαδίας προς το δωρητή[457].

Λόγω του κοινωφελούς και φιλανθρωπικού χαρακτήρα της σχολής τα δίδακτρα που καθορίζονταν από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, στο μέτρο ελάχιστης επιβάρυνσης των μαθητριών προκαταβάλλονταν στο πρώτο δεκαήμερο κάθε τριμήνου. Οι αποδεδειγμένα άπορες μαθήτριες απαλλάσσονταν των διδάκτρων και μέχρι του ποσοστού 15%, ενώ οι υπόλοιπες συνέβαλαν με την καταβολή συμβολικού ποσού στις δαπάνες του Συνδέσμου για τη γενικότερη λειτουργία της σχολής[458].

---

[453] Ζ. Γραβάνη, «Οπτικοακουστική προσέγγιση στη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας», *Πρακτικά Α΄ Σεμιναρίου Οικιακής Οικονομίας*, Αθήνα 1997, σ. 88.

[454] Άρθρο 4 του κανονισμού λειτουργίας της Σχολής όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-12-1923.

[455] Άρθρο 2 του κανονισμού λειτουργίας της Σχολής, ό.π.. Εφ. *Εστία,* 2-7-1953 και 3-7-1953.

[456] Απόσπασμα κανονισμού λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής άρθρο 6 και 11 και τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 16/12-1-1950.

[457] Πρακτικά του διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 64/9-6-1939.

[458] Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της σχολής όλες οι μαθήτριες που φοιτούν σ' αυτήν καταβάλλουν σε τρεις ίσες δόσεις τα δίδακτρα, δηλαδή την α΄ τριμηνία με την εγγραφή τους, τη β΄ από 1ης – 15ης Δεκεμβρίου και

Σε περίπτωση που μια μαθήτρια ήταν άπορη έπρεπε να φέρει πιστοποιητικό από τον οικείο ιερέα, τον αντιπρόσωπο του Συνδέσμου και το διευθυντή του δημοτικού σχολείου από το οποίο αποφοίτησε η μαθήτρια, η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου αποφάσιζε περί μερικής ή ολικής απαλλαγής της απόρου από τα δίδακτρα, υπό την προϋπόθεση, ότι η μαθήτρια κατάγεται από την Τεγέα[459]. Θεωρούνταν δε απαραίτητη η γραπτή υπόσχεση του κηδεμόνα για την τακτική φοίτηση της απόρου μαθήτριας[460]. Έτσι από κάθε χωριό εισάγονταν μία άπορη μαθήτρια, ενώ σε περίπτωση μεγαλύτερης ζήτησης, διεξαγόταν κλήρωση στην Αθήνα ενώπιον της Συνδεσμικής Επιτροπής. Δεν ετίθετο ζήτημα προσαύξησης του αριθμού των εισακτέων από άλλα σχολεία, στην περίπτωση που δεν υπήρχε ζήτηση δωρεάν φοίτησης λόγω απορίας από κάθε χωριό[461]. Μεταπολεμικά (1949), «η πιστοποίηση απορίας» έφερε την υπογραφή του ιερέως και του διδασκάλου, ενώ δεν θεωρούνταν απαραίτητη η υπογραφή του προέδρου της κοινότητας, για να μη δίδεται κομματικός χαρακτήρας στην υπόθεση[462].

Σύμφωνα με το νόμο μετά το πέρας της τετραετούς φοίτησής τους οι μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής ελάμβαναν ενιαίο Δίπλωμα Οικοκυρικής. Η φοίτηση στη σχολή όμως ήταν τριετής και όχι τετραετής όπως προβλεπόταν[463], υποχρεωτική και τακτική, με εξάωρη καθημερινή πρωινή και απογευματινή διδασκαλία και εργαστηριακή άσκηση. Έτσι οι μαθήτριες οι οποίες κατόπιν τακτικής και επιμελούς φοίτησης, επιτυχών τριμηνιαίων διαγωνισμών και ετησίων εξετάσεων αποφοιτούσαν από την τρίτη τάξη της σχολής, γίνονταν κάτοχοι πτυχίο (εικόνα 104). Στις μαθήτριες κάθε τάξης που αρίστευαν, απονέμονταν κατά την καθιερωμένη ειδική γιορτή του δεκαπενταύγουστου, βραβεία και πρακτικής φύσεως δώρα. Οι αδικαιολόγητες, πέραν του καθορισμένου αριθμού, απουσίες των μαθητριών από

την γ΄ από 1ης – 15ης Φεβρουαρίου ή σε άλλη χρονική περίοδο κατόπιν αποφάσεως του διοικητικού συμβουλίου. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 30-5-1969, σ. 531.

[459] Έγγραφο της Ενοριακής Εκκλησίας της Τεγέας προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 2287/26-11-1935, όπου πιστοποιεί ότι η μαθήτρια Δήμητρα Π. Γιαννοπούλου, ετών 12, ήταν άπορη.

[460] Άρθρο 13 του Κανονισμού λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, εκδοθείσα το έτος 1946-47, σ. 11.

[461] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 22-3-1936, σσ. 415-416. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 31-8-1936.

[462] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής υπ' αρ. 9/28-10-1949.

[463] Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, απόφαση υπ' αρ. Φ.401/5828/21-1-1974, «Περί τροποποιήσεως της υπ' αρ. 14978/1973 (Φ.Ε.Κ. 180/Β/1973), υπουργικής απόφασης περί εγγραφών, μετεγγραφών, φοιτήσεως βαθμολογίας και εξετάσεων των Μέσων και Κατωτέρων Επαγγελματικών Σχολών».

τη διδασκαλία των μαθημάτων είχαν επίπτωση στη διαγωγή τους ή ακόμη και τη διακοπή του δικαιώματος συνέχισης των σπουδών τους.

Η έναρξη και η λήξη κάθε σχολικού έτους, οι αργίες και οι διακοπές, συνέπιπταν με τις αντίστοιχες των σχολείων μέσης εκπαίδευσης.

Σύμφωνα πάντα με τον κανονισμό λειτουργίας της σχολής, οι μαθήτριες έπρεπε να συμπεριφέρονται με ευπρέπεια ήθος και υπακοή, να μελετούν τα εγκεκριμένα βιβλία και να εκκλησιάζονται, εφ' όσον ο καιρός το επέτρεπε, σε καθορισμένες Κυριακές. Το 1954, κατόπιν συνεννοήσεως της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου με τον Μητροπολίτη, καθιερώθηκε ο εκκλησιασμός των μαθητριών της σχολής κάθε Κυριακή, εκτός των εορτών της πανήγυρης και της Ζωοδόχου Πηγής, με διαλογή ιερέων και αμοιβή από τη διοίκηση (50 δρχ.)[464].

Η σχολή ενδιαφερόταν για τις μαθήτριες καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών τους και τις καθοδηγούσε ώστε να διάγουν και τον υπόλοιπο βίο τους με ήθος. Για το λόγο αυτό πραγματοποιούνταν συχνές συγκεντρώσεις των γονέων και των κηδεμόνων των μαθητριών με την διευθύντρια και τις διδασκάλισσες της σχολής. Για την πορεία της φοίτησής τους και την επίδοσή τους στα μαθήματα, αποστέλλονταν στους γονείς διμηνιαίος έλεγχος προόδου και διαγωγής (Παράρτημα 28)[465].

Το παρακάτω γράφημα αναφέρεται στον αριθμό των μαθητριών και αφορά στην πρώτη τετραετία λειτουργίας της Σχολής[466]

[464] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-12-1954.
[465] Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου (Έλεγχος προόδου), με αρ. 180/19-9-1948.
[466] Εφ. *Βραδυνή,* 28 Ιουνίου 1955. Τεγεατικός Σύνδεσμος *Εορτασμός της 100ετηρίδος 1883-1983*, σ. 28. Πρακτικά γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου, 2/27-1-1919, σ. 272, 1/12-1-1920, σ. 294 και 1 /17-1-1921. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1/16-1-1922.

Γράφημα 3.8. Αριθμός μαθητριών που φοίτησαν στην Οικοκυρική Σχολή Τεγέας την πρώτη τετραετία λειτουργίας της (1918-1922)

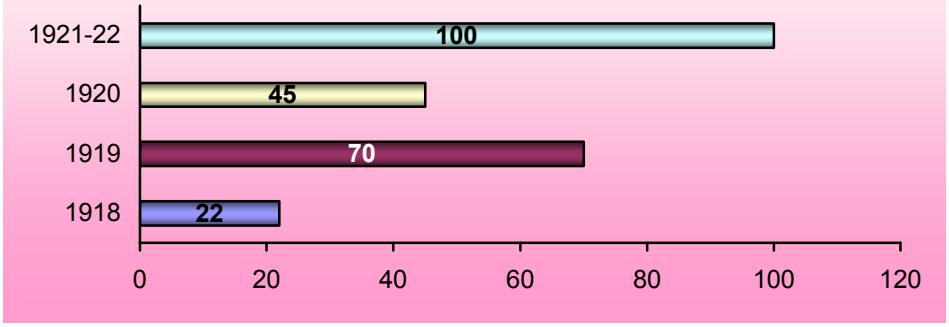

Ο αριθμός των εγγραφών και παρακολούθησης στην Οικοκυρική Σχολή το 1925 (περίπου 70), ήταν αυξανόμενος λόγω της αναγνώρισης από την ευρύτερη κοινωνία της αναγκαιότητάς της μόρφωσης που παρείχε η σχολή στα κορίτσια των κατοίκων ‘’εις τα του οίκου’’[467].

Έτσι κατά το σχολικό έτος 1924-25, το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητριών προέρχονταν από τις Ρίζες, την Κερασίτσα και τον Αχλαδόκαμπο, ενώ η μη εγγραφή μαθητριών καταγόμενων από το Πιαλί (Τεγέα, Αλέα), πιθανόν να ήταν τυχαίο γεγονός. Το παρακάτω γράφημα δείχνει την κατανομή των μαθητριών από τα άλλα χωριά, με μεγαλύτερο αριθμό μαθητριών καταγόμενες από την Κερασίτσα[468].

[467] Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 1-2-1925, σ. 12-13 και στις 14-2-1926. Π.Β.Σβωλόπουλος, «Λογοδοσία του προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ,* τ. Α΄, 15 Αυγούστου 1925, σ. 5. Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας,* Αθήνα 1932, σσ. 718, 719.
[468] «Η Επαγγελματική και Οικοκυρική Σχολή», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Δ΄, Νοέμβριος- Δεκέμβριος 1925, σ. 18.

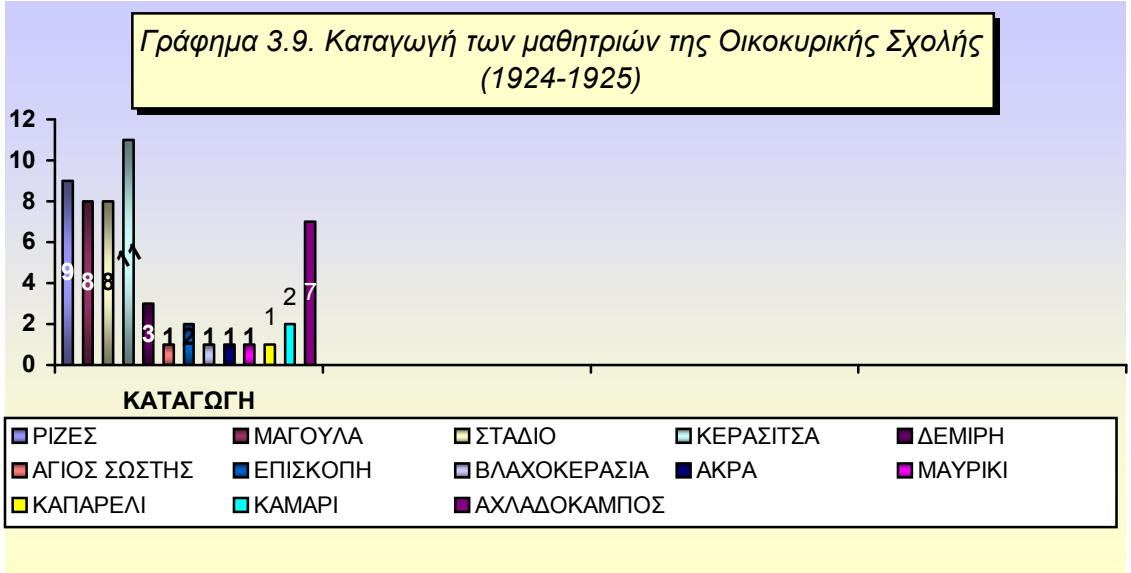

Τα γραφήματα που ακολουθούν παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των μαθητριών που εγγράφηκαν για τα επόμενα έτη στην Οικοκυρική Σχολή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μείωση του αριθμού των μαθητριών από το πρώτο έτος στα επόμενα έτη. Η διακοπή της φοίτησης σημαντικού ποσοστού μαθητριών πιθανόν να οφειλόταν, όπως αναφέρθηκε, στην ανάγκη για γρήγορη εκμάθηση της μοδιστρικής τέχνης και στην αναζήτηση πρακτικής εξάσκησης των μαθητριών σε κάποια μοδίστρα, ώστε να συνεισφέρουν οικονομικά στην οικογένειά τους με την εργασία τους, σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Οι εγγεγραμμένες μαθήτριες κάθε έτους κατάγονταν από τα γύρω χωριά της Τεγέας[469]. Το σχολικό έτος 1934-35, από το χωριό Καμάρι γράφτηκαν δώδεκα μαθήτριες για να φοιτήσουν στην Οικοκυρική Σχολή. Έτσι η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου εξέφρασε την ικανοποίησή της ώστε οι διδασκάλισσες της σχολής επισκέφθηκαν προσωπικά ένα-ένα τα σπίτια των μαθητριών αυτών και συνεχάρησαν τους γονείς τους για την προθυμία τους να μορφώσουν τα κορίτσια τους προς την κατεύθυνση της διαχείρισης και διευθέτησης του οίκου τους[470].

[469] Πρακτικά της Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης στις 14-2-1926. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 721. Πρακτικά της Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου, 25-3-1928, σ. 281. Πρακτικά της Α΄ γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-4-1929.
[470] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-5-1935.

Γράφημα 3.10. Αριθμός εγγεγραμμένων μαθητριών κατά τάξη (1925-1935)

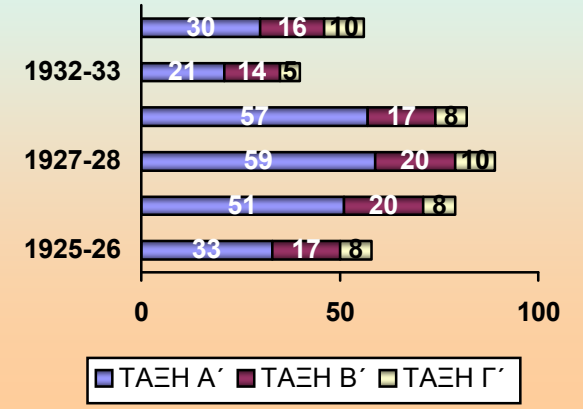

Γράφημα 3.11. Συνολικός αριθμός μαθητριών κατά έτος (1925-1935)

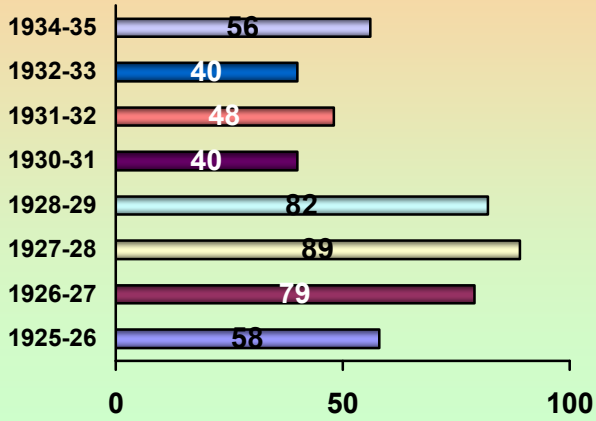

Γράφημα 3.12. Συνολική συγκριτική κατανομή των μαθητριών (1925-1935)

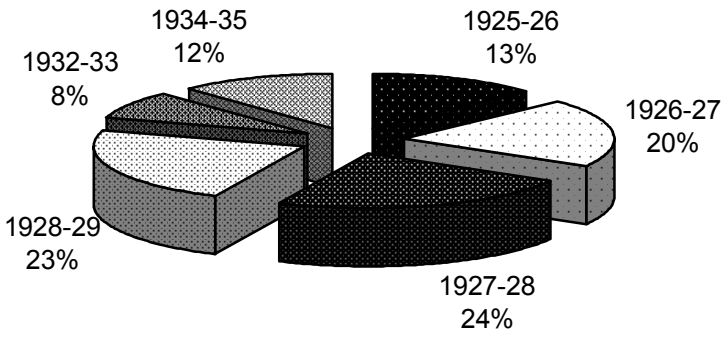

Τα μεγαλύτερο ποσοστό εγγραφών στη σχολή (24%) παρατηρήθηκε τη δεκαετία από το 1925 – 1935 το έτος 1927-28 και το μικρότερο (8%) το 1932-33.

Το 1930, ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητριών μειώθηκε σε σαράντα, δεδομένου ότι απαραίτητο προσόν εγγραφής ήταν το απολυτήριο της έκτης τάξης του δημοτικού σχολείου,

ενώ έως τότε εγγράφονταν στη σχολή μαθήτριες απόφοιτες της τετάρτης και πέμπτης τάξης του δημοτικού σχολείου[471].

Το 1931-32, προσκόμισαν πιστοποιητικά απορίας το 21% του μαθητικού δυναμικού της σχολής[472] ενώ το επόμενο έτος το 27,5%[473].

Ο αριθμός των αποφοίτων μαθητριών των δεκατριών (13) δημοτικών σχολείων Τεγέας, δεν υπερέβαινε τις είκοσι πέντε (25) κάθε χρόνο, γεγονός που αποδεικνύει ότι οι υπόλοιπες μαθήτριες της σχολής είχαν εντοπιότητα εκτός της περιοχής της Τεγέας. Το οικοτροφείο της σχολής δε λειτουργούσε ακόμη, δεδομένου ότι για τη λειτουργία του απαιτούνταν η εγγραφή μεγαλύτερου αριθμού μαθητριών εκτός της περιοχής της Τεγέας [474].

Το σχολικό έτος 1934-35 μειώθηκε ο αριθμός των απόρων μαθητριών στο 23% επί του συνόλου των εγγραφών. Έτσι σε αντίθεση με την περσινή χρονιά που το ένα τρίτο των μαθητριών κατέθετε πιστοποιητικά απορίας και επομένως δεν κατέβαλε το ανάλογο ποσό διδάκτρων, αυτή τη χρονιά μόνο οκτώ μαθήτριες χαρακτηρίστηκαν άπορες. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τον περιορισμό των αναληθών πιστοποιητικών απορίας, με αποτέλεσμα την τακτική φοίτηση των μαθητριών λόγω της πληρωμής διδάκτρων.

Το ποσοστό των άπορων μαθητριών κατά τάξη για το σχολικό έτος 1935-36 είναι ορατό στο παρακάτω γράφημα:

Γράφημα 3.13. Ποσοστό απόρων μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1935-1936)

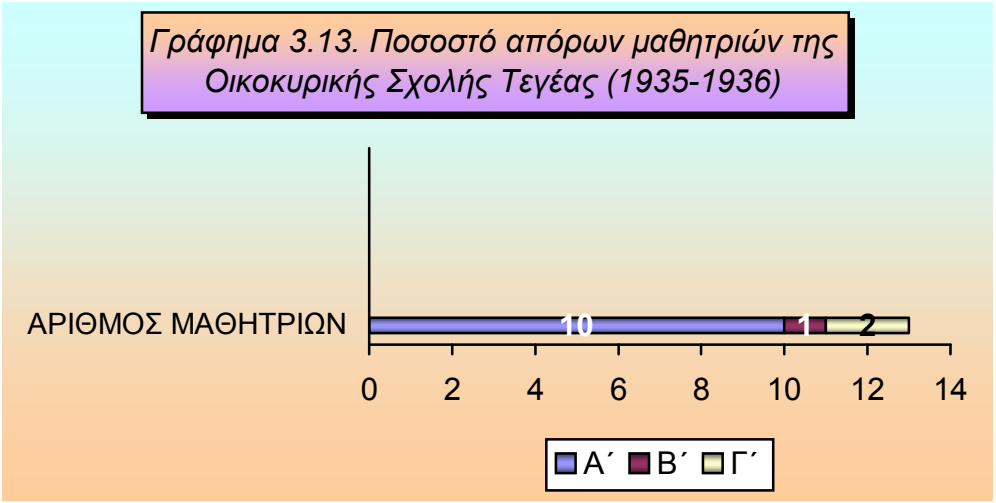

Το

[471] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 744. Πρακτικά γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου, 11-5-1930, σ. 96. Πρακτικά Β΄ γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-5-1930 (προεδρία Κ. Λυκέτσου), σ. 55.
[472] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-5-1932, σ. 156.
[473] Ό.π., 2-4-1933, σ. 201.
[474] Ό.π., 26-5-1935, σσ. 337-338.

ποσοστό των απόρων μαθητριών που εγγράφονταν στη σχολή δεν έπρεπε να υπερβαίνει το 15%. Δεδομένου όμως ότι ο αριθμός αυτός ήταν κατά πολύ μεγαλύτερος από το σχολικό έτος 1937 εφαρμόστηκε μετά από εντολή της διοίκησης του Συνδέσμου, νέο σύστημα επιλογής απόρων μαθητριών, με σκοπό όχι την είσπραξη μεγαλύτερου ποσού διδάκτρων, αλλά τον περιορισμό των χαριστικώς ή φιλικώς εκδιδόμενων πιστοποιητικών απορίας. Επιπροσθέτως το μέτρο τούτο είχε ως στόχο την τακτική φοίτηση των μαθητριών, οι οποίες λόγω απορίας δεν πλήρωναν δίδακτρα και με την αποχή από τη φοίτηση, επέφεραν αναστάτωση στη λειτουργία του προγράμματος[475]. Οι άπορες μαθήτριες χωρίζονταν σε άπορες συσσιτίου και σε άπορες διδάκτρων και συσσιτίου[476].

Το γεγονός ότι ο αριθμός των αποφοίτων των δεκατριών (13) δημοτικών σχολείων της Τεγέας για το έτος 1935-36 αυξήθηκε σε πενήντα εννιά (59), η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου ήλπιζε και στην αύξηση του αριθμού των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής για τα επόμενα χρόνια, αφού οι τριάντα από τις απόφοιτες του δημοτικού σχολείου γράφτηκαν στην Οικοκυρική Σχολή. Ο αριθμός των μαθητριών για το έτος 1936-37 ανήλθε στις εβδομήντα δύο. Από αυτές οι πέντε (5) ήταν οικότροφοι, και συγκεκριμένα δύο (2) από την Σπάρτη, δύο (2) από το Λεοντάριο, και μία (1) από του Λουκά Μαντινείας. Από τις μαθήτριες αυτού του έτους, οι δεκατρείς (13) προέρχονταν από περιφέρειες εκτός της περιοχής της Τεγέας, δείγμα που αποδεικνύει ότι η φήμη της Οικοκυρικής Σχολής είχε εξαπλωθεί και εκτός της περιοχής.[477].

Σχετικά με τις άπορες μαθήτριες του σχολικού έτους 1939 που υπερέβαιναν το 15% του συνόλου, πληρώθηκαν τα δίδακτρα από δωρεές του προέδρου και του ταμία του Διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου[478].

[475] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 16-5-1937, σ. 465. Πρακτικά 64ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-11-1935.
[476] Πρακτικά 68ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-12-1939.
[477] Πρακτικά γενικής συνέλευσης των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου 16-5-1937, σσ. 462-463. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-5-1937, σ. 539. Πρακτικά συνέλευσης διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-12-1937.
[478] Πρακτικά 63ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-5-1939.

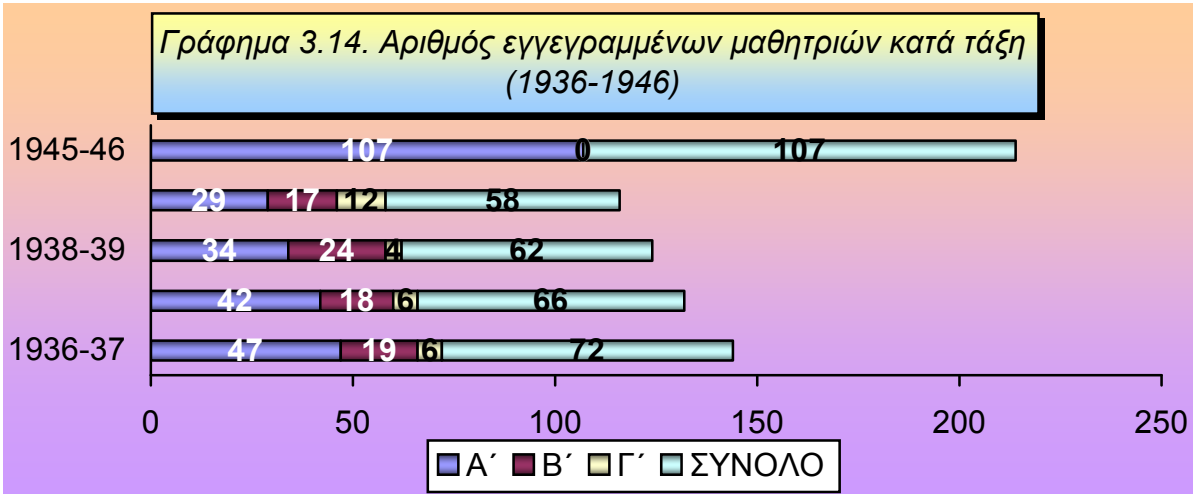

3.8.2. Οι μαθήτριες στα μεταπολεμικά χρόνια

Το έτος 1946-47, έτος επαναλειτουργίας της σχολής μετά τον πόλεμο, ο αριθμός των μαθητριών ανήλθε στις εκατόν δέκα επτά (117), αριθμός που αναλογούσε στο ένα εξηκοστό του πληθυσμού της περιφέρειας που εξυπηρετούσε, και σύμφωνα με τον Ειδικό Έλεγχο δεν υφίσταται διαχωρισμός των μαθητριών σε τάξεις, αλλά όλες διδάσκονταν τα ίδια μαθήματα. Επίσης για τριάντα (30) μαθήτριες δεν υπάρχει βαθμολογία σε κάποιο τρίμηνο, χωρίς να υπάρχει η ένδειξη της αποχώρησης. Υποθέτουμε πως έγινε η εγγραφή αυτών των μαθητριών χωρίς όμως να παρακολουθήσουν ή να γνωστοποιήσουν την αποχώρησή τους από τη σχολή. Σύμφωνα με το άρθρο 14, οι μαθήτριες υποχρεούνταν σε τακτική φοίτηση για όλη τη διάρκεια του διδακτικού έτους, ενώ απουσίες οφειλόμενες εκτός από την περίπτωση ασθένειας ή σε κατ' οίκον εργασία ή σε απασχόληση στους αγρούς θεωρείτο αδικαιολόγητη.

Σε κάθε τάξη ο προβλεπόμενος αριθμός μαθητριών που φοιτούσαν (άρθρο 2 κανονισμού λειτουργίας της σχολής), δεν έπρεπε να υπερβαίνει τις εβδομήντα (70) για την πρώτη τάξη και τις εξήντα (60) για τις υπόλοιπες τάξεις, ενώ απαγορευόταν η φοίτηση ακροατριών. Από τη μελέτη του αρχείου της σχολής προκύπτει ότι η τελευταία απαγόρευση δεν εφαρμοζόταν και η παρακολούθηση ακροατριών ήταν συνεχής. Κατ' εξαίρεση γίνονταν δεκτές ως «ακροάτριες», μαθήτριες που δεν ήταν απόφοιτες του δημοτικού σχολείου, λόγω της Κατοχής, με τις ίδιες υποχρεώσεις, χωρίς όμως να έχουν το δικαίωμα λήψης πτυχίου. Και ενώ η μεταβατική αυτή διάταξη ενεργοποιήθηκε για την μετακατοχική περίοδο, μελετώντας το

αρχείο της Οικοκυρικής Σχολής, διαπιστώνουμε την επέκτασή της και στα επόμενα χρόνια λειτουργίας της.

Το διάστημα εκείνο της επαναλειτουργίας της σχολής, απεβίωσε ο Πέτρος Λαμπράκης, από το χωριό Στάδιο, εκλεκτό μέλος του Συνδέσμου, και τα παιδιά του διέθεσαν εις μνήμη του ένα εκατομμύριο δρχ. για την επαναλειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής και για την δωρεάν εγγραφή απόρων μαθητριών που κατάγονταν από το ίδιο χωριό[479].

Ο αριθμός των μαθητριών για το σχολικό έτος 1947-48 ανερχόταν στις ενενήντα, μοιρασμένος στα δύο έτη[480]. Το σχολικό έτος 1949-50, η πρώτη τάξη είχε τριάντα μία μαθήτριες από τις οποίες αποχώρησαν οι πέντε (5), ενώ στη δεύτερη τάξη φοιτούσαν έξι (6) από τις οποίες αποχώρησε η μία (1). Από τις τριάντα μία (31) μαθήτριες φοίτησαν μέχρι τέλους και έλαβαν ενδεικτικό οι τριάντα, ενώ μία από τις μαθήτριες δεν έλαβε μέρος στους διαγωνισμούς του δευτέρου εξαμήνου και δεν έτυχε ενδεικτικό προαγωγής[481].

Προκειμένου να αποφευχθεί η συνεχόμενη απουσία μαθητριών και η ενασχόλησή τους σε αγροτικές εργασίες, το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου, προέβη στη λήψη κυρώσεων στην περίπτωση που οι απουσίες υπερέβαιναν ένα συγκεκριμένο αριθμό με αποτέλεσμα οι μαθήτριες να μη προάγονται στην επόμενη τάξη[482]. Για πρώτη φορά από την επαναλειτουργία της σχολής μετά τον πόλεμο, λειτούργησε τρίτη τάξη[483].

Ο αριθμός των μαθητριών που εγγράφηκαν για το έτος 1949-50 ήταν τριάντα οκτώ (38) (είκοσι πέντε Τεγεάτισσες και δεκατρείς ξένες) με τέσσερις (4) εσωτερικές μαθήτριες[484]. Το σχολικό έτος 1950-51 εγγράφηκαν στην πρώτη τάξη σαράντα τέσσερις (44) μαθήτριες, στη δευτέρα δεκαέξι (16) και στην τρίτη τέσσερις (4), με εσωτερικές τις πέντε (5) μόνο μαθήτριες. Το 1951 για πρώτη φορά γράφτηκαν μαθήτριες απόφοιτες γυμνασίου στη σχολή

---

[479] Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-10-1946, σ. 202.

[480] Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-4-1948. Σύμφωνα με τον ειδικό έλεγχο της Οικοκυρικής Σχολής, το 1947-48 είχαν εγγραφεί στην πρώτη τάξη πενήντα μία μαθήτριες και στη δευτέρα τάξη τριάντα εννιά. Για τις δέκα από τις μαθήτριες της πρώτης τάξης, δεν είχε καταγραφεί καμία βαθμολογία τριμήνου, ενώ για δεκαεπτά υπήρχε η βαθμολογία ενός μόνο τριμήνου. Επιπλέον δύο μαθήτριες παρακολούθησαν ως ακροάτριες. Για τις δεκαέξι μαθήτριες της δευτέρας τάξης δεν είχε καταγραφεί καμία βαθμολογία τριμήνου, ενώ για τις επτά μόνο ενός τριμήνου.

[481] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 27/17-6-1950. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 15-1-1950, σ. 421.

[482] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-6-1948. Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Α΄ τριμηνίας της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 16/`12-1-1950. Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Α΄ τριμηνίας της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.24/17-4-1950.

[483] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-6-1948, σ. 208.

[484] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.118/5-11-1956.

οι οποίες αναφερόμενες στη σπουδαιότητα της Οικοκυρικής Σχολής θεωρούσαν « ότι τα χρόνια στο γυμνάσιο πήγαν χαμένα σε σχέση με τις γνώσεις που αποκόμισαν στη σχολή»[485]. Οι αρχικές εγγραφές των μαθητριών ήταν εξήντα τρεις (63) στον αριθμό, από τις οποίες σαράντα εννιά (49) ήταν Τεγεάτισσες και δεκατέσσερις (14) ξένες[486].

Κατά τη διάρκεια των τριμήνων μικρός αριθμός μαθητριών αποχωρούσαν ή εγγράφονταν. Το πρόβλημα της διακοπής φοίτησης των μαθητριών, παρά τις συστάσεις της διευθύντριας, πολλές φορές σχετιζόταν με την πληρωμή των διδάκτρων, ενώ άλλες φορές οι μαθήτριες επιζητούσαν μια καθαρά πρακτική μόρφωση οπότε διέκοπταν και γράφονταν σε μία πρακτική σχολή για την εκμάθηση του επαγγέλματος της μοδίστρας[487].

Από το 1950, γίνονταν δεκτές και μαθήτριες υπότροφες του Τεγεατικού Συνδέσμου καθώς επίσης δέκα (10) άπορες μαθήτριες εγγράφονταν δωρεάν[488].

Η εγγραφή των μαθητριών καθυστέρησε τη χρονιά 1951-52 λόγω των εκλογών του Σεπτεμβρίου, αλλά και διότι ο χειμώνας ήταν πρόωρος και έτσι οι μαθήτριες επιδόθηκαν σε γεωργικές εργασίες[489].

Οι εσωτερικές μαθήτριες της σχολής αυτού του έτους ήταν συνολικά δώδεκα (12). Επισημαίνεται για άλλη μία φορά από τη διευθύντρια της σχολής ότι οι μαθήτριες που εγγράφονταν στη σχολή ήταν χαμηλού μορφωτικού και διανοητικού επιπέδου. Παρατηρείται το φαινόμενο μαθήτριες να προτιμούν να επαναλαμβάνουν τις τάξεις του γυμνασίου, παρά να εγγράφονται στη σχολή, δεδομένου ότι η κοινωνία της Τεγέας θεωρούσε πλέον απαραίτητη

[485] Από τις προσωπικές απόψεις της διευθύντριας της σχολής Κλειώς Τασσαρά σχετικά με το σκοπό που επιδιώκει να πετύχει στην κοινωνία της Τεγέας, στις 23-12-1951.
[486] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 118/5-11-1956.
[487] Έτσι για παράδειγμα για το έτος 1950-51 στην Α΄ τριμηνία στην πρώτη τάξη είχαν γραφτεί σαράντα δύο μαθήτριες και στη Δευτέρα τάξη δεκαέξι. Στη Β΄ τριμηνία γράφτηκαν δύο μαθήτριες στην πρώτη τάξη και δύο μαθήτριες στη δευτέρα. Στην Γ΄ τριμηνία από τις εξήντα τρεις μαθήτριες που γράφτηκαν, φοίτησαν μέχρι τέλους οι σαράντα πέντε. Στο τέλος της Α΄ τριμηνίας διέκοψαν έξι, στο τέλος της Β΄ τριμηνίας διέκοψαν δώδεκα και μέχρι της ημέρας των εξετάσεων φοίτησαν ανελλιπώς σαράντα πέντε και έλαβαν μέρος στους διαγωνισμούς του Β΄ εξαμήνου σαράντα. Από αυτές είκοσι εννιά της πρώτης τάξης, επτά της δευτέρας τάξης και τέσσερις της τρίτης τάξης, έτυχαν προαγωγής και οι σαράντα. Απ' αυτές άπορες ήταν οι εννιά, της πρώτης τάξης ενώ δύο ήταν εγκεκριμένες από την προηγούμενη χρονιά για τη δευτέρα τάξη. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.42/8-7-1951. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 18-3-1951, σ. 461.
[488] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-9-1950, σ. 370 και 2-11-1950.
[489] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ.50/24-10-1951.

μόρφωση για τα κορίτσια την αποφοίτησή τους από το γυμνάσιο, πιθανόν λόγω της αναγνώρισης του πτυχίου τους από το κράτος[490].

Ένας μικρός αριθμός μαθητριών (δύο (2) στην πρώτη τάξη και τρεις (3) στη δευτέρα), διέκοψαν κατά τη διάρκεια της δεύτερης τριμηνίας τη φοίτησή τους από τη σχολή για οικογενειακούς λόγους και μία για να εξασκηθεί στην μοδιστρική σε επαγγελματία μοδίστρα του Σταδίου. Έτσι στο τέλος της δεύτερης τριμηνίας ο αριθμός των μαθητριών ανερχόταν σε εξήντα δύο, οι οποίες παρακολουθούσαν κανονικά χωρίς απουσίες[491].

Σύμφωνα με την έκθεσή της διευθύντριας της σχολής (Κλειώς Τασσαρά) το επίπεδο των μαθητριών της πρώτης τάξεως ήταν χαμηλό και ιδιαίτερα των καταγόμενων από την περιοχή της Τεγέας, ενώ υπερείχαν οι καταγόμενες μαθήτριες από τις άλλες περιοχές. Σχετικά με τις μαθήτριες της δευτέρας τάξεως το ένα τρίτο αυτών ήταν υψηλού μορφωτικού επιπέδου, ενώ για την τρίτη τάξη η μία από τις πέντε μαθήτριες υπερείχε έναντι των υπολοίπων τέσσερις των οποίων το επίπεδο ήταν ικανοποιητικό από πλευράς θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων, γεγονός που αποδεικνύει την ωφέλεια που είχε η παραμονή τους και η παρακολούθηση των μαθημάτων της σχολής[492]. Το έτος αυτό στην πρώτη τάξη ήταν εγγεγραμμένες τριάντα πέντε (35) (τρεις αποχώρησαν-τρεις άπορες), στη δευτέρα τάξη είκοσι πέντε (25) (τρεις αποχώρησαν-δύο άπορες) και στην τρίτη τάξη πέντε (5) (δύο άπορες). Οι ακροάτριες τελειόφοιτες γυμνασίου ήταν τρεις (3)[493].

Όπως αναγράφεται στην πρώτη τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητριών για το σχολικό έτος 1952-53, είχε ως εξής:[494] Στην πρώτη τάξη ήταν τριάντα έξι (36) μαθήτριες, στη δευτέρα είκοσι τέσσερις (24) και στην τρίτη δεκαπέντε (15).

Επίσης μία μαθήτρια τελειόφοιτος γυμνασίου αναφέρεται ως ακροάτρια, ενώ είχαν εγγραφεί και έξι (6) άπορες μαθήτριες. Τη χρονιά αυτή η δωρεά της οικογένειας Ευφροσύνης

---

[490] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ.46/3-11-1951.

[491] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής, υπ' αρ.55/ 2-4-1952. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ. 56/25-5-1952.

[492] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ.57/12-6-1952. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ.55/2-4-1952. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-12-1951, σ. 398.

[493] Έγγραφο υπ' αρ. 1656/13-2-1952.

[494] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής σχετική με τη λειτουργία της σχολής, υπ' αρ. 67/24-10-1952.

και Γεωργίου Κ. Σαββόπουλου αξίας 100.000 δρχ. αφορούσε την εγγραφή άπορων μαθητριών[495]. Οι άπορες μαθήτριες αυτής της χρονιάς ήταν έξι (6)[496]. Το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου το χρονικό διάστημα 1951-53, αποφάσισε εις μνήμη του Ιωάννου Δ. Πανούση, μέλους του Συμβούλου και αντιπροέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου στο Σικάγο των Η.Π.Α., του Α. Ι. Κανελλόπουλου ή Μπούρα και του δωρητή του Τεγεατικού Συνδέσμου Αδάμ Α. Αδαμόπουλου, να εγγραφούν δωρεάν στη σχολή μαθήτριες από τον τόπο καταγωγής των αποθανόντων, δηλαδή από την Μαγούλα, και την Αλέα για ολόκληρη τη τριετή φοίτησή τους στην Οικοκυρική Σχολή[497].

Ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητριών στη σχολή για το σχολικό έτος 1952-53, αφορούσε τριάντα τρεις (33) μαθήτριες της πρώτης τάξης, είκοσι μία (21) της δευτέρας και δώδεκα (12) της τρίτης τάξης[498] (εικόνα 105). Γι' αυτό το σχολικό έτος το παρακάτω γράφημα παρέχει πληροφορίες σχετικά με την καταγωγή των εσωτερικών μαθητριών:

Γράφημα 3.15. Καταγωγή εσωτερικών μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1952-1953)

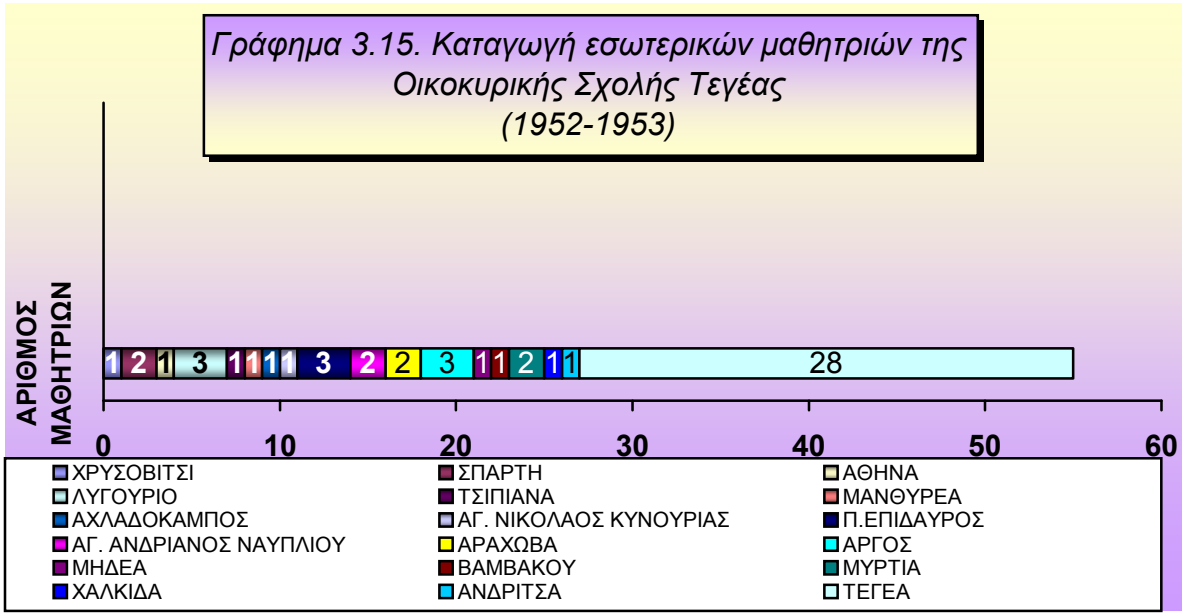

Παρατηρούμε ότι από τις πενήντα έξι (56) μαθήτριες (Α΄=23, Β΄=21, Γ΄=11 και 1 ακροάτρια), που είχαν εγγραφεί για να παρακολουθήσουν το σχολικό έτος 1952-53 οι είκοσι

[495] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-12-1953, σ. 454.
[496] Α΄τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 80/31-10-1953.
[497] Πρακτικά συνεδρίασης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-9-1951, σ. 396. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 28-3-1952, σ. 408. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 15-10-1952, σ. 423.
[498] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 181/ 6-11-1952. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ.67/24-12-1952.

οκτώ (28) κατάγονταν από την Τεγέα ποσοστό 50%, ενώ το άλλο 50% (27 μαθήτριες) κατάγονταν από άλλες περιοχές όπως αυτές αναγράφονται στο υπόμνημα του γραφήματος[499].

Το σύνολο όμως των εγγεγραμμένων μαθητριών ως το τέλος αυτής της σχολικής χρονιάς ήταν εβδομήντα τρεις (73) δεδομένου ότι πολλές φορές παρατηρούνταν το φαινόμενο εγγραφών των μαθητριών στη δεύτερη τριμηνία, λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων, με την προϋπόθεση να καλύπτεται το κενό που δημιουργούνταν από την απουσία τους το πρώτο τρίμηνο[500].

Ο αριθμός των μαθητριών για το σχολικό έτος 1953-54 διαμορφώθηκε όπως φαίνεται στο παρακάτω γράφημα[501].

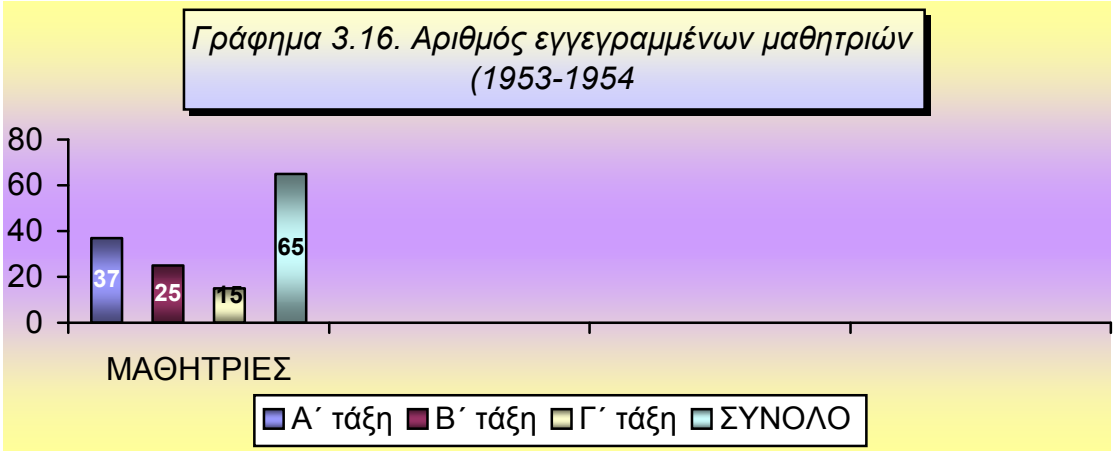

Από αυτές κατέθεσαν πιστοποιητικά Κοινωνικής Πρόνοιας ώστε να τύχουν απαλλαγή διδάκτρων λόγω απορίας τρεις μαθήτριες[502]. Το σχολικό έτος έκλεισε με σύνολο μαθητριών εξήντα[503], ενώ από τις εσωτερικές μαθήτριες αποχώρησαν λόγω θέρους ή για οικογενειακούς λόγους, τέσσερις (4) από την πρώτη τάξη καθώς επίσης και οι δύο (2) ακροάτριες. Το οικοτροφείο έκλεισε με είκοσι πέντε (25) εσωτερικές μαθήτριες και με τριάντα επτά (37)

[499] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1983/26-1-1952.
[500] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.65/28-11-1952.
[501] Έκθεση πεπραγμένων λειτουργίας της σχολής υπ' αρ. 67/17-1-1953. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων υπ' αρ. 72/ 31-3-1953.
[502] Α ΄τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 80/31-10-1953.
[503] Σε άλλη αναφορά της Οικοκυρικής Σχολής σχετική με τη λειτουργία της αναφέρεται ότι το σχολικό έτος 1953-54 έκλεισε με πενήντα έξι (56)μαθήτριες, δηλαδή τριάντα δύο (32) της πρώτης, δεκατρείς (13) της δευτέρας και έντεκα (11) της τρίτης τάξης. Από αυτές είκοσι μία (21) ήταν εσωτερικές και τριάντα πέντε (35) εξωτερικές. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 87/4-6-1954.

εξωτερικές μαθήτριες. Συνολικά γι' αυτό το έτος αποχώρησαν έξι (6) εσωτερικές μαθήτριες και έντεκα (11) εξωτερικές[504].

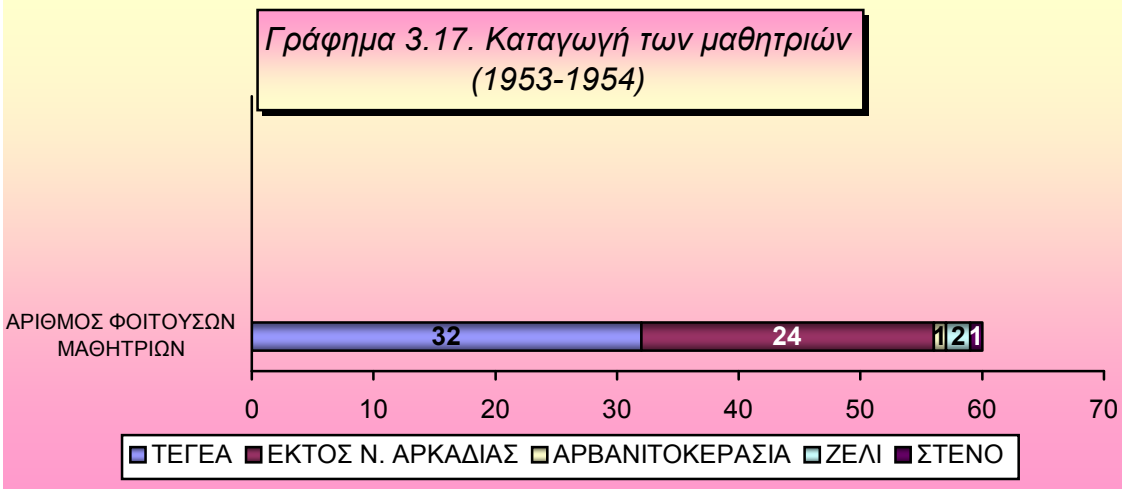

Από το σύνολο των εξήντα δύο (62) μαθητριών που φοίτησαν ως το τέλος του έτους η κατανομή του ποσοστού καταγωγής τους προκύπτει από το παραπάνω γράφημα[505]. Εξακολουθεί η αναλογία των μαθητριών από την Τεγέα να καλύπτει το 50% του συνολικού αριθμού των μαθητριών, γεγονός που αποδεικνύει πως η τοπική κοινωνία εξακολουθούσε να θεωρεί σημαντική την εκπαίδευση των κοριτσιών στην Οικιακή Οικονομία προκειμένου να αναβαθμιστεί το βιοτικό επίπεδο των οικογενειών τους.

Ας σημειωθεί ότι από τις αναφορές της διευθύντριας της Οικοκυρικής Σχολής, γι' αυτό το σχολικό έτος παρουσιάζουν μικρές αποκλίσεις σχετικές με τον αριθμό των μαθητριών που εγγράφονταν σ' αυτή ή αποχωρούσαν. Έτσι για παράδειγμα αναφέρεται για τον Οκτώβριο ότι

[504] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.75/2-6-1953. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.72/31-3-1953.

[505] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ.67/24-12-1952. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 76/6-7-1953. Πρακτικά διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-12-1953, σ. 454. Πρακτικά Β΄ γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-3-1955, σ. 11. Σε άλλη αναφορά της διευθύντριας αναγράφεται ότι το σχολικό έτος 1953-54, έκλεισε με πενήντα τρεις μαθήτριες, δεδομένου ότι την τελευταία εβδομάδα αποχώρησαν τρεις μαθήτριες, δύο εξωτερικές από το Νεοχώριο και μία εσωτερική από την Π. Επίδαυρο διότι αρραβωνιάστηκε. Από το σύνολο των πενήντα τριών μαθητριών που αποφοίτησαν οι τριάντα δύο (32) ήταν Τεγεάτισσες και οι είκοσι μία (21) ξένες εσωτερικές. Στο προηγούμενο έτος πάλι οι Τεγεάτισσες ήταν τριάντα δύο ενώ οι ξένες εσωτερικές και εξωσχολικές στο σύνολό τους ήταν είκοσι οκτώ (28). Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 88/30-6-1954.

οι εσωτερικές μαθήτριες ήταν δεκαεπτά (δεκατρείς στην πρώτη τάξη και τέσσερις στη δευτέρα τάξη) ενώ το Νοέμβριο εγράφησαν άλλες δύο[506].

Η απόδοση των μαθητριών της πρώτης τάξης κρίθηκε ικανοποιητική για τις μαθήτριες από την Τεγέα, ενώ για τις άλλες μαθήτριες άριστη. Για τη δευτέρα τάξη πρώτες σε απόδοση ήταν πάλι οι καταγόμενες μαθήτριες εκτός της Τεγέας. Μόνο στην τρίτη τάξη στην οποία φοιτούσαν μαθήτριες από την Τεγέα, η απόδοσή τους ήταν τέλεια και ιδιαίτερα στο μάθημα της Ραπτικής, σε βαθμό ώστε να είναι ικανές μόνες τους να ράψουν και να επιδιορθώσουν διάφορα ενδύματα. Στις μαθήτριες αυτές συγκαταλεγόταν και μία μαθήτρια με ειδικές ανάγκες (κωφάλαλη), της οποίας η απόδοσή της ήταν άριστη σε όλα τα διδασκόμενα μαθήματα της σχολής[507].

Συμπερασματικά η διευθύντρια επισήμανε το γεγονός ότι η οικογένεια της Τεγέας ωθούσε τη νέα γενιά προς τη γυμνασιακή μόρφωση, κάνοντας πληθώρα φροντιστηρίων. Έτσι η Τεγεάτισσα μαθήτρια μάλλον απομακρυνόταν περισσότερο παρά προσέγγιζε τη σχολή[508].

Για το σχολικό έτος 1954-55, ο Γ. Μπούρης προσέφερε ως δωρεά το ποσό των 42.000 δρχ. για την εγγραφή δώδεκα μαθητριών καταγόμενων από το χωριό Ρίζες[509]. Κατά τη διάρκεια αυτού του έτους φοίτησαν συνολικά εξήντα τρεις (63) μαθήτριες . Από τις εσωτερικές μαθήτριες οι έντεκα (11) φοιτούσαν στην πρώτη τάξη, οι επτά (7) στη δευτέρα τάξη και οι τέσσερις (4) ήταν ακροάτριες[510]. Παρατηρήθηκε το φαινόμενο διαρροής των μαθητριών, κάθε χρόνο την Άνοιξη προκειμένου να επιδοθούν στην καλλιέργεια των χωραφιών τους, παρ' όλο που η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου από το 1936, είχε λάβει την απόφαση μείωσης των διδάκτρων της τρίτης τάξης τα οποία καταβάλλονταν σε δύο δόσεις αντί τριών, ώστε να αποφεύγεται η διαρροή των μαθητριών κυρίως από τον μήνα

[506] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 80/31-10-1953. Σε μεταγενέστερη έκθεση αναφοράς λειτουργίας της Σχολής αναφέρεται ότι το έτος 1953-54, οι εγγραφείσες μαθήτριες ήταν εξήντα εννιά (69), απ' αυτές σαράντα δύο (42) Τεγεάτισσες, και είκοσι επτά (27) από άλλα μέρη. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 118/5-11-1956.

[507] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 76/6-7-1953.

[508] Έγγραφο Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 94/31-10-1954.

[509] Πρακτικά διοικητικού Συμβουλίου, 2-12-1953, σ.454. Πρακτικά Β΄ γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-3-1955, σ. 11.

[510] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 102/27-12-1954 και 2638/5-11-1954.

Μάρτιο, λόγω αγροτικών ασχολιών[511]. Έτσι για το επόμενο σχολικό έτος από τις εξήντα τρεις (63) μαθήτριες που είχαν αρχικά εγγραφεί μόνο οι τριάντα εννιά (39) παρακολούθησαν τα μαθήματα ως το τέλος του σχολικού έτους[512].

Η υπηρεσία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης του Υπουργείο Βιομηχανίας, το 1954, απέστειλε κατόπιν αίτησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 5.000 δρχ. ως επιχορήγηση για την απαλλαγή διδάκτρων των απόρων και επιμελών μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής[513] και το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας άλλες 5.000 δρχ.[514]. Οι δαπάνες διατροφής των εσωτερικών μαθητριών ανήλθαν για το έτος 1955-56 στο ποσό των 111.198,60 δρχ.[515].

Το σχολικό έτος 1955-56 ο αριθμός των εσωτερικών μαθητριών ανερχόταν στις σαράντα και ήταν ο μεγαλύτερος αριθμός μετά το 1952-53, ενώ κάλυψαν τα δύο τρίτα (2/3) του συνόλου των μαθητρών[516]. Συνοπτικά από τον Οκτώβριο έως τον Ιούνιο η φοίτηση στη σχολή διαμορφώθηκε όπως στο γράφημα που ακολουθεί:[517]

[511] Πρακτικά 33ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 3-12-1936, σ. 113.
[512] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 112/28-3-1955. Πρακτικά Β΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-3-1955, σ.11. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 118/5-11-1956. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 116/5-7-1955.
[513] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την υπηρεσία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Βιομηχανίας, υπ' αρ. 2662/16-12-1954, σχετικά με την υποβολή κατάστασης για την έκδοση χρηματικού εντάλματος των 5.000 δρχ. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-12-1954, σ. 473 και 26-1-1955, σ.475. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 101/21-12-1954. Έγγραφο του Υπουργείου Βιομηχανίας, υπ' αρ. 71/29-11-1954.
[514] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-1-1955.
[515] Ό.π., 31-1-1957, σ. 532.
[516] Από αυτές οι τριάντα (30) είχαν εγγραφεί στην πρώτη τάξη, οι πέντε (5) στη δευτέρα και οι εννιά (9) στην τρίτη. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 117/14-10-1955, και 2964/18-10-1955. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-10-1955. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 3027/29-12-1955.
[517] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 118/5-11-1956. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 127/31-3-1956. Έγγραφα της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 2983/7-11-1955 και 127/31-3-1956. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 3342/6-11-1956.
Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 132/3-7-1956.

Γράφημα 3.18. Αριθμός εγγεγραμμένων μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1955-1956)

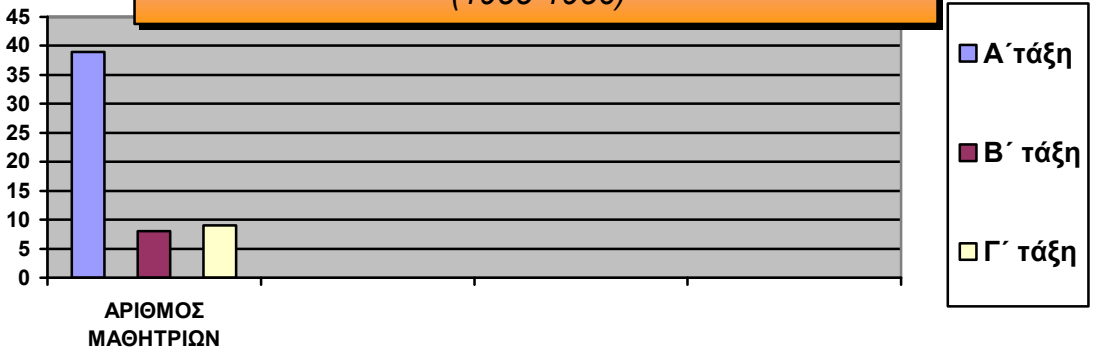

Για το χρονικό διάστημα του σχολικού έτους 1955-56, ο Γ.Χ. Μπούρης μέσω του Χ. Κουτρουμπή, προσέφερε ως δωρεά την εγγραφή και τα δίδακτρα δέκα (10) μαθητριών από το χωριό Ρίζες[518].

Σύμφωνα με την κατάσταση που απέστειλε ο Τεγεατικός Σύνδεσμος στο τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Βιομηχανίας, για το σχολικό έτος 1956-57 φοίτησαν επτά (7) τελείως άπορες μαθήτριες, είκοσι (20) οι οποίες κατέβαλαν το συμβολικό ποσό των 30 δρχ./ μήνα και οι πενήντα τέσσερις (54) εσωτερικές οι οποίες κατέβαλαν 530 δρχ. / μήνα για δίδακτρα και τροφεία, ενώ το υπόλοιπο ποσό καταβλήθηκε από το ταμείο του Τεγεατικού Συνδέσμου[519].

Το Υπουργείο Βιομηχανίας επιχορήγησε την Οικοκυρική Σχολή με το ποσό των 8.000 δρχ. για το έτος 1956-57[520].

Στην αρχή του Α΄ τριμήνου του σχολικού έτους 1957-58 τριάντα δύο (32) μαθήτριες ήταν εσωτερικές και είκοσι (20) εξωτερικές[521]. Το 1958 στη μνήμη του Τεγεάτη Αγγελή Χ. Γιόκαρη γράφτηκε δωρεάν στην Οικοκυρική Σχολή επί μία τριετία μία μαθήτρια από την

[518] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-1-1957, σ. 531.
[519] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 142/27-12-1956. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 135/4-11-1956 και 3342/6-11-1956. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-12-1956, σ. 527. Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς το Υπουργείο Βιομηχανίας υπ' αρ. 146/12-1-1957.
[520] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 132/3-7-1956.
[521] Τούτο προέκυψε μετά από την επίσκεψη του νομικού Συμβούλου του Υπουργείου Βιομηχανίας Καλαντζάκου, στις 10-6-1956, ο οποίος αφού ενημερώθηκε με λεπτομέρειες για τη λειτουργία της σχολής, διαπίστωσε τη συνειδητή εργασία που πραγματοποιείται και διαβεβαίωσε τους υπευθύνους ότι θα κατέβαλε κάθε προσπάθεια αύξησης του ποσού επιχορήγησης. Παρότρυνε δε τον Τεγεατικό Σύνδεσμο να επικοινωνεί και να αιτεί τη χορηγία από το Υπουργείο Βιομηχανίας όποτε κρίνει απαραίτητο. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-10-1957.

ιδιαίτερη πατρίδα του[522]. Επίσης ο Γ. Μπούρης, τηρώντας την υπόσχεσή του, κατέβαλε για εγγραφή και δίδακτρα μαθητριών καταγόμενων από τις Ρίζες, το ποσό των 3.000 δρχ.[523].

Το 1958-59 συνολικά φοίτησαν εβδομήντα τέσσερις (74) μαθήτριες από τις οποίες οι τριάντα οκτώ (38) ήταν εσωτερικές[524]. Στα ίδια περίπου επίπεδα κυμάνθηκε η κίνηση των μαθητριών και για το επόμενο σχολικό έτος (1959-60). Έτσι σε σύνολο εβδομήνα τριών (73) μαθητριών, με τις πενήντα εννιά (59) εσωτερικές μαθήτριες, στην πρώτη τάξη φοίτησαν σαράντα δύο (42), στη δευτέρα είκοσι δύο (22) και στην τρίτη εννιά (9)[525] (εικόνα 106).

Για τα σχολικά έτη 1960-1966, η κίνηση των μαθητριών φαίνεται από το μαθητολόγιο και καταγράφεται στο γράφημα που ακολουθεί:[526]

Γράφημα 3.19. Κίνηση των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1960-1966)

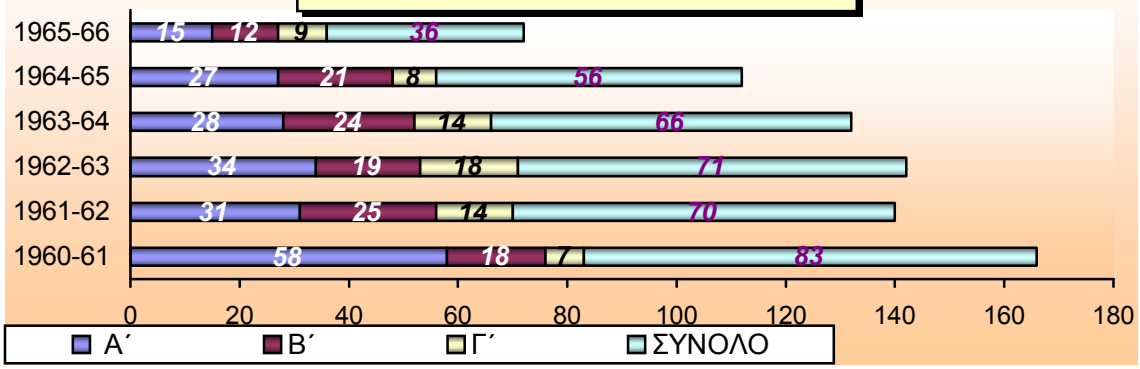

Όπως προκύπτει από αυτό το 50,5% των μαθητριών διέκοπτε τη φοίτησή του από την Α΄ στη Β΄ τάξη και 41,1% από τη Β΄ στην Γ΄ τάξη, πιθανόν για να ακολουθήσει το επάγγελμα της μοδίστρας. Η μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος επηρέασε αρνητικά τον αριθμό των εγγραφών των μαθητριών στη σχολή. Έτσι όπως παρατηρούμε στο παραπάνω

[522] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 7-4-1958.
[523] Ό.π., 10-2-1959, σ.21 και 21-12-1959, σ. 56.
[524] Ό.π., 6-11-1959, σ.51. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-3-1959, σ. 184.
[525] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-1-1960, σ. 234 και 19-3-1961, σ. 288. Πρακτικά του συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 5/10-1-1970.
[526] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 11-2-1962, σ. 357. Πρακτικά διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 11-10-1962, σ. 219. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 220/31-3-1963. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-2-1964, σ. 427. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 229/25-11-1963. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 256/23-12-1965. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.243/6-12-1964. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής. προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 244/22-12-1964. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 249/26-3-1965.

γράφημα το ποσοστό μείωσης το 1965-66 αγγίζει το 64%. Με τα προγυμνάσια που συστήθηκαν και με το νέο εκπαιδευτικό σύστημα να εισάγονται σ' αυτά χωρίς εισαγωγικές εξετάσεις, οι μαθήτριες στράφηκαν σ' αυτή την κατεύθυνση επειδή τη θεωρούσαν απαραίτητη. Η διοίκηση του Συνδέσμου όμως θεωρούσε ότι στην περίπτωση αποτυχίας τους (από το 1966-67) στις εξετάσεις του λυκείου θα οδηγούνταν πάλι στην Οικοκυρική Σχολή[527]. Η εκπαιδευτική αυτή αλλαγή δεν επέδρασε στις μαθήτριες της πρώτης τάξης και της δευτέρας τάξης, ενώ η διαφορά των μαθητριών από την προηγούμενη χρονιά δείχνει μείωση κατά έντεκα (11) μαθήτριες στην τρίτη τάξη. Από τις μαθήτριες που φοιτούσαν οι επτά (7) ήταν άπορες[528].

Το Υπουργείο Παιδείας το έτος 1963 χορήγησε στη σχολή 7.000 δρχ. υπέρ των απόρων μαθητριών,[529] ενώ το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας στο ποσό των 50.000 δρχ.[530].

Το 1964 δύο από τις μαθήτριες οι οποίες κατάγονταν από τις Ρίζες έτυχαν υποτροφίας από τον Γεώργιο Μπούρη που κατοικούσε στην Αμερική (για τη χρονιά αυτή όπως και την περσινή το ποσό της υποτροφίας ανήλθε σε 750 δρχ. για κάθε μαθήτρια)[531].

Τη χρονιά 1963-64, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της εγγραφής εσωτερικών μαθητριών στην Α΄ τριμηνία, χωρίς όμως ποτέ να παρακολουθήσουν τα μαθήματα. Σύμφωνα με την γνώμη της διευθύντριας οι μαθήτριες αυτές εστράφησαν σε άλλη κατεύθυνση, ή μεσολάβησαν οικονομικοί λόγοι. Έτσι ο αριθμός των μαθητριών που εγράφησαν στην πρώτη τάξη ήταν μειωμένος σε σχέση με προηγούμενες χρονιές[532].

---

[527] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 256/23-12-1965.

[528] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 244/22-12-1964.

[529] Ειδικότερα για την επιχορήγηση του ΥΠ.Ε.Π.Θ. στις άπορες επιμελείς μαθήτριες ορίζονταν τα απαραίτητα δικαιολογητικά με απόφασή του (19911/11-2-1963, «Περί καθορισμού του τρόπου καταβολής των χρηματικών ποσών δια την μερικήν ή ολικήν απαλλαγήν εκ των διδάκτρων των απόρων επιμελών μαθητών των Ιδιωτικών Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών»), τα οποία αποστέλλονταν από τους υπόλογους Γενικούς Επιθεωρητές, στην Υπηρεσία Εντελλομένων Εξόδων της Γενικής Διεύθυνσης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Οι άποροι μαθητές θεωρούνταν επιμελείς, εφ' όσον πρόκειτο για ημερήσιες Σχολές, όταν δεν υπερβαίνουν τις εκατόν είκοσι απουσίες, ή τις διακόσιες προκειμένου περί ασθενών νοσηλευθέντων μόνο σε κλινικές ή νοσοκομεία, προσκομίζοντας βεβαίωση νοσηλείας, έως τις 30 Απριλίου του έτους. Επίσης έπρεπε να έχουν λάβει μέρος στις εξετάσεις του Α΄ εξαμήνου. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 29-5-1962, σ. 212.

[530] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-2-1964, σ. 425.

[531] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 229/25-11-1963. Πράξη Α΄ της Οικοκυρικής Σχολής στις 25-6-1964, Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 229/25-11-1963. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-10-1963, σ. 259.

[532] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 232/20-12-1963.

Το 1964, στη μνήμη του Μιχ. Ν. Στασινόπουλου, το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου αναρτά τη φωτογραφία του στα γραφεία της Οικοκυρικής Σχολής, και αποφάσισε την δωρεάν εγγραφή στην Οικοκυρική Σχολή, μιας άπορης μαθήτριας από την ιδιαίτερη πατρίδα του, καθώς και μιας άλλης από οποιοδήποτε χωριό του Ν. Αρκαδίας[533]. Επίσης στη μνήμη του φαρμακοποιού Σταύρου Βοσυνιώτη, πραγματοποιήθηκε η δωρεά εγγραφή μιας άπορης μαθήτριας στη σχολή[534]. Τα δίδακτρα των πέντε άπορων μαθητριών καταγόμενων από τις Ρίζες Τεγέας, που φοιτούσαν στη σχολή αποστέλλονταν και το 1965 από τον ελληνοαμερικανό Γ. Μπούρη[535].

Στο πλαίσιο της θεσμοθετημένης δωρεάν παιδείας σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες από το κράτος[536], το Υπουργείο Παιδείας, από το 1965, απέστειλε τα δίδακτρα όλων των μαθητριών της σχολής, και έτσι των απόρων μαθητριών θα περιέρχονταν στο ταμείο του Συνδέσμου[537].

Η μείωση του αριθμού των μαθητριών που εγγράφηκαν για το έτος 1966-67 προβλημάτισε το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου, δεδομένου ότι οι μαθήτριες της δευτέρας τάξης τουλάχιστον έπρεπε να εξακολουθήσουν να φοιτούν και στην τρίτη τάξη με σκοπό τη λήψη πτυχίου. Έτσι οι ενέργειες της διευθύντριας της σχολής προς τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητριών για τη συνέχιση της απρόσκοπτης λειτουργίας της σχολής, καθώς και της διοίκησης του Συνδέσμου με την κυκλοφορία των ημερών της πανήγυρης διαφημιστικού τρίπτυχου αφιερωμένου στη λειτουργία της σχολής, οδήγησαν σε μικρή αύξηση εγγραφών των μαθητριών στη σχολή, το Νοέμβριο του 1966 (δεκαεννιά εσωτερικές μαθήτριες και δύο εξωτερικές)[538]. Προκειμένου περί αυξήσεως του αριθμού των μαθητριών η σχολή γνωστοποιούσε τη λειτουργία της μέσω των τοπικών εφημερίδων[539].

Το σχολικό έτος 1966-67, εγγράφηκαν στη σχολή δωρεάν πέντε (5) άπορες Τεγεάτισσες μαθήτριες στη μνήμη του Ηλία Ν. Στασινόπουλου, καθώς και δύο (2) μαθήτριες οι οποίες κατάγονταν από το χωριό Στρίγκου Τεγέας, στη μνήμη του Ανάργυρου Δημητρακόπουλου.

---

[533] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-10-1964.
[534] Ό.π., 16-12-1964, σ. 325.
[535] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 256/23-12-1965.
[536] Γρ. Παγκάκης, *Νεοελληνική εκπαιδευτική πολιτική,* τ. Α΄, Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993, σ. 94.
[537] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 27-1-1965, σ. 331.
[538] Ό.π., 18-11-1966, σ. 427.
[539] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 252/1-7-1965.

Στη μνήμη της Ζωής Γ. Σαββόπουλου, εγγράφηκαν δωρεάν στη σχολή, άλλες δύο (2) μαθήτριες από την Αλέα Τεγέας[540].

Οι ενέργειες της διοίκησης και της διεύθυνσης της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου οδήγησαν το επόμενο έτος 1967-68, σε σύνολο μαθητριών που ανέρχονταν τις εξήντα (60), με πολυάριθμη την πρώτη τάξη ενώ για τις άλλες δύο ο αριθμός των μαθητριών εξακολουθούσε να είναι μικρός[541].

Το 1968-69, ο αριθμός των μαθητριών έφτασε τις ενενήντα μία (91), εκ των οποίων οι ογδόντα (80) ήταν εσωτερικές και οι έντεκα (11) εξωτερικές[542].

Μία καταγραφή των Τεγεατισσών μαθητριών στην οποία φαίνεται η πτωτική τάση φοίτησής τους δείχνει το παρακάτω γράφημα:[543]

Γράφημα 3.20. Καταγραφή της πτωτικής τάσης φοίτησης των Τεγεατισσών μαθητριών της Σχολής (1959-1969)

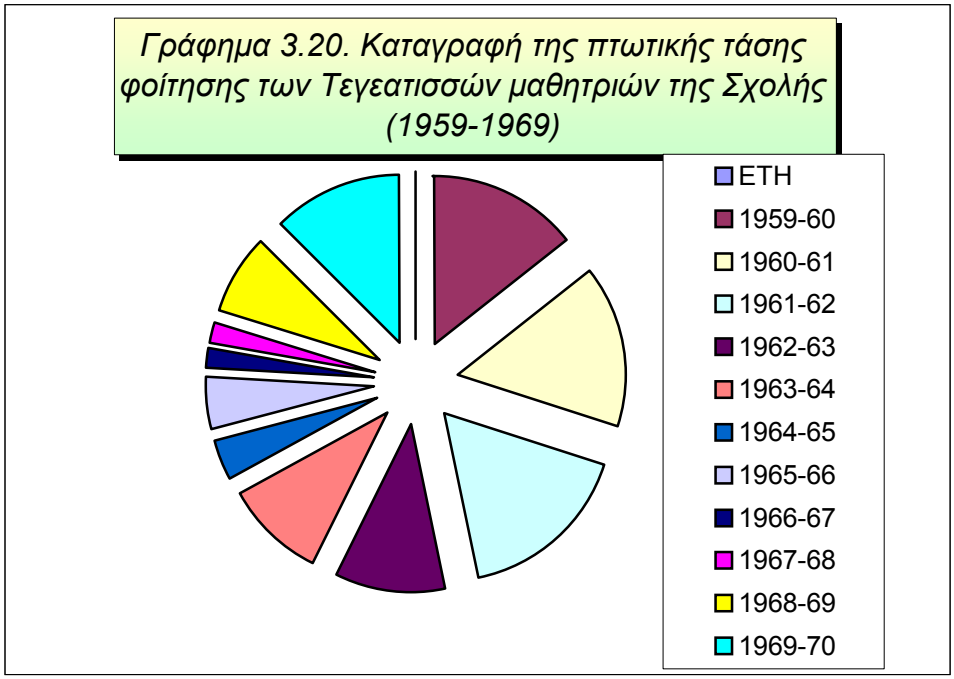

[540] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-8-1966, σσ. 404-405.

[541] Στην αρχή της Α΄ τριμηνίας, σύμφωνα με τις εκθέσεις της Διευθύντριας της Σχολής, ο αριθμός των μαθητριών ανήλθε στις είκοσι μία, δηλαδή στην πρώτη τάξη δεκαέξι, στη δευτέρα τάξη πέντε. Από αυτές δεκαέξι ήταν εσωτερικές και πέντε εξωτερικές. Η λειτουργία της τρίτης τάξης για το έτος 1967-68, αναστάλθηκε, δεδομένου ότι ουδεμία μαθήτρια από τις παλαιές προσήλθε να φοιτήσει. Οι δωρεές για το 1967 προέρχονταν από το σύλλογο Μαντινέων στον Πειραιά, στη μνήμη της Ζωής Γ. Σαββόπουλου (300 δρχ.), του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας (100.000 δρχ.), του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας (20.000 δρχ.), του Ε. Γεωργούλη στη μνήμη του Θ.Κ. Αλεξόπουλου (500δρχ.) και της οικογένειας Βικτώριας Παυλίδου στη μνήμη Θ.Κ. Αλεξόπουλου(1.000 δρχ.). Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 10-11-1967, σ. 461.

[542] Πεπραγμένα της γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-2-1970, σ. 18.

[543] Ό.π., 22-2-1970, σ. 21.

Το χρονικό διάστημα από το 1959 έως το 1969 ο αριθμός των μαθητριών έβαινε αυξανόμενος για τις μαθήτριες που κατάγονταν από την Τεγέα παρά την πτωτική τάση των προηγούμενων ετών, όπως διαπιστώθηκε παραπάνω (βλ. σ. 521)[544]. Βέβαια ο αριθμός τους σε σχέση με το σύνολο των μαθητριών που φοιτούσαν κατά έτος θεωρείται μικρός, δεδομένου ότι μεγάλο μέρος των Τεγεατισσών απορροφούνταν από το γυμνάσιο ή προτιμούσαν τις οικιακές και αγροτικές εργασίες κοντά στην οικογένειά τους. Η διοίκηση του Συνδέσμου με βάση την εγγραφή μαθητριών αποφοίτων γυμνασίου ή μαθητριών που είχαν φοιτήσει σε κάποιες τάξεις γυμνασίου είχε την πεποίθηση ότι για τα επόμενα χρόνια θα εγγράφονταν μεγαλύτερος αριθμός Τεγεατισσών μαθητριών. Η πεποίθηση αυτή είχε βαρύτητα δεδομένου ότι η σύνθεση των μαθητριών της σχολής το έτος 1969-70 από άποψη προσόντων αφορούσε ποσοστό 2,20% πτυχιούχων γυμνασίου, 43,95% μαθητριών προερχόμενων από διάφορες τάξεις του γυμνασίου και 53,84% αποφοίτων δημοτικού σχολείου.

Γράφημα 3.21. Καταγωγή των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1969-1970)

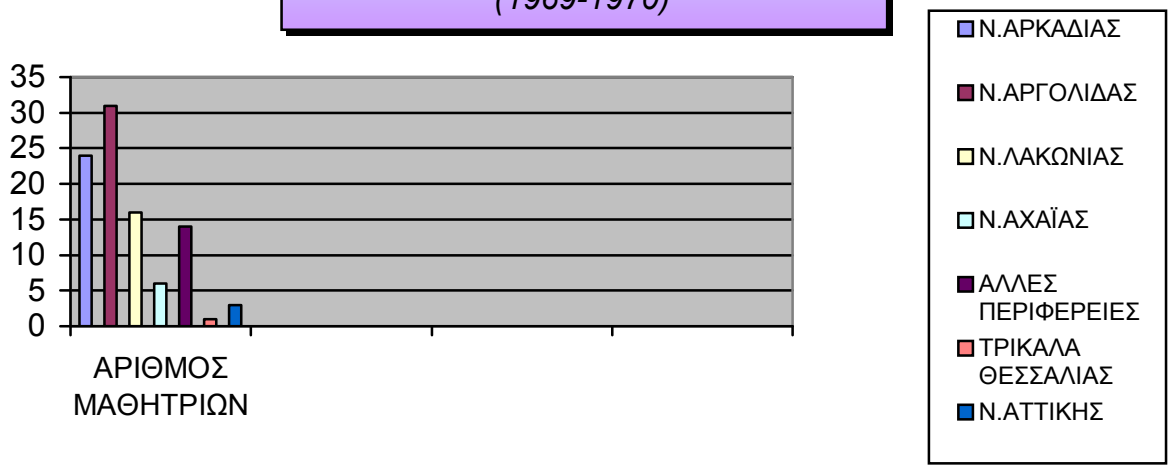

Η διοίκηση του Συνδέσμου συνεχίζοντας την προσπάθεια αύξησης του αριθμού των εγγεγραμμένων μαθητριών στη σχολή, υλοποίησε σχέδιο διαφήμισης της σχολής δια μέσου του τύπου των Πατρών και των Ραδιοφωνικών Σταθμών Τρίπολης και Αμαλιάδος. Για το σκοπό αυτό εργάστηκε και ο αντιπρόσωπος του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Αχαΐα, η

[544] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 13-5-1970, σ. 581. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-2-1970, σ. 182.

διευθύντρια της σχολής και η καθηγήτρια Ελένη Κολοβού, οι οποίες παρέμειναν όλο το καλοκαίρι του 1969 στη σχολή[545]. Οι προσπάθειες της διοίκησης είχαν ως αποτέλεσμα για το σχολικό έτος 1969-70 την αύξηση του αριθμού των μαθητριών κατά 50% του προηγούμενου έτους και το 1970-71 κατά 75%[546]. Παρ' όλο που καταβλήθηκε ιδιαίτερη προσπάθεια για την δωρεάν εγγραφή μαθητριών από το χωριό Ρίζες, εις μνήμη του Γ. Μπούρη, τελικά ενεγράφησαν μόνο δύο[547].

Το 1970-71, οι καθηγητές προκειμένου να οδηγήσουν τις μαθήτριες της Σχολής σε προσεκτικότερη και επιμελέστερη μελέτη, για πρώτη φορά άφησαν δέκα (10) από τις μαθήτριες μετεξεταστέες. Το διδακτικό προσωπικό της σχολής μετά από την αποδοχή της πρότασής τους από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, αύξησε τον αριθμό των βραβείων σε είκοσι (20), με αποτέλεσμα πολλοί γονείς έσπευσαν για την εγγραφή των θυγατέρων τους για το προσεχές σχολικό έτος ώστε να εξασφαλίσουν θέση[548].

Από το 1971, έτος ίδρυσης στη μνήμη του, του ιδρύματος Σαραντόπουλου, διατέθηκαν δύο υποτροφίες για εσωτερικές και άπορες μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής καταγόμενες από το χωριό Βουνό, ενώ σε περίπτωση έλλειψης, από άλλη Τεγεατική κοινότητα. Η υποτροφία κάλυπτε όλα τα απαιτούμενα έξοδα φοίτησης στη σχολή[549].

Το ίδιο έτος το ΥΠ.Ε.Π.Θ. επιχορήγησε με 275 δρχ. κάθε μαθήτρια ως πρώτη δόση[550], ενώ το ποσό της επιχορήγησης για τη δεύτερη δόση έφτασε τις 350 δρχ. για τις εκατόν είκοσι τρεις (123) μαθήτριες της σχολής[551]. Ως επιχορήγηση δόθηκε επίσης το ποσό των 37.400

---

[545] Το διοικητικό συμβούλιο εκτιμώντας τις προσπάθειες της διευθύντριας της σχολής και της καθηγήτριας Ε. Κολοβού, προσέφερε δώρο 2.000 δρχ. και 1.500 δρχ. αντίστοιχα. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-9-1969, σ. 505.

[546] Από το σύνολο των φοιτούντων μαθητριών οι ογδόντα (80) ήταν εσωτερικές και οι έντεκα (11) εξωτερικές. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-2-1970, σ. 174.

[547] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-11-1969, σ. 554.

[548] Ό.π., 7-6-1971.

[549] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-10-1971. Άρθρο 2 παρ. β΄ του κληροδοτήματος Σαραντόπουλου. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 11-6-1972, σ. 104.

[550] Το 1969, πραγματοποιήθηκε έλεγχος των βιβλίων της Σχολής από τον Επιθεωρητή δημοσίων υπολόγων για τα δίδακτρα των απόρων μαθητριών, καθώς επίσης και σχολαστικός έλεγχος αυτών από τον αρμόδιο του Γενικού Λογιστηρίου, και ευρέθησαν καθ' όλα εντάξει. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 15-7-1969, σ. 538.

[551] Το ΥΠ.Ε.Π.Θ. επιχορήγησε δια της υπολόγου του Δήμητρας Κεχαγιά, την πρώτη δόση 200 δρχ. για κάθε μαθήτρια έναντι των διδάκτρων του σχολικού έτους 1971-72. Έτυχαν αυτής της επιχορήγησης οι εκατόν επτά επιμελείς και τακτικώς φοιτούσες μαθήτριες. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής 11/20-5-1971. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 6/15-12-1971.
Το 1972-73 όπου ο αριθμός των μαθητριών ανήλθε τις εκατόν είκοσι δύο η επιχορήγηση του ΥΠ.Ε.Π.Θ. δόθηκε στις εκατόν έντεκα (111) μαθήτριες δηλαδή σε πενήντα δύο (52) μαθήτριες της πρώτης τάξης, τριάντα μία

δρχ. στις επιμελείς και τακτικώς φοιτούσες μαθήτριες[552]. Το 1972, εισπράχθηκε το ποσό των 20.000 δρχ. κατά τις διατάξεις της διαθήκης του αποβιώσαντος Τεγεάτη Κ. Σαραντόπουλου, για δίδακτρα, τροφεία κ.λπ., δύο απόρων εγγεγραμμένων μαθητριών στην Οικοκυρική Σχολή[553].

Ο αριθμός των μαθητριών που φοιτούσαν στη σχολή από το 1973-77 είχε πτωτική τάση και αποτυπώνεται στο παρακάτω γράφημα[554] Όπως προκύπτει από το γράφημα η πτώση του αριθμού των μαθητριών ανήλθε στο 40%. Για το λόγο αυτό, έχοντας προφανώς τη σκέψη της διακοπής της λειτουργίας της σχολής, το διοικητικό συμβούλιο ερεύνησε τη διαθήκη του Γ. Μπούρη, ως προς το σημείο της δυνατότητας αξιοποίησης των εσόδων από τη διαθήκη σε παρεμφερείς εκπαιδευτικούς σκοπούς όπως για παράδειγμα στη χορήγηση υποτροφιών[555].

Γράφημα 3.22. Αριθμός μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1973-1977)

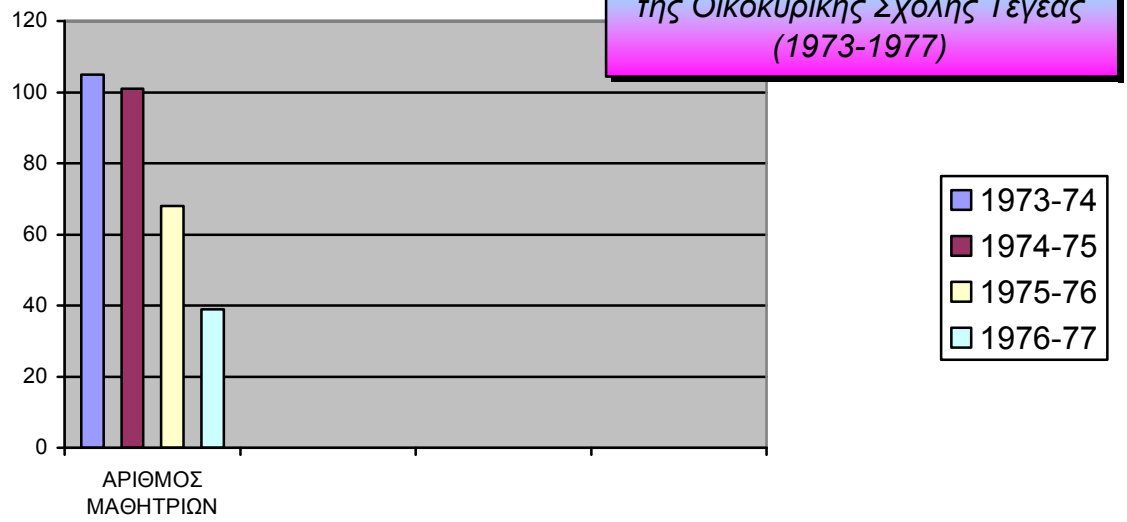

(31)της δευτέρας τάξης και είκοσι οκτώ της τρίτης τάξης. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 8/20-5-1973.

[552] Απόφαση του Υπουργείου Παιδείας υπ' αρ.18422/ 8-2-1972 «Περί καθορισμού των όρων και του τρόπου καταβολής των χρηματικών ενισχύσεων δια την μερική απαλλαγή εκ των διδάκτρων των επιμελών σπουδαστών των ιδιωτικών Επαγγελματικών Σχολών». Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής, 7/18-1-1971 και 10/22-5-1972.

[553] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-2-1972, σ. 89.

[554] Α τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 17-12-1973. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.1204/27-6-1974. Έγγραφα της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ. 1120/11-2-1974, 1169/29-4-1974, 324/20-12-1975 και 365/6-2-1976. Γραπτή μαρτυρία της διευθύντριας της σχολής Κλειώς Τασσαρά, στις 29-1-1976. Μαθητολόγιο του έτους 1976-77.

[555] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-9-1976, σ. 333.

Επίσης ίσως η πτωτική τάση να οφείλεται στην εφαρμογή της υπουργικής απόφασης του 1975, σύμφωνα με την οποία στις εξετάσεις προσέρχονταν μόνο οι μαθήτριες με αριθμό απουσιών όχι μεγαλύτερο του οκταπλάσιου των ωρών του εβδομαδιαίου προγράμματος. Σε διαφορετική περίπτωση επαναλάμβαναν την ίδια τάξη[556].

Για το έτος 1976-77 η επίδοση των μαθητριών θεωρήθηκε ικανοποιητική, παρ' όλο το χαμηλό επίπεδό τους. Σύμφωνα με τη διευθύντρια σπουδών, Βασιλική Καψιμάλλη, ανασταλτικό ρόλο στην κανονική λειτουργία της σχολής κατείχε η ασάφεια σχετικά με το αναλυτικό πρόγραμμα, γεγονός που δυσχέραινε το έργο των εκπαιδευτικών και είχε επίπτωση στο γενικότερο κύρος της σχολής[557].

Το γράφημα που ακολουθεί δείχνει τον αριθμό των μαθητριών και την επίδοσή τους στη λήξη του έτους 1976-77. Όπως παρατηρείται το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητριών που η απόδοσή τους ήταν άριστη ή πολύ καλή προερχόταν από την Α΄ τάξη, ενώ η καλύτερη απόδοση των περισσοτέρων μαθητριών ήταν αυτή με τον χαρακτηρισμό «Πολύ Καλά» (5% ανήκει στην κατηγορία «Άριστα», το 35% Πολύ Καλά και 10% Καλά). Σύμφωνα με τη διευθύντρια σπουδών, Βασιλική Καψιμάλλη, ανασταλτικό ρόλο στην κανονική λειτουργία της σχολής κατείχε η ασάφεια σχετικά με το αναλυτικό πρόγραμμα, γεγονός που δυσχέραινε το έργο των εκπαιδευτικών και είχε επίπτωση στο γενικότερο κύρος της σχολής[558].

Γράφημα 3.23. Η επίδοση και ο αριθμός φοιτουσών μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1976-1977)

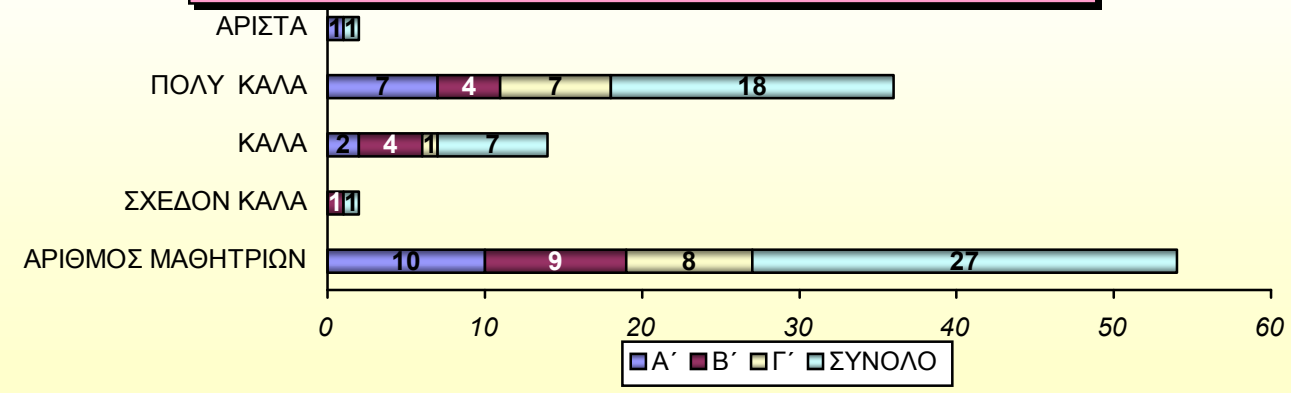

[556] Υπουργική απόφαση του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ' αρ. Φ. 435.29/227/18443/8-3-1975, σχετικά με την τροποποίηση του άρθρου 27 της υπ' αρ. 14978/Α104/5-2-73 (Φ.Ε.Κ. 180, τ. Β΄) υπουργικής απόφασης.
[557] Έκθεση λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής προς την Επιθεώρηση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΒ΄ περιφέρειας Πατρών και κοινοποίηση προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 106/25-6-1977.
[558] Έκθεση λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής προς την Επιθεώρηση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΒ΄ περιφέρειας Πατρών και κοινοποίηση προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 106/25-6-1977.

Σε σημείωση του στατιστικού πίνακα που κατατέθηκε στη Στατιστική υπηρεσία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. τονίζεται ότι καμία μαθήτρια δεν έλαβε πτυχίο ή δίπλωμα δεδομένου ότι δεν λειτούργησε τέταρτο έτος στη σχολή, όπως προβλέπονταν από τον κανονισμό λειτουργίας των επαγγελματικών σχολών του Υπουργείου Βιομηχανίας (αρ. 57066/23-8-1957).

Το 1977-78 οκτώ μαθήτριες έτυχαν υποτροφίας από το κοινωφελές Ίδρυμα Κων/νου Α, Σαραντόπουλου. Ενώ για το επόμενο σχολικό έτος 1979-80 το Κοινωφελές Ίδρυμα Κων/νου Α. Σαραντόπουλου χορήγησε υποτροφία σε τρεις (3) μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής που κατάγονταν από την Τεγέα και οι οποίες φοιτούσαν ανελλιπώς στη σχολή με το ποσό των 30.132 δρχ. για κάθε μία. Οι μαθήτριες ήταν οι εξής: Αντωνία Κων/νου Νικολοπούλου, τρίτης τάξης, Αγγελική Αθ. Μεϊντάνη, δευτέρας τάξης, και Γαρυφαλλιά Ι. Δελή δευτέρας τάξης[559].

Από το 1977 έως το 1981, τελευταίο έτος της σχολής, ο αριθμός των μαθητριών κατά τάξη φαίνεται στο παρακάτω γράφημα:[560]

Γράφημα 3.24. Αριθμός των μαθητριών της Σχολής κατά τάξη (1977-1981)

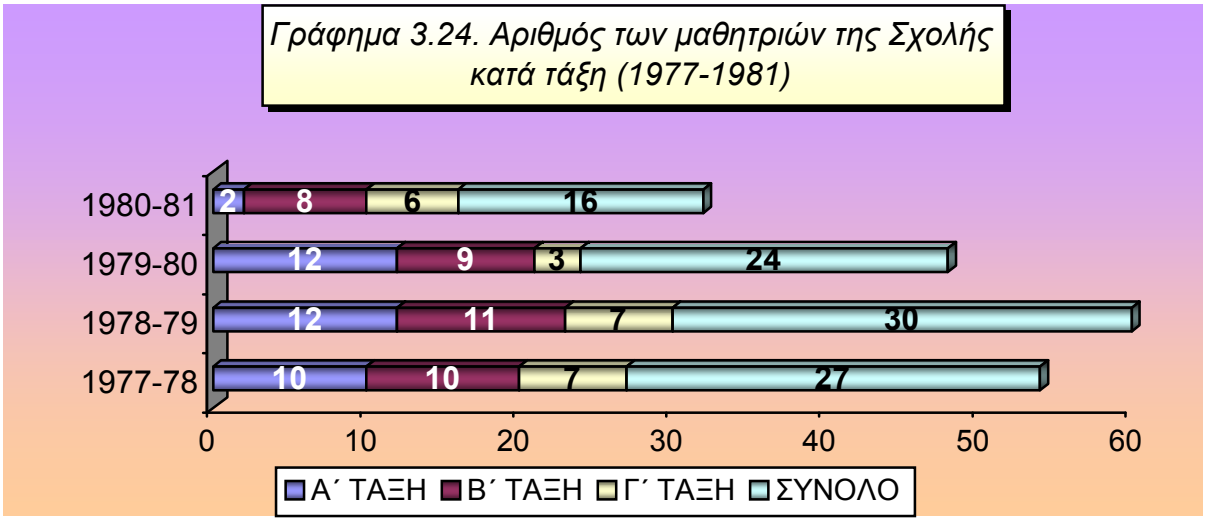

Το σύνολο των μαθητριών για το σχολικό έτος 1977-78 που διέκοψαν τη φοίτηση έφτασε το ποσοστό 15,3% και για το 1979-80 το 17%[561], δεδομένου ότι οι απόφοιτοι του γυμνασίου είχαν τη δυνατότητα να εγγραφούν με βάση δε το νόμο 576/1977, είτε σε μια τεχνική και

[559] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής στις 30-4-1980, προς το Ίδρυμα Κ.Α. Σαραντόπουλου για τη χορήγηση υποτροφιών σε μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής για το έτος 1979-80.
[560] Έκθεση λειτουργίας της Σχολής προς τον Επιθεωρητή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΕ΄ περ. Ναυπλίου, υπ' αρ. 212/ 24-6-1978. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 34/15-6-1979 και πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 6-9-1978, σ.426. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου με θέμα:«Έκθεση λειτουργίας σχολής, και αποτελέσματα προαγωγικών εξετάσεων Μαΐου 1980-81».
[561] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 76/7-6-1980.

επαγγελματική σχολή είτε στο γενικό λύκειο είτε στο τεχνικό επαγγελματικό λύκειο, ώστε να ενταχθούν στην αγορά εργασίας.

3.8.3. **Στατιστικά στοιχεία των αποφοίτων**

Τις γνώσεις που αποκόμισαν οι μαθήτριες από τη σχολή εφάρμοσαν πρώτα στην οικογένειά τους, συμβάλλοντας έτσι στον πολιτισμό της πατρίδας τους. Οι περισσότερες απόφοιτες της σχολής υπήρξαν καλές σύζυγοι και μητέρες και έζησαν σε μεγάλες πόλεις όπως η Αθήνα και ο Πειραιάς αλλά πολλές από αυτές εγκαταστάθηκαν στην Αμερική, όπου εκεί διακρίθηκαν για τις πολύτιμες γνώσεις τους[562]. Στατιστικός πίνακας των ετών 1955-56 και 1964-65[563], μας πληροφορούν για την καταγωγή των μαθητριών, καθώς και για την αναλογία εσωτερικών και εξωτερικών μαθητριών[564]. Παρατηρείται ότι το 77,55% των μαθητριών ήταν εσωτερικές ενώ το 22,44% που κατάγονταν από την Τεγέα ήταν εξωτερικές. Τούτο δεικνύει την απήχηση της σχολής στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου και ιδιαίτερα του Άργους και της Σπάρτης όπου το ποσοστό των μαθητριών για κάθε μία περιοχή αποτελούσε το 24,48% επί του συνόλου των εγγεγραμμένων μαθητριών.

Γράφημα 3.25. Καταγωγή των μαθητριών της Σχολής (1955-1956)

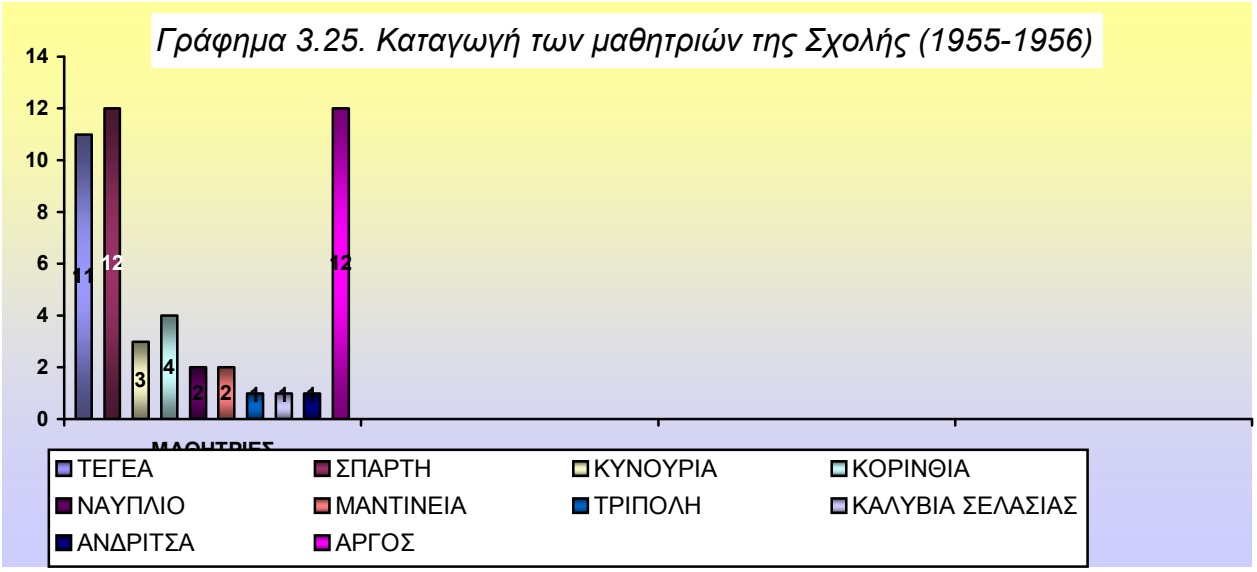

[562] Προσωπικές απόψεις της διευθύντριας της σχολής σχετικά με τους σκοπούς των διδασκομένων μαθημάτων σ' αυτή, στις 23-12-1951.
[563] Πρακτικό Α΄ της Οικοκυρικής Σχολής, 25-6-1964. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 243/6-12-1964.
[564] Ονομαστική κατάσταση των μαθητριών που φοιτούν στη σχολή υπ' αρ.2964/18-10-1955.

Στο γράφημα που ακολουθεί για το έτος 1964-1965 παρατηρείται το μεγαλύτερο ποσοστό από το σύνολο των μαθητριών το 23% καταγόταν από το Άργος και το 17,9% από την περιοχή της Κυνουρίας και του Ναυπλίου. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι γι'αυτή τη χρονιά καμία μαθήτρια από την Τεγέα δεν ήταν εγγεγραμμένη στη σχολή, γεγονός που προβλημάτισε τη διοίκηση του Συνδέσμου.

Γράφημα 3.26. Καταγωγή των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας (1964-1965)

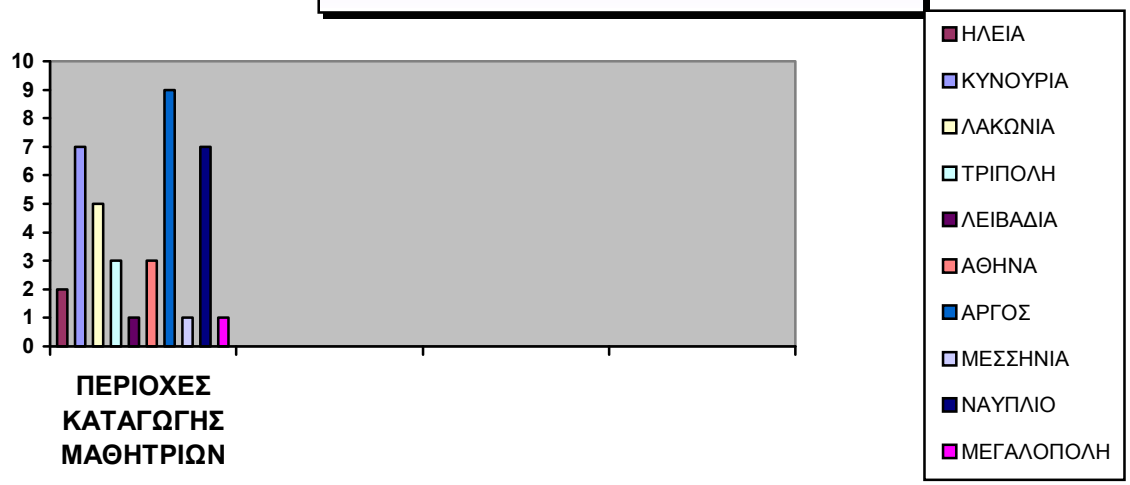

Γράφημα 3.27. Αριθμός μαθητριών που αποφοίτησαν από τη Σχολή (1925-1976)

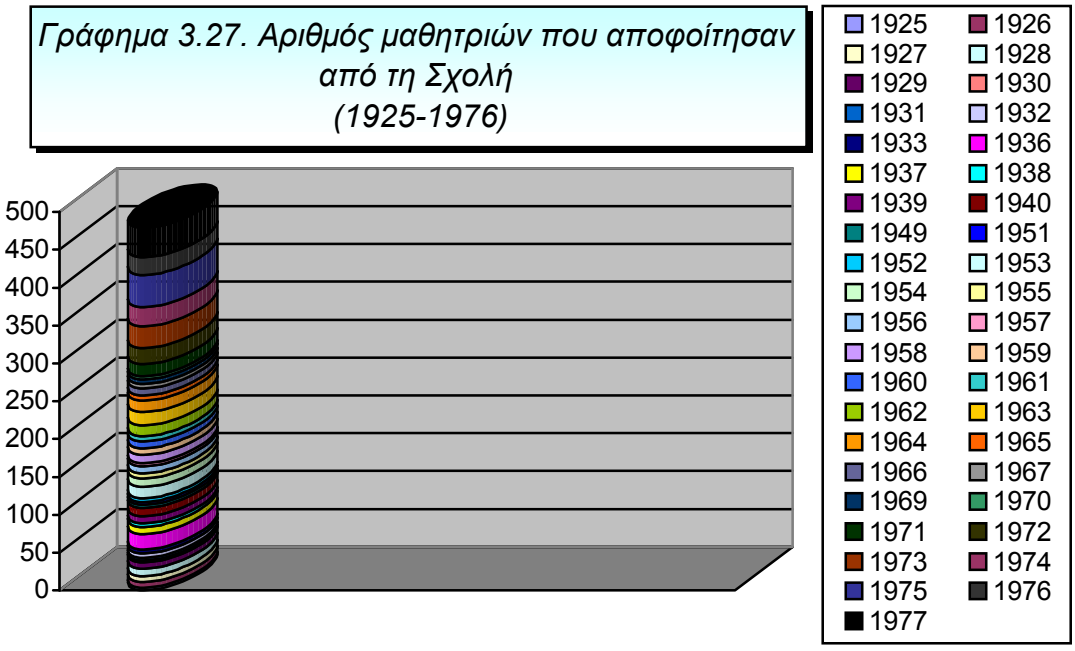

Από το 1925-1977 αποφοίτησαν τετρακόσιες πενήντα εννιά (459) μαθήτριες με μεγάλες διακυμάνσεις ανά έτος, με μεγαλύτερο ποσοστό αποφοίτων τα έτη 1936, 1953, 1963 και μετά το 1970. Συγκεκριμένα από το 1925-1935 είχε αποφοιτήσει ποσοστό 15,44%, ενώ από το 1925 έως τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο το ποσοστό ανήλθε στο 22,7%. Από το 1949-1970 αποφοίτησε ποσοστό μαθητριών 39,66% και από το 1970-1975 αποφοίτησε το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητριών που ανερχόταν σε 40,9%.

Το παρακάτω γράφημα μας πληροφορεί για την απασχόληση εκατόν εβδομήντα δύο (172) μαθητριών που αποφοίτησαν το χρονικό διάστημα 1967-76, από την Οικοκυρική Σχολή. Το 70% του συνόλου των αποφοίτων μαθητριών, ασχολήθηκε με τις οικιακές εργασίες εφαρμόζοντας τις γνώσεις που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στη σχολή. Έτσι ο σκοπός λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής, επετεύχθη στο μεγαλύτερο μέρος του. Το 4,6% αποκαταστάθηκαν επαγγελματικά ως μοδίστρες. Το 2,3% αποφοίτησαν από σχολή τουριστικών επαγγελμάτων, το 2,3% δήλωσαν μαθήτριες. Το 1,16% έγιναν υπάλληλοι εμπορικών καταστημάτων.

Γράφημα 3.28. Απασχόληση αποφοίτων μαθητριών της Σχολής των ετών 1967-1976

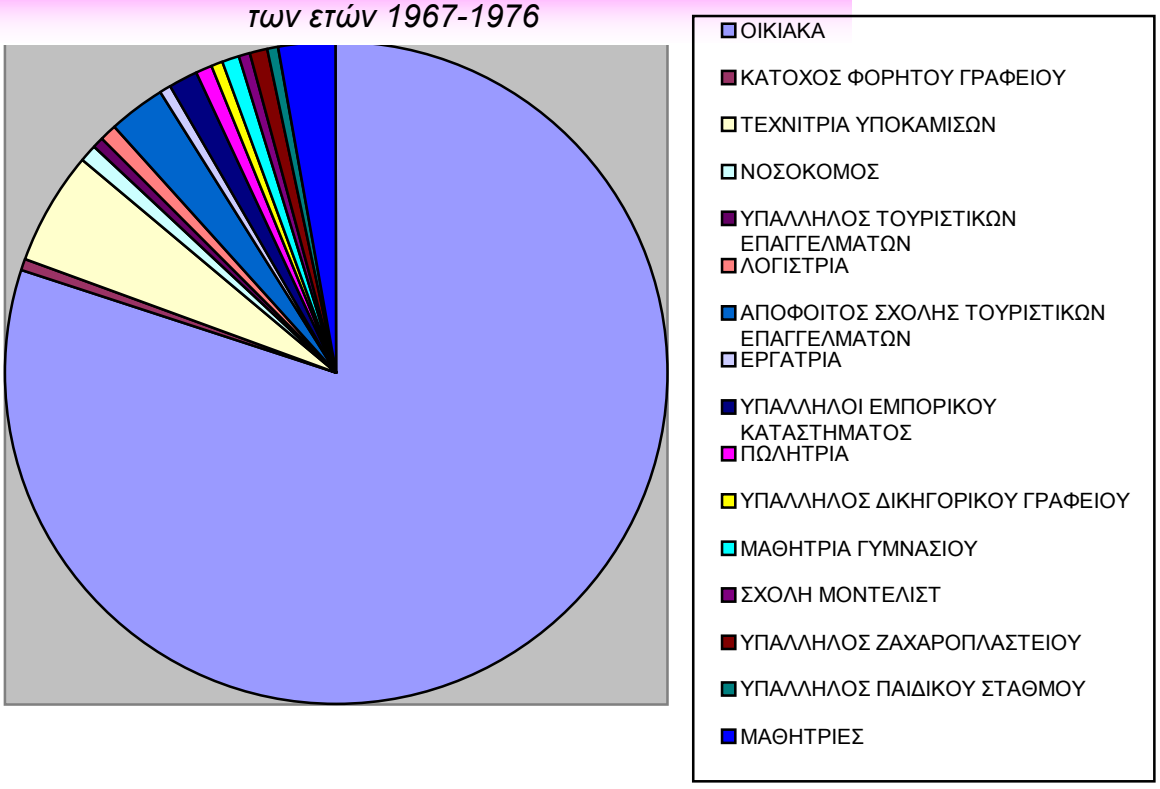

Σε ευρύτερη κλίμακα από τις αποφοίτους των ετών 1925-1977[565], το 66% ασχολούνταν με τον αγροτικό τομέα γενικά και ειδικότερα το 64% ήταν γεωργοί. Το 12% ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, το 7% ανήκαν στους ελεύθερους επαγγελματίες του εμπορικού τομέα, το 6% ανήκαν στους ελεύθερους επαγγελματίες του τεχνικού τομέα, ενώ το 7% ήταν ορφανές, το 2% ο πατέρας τους ήταν μετανάστης και το 1% ήταν σερβιτόροι.

Η κατάταξη των επαγγελμάτων έγινε με βάση τον παρακάτω πίνακα:

1) Ελεύθεροι Επαγγελματίες:

- Τεχνικός Τομέας: Υδραυλικός, Οικοδόμος, Μαρμαροτεχνίτης, Μηχανικός, Τεχνίτης, Μαρμαρογλύπτης, Εργολάβος
- Εμπορικός τομέας: Παντοπώλης, Γαλακτοπώλης, Ράπτης, Καλαθοποιός, Έμπορος, Υποδηματοποιός, Φωτογράφος, Εστιάτορας
- Αγροτικός τομέας: Γεωργός, Κτηματίας, Πτηνοτρόφος, Τυροκόμος, Ποιμένας.

2) Δημόσιοι Υπάλληλοι: Υπάλληλοι ΣΕΚ, ΟΣΕ, ΟΤΕ, ΙΚΑ, Γραμματέας Κοινότητας, Χωροφύλακας, Ιερέας, Αγροφύλακας, Ταχυδρόμος, Διδάσκαλος, Ιατρός.

3) Μετανάστης.

4) Ορφανή.

5) Σερβιτόρος.

Η ηλικία εγγραφής των μαθητριών κυμαίνονταν από 11-18 ετών. Το 60,7% των μαθητριών που αποφοίτησαν το διάστημα από το 1967-76, ήταν απόφοιτες δημοτικού σχολείου. Το 15,3% ήταν απόφοιτες Β΄ γυμνασίου, το 13,5% ήταν απόφοιτες Α΄ γυμνασίου, το 4,3% ήταν απόφοιτες γυμνασίου και το 4,3% απόφοιτες Γ΄ γυμνασίου, ενώ το 1,8% απόφοιτες Δ΄ γυμνασίου. Παρατηρείται η ευεργετική επίδραση της σχολής ιδιαίτερα στις απόφοιτες του δημοτικού σχολείου, αλλά επίσης σε σημαντικό βαθμό στις απόφοιτες ορισμένων τάξεων της μέσης εκπαίδευσης, οι οποίες απέκτησαν γνώσεις που τις βοήθησαν να ανταποκριθούν στα καθήκοντά τους ως σύζυγοι και μητέρες ή ακόμη και να αποκατασταθούν επαγγελματικά.

[565] Μαθητολόγιο 1925-1977.

Γράφημα 3.29. Γραμματικές γνώσεις των αποφοίτων μαθητριών της Σχολής από το 1967-1976

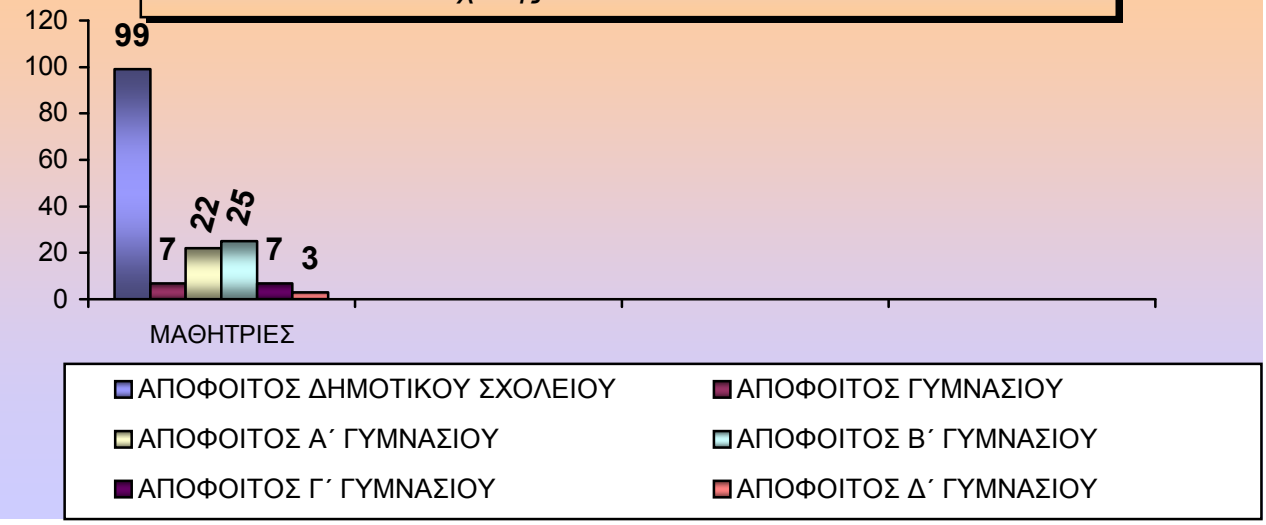

Γράφημα 3.30. Καταγωγή των μαθητριών της Σχολής (1925-1976)

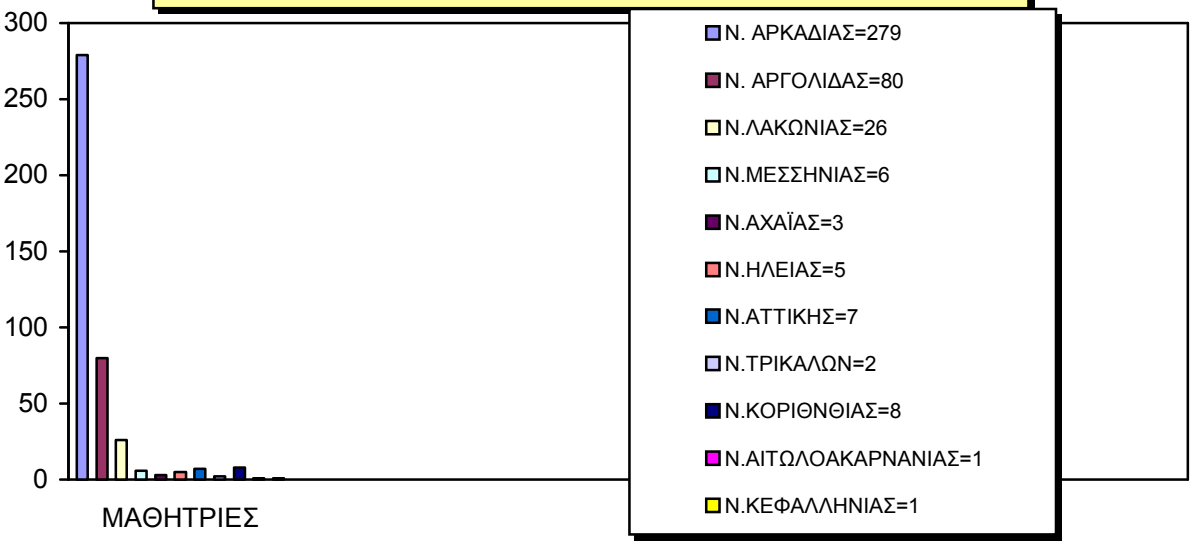

Από το παραπάνω γράφημα που αφορά στην καταγωγή των μαθητριών που είχαν εγγραφεί και φοιτήσει στην Οικοκυρική Σχολή από το 1925-1976 προκύπτουν τα εξής:

Το 19,13% κατάγονταν από το Ν. Αργολίδας, το 66,7% από το Ν. Αρκαδίας, το 6,22% από το Ν. Λακωνίας, το 1,43% από το Ν. Μεσσηνίας, το 1,2% από το Ν. Ηλείας, το 0,7% από το Ν. Αχαΐας, το 1,9% από το Ν. Κορινθίας και ένα άλλο 1,67% από το Ν. Αττικής. Το υπόλοιπο 0,95% περίπου μοιράζεται στους Νομούς Τρικάλων, Αιτωλοακαρνανίας, Κεφαλληνίας.

Έτσι το 97% περίπου των μαθητριών κατάγονταν από νομούς της Πελοποννήσου, ενώ το υπόλοιπο 3% προέρχονταν από Στερεά Ελλάδα, Θεσσαλία και Νήσους του Ιονίου. Από τη μελέτη των ποσοστών αυτών συνάγεται το συμπέρασμα πως η σχολή είχε ευρύτερη απήχηση και ήταν καταξιωμένη στην ελληνική αλλά και την τοπική κοινωνία της εποχής.
Η κατάταξη του επαγγέλματος πατρός για τις τριάντα οκτώ (38) μαθήτριες που φοίτησαν τη σχολική χρονιά 1976-77, φαίνεται στο παρακάτω γράφημα:

Γράφημα 3.31. Κατάταξη επαγγέλματος πατρός των φοιτούντων μαθητριών της Σχολής (1976-1977)

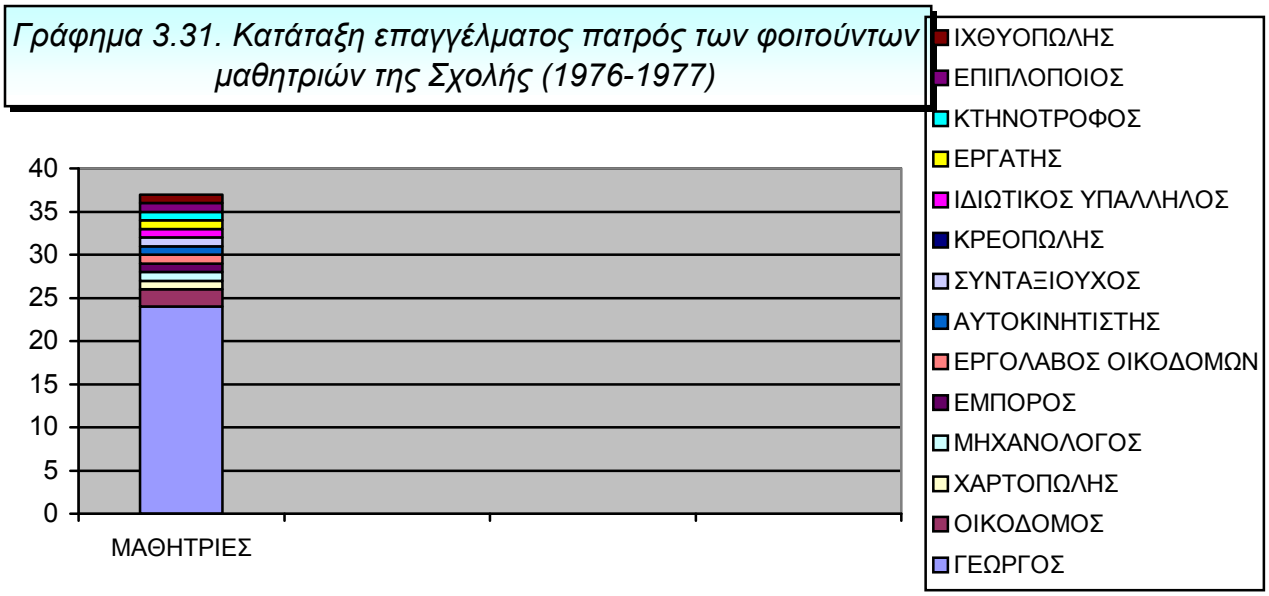

Από την κατάταξη διαπιστώνεται πως το μεγαλύτερο μέρος (63%) του επαγγέλματος του πατέρα των μαθητριών που γράφτηκαν στο Α΄ έτος, ήταν γεωργοί, ενώ το 5,2% ήταν οικοδόμοι και το υπόλοιπο μοιράζεται στα επαγγέλματα που αναγράφονται στον πίνακα.

3.8.4. Οι οικότροφες μαθήτριες

Στη σχολή λειτουργούσε οικοτροφείο εσωτερικών μαθητριών, οι οποίες σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της σχολής, κατέβαλαν επιπροσθέτως εκτός της εγγραφής και των διδάκτρων, τις δαπάνες της διατροφής τους[566]. Το δικαίωμα εγγραφής καταβάλλονταν στο οικοτροφείο εφ' άπαξ και ήταν 50.000 δρχ. Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της σχολής, η οικονόμος επιμελούνταν την παρασκευή και διανομή του συσσιτίου των οικοτρόφων μαθητριών καθώς και του διδακτικού προσωπικού, της γενικής καθαριότητας της

[566] Άρθρα 5, 6, 7 του κανονισμού λειτουργίας της σχολής όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-12-1923.

σχολής και της καλής διατήρησης των επίπλων και των σκευών του μαγειρείου και του εστιατορίου. Για το λόγο αυτό τηρούσε βιβλίο για τα σκεύη και για τα είδη για το οποία ήταν υπεύθυνη. Για την ευπρεπή συντήρηση του μαγειρείου της αποθήκης τροφίμων και της έγκαιρης παρασκευής εδεσμάτων, επικουρικό έργο πρόσφεραν οι μαθήτριες, κατόπιν άδειας της διευθύντρια της σχολής (Παράρτημα 12).

Το ωρολόγιο πρόγραμμα του οικοτροφείου, το οποίο είχε ως πρότυπο το αντίστοιχο ωρολόγιο πρόγραμμα της Χαροκοπείου Σχολής, είχε ως εξής:

ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΕΓΕΑΣ	*ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ*
7.15 Έγερση **7.15-8.00** Καθαριότητα δωματίων **8.00** Πρόγευμα **8.30-13.00** Πρωινός κύκλος μαθημάτων **13.30-14.10** Γεύμα **14.10-16.00** Ανάπαυση **16.00-17.00** Μελέτη (υποχρεωτική απόλυτη ησυχία) **17.00-17.30** Δειλινό και διάλειμμα **17.30-20.00** Μελέτη (υποχρεωτική απόλυτη ησυχία) **20.00** Δείπνο **20.30-21.45** Ψυχαγωγία **21.45-22.15** Προετοιμασία για ύπνο **22.15** Ύπνος	**6 π.μ.** Έγερση **6.30-6.45** Προσευχή **6.34-7.30** Καθαριότητα δωματίων **7.30-8.00** Πρόγευμα **8.00-12.00** Πρακτικές εργασίες, μαγειρική, αρτοποιία, πλύσιμο, σιδέρωμα, καθαρισμός και σιγύρισμα του οικήματος, εργασία στον κήπο, περιποίηση των οικόσιτων ζώων. **12.00-12.45** Γεύμα **12.45-2.00** Ανάπαυση **2.00-3.45** Εργόχειρα **3.45-4.00** Πρόδειπνο **4.00-5.00** Δύο φορές / εβδομάδα , Υγιεινή και Νοσηλεία **4.00-5.00** Μία φορά την εβδομάδα, Μαθηματικά και Καταστιχογραφία το Α' έτος και Πολιτική Οικονομία το Β΄έτος. **5.00-6.00** 1 φορά την εβδομάδα Οικιακή Οικονομία **5.00-6.00** 3 φορές την εβδομάδα Γυμναστική **6.00-7.30** Ανάπαυση **7.30-8.45** Δείπνο **8.15-9.15** Ανάπαυση **9.15-9.30** Προσευχή **9.30** Κατάκλιση

Πίνακας 3.13. Ωρολόγιο πρόγραμμα του οικοτροφείου της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας σε σύγκριση με το αντίστοιχο της Χαροκοπείου Σχολής.

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Η διεύθυνση της σχολής επέβαλε στις οικότροφες μαθήτριες την τάξη στην διευθέτηση των ενδυμάτων, βιβλίων, εργόχειρων και λοιπών αντικειμένων, δεδομένου ότι τούτο θεωρούνταν το προπαρασκευαστικό στάδιο της μέλλουσας οικοκυράς.

Εάν κάποια από τις οικοτρόφες μαθήτριες προσβαλλόταν από μολυσματική νόσο δεν νοσηλευόταν στη σχολή αλλά παραλαμβανόταν από τους γονείς ή τους κηδεμόνες της, έως την πλήρη αποθεραπεία της. Κάθε ιατρική περίθαλψη στις μαθήτριες βάρυνε τους γονείς. Εάν κάποιος από τους οικείους της μαθήτριας έπασχε από μολυσματική ασθένεια, αυτή όφειλε να απομακρυνθεί από τη σχολή για την αποφυγή της μετάδοσης της μολυσματικής ασθένειας.

Συνήθως οι οικότροφες μαθήτριες κατάγονταν από άλλες περιοχές, όπως το Ζευγολατιό Μελιγαλά, Μηδέα Ναυπλίου, Βαμβακού, Άργος, Σκοπή, Βλαχέρνα, Αράχωβα Σπάρτης και Αθήνα[567].

Η λειτουργία του οικοτροφείου απαιτούσε την εγγραφή μαθητριών εκτός της περιοχής της Τεγέας. Έτσι για το σχολικό έτος 1934-35, είχε εγγραφεί μία οικότροφη μαθήτρια από το χωριό Ελληνίτσα, της περιφέρειας Λεονταρίου, η οποία πλήρωνε 600 δρχ./ μήνα, ως τροφεία και ελάμβανε το συσσίτιο μαζί με τις τρεις διδασκάλισσες[568]. Ενώ για το επόμενο έτος οι οικότροφες μαθήτριες ήταν τρεις και συνολικά ο αριθμός των ατόμων που κατοικούσαν στη Σχολή ήταν έξι συμπεριλαμβανομένου και του αριθμού των τριών διδασκαλισσών[569].

Το 1960, σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας *Φωνή της Αρκαδίας*, επισημαίνεται το σοβαρό πρόβλημα της έλλειψης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης που αντιμετώπιζαν οι εσωτερικές μαθήτριες της σχολής. Η υγεία των εσωτερικών μαθητριών, σύμφωνα πάντα με το άρθρο, έπρεπε να παρακολουθείται κατά τακτά χρονικά διαστήματα δωρεάν από ιατρό, πράγμα που δεν συνέβαινε. Ήταν ευτύχημα ότι προσέφερε δωρεάν τις υπηρεσίες του ο έγκριτος ιατρός ακτινολόγος της Τρίπολης Ιωάννης Ψυχογυιός[570].

Το 1974, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, συμμετέχοντας στη δοκιμασία του κυπριακού ελληνισμού ανέλαβε δωρεάν τη μόρφωση στην Οικοκυρική Σχολή πέντε (5) αποφοίτων

[567] Έγγραφο υπ' αρ.46/3-11-1951 της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής.
[568] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-5-1935, σσ. 337-338.
[569] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-3-1936, σ. 415.
[570] Εφ. *Φωνή της Αρκαδίας,* 15 Απριλίου 1960.

δημοτικού σχολείου καταγόμενων από την Κύπρο, τις οποίες απέστειλε η Πρεσβεία της Κυπριακής Δημοκρατίας[571].

Το 1975, υπογράφηκε μεταξύ των διοικούντων και εκπροσωπούντων το «Κοινωφελές Ίδρυμα Κων/νου Σαραντόπουλου», με έδρα την Αθήνα, και τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου Χρ. Λ. Κουτρουμπή, το οικείο συμβόλαιο φοίτησης και εκπαίδευσης επτά εσωτερικών μαθητριών καταγόμενων από την Τεγέα, στην Οικοκυρική Σχολή. Το χρηματικό ποσό που χορηγούσε το Ίδρυμα στον Τεγεατικό Σύνδεσμο για τις επτά (7) άπορες εσωτερικές μαθήτριες ήταν 14.000 δρχ./ το άτομο[572].

Για το έτος 1977-78, διατέθηκε το ποσό των 112.000 δρχ. για επτά (7) εσωτερικές μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής από το ως άνω Ίδρυμα[573].

3.8.5. Η διατροφή των μαθητριών

Για την ενίσχυση της ίδρυσης του μεσημβρινού συσσιτίου της σχολής, το 1935, το Υπουργείο Παιδείας χορήγησε το χρηματικό ποσό των 5.000 δρχ. Επειδή όμως η κρατική χορηγία δεν ήταν επαρκής, για μεγάλο χρονικό διάστημα το συσσίτιο ενισχύθηκε από το ταμείο του Συνδέσμου, προκειμένου η παρεχόμενη τροφή να καταστεί ικανοποιητική.

Στα πλαίσια της αναζήτησης οικονομικών πόρων που θα διατίθονταν για τη σίτιση των μαθητριών η διοίκηση του Συνδέσμου προέβη στην καταβολή αντιτίμου (5 δρχ./ άτομο), σε

---

[571] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-11-1974, σ. 424.

[572] Έτσι το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου συνομολογεί και αποδέχεται τους όρους του εν λόγω συμβολαίου σύμφωνα με τις διατάξεις της διαθήκης του διαθέτου Κων/νου Σαραντόπουλου, του βάσει αυτής καταρτισθέντος οργανισμού του Ιδρύματος και του Αναγκαστικού Νόμου 2039/1939. Για το έτος 1974-75, οι εσωτερικές μαθήτριες στην Οικοκυρικής Σχολής των οποίων τα δίδακτρα πληρώθηκαν από το Ίδρυμα Κ.Α.Σαραντόπουλου ήταν οι εξής: Ευαγγελία Β. Μανωλοπούλου, τρίτης τάξης, Μαρίνα Λ. Λαμπράκη, τρίτης τάξης, Χριστίνα Δ. Αλεξάκη, τρίτης τάξης, Μαρία Ν. Βλαχοκυριάκου, δευτέρας τάξης, Ιωάννα Δ. Σταυροπούλου πρώτης τάξης και Αντιγόνη Γ. Μηλιώνη, πρώτης τάξης. Για το 1975-76 οι υπότροφες μαθήτριες του Ιδρύματος Σαραντόπουλου ήταν οι :Ιωάννα Δ. Σταυροπούλου, δευτέρας τάξης, Μαρία Ν. Βλαχοκυριάκου, τρίτης τάξης, Παναγιώτα Κυριακοπούλου, δευτέρας τάξης, Μαρία Παπαδοπούλου δευτέρας τάξης, Χρύσω Αϊβαλή δευτέρας τάξης και Ιωάννα Καρτσούνη πρώτης τάξης. Κατάσταση πληρωμής δαπανών φοίτησης εσωτερικών μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής του σχολικού έτους 1974-75. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-3-1976.

[573] Το 1978-79, οι μαθήτριες που φοίτησαν δωρεάν στην Οικοκυρική Σχολή λόγω της δωρεάς του Ιδρύματος Κ.Α. Σαραντόπουλου ήταν οι εξής: Σταματίνα Μήτσια από το Μαυρίκι Μαντινείας- τρίτης τάξης,- Ελένης Δ. Σταυροπούλου από το Βουνό Μαντινείας, τρίτης τάξης,- Ευσταθία Φ. Στραβούλη εκ Ριζών Μαντινείας, τρίτης τάξης, -Δήμητρα Γ. Τζανή, από την Κερασίτσα Μαντινείας, τρίτης τάξης, - Αντωνία Κ. Κολιοπούλου από το Καμάρι Μαντινείας, δευτέρας τάξης, - Αγγελική Α. Μεϊντάνη από το Βουνό Μαντινείας, πρώτης τάξης, - Ευαγγελία Γ. Δημητροπούλου από το Στάδιο Μαντινείας, πρώτης τάξης – Γαρυφαλλιά Ι. Δελή, από τις Ρίζες Μαντινείας, πρώτης τάξης. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-3-1978, σ. 401 και 14-3-1979, σσ. 441-442.

όσους παρακολουθούσαν τις σχολικές γιορτές της σχολής[574]. Λόγω όμως της φορολόγησης των παραστάσεων από την εφορία Μαντινείας, επιπροσθέτως ζητήθηκε από τη Διοίκηση του Συνδέσμου, η παρέμβαση του γενικού επιθεωρητή του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθώς και του Υπουργείου Οικονομικών προκειμένου να ληφθούν μέτρα για την απαλλαγή του Συνδέσμου από το φόρο των δημοσίων θεαμάτων. Ένα μήνα αργότερα κατεβλήθη στον Τεγεατικό Σύνδεσμο και δεύτερη χρηματική ενίσχυση του μαθητικού συσσιτίου αξίας 5.000 δρχ. από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων[575].

Τα προηγούμενα χρόνια πριν την καθιέρωση του μεσημβρινού συσσιτίου, σε καθημερινή βάση το διαιτολόγιο των μαθητριών ήταν φτωχό, δεδομένου ότι περιλάμβανε ξερό ψωμί και μία σαρδέλα ή λίγες ελιές ή κάτι άλλο ανάξιο λόγου. Έτσι λόγω ανεπάρκειάς του σε απαραίτητα συστατικά για τον οργανισμό δεν ήταν το κατάλληλο για την ανάπτυξη του οργανισμού παιδιών ηλικίας δώδεκα έως δεκατεσσάρων ετών, τα οποία είχαν έντονη πνευματική άσκηση. Παρ' όλα αυτά με την έναρξη λειτουργίας του μεσημβρινού συσσιτίου ελάχιστοι γονείς αντιλήφθηκαν τη σημασία ενός κατάλληλου και ζεστού μεσημβρινού συσσιτίου και ιδιαίτερα τους μήνες του χειμώνα. Με την πάροδο του χρόνου οι ίδιες οι μαθήτριες έπεισαν τους γονείς τους για την αναγκαιότητά του[576]. Η οικογένεια του τέως προέδρου του Τεγεατικού Συνδέσμου Κ. Λυκέτσου, θέλοντας να ενισχύσει το συσσίτιο των απόρων μαθητριών, δώρισε στη μνήμη του 2.500 δρχ.[577].

Η αξία του μεσημβρινού συσσιτίου δεν επιβάρυνε καθόλου τις άπορες μαθήτριες, ενώ για τις υπόλοιπες μαθήτριες η αξία του ήταν 3 δρχ. την ημέρα. Η συνολική αξία του συσσιτίου κόστιζε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο 6 δρχ. για τις άπορες, το μισό της αξίας του συσσιτίου για τις εύπορες ενώ οι οικότροφες μαθήτριες και οι διδασκάλισσες μετείχαν υποχρεωτικά του συσσιτίου καταβάλλοντας ολόκληρο το αντίτιμο. Το υπόλοιπο μισό της αξίας του συσσιτίου για τις εύπορες μαθήτριες και ολόκληρο το ποσό των άπορων μαθητριών υπερκαλυπτόταν από ειδικές χορηγίες του Πατριωτικού Ιδρύματος[578], καθώς και από διάφορες δωρεές υπέρ του συσσιτίου[579].

---

[574] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1841/8-4-1935 προς το Γενικό Επιθεωρητή της 9ης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας.
[575] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-6-1935, σ. 397.
[576] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-5-1935, σσ. 349-350.
[577] Πρακτικά 64ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-11-1935, σ. 40.
[578] Οι μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής το 1936, με έρανο που πραγματοποίησαν μεταξύ τους, τιμώντας έτσι τη μνήμη του ιδρυτού της Σχολής, προσέφεραν το ποσό των 400 δρχ. το οποίο το παρέδωσαν στη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, ώστε να το καταθέσει στο Πατριωτικό Ίδρυμα, στο τμήμα προστασίας παιδιού, για να

Η συνολική κίνηση του συσσιτίου καταγραφόταν με λεπτομερή στατιστική των παρασκευαζόμενων μερίδων συσσιτίου κατά κατηγορίες απόρων, ευπόρων, οικοτρόφων και διδασκαλισσών. Τηρούνταν επίσης βιβλίο κόστους κατά μερίδα και συνολικού κόστους όλου του συσσιτίου κάθε εβδομάδα. Το σύστημα αυτό επέτρεπε τον πλήρη έλεγχο των βιβλίων και εξασφάλιζε ιδανική ακρίβεια. Τα έσοδα του συσσιτίου, δηλαδή οι καταβολές των ευπόρων, των οικοτρόφων και των διδασκαλισσών θεωρούνταν πλέον έσοδα του Συνδέσμου. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι για το έτος 1935 οι μερίδες ανήλθαν σε 1.892, αξίας 11.333 δρχ. Από το ποσό αυτό ο Σύνδεσμος κατέβαλε 4.000 δρχ., οι μαθήτριες 5.846 και το προσωπικό 1.487 δρχ.[580].

Η περιγραφή του μεσημβρινού συσσιτίου όπως αυτή αναγράφεται στα πρακτικά του Τεγεατικού Συνδέσμου (22-3-1936) έχει ως ακολούθως:

«…. Εις το συσσίτιον τούτον μετέχουν και αι διδασκάλισσαι συνεστιαζόμενεαι εν τη ιδία με τας μαθητρίας των αιθούση. Εκάστη διδασκάλισσα καταβάλλουσιν εξ ολοκλήρου την αξίαν των μερίδων των ουδέν απολαμβάνουσαι εκ της διατεθημένων δια το συσσίτιον κονδυλίων. Προ της ενάρξεως μία μαθήτρια εκ περιτροπής εκφωνεί την προσευχή από στήθους, ενώ άπασαι οι λοιποί μαθήτριαι μετά των διδασκαλισσών των ούσαι όρθιοι εστραμένων προς ανατολάς τελούσιν μετά του προσήκοντος Σεβασμού. Μετά το πέρας του γεύματος, πάντοτε εκλεκτού και υγιεινού και θρεπτικού εκφωνείται η ευχαριστήριος δέηση»[581].

<u>Ενδεικτικό Διαιτολόγιο του σχολικού έτους 1935, που αφορούσε είκοσι τέσσερις (24) οικοτρόφους της Σχολής</u>

ΗΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ	ΓΕΥΜΑΤΑ	ΤΙΜΕΣ ΓΕΥΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΜΕΡΙΔΑ
ΤΡΙΤΗ 5-11-1935	Ψάρι τηγανητό- Σαλάτα λάχανο-κομπόστα κυδώνια	5 δρχ.
ΤΕΤΑΡΤΗ 6-11-1935	Πατάτες γιαχνί-Τυρί φέτα- -Καρύδια/σταφίδες	4,85 δρχ.
ΠΕΜΠΤΗ 7-11-1935	Κρέας με μακαρόνια-	8,50 δρχ.

εκφράσουν τις ευχαριστίες τους για τη βοήθειά του. Ο γενικός γραμματέας του Συνδέσμου, ανακοίνωσε την ευγενή προσφορά των μαθητριών στον ημερήσιο τύπο (Εστία). Πρακτικά 33ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 3-12-1936, σ. 115.

[579] Πρακτικά 63ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-5-1939.

[580] Πρακτικά 65ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-12-1935, σσ. 44,45

[581] Πρακτικά συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-3-1936, σ. 417.

	Κυδώνια ψητά	
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 8-11-1935	Μπακαλιάρος τηγανητός-Λάχανο βραστό-Χαλβάς σιμιγδάλι	5 δρχ.
ΔΕΥΤΕΡΑ 11-11-1935	Μακαρόνια σάλτσα-Τυρί φέτα-πορτοκάλι	4,65 δρχ.
ΤΡΙΤΗ 12-11-1935	Ρύζι πιλάφι-Γιαούρτι-Κομπόστα κυδώνια	5,70 δρχ.
ΤΕΤΑΡΤΗ 13-11-1935	Πατάτες γιαχνί-Σταφίδες / καρύδια ή Όσπρια-ελιές-χαλβάς σιμιγδάλι	3,70 δρχ.
ΠΕΜΠΤΗ 14-11-1935	Κρέας με χόρτα – κυδώνια ψητά ή Κρέας εντράδα / πορτοκάλι	8,30 δρχ. ή 9,90 δρχ.
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 15-11-1935	Φασόλια σούπα – ελιές - χαλβάς σιμιγδάλι ή Μπακαλιάρος τηγανιτός - χόρτα σαλάτα - γλύκισμα	4,30 δρχ. ή 5,80 δρχ.

Πίνακας 3.14. Ενδεικτικό Διαιτολόγιο του σχολικού έτους 1935, που αφορούσε είκοσι τέσσερις (24) οικοτρόφους της Σχολής.

ΠΗΓΗ: Έγγραφο υπ' αρ.58/21-11-1935, της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 1-4-1935.

Το χρηματικό περίσσευμα μιας εβδομάδας προσθέτονταν στην επόμενη εβδομάδα για αγορά υλικών[582].

Η Οικοκυρική Σχολή προέτρεπε τους γονείς των μαθητριών να εγγράφουν τα κορίτσια στο μεσημβρινό συσσίτιο, δεδομένου ότι η πεζοπορία και η μελέτη επιβάλλουν καλή και σωστή διατροφή, δεδομένου ότι βρίσκονταν και στην ηλικία της ανάπτυξης. Εξάλλου η αξία του φαγητού που κατέβαλαν οι μαθήτριες ήταν μικρότερη από αυτή που θα πλήρωναν εάν σιτίζονταν στο σπίτι τους, αφού το μεγαλύτερο μέρος εξοικονομούνταν από το Σύνδεσμο[583]. Πέντε χρόνια αργότερα κοινή διαπίστωση των διδασκαλισσών της σχολής ήταν η βελτιωμένη

[582] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 58/21-11-1935.
[583] Διαφημιστικό φυλλάδιο της Οικοκυρικής Σχολής προς τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητριών της Σχολής την 1-12-1935. Πρακτικά 61ης Συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-6-1935, σ. 18.

εικόνα των μαθητριών σε σύγκριση με τις διατροφικές τους συνήθειες και την εξωτερική τους εμφάνιση [584].

Σύμφωνα δε και με τον κανονισμό της σχολής η συμμετοχή των μαθητριών στο μεσημβρινό συσσίτιο θεωρούνταν και πρακτική εξάσκηση στη μαγειρική, διαιτολογία, τραπεζοκομία, κ.ά.

Το 1936, κατόπιν της αρωγής του Υπουργείου Παιδείας καθώς και της οικογένειας Κ. Λυκέτσου, έγινε δυνατή η λειτουργία του συσσιτίου, κατά τη διάρκεια όλης της εβδομάδος πλην του Σαββάτου, οπότε οι μαθήτριες αποχωρούσαν από τη σχολή το μεσημέρι αφού το απόγευμα δεν είχαν μάθημα[585].

Το επόμενο έτος, υλοποιήθηκε από τη Διεύθυνση Πατριωτικού Ιδρύματος, η υπόσχεση του τότε υπουργού Παιδείας Κώστα Κοτζιά για τη χορήγηση του ποσού των 20.000 δρχ. για την ενίσχυση του συσσιτίου της Οικοκυρικής Σχολής. Κατόπιν προγραμματίστηκε συνάντηση μεταξύ του Υπουργού Παιδείας Κοτζιά και της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου με σκοπό την ενίσχυση και προαγωγή όλων των έργων κοινής ωφέλειας του Τεγεατικού Συνδέσμου, με την κατάθεση σχετικού υπομνήματος[586]. Υπέρ του συσσιτίου των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής το 1937, στη μνήμη του αποβιώσαντος Τεγεάτη Χ. Παπαδόπουλου, κατατέθηκε το ποσό των 2.200 δρχ.[587].

Στα μεταπολεμικά χρόνια με την επαναλειτουργία της σχολής (1946-47) και σύμφωνα με το άρθρο 18 του κανονισμού λειτουργίας της σχολής, έγιναν και πάλι δεκτές στη σχολή οικότροφες – εσωτερικές μαθήτριες, στη σίτιση των οποίων περιλαμβάνονταν πρωινό ρόφημα, μεσημβρινό και βραδινό φαγητό και άρτος. Για τις εσωτερικές μαθήτριες διατίθονταν κατάλληλοι θάλαμοι στο μέγαρο της σχολής. Το συσσίτιο λειτούργησε αυτό το έτος με μικρή εισφορά των μαθητριών, ενώ για τις περισσότερες τρόφιμες χορηγήθηκε χρηματικό ποσό από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πρόνοιας[588]. Η συμπλήρωση του διαιτολογίου με πρωινό γεύμα δεικνύει την αναγνώριση της αναγκαιότητάς του λόγω της παιδικής – εφηβικής ηλικίας των κοριτσιών με αυξημένες διατροφικές ανάγκες, αλλά και της ενίσχυσης

[584] Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 16/12-1-1950. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-12-1950, σ. 376.
[585] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-3-1936, σσ. 417-418.
[586] Η επίσκεψη του Υπουργού Εθνικής Παιδείας Κοτζιά, πραγματοποιήθηκε στη σχολή στις 9-3-1937. Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 16-5-1937, σ. 454 και 29-5-1937 σ. 541 και υπ' αρ. 73/18-6-1940.
[587] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-1-1937.
[588] Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-4-1948, σ. 333.

του οργανισμού τους με ενέργεια ώστε να ανταποκριθούν στην πνευματική κόπωση της ημέρας που θα διένυαν.

Τα τροφεία και τα δίδακτρα πληρώνονταν σε τρεις μηνιαίες δόσεις χωρίς να λαμβάνονταν υπόψη οι απουσίες και δεν επιστρέφονταν για κανένα λόγο. Εάν κάποια μαθήτρια εγγράφονταν μετά την έναρξη των μαθημάτων της πρώτης τριμηνίας ήταν υποχρεωμένη να πληρώσει όλη την τριμηνία. Το ίδιο συνέβαινε και στην περίπτωση αποχώρησής της πριν τη λήξη της τριμηνίας. Οι μαθήτριες χωρίζονταν σε οικότροφες, ημιτρόφους και εξωτερικές.

Οι οικότροφες μαθήτριες κατέβαλαν τροφεία πλην των διακοπών των Χριστουγέννων και του Πάσχα και ένα ποσό που χρησιμοποιείτο σε έκτακτες δαπάνες για έξοδα που αφορούσαν το οικοτροφείο.

Οι ημιτρόφοι κατέβαλαν ένα ποσό κάθε μήνα για το καθημερινό συσσίτιο πλην των Κυριακών και άλλων εξαιρέσιμων εορτών όπου δεν πραγματοποιούνταν μαθήματα. Εάν κάποια μαθήτρια απουσίαζε κάποια ημέρα, δεν είχε το δικαίωμα επιστροφής της καταβληθείσης δαπάνης, εκτός και αν οι ημέρες ήταν συνεχείς και άνω των τριών ημερών, οπότε ειδοποιείτο η διεύθυνση της σχολής.

Οι εξωτερικές μαθήτριες οι οποίες συνγευμάτιζαν στην αίθουσα του εστιατορίου όφειλαν να καταβάλλουν κάθε μήνα ένα ποσό για την καθαριότητα της σχολής. Πολλές φορές κατά τη διάρκεια του έτους εξωτερικές μαθήτριες εγγράφονταν ως εσωτερικές[589].

Εκ περιτροπής και ανάλογα με τη δυνατότητα και τις γνώσεις τους, οι οικότροφες μαθήτριες αναλάμβαναν ορισμένα καθήκοντα, όπως της μαγείρισσας και βοηθού, υπαλλήλου τραπεζαρίας, οικοδέσποινας, κ.ά. Με αυτό τον τρόπο χάριν οικονομίας, πραγματοποιείτο και εξάσκηση των μαθητριών στη μαγειρική για πολλά άτομα, με τον υπολογισμό μεγάλων ποσοτήτων και στην τακτοποίηση κατόπιν με μεγάλη ταχύτητα και μεθοδικότητα. Σύμφωνα όμως με τις διδασκάλισσες της Οικοκυρικής Σχολής Μερζιώτου, Κατσογιάννη και της διευθύντριας Τριανταφύλλου, χάριν οικονομίας δεν επιτρέπονταν στις μαθήτριες η εξάσκηση πέραν του καθορισμένου διαιτολογίου σε ιδιαίτερα εδέσματα.[590]

[589] Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 24/17-4-1950.
[590] Άρθρο 17 του Κανονισμού λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, εκδοθείσα το έτος 1946-47, σ. 12.

Από την 1η Ιανουαρίου 1951, το διαιτολόγιο καθορίστηκε από τον πρόεδρο του Τεγεατικού Συνδέσμου σε συνεργασία με την διευθύντρια της σχολής. Τα τροφεία ορίστηκαν γι' αυτό το έτος στο ποσό των 300.000 δρχ./ μήνα. Ενώ για το διδακτικό και βοηθητικό προσωπικό η σίτιση ήταν δωρεάν[591]. Ενδεικτικά αναφέρονται τα έσοδα από τα τροφεία των εσωτερικών μαθητριών για το έτος 1952-53 τα οποία έφτασαν στο ποσό των 72.710.000 δρχ.[592]. Έτσι το εβδομαδιαίο διαιτολόγιο, περιλάμβανε πρωινό, μεσημεριανό και βραδινό για τις μαθήτριες που σιτίζονταν στη σχολή[593].

Όταν ο αριθμός των σιτιζομένων μαθητριών αυξανόταν, όπως το 1952, το διαιτολόγιο ίσχυε και το Σαββατοκύριακο εκτός από την περίπτωση της επίσκεψης των μαθητριών στους γονείς τους οπότε το γεύμα της Κυριακής ήταν σε περιορισμένες ποσότητες. Περιλάμβανε πρωινό για όλη την εβδομάδα με γαλακτοκομικά και δημητριακά, τρεις φορές την εβδομάδα πρωτεΐνη με δημητριακά, δύο φορές όσπρια με δημητριακά και ψάρι και δύο φορές την εβδομάδα λαχανικά με φρούτα ή γιαούρτι.

Η αναλογία του κρέατος και του ψαριού και των άλλων τροφών, ήταν ικανοποιητική καλύπτοντας τις διατροφικές ανάγκες της ηλικίας των μαθητριών[594].

Το διαιτολόγιο της σχολής τηρούνταν από το διδακτικό, υπηρετικό και μαθητικό δυναμικό της σχολής, ενώ απαγορευόταν η παράθεση γευμάτων στους κηδεμόνες των μαθητριών που τις επισκέπτονταν. Διαφοροποίηση του διαιτολογίου, προσαρμοσμένη στις συμβουλές του γιατρού και καθηγητή της σχολής Ι. Ψυχογυιού, πραγματοποιούνταν σε περίπτωση ασθένειας κάποιας μαθήτριας[595].

---

[591] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 67/17-1-1953. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-9-1952, σ.423 και 30-10-1952, σ. 430.

[592] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-12-1953, σ. 454.

[593] Ενδεικτικά αναφέρουμε το διαιτολόγιο των μαθητριών της Σχολής για το έτος 1951 :
ΠΡΩΙΝΟ : Για όλη την εβδομάδα γάλα, μαρμελάδα ή βούτυρο, φρυγανιές ή ψωμί.
ΚΥΡΙΑΚΗ *Μεσημέρι* : Κρέας γιουβέτσι ,Φρούτο. *Βράδυ*: Πιλάφι, τυρί, κομπόστα.
ΔΕΥΤΕΡΑ *Μεσημέρι* : Όσπρια, αυγό. *Βράδυ* : Πατάτες γιαχνί, τυρί φέτα.
ΤΡΙΤΗ *Μεσημέρι* : Μακαρόνια με κιμά ή γιουβαρλάκια- ντολμάδες και τυρί. *Βράδυ*: Χορταρικά εποχής, τυρί, φρούτα ή ριζόγαλο.
ΤΕΤΑΡΤΗ *Μεσημέρι* : Όσπρια, αυγό. *Βράδυ* : Πιλάφι ρύζι, γιαούρτι, τυρί.
ΠΕΜΠΤΗ *Μεσημέρι* :Κρέας εντράδας, φρούτο. *Βράδυ* : Χορταρικά εποχής, τυρί.
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ *Μεσημέρι*: Πατάτες φούρνου, αυγό. *Βράδυ* : Μακαρόνια σάλτσα, φρούτο ή κομπόστα .
ΣΑΒΒΑΤΟ *Μεσημέρι* : Εντόσθια πιλάφι, τυρί, φρούτο ή ψάρι τηγανιτό , σαλάτα. *Βράδυ* : Ομελέτα, πατάτες τηγανιτές. Έγγραφο Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.1538 / Σεπτέμβριος 1951.

[594] Στο ίδιο έγγραφο αναγράφονται οι ποσότητες των τροφών για τριάντα τρία σιτιζόμενα άτομα ως εξής: Μακαρόνια 3 οκάδες, λίπος 250 δράμια, λάδι 350 δράμια, ρύζι 2,200 οκάδες, πατάτες 13 οκάδες, τυρί 2 οκάδες. Το ψωμί ήταν άφθονο στη διάθεση των μαθητριών, χωρίς περιορισμούς.

[595] Επομένως εάν τυχόν το διδακτικό προσωπικό θέλει βελτιωμένη και ιδιαίτερη τροφή τούτο θα βαρύνει αποκλειστικά τούτο. Στο ίδιο έγγραφο επισημαίνεται ότι εκτός τους διδακτικού προσωπικού και των εσωτερικών

Για το έτος 1952-53, τα δίδακτρα των μαθητριών ανήλθαν στις 50.000 δρχ. εφ' άπαξ για την εγγραφή και 75.000 δρχ. τα δίδακτρα ανά τριμηνία. Οι εσωτερικές μαθήτριες κατέβαλαν επιπλέον 310.000 δρχ. το μήνα για τροφεία. Μολονότι τα έσοδα της σχολής δεν κάλυπταν τα έξοδα, όμως απεφεύχθη η αύξηση των διδάκτρων, ώστε η σχολή να μην αποκλίνει από τον προορισμό της και μεταβληθεί σε προνομιακή σχολή των ευπόρων και κερδοσκοπική επιχείρηση[596].

Το διαιτολόγιο της σχολής για το σχολικό έτος 1952-53 έχει ως εξής: (για το διαιτολόγιο των ετών 1973-75 και 1978 βλέπε παραρτήματα 33 και 34)

ΔΕΥΤΕΡΑ	**Πρωί –** *υλικά:* 4 κουτιά γάλα , 150 δράμια ζάχαρη	Γάλα
	Γεύμα – *υλικά:* 2 οκάδες φασόλια, 300 δρ. λάδι, 10 λεμόνια, 3 κρεμμύδια, 1,200 οκ. ελιές	Φασόλια-ελιές
	Βράδυ – *υλικά:* 10 οκ.κουνουπίδι, 1 οκ.λάδι,10 λεμόνια, 1,200 οκ. τυρί.	Κουνουπίδι-τυρί
ΤΡΙΤΗ	**Πρωί** – *υλικά:* 4 κουτιά γάλα, 150 δρ. ζάχαρη	Γάλα
	Γεύμα – *υλικά:* 2,200 οκ. μακαρόνια, 150 δρ. μυζήθρα, 200 δρ. βούτυρο, 2 οκ. κιμάς, 4 αυγά, σκόρδα κρεμμύδια, 300 δρ. λάδι	Κεφτέδες-μακαρόνια
	Βράδυ – *υλικά:* 8 οκ. αντίδια, 350 δρ. λάδι, 10 λεμόνια, 1,100 οκ. τυρί	Χόρτα-τυρί

ΠΕΜΠΤΗ

Πρωί – *υλικά:* 4 κουτ. Γάλα, 150 δρ. ζάχαρη	Γάλα
Γεύμα – *υλικά:* 2,200 μακαρόνια, 150 δρ. μυζήθρα, 200 δρ. βούτυρο, 1οκ. Λουκάνικα, 100 δρ. λίπος	Μακαρόνια- λουκάνικα
Βράδυ –*υλικά* 3 οκ. κιμάς, 6 αυγά, κρεμμύδια, σκόρδα, 5 λεμόνια, 1,150 οκ.λάδι, 75 δρ. πελτές, 150 ξύδι, 3 οκ. Λάχανο, 100 δρ. λάδι	Κεφτέδες με σάλτσα-σαλάτα
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	
Πρωί –*υλικά:* 4 κουτ. Γάλα, 150 δρ. ζάχαρη	Γάλα
Γεύμα – *υλικά:* 10 οκ. Κουνουπίδι, 300 δρ. λάδι, 10 λεμόνια, 1,200 οκ. τυρί	Κουνουπίδι-τυρί
Βράδυ - *υλικά* Μακαρόνια 2 οκ. , 125 δρ. μυζήθρα, 200 δρ. βούτυρο	Μακαρόνια

μαθητριών απαγορευόταν η διανυκτέρευση οποιουδήποτε άλλου προσώπου στη Σχολή. Έγγραφο της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Οικοκυρική Σχολή υπ' αρ. 5684/22-11-1963, σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής.

[596] Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-2-1953, σ. 527.

ΤΕΤΑΡΤΗ

Πρωί – *υλικά:* 4 κουτ. Γάλα, 150 δρ. ζάχαρη	Γάλα
Γεύμα – *υλικά:* 2,200 οκ. φασόλια, 1οκ. Λάδι, κρεμμύδι, 2 οκ. Ελιές, 3 λεμόνια	Φασόλια-ελιές
Βράδυ – *υλικά:* 3 οκ. Ψάρια, 1 οκ. Λάδι, 5 λεμόνια, 3 οκ. Λάχανο, 150 δρ.ξύδι, 100 δρ. λάδι	Ψάρια- σαλάτα λάχανο

ΣΑΒΒΑΤΟ

Πρωί –*υλικά:* 4 κουτ. Γάλα, 150 δρ. ζάχαρη	Γάλα
Γεύμα – *υλικά:* 4 οκ. Ψάρια, 1οκ. Λάδι, 5 λεμόνια, 3 οκ. Λάχανο, 150 δρ. ξύδι, 100 δρ. λάδι	Ψάρια-σαλάτα-λάχανο
Βράδυ –*υλικά:* 2 οκ. Ρύζι, 250 δρ. βούτυρο, 75 δρ. πελτέ, 1,200 οκ.τυρί	Πιλάφι ρύζι

ΚΥΡΙΑΚΗ

Πρωί –*υλικά:* 4 κουτ. Γάλα, 150 δρ. ζάχαρη	Γάλα
Γεύμα – *υλικά:* 10 οκ. πατάτες, 1 οκ. Λάδι, 3 οκ. λάχανο, 150 δρ. ξύδι, 100 δρ. λάδι	Παστίτσιο-σαλάτα-λάχανο
Βράδυ – *υλικά:* 10 οκ. πατάτες, 1 οκ. Λάδι, 3 οκ. λάχανο, 150 δρ. ξύδι, 100 δρ. λάδι	Πατάτες, τηγανιτές-σαλάτα

Πίνακας 3.15. Διαιτολόγιο της Σχολής του σχολικού έτους 1952-1953
ΠΗΓΗ: Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 988/26-11-1952.

Οι δαπάνες διατροφής των εσωτερικών μαθητριών ανήλθαν για το έτος 1955-56 στο ποσό των 111.198,60 δρχ.[597].

Το 1957-58, ο Δ. Μασκαλέρης στη μνήμη του Ν. Αλεξόπουλου, προσέφερε υπέρ του συσσιτίου των απόρων μαθητριών της σχολής το ποσό των 100 δρχ., όπως επίσης και στη μνήμη της Ρεγγίνας Καραμεσούτη δωρίθηκε το ποσό των 300 δρχ.[598].

Το 1966, η σύνταξη διαιτολογίου πλούσιου σε θερμίδες, ανατέθηκε στον ιατρό Ιωάννη Ψυχογυιό[599]. Οι εξωτερικές μαθήτριες σιτίζονταν στη σχολή με τροφές που ετοίμαζαν από το σπίτι τους. Το γεύμα όμως όλων των μαθητριών, εσωτερικών και εξωτερικών, καθώς και του διδακτικού προσωπικού γίνονταν στην αίθουσα της τραπεζαρίας με ομοιόμορφα πιάτα, ποτήρια, πιρούνια, τα οποία διατίθονταν από τη σχολή και τα οποία καθαρίζονταν κάθε

[597] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-1-1957, σ. 532.
[598] Ό.π., 10-2-1959, σ. 21.
[599] Ό.π., 18-11-1966, σ. 427.

μεσημέρι από ομάδα τεσσάρων μαθητριών οι οποίες άλλαζαν κάθε εβδομάδα. Επίσης τα έξοδα θέρμανσης του νερού για τον καθαρισμό των πιάτων και του νεροχύτη αναλάμβανε ο Τεγεατικός Σύνδεσμος[600].

3.8.6. Καθήκοντα των μαθητριών

Οι μαθήτριες της σχολής ήταν επιφορτισμένες με διάφορα καθήκοντα όπως την καθαριότητα του κτηρίου, των επίπλων και του ρουχισμού.

Η καθημερινή καθαριότητα του κτηρίου της σχολής (της αίθουσας διδασκαλίας, της τραπεζαρίας, του άνω και κάτω διαδρόμου, του γραφείου, της βεράντας, της σκάλας και της εξωτερικής εισόδου του κτηρίου), πραγματοποιούνταν κατά τη διάρκεια των μεσημβρινών ωρών μετά το γεύμα από δύο ορισμένες ομάδες μαθητριών. Μετά το τέλος αυτών των εργασιών, οι οποίες είχαν ολοκληρωθεί σε διάστημα μιάμισης ώρας οι μαθήτριες επιδίδονταν σε παιχνίδια ή άλλες ευχάριστες ασχολίες.

Η ημέρα του Σαββάτου ήταν αφιερωμένη στη γενική καθαριότητα του κτηρίου. Έτσι μετά το τέλος των μαθημάτων και του μεσημβρινού γεύματος, με ανάλογη κατανομή εργασίας, όλες οι μαθήτριες με τη βοήθεια του διδακτικού προσωπικού, επιμελούνταν έως τις 3.00 η ώρα, την εσωτερική και εξωτερική καθαριότητα στους χώρους της σχολής. Οριζόταν μια ομάδα τεσσάρων μαθητριών ως επιμελήτριες της σχολής, που ασχολούνταν με την απογευματινή καθαριότητα[601].

Η γενική καθαριότητα του κτηρίου, των μαγειρικών σκευών και της κουζίνας, πραγματοποιούνταν από ομάδες μαθητριών με την επίβλεψη του Διδακτικού προσωπικού[602].

Οι εσωτερικές μαθήτριες της σχολής μετά το πρωινό εγερτήριο και το στρώσιμο των κρεβατιών, επιμελούνταν ανά ομάδες την καθαριότητα των επίπλων, των πατωμάτων, των λουτήρων, των αποχωρητηρίων κ.ά. Όλες αυτές οι εργασίες έπρεπε να έχουν ολοκληρωθεί σε μια καθορισμένη ώρα, οπότε οι μαθήτριες μετέβαιναν στην τραπεζαρία για το πρωινό τους ρόφημα. Μετά το κτύπημα του κουδουνιού οι μαθήτριες παρακολουθούσαν τον πρωινό

[600] Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 16/12-1-1950 και 50/24-10-1951.
[601] Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 16/12-1-1950.
[602] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 35/12-1-1951.

κύκλο μαθημάτων. Το βραδινό γεύμα επίσης σερβιριζόταν σε ορισμένη ώρα[603]. Κάθε Σάββατο οι μαθήτριες πραγματοποιούσαν την ατομική τους καθαριότητα στις εγκαταστάσεις που γι' αυτό το λόγο ο Τεγεατικός Σύνδεσμος είχε μεριμνήσει. Η καθαριότητα των ρούχων των μαθητριών απαιτούσε μεγάλη κατανάλωση χρόνου, οπότε η διοίκηση (επί προεδρίας Καραμεσούτη), προσέλαβε ειδική υπάλληλο η οποία επιμελούνταν την καθαριότητα των ρούχων, καθώς και την επιμέλεια του γεύματος. Ο μηνιαίος μισθός της ανήρχετο στις 250.000 δρχ. Έτσι προέκυψε αύξηση των τροφείων (100.000 δρχ.)[604].

Για το 1953-54, τα δίδακτρα για τις εσωτερικές μαθήτριες μετά των τροφείων, ήταν 400.000 δρχ., συν το εφάπαξ 50.000 δρχ. ως δικαίωμα εγγραφής[605].

Τις βραδινές ώρες στο οικοτροφείο άλλες μαθήτριες ασχολούνταν με το σιδέρωμα των ρούχων τους, άλλες έγραφαν , άλλες διάβαζαν και άλλες ασχολούνταν με τα κεντήματά τους. Οι εσωτερικές μαθήτριες της σχολής εκκλησιάζονταν κάθε δεκαπενθήμερο[606].

3.8.7. Βραβεία και αριστεία των μαθητριών

Από το 1922 καθιερώθηκε η απονομή βραβείων και αριστείων για τις μαθήτριες της Σχολής με την καλύτερη επίδοση με στόχο την ηθική και οικονομική ενίσχυσή τους σε διάφορους τομείς, όπως της χειροτεχνίας, κεντήματος, εργοχείρων, ήθους και επιμέλειας.

Έτσι το 1922 δόθηκαν βραβεία των 100 δρχ. για δύο μαθήτριες που αρίστευσαν την Ιωάννα Σκαλούμπακα από το χωριό Ιμβραήμ Εφέντη και την Βασιλική Γαμβρούλη από τις Κολλίνες, από 50 δρχ. και 50 δρχ. Δόθηκε επίσης βραβείο στη μαθήτρια Δήμητρα Αναγνωστοπούλου από τα Αχούρια, κατόπιν δωρεάς 600 δρχ. του Γ. Κωστόπουλου[607].

Ο εορτασμός της συμπλήρωσης των σαράντα ετών από την ίδρυση του Τεγεατικού Συνδέσμου εορτάστηκε το 1923 κατά τη διάρκεια του πανηγυριού και ολοκληρώθηκε με τη

[603] Το πρωινό εγερτήριο των εσωτερικών μαθητριών γίνεται στις 6.45, από την εφημερεύουσα καθηγήτρια. Το βραδινό φαγητό στις 6.30 ,ενώ οι μικρές μαθήτριες κοιμούνται νωρίτερα από τις μεγαλύτερες, ενώ έως τις 11.00 η ώρα όλες οι οικότροφοι κοιμούνταν. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.142/27-12-1956.
[604] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 67/17-1-1953.
[605] Ό.π., 24-9-1953, σσ.446-447. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 1-2-1953, σ.565.
[606] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 67/24-12-1952.
[607] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1/16-1-1922 και 5/18-9-1922.

βράβευση των πρωτευόντων μαθητών μέσης εκπαίδευσης και των μαθητριών της Επαγγελματικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου με το χρηματικό ποσό των 1.200 δρχ.[608] Ο Παν. Αλεξ. Αλεξόπουλος το 1926, προσέφερε κατά έτος 300 δρχ. για τη βράβευση των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής με την καλύτερη επίδοση στην Οικιακή Οικονομία και τη χειροτεχνία[609]. Έτσι στη λήξη του σχολικού έτους 1926, τη λήξη της πανηγυρικής τελετής ακολούθησε η απονομή βραβείων των καλύτερων εργόχειρων στις μαθήτριες[610].

Το επόμενο έτος (1926-27), ο Ι. Κωστόπουλος, από το Δεμίρι, προσέφερε δωρεά 600 δρχ., από τις οποίες οι 100 δρχ. δόθηκαν για τη βράβευση δύο (2) αριστούχων μαθητριών της Επαγγελματικής Σχολής[611]. Ενώ για το έτος 1929-30 το ποσό που δόθηκε στις αριστούχες μαθήτριες των τριών τάξεων, ως βραβείο ήταν 400 δρχ.[612].

Το 1932 ο Γεώργιος Θ. Ρέππας πρόσφερε το ποσό των 1.000 δρχ., προκειμένου να βραβευθούν οι αριστούχοι μαθητές και μαθήτριες της Γεωργικής και Οικοκυρικής Σχολής. Έτσι δόθηκαν από 200 δρχ. σε κάθε αριστούχο μαθήτρια των τριών τάξεων της Οικοκυρικής Σχολής και 200 δρχ. σε κάθε αριστούχο μαθητή των δύο τάξεων της Γεωργικής Σχολής[613]. Επίσης υπέρ της Οικοκυρικής Σχολής δόθηκε το ποσό των 75.000 δρχ. από τους αδελφούς Π. και Θ. Αλεξόπουλοι, και του Α. Κανελλόπουλο ή Μπούρα. Για την προσφορά τους αυτή η Γενική Συνέλευση των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-4-1933, τους τίμησε με την απονομή του ονόματός τους σε αίθουσες της Οικοκυρικής Σχολής[614].

Το 1935 προσφέρθηκε από τον Π.Α. Αλεξόπουλο, Λυκειάρχη, το ποσό των 300 δρχ. για τη βράβευση δύο μαθητριών οι οποίες παρουσίασαν τα ωραιότερα χειροτεχνήματα. Η πρώτη έλαβε το ποσόν των 175 δρχ. και η δεύτερη το ποσό των 125 δρχ. Επειδή όμως η συρροή εκλεκτών χειροτεχνημάτων ήταν μεγάλη, ο πρόεδρος Π. Σβωλόπουλος προσέφερε εξ ιδίων το ποσό των 100 δρχ. ως έπαθλο για τη βράβευση και τρίτου χειροτεχνήματος[615].

---

[608] Δήλωση της Επιτροπής του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τον εορτασμό των σαράντα ετών από την ίδρυσή του, από το προσωπικό αρχείο του Γεωργίου Ζαχαρόπουλου.
[609] «Έργα και ημέραι του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ*,τ. Δ' ,Φεβρουάριος-Μάρτιος 1927, σ. 16.
[610] Οι μαθήτριες που βραβεύτηκαν ήταν οι εξής: Βασιλική Πανοπούλου, Σταματίνα Κριλή, Αγγελική Αντωνοπούλου, Δήμητρα Ρέππα, Λαμπρινή Καστανά. «Έργα και ημέραι του Τεγεατικού Συνδέσμου»,*Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Η΄, Ιούνιος 1926, σ. 16.
[611] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου 1918-24, σ. 150.
[612] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 11-5-1930, σ. 96.
[613] Ό.π., 12-6-1932.
[614] Ό.π., 2-4-1933, σ. 234.
[615] Ό.π., 26-5-1935, σ. 362. Πρακτικά 61ης συνέλευσης διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-6-1935, σ. 18.

Στην γιορτή λήξης του σχολικού έτους 1936, πραγματοποιήθηκε η απονομή των ‘’Αλεξοπουλείων ‘’ επάθλων στις μαθήτριες ως κίνητρο απόδοσης στα θεωρητικά μαθήματα τα οποία σημειωτέον οι μαθήτριες θεωρούσαν δεύτερης κατηγορίας. Επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε η απονομή επάθλου αρετής στη μνήμη του Ελευθερίου Βενιζέλου για πρώτη φορά, στη μαθήτρια Κωστοπούλου, η οποία καταγόταν από την Μαγούλα και διακρινόταν για το ήθος της και τον σεβασμό της προς τον ρυθμό της σχολικής εργασίας[616].

Το 1939, ο Π. Αλεξόπουλος διέκοψε την παροχή των επάθλων χειροτεχνίας, και έτσι απέμειναν τα δύο βραβεία που δίδονταν στις αριστούχες μαθήτριες κάθε τάξης. Στο εξής καθιερώθηκαν τρία συνδεσμικά έπαθλα χειροτεχνίας των 300, 200 και 100 δρχ.[617].

Το σχολικό έτος 1949-50 αρίστευσαν επτά μαθήτριες στις οποίες δόθηκαν βραβεία και έπαινοι[618].

Το 1951 ακολουθήθηκε η ίδια τακτική, ενώ ο Τεγεατικός Σύνδεσμος Αμερικής διέθεσε 100 δολάρια για βραβεία μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής. Έτσι οι μαθήτριες που βραβεύτηκαν έλαβαν δέκα δολάρια η κάθε μία και η πρώτη αριστούχος είκοσι δολάρια[619]. (Παράρτημα 35).

Η σκέψη της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, το 1952, προκειμένου να απονέμονται βραβεία στις μαθήτριες που κατάγονταν από την Τεγέα, αντέκρουσε στη διαβεβαίωση της διευθύντριας της σχολής σύμφωνα με την οποία οι μαθήτριες που κατάγονταν από άλλα μέρη υπερείχαν και διακρίνονταν στην επίδοσή τους. Έτσι για τη χρονιά αυτή στις αριστούχες μαθήτριες δόθηκε το ποσό των 470.000 δρχ. και διανεμήθηκαν δώρα από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αμερικής αξίας 2.250.000 δρχ.[620] Το επόμενο σχολικό έτος βραβεύτηκαν επίσης δέκα (10) μαθήτριες[621]. (Παράρτημα 36).

---

[616] Πρακτικά συνέλευσης διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-7-1936, σ. 71.

[617] Πρακτικά 64ης συνέλευσης διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 9-6-1939.

[618]Οι μαθήτριες που βραβεύτηκαν κατά τάξη το 1949-50 ήταν οι εξής: Α΄ Τάξη : *1ο βραβείο* Δημητρακοπούλου Γεωργία από το Στάδιο, άριστα 19 και 3/13, *2ο βραβείο* Μαλλίρη Ματίνα από την Κερασίτσα λίαν καλώς 18 και 6/13. *1ος έπαινος* : Αντωνοπούλου Τασία από το Στάδιο λίαν καλώς 18. *2ος έπαινος* : Τσακοπούλου Χριστίνα από τις Ρίζες 17 και 3/13. Β΄ Τάξη: *1ο βραβείο* Νάτση Μαρία από το Κακούρι άριστα 19 και 2/13. *2ο βραβείο* Αικατερίνη Λιάπη από το Πυργάκι Γορτυνίας λίαν καλώς 18 και 3/13. *Έπαινος* Μανέλλη Αικατερίνη από το Κακούρι, λίαν καλώς 17 και 9/13. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ’ αρ.27/17-6-1950.

[619] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ’ αρ.42/8-7-1951.

[620] Τα βραβεία για το 1952 δόθηκαν στις εξής μαθήτριες: *Τάξη Γ΄* : Βασιλική Μπούζου από το Δεμίρι, 1ο Βραβείο, Άριστα 19 και 2/7. Ευανθία Νικολοπούλου, από το Δεμίρι, 2ο Βραβείο, λ. καλώς 17 5/7. Χριστίνα Μπιρίλη, από το Βουνό, λ. καλώς, 17 1/7. *Τάξη Β΄* : Βασιλική Κατσαρίδου, από την Αλέα, 2ο Βραβείο, λ. καλώς 18. Κωστούλα Ψυχογυιού, από την Άκρα, 2ο Βραβείο, λ. καλώς 17 13/14. Τούλα Διαμαντούρου από την Αράχωβα Σπάρτης,

Η ανακήρυξη ως επίτιμου μέλους του Τεγεατικού Συνδέσμου του Σπύρου Μελά, για την προσφορά του ποσού του 1.000.000 δρχ. με την υπόσχεση επανάληψης αυτής κάθε έτος[622], πραγματοποιήθηκε στη λήξη της σχολικής χρονιάς 1954[623]. (Παράρτημα 37).

Κάθε χρόνο απονέμονταν εννέα βραβεία ανάλογα με τη βαθμολογία των μαθητριών. Επιπροσθέτως απονέμονταν ένα *βραβείο κεντήματος*, ανεξαρτήτου βαθμολογίας και ένα *βραβείο εργόχειρου*[624]. (για τα έτη 1954-56, 1963-64, 1973-77 και 1978-79 βλέπε παράρτημα 38).

Η Ρίτα Τριανταφύλλου και η Μιράντα Στεργιοπούλου πρόσφεραν στη μνήμη της μητέρας τους, για το έτος 1970, έπαθλο 500 δρχ. υπέρ της καλύτερης μαθήτριας της Σχολής από τις Ρίζες[625].

Το 1977, το εργοστάσιο κλωστών ‘’Πεταλούδα-Κιθάρα’’, βράβευσε με χρηματικό ποσό τις μαθήτριες οι οποίες κέντησαν με κλωστές DMC τα εργόχειρά τους. Επειδή όμως εκπρόσωποι του εργοστασίου αδυνατούσαν να παρευρεθούν στις εκθέσεις της σχολής, συστάθηκε μία επιτροπή από τη σχολή αποτελούμενης από μία καθηγήτρια, ένα δημόσιο πρόσωπο (πρόεδρο μιας κοινότητας, μέλος του διοικητικού συμβουλίου,…) και ένα ιδιωτικό πρόσωπο (γονείς και κηδεμόνες μαθητριών)[626]. Τα μέλη της επιτροπής που συστάθηκε ήταν η Ιγνατία Τριανταφύλλου, διευθύντρια της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, ο

Έπαινος, 17 7/14. *Τάξη Α΄* : Μηλίτσα Κουτσόγιωργα, από την Αράχωβα Σπάρτης, Έπαινος 18 7/14. Μαρία Σπηλιωτοπούλου από την Σκοπή, Έπαινος, 17 13/14. Βραβείο Εργόχειρων : Χριστίνα Σερέτη από το Βουνό, λ. καλώς 16 8/14. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 4-2-1952,σ. 403. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ’ αρ.57/12-6-1952.

[621] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 76/6-7-1953.

[622] Επιπροσθέτως ο Σ. Μελάς είχε δημοσιεύσει σε συνεχή φύλλα της εφημερίδας *Εστίας,* χρονογραφήματα σχετικά με την Τεγέα, την Οικοκυρική Σχολή, το Τουριστικό περίπτερο και γενικότερα για τη δράση του Τεγεατικού Συνδέσμου. Πρακτικά διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 16-7-1953, σ.443 και 2-12-1953, σ. 454.

[623] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 88/30-6-1954.

[624] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 116/5-7-1955. Πρακτικά διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-9-1964. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με γνωστοποίηση της κατάστασης των βραβευθεισών μαθητριών της Σχολής του έτους 1973-74, υπ’ αρ. 1209/10-7-1974. Πρακτικά διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-9-1975, σσ.255-256. Έγγραφο Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ’ αρ.634/28-6-1976. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου με θέμα:«Ενημέρωση για τις υποτροφίες», έτους 1978-79.

[624] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου

[625] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 13-5-1970, σ. 578.

[626] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Διεύθυνση των Κλωστών ‘’Πεταλούδα-Κιθάρα’’ στις 1-6-1977.

Δημήτριος Ψυχογυιός, δημοτικός σύμβουλος Σταδίου και ο Γεώργιος Μαξιλάρας, γονέας μαθήτριας από το Άργος.

Η συγκριτική έκθεση των εκτεθέντων κεντημάτων των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής κατά την έκθεση του Μαΐου οδήγησε στη βράβευση των δώδεκα καλύτερων κεντημάτων των μαθητριών[627].

Το ίδιο έτος το Υπουργείο Γεωργίας, απέστειλε για τη βράβευση των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας δώδεκα σειρές γεωργικών βιβλίων[628].

Ο Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. στο τέλος του έτους 1978, συγκρότησε ειδική επιτροπή η οποία βράβευσε τα καλύτερα χειροτεχνήματα, κεντήματα και υπόλοιπα έργα τους, που διακρίθηκαν για την πρωτότυπη σύνθεση και την επιμελημένη εργασία. Τα βραβεία που δόθηκαν προέρχονταν από τις δωρεές των: Δημητρίου Αναγνωστόπουλου, συμβούλου επαγγελματικής εκπαίδευσης – 2000 δρχ., Χρίστου Λ. Κουτρουμπή – 5000 δρχ., Αδελφών Θ. Ρέππα – 5000 δρχ.και του Τεγεατικού Συνδέσμου – 2000 δρχ.[629].

Το Κοινωφελές Ίδρυμα Κων/νου Αναστ. Σαραντόπουλου συνέχισε την χορήγηση υποτροφιών για Τεγεάτες μαθητές και μαθήτριες καθώς και για εσωτερικές μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής, καταγόμενες από την Τεγέα. Έτσι για το έτος 1979-80, χορήγησε για το σκοπό αυτό, το ποσό των 90.396 δρχ. για τις δαπάνες των σπουδών των τριών (3) εσωτερικών μαθητριών[630], καθώς και βραβεία για είκοσι τρεις (23) μαθήτριες[631]. (για τις μαθήτριες που βραβεύτηκαν τα έτη 1979-81 βλέπε Παράρτημα 39).

Η Εταιρία ΕΛΛΕΝΙΤ γι' αυτή τη βράβευση των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής, διέθεσε το χρηματικό ποσό των 3.000 δρχ. Επίσης μετά από διαγωνισμό λαϊκών χορών και

---

[627] Οι μαθήτριες που βραβεύτηκαν ήταν οι εξής: Χριστίνα Γ. Παπακωνσταντίνου της τρίτης τάξης, Μελαχρινή Ρετσινά, της τρίτης τάξης, Δήμητρα Γ. Τζανή της δευτέρας τάξης, Μαρία Κωστάκη της πρώτης τάξης, Ελένη Σταυροπούλου της δευτέρας τάξης, Ελένη Ηλία της πρώτης τάξης. Πρακτικό Επιτροπής Βράβευσης Κεντημάτων στην Έκθεση Χειροτεχνίας της σχολικής περιόδου 1977-78, 14-6-1978.

[628] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου 7538/14-7-1977 προς το Υπουργείο Γεωργίας, Διεύθυνση Γεωργικής Ανάπτυξης, Υπηρεσία Προγραμμάτων και Εφαρμογών. Απάντηση του σχετικού εγγράφου από το Υπουργείο υπ' αρ. 55681/3509/27-7-1977 σχετικά με την αποστολή βιβλίων για βράβευση.

[629] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Οικοκυρική Σχολή με κοινοποίηση στον Δ. Αναγνωστόπουλο, Σύμβουλο Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπ' αρ. 7804/30-1-1978. Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον Δ. Αναγνωστόπουλο, υπ' αρ. 7800/24-1-1978.

[630] Οι εσωτερικές μαθήτριες που βραβεύτηκαν από το Ίδρυμα Σαραντόπουλου ήταν οι εξής: Αντωνία Κων/νου Νικολόπουλου, τρίτης τάξης, από το Καμάρι, Αγγελική Αθαν. Μεϊντάνη, δευτέρας τάξης, από το Βουνό και Γαρυφαλλιά Ι. Δελή, δευτέρας τάξης, από τις Ρίζες. Έγγραφο Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τα κληροδοτήματα και τις υποτροφίες.

[631] Λογοδοσία του Προέδρου Χρ. Κουτρουμπή, στη Γενική Συνέλευση Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-3-1980. Πρακτικά Γενικής Συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-3-1980, σ.191. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου με θέμα: «Ενημέρωση για τις υποτροφίες έτους 1980-81».

τραγουδιού των σχολείων της Τεγέας καθώς και πολιτών της περιοχής, με βάση την απόφαση της επιτροπής που είχε συγκροτηθεί από γυμναστές και μουσικούς υπό την προεδρία του τέως Επιθεωρητή Σωματικής Αγωγής Χ. Ηλιόπουλου, δόθηκε το πρώτο χρηματικό βραβείο ομαδικού χορού στην ομάδα της Οικοκυρικής Σχολής αξίας 7.000 δρχ.[632]

3.9. ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Εκτός από την αναγκαιότητα ανέγερσης κατάλληλου κτηρίου για τη στέγαση της σχολής, η συμπλήρωση του διδακτικού της προσωπικού, ήταν το πρώτο μέλημα της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, δεδομένου ότι η αποστολή της σχολής συνίσταντο στη μόρφωση της Τεγεατικής οικογένειας προκειμένου να καταστήσει τον οικιακό βίο των κατοίκων της αυτάρκη και τέλειο από οικοκυρικής άποψης.

Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής, το μόνιμο διδακτικό προσωπικό αποτελούνταν από μία διευθύντρια και δύο διδασκάλισσες ειδικές στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. Για το λόγο αυτό η επιλογή των διδασκαλισσών γινόταν ανάμεσα στις άριστες διπλωματούχους της ‘’Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας’’. Το επικουρικό διδακτικό προσωπικό της σχολής επιλεγόταν μεταξύ των εξεχόντων προσώπων της Τεγεατικής κοινωνίας για ω τη διδασκαλία ορισμένων μαθημάτων. Από το έτος 1954-55 στο βοηθητικό προσωπικό της σχολής προστέθηκαν μία μαγείρισσα και μία καθαρίστρια.

Μία από τις διδασκάλισσες, σύμφωνα με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, έφερε τον τίτλο της **διευθύντριας**. Αυτή είχε την άμεση επίβλεψη και διεύθυνση της σχολής και την εκπροσωπούσε βοηθούμενη στο έργο της από το διδακτικό προσωπικό της σχολής. Διενεργούσε τις εγγραφές των μαθητριών, επιμελούνταν την έγκαιρη σύνταξη του ωρολογίου προγράμματος και επέβλεπε για την πιστή εφαρμογή του. Κανόνιζε και διηύθυνε τις πρακτικές ασκήσεις και υπέβαλε τριμηνιαία έκθεση προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με την υλικοτεχνική κατάσταση της σχολής, για το μαθητικό δυναμικό καθώς επίσης και κάθε άλλου ζητήματος το οποίο αναγόταν στην εσωτερική διαρρύθμιση της σχολής και του οικοτροφείου, προτείνοντας λύσεις για τη βελτίωση της γενικότερης λειτουργίας της σχολής[633].

[632] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 12-4-1981, σ. 251.
[633] Άρθρο 14 του κανονισμού λειτουργίας της σχολής όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 2-12-1923.

Κατάρτιζε επίσης εβδομαδιαίο διαιτολόγιο των οικοτρόφων. Μεριμνούσε για την ενημέρωση του αρχείου της σχολής και ήταν υπεύθυνη για την καλή συντήρηση και διαφύλαξη της περιουσίας της σχολής όπως έπιπλα, σκεύη, πρώτη ύλη, προϊόντα κ.ά. Ασκούσε πειθαρχική εξουσία, ως πειθαρχικός προϊστάμενος, σε όλο το διδακτικό και λοιπό προσωπικό της σχολής καθώς και των μαθητριών του οικοτροφείου. Ως πειθαρχικός προϊστάμενος επέβαλε ποινές επίπληξης είτε προστίμου για παραπτώματα, ενημερώνοντας ταυτόχρονα την Εφορευτική Επιτροπή και τη διοίκηση του συνδέσμου. Επιμελούνταν την είσπραξη των δικαιωμάτων εγγραφής και διδάκτρων των μαθητριών[634].

Οι δασκάλες που προσλαμβάνονταν στην σχολή, σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της σχολής, όφειλαν να διδάσκουν το μάθημα της καλής συμπεριφοράς και κοινωνικής ευπρέπειας (Εθνική Αγωγή), έτσι ώστε έμπρακτα να ασκούν τις μαθήτριες στην εφαρμογή των διδαχθέντων. Η συμπεριφορά των διδασκόντων προς τις μαθήτριες όφειλε να είναι αξιοπρεπής, δίκαιη και αμερόληπτη και να καταβάλλεται προσπάθεια ώστε η συμβίωσή τους να διαπνέεται από αισθήματα αγάπης και στοργής. Επιμελούνταν τη διδασκαλία των μαθημάτων του προγράμματος και παρακολουθούσαν τη γενική διαπαιδαγώγηση και εκπαίδευση των μαθητριών, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανύψωση των ηθικών ικανοτήτων και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους. Επίσης ενημέρωναν το βιβλίο διδασκόμενης ύλης καθώς και των απουσιών των μαθητριών ώστε η διοίκηση της σχολής να γνωρίζει την κίνηση της σχολής[635]. Η διδασκάλισσα ραπτικής διηύθυνε το εργαστήριο και τηρούσε βιβλίο κίνησης και διαχείρισης των υλικών του. Ήταν υπεύθυνη για τήρηση του προγράμματος για το μάθημα κοπτικής και Ραπτικής.

3.9.1. Διδακτικό και βοηθητικό προσωπικό της Σχολής (1918 – 1940)

Από το πρώτο έτος λειτουργίας της σχολής 1918-20, το διδακτικό προσωπικό απαρτιζόταν από την Λαμπρινή Μανωλοπούλου με μισθό 140 δρχ., τη Ματίνα Κατσογιάννη με μισθό 130 δρχ., και Πίτσα Κατσογιάννη με μισθό 100 δρχ.[636]. Στο διδακτικό προσωπικό επίσης ανήκαν και οι διδάσκαλοι Δ. Αγγελάκος (μισθός 100 δρχ. /μήνα), ιερέας Ι. Γεωργούλης, Γ. Νικολόπουλος, καθηγητής θρησκευτικών, Κ. Αδαμόπουλος και ο ιατρός Σπ.

[634] ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπουργική απόφαση 10398/23-1-1973, «Περί των καθηκόντων, της δικαιοδοσίας και αναπληρώσεως των Διευθυντών των Δημοσίων Μέσων και Κατωτέρων Επαγγελματικών Σχολών, κ.λπ.», Άρθρο 1, 2 και 3, (Φ.Ε.Κ. 116/29-1-1973, τ. Β΄).
[635] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 4-11-1958, σ. 599.
[636] Πρακτικό διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου 7/ 5-11-1918, (προεδρία Κ. Σαββόπουλου).

Λόγγος, όλοι με μισθό 5 δρχ. για την κάθε ώρα διδασκαλίας την εβδομάδα (10-12 δρχ./ μήνα). Γενικός επόπτης του Αγροκηπίου, του ναού και της Επαγγελματικής Σχολής ορίστηκε ο Νικόλαος Κ. Αλεξόπουλος[637].

Στο πλαίσιο της κάλυψης των διδακτικών αναγκών και της προσπάθειας για την καλύτερη απόδοση από την πλευρά του υπάρχοντος διδακτικού προσωπικού, με απόφασή του το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου είχε τη δυνατότητα αύξησης των αποδοχών του προσωπικού. Έτσι το επόμενο σχολικό έτος 1920-21, οι μισθοί των διδασκαλισσών της σχολής αυξήθηκαν σε ποσοστό 25%-30%[638]. Στο διδακτικό προσωπικό προστέθηκε ο Βοσυνιώτης για τη διδασκαλία του μαθήματος των Ελληνικών με την προσθήκη παροχής υπηρεσιών στο Αγροκήπιο.

Το ίδιο έτος διορίστηκε διδασκάλισσα ραπτικής και κοπτικής η Χρυσάνθη Αλεξοπούλου[639]. Λόγω αποχώρησης της διδασκάλισσας Λαμπρινής Μανωλοπούλου, την οποία αναπλήρωνε στο εξής η Ματίνα Κατσογιάννη, ο μισθός της οποίας καθορίστηκε στις 260 δρχ. μηνιαίως, δηλαδή αύξηση 100 δρχ./ μήνα[640].

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην κατάρτιση της σχολής με διδακτικό προσωπικό που αποτελείτο από τρεις διδασκάλισσες κοπτικής-ραπτικής και κεντημάτων, με ικανοποιητικές αποδοχές. Αντικαταστάθηκε μόνο η Πίτσα Κατσογιάννη, η οποία αναχώρησε για την Αμερική, διορίστηκε ένας ιατρός, ένας διδάκτορας αριστούχος της Θεολογίας καθώς και ένας διδάσκαλος της Αριθμητικής[641].

Ορίστηκε διευθύντρια της σχολής η Ματίνα Κατσογιάννη ενώ προσλήφθηκε διδάσκαλος Χειροτεχνίας ο Παπανικολάου, ο οποίος ήταν δάσκαλος στο Διδασκαλείο Τρίπολης[642].

---

[637] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου 7/8-9-1919. Πρακτικά Α΄ και Β΄ συνελεύσεως 1920, 12-1-1920, (Πρόεδρος Κ. Σαββόπουλος), σ. 250.

[638] Οι μισθοί κατά μήνα του διδακτικού προσωπικού είχαν ως εξής: Λαμπρινή Μανωλοπούλου =175 δρχ. Ματίνα Κατσογιάννη=160 δρχ. ενώ για το 1922 ο μισθός καθορίστηκε στις 350-370 δρχ./ μήνα, Πίτσα Κατσογιάννη =130 δρχ. και Βοσυνιώτης =150 δρχ.+ 50 δρχ. για την παροχή υπηρεσιών του στο Αγροκήπιο, Χρυσάνθη Αλεξοπούλου=130 δρχ. της οποίας ο μισθός για το έτος 1922, καθορίστηκε σε 200-210 δρχ./ μήνα, Γ. Νικολόπουλος=4-5 δρχ. /ώρα. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 2/ 28-6-1920. Πρακτικό διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 7/ 18-12-1922.

[639] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέσμου 3 /20-9-1920.

[640] Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου 18-2-1921 και 5 /28-11-1921.

[641] Πρακτικό του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-1-1921, (προεδρία Β. Σβολόπουλου).

[642] Ο μισθός της διευθύντριας καθορίστηκε από τον Νοέμβριο του 1921 σε 300 δρχ./ μήνα ενώ του διδασκάλου χειροτεχνίας σε 110 δρχ./ μήνα. Πρακτικό συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 5/28-11-1921.

Στο σχολικό έτος 1923 παρατηρήθηκε αύξηση στις μηνιαίες αποδοχές του διδακτικού προσωπικού της σχολής στα πλαίσια των οικονομικών προδιαγραφών της εποχής αλλά και της καλύτερης απόδοσής του[643].

Το Διδακτικό προσωπικό του έτους 1924-25 αποτελείτο από τους :[644]

- Ματίνα Κατσογιάννη, διευθύντρια σχολής (Χειροτεχνήματα, Κέντημα, Κοπτική Ασπρορούχων και Εργόχειρων, Μαγειρική, Οικιακή Οικονομία – Οικοκυροσύνη και Μουσική, Μαντάρισμα).
- Χρυσάνθη Αλεξοπούλου, μοδίστρα (Κοπτική- Ραπτική Φορεμάτων).
- Χρήστος Λαμπρόπουλος, ιατρός (Υγιεινή, Πρώτες Βοήθειες).
- Αιδεσιμότατος και πρώην δημοδιδάσκαλος, Ιωάννης Γεωργούλης (Θρησκευτικά- Ερμηνεία Ευαγγελίου, Μαθηματικά, Ελληνικά).

Με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου όπως προβλεπόταν από τον κανονισμό λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής, στις αρχές του διδακτικού έτους 1924-25, καθορίστηκε η αύξηση των μηνιαίων αποδοχών του διδακτικού προσωπικού της[645]. Ενώ στο τέλος του διδακτικού έτους το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου αναγνωρίζοντας τις φιλότιμες εργασίες των διδασκαλισσών της Επαγγελματικής Σχολής Ματίνας Κατσογιάννη και Χρυσάνθης Αλεξοπούλου προέβη στην προσφορά δώρου σ' αυτές η οποία ανήρχετο σε 500-700 δρχ.[646].

---

[643] Η αύξηση του μισθού της διευθύντριας της Επαγγελματικής Σχολής Ματίνας Κατσογιάννη αφορούσε 50 δρχ. /μήνα και έτσι από 1η Δεκεμβρίου 1923 διαμορφώθηκε στις 450 δρχ. Ενώ η αύξηση του μηνιαίου μισθού της διδασκάλισσας της Κοπτικής και Ραπτικής Χρυσάνθης Αλεξοπούλου ορίστηκε στις 75 δρχ./ μήνα, ενώ μέχρι πρότινος ελάμβανε 225 δρχ. /μήνα. Πρακτικό συνεδρίασης του διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου υπ' αρ. 7/2-12-1923. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου 1/ 12-12-1923, 7/18-12-1922 και 1/12-2-1923.

[644] «Η Επαγγελματική και Οικοκυρική Σχολή», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Δ΄, Νοέμβριος- Δεκέμβριος 1925, σ. 18. Βιβλία διδασκόμενης ύλης του έτους 1924-25.

[645] Ο μισθός της διευθύντριας Ματίνας Κατσογιάννη ανήλθε σε 700 δρχ./ μήνα, της διδασκάλισσας Κοπτικής – Ραπτικής Χρυσάνθης Αλεξοπούλου σε 500 δρχ./ μήνα ενώ του ιερέα Ι. Γεωργούλη, παρέμεινε στις 100 δρχ. Για το σχολικό έτος 1925 οι μισθοί αντίστοιχα ήταν 1200 δρχ. / μήνα, 800 δρχ. /μήνα και 200 δρχ. / μήνα, αναγνωρίζοντας έτσι το Συμβούλιο του Συνδέσμου την προσφορά του διδακτικού προσωπικού στην πρόοδο και την ηθική μόρφωση των μαθητριών της Σχολής. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου 3/12-10-1924 και 1-10-1925. Πρακτικά γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου 7/6-9-1925.

[646] Πρακτικά της Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου 6/14-6-1925. Το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου ευχαρίστησε τον ιατρό Χρήστο Λαμπρόπουλο, ο οποίος δίδασκε το μάθημα της Υγιεινής, άνευ αμοιβής, τον ιερέα Ιωάννη Γεωργούλη ο οποίος δίδασκε το μάθημα των Θρησκευτικών, και τη διευθύντρια της σχολής Ματίνα Κατσογιάννη καθώς επίσης και τη διδασκάλισσα κοπτικής και ραπτικής Χρυσάνθη Αλεξοπούλου για την προσφορά τους στη λειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής για το έτος 1925-26. Πρακτικά Β΄ τακτικής γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου 5/13-6-1926, σσ. 125-126. «Έργα και ημέραι του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Η΄, Ιούνιος 1926, σ. 16.

Το διδακτικό προσωπικό το έτος 1926-27 παρέμεινε το ίδιο, καθώς επίσης και τα διδασκόμενα μαθήματα. Συμπληρωματικά όμως όπως αναγράφεται και στα βιβλία διδασκόμενης ύλης ανατέθησαν ορισμένες ώρες διδασκαλίας κάθε εβδομάδα στον ρέκτη διευθυντή του δημοτικού σχολείου Αχουρίων Γ. Κολοβό για το μάθημα της Γεωμετρίας και της Εθνικής Αγωγής[647]. Η πρόσληψή του, πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις οδηγίες του τότε Επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων Μαντινείας και Κυνουρίας και επόπτη της Οικοκυρικής Σχολής, Κ. Μιχαηλίδη [648]. Οι απόψεις του επιθεωρητή σχετικά με την Οικοκυρική (Επαγγελματική) Σχολή Επισκοπής Τεγέας αφορούσαν στη μορφή και λειτουργία της σχολής, η οποία σύμφωνα με την άποψή του δεν εκπληρούσε τον αληθή προορισμό της και αυτό οφειλόταν εν μέρει στην έλλειψη επαρκούς διδακτικού προσωπικού. Για την κάλυψη αυτής της έλλειψης και για την καλή διοργάνωση της σχολής, πρότεινε την πρόσληψη μιας πτυχιούχου δημοδιδασκάλισσας, καταρτισμένης και πεπειραμένης. Επιπλέον εάν οι πόροι του Συνδέσμου δεν επαρκούσαν για αυτή την πρόσληψη η πρόταση του Επιθεωρητού ήταν να ενεργήσει ο Σύνδεσμος ώστε να μισθοδοτείται από το δημόσιο, δεδομένου ότι η σχολή ήταν αναγνωρισμένη από το κράτος. Στα πλαίσια της προσφοράς του στη λειτουργία της Σχολής καθόρισε το προσωρινό πρόγραμμά της, ανάλογα με τις ώρες που θα μπορούσε να διαθέσει το μισθοδοτούμενο προσωπικό καθώς και το αφιλοκερδώς διδακτικό προσωπικό.

Το 1927-28, το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου αποδεχόμενο την πρόταση του προέδρου, ο οποίος τόνισε την ανάγκη ενίσχυσης του διδακτικού προσωπικού, σύμφωνα με τις οδηγίες του επιθεωρητού των δημοτικών σχολείων Μαντινείας και Κυνουρίας, Κοσμά Μιχαηλίδη, διόρισε διδασκάλισσα θεωρητικών μαθημάτων τη Βικτωρία Αθ. Παπασίνου, από την Τεγέα, η οποία στο παρελθόν ως μαθήτρια έτυχε βραβείου από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, με μηνιαίο μισθό 1500 δρχ.[649]. Τα μαθήματα που δίδασκε η διδασκάλισσα θεωρητικών μαθημάτων, σύμφωνα με τα βιβλία διδασκόμενης ύλης, ήταν

---

[647] Κ. Μιχαηλίδης, «Σκοπός, διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής Τεγέας», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Γ΄, Δεκέμβριος 1926 - Ιανουάριος 1927, σσ. 6-7.

[648] Ο Κοσμάς Μιχαηλίδης, είχε διοργανώσει και διηύθυνε το Εθνικό μορφωτικό ίδρυμα στη Μικρασία, το Εθνικό Ορφανοτροφείο Φιλαδέλφειας. Είχε παρακολουθήσει στη Σμύρνη και στην Κρήτη την λειτουργία παρεμφερών σχολών θηλέων και είχε διαμορφώσει ο ίδιος γνώμη σχετικά με το ζήτημα της συμπληρωματικής μόρφωσης των κοριτσιών μετά την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο. Κ. Μιχαηλίδης, «Σκοπός – διοργάνωσις και λειτουγία της Επαγγελματικής Σχολής θηλέων Τεγέας»*Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Α΄, Αύγουστος- Σεπτέμβριος 1926, σσ. 11-13. Κ. Μιχαηλίδης, *Αναμνήσεις από την χαμένην πατρίδα,* Ανάτυπο εκ του τιμητικού τόμου επί τω Ιωβηλαίω του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλίππων-Νεαπόλεως-Θάσου Χρυσοστόμου, Αθήνα 1961, σσ. 6-9.

[649] Πρακτικά συμβουλίου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10/21-10-1927. Πρακτικά Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης, 25-3-1928. Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 721.

Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσική Ιστορία, Φυσική Πειραματική, Ωδική και Γυμναστική. Τα υπόλοιπα μαθήματα, δηλαδή Μουσική, Οικοκυροσύνη και Οικιακή Οικονομία, Κοπτική ασπρορούχων, Μαγειρική, Κέντημα, Μαντάρισμα, Κοπτική δίδασκε η διευθύντρια της σχολής Ματίνα Κατσογιάννη. Αυτό το έτος παραιτήθηκε η διδασκάλισσα κοπτικής – ραπτικής Χρυσάνθη Αλεξοπούλου η οποία όμως εξακολούθησε να διδάσκει στη σχολή μέχρι του διορισμού αντικαταστάτριας της[650].

Για το διορισμό διδασκάλισσας κοπτικής- ραπτικής, υποβλήθηκαν στη σχολή επτά αιτήσεις για τη θέση που επρόκειτο να εκκενωθεί, και αποφασίστηκε να διορισθεί η μία εκ των δύο καταγόμενων από την Τρίπολη, δεδομένου ότι διέθετε την κατάλληλη ηλικία και μεγαλύτερη κοινωνική και επαγγελματική μόρφωση με μηνιαίες αποδοχές 1200 δρχ.

Στη διδασκάλισσα της σχολής Ματίνα Κατσογιάννη δόθηκε το ποσό των 1.000 δρχ. δεδομένου ότι εκτελούσε χρέη διευθύντριας με βεβαρημένο πρόγραμμα και υποχρεώσεις. Η διδασκαλία των θεωρητικών μαθημάτων ενισχύθηκε με το διορισμό του διδασκάλου Ν. Κονοπισόπουλου, δεδομένου ότι διέθετε αυξημένα επαγγελματικά προσόντα έναντι των δύο άλλων υποψηφίων, με μηνιαίες αποδοχές 1500 δρχ. Βέβαια ο Τεγεατικός Σύνδεσμος είχε τη δυνατότητα σε περίπτωση που έκρινε ότι το διδακτικό προσωπικό δεν ανταποκρίνονταν στα καθήκοντά του να ανακαλεί το διορισμό τους[651].

Το έτος 1928-29, η διδασκαλία των μαθημάτων της Κοπτικής- Ραπτικής Ασπρορούχων, του Κεντήματος, της Οικιακής Οικονομίας, της Μαγειρικής, του Μανταρίσματος, της Συμπεριφοράς, πραγματοποιούνταν από τη Ματίνα Κατσογιάννη. Τα Θρησκευτικά, η Ανάγνωση, η Γραμματική, η Αριθμητική, η Ιστορία, η Γεωγραφία, η Αριθμητική και Γεωμετρία, η Φυσιογνωσία, η Χημεία, η Φυσική Πειραματική, οι Συνθέσεις (εκθέσεις), η Ωδική – Απαγγελίες, η Καλλιγραφία, διδάσκονταν από τον Ν. Κονοπισόπουλο, ενώ η Υγιεινή, η Θεραπευτική, από τη διδασκάλισσα Κασσάνδρα Μακρή[652].

---

[650] Πρακτικά συμβουλίου διδασκόντων Οικοκυρικής Σχολής Τ.Σ., 11/ 15-12-1927 σ. 207. Βιβλίο διδασκόμενης ύλης του έτους 1927.

[651] Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 30-10-1928, σσ. 279, 280.

[652] Στη διδασκάλισσα Οικιακής Οικονομίας Κασάνδρα Μακρή αποφασίστηκε το 1929, αύξηση του μηνιαίου μισθού έως 300 δρχ. εφ' όσον μετέβαινε και διανυκτέρευε στην Τρίπολη. Η διδασκάλισσα Ματίνα Κατσογιάννη, ελάμβανε βοήθημα τους τελευταίους δύο μήνες από τη διοίκηση του Συνδέσμου το ποσό των 1.000 δρχ. μηνιαίως. Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 13-4-1929, σσ. 303-304. Βιβλία διδασκομένης ύλης του έτους 1928-29.

Υπήρχε η σκέψη από τη μεριά της διοίκησης να αντικατασταθεί η διευθύντρια της Οικοκυρικής Σχολής Ματίνα Κατσογιάννη και τη θέση της να καταλάβει η Κλειώ Τασσαρά[653], η οποία θα μπορούσε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της θέσεως, λόγω της κοινωνικής και σχολικής μόρφωσής της (ήταν κάτοχος απολυτηρίου της Β΄ τάξεως του γυμνασίου και διπλώματος λογιστικής, καθώς επίσης ήταν απόφοιτος της Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων) και κυρίως της άριστης επίδοσής της ως οικοκυράς, με μηνιαίο μισθό 1.200 δρχ.[654]. Η σκέψη αυτή όμως υλοποιήθηκε το σχολικό έτος 1948-49.

Ο ιερέας Ι. Γεωργούλης, το σχολικό έτος 1929-30, αντικατέστησε τον δάσκαλο Ν. Κονοπισόπουλο, ο οποίος απολύθηκε, διδάσκοντας τα μαθήματα των Θρησκευτικών της Ανάγνωσης, της Αριθμητικής, της Γεωμετρίας, της Έκθεσης και Επιστολογραφίας και της Ιστορίας. Για αυτό το έτος η διδασκάλισσα Κασσάνδρα Μακρή δίδασκε την Κοπτική- Ραπτική Φορεμάτων και η Ματίνα Κατσογιάννη την Κοπτική Ραπτική Ασπρορούχων, την Κεντητική, τη Μαγειρική, τη Συμπεριφορά, το Μαντάρισμα, τη Μουσική, τη Χειροτεχνία και την Οικιακή Οικονομία[655].

Για την επάρκεια του διδακτικού προσωπικού έγινε δυνατό το επόμενο σχολικό έτος (1930), να οριστεί διευθύντρια από τις αποφοίτους του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου[656].
Έτσι το σχολικό έτος 1931, προσελήφθη η Άρτεμις Βαρουτάκη, απόφοιτος του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου ως διευθύντρια με μισθό 2.500 δρχ./ μηνιαίως, η οποία από το 1930-32 δίδασκε τα μαθήματα της Οικιακής Οικονομίας, της Κοπτικής-Ραπτικής Ασπρορούχων και Φορεμάτων και της Μαγειρικής. Χρέη υποδιευθύντριας εκτελούσε η πρώην διευθύντρια Μ. Κατσογιάννη με μισθό 1500 δρχ./ μηνιαίως, η οποία δίδασκε το μάθημα της Κεντητικής, Μανταρίσματος και Μουσικής. Για τα θεωρητικά μαθήματα προσελήφθη ο δημοδιδάσκαλος Αχουρίων και ιερέας Ι. Παπαδόπουλος με μισθό 500 δρχ./ μηνιαίως και για το μάθημα της

[653] Η Κλειώ Τασσαρά σε σημείωμά της προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, ανέφερε για τον εαυτό της ότι όσα είχε διδαχθεί στην Επαγγελματική Οικοκυρική Σχολή της Ενώσεως Ελληνίδων από την οποία αποφοίτησε πριν πολλά χρόνια, τα εφάρμοσε στην καθημερινή της ζωή και το όνειρό της ήταν κάποτε να προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στην Οικοκυρική Σχολή της ιδιαίτερης πατρίδας της, την Τεγέα. Πίστευε ακόμη ότι η ευτυχία και το ηθικό θεμέλιο των οικογενειών και της κοινωνίας ήταν η γυναίκα, η οποία έπρεπε να είναι εφοδιασμένη με ορισμένες γραμματικές γνώσεις και να είναι άπειρες οι γνώσεις της ως προς το Οικοκυριό της για να δημιουργεί ευτυχία όπου και αν βρεθεί.
[654] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 13-4-1929, σ. 279.
[655] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 11-5-1930, σ. 96.
[656] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 744. Πρακτικά γενικής συνέλευσης Τεγεατικού Συνδέσμου, 11-5-1930, σ. 95.

Υγιεινής ο ιατρός Δ. Δουνούκος, ο οποίος εκτελούσε χρέη γραμματέα της εφορευτικής επιτροπής και έτσι ανέλαβε τη διδασκαλία του μαθήματος δωρεάν[657].

Στο δυναμικό του διδακτικού προσωπικού για το έτος 1931-32 περιλαμβάνεται η Ευσταθία Πύλια (μοδίστρα) η οποία δίδασκε το μάθημα της Κοπτικής – Ραπτικής Φορεμάτων, με αμοιβή 500 δρχ./ μήνα, καθώς και ο Δ. Λυκάκης (καθηγητής). Ο αιδεσιμώτατος Ι. Γεωργούλης, δίδασκε τα μαθήματα των Ελληνικών και Μαθηματικών αντί 500 δρχ./ μήνα[658] (εικόνα 107). Ενώ η διδασκαλία των υπολοίπων μαθημάτων διεξαγόταν από τους ίδιους εκπαιδευτικούς όπως την προηγούμενη χρονιά.

Το σχολικό έτος 1933 η σχολή το διδακτικό προσωπικό προερχόταν από τις απόφοιτες του Χαροκοπείου Διδασκαλείου Οικοκυρικής μόρφωσης, οι οποίες λόγω έλλειψης κρατικών πιστώσεων παρέμεναν αδιόριστες[659].

Δεδομένου ότι οι απόφοιτες του Χαροκοπείου Διδασκαλείου ήταν καταρτισμένες όχι μόνο στην Κοπτική, Ραπτική, Κέντημα, Μαγειρική αλλά και στη Διαιτολογία, Υγιεινή, Παιδοκομία, Βρεφοκομία, Χημεία των Τροφίμων, Οικιακή Οικονομία, Διδασκαλία των Καθηκόντων της Μητρός, Συζύγου, Αδελφής και Κόρης και εν γένει σε όλα τα μαθήματα τα οποία απαιτούσε ο τύπος των Οικοκυρικών σχολών (Αγροτική Οικιακή Οικονομία), ήταν το κατάλληλο προσωπικό προκειμένου να εκπληρωθεί ο σκοπός της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου[660].

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η περίπτωση της Δώρας Τριανταφύλλου και της Γεωργίας Μερτζιώτου. Η Γεωργία Μερτζιώτου προσλήφθηκε στη σχολή το 1933-34 και ήταν απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής. Όπως καταγράφεται σε ιδιωτικό σημείωμα της διευθύντριας της Χαροκοπείου, Δημητριάδος προς τον πρόεδρο του Τεγεατικού Συνδέσμου Γεωργούλη, θεωρούνταν από τις καλύτερες της χρονιάς που αποφοίτησε , και την πρότεινε ανεπιφύλακτα ως διδασκάλισσα για την Οικοκυρική Σχολή, δεδομένου ότι καταγόταν από άλλοτε εύπορη οικογένεια αλλά τη στιγμή εκείνη κατεστραμμένη οικονομικά[661].

---

[657] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 750. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-5-1931, σ. 88. Βιβλίο διδασκόμενης ύλης των ετών 1930-32.

[658] Ν. Μοραΐτης, ό.π., σ. 773. Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-5-1932, σ.156.

[659] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον αδελφό Τεγεατικό Σύνδεσμο Αμερικής υπ' αρ. 741/22-5-1933.

[660] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον ομώνυμο Σύνδεσμο Κυριών και Δεσποινίδων 'Η Επισκοπή' εις Σικάγο, υπ' αρ. 790/18-6-1933.

[661] Σημείωμα της διευθύντριας της Χαροκοπείου Σχολής προς τον πρόεδρο του Τεγεατικού Συνδέσμου, Γεωργούλη, υπ' αρ. 834/10-7-1933.

Η Δώρα Τριανταφύλλου δίδασκε τα μαθήματα του πρώτου έτους καθώς και Μουσική, Γυμναστική του δευτέρου έτους. Η Γεωργία Μερτζιώτου δίδασκε τα μαθήματα του δευτέρου έτους, καθώς και τη Ραπτική, Οικιακή Οικονομία, Μαντάρισμα, Χειροτεχνία, Ελληνικά, Κεντητική, και Κοπτική – Ραπτική Εσωρούχων του πρώτου έτους[662].

Το ίδιο έτος, η Γεωργία Μερτζιώτου ορίστηκε διευθύντρια της Σχολής[663]. Το 1934-35, διευθύντρια της σχολής ορίστηκε η Δώρα Τριανταφύλλου, δεδομένου ότι και οι δύο έλαβαν δίπλωμα του Χαροκοπείου Οικοκυρικού Διδασκαλείου με τον ίδιο βαθμό και έτσι δικαιωματικά διηύθυναν εναλλάξ τη σχολή. Επίσης διδασκάλισσα της σχολής παρέμενε διορισμένη και η Ματίνα Κατσογιάννη[664].

Η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, μεριμνούσε και για την επιμόρφωση των διδασκαλισσών κατά τη διάρκεια των θερινών τους διακοπών, στον τομέα της Γυμναστικής και της Μουσικής, προκειμένου να εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους[665].

Στα πλαίσια της προσφοράς του διδακτικού προσωπικού προς όφελος των μαθητριών της Σχολής, σε όλα τα διδασκόμενα μαθήματα, η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, όπως προκύπτει από τα βιβλία διδασκόμενης ύλης των ετών 1935-38, πραγματοποιούσε διαφορετική κατανομή μεταξύ διδακτικού προσωπικού και διδασκομένων μαθημάτων. Έτσι για τα έτη αυτά, η Δώρα Τριανταφύλλου δίδασκε τα Μαθηματικά, την Ιχνογραφία, την Οικιακή Οικονομία, τη Ραπτική Φορεμάτων και την Κηπουρική- Ανθοκομία- Ζωοκομία. Η Γεωργία Μερζιώτου, δίδασκε τα Θρησκευτικά, τα Ελληνικά, την Υγιεινή, την Πλεκτική, τη Μαγειρική, την Ωδική. Η Ματίνα Κατσογιάννη δίδασκε το Κέντημα, την Κοπτική- Ραπτική Ασπρορούχων, τη Χειροτεχνία και το Μαντάρισμα.

Προκειμένου να επανδρωθεί το βοηθητικό προσωπικό της σχολής, το 1937, διορίστηκε καθαρίστρια της σχολής το ίδιο πρόσωπο που επιτελούσε και καθήκοντα

---

[662] Βιβλία διδασκόμενης ύλης του έτους 1933-34.

[663] Η Γεωργία Μερτζιώτου διορίστηκε το έτος 1941, δια Β.Δ. που καταχωρήθηκε στο Φ.Ε.Κ./15-4-1941, Πρωτοβάθμιος διδασκάλισσα με το βαθμό και μισθό Ακολούθου, των ειδικών μαθημάτων, στο Αστικό Σχολείο Οικοκυρικής Κατεύθυνσης Έδεσσας της ΣΤ΄ περιφέρειας. Ενώ για το επόμενο σχολικό έτος 1941-42, αποσπάσθηκε στο Α΄ Αστικό Σχολείο Θηλέων Αθηνών, αλλά λόγω πιθανόν της εμπόλεμης κατάστασης, διεκόπη η απόσπασή της και επανήλθε στην οργανική της θέση στην Έδεσσα. Πρακτικό Διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου του 1933, σ. 267. Γ.Α.Κ. Πέλλας: έγγραφο του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, υπ' αρ. 28385/ 25-4-1941, προς την Γεωργία Μερτζιώτου, σχετικά με το διορισμό της στο Αστικό Σχολείο Οικοκυρικής Κατεύθυνσης Έδεσσας. Έγγραφο του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπ' αρ. 59101/11-9-1941, προς το διευθυντή του Αστικού Σχολείου Έδεσσας.

[664] Για τις τρεις διδασκάλισσες αποφασίστηκε στη συνέλευση του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου η αύξηση του μηνιαίου μισθού τους από 1.700 δρχ. σε 1.900 δρχ. από την 1η Οκτωβρίου 1935. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου στις 3-6-1935.

[665] Πρακτικά γενικής συνέλευσης των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-5-1935, σσ. 337, 350-351.

νεωκόρου του Ναού της Επισκοπής, η οποία λόγω χρόνιας πάθησης, δύο χρόνια αργότερα αντικαταστάθηκε από την Ευσταθία χήρα Αντωνόπουλου[666].

Το 1939 για το μάθημα της Κοπτικής-Ραπτικής και για την πρακτική εξάσκηση των μαθητριών, κατόπιν απαιτήσεως των γονέων των μαθητριών για την επαγγελματική εκμάθηση της μοδιστρικής, προσλήφθηκε η διδασκάλισσα – μοδίστρα Τούλα Μαργιόλη, η οποία ήταν κάτοχος διπλώματος μοδιστρικής ιδιωτικής σχολής της Αθήνας (Kellen) και είχε αποκτήσει επαγγελματική εμπειρία στην Τρίπολη[667]. Η διδασκάλισσα της μοδιστρικής, με μηνιαίο μισθό 1.500 δρχ., μετέβαινε τρεις μέρες κάθε εβδομάδα στη σχολή, μετείχε του μεσημβρινού συσσιτίου και αποχωρούσε από τη σχολή το βράδυ, μετά το τέλος των μαθημάτων[668]. Η πρόσληψη τούτη ευχαρίστησε ιδιαίτερα τους γονείς και χαρακτηριστικά όπως διαβάζουμε σε επιστολή του Αιδεσιμώτατου Νικ. Παπαγεωργίου ιερέως από το Αλουπουχώρι Μανθυρέας, Τρίπολης, στις 24-6-1940, ευχαριστεί το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου, δεδομένου ότι η πρόσληψη ειδικής μοδίστρας ανακούφιζε και παρηγορούσε τους γονείς η ιδέα ότι τα κορίτσια τους τελειώνοντας τη σχολή θα ήταν βοηθοί όλης της οικογένειας.

Το ίδιο έτος μετά την παραίτηση της διδασκάλισσας Γεωργίας Μερτζιώτου, η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, προσανατολιζόταν στην πρόσληψη μίας εκ των αποφοίτων των τελευταίων ετών της Χαροκοπείου Σχολής, δεδομένου ότι θα είχε πρόσφατες τις γνώσεις που διδάχθηκε. Η δυσκολία όμως που αντιμετώπισε προκειμένου να υλοποιήσει την απόφασή της οφειλόταν στην αλλαγή του συστήματος σχετικά με το χρόνο φοίτησης και την παράτασή του από τρία σε πέντε έτη για τις μαθήτριες της Χαροκοπείου Σχολής. Έτσι για πρώτη φορά το 1939 εξήλθαν οι πρώτες απόφοιτες πενταετούς φοίτησης της Χαροκοπείου, και ήταν έντεκα στον αριθμό. Η Σοφία Πλατή, απόφοιτος της Χαροκοπείου Οικοκυρικής Σχολής, άριστη τόσο στο σύνολο των βαθμών της όσο και στην δεξιοτεχνία της στα πρακτικά μαθήματα, προσελήφθη από τη διοίκηση του Συνδέσμου με κάποια καθυστέρηση λόγω οικογενειακού προβλήματος. Η σύμβαση που υπέγραψε ήταν διάρκειας ενός έτους και οι

[666] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-5-1937, σ. 541. Πρακτικά 64ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-11-1935, σ. 42.
[667] Πρακτικά 67ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 15-10-1939.
[668] Πρακτικά 68ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-12-1939.

αποδοχές της παρά το νεαρό της ηλικίας της δεν διέφεραν των υπολοίπων διδασκαλισσών[669].

3.9.2. Διδακτικό και βοηθητικό προσωπικό της Σχολής (1940 – 1982)

Το διάστημα 1940-46 διεκόπη η λειτουργία της Σχολής λόγω των πολεμικών αναταραχών στην Ελλάδα. Η σχολή επαναλειτούργησε μετά από διακοπή έξι ετών, το 1946-47, με το εξής διδακτικό προσωπικό:

- Τη θέση της διευθύντριας κατείχε η Πην. Γ. Διονυσοπούλου, η οποία δίδασκε Ελληνικά, Υγιεινή, Οικιακή Οικονομία, Αριθμητική, Μαγειρική, Ιχνογραφία και Χειροτεχνία.
- Διδασκάλισσες ήταν η Αικατερίνη Ν. Σώκου (απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής), η οποία δίδασκε Αριθμητική, Γεωπονικά, Πλεκτική, Ωδική και Ραπτική καθώς και η Αμαλία Ι. Τσαλδάρη η οποία δίδασκε Ραπτική, Κεντητική και Πλεκτική.
- Στο επικουρικό προσωπικό ανήκαν ο ιερέας Π. Γκανάς, ο καθηγητής σωματικής αγωγής Δημ. Καρράς, ο οποίος ανέλαβε το μάθημα κατόπιν εντολής του Υπουργείου Παιδείας προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου[670]. Στην αρχή του έτους διορίστηκε ως διδασκάλισσα η Γαλήνη Μπεκατώρου, η οποία όμως αποχώρησε για λόγους υγείας[671].

Το επόμενο σχολικό έτος (1947-48), στο διδακτικό προσωπικό συμπεριλήφθηκε η νεοπροσληφθείσα κατόπιν συστάσεως της γνωστής λαογράφου Αγγελικής Χατζημιχάλη, Ζηνοβία Τσουκαλά. Η ανάγκη πρόσληψης διευθύντριας οδήγησε σε μακρά αναζήτηση, και σε δημοσιεύματα στον τύπο, δεδομένου ότι καμία από τις δύο διδασκάλισσες δεν είχε τα προσόντα ώστε να ασκήσει και διοικητικά καθήκοντα. Τελικά ορίστηκε διευθύντρια της σχολής η διδασκάλισσα Αικατερίνη Ν. Σιώκου, η οποία επέδειξε διοικητική ικανότητα, και επιβολή στις μαθήτριες. Λόγοι όμως σοβαροί επέβαλαν τη διακοπή της συνεργασίας της με τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου. Για την αποφυγή διαφόρων δυσάρεστων καταστάσεων στη σχολή, καθώς και για την άσκηση ελέγχου αυτής, συγκροτήθηκε μια

[669] Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου , έγγραφο υπ' αρ.3027/29-12-1955 της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου. Πρακτικά 68ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 1-12-1939. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-6-1940, σ. 92.
[670] Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-3-1947, σ. 266.
[671] Κανονισμός λειτουργίας της σχολής εκδοθείς το 1946-47. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-10-1946, σ. 203, και 21-3-1947, σ. 267.

εποπτική επιτροπή στην Οικοκυρική Σχολή, η οποία αποτελούνταν από τους: Αιδεσιμώτατο Π. Γκανά ως προέδρου και του αντιπροσώπου Κ. Γιόκαρη, ως γραμματέα, καθώς και του εκπαιδευτικού Γ. Κογιώνη, ως μέλους. Επίσης ο Π. Γκανάς επικουρικά δίδασκε το μάθημα των θρησκευτικών όπως και ο καθηγητής Θεολόγος του γυμνασίου Τεγέας Παναγόπουλος[672]. Ενώ το 1952, μέλος της εποπτικής επιτροπής διορίστηκε ο Λεωνίδας Δημόπουλος, δημοδιδάσκαλος από την Κερασίτσα, αντικαθιστώντας τον Γ. Κογιώνη, ο οποίος δεν ήταν δυνατόν να προσφέρει πλέον τις υπηρεσίες του, λόγω γήρατος, ενώ την ίδια χρονιά αναφέρεται και το όνομα του Σπυρίδωνος Ιωαννίδη, δημοδιδασκάλου, ως μέλους της Εποπτικής Επιτροπής[673].

Ενώ το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου συμπλήρωσε το ελλιπές διδακτικό προσωπικό με τη διδασκάλισσα Τρακαδά και κάποια άλλη της οποίας το όνομα δεν αναφέρεται, αλλά γνωρίζουμε ότι ήταν απόφοιτος της ‘’Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων’’ η οποία διευθυνόταν από την Πεταλούδη. Όμως καμία από τις δύο δεν αποδέχτηκε το διορισμό αυτό, λόγω της επιφυλακτικότητάς τους για τη μετάβασή σε επαρχιακή πόλη, λόγος για τον οποίο είχε αποχωρήσει από τη σχολή και η προηγούμενη διδασκάλισσα Αμαλία Τσαλδάρη. Λόγω όμως της επικείμενης λήξης του σχολικού έτους οι δύο διδασκάλισσες της σχολής ανέλαβαν τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων με έκτακτο μηνιαίο επίδομα 100.000 δρχ. για τους μήνες Μάρτιο –Ιούνιο. Επιπροσθέτως ο καθηγητής του γυμνασίου Τεγέας, Μυλωνάς, ανέλαβε τη διδασκαλία των μαθημάτων γυμναστικής και χορού, αντί συνολικού επιμισθίου 500.000 δρχ. μέχρι τη λήξη του σχολικού έτους[674].

Το επόμενο σχολικό έτος 1948-49, διορίστηκε διευθύντρια της σχολής η Κλειώ Τασσαρά. Όμως την επομένη ημέρα του διορισμού της η σχολή επιτάχθηκε. Παράλληλα ο Επιθεωρητής Σακελλάρης, έκανε ενέργειες για την εξεύρεση τρίτης διδασκάλισσας[675]. Λόγω της επίταξης της σχολής επικράτησε η σκέψη λειτουργίας της σε άλλο κτήριο, όπως της Γεωργικής Σχολής ή σε άλλη οικία στο Στάδιο, αλλά τούτο δεν ήταν εφικτό. Το διδακτικό προσωπικό της Οικοκυρικής Σχολής για αυτό το έτος είχε προγραμματιστεί πριν την επίταξη και

[672] Σε όσα πρόσωπα δεν αναφέρεται το μικρό τους όνομα, αυτό έγινε γιατί δεν βρέθηκε από τη μελέτη των αρχείων της σχολής. Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-10-1947, σ. 270 και 12-2-1948, σ. 283. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-4-1948, σ. 333.
[673] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 30-6-1952. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-2-1953, σ. 527. Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον Λεωνίδα Α. Δημόπουλο, υπ’ αρ. 1883/2-8-1952, σχετικά με το διορισμό του ως μέλος της τριμελούς Εποπτικής Επιτροπής.
[674] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 22-3-1948.
[675] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 15-10-1948, σ. 303.

αποτελούνταν από τη διευθύντρια η Κλειώ Τασσαρά, τη διδασκάλισσα η Α. Σώκου, μία μοδίστρα, μία υπηρέτρια και μία ή δύο διδασκάλισσες με απόσπαση καθώς και του Αιδεσιμότατου Π. Γκανά για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών[676].

Τον Οκτώβριο του 1949, διορίστηκε στη Σχολή η Σοφία Μποτέλ, η οποία ήταν απόφοιτος της Χαροκοπείου Οικοκυρικής Σχολής, με σκοπό να διδάξει όχι μόνο τα θεωρητικά αλλά και τα πρακτικά μαθήματα, όπως τις βασικές αρχές της κοπτικής και πλεκτικής βασιζόμενη στην διδαχθείσα ύλη της Χαροκοπείου Σχολής. Έτσι κρίθηκε άκαιρος ο διορισμός μοδίστρας για τη διδασκαλία των αντίστοιχων μαθημάτων[677]. Το μάθημα των Ελληνικών και της Έκθεσης διδάσκονταν από τη διευθύντρια, η οποία πρότεινε η διδασκόμενη ύλη να αντληθεί από το αναγνωστικό της πρώτης τάξης γυμνασίου. Η διευθύντρια επίσης δίδασκε και το μάθημα της Πλεκτικής, Μαγειρικής και Ζαχαροπλαστικής[678], ενώ τα Θρησκευτικά ο Παναγόπουλος, τη Γυμναστική ο Μυλωνάς, την Εθνική Αγωγή – Ιστορία ο Κ. Νικολάου, την Ωδική – Χορό η Σοφία Μποτέλ[679].

Η Τεγεατική κοινωνία με τη φοίτηση των μαθητριών στην Οικοκυρική Σχολή απέβλεπε στην τελειότερη και ταχύτερη εκμάθηση της Ραπτικής και της Κοπτικής. Έτσι η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σύμφωνα με τις γνώμες της Εποπτικής Επιτροπής της σχολής και της διευθύντριάς της αποφάσισε τη λήψη μέτρων που αφορούσαν στην οργάνωση των μαθημάτων διδασκαλίας ώστε να ευεργετηθεί μεγαλύτερο ποσοστό κοριτσιών από την περιοχή της Τεγέας. Στο πλαίσιο αυτό προσλήφθηκε μοδίστρα από την Τρίπολη, η οποία δίδασκε δύο πρωινά κάθε βδομάδα με μηνιαίο μισθό 300.000 – 350.000 δρχ. αναλαμβάνοντας και τη διδασκαλία των ασπροροΰχων καθώς και την Ραπτική για τις ποδιές της μαγείρισσας. Η μοδίστρα δίδασκε τρία πρωινά Δευτέρας, Τρίτης και Τετάρτης. Τα δύο πρώτα πρωινά διατίθεντο στην Κοπτική και Ραπτική Φορεμάτων και το πρωινό της Τετάρτης στην Κοπτική και Ραπτική Ασπροροΰχων[680]. Το μάθημα της Πλεκτικής διδασκόταν από την καθηγήτρια των μαθημάτων Ελληνικών και της Έκθεσης (Σοφία Μποτέλ). Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε από το διδακτικό προσωπικό προς την κατεύθυνση της εξάσκησης στα στοιχειώδη

[676] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 12-11-1948, σ. 306.
[677] Έγγραφο της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 672/21-10-1949.
[678] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 27/17-6-1950.
[679] Έγγραφο Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της σχολής υπ' αρ. 9/28-10-1949.
[680] Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη διοίκηση του υπ' αρ. 24/17-4-1950.

της Ραπτικής (γαζί, καρίκωμα), λόγω της επιθυμίας των μαθητριών. Η προσπάθεια που καταβλήθηκε ώστε οι μαθήτριες να εξασκηθούν στον προφορικό και γραπτό λόγο με ευχέρεια αξιοποιώντας τους γραμματικούς κανόνες που είχαν ήδη διδαχθεί είχε επιτυχή αποτελέσματα[681]. Το διδακτικό προσωπικό του έτους 1949-50 αποτελείτο από τη διευθύντρια της σχολής Κλειώ Τασσαρά, τη Σοφία Μποτέλ, απόφοιτο της Χαροκοπείου Σχολής, τη μοδίστρα Ελένη Μαρκοπούλου, τον Αιδεσιμότατο Π. Γκανά ο οποίος εκτός της διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών εξομολογούσε τις μαθήτριες και το διδακτικό προσωπικό της σχολής. Ο καθηγητής Κ. Νικολάου δίδασκε τα μαθήματα της Εθνικής Αγωγής και ιστορίας και ο Μυλωνάς το μάθημα της Γυμναστικής[682].

Στις αρχές του σχολικού έτους του 1950, επικράτησε η σκέψη από το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου, να προσληφθεί δεύτερη διδασκάλισσα για τη σχολή, από Τεγεάτισσες οι οποίες θα φοιτούσαν στην Χαροκόπειο Οικοκυρική Σχολή με υποτροφία του Τεγεατικού Συνδέσμου, με την υποχρέωση μετά το τέλος των σπουδών τους να διδάξουν στην Οικοκυρική Σχολή της Τεγέας. Άλλες προτάσεις προκειμένου να εξευρεθεί δεύτερη διδασκάλισσα για την Οικοκυρική Σχολή ήταν η πρόσληψη διδασκάλισσας από την Παιδαγωγική Ακαδημία Τρίπολης ή και η αναζήτησή της από άλλες Οικοκυρικές Σχολές της Αθήνας και του Πειραιά. Όμως όπως προκύπτει από το αρχείο της σχολής διορίστηκε η διδασκάλισσα Αθηνά Λαμπροπούλου, η οποία είχε ήδη υποβάλλει αίτηση για πρόσληψη[683]. Δεύτερη διδασκάλισσα ένα μήνα αργότερα (16-10-1950), διορίσθηκε η Μαρία Κωστοπούλου, η οποία δίδασκε τα θεωρητικά μαθήματα (με μηνιαίο μισθό 550 δρχ.), ενώ η Αθηνά Λαμπροπούλου την Κοπτική και Ραπτική Φορεμάτων (με μηνιαίο μισθό 450 δρχ.)[684]. Ωστόσο η έλλειψη καθαρίστριας για το έτος αυτό ανάγκασε το διδακτικό προσωπικό με τη συμμετοχή και βοήθεια των μαθητριών να διεξάγουν τη γενική και καθημερινή καθαριότητα του κτηρίου[685].

---

[681] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Εποπτική Επιτροπή της Οικοκυρικής Σχολής με κοινοποίηση στη διευθύντρια της σχολής υπ' αρ. 839/18-1-1950.

[682] Γ' Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων, της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.27/17-6-1950. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 19-3-1950, σ. 350.

[683] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-9-1950.

[684] Εβδομαδιαία ωρολόγια προγράμματα της Οικοκυρικής Σχολής του έτους 1950-51, υπ' αρ. 1226/15-12-1950. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-11-1950, σ. 372.

[685] Β΄ Τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 24/17-4-1950.

Το καλοκαίρι του 1950 η διδασκάλισσα Σοφία Μποτέλ, αντικαταστάθηκε λόγω διαφωνίας της με τον τρόπο εφαρμογής του κανονισμού λειτουργίας της σχολής[686]. Η Καλλιόπη Μελή, απόφοιτος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, αντικατέστησε την διδασκάλισσα Αθηνά Λαμπροπούλου η οποία διορίστηκε στο δημόσιο τομέα, σε χωριό της Λάρισας, και δίδασκε στην Οικοκυρική Σχολή από 1-4-1951 τα μαθήματα των Ελληνικών, Ιστορίας, Εθνικής Αγωγής, Οικιακής Οικονομίας, Διαιτητικής, Γυμναστικής, Υφασματολογίας, Ανθοκομίας και Υγιεινής (με μηνιαίο μισθό 600.000 δρχ.)[687].

Λόγω του αυξημένου αριθμού μαθητριών στο πρώτο τρίμηνο του σχολικού έτους 1950-51, η διευθύντρια της σχολής, η οποία έως τότε δίδασκε το πρακτικό μέρος των μαθημάτων Κεντητικής – Πλεκτικής – Χειροτεχνίας, τόνισε σε πρότασή της, στη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου την αναγκαιότητα πρόσληψης μιας ακόμη διδασκάλισσας για τα μαθήματα Κεντητικής – Πλεκτικής – Χειροτεχνίας, με γνώσεις και εμπειρία[688]. Σ' αυτό το σημείο σημειώνουμε τις προσπάθειες της Κλειώς Τασσαρά που είχαν στόχο τον τετραπλασιασμό του αριθμού των μαθητριών, όπως η ίδια τόνισε σε συνέντευξη που παραχώρησε στο περιοδικό *Γυναίκα,* (6-6-1951). Μία ανεκπλήρωτη επιθυμία της Κλειώς Τασσαρά ήταν η επίσκεψή της έστω και για μικρό χρονικό διάστημα στην Ελβετία με την προοπτική εφαρμογής των ελβετικών προτύπων διδασκαλίας αντίστοιχων σχολών και στην Οικοκυρική Σχολή της Τεγέας.

Με στόχο την πρόσληψη νέου διδακτικού προσωπικού της Οικοκυρικής Σχολής, τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου πραγματοποιούσαν επισκέψεις στην Χαροκόπειο Οικοκυρική Σχολή. Για τον ίδιο λόγο ο Γ. Βούτσης, υπό την ιδιότητα του Διευθυντή Προσωπικού του Υπουργείου Πρόνοιας, απέστειλε επιστολές σε πέντε διδασκάλισσες απόφοιτες των Διδασκαλείων Ιωαννίνων και Κοζάνης, χωρίς όμως ανταπόκριση. Η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, θέλοντας να συμβάλει στη ψυχική αναπτέρωση του ηθικού των μαθητριών, προβληματιζόταν σχετικά με την πρόσληψη

[686] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-7-1950, σ. 366.
[687] Προσωπικές απόψεις της διδάσκουσας στη σχολή σχετικά με το σκοπό της διδασκαλίας των μαθημάτων των Ελληνικών, Ιστορίας, Εθνικής Αγωγής, Οικιακής Οικονομίας, Διαιτητικής, Γυμναστικής, Υγιεινής, Ανθοκομίας, Υφασματολογίας, στις 9-1-1952. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-2-1951 σ. 380 και στις 14-5-1951, σ. 387.
[688] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων, της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 35/12-1-1951.

Γυμνάστριας αμειβόμενης κατά το ήμισυ από το γυμνάσιο και κατά το άλλο ήμισυ από τον Σύνδεσμο με 400.000 δρχ./ μήνα, καθώς επίσης και ενός παιδαγωγού[689].

Το 1952 αποχώρησε λόγω διορισμού της στο δημόσιο η διδασκάλισσα Δ. Μελή. Επίσης με δοθείσα εντολή από το Υπουργείο Παιδείας ο γυμναστής του γυμνασίου Τεγέας, διορίστηκε για την τετράωρη εβδομαδιαία διδασκαλία του μαθήματος της Γυμναστικής στην Οικοκυρική Σχολή. Επίσης το ίδιο έτος προσλήφθηκε μοδίστρα από την Αθήνα, η Ελένη Μπουρκοτσάνη, προκειμένου να διδάξει στο τρίτο έτος για το τελευταίο τρίμηνο του σχολικού έτους[690]. Διδασκάλισσα θεωρητικών μαθημάτων από την 1-10-1952 ήταν η Λουκία Λουκά, απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής, η οποία δίδασκε και το μάθημα της Πλεκτικής, ενώ μαγείρισσα της σχολής αναφέρεται η Ελένη Κωνσταντοπούλου[691], η οποία το σχολικό έτος 1953-54, αντικαταστάθηκε από την Κούλα Μουρίκη, και η οποία ανέλαβε εκτός των υποχρεώσεών της ως μαγείρισσας και την πλύση των ενδυμάτων των μαθητριών (με μηνιαίο μισθό 400.000 δρχ.)[692].

Το μάθημα της Πλεκτικής διδασκόταν αυτό το έτος από την Κλειώ Τασσαρά, αλλά τα μαθήματα του Σχεδίου και της Χειροτεχνίας έμειναν σχεδόν νεκρά. Για το λόγο αυτό εγκρίθηκε ο διορισμός για το επόμενο σχολικό έτος (1953-54) μετά από πρόταση της διευθύντριας[693] για πρόσληψη καθηγήτριας αποφοίτου της Οικοκυρικής Βιοτεχνικής και Επαγγελματικής Σχολής «Ελληνικό Σπίτι», η Σοφία Σπηλιώτη[694].

Η Βασιλική Μπούζου, απόφοιτος της Οικοκυρικής Σχολής της Τεγέας, από την 1-1-1952, ανέλαβε τη θέση της 'Επιμελήτριας' (με μηνιαίο μισθό 150.000 δρχ.)[695]. Τα καθήκοντα της 'Επιμελήτριας', όπως αναγράφονται στον κανονισμό λειτουργίας της σχολής αφορούσαν

---

[689] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-9-1951, σ. 395.

[690] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 55/2-4-1952. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-12-1951, σ. 399.

[691] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 181/6-11-1952. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου, 29-9-1952, σ. 423 και 30-10-1952, σ. 430.

[692] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 80/31-10-1953.

[693] Σχετικά με αυτή τη σχολή ανέφερε η διευθύντρια ότι αποφοιτούσαν τέλειες διδασκάλισσες στην πλεκτική, στο σχέδιο και τη χειροτεχνία και δεν είχαν υπερβολικές οικονομικές αξιώσεις. Γ΄ έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 57/12-6-1952.

[694] Αίτηση της Σοφίας Σπηλιώτη για το διορισμό της ως διδασκάλισσας στην Οικοκυρική Σχολή Τεγέας υπ' αρ. 2282/28-8-1953. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 24-9-1953. Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ. 80/31-10-1953.

[695] Η ονομασία της θέσης 'Επιμελήτριας' αντικατέστησε την ονομασία 'Υπηρεσίας', κατόπιν πρότασης της διευθύντριας της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέσμου στις 17-1-1952. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ. 57/12-6-1952.

στο πρωινό εγερτήριο των μαθητριών, στην παρακολούθησή τους κατά τη διάρκεια του πρωινού τους γεύματος και στην επίβλεψη της κουζίνας για την καθαριότητα των σερβίτσιων. Επίσης υποχρέωση της επιμελήτριας ήταν η μέριμνα για την παράταξη των μαθητριών για την πρωινή προσευχή και η καθοδήγησή τους στις τάξεις τους. Κατά τη διάρκεια του μεσημβρινού γεύματος παρακολουθούσε τα σχετικά με την επιμεληµένη παρουσία του. Τα απογεύματα επέβλεπε την μελέτη των μαθητριών και την επίδοσή τους στο κέντημα ή τις όποιες χειροτεχνικές ασχολίες τους. Σε περίπτωση αδυναμίας πρόσληψης προσώπου προκειμένου να εκτελέσει τα καθήκοντα της 'Επιμελήτριας', τούτα επιμερίζονταν ανάλογα με τη φύση τους, ανάμεσα σε μία από τις νεότερες διδασκάλισσες και μιας από τις καλύτερες μαθήτριες, εναλλασσόμενα[696].

Η μοδίστρα Ελένη Μπουρκοτσάνη, εξακολούθησε να διδάσκει στην Οικοκυρική Σχολή και το σχολικό έτος 1953-54, το μάθημα της Κοπτικής – Ραπτικής Φορεμάτων στην Α΄ τάξη[697]. Ο ιερέας Π. Γκανάς για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στις μαθήτριες της σχολής δε μισθοδοτούνταν[698]. Η 'Επιμελήτρια' Βασιλική Μπούζου, αποδεσμεύτηκε από την παροχή υπηρεσιών της στη σχολή ενώ εγκρίθηκε άδεια άνευ αποδοχών στην διδασκάλισσα της σχολής Αθηνά Λαμπροπούλου[699].

Στο υπηρετικό προσωπικό της σχολής αναφέρεται για το σχολικό έτος 1953-54, η Παναγιώτα Αλεξοπούλου[700]. Το ίδιο έτος η σχολή ήρθε αντιμέτωπη με την έλλειψη βοηθητικού προσωπικού, με αποτέλεσμα οι εσωτερικές μαθήτριες να διεξάγουν με την επίβλεψη της διευθύντριας την καθαριότητα των ασπρορούχων, των εσωρούχων τους και της κουζίνας. Δεδομένου όμως ότι και η γενική καθαριότητα του κτηρίου διεξάγονταν από τις εσωτερικές μαθήτριες η πρόταση της διευθύντριας της σχολής για άμεση πρόσληψη

[696] Το πρωινό εγερτήριο των μαθητριών της Σχολής ήταν στις 6.30 π.μ., η πρωινή προσευχή πραγματοποιούνταν στις 8.25 π.μ., το μεσημεριανό γεύμα ξεκινούσε στις 12.30 μ.μ. και τέλος η μελέτη των μαθητριών γίνονταν στις 5.00 μ.μ. ενώ για δύο απογεύματα ξεκινούσε στις 3.00 μ.μ. Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Οικοκυρική Σχολή σχετικά με την έλλειψη βοηθητικού προσωπικού, υπ' αρ. 2094/16-7-1969.

[697] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 82/27-12-1953.

[698] Α ΄τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 82/27-12-1953. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με έγκριση ωρολογίου προγράμματος 1953-54, στις 22-10-1953.

[699] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-9-1953, σ. 446.

[700] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 16-3-1954.

βοηθητικού προσωπικού (καθαρίστριας και μαγείρισσας), προκειμένου να μην επιβαρύνονται οι μαθήτριες αλλά και το διδακτικό προσωπικό να εξυπηρετείται, ικανοποιήθηκε[701].

Στο διδακτικό προσωπικό της σχολής για το έτος 1954-55, εκτός της διευθύντριας της σχολής, Κλειώ Τασσαρά, της Λουκίας Λουκά, καθηγήτριας Οικιακής Οικονομίας, της Ελένης Μπουρκοτσάνη, καθηγήτριας Οικιακής Οικονομίας, ανήκε και η Πίτσα Κοκκίνη, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής, η οποία εκτός της διδασκαλίας του μαθήματος της Υγιεινής εκτελούσε χρέη γραμματέως του αρχείου της σχολής, τηρώντας και το βιβλίο ταμείου του ορφανοτροφείου[702].

Το σχολικό έτος 1955-56, μετά από την αποχώρηση της διδασκάλισσας Λουκίας Λουκά, δημοσιεύτηκε στον τύπο αγγελία για την υποβολή αιτήσεων ενδιαφερομένων για το διορισμό τους ως διδασκάλισσες του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Το ενδιαφέρον και ο αριθμός των αιτήσεων ήταν μεγάλος, ώστε τελικά το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου προσέλαβε την Βασιλική Γκανά και την Αικατερίνη Παναγάκη από 1-10-54 έως 30-6-55[703].
Το διδακτικό προσωπικό της σχολής για το έτος 1955-56, όπως προκύπτει από το ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα της σχολής αποτελείτο από τους[704]:

- Κλειώ Τασσαρά, διευθύντρια της σχολής (Κέντημα).
- Αιδ. Π. Γκανά (Θρησκευτικά). Μερικές φορές έκανε διαλέξεις στη σχολή και ο καθηγητής θρησκευτικών του γυμνασίου Τεγέας Κογιώνης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η διάλεξή του περί ‘Ευγενίας’ και ‘Συνέπειας’[705].
- Βασιλική Γκανά, απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής Οικιακής Οικονομίας (Ελληνικά, Οικιακή Οικονομία, Ζαχαροπλαστική, Πλεκτική, Χειροτεχνία, Υγιεινή, Υφασματολογία),
- Αικατερίνη Παναγάκη, απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής Οικιακής Οικονομίας, (Εθνική Αγωγή- Ιστορία, Μαγειρική, Οικιακή Οικονομία, Ανθοκομία, Διαιτητική, Υγιεινή-Βρεφοκομία, Πλεκτική),
- Κοκκίνη, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής (Γυμναστική, Ωδική, Υγιεινή, και ψυχαγωγούσε τις μαθήτριες με σκετς, τραγούδια, σάτιρα κ.ά.)[706].

---

[701] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 88/30-6-1954. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 102/27-12-1955.
[702] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 116/5-7-1955. Έγγραφο Οικοκυρικής Σχολής προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ’ αρ. 94/31-10-1954. Εφ. *Βραδυνή,* 28 Ιουνίου 1955.
[703] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 12-9-1955.
[704] Ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής προς έγκριση από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 15-10-1955. Έγγραφο υπ’ αρ. 3027/29-12-1955, αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.
[705] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ.127/31-3-1956.

- Ελένη Μπουρκοτσάνη (Ραπτική).

Τον Ιούνιο του 1956, προέκυψε εκ νέου έλλειψη διδασκάλισσας, δεδομένου ότι η Α. Παναγάκη, επρόκειτο να αναχωρήσει για την Οικοκυρική Σχολή που λειτουργούσε στο Μέτσοβο του Υπουργείου Πρόνοιας (δημόσιος διορισμός)[707]. Εκτός τούτου για το επόμενο σχολικό έτος 1956-57, λόγω λήξης των συμβάσεων της διδασκάλισσας θεωρητικών μαθημάτων και της μοδίστρας προέκυψαν λειτουργικά κενά διδακτικού προσωπικού. Πολλές ήταν οι αιτήσεις για τις θέσεις αυτές. Τελικά επελέγη η Ερμίνα Γεωργίτσου, από τη Ζούπαινα Λακωνίας, απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής, με σύμβαση έως το τέλος Ιουνίου 1957[708].
Για τη θέση της μοδίστρας επελέγη η Χ. Μανδηλάρη. Μετά από επιλογή, προκρίθηκε η τελευταία η οποία ήταν απόφοιτος γυμνασίου, κάτοχος γαλλικής γλώσσας, διπλωματούχος της Jean Napolitano στο Παρίσι. Η σύμβαση παροχής υπηρεσιών αφορούσε στη διδακτική χρονιά 1956-57[709].
Μετά τον ανασχηματισμό του διδακτικού προσωπικού της Οικοκυρικής Σχολής για το έτος 1956-57 αυτό αποτελούνταν από τους :

- Κλειώ Τασσαρά (Κέντημα, Ζαχαροπλαστική),
- Κογιώνης (Θρησκευτικά- 2 φορές το μήνα)[710],
- Π. Κοκκίνη (Εθνική Αγωγή – Ιστορία, Υγιεινή, Γυμναστική, Ωδική),
- Ε. Γεωργίτσου (Ελληνικά, Μαγειρική, Πλεκτική, Χειροτεχνία, Διαιτητική, Οικιακή Οικονομία, Υφασματολογία, Ανθοκομία, Βρεφοκομία),
- Χρυσάνθη Μανδηλάρη (Κοπτική-Ραπτική).[711]

Ωστόσο οι πρόεδροι κοινοτήτων Τεγέας με υπόμνημά τους, στις 17-10-1956, διαμαρτύρονταν για την απομάκρυνση των διδασκαλισσών Α. Παναγάκη και Β. Γκανά,

---

[706] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 102/27-12-1954.
[707] Ό.π., υπ' αρ. 131/15-6-1956.
[708] Για την οριστικοποίηση του διορισμού της έπρεπε η υποψήφια να αποστείλει πιστοποιητικό μητρώου του δήμου και αντίγραφο διπλώματός της.
[709] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-10-1956, σσ.523-524. Έγγραφο Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Ε. Γεωργίτσου, υπ' αρ. 3321/2-10-1956, 3323/3-10-1956 και 3322/3-10-1956.
[710] Α΄ τριμηνιαία έκθεση της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ.142/27-12-1956.
[711] Ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής προς έγκριση από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, στις 15-10-1956, και αίτηση της Χρυσάνθης Μανδηλάρη για την πρόσληψή της από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο ως καθηγήτριας Κοπτικής- Ραπτικής στην Οικοκυρική Σχολή υπ' αρ. 3316/29-9-1956. Η ως άνω καθηγήτρια ήταν τελειόφοιτος γυμνασίου, κάτοχος της γαλλικής γλώσσας και διπλωματούχος (Diplome d' honneur), της Σχολής Jean Napolitano στο Παρίσι, είχε διδάξει από το 1938-41, σε διάφορες επαγγελματικές σχολές, μεταξύ των οποίων ήταν και η Επαγγελματική Σχολή Καλαμών, είχε εργασθεί στην ιματιοθήκη της Α.Μ. της Βασίλισσας από το 1950-52, και τέλος στο Λύκειο Ελληνίδων Αθηνών από το 1946-1952. Ταυτόχρονα με την αίτησή της είχε υποβάλλει και σημείωμα συστήματος διδασκαλίας των μαθημάτων Κοπτικής – Ραπτικής.

πιστεύοντας πως ήταν μία πράξη η οποία απέβλεπε στην κατάρρευση του προβλεπόμενου σκοπού του Συνδέσμου (άρθρο 1 του καταστατικού λειτουργίας του Τεγεατικού Συνδέσμου), για αδελφική συνεργασία και αλληλοϋποστήριξη των καταγόμενων από την Τεγέα, δεδομένου ότι η νεοπροσληφθείσα Ε. Γεωργίτσου, καταγόταν από το Γύθειο, και όχι από την Τεγέα.

Η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου στεκόταν πάντοτε αρωγός των ανθρώπων που κατάγονταν από την περιοχή της Τεγέας, και ιδιαίτερα σε δύσκολες στιγμές της ζωής τους, όπως της παλαιάς διδασκάλισσας της σχολής Ματίνας Κατσογιάννη, για την οποία αποφάσισε τη χορήγηση χρηματικού βοηθήματος ύψους 500 δρχ. λόγω ασθένειας και δυσχερούς οικονομικής κατάστασής της[712].

Οι διδασκάλισσες Ε. Γεωργίτσου και Χ. Μανδηλάρη επαναπροσλήφθηκαν για το επόμενο σχολικό έτος[713]. Δασκάλα Ραπτικής και Πλεκτικής στην α΄ τάξη για το έτος 1958-59, ήταν η Μ. Σπηλιωτοπούλου, από τη Σκοπή Μαντινείας. Ήταν πρώην μαθήτρια της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, στην οποία μάλιστα πριν από τέσσερα χρόνια είχε απονεμηθεί το βραβείο Σπ. Μελά. Αυτή προσλήφθηκε για το χρονικό διάστημα από 1-10-1958 έως τις 30-6-1959, με απώτερο σκοπό την μόνιμη πρόσληψή της από το επόμενο έτος με βάση την επίδοσή της. Για πρώτη φορά παρατηρούμε ότι η διοίκηση του Συνδέσμου προέβη στην πρόσληψη διδασκαλισσών της Οικοκυρικής Σχολής με δόκιμη υπηρεσία πριν την μόνιμη πρόσληψή τους.

Παρέμενε η διδασκάλισσα του προηγούμενου έτους, η Χρυσάνθη Μανδηλάρη, στην οποία ανατέθηκε η διδασκαλία στη δευτέρα και τρίτη τάξη, καθώς και η Ε. Γεωργίτσου και διδάσκαλος των Θρησκευτικών ο Κογιώνης[714].

Καμία αλλαγή δεν επήλθε για το σχολικό έτος 1959-60, παρά την κατάθεση πλήθος αιτήσεων υποψηφίων διδασκαλισσών για το διορισμό τους στην Οικοκυρική Σχολή[715].

Μετά την αποχώρηση από τη σχολή της διδασκάλισσας Π. Κοκκίνη, το έτος 1960 διακόπηκε, μόνο περιστασιακά, η διδασκαλία του μαθήματος της Ωδικής, έως το σχολικό έτος

[712] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-12-1956.
[713] Ό.π., 19-9-1957 και 23-10-1957.
[714] Ό.π., 4-11-1958, σ. 598.
[715] Ό.π., 6-11-1959, σ. 52.

1963-64, όταν προσλήφθηκε η απόφοιτος Χαροκοπείου Σχολής Οικιακής Οικονομίας Αικατερίνη Κατσιγιάννη[716].

Από τα βιβλία διδασκόμενης ύλης του έτους 1960-61, προκύπτει ότι η Αγγελική Χλέπα, προσλήφθηκε (στη θέση της Ε. Γεωργίτσου, η οποία αποχώρησε από τη σχολή) υπό δοκιμή για τους δύο πρώτους μήνες λειτουργίας του σχολικού έτους. Τη θέση της Χ. Μανδηλάρη κατέλαβε η Βασιλική Μποσυνάκη με τους ίδιους όρους. Η Αγγελική Χλέπα, δίδασκε τα μαθήματα: Εθνική Αγωγή, Μαγειρική, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Ελληνικά, Χειροτεχνία, Πλεκτική στην πρώτη τάξη και επιπλέον το μάθημα της Υφασματολογίας και της Ανθοκομίας στη δευτέρα τάξη, και της Βρεφοκομίας στην τρίτη τάξη. Η διευθύντρια Κλειώ Τασσαρά δίδασκε τη Ζαχαροπλαστική και το Κεντητική. Η διδασκάλισσα Μ. Σπηλιωτοπούλου δίδασκε τα Θρησκευτικά, ενώ για το επόμενο έτος 1961-62, το δίδασκε και αυτό η Αγγελική Χλέπα.

Την εποχή αυτή δημοσιοποιήθηκε για πρώτη φορά το πρόβλημα της χαμηλής μισθοδοσίας του διδακτικού προσωπικού καθώς και η στέρηση κάθε κοινωνικής ασφάλισης, όπως σύνταξης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης[717]. Για το λόγο αυτό παρατηρούμε στα πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου να αιτούνται οι διδασκάλισσες κάθε χρόνο αύξηση των μηνιαίων απολαβών τους. Επανακαθορισμός της μισθοδοσίας του διδακτικού προσωπικού, λόγω των πενιχρών αποδοχών τους αλλά και των πολλαπλών αναπροσαρμογών στα μισθολόγια των ιδιωτικών και δημοσίων υπαλλήλων, όπως και της εντατικής και δημιουργικής απόδοσης του διδακτικού έργου του προσωπικού πραγματοποιήθηκε το 1962[718].

Η ικανοποιητική διδασκαλία από πλευράς διδακτικής και μεθοδικής των δύο διδασκαλισσών Αγγελικής Χλέπα και Βασιλικής Μποσυνάκη, οδήγησε τη διοίκηση του Συνδέσμου στην επαναπρόσληψή τους έως την 1η Οκτωβρίου 1961. Επίσης κρίθηκε ως επιτακτική η αντικατάσταση της γυμνάστριας Π. Κοκκίνη, η οποία αναχώρησε για το εξωτερικό, σε συνδυασμό με την πρόσληψη καθηγήτριας Οικιακής Οικονομίας[719]. Εν τέλει προσλήφθηκε για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γυμναστικής η Τεγεάτισσα Γιαννούλα Γκανά, η οποία δεν απεδέχθη το διορισμό της και αντικαταστάθηκε με την Κωστούλα

[716] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 232/20-12-1963.
[717] Εφ. *Φωνή της Αρκαδίας,* 15 Απριλίου 1960.
[718] Οι μηνιαίες αποδοχές του διδακτικού προσωπικού από το 1962 διαμορφώθηκαν ως εξής: Διευθύντρια=2.200 δρχ. – Ράπτρια=2.100 δρχ. – Καθηγήτριες=1.600 δρχ. ενώ η Αγγελική Χλέπα λόγω της τριετούς ευδόκιμης υπηρεσίας της=1.700 δρχ. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-11-1962, σσ. 222-225.
[719] Ό.π., 15-9-1961, σ. 157.

Μπουτσικάκη, ενώ για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών η Κανέλλα Θεοδώρου, πτυχιούχος του Πανεπιστημίου η οποία ανέλαβε και τον οικονομικό τομέα της σχολής. Το μάθημα των Αγγλικών ανέλαβε η Μαρία Δ. Ρουμελιώτου[720].

Έτσι το διδακτικό προσωπικό για το έτος 1962-63 αποτελείτο από τους: [721]

- Κλειώ Τασσαρά, διευθύντρια της σχολής.
- Αγγελική Χλέπα (Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Μαγειρική, Πλεκτική, Χειροτεχνία, Υφασματολογία, Ανθοκομία, Βρεφοκομία).
- Κανέλλα Θεοδώρου (Θρησκευτικά, Ελληνικά, Εθνική Αγωγή).
- Κωστούλα Μπουτσικάκη (Γυμναστική, Ωδική).
- Μαρία Ρουμελιώτου (Αγγλικά).
- Βασιλική Μποσυνάκη (Κοπτική – Ραπτική).
- Ιωάννη Ψυχογυιό, ιατρό, (Υγιεινή), ο οποίος πρόσφερε τις υπηρεσίες του αφιλοκερδώς. Τον Σεπτέμβριο του 1963, οι διδασκάλισσες της αχολής, επρόκειτο να αποχωρήσουν είτε για προσωπικούς είτε λόγω διορισμού τους σε δημόσιες θέσεις. Έτσι τη θέση της Αγγελικής Χλέπα καταλαμβάνει η Αικατερίνη Κατσιγιάννη, κόρη του άλλοτε αντιπροσώπου του Τεγεατικού Συνδέσμου Γεωργίου Κατσιγιάννη[722].

Η αντιστοιχία των διδασκομένων μαθημάτων και του διδακτικού προσωπικού της Σχολής για το σχολικό έτος 1963-65 είχε ως εξής:[723]

- Το μάθημα της Ζαχαροπλαστικής στις τρεις τάξεις και το πρακτικό μάθημα της κεντητικής στην τρίτη τάξη, δίδασκε η διευθύντρια Κλειώ Τασσαρά.
- Το μάθημα των Θρησκευτικών, Ελληνικών, Βρεφοκομίας, Μαγειρικής, Πλεκτικής, και Υφασματολογίας δίδασκε η διδασκάλισσα Οικιακής Οικονομίας της Χαροκοπείου Σχολής, Αγγελική Χλέπα.
- Το μάθημα της Υγιεινής δίδασκε ο ιατρός Ι. Ψυχογυιός.

[720] Ό.π., 11-10-1962.

[721] Πρακτικό της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1/25-6-1963. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-11-1962, σ. 222.

[722] Η Αγγελική Χλέπα διέκοψε τη συνεργασία της με τον Τεγεατικό Σύνδεσμο, λόγω του επικείμενου γάμου της, ενώ η Κωστούλα Μπουτσικάκη, η Κανέλλα Θεοδώρου και η Μ. Ρουμελιώτου, αποχώρησαν λόγω του διορισμού τους σε δημόσιες θέσεις. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου, 11-9-1963, σ. 256.

[723] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, σχετικά με τα καταρτισθέντα ωρολόγια προγράμματα των τριών τάξεων υπ' αρ. 5670/29-10-1963, και της λειτουργίας της Σχολής υπ' αρ. 232/20-12-1963 και Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 244/22-12-1964. Σύμφωνα δε με τα βιβλία διδασκόμενης ύλης του έτους 1964-65, η καθηγήτρια Π. Χαραλαμποπούλου, δίδασκε το μάθημα των θρησκευτικών, των ελληνικών, της μαγειρικής, της χειροτεχνίας, της φυασματολογίας και της βρεφοκομίας.

- Για το μάθημα της Εθνικής Αγωγής, Οικιακής Οικονομίας, Διαιτητικής, Ανθοκομίας, Χειροτεχνίας, Γυμναστικής, Κονσερβοποιίας, των Μαθηματικών, Ωδικής, και Πλεκτικής (τρίτης τάξης), δίδασκε η διδασκάλισσα Οικιακής Οικονομίας της Χαροκοπείου Σχολής, Αικατερίνη Κατσιγιάννη.
- Το μάθημα των αγγλικών η διδασκάλισσα Αγγλικών, Σμαράγδω Ασσιούρα, η οποία αντικατέστησε τη Μ. Ρουμελιώτου.
- Μοδίστρα η Βασιλική Μποσυνάκη, για το μάθημα της Ραπτικής.
- Η Σμαράγδω Ασσιούρα, καθηγήτρια Αγγλικών.
- Επίσης ορίστηκε ως επιμελήτρια της σχολής, στη θέση της Παναγιώτας Πουλημένου, η Ιωάννα Βάιλα, η οποία εκτελούσε και καθήκοντα διδασκάλισσας, -έχοντας ικανότητες ζωγράφου-, αφού δίδασκε από το 1964-65, το μάθημα της Χειροτεχνίας και στις τρεις τάξεις της Οικοκυρικής Σχολής. Διορίστηκε και δεύτερη επιμελήτρια Διαμαντοπούλου, η οποία τύγχανε ειδικής βοήθειας επειδή ήταν ορφανή, και επιπλέον αριστούχος μαθήτρια της σχολής. Τα καθήκοντά της ήταν η επίβλεψη και η βοήθεια καθαριότητας της σχολής[724].

Στις 15 Μαρτίου 1965, αντικαταστάθηκε η μοδίστρα Βασιλική Μποσυνάκη με τη Νίκη Κατσίρη, απόφοιτο της Σχολής Ραπτικής 'Ζωγραφίδου'[725].

Γυμνάστρια της σχολής ήταν η Καλομοίρη, από το χωριό Δεμίρι Τεγέας, αποσπασμένη γυμνάστρια στο γυμνάσιο θηλέων Τεγέας, στην οποία ανατέθηκε και η εποπτεία των ετήσιων γυμναστικών επιδείξεων (εικόνα 108, 109)[726].

Νέο διδακτικό προσωπικό προσλήφθηκε στη σχολή από την 1η Νοεμβρίου 1965. Έτσι η Σοφία Μακρή, τελειόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής δίδασκε τα θεωρητικά μαθήματα ενώ το μάθημα της Κοπτικής – Ραπτικής η Θεοδώρα Τσίτσα. Έτσι το έτος 1965-66, τα μαθήματα διενεμήθησαν στο διδακτικό προσωπικό ως εξής:

- Η Κεντητική, η Μαγειρική, η Ζαχαροπλαστική διδάσκονταν από τη διευθύντρια της σχολής Κλειώ Τασσαρά.

[724] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 249/26-3-1965. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη Διοίκηση του Συνδέσμου υπ' αρ. 242/30-11-1964. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής, υπ' αρ. 232/20-12-1963. Ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων της Οικοκυρικής Σχολής στις 23-10-1963. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 22-10-1963, σ. 260.
[725] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 249/26-3-1965.
[726] Ό.π., υπ' αρ. 249/26-3-1965.

- Το μάθημα της Εθνικής Αγωγής, Ελληνικών, Μαθηματικών, Κονσερβοποιίας, Γυμναστικής, Ωδικής, Κονσερβοποιία, Καλή Συμπεριφορά, Ανθοκομία, Υφασματολογία, από την Αικατερίνη Κατσιγιάννη.
- Τα Θρησκευτικά, η Βρεφοκομία, η Διαιτητική, η Οικιακή Οικονομία, η Πλεκτική και η Χειροτεχνία από τη Σοφία Μακρή.
- Η Υγιεινή από τον ιατρό Ιωάννη Ψυχογυιό.
- Η Κοπτική – Ραπτική από τη Θεοδώρα Τσίτσα[727].

Το μάθημα της Καλής Συμπεριφοράς διδασκόταν μία ώρα την εβδομάδα σε τακτά χρονικά διαστήματα και περιλάμβανε θέματα που αφορούσαν στην επικοινωνία και τη συμπεριφορά των ανθρώπων στις μεταξύ τους σχέσεις. Έως το Δεκέμβριο του 1966, το μάθημα της Κοπτικής – Ραπτικής διδασκόταν από την Παναγιώτα Μαρκοπούλου, ενώ από τον Ιανουάριο του 1967 από την Βασιλική Καραλέκα[728].

Επίσης ο Γυμνασιάρχης Καρατζάς πρόσφερε επικουρικό έργο στη σχολή τηρώντας τα εκπαιδευτικά βιβλία σύμφωνα με τις διατάξεις του Υπουργείου Παιδείας[729].

Η Ευλαμπία Μπακανάκη, πτυχιούχος των Σχολών Χ.Ε.Ν., προσλήφθηκε από το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου για τη διδασκαλία του μαθήματος της Χειροτεχνίας, εκτελώντας παράλληλα και επικουρικό έργο στο μάθημα της Κεντητικής, μετά τις διακοπές των Χριστουγέννων με μηνιαία αντιμισθία[730].

Το 1968-69 το διδακτικό προσωπικό της σχολής όπως προκύπτει από το βιβλίο πρακτικών του συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής είχε ως εξής:[731]

- Διευθύντρια της Σχολής, Α΄ τομέα , η Κλειώ Τασσαρά (Ζαχαροπλαστική, Μαγειρική).
- Διευθύντρια Β΄ τομέα, η Αικατερίνη Κατσιγιάννη (Ελληνικά, Μαθηματικά, Ωδική, Κέντημα).
- Ο ιατρός Ιωάννης Ψυχογυιός (ο οποίος από ετών όπως προαναφέραμε, δίδασκε το μάθημα της Υγιεινής, αμισθί και επίσης παρακολουθούσε την υγεία και τη νοσηλεία των μαθητριών).

[727] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 256/23-12-1965.
[728] Βιβλία διδασκομένης ύλης του διδακτικού έτους 1966-67.
[729] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-2-1967, σ. 59.
[730] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-11-1967, σ. 461. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-1-1968, σ. 87.
[731] Πρακτικά Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1/7-10-1968.

- Καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, η Μαρία Ρίτσου (Καλή Συμπεριφορά, Ενδυμασία, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Ανθοκομία, Θρησκευτικά, Χειροτεχνία, Φυσικά). Μετά τις διακοπές των Χριστουγέννων τα μαθήματα αυτά ανέλαβε η Ελένη Κολοβού.
- Καθηγήτρια Αγγλικών, η Παγώνα Τσιώση.
- Μοδίστρα, η Βασιλική Καραλέκα (Κοπτική – Ραπτική), η οποία ελάμβανε επιπλέον το ποσό των 500 δρχ./ μήνα για οδοιπορικά[732].
- Καθηγητής Γυμναστικής ο Σωτήριος Μέλεγος.

Τη θέση της Μαρίας Ρίτσου η οποία αποχώρησε για προσωπικούς λόγους, κατέλαβε η Ελένη Κολοβού, πτυχιούχος της Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας, από 28-1-1969[733].

Η Βασιλική Καραλέκα αντικαταστάθηκε για το σχολικό έτος 1969-70, από την Γεωργία Ηλιοπούλου για τη διδασκαλία του μαθήματος της Κοπτικής – Ραπτικής. Το Μάρτιο του ίδιου έτους τη θέση της Αικατερίνης Κατσιγιάννη, ανέλαβε η Ευθυμία Κοντογεωργάκη, η οποία ήταν πτυχιούχος της Χ.Α.Σ.Ο.Ο. Ένα μήνα αργότερα, το Μάρτιο του 1970, αποχώρησε η Ελένη Κολοβού λόγω διορισμού της στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Τα μαθήματα που δίδασκε η Ελένη Κολοβού ανέλαβε να διδάξει στο εξής η Ευθυμία Κοντογεωργάκη[734].

Το έτος 1969, προσλήφθηκε στον τομέα του βοηθητικού προσωπικού, δοκιμαστικά η καθαρίστρια Βασιλική Αλεξοπούλου, με μηνιαία αντιμισθία 1.200 δρχ. Εξακολουθούσε βεβαίως η Ελένη Κωνσταντοπούλου να υπηρετεί ως μαγείρισσα στη σχολή και στην οποία δόθηκε δώρο 500 δρχ. ως ένδειξη αναγνώρισης από τον Σύνδεσμο για τις υπηρεσίες που προσέφερε[735].

Ωστόσο η διοίκηση του Συνδέσμου απευθύνθηκε στη Σχολή «Ελληνικό Σπίτι», προκειμένου να προσλάβει μία ειδική διδασκάλισσα για το μάθημα της Κεντητικής, κατόπιν παράκλησης της διευθύντριας της σχολής Κλειώς Τασσαρά[736].

Σύμφωνα με το Ν.Δ. 580/1970[737] και με τα βιβλία της διδασκόμενης ύλης για το σχολικό έτος 1970-71, το δεκαμελές διδακτικό προσωπικό της σχολής είχε ως ακολούθως:[738]

---

[732] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-1-1969, σ. 518.
[733] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-4-1969, σ. 525.
[734] Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 11/31-3-1970. Βιβλία διδασκόμενης ύλης 1969-70.
[735] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-9-1969, σ. 546. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1/6-10-1969.
[736] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-2-1970, σ. 566.

- ✓ Κλειώ Τασσαρά, διευθύντρια και προϊσταμένη οικοτροφείου και οικονομικής διαχείρισης (Μαγειρική, Ζαχαροπλαστική, Κέντημα).
- ✓ Δ. Καραχάλιος-φιλόλογος, καθηγητής στο γυμνάσιο Τεγέας (Θρησκευτικά, Ελληνικά)
- ✓ Α. Γαϊτανάρη(ο;)ς –καθηγητής του 2ου Γυμνασίου Αρρένων Τρίπολης, ωρομίσθιος, (Μαθηματικά-Γεωμετρία, Φυσική).
- ✓ Παγώνα Τσιώση, κάτοχος Proficiency, (Αγγλικά).
- ✓ Παναίτα Σταματία, καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, η οποία ένα μήνα αργότερα από την πρόσληψή της στη σχολή, την 1η Νοεμβρίου 1970, αποχώρησε για προσωπικούς λόγους (Ανθοκομία- Ζωοκομία, Οικιακή Οικονομία).
- ✓ Ευθυμία Κοντογεωργάκη – διευθύντρια σπουδών (Διαιτητική, Καλή συμπεριφορά, Χειροτεχνία, Ωδική, Μουσική, Πολιτική Αγωγή, Βρεφοκομία, Χειροτεχνία).
- ✓ Σωτήριος Μέλεγος (γυμναστής στο 2ο γυμνάσιο αρρένων Τρίπολης, (Γυμναστική).
- ✓ Ιωάννης Ψυχογυιός ιατρός, διευθυντής ακτινολογικού τμήματος Παναρκαδικού Νοσοκομείου Τρίπολης (Υγιεινή).
- ✓ Σταματίνα και Γεωργία Ηλιοπούλου (Κοπτική – Ραπτική)[739].

Η Αικατερίνη Κατσιγιάννη αποχώρησε από τη σχολή, λόγω μνηστείας, και την αντικατέστησε η Ευθυμία Κοντογεωργάκη, η οποία ήταν απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής[740].

Η έλλειψη νυχτοφύλακα δημιουργούσε προβλήματα και ιδιαίτερα τις ημέρες της Άνοιξης, δεδομένου ότι πολλοί περαστικοί ενοχλούσαν τη διεξαγωγή των μαθημάτων, με αποτέλεσμα πολλές φορές την παρέμβαση της αστυνομίας της Τεγέας[741].

Η ορθή οργάνωση της μελέτης των μαθητριών, σύμφωνα με την άποψη της διευθύντριας της σχολής, απαιτούσε τουλάχιστον η μία από τις καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας από τη Χαροκόπειο Οικοκυρική Σχολή να είναι εσωτερική.

---

[737] Φ.Ε.Κ. 139/24-6-1970, τ. Α΄, Ν.Δ. 580/1970, «Περί του εποπικού, εκπαιδευτικού, βοηθητικού εργαστηριακού, διοικητικού και βοηθητικού προσωπικού των Κατωτέρων και Μέσων Επαγγελματικών Σχολών».

[738] Έγγραφο του ΥΠ.Ε.Π.Θ. /επιθεώρηση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΒ΄ περ. Πατρών υπ' αρ. 18/6-7-1971, προς τις Μέσες και Κατώτερες Δημόσιες ΝΠΔΔ και Ιδιωτικές Επαγγελματικές Σχολές ΙΒ΄ περ. Πατρών, σχετικά με την αναλυτική υποβολή στοιχείων του διδακτικού προσωπικού των Σχολών. Απάντηση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 4217/27-7-1971.

[739] Πρακτικά του συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ.1/1-10-1970 και 3/1-11-1970.

[740] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-3-1971.

[741] Εμπιστευτική επιστολή της διευθύντριας της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 1971-72, στα πλαίσια της αναμόρφωσης του προγράμματος για την ομαλή διεξαγωγή του διδακτικού έργου.

Για το επόμενο σχολικό έτος (1971-72), όπως προκύπτει από τα βιβλία διδασκόμενης ύλης αλλά και από το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα, εκτός των παραπάνω εκπαιδευτικών αναγράφεται και η διδασκάλισσα Χρυσούλα Γιόρμα (Οικιακή Οικονομία, ενδυμασία, φυσική, Μουσική- τραγούδι). Η Χρυσούλα Γιόρμα, απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής λάμβανε επίδομα νυχτερινής εργασίας, ώστε να καλυφθεί το μόνιμο εσωτερικό κενό του προσωπικού της σχολής[742].

Ο καθηγητής Δ. Καραχάλιος, αντικαταστάθηκε από τον Ιωάννη Ηλιόπουλο, λόγω υπερβολικού φόρτου εργασίας στη σχολή[743].

Λόγω υπερβολικής απαιτήσεως αμοιβής οι δύο αδελφές μοδίστρες Σταμ. και Ι. Ηλιοπούλου, αποχώρησαν και τη θέση τους κατέλαβε η Σταματία Σ. Παγώνη[744].

Το 1972, κρίθηκε αναγκαία η πρόσληψη μιας υπαλλήλου με ορισμένα προσόντα η οποία θα εκτελούσε χρέη επιμελήτριας. Επίσης πραγματοποιήθηκε αναπροσαρμογή της μισθοδοσίας του προσωπικού της σχολής[745].

Τα σχολικά έτη 1972-74 παρατηρήθηκε ριζική αλλαγή του διδακτικού προσωπικού με ελάχιστες εξαιρέσεις που αφορούσαν το προσωπικό των τελευταίων ετών:[746]

- Παύλος Σδράλης, μαθηματικός του γυμνασίου θηλέων Τρίπολης με ωριαία αποζημίωση 90 δρχ. (Μαθηματικά- Γεωμετρία) και από το 1973-74 δίδασκε και το μάθημα της φυσικής.
- Δημήτριος Καραχάλιος, φιλόλογος καθηγητής γυμνασίου Τεγέας, ο οποίος δίδασκε το μάθημα των ελληνικών (Γραμματική και Συντακτικό της νέας ελληνικής γλώσσας, Εκθέσεις), με ωριαία αποζημίωση 80 δρχ.
- Ιωάννης Ηλιόπουλος, φιλόλογος, διορισμένος στο Γραφείο Επιθεώρησης Μέσης Εκπαίδευσης του Ν. Αρκαδίας, με ωριαία αποζημίωση 90 δρχ.

---

[742] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-10-1971.

[743] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-2-1972. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 9/3-3-1972.

[744] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 29-11-1971, σ. 62. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 7/18-1-1972.

[745] Ο μισθός της διευθύντριας της σχολής ήταν 3.200 δρχ. με επίδομα κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους αξίας 1.000 δρχ. το μήνα. Η διευθύντρια του σχολείου 3.000 δρχ. με επίδομα 1.000 δρχ. κατά η διάρκεια του Σχολικού έτους. Η καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας με μισθό 2.500 δρχ. με επίδομα 500 δρχ. Πραγματοποιήθηκε αύξηση του μισθού της μαγείρισσας σε 2.500 δρχ. Η καθηγήτρια κοπτικής – ραπτικής, με μηνιαία αύξηση 100 δρχ. Ο μισθός του Σ. Μέλεγου αυξήθηκε σε 1.500 δρχ. το μήνα. Η καθηγήτρια Αγγλικών αμειβόταν με μηνιαίο μισθό και όχι με ωριαία αντιμισθία. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 25-9-1972, σ.115-117 και 23-10-1972, σ.129.

[746] Έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 17-12-1973.

- Γεώργιος Κουντάνης, θεολόγος, αποσπασμένος στο γυμνάσιο Τεγέας, δίδασκε το μάθημα των Θρησκευτικών, με ωριαία αποζημίωση 90 δρχ.
- Γεωργία Παπαδοπούλου, η οποία δίδασκε το μάθημα του Σχεδίου στην Οικοκυρική Σχολή καθώς και στη μέση κρατική τεχνική σχολή της Τρίπολης, και αντικατέστησε το 1973-74, τον Γεώργιο Στρατηγάκη ο οποίος θα μετεκπαιδευόταν στην Αθήνα. Η ωριαία αποζημίωση ήταν 80 δρχ.[747].
- Σωτήριος Μέλεγος, καθηγητής φυσικής αγωγής, στο Β΄ γυμνάσιο αρρένων Τρίπολης, με ωριαία αντιμισθία.
- Παγώνα Τσιώση, καθηγήτρια Αγγλικών.
- Β. Δήμιζα (Φυσική, Κατοικία, Μουσική).
- Ματίνα Παγώνη, δίδασκε το μάθημα της Ραπτικής.
- Ιωάννης Ψυχογυιός, ιατρός, δίδασκε το μάθημα της Υγιεινής.
- Ελευθερία Τζήκα, καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, απόφοιτος της Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας, από το έτος 1973-74, όπου αντικατέστησε την διδασκάλισσα Βασιλική Δήμιζα, με οκτάωρη εβδομαδιαία διδασκαλία[748].
- Ασπασία Χάλια, καθηγήτρια Ανωτάτης Οικιακής Οικονομίας, από το 1973-74 (Πράξη της Οικοκυρικής Σχολής7/1-11-1973), δίδασκε το μάθημα Διαιτητικής στην πρώτη τάξη δύο ώρες την εβδομάδα, και της Φυσικής. Επίσης μετέφερε από την Τρίπολη διάφορα υλικά που χρειάζονταν οι μαθήτριες, γραφική ύλη και επίσης συνόδευε τις μαθήτριες όταν ήταν απαραίτητο για εξωτερική ιατρική περίθαλψη. Ήταν εξωτερική .
- Ελένη Κωνσταντοπούλου, μαγείρισσα.
- Ευθυμία Κοντογεωργάκη, υπεύθυνη για την εφαρμογή του προγράμματος, για την τήρηση των βιβλίων του αρχείου της σχολής (διευθύντρια σπουδών) και δίδασκε το μάθημα της Πολιτικής Αγωγής στις τρεις τάξεις, της Καλής Συμπεριφοράς, τη Διαιτητική στη δευτέρα τάξη, τη Βρεφοκομία και Μουσική στην τρίτη τάξη, τη Χειροτεχνία και το Κέντημα καθώς και τη θεωρία της Ραπτικής και την Ενδυμασία.
- Κλειώ Τασσαρά, διευθύντρια της σχολής, δίδασκε το μάθημα της Μαγειρικής – Ζαχαροπλαστικής και συνεργαζόταν στο μάθημα της Κεντητικής[749].

[747] Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 6/30-10-1972 και 5/10-10-1973.
[748] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-9-1973, σ. 176 . Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1/1-9-1972, 1/1-9-1973 και 4/7-10-1973.

- Τον Φεβρουάριο του 1974, διορίστηκε ‘Επιμελήτρια’ της σχολής η Ιγνατία Τριανταφύλλου[750]. Στα καθήκοντα της επιμελήτριας προστέθηκε επίσης και η αγορά και φροντίδα της αποθήκης τροφίμων της σχολής, με την υποχρέωση διατήρησης βιβλίου αποθήκης αποδίδοντας πλήρη λογαριασμό στη διευθύντρια[751].

Στο παρακάτω γράφημα δείχνει το ποσοστό αύξησης του μισθού του διδακτικού προσωπικού από 1-11-1973 [752]:

Γράφημα 3.32. Ποσοστό αύξησης του μισθού του διδακτικού προσωπικού της Σχολής (1973)

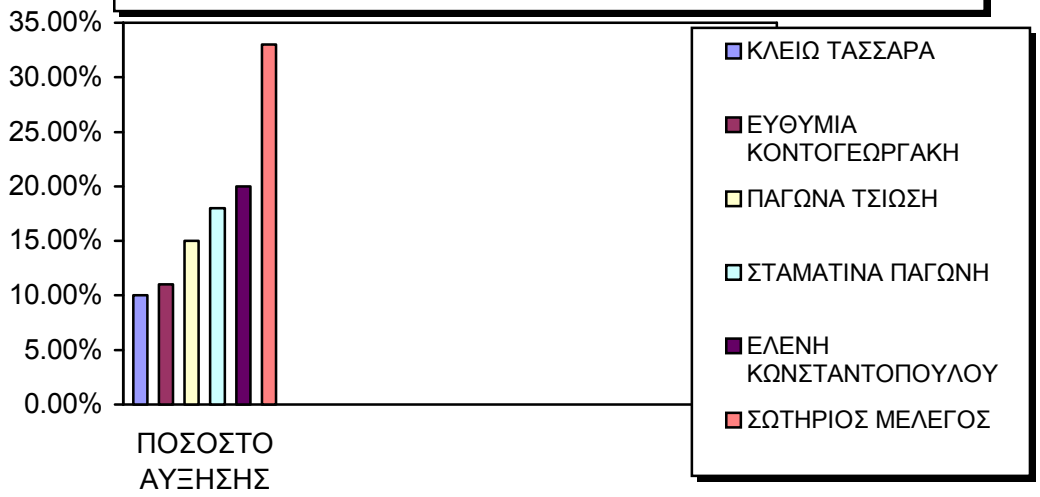

Το σχολικό έτος 1974-75, αντικαταστάθηκε ο καθηγητής Μαθηματικών από τον Γεώργιο Κοροβέση. Επίσης διορίστηκε η Βικτωρία Ασημακοπούλου, από τον Φεβρουάριο του 1975 η οποία δίδασκε Οικιακή Οικονομία, Φυσική, Μουσική, Διαιτητική, Ενδυμασία. Η καθηγήτρια Σταυρούλα Μπάκου δίδασκε το μάθημα του Σχεδίου. Ο Παναγιώτης Σαρρής δίδασκε το μάθημα των Θρησκευτικών. Για το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό δεν υπήρξαν αλλαγές.

Το επόμενο σχολικό έτος (1975-76) το διδακτικό προσωπικό είχε ως εξής:

- Γ. Κουντάνης, θεολόγος.
- Κων/νος Ρεκούμης, φιλόλογος (Ελληνικά).

---

[749] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 17-12-1973.
[750] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς την Ιγνατία Τριανταφύλλου, σχετικά με το διορισμό της ως Επιμελήτριας, υπ’ αρ. 5666/7-2-1974.
[751] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-11-1974, σ. 424.
[752] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-1-1974, σ. 192.

- Δημήτριος Θεοδωρακόπουλος, μαθηματικός (Μαθηματικά και Φυσική – μετά τον Δεκέμβριο –).
- Αγγελική Γοναλάκη, καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, (Οικιακή Οικονομία, Ενδυμασία, Μουσική, φυσική, πλεκτική).
- Παγώνα Τσιώση (αγγλικά).
- Σταυρούλα Μπάκου (σχέδιο).
- Σωτήριος Μέλεγος (γυμναστική).
- Βικτωρία Ασημακοπούλου (διευθύντρια σπουδών), η οποία αντικατέστησε την Ευθυμία Κοντογεωργάκη. Δίδασκε Διαιτητική, Κοινωνική Αγωγή, Ραπτική, Βρεφοκομία και Οικιακή Οικονομία στην τρίτη τάξη).
- Σταματία Παγώνη, μοδίστρα.
- Κλειώ Τασσαρά, διευθύντρια (Μαγειρική, Ζαχαροπλαστική).

Το νέο διδακτικό προσωπικό της σχολής για το σχολικό έτος 1976-77 είχε ως ακολούθως :

- Ηλίας Χάλιας, καθηγητής φιλόλογος, διευθυντής της σχολής (Θρησκευτικά, Ελληνικά)
- Ασπασία Παρασκευουλάκου, διευθύντρια σπουδών (Βρεφοκομία, Φυσική-Χημεία, θεωρία Κοπτικής – Ραπτικής, Κέντημα, Κοινωνική Αγωγή, Διαιτολογία, Οικιακή Οικονομία). Αντικατέστησε την Βικτωρία Ασημακοπούλου.
- Γεωργία Καλογεροπούλου, καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας (Πλεκτική, Ενδυμασία, Ωδική, Χειροτεχνία). Τον Μάρτιο του 1977, αποχώρησε η Γεωργία Καλογεροπούλου και τα μαθήματά της τα δίδασκε η Βασιλική Καψιμάλλη.
- Σταυρούλα Μπάκου, καθηγήτρια σχεδίου (Διακοσμητικό και Ελεύθερο Σχέδιο)
- Παγώνα Τσιώση, καθηγήτρια Αγγλικών.
- Δημήτριος Θεοδωρακόπουλος, καθηγητής Μαθηματικών.
- Σωτήριος Μέλεγος, καθηγητής Φυσικής Αγωγής.
- Σταματίνα Παγώνη, μοδίστρα.
- Αναστάσιος Πίσχος (Ωδική).

- Ιωάννης Ψυχογυιός, ιατρός (Υγιεινή). Επιπλέον του ανατέθηκαν ειδικά καθήκοντα εποπτείας της Οικοκυρικής Σχολής δεδομένου ότι κατείχε τη θέση του αντιπροσώπου Τεγεατικού Συνδέσμου στην Αρκαδία[753].

Στις 8-3-1977, αποχώρησαν από τη σχολή λόγω διορισμού τους στο δημόσιο, η Ασπασία Παρασκευουλάκου, και η καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, Γεωργία Καλογεροπούλου. Μετά από παράκληση της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Διεύθυνση Γεωργίας του Ν. Αρκαδίας για την ενίσχυση του εκπαιδευτικού έργου της σχολής, τοποθετήθηκε καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας στην Οικοκυρική Σχολή, η Βασιλική Καψιμάλλη, υπάλληλος του Κ.Ε.Γ.Ε. Οικιακής Οικονομίας[754].

Από την κατάθεση κατάστασης των τυπικών προσόντων του διδακτικού προσωπικού της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας, το έτος 1976-77 στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. πληροφορούμαστε τα εξής:

<u>ΑΝΔΡΕΣ :</u>

- Τέσσερις με πτυχίο Πανεπιστημίου ή ανωτάτης σχολής,<δίδαξαν είκοσι έξι ώρες την εβδομάδα θεωρητικά μαθήματα>. Οι τρεις από αυτούς ήταν δημόσιοι υπάλληλοι ή Ν.Π.Δ.Δ. και δίδαξαν δεκαπέντε ώρες την εβδομάδα θεωρητικά μαθήματα.
- Ένας με πτυχίο Μουσικής ή δραματικής σχολής <δίδαξε δύο ώρες την βδομάδα θεωρητικά μαθήματα>.

<u>ΓΥΝΑΙΚΕΣ :</u>

- Μία με πτυχίο Πανεπιστημίου ή άλλης ανωτάτης σχολής <δίδαξε δεκαεπτά ώρες την εβδομάδα θεωρητικά μαθήματα και εννιά ώρες την βδομάδα πρακτικά μαθήματα>.
- Μία με πτυχίο ανωτέρας τεχνικής σχολής <δίδαξε έξι ώρες την βδομάδα θεωρητικά μαθήματα>.
- Μία με πτυχίο άλλης τεχνικής ή επαγγελματικής σχολής <δίδαξε τριάντα έξι ώρες την εβδομάδα πρακτικά μαθήματα>.

---

[753] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 27-2-1976. Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου της Οικοκυρικής Σχολής, 3/20-9-1976. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1/23/9-1976.

[754] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 7306/1-3-1977, και του εγγράφου της Διεύθυνσης Γεωργίας του Ν. Αρκαδίας υπ' αρ. 3303/17-3-1977, σχετικά με την τοποθέτηση διδασκάλισσας Οικιακής Οικονομίας στη σχολή. Έκθεση Λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής προς την Επιθεώρηση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΒ΄ περ. Πατρών, και κοινοποίηση στη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 106/25-6-1977. Βιβλίο διδασκόμενης ύλης του έτους 1967-77. Σύμβαση πρόσληψης της Β. Καψιμάλλη, υπ' αρ. 7323/8-3-1977. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 17-2-1977, σ. 359.

- Μία με πτυχίο απολυτήριο μέσης γενικής εκπαίδευσης <δίδαξε έξι ώρες θεωρητικά μαθήματα>.

Όπως παρατηρείται στα παρακάτω γραφήματα το μεγαλύτερο ποσοστό διδακτικού προσωπικού ήταν άνδρες οι οποίοι δίδασκαν αποκλειστικά τα θεωρητικά μαθήματα της σχολής, ενώ το ποσοστό των γυναικείου διδακτικού προσωπικού δίδασκε εκτός των θεωρητικών μαθημάτων και πρακτικά μαθήματα.

Γράφημα 3.33. Ποσοστό διδακτικού προσωπικού (1976-1977)

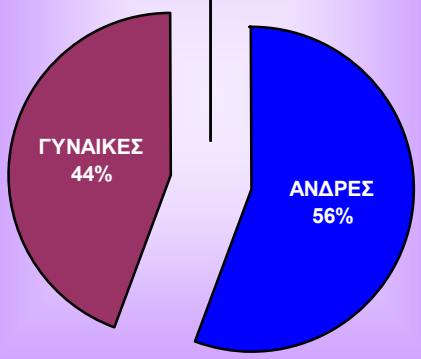

Γράφημα 3.34. Κατανομή των ωρών διδασκαλίας των πρακτικών και θεωρητικών μαθημάτων (1976-1977)

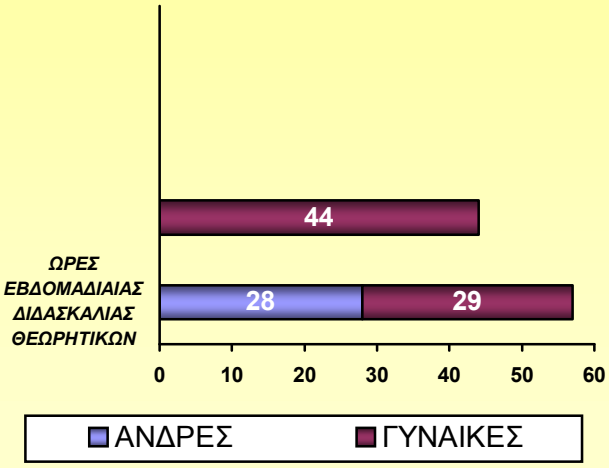

Αναφέρονται δύο γυναίκες ως βοηθητικό προσωπικό.

Το διδακτικό προσωπικό του έτους 1977-78 είχε ως εξής:[755]

- Ιγνατία Τριανταφύλλου, διευθύντρια σχολής (ο μηνιαίος μισθός της με την αύξηση που της δόθηκε ανήλθε στις 8.000 δρχ. και 1.500 δρχ. νυχτερινό επίδομα).
- Ευσταθία Σπυροπούλου, (Φυσική – Χημεία, Οικιακή Οικονομία, Κοπτική – Ραπτική, Πλεκτική, Ενδυμασία, Χειροτεχνία), διευθύντρια σπουδών, καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, με μηνιαίο μισθό 6.700 δρχ. και 1.000 δρχ. λόγω γνώσης ξένης γλώσσας και 300 δρχ. έναντι μελλοντικών αυξήσεων. Συνολικά ο μισθός της ανερχόταν στις

[755] Έκθεση λειτουργίας της σχολής προς τον Επιθεωρητή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΙΕ' περ. Ναυπλίου υπ' αρ. 212/24-6-1978.

8.000 δρχ. Προσφερόταν σ' αυτήν δωρεάν διατροφή και κατοικία, με υποχρέωση να επιμελείται την τάξη και την καθαριότητα της σχολής[756].

- Γεώργιος Κουντάνης, Θεολόγος (Λάμβανε ωριαία αντιμισθία 165 δρχ.).
- Νικόλαος Μητρόπουλος, Φιλόλογος (Λάμβανε ωριαία αντιμισθία 165 δρχ.).
- Δημήτριος Θεοδωρακόπουλος, μαθηματικός (Λάμβανε ωριαία αντιμισθία 165 δρχ.)
- Παγώνα Τσιώση, καθηγήτρια Αγγλικών.
- Μέλεγος Σωτήριος, Γυμναστής (ο μηνιαίος μισθός του με την αύξηση 700 δρχ. που δόθηκε ανήλθε στις 3.500 δρχ.).
- Ψυχογυιός Ιωάννης, Ιατρός.
- Ευφροσύνη Παναγοπούλου, σχεδιάστρια (λάμβανε ωριαία αντιμισθία 140 δρχ.).
- Σταματίνα Παγώνη, μοδίστρα (ο μηνιαίος μισθός της με την αύξηση 500 δρχ. ανήλθε στις 6.000 δρχ.). Το ίδιο ακριβώς μισθολόγιο ίσχυε και για τη μαγείρισσα της σχολής Ελένη Κωνσταντοπούλου.

Το συνολικό ποσό μηνιαίων αποδοχών του διδακτικού προσωπικού καθοριζόταν από το Φ.Ε.Κ. 1047/26-8-1976, με αριθμό υπουργικής απόφασης και έγκρισης 28604/5907, «Περί καθορισμού αποδοχών των επί σχέσει εργασίας ιδιωτικού δικαίου πτυχιούχων Παιδαγωγικών Ακαδημιών, της Ανωτέρας Χ.Σ.Ο.Ο. του Δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α. ως εξής:

Γράφημα 3.35. Μηνιαίες αποδοχές του διδακτικού προσωπικού σε σχέση με τα έτη υπηρεσίας.

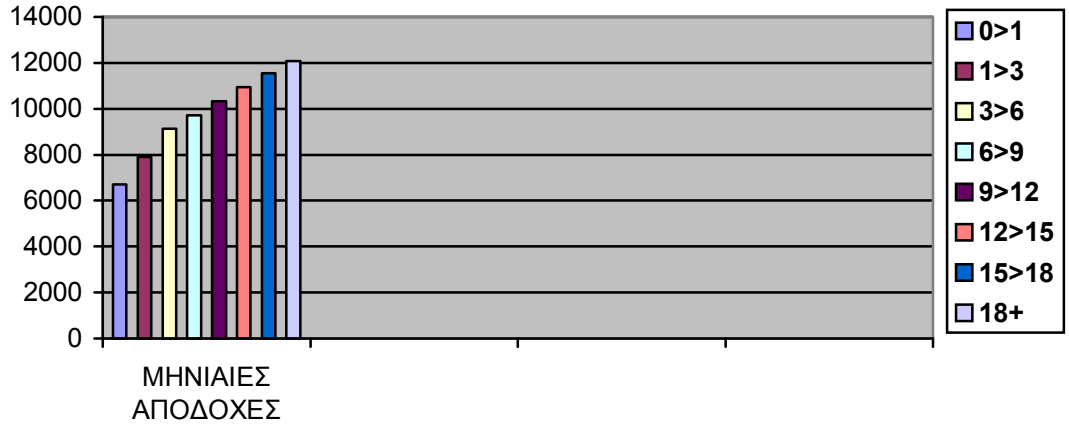

Στις αποδοχές αυτές υπήρχε προσαύξηση 1000 δρχ. σε περίπτωση γνώσης ξένης γλώσσας, η οποία αποδεικνυόταν μέσω του οικείου τίτλου σπουδών από ιδρύματα ξένων γλωσσών ή

[756] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 19-9-1977 και 24-10-1977, σσ. 391-392. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1/19-9-1977.

αντίστοιχων τίτλων. Ο προσδιορισμός του χρόνου, προσμετράτο εκτός από το χρόνο υπηρεσίας καθώς και κάθε προϋπηρεσίας στο δημόσιο ή σε άλλο εργοδότη, κατόπιν αποδείξεως πιστοποιητικών των εργοδοτών στους οποίους εργάστηκαν, με υπολογισμό του χρόνου κτήσης του πτυχίου τους.

Μετά από ενέργειες της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, τοποθετήθηκε στην Τρίπολη, Υπάλληλος της Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας η Κωνσταντίνα Νικολοπούλου, προκειμένου να διδάξει στην Οικοκυρική Σχολή αλλά και να συνεργασθεί με τις αποφοίτους της Σχολής στα χωριά της Τεγέας[757].

Κατάσταση διδακτικού προσωπικού, ειδικότητας και μαθημάτων που δίδασκε στη σχολή για το έτος 1978-79: [758]

Ονοματεπώνυμο	**Ειδικότητα**	**Μαθήματα**
Γεώργιος Κουντάνης	Θεολόγος	Θρησκευτικά
Νικόλαος Μητρόπουλος	Φιλόλογος	Ελληνικά- Ιστορία
Δ. Θεοδωρακόπουλος	Μαθηματικός	Αριθμητική-Γεωμετρία
Ιωάννης Ψυχογυιός	Ιατρός ακτινολόγος	Υγιεινή
Κωστούλα Χουχουλή	Οικιακής Οικονομίας Διευθύντρια Σπουδών	Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Ενδυμασία, Κοινωνική Αγωγή, Φυσική, Ραπτική (θεωρία), Πλεκτική, Χειροτεχνία, Βρεφοκομία
Ευφροσύνη Παναγοπούλου	Σχεδιάστρια	Ελεύθερο και Διακοσμητικό Σχέδιο
Ιγνατία Τριανταφύλλου	Διευθύντρια Σχολής	Μαγειρική, Ζαχαροπλαστική, Κέντημα
Παναγιώτα Μαρκοπούλου	Μοδίστρα	Ραπτική (πρακτική)
Άγγελος Κιτρινάκης	Καθηγητής Αγγλικών	Αγγλικά
Σωτήριος Μέλεγος	Καθηγητής Φυσικής Αγωγής	Γυμναστική
Ελένη Κωνσταντοπούλου	Μαγείρισσα	-

[757] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-5-1978.
[758] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 34/15-6-1979. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1/ 2-10-1978 και 2/5-10-1978.

Ευσταθία Σπυροπούλου	Καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας	Φυσική, Οικοκυρικά, Ραπτική, Πλεκτική, Ενδυμασία, Χειροτεχνία, Διαιτητική, Κοινωνική Αγωγή
Κων/νος Τριανταφύλλου	Γεωπόνος	
Σπύρος Ιωαννίδης	Αντιπρόσωπος Τεγεατικού Συνδέσμου	

Πίνακας 3.16. Κατάλογος του διδακτικού προσωπικού του έτους 1978-1979.

ΠΗΓΗ: Στοιχεία έρευνας.

Το Σωτήριο Μέλεγο αντικατέστησε ο Κωνσταντίνος Νασιόπουλος, ωρομίσθιος, ο οποίος παρουσιάστηκε και ανέλαβε υπηρεσία στην Οικοκυρική Σχολή στις 11-1-1979[759].

Το 1979-80 διευθύντρια σπουδών, ανέλαβε η Βασιλική Καψιμάλλη και αντικατέστησε την Κωστούλα Χουχουλή. Επίσης καθηγήτρια γυμναστικής διορίστηκε από τον Ιανουάριο 1980, η Χριστίνα Ζαμπαθά, ως ωρομίσθιος[760]. Το υπόλοιπο προσωπικό παρέμεινε το ίδιο με την προηγούμενη χρονιά.

Το διδακτικό προσωπικό της σχολής για τα δύο τελευταία έτη λειτουργίας της σχολής 1980-82 είχε ως εξής[761]:

- Ιγνατία Τριανταφύλλου, διευθύντρια της σχολής.
- Κων/να Βουράνη, καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, διευθύντρια σπουδών.
- Γεώργιος Κουντάνης, θεολόγος.
- Νικόλαος Μητρόπουλος, φιλόλογος.
- Δημήτριος Θεοδωρακόπουλος, μαθηματικός.
- Ευφροσύνη Παναγοπούλου, σχεδιάστρια.
- Ιωάννης Ψυχογυιός, ιατρός.
- Θεόκλητος Αθανασόπουλος, αρχιμανδρίτης.

[759] Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 8/11-1-1979.
[760] Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 1/17-10-1979 και 28-1-1980.
[761] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τους κηδεμόνες των υποψήφιων μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 9486/7-10-1981. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 4/11-11-1980. Πρακτικά συλλόγου διδασκόντων υπ' αρ. 1/7-10-1981.

- Παναγιώτα Μαρκοπούλου, μοδίστρα[762].
- Επόπτης της Σχολής, ο Ιωάννης Καρατζάς, λυκειάρχης.

3.9.3. Πίνακας διδακτικού και βοηθητικού προσωπικού της Σχολής (1918 – 1982)

Λαμπρινή Μανωλοπούλου	1918-1920
Ματίνα Κατσογιάννη (Χειροτεχνία, Κέντημα, Κοπτική ασπροροΰχων και εργόχειρων, Μαγειρική, Οικιακή Οικονομία – Οικοκυροσύνη και Μουσική, Μαντάρισμα, Μουσική)	1918-1938
Πίτσα Κατσογιάννη	1918-1920
Δ. Αγγελάκος (διδάσκαλος)	1918-1920
Ι. Γεωργούλης (ιερέας /Θρησκευτικά-ερμηνεία Ευαγγελίου, Μαθηματικά, Ελληνικά)	1918-1932
Γ. Νικολόπουλος (θεολόγος)	1918-1920
Κ. Αδαμόπουλος	1918-1920
Σπ. Λόγγος (ιατρός)	1918-1920
Σ. Βοσυνιώτης (Ελληνικά)	1920-1921
Χρυσάνθη Αλεξοπούλου (μοδίστρα – Κοπτική / Ραπτική)	1920-1926
Παπανικολάου (δ/λος χειροτεχνίας)	1918-1920
Χρήστος Λαμπρόπουλος (ιατρός- Υγιεινή/Πρώτες Βοήθειες)	1924-1926
Γ. Κολοβός (δ/λος / Γεωμετρία – Εθνική Αγωγή)	1926-1927
Βικτωρία Αθ. Παπασίνου (δ/σσα θεωρητικών μαθημάτων: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσική Ιστορία, Φυσική Πειραματική, Ωδική και Γυμναστική)	1927-1928
Ν. Κονοπισόπουλος (δ/λος/Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Ιστορία, Γεωγραφία, Αριθμητική και Γεωμετρία, Φυσιογνωσία, Χημεία, Φυσική Πειραματική, Συνθέσεις (εκθέσεις), Ωδική – απαγγελίες, Καλλιγραφία)	1927-1929
Κασσάνδρα Μακρή (Κοπτική- Ραπτική Φορεμάτων)	1928-1930
Άρτεμις Βαρουτάκη (απόφ. Αμαλίειου Ορφανοτροφείου / Οικιακή Οικονομία, της κοπτική-Ραπτική Ασπροροΰχων και Φορεμάτων και της Μαγειρικής)	1930-1933
Ι. Παπαδόπουλος (δ/λος θεωρητικών μαθημάτων / Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσική Ιστορία, Φυσική Πειραματική Ωδική και Γυμναστική)	1931-1933
Δ. Δουνούκος (ιατρός / Υγιεινή)	1931-1933
Ευσταθία Πύλια (μοδίστρα / Κοπτική – Ραπτική Φορεμάτων)	1931-1933
Δ. Λυκάκης (καθηγητής)	1931-1933
Δώρα Τριανταφύλλου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Μουσική, Γυμναστική, Μαθηματικά, Ιχνογραφία, Οικιακή Οικονομία, Ραπτική φορεμάτων, Κηπουρική- Ανθοκομία- Ζωοκομία).	1933-1938

[762] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου με θέμα την «Έκθεση λειτουργίας της σχολής για το έτος 1980-81».

Γεωργία Μερτζιώτου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας /Οικιακή Οικονομία, Μαντάρισμα, Χειροτεχνία, Ελληνικά, Κεντητική, και Κοπτική – Ραπτική εσωρούχων και φορεμάτων, Μαθηματικά, Ιχνογραφία και Κηπουρική- Ανθοκομία- Ζωοκομία).	1933-1938
Τούλα Μαργιόλη (μοδίστρα / Κοπτική-Ραπτική)	1939-1940
Σοφία Πλατή (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Οικιακή Οικονομία, Μαντάρισμα, Χειροτεχνία, Ελληνικά, Κεντητική, και Κοπτική – Ραπτική εσωρούχων και φορεμάτων, Μαθηματικά, Ιχνογραφία και Κηπουρική- Ανθοκομία- Ζωοκομία)	1939-1940
Πην. Γ. Διονυσοπούλου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Ελληνικά, Υγιεινή, Οικιακή Οικονομία, Αριθμητική, Μαγειρική, Ιχνογραφία και Χειροτεχνία)	1946-1947
Αικατερίνη Ν. Σώκου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Αριθμητική, Γεωπονικά, Πλεκτική, Ωδική και Ραπτική)	1946-1949
Αμαλία Ι. Τσαλδάρη (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Ραπτική, Κεντητική και Πλεκτική)	1946-1947
Π. Γκανάς (ιερέας / Θρησκευτικά)	1946-1956
Δημ. Καρράς (καθηγητής Φυσικής Αγωγής)	1946-1947
Γαλήνη Μπεκατώρου	1946
Ζηνοβία Τσουκαλά	1947-1948
Παναγόπουλος (καθηγητής Θεολόγος / Θρησκευτικά)	1947-1950
Μυλωνάς (καθηγητής Φυσικής Αγωγής / Γυμναστική, Χορός)	1947-1950
Κλειώ Τασσαρά (δ/ντρια σχολής / Πλεκτική, Μαγειρική και Ζαχαροπλαστική, Κέντημα)	1948-1976
Σοφία Μποτέλ (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα, Ελληνικά, Έκθεση, Πλεκτική, Ωδική – Χορός)	1949-1950
Κ. Νικολάου (καθηγητής Φιλόλογος / Εθνική Αγωγή – Ιστορία)	1949-1950
Ελένη Μαρκοπούλου (μοδίστρα/ Κοπτική-Ραπτική)	1949-1950
Αθηνά Λαμπροπούλου (Κοπτική – Ραπτική)	1950-1951
Μαρία Κωστοπούλου (θεωρητικά μαθήματα)	1950-1951
Καλλιόπη Μελή (Απόφοιτος Παιδαγωγικής Ακαδημίας / Ελληνικά, Ιστορία, Εθνική Αγωγή, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Γυμναστική, Υφασματολογία, Ανθοκομία και Υγιεινή)	1951-1952
Λουκία Λουκά (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / θεωρητικά μαθήματα, Πλεκτική)	1952-1955
Ελένη Κωνσταντοπούλου (μαγείρισσα)	1952-1953
Ελένη Μπουρκοτσάνη (μοδίστρα / Κοπτική-Ραπτική)	1952-1956
Κούλα Μουρίκη (μαγείρισσα και καθήκοντα πλυντικής των ενδυμάτων των μαθητριών)	1953-1954
Σοφία Σπηλιώτη (απόφοιτος της Οικοκυρικής Βιοτεχνικής και Επαγγελματικής Σχολής «Ελληνικό Σπίτι»	1953-1954
Βασιλική Μπούζου (επιμελήτρια της σχολής)	1952-1953
Παναγιώτα Αλεξοπούλου (υπηρετικό προσωπικό της σχολής)	1953-1954
Πίτσα Κοκκίνη (καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής / Υγιεινή, Γυμναστική, Ωδική, Εθνική Αγωγή – Ιστορία, εκτελούσε χρέη γραμματέως του αρχείου της σχολής)	1954-1957

Βασιλική Γκανά (απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής Οικιακής Οικονομίας/ Ελληνικά, Οικιακή Οικονομία, Ζαχαροπλαστική, Πλεκτική, Χειροτεχνία, Υγιεινή, Υφασματολογία)	1954-1956
Αικατερίνη Παναγάκη (απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής Οικιακής Οικονομίας/ Εθνική Αγωγή- Ιστορία, Μαγειρική, Οικιακή Οικονομία, Ανθοκομία, Διαιτητική, Υγιεινή- Βρεφοκομία, Πλεκτική)	1954-1956
Ερμίνα Γεωργίτσου (απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής / (Ελληνικά, Μαγειρική, Πλεκτική, Χειροτεχνία, Διαιτητική, Οικιακή Οικονομία, Υφασματολογία, Ανθοκομία, Βρεφοκομία)	1956-1960
Χ. Μανδηλάρη (μοδίστρα/ Κοπτική-Ραπτική)	1956-1960
Κογιώνης (καθηγητής Θεολογίας / Θρησκευτικά)	1956-1960
Μ. Σπηλιωτοπούλου (δασκάλα Ραπτικής – Πλεκτικής, Θρησκευτικά)	1958-1961
Αγγελική Χλέπα (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Θρησκευτικά, Εθνική Αγωγή, Μαγειρική, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Ελληνικά, Χειροτεχνία, Πλεκτική, Υφασματολογία, Ανθοκομία, Βρεφοκομία)	1960-1965
Βασιλική Μποσυνάκη (μοδίστρα / Ραπτική)	1960-1965
Αικατερίνη Κατσιγιάννη (απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής / Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Μαγειρική, Πλεκτική, Χειροτεχνία, Υφασματολογία, Ανθοκομία, Βρεφοκομία)	1963-1971
Κανέλλα Θεοδώρου (πτυχιούχος Παν/μίου / Θρησκευτικά, Ελληνικά, Εθνική Αγωγή)	1962-1963
Κωστούλα Μπουτσικάκη (καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής / Γυμναστική)	1962-1963
Μαρία Ρουμελιώτου (καθηγήτρια αγγλικής γλώσσας / Αγγλικά)	1962-1963
Ιωάννης Ψυχογυιός (ιατρός ακτινολόγος / Υγιεινή)	1962-1982
Σμαράγδω Ασσιούρα (καθηγήτρια αγγλικής γλώσσας / Αγγλικά)	1963-1965
Ιωάννα Βάιλα (επιμελήτρια, Χειροτεχνία)	1963-1965
Νίκη Κατσίρη (μοδίστρα / Ραπτική)	1965
Καλομοίρη (καθηγήτρια φυσικής αγωγής / Γυμναστική)	1965
Θεοδώρα Τσίτσα (μοδίστρα / Κοπτική-Ραπτική)	1965-1966
Σοφία Μακρή (απόφοιτος της Χαροκοπείου Σχολής / Θρησκευτικά, η Βρεφοκομία, η Διαιτητική, η Οικιακή Οικονομία, η Πλεκτική και η Χειροτεχνία)	1965-1966
Παναγιώτα Μαρκοπούλου (μοδίστρα / Κοπτική-Ραπτική)	1965-1982
Βασιλική Καραλέκα (μοδίστρα / Κοπτική-Ραπτική)	1967-1969
Ευλαμπία Μπακανάκη (πτυχιούχος της σχολής Χ.Ε.Ν. / Χειροτεχνία, Κεντητική)	1967-1968
Μαρία Ρίτσου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Καλή Συμπεριφορά, Ενδυμασία, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Ανθοκομία, Θρησκευτικά, Χειροτεχνία, Φυσικά)	1968-1969
Ελένη Κολοβού (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Καλή Συμπεριφορά, Ενδυμασία, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Ανθοκομία, Θρησκευτικά, Χειροτεχνία, Φυσικά)	1968-1969
Παγώνα Τσιώση (καθηγήτρια αγγλικής γλώσσας / Αγγλικά)	1968-1978
Σωτήριος Μέλεγος (καθηγητής Φυσικής Αγωγής / Γυμναστική)	1968-1978
Ευθυμία Κοντογεωργάκη (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Καλή Συμπεριφορά, Ενδυμασία, Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Ανθοκομία,	1969-1970

Θρησκευτικά, Χειροτεχνία, Φυσικά)	
Βασιλική Αλεξοπούλου	1969-1970
Ελένη Κωνσταντοπούλου (μαγείρισσα)	1969-1979
Χρυσούλα Γιόρμα (απόφοιτος Χαροκοπείου Σχολής / (Οικιακή Οικονομία, Ενδυμασία, Φυσική, Μουσική- Τραγούδι)	1971-1972
Δ. Καραχάλιος (φιλόλογος, / Θρησκευτικά, Ελληνικά, Γραμματική και Συντακτικό της νέας ελληνικής γλώσσας, Εκθέσεις)	1970-1974
Α. Γαϊτανάρη(ο;)ς (καθηγητής / Μαθηματικά-Γεωμετρία, Φυσική)	1970-1971
Παναίτα Σταματία (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Ανθοκομία-Ζωοκομία, Οικιακή Οικονομία)	1970
Ευθυμία Κοντογεωργάκη (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Διαιτητική, Καλή Συμπεριφορά, Χειροτεχνία, Ωδική, Μουσική, Πολιτική Αγωγή, Βρεφοκομία, Χειροτεχνία, Κέντημα, Ενδυμασία θεωρία της Ραπτικής)	1969-1974
Σταματίνα Ηλιοπούλου (μοδίστρα / Κοπτική-Ραπτική)	1970-1971
Γεωργία Ηλιοπούλου (μοδίστρα / Κοπτική-Ραπτική)	1969-1971
Ιωάννης Ηλιόπουλος(φιλόλογος, / Θρησκευτικά, Ελληνικά)	1971-1974
Γεώργιος Στρατηγάκης (Σχέδιο)	1971-1973
Σταματία Σ. Παγώνη (μοδίστρα / Κοπτική-Ραπτική)	1971-1978
Παύλος Σδράλης (καθηγητής μαθηματικός / Μαθηματικά- Γεωμετρία)	1972-1975
Γεώργιος Κουντάνης (καθηγητής θεολόγος / Θρησκευτικά)	1972-1982
Γεωργία Παπαδοπούλου (σχέδιο)	1973-1975
Β. Δήμιζα (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Φυσική, Κατοικία, Μουσική)	1972-1975
Ελευθερία Τζήκα (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Φυσική, Κατοικία, Μουσική)	1972-1975
Ασπασία Χάλια	1973-1975
Ιγνατία Τριανταφύλλου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, διευθύντρια της σχολής / Διαιτητική, Φυσική, Μαγειρική, Ζαχαροπλαστική, Κέντημα)	1974-1982
Γεώργιος Κοροβέσης (καθηγητής μαθηματικών / Μαθηματικά, Γεωμετρία)	1974-1975
Βικτωρία Ασημακοπούλου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Οικιακή Οικονομία, Φυσική, Μουσική, Διαιτητική, Ενδυμασία)	1974-1976
Σταυρούλα Μπάκου (καθηγήτρια σχεδίου / Σχέδιο)	1974-1977
Παναγιώτης Σαρρής (Θρησκευτικά)	1974-1976
Κων/νος Ρεκούμης (καθηγητής φιλόλογος / Ελληνικά).	1974-1976
Δημήτριος Θεοδωρακόπουλος (καθηγητής μαθηματικός / Αριθμητική και Γεωμετρία, Φυσική)	1974-1982
Αγγελική Γοναλάκη (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Οικιακή Οικονομία, Ενδυμασία, Μουσική, Φυσική, Πλεκτική)	1975-1976
Ηλίας Χάλιας (καθηγητής φιλόλογος, διευθυντής της σχολής / Θρησκευτικά, Ελληνικά)	1976-1977
Ασπασία Παρασκευουλάκου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, διευθύντρια σπουδών / Βρεφοκομία, Φυσική-Χημεία, θεωρία Κοπτικής – Ραπτικής, Κέντημα, Κοινωνική Αγωγή, Διαιτολογία, Οικιακή Οικονομία).	1976-1977
Γεωργία Καλογεροπούλου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας / Πλεκτική, Ενδυμασία, Ωδική, Χειροτεχνία)	1976-1977

Αναστάσιος Πίσχος (Μουσική)	1976-1977
Βασιλική Καψιμάλλη (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας /	1976-1980
Ευσταθία Σπυροπούλου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, διευθύντρια σπουδών / Φυσική – Χημεία, Οικιακή Οικονομία, Κοπτική – Ραπτική, Πλεκτική, Ενδυμασία, Χειροτεχνία)	1977-1980
Νικόλαος Μητρόπουλος (καθηγητής φιλόλογος / Ελληνικά, Ιστορία)	1977-1982
Ευφροσύνη Παναγοπούλου (σχεδιάστρια / Ελεύθερο και Διακοσμητικό Σχέδιο)	1977-1982
Κωνσταντίνα Νικολοπούλου (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας)	1978-1980
Κωστούλα Χουχουλή (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας διευθύντρια σπουδών / Οικιακή Οικονομία, Διαιτητική, Ενδυμασία, Κοινωνική Αγωγή, Φυσική, Ραπτική (θεωρία), Πλεκτική, Χειροτεχνία, Βρεφοκομία	1978-1979
Άγγελος Κιτρινάκης (καθηγητής αγγλικής γλώσσας / Αγγλικά)	1978-1980
Κων/νος Τριανταφύλλου (γεωπόνος)	1978-1980
Σπύρος Ιωαννίδης (αντιπρόσωπος του Τεγεατικού Συνδέσμου)	1978-1980
Κωνσταντίνος Νασιόπουλος (καθηγητής Φυσικής Αγωγής / Γυμναστική)	1979-1980
Χριστίνα Ζαμπαθά (καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής / Γυμναστική)	1979-1980
Κων/να Βουράνη (καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, διευθύντρια σπουδών)	1980-1982
Θεόκλητος Αθανασόπουλος (αρχιμανδρίτης)	1980-1982
Ιωάννης Καρατζάς (επόπτης της σχολής)	1980-1982

Πίνακας 3.17. Πίνακας διδακτικού και βοηθητικού προσωπικού της Σχολής (1918-1982).

ΠΗΓΗ:Στοιχεία έρευνας.

3.10. ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Την Οικοκυρική Σχολή καθώς και τα άλλα ιδρύματα του Τεγεατικού Συνδέσμου επισκέπτονταν κατά καιρούς επιφανή πρόσωπα, όπως υπουργοί, πρωθυπουργοί, νομάρχες, καθηγητές, επίσης δημοτικά σχολεία και γυμνάσια μακρινών περιοχών και απλοί άνθρωποι της περιοχής αλλά και όλης της Ελλάδας (εικόνα 110).

Διαπίστωση όλων των επισκεπτών ήταν η αναγνώριση της σημαντικής προσπάθειας της ιδιωτικής πρωτοβουλίας του Τεγεατικού Συνδέσμου, όπου στην περίπτωση της Οικοκυρικής Σχολής προσπάθησε να αναπληρώσει την πολιτεία και να καλύψει τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας σε ζητήματα εκπαίδευσης και αγωγής των κοριτσιών. Στο βιβλίο επισκεπτών που υπάρχει στην Οικοκυρική Σχολή οι εκάστοτε επισκέπτες αποτύπωναν την άποψή τους. Ανατρέχοντας στις σελίδες του θα αναφερθούν τα σημαντικότερα πρόσωπα καθώς και οι γνώμες τους που είναι καταγεγραμμένες στο βιβλίο (εικόνα 111).

Μεταξύ των άλλων τονίζεται η επίσκεψη του υπουργού Υγείας το 1940[763], ενώ το 1947 εξέφρασε την ικανοποίησή του για τη λειτουργία της ο Αμερικανός οικονομολόγος Παύλος Πόρτερ. Την ίδια χρονιά πραγματοποιήθηκε η επίσκεψη του νομάρχη Αρκαδίας και του επιθεωρητή Μέσης Εκπαίδευσης[764].

Μέλη της Αμερικάνικης Αποστολής του Υπουργείου Γεωργίας, το 1951-52, επισκέφτηκαν τη σχολή, ώστε με πρότυπο αυτήν να ιδρύσουν μία τεχνική σχολή στην Τεγέα. Στα πλαίσια της συμπαράστασης και αλληλοβοήθειας η Γραμματέας του Συλλόγου Τεγεατίδων Σικάγου, Αλεξάνδρα Σβώλου, επισκεπτόμενη τη σχολή, ενθουσιάστηκε από την εικόνα του έμψυχου και άψυχου υλικού της[765].

Ο αρχιμανδρίτης Στέφανος Ματακούλιας περιέγραψε στο περιοδικό *Λυχνία*, το 1954, την πεποίθησή του «…πως σ' αυτή τη Σχολή, δημιούργημα του Τεγεατικού Συνδέσμου, ο οποίος χωρίς κρατική ενίσχυση, δημιουργούνται ψυχές που θα δώσουν ζωή στην αγροτική οικογένεια, στο χωριό και στην κωμόπολή τους. Μέσα σ' αυτό το οικογενειακό και ζεστό περιβάλλον οι μαθήτριες κάτω από τη στοργή της διευθύντριας και του εκπαιδευτικού προσωπικού, μαθαίνουν πρακτικές γνώσεις ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στο κάλεσμα της μητέρας, της συζύγου και της καλής νοικοκυράς. Συγχαίρω τον Τεγεατικό Σύνδεσμο και τους ανθρώπους που κοπιάζουν σ' αυτό το έργο, και εύχεται να μιμηθούν και άλλοι αυτές τις πρωτοβουλίες»[766].

Πολλά σχολεία της περιοχής, δημοτικά και γυμνάσια με συνοδεία εκπαιδευτικών επισκέφτηκαν τη σχολή, καθώς επίσης νομάρχες, δήμαρχοι και κοινοτάρχες των οποίων οι εντυπώσεις είναι καταγεγραμμένες στο βιβλίο επισκεπτών της σχολής[767].

Στις 6-3-1963, επισκέφθηκαν τη σχολή εκατόν είκοσι πέντε Κύπριοι εργατοϋπάλληλοι, τους οποίους φιλοξενούσε η Εθνική Εστία του Βασιλικού Εθνικού Ιδρύματος (Β.Ε.Ι.), συνοδευόμενοι από τον τότε διευθυντή του Ιδρύματος. Οι εντυπώσεις που αποκόμισαν οι επισκέπτες ήταν εξαιρετικές, και ο διευθυντής του Β.Ε.Ι. απέστειλε στη σχολή ευχαριστήριο έγγραφο. Το ίδιο έτος (15-3-1963), μία ομάδα από οκτώ γυναίκες υπότροφες από την

[763] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 71/22-4-1940.
[764] Ό.π., 21-3-1947, σ. 267.
[765] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 56/25-5-1952.
[766] *Λυχνία,* έτος Θ΄ ,αρ. 9, Αθήνα 1954, σ. 128.
[767] Έγγραφο του γυμνασίου Ακράτας προς την Οικοκυρική Σχολή στις 10-6-1955. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 115/15-6-1955. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.112/28-3-1955. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 6-2-1972, σ.295.

Ιορδανία, καθηγήτριες Ανωτάτης Οικιακής Οικονομίας, επισκέφθηκαν τη σχολή, φιλοξενούμενες του Υπουργείου Γεωργίας, με συνοδούς τον P. M. Sarkissian, αρμόδιου της Διεθνούς Οργανώσεως στην Αθήνα, καθώς και την Επόπτρια της Γεωργικής Υπηρεσίας Αρκαδίας, Ντανάκα Αγγελοπούλου. Τις εντυπώσεις τους έγραψαν στο βιβλίο επισκεπτών στη μητρική τους γλώσσα την αραβική[768].

Στις 16-12-1964, επισκέφθηκαν τη σχολή τελειόφοιτες της Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας με συνοδεία εκπαιδευτικού προσωπικού, και εξεφράσθησαν με τα καλύτερα λόγια για τη σχολή , δηλώνοντας την ανωτερότητα του κτηρίου έναντι της δικής τους Σχολής.[769]

Στις 20-5-1965, επισκέφθηκαν τη Σχολή, εξήντα φύλαρχοι της Ροδεσίας οι οποίοι ξεναγήθηκαν από την Επιθεώρηση Γεωργίας του Ν. Αρκαδίας[770]. Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους επισκέφθηκαν επίσης τη Σχολή το Κολέγιο Γεωργικής Αναπτύξεως της Κοπεγχάγης, Δανίας. Συνοδεύονταν από τον διευθυντή της σχολής τους. Κατά την επίσκεψή τους ενδιαφέρθηκαν να μάθουν για τα διδασκόμενα μαθήματα στη σχολή, το ωρολόγιο πρόγραμμα και αφού επισκέφθηκαν όλους τους χώρους της σχολής ο διευθυντής εξέφρασε το θαυμασμό του και είπε μέσω διερμηνέως ότι η σχολή ήταν θαυμάσια οργανωμένη και εξοπλισμένη για τον σκοπό που εξυπηρετούσε. Αφού οι μαθήτριες της σχολής τραγούδησαν τον Εθνικό μας ΄Υμνο και διάφορα άλλα σχολικά τραγούδια, οι επισκέπτες ανταπόδωσαν με διάφορα τραγούδια της πατρίδος τους[771].

Στην ομιλία του ο τότε πρόεδρος του Τεγεατικού Συνδέσμου, Ευθ. Ν. Γεωργούλης στις γυμναστικές επιδείξεις της Οικοκυρικής Σχολής, την 13^{η} Ιουνίου 1971, ευχαρίστησε τον τότε Αντιβασιλέα Στρατηγό Γεώργιο Ζωϊτάκη, ο οποίος επισκεπτόμενος τη Σχολή (27-9-1970), εκφράστηκε προφορικώς και γραπτώς για το έργο της Σχολής.

Στις 8-5-1977, ο Υφυπουργός Βιομηχανίας Αριστείδης Κατσαούνης, επισκέφτηκε την Π. Επισκοπή Τεγέας και την Οικοκυρικής Σχολή εκφράζοντας το ενδιαφέρον του για την ιδιωτική πρωτοβουλία η οποία συνέβαλε στην οικονομική και πολιτιστική πρόοδο του τόπου.

---

[768] Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 220/31-3-1963.
[769] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.244/22-12-1964.
[770] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 252/1-7-1965.
[771] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 256/23-12-1965.

Συνοδευόταν από τον Πρόεδρο του Εθνικού Οργανισμού Ελληνικής Χειροτεχνίας, Διευθυντές του Υπουργείου Βιομηχανίας και του Οργανισμού Ελληνικής Χειροτεχνίας, Βουλευτές Αρκαδίας, το Νομάρχη Αρκαδίας, το Δήμαρχο, τον Προϊστάμενο του Γραφείου του Οργανισμού Χειροτεχνίας Τρίπολης, εκπρόσωπο του περιοδικού *Γυναίκα*, δημοσιογράφους και εκπρόσωπο του Ραδιοφωνικού Σταθμού Τρίπολης[772]. Αφού ξεναγήθηκε από τον κ. Ιωάννη Ψυχογυιό και τον κ. Π. Γρίβα στον Ιερό Ναό , το χώρο της Εμποροπανήγυρης το αρχαίο τείχος , το χώρο της Εκθέσεως, το Ηρώο, την Πλατεία Πλατάνων, την Οικοκυρική Σχολή εκφράστηκε με θαυμασμό: «Είχα ακούσει δια το έργον του Τεγεατικού Συνδέσμου και δια την Τεγέαν, αλλά αυτό που βλέπω με τα μάτια μου είναι μεγαλειώδες. Δι' αυτό οι Υπουργοί πρέπει να ταξιδεύουν και να βλέπουν οι ίδιοι με τα μάτια τους. Το όραμά σας γίνεται και όραμά μου και είμαι στη διάθεσίν σας». Με την ευκαιρία της επίσκεψής του προσφέρθηκε το βιβλίο *Η Τεγέα*, δημοσίευμα του ακαδημαϊκού Ορλάνδου, για τις αρχαιότητες της Π. Επισκοπής, το καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου, ο κανονισμός της Οικοκυρικής Σχολής, ειδικό έντυπο για το έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου καθώς και φωτοαντίγραφα από σχετικά δημοσιεύματα του τόπου και γραπτές εντυπώσεις των επισκεπτών της Τεγέας.

Οι εντυπώσεις του Υφυπουργού Βιομηχανίας Αριστομένη Κατσαούνη και του βουλευτή Αθανασίου Μίχα ανεγράφησαν στο βιβλίο επισκεπτών ως εξής[773]: «Όταν κανείς επισκέπτεται την Τεγεατική Σχολή, διαπιστώνει τι μπορεί να κάμη η ιδιωτική πρωτοβουλία στα κανάλια της φιλαλληλίας και φεύγει πάντα με την πίστη πως ιδιωτική πρωτοβουλία και κρατική συμπαράσταση θα δίνουν ό,τι μπορεί κανείς να περιμένει και να ελπίζη». *Αριστομένης Κατσαούνης- Υφυπουργός Βιομηχανίας*

«Με το θαυμασμόν μου και την αγάπη για το έργον του ιστορικού Τεγεατικού Συνδέσμου και την διαβεβαίωση ότι θα είμαι πάντα στη διάθεσή του» *Αθανάσιος Μίχας – Βουλευτής*

[772] Ευχαριστήρια επιστολή του διευθυντή της Οικοκυρικής Σχολής, Ηλία Χάλια προς τον Υφυπουργό Βιομηχανίας Α. Κατσαούνη, υπ' αρ. 96/16-6-1977 με κοινοποίηση στον Εθνικό Οργανισμό Ελληνικής Χειροτεχνίας. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-5-1978, σ. 71.
[773] Βιβλίο επισκεπτών της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου.

3.11.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

3.11.1. Οικονομική κατάσταση της Σχολής-πόροι

Δύο χρόνια μετά την ίδρυση της Επαγγελματικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας απέστειλε χορηγία 1.500 δρχ. για την αντιμετώπιση των οικονομικών της αναγκών. Ενώ από το 1921 η επιχορήγηση ανήλθε στις 2.000 δρχ. κάθε έτος. Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό του έτους 1919 τα έσοδα ανέρχονταν στις 4.000 δρχ. ενώ τα έξοδα στις 6.840 δρχ.[774].

Το ποσό των εσόδων της Επαγγελματικής Σχολής τα δύο πρώτα έτη λειτουργίας της, προέκυπτε από το αρχικό ποσό εκκίνησης των 19.328 δρχ., από τα δίδακτρα των μαθητριών, από τα κατεργαζόμενα είδη και από την επιχορήγηση του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας. Τα έξοδα ανέρχονταν στο ποσό των 25.060 δρχ.[775].

Δεδομένου ότι το έτος 1920-21 τα έξοδα του Τεγεατικού Συνδέσμου (προεδρία Β.Δ. Σβολόπουλου) για την Επαγγελματική Σχολή υπερέβαιναν των εσόδων, το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, κατόπιν αίτησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, χορήγησε το ποσό των 2.000 δρχ.[776]. Για την ανέγερση των κτιριακών εγκαταστάσεων της σχολής, το ποσό που διέθετε ο Τεγεατικός Σύνδεσμος το 1921, ήταν 26.547,40 δρχ. Λόγω ανεπάρκειας αυτού του ποσού, προτίθετο να συνάψει δάνειο ώστε να επιταχυνθεί η εκτέλεση του έργου[777]. Το ίδιο έτος, στα έσοδα της σχολής προστέθηκε το ποσό των 299 δρχ. από την πώληση εργόχειρων των μαθητριών στην Αθήνα. Το συνολικό ποσό των εξόδων της σχολής γι' αυτό το έτος ανήλθε στις 9953.40 δρχ. ενώ των εσόδων στις 5.190 δρχ. Δεδομένου ότι μεγάλο μέρος των εξόδων αφορούσε στη στέγαση του μαθητικού και διδακτικού προσωπικού, η πιθανότητα

---

[774] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέσμου 3/20-9-1920, 1/17-1-1921, 1/28-2-1921, 1/16-1-1922, 1/27-2-1922, 1/12-2-1923. Πρακτικό Β΄ τακτική γενική συνέλευση στις 17-2-1924.

[775] Τα δίδακτρα των μαθητριών για το έτος 1919-20 ανέρχονταν στις 1.500 δρχ., ενώ τα έσοδα από τα κατεργαζόμενα είδη τις 500 δρχ. και η επιχορήγηση του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας τις 1.500 δρχ. Στα έξοδα περιλαμβάνονταν οι μισθοί προσωπικού στις 5.040 δρχ., στην αγορά οργάνων και ενοίκια κτηρίου Σχολής στις 600 δρχ. και τα έξοδα θέρμανσης στις 19.420 δρχ. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1/23-2-1920 και 3/17-2-1919, σ. 277. Πρακτικά Α΄ και Β΄ συνελεύσεως 1920 (προεδρία Κ. Σαββόπουλου), 12-1-1920, σ. 249

[776] Τα έσοδα για το 1920-21 της επαγγελματικής σχολής ανήλθαν στο ποσό των 3.600 δρχ. ενώ τα έξοδα στις 5.960 δρχ. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 1/28-2-1921. Πρακτικά Α΄ και Β΄ συνελεύσεως, 17-1-1921, σ. 252.

[777] Πρακτικά 1ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-1-1921.

δανειοδότησης του Τεγεατικού Συνδέσμου μέχρι του ποσού των 100.000 δρχ. προβλημάτισε τη Διοίκηση[778].

Το ίδιο έτος, η χοροεσπερίδα που διοργανώθηκε υπέρ της Επαγγελματικής Σχολής απέφερε κέρδος 7.123,20 δρχ. μετά από την κλήρωση ενός μεγάλου ζωγραφικού πίνακα και δύο μαξιλαριών, έργων της Μαρίας Σβολοπούλου, τα οποία δώρισε στον Σύνδεσμο.

Προκειμένου να εξευρεθεί το αναγκαίο χρηματικό ποσό κάλυψης των ελλείψεων της Επαγγελματικής Σχολής, ώστε να μην επιβαρύνεται το ταμείο του Συνδέσμου, καθιερώθηκε από το 1924, ετήσια χορευτική εσπερίδα των Τεγεατών Αθήνας και Πειραιά[779].

Λόγω αύξησης των δαπανών το ίδιο έτος, πραγματοποιήθηκε αύξηση των διδάκτρων, ώστε το επιπρόσθετο αυτό ποσό της αύξησης θα διατίθετο στην προμήθεια υλικών και εμπορευμάτων, ώστε οι μαθήτριες ασκούμενες πρακτικά στη διδασκαλία της Ραπτικής, να κατασκευάζουν παιδικά ενδύματα και άλλα εργόχειρα, τα οποία θα εξέθεταν στις εξετάσεις και σε άλλες εκθέσεις προς όφελος του Συνδέσμου[780]. Προκειμένου να ενισχυθεί μέρος των οικονομικών δαπανών της Επαγγελματικής Σχολής η αποφασίστηκε η είσπραξη εισφοράς 2% επί της αξίας των πωλουμένων ζώων στην εμποροπανήγυρη υπέρ του Τεγεατικού Συνδέσμου με νομοθετικό διάταγμα στις 10-11-1925[781].

Στα πλαίσια της απρόσκοπτης λειτουργίας της σχολής και του διορισμού κατάλληλου διδακτικού προσωπικού, καθώς και την προμήθεια οργάνων και υλικών, δεδομένου ότι τα έσοδά της υπολείπονταν των εξόδων της, κατόπιν αίτησης του Συνδέσμου στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, εγκρίθηκε αύξηση του ποσού της επιχορήγησης σε 5.000 δρχ.[782] και από το 1927-28 (προεδρίας Θ. Αλεξόπουλου) σε 10.000 δρχ.[783].

---

[778] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1/ 26-1-1922, 1/27-2-1922, 7/18-12-1922, 1/12-2-1923, 7/18-12-1922 και 1/12-2-1923.

[779] Ό.π., 3-2-1924.

[780] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου 3/12-10-1924.

[781] Η είσπραξη της εισφοράς αυτής ενεργείτο από τις κοινότητες της Τεγέας μαζί με τον δημοτικό φόρο και αποδίδονταν στον Τεγεατικό Σύνδεσμο μετά το τέλος της εμποροπανήγυρης. Φ.Ε.Κ. 373/1925 και διόρθωσή του στο Φ.Ε.Κ. 31/25-1-1926, Ν.Δ. 10/26-11-1925, «Περί εισφοράς 2% εισπραττομένης επί της αξίας των πωλουμένων ζώων κατά την διάρκειαν της ζωοπανηγύρεως εν Επισκοπή Τεγέας υπέρ του Τεγεατικού Συνδέσμου δια την συντήρησιν της εν Τεγέα Επαγγελματικής Σχολής και άλλων κοινής ωφελείας Ιδρυμάτων». Φ.Ε.Κ. 267/13-11-1927, τ. Α΄ «Περί κυρώσεως του από 10-11-1925 Ν.Δ., «Περί εισφοράς 2% κ.λπ. δια την συντήρησιν της εν Τεγέα Επαγγελματικής Σχολής κ.λπ.».

[782] Αίτηση του Τεγεατικού Συνδέσμου προς το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας υπ' αρ. 17/11-12-1925 σχετικά με την έγκριση αύξησης επιχορήγησης, και πρακτικά Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης, 14-2-1926, σσ. 91, 92.

[783] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 17-3-1928. Πρακτικά Α ΄τακτ. Γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-4-1929, σσ. 312-314. Φ.Ε.Κ. 45/29-6-1928, τ. Β΄ υπουργική απόφαση 23454/3-5-1928, άρθρο 20 του Ν.281«Περί Σωματείων», όπως αυτό συμπληρώθηκε με το άρθρο 11 του νόμου 1813, και του άρθρου 15 του Ν. 2261 «Περί Μέσης Εμπορικής Εκπαιδεύσεως».

Από το 1930 το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων χορηγούσε το ποσό των 15.000 δρχ. για λειτουργικά έξοδα της Οικοκυρικής Σχολής[784].

Με τη στέγαση της σχολής σε ιδιόκτητο κτήριο από το 1933 ο προϋπολογισμός των εσόδων της, ήταν αυξημένος σε σχέση με των εξόδων, και λόγω της είσπραξης του μισθώματος της οικίας Χριστοδούλου και Νικολόπουλου καθώς και του δανείου κληροδοτήματος Αναγνωστόπουλου, δωρεές που εδέχθη ο Τεγεατικός Σύνδεσμος[785].

Για το νεόκτιστο κτήριο της Σχολής ο Τεγεατικός Σύνδεσμος δαπάνησε για τον Α΄ όροφο το ποσό των 613.618,60 δρχ., ενώ τα προβλεπόμενα έξοδα για το Β΄ όροφο ανέρχονταν στις 500.000 δρχ. Η συνολική αξία του είχε προϋπολογισθεί στο ποσό των 1.230.472,30 δρχ.[786].

Για το μέγαρο της Οικοκυρικής Σχολής, δόθηκαν στον εργολάβο το ποσό των 66.340 δρχ. και για δαπάνες κτηρίου όπως σιδηρουργικά έργα, περίφραγμα, σχολική σκηνή το ποσό των 72.398,30. Για έπιπλα δαπανήθηκε το ποσό των 3.643,50 δρχ.[787].

Τα έσοδα της σχολής, του 1936, από δίδακτρα μη απόρων μαθητριών, καταβολή χρημάτων μαθητριών και προσωπικού για συσσίτιο, κρατική χορηγία για το συσσίτιο, προϊόντα εργοχείρων των μαθητριών και είσπραξης αξίας πωληθέντων βιβλίων ανήλθε στο ποσό των 48.574,55 δρχ. Τα έξοδα για τους μισθούς του προσωπικού, για αγορά υλικών διδασκαλίας, για μεσημβρινό συσσίτιο, για διάφορες προμήθειες και αγορά βιβλίων προς πώληση ανήλθε στο ποσόν των 114.530,10 δρχ.[788]. Παρόμοια ήταν και η οικονομική κατάσταση του επόμενου έτους[789].

Το 1943 που η σχολή δε λειτουργούσε η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου απέστειλε βοήθημα προς την διδασκάλισσα της Οικοκυρικής Σχολής Ματίνα Κατσογιάννη 10.000 δρχ.[790] ενώ τα συνολικά βοηθήματα του αργούντος προσωπικού ανήλθαν στο ποσό των 22.250 δρχ.[791].

---

[784] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου Τεγεατικού Συνδέσμου, 11-5-1930. Πρακτικά Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-5-1931 και 29-5-1931, σ. 180.

[785] Πρακτικά Α΄ τακτικής γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου (προεδρία Π. Σβωλόπουλου), 2-4-1933, σσ. 235, 236 και 1-4-1934, σσ. 295-297, 313-314.

[786] Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-5-1935, σσ. 376-377.

[787] Ό.π., 22-3-1936, σσ. 421-422 και υπ' αρ. 66/ 13-3-1936, σσ.53-55 και στις 22-3-1936, σσ. 431-432.

[788] Ό.π., 22-3-1936, σσ. 431-432.

[789] Ό.π., 16-5-1937, σσ. 471-472 και 29-5-1937, σσ.538-539.

[790] Πρακτικά 96ης συνέλευσης του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-5-1943.

[791] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 31-12-1942 και 31-12-1946.

Το έτος 1945 απεβίωσε ο Γεώργιος Β. Χριστοδούλου, ο οποίος άφησε κληρονόμο της περιουσίας του τον ανιψιό του Ν. Γ. Χριστοδούλου, με την υποχρέωση να καταβάλλει στον Τεγεατικό Σύνδεσμο το ποσό των 200.000 δρχ. υπέρ της Οικοκυρικής Σχολής [792].

Η συμμετοχή των μαθητριών στο μεσημβρινό συσσίτιο ήταν προαιρετική και το 1946-47 στοίχιζε περίπου 4.000 δρχ. για τα έξι μεσημβρινά συσσίτια κάθε βδομάδας, εκτός από τις περιόδους όπου χορηγούνταν στη σχολή δωρεάν ή υποτιμημένα τρόφιμα οπότε θα στοίχιζε λιγότερο[793].

Το ίδιο έτος το Υπουργείο Πρόνοιας διέθεσε το ποσό των 5.000.000 δρχ. για δαπάνες λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής[794].

Το 1948, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος Αθηνών έκανε έκκληση προς τον Σύνδεσμο Τεγεατίδων Αμερικής, ο οποίος είχε ιδρυθεί προς δεκαπενταετίας περίπου, από την Διαμαντούλα Ι. Γκανά, να αναλάβει την οικονομική ενίσχυση της σχολής, δεδομένου ότι λόγω των μεγάλων καταστροφών που υπέστη τόσο κατά την γερμανική και ιταλική κατοχή, όσον και κατά το Δεκεμβριανό κίνημα, αδυνατούσε να την συντηρήσει και κινδύνευε λόγω έλλειψης επαρκών πόρων να κλείσει. Η έκκληση αυτή απευθυνόταν επίσης και σε κάθε Τεγεάτη ο οποίος θα ήθελε να προσφέρει κάποιο χρηματικό ποσό ακόμη και με δίμηνη ή τρίμηνη εισφορά.

Λόγω του χαμηλού κόστους των διδάκτρων, τα έξοδα συντήρησης της σχολής το 1948, ανέρχονταν σε τριάντα και πλέον εκατομμύρια / ετησίως, ενώ τα έσοδα έφταναν μόλις τα έξι ως επτά εκατομμύρια. Έτσι η ανταπόκριση στην έκκληση οικονομικής ενίσχυσης, είχε ως σκοπό τον εφοδιασμό της σχολής με τα απαραίτητα μηχανήματα μαγειρικής, ζαχαροπλαστικής και ραπτικής, απαραίτητα για την πρακτική εξάσκηση των μαθητριών της σχολής και επίσης την αποστολή, μιας ορισμένης ποσότητας λευκού αλεύρου, ζάχαρης,

[792] Ο Γεώργιος Χριστοδούλου, γεννήθηκε στο χωριό Αχούρια το 1845. Απέκτησε μεγάλη περιουσία όταν αυτός μετοίκησε στη Μανσούρα της Αιγύπτου. Έκανε δωρεές στην Ελληνική Κοινότητα της Μανσούρας καθώς και στο Νοσοκομείο «ο Ευαγγελισμός» της Τρίπολης, όπου και κατασκευάστηκε ειδική πτέρυγα με το όνομά του. Στον Τεγεατικό Σύνδεσμο πρόσφερε τη διώροφη οικία του και ανακηρύχτηκε από αυτόν μέγας ευεργέτης. Ν. Β. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας,* εκδ. Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1932, σ.665. Έγγραφο του Υπουργείου Οικονομικών, Γενικής Διεύθυνσης Φορολογίας, προς την Ελληνική Κοινότητα Μανσούρας Αιγύπτου, και με κοινοποίηση στον Τεγεατικό Σύνδεσμο, υπ' αρ. 15108/13-10-1945.

[793] Κανονισμός λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου εκδοθείσα το έτος 1946-47, άρθρο 17, σ. 12.

[794] Πρακτικά του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-3-1947, σ. 266, 12-2-1948, σ. 282 και 31-8-1947, σ. 285.

μαρμελάδας, ζελατίνης, κονφλάου και άλλων ειδών χρήσιμων για την κατασκευή γλυκισμάτων[795].

Ανταποκρινόμενοι στην έκκληση οι Αφοί Λαμπράκου, στη μνήμη του πατρός τους κατέβαλαν το ποσό του 1.350.000 δρχ. για την αγορά μιας ραπτομηχανής Σίγγερ για τη Σχολή[796]. Λόγω των άοκνων προσπαθειών του Συμπολίτη Γ. Βούτση, η Οικοκυρική Σχολή επιχορηγήθηκε από το Υπουργείο Πρόνοιας για το 1946 και 1947, με το ποσό των 5.000.000 δρχ.[797].

Αύξηση του ποσού των διδάκτρων πραγματοποιήθηκε το σχολικό έτος 1948-49, δεδομένου ότι η λήψη δανείου ύψους 11.000.000 δρχ. από την Αγροτική Τράπεζα, το οποίο δεν είχε εξοφληθεί, ελλόχευε τον κίνδυνο διακοπής της λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής[798]. Επέστρεψε εντωμεταξύ από το Σικάγο ο Θεοφάνης Κ. Αλεξόπουλος, μέγας ευεργέτης του Τεγεατικού Συνδέσμου, ιδιαίτερα για τις μεγάλες προσφορές του υπέρ της Οικοκυρικής Σχολής, ο οποίος ευχαρίστησε τον εκεί αδελφό Σύνδεσμο για την οικονομική προσφορά του και ζήτησε την μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση για την εκπλήρωση όλων των αγαθοεργών και εκπολιτιστικών σκοπών του Συλλόγου[799].

Η ανταπόκριση ήταν άμεση και έτσι με εντολή του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής, ο Δ. Κωστόπουλος παρέδωσε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αθήνας, το ποσό των 30.000.000 δρχ. για τις μελλοντικές επισκευές του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής[800]. Η αποστολή οικονομικής βοήθειας από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αμερικής, το 1950-51 ανήλθε σε 2.250.000 δρχ. και αφορούσε τα βραβεία των μαθητριών της Σχολής. Επίσης το Υπουργείο Βιομηχανίας απέστειλε τρεις ραπτομηχανές αξίας 7.500.000 δρχ., ο Σ. Βοσυνιώτης φαρμακευτικό υλικό αξίας 1.000.000 δρχ. και οι Αφοί Μουρίκη στην μνήμη του αδερφού τους Ιωάννη, είδη αξίας 500.000 δρχ.[801].

---

[795] Αναγκαία επίσης κρίθηκε και η αποστολή ορισμένης ποσότητας υφασμάτων για την κατασκευή μπλουζών για τις μαθήτριες της σχολής, εσωρούχων και ειδών κλινοσκεπασμάτων, τα οποία κατόπιν επεξεργασίας τους από τις μαθήτριες προσφέρονταν ως γαμήλιο δώρο στις άπορες μαθήτριες όταν αυτές παντρευτούν. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-2-1951.

[796] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 12-2-1948, σ. 283.

[797] Ό.π., 26-7-1951, σ. 391, 20-12-1951, σ. 398, 4-2-1952, σ. 402 και 22-12-1952. Πρακτικά Α΄ γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 18-4-1948, σ. 335.

[798] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 20-5-1948.

[799] Στ. Ι. Βοσυνιώτης, «Αι ανάγκαι της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας, πεδίον δράσεως του Συνδέσμου Τεγεατίδων Αμερικής», εφ. *Μορέας,* 21 Οκτωβρίου 1948, σ.4. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-7-1948, σ.301.

[800] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 21-12-1949.

[801] Ό.π., 4-2-1952, σ. 402.

Ο προϋπολογισμός των εσόδων για το έτος 1950-51 ανήλθε στα 17.000.000 δρχ. και των εξόδων στα 31.000.000 δρχ. [802] ενώ του επόμενου έτους στα 40.687.000 δρχ. και 44.950.300 δρχ. αντίστοιχα[803]. Σημαντική ήταν η επιχορήγηση για αυτό το έτος του τμήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης του Υπουργείου Βιομηχανίας, του ποσού των 10.000.000 δρχ.[804] Επίσης το 1953 εστάλη ως οικονομική βοήθεια από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αμερικής το ποσό των 1.000 δολαρίων[805]. Όπως παρατηρείται στο γράφημα που ακολουθεί υπάρχει αναλογία των εσόδων και εξόδων της σχολής εκτός από το έτος 1952-53, όπου τα έξοδα της σχολής υπερβαίνουν κατά πολύ των εσόδων της, πιθανόν λόγω της λειτουργίας του Πρατηρίου ειδών απαραίτητων για τη χρήση μαθητριών (βλ. σ. 429).

Γράφημα 3.36. Έσοδα και έξοδα της Σχολής (1950-1977)

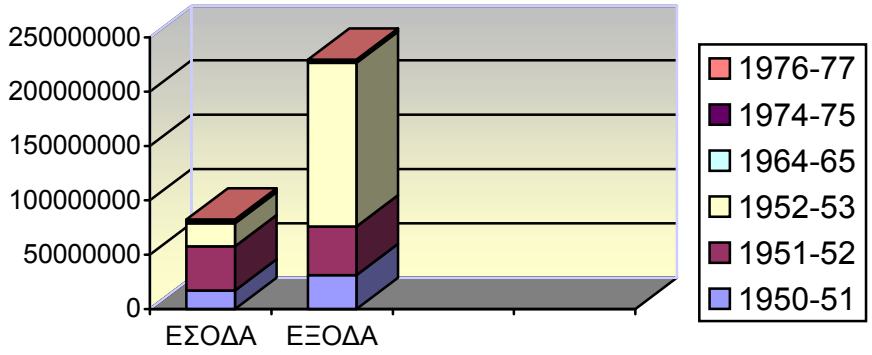

Από το βιβλίο του ταμείου του οικοτροφείου στο οποίο καταχωρούνταν λεπτομερώς οι εισπράξεις χρημάτων από τα τροφεία των μαθητριών και οι πληρωμές για τα τρόφιμα, πληροφορούμεθα για το μηνιαίο ποσοστό κέρδους. Το ταμείο του οικοτροφείου λειτουργούσε

[802] Ό.π., 26-2-1951.
[803] Στα έσοδα καταγράφονται οι εγγραφές και δίδακτρα, δωρεές, επιχορηγήσεις τα οποία ανήλθαν στο ποσό των 40.687.000 δρχ. Ενώ στα έξοδα περιλαμβάνονταν μισθοί προσωπικού, διάφορες προμήθειες, επισκευές και βελτιώσεις, έξοδα εκπαιδευτικής εκδρομής μαθητριών στην Αθήνα, συνολικά στο ποσό των 44.950.300 δρχ. Ο μισθός της διευθύντριας Κλειώς Τασσαρά το 1950 ορίστηκε στο ποσό των 700.000 δρχ., ενώ το 1951, αυξήθηκε κατά 100.000 δρχ., ενώ της διδασκάλισσας Αθηνάς Λαμπροπούλου ορίστηκε σε 600.000 δρχ. Ενώ για το έτος 1952-53, οι μισθοί των διδασκαλισσών είχαν ως εξής:
Διευθύντρια Κλειώ Τασσαρά, 1.200.000 δρχ. /μήνα, Διδασκάλισσες: Λουκία Λουκά, 1.000.000 δρχ. /μήνα, Αθηνά Λαμπροπούλου, 800.000 δρχ./ μήνα, Μοδίστρα Ελένη Μπουρκοτσάνη, 1.000.000 δρχ./ μήνα. Η Επιστάτισσα Μπούζου, 200.000 δρχ./ μήνα. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 30-10-1952, σ.430.
[804] Ό.π., 26-7-1951, σ. 391, 20-12-1951, σ. 398, 4-2-1952, σ. 402 και 22-12-1952.
[805] Ό.π., 2-12-1953.

ανεξάρτητα από το ταμείο του Πρατηρίου. Ενδεικτικά αναφέρουμε για το σχολικό έτος 1952-53 την κίνηση του οικοτροφείου και του Πρατηρίου[806].

Η κίνηση στο βιβλίο *του οικοτροφείου* για το σχολικό έτος 1952-53 σχηματικά απεικονίζεται παρακάτω με αναφορά στο κέρδος ανά μήνα:

Γράφημα 3.37. Η κίνηση του οικοτροφείου (1952-1953)

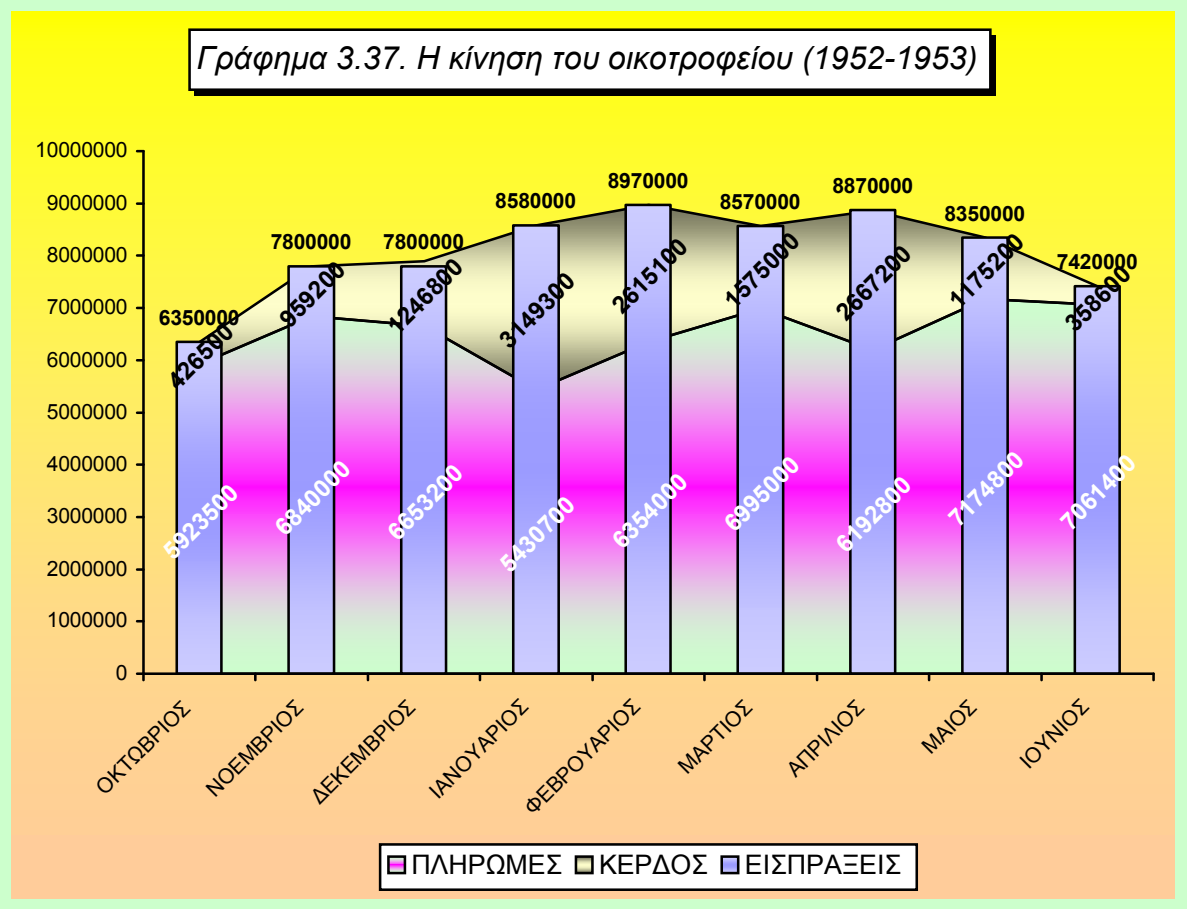

Οι τακτικοί πόροι της σχολής, ήταν κατά πολύ μικρότεροι από τις δαπάνες, αρκεί να αναφέρουμε ότι για το έτος 1952-53 η ακίνητη περιουσία της Οικοκυρικής Σχολής ανερχόταν στο ποσό των 334.800.000 δρχ. ενώ τα έσοδα της σχολής στο ποσό των 21.290.000 δρχ. συμπεριλαμβανομένων των ποσών που προέκυπταν από τις εγγραφές και τα δίδακτρα των μαθητριών, των δωρεών από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αμερικής, του οικοτροφείου, του Πρατηρίου, των επιχορηγήσεων του Υπουργείου Βιομηχανίας, καθώς και από τη διάθεση υφασμάτων περιβολής και ετοίμων ενδυμάτων. Στα έξοδα της σχολής τα οποία έφταναν το ποσό των 150.420.400 δρχ. περιλαμβάνονταν οι μισθοί του διδακτικού προσωπικού, οι

[806] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με την οικονομική κίνηση του οικοτροφείου υπ' αρ. 79/ 18-10-1953.

προμήθειες υλικών λειτουργίας, οι κτιριακές επισκευές, το πρατήριο και το οικοτροφείο[807]. Έτσι γι' αυτό το έτος (1952-53) σύμφωνα με το γράφημα που ακολουθεί οι τακτικοί πόροι της σχολής κατείχαν το 66%, τα έσοδα το 4% και τα έξοδα το 30%.

Γράφημα 3.38. Οι τακτικοί πόροι της Σχολής - Έσοδα - Έξοδα (1952-53)

Η κίνηση στο βιβλίο *του Πρατηρίου* για το ίδιο έτος είχε ως εξής:

Γράφημα 3.39. Η κίνηση του πρατηρίου (1952-1953)

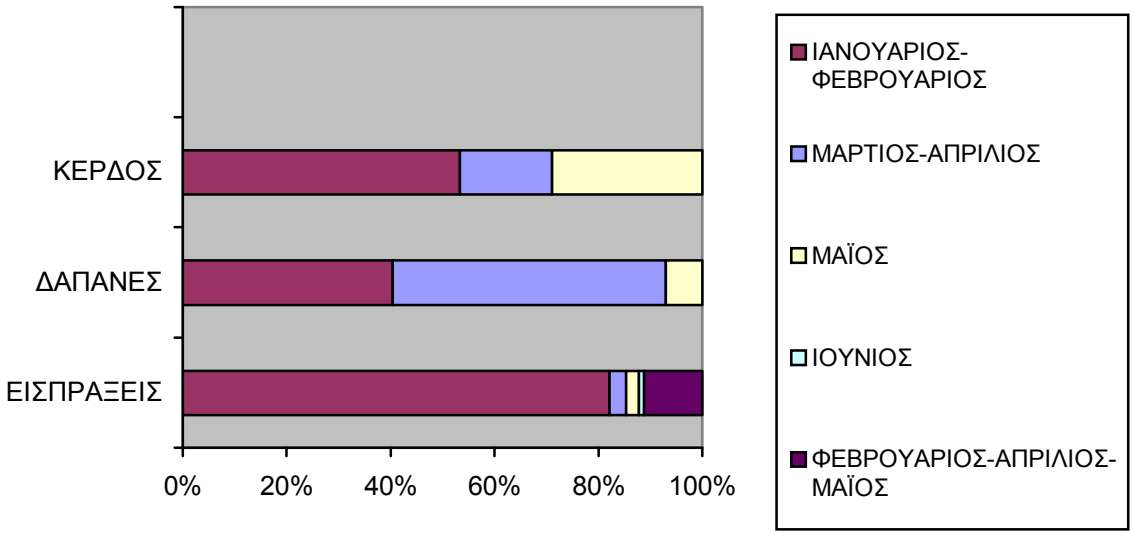

Δεδομένου ότι η προμήθεια καύσιμου υλικού απορροφούσε όλο το χρηματικό απόθεμα του οικοτροφείου, η διευθύντρια της σχολής, το 1954, πρότεινε την έγκαιρη προμήθειά του χωρίς μεσάζοντες[808].

[807] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 2-12-1953 και 26-1-1955.
[808] Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 88/30-6-1954.

Η ενεργοποίηση της αύξησης των τροφείων του οικοτροφείου για το έτος 1956-57 κατά 100 δρχ. προέκυψε προκειμένου ο Τεγεατικός Σύνδεσμος να αντεπεξέλθει με μεγαλύτερη άνεση στα έξοδα μισθοδοσίας του διδακτικού προσωπικού[809].

Η οικονομική ενίσχυση του Τεγεατικού Συνδέσμου, παρά τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζε σχετικά με τη λειτουργία της σχολής, προς τη Βιοτεχνική Σχολή Τρίπολης, με το ποσό των 2.000 δρχ. ώστε να ανασταλεί η παύση της λειτουργίας της, αποτελεί απόδειξη της πραγμάτωσης των στόχων του Τεγεατικού Συνδέσμου περί διάδοσης της παιδείας και την ανόρθωση του κοινωνικού, οικονομικού, πνευματικού και εκπολιτιστικού επιπέδου του λαού της Τεγέας (Άρθρο 1 του καταστατικό λειτουργίας του Τεγεατικού Συνδέσμου).

Τα επόμενα χρόνια η οικονομική κατάσταση του Τεγεατικού Συνδέσμου σε σχέση με την Οικοκυρική Σχολή, ήταν ικανοποιητική, δεδομένου ότι χάρη στις δωρεές απλών πολιτών και του αδελφού Συνδέσμου Αμερικής, δε δημιουργήθηκαν προβλήματα στη λειτουργία της[810]. Σε αυτό συναίνεσε και η επιχορήγηση του ποσού των 6.000 δρχ. για έξοδα λειτουργίας της από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων[811].

Ο ετήσιος απολογισμός του 1964-65 των εσόδων στις 320.077,20 δρχ. και των εξόδων στις 270.618,30 δρχ. Ο προϋπολογισμός για το 1965-66 των εσόδων στις 220.000 δρχ. και των εξόδων στις 325.000 δρχ.[812]. Οι συνολικές δωρεές, από ιδιώτες και εταιρείες, γι' αυτό το σχολικό έτος ανήλθαν στο ποσό των 52.337,50 δρχ.[813]. Εκτός της συμμετοχής των Τεγεατών, τρεις εταιρείες προσέφεραν δωρεές, η Εταιρία Αλουμινίου ALCAN S.A. ZURICH, η Εμπορία Χαλύβων MITTEN ΕΠΕ, και η Εταιρία ERLICON ΕΠΕ[814]. Το συνολικό ποσό των

[809] Α΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 142/27-12-1956.
[810] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-2-1959, σσ. 24-25 / 3-6-1959, σ. 27 / 21-12-1959, σσ. 55-62 / 28-2-1961, σσ. 123-128 / 11-2-1962, σσ. 359-363 / 22-1-1962, σσ. 185-193 / 14-1-1963 σσ. 234-238 / 28-2-1963, σσ. 242-245 / 3-1-1964, σ. 267-275 / 21-2-1965, σσ. 493-497 / 18-2-1965, σσ. 332-334 / 14-12-1965, σσ. 358-363 / 26-2-1967, σσ.67-75 / 20-1-1966, σσ. 365-368 / 3-2-1967, σσ.424-440 / 15-12-1967, σσ. 466-470 / 25-4-1971, σ.256-261 και 6-2-1972, σσ. 309-316.
[811] Έγγραφο του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο υπ' αρ. 213/4-1-1964.
[812] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 26-2-1967, σσ. 67-75.
[813] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-12-1965, σσ. 363-364.
[814] Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-1-1966, σ. 35.

δωρεών για τα έτη 1965-1970 ανήλθε συνολικά στο ποσό των 239.310 δρχ. και περιγράφεται κατά έτος στο παρακάτω γράφημα:[815]

Γράφημα 3.40. Συνολικό ποσό δωρεών (1965-1970)

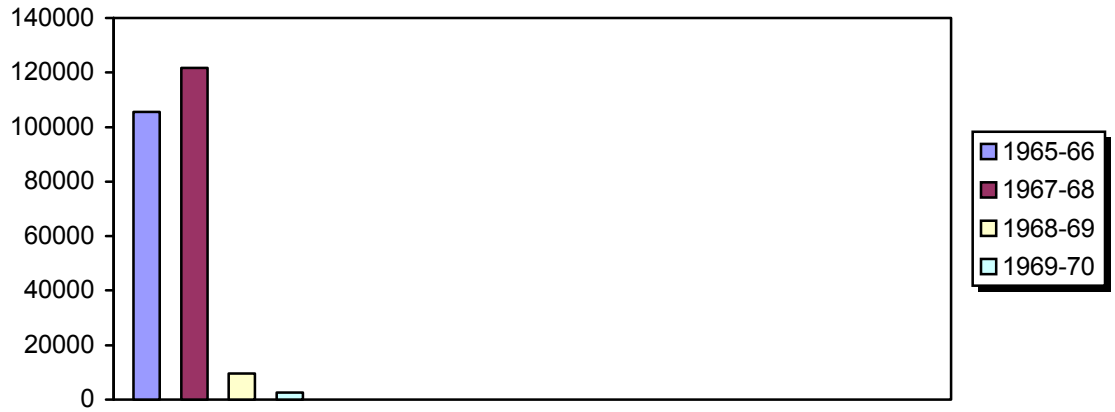

Αρωγός στις προσπάθειες του Τεγεατικού Συνδέσμου ήταν το Υπουργείο Παιδείας, το οποίο για τα έτη 1964-70, επιχορήγησε την Οικοκυρική Σχολή, με το ποσό των 50.000

[815] Ό.π., 26-2-1967, σ.71. Οι δωρεές για το 1967 προέρχονταν από το Σύλλογο Μαντινέων στον Πειραιά, στη μνήμη της Ζωής Γ. Σαββόπουλου (300 δρχ.), του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας (100.000 δρχ.), του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας (20.000 δρχ.), του Ε. Γεωργούλη στη μνήμη του Θ.Κ. Αλεξόπουλου (500δρχ.) και της οικογένειας Βικτώριας Παυλίδου στη μνήμη Θ.Κ. Αλεξόπουλου (1.000 δρχ.). Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-11-1967, σ. 461 και 29-11-1971, σ. 82.

δρχ.[816]. Ενώ το επόμενο έτος η επιχορήγηση από το ΥΠ.Ε.Π.Θ.(184449 και 218/19-1-1970), ανήλθε στο ποσό των 20.000 δρχ.[817].

Από το κληροδότημα του Γ. Μπούρη, απεστάλη από τη διαχειρίστρια Αμερικανική Τράπεζα επιταγή των 3.190,15 δολαρίων (95.216,50 δρχ.), το οποίο κατατέθηκε από τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σε ιδιαίτερο λογαριασμό της Εθνικής Τράπεζας, με σκοπό την αποκλειστική του διάθεση σε εκπαιδευτικούς σκοπούς του Τεγεατικού Συνδέσμου (λειτουργία, συντήρηση και βελτίωση της Οικοκυρικής Σχολής, υποτροφίες, κ.ά.)[818].

Η εργασία της οικονομικής διαχείρισης της σχολής από το 1969 και μετέπειτα καθιερώθηκε να επιτελείται από μία εσωτερική μαθήτρια της σχολής με άριστη συμπεριφορά και γνώσεις, έναντι μικρού οικονομικού επιδόματος[819].

Το ίδιο έτος λόγω αυξημένων δαπανών λειτουργίας της σχολής, πραγματοποιήθηκε η λήψη δανείου μέχρι του ποσού των 750.000 δρχ. με ταυτόχρονη αύξηση των ετήσιων διδάκτρων (από 1.000 δρχ. σε 1.500 δρχ.)[820].

---

[816]Το Υπουργείο Παιδείας επιχορήγησε την Οικοκυρική Σχολή της Τεγέας για το έτος 1964-65, με το ποσό των 350 δρχ. για κάθε μαθήτρια, για την Α΄ τριμηνία. Έτσι για το έτος 1965 που οι μαθήτριες ήταν 56, η επιχορήγηση ανήλθε στο ποσό των 19.600 δρχ. συνολικά. Στη Β΄ τριμηνία η σχολή έλαβε επιχορήγηση από το Υπουργείο Παιδείας, το ποσό των 21.600 δρχ., δηλαδή 400 δρχ. για κάθε μαθήτρια. Αναμενόταν κατόπιν γνωστοποίησης από το Υπουργείο Παιδείας η επιχορήγηση της Γ΄ τριμηνίας. Μηνιαία κατάσταση εξόδων και εσόδων Οικοτροφείου Οικοκυρικής Σχολής Ιουνίου 1965:
Γενικές εισπράξεις από τροφεία : 23.090
Γενικές εισπράξεις από ενδεικτικά : 2.540
Γενικές πληρωμές συντήρησης οικοτροφείου : 26.938,40
Δύναμη οικοτροφείου Μαθήτριες=50 , Διδακτικό Προσωπικό=3, Βοηθητικό=2
Ημέρες λειτουργίας οικοτροφείου=35
Αριθμός παρασχεθέντων προγευμάτων=35, γευμάτων=35, δείπνων=35. Β΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 249/26-3-1965. Πρακτικά Διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 28-7-1967 σ. 451, στις17-9-1968 σ.500 και στις 16-12-1969 σ.431. Έγγραφο του ΥΠ.Ε.Π.Θ. 490/1-7-1968. Γ΄ τριμηνιαία έκθεση πεπραγμένων της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ.252/1-7-1965.

[817] Ο υπόλογος του Υπουργείου Παιδείας, Ι. Καρατζάς, επισκέφθηκε τη σχολή στις 19-1-1970, προκειμένου να παραδώσει την επιχορήγηση η οποία ανήρχετο στις 27.200 δρχ. για ογδόντα πέντε μαθήτριες, δεδομένου ότι οι υπόλοιπες επτά απουσίαζαν (για κάθε μαθήτρια η επιχορήγηση ήταν 320 δρχ.). Βιβλίο πρακτικών της Οικοκυρικής Σχολής υπ' αρ. 6/18-1-1970.

[818] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-1-1969, σ. 518.

[819] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τον τότε πρόεδρο του Τεγεατικού Συνδέσμου Χρήστου Κουτρουμπή υπ' αρ. 6462/18-9-1975.

[820] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 13-5-1970.

Οι δωρεές οι οποίες ενίσχυσαν την οικονομική δραστηριότητα της Οικοκυρικής Σχολής για τα έτη από το 1971-1978 αναγράφονται στο παρακάτω γράφημα:

Γράφημα 3.41. Οι δωρεές που ενίσχυσαν την οικονομική δραστηριότητα της Σχολής (1971-1978)

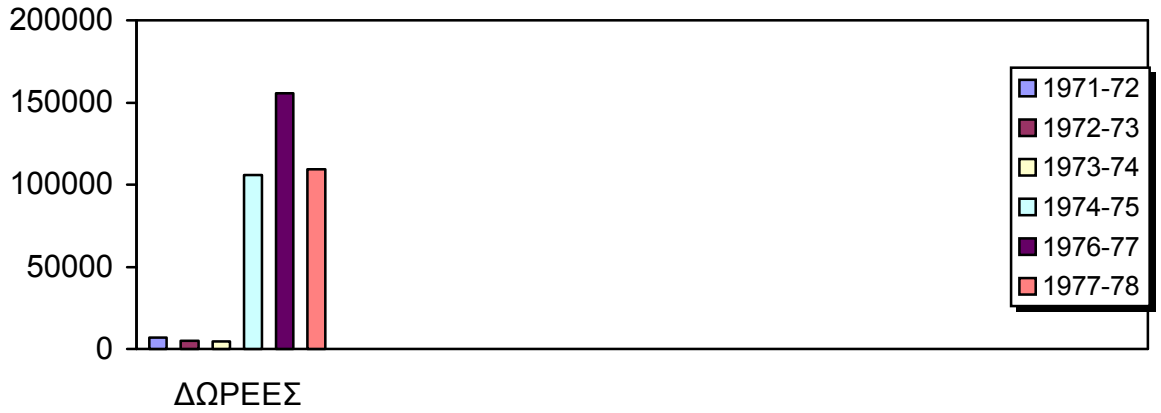

Το ποσό που διατέθηκε από το Σύλλογο της Αμερικής προκειμένου να εφοδιαστεί η Οικοκυρική Σχολή ήταν 47.391 δρχ.[821].

Η επιχορήγηση του Υπουργείου Παιδείας με σκοπό την ενίσχυση της εκπαιδευτικής δραστηριότητας της Οικοκυρικής Σχολής για το σχολικό έτος 1971-72, ανήλθε στο ποσό των 106.000 δρχ. και του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας στο ποσό των 50.000 δρχ.[822].

Το έτος 1974, μετά την κατανομή πιστώσεων λειτουργικών δαπανών της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως του Ν. Αρκαδίας, από τη Διεύθυνση Εσωτερικών της Νομαρχίας, για την αντιμετώπιση λειτουργικών δαπανών της Οικοκυρικής Σχολής εγκρίθηκε το ποσό των 660.000 δρχ.[823].

Το ίδιο έτος παρατηρήθηκε αύξηση των τροφείων από 900 δρχ./ μήνα ποσό που ίσχυε μέχρι τον Ιανουάριο του 1974, σε 1.100 δρχ./ μήνα. Έτσι η κίνηση των τροφείων για τη χρονιά αυτή είχε ως εξής:[824]

[821] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 29-3-1978, σ. 399. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-5-1978, σ. 75.
[822] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 6-11-1972, σσ. 133-139.
[823] Έγγραφο της Νομαρχίας Αρκαδίας, Διεύθυνση Εσωτερικών, Τμήμα Οικονομικής Διοίκησης, «Κατανομή πιστώσεων λειτουργικών δαπανών οικονομικού έτους 1974, Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης» υπ' αρ. 3075/4-2-1974.
[824] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής υπ' αρ. 1120/11-2-1974 και στις 14-3-1974. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου, 9-10-1974, σσ. 224-230. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 24-11-1974, σσ. 443-451.

Γράφημα 3.42. Καταβολή τροφείων στις μα Σχολής (1974)

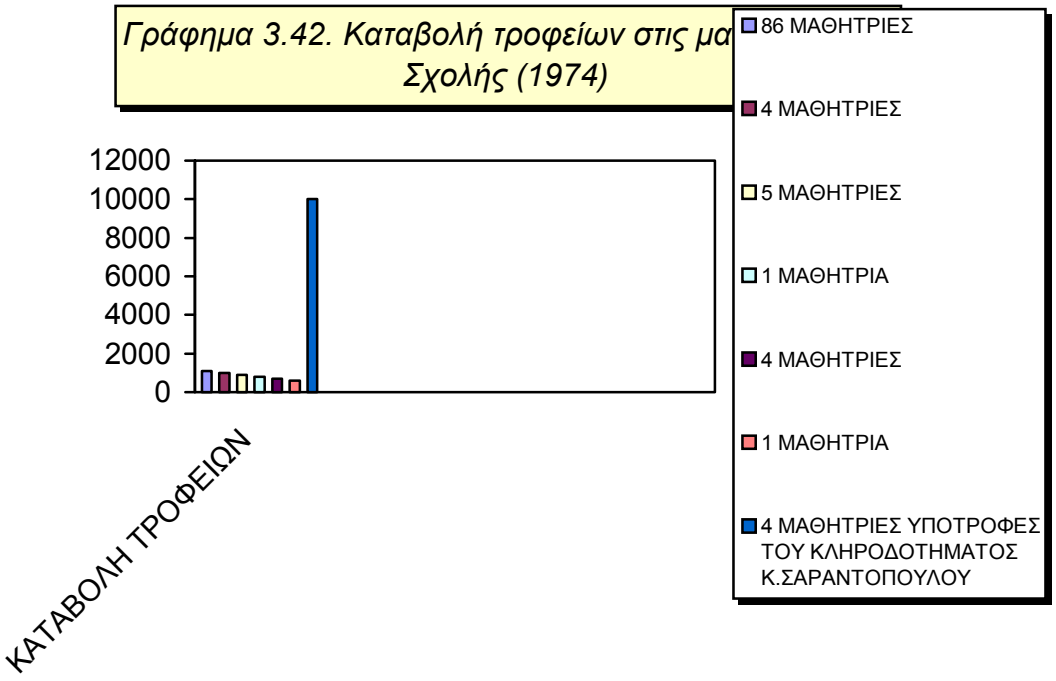

Οι συνολικές εισπράξεις από τα τροφεία ανήλθαν το Δεκέμβριο του 1974 σε 103.800 δρχ. Οι δαπάνες για την διατροφή του οικοτροφείου ανήλθαν σε 50.320 και συμπεριλαμβανομένου των εξόδων καυσίμων και διαφόρων εφοδίων σε 66.950 δρχ.[825].

Οι τιμές των προϋπολογισθέντων δαπανών του έτους 1974-75 εμφανίστηκαν υψηλότερες του παρελθόντος έτους, λόγω ανόδου των τιμών, κυρίως των καυσίμων[826]. Έτσι στον ετήσιο απολογισμό για το έτος 1974-75 η αναλογία εξόδων και εσόδων είναι αντίστοιχα ποσοστό 41% και 59%[827].

Το τμήμα Οικονομικής Διαχείρισης της Διεύθυνσης Εσωτερικών της Νομαρχίας Αρκαδίας, ενέκρινε πίστωση ποσού 288.000 δρχ. για την ενίσχυση της λειτουργίας και απαλλαγή από τα δίδακτρα των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας του έτους 1974[828].

[825] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ' αρ. 2003/19-12-1974.
[826] Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου σχετικά με τον προϋπολογισμό δαπανών Οικοκυρικής Σχολής για το σχολικό έτος 1974-75 υπ' αρ. 1197/17-6-1974.
[827] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 10-10-1975, σσ. 263-272.
[828] Απόφαση του Υπουργείου Οικονομικών με αρ. 65002/1974, «Περί του ποσοστού ορίου διαθέσεως των πιστώσεων του προϋπολογισμού οικονομικού έτους 1974 επί του φορέως 270 και κωδικού αριθμού εξόδου 2266». Έγγραφο Νομαρχίας Αρκαδίας, «Περί διαθέσεως πιστώσεως ποσού 288.000 δρχ. εις Οικοκυρικήν Σχολήν Τεγεατικού Συνδέσμου» υπ' αρ. 15975/18-7-1974. Έγγραφο της Νομαρχίας Αρκαδίας προς τις Πολιτικά Δημόσιες Υπηρεσίες του Ν. Αρκαδίας, υπ' αρ. 14640/ 3-7-1975.

Η συνεχής αύξηση του τιμάριθμου και των αποδοχών του διδακτικού και του υπόλοιπου προσωπικού, σε σχέση με την σημαντική μείωση του αριθμού των μαθητριών το 1975, δημιούργησε οικονομική στενότητα στη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου. Σε συνδυασμό δε, με την εξέλιξη του εκπαιδευτικού συστήματος εν όψει της ψήφισης του νέου νόμου περί τεχνικής εκπαίδευσης, προβλημάτισε τη διοίκηση σχετικά με τη συνέχιση της λειτουργίας της σχολής[829].

Ο Νομάρχης Γεώργιος Λαμπρινάκος, ερχόμενος αρωγός στο έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου, προκειμένου να ενισχύσει τη λειτουργία της σχολής και να απαλλάξει από τα δίδακτρα τις μαθήτριες, επιχορήγησε το λογαριασμό της Οικοκυρικής Σχολής με το ποσό των 500.000 δρχ.(από τον ΚΑΕ 2266)[830].

Το οικονομικό έτος 1977, καθορίστηκε με κοινή απόφαση των Υπουργείων Εθνικής Παιδείας και Οικονομικών, το ύψος των πιστώσεων που πρόκειτο να χορηγηθεί στις Κατώτερες Τεχνικές και Επαγγελματικές Σχολές το οποίο ανήρχετο στις 1.200.000 δρχ. (στον προϋπολογισμό των εξόδων του ΥΠ.Ε.Π.Θ. στον ειδικό φορέα 30/720 και Κ.Α. 2266). [831]

---

[829] Τα έσοδα και τα έξοδα της Οικοκυρικής Σχολής για το έτος 1976-77, όπως καταγράφονται στον στατιστικό πίνακα που κατατέθηκε στην Στατιστική Υπηρεσία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. είναι τα ακόλουθα:

ΕΣΟΔΑ :	
Δημόσιο – ΥΠ.Ε.Π.Θ.	100.000 δρχ.
Τοπική Αυτοδιοίκηση και Εκκλησία	174.613 δρχ.
Δίδακτρα	737.280 δρχ.
Κληροδοτήματα	109.151 δρχ.
‘Άλλες ιδιωτικές πηγές	122.000 δρχ.
Λήψη δανείου	28.550 δρχ.
Σύνολο εσόδων	1.271.594 δρχ.
ΕΞΟΔΑ :	
Δαπάνες Διοικήσεως	384.508 δρχ.
Πληρωμή διδακτικού προσωπικού	556.336 δρχ.
Δαπάνες κοινωνικών υπηρεσιών (συσσίτιο, ρούχα, υγεία μαθητριών, οργάνωση εκδρομών,…)	427.074 δρχ.
Υποτροφίες και οικονομικές Ενισχύσεις	112.000 δρχ.
Λοιπές τρέχουσες δαπάνες	76.398 δρχ.
Εξοπλισμός αιθουσών διδασκαλίας	28.580 δρχ.
Λοιπές δαπάνες(τόκοι δανείων)	28.550 δρχ.
Σύνολο εξόδων	1.613.446 δρχ. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-11-1975, σ.464. Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου υπ’ αρ. 324/20-12-1975. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 23-11-1975, σσ. 476-485. Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1-11-1976, σσ. 339-347.

[830] Έγγραφο της Νομαρχίας Αρκαδίας, Διεύθυνση εσωτερικών, τμήμα Οικονομικής Διεύθυνσης προς την Οικοκυρική Σχολή υπ’ αρ.3729/ 10-2-1976.

[831] Έτσι ο ετήσιος απολογισμός για το έτος 1977-78 των εσόδων ανήλθε στο 1.020.000 δρχ. και των εξόδων 1.590.993,10 δρχ. Φ.Ε.Κ. 220/12-3-1977, τ. Β΄, υπουργική απόφαση 14978/1973 «Καθορισμός του ύψους των

Η ετήσια οικονομική ενίσχυση της Οικοκυρικής Σχολής από το 1977 δεν υλοποιήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων ύψους 500.000 δρχ., λόγω της ιδιωτικής φύσεώς της σύμφωνα με το άρθρο 54 του Ν. 576/77. Δεδομένου όμως ότι το Ίδρυμα ήταν κοινωφελές υπήρχε φορολογική απαλλαγή, ενώ τα έξοδα της Οικοκυρικής Σχολής ήταν πολλαπλάσια σε σχέση με τα τροφεία και τα δίδακτρα των μαθητριών αλλά και κατά πολύ λιγότερα των άλλων ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων[832]. Έτσι ο Τεγεατικός Σύνδεσμος αιτείται την επέμβαση του τότε υπουργού Βαρβιτσιώτη, ώστε να αντεπεξέλθει των ανυπέρβλητων δυσκολιών, οι οποίες θα οδηγούσαν στην παύση της λειτουργίας της σχολής[833].

Δεδομένου ότι πρόκειτο να γίνει αλλαγή της μορφής λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής οι συνεχείς προσπάθειες του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Νομαρχία Αρκαδίας, προκειμένου να χορηγηθεί η σχετική πίστωση για τις λειτουργικές ανάγκες της σχολής, δεν είχαν ευνοϊκά αποτελέσματα[834].

Στα πλαίσια της μετατροπής της σχολής σε Μέση Επαγγελματική Σχολή Κοπτικής-Ραπτικής – Οικοκυρικών, το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών το Νοέμβριο του 1980, ενέκρινε πίστωση 10.000 δρχ.[835], καθώς επίσης και 100.000 δρχ. ως επιχορήγηση ενώ το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, επί υπουργίας Νικολάου Καλτεζιώτη, επιχορήγησε με το ποσό των 300.000 δρχ. τη σχολή για έξοδα λειτουργικών δαπανών της[836]. Επίσης η Αγροτική Τράπεζα χορήγησε 100.000 δρχ., ενώ το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, ενέκρινε πίστωση 20.000 δρχ.[837].

πιστώσεων προς τις κατώτερες τεχνικές και επαγγελματικές σχολές». Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-3-1979, σσ. 441-449.

[832] Η Πανελλήνια Ένωση Ιδιοκτητών Ιδιωτικών Επαγγελματικών Σχολών, Σωματείο αναγνωρισμένο, έτος ιδρύσεως 1957, στο ενιαίο τιμολόγιο διδάκτρων για το έτος 1978-79, προέβλεπε για τις σχολές κατώτερης εκπαίδευσης, για την βραδινή φοίτηση, ετήσια δίδακτρα: 13.500 δρχ. και για την ημερήσια φοίτηση: 16.500 δρχ. Ενιαίο τιμολόγιο διδάκτρων 1978-79, για τις ιδιωτικές σχολές Αθήνας και Πειραιά.

[833] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον τότε Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων Ιωάννη Βαρβιτσιώτη υπ' αρ. 8523/31-5-1979.

[834] Έγγραφο του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Νομαρχία Αρκαδίας υπ' αρ. 8811/14-5-1980. Απάντηση από μέρους της Νομαρχίας με έγγραφο υπ' αρ. 2584/24-5-1980.

[835] Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, Διεύθυνση Οικονομικών υπουργική απόφαση με αρ. Δ4β/οικ.16275/18-11-1980, σχετικά «Έγκριση πιστώσεως δρχ. 10.000 επί Φορ. 430 Κ.Α.Ε. 2551». Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, υπουργική απόφαση υπ' αρ. Δ4α/5829/3-5-1980 «Περί προσδιορισμού ύψους επιχορηγήσεως του Τεγεατικού Συνδέσμου».

[836] ΥΠ.Ε.Π.Θ. υπουργική απόφαση 3321/ΙΒ/16481/29-12-1980, «Περί επιχορήγησης Επαγγελματικών Σχολών». Τηλεφωνικό τηλεγράφημα στις 7-7-1981, της διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τον Υφυπουργό Παιδείας Ν. Καλτεζιώτη.

[837] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου, 21-1-1981, σ. 508. Πρακτικά γενικής συνέλευσης του Τεγεατικού Συνδέσμου, 12-4-1981, σ. 246. Ο προϋπολογισμός εσόδων για το 1979-80, στις 1.060.000 δρχ. και των εξόδων στις 1.425.000 δρχ. Υπουργείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων υπουργική απόφαση Δ4β/ οικ. 18714/2-10-80, «Περί έγκρισης πιστώσεως δρχ. 20.000 επί φορέα 430 ΚΑΕ 2551».

Στην απογραφή που διενεργήθηκε στις 31-12-1981 έως 31-12-1982, έτος κατάργησης της Οικοκυρικής Σχολής, στο ενεργητικό της καταγράφηκαν 3.031.642 δρχ. και στα εφόδια Οικοκυρικής Σχολής από τον αδελφό Σύνδεσμο Αμερικής 47.391 δρχ.[838].

3.11.2. Τεγεατικός Σύνδεσμος Αμερικής-Τεγεατικός Σύνδεσμος Αθηνών/ Πειραιώς – Τεγεατικός Σύνδεσμος κυριών και δεσποινίδων 'Η Επισκοπή' Σικάγου

Ο πατριωτισμός των Τεγεατών που είχαν μεταναστεύσει στην Αμερική βοήθησε αποτελεσματικά και ενίσχυσε τις προσπάθειες του Τεγεατικού Συνδέσμου Αθηνών-Πειραιώς, ώστε να πετύχουν άριστα αποτελέσματα ιδρύοντας μεταξύ των άλλων ιδρύματα μορφωτικά, όπως αυτό της Γεωργικής Σχολής της Τεγέας και της Οικοκυρικής Σχολής.

Από το 1897, αλλά ενεργά από τον Ιανουάριο του 1905, λειτουργούσε στο Σικάγο των Ηνωμένων Πολιτειών της Β. Αμερικής σωματείο με το όνομα «Τεγέα», πρόεδρος του οποίου ήταν ο Γρηγόριος Αθ. Παπαηλιού. Το σωματείο όμως αυτό διαλύθηκε.

Το 1926 ιδρύθηκε στο Σικάγο, ο «Τεγεατικός Σύνδεσμος», Αμερικής και η πρώτη συνέλευση των Τεγεατών που διέμεναν στο Σικάγο έγινε στις 8-10-1926[839].

Κατά τη συνάντηση αυτή αποφασίστηκε να γίνει συνέλευση όλων των εν Σικάγω Τεγεατών στις 24-10-1926 στο Hall House του Halsted street. Θα διανέμονταν προσωπικές, προσκλήσεις, καθώς και κάλεσμα μέσω της εκδιδόμενης εφημερίδας *Θεσσαλονίκη*, που εξέδιδαν οι αδελφοί Σαλόπουλοι.

Στην τελευταία αυτή συνάντηση έγινε η πρώτη εγγραφή των μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής και κατόπιν η εκλογή του προσωρινού Συμβουλίου, υπό την προεδρία του Κ. Σαλόπουλου.

Το Διοικητικό Συμβούλιο καταρτίστηκε από τριάντα έξι μέλη, δύο από κάθε χωριό της Τεγέας.

Από τότε ο Τεγεατικός Σύνδεσμος Αμερικής ερχόταν αρωγός στις προσπάθειες του αδελφού ομώνυμου Συνδέσμου της Αθήνας, προ πάντων στα υπό κατασκευή και μελέτη έργα στην Π. Επισκοπή[840].

---

[838] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 15-1-1982, σσ. 567-570.

[839] Σ' αυτή τη συνάντηση έλαβαν μέρος οι κάτωθι Τεγεάτες, οι οποίοι ήταν εγκατεστημένοι στην Αμερική :
Ν. Αθ. Σαλόπουλος (γιατρός, τέως Γενικός Πρόξενος της Ελλάδος στο Σικάγο), Κ. Αθ. Σαλόπουλος (φαρμακοποιός), Ι. Κανελλόπουλος ή Μπούρας (έμπορος), Χρ. Ι. Νικολόπουλος (έμπορος), Δ.Ν. Κωστόπουλος (δημοσιογράφος), Γ. Ι. Νικολόπουλος (καθηγητής διαμένων στο Σικάγο χάριν των σπουδών του), Δ. Ν. Κογιώνης (από το Deven port Jowa). Ν.Δ. Μοραΐτης, ό.π., σ. 807.

[840] Ν.Δ. Μοραΐτης, ό.π., σσ. 807-808. Πρακτικά Τεγεατικού Συνδέσμου περιόδου 1918-24, σ. 151.

Στις 25 Μαΐου 1933 ιδρύθηκε στο Σικάγο, Σύνδεσμος Τεγεατίδων Κυριών και Δεσποινίδων Αμερικής φέρων το όνομα «Επισκοπή» με σκοπό η ενίσχυση των Τεγεατικών Συνδέσμων Αθηνών και Αμερικής. Έτσι στα πλαίσια της αποστολής βοήθειας υπέρ της Οικοκυρικής Σχολής αρχικά με το ποσό των 300-500 δολαρίων για την ενίσχυση του έργου ανοικοδόμησής της[841] και αμέσως μετά την περάτωσή του ανέλαβε την επίπλωση[842]. Επίσης απέστειλε μαγειρικά σκεύη, ρουχισμό ιδιαίτερα μετά τον πόλεμο του 1940, όπου οι καταστροφές ήταν μεγάλες και η αναδιοργάνωση της σχολής απαιτούσε μεγάλες οικονομικές δυνατότητες[843].

Το 1971, ο Σύλλογος Τεγεατίδων Αμερικής, εκδήλωσε την επιθυμία, μέσω του προέδρου της Κοινότητας Σταδίου, Χ. Τσιπιανίτη, να ενημερωθεί σχετικά με τις ανάγκες της Σχολής, προκειμένου να αναλάβει τη δαπάνη κάποιου συγκεκριμένου έργου, αξίας αρκετών εκατοντάδων δολαρίων. Κατόπιν συσκέψεως του Διοικητικού Συμβουλίου υπέδειξαν την απόκτηση ενός μπόιλερ αξίας περίπου 18.000 δρχ. και δεκαπέντε περίπου τραπεζοθρανίων. Επίσης εκφράστηκε η ανάγκη απόκτησης μιας συγκροτημένης και συγχρονισμένης κουζίνας για την οποία οι τεχνικοί της εταιρείας του Αχιλλέα Σβώλου, κατόπιν κατάρτισης σχετικής μελέτης συνέβαλαν στην κατασκευή της[844].

Η προσφορά αυτού του Συνδέσμου ήταν τόσο αλληλένδετη με τη ίδρυση και την περαιτέρω λειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, ώστε η αναφορά σε αυτόν είναι εμφανής σε κάθε κεφάλαιο αυτής της εργασίας.

Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο του νέου αυτού Συνδέσμου καταρτίστηκε ως εξής:

Πρόεδρος	Διαμαντούλα Ι. Γκανά
Αντιπρόεδρος	Στέλλα Δ. Πασιαλή
Ταμίας	Δήμητρα Α. Νικολοπούλου
Υποταμίας	Χριστίνα Τομάρα
Γραμματέας	Κική Ν. Θεοδωροπούλου
Αντιγραμματέας	Κατίνα Χ. Νικολοπούλου

[841] Έτσι το 1934, εστάλησαν 10.400 δρχ. και το 1937 απεστάλησαν 150 δολάρια με τα οποία αγοράστηκαν διάφορα υλικά για τη Σχολή και ενισχύθηκε η φοίτηση των άπορων μαθητριών της Τεγέας. Πρακτικά γενικής συνέλευσης μελών του Τεγεατικού Συνδέσμου στις 29-5-1937, σ. 540.

[842] Έγγραφο του αντιπροσώπου του Αγροκηπίου, Κ. Αδαμόπουλου, υπ' αρ.9/28-6-1933, προς τον Τεγεατικό Σύνδεσμο από το προσωπικό αρχείο του Γεωργίου Ζαχαρόπουλου.

[843] Έγγραφα που δηλώνουν την αποστολή βοήθειας από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο Αμερικής υπ' αρ. 48/7-6-1947, 49/106-1947, 54/23-6-1947, 182/27-1-1948.

[844] Πρακτικά διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου, 14-10-1971.

Κοσμήτρια Χριστίνα Κουντρέλη

Σύμβουλοι Δήμητρα Ν. Τράκα, Χριστίνα Ι. Δημητρακοπούλου, Ελένη Π. Κουτσιούρη, Τούλα Γ. Κολιοπούλου, Ελένη Χ. Τσιπιανίτη, Όλγα Ν. Μάσια, Κυράτσω Π. Αγγελάκου, Μαρία Γρ. Καρκαζή, Γεωργία Αρ. Κολιακοπούλου, Μαρία Β. Σιούντρη, Γεωργία Β. Άρνου.

Εξελεκτική Επιτροπή Ελένη Ι. Μαρλά, Κωνσταντίνα Β. Δούκα, Πολυτίμη Κ. Σπυροπούλου[845].

ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΤΕΓΕΑΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΑΜΕΡΙΚΗΣ[846]

- **1926** (προσωρινό): Κ. Α. Σαλόπουλος.
- **1927**: Κ. Α. Σαλόπουλος.
- **1928**: Ι. Δημητρακόπουλος.
- **1929**: Γ. Κ. Γάτσης.
- **1930** : Ν. Γκανάς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Τεγεατικός Σύνδεσμος Τεγέας Αρκαδίας ιδρύθηκε το 1883 με στόχο την εξύψωση του θρησκευτικού συναισθήματος, την οργάνωση φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων, τη διάδοση της παιδείας καθώς και την ανόρθωση του κοινωνικού, οικονομικού, πνευματικού και πολιτιστικού επιπέδου του λαού της Τεγέας[847].

Η δράση του Συνδέσμου ξεκίνησε αμέσως μετά την ίδρυσή του και ήταν πολυσχιδής. Σημαντικό επίτευγμα της δράσης αυτής ήταν η ίδρυση της Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής το 1918, η οποία εντασσόταν στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής για τη γυναικεία εκπαίδευση.

Είχε προηγηθεί η λειτουργία σχολών Οικιακής Οικονομίας στην Ελλάδα ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα, με πρωτοπόρο τη Σχολή Οικιακής Οικονομίας της Ένωσης Ελληνίδων. Θεωρώντας ότι οι γνώσεις Οικιακής Οικονομίας ήταν προσόν για μια γυναίκα, οι ιδρυτές της Οικοκυρικής Σχολής της Τεγέας, είχαν ως στόχο την ανύψωση της γυναίκας της περιοχής

[845] Έγγραφο υπ' αρ.794/21-6-1933, του Τεγεατικού Συνδέσμου Αμερικής προς τον αδελφό ομώνυμο Σύνδεσμο Αθήνας – Πειραιά.
[846] Καταστατικό Τεγεατικού Συνδέσμου την 12-1-1930, εγκριθέν υπό του Πρωτοδικείου Αθηνών με την υπ' αρ. 1584/27-3-1930.
[847] Επικήδειος λόγος του Ν. Δημητρακόπουλου για το Λεωνίδα Σβώλο στις 23-11-1905.

τους στην ανώτερη βαθμίδα της συζύγου και μητέρας, με την παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων στα οικιακά καθήκοντα.

Η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου προκειμένου να καταρτίσει τον κανονισμό λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής, μελέτησε τον κανονισμό του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου, με σκοπό να προσλάβει και διδακτικό προσωπικό από αυτό. Ενώ πρότυπο για τον κανονισμό λειτουργίας των εσωτερικών μαθητριών του Οικοτροφείου αποτέλεσε αυτό της Χαροκοπείου Σχολής.

Η διάρκεια σπουδών στην Οικοκυρική Σχολή ήταν τριετής. Για την εγγραφή των μαθητριών στη σχολή ήταν απαραίτητη η προσκόμιση απολυτηρίου του δημοτικού σχολείου ή πιστοποιητικό της δευτέρας τάξης του ημιγυμνασίου. Οι μαθήτριες χωρίζονταν σε οικότροφες, ημιτρόφους και εξωτερικές.

Λόγω του κοινωφελούς χαρακτήρα της σχολής οι μαθήτριες κατόπιν αποφάσεως του διοικητικού συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου κατέβαλαν ένα συμβολικό ποσό για τη φοίτηση και τη σίτισή τους. Σε περίπτωση αποδεδειγμένης απορίας οι μαθήτριες απαλλάσσονταν μερικά ή ολικά από τα δίδακτρα. Η σχολή επιχορηγούνταν από το κράτος προκειμένου να ενισχυθεί το συσσίτιο των μαθητριών.

Το ωρολόγιο πρόγραμμα της σχολής αποτελείτο από θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τα εξής μαθήματα: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Εθνική Αγωγή (από το 1926 και μετά), Οικιακή Οικονομία, Μαγειρική, Κοπτική και Ραπτική, Μαντάρισμα, Κέντημα, Ζαχαροπλαστική, Ωδική, Γυμναστική, Πλεκτική, Υφασματολογία, Υγιεινή, Ανθοκομία και Σχέδιο. Κατά τακτά χρονικά διαστήματα όπως προκύπτει από τη μελέτη του αρχείου της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου, μπορούμε να παρατηρήσουμε τροποποίηση του ωρολογίου προγράμματος βάση των επιθυμιών της τοπικής κοινωνίας, συνήθως προς την αύξηση των ωρών διδασκαλίας του μαθήματος της Κοπτικής και Ραπτικής (1953-54). Το 1927-28 προστέθηκαν στο πρόγραμμα το μάθημα της Γεωγραφίας, Φυσικής Ιστορίας, Φυσικής Πειραματικής, Ιστορίας και Ωδικής. Από το 1963 και μετά προστέθηκαν τα μαθήματα των Μαθηματικών, Αγγλικών και Κονσερβοποιΐας (έως το 1966). Το 1970-71, προστέθηκαν τα μαθήματα της Καλής Συμπεριφοράς, της Ενδυμασίας, της Φυσικής, ενώ αυξήθηκαν οι ώρες διδασκαλίας του μαθήματος των Αγγλικών. Τα πρακτικά μαθήματα είχαν ως στόχο την άσκηση και τη μύηση των μαθητριών της σχολής σε κάθε είδους οικιακή εργασία, ενώ τα θεωρητικά την γενική μόρφωσή τους. Η απόδοση των

μαθητριών στα διδασκόμενα μαθήματα βραβεύονταν με την καταβολή συμβολικού ποσού, το οποίο προερχόταν από δωρεές πατριωτών. Για την προαγωγή των μαθητριών από τάξη σε τάξη λαμβάνονταν υπόψη η επίδοσή της στις προκαθορισμένες από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο γραπτές εξετάσεις, καθώς και από τις προφορικές και πρακτικές ασκήσεις.

Το διδακτικό προσωπικό της σχολής προσλαμβανόταν από τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου από τις απόφοιτες κυρίως της Χαροκοπείου Σχολής, του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου και της Οικοκυρικής Βιοτεχνικής και Επαγγελματικής Σχολής ‘’Ελληνικό Σπίτι’’, ενώ δίδασκαν ως ωρομίσθιοι και καθηγητές από το γυμνάσιο της Τρίπολης.

Η σχολή ήταν αναγνωρισμένη από το κράτος και υπαγόταν στο Υπουργείο Βιομηχανίας από το 1954 με την προϋπόθεση να εφαρμόζει το επίσημο και αναλυτικό πρόγραμμα το οποίο ίσχυε για όλες τις Οικοκυρικές Σχολές. Τρία χρόνια αργότερα το Υπουργείο Βιομηχανίας όρισε τη διάρκεια σπουδών από τριετή σε τετραετή με τη δυνατότητα λειτουργίας και πέμπτου έτους ειδίκευσης Κοπτικής – Ραπτικής εξωτερικής γυναικείας αμφιέσεως και Κοπτικής – Ραπτικής εσωτερικής γυναικείας αμφιέσεως και κεντημάτων. Παρά ταύτα η φοίτηση στην Οικοκυρική Σχολή Τεγέας παρέμεινε στα τρία έτη εφαρμόζοντας το εγκεκριμένο από το Υπουργείο Βιομηχανίας αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα του έτους 1955.

Το 1961 η λειτουργία της Οικοκυρικής Σχολής υπήχθη στο Υπουργείο Παιδείας.

Σύμφωνα με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 καταργήθηκαν οι εισαγωγικές εξετάσεις στο Γυμνάσιο και σταδιακά επεκτάθηκε η υποχρεωτική φοίτηση από έξι σε εννέα έτη, οπότε παρατηρήθηκε μείωση του αριθμού των μαθητριών στην Οικοκυρική Σχολή, προτιμώντας τη φοίτησή τους στο γυμνάσιο. Ένας άλλος λόγος μείωσης του αριθμού των μαθητριών που προσέρχονταν στη σχολή ήταν η επιδίωξή τους για επαγγελματική κατάρτιση με την απόκτηση αντίστοιχου πτυχίου αναγνωρισμένου από το κράτος. Γεγονός που δεν ίσχυε δεδομένου ότι τα πτυχία της σχολής δεν αναγνωρίζονταν από το κράτος δεδομένου ότι:

α) δεν εφαρμοζόταν το πρόγραμμα του Υπουργείου, αφού το πρόγραμμα το συνέτασσε επιτροπή του Συνδέσμου.

β) η σχολή έπρεπε να εφαρμόζει το εγκεκριμένο πρόγραμμα του Υπουργείου Βιομηχανίας, ενώ ελεγχόταν από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων[848].

γ) στη σχολή δε λειτουργούσε τέταρτο έτος σπουδών με αποτέλεσμα οι μαθήτριες να στερούνται της λήψης πτυχίου.

[848] ΄Εγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας υπ’ αρ. 324/ 20-12-1975.

Το 1968, η διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου προκειμένου να αποφευχθούν λειτουργικά προβλήματα της σχολής, αποφάσισε να ασκεί συνεχή έλεγχο και εποπτεία στη σχολή. Έτσι η διοίκηση της σχολής διαιρέθηκε σε δύο τομείς αυτόν του Οικοτροφείου και της Διαχείρισης και αυτόν της Διδασκαλίας.

Το θέμα των λειτουργικών προβλημάτων στη σχολή και της σημαντικής μείωσης του αριθμού των μαθητριών, απασχόλησε τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου το 1975, οπότε παρατηρήθηκε μία στροφή των νέων προς την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση για μια θέση στην αγορά εργασίας. Πέντε χρόνια αργότερα η διαπίστωση πως ο σκοπός για τον οποίο είχε ιδρυθεί η σχολή δεν υφίσταντο πλέον, λόγω αλλαγής των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων και την αλλαγή πλεύσης της εκπαιδευτικής πολιτικής προς την κατεύθυνση της παροχής επαγγελματικής κατάρτισης, οδήγησε τη διοίκηση του συνδέσμου στην απόφαση για την μετατροπή της σχολής σε Μέση Ιδιωτική Τεχνική και Επαγγελματική Σχολή νέου τύπου από το σχολικό έτος 1981-82. Σ' αυτήν θα μπορούσε να λειτουργήσει κάποιο από τα προβλεπόμενα τμήματα με μία ή περισσότερες κατευθύνσεις ή ειδικότητες (Κοπτικής – Ραπτικής – Οικοκυρικών). Η σχολή αυτή θα ανήκε στο Κοινωφελές Σωματείο από το οποίο θα διοικούνταν και θα στεγαζόταν στο ίδιο κτήριο της κατώτερης (Οικοκυρικής Σχολής). Λόγω όμως μη προσέλευσης μαθητριών για εγγραφή ανέστειλε τη λειτουργία της.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο 19ο αιώνα η διαφοροποίηση ανάμεσα στο νοικοκυριό και την κοινωνία ανέδειξε γυναικείες ηγετικές μορφές, οι οποίες είχαν διαφορετικές απόψεις και επηρέασαν την εκπαίδευση στο χώρο της Οικιακής Οικονομίας. Ορισμένες από αυτές ήταν πιο συντηρητικές και είχαν ως στόχο την εξύψωση της ιδέας του νοικοκυριού και των οικογενειακών αξιών και θεωρούσαν το σπίτι και το νοικοκυριό απομονωμένα από την κοινωνία. Άλλες, όμως, εξέφραζαν πιο φιλελεύθερες ιδέες και είχαν ως στόχο να χρησιμοποιήσουν επιστημονικά εξαγόμενα αποτελέσματα στον οικιακό τομέα και να προάγουν τη γυναικεία εκπαίδευση. Τέλος, άλλες ιδέες, πιο ριζοσπαστικές, θεωρώντας ουσιαστικό μέλημά τους την αποδέσμευση της γυναίκας από τις οικιακές εργασίες, εκφράζονταν αρνητικά για την εισαγωγή του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση[1].

Η σκοπιμότητα της προέκτασης της μαθησιακής διαδικασίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας με τις πραγματικές ανάγκες της καθημερινής ζωής των ανθρώπων, οι οποίες ήταν διαφορετικές από εποχή σε εποχή, θεωρήθηκε επιτακτική ανάγκη. Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας ήταν αναγκαίο να εξυπηρετεί ζητήματα οικονομικά, ηθικά, καθώς και θέματα υγιεινής.

Η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας βρήκε γόνιμο έδαφος και αποδοχή, λόγω της έγκαιρης προσέγγισης των αναγκών της καθημερινής μεταβαλλόμενης ζωής και της προσφοράς στο γυναικείο φύλο μιας ισορροπημένης ανάπτυξης του μυαλού, της καρδιάς και των χεριών. Έτσι η εκπαίδευση αυτή στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες αναγνωρίστηκε κυρίως από την οικογένεια, λόγω της προετοιμασίας των κοριτσιών σε καλές οικοδέσποινες και μητέρες, χωρίς να παρεκτρέπεται από την παραδοσιακή μορφή κοινωνίας[2].

Ο διαχωρισμός αυτής της εκπαίδευσης σε κλάδους, όπως αστική και αγροτική, χαρτογραφείται διαφορετικά σε κάθε χώρα ανάλογα με τις κλιματολογικές συνθήκες, τη γεωγραφική κατανομή πληθυσμού και την κοινωνικοπολιτιστική διάσταση. Σε τούτο συνέβαλαν οι γυναικείες οργανώσεις, οι οποίες από τις αρχές του 19ου αιώνα προσέγγιζαν το θέμα της γυναικείας εκπαίδευσης, ιδιαίτερα των λαϊκών και εργατικών τάξεων, έτσι ώστε το περιεχόμενο αυτής της εκπαίδευσης να επικεντρώνεται στις οικιακές τέχνες σε μεγαλύτερο

[1] J. Benn, «Home Economics teachers, their roles and valuations in past and present, implications for the future», *Arbejdspariper*, 13, (April 1999), Danmarks, σσ.4-7.
[2] M.E. Leliman – Bosch, *De geschiedeneis van het huishoudonderwijs in Nederland,* Rotterdam, 1933, σ. 7.

βαθμό από τον προβλεπόμενο στο αναλυτικό πρόγραμμα της εκπαίδευσης των κοριτσιών της μεσαίας και ανώτερης τάξης, με βάση τη θεωρία της κατανομής εργασίας μέσα στο σπίτι.

Η αναγκαιότητα της πρακτικής άσκησης στην εκπαίδευση προώθησε την ιδέα ότι η Οικιακή Οικονομία ανήκε σε εκείνους τους τομείς, όπου κανείς μάθαινε με τη μίμηση του παραδείγματος. Με την εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας, η οποία είχε δισυπόστατο χαρακτήρα, θεωρητικό και πρακτικό, αναπτύχθηκε η γυναικεία εκπαίδευση.

Οι διευθετήσεις που απαιτούσαν, αλλά και οι εξελίξεις που σηματοδοτούσαν οι σχολές μαγειρικής πρόβαλαν το κατάλληλο έδαφος, ώστε να υπάρξει πρακτική για το συγκεκριμένο μάθημα. Η εκπαίδευση, λοιπόν, αρχικά εμφανίστηκε οργανωμένα με τα σχολεία μαγειρικής και αργότερα με τα σχολεία Οικιακής Οικονομίας, τα οποία συνήθως συνυπήρχαν με τα πρώτα.

Στις αρχές του 20^{ού} αιώνα, έγινε μελέτη και ανάλυση των διδακτικών μεθόδων, ώστε στο πλαίσιο της Οικιακής Οικονομίας διαμορφώθηκαν καταλληλότεροι τρόποι δράσης. Στη Γαλλία και το Βέλγιο, στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, η ανάπτυξη ήταν μεγάλη στον τομέα της Οικιακής Οικονομίας και επέτρεπε την επαγγελματική και παιδαγωγική επιμόρφωση διδασκαλισσών του κλάδου. Όμως, λόγω του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, στα περισσότερα κράτη της Ευρώπης, η αναστολή της λειτουργίας των σχολών Οικιακής Οικονομίας οδήγησε στη στασιμότητα της γυναικείας εκπαίδευσης στον τομέα αυτό.

Με το τέλος του πολέμου, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας άρχισε να ξαναβρίσκει την προηγούμενη ταχύτητα στην εξέλιξή του, ιδιαίτερα με την εντατικοποίηση της δράσης των πρακτικών συμπληρωματικών σχολών, που περιλάμβαναν μαθήματα Οικιακής Οικονομίας, βρεφοκομίας και βασικών αρχών οργάνωσης του κράτους και της κοινωνίας.

Η οικονομική ανάπτυξη του 1960, με έντονη την επίδραση του φεμινιστικού κινήματος, οδήγησε στον υποβιβασμό των οικιακών εργασιών και τη διδασκαλία του μαθήματος στα σχολεία, με έντονο το πρακτικό και δημιουργικό του περιεχόμενο. Λίγο αργότερα το μάθημα απέκτησε αισθητική διάσταση, πολιτισμο-ιστορική και περιβαλλοντική.

Στα Σκανδιναβικά κράτη, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, δινόταν έμφαση στη διδασκαλία της μαγειρικής, χωρίς αυτό να σημαίνει παραμέληση των υπόλοιπων τομέων της Οικιακής Οικονομίας.

Στο Βέλγιο, Ολλανδία, Φινλανδία, Τσεχοσλοβακία, εξαιτίας των ιδιαίτερων συνθηκών του εδάφους και του κλίματός τους, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας προσανατολιζόταν

κυρίως στην αγροτική εκπαίδευση. Ο προσανατολισμός αυτών των χωρών στράφηκε προς την οργάνωση «κύκλων νοικοκυρών» ("Woman's Institutes") ή αγροτισσών, με πρότυπο τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και τον Καναδά, όπου οι αγρότισσες ασχολούνταν εκτός από αγροτικά ζητήματα και με θέματα αγροτικής Οικιακής Οικονομίας και εκπαίδευσης. Ο στόχος αυτής της διδασκαλίας ήταν προπάντων η εκπαίδευση καλών αγροτισσών, οι οποίες γίνονταν κάτοχοι της θεωρίας και της πρακτικής της Οικιακής Οικονομίας, της οικογενειακής παιδαγωγικής, της κηπουρικής, των φροντίδων για τα ζώα, της υγιεινής, της γαλακτοκομίας και ιδιαίτερα της επεξεργασίας και της τέλειας χρήσης των υποπροϊόντων[3].

Η Αγγλία, η Ελβετία στην οποία η φοίτηση των κοριτσιών σε σχολές Οικιακής Οικονομίας μετά την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο ήταν υποχρεωτική, η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για τη διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας, με στόχο την πληρέστερη δυνατή εκπαίδευσή των κοριτσιών, προκειμένου αυτά να προετοιμαστούν για τη διαχείριση του οίκου τους. Στην Πολωνία, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας αναπτύχθηκε με γρήγορους σχετικά ρυθμούς σε επιστημονική βάση με τη λειτουργία σχολών, οι οποίες δημιούργησαν μια ανώτερη κοινωνία γυναικών όλων των κοινωνικών τάξεων.

Στη Γαλλία, έχοντας ως πρότυπο το Βέλγιο και την Ελβετία, η ιδιωτική πρωτοβουλία πρωτοστάτησε στην ανάπτυξη της διδασκαλίας του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας. Στις αρχές του 20ού αιώνα, λόγω της εκβιομηχάνισης, ευαισθητοποιήθηκε η κρατική μέριμνα[4] προς την κατεύθυνση της ορθολογικής διδασκαλίας αυτού του μαθήματος και την διείσδυσή της στις εργαζόμενες τάξεις. Η διάκριση ανάμεσα στον αστικό και στον αγροτικό τρόπο διδασκαλίας στη Γαλλία οφειλόταν στις τοπικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής[5]. Παρατηρείται μια διαφοροποίηση της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας μεταξύ της Γαλλίας και της

[3] A. Proost, «L' état actuel de l' enseignement ménager et des écoles ménagères dans les divers pays – Enseignement agricole», *Congrès International d' enseignement ménager*, Fribourg 1908, σ.76-77.

[4] Ο Γκαστόν Βιντάλ, υπογραμματέας του κράτους, έγραψε «Το πρόβλημα της διδασκαλίας των οικοκυρικών» με αναφορά στην τεχνική εκπαίδευση, με την ευκαιρία της συνεδρίασης του Ανώτερου συμβουλίου τεχνικής εκπαίδευσης το 1922. Εκεί σημειώνει κυρίως: «Η ορθολογική διδασκαλία των οικοκυρικών και η διείσδυσή της μέχρι τις εργαζόμενες μάζες, που δουλεύουν και κοπιάζουν, μπορεί να έχει σοβαρές κοινωνικές συνέπειες. Αυτές είναι η άνεση, που θα αντικαταστήσει τη δυσκολία, το πιο φιλόξενο σπίτι, η πιο ελκυστική γυναίκα, η πιο ενωμένη οικογένεια. Είναι οι άγιες χαρές του σπιτικού, που θα είναι προτιμότερες από τις επιπόλαιες απολαύσεις του έξω, κ.λπ.». Louis Dausset, «Vue d'ensemble de l'enseignement ménager, avant, pendant, depuis la guerre», *Congrès International d'enseignement ménager*, Paris, 1922, σ. 18.

[5] M. Schindler, «L'école des Mères, L' enseignement ménager, L' enseignement ménager agricole, au premier Congres International d' Enseignement Ménager», *Conseiller de la famille et l'école des Mères* (1909-1910), 1, Février 1909, σσ.41-44.

Ελβετίας, λόγω της μικρής πληθυσμιακής κατανομής της τελευταίας, με αποτέλεσμα τη μη διάκριση σε αγροτική και αστική διδασκαλία Οικιακής Οικονομίας[6].

Το ξεκίνημα της συστηματικότερης διδασκαλίας της επιστήμης της Οικιακής Οικονομίας στην Ευρώπη αρχικά απευθυνόταν στη μόρφωση της γυναίκας της εργατικής και αγροτικής τάξης στις αρχές του 20ού αιώνα, με απώτερο σκοπό την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των οικογενειών με περιορισμένο εισόδημα. Τούτο επεκτάθηκε στη μόρφωση γυναικών της αστικής τάξης, με σκοπό την καλλιέργεια μιας σωστής οικοδέσποινας.

Στην Ελλάδα με τη δημιουργία του ελληνικού κράτους εμφανίστηκαν οι πρώτες απόπειρες διδασκαλίας επαγγελματικής εκπαίδευσης στις οικιακές τέχνες, με πρώτη τη σχολή Χιλλ. Σ' αυτό το σχολείο με βασικό στόχο την καταπολέμηση της αμάθειας όλων των κοινωνικών στρωμάτων, λειτούργησε βιομηχανικό σχολείο για κορίτσια για την εκμάθηση της ραπτικής.

Ενώ στα ευρωπαϊκά κράτη είχε θεσμοθετηθεί η συμπληρωματική επαγγελματική εκπαίδευση των αποφοίτων των δημοτικών σχολείων, οι οποίοι συνεισέφεραν στη συντήρηση της οικογένειάς τους με την προσωπική τους εργασία, στη χώρα μας δεν είχε ωριμάσει ακόμη η ιδέα της συμπληρωματικής μόρφωσης, όμως είχε γίνει αντιληπτή η καθυστέρηση. Έτσι στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα στην Ελλάδα παρατηρήθηκε μια στροφή προς την απόκτηση συμπληρωματικής μόρφωσης, γνώσεων και δεξιοτήτων ιδιαίτερα των αποφοίτων δημοτικού σχολείου, με τη λειτουργία επαγγελματικών σχολείων.

Επηρεασμένη από τα δυτικά εκπαιδευτικά πρότυπα, στο πλαίσιο της βαθμιαίας ανάπτυξης της βιομηχανίας και της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, στα τέλη του 19ου και στις

[6] Το Φράιμπουργκ ήταν μια πόλη, στην οποία η διδασκαλία των οικοκυρικών απέκλινε από την αστική, δεδομένου ότι κάθε κάτοικος αυτής της πόλης μπορούσε να πάει στην εξοχή σε λιγότερο από είκοσι λεπτά και αυτές οι εύκολες συνθήκες επέτρεπαν στους κατοίκους της να έχουν στη διάθεσή τους ένα κήπο. Μπορεί η αγορά να λειτουργούσε καθημερινά, αλλά οι συνθήκες της ζωής δεν ήταν ανεξάρτητες από το αγροτικό περιβάλλον. Επομένως οι απόψεις του Πίθον (Python) στο πρώτο συνέδριο Οικιακής Οικονομίας στο Φράιμπουργκ της Ελβετίας, σχετικά με το μη διαχωρισμό αστικής και αγροτικής διδασκαλίας των οικοκυρικών και ότι το πρόγραμμα της πρώτης πρέπει να εμπεριέχει πλήρη εξέταση των αρχών της κηπουρικής, ήταν δικαιολογημένες. Η ζωή σε μια μικρή πόλη προσέγγιζε πολύ αυτήν ενός μεγάλου χωριού και ήταν μάλλον δύσκολο να βρει κανείς εκεί ένα προϊόν, που εύκολα θα έβρισκε σε μια μεγαλούπολη. Αν το καντόνι του Φράιμπουργκ διέθετε πόλεις με 50.000 ή 100.000 κατοίκους, όπου πολλοί άνθρωποι δεν θα μπορούσαν να πάνε στην εξοχή για πολλές εβδομάδες ή και μήνες, αν το Κράτος του Φράιμπουργκ ήταν αρκετά μεγάλο, ώστε κανείς να μην μπορεί να γνωρίζει την οργάνωση της διδασκαλίας των οικοκυρικών με κάθε λεπτομέρεια, τότε αναμφίβολα ο Πίθον θα αναγνώριζε την αναγκαιότητα διάκρισης της αστικής από την αγροτική διδασκαλία των οικοκυρικών. M. Schindler, ό.π. σ. 44.

αρχές του 20ού αιώνα, η Καλλιρρόη Παρρέν αγωνίστηκε για την κατοχύρωση της γυναικείας επαγγελματικής εκπαίδευσης. Το έργο της ανάδειξης της γυναικείας οικιακής εργασίας και της επαγγελματικής προσφοράς της περιορίστηκε στη βελτίωση του ρόλου της ως μητέρας και νοικοκυράς, με απώτερο σκοπό την οικονομική ανεξαρτησία της γυναίκας.

Η ιδιωτική πρωτοβουλία αρχικά, με σκοπό τον εκπολιτισμό της ύπαιθρης χώρας και λόγω του μεταναστευτικού κύματος του αγροτικού πληθυσμού προς την πόλη, πρωτοστάτησε στην ίδρυση σχολών Οικιακής Οικονομίας, με σκοπό τη μετάδοση στοιχειωδών αγροτικών και γεωργικών γνώσεων. Τα διδασκόμενα μαθήματα, όπως αυτά αναφαίνονται στα ωρολόγια προγράμματα των σχολών αυτών, είχαν ήδη ενταχθεί στο πρόγραμμα των αντίστοιχων ευρωπαϊκών σχολών.

Οι επαγγελματικές σχολές στην Ελλάδα που ιδρύθηκαν στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, ακολουθώντας ευρωπαϊκά πρότυπα όσον αφορά στον τρόπο λειτουργίας τους, ανταποκρίνονταν στα ελληνικά δεδομένα και διατηρούσαν τους παραδοσιακούς θεσμούς και αξίες της ελληνικής κοινωνίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η κοινωφελής δραστηριότητα του Τεγεατικού Συνδέσμου, τα μέλη του οποίου κατανόησαν την ανάγκη συμπληρωματικής μόρφωσης ιδίως των κοριτσιών, θέτοντας ως στόχο σ' αυτή την κατεύθυνση την ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία ''Οικοκυρικής Σχολής'' στο κέντρο της Τεγέας, στην Π. Επισκοπή (1918-1982). Ο τρόπος λειτουργίας της σχολής, το ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων είχε ως βάση, όπως προκύπτει από την έρευνα, ευρωπαϊκά πρότυπα εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας, ιδιαίτερα της Ελβετίας, του Βελγίου και της Γερμανίας. Τα στοιχεία της εργασίας οδηγούν επίσης στον εντοπισμό ομοιοτήτων που αφορούσαν στη λειτουργία των σχολών Οικιακής Οικονομίας της Ιταλίας με αυτήν της Τεγέας, τα οποία παραθέτουμε , χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι η λειτουργία της Σχολή της Τεγέας ταυτίστηκε με τα ιταλικά πρότυπα. Έτσι οι περισσότερες από τις επαγγελματικές σχολές Οικιακής Οικονομίας της Ιταλίας όφειλαν τη λειτουργία τους σε φιλανθρωπικά ιδρύματα, σε μοναστήρια και στην ιδιωτική πρωτοβουλία και δέχονταν μικρή κρατική επιχορήγηση. Οι μαθήτριες ήταν απόφοιτες δημοτικού σχολείου και διακρίνονταν, όπως αντίστοιχα και στην Οικοκυρική Σχολή της Τεγέας σε οικοτρόφους, ημιοικοτρόφους και εξωτερικές, οι οποίες κατέβαλλαν δίδακτρα για τη φοίτησή τους, ενώ απαλλάσσονταν από την καταβολή αυτή οι άπορες μαθήτριες και παρακολουθούσαν διετή κύκλο σπουδών. Τα μαθήματα που διδάσκονταν αφορούσαν στην Οικιακή Οικονομία, για την οποία οι μαθήτριες

έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ενώ την προτιμούσαν από τα γεωπονικά μαθήματα, με αποτέλεσμα πολλές από τις αγροτικές σχολές Οικιακής Οικονομίας, να μετατρέπονται σε επαγγελματικές σχολές Οικιακής Οικονομίας. Παρόμοιος επίσης ήταν και ο τρόπος διοίκησης των Σχολών Οικιακής Οικονομίας των δύο χωρών με τη διαφορά ότι στο διοικητικό συμβούλιο των Σχολών της Ιταλίας συμμετείχε εκπρόσωπος του κράτους ή του δήμου. Το πρόγραμμα δε των Σχολών αυτών και στις δύο χώρες διαμορφωνόταν με βάση τις ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις κάθε περιοχής και τις προτιμήσεις των μαθητριών. Έτσι το διοικητικό συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου διαφοροποιούσε το πρόγραμμα της Σχολής δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα πρακτικά μαθήματα τα οποία συνοδεύονταν από θεωρητική διδασκαλία και απέκλινε από το προβλεπόμενο αναλυτικό πρόγραμμα.

Το διδακτικό προσωπικό των σχολών Οικιακής Οικονομίας είχε άμεση σχέση με το αντικείμενο της Οικιακής Οικονομίας, καθώς και με μαθήματα που επέτρεπαν στις απόφοιτες των σχολών αυτών να αναδεικνύονται σε καλύτερες νοικοκυρές και μητέρες, όπως ακριβώς προβλεπόταν στους κανονισμούς λειτουργίας αυτών των σχολών.

Αρχικός στόχος των ιδρυτών της Οικοκυρικής Σχολής της Τεγέας, ήταν η ανύψωση της ελληνικής οικογένειας με τη μόρφωση των κοριτσιών, τα οποία θα αναλάμβαναν το ρόλο της συζύγου και μητέρας, και απώτερος σκοπός η ανύψωση της ελληνικής κοινωνίας.

Τα κορίτσια που φοιτούσαν στη σχολή μορφώνονταν διδασκόμενα τα της Οικιακής Οικονομίας. Ειδικότερα διδάσκονταν τις γνώσεις και τις επιδεξιότητες εκείνες, που θα διευκόλυναν την οικιακή τους εργασία. Ταυτόχρονα οι γνώσεις για τα υλικά και τα είδη διατροφής, όπως και τα σχετικά για μια υγιεινή και σωστή διατροφή, σε συνδυασμό με το χειρισμό συσκευών εργασίας και μηχανών, βρίσκονταν σε πρώτη προτεραιότητα της βασικής τους εκπαίδευσης.

Η εξάσκηση των μαθητριών στο σωστό σχεδιασμό και την οργάνωση των οικιακών εργασιών αποτελούσε μία από τις πολύπλευρες δραστηριότητες της σχολής αυτής. Έτσι ο συνδυασμός θεωρητικής διδασκαλίας και πρακτικών ασκήσεων, ο οποίος εξασφαλιζόταν με την αυστηρή εφαρμογή του προγράμματος, οδηγούσε στην εκπαίδευση των κοριτσιών της περιοχής προκειμένου να ανταποκριθούν στο μελλοντικό ρόλο τους ως νοικοκυρές.

Η διαμόρφωση ωστόσο του προγράμματος σπουδών της Οικοκυρικής Σχολής της Τεγέας παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες με αυτό των Επαγγελματικών Σχολών Οικιακής Οικονομίας της γειτονικής Ιταλίας ως προς το είδος των μαθημάτων και τον τρόπο

διδασκαλίας τους. Για παράδειγμα το γεύμα των οικοτρόφων το ετοίμαζαν ομάδες μαθητριών, που συμμετείχαν ως πρακτική εξάσκηση στο μάθημα της μαγειρικής. Σύμφωνα δε με το αρχειακό υλικό, που παρατέθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της διατριβής για τις σχολές της Ιταλίας, τα μαθήματα που ενδιέφεραν ιδιαιτέρως τις μαθήτριες ήταν αυτά που αφορούσαν στις γυναικείες εργασίες και τη μαγειρική. Ενώ πολλά από τα μαθήματα του προγράμματος πραγματοποιούνταν ευκαιριακά λόγω έλλειψης διδακτικού προσωπικού, όπως για παράδειγμα το μάθημα της υγιεινής και της γεωπονικής.

Η Οικοκυρική Σχολή της Τεγέας συντελούσε στη διαμόρφωση του γυναικείου πληθυσμού της Τεγέας και της ευρύτερης περιοχής. Οι μαθήτριες, κυρίως οι «εξωτερικές», είχαν την ευκαιρία, με την ανάπτυξη πρωτοβουλιών, να πειραματίζονται, να αποκτούν εμπειρίες και να αξιολογούν τις κατ' οίκον δραστηριότητές τους, με βάση τα θεωρητικά πλαίσια διδασκαλίας. Υπήρχε επίσης ταυτόχρονη άσκηση του πνεύματος, του σώματος και της επιδεξιότητας στις τέχνες. Επιπροσθέτως, η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας μετέδιδε πολιτιστικές αξίες και αρχές στις οικογένειες των μαθητριών.

Σε γενικές γραμμές η σχολή πρόσφερε πολλά στην τοπική κοινωνία, αλλά και ευρύτερα στην Πελοπόννησο. Η σχολή, όπως αναφέρθηκε, λειτούργησε έως το 1982, ακολουθώντας την εξέλιξη της διδασκαλίας της επιστήμης της Οικιακής Οικονομίας, κύριος σταθμός της οποίας υπήρξε η ίδρυση και λειτουργία της Χαροκοπείου Σχολής στην Αθήνα (1929).

Όσον αφορά, γενικότερα, στην εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία, αυτή, προϊόντος του χρόνου αποδεσμεύτηκε σταδιακά από τον προορισμό της γυναίκας αποκλειστικά στα οικιακά καθήκοντα. Η Οικιακή Οικονομία έγινε μια επιστήμη με διεπιστημονικό χαρακτήρα, που αφορά και στα δύο φύλα και ασχολείται με την οικογένεια, το περιβάλλον, τη διατροφή, τον πολιτισμό κ.ά. Η ίδρυση του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου συνέβαλε προς αυτή την κατεύθυνση με τη λειτουργία του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας (1993). Οι απόφοιτοι του τμήματος, μεταξύ των άλλων, έχουν τη δυνατότητα εργασιακής απασχόλησης στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως καθηγητές του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας.

Ωστόσο το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, κατά την άποψή μας, είναι ανάγκη να συνδεθεί και να διδάσκεται οργανωμένα και επιστημονικά και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Δεδομένου ότι πολλές ενότητες του ήδη διδασκομένου μαθήματος «Εμείς και ο

κόσμος» στο δημοτικό σχολείο άπτονται της επιστήμης της Οικιακής Οικονομίας, θα μπορούσαν να αποσυνδεθούν και να διδαχθούν αυτόνομα, αφού προσαρμοστούν στο επίπεδο των παιδιών ηλικίας έξι έως δώδεκα ετών, προσφέροντας πρακτικές και σημαντικές γνώσεις για την καθημερινή ζωή των παιδιών: θέματα περιβάλλοντος, διατροφής και διαιτολογίας, αγωγής υγείας και καταναλωτή, πρώτων βοηθειών.

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των μαθητών στην επεξεργασία τέτοιων θεμάτων, θα βοηθούσε στην ανάπτυξη της δημιουργικής και κριτικής σκέψης τους μέσα από βιωματικές προσεγγίσεις, ενώ παράλληλα θα ενίσχυε την συναισθηματική τους νοημοσύνη[7].

Η διδασκαλία των θεμάτων αυτών θα ήταν καλύτερα να γίνεται από ειδικευμένους καθηγητές Οικιακής Οικονομίας, όπως ακριβώς συμβαίνει και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή από τους ήδη υπηρετούντες εκπαιδευτικούς, οι οποίοι θα δεχθούν ενδοσχολική και εξωσχολική επιμόρφωση, που θα τους κατευθύνει στον τομέα αυτό. Τούτο βέβαια απαιτεί αυξημένη κρατική συμμετοχή και οικονομική στήριξη. Στο πλαίσιο της εξειδίκευσης ορισμένων μαθημάτων στο δημοτικό σχολείο, κατά τη γνώμη μας, είναι προτιμότερη η διδασκαλία του μαθήματος από ειδικευμένους σ' αυτόν τον τομέα, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών ή των ηλεκτρονικών υπολογιστών, της θεατρικής αγωγής και των εικαστικών τεχνών.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας θα μπορούσε να αποτελέσει δοκιμαστική εφαρμογή, στο πλαίσιο της λειτουργίας των πιλοτικών ολοήμερων δημοτικών σχολείων[8] στη χώρα. Βέβαια η εφαρμογή αυτή απαιτεί αυξημένη οικονομική δραστηριότητα για την Πολιτεία, δεδομένου ότι κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη και λειτουργία ανάλογων εργαστηρίων. Από την άλλη μεριά, απαιτούνται αναλυτικά προγράμματα και ανάλογα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία θα πρέπει να πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις που θα οδηγήσουν στην επίτευξη του σκοπού διδασκαλίας αυτού του μαθήματος στο δημοτικό σχολείο. Η μερική ή ολική κατάταξή τους στη μεσημβρινή ζώνη μαθημάτων, με τη

[7] Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Βλέπω το σημερινό κόσμο, Δημιουργικές – Διαθεματικές δραστηριότητες για την Ευέλικτη Ζώνη του Δημοτικού Σχολείου,* Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα 2002, σ. 1.

[8] Ο θεσμός των πιλοτικών ολοήμερων σχολείων άρχισε στην Ελλάδα με την ψήφιση του ιδρυτικού νόμου 2525/97. Στόχος του πιλοτικού ολοήμερου σχολείου αποτελεί η καταπολέμηση του διαχωρισμού μεταξύ ακαδημαϊκών και μη ακαδημαϊκών μαθημάτων. Έτσι το πρόγραμμά του διαμορφώνεται ως ένα ενιαίο σύνολο, που ξεκινά στις 8:15 το πρωί και ολοκληρώνεται στις 4:00 το απόγευμα. Το 1999-2000 λειτούργησαν είκοσι οκτώ τέτοιου είδους σχολεία, με την καθοδήγηση ειδικής επιστημονικής επιτροπής υπό τον Υπουργό Παιδείας. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Ολοήμερο σχολείο – Λειτουργία και προοπτικές,* Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2001, σσ. 9, 91-93.

δραστηριοποίηση των μαθητών και την ανάθεση εκπόνησης διαθεματικών ατομικών και ομαδικών εργασιών, με τη χρήση της βιβλιοθήκης, του ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού υλικού και την πρακτική εφαρμογή αυτών σε ειδικά εξοπλισμένους εργαστηριακούς χώρους, θα συνδυάζει το ευχάριστο παιδαγωγικό κλίμα και τη βιωματική απόκτηση γνώσεων.

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ ΠΗΓΕΣ

α) ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αρχείο Αδελφών Ουρσουλίνων Ελβετίας (Soeurs Ursulines, Φρίμπουργκ):

- Fête du jubilée des 75 ans de l' Ecole normal cantonale, rue de Morat 237, Vendredi, 26-10-1979.

Αρχείο «Αμαλίειου Ορφανοτροφείου», Αθήνα:

- Κανονισμός λειτουργίας του Ιδρύματος.
- Εκθέσεις Διοικητικής Επιτροπής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου των ετών 1930-1931-1932-1936-1937-1938-1940-1942.
- Πρακτικά Διοικούσης Επιτροπής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου, 1925, 1926.
- Έγγραφο του Νικολάου Αντ. Μασουρίδη, δικηγόρου, προς το Αμαλίειο Ορφανοτροφείο, σχετικά με την Επαγγελματική Οικοκυρική Σχολή, με αρ. 3773/19-1-53.

Αρχείο «Βιοτεχνικής Οικοκυρικής Σχολής» Ξάνθης:

- Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, τμήμα παιδικών εξοχών υπ' αρ. 53282/3-8-1967.
- Έκθεση τρόπου και σκοπού λειτουργίας της κατασκηνώσεως της Σχολής εις Θάσον. Αρχείο Βιοτεχνικής και Επαγγελματικής Σχολής Ξάνθης στις 29-9-1970.
- Ευχαριστήριο έγγραφο της Διοίκησης του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ξάνθης προς τη Διοίκηση και Διεύθυνση της Σχολής, σχετικά με την εμφάνιση των μαθητριών στις εορταστικές εκδηλώσεις, που πραγματοποιήθηκαν, στις 16-5-1971, στον κινηματογράφο ΄΄Αλφα', με αφορμή την επέτειο των 150 χρόνων από την επανάσταση του 1821.
- Καταστατικό του εν Ξάνθη Σωματείου «Βιοτεχνική Οικοκυρική Σχολή Ξάνθης», εγκεκριμένο δια της υπ' αρ. 21/1972, αποφάσεως του Πρωτοδικείου Ξάνθης και καταχωρήθηκε στο βιβλίο αναγνωρισμένων σωματείων υπ' αρ. 22 / 11-4-1972.
- Έκθεση πεπραγμένων Διοικητικού Συμβουλίου για το έτος 1971, στις 22-4-1972.

- Τριανταφυλλίδου Βασιλική, «Χειρόγραφο ιστορικό ίδρυσης και επιτευγμάτων της ‘’Βιοτεχνικής Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης’’».
- Φωτογραφικό υλικό.

Αρχείο Δημόσιας Εκπαίδευσης Ελβετίας, (Archives du Département de l' Instruction Publique):

- «Ecole ménagère», *Rapport sur la marche de l'Ecole pour 1917-1918*, cote:1988 va 18.18.48.

Αρχείο Δήμου Σκύδρας Ν. Πέλλας: 1920-1997, Α.Β.Ε.-61- Α.Ε.Ε. Δημ. 3.1, Φ 35 α/α 35 (2).

Αρχείο Δήμου Τεγέας.

- Στοιχεία απογραφής του έτους 2001.
- Δημοτολόγιο.

Αρχείο Ελληνικού Λογοτεχνικού & Ιστορικού Αρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.), Αθήνα:

- Λογοδοσία Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας (Ε.Κ.Α.) 1965,σ.κε΄.
- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, Έκθεση πεπραγμένων της Α. Πετρώνδα στις 30-6-1940, των Σχολών υπό την διεύθυνσή της.
- Αρχείο Ελληνικής Κοινότητας Αιγύπτου, πρακτικά, ΚΕ, 16/28-5-1909.
- Φάκ. Κ 960 (5) 1954, Μπενάκειο Ορφανοτροφείο, Φ. 14.
- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 15, Έκθεση της Αρσινόης Ρ. Τούρτουλη, σχολίατρου, προς την Εφορεία των Ελληνικών Σχολείων Θηλέων Μέσης Εκπαίδευσης.
- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. Ελληνικές Κοινότητες Αιγύπτου-Ελληνισμός Αιγύπτου, Ν 13, έγγραφο στις 3 Νοεμβρίου 1934.
- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. Ν.13/1928.
- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 14, έκθεση της Α. Πετρώνδα, στις 30 Ιανουαρίου 1936, προς τον Δ. Θεοδωράκη, προϊστάμενο Εφορείας Σχολείων.
- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 15 και 34, Έκθεση της Αλκμ. Πετρώνδα, Διευθύντριας Παρθεναγωγείων Μέσης Εκπαίδευσης προς τον προϊστάμενο Εφορείας των Σχολείων.

- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 408, έγγραφο της Α. Πετρώνδα, στις 2 Οκτωβρίου 1939, προς τον Προϊστάμενο Εφορείας Σχολείων. Επίσης έκθεση της Διευθύντριας της Σχολής Κοπτικής-Ραπτικής, στις 11 Σεπτεμβρίου 1941.
- Φάκ. 15, έγγραφο της Διευθύντριας της Σχολής Κοπτικής-Ραπτικής στις 15 Αυγούστου 1940, στις 3 Μαΐου 1938, και στις 23 Σεπτεμβρίου 1943, προς τον Γ. Ρούσο, προϊστάμενο της Εφορείας των Σχολείων και έκθεση πεπραγμένων του 193-37, της Φαμηλιαδείου πλήρους δημοτικής σχολής θηλέων.
- Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας, φάκ. 799, Έγγραφο της Διευθύντριας των Παρθεναγωγείων Μ. Εκπαίδευσης, υπ' αρ.330/25-1-1952, προς τον πρόεδρο της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξάνδρειας.
- Κανονισμός του εν Κωνσταντινουπόλει υπέρ της Γυναικείας Παιδεύσεως Συλλόγου, εν Κωνσταντινουπόλει, 1875, τύποις Βουτυρά &Σίας.

Αρχείο Επαγγελματικής, Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής «Το Ελληνικό Σπίτι», Αθήνα.

- Κανονισμός λειτουργίας της Σχολής.

Αρχείο Ιεράς Μονής Αγίου Νικολάου Καλτεζών νομού Αρκαδίας.

- Φωτογραφικό υλικό.
- *Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Καλτεζών και η σύγκλησις της πρώτης Παμπελοποννησιακής Γερουσίας*, εκδ. Ιερά Μονή Καλτεζών, 1995.

Αρχείο «Λαμπριαδείου Οικοκυρικής Σχολής» Άνω Πεδινών Ζαγορίου:

- Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της Σχολής.

Αρχείο «Λέσχης Εργαζόμενου Κοριτσιού» Αθηνών (Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων).

- Έκθεση του Επιθεωρητή Α. Μαυρίδογλου προς το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, στις 31 Μαΐου 1967.
- Έκθεση του Ι. Αγγέλη, Κυβερνητικού επιτρόπου του Ιδρύματος Λ.Ε.Κ., στις 14 Νοεμβρίου 1967, προς το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας, σχετικά με τη λειτουργία του εν λόγω Ιδρύματος.
- Έκθεση του Επιθεωρητή της Σχολής Ι. Αγγέλη προς το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας, υπ' αρ. 18188 / 16-11-1967.

- Έκθεση του Ιδρύματος προς το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών του έτους 1967.
- Έγγραφο του ‘’Ιδρύματος Εργαζομένου Κοριτσιού’’, με αρ. 6372 / 13-2-1969, προς το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών.
- Κοινοποίηση έγκρισης τροποποίησης του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του Ιδρύματος Εργαζόμενου Κοριτσιού, Φ.1/Διβ/15128/26-2-1971.
- Έγγραφο του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Γεν. Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας, στις 20 Ιανουαρίου 1973, απευθυνόμενο προς το Κυβερνητικό πολιτικό συμβούλιο, με θέμα: «Περί των εν Ελλάδι λειτουργουσών ξένων Φιλανθρωπικών Οργανώσεων».
- Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών-Γενική Γραμματεία-Διεύθυνσις Διαφ. Δημ. και Δημοσίων Σχέσεων με αρ. Ζ4/5035/13-11-1973, σχετικά με την ματαίωση προγραμματισθείσης έκθεσης Έργων Χειροτεχνίας, λόγω μη προσελεύσεως ειδικού προς διοργάνωσιν ταύτης.
- Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών με αρ. Γ1β/4534/20-10-1979.
- Έγγραφο του Ι.Ε.Κ. 7970/12-11-1979, προς το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, σχετικά με την αναστολή της λειτουργίας του Ι.Ε.Κ.
- Έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, Γενική Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας, με αρ. Γ1β/ οικ. 6238/17-12-1979, προς την εφημερίδα *Τα Νέα*, σχετικά με την αναστολή του Ιδρύματος Εργαζόμενου Κοριτσιού.
- Έκθεση του Επιθεωρητή Γ. Αλεξανδρή προς το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας, με αρ. 2177/27-9-1982.

Αρχείο «Λυκείου Ελληνίδων», Αθήνα:

- Λογοδοσίαι Λυκείου Ελληνίδων, 1911-1926.
- Ένωσις Ελληνίδων, *Λογοδοσία του Οικοκυρικού και Επαγγελματικού Τμήματος, 1906*, Αθήνα 1907, των ετών 1907-1910, Αθήνα 1911, του έτους 1911, Αθήνα 1912, του έτους 1923.
- Έκθεση πεπραγμένων του Διοικητικού Συμβουλίου του υπέρ της Γυναικείας παιδεύσεως Συλλόγου Κυριών από 1 Απριλίου 1878 έως 31 Δεκεμβρίου 1879.

- Έκθεση πεπραγμένων του Διοικητικού Συμβουλίου του υπέρ της Γυναικείας παιδεύσεως Συλλόγου Κυριών από 1 Απριλίου 1878 έως 31 Δεκεμβρίου 1879.
- Ένωσις Ελληνίδων, *Λογοδοσία του Οικοκυρικού και Επαγγελματικού τμήματος, 1906*, Αθήνα 1907.

Αρχείο «Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου» στην Τεγέα και του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Αθήνα:

- Βιβλίο διδασκόμενης ύλης των ετών 1924-25, 1926-1927, 1927-28, 1930-32, 1937-38, 1953-54, 1962-63, 1966-67, 1967-77, 1969-70.
- Πρακτικά Συνεδριάσεων Διοικητικού Συμβουλίου και Γενικών Συνελεύσεων του Τεγεατικού Συνδέσμου των ετών 1883-1983.
- Κανονισμός λειτουργίας της Σχολής, όπως αυτός ανακοινώθηκε σε συνεδρίαση της Διοίκησης του Τεγεατικού Συνδέσμου, στις 2 Δεκεμβρίου 1923.
- Μαθητολόγιο 1925-1977.
- Καταστατικά Τεγεατικού Συνδέσμου των ετών 1883, 1915, 1924, 1930 (τροποποιηθέν από την ειδική έκτακτη γενική Συνέλευση των μελών του στις 12 Ιανουαρίου 1930 και εγκεκριμένο, με απόφαση της 27 Μαρτίου 1930, από το Πρωτοδικείο Αθηνών).
- Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της Οικοκυρικής Σχολής, όπως εκδόθηκε το έτος 1946 –47.
- Εβδομαδιαία Ωρολόγια προγράμματα της Οικοκυρικής Σχολής των ετών 1950-51, 1955-56 και 63-64.
- Ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Βιομηχανίας για τις Οικοκυρικές Σχολές, με αρ. 100312/27-10-1952.
- Ωρολόγιο εβδομαδιαίο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής προς έγκριση από τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, στις 15 Οκτωβρίου 1956 και στις 23 Οκτωβρίου 1963.
- Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου, το οποίο εγκρίθηκε με την υπ' αρ.6980/1947 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών και όπως αυτό τροποποιήθηκε στην έκτακτη Γενική Συνέλευση των μελών στις 19 Δεκεμβρίου 1971.

- Καταστατικό του Τεγεατικού Συνδέσμου της 9ης Ιουλίου 1977.
- Τριμηνιαίες εκθέσεις πεπραγμένων από της ίδρυσης της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου προς τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου.
- Πτυχίο του ΥΠ.Ε.Π.Θ., Ειδικής Εξεταστικής Επιτροπής συσταθείσης κατά τα Ν.Δ. 1097/42 και 2628/53, εκδοθέν, στις 12 Ιανουαρίου 1978, υπ' αρ. Β.Π.Σ.219 και 1575, μαθήτριας αποφοίτου του τμήματος Κοπτικής- Ραπτικής, εξωτερικής γυναικείας αμφιέσεως, με αρ. 21/6-10-1977, της ανωτέρω Σχολής.
- Βιβλίο επισκεπτών της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου.
- Βιβλίο πρακτικών της Οικοκυρικής Σχολής των ετών 1963-82.
- Πρακτικά συνεδριάσεων της συσταθείσης Επιτροπής του Τεγεατικού Συνδέσμου, η οποία αφορούσε το μέλλον της Οικοκυρικής Σχολής των ετών 1978-1980.
- Αλληλογραφία εισερχομένων και εξερχομένων εγγράφων από και προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου και την Οικοκυρική Σχολή του ομώνυμου Συνδέσμου.
- Φωτογραφικό υλικό.

Αρχείο «Σχολής Χιλλ», Αθήνα:

- *Εις μνήμην του Αιδ. Ιωάννου Ε. Χιλλ, Δ.Θ., ιδρυτού των Σχολείων των κορασίων εν Αθήναις,* φάκ. 2.
- Γράμμα, το οποίο ταχυδρομήθηκε από τον C. Lincoln, *In Memory of the Rev.John Henry Hill, 1791-1882,* στον Εκδότη Αγγλικού Περιοδικού στο Λονδίνο.
- Επικήδειος Λόγος από τον Α. Διομήδους Κυριακού εις μνήμην του Αιδ. Ιωάννου Ε. Χιλλ, Δ.Θ., ιδρυτού των σχολείων των κορασίων εν Αθήναις.

Αρχείο Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, Αθήνα:

- Αρχείο της Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού (Λ.Ε.Κ.).

Αρχείο «Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας», Αθήνα:

- Κανονισμός Οικοκυρικής Σχολής, Η εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Αρσάκειον Ψυχικού, Αθήνα 1940.

Γενικά Αρχεία του Κράτους (Κεντρική Υπηρεσία), Αθήνα:

- Φάκ. 43, *Οθωνικό Αρχείο,* εγγρ.130, 131.
- κωδ. 281, Τυάνων, Διαθήκη Κυρίλλου και Μαρίας Πορτόγλου.

- κωδ. 281, Μαλακοπής, Απόφαση Αδελφότητας ‘’Ορθοδοξία’’.

Γενικά Αρχεία του Κράτους του Άμστερνταμ Ολλανδίας:

- Amsterdamsche Huishoudschool- Jaarverslag 1896/1897 (Ο πρώτος απολογισμός της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Άμστερνταμ, ετήσιος απολογισμός 1896/1897).
- Verslag, de Nieuwe Huishoudschool, 1905, (Ετήσιος απολογισμός της Σχολής του Άμστερναμ, 1905). Q 1083.
- Prospectus nieuwe Huishoukschool te Amsterdam, φάκ. 863.029.

Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.) – Αρχεία Λεωνιδίου :

- Συλλογή Εμ. Αλεξάκη, εγγρ. α/α 67, 23/2/1936.
- Απόφαση με αρ. 87539/17-10-1941, των Υπουργείων Εθνικής Πρόνοιας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Εθνικής Παιδείας με θέμα, «Αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων των Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών».
- Κανονισμός Αγροτικών Μεταβατικών Σχολών, Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας, Αθήνα 1943.

Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.) – Αρχεία Νομού Πέλλας :

- έγγραφο 25309 / 22-10-1940 Νομαρχίας Πέλλας προς τον Διευθυντή του Αστικού Σχολείου Θηλέων ΄Εδεσσας.
- Έγγραφο του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, με αρ. 28385 / 25-4-1941, προς την Γεωργία Μερτζιώτου, σχετικά με το διορισμό της στο Αστικό Σχολείο Οικοκυρικής Κατεύθυνσης Έδεσσας.
- Έγγραφο του Δήμου Έδεσσας προς τον Διευθυντή του Αστικού Σχολείου, σχ. με τη διάθεση οικήματος προς στέγαση της Σχολής, υπ’ αρ. 2440 / 1-8-1941.
- Έγγραφο του ΥΠ.Ε.Π.Θ., με αρ. 59101 / 11-9-1941, προς τον Διευθυντή του Αστικού Σχολείου Έδεσσας.

Διεύθυνση Γενικού Αρχείου του Κράτους της Ιταλίας, Ρώμη:

- Β.Δ. 16-1-1921, Regio decreto 16 gennaio 1921, v. 87, che istituisce in Atina (Caserta) una scuola femminile di agricoltura e di economia domesstica per contadine. Vittorio Emanuelle III.
- Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, φάκ. 32, *Programma, Istruzioni e Regolamento della*

scuola pratica femminile di agricoltura ‘’Pasquale Visocchi’’ – Atina, Societa Tipografica Arpinate, Arpino 1922.

- Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση- φάκ. 42, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Milano-Niguarda, Ente Morale,* Marzo 1925.
- Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone –Brunico. 1926.
- Έγγραφο του ελεγκτή λειτουργίας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, της Πρακτικής Αγροτικής Σχολής Θηλέων της Niguarda, υπ’ αρ. 42791/4-10-1927.
- Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, φάκ. 32, αναφορά του Alessando Marcucci, προς το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Ρώμη 5-3-1929.
- Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση – φάκ. 42, *Scuola Pratica Agricola Femminile ente Morale Niguarda- Milano*, 1-9-1929, έκθεση-αναφορά ελεγκτή λειτουργίας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας
- Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση – φάκ. 24, Memoriale suila Scuola Agricola Femminile di Niguarda, Prof. Uberto Pestalozza. 1929.
- Su l’ Attivita della scuola pratica femminile d’ agricoltura de Niguarda, Milano 13 Novembre 1929, Prof. Ugo Pratolongo.
- Φάκ. 42, Γενική Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης, έκθεση- αναφορά του ανώτατου επιθεωρητή, 1934.
- Φάκ. 42, έκθεση λειτουργίας της Σχολής της Niguarda, από τον Ανώτατο Επιθεωρητή τεχνικής εκπαίδευσης στις 4-10-1934.
- Φάκ. 42, Consorzio Provinciale per l’ instruzione tecnica, Milano, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Niguarda- Milano*, Esercizio 1934-35/ 27-10-1934.
- Istituto Agrario Femminile e di Economia Domestica ‘’Giuseppina Alfieri Cavour’’, Via delle Cascine- Firenze, πρόταση-αναφορά του καθηγητή A. Camparini, σχετικά με τη λειτουργία της σχολής.
- Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, φάκ. 32, ενημερωτικό υπόμνημα, για τη λειτουργία της

Σχολής, του προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου Giuseppe Visocchi, τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της Σχολής.

- Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, φάκ. 33, *Instituto Agrario Della Prov. Di Bolzano Teodone- Brunico*, Archivio Centrale dello Stato, Roma. Ενημερωτικό σημείωμα, σχετικό με τη λειτουργία της Σχολής το 1946 από τον Πρόεδρο του Ινστιτούτου dott. F. Amigoni και τον Διευθυντή professor: Gustavo di Angeli.
- Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, φάκ. 33, Instituto Agrario della prov. De Bolzano, Teodone-Brunico, Personale Scolastico, Materie d' Insegnamento, Consz. Assunzione ECC.
- Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, φάκ. 33, Progetto di Regolamento Organico e disciplinate per la Scuola de Teodone –Brunico.

Εθνική Βιβλιοθήκη Ελβετίας (Bibliothèque Nationale Suisse):

- NGB 3319-Anleitung für die hauswirtschaftlichen Fortbildungsschulen. Έκδοση του Neukomm και Zimmermann in Bern, 1915. Οδηγίες για τα σχολεία οικιακής οικονομίας. Διάταγμα του ελβετικού υπουργείου οικονομικών, 1915.

Εθνικό Παιδαγωγικό Ινστιτούτο της Γαλλίας (Institut Pédagogique National):

- *L'enseignement ménager français dans l'enseignement technique (Ministère de l'éducation nationale- Direction de l'enseignement technique)*, Institut Pédagogique National, 1958.

Ινστιτούτο Εκπαίδευσης του Λονδίνου (Institut of Education Λονδίνο):

- Final Report of the School Board for Λονδίνο: 1870-1904, Λονδίνο School Board, Λονδίνο: P.F. King, 1904.

Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας:

- Φάκ. XXVII Κληροδοτήματα Συγγρού.

Κρατικά Αρχεία της Αρλόν (Arlon) Βελγίου [Gouvernement provincial (GP)]

- AEA, GP, liasse Enseignement – Ecoles ménagères.
- Εγκύκλιος της 26ης Ιουνίου 1889, *Moniteur belge*, 29 Ιουνίου 1889.

- Circulaire du ministère de l'Agriculture, de l'Industrie et de Travaux publics au gouverneur de la province, στις 10 Ιουλίου 1890.
- *Moniteur belge*, 8-9 Σεπτεμβρίου 1890.
- *Rapport sur la situation de l'enseignement Technique en Belgique 1897-1901* (Έκθεση για την κατάσταση της τεχνολογικής εκπαίδευσης στο Βέλγιο, 1897-1901).
- Εγκύκλιος της 21ης Ιανουαρίου 1899, *Moniteur belge*, 23-24 Ιανουαρίου 1899.
- *Rapport sur la situation de l'enseignement Technique en Belgique* 1902-1910 (Έκθεση για την κατάσταση της τεχνολογικής εκπαίδευσης στο Βέλγιο, 1902-1910).
- *Ministère de l'Industrie et du Travail, Rapport général sur la situation de l'enseignement technique en Belgique*, *1897-1901*, Βρυξέλλες 1903.
- Επιστολή της 25ης Αυγούστου 1913 από τον υπουργό Βιομηχανίας και Εργασίας στον κυβερνήτη της επαρχίας επιστολή της 15ης Μαρτίου 1921 από τον υπουργό Επιστημών και Τεχνών στον κυβερνήτη της επαρχίας.
- Liasse Enseignement - Ecoles ménagères. Lemoine J., *La pédagogie de l'enseignement ménager*, 1913. Επιστολή του υπουργού Επιστημών και Τεχνών Jules Destrée στον κυβερνήτη της επαρχίας του Λουξεμβούργου, 15 Μαρτίου 1921.

Κρατικά Αρχεία του Καντονίου Θοργκάου, Ελβετία (Staatsarchiv kanton Thurgau):

- *Thurganisches Schulewesen Smmlung der Gesefze und Virordunngen befreffend die Primarschule, Madohenarbeits- und Fortbildungsschuel*, 1926, nr. 8'922'36, 8/3, Κανονισμός λειτουργίας των σχολείων του Thurgau.

Ομοσπονδιακή και Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Ελβετίας (Bibliotheque cantonale et universitaire):

- Chronique de la Suisse romande dans l'Annuaire de l'instruction publique en Suisse, 1939.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Ελβετίας [Institut de recherche de documentation pédagogique IRDP)]:

- *Annuaire de l'instruction publique en Suisse /1919,* par J. Savary, Διευθυντή παιδαγωγικών σχολών του καντονιού Vaud (Επετηρίδα για τη Δημόσια Εκπαίδευση στην Ελβετία/ 1919).
- Annuaire de l'instruction publique en Suisse, 1939.
- Archives du Département de l' Instruction Publique, Ecole ménagère, *Rapport sur la marche de l' Ecole pour 1917-1918*, cote:1988 va 18.18.48.
- L'instruction publique en Suisse, Annuaire 1941, του Louis Jaccard, Librairie Payot, Lausanne.
- Institute 361, 50 Jahre Oberländer Bergbauernund Haushaltungsschule, 1919-1969, Επετειακή έκδοση.

Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Ελσίνκι, Φινλανδία (Library of Helsinki University):

- Home economics under the supervision of the Central Board of Agriculture-Home Economics Division, 1962, Curriculum of the rural schools for housewives – 11months, of the housekeeping schools (4, 5 months), Curriculum of the summer housekeeping schools (5 months).
- Γραπτή μαρτυρία της καθηγήτριας του Πανεπιστημίου του Ελσίνκι Aila Kervinen.

Προσωπικό Αρχείο Αθανασίας Σταυροπούλου – Σοροβίγκα, Αθήνα.

- Δίπλωμα Κοπτικής, Πρακτικές Νυκτερινές Σχολές, Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού Αθήνας. Αθήνα 1953.

Προσωπικό Αρχείο Γεωργίας Καρτσώλη – Δενδρινού, Αθήνα.

- Δίπλωμα Κοπτικής, Πρακτικές Νυκτερινές Σχολές, Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού Αθήνας. Αθήνα 1955.

Προσωπικό Αρχείο Γεωργίου Ζαχόπουλου, Αθήνα.

- Στοιχεία, που αφορούν την ίδρυση και λειτουργία του Κολεγίου Οικιακής Οικονομίας και Ανωτέρας Κοινωνικής Μορφώσεως.

Προσωπικό Αρχείο Δημητρίου Φραγκόπουλου, Κωνσταντινούπολη:

- Πρακτικά Εφορείας, 30/8/1910-6/4/1921, Βιβλίο Β΄ πρακτικών Συνεδρίες 12/6/1913, 19/6/1913, 1/11/1913, 10/2/1914, 14-7-1914, 14/8/1914, 26/9/1914, 21/6/1916, 27/9/1917 και 4/2/1920 του Κεντρικού Παρθεναγωγείου Κωνσταντινούπολης.

Προσωπικό Αρχείο Ειρήνης Σπηλιωτοπούλου, Αθήνα.

- Απολυτήριο του Οικοκυρικού τμήματος του Μπενακείου Ορφανοτροφείου Αλεξάνδρειας. Αλεξάνδρεια 1944.

Προσωπικό Αρχείο Ευάγγελου Κωφού, Αθήνα:

- Εσωτερικός Κανονισμός του εν Εδέσση Οικοτροφείου Θηλέων του ‘’Συλλόγου προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων’’, Αθήνα 2 Μαΐου 1925.
- Έγγραφο του «Συλλόγου προς Διάδοσιν Ελληνικών Γραμμάτων» προς το Υπουργείο Παιδείας, με θέμα την επιχορήγηση της Σχολής της Φλώρινας στις 19-12-1930, και έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας στις 20 Ιανουαρίου 1931 με αρνητική απάντηση.
- Έγγραφο με αριθμό Δ5/ 316, φάκελος ανεγέρσεως Οικοκυρικής Σχολής.
- Επιστολή του Γενικού Γραμματέα του Συλλόγου Δημητριάδη προς την Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης, σχετικά με το πρόγραμμα της Σχολής, στις 24 Φεβρουαρίου 1931.
- Κανονισμός της εν Φλωρίνη Οικοκυρικής Σχολής του Συλλόγου προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων. Ο κανονισμός εγκρίθηκε με έγγραφο του Συλλόγου προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, υπ’ αρ. 754/580, 3-12-1934.

Προσωπικό Αρχείο Μαριέττας Κυραρίνη – Διαμαντοπούλου, Αθήνα.

- Δίπλωμα τμήματος Φορεμάτων της Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων, Αθήνα 1949.
- Φωτογραφικό υλικό.

Προσωπικό Αρχείο Χρίστου Μ. Παπάζογλου, Δράμα.

- Πρακτικά, με αρ. 110/12-12-1927 και 117/30-6-1928 του Εποπτικού Συμβουλίου Δράμας, σχετικά με την ίδρυση μιας πρακτικής Σχολής θηλέων στο Κάτω Νευροκόπι και μιας στη Χωριστή.

β) ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΑ

1.ΝΟΜΟΙ

- Φ.Ε.Κ. 22/15-6-1872 Βασιλικό Διάταγμα (Β.Δ.) «Περί της έγκρισης του «Συλλόγου Κυριών υπέρ της γυναικείας παιδεύσεως» και του από 10-4-1872 διοργανισμού του».

- Φ.Ε.Κ. 22/15-6-1872, Β. Δ. «Έγκριση της σύστασης του Β.Δ. στις 1-10-1885 ‘’Περί ιδρύσεως εμπορικής πανηγύρεως εν τω Δήμω Τεγέας’’».
- Β.Δ. 1-10-1885 «Περί ιδρύσεως εμπορικής πανηγύρεως εν τω Δήμω Τεγέας».
- Β.Δ. 13/19-10-1893, Φ.Ε.Κ. 208, «Περί εγκρίσεως οργανισμού του Τεγεατικού Λυκείου Τεχνών».
- Φ.Ε.Κ. 114/ 13-5-1908 «Περί εγκρίσεως τροποποιήσεων κ.λπ. του εν ισχύι καταστατικού του εν Αθήναις Σωματείου της Ενώσεως Ελληνίδων».
- Β. Δ. 25/28-8-1915, Φ.Ε.Κ. 294, «μετονομασία του χωριού Πιαλί σε Τεγέα».
- Β. Δ. 16/22-9-1915, Φ.Ε.Κ. 326, «μετονομασία του χωριού Ιμβραήμ Εφένδη σε Επισκοπή"».
- Ν. 301/30-9-1914, Φ.Ε.Κ. 42/22-2-1918, «Περί συστάσεως κατωτέρων πρακτικών γεωργικών σχολών».
- Φ.Ε.Κ. 89/27-4-1918 «Περί των αποδοχών του διδακτικού και λοιπού προσωπικού των κατώτερων σχολών».
- Ν. 1651/3-1-1919, Φ.Ε.Κ. 6/12-1-1919, τ. Α΄, «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των νόμων της γεωργικής υπηρεσίας κ.λπ.» και την από 23-1-1918, απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, και την από 4-1-1918 γνωμοδότηση του Γεωργικού Συμβουλίου του Υπ. Γεωργίας.
- Ν. 2203 «Περί κατωτέρων γεωργικών σχολείων», Β.Δ. 28-8-1920 «Περί των γενικών πρακτικών γεωργικών σχολείων».
- Διάταγμα της 30-10-1924, Φ.Ε.Κ. Α. 276, «Περί λειτουργίας του Αβερωφείου Παρθεναγωγείου».
- Ν.Δ. 10/26-11-1925, Φ.Ε.Κ. 373/1925 και διόρθωσή του στο Φ.Ε.Κ. 31/25-1-1926, «Περί εισφοράς 2% εισπραττομένης επί της αξίας των πωλουμένων ζώων, κατά την διάρκειαν της ζωοπανηγύρεως εν Επισκοπή Τεγέας, υπέρ του Τεγεατικού Συνδέσμου, δια την συντήρησιν της εν Τεγέα Επαγγελματικής Σχολής και άλλων κοινής ωφελείας Ιδρυμάτων».
- Β. Δ. 20/30-8-1927, Φ.Ε.Κ. 179, μετονομασία του χωριού Ομέρ Τσαούση σε Άκρα και του χωριού Μανθυρέα σε Καπαρέλι.

- Φ.Ε.Κ. 267/13-11-1927, τ. Α΄ «Περί κυρώσεως του από 10-11-1925 Ν.Δ., ’ περί εισφοράς 2% κ.λπ. δια την συντήρησιν της εν Τεγέα Επαγγελματικής Σχολής κ.λπ.».
- Υπουργική απόφαση με αρ. 23454/3-5-1928, Φ.Ε.Κ. 45/29-6-1928, τ. Β΄ Ν. 281 «Περί Σωματείων», άρθρο 20, όπως αυτό συμπληρώθηκε με το άρθρο 11 του νόμου 1813, και του άρθρου 15 του Ν. 2261 «Περί Μέσης Εμπορικής Εκπαιδεύσεως».
- Ν. 3600/5-7-1928, «Περί κυρώσεως και τροποποιήσεως του Ν.Δ. της 7-10-1927, ‘’περί στοιχειώδους γεωργικής εκπαίδευσης’’».
- Υπουργική απόφαση 16603, Φ.Ε.Κ. 45/29-6-1928, τ. Β΄, «περί αναγκαιότητας και απαλλοτρίωσης ιδιωτικών κτημάτων υπέρ της κοινότητας Γιαννιτσανίκων»
- Δ. 11/20-9-1928, Φ.Ε.Κ.193, «Μετονομασία του χωριού Ψηλή Ράχη, σε Ψηλή Βρύση».
- Ν. 4008/20-2/4-3-1929, Φ.Ε.Κ. 81/4-3-1929, τ. Α΄, «Περί πανηγύρεως και δημιουργίας πόρων δια την Σχολήν Τεγεατικού Συνδέσμου».
- Ν.4397, άρθρο 48, Φ.Ε.Κ. 307/16-8-1929, «Περί του προγράμματος των εν τοις κατωτέροις Οικοκυρικής σχολείοις διδασκομένων μαθημάτων».
- Ν. 5825, τ. Α΄, ΦΕΚ 299/6-10/1933, «Περί συστάσεως Λαμπριαδείου Οικοκυρικής Σχολής Άνω Πεδινών (Σουδενών) Ζαγορίου Ηπείρου.
- ΦΕΚ 109/19-3-1934, τ. Α΄, «Κανονισμός Οικοτροφείου Λαμπριαδείου Οικοκυρικής Σχολής Άνω Πεδινών Ζαγορίου Ηπείρου».
- Φ.Ε.Κ. 111/24-3-1938, τ. Α΄, Άρθρο 1 «Περί συστάσεως και εγκρίσεως του Καταστατικού λειτουργίας του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος «Επαγγελματική, Οικοκυρική και Βιοτεχνική Σχολή απόρων κορασίων, ’Το Σπίτι του Κοριτσιού’».
- Φ.Ε.Κ. 415/2-11-1938, τ. Α΄, «Περί τροποποιήσεως του καταστατικού λειτουργίας του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος «Επαγγελματική, Οικοκυρική και Βιοτεχνική Σχολή απόρων κορασίων ‘ Το Σπίτι του Κοριτσιού’».
- Φ.Ε.Κ. 237/3-8-1940 «Περί ιδρύσεως Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών».
- Β.Δ.28-8/3-9-40, Φ.Ε.Κ. 271, «μετονομασία του χωριού Αχούρια σε Στάδιο και κατόπιν σε Αλέα».

- Φ.Ε.Κ. 200/7-8-1942, τ. Α΄ «Περί συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως των περί οργανώσεως της προστασίας της απόρου εργαζομένης νεάνιδος διατάξεων».
- Φ.Ε.Κ. 352/13-12-1946, τ. Α΄, «Περί εγκρίσεως του Καταστατικού λειτουργίας του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος υπό την επωνυμία 'Επαγγελματική, Βιοτεχνική και Οικοκυρική Σχολή το Ελληνικό Σπίτι'».
- Παρ. 14, Ν.Δ., Φ.Ε.Κ. 130/26-6-1954, τ. Β΄, «Περί αναγνωρίσεως της υπό του Τεγεατικού Συνδέσμου ιδρυθείσης εν Τεγέα Οικοκυρικής Σχολής».
- Φ.Ε.Κ. 310/27-12-1954, τ. Α΄, «Περί τροποποιήσεως του από 12-6-1942 Διατάγματος περί συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως των περί οργανώσεως της προστασίας της απόρου εργαζομένης νεάνιδος διατάξεων».
- Υπουργείο Βιομηχανίας, 81704/4-11-1955, «Περί καθορισμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων Οικοκυρικών Σχολών».
- Φ.Ε.Κ. 159/13-9-1961, τεύχος Α΄, ΥΠ.Ε.Π.Θ. Β.Δ. «Περί καθορισμού τα του τρόπου, ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας εν γένει κάθε φύσεως Τεχνικών και Επαγγελματικών Σχολών».
- Φ.Ε.Κ. 177/15-10-1964, τ. Α΄, Β.Δ. 628/6/1064 «Περί ιδρύσεως Οικοκυρικής Σχολής Μονής Καλυβιανής».
- Ν.Δ. 4379/16/24-10- 1964, Φ.Ε.Κ. 182/24-10-1964, τ. Α΄, «Περί οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως».
- Β.Δ. 325/66, Φ.Ε.Κ. 88, τ. Α΄, «Περί συστάσεως ''Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού'' Πειραιά».
- Β.Δ. 111, Φ.Ε.Κ. 30/16-1-1968, «Περί τροποποιήσεως συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως του από 12-6-1942 Διατάγματος 'περί οργανώσεως της προστασίας απόρου εργαζομένης νεάνιδος'».
- Υπουργική απόφαση με αρ. Φ1/Δ1β/1646.10-2-1970 Φ.Ε.Κ. 133 Β΄, «Περί ιδρύσεως παραρτημάτων Ιδρύματος Εργαζόμενου Κοριτσιού σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη».
- Ν.Δ. 580/24-6-1970, Φ.Ε.Κ.139/24-6-1970, τ. Α΄, «Περί του εποπτικού, εκπαιδευτικού, βοηθητικού εργαστηριακού, διοικητικού και βοηθητικού προσωπικού των Κατωτέρων και Μέσων Επαγγελματικών Σχολών».

- Β.Δ. 112, Φ.Ε.Κ. 30/24-2-1972, τ. Α΄, «Περί εγκρίσεως συστάσεως κοινωφελούς Ιδρύματος υπό την επωνυμίαν 'Κοινωφελές Ίδρυμα Κωνσταντίνου Α. Σαραντόπουλου' και κυρώσεως του Οργανισμού αυτού».
- Ν.Δ. 127359/21-10-1972, Φ.Ε.Κ. 917/Β΄/31-10-1972, «Περί αναγνωρίσεως της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου».
- Φ.Ε.Κ. 180/12-2-1973, τ. Β΄, «Περί εγγραφών, μετεγγραφών, φοιτήσεως, βαθμολογίας και εξετάσεων των Μέσων και Κατωτέρων Επαγγελματικών Σχολών».
- Υπουργική απόφαση με αρ. 28604/5907, Φ.Ε.Κ. 1047/26-8-1976, «Περί καθορισμού αποδοχών των επί σχέσει εργασίας ιδιωτικού δικαίου πτυχιούχων Παιδαγωγικών Ακαδημιών, της Ανωτέρας Χ.Σ.Ο.Ο. του Δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α.».
- Υπουργική απόφαση με αρ. 14978/1973 Φ.Ε.Κ. 220/12-3-1977, τ. Β΄, «Καθορισμός του ύψους των πιστώσεων προς τις Κατώτερες Τεχνικές και Επαγγελματικές Σχολές».
- Ν.576, Φ.Ε.Κ. 102 /13-4-1977, «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως».
- Υπουργική απόφαση του Υφυπουργού Κοινωνικής Πρόνοιας υπ' αρ. Φ13/Γ2γ/3325/26-4-1983, Φ.Ε.Κ. 301 Β΄, «Περί ιδρύσεως Ιδρύματος Εργαζόμενου Κοριτσιού στη Λάρισα».
- Ν. 1431/1984, Φ.Ε.Κ 46, τ. Α΄, «Περί μετατροπής των Ιδρυμάτων Εργαζόμενου Κοριτσιού (Ι.Ε.Κ.), σε αυτοτελή κρατικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με τη επωνυμία: «Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Αθηνών'', ''Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Θεσσαλονίκης'' και ''Ίδρυμα βρεφονηπιακών σταθμών Λάρισας».
- Ν.1566/1985, Φ.Ε.Κ. 165 τ. Α΄, «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».
- Ν.2082/1992, Φ.Ε.Κ. 90/τ.Α΄ και Π.Δ. του Ν. 2218/1994, Φ.Ε.Κ.158/τ. Α΄ - «Περί μεταφοράς αρμοδιοτήτων στο Νομαρχιακό Διαμέρισμα Πειραιά της Ενιαίας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών-Πειραιώς».

- Νόμος 2539/1997 (Καποδίστρια), Φ.Ε.Κ. Α΄ 244/ 4-12-1997, «Περί συγκρότησης της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης».
- Φ.Ε.Κ. 188/20-9-1999, «Περί καταργήσεως της ‘’Λέσχης Εργαζόμενου Κοριτσιού’’ Πειραιά».

2. ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ- ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

- Υπουργείο Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, «Η αναγνώρισις της επαγγελματικής σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου», *Τεγεατικός Αστήρ,* τ. Θ΄, Ιούλιος 1926, σ.19.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, υπουργική απόφαση 23454/3-5-1928, άρθρο 20 του Ν.281 «Περί Σωματείων», όπως αυτό συμπληρώθηκε με το άρθρο 11 του νόμου 1813, και του άρθρου 15 του Ν. 2261 «Περί Μέσης Εμπορικής Εκπαιδεύσεως» (Φ.Ε.Κ. 45/29-6-1928, τ. Β΄).
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας υπουργική απόφαση 34721, (Φ.Ε.Κ. 60/1-7-1932, τ. Β΄), «Περί εγκρίσεως του οργανισμού της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου», σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 9 του Ν. 5197 «Περί Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως».
- Ν.Δ. 24-6-1941 «Περί καταργήσεως Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας ‘Ε.Ο.Ν.’
- Απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Πρόνοιας υπ’ αρ. 61644/25-7-1941 «Περί του κανονισμού λειτουργίας των Εθνικών Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών».
- Απόφαση υπ’ αρ. 87539/17-10-1941, των Υπουργείων Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Εθνικής Παιδείας με θέμα «Αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων των Αγροτικών Μεταβατικών Οικοκυρικών Σχολών».
- Υπουργείο Βιομηχανίας, υπουργική απόφαση 100312/27-10-1952, «Περί καθορισμού του Σχολικού έτους, προθεσμιών, εγγραφών, των εισιτηρίων κατατακτηρίων, προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεων και της βαθμολογίας. Καθορισμός του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος εκπαιδεύσεως των Οικοκυρικών Επαγγελματικών Σχολών».
- Ν.Δ. 1097/42 και 2628/53 (άρθρο 2), «Περί του κανονισμού λειτουργίας των Οικοκυρικών και Επαγγελματικών Σχολών».

- Υπουργείο Βιομηχανίας, υπουργική απόφαση 40899/12-6-1954, «Περί αναγνωρίσεως της υπό του Τεγεατικού Συνδέσμου ιδρυθείσης εν Τεγέα Οικοκυρικής Σχολής».
- Υπουργείο Βιομηχανίας, Υπηρεσία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπουργική απόφαση 81704/4-11-1955 «Περί καθορισμού Εκπαιδευτικών προγραμμάτων Οικοκυρικών Σχολών και λειτουργίας, Αναλυτικού και Ωρολογίου προγράμματος διδασκαλίας των Οικοκυρικών Σχολών».
- Υπουργείο Βιομηχανίας, υπουργική απόφαση 57066/23-8-1957, «Περί του κανονισμού λειτουργίας των Επαγγελματικών Οικοκυρικών Σχολών».
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων με αρ. 19911/11-2-1963, «Περί καθορισμού του τρόπου καταβολής των χρηματικών ποσών δια την μερικήν ή ολικήν απαλλαγήν εκ των διδάκτρων των απόρων επιμελών μαθητών των Ιδιωτικών Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών».
- Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, υπουργική απόφαση με αρ. Φ1/Δ1β/1646.10-2-1970, Φ.Ε.Κ. 133 Β΄, «Περί ιδρύσεως των Ιδρυμάτων Εργαζόμενου Κοριτσιού σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη».
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων με αρ.18422/ 8-2-1972 «Περί καθορισμού των όρων και του τρόπου καταβολής των χρηματικών ενισχύσεων δια την μερικήν απαλλαγήν εκ των διδάκτρων των επιμελών σπουδαστών των ιδιωτικών Επαγγελματικών Σχολών».
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων 33606/10-3-1972, σχετικά με τους όρους ασφαλείας των αιθουσών διδασκαλίας.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, υπουργικές αποφάσεις 45085/3-4-1972 και 45095/3-11-1972 «Περί σχολικών εκδρομών Μέσων και Κατωτέρων Ιδιωτικών Σχολών».
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων υπουργική απόφαση, 10398/23-1-1973, «Περί των καθηκόντων, της δικαιοδοσίας και αναπληρώσεως των Διευθυντών των Δημοσίων Μέσων και Κατωτέρων Επαγγελματικών Σχολών, κ.λπ.».(Φ.Ε.Κ. 116/29-1-1973, τ. Β΄).

- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, απόφαση υπ' αρ. Φ.401/5828/21-1-1974, «Περί τροποποιήσεως της υπ' αρ. 14978/1973 (Φ.Ε.Κ. 180/Β/1973), υπουργικής απόφασης περί εγγραφών, μετεγγραφών, φοιτήσεως, βαθμολογίας και εξετάσεων των Μέσων και Κατωτέρων Επαγγελματικών Σχολών».
- Υπουργείο Οικονομικών, 65002/1974, «Περί ορίου ποσοστού διαθέσεως των πιστώσεων του προϋπολογισμού οικονομικού έτους 1974 επί του φορέως 270 και κωδικού αριθμού εξόδου 2266».
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων υπ' αρ. Φ. 435.29/227/18443/8-3-1975, σχετικά με την τροποποίηση του άρθρου 27 της με αρ. 14978/Α104/5-2-73 (Φ.Ε.Κ. 180, τ. Β΄) υπουργικής απόφασης, περί συμμετοχής των μαθητριών στις εξετάσεις του Ιουνίου με αριθμό απουσιών όχι μεγαλύτερο του οκταπλασίου των ωρών του ισχύοντος εβδομαδιαίου προγράμματος.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων υπ' αρ. Φ.430.6/82/72297/25-2-1975 (Φ.Ε.Κ. 948/Β/1975), «Περί του αριθμού των ωρών διδασκαλίας και πρακτικών ασκήσεων, της διαβαθμίσεως και της βαθμολογικής εξελίξεως του εκπαιδευτικού και βοηθητικού εργαστηριακού προσωπικού πλήρους απασχολήσεως των Ιδιωτικών Μέσων και Κατωτέρων Σχολών».
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Ιδιωτικής Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως, 431/12-12-1979, (Φ.Ε.Κ. 1293, 22-12-1980, τ. Β΄), 14978/Α104, σχετικά με τον χρονικό καθορισμό του διδακτικού έτους.
- Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, υπουργική απόφαση Δ4α/5829/3-5-1980 «Περί προσδιορισμού ύψους επιχορηγήσεως του Τεγεατικού Συνδέσμου».
- Υπουργείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Δ4β/ οικ. 18714/2-10-1980, «Περί έγκρισης πιστώσεως δρχ. 20.000 επί φορέα 430 ΚΑΕ 2551».
- Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, Διεύθυνση Οικονομικών υπ' αρ. Δ4β/οικ.16275/18-11-1980, «Έγκριση πιστώσεως δρχ. 10.000 επί Φορ. 430 Κ.Α.Ε. 2551».
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, υπουργική απόφαση 12, Φ.Ε.Κ. 1293/22-12-1980, τ. Β΄, «Περί μετατροπής Ιδιωτικών Τεχνικών και Επαγγελματικών Σχολών σε σχολικές μονάδες του Ν.476/1977».

- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, υπουργική απόφαση 3321/ΙΒ/16481/29-12-1980, «Περί επιχορηγήσεως Επαγγελματικών Σχολών».
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, τμήμα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Ιδιωτικής Εκπαίδευσης, υπουργική απόφαση Φ.431/149/Ε/14241/21-1-1981, «Μετατροπή Ιδιωτικών Τεχνικών και Επαγγελματικών Σχολών σε σχολικές μονάδες του Ν. 476/1977».
- Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας, υπουργική απόφαση Φ13/Γ2γ/3325/26-4-1983, Φ.Ε.Κ. 301 Β΄, «Περί ιδρύσεως Ιδρύματος Εργαζόμενου Κοριτσιού στη Λάρισα».

3. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Αθλητική Ηχώ, (Αθήνα) 13-7-1976.

Ακρόπολις (Αθήνα) 1 -6- 1906 / 17 -11- 1908.

Ακρόπολη (Αθήνα) 1974.

Αλήθεια, (Αθήνα) 28-7-1976.

Αρκαδικά, (Αθήνα) 15-8-1956.

Αρκαδικά Νέα, (Τρίπολη), 13-3-1955 / 10-11-1968.

Αρκαδικός Τύπος, (Τρίπολη) 29-9-1935 / 28-9-1952 / 20-12-80 / 10-4-1981 / 11-5-1981.

Βήμα (Αθήνα) 26-1-1978.

Βραδυνή, (Αθήνα) 15-3-1952 / 28-6-1955.

Δύναμις, (Αθήνα), 23-7-1950.

Έδεσσα, (Έδεσσα) 1-10-1919 / 29-3-1920.

Εδεσσαϊκή, (Έδεσσα) 3-4-2004.

Εθνικός Κήρυξ Πατρών (Πάτρα) 14-10-1968 / 28-7-1969 / 15-9-1969.

Ελεύθερος Λόγος(Αθήνα) 4-2-1962.

Εμπρός (Έδεσσα) 19-4-1931.

Επίσημος Εφημερίς της Συνελεύσεως, Προεδρεία Α. Μωραϊτίνη, τεύχη από 12-39, Αθήναι Συνεδριάσεις από 23-4 έως 18-5-1863.

Εστία, (Αθήνα) 19-5-1906 / 1-7-1953 / 2-7-1953 / 3-7-1953.

Εφημερίς των Κυριών (Αθήνα), Α΄/14(1887) / αρ.57(1888) / αρ. 97(1889) / αρ. 152 (1890)/20-2-1894 / 4-4-1904 / 18 Απριλίου 1904 / 20 Ιουνίου 1904 / 27 Ιουνίου 1904/21 Νοεμβρίου 1904 / 22 Μαΐου 1905 / 29 Μαΐου 1905 / 3 Ιουλίου 1905 / 22 Οκτωβρίου

1906 / 20 Μαΐου 1907 / 27 Μαΐου 1907 / 1-15 Μαΐου 1908 / 1-15 Ιουνίου 1909 / 1 Ιουνίου 1910 / 15-31 Μαΐου 1911 / 1-15 Μαΐου 1912 / 1-15 Μαρτίου 1915.
Η Τεγέα, (Αθήνα) Νοέμβριος 2001.
Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Περίοδος Ι΄, Σύνοδος Β΄, Προεδρεία Στεφάνου Στεφανόπουλου, 32 Συνεδριάσεις από την 7-5-1886 έως 5-11-1886, Αθήναι 1886.
Θεσσαλονίκη, (Θεσσαλονίκη) 10-11-2001.
Καθημερινή, (Αθήνα) 16-9-1951.
Καιροί, (Αθήνα) 14-9-1948.
Κυνουρία, (Λεωνίδιο) 15-6-1930 / 1-2-1931 / 15-10-1931 / 15-5-1932 / Απρίλιος 1977.
Μεσημβρινή, (Αθήνα) 2-10-1963.
Μορέας (Τρίπολη) 4-5-1930 / 28-6-1931 / 23-8-1931 / 16-4-1947 / 1-7-1948 / 21-10-1948 / 1-1-1949 / 15-7-1950 / 19-7-1953 / 28-6-1962.
Μικρασιατική Ηχώ, (Αθήνα), Μάρτιος 1982.
Νέα Έδεσσα, (Έδεσσα) 20 -8- 1921 / 24 -9- 1921 / 10 -10- 1921.
Νεολόγος Πατρών (Πάτρα) 10-7-1969 / 10-8-1969.
Νέα της Μεγαλοπόλεως, (Μεγαλόπολη) 30-9-1981.
Νέον Άστυ, (Αθήνα), 21 Ιουνίου 1905 / 23 Ιουνίου 1905 / 25 Ιουνίου 1905.
Παναρκαδικός Αγών, (Τρίπολη), 25-3-1958.
Πελοπόννησος, (Πάτρα), 13-8-1977.
Σαμιακόν Βήμα, (Σάμος), 1955.
Ταχυδρόμος της Έδεσσας, (Έδεσσα) 26-10-1930 / 1-3-1931 / 24-9-1931.
Φωνή της Αρκαδίας, (Τρίπολη) 15-4-1960 / 15-8-1961 / 1-6-1962.

4. ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- Αγγελιαφόρος, (Αθήνα) 7-11-2001.
- *Απ' όλα, (*Κωνσταντινούπολη), 1910-11 / 10-5-1914.
- *Αριστοτέλης* (Φλώρινα), Ειδικό Αφιέρωμα στα 83 χρόνια από την απελευθέρωση της Φλώρινας, Σεπτέμβριος, Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος 1995, τ. 233-234.
- *Γυναίκα,* (Αθήνα), 6-6-1951.

- *Δελτίον του Λυκείου Ελληνίδων*, «Α΄ Γυναικείον Συνέδριον και Α΄ Γυναικεία Βιοτεχνική Έκθεσις», τ. Ε΄, Αθήνα 1921.
- *Δελτίο Τύπου του Ελληνικού Οργανισμού Μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων και χειροτεχνίας (Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.*), στις 27-2-1978.
- *Εκπαιδευτική Επιθεώρησις*, (Αθήνα),τ. Α΄, Ιανουάριος 1919 / τ. Ε΄ Μάρτιος 1919 / τ. Ε΄, Μάιος 1919 / τ. Ι΄, Οκτώβριος 1919.
- *Ελευθεροτυπία –Ιστορικά*, (Αθήνα) 28-12-2000 / 13-3-2003 \ 18-3-2004.
- *Ελληνίς,* (Αθήνα) Μάρτιος 1921 / Απρίλιος 1921 / Μάιος 1921 / Νοέμβριος 1921 / Απρίλιος 1923 / Ιούνιος –Ιούλιος 1923 / Νοέμβριος 1924 / Ιούνιος – Ιούλιος 1925 / Ιανουάριος 1926 / Αύγουστος – Σεπτέμβριος 1927 / Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1929 / Οκτώβριος 1929 / Δεκέμβριος 1929 / Φεβρουάριος 1929 / Ιούνιος-Ιούλιος 1931/1935 / Νοέμβριος 1936 / Δεκέμβριος 1938 / Ιούλιος 1938 / Μάρτιος 1939/ Ιούλιος- Αύγουστος 1939 / Μάιος 1940 / Ιούλιος – Αύγουστος 1940.
- *Η Γυναίκα και το Σπίτι*, (Αθήνα) αρ. 36, 6-6-1951.
- *Λυχνία,* (Αθήνα) αρ. 9, 1954.
- *Οικογένεια* (Αθήνα), 11-1-1897 / 18-1-1897 / 25-1-1897 / 8-2-1897 / 15-2-1897 / 22-2-1897.
- *Τεγεατικός Αστήρ,* (Αθήνα) 15-8-1925 / 15-9-1925 / Νοέμβριος- Δεκέμβριος 1925 / Φεβρουάριος-Μάρτιος 1926 / Ιούνιος 1926 / Ιούλιος 1926 / Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1926 / Οκτώβριος- Νοέμβριος 1926 / Δεκέμβριος- Ιανουάριος 1927 / Φεβρουάριος-Μάρτιος 1927 / Μάρτιος – Απρίλιος 1927 / Ιούνιος- Ιούλιος 1927.
- *Χρονικά του Μοριά,* (Αθήνα) τ. Α΄, 1952.

5. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ – ΛΕΞΙΚΑ

- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμοι Β΄ (1971), ΙΑ΄ (1975), ΙΓ΄ (1977), ΙΕ΄, ΙΣΤ΄(2000), Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.
- Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, τόμος 6, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, τόμοι 1, 4, εκδ. οίκος Μέλισσα, Αθήνα 2000.
- Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, εκδ. Ελληνικά Γράμματα-HERDER, Αθήνα 1967-68.

- Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη, τ. ΙΗ΄, εκδ. Φοίνιξ, Αθήνα 1926, όπως συμπληρώθηκε το 1957.
- Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, τ. 12, 13, 15, 16, 17, 22, 30, 39, 45, 46, 47, 52, 54, 59, εκδ. οργανισμός Πάπυρος, 1991.
- Σύγχρονος εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη, τ. 1, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 18, 19, 20, 21, 22, 24, εκδ. Ν. Νίκας & Σια, 1973.

6. ΣΥΝΕΔΡΙΑ-ΧΡΟΝΙΚΑ

- Πρακτικά Συνεδριάσεων – Σχολική Έκθεσις του πρώτου Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συνεδρίου στις 31 Μαρτίου έως 4 Απριλίου 1904, συγκληθέντος υπό του «Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων», του φιλολογικού «Συλλόγου Παρνασσού» και του «Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων». Μετά σχολικής εκθέσεως επιβοηθούσης τον σκοπόν αυτού. Εργασίαι της διευθυνούσης επιτροπής.
- Πρακτικά του Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Οικιακής Οικονομίας στο Φρίμπουργκ Ελβετίας 1908. (Congrès International d'enseignement ménager, Φρίμπουργκ 1908).
- Πρακτικά του Β' Διεθνούς Συνεδρίου Οικιακής Οικονομίας, Βρυξέλλες 1910.
- Πρακτικά του Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Οικιακής Οικονομίας στο Παρίσι 1922. *(Congrès International d'enseignement ménager,* Παρίσι 1922).
- Πρακτικά του Α΄ εν Αιγύπτω Ελληνικού Διδασκαλικού Συνεδρίου, συγκληθέντος πρωτοβουλία της Ελληνικής Διδασκαλικής Ενώσεως Αλεξανδρείας (Εν τη Τοσιτσαία Σχολή Αλεξάνδρειας τη 14-15 και 16 Απριλίου 1931), Αλεξάνδρεια 1931, Αρχείο Ελληνικού Λαογραφικού Ιστορικού Αρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.).
- Πρώτο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: *Η Οικιακή Οικονομία στον αγροτικό χώρο,* Υπουργείο Γεωργίας, Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, Βιβλιοθήκη του Υπουργείου Προεδρίας-Συμβούλιο ισότητας των δύο φύλων, Αθήνα 1984.
- Ευρωπαϊκό Συνέδριο, Αθήνα 7-8-9 Απριλίου 1994, «Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών», Παιδαγωγικό υλικό και ισότητα ευκαιριών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Β΄ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α) ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αθανασιάδης Θεόφιλος, *Οικονομική κατάσταση του Ν. Δράμας 1927*, Θ. Κυριαζόπουλος & Πεντζίκης, Δράμα, 1928, σ. 24.

Αλεξόπουλος Θεοφάνης, «Παραινέσεις προς Τεγεάτιδας», *Τεγεατικός Αστήρ*, τ. Ε΄, Μάρτιος – Απρίλιος 1927, σσ. 7-9.

Αντωνίου Δαϋίδ , *Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929),* τ. Α΄-Γ΄, Ι.Α.Ε.Ν. Αθήνα 1987-1989.

Αποστολόπουλος Κωνσταντίνος, *Οικιακή Οικονομία, Ιστορική και Φιλοσοφική Θεώρηση*, Εκδ. Β΄, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1999.

Βακαλόπουλος Απόστολος, «Πελοπόννησος-Η τελευταία περίοδος βενετικής κυριαρχίας 1685-1715)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σσ. 206-209.

Βακαλόπουλος Απόστολος, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985,* Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1994.

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού – Θράκη*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1991.

Βαρίκα Ελένη, *Η εξέγερση των Κυριών,* Κατάρτι, Αθήνα 1996.

Βαρουξάκη Δ. Αικατερίνη, *Οικιακή Οικονομία*, Ι.Ν. Σιδέρης, Αθήνα 1903.

Baynes H. Norman & Moss B. L., *Βυζάντιο- Εισαγωγή στο Βυζαντινό Πολιτισμό, (*μετάφραση Δ. Σακκά), Δ.Ν. Παπαδήμας, Αθήνα 1983.

Βικέλας Δημήτριος, *Σουηδία*, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1904.

Βοσυνιώτης Σταύρος, «Κοινωφελής δράσις Αρκάδων», *Χρονικά του Μοριά*, τ. Α΄ (1952), σ. 11.

Βουτυράς Σταύρος, *Καλλιόπη Α. Κεχαγιά*, 1839-1905, Αθήνα 1925.

Γαβαλά Πέπη, «Η εκπαίδευση στη Σπάρτη, 19ος – 20ός αιώνας», *Η Σπάρτη ανάμεσα σε τρεις αιώνες 1834 – 2002,* Λεύκωμα του Δήμου Σπαρτιατών, Σπάρτη 2002, σσ. 140-141.

Γαλάνης Κ. Παναγιώτης, *Η επαρχία Μαντινείας και τα σχολεία της στα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα (1833-1862),* Αθήνα 2002.

Γεωργιάδου Βιργινία, «Η οικοκυρική μόρφωσις εις τα Παρθεναγωγεία μας»*, Α' Ελληνικό Διδασκαλικό Συνέδριο*, Αλεξάνδρεια Αιγύπτου, (14-16/ 4/1931), σσ. 189-196.

Γεωργιτσογιάννη Ν. Ευαγγελία, «Η Αγροτική Μεταβατική Οικοκυρική Σχολή Κυθήρων- Η συμβολή της στον πολιτισμό και στην ανάπτυξη του νησιού», *Πρακτικά του Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Κυθηραϊκών Μελετών*, επιμ. Γ. Λεοντσίνης, τόμος Δ΄, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000, σσ. 58-72.

Γεωργιτσογιάννη Ν. Ευαγγελία, *Η προσφορά της οικογένειας Απ. Χαροκόπου στην Κεφαλονιά*, Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών, Ανάτυπο από τα «Κεφαλληνιακά Χρονικά», τ. 7, Αργοστόλι 1998.

Γεωργιτσογιάννη Ν. Ευαγγελία, *Παναγής Α. Χαροκόπος (1835-1911). Η Ζωή και το Έργο του,* Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2000.

Γιαννιός Π. Νικόλαος, *Επιμνημόσυνος Λόγος κατά το ετήσιον μνημόσυνον υπέρ των Ιδρυτών, Ευεργετών και Μελών των Τεγεατικών Συνδέσμων Αθηνών και Αμερικής,*

καθώς και των πεσόντων Τεγεατών στους πολέμους (17-8-1966), Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα Ιούλιος 1967.

Γιαννιός Π. Νικόλαος, *Ιστορία και έργο του Τεγεατικού Συνδέσμου*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1984.

Γιαννιός Π. Νικόλαος, *Ιστορία της Τεγέας*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1932.

Γιαννούλης Ι. Νικόλαος, *Εισαγωγή στη Γενική Διδακτική,* Γρηγόρης, Αθήνα 1980.

Γκλαβάς Ι. Σωτήριος, *Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα (1830-1930), Η Σεβαστοπούλειος εργατική Σχολή,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 2002.

Γραβάνη Ζακελίν, «Οπτικοακουστική προσέγγιση στη διδασκαλία του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας», *Πρακτικά Α΄ Σεμιναρίου Οικιακής Οικονομίας*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1997, σσ. 87-102.

Γραβάνη Ζακελίν, *Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας – Οργάνωση και* Αξιολόγηση *του αναλυτικού προγράμματος, 1881-1991,* Αθήνα 1995.

Δανασσής – Αφεντάκης Κ. Αντώνιος, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, Η εξέλιξη της παιδαγωγικής και διδακτικής σκέψης (17ος-20ός αι.),* τ. Β΄, Αθήνα 1980.

Δεκάζος Ηλίας & Τόλια-Μαριόλη Αθηνά, *Γεωργική ανάπτυξη περιοχής Τεγέας,* Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1989.

Δενδρινού – Αντωνακάκη Νίκη, «Επαγγελματική Εκπαίδευσις Θηλέων», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 2, Ελληνικά Γράμματα – Herder, σσ. 580 – 582.

Δενδρινού – Αντωνακάκη Νίκη, «Επαγγελματική και Τεχνική Εκπαίδευσις», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 2, Ελληνικά Γράμματα – Herder, σ. 584-589.

Δημαράς Αλέξης, «Η εκπαίδευση 1909-1922 – Το Παρθεναγωγείο στο Βόλο», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τ. 6, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, σ.163-170.

Δημαράς Αλέξης, «Κοινωνία και πολιτισμός από το 1833-1881 / Εκπαίδευση», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* , τ. ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, σ. 484-491.

Διακογιάννης Παύλος, *Η Παιδεία στη Σάμο, από την Τουρκοκρατία μέχρι σήμερα*, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1989.

Διαμαντόπουλος Γ. Βασίλης, *Το Μουχλί της Αρκαδίας (Βυζαντινή πόλη-φρούριο),* Αθήνα 1973.

Ένωσις Ελληνίδων, *Τριάντα έτη Οικοκυρικής και Επαγγελματικής δράσεως - Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή,* Αθήνα 1928.

Ευαγγελόπουλος Σπύρος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης,* τ. Β΄, Αθήνα 1984.

Ζακυθηνός Διονύσιος, *Οι Σλάβοι εν Ελλάδι. Συμβολαί εις την ιστορίαν του Μεσαιωνικού Ελληνισμού,* Αετός, Αθήνα 1945.

Ζερβός Σκεύος, *Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεαί*, Αθήνα 1925.

Ζερλέντης Γ. Περικλής, *Η Μητρόπολις Αμυκλών και Τριπολιτσάς και αι Επισκοπαί Πίσσης, Εζερών, Βελιγοστίδος,* Βασιλείου, Αθήνα 1921.

Ζίας Νίκος, «Αγήνωρ Αστεριάδης», *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών - Ζωγράφοι, Γλύπτες, Χαράκτες 16ος -20ός αιώνας*, τ. 1, Μέλισσα, Αθήνα 2000, σσ.112-114.

Ζιώγου – Καραστεργίου Σιδηρούλα, *Η Μέση εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα, 1830-1893,* Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1986.

Ζιώγου – Καραστεργίου Σιδηρούλα, «Προσεγγίσεις στην ιστορία της γυναικείας εκπαίδευσης στην Ελλάδα», *Πρακτικά Συνεδρίου* «Ισότητα των δύο φύλων και εκπαίδευση», Θεσσαλονίκη, Συμβούλιο Ισότητας των δύο φύλων, Υπουργείο Προεδρίας, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 1995, σσ. 40-45.

Ζιώγου – Καραστεργίου Σιδηρούλα, *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η Οθωμανική Διοίκηση και η Εκπαίδευση του Γένους, Κείμενα - Πηγές 1830-1914,* Ι.Α.Ε.Ν., Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1998.

Ζωγράφος Λ. Δημήτριος, *Ιστορία της παρ' ημίν γεωργικής εκπαιδεύσεως, 1887-1919,* τ. Β΄, Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα 1937.

Η εκπαίδευσις εις τας Ηνωμένας Πολιτείας της Αμερικής, Μετάφραση – διασκευή υπό Α.Μ.Γ.Μ., Υπουργείο Υγιεινής, Παιδείας και Πρόνοιας των Ηνωμένων Πολιτειών, Γραφείο Εκπαίδευσης, Μ. Πεχλιβανίδης &Σία, χ.χ.

Ηλιάδου – Τάχου Σοφία, «Η Φλώρινα μέσα από το Αρχείο του Δήμου της περιόδου 1912-1913»*, Αριστοτέλης*, [Ειδικό Αφιέρωμα στα 83 χρόνια από την απελευθέρωση της Φλώρινας], (Σεπτέμβριος, Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος, 1995), 233-234, σσ.9-106.

Ηλιόπουλος Β. Διονύσιος, *Η Μανθυρέα (Καπαρέλι-Γαρούνι-Ντάρα), Η ιστορία ενός χωριού της Τεγέας στην Αρκαδία,* Αϊβαλής, Αθήνα 1992.

Ιερά Μονή Επάνω Χρέπας, *Ιερά Μονή Επάνω Χρέπας,* Τρίπολη 2003.

Ιερά Μονή Παναγίας Καλυβιανής, *Η Παναγία Καλυβιανή και τα Ιδρύματα*, Μοίρες Ηρακλείου Κρήτης, 1978.

Ιερά Μονή Καλτεζών, *Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Καλτεζών και η σύγκλησις της πρώτης Παμπελοποννησιακής Γερουσίας*, Ιερά Μονή Καλτεζών, 1995.

Ιστορία του Τεγεατικού Συνδέσμου, τόμος 1, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1955.

Καζάκος Πάνος, «Η ελληνική οικονομία 1949-1967», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τ. ΙΣΤ΄, Αθήνα 2000, σσ. 223-237.

Καλαφάτη Ελένη, *Τα σχολικά κτίρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929,* Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1988.

Καλλιβρετάκης Λεωνίδας, *Η δυναμική του αγροτικού εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα,* Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας, Αθήνα 1990.

Καναβάκης Μιχάλης, *Το κοινωνικό και παιδαγωγικό έργο της Ιεράς Μονής 'Παναγία Καλυβιανή',* Αφοί Βλάσση, Αθήνα, 1997.

Καρανικόλας Σ. Αλέξανδρος, *Τα Παρθεναγωγεία της Κωνσταντινουπόλεως,* ανάτυπο του περιοδικού *Παρνασσός,* τ. ΙΖ΄ αρ. 2, Αθήνα 1975.

Κοκκέβη Ολυμπιάς, «Σχολαί Οικοκυρικαί», *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 4, Αθήνα 1968, σσ.188-189.

Κόντης Βασίλειος, «Η περίοδος του εμφυλίου πολέμου», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,* τ. ΙΣΤ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σσ. 120-158.

Κορασίδου Μαρία, *Οι Άθλιοι των Αθηνών και οι Θεραπευτές τους,* Τυπωθήτω, Αθήνα 2000.

Κουτρούμπα Κωνσταντίνα, *Διδακτική Εφαρμογή στη Σύγχρονη Οικιακή Οικονομία,* Σταμούλης, Αθήνα 2004,

Κουτρούμπα Κωνσταντίνα & Αποστολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Οικιακή Οικονομία στην Αρχαία Ελλάδα και οι* Απαρχές *της σύγχρονης Ανθρωποοικολογίας,* Σταμούλης, Αθήνα 2003.

Κυριακόπουλος Γ. Δημήτρης, *Πολιτική και Κοινοβουλευτική ιστορία της Αρκαδίας (1828-1985),* Αθήνα 1990.

Κωστόπουλος Ηλ. Σπύρος, *Οδοιπορικό από τα ταξίδια στην Αρκαδία (Για να γνωρίσουμε τον τόπο μας)*, εκδ. Δεδεμάδη, Αθήνα 1990.

Κωφός Ευάγγελος, «Το ελληνοβουλγαρικό ζήτημα», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΓ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977, σσ. 298-365.

Λαμπαδάριος Εμμανουήλ, *Κώδιξ σχολικής* υγιεινής*,* Αθήνα 1922.

Λαμπράκη – Παγανού Αλεξάνδρα, «Η γυναικεία εκπαίδευση και οι νομοθετικές ρυθμίσεις στην Ελλάδα, 1878-1985»*, Ευρωπαϊκό Συνέδριο*, «Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών», Παιδαγωγικό υλικό και ισότητα ευκαιριών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Αθήνα 1995, σ. 84-98.

Λαμπράκη – Παγανού Αλεξάνδρα, *Η εκπαίδευση των Ελληνίδων κατά την Οθωνική περίοδο,* Βιβλιοθήκη Σ. Ν. Σαριπόλου, Αθήνα 1988.

Λεοντσίνης Γ.Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και Εκπαίδευσης,* Αθήνα 1995.

Λύκειο Ελληνίδων, *Εικοσιπενταετηρίς του Λυκείου Ελληνίδων 1911-1936 & Πεντηκονταετηρίς της δράσεως της ιδρύτριας και προέδρου αυτού Καλλιρρόης Παρρέν,1886-1936,* Αθήνα 1937.

Λύκειο Ελληνίδων, *Τριάντα έτη Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Δράσεως. Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή*, Αθήνα 1928.

Ματθαίου Δημήτρης, *Σημειώσεις συγκριτικής παιδαγωγικής,* Αθήνα 1991.

Ματθαίου Δημήτρης, *Συγκριτική σπουδή της εκπαίδευσης-θεωρήσεις και ζητήματα,* Αθήνα 1997.

Ματθαίου Δημήτρης, «Συγκριτική σπουδή των εκπαιδευτικών τάσεων», *Σ. Μπουζάκης (επιμ.), Συγκριτική Παιδαγωγική,* τόμος Γ΄, Gutenberg, Αθήνα 1993, σ. 129-147.

Μιχαηλίδης Κ. Κοσμάς, *Αναμνήσεις από την χαμένην πατρίδα,* Ανάτυπο εκ του τιμητικού τόμου επί τω Ιωβηλαίω του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλίππων-Νεαπόλεως-Θάσου Χρυσοστόμου, Αθήνα 1961.

Μιχαηλίδης Κ. Κοσμάς, «Σκοπός – διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής θηλέων Τεγέας - Α΄ μέρος»*Τεγεατικός Αστήρ*, (Αύγουστος- Σεπτέμβριος 1926), σσ. 11-13.

Μιχαηλίδης Κ. Κοσμάς, «Σκοπός – Διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής Θηλέων – Τεγέας – Β΄ μέρος», *Τεγεατικός Αστήρ*, (Οκτώβριος- Νοέμβριος) 1926*,* σσ. 14-15.

Μιχαηλίδης Κ. Κοσμάς, «Σκοπός, διοργάνωσις και λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής Τεγέας – Γ΄ μέρος », *Τεγεατικός Αστήρ*, (Δεκέμβριος 1926 - Ιανουάριος 1927), σσ. 6-11.

Μιχαλιάδου Σουλτάνα, *Η Καλλιρρόη Παρρέν,* Σάμος 1940.

Μιχαλόπουλος Ηλ. Ανδρέας, *Δίπτυχον-Η Δημητσάνα και ο πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ / Ο Σκόπας και το έργο του η Αλέα Αθηνά στην Τεγέα Αρκαδίας,* Αθήνα 1987.

Μιχόπουλος Κ. Βασίλειος, *Το περί θρησκευτικής αγωγής και εκκλησιαστικής εκπαιδεύσεως καθεστώς εν Ελλάδι επί Όθωνος (1831-1862),* Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2002.

Μονή Παναγίας Καλυβιανής*, Η Παναγία Καλυβιανή και τα Ιδρύματα*, 'Παναγία Καλυβιανή', Μοίρες Ηρακλείου Κρήτης, 1978.

Μοραΐτης Δ. Νικόλαος, *Ιστορία της Τεγέας*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1932.

Μόσχου- Σακορράφου Σάσα, *Ιστορία του Ελληνικού Φεμινιστικού Κινήματος*, Αθήνα 1990.

Μουτσόπουλος Νικόλαος, «Νύκλι-Μουχλί (Δύο οχυροί βυζαντινοί οικισμοί της Μεσαρέας)», *Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου για τον εορτασμό των 2300 χρόνων της Θεσσαλονίκης από την Ελληνική Ιστορική Εταιρεία,* Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 160-186.

Μπακαλάκη Αλεξάνδρα & Ελεγμίτου Ελένη, *Η εκπαίδευση «εις τα του οίκου» και τα γυναικεία καθήκοντα,* Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1987.

Μπαμπούνης Χάρης, *Η εκπαίδευση κατά την Καποδιστριακή Περίοδο-Διοικητική οργάνωση και εκπαιδευτική λειτουργία,* Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 1999.

Μπελιά Ελένη, *Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Διαδρομή μιας εκατονταετίας, 1899-1999,* Σύλλογος προς διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήνα 1999.

Μπόζη Σούλα, *Ο Ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης- Πέραν Σταυροδρομίου,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.

Μπότης Κωνσταντίνος, «Η Τεγέα από τουριστικής απόψεως», *Τουριστικόν Δελτίον*, Αθήνα 1958, σσ. 2-15.

Μπουζάκης Σήφης, *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1985),* Gutenberg, Αθήνα 1996.

Μπουζάκης Σήφης, *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998).* Εξαρτημένη ανάπτυξη, Αθήνα 2002.

Μπούρας Θ. Χαράλαμπος, *Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής,* τόμος Α΄, Συμμετρία, Αθήνα 1999.

Νικηταρά-Κρεμμύδα Χριστίνα, *Αφιέρωμα στην Αρκαδία-αρκαδικά τοπωνύμια,* Νομαρχία Αρκαδίας, Τρίπολη 1992.

Ξηραδάκη Κούλα, *Από τα Αρχεία του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Παρθεναγωγεία και Δασκάλες του Υπόδουλου Ελληνισμού,* Τόμος Β΄, Αθήνα 1973.

Ορλάνδος Κ. Αναστάσιος, «Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά μνημεία Τεγέας – Νυκλίου», *Αρχείο των Βυζαντινών μνημείων της Ελλάδος* (Α.Β.Μ.Ε.), τ. 12, (1973), σσ. 132-165.

Παγκάκης Γρηγόριος, *Νεοελληνική εκπαιδευτική πολιτική,* τ. Α΄, Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993.

Παπαδόπουλος Α. Α., *Το Αμαλίειον Ορφανοτροφείον Κορασίων επί τη εκατονταετηρίδι του (1855-1954)*, Αθήναι 1954.

Παπάζογλου Μ. Χρίστος, *Η παιδεία στη Δράμα και την περιοχή της 1800-2002,* Δράμα 2003.

Παπαχατζής Νικόλαος, *Παυσανίου, Ελλάδος Περιήγησις. Αχαϊκά- Αρκαδικά*, Βιβλία Ζ΄&Η΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980.

Παπαχατζής Νικόλαος, «Η θρησκεία κατά την αρχαϊκή εποχή – Οι τοπικές λατρείες στο κέντρο της αρχαίας θρησκευτικής ζωής», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Β΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971, σ. 66-93.

Παρρέν Καλλιρρόη, *Επιστολαί Αθηναίας προς Παρισινήν,* Ζωή ενός έτους, Αθήνα 1896-1897.

Παυλόπουλος Δημήτρης, «Μιχάλης Τόμπρος», *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών - Ζωγράφοι, Γλύπτες, Χαράκτες 16ος -20ος αιώνας*, τ. 4, Μέλισσα, Αθήνα 2000, σσ. 297-299.

Ρηγίνος Μιχάλης, *Μορφές παιδικής εργασίας στη βιομηχανία και τη βιοτεχνία (1870-1940),* Ι.Α.Ε.Ν. Αθήνα 1995.

Σακελλαρίου Β. Μιχαήλ, *Η Πελοπόννησος κατά την δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821),* Ερμής, Αθήνα 1978.

Σακελλαρίου Μιχαήλ, «Η ακμή του αρχαϊκού ελληνισμού», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Β΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971, σ. 204-277.

Σακκής Δ. Α., *Νεοσύστατο ελληνικό κράτος 1883-1848. Οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις της εκπαιδευτικής πραγματικότητος,* Τυπωθήτω, τ. Α΄, Αθήνα 2001.

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Κωνσταντινούπολη 1856-1908, Η ακμή του Ελληνισμού,* Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994.

Schweitzer Von, «Η εκπαίδευση της Οικιακής Οικονομίας στη Δυτική Γερμανία και οι τομείς εφαρμογής της», Πρακτικά Πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου «*Η Οικιακή Οικονομία στον αγροτικό χώρο»,* Υπουργείο Γεωργίας, Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, Αθήνα 1984, σσ. 74-75.

Σολδάτος Σπ. Χρήστος, *Η εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση του Ελληνισμού της Μ. Ασίας (1800-1922),* τόμος Β΄, Γρηγόρης, Αθήνα 1989.

Σουλογιάννης Θ. Ευθύμιος, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξάνδρειας 1843-1993,* Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1994.

Σοφιανός Κ., *Το νομικό καθεστώς της παιδικής ηλικίας και της νεότητος, 1833-1900,* τόμος Β΄, Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1988.

Στεριάδου Καλλιόπη, *Η εξέλιξη των συνταγματικών ρυθμίσεων για θέματα ανωτάτης εκπαίδευσης στην Ελλάδα από το 1821 έως σήμερα,* εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993.

Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχολιτών*, Τα Ελληνικά Σχολεία της Πόλης*, Αθήνα 1995.

Σφυρόερας Βασίλειος, «Πελοπόννησος- Η δεύτερη τουρκοκρατία (1715-1821)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σσ. 218-230

Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Εορτασμός 100ετηρίδος, 1883-1983*, Αθήνα 1984.

Τεγεατικός Σύνδεσμος *1883-1983, 100 Χρόνια προόδου*, Αθήνα 1984.

Τεγεατικός Σύνδεσμος*, Μεγάλοι Ευεργέτες, Ευεργέτες και Δωρητές Τεγεατικού Συνδέσμου 1883-1983*, Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1983.

Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της καταλύσεως της Αχαϊκής Συμπολιτείας,* 1896.

Τεγεατικός Σύνδεσμος, *Ιστορία του Τεγεατικού Συνδέσμου, 1883-1955,* τόμος 2, Τεγεατικός Σύνδεσμος, χ.χ.

Τερτσέτης Γεώργιος, *Απομνημονεύματα και ανέκδοτα του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη,* Νέος Σταθμός, χ.χ.

Τζιαννουδάκη – Καλλιτεράκη Χαρίκλεια, «Σύντομο ιστορικό της Χαροκοπείου Σχολής Οικιακής Οικονομίας*», Επιστημονική Επετηρίδα της Χαροκοπείου Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας,* Αθήνα 1991, σσ. 9-13.

Τσαρούχη Ηλ. Κωνσταντίνα, *Η Ασέα Αρκαδίας και η γύρω περιοχή δια μέσου των αιώνων,* Τρίπολη 1995.

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Βλέπω το σημερινό κόσμο, Δημιουργικές – Διαθεματικές δραστηριότητες για την Ευέλικτη Ζώνη του Δημοτικού Σχολείου,* Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 2002.

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Ολοήμερο σχολείο – Λειτουργία και προοπτικές,* Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 2001.

Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, *'1836-1996' Εκατόν εξήντα χρόνια παιδεία* Η εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, Αρσάκεια- Τοσίτσεια Σχολεία, Αθήνα 1996.

Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, *Εκατονταετηρίς της εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας 1836-1936*, Αθήνα 1936.

Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, *Φυσιογνωμίαι τινές Αρσακειάδων, επ' ευκαιρία της 100τηρίδος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, 1836-1936,* Αθήνα 1936.

Φουρναράκη Ελένη, *Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών, 1830-1910, ένα Ανθολόγιο,* ΙΑΕΝ, Αθήνα 1987.

Χαραλαμπόπουλος Ι. Βασίλης, *Οργάνωση της Διδασκαλίας και της Μάθησης Γενικά,* Gutenberg, Αθήνα 1984.

Χαραλαμπόπουλος Ι. Βασίλης, *Οργάνωση της Διδασκαλίας και της Μάθησης ειδικά και κατά μάθημα,* Gutenberg, Αθήνα 1984.

Χαρίτος Χαράλαμπος, *Το Παρθεναγωγείο του Βόλου,* τ. Α΄, Ι.Α.Ε.Ν., Αθήνα 1989.

Χελιώτη – Σχολινάκη Χάρις, «Αγγελική Χατζημιχάλη», *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών - Ζωγράφοι, Γλύπτες, Χαράκτες 16^{ος} -20^{ος} αιώνας*, τ. 4, Μέλισσα, Αθήνα 2000, σ. 495.

Χιονίδης Γιώργος, *Η Βεροιώτισσα δασκάλα Καλλιόπη Δημητριάδου και η ''πρακτική σχολή'' της Έδεσσας,* Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Επιστημονικού Συμποσίου, με θέμα: *Η Έδεσσα και η περιοχή της, Ιστορία και Πολιτισμός*, Δήμος Έδεσσας, Έδεσσα 1995, σσ. 293-308.

Χριστοφιλοπούλου Αικατερίνη, *Βυζαντινή Ιστορία,* τ. Β΄, Αθήνα 1988.

β)ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ*

Atkinson Elizabeth, *The teaching of domestic science,* Methuen & CO.LTD, Institute of Education Library, University of London, Λονδίνο 1931.

Attar Dena, *Wasting girl's time,* Virago, Λονδίνο 1990.

* Όπου δεν αναφέρονται πλήρη στοιχεία των συγγραφέων, αυτά δεν γράφονταν στις πηγές που μελετήθηκαν.

Bäbler R., «Land und Hauswirtschaftliche Schule Weinland», *50 Jahre Kantonale Land- und Hauswirtschaftliche Schule Weinland Winterthur - Wölflingen. 1927-1977*, χ.χ., σσ. 7-23.

Barrère H. «L'école des Mères», *Conseiller famille et l' Ecole des Mères (1909-1910),* (Μάιος 1910), σσ. 115-120.

Barras Philippe, *L'école professionnelle et ménagère de jeunes filles de Genève (1897-1927)*, Société d'Histoire et d' Archéologie de Genève, Γενεύη 1994.

Benn Jette, «Home Economics- Standpoints and Expreriences in Danish School Settings», *Arbejdspariper, Skolefag, Loering og Dannelse*, 13, (April 1999), σσ. 7-12.

Benn Jette, «Home Economics teachers, their roles and valuations in past and present, implications for the future», *Arbejdspariper*, 13, (April 1999), σσ.4-7.

Bernège Paulette, «Une école ménagère rurale supérieure, L' Institut de Laeken», *L'éducation ménagère,* 4, (1938), σσ.3-5.

Bernische Haushaltungsschule (Worb), *100 Jahre Bernifche Haushaltungsfchule Worb,* 1886-1986.

Bodenständig und Grenzenlos 200 Jahre Thurgauer Frauen- Geschichte, von Verein Thurgauerinnen gestern- heute – morgen aus Anlass des Jubilanns 150 Jahre Budensstaat/ 200 Jahre Unabhängigkeit des Kantons Thurgau, Verlag Huber Frauenfeld, 1998.

Brauchli C., «Haushaltungsschule», *75 Jahre Kantonale Landwirtschafts und Haushaltungsschule Schwand Münsingen 1913-1988*, Münsingen χ.χ., σσ. 41-52.

Celesia Emanuel, *La scuole professionali femminili,* Γενεύη 1869.

Coignet Clarisse, *Biographie de Madame Lemonnier, fondatrice de la Société pour l'enseignement professionnel des femmes.* Société pour l'enseignement professionnel des femmes, Παρίσι 1866.

Crotti Claudia, «Anfänge der Mädchen- und Toechterbildung»*, Bodenständig und Grenzenlos 200 Jahre Thurgauer Frauen- Geschichte,* von Verein Thurgauerinnen gestern- heute – morgen aus Anlass des Jubilanns 150 Jahre Budensstaat / 200 Jahre Unabhängigkeit des Kantons Thurgau, Huber, Frauenfeld 1998, σσ. 116-123.

Dausset Louis, «Vue d'ensemble de l'enseignement ménager, avant, pendant, depuis la guerre», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 13-18.

Debrunner Annelies, «Die Haushaltungsschule der Didi Blumer»*, Bodenständig und Grenzenlos 200 Jahre Thurgauer Frauen- Geschichte,* Verein Thurgauerinnen gestern-heute – morgen aus Anlass des Jubilanns 150 Jahre Budensstaat/ 200 Jahre Unabhängigkeit des Kantons Thurgau, Huber, Frauenfeld 1998, σσ. 136-139.

Deem Rosemary, *Women and Schooling*, Routledge and Kegan Paul, Λονδίνο 1980.

Demetresco Hélène, «Notice sur l' Enseignement Ménager en Roumanie», 3ème *Congrès International d'enseignement ménager*, V-41-11; Βρυξέλλες 1910, σσ.1-2.
Department of education King's College*, The education of girls,* Newcastle upon Tyne, 1952.

Despy-Meyer Andrée, «L'enseignement ménager dans la province de Luxembourg au XIXe siècle», Duvosquel J.M. e al., (ed.) *Cahiers d'histoire de Saint-Hubert d'Ardenne 8*, (1991), σσ. 186 – 196.

Duby Michelle & Perrot Georges, *Histoire des femmes au XIX siècle,* Plon 1991.

Dyhouse Carol, «Storming the citadel or storm in a teacup? The entry of Women into higher education 1860-1920»*,* in *Is Higher Education Fair for Women? (eds)*.Sandra Acker & David Warren Piper. SRHE&NFER – Nelson, 1984, σσ. 51-64.

«Enseignement ménager familial privé», *L'enseignement ménager Français*, Institut Pédagogique National της Γαλλίας, Παρίσι 1958, σσ.11-12.

Ernst Gertrud, *Entwicklungen und Zielsetzungen im Hauswirtschaftsunterricht seit der Jahrhundertwende in der Schweiz (speziell im Kanton Aargau),* Ζυρίχη 1986.

«Fédération des centres de l'Institut social familial ménager», in *L'enseignement ménager Français*, Institut Pédagogique National της Γαλλίας, Παρίσι 1958, σσ.12-13.

50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948, Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, Ζυρίχη χ.χ.

Final Report of the School Board for Λονδίνο: 1870-1904, Λονδίνο School Board, P.F. King, Λονδίνο 1904.

Forster Simone, «Le canton de Fribourg : un pionnier de l'enseignement ménager», *L'éducateur,* 3 Septembre 1999, σ. 10.

Forster Simone, «L'enseignement ménager: histoire d'une discipline d'avant-garde», *L'éducateur,* 3 Septembre 1999, σ. 8.

Forster Simone, «Faut-il renoncer à l'économie domestique ou en faire une discipline pilote? – Berlin, enseignement ménager académique a la fin du XIXe siècle déjà», *L'éducateur,* 3 Septembre 1999, σ. 20.

Gammeter Hans, «Geschichtliche Entwicklung der Schule von 1919-1969», *50 Jahre Oberländer Bergbauernund Haushaltungsschule, 1919-1969*, 1970, Βέρνη χ.χ. σσ. 7-16 και 38-44.

Gammeter K. – Josi, «Die Schülerinnen und der Unterirricht»*,* Kantonale Hauswirtschaftliche Schule Brienz, Stundenplan pro Sommerkurs 1921, *50 Jahre Oberländer Bergbauern-und Haushaltungsschule, 1919-1969*, Brienz, σσ. 39, 41.

Gautier Christiane, « L'éducation ménagère en Belgique, Les écoles de Virton», *L'éducation ménagère,* 4, (1938), σσ. 39-41.

Gerati Marie, «Elisa Lemonnier»*,* in *Gilette Ziegler, Marie Gerati, Andre Rossel, Gilbert Badia and Annie Fourcaut*, (eds) *Femmes Extraordinaires,* Editions de la Courtille, Paris, 1979.

Goote M., «Huishoud-en landbouw- Huishoudonderwijs» («Οικοκυρική και Αγροτική εκπαίδευση»), in *Vernieuwingsstreven binnen het Nederlandse onderwijs in de periode 1900-1940 (Εκσυγχρονισμός στην ολλανδική εκπαίδευση την περίοδο 1900-1940)*, ed. *I.* W. van Hulst, I. vander Velde en G. Th. M. Verhaak, Groningen 1970, σσ. 197-217.

Gremaud E., «Les écoles ménagères dans le canton de Fribourg»; *Annuaire de l'instruction publique en Suisse /1919,* Librairie Payot & Cie, Λωζάνη 1919, σσ.130-133.

Gubin Eliane, «Home sweet home, L'image de la femme au foyer en Belgique et au Canada avant 1914», *Revue Belge de l'Histoire contemporaine*. 22, 3-4, (1991), σσ. 521-568.

Gubin Eliane, «L'image de la femme au foyer en Belgique avant 1914», *Normes et Marginalités,* (1991), σσ. 97-116.

Gubler M., «Aus der Tätigkeit der Ehemahligen - Verein ehemaliger Schülerinnen», *50 Jahre Kantonale Land und Hauswirtschaftliche Schule Weinland Winterthur-Wülflingen. 1927-1977*, χ.χ., σσ. 56-59.

100 Jahre Bernifche Haushaltungsfchule Worb, 1886-1986, Worb 1986.

100 v Ammatillista Toimittanut Kotitaloiusoppilaitosten*,* (εκατό χρόνια τοπικής εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία), (ed.) Rehtorit Hushällsläroanstalternas Rektorer Ry, Ελσίνκι 1992.

Häni Marie – Louise, *50 Jahre Haushaltungsschule Pestalozziheim Bolligen, Pestalozziheim 1939-1989,* Bolligen, 1989, σσ. 6-24.

Heinonen Visa, «Agrarian ethics and the spirit of consumption-the road from household advising to consumer policy*»*, *New approaches to the study of everyday life*, part II, Proceedings of the International Household & Family Research Conference, Ελσίνκι 1998, σσ. 165-166.

Heinonen Visa, *Talonpoikainen etiikka ja Kulutuksen henki (Αγροτική ηθική και πνεύμα κατανάλωσης),* Suomen Historiallinen Seura, Ελσίνκι 1998.

Heinonen Visa, «The Rise of the Domestic Ideology in Finland between wars 1918-1939», *Strength of the Families in the Early 2000's,* Third International Household Resource Management Symposium, University of Helsinki, Department of Economics and Management, Ελσίνκι 1994, σ. 68.

Hoogveen Karin, *Het ontstaan van het huishoudonderwijs, (Η αρχή της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας),* πτυχιακή μελέτη στο Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ, Άμστερνταμ Ιούνιος 1983.

Institut Pédagogique National de France, *L'enseignement ménager français dans l'enseignement technique, les lycées et collèges,* Ministère de l'éducation nationale-Direction de l'enseignement technique, Παρίσι 1958.

I.F.H.E., «The first International congress of 1908», *History of the International Federation for Home Economics*, 2-3, (June – September 1972), σσ. 3-64.
Jongeneel J., *De huishoudschool voor meisjes een eisch des tijds, (Σχολή Οικιακής Οικονομίας για κορίτσια, ένα αίτημα της εποχής)*, Ουτρέχτη 1876.

Jordi H., *50 Jahre Bauernschule des Kantons Solothurn, 1909/1959*, Solothurn 1959.

Jungmann J. Anna, *De ontwikkeling van de Meisjes – Vakopleiding in Nederland (Η εξέλιξη της εκπαίδευσης των κοριτσιών στην Ολλανδία)*, Χάγη 1911.

Launay Marie - Thérèse, «Impression de Laeken», *L' education ménagère*, 6 (1938), σσ. 6-8.

Leliman –Bosch M. E., *De geschiedeneis van het huishoudonderwijs in Nederland (Η ιστορία της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας στην Ολλανδία),* Ρότερνταμ 1933.

Lemonnier Charles, *Elisa Lemonnier, fondatrice de la Société pour l'enseignement professionnel des femmes,* L. Toinon, Σαιν – Ζερμαίν 1866.

Lennart Lundh Hans, *Praktiska Hushallsskolan i Goteborg. EH hundraarsminne-Hans Lennart Lundh,* Göteborg 1965.

Lüdi H., «Rückblick auf die Entstehungsgeschichte und Entwicklung der Thurgauischen Landwirtschaftlichen Schule», J*ubiläumsschrift Zur Feier des fünfzigjährigen Bestehen der Schule, 1904-1954/Bericht über das Schuljahr 1953-54,* Huber und Co. Aktiengesellschaft Frauenfeld 1954.

Lundh Hans Lennart, *EH hundraarsminne Praktiska Hushallsskolan i Goteborg ((100 χρόνια πρακτικής και οικοκυρικής σχολής),* Göteborg 1965.

Marsh Neville, *The History of Queen Elizabeth College-One Hundred years of University education in Kensington,* King's College, Λονδίνο, 1986.

Meyboom G.F. Suze, (Directrice de la Nouvelle Ecole de ménage, Amsterdam), *Congrès International d'enseignement ménager* , Φρίμπουργκ 1908, σσ. 133-142.

Ministère de l'Agriculture, *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι, 1922, σ.91-97.

Naber W.A. Johanna, *Om en bij de tentoonstelling De Vrouw 1813-1913 (Γύρω από μια έκθεση 'Η γυναίκα 1813-1913')*, Groningen 1913.

Naber W.A. Johanna, *Het leven en werken van Jeltje de Bosch Kemper (Η ζωή και το έργο της Τζέλτζ ντε Μπος Κέμπερ)*, Χάρλεμ 1918.

Obschernitzki Doris, «Der Frau ihre Arbeit!», in *Lette Verein, Zur Geschichte einer Berliner Institution 1866-1986,* Hentrich Berlin, Βερολίνο 1987.

Oliverio Alfredo Eruardo, «L'enseignement ménager dans les divers pays», *Congrès International d'enseignement ménager*, Παρίσι 1922, σ. 40-42.

Pecile Domenico, *Per l' insegnatiento professionale femminile,* Udine 1910.

Polak Anna, *Het vakonderwijs in de Industriescholen voor Meisjes en daaraan vewante Inrichtingen Wat het is en wat het worden moet in opdracht van de Nutscommissie voor Onderwijs* (*Η εκπαίδευση στα βιομηχανικά σχολεία για κορίτσια και τα συσχετιζόμενα ιδρύματα Τι είναι και τι πρέπει να γίνει. Ανάθεση εργασίας στο Συμβούλιο της Εκπαίδευσης),* Άμστερνταμ 1911.

Posthumus W.H. van der Goot*, Van moeder op dochter. De maatschappelijke positie van de vrouw in Nederlan vanaf de Franse .(Από μητέρα σε κόρη , Η κοινωνική θέση της γυναίκας στις Κάτω Χώρες από τη γαλλική εποχή)*, *Nijmegen* 1977.

Plancherel Jean & Michod Marguerite, «L'enseignement ménager en Suisse», *L'instruction publique en Suisse, Annuaire 1941*, σσ. 70-80.

Platts A. & G.H. Hainton, Gloucesterhire Training College of Domestic Science-Education in Gloucestershire. A story history, Gloucestershire County Council 1954.

Plummer Gladys, Hutchinson M. Charlotte & E. Gladys Clarke, *Domestic subjects and the teacher*, Λονδίνο 1931.

Renevey- Fry Chantal, *En attendant le prince charmant. L'éducation des jeunes filles à Genève 1740-1970,* SRED, Γενεύη 1997.

Richardson A., *The Technical College,* Oxford University Press, Λονδίνο – Νέα Υόρκη – Τορόντο 1939.

Rorciani Ilaria, «Scuole femminili per il lavoro» in *Ilaria Rorciani*, (ed.) Le Donne a Scuole*,* Φλωρεντία 1987.

Rosemary Deem, *Women and Schooling,* Routledge and Kegan Paul, Λονδίνο 1980.

Seydoux Nathalie, *L'introduction de l'enseignement ménager dans le canton de Fribourg*, Φρίμπουργκ 1996.

Schindler M., «L'école des Mères, L' enseignement ménager, L' enseignement ménager agricole au premier Congrès International d' Enseignement Ménager», *Conseiller de la famille et l'école des Mères* , 1, (Février 1909), σσ. 41-44.

Schnyder H., «Agrargeschichte und Geschichte der Schule Schwand», *75 Jahre Kantonale Landwirtschafts und Haushaltungsschule Schwand Münsingen 1913-1988*, Münsingen χ.χ., σ.9.

Sillitoe Helen, *A history of the teaching of domestic subjects,* Methuen & CO, Λονδίνο 1933.

Soldani Simonetta, *L' educatione belle bonne,* Μιλάνο 1989.

Stone Dorothy, *The National, the story of a pioneer College- The national training College of domestic subjects*, Polytechnic press Brighton, 1973.

Thurgauische Kantonale Landwirtschaftliche Schule Arenenberg, *Jubiläumsschrift zur Feier Des fünfzigjährigen Bestehens der Schule 1904-1954, Bericht über das Schuljahr 1953-54*, Huber und Co. Aktiengesellschaft Frauenfeld, 1954, σ. 165-183.

Tommasi de Vito Angelica, *L' economia domestica nell' insegnamento,* Τορίνο 1917.

Turkki Kaija, «The changing image of home economics. Some ideas for the development of home economics education in schools and universities»*, Home economics – Kotitalous,* University of Joensuu – Research Reports of the Faculty of Education, 40, (1991), σσ.53-57.

Vari, *L' insegnamento dell' educazione e dell' economia domestica,* Μιλάνο 1930.

Velde I.van der, «De onderwijssituatie rond 1900» («Η κατάσταση της εκπαίδευσης γύρω στο 1900»), *Vernieuwingsstreven binnen het Nederlandse onderwijs in de periode 1900-1940 (Προσπάθεια ανανέωσης στην ολλανδική εκπαίδευση την περίοδο 1900-1940),* εκδ. J.W.v.Hulst, I. Van der Velde en G. Th. M. Verhaak. Groningen, 1970, σσ. 77- 210.

Vuyst Paul, «L'école des Mères, L'enseignement ménager, Les écoles ménagères en Belgique», *Conseiller de la famille et l'école des Mères*, 12 (1909), σσ. 256-257.

Wahlfeldt Andrea & Willerding Rita, *Mädchenbildung in Frauenhand, Der Casseler Frauenbildungsverein 1869 – ein Projekt der Burgerlichen Frauenbewegung,* Schriftenftenreihe des archivs der Deutschen Frauenbewgung, Weinheim 1996.

Zestig jaar huishoudonderwijs 1888-1948, *Van Haagsche Kookschool tot Huishoudschool Laan van Meerdervoort, (Εξήντα χρόνια εκπαίδευσης Οικιακής Οικονομίας 1888-1948, Από σχολή μαγειρικής της Χάγης σε σχολή οικιακής οικονομίας Λαν βαν Μέρντερβουρντ),* Χάγη 1948.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

L'enseignement menager agricole (Η αγροτική οικοκυρική εκπαίδευση)

Νόμος της 5ης Ιουλίου 1941

(αποσπάσματα)

Άρθρο πρώτο –η αγροτική οικοκυρική διδασκαλία περιλαμβάνει τρεις βαθμούς:

Στον πρώτο βαθμό: μετασχολική αγροτική δημόσια διδασκαλία.

Στο δεύτερο βαθμό:

1ο τμήμα: εποχιακές σχολές γεωργίας. Σχολές αγροτικής οικοκυρικής διδασκαλίας, ειδικευμένες σχολές, περιφερειακές σχολές γεωργίας.

2ο τμήμα: Εθνική σχολή αγροτικής οικοκυρικής διδασκαλίας, ειδικευμένες σχολές.

ΤΙΤΛΟΣ 1ος

Πρωτοβάθμια αγροτική διδασκαλία

Αρ. 2 Η μετασχολική αγροτική διδασκαλία έχει ως αντικείμενο να παρέχει στους νέους και τις νέες που προορίζονται για τη γεωργία ένα συμπλήρωμα γενικής παιδείας και να τους εξασφαλίσει μια πρακτική αγροτική επαγγελματική εκπαίδευση.

Αρ. 3 (τροποποιήθηκε από το νόμο της 12 Ιουνίου 1943) Είναι υποχρεωτικό για αγόρια και κορίτσια κάτω των 17 ετών που δεν παρακολουθούν άλλες σπουδές και των οποίων οι γονείς ασκούν αγροτικό επάγγελμα. Η διάρκειά του είναι τριετή με υποχρεωτική παρακολούθηση 100 ώρες το χρόνο.

Αυτό το μάθημα υπάγεται στην αρμοδιότητα του γενικού γραμματέα για την εθνική εκπαίδευση και είναι υπό τον τεχνικό έλεγχο του Γενικού Γραμματέα Γεωργίας και Αναδάσωσης.

Διδάσκεται στα αγόρια από δημόσιους δασκάλους που διαθέτουν το πιστοποιητικό επάρκειας για την αγροτική εκπαίδευση και στα κορίτσια από δημόσιες δασκάλες που διαθέτουν το πιστοποιητικό επάρκειας για την αγροτική οικοκυρική εκπαίδευση. Τα ίσια πιστοποιητικά απαιτούνται και για τους διδάσκοντες στα συμπληρωματικά τμήματα.

ΤΙΤΛΟΣ 2ος

Δευτεροβάθμια αγροτική διδασκαλία

(1ο τμήμα)

Σχολές αγροτικής οικοκυρικής διδασκαλίας

Αρ. 5 Έχουν ως αντικείμενο την ανάπτυξη της γενικής παιδείας των κοριτσιών που προορίζονται για την γεωργία και την εξασφάλιση της αγροτικής οικοκυρικής τους επιμόρφωσης.

Το διδακτικό προσωπικό αποτελείται από καθηγήτριες της αγροτικής οικοκυρικής διδασκαλίας, έλη του διδακτικού σώματος εθνικής παιδείας και, όπου χρειάζεται, από ειδικές.

Εξάλλου, αυτές οι σχολές μπορούν να παρέχουν την προετοιμασία των διδασκαλισσών για το διαγώνισμα ικανότητας οικοκυρικής εκπαίδευσης.

ΤΙΤΛΟΣ 3ος

Δευτεροβάθμια αγροτική εκπαίδευση

(2ο τμήμα)

Εθνική σχολή οικοκυρικής αγροτικής εκπαίδευσης

Αρ. 9 Η εθνική σχολή αγροτικής οικοκυρικής εκπαίδευσης προορίζεται να επιμορφώσει τα στελέχη της δευτεροβάθμιας αγροτικής οικοκυρικής διδασκαλίας (1ο τμήμα).

Οι μαθήτριες γίνονται δεκτές με διαγωνισμό.

Η διάρκεια των σπουδών είναι διετής και οι σπουδάστριες είναι εσωτερικές.

Οι μαθήτριες που κρίνονται άξιες παίρνουν τελειώνοντας τη σχολή το δίπλωμα της καθηγήτριας της αγροτικής οικοκυρικής εκπαίδευσης.

ΤΙΤΛΟΣ 5ος

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Αρ. 13 : Όλες οι σχολές που αναφέρονται σ' αυτό το νόμο υπάγονται στην άμεση αρμοδιότητα του υπουργού γεωργίας.

Αρ. 14 : αμοιβή του διοικητικού και διδακτικού προσωπικού του συνόλου των παραπάνω προβλεπομένων σχολών και τα έξοδα για το υλικό βαρύνουν το Κράτος (προϋπολογισμός για την εθνική εκπαίδευση για τα πρωτοβάθμια σχολεία, και προϋπολογισμός για τη γεωργία για τα δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια).

Ωστόσο οι κοινοτικές αρχές και ιδιωτικοί φορείς μπορεί να κληθούν να συμμετέχουν, με τη μορφή οικονομικής συνδρομής, στις δαπάνες συντήρησης των εγκαταστάσεων και του σχολικού υλικού των εποχιακών αγροτικών σχολών, των σχολών οικοκυρικής εκπαίδευσης και των μετασχολικών τμημάτων.

Αρ. 15 : Οι τριτοβάθμιες σχολές, οι δευτεροβάθμιες σχολές (2^{ο} τμήμα), οι περιφερειακές σχολές γεωργίας, οι ειδικές σχολές και οι εποχιακές σχολές είναι νομικά πρόσωπα και συνιστούν δημόσια καταστήματα.

Αρ 18 : Το κράτος, οι νομοί, οι κοινότητες και οι τοπικές αρχές μπορούν να παρέχουν στους μαθητές των σχολών που προβλέπονται στο νόμο αυτό πλήρεις ή μερικές υποτροφίες και να προσφέρουν στους απόφοιτους βοηθήματα έναρξης εργασίας ή επιδόματα αποφοίτησης.

……

Αρ. 20 β: –Οι δάσκαλοι και δασκάλες της ιδιωτικές εκπαίδευσης γίνονται δεκτοί στις εξετάσεις που προβλέπονται στο άρθρο 2 του παρόντος νόμου για την απόκτηση του πιστοποιητικού ικανότητας αγροτικής διδασκαλίας και αγροτικής οικοκυρικής διδασκαλίας.

Οι μαθητές που παρακολούθησαν ιδιωτικές σχολές μετασχολικής διδασκαλίας μπορούν να συμμετέχουν στις εξετάσεις που προβλέπονται από το νόμο αυτό για την απόκτηση του διπλώματος αγροτικών σπουδών.

Οι μαθητές που παρακολούθησαν ιδιωτικά κέντρα μετασχολικής αγροτικής ή αγροτικής οικοκυρικής εκπαίδευσης γίνονται δεκτοί στις εξετάσεις που προβλέπονται στον παρόντα νόμο για την απόκτηση:

1^{ο} του πιστοποιητικού μετασχολικών αγροτικών σπουδών

2^{ο} του πιστοποιητικού μετασχολικών αγροτικών οικοκυρικών σπουδών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

L’enseignement ménager familial, (Bibliothèque d’Institut pédagogique national)

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ 18^{ης} ΜΑΡΤΙΟΥ 1942

Α. ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Οι μαθητές των δημοτικών σχολείων που δεν θα συνεχίσουν τις σπουδές τους στους άλλους κύκλους της εκπαίδευσης θα μπορούν, από 11 ως 14 χρονών να παρακολουθήσουν ένα δεύτερο κύκλο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με καινούργια προγράμματα σαφώς προσανατολισμένα προς την προετοιμασία της πρακτικής ζωής, τις δραστηριότητες γενικής παιδείας, την προσαρμογή στη ζωή της περιοχής και στις οικογενειακές και εθνικές πραγματικότητες.

Για τα κορίτσια: πρακτική διδασκαλία οικοκυρικών, υγιεινή, βρεφοκομία, κοπτική, ραπτική, κηποκαλλιέργεια.

Για τα αγόρια των σχολείων της εξοχής: προετοιμασία για την αγροτική ζωή, γεωργία, κηποκαλλιέργεια.

Για τα αγόρια των αστικών κέντρων: προετοιμασία για τις δραστηριότητες του εμπορίου και της βιομηχανίας.

Για όλους: προετοιμασία για την ηθική, οικογενειακή και εθνική ζωή, καλλιέργεια του πατριωτικού συναισθήματος, πρακτική δραστηριοτήτων γενικής παιδείας.

ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1^{ο} Πρόγραμμα των Σχολείων Θηλέων (Δεύτερος κύκλος)

ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

1^{ο} Μαγειρική:

Εγκατάσταση ενός μαγειρείου: επίπλωση και σκεύη, συσκευή κουζίνας. Θέρμανση: ξύλο, κάρβουνο, γκάζι, ηλεκτρικό.

Διατροφή: σύνθεση των γευμάτων.

Πρακτική μαγειρικής: επιλογή των τροφίμων, προετοιμασία, μαγείρεμα. Παρουσίαση γευμάτων, διατήρηση.

Κονσέρβες τροφίμων.

2^{ο} Νοικοκυριό. –Συντήρηση των χώρων, των επίπλων, των αντικειμένων.

3^{ο} Ρούχα.- Τα υφάσματα. –Καθάρισμα λεκέδων. –Πλύσιμο. –Σιδέρωμα. –Τακτοποίηση.

4^{ο} Υγιεινή. –Σωματική υγιεινή.

Εγκαταστάσεις υγιεινής.

Υγιεινή της αναπνοής.

Υγιεινή της διατροφής.

Αλκοολισμός.

Λοιμώδεις αρρώστιες, αιτίες, ανάπτυξη, πρόληψη, ορή και εμβόλια.

Απολύμανση και αντισηψία.

Φυματίωση: πρόληψη και θεραπεία.

Περίθαλψη, θερμοκρασία, επίδεσμοι, βεντούζες, ενέσεις, καταπλάσματα, εντριβές, αφεψήματα.

Διατροφή αρρώστων.

Οικιακό φαρμακείο.

5^{ο} Βρεφοκομία.

6^{ο} Ο λαχανόκηπος και ο ανθόκηπος. Εκτροφή μικρών ζώων.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Πρακτικές ασκήσεις: μαγείρεμα, πλύσιμο, σιδέρωμα, ράψιμο, μαντάρισμά, ασπρόρουχα, ρούχα, πλεκτά, καθάρισμα λεκέδων. Συντήρηση παρκέ, επίπλων, κλπ.

Μελέτη λειτουργίας ενός μετρητή γκαζιού, ενός μετρητή ηλεκτρικού.

Επαλήθευση κατανάλωσης μιας συσκευής γκαζιού, ηλεκτρικού.

Εποχικές εργασίες στον κήπο.

2^{ο} Επιμόρφωση

Εισαγωγή στις Τέχνες και τις Εργασίες του νοικοκυριού

Η διδασκαλία των οικοκυρικών δεν στοχεύει, στο 2^{ο} κύκλο, ούτε να εκπαιδεύσει επαγγελματικά μοδίστρες ούτε μαγείρισσες ούτε νοσοκόμες. Θέλει απλά να προετοιμάσει τα κοριτσάκια για τα μελλοντικά τους καθήκοντα ως νοικοκυρές και μητέρες, δίνοντάς τους τα μέσα να επιτελούν καλά αυτά τα καθήκοντα, με αγάπη και αξιοσύνη.

Αλλά δεν αρκείται στο να τους δώσει μια σειρά από οδηγίες χειρισμών και εμπειρικών συνταγών. Πρέπει ακόμα όλες οι τεχνικές και οι συνήθειες που δημιουργούνται να δικαιολογούνται και να εξηγούνται στο πνεύμα των μαθητριών. Να τους δείχνεται η πρακτική εφαρμογή των θεωρητικών μαθημάτων που έχουν ήδη διδαχτεί, να τις κάνουν να συναισθανθούν πόσο οι δουλειές του νοικοκυριού απαιτούν ορθή κρίση, καλή αίσθηση, λεπτότητα, ό, τι μπορεί να προσφέρει η επιστήμη, η καρδιά και η αφοσίωση. Αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος για να εξυψωθούν στα μάτια τους οι δουλειές του νοικοκυριού και να καταλάβουν έτσι όχι μόνο το όφελος αλλά και την ευγένεια.

Θα συνδυαστούν λοιπόν στενά η διδασκαλία και η πρακτική των οικοκυρικών. Ακόμα περισσότερο απ’ όσο σε οποιονδήποτε άλλο τομέα, ένα θεωρητικό μάθημα δεν έχει ενδιαφέρον αν δεν διακόπτεται συχνά από πρακτικές ασκήσεις εφαρμογής.

Είναι επιθυμητό σε όλα τα σχολεία με πολλά παιδιά να υπάρχει μια αίθουσα εργασιών του νοικοκυριού. Αν τέτοια αίθουσα δεν μπορεί να δημιουργηθεί, πράγμα πολύ πιθανό στα σχολεία με λίγα παιδιά, η δουλειά των μαθητριών μπορεί ήδη από τώρα να οργανωθεί μέσα στην τάξη με πρόχειρες εγκαταστάσεις και υλικά. Θα εμπνευστούμε γι΄ αυτή την εγκατάσταση από τις προτάσεις που έγιναν στους δασκάλους σχετικά με τις χειρωνακτικές εργασίες. Τέλος, στα μικτά σχολεία που διευθύνονται από δασκάλους, η δασκάλα ραπτικής μπορεί εύκολα να χρησιμοποιηθεί ως δασκάλα οικοκυρικών εργασιών.

Για τις εργασίες των οικοκυρικών καθαυτές, οι μαθήτριες θα χωρίζονται τουλάχιστον σε δύο ομάδες: μαγειρική, απ' τη μια, και πλύσιμο, σιδέρωμα, ράψιμο απ΄ την άλλη. Μερικές φορές μάλιστα θα χωρίζονται σε τρεις ομάδες: μαγειρική – πλύσιμο –σιδέρωμα και ράψιμο. Αυτή η κατανομή θα εξαρτάται από τις υλικές εγκαταστάσεις που διαθέτει το σχολείο.

Σε κάθε ομάδα θα γίνεται προσπάθεια να προτείνονται στις μαθήτριες συγκεκριμένες και πραγματικά πρακτικές δουλειές, των οποίων τα αποτελέσματα θα δείχνονται στην τάξη, ειδικά αν πρόκειται για εργασίες στη ραπτική και στο μαντάρισμα.

Όλες οι εγκαταστάσεις όπου θα οργανώνονται οι συνεδρίες των πρακτικών εργασιών θα πρέπει να διαθέτουν ένα μαυροπίνακα όπου θα καταγράφονται όλες οι δραστηριότητες με τις οποίες καταπιάνονται οι μαθήτριες: κόστος ενός πιάτου, ενός ασπρόρουχου, κ.λπ.

Ας προσθέσουμε πως οι πρακτικές ασκήσεις στη βρεφοκομία θα μπορούν στα μεγάλα κέντρα να συμπληρώνονται με επισκέψεις σε βρεφοκομεία και γενικώς σε όλα τα κοινωνικά κέντρα προστασίας της βρεφικής ηλικίας. Για τις πρακτικές ασκήσεις μπορούμε επίσης να αναζητήσουμε τη συνεργασία οργανώσεων αλληλοβοήθειας και ιδιαίτερα του Ερυθρού Σταυρού.

Αυτά είναι τα χαρακτηριστικά της διδασκαλίας των επιστημών και των πρακτικών εργασιών στο δεύτερο κύκλο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Δεν συνιστά, το επαναλαμβάνουμε για να αποφύγουμε κάθε σύγχυση, ούτε μαθητεία, ούτε επαγγελματική διδασκαλία, με τις οποίες δεν σχετίζεται η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και πρέπει να αναζητηθεί η θέση τους αλλού. Θεμελιωμένη στην παρατήρηση και το πείραμα, αυτή η διδασκαλία στοχεύει απλώς να προετοιμάσει και να αναπτύξει στα παιδιά τις πνευματικές, πρακτικές και ηθικές ποιότητες που θα τους επιτρέψουν στη συνέχεια να προσεγγίσουν με μεγαλύτερη ευκολία και τη μαθητεία και την επαγγελματική διδασκαλία. Προσπαθεί επίσης να τους δώσει τις γενικές αρχές και τις συνήθειες που είναι αναγκαίες για το πνεύμα, την εκπαίδευση και την άνεση που είναι απαραίτητες για τα χέρια, και που θα τους επιτρέψουν στη συνέχεια, μόλις τελειώσουν το σχολείο, να προοδεύσουν στην επαγγελματική τους εκπαίδευση και, αργότερα, στα καθήκοντα που τους περιμένουν στη ζωή.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Πιστοποιητικό επαγγελματικής ικανότητας στην οικοκυρική τέχνη

(Νομός Σηκουάνα)

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ 27ης Νοεμβρίου 1934

Άρθρο πρώτο. –Το πιστοποιητικό επαγγελματικής ικανότητας στην οικοκυρική τέχνη θεσμοθετήθηκε στο νομό του Σηκουάνα.

Αρ. 2 –Οι θεωρητικές και πρακτικές δοκιμασίες καθώς και ο κανονισμός εξετάσεων αυτού του πιστοποιητικού θα οριστούν σύμφωνα με τα επισυναπτόμενα νομοθετικά κείμενα.

Αρ. 3 Ο Νομάρχης της πόλης Σηκουάνα είναι υπεύθυνος για την εκτέλεση της απόφασης αυτής.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

Αρ. πρώτο. Από το έτος 1934 θεσμοθετείται ένα πιστοποιητικό επαγγελματικής ικανότητας Οικοκυρικής Τέχνης.

Δοκιμασίες

Αρ. 2 Το πιστοποιητικό αυτό δίνεται μετά από εξετάσεις που περιλαμβάνουν τρεις σειρές δοκιμασιών που θα διεξάγονται με την παρακάτω σειρά:

Α. ΓΡΑΠΤΕΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ: Γαλλικά και αριθμητική

Διάρκεια: 1 ½ ώρα. –Συντελεστής 2

Η δοκιμασία των γαλλικών επιλέγεται από το προσαρτημένο πρόγραμμα, κατά προτίμηση σε άρθρα σχετικά με το σαβουάρ βιβρ (ανταπόκριση), έτσι ώστε η κρίση να αναφέρεται στη γλώσσα και την ορθογραφία περισσότερο παρά στις τεχνικές γνώσεις.

Β. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ (τρεις τον αριθμό)

1. Μαγειρική: Ετοιμασία ενός απλού φαγητού (ένα μόνο πιάτο με αποκλεισμό κάθε πιάτου που δεν έχει αυστηρά οικογενειακό χαρακτήρα).

Διάρκεια 2 ώρες. Συντελεστής 3.

2. Καθάρισμα: Συγύρισμα- Πλύσιμο- Σιδέρωμα.

Διάρκεια 1 ώρα. Συντελεστής 2.

3. μαντάρισμα και συνηθισμένο ράψιμο.

Διάρκεια 1 ώρα. Συντελεστής 2.

Γ. ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ

Αυτές οι δοκιμασίες είναι τέσσερις. Αναφέρονται σε:

1. Οικιακή Οικονομία: διατροφή, κατοικία, ρούχα και ασπρόρουχα.

Συντελεστής 2.

2. Γενική Υγιεινή. Συντελεστής 1
3. Βρεφοκομία. Συντελεστής 1
4. Γενικές αρχές κοινού δικαίου. Συντελεστής 1 ½

Το σύνολο των ερωτήσεων θα έχει διάρκεια μισής ώρας ανά υποψήφια, ενώ οι ερωτήσεις πρέπει να διατηρούν τον πρακτικό χαρακτήρα που ταιριάζει στις γνώσεις τις απαραίτητες για μια καλή νοικοκυρά.

Προκριματικές εξετάσεις και επιτυχία

Αρ. 3 –Οι δοκιμασίες και οι ερωτήσεις πρέπει να επιλέγονται από το πρόγραμμα που έχει εγκριθεί από τη Νομαρχιακή Επιτροπή τεχνικής Εκπαίδευσης. Βαθμολογούνται από 0 ως 20. Κάθε βαθμός κάτω από 5 είναι απορριπτικός σε όλες τις δοκιμασίες.

Η πρόκριση στις προφορικές δοκιμασίες θα γίνεται μετά από τη βαθμολόγηση των γραπτών και πρακτικών δοκιμασιών. Καμιά υποψήφια δεν θα δικαιούται να συνεχίσει τις εξετάσεις αν δεν έχει επιτύχει στις γραπτές και πρακτικές εξετάσεις τους παρακάτω βαθμούς.

Γραπτές εξετάσεις (μέσος όρος 10): 40

Πρακτικές εξετάσεις (μέσος όρος 12): 84.

124 βαθμοί τουλάχιστον.

Εγγραφή

Αρ. 4. –Οι εξετάσεις θα πραγματοποιούνται στην έδρα της Σχολής που υποδεικνύεται από τη Νομαρχία και σε μια ημερομηνία που θα γνωστοποιείται στις υποψήφιες κάθε χρόνο. Οι εγγραφές θα γίνονται δεκτές στον ίδιο τόπο, το αργότερο οχτώ ημέρες πριν την ημερομηνία των εξετάσεων.

Αρ. 5. –Γίνονται δεκτές να διαγωνιστούν κοπέλες που έχουν συμπληρώσει πέντε χρόνια σπουδών σε επαγγελματικά μαθήματα οικοκυρικής διδασκαλίας.

Πιστοποιητικά απαιτούμενα για την εγγραφή:

Α. αίτηση εγγραφής σε ελεύθερο χαρτί, γραμμένη και χρονολογημένη από την υποψήφια.

Β. απόσπασμα πράξης γέννησης ή οικογενειακό βιβλιάριο.

Γ. βεβαίωση από τη διευθύντρια για το χρόνο φοίτησης στα Επαγγελματικά Μαθήματα.

Επιτροπή

Αρ. 6 Σύνθεση της επιτροπής.

Η επιτροπή συντίθεται:

-από ένα νομαρχιακό επιθεωρητή Τεχνικής Εκπαίδευσης –ή Επιθεωρήτρια, Πρόεδρος.

-δύο κυρίες που έχουν τα προσόντα για να αξιολογήσουν την αξία του πρακτικού οικοκυρικού μαθήματος.

-δύο καθηγήτριες ή διευθύντριες οικοκυρικών τμημάτων.

-ένα καθηγητή γενικής εκπαίδευσης.

-ένα γιατρό, φαρμακοποιό ή οποιοδήποτε άτομο ειδικευμένο στην υγιεινή της παιδικής ηλικίας.

Αρ. 7 Η ημερήσια διάταξη των εξετάσεων στέλνεται αμέσως στον Νομάρχη Σηκουάνα.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ

Α. Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ

-συνθήκες υγιεινής του σπιτιού ή διαμερίσματος.

Πρακτικές ασκήσεις: προσανατολισμός δωματίων, αερισμός.

-φωτεινό, καλοφωτισμένο, ευχάριστο σπίτι.

Ευεργετήματα του φωτός, νόμοι διάδοσης του φωτός, σωστή κατανομή του φωτός ημέρας. Τεχνητός φωτισμός.

Στολισμός, διαμόρφωση καλού γούστου.

Πρακτικές ασκήσεις: καθαρισμός λαμπών, ντύσιμο παραθύρου. Διακόσμηση τζακιού, επίπλου ή δωματίου, λουλούδια.

-Το καλοζεσταμένο σπίτι.

Σκοπός της θέρμανσης. Τρόποι θέρμανσης. Συντήρηση συσκευών. Καλύτερη απόδοση του καύσιμου. Προφυλάξεις για την αποφυγή ατυχημάτων.

Πρακτικές ασκήσεις: καθάρισμα και ρύθμιση των συσκευών.

-Οι δουλειές του νοικοκυριού.

Γνώση και ζωή. Μερικές γενικές αρχές οργάνωσης του νοικοκυριού. –Χρήση του καθημερινού χρόνου, της εβδομάδας, περιοδικά.

Πρακτικές ασκήσεις: σκούπισμα με ορισμένες διαδικασίες.

-Συγύρισμα δωματίου με μέθοδο και φροντίδα:

Παρκέ, χαλιά, ταπετσαρίες, μπιμπελό. Πώς συμβιβάζονται η υγιεινή με το γούστο. Πρακτικές ασκήσεις: γυάλισμα παρκέ. Προφυλάξεις.

-Συντήρηση μαγειρείου.

Πλακάκια, νεροχύτης, έπιπλα από ασπρόξυλο, σκεύη κουζίνας, πιατικά. Πρακτική άσκηση: καθαρισμός των πιάτων και των μαχαιροπήρουνων.

-Το δωμάτιο όπου ζούμε, το δωμάτιο όπου κοιμόμαστε.

Συντήρηση υπνοδωματίων, τουαλέτας, ιδιωτικών χώρων.

Πρακτική άσκηση: καθάρισμα νιπτήρα και βρύσης.

Β. ΤΟ ΝΤΥΣΙΜΟ ΚΑΙ ΤΑ ΑΣΠΡΟΡΟΥΧΑ

Ράψιμο, συντήρηση, πλύσιμο και σιδέρωμα.

-Τα ρούχα.

Ρόλος, σύνθεση, επιλογή υφασμάτων και σχεδίων, συντήρηση, μπάλωμα, επιδιορθώσεις, τοποθέτηση κομματιών, στριφώματα κλπ.

-Συντήρηση ρούχων

Καθημερινές φροντίδες, αφαίρεση λεκέδων, τακτοποίηση ανά εποχή των ρούχων και των γουναρικών, κράτημα βεστιαρίου.

Γενικές αρχές κοπής: πουκαμισάκι ή φόρεμα.

-Τα ασπρόρουχα

Υγιεινή των ασπρορούχων. Σύνθεση του ιματισμού. Υφάσματα και σχέδια.

Γενικές αρχές κοπτικής με μοντέλο: γυναικείο πουκάμισο.

-Πλύσιμο

Πλύσιμο χρωματιστών, μάλλινων, καλτσών, μεταξωτών.

-Σιδέρωμα

Συνηθισμένα και κεντημένα μαντήλια, πιατόπανα, πετσέτες τραπεζιού και τουαλέτας, μαξιλαροθήκες.

Σιδέρωμα εσωρούχων: γυναικεία πουκάμισα, παντελόνια, νυχτικά, πιζάμες.

Σιδέρωμα αντρικών πουκαμίσων.

Σιδέρωμα δαντελών και κουρτινών.

-Συντήρηση ασπρορούχων:

Μαντάρισμα, μπάλωμα, κλπ.

Επιδιορθώσεις σε τούλι, κάλτσες κ.λπ.

Στρίφωμα, ίσια και σταυρωτή βελονιά.

Μαντάρισμα καλτσών. Μελέτη της βελονιάς σε πανί. Εφαρμογή σε πλεκτό.

Μελέτη στα ζιπουνάκια.

Παραλλαγές: φόρεμα κοριτσιού, παντελονάκι αγοριού.

ΥΓΙΕΙΝΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΚΟΥΖΙΝΑΣ

-Ρόλος των τροφίμων

Φύση και ταξινόμηση των κυριότερων τροφίμων, σχέση ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες.

Πρακτική άσκηση: σύνθεση ισορροπημένου γεύματος. Ψήσιμο μπιφτεκιού.

Η ισορροπημένη δίαιτα

Δίαιτα ανάπτυξης. Τα αζωτούχα τρόφιμα.

Πρακτική άσκηση: Μενού με βάση το κρέας. Ψητό μοσχάρι.

Δίαιτα εργαζόμενου

Τροφές με ενέργεια, λίπη και ζάχαρα.

Πρακτικές ασκήσεις: μενού για εργαζόμενους και αθλητές. Προετοιμασία κολατσιού.

Χρήση των περισσευμάτων.

Επιλογή και αγορά των προμηθειών

Η τέχνη της αγοράς. Η αγορά,. Οι προμήθειες.

Πρακτική άσκηση: διάφοροι τρόποι μαγειρέματος αυγών. Διάφορες ομελέτες.

-Η μαγειρική τέχνη

Οι αρχές της καλής κουζίνας –η οικονομία στη διατροφή.

Πρακτική άσκηση: προετοιμασία λαχανόσουπας.

-Το βράσιμο των τροφίμων

Σκοπός του βρασίματος. Διάφοροι τρόποι βρασίματος για κρέας και λαχανικά.

Πρακτική άσκηση: προετοιμασία ραγκού.

-Το ψάρι

Σημασία του για τη διατροφή –πλεονεκτήματα.

Πρακτική άσκηση: ψάρι κουρ-μπουγιόν.

-Κρέας και πουλερικά

Χαρακτηριστικά –τα διάφορα κομμάτια –φροντίδες –κόψιμο.

Πρακτική άσκηση: ένα ψητό.

Το γάλα, τα γαλακτοκομικά

-Βούτυρο και τυριά.

Πρακτική άσκηση: προετοιμασία μιας κρέμας σαντιγύ –διάφορα επιδόρπια.

-Όσπρια-λαχανικά

Διάφοροι τρόποι μαγειρέματος.

Πρακτική άσκηση: βοδινό-ζαρντινιέρ (σούπα με κρέας και λαχανικά).

-Τα φρούτα

Φύση και σύσταση των φρούτων. Διάφορες χρήσεις. Κομπόστες και μαρμελάδες. Πρακτική άσκηση: μια τάρτα.

Διατήρηση φρούτων και λαχανικών

Μαρμελάδες και κονσέρβες.

Πρακτική άσκηση: κονσέρβα κεράσια.

Δ. ΥΓΙΕΙΝΗ – ΒΡΕΦΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΡΑΥΜΑΤΙΩΝ

-Προσωπική περιποίηση

Μπάνιο και ντους, λοσιόν, διάφορες ανάγκες, σωματική άσκηση, γυμναστική.

Πρακτική άσκηση: προετοιμασία ενός λουτρού. Άσκηση χαλάρωσης την ώρα του μπάνιου.

Βρεφοκομία

Το παιδί –η οικογενειακή και κοινωνική του σημασία. –Ανάγκη προετοιμασίας του για το ρόλο της μελλοντικής μητέρας. Προετοιμασία του ιματισμού και της κούνιας. Γενικές αρχές υγιεινής. Γενικές τεχνικές αρχές.

Πρακτική άσκηση. Ράψιμο ζιπουνιού. Φροντίδες νεογέννητου. Καθαριότητα. Ύπνος, Έξοδοι κ.λπ.

Προετοιμασία του μπάνιου.

-Διατροφή

Διατροφική υγιεινή του μωρού. Διεύθυνση του θηλασμού.

Τεχνητός θηλασμός

Διεύθυνση-τεχνική-οδοντοφυΐα και αποκοπή.

Πρακτική άσκηση: προετοιμασία μπουκαλιών για μια μέρα.

-Οικογενειακή ιατρική

Το οικογενειακό φαρμακείο.

Οι μεταδοτικές αρρώστιες. Υγιεινή των αρρώστων.

Περιποίηση και επίδεσμοι

Μαλάξεις- Εντριβές –Βεντούζες –Πρώτες βοήθειες.

Άσκηση: τοποθέτηση γάζας, επιδέσμου.

-Σαβουάρ βιβρ

Στο τραπέζι –στην οικογένεια –στο δρόμο, στις κυριότερες περιπτώσεις.

Ανταπόκριση.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΟΙΝΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

-Προστασία της νέας κοπέλας.

-Η παιδική, η γυναικεία εργασία.

-Σύμβαση μαθητείας. – Ρυθμίσεις για την κατ' οίκον εργασία. –Συνεταιρισμοί, ταμεία αλληλοβοήθειας. –Ασφάλειες. –Κοινωνική πρόληψη: Ταμιευτήριο, Ταμείο Συντάξεων. –Κοινωνικές ασφαλίσεις.

-Οικογενειακά λογιστικά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4α

*Το **διάταγμα της 15ης Αυγούστου 1941** σχετικά με την οργάνωση του απολυτηρίου λυκείου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εισήγαγε στον κατάλογο των εξετάσεων ως ειδική προαιρετική εξέταση για κορίτσια, μια εξέταση στο μάθημα των οικοκυρικών.*

Στόχος είναι η καλύτερη προετοιμασία των κοριτσιών για τον οικογενειακό και κοινωνικό ρόλο τους…

Τα κορίτσια θα έχουν μια ειδική διδασκαλία προσαρμοσμένη στις διαθέσεις τους και το ρόλο τους που θα αποτελείται σε μεγάλο βαθμό από ραπτική, μαγειρική, υγιεινή και βρεφοκομία.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΞΑΣΚΗΣΗ, Loi No 393 du 18 Mars 1942, Portant organisation de l' enseignement ménager familial

Αρ 3. Ν. 393 18 Μαρτίου 1942

Η οικογενειακή οικοκυρική διδασκαλία μπορεί να συμπληρωθεί πριν το 20ο έτος ηλικίας με μια πρακτική εξάσκηση προαιρετική της οποίας οι συνθήκες θα οριστούν από αποφάσεις του γραμματέα του κράτους για την εθνική εκπαίδευση και τη νεολαία και του γραμματέα του κράτους για την οικογένεια και την υγεία.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΞΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΑ (ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1942)

Η πρακτική εξάσκηση πραγματοποιείται μετά τη σχολική περίοδο μεταξύ 16 και 20 ετών έτσι ώστε οι κοπέλες να έχουν πια την ηλικία της εκτελέστριας κι όχι απλώς να παρακολουθούν

δουλεύοντας πότε-πότε. Πρέπει επίσης να είναι ολοκληρωμένες προσωπικότητες για να μπορούν ν αναλάβουν ευθύνες και αρκετά δυνατές σωματικά για να μπορούν να αντέξουν την κούραση. Γιατί η πρακτική εξάσκηση θα σημαίνει την ανάληψη συγκεκριμένων χρήσιμων καθηκόντων κι όχι μια ερασιτεχνική διαμονή σ' ένα πλαστό περιβάλλον.

Η ιδέα που θα αποκτήσει η κοπέλα για το ρόλο της ως νοικοκυρά, σύζυγος και μητέρα είναι πράγματι αποφασιστική για το μέλλον του σπιτικού που θα ιδρύσει μια μέρα, κι αυτή η ιδέα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πρακτική της εξάσκηση. Για να είναι διατεθειμένη χωρίς ψευδαισθήσεις να φροντίσει σύζυγο και παιδιά, να κρατήσει ένα σπίτι, είναι προτιμότερο να έχει ζήσει σ' ένα παιδικό ή νηπιακό σταθμό, σε ένα οίκο ευγηρίας και αν γίνεται ως εθελόντρια σε ιδιωτικές αντίστοιχες εργασίες, που θα της επιτρέψουν να έχει μια άμεση εικόνα των πραγμάτων.

Είναι χρήσιμο να υπενθυμίσουμε ότι η πρακτική εξάσκηση γίνεται σε δύο βασικούς άξονες:

1. Δραστηριότητες που δεν απορροφούν ολόκληρη την ημέρα (συνεδρίες σε οίκο ευγηρίας, επίσκεψη σε \νεογέννητα)
2. Δραστηριότητες που καταλαμβάνουν ολόκληρη την ημέρα και ακόμα και τη νύχτα στις ασκούμενες: βοήθεια σε μητέρες, κατασκηνώσεις με μετακίνηση και διαμονή. Το πρόβλημα που πρέπει να λυθεί είναι πώς θα κάνουμε ώστε κάθε νεαρή γαλλίδα να ζήσει διαδοχικά ή συνθετικά τις διάφορες δυσκολίες της μελλοντικής οικογενειακής ζωής. Αυτό είναι ο στόχος και ο κεντρικός συνδετικός κρίκος κάθε οργάνωσης της πρακτικής εξάσκησης.

Η πρακτική εξάσκηση πρέπει να είναι υποχρεωτική για όλες τις Γαλλίδες αλλά διαφοροποιήσεις μπορούν να προσαρμοστούν σε κάθε κατηγορία.

Στην περίπτωση μιας κοπέλας που έχει στην οικογένεια τρία ακόμα ανήλικα παιδιά, η κοπέλα θα ξέρει, πέρα από τη θεωρητική διάρκεια μιας πρακτικής εξάσκησης, τι σημαίνει παιδική πειθαρχία (πράγμα που θα την απαλλάσσει από την κατασκήνωση) τι σημαίνουν παιδικές αρρώστιες και ποιες ανησυχίες προκύπτουν απ' αυτές (πράγμα που την απαλλάσσει από τις επισκέψεις σε βρέφη), ξέρει τη σύνθεση των γευμάτων των παιδιών (πράγμα που την απαλλάσσει από τα σχολικά κυλικεία και τέλος ίσως έχει δει να αρρωσταίνουν η μητέρα ή ο πατέρας της (πράγμα που την απαλλάσσει από τα νοσοκομεία). Όχι ότι οι εμπειρίες εκτός οικογενειακού κύκλου θα ήταν άχρηστες, , αλλά η οικογενειακή διδασκαλία των οικοκυρικών που έχει ήδη πάρει της έχει δώσει αυτές της εμπειρίες. Θα ήταν άδικο να την φορτώσουμε με

υποχρεώσεις που ίσως θα την εμπόδιζαν να ασχοληθεί με επείγουσες οικογενειακές φροντίδες και καθήκοντα. Έτσι ο νομοθέτης πρέπει να απαλλάξει από την πρακτική εξάσκηση αυτά τα κορίτσια.

Εξάλλου αυτές που δεν έχουν πάρει στο σπίτι αυτά τα μαθήματα μπορεί να τα έχουν πάρει αλλού. Το πιο συνηθισμένο είναι η βοήθεια στις μητέρες (σε πολυμελείς οικογένειες ή οικογένειες σε ανάγκη). Κάθε κορίτσι που έχει κάνει μια εξάσκηση, εθελοντική ή όχι, σε μια οικογένεια με τρία παιδιά κάτω των 12 ή με δύο παιδιά κάτω των 12 και μητέρα έγκυο πρέπει να θεωρείται ότι έχει ολοκληρώσει την πιο πλήρη πρακτική εκπαίδευση είτε σε μία περίοδο ενός μηνός είτε σε δύο περιόδους τριών εβδομάδων η κάθε μια.

Για τις υπόλοιπες προβλέπονται διαδοχικές πρακτικές. Πρέπει η κοπέλα να αντιμετωπίσει τουλάχιστον δύο πλευρές της πρακτικής ζωής:

1. το παιδί στην πρώτη ηλικία ή στη σχολική ηλικία, πριν την εφηβεία
2. την αρρώστια.

Θα πρέπει λοιπόν να απαιτηθεί από τις κοπέλες ένα σύνολο διαρκούς παρουσίας σε δύο σειρές ενός μηνός ή τρεις σειρές τριών εβδομάδων, από τη μια σε κατασκηνώσεις, σχολικά κυλικεία, αναμορφωτήρια, παιδικούς ή βρεφικούς σταθμούς κλπ.) και από την άλλη σε μια υπηρεσία κοινωνικής μέριμνας, ένα νοσοκομείο ή ένα οίκο ευγηρίας.

Το στάδιο πρακτικής εξάσκησης δίνει δικαίωμα σε ένα πιστοποιητικό που θα υπογράφεται από τη δασκάλα του ιδρύματος, το δήμαρχο και την πρόεδρο της επιτροπής βοηθείας στις μητέρες.

Για τα στάδια εξάσκησης σε νοσοκομείο, χρειάζεται η υπογραφή του διευθυντή.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4β

Διάταγμα 1059 της 9ης Απριλίου 1945 σχετικό με την προαιρετική εξέταση στο μάθημα των οικοκυρικών για το απολυτήριο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Άρθρο 1. –Η προαιρετική εξέταση στο μάθημα των οικοκυρικών (θηλέων) εντάχθηκε στις διάφορες σειρές του απολυτηρίου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με το διάταγμα της 15ης Αυγούστου 1941 το οποίο τροποποίησε το διάταγμα της 7ης Αυγούστου 1927 και θα εφαρμοστεί από την πρώτη περίοδο του 1943, θα αναφέρεται Δε αποκλειστικά, μέχρι να ληφθούν καινούργιες αποφάσεις, στη ραπτική.

Άρθρο 2. –Αυτή η δοκιμασία θα περιλαμβάνει, κατ' επιλογήν της υποψήφιας:

Είτε την εκτέλεση μέρους ή όλου ενός τραπεζομάντιλου ή πετσέτας.

Είτε όλο ή μέρος ενός συνηθισμένου αντικειμένου: μανσέτα με κουμπιά ή γιακάς, ή μαξιλαροθήκη ή μαντηλάκι κεντημένο.

Άρθρο 3. –Η δοκιμασία έχει διάρκεια 3 ώρες. Βαθμολογείται στην κλίμακα των 10. Για να γίνουν αποδεκτές οι εργασίες πρέπει να έχουν ξεπεράσει βαθμολογικά το 5.

Άρθρο 4. Η επιτροπή ορίζεται από τον κοσμήτορα της Ακαδημίας. Τα μέλη επιλέγονται ανάμεσα στους δασκάλους χειροτεχνικών εργασιών των λυκείων και των κολεγίων, καθώς και των σχολών τεχνικής εκπαίδευσης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

Reglement de l' ecole menagerie instituee par la Societe d' utilite publique des femmes de Fribourg, a Fribourg

*ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ (*Που ιδρύθηκε από την Εταιρία Δημόσιας Χρησιμότητας των γυναικών του Fribourg)

ΟΡΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ σελ. 1-2

1. Η Οικοκυρική Σχολή όπως δείχνει το όνομά της, προορίζεται να διδάξει στα κορίτσια τις γνώσεις που είναι απαραίτητες για την καλή συντήρηση ενός σπιτιού, καθώς κι εκείνες που απαιτείται να γνωρίζει για την υπηρεσία της μία καμαριέρα ή μία μαγείρισσα.
2. Γίνονται δεκτές στη Σχολή κοπέλες από την ηλικία των 15 ετών.
3. Οι μαθήτριες πρέπει να προσκομίσουν: α. πιστοποιητικό γεννήσεως, β. απολυτήριο του δημοτικού και βεβαίωση καλής συμπεριφοράς και γ. πιστοποιητικό εμβολιασμών.
4. Η διάρκεια της μαθητείας είναι 6 μήνες. Η Διευθύντρια μπορεί να συντομεύσει τη διάρκεια ανάλογα με τις ικανότητες των μαθητριών.
5. Τα μαθήματα αρχίζουν την 1^{η} Οκτωβρίου και την 1^{η} Απριλίου.
6. Οι εγγραφές γίνονται δεκτές από τη διευθύντρια που τις μεταβιβάζει στην επιτροπή επιθεώρησης. Η τιμή του οικοτροφείου δεν είναι συγκεκριμένη. Μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τις συνθήκες και δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 30 φρ.
7. Οι μαθήτριες είναι υπεύθυνες για τα αντικείμενα, έπιπλα ή σκεύη κουζίνας που τους διατίθενται και θα είναι υποχρεωμένες να τα αντικαταστήσουν.
8. Επισκέψεις επιτρέπονται την Κυριακή 4-6 μ.μ. και μία φορά το μήνα το Σάββατο για γονείς που δεν κατοικούν στην πόλη.

9. Οι μαθήτριες δεν επιτρέπεται να βγουν αν δεν συνοδεύονται από τους γονείς τους ή από μία από τις διευθύντριες (εκτός από τις εξόδους που απαιτούνται από την υπηρεσία του σχολείου).
10. Η Οικοκυρική Σχολή δέχεται οικότροφες κατ΄ οίκον και παρέχει διατροφή.
11. Στην οικοκυρική σχολή θα γίνονται λευκά είδη και μπάλωμα για το κοινό.
12. Η Σχολή θα δέχεται επίσης παραγγελίες για γλυκά που θα της ανατίθενται.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Η διδασκαλία περιλαμβάνει μαθήματα:

1. Κράτημα σπιτιού
2. Μαγειρική: πρακτική και θεωρία.
3. Οικιακή Οικονομία
4. Ραπτική: μπαλώματα, λευκά είδη, κοπτική.
5. Πλύσιμο, σιδέρωμα.
6. Εισαγωγή στα λογιστικά
7. Θρησκευτικά.
8. Υγιεινή ή πρακτική ιατρική.
9. Μαθήματα γαλλικών για τις Γερμανίδες στη δευτεροβάθμια Σχολή. Ορισμένα από τα μαθήματα αυτά είναι προαιρετικά.

   Οι μαθήτριες που επιδεικνύουν ειδική ικανότητα στο μαγείρεμα θα παρακολουθήσουν τα μαθήματα μαγειρικής της δευτεροβάθμιας Σχολής. Αυτά τα μαθήματα θα γίνονται τρεις φορές την εβδομάδα, από τις 4 ως τις 7 το απόγευμα.

ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

6 π.μ. Ξύπνημα.

6.30 Λειτουργία (προαιρετική)

7 π.μ. πρωινό, καφές με γάλα, ψωμί.

7.15-11 π.μ. Κράτημα σπιτιού: δωμάτια, κουζίνα κλπ.,

11 π.μ. Γεύμα μαθητριών: σούπα, κρέας, δύο λαχανικά.

12 π.μ. Γεύμα οικότροφων.

2 μ.μ. διάφορα μαθήματα: Οικιακή Οικονομία, σιδέρωμα, ραπτική, θεωρία μαγειρικής κλπ.

3 μ.μ. απογευματινό: καφές με γάλα, ψωμί.

3.30-6 μ.μ. Διάφορα μαθήματα.

6 μ.μ. δείπνο μαθητριών: σούπα, ελαφρύ πιάτο.

7.μ.μ. δείπνο οικότροφων.

7.30-9 επιδιορθώσεις, μανταρίσματα μαθητριών, διάλειμμα.

Οι μαθήτριες παίρνουν μισό λίτρο κρασί την Κυριακή και ψωμί καθημερινά στις 9 η ώρα. Τις ημέρες του πλυντηρίου παίρνουν επιπλέον γάλα στις 10 το πρωί και στις 8 το βράδυ και κοιμούνται στις 8 ¼.

ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟ

Η Σχολή οικοκυρικών δέχεται οικότροφους –κυρίες και δεσποινίδες μόνον- και παρέχει γεύματα με τους παρακάτω όρους.

ΟΙΚΟΤΡΟΦΟΙ

Οικοτροφείο: 60 φρ. Το μήνα

Επιπλωμένο δωμάτιο 25 ή 30 φρ.

Μη επιπλωμένο δωμάτιο 15 ή 20 φρ.

Φωτισμός και εξυπηρέτηση δωρεάν. Θέρμανση 20 σεντς την ημέρα.

Η Σχολή αναλαμβάνει την επιδιόρθωση και το πλύσιμο των ρούχων των οικότροφων με τις πιο συμφέρουσες τιμές.

ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Για τα άτομα που παίρνουν τακτικά τα γεύματά τους στη Σχολή: Γεύμα 1 φρ. Χωρίς τα κρασί –Δείπνο 80 σεντ/

Γεύμα 1,20 και δείπνο 1 φρ. Για τους περιστασιακούς, χωρίς το κρασί.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6

Διεθνή Συνέδρια 1908-1984

1ο . *1908 - Φράιμπουργκ* Η εκπαίδευση των καθηγητριών Οικιακής Οικονομίας.

2ο *1913 - Γάνδη* Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στην πρωτοβάθμια στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στους ενήλικες.

3ο *1922 - Παρίσι* Εξειδικευμένη παιδαγωγική της διδασκαλίας της οικιακής οικονομίας στην περιφέρεια και στην πόλη.

4ο *1927 - Ρώμη* Τα αποτελέσματα της διδασκαλίας της Οικιακής Οικονομίας στην κοινωνία. Η εφαρμογή του Τεϊλορισμού στο νοικοκυριό. (Τεϊλορισμός είναι αμερικάνικη μέθοδος απλοποίησης της

εργασίας και αύξησης της παραγωγικότητας βάσει επιστημονικής έρευνας των σταδίων της εργασίας)

5ο *1934 - Βερολίνο* Η εφαρμογή των επιστημών στην διδασκαλία της οικιακής οικονομίας. Η σημασία της ορθολογιστικής διαμόρφωσης του νοικοκυριού.

6ο *1939 - Κοπεγχάγη* Η σημασία της μόρφωσης της γυναίκας για την αποκατάσταση και διατήρηση των πνευματικών, ηθικών, κοινωνικών και οικονομικών αξιών.

7ο *1949 - Στοκχόλμη* Η εξέλιξη της παιδαγωγικής δια την διδασκαλία της οικιακής οικονομίας αναφορικά με τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των νέων.

8ο *1953 – Εδιμβούργο* Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στην υπηρεσία της ζωής. Η συνεισφορά του στην προσωπική και κοινωνική πρόοδο.

9ο *1958 – Μέριλαντ* (ΗΠΑ) Η διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας και η οικονομική και η κοινωνική ζωή σε κάθε χώρα. (το πρώτο συνέδριο εκτός Ευρώπης)

10ο *1963 - Παρίσι* Η προσαρμογή της εκπαίδευσης της Οικιακής Οικονομίας στις νέες συνθήκες ζωής στον κόσμο. Η διατήρηση των αξιών της οικογενειακής ζωής. Η προσαρμογή στους νέους τρόπους διαβίωσης στην κοινωνία.

11ο *1968 - Μπρίστολ* Οικιακή Οικονομία στην υπηρεσία της διεθνούς συνεργασίας. κοινωνιολογία, επιστήμη και οικονομία, εκπαίδευση.

12ο *1972 - Ελσίνκι* Η Οικιακή Οικονομία, η σημασία της στην ζωή και στην κοινωνία.

13ο *1976 - Οττάβα* Διαβίωση, όχι μόνο επιβίωση, Οικιακή Οικονομία και εκμετάλλευση των πόρων της φύσης.

14ο *1980 - Μανίλα* Οικιακή Οικονομία , ένας υπεύθυνος σύντροφος στην ανάπτυξη.

15ο *1984* Τεχνολογία και οι επιδράσεις της στις συνθήκες διαβίωσης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7

Règlement général des écoles ménagères. Le conseil d'état du canton de Fribourg (*Γενικός κανονισμός* των οικοκυρικών σχολών-το συμβούλιο του κράτους του καντονιού του Φράιμπουργκ)

Κεφάλαιο πρώτο

Οργάνωση

Άρθρο 1. Οι οικοκυρικές σχολές προορίζονται να ολοκληρώσουν τις ειδικές γνώσεις που απέκτησαν τα κορίτσια στο δημοτικό. Παραδίδονται μαθήματα μαγειρικής, κοπτικής, πλυσίματος και σιδερώματος, Οικιακής Οικονομίας, υγιεινής και κηπουρικής, ανάλογα με το πρόγραμμα που υιοθετεί η Επιτροπή σπουδών.

Αρ. 2. Σε κάθε περιοχή θα ιδρυθεί διαδοχικά μία σχολή οικοκυρικών. Το Συμβούλιο του Κράτους ορίζει την έδρα και υποδεικνύει τις κοινότητες που θα είναι μέρη του ίδιου περιφερειακού κύκλου.

Αρ. 3. Κατ' αρχήν, κύκλος μιας οικοκυρικής σχολής περιλαμβάνει όλες τις κοινότητες που βρίσκονται σε ακτίνα τεσσάρων χιλιομέτρων από το σχολικό κέντρο.

Αρ. 4. Οι κοινότητες του περιφερειακού κύκλου υποχρεούνται να συμμετέχουν στα έξοδα της σχολής.

Η κοινότητα της έδρας της σχολής παρέχει δωρεάν μαζί με το χώρο όπου θα δίνονται τα μαθήματα, την κατοικία της δασκάλας και ένα χώρο κατάλληλο για τη δημιουργία κήπου. Τα άλλα έξοδα κατανέμονται εξίσου ανάμεσα στις κοινότητες του κύκλου. Αυτή η κατανομή υπόκειται σε έλεγχο από το Συμβούλιο του κράτους.

Η αμοιβή της δασκάλας συγκεντρώνεται από την κρατική επιχορήγηση και την οικονομική ενίσχυση της ομοσπονδίας.

Αρ. 5.Τα υποχρεωτικά σχολικά έπιπλα ορίζονται από τη Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης από την οποία ζητείται επίσης η έγκριση των εγκαταστάσεων.

Αρ. 6. Το πρόγραμμα διδασκαλίας περιλαμβάνει δύο έτη σπουδών. ΟΙ μαθήτριες κάθε έτους χωρίζονται σε ομάδες των δώδεκα το πολύ.

Αρ. 7. Οι ημερομηνίες έναρξης και λήξης της σχολικής χρονιάς ορίζονται από τον κανονισμό της κάθε σχολής. Η χρονιά περιλαμβάνει για κάθε ομάδα σαράντα πραγματικές ημέρες μαθημάτων.

Αρ. 8. Το μάθημα αρχίζει στις 8 το πρωί. Τελειώνει το αργότερο στις 4.30 το χειμώνα και στις 6 το καλοκαίρι.

Αρ. 9. Η επιτροπή ορίζει σε συμφωνία με την επιθεωρήτρια τη διάρκεια των μαθημάτων και το χρόνο των διακοπών. Οι διακοπές μπορούν να διαρκέσουν τέσσερις συνεχείς μήνες αν απαιτείται από τις ανάγκες της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Παρουσίες

Αρ. 10. Όλα τα κορίτσια που έχουν αποφοιτήσει από το δημοτικό και κατοικούν σε μία από τις κοινότητες του κύκλου υποχρεούνται να παρακολουθήσουν την οικοκυρική σχολή και να παρουσιαστούν σ' αυτήν αυθορμήτως.

Ο επιθεωρητής του διαμερίσματος μεταβιβάζει στην επιθεωρήτρια τα σχολικά βιβλιάρια όλων των κοριτσιών που αποφοίτησαν από το δημοτικό.

Αρ. 11. Κάθε μαθήτρια οφείλει να παρακολουθεί μία μέρα την εβδομάδα τα μαθήματα της σχολής οικοκυρικών μαζί με την ομάδα στην οποία έχει καταταγεί.

Αρ. 12. Κάθε συμμετέχουσα οφείλει να παρακολουθεί τη σχολή την ημέρα που ορίζεται από την επιθεωρήτρια, η οποία μπορεί επίσης να μετατάξει μια μαθήτρια σε άλλη ομάδα του ίδιου έτους.

Αρ. 13. Κάθε ημέρα μαθημάτων όλες οι μαθήτριες γευματίζουν και δειπνούν στη σχολή. Πληρώνουν μια συμμετοχή που αντιπροσωπεύει το κόστος αυτών των γευμάτων.

Αρ. 14. Η κοινότητα είναι υπεύθυνη για τη συμμετοχή των μαθητριών που έχουν νόμιμη κατοικία στην περιοχή της και στερούνται εισοδημάτων.

Αρ. 15. Καμία μαθήτρια δεν μπορεί να απουσιάσει από τη σχολή χωρίς άδεια της δασκάλας.

Αρ. 16. Η μαθήτρια που υποχρεώνεται από τις περιστάσεις να λείψει από το σχολείο πρέπει να ζητήσει την άδεια μια μέρα πριν.

Αρ. 17. Κάθε καθυστερημένη άφιξη τιμωρείται με πρόστιμο 10 σαντίμ. Μία απουσία θεωρείται αδικαιολόγητη αν η μαθήτρια δεν την δικαιολογήσει στη διάρκεια της ίδιας ημέρας. Οι αδικαιολόγητες απουσίες τιμωρούνται σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα

Για ολόκληρη την ημέρα

$1^{η}$ απουσία 0,40 φρ.

$2^{η}$ απουσία 0,80 φρ.

$3^{η}$ απουσία 1,20 φρ.

Για μισή ημέρα

1η απουσία 0,20 φρ.

2η απουσία 0,80 φρ.

3η απουσία και επόμενες 0,60 φρ.

Αρ. 18. κατά τη λήξη του σχολικού έτους πραγματοποιείται διαγωνισμός με την επιμέλεια της επιθεωρήτριας του διαμερίσματος.

Αρ. 19. Στις μαθήτριες που παρακολούθησαν τακτικά τα μαθήματα της σχολής δίδεται πιστοποιητικό σπουδών υπογεγραμμένο από την επιθεωρήτρια.

Αρ. 20. Η αποφοίτηση μπορεί να γίνει μετά από δύο χρόνια παρακολούθησης. Αναγγέλλονται από την επιθεωρήτρια με σύμφωνη γνώμη της επιτροπής.

Ο μέσος όρος βαθμολογίας πρέπει να είναι τουλάχιστον 3. Η μαθήτρια που δεν επιτυγχάνει αυτό το βαθμό μπορεί να υποχρεωθεί να παρακολουθήσει τη σχολή για έναν χρόνο ακόμα./

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Εποπτεία

Αρ. 21. Η απογραφή των κινητών αντικειμένων των αιθουσών της σχολής οικοκυρικών γίνεται σε δύο αντίγραφα από την κοινότητα της σχολικής έδρας. Προσυπογράφεται από τη δασκάλα και την επιτροπή της σχολής.

Αρ. 22. Με την πρόσληψη και την αποχώρηση μιας δασκάλας, η επιτροπή προβαίνει στην επαλήθευση της απογραφής.

Αρ. 23. Οι μαθήτριες είναι υπεύθυνες για τις ζημιές που προκαλούν, ακόμα και από απλή αμέλεια, στα έπιπλα και στο υλικό της σχολής. Τα αντικείμενα που τίθενται εκτός χρήσης αντικαθίστανται με δικά τους έξοδα.

Αρ. 24. Η δασκάλα φροντίζει για τη συντήρηση και την περιποίηση των επίπλων και του υλικού της σχολής. Επισημαίνει στην επιτροπή τις ζημιές που απαιτούν επιδιόρθωση ή που πρέπει να αποζημιωθούν.

Αρ. 25. Η επιτροπή διερευνά τα παράπονα της δασκάλας ενάντια στους γονείς ή τις μαθήτριες και αυτών ενάντια στη δασκάλα. Ακούει και τα δύο μέρη και προχωρεί σε έρευνα. Αν η δυσκολία δεν μπορεί να λυθεί φιλικά, το παράπονο μεταβιβάζεται στον γενικό επιθεωρητή της περιοχής.

Αρ. 26. Απαγορεύεται στους γονείς και γενικά σε κάθε πρόσωπο που θα ήθελε να καταθέσει παράπονα εναντίον της δασκάλας να εισβάλει στο οίκημα της σχολής και να την κατηγορεί ή

να την παρεμποδίζει στην άσκηση των καθηκόντων της. Κάθε παράβαση αυτής της απαγόρευσης τιμωρείται σύμφωνα με το σχολικό νόμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Διδακτικό προσωπικό

Αρ. 27. Η σχολή οικοκυρικών ανατίθεται σε μία δασκάλα που διδάσκει όλους τους κλάδους του προγράμματος.

Αρ. 28. Η δασκάλα διορίζεται για τέσσερα χρόνια από το Συμβούλιο του κράτους, μετά από υπόδειξη της επιτροπής, της επιθεωρήτριας και του γενικού επιθεωρητή.

Αρ. 29. Πρέπει να κατέχει ένα ειδικό πιστοποιητικό σπουδών για τη διδασκαλία των οικοκυρικών.

Αρ. 30. Η αμοιβή της δασκάλας είναι 1.000 φρ.

Αρ. 31. Η δασκάλα έχει απέναντι στις μαθήτριές της τα ίδια καθήκοντα και τις ίδιες υποχρεώσεις που έχουν απέναντι στους μαθητές τους οι δάσκαλοι του δημοτικού. Κρατάει ένα ημερολόγιο τάξης, ένα βαθμολόγιο, ένα βιβλίο ύλης, ένα απουσιολόγιο. Συμπληρώνει τα σχολικά βιβλιάρια και στέλνει κάθε εβδομάδα αντίγραφο των απουσιών στην επιτροπή, στην επιθεωρήτρια και στον γενικό επιθεωρητή.

Αρ. 32. Η δασκάλα φροντίζει για την καθαριότητα και την καλή συντήρηση της τάξεις και του μαγειρείου. Το χειμώνα οι εγκαταστάσεις θερμαίνονται με δική της μέριμνα πριν την άφιξη των μαθητριών.

Αρ. 33. Η αγορά σχολικού υλικού γίνεται από τη δασκάλα σύμφωνα με τις υποδείξεις της επιθεωρήτριας.

Αρ. 34. Η δασκάλα κρατάει λεπτομερή λογαριασμό όλων των συνταγών και δαπανών που βαρύνουν την τάξη. Υπάρχει ειδικό βιβλίο για τους λογαριασμούς του μαγειρείου και ένα δεύτερο για τους λογαριασμούς των εργασιών βελόνας. Η δασκάλα εξάλλου συντάσσει ένα κατάλογο με τις δωρεές σε είδος που γίνονται στο σχολείο αναγράφοντας και την αξία τους.

Τα βιβλία αυτά συνοδεύουν τους λογαριασμούς, αποδείξεις που μεταβιβάζονται στην επιθεωρήτρια στις 15 Ιουλίου το αργότερο. Αυτή συντάσσει εις τριπλούν το λογαριασμό και τον προϋπολογισμό κάθε σχολής οικοκυρικών και τα στέλνει πριν τις 10 Αυγούστου στη Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης.

Αρ. 35. Οι δασκάλες των οικοκυρικών σχολών μπορούν να συγκεντρώνονται σε συνεδριάσεις μία φορά το χρόνο με πρόσκληση της επιθεωρήτριας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Σχολικές αρχές

Αρ. 36. Οι αρχές που υποχρεούνται να φροντίζουν για την καλή λειτουργία της σχολής οικοκυρικών είναι:

1. η επιθεωρήτρια του διαμερίσματος
2. η επιτροπή της σχολής.

Αρ. 37. Η επιθεωρήτρια επισκέπτεται την κάθε σχολή τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο. Φροντίζει για την καταστολή των απουσιών, ελέγχει τα λογιστικά, δίνει τις αναγκαίες μεθοδολογικές κατευθύνσεις και παρουσιάζει κάθε χρόνο στη Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης τους ετήσιους λογαριασμούς και τον προϋπολογισμό μαζί με μια έκθεση για την πορεία της σχολής.

Αρ. 38. Η επιτροπή αποτελείται συνήθως από πέντε μέλη, που εκλέγονται από μια συνέλευση η οποία αποτελείται από δύο εκπροσώπους κάθε κοινότητας.

Ανάλογα με τις περιστάσεις ο αριθμός των μελών μπορεί να φτάσει τους εφτά και να συμπληρωθεί από τη Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης.

Αρ. 39. Η επιτροπή εκλέγει τον πρόεδρο και το γραμματέα της.

Ο πρόεδρος συγκαλεί την επιτροπή και διευθύνει τις συσκέψεις της.

Αρ. 40. Η επιτροπή επεξεργάζεται τον κανονισμό της κάθε σχολής με την επιφύλαξη της έγκρισής του από τη Διεύθυνση Δημόσιας Εκπαίδευσης.

Αρ. 41. Η επιτροπή ασκεί την εποπτεία της πορείας της σχολής. Επισκέπτεται τα μαθήματα, στην ανάγκη με μια αντιπροσωπεία τουλάχιστον κάθε δύο μήνες. Κάθε μέλος μπορεί να παρακολουθήσει τα μαθήματα όποτε θέλει.

Αρ. 42 Όλα τα μέλη της επιτροπής παρίστανται όσο είναι δυνατόν στις εξετάσεις της λήξης της σχολικής χρονιάς που διευθύνονται από την επιθεωρήτρια.

Αρ. 43. Η επιτροπή παίρνει την πρωτοβουλία για όλα τα μέτρα που ενδείκνυνται για την προώθηση της ανάπτυξης και της προόδου της σχολής.

Αρ. 44. Ο παρών κανονισμός θα τεθεί σε ισχύ με τη δημοσίευσή του.

Θα δημοσιευτεί στο Επίσημο Φύλο, θα ανατυπωθεί σε φυλλάδια και θα ενταχθεί στην Εφημερίδα των νόμων.

Φράιμπουργκ 10 Ιουνίου 1905

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8

Κατάλογος Σχολών Οικιακής Οικονομίας από τα αρχεία A.E.F.

(Archives de l' Etat de Fribourg)

Alveuve, 1905

Alterswyl, 1921

Saint- Antoine. 1917

Attalens, 1933

Saint- Aubin, 1906

Aumont, 1907

Autigny

Belfaux, 1899

Boesingen, 1933

Broc, 1910

Bulle, 1904

Chamagny, 1913

Chatel-st-Denis, 1899

Chevrilles, 1909

Chietres, 1905

Cormondes, 1931

Cottens, 1902

Courtepin, 1905

Courtion, 1931

Le Cret, 1905

Cugy, 1925

Dirlaret, 1915

Domdidier, 1907

Estavayer-le- Lac, 1900

Estavayer-le-Gibloux,

Flamatt, 1912

Fribourg, 1905

Gillarens, 1905

Gruyeres, 1901
Guin, 1901
Heitenried, 1925
Marly, 1907
Marsens, 1909
Montagny-la-Ville, 1905
Montbovon, 1911
Morat, 1924
Neyruz, 1929
Orsonnens, 1903
Praroman, 1905
Prez-vers-Noreaz, 1905
La Roche, 1905
Romont, 1902
Sales, 1909
Schnitten, 1901
Semsales, 1909
Tavel, 1901
Torny-le-Grand, 1905
La Tour de Treme, 1907
Treyvaux, 1913
Ueberstorf, 1912
Ursy, 1906
Vaulruz, 1905
Villaz- St- Pierre, 1907
Vuisternens-dvt-Romont, 1908
Vuisternens-en-Ogoz, 1926
Vuadens, 1923
Wunnewil, 1911

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 9

Φυλλάδιο-οικοκυρική σχολή Φρίμπουργκ (Ελβετία)

Πρόγραμμα μαθημάτων για τις δόκιμες διευθύντριες Οικοκυρικών σχολών

(Ecole ménagère, Fribourg (Suisse)

Programme des cours pour aspirantes au diplôme de directrices d' Ecoles ménagères)

1. Μαγείρεμα

   (Κάθε πρωί)

   Εγκατάσταση και συντήρηση μαγειρείου.

   Συνδυασμός γευμάτων.

   Κοινό μαγείρεμα. Αστικό μαγείρεμα.

2. Συγύρισμα δωματίων και δικαιοδοσίες της νοικοκυράς

   (Κάθε μέρα)

   Καθημερινό και εβδομαδιαίο συγύρισμα.

   Καθάρισμα χαλκωμάτων, κρυστάλλων, ασημικών κλπ.

   Στρώσιμο τραπεζιού.

   Δικαιοδοσίες νοικοκυράς.

   Διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

3. Πλύσιμο και σιδέρωμα

   (4 ώρες την εβδομάδα)

   Προετοιμασία των ρούχων. Πλύσιμο ασπρορούχων, μάλλινων, μεταξωτών.

   Δίπλωμα. Σιδέρωμα των ίσιων ασπρορούχων, σιδέρωμα των κολλαρισμένων ασπρορούχων.

4. Κοπτική και ραπτική

   (6 ώρες την εβδομάδα)

   α. Πάρσιμο μέτρων και σχεδιασμός πατρόν.

   Τα μέτρα, η χρήση τους, η εφαρμογή τους. Σχέδιο και κοπή πατρόν για απλή φούστα. Πατρόν για συνηθισμένο κορσάζ με δύο μικρά πλαϊνά. Πατρόν για συνηθισμένο μανίκι. Φορέματα παιδιών και μικρών κοριτσιών. Μπλούζες αφοδράριστες. Διάφορα σχήματα γιακάδων. Κοστούμια για αγοράκια, παντελόνι και μπλούζα. Σακάκι με πιέτες.

   Β. Συναρμογή και ράψιμο.

Μελέτη των διάφορων ειδών ραψίματος που χρησιμοποιούνται στη ραπτική. Κοπή, συναρμογή και ραφή των ειδών που σχεδιάστηκαν στο πρόγραμμα σχεδιασμού πατρόν. Κορσάζ με γαρνίρισμα.

Γ. Υπολογισμός της τιμής κόστους κάθε αντικειμένου που ράφτηκε.

5. Επιδιόρθωση ρούχων.

   (2 ώρες την εβδομάδα)

   Μπαλώματα σε υφάσματα με σχέδια. Μαντάρισμα τραπεζομάντηλων και σεντονιών. Μαντάρισμα καλτσών. Εφαρμογή αυτών των σπουδών.

6. Εσώρουχα

   (3 ώρες την εβδομάδα)

   α. σχεδιασμός πατρόν

   Σχέδιο και κοπή μωρουδιακών, πατρόν γυναικείας πουκαμίσας, παντελονιού, καμιζόλας, νυχτικιάς, φανέλας, μεσοφοριού, αντρικού πουκαμίσου.

   Β. Κόψιμο και ράψιμο

   Μελέτη των διάφορων βελονιών και ειδών ραπτικής που χρησιμοποιούνται στα εσώρουχα. Κοπή και ράψιμο των αντικειμένων που υποδείχτηκαν στο πρόγραμμα σχεδιασμού πατρόν.

7. Λογιστικά

   (1 ώρα την εβδομάδα)

   Κράτημα των βιβλίων λογαριασμών του σπιτιού. Βιβλιάριο εξόδων. Βιβλιάριο ταμιευτηρίου. Απογραφή και ισολογισμός. Βιβλιάρια προμηθευτών. Κόστος παραγωγής. Σημειώσεις, αποδείξεις. Αποδείξεις παραλαβής. Αποταμιεύσεις. Αλληλογραφία. Προμήθειες. Συμβάσεις. Συνάλλαγμα. Χαρτονομίσματα σε διαταγή. Επιταγές. Χαρτόσημο. Αξία των κυριότερων νομισμάτων.

8. Υγιεινή

   (1 ώρα την εβδομάδα)

   Υγιεινή κατοικίας, ενδυμάτων, διατροφής.

   Φροντίδες για τους αρρώστους.

   Λοιμώδεις ασθένειες.

9. Στοιχεία φυσιολογίας

   (1 ώρα την εβδομάδα)

Διατροφή. Πέψη. Κυκλοφορία. Αναπνοή. Ευαισθησία. Κίνηση. Αισθητήρια όργανα.

10. Φυσιολογία της διατροφής

    (1 ώρα την εβδομάδα)

    Η διατροφή. Διατροφική μερίδα. Θρεπτική αξία των τροφών, ευπεπτότητα. Πέψη. Υγιεινή και οικονομική σύνθεση των γευμάτων. Διατροφικές ισοτιμίες. Ορθολογικό μαγείρεμα των τροφών. Στοιχειώδεις αρχές μαγειρικής. Συνδυασμός διάφορων γευμάτων. Κυριότερες αλλοιώσεις και νοθεύσεις τροφίμων και ποτών. Συντήρηση. Το νερό. Αρωματικά ποτά, θρεπτικά, ποτά από ζύμωση, αποστάγματα. Κίνδυνος των αλκοολούχων ποτών.

11. Χημεία και φυσική

    (1 ώρα την εβδομάδα)

    Εφαρμογή αυτών των επιστημών στο μαγείρεμα και στην Οικιακή Οικονομία.

12. Μάθημα επιδέσμων και πρακτικής ιατρικής

    (1 ώρα την εβδομάδα)

    Πρώτες φροντίδες σε περίπτωση ασθενειών και ατυχημάτων. Επίδεσμοι. Μαλάξεις.

13. Φροντίδες για την πρώτη παιδική ηλικία

    (3 ώρες την εβδομάδα)

    Διατροφή. Αποστείρωση του γάλατος. Αποκοπή. Σωματικές φροντίδες. Κλινοσκεπάσματα. Ρούχα. Οδοντοφυία και παιδικές αρρώστιες. Φροντίδες σε περιόδους επιδημίας.

14. Κηπουρική

    (1ώρα την εβδομάδα)

    Γενικές αρχές.

    Το έδαφος. Λιπάσματα. Θέση ενός λαχανόκηπου. Κατανομή του εδάφους. Επεξεργασία του εδάφους. Σπόροι. Σπορά. Κύρια καλλιέργεια και τυχαία καλλιέργεια. Ορθολογική εναλλαγή σποράς και ειδική καλλιέργεια.

    Συγκομιδή και συντήρηση.

15. Γεωμετρικό σχέδιο

    (1 ώρα την εβδομάδα)

    Προετοιμασία για το σχεδιασμό πατρόν.

16. Παιδαγωγικά

(1 ώρα την εβδομάδα)

Σωματική αγωγή

Ηθική αγωγή

Πνευματική αγωγή

Παιδαγωγική οργάνωση.

17. Μεθοδολογία

(1 ώρα την εβδομάδα στη διάρκεια του 3ου εξαμήνου)

Έκθεση των μεθόδων, φορμών και διαδικασιών που θα χρησιμοποιηθούν στη διδασκαλία κάθε κλάδου του προγράμματος. Πορεία που θα ακολουθείται στο κάθε μάθημα. Σχεδιάγραμμα μαθημάτων. Μαθήματα μοντέλα. Επιδείξεις και μαθήματα μοντέλα από τις δόκιμες διευθύντριες οικοκυρικών σχολών. Κριτική. Σχολικό μουσείο για την εισαγωγική διδασκαλία κάθε κλάδου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10

Πρόγραμμα μαθημάτων της Οικοκυρικής και επαγγελματικής σχολής θηλέων της πόλης της Λοζάνης

(Ville de Lausanne, Ecole ménagère et professionnelle de jeunes filles , Programme des cours).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

1ο τμήμα (οικοκυρική σχολή) μαθήτριες 14-15 ετών.

Γαλλικά (4 ώρες)

Ανάγνωση και ανάλυση αποσπασμάτων των καλύτερων συγγραφέων.

Ασκήσεις σύνταξης και ορθογραφίας. Αλληλογραφία.

Αριθμητική και λογιστικά (3 ώρες).

Μετρικό σύστημα εκτός όγκου.

Υπολογισμός ποσοστών. Τόκοι.

Σημειώσεις, αποδείξεις, τιμή κόστους παραγωγής, τιμή αγοράς, τιμή πώλησης. Κέρδη και απώλειες. Λογαριασμοί νοικοκυριού.

Τα έξοδα και οι συνταγές της σχολής θα δίνουν όσο γίνεται τα απαραίτητα δεδομένα για τις ασκήσεις λογιστικών και αριθμητικής.

Οικιακή Οικονομία και υγιεινή (2 ώρες).

Γενικές αρχές. Καθήκοντα της νέας κοπέλας στην οικογένεια στο σχολείο και στην κοινωνία. Χαρακτηριστικά καλής νοικοκυράς. Σαβουάρ-βίβρ.

1^{ο} Η κατοικία. Επιλογή διαμερίσματος. Μοίρασμα των δωματίων. Συγύρισμα του σπιτιού: δωμάτια, κουζίνα, σκεύη.

Φωτισμός. Διάφορες λάμπες, κεριά, πετρέλαιο, γκάζι, ηλεκτρισμός.

Θέρμανση. Θερμάστρες. Καύσιμα.

2^{ο} Τα ασπρόρουχα και τα ρούχα. Επιλογή και αγορά υφασμάτων. Ταξινόμηση: βαμβάκι, μαλλί, μετάξι. Συντήρηση.

3^{ο} Τρόφιμα. Κρέατα, γάλα, τυριά, αυγά, ψωμί, φασόλια, φακές, μανιτάρια. Αλάτι. Φρούτα. Ροφήματα: Νερό, τσάι, καφές, σοκολάτα, μπίρα, κρασί. Μπαχαρικά.

4^{ο} Υγιεινή. Οργάνωση του δέρματος. Λειτουργίες. Λουτρά. Υγιεινή ρούχων και διαμερίσματος. Πρώτες φροντίδες για αρρώστους.

Σχέδιο (3 ώρες).

Α. Γεωμετρικό σχέδιο με μολύβι και χάρακα με διαβαθμίσεις.

Συμβατικές γραμμές που χρησιμοποιούνται στο γεωμετρικό σχέδιο το οποίο εφαρμόζεται στην κοπτική.

Μελέτη και σχεδιασμός σε περιορισμένο χρονικό παραλληλόγραμμων σχημάτων που η γνώση τους είναι απαραίτητη για το σχέδιο της κοπής.

Σχεδιασμός πατρόν που μελετήθηκαν στο μάθημα κοπτικής.

Περιφέρεια, ακτίνα και διάμετρος. Σχέση μεγεθών που υπάρχουν ανάμεσα στις γραμμές αυτές.

Απόλυτες τιμές και σχετικές τιμές.

Θέματα και ενδείξεις διάφορες.

Β. καλλιτεχνικό σχέδιο. Έπιπλα και σκεύη διάφορα.

Μοτίβα δανεισμένα από το φυτικό βασίλειο με εφαρμογή στη διακόσμηση.

Γυμναστική 2 ½ ώρες).

Ασκήσεις παράταξης. Προκαταρτικές ασκήσεις. Ασκήσεις σε όργανα.

Γερμανικά (3 ώρες).

Α. προφορικές ασκήσεις βασισμένες στη διδακτική μέθοδο: η τάξη. Το ρούχο. Η τροφή. Η άνοιξη και το καλοκαίρι: πίνακας του Χέλζελ. Όροι σχετικοί με την απαρίθμηση.

2. Γραμματική: Ουσιαστικό, άρθρο, δεικτικό, κτητικό. Επίθετο και αντωνυμία. Προθέσεις. Κλίση ονομάτων, άρθρων και προσωπικών αντωνυμιών.

Βοηθητικά ρήματα, ομαλά και ανώμαλα ρήματα που εμφανίζονται επίσης στις προφορικές και γραπτές ασκήσεις. Κλίση στον ενεστώτα, παρατατικό, παρακείμενο, μέλλοντα, υποτακτική και προστακτική.

Κοπτική (2 ώρες)

Σχεδιασμός και κοπή των παρακάτω αντικειμένων: πουκάμισο, παντελόνι-κυλότα. Ίσιο κορσάζ, παντελόνι και πουκάμισο για κορίτσι, παντελόνι με ρεβέρ και ημικυκλική ζώνη. Γυναικείο πουκάμισο.

Ραπτική (8 ώρες)

Ράψιμο ενός μέρους από τα αντικείμενα των οποίων μελετήθηκε η κοπή στο παραπάνω μάθημα.

Χρήση και χειρισμός της ραπτομηχανής (2 επιπλέον ώρες).

Μπάλωμα (3 ώρες)

Πρακτικά μπαλώματα.

Πλύσιμο και σιδέρωμα (2 ώρες κατά μέσον όρο την ημέρα)

Πλύσιμο, σιδέρωμα, δίπλωμα των παρακάτω αντικειμένων:

1. Πετσέτες κουζίνας, τραπεζομάντηλα και πετσέτες φαγητού, σεντόνια, προσωπικά εσώρουχα (γυναικεία, παιδικά).

Μαγειρική (6 ώρες την ημέρα κατά μέσον όρο)

Σούπες: ποτ-ω-φε, με ζυμαρικά, με γάλα, με αλεύρι, με λαχανικά. Κρέατα: βραστά, ψητά, ραγκού, αλλαντικά. Τρόποι χρήσης των υπολειμμάτων. Αυγά. Ομελέτες. Σάλτσες. Λαχανικά εποχής. Ζυμαρικά. Επιδόρπια. Φρούτα.

Συγύρισμα και καθάρισμα του μαγειρείου και των σκευών. Σερβίρισμα. Συμπεριφορά στο τραπέζι. Συγύρισμα της τραπεζαρίας. Αγορά προμηθειών. Τιμή κόστους κάθε γεύματος υπολογίζεται από τις μαθήτριες.

Συγκέντρωση των λογαριασμών, των γευμάτων και των συνταγών μαγειρικής. Κράτημα βιβλιαρίου νοικοκυριού.

ΙΙ ΤΜΗΜΑ

Μαθήτριες πάνω από 15 ετών

Τάξεις κοπτικής και ραπτικής για κυρίες

Σχεδιασμός και κοπή (8 ώρες την εβδομάδα)

Σχεδιασμός πατρόν. Μελέτη των αντικειμένων που εμφανίζονται στο πρόγραμμα. Τρόπος για να παίρνονται τα μέτρα. Σχέδιο στο μαυροπίνακα, μετά σε ύφασμα ανάλογα με τα μέτρα. Αναπαραγωγή σε άλμπουμ. Η θεωρητική μελέτη κάθε αντικειμένου συνοδεύεται αμέσως από την πρακτική της εκτέλεση με ειδικό ύφασμα και μουσελίνα. Οι μαθήτριες θα δοκιμάσουν αυτές τις ασκήσεις σε μοντέλα μέχρι να τις μάθουν απόλυτα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΟΥ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Ραπτική (32 ώρες την εβδομάδα)

Απρίλιος-Μάιος Προοδευτική διδασκαλία όλων των βελονιών που χρησιμοποιούνται στη ραπτική ενδυμάτων. Σιρίτια, τρύπες ζώνης, κουμπότρυπες. Οι ασκήσεις γίνονται σε κομμάτια ύφασμα. Διάφορες ραφές. Μελέτη των υφασμάτων και των διακοσμητικών. Μελέτη της ραπτομηχανής, των κλωστών, κ.λπ.

Ιούνιος-Ιούλιος Μπλούζα εσωτερικό πουκάμισο. Μεσοφόρι με στρογγυλή ζώνη. Φόρεμα κοριτσιού 2-4 ετών. Φόρεμα κοριτσιού 8-12-14 ετών.

Σεπτέμβριος. Πρωινή ενδυμασία. Απλή ρόμπα για τις μαθήτριες του 2^{ου} έτους.

Οκτώβριος-Νοέμβριος. Μπλούζα φοδραρισμένη, φούστα φοδραρισμένη.

Δεκέμβριος. Μελέτη του κορσάζ, ασκήσεις με φόδρα. Καλό φόρεμα για κοριτσάκια.

Ιανουάριος. Συνέχιση της μελέτης του κορσάζ και της φούστας. Ολοκληρωμένο φόρεμα.

Φεβρουάριος. Ολοκληρωμένο φόρεμα.

Μάρτιος. Ολοκληρωμένο φόρεμα.

Διορθώσεις και μεταποιήσεις (8 ώρες).

Σιδέρωμα. Τρόπος χειρισμού του σίδερου, ραφές, γιακάδες, κλπ.

Ανώτερη τάξη. Επανάληψη και τελειοποίηση των μαθημάτων της 1^{ης} τάξης.

Τάξη Ασπρορούχων

Μαθήτριες του 1^{ου} έτους

Απρίλιος –Μάιος Ασπρόρουχα χειρός, στενό στρίφωμα, διπλό στρίφωμα, ίσια και διπλή ραφή, στρίφωμα αζούρ, μικρές πιέτες, μπουτονιέρες, ρεβέρ, μανσέτες. Ποδιά για κορίτσι, πουκαμισάκι μωρού. Φανελένιο εσώρουχο. Απλή μαξιλαροθήκη. Παντελόνι κυλόττα. Κορσάζ για παιδί. Σαλιάρες (τρία μοντέλα).

Ιούνιος-Ιούλιος Μελέτη ραπτομηχανής, πουκάμισο χωρίς μανίκια για κορίτσι 4-6 ετών. Πουκάμισο με γιακά για κυρία. Παντελόνι για παιδί 4-6 ετών.

Σεπτέμβριος. Ρόμπα και νυχτικιά για γυναίκα.

Οκτώβριος-Νοέμβριος. Κοντό κομπινεζόν για γυναίκα. Κορσάζ για γυναίκα. Πουκάμισο ημέρας για αγόρι.

Δεκέμβριος. Νυχτικό για άντρα. Ρόμπα με τσέπες για παιδί 3 ως 5 ετών.

Ιανουάριος. Πουκάμισο ημέρας για άντρες.

Φεβρουάριος. Μακρύ μεσοφόρι με βολάν. Μαξιλαροθήκη με βολάν.

Μάρτιος. Πουκάμισα και παντελόνια για κυρίες.

Μαθήτριες του 2ου έτους

Απρίλιος –Μάιος Ποδιά με φεστόνι για υπηρέτρια. Πουκάμισο για κοριτσάκι. Πουκάμισο με τσέπες για γυναίκα. Διάφορες ποδιές. Δουλειά στη ραπτομηχανή.

Ιούνιος-Ιούλιος Μεσοφόρια για γυναίκες. Διάφορα παντελόνια. Ρόμπες.

Σεπτέμβριος Νυχτικά για γυναίκες (διάφορα μοντέλα).

Οκτώβριος-Νοέμβριος. Πουκάμισα ημέρας για γυναίκα (διάφορα μοντέλα). Πουκάμισα για αγόρι (δύο μοντέλα).

Δεκέμβριος. Διάφορα κορσάζ. Νυχτικά για άντρες.

Ιανουάριος. Πουκάμισα ημέρας για άντρα (δύο μοντέλα).

Φεβρουάριος Πουκάμισα ημέρας για άντρα. Κεντητή μαξιλαροθήκη.

Μάρτιος. Φανελένιο γιλέκο για άντρα.

Σχεδιασμός και κοπή που αφορούν στα δύο μαθήματα (4 ώρες).

Τα πατρόν των αντικειμένων που ράβονται κάθε μήνα σχεδιάζονται προηγουμένως στο μαυροπίνακα και μετά κόβονται σε χαρτί.

Μπαλώματα (2 ώρες)

Διάφορα κομμάτια φθαρμένων αντικειμένων. Μπαλώματα. Διορθώσεις αντρικών πουκαμίσων.

Κέντημα (2 ώρες)

Μελέτη όλων των βελονιών κεντήματος και μαρκαρίσματος που χρησιμοποιούνται στα ασπρόρουχα. Φεστόνια, στριφώματα αζούρ, διάφορα. Εφαρμογή. Νυχτερινοί σκούφοι, μαξιλαροθήκες κ.λπ. Κέντημα σε αντικείμενα του προγράμματος ραπτικής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 11

Μερικές χρονολογίες σχετικά με την εξέλιξη του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο καντόνι της Ζυρίχης[1]

1888 Έναρξη της σχολής στο Winterthur (κυρίως διδασκαλία ραπτικής και εργόχειρου).

1898 Κύκλος μαθημάτων για την εκπαίδευση των καθηγητριών Οικιακής Οικονομίας στο Ζέλβεγκ (Zeltweg) της Ζυρίχης. Διάρκεια: 1 έτος. Φορέας : Σύλλογος γυναικών κοινής ωφελείας, τμήμα Ζυρίχης.

1899 Νέος νόμος της δημοτικής εκπαίδευσης καθιστά δυνατή την διδασκαλία της Οικιακής Οικονομίας στην 8η τάξη.

1911 Η εκπαίδευση των καθηγητριών έγινε 2 έτη.

1921 Εισάγεται στην 7η τάξη το μάθημα της υγιεινής και διδάσκεται από τις καθηγήτριες της Οικιακής Οικονομίας.

1931 Η εισαγωγή της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην Οικιακή Οικονομία για τα κορίτσια.

Νέο πρόγραμμα για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας για την 7η και 8η τάξη.

1959 Με την μερική αναθεώρηση του νόμου δημοτικής εκπαίδευσης το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας καθιερώνεται για κάποιους τύπους σχολείων ως υποχρεωτικό και για άλλα σχολεία σε εθελοντική βάση.

1969 Αλλάζει ο τρόπος εκπαίδευσης των καθηγητριών.

1984 Πειραματικά διδάσκεται το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας σε μεικτές τάξεις. (αγόρια και κορίτσια) στο δημοτικό.

1985 Σχέδιο νέου νόμου σύμφωνα με τον οποίον :

- Στο δημοτικό δίνεται η βασική εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία.
- Ο νόμος 1931, που καθιέρωνε υποχρεωτικό το μάθημα στα κορίτσια καταργείται.
- Σχολικές μονάδες με δική τους απόφαση μπορούν να παρέχουν ετήσια κύκλο μαθημάτων ή να παρέχουν πλήρη επαγγελματική εκπαίδευση.

[1] Gertrud Ernst, ό.π. σσ. 39-41.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12

Μερικές χρονολογίες εξέλιξης του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο καντόνι της Βέρνης[2]

Πρώτη σχολή στο Worb.Φορέας: Σύλλογος γυναικών κοινής ωφελείας.

1891 Μαθήματα μαγειρικής (αργότερα σχολή) στο Κρεούζ (Kreuz) στο Χερτζογκενμπούτσε (Herzogenbuchsee).
Σχολή υπηρετριών στην Βέρνη. Φορέας: Σύλλογος κυριών.

1894 Νέος νόμος δημοτικής εκπαίδευσης: Κύκλοι μαθημάτων, ιδρύματα, σχολές οικοκυρικής, ότι γενικά εξυπηρετεί στην περαιτέρω εκπαίδευση των κοριτσιών θα χρηματοδοτούνται από την πολιτεία όπως αυτά για την εκπαίδευση των αγοριών.

1895 Απόφαση ομοσπονδίας για οικονομική υποστήριξη των σχολών οικοκυρικής.

1896 Η πόλη της Βέρνης επίσημα λειτουργεί κύκλο μαθημάτων οικοκυρικής.

1897 Ίδρυση σεμιναρίων για επιμόρφωση καθηγητριών οικοκυρικής από τον σύλλογο κυριών της Βέρνης.

1898 Στην πόλη της Βέρνης για πρώτη φορά διδάσκονται μαθήματα μαγειρικής στις μαθήτριες της 9ης σχολικής χρονιάς.

1899 Η διεύθυνση δημοτικής εκπαίδευσης εκδίδει το πρώτο βιβλίο μαγειρικής, εγχειρίδιο για τις καθηγήτριες οικοκυρικής.

1904 Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στα πλαίσια της υποχρεωτικής διδασκαλίας υπάγεται στην διεύθυνση εκπαίδευσης.

1917 Και οι σχολές οικοκυρικής υπάγονται στην διεύθυνση εκπαίδευσης.

1919 Διορισμός επιτροπής για όλο το καντόνι για ερωτήσεις Οικιακής Οικονομίας.

1920 Πρώτος κανονισμός για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, διδακτικά προγράμματα για την δημοτική και μέση εκπαίδευση.

1925 Με νέο νόμο οι δήμοι και οι κοινότητες του καντονιού μπορούν το μάθημα της

[2] Gertrud Ernst, ό.π. σσ. 41-43.

Οικιακής Οικονομίας για όλα τα κορίτσια να το χαρακτηρίσουν υποχρεωτικό για την 8η και 9η τάξη.

1926 Καθορίζονται οι ελάχιστες ώρες για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας. 120 ώρες για το δημοτικό και 160 για τη μέση επαγγελματική εκπαίδευση

Διδακτικά προγράμματα και για τις δύο βαθμίδες.

1947 Κρατικοποίηση της εκπαίδευσης των καθηγητριών.

1954 Στην πόλη της Βέρνης τα πρώτα μαθήματα μαγειρικής για τα αγόρια

1974 Αναθεώρηση των διατάξεων για την εκπαίδευση στην Οικιακή Οικονομία . Η επιχορήγηση τίθεται σε νέες βάσεις. Δεν δίνεται μόνο για την εκπαίδευση των κοριτσιών και των γυναικών σε σχολεία και σχολές.

1979 Αναθεώρηση σχολικού νόμου: Για το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας στα σχολεία ότι ισχύει για τα αγόρια ισχύει και για τα κορίτσια.

1984 Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας καθιερώνεται ως υποχρεωτικό στην 9η σχολική τάξη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 13

Μερικές χρονολογίες στο καντόνι της Λουκέρνης[3]

1830 Ίδρυση ενός χώρου εκπαίδευσης στο πρώην παλάτι Μπάλντεγκ (Baldegg) από τον καθηγητή Τζόζεφ Βίντμερ (Josef Widmer) και τον Κάπλαν Τζόζεφ Λεόνζ Μπλουμ (Kaplan Josef Leonz Blum) με σκοπό την κατάλληλη εκπαίδευση των νεαρών γυναικών, των μελλοντικών μητέρων του έθνους.

1859 368 μαθήτριες αποφοίτησαν από την παραπάνω σχολή.

1863 Αναγνώριση της σχολής από την κυβέρνηση.

1869 Για την 7η, 8η και 9η σχολική χρονιά στην δημόσια εκπαίδευση καθιερώθηκε το μάθημα υποχρεωτικό μαζί με την χειροτεχνία και το μάθημα της οικοκυρικής για τα κορίτσια.

1880 Ιδρύθηκε η σχολή οικοκυρικής στο Ρέισπορτ (Reussport) κοντά στην Λουκέρνη.

[3] Gertrud Ernst, ό.π. σσ. 44-46.

1904 Και νυχτερινά μαθήματα στη σχολή του Μπάλντεγκ.

1910 Στην πόλη της Λουκέρνης διδάσκονταν μαθήματα μαγειρικής για έφηβους.

1925 Η σχολή Μπάλντεγκ (Baldegg) εκπαίδευε και καθηγήτριες οικοκυρικής.

1940 Με νόμο το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας γίνεται υποχρεωτικό .

1944 Στην 7η τάξη διδάσκονταν 4 ώρες την εβδομάδα και στην 8η τάξη 5 ώρες. Στο ενδεικτικό τους οι μαθήτριες είχαν βαθμό προόδου και στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας.

1968 Καταργήθηκε η σχολή του Μπάλντεγκ. Άνοιξαν αντ' αυτού πολλές άλλες σχολές με επαγγελματικό προσανατολισμό.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 14

Μερικές χρονολογίες εξέλιξης του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας στο καντόνι Φρίμπουργκ[4]

1898 Στο Μπελφό (Belfaux) και στο Σατέλ (Chatel) λειτουργούσαν σχολές οικοκυρικής (Ecole ménagère).

1899 Ίδρυση μιας ιδιωτικής σχολής οικοκυρικής με οικοτροφείο στην πόλη του Φράιμπουργκ από την Γκοτρώ ντε Βατενβίλ με εστιατόριο για συνταξιούχους.

1903 Πρώτο το καντόνι του Φράιμπουργκ καθιέρωσε το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας υποχρεωτικό για τα κορίτσια στην ηλικία μετά την υποχρεωτική φοίτηση στο σχολείο. Εξαιρούνταν τα κορίτσια που μετά το 15 έτος της ηλικίας τους επιθυμούσαν τη συνέχιση της φοίτησής τους σε δευτεροβάθμιο σχολείο . Η διάρκεια της υποχρεωτικής φοίτησης ήταν δύο χρόνια, με 40 διδακτικές ώρες κάθε χρόνο.

1908 Πρώτο συνέδριο για καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας από όλο τον κόσμο μετά από πρόσκληση του καντονιού του Φράιμπουργκ. Θέμα: « Η εκπαίδευση των καθηγητριών και η αναγκαιότητα όσο γίνεται περισσότερα κορίτσια να επισκέπτονται το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας».

[4] Gertrud Ernst, ό.π. σσ. 47-49.

Ίδρυση ενός διεθνούς φορέα με έδρα το Φράιμπουργκ, από τον οποίον αργότερα προέκυψε η διεθνής ένωση για την Οικιακή Οικονομία.

1918 Την σχολή οικοκυρικής(Ecole ménagère) ανέλαβαν οι αδελφές Ουρσουλίνες.

1925 Εισήχθη το μάθημα των παιδαγωγικών.

1926 Η εκπαίδευση των καθηγητριών ήταν διάρκειας 2 χρόνων.

1927 Εισαγωγή του μαθήματος της αριθμητικής.

1940 Εισήχθη το μάθημα της γυμναστικής. Οι σπουδάστριες κάθε Πέμπτη απόγευμα, που είχαν ελεύθερο πραγματοποιούσαν πρακτική εξάσκηση σε κάποια οικογένεια. Στο εξής η πρακτική εξάσκηση έπρεπε να γίνεται σε ορφανοτροφεία και σε νοσοκομεία.

1953 Ίδρυση ενός νέου τμήματος, Σχολείο οικογενειακής βοήθειας (Ecole d'aides familiales).

1954 Στην δίχρονη φοίτηση προστέθηκαν 4 μήνες πρακτική εξάσκηση, δύο μήνες σε Οικοτροφείο και δύο μήνες σε κάποιο δημόσιο σχολείο.

1965 Η φοίτηση έγινε 3 χρόνια.

1972 Η υποχρεωτική φοίτηση στο σχολείο έπρεπε να έχει την ίδια διάρκεια για τα αγόρια και για τα κορίτσια. Αλλαγή σχολικού προγράμματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 15

Μερικές χρονολογίες για το καντόνι Graubünden[5]

1883 Εκτελούνταν 14ήμερα περιοδικά μαθήματα μαγειρικής.

1895 Ίδρυση της σχολής Κερ (Chur) από τον σύλλογο γυναικών.

1913 Η πόλη του Κερ παραδίνει την σχολή στο δημόσιο σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

1918 Νέα ονομασία*: Σχολή γυναικών.*

1921 Ανέλαβαν την εκπαίδευση καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας.

1925 Εισαγωγή του μαθήματος υφαντικής.

[5] Gertrud Ernst, ό.π. σσ. 50-52.

1930 Σε συνεννόηση με τον σύλλογο κυριών εισαγωγή του μαθήματος ραπτικής.

1934 Εκπαίδευση επαγγελματιών μαγειρισσών

1946 Εισαγωγή μαθήματος νοσηλευτικής για πρώτη φορά στην Ελβετία.

1983 Νέο κτίριο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 16

Μερικές χρονολογίες για το καντόνι Ααργκού[6]

1883 Μαθήματα μαγειρικής στο Μπάντεν.

1887 Ίδρυση σχολής υπηρετριών από τον σύλλογο κυριών.

1890 Λειτουργία της σχολής οικοκυρικής στο Κάισερογκστ (Kaiseraugst) στο κτίριο της ενορίας.

1890 Λειτουργία της επαγγελματικής σχολής γυναικών Ααρού.

1892 Λειτουργία της σχολής μαγειρικής και οικοκυρικής στο Μπόνισβιλ (Boniswil).

1898 Πρώτα περιοδικά μαθήματα μαγειρικής και οικοκυρικής κυρίως για εργάτριες από τον πολιτιστικό σύλλογο του Ααρού.

1904 Εκπαιδεύτηκαν δασκάλες της δημοτικής εκπαίδευσης σε καθηγήτριες Οικιακής Οικονομίας. Διάρκεια εκπαίδευσης 5 βδομάδες.

1930 Εκπαίδευση καθηγητριών διάρκειας ενός έτους.

1941 Υποχρεωτική εισαγωγή του μαθήματος Οικιακής Οικονομίας στην εκπαίδευση πρώτης βαθμίδας και στις επαγγελματικές σχολές για κορίτσια.

1944 Εισαγωγή πρακτικής εξάσκησης 3 εβδομάδων.

1955 Πρώτα μαθήματα μαγειρικής για αγόρια και κυρίους στο Ζόνφινγκεν (Zofingen).

1977 Η εκπαίδευση με νέο νόμο γίνεται 3 χρόνια και 6 μήνες πρακτική εξάσκηση σε μία ξένη οικογένεια.

1980 Με νέο σχολικό νόμο τα αγόρια και τα κορίτσια απέκτησαν ίδιες ευκαιρίες μόρφωσης.

[6] Gertrud Ernst, ό.π. σσ. 52-54.

1985 Το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας διδασκόταν σε μεικτά τμήματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 17

Regulations for the training of teachers of domestic subjects (In force from 1st August 1909)-Presented to Parliament by Comand of His Majesty. Board of Education, London
Κανονισμός εκπαίδευσης των καθηγητών των οικιακών μαθημάτων.

(σε ισχύ από την 1η Αυγούστου 1909)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

1. Μια σχολή Εκπαίδευσης σύμφωνα με αυτούς τους κανονισμούς είναι ένα ίδρυμα που νουθετεί τους καθηγητές σχετικά με τις αρχές και την πρακτική των Οικιακών Μαθημάτων.

Καμία επιχορήγηση δεν θα απονέμεται σε κανένα ίδρυμα, αν δεν συμμορφώνεται με τον συγκεκριμένο κανονισμό. Ούτε θα είναι έγκυρα τα πτυχία που θα εκδίδονται από σχολές μη συμμορφούμενες προς τον συγκεκριμένο κανονισμό.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τα συγκεκριμένα μαθήματα έχουν σχεδιαστεί αποκλειστικά για τους σπουδαστές εκείνους που στοχεύουν στο να γίνουν Καθηγητές Οικοκυρικής. Κανείς άλλος δεν δύναται να παρακολουθήσει αυτές τις σπουδές. Οι συγκεκριμένες σπουδές πρέπει να έχουν την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας, και πρέπει να κρατούνται αρχεία, ώστε να καταγράφεται η πρόοδος και της γνωστικής διαδικασίας αλλά και ξεχωριστά κάθε μαθητή.

Τα ωρολόγια προγράμματα τα οποία καταγράφουν ακριβώς το πλήρες μέγεθος της δουλειάς που συντελείται από τους φοιτητές πρέπει να υποβάλλονται για έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας στην αρχή κάθε εξαμήνου.

Η διδασκαλία πρέπει να γίνεται σε πρωινές ώρες, με εξαίρεση την υποδειγματική διδασκαλία που χρειάζεται να γίνει κατά την πρακτική εξάσκηση κάποιας τάξης ενηλίκων. Η διδασκαλία πρέπει να είναι συνεχής και να καλύπτει πλήρως τον χρόνο των φοιτητών, εκτός από τις περιπτώσεις εκείνες που υπάρχει ειδική άδεια του Υπουργείου Παιδείας.

Εκτός από την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας, οι φοιτητές πρέπει να έχουν προετοιμαστεί, ή να μπορούν να συμμετάσχουν σε εξετάσεις διαφορετικές από εκείνες που

προβλέπονται από αυτόν τον κανονισμό, ή σε εξετάσεις που να διεξάγονται μέσα στην ίδια την σχολή προκειμένου να αξιολογηθεί η πρόοδος των φοιτητών.

Για τους καθηγητές που θα έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους, θα πρέπει ο διορισμός τους να εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας, πριν να αρχίσει να ισχύει. Οι καθηγητές θα πρέπει να έχουν Διπλώματα Πρώτης Τάξης για τα μαθήματα που διδάσκουν, μαζί και με άλλα προσόντα τα οποία συνεκτιμά το Υπουργείο, όπως η προϋπηρεσία. Το Υπουργείο στο μέλλον, γενικά, θα απαιτεί από τους καθηγητές να έχουν επικυρώσει τα πτυχία τους σύμφωνα με το άρθρο 33, πριν να διοριστούν στα σχολεία. Αυτός ο κανόνας δεν ισχύει για τους καθηγητές που θα λάβουν τα πτυχία τους πριν από την 1η Αυγούστου 1908.

Ο Διευθυντής του σχολείου και οι καθηγητές θα πρέπει να πληρώνονται με προκαθορισμένους και επαρκείς μισθούς. Δεν θα πρέπει να έχουν και δευτερεύουσες ασχολίες που να τους αποσπούν από τα κύρια καθήκοντα τους.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΡΑ

Κανείς φοιτητής δεν πρέπει να μην εισάγεται στην σχολή για άλλους λόγους, εκτός από εκείνους που υπαγορεύονται από την κοινή λογική.

Κάθε φοιτητής δεν θα πρέπει να δεχτεί σαν προϋπόθεση για την εισαγωγή του στην σχολή να μην παρακολουθεί κατηχητικό, ούτε να μην πηγαίνει στην εκκλησία, ή να μην ακολουθεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα. Οι ώρες που αφιερώνονται στην θρησκευτική λατρεία θα πρέπει να εξυπηρετούνται και από το πρόγραμμα. Ακόμα, θα μπορεί ο φοιτητής με σκοπό την εκτέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων του, να μην παρακολουθεί κάποια από τα μαθήματα του, αν χρειάζεται.

Τα δίδακτρα είναι υποχρεωτικό να είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας.

α) Οι φοιτητές δεν θα πρέπει να είναι μικρότεροι από 18 χρονών και η σωματική τους ρώμη θα πρέπει να έχει εξεταστεί από τους γιατρούς της σχολής πριν να γίνουν δεκτοί σε αυτήν.

β) Οι πρακτικές διαδικασίες που αφορούν την εισαγωγή των φοιτητών στην σχολή θα πρέπει να είναι τέτοιες που να αποκλείουν τους υποψήφιους εκείνους που δεν έχουν ολοκληρώσει τις προηγούμενες σπουδές τους και που κατά συνέπεια θα πρέπει να μην απολαμβάνουν τα οφέλη της συγκεκριμένης σχολής.

γ) Καμία υποτροφία δεν θα δοθεί σε φοιτητή που έχει δηλώσει ότι σκοπός του είναι να γίνει καθηγητής σε εγκεκριμένο σχολείο από το Υπουργείο Παιδείας.

δ) Τα σχολεία που είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας για αυτόν τον σκοπό, περιλαμβάνουν οποιοδήποτε Δημόσιο Δημοτικό Σχολείο, και οποιοδήποτε σχολείο που είναι εγκεκριμένο σύμφωνα σαν σχολείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Τυφλών και Κωφών Παίδων), σύμφωνα με το Διάταγμα 1893. Οποιαδήποτε σχολή του Στρατού ή του Ναυτικού και οποιοδήποτε σχολείο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οποιοδήποτε κέντρο διδασκαλίας καθηγητών, ή Κολέγιο, ή Σχολή Εκπαίδευσης Καθηγητών Οικιακών Μαθημάτων. Αυτού του τύπου η έγκριση προϋποθέτει και τις προβλεπόμενες χρηματικές πιστώσεις που εγκρίνει η Βουλή.

MANAGEMENT

Η Σχολή εκπαίδευσης θα πρέπει να εποπτεύεται από ένα υπεύθυνο Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο κατ' ελάχιστο το 1/3 θα αποτελείται από γυναίκες. Τα άτομα του Διοικητικού Συμβουλίου εγκρίνονται από το Υπουργείο Παιδείας. Ένα άτομο θα πρέπει να ορίζεται σαν Γραμματέας Διοικούσης Επιτροπής.

Κτιριολογικά η σχολή θα πρέπει να είναι υγειονομικά σωστή, και να εξυπηρετεί τους διδακτικούς σκοπούς για τους οποίους είναι προορισμένη. Τα σχέδια της Σχολής και των κτιρίων της, είτε είναι επέκταση είτε τα αρχικά αρχιτεκτονικά σχέδια της θα πρέπει να έχουν εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας.

Η Σχολή Εκπαίδευσης πρέπει να είναι ανοικτή σε ελέγχους του Υπουργείου Παιδείας, που θα γίνονται με τουλάχιστον μιας βδομάδας προειδοποίηση στον Ελεγκτή για κάθε μέρα που η σχολή θα παραμείνει κλεισμένη.

Η σχολή πρέπει να προσάδει τόσο σε χαρακτήρα όσο και σε οικονομική κατάσταση σε επιχορήγηση του Κράτους. Δεν πρέπει δηλαδή η σχολή να εξοικονομεί ιδιωτικό κέρδος, ούτε να χρησιμοποιείται προς ίδιον όφελος των καθηγητών της. Η σχολή θα πρέπει να έχει στήριξη από την τοπική κοινωνία Τουλάχιστον το 25% των εξόδων του σχολείου θα πρέπει να καλύπτονται από άλλες πηγές εκτός της κρατικής επιχορήγησης. Τέτοιου είδους πηγές είναι οι δωρεές, οι συνδρομές, τα δίδακτρα, επιχορηγήσεις από την τοπική κοινωνία, ή προικοδοτήσεις.

Όλες οι επιστροφές φόρων, είτε στατιστικές είτε οικονομικές θα πρέπει εγκαίρως να διεκπεραιώνονται.

Η επιχορήγηση θα πρέπει να κατανέμεται σύμφωνα με την θέληση της Διοικούσης Επιτροπής.

ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ

Οι επιχορηγήσεις γίνονται από το Υπουργείο Παιδείας προς τους φοιτητές, σύμφωνα με τον κανονισμό. Αν οι όροι που έχουν τεθεί δεν ακολουθηθούν, το Υπουργείο μπορεί να μην απονείμει την επιχορήγηση. Ή αν το τελευταίο, αποφασίσει ότι η επιχορήγηση πρέπει να απονεμηθεί με ή χωρίς παρακράτηση φόρου.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ

Το Υπουργείο Παιδείας προτίθεται να αναγνωρίσει Διπλώματα από αναγνωρισμένες σχολές εκπαίδευσης, των παρακάτω τύπων:

Πλήρες Δίπλωμα Μαγειρικής.

Περιορισμένο Δίπλωμα Μαγειρικής.

Δίπλωμα Πλυντικής Τέχνης.

Δίπλωμα Οικοκυρικής Τέχνης.

Δίπλωμα των Συνδυασμένων Οικιακών Μαθημάτων.

Στο να απονεμηθούν τα παραπάνω διπλώματα από μια Σχολή Εκπαίδευσης πρέπει να συνυπολογιστούν οι παρακάτω παράγοντες:

- τα αρχεία καταγραφής της εργασίας που έχει γίνει και της ατομικής προόδου που έχει επιδειχτεί ατομικά από κάθε μαθητή κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης.
- τα αποτελέσματα των εξετάσεων στο αντικείμενο του Διπλώματος. Αυτές οι εξετάσεις διενεργούνται εκ μέρους τις σχολής βάση του προγράμματος σπουδών που έχει εγκρίνει το υπουργείο.
- τα αποτελέσματα εξετάσεων στις Θετικές Επιστήμες όπως αυτές σχετίζονται με τα Οικοκυρικά Μαθήματα. Όμοια, οι εξετάσεις αυτές διενεργούνται από την Σχολή πάνω στο εγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών.
- τα αποτελέσματα πάνω στο μάθημα Θεωρία της Εκπαίδευσης, με ειδικότερη έμφαση στην διδακτική των Οικοκυρικών Μαθημάτων. Όπως η τελευταία διενεργείται πάνω στο εγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών.

Ο υποψήφιος που αποτυγχάνει να συγκεντρώσει τον απαιτούμενο βαθμό που χρειάζεται για το Δίπλωμα ή για το Δίπλωμα Πρώτης Τάξης, μπορεί να εξεταστεί μετά από ένα διάστημα τριών μηνών.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΙ ΟΡΟΙ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ

Το Πλήρες Δίπλωμα της Μαγειρικής

Για να αποκτήσουν οι φοιτητές το συγκεκριμένο δίπλωμα θα πρέπει να έχουν ολοκληρώσει σε αναγνωρισμένη σχολή όχι λιγότερες από 840 ώρες μαθημάτων. Εκ των οποίων όχι λιγότερες από 80 ώρες και όχι περισσότερες από 100 ώρες πρέπει να έουν γίνει με εποπτεία σε τάξεις διδασκαλίας παιδιών Δημοτικών Σχολείων, και σε υποδειγματικές διδασκαλίες. Αυτό ισχύει για κάθε ένα φοιτητή ξεχωριστά .

Οι υποψήφιοι που δεν έχουν ήδη αποκτήσει δίπλωμα στην Πλυντική, πρέπει να επιπρόσθετα να παρακολουθήσουν μαθήματα Θετικών Επιστημών σε σύνολο ωρών όχι λιγότερων από 80 ώρες και στην Εκπαίδευση όχι λιγότερων από 40.

Οι εξετάσεις πρέπει να έχουν και Πρακτικό και Θεωρητικό σκέλος. Όσον αφορά στην Θεωρία ένα σκέλος της θα αφορά τις Αρχές της Μαγειρικής και όσον αφορά την Πρακτική, δίνονται μικρότερα τεστ. Στην Πρακτική Μαγειρική και στην Διδασκαλία της Μαγειρικής σε μια τάξη μαθητών, σε συνδυασμό με επίδειξη και πρακτική. Αλλά και σε μια τάξη ενηλίκων χρησιμοποιώντας εποπτικά μέσα.

Οι φοιτητές μπορεί να μην εξεταστούν στο Θεωρητικό Μέρος μέχρι να έχουν ολοκληρώσει 500 ώρες εκπαίδευσης, ή στην Πρακτική αν δεν έχουν ολοκληρώσει 700 ώρες εκπαίδευσης.

Το Περιορισμένο Δίπλωμα Μαγειρικής

Οι υποψήφιοι για αυτό το Δίπλωμα πρέπει να είναι ήδη καθηγητές και είναι απαραίτητο να έχουν εκπαιδευτεί σε κάποια αναγνωρισμένη σχολή Μαγειρικής για όχι λιγότερες από 280 ώρες. Οι εξετάσεις για τους υποψηφίους για το συγκεκριμένο Δίπλωμα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν όλα τα μαθήματα που αναφέρονται, και όσον αφορά στην Θεωρία αλλά και στην Πρακτική που είναι τα ίδια και για το πλήρες δίπλωμα.

Το Δίπλωμα για την Πλυντική Τέχνη

Για να μπορούν να πάρουν το συγκεκριμένο δίπλωμα οι υποψήφιοι θα πρέπει να έχουν εκπαιδευτεί σε αναγνωρισμένη σχολή, για όχι λιγότερες από 460 ώρες. Εκ των οποίων όχι λιγότερες από 60 και όχι περισσότερες από 80 πρέπει να έχουν γίνει υπό επίβλεψη σε διδασκαλία μαθητών Ιδιωτικών Δημοτικών Σχολείων, και από αυτές τις ώρες οι 30 θα πρέπει να γίνονται από κάθε φοιτητή σε πρακτική.

Το Δίπλωμα για τα Συνδυασμένα Οικοκυρικά Μαθήματα

Οι φοιτητές για να μπορέσουν να πάρουν το συγκεκριμένο δίπλωμα, πρέπει να έχουν κάνει 1600 ώρες μαθημάτων σε αναγνωρισμένη σχολή εκπαίδευσης στα Οικοκυρικά Μαθήματα. Από τις απαιτούμενες 1600 ώρες, 840 πρέπει να έχουν καλυφθεί με Μαγειρική, 460 με Πλυντική Τέχνη και 300 με Οικοκυρική. Η διδασκαλία αυτών των μαθημάτων θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να περιλαμβάνει Πρακτικό και Θεωρητικό μέρος. Και κάθε φοιτητής θα πρέπει να συμμετάσχει σε υποδειγματικές διδασκαλίες σε όλα τα αντικείμενα.

Κάποια εμπειρία θα πρέπει να αποκτηθεί επίσης και σε θέματα Οικοκυρικής. Επιπρόσθετα των 1600 ωρών, οι φοιτητές πρέπει να παρακολουθήσουν μαθήματα στις Θεωρητικές Επιστήμες για όχι λιγότερες από 80 ώρες. Όπως επίσης, χρειάζεται να παρακολουθήσουν μαθήματα Διδακτικής της Εκπαίδευσης για όχι λιγότερες από 40 ώρες.

Οι εξετάσεις θα περιλαμβάνουν ένα θεωρητικό και ένα πρακτικό μέλος. Ειδικότερα στο Πρακτικό μέρος, οι φοιτητές θα πρέπει να γράψουν μικρά τεστ σε κάθε μάθημα. Επίσης, θα πρέπει επιπλέον να διδάξουν σε υποδειγματικές διδασκαλίες μαθητές δημοτικών σχολείων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 18

Σχολή Οικοκυρικής του Άμστερνταμ - Ετήσιος απολογισμός 1896 / 97

(Amsterdamsche Huishoudschool-JAARVERSLAG 1896 / 97)

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ZANDPAD

Στον ετήσιο απολογισμό του 1896 /97 για τη Σχολή Οικοκυρικής του Άμστερνταμ αναφέρεται πως το καινούριο κτίριο του σχολείου κτίστηκε για να στεγαστούν οι μαθητές οι οποίοι θα τύχουν εκπαίδευσης Οικοκυρικής και Μαγειρικής.

Το ενδιαφέρον για την ιδιαίτερη αυτή εκπαίδευση αυξάνεται καθώς αυξάνεται και ο αριθμός των μαθημάτων.

Η ανθηρή κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Οικοκυρική σχολή του Άμστερνταμ, οφείλεται κυρίως στο διδακτικό προσωπικό, το οποίο εργάζεται με αφοσίωση με κατεύθυνση την καλυτέρευση της εκπαίδευσης.

Κατά τη διάρκεια αυτής της χρονιάς διαπραγματεύεται η Σχολή με το Δημοτικό Συμβούλιο για την απόκτηση περισσότερων αιθουσών σε διάφορα μέρη της πόλης, και για την παράδοση μαθημάτων μαγειρικής στους λιγότερο εύπορους και έτσι επιτεύχθηκε η διδασκαλία μαθημάτων μαγειρικής στο σχολείο στην Kraijenhofstraat.

Αξίζει να σημειωθεί πως ήταν καρποφόρα η συνάντηση του σχολικού συμβουλίου και της Διευθύντριας της Σχολής με Διευθυντές άλλων σχολείων όπου στο μέλλον είναι πιθανή η εισαγωγή του μαθήματος της Μαγειρικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Τα μαθήματα που διδάσκονταν στο Σχολείο του Άμστερνταμ ήταν :

Μαθήματα για οικότροφους -27 εγγεγραμμένα κορίτσια

Μαθήματα για ημερήσιους μαθητές -10 μαθητές.

Μαθήματα μαγειρικής για νεαρές κυρίες—Από τον Σεπτέμβριο έως τον Ιανουάριο 40 μαθητές / Από τον Ιανουάριο έως το Μάιο 40 μαθητές / Από τον Μάιο μέχρι τον Ιούνιο 14 μαθητές.

Μάθημα μαγειρικής για παντρεμένες – 18 μαθητές

Μάθημα μαγειρικής για υπηρέτες—52 μαθητές.

Μάθημα για νταντά—67 μαθητές / 10 μαθητές παρακολούθησαν τα μαθήματα δωρεάν και 3 μαθητές πλήρωσαν τα μισά δίδακτρα.

Μαθήματα μαγειρικής για εκπαιδεύτριες—15 μαθητές

Μάθημα μαγειρικής για νοσοκόμες – 4 μαθητές. Οι νοσοκόμες αδυνατούν να παρακολουθήσουν το μάθημα λόγω εργασίας και η λύση δόθηκε από τον Ιανουάριο του 1898 όπου το Διοικητικό Συμβούλιο του Wilhelmina Gasthuis (ξενώνας) θα δώσει την ευκαιρία σε 12 νοσοκόμες να παρακολουθήσουν τα μαθήματα.

Η ανάγκη για την καλύτερη διατροφή των αρρώστων φαίνεται και από την έρευνα του στρατιωτικού επιθεωρητή υγεία, ο οποίος θέλει να παρακολουθήσουν τα μαθήματα και δύο αξιωματούχοι του στρατιωτικού νοσοκομείου.

Μάθημα για την απόκτηση του διπλώματος δασκάλας μαγειρικής—9 μαθητές. Κατά τη διάρκεια της χρονιάς αποσύρθηκαν 6 μαθητές για διάφορους λόγους. Στις εξετάσεις των τριών σχολείων μαγειρικής, που έγιναν φέτος στο Ρότερνταμ, από τους 3 μαθητές που έλαβαν μέρος ,οι 2 πέτυχαν.

Μάθημα σε διάφορα μαθήματα οικοκυρικής ,--9 μαθητές. Μάθημα στο στρώσιμο του τραπεζιού και στο σερβίρισμα (0.50 λεπτά για 4 μαθήματα), 14 μαθητές. Το μάθημα αυτό το παρακολούθησαν κυρίως μαθήτριες που εκπαιδεύονταν στην φροντίδα των ασπρορούχων, δεδομένου ότι το συγκεκριμένο μάθημα καθώς και το μάθημα επεξεργασίας των ρούχων για πλύσιμο είναι απαραίτητα για την εύρεση εργασίας.

Μάθημα σιδερώματος για νεαρές κυρίες—38 μαθητές

Μάθημα στο πλύσιμο (για κυρίες), 11 μαθητές, το φθηνότερο μάθημα (0,50 λεπτά το μήνα) , 3 μαθητές.

Μάθημα σιδερώματος για εκπαιδεύτριες, 3 μαθητές

Μάθημα σιδερώματος για υπηρέτες, 44 μαθητές

Μάθημα κοψίματος και ραψίματος για νεαρές κυρίες, 7 μαθητές,

εκτός από τους οικότροφους και τις ημερήσιες. Λόγω πολλών αιτήσεων είναι αναγκαία η πρόσληψη μιας ακόμη δασκάλας για τον επόμενο κύκλο μαθημάτων

Μάθημα για την εκπαίδευση για υπηρέτες, 21 μαθητές. Σε 2 μαθητές που έδειξαν υπερβάλλοντα ζήλο δόθηκε τραπεζικό βιβλιάριο με το ποσό των 2,50 φιορινιών.

Εκπαίδευση στην φροντίδα των ασπρορούχων, 32 μαθητές

Φθηνό μάθημα για μαντάρισμα και ράψιμο, (1 φιορίνι το μήνα), 31 μαθητές.

Μάθημα στο δέσιμο των επιδέσμων, 9 μαθητές ,εκτός από τους οικότροφους και τους ημερήσιους.

Μάθημα στη λογιστική, 3 μαθητές, εκτός από τους οικότροφους και τους ημερήσιους.

Μάθημα στη φυσική, το μάθημα αυτό το παρακολούθησαν εκτός από τους οικότροφους ,τους ημερήσιους μαθητές και τους μαθητές της τελευταίας τάξης.

Μάθημα για την εκπαίδευση μαγείρων του στρατού. Το έτος 1896-97 δόθηκαν 2 μαθήματα, σε καθένα συμμετείχαν 14 μαθητές.

Μάθημα μαγειρικής για τους μάγειρες του ναυτικού, 1 κύκλος μαθημάτων: Σεπτέμβριος-Ιανουάριος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 19

Σχολή Οικοκυρικής του ΄Αμστερνταμ, στο Zandpad Κοντά στο Voldelpark

(Amsterdamsche Huishoudschool, Zandpad bij het Vondelpark)

Φυλλάδιο (PROSPECTUS)

Α. Εκπαίδευση :

- ✓ Οικονόμος.
- ✓ Δασκάλα μαγειρικής και διαιτολόγος.
- ✓ Δασκάλα Οικοκυρικής.
- ✓ Δασκάλα για την επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο.
- ✓ Υπεύθυνη καθαριστηρίου.

- ✓ Δασκάλα μαγειρικής, οικοκυρικής και επεξεργασίας των άπλυτων.
- ✓ Οικιακή βοηθός.
- ✓ Νταντά.

Β. Απόκτηση επιδεξιότητας:

- ✓ Μαγειρική.
- ✓ Επεξεργασία των άπλυτων ρούχων.
- ✓ Ράψιμο.
- ✓ Σπιτικές δουλειές για μαθητές που δεν θέλουν να παρακολουθήσουν κάποια κατεύθυνση. Το σχολείο θα προσπαθήσει να πετύχει το σκοπό του με μαθήματα μικρής ή μεγάλης διάρκειας. Το σχολείο μπορεί να δεχθεί έναν ορισμένο αριθμό εσωτερικών.

Εσωτερικοί μαθητές:

Για τους εσωτερικούς, η τιμή του δωματίου, το φαγητό και το πλύσιμο είναι 750 φιορίνια, τα μαθήματα είναι 250 φιορίνια το χρόνο και πληρώνονται κάθε τρίμηνο.

Εάν οι μαθητές, που έχουν ήδη υπογράψει την εγγραφή τους, επιθυμούν για οποιοδήποτε λόγο να σταματήσουν τις σπουδές τους, τότε οι γονείς τους ή οι κηδεμόνες τους πρέπει να πληρώσουν ένα μέρος των χρημάτων για τις ανάγκες του σχολείου.

Η δέσμευση γίνεται για ένα χρόνο.

Τα μαθήματα αρχίζουν στις 2 Σεπτεμβρίου. Οι καλοκαιρινές διακοπές διαρκούν 8 βδομάδες και μιάμιση μέρα. Οι χριστουγεννιάτικες διακοπές διαρκούν περίπου 16 μέρες, οι διακοπές του Πάσχα 14 μέρες και οι διακοπές της Πεντηκοστής 5 μέρες.

Α. Εκπαίδευση

1. Εκπαίδευση Οικονόμου:

Οι μαθητές δεν πρέπει να είναι λιγότερο από 17 ετών. Οι μαθητές πρέπει να έχουν τελειώσει μια ευρύτερη χαμηλή εκπαίδευση (δημοτικό), αυτό θα πρέπει να μπορούν να το αποδείξουν με υπεύθυνη δήλωση που θα πάρουν από το σχολείο τους.

Διάρκεια μαθήματος : 2 χρόνια

Η δέσμευση γίνεται για ένα χρόνο

Το πρόγραμμα αποτελείται από :

- Μαγειρική και διαιτητική.
- Οικοκυρική.
- Επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο.
- Σιδέρωμα και ραπτική.
- Φυσική και χημεία.
- Γνώση εμπορευμάτων και γνώσεις σχετικά με την υγεία.
- Πλύσιμο και άψογο σιδέρωμα.
- Κόψιμο και ράψιμο ρούχων.
- Παιδαγωγία.
- Μη αναγκαστική απασχόληση (Μαθήματα του 2ου έτους αφού συνεχιστεί το 1ο έτος).

2. <u>Εκπαίδευση για δασκάλα στην μαγειρική και στη διαιτητική</u>

Οι μαθητές που θέλουν να παρακολουθήσουν αυτό το μάθημα, πρέπει να έχουν στην κατοχή τους το πτυχίο της οικονόμου.

Οι μαθητές παρακολουθούν εβδομαδιαίως :

- 3 μαθήματα μαγειρικής διάρκειας 2 ½ ωρών και 11 ώρες θεωρία διαφόρων μαθημάτων. Επίσης παραδίνουν μάθημα, με επιτήρηση, 1 με 2 φορές τη βδομάδα.

Το πρόγραμμα αποτελείται από τα μαθήματα:

- Μαγειρική και διαιτητική.
- Γνώση εμπορευμάτων.
- Φυσική και χημεία.
- Φυτολογία και ζωολογία.
- Γνώσεις σχετικά με την υγεία.
- Παιδαγωγία και μάθηση διδασκαλίας.

Διάρκεια του μαθήματος : 1χρόνος

Δίδακτρα: 250 φιορίνια να πληρωθούν σε 4 δόσεις, στην αρχή κάθε τριμήνου.

Οι όροι των εξετάσεων, για τον τρόπο με τον οποίο γίνονται οι εξετάσεις σε αυτό το σχολείο, δίνονται δωρεάν.

Στους μαθητές δίνεται η επιλογή μετά το τέλος των σπουδών τους, είτε να δώσουν εξετάσεις στο σχολείο είτε να δώσουν εξετάσεις στο Σύλλογο Δασκάλων μαγειρικής και οικοκυρικής .

Τα έξοδα των εξετάσεων είναι 10 φιορίνια. Η απαιτούμενη ηλικία για να δώσει κανείς εξετάσεις είναι 20 χρονών.

3. Εκπαίδευση για δασκάλα οικοκυρικών.

Οι μαθητές που θέλουν να λάβουν μέρος σε αυτό το μάθημα, πρέπει να έχουν στην κατοχή τους το δίπλωμα της οικονόμου.

Οι μαθητές παρακολουθούν εβδομαδιαίως 2 πρακτικά μαθήματα, 2 ωρών και 10 ώρες θεωρία.

Επίσης παραδίδουν μάθημα, υπό επιτήρηση, 1 με 2 φορές τη βδομάδα.

Το πρόγραμμα αποτελείται από :

- Οικοκυρική.
- Γνώση εμπορευμάτων.
- Φυσική και χημεία.
- Φυτολογία και ζωολογία.
- Γνώσεις σχετικά με την υγεία.
- Παιδαγωγία και μάθηση διδασκαλίας.

Διάρκεια του μαθήματος: 1 χρόνος.

Δίδακτρα: 250 φιορίνια, να πληρωθούν σε 4 δόσεις, στην αρχή του κάθε τριμήνου.

Οι όροι των εξετάσεων του σχολείου δίνονται δωρεάν.

Στους μαθητές δίνεται η επιλογή μετά το τέλος των σπουδών τους είτε να δώσουν εξετάσεις στο σχολείο είτε να δώσουν εξετάσεις στο Σύλλογο Δασκάλων μαγειρικής και οικοκυρικής.

Τα έξοδα των εξετάσεων είναι 10 φιορίνια. Η απαιτούμενη ηλικία για να δώσει κανείς εξετάσεις είναι 20 χρονών.

4. Εκπαίδευση δασκάλας για την επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο.

Οι μαθητές που θέλουν να λάβουν μέρος σε αυτό το μάθημα, πρέπει να έχουν στην κατοχή τους το δίπλωμα της οικονόμου.

Οι μαθητές παρακολουθούν εβδομαδιαίως : 8 ώρες πρακτικά μαθήματα και 9 ώρες θεωρία.

Επίσης παραδίδουν μαθήματα υπό επιτήρηση, 1 φορά την βδομάδα.

Το πρόγραμμα αποτελείται από :

- Πλύσιμο.
- Σιδέρωμα και γυάλισμα.
- Φυσική και χημεία.

- Γνώση εμπορευμάτων.
- Γνώσεις σχετικά με την υγεία.
- Παιδαγωγία και μάθηση διδασκαλίας.

Διάρκεια του μαθήματος : 1 χρόνος.

Δίδακτρα :250 φιορίνια, να πληρωθούν σε 4 δόσεις, στην αρχή κάθε τριμήνου.

Οι όροι των εξετάσεων του σχολείου δίνονται δωρεάν.

Στους μαθητές δίνεται η επιλογή μετά το τέλος των σπουδών τους είτε να δώσουν εξετάσεις στο σχολείο είτε να δώσουν εξετάσεις στο Σύλλογο Δασκάλων μαγειρικής και οικοκυρικής.

Τα έξοδα των εξετάσεων είναι 10 φιορίνια.

Η απαιτούμενη ηλικία για να δώσει κανείς εξετάσεις είναι 20 χρονών.

5. Εκπαίδευση για υπεύθυνη καθαριστηρίου:

Οι μαθητές δεν πρέπει να είναι λιγότερο από 18 ετών. Οι μαθητές πρέπει να έχουν τελειώσει μια ευρύτερη εκπαίδευση (δημοτικό), αυτό θα πρέπει να μπορούν να το αποδείξουν με υπεύθυνη δήλωση που θα πάρουν από το σχολείο τους.

Διάρκεια του μαθήματος : 2 χρόνια

Η δέσμευση γίνεται για ένα χρόνο.

Το πρόγραμμα αποτελείται από :

- Σιδέρωμα.
- Δίπλωμα των ρούχων.
- Πλύσιμο.
- Γνώσεις εμπορευμάτων.
- Γνώσεις σχετικά με την υγεία.
- Φυσική και χημεία.
- Λογιστική.
- Πώς να τυλίγουν επιδέσμους.
- Παιδαγωγία.
- Φυτολογία και ζωολογία.

Δίδακτρα: 150 φιορίνια το χρόνο, να πληρωθούν σε 4 δόσεις.

Μετά τη δεύτερη χρονιά και μετά από εξετάσεις, απονέμεται στους μαθητές δίπλωμα ικανότητας. Τα έξοδα των εξετάσεων είναι 10 φιορίνια.

6. Εκπαίδευση δασκάλας μαγειρικής και διαιτητικής (δίπλωμα Α).

Οι μαθητές πρέπει να έχουν συμπληρώσει τα 19 την 1η Σεπτεμβρίου της χρονιάς κατά τη διάρκεια της οποίας δίνουν εξετάσεις. Πριν να αρχίσουν το μάθημα, πρέπει να έχουν παρακολουθήσει μαθήματα σε κάποια οικοκυρική σχολή για τουλάχιστον ένα χρόνο και να έχουν στην κατοχή τους το πιστοποιητικό L.O ή μια απόδειξη ότι έχουν παρακολουθήσει αρκετό M.U.L.O.

Στους μαθητές δίνεται η επιλογή μετά το τέλος των σπουδών τους είτε να δώσουν εξετάσεις στο σχολείο είτε να δώσουν εξετάσεις στο Σύλλογο Δασκάλων μαγειρικής και οικοκυρικής.

Τα έξοδα των εξετάσεων είναι 10 φιορίνια.

Δίδακτρα : 150 φιορίνια, να πληρωθούν σε 4 δόσεις.

7. Εκπαίδευση για οικιακή βοηθός.

Οι μαθητές που θέλουν να παρακολουθήσουν το μάθημα αυτό πρέπει να έχουν παρακολουθήσει μια επαρκής εκπαίδευση.

Η εκπαίδευση έχει σαν στόχο την μάθηση πρακτικών ικανοτήτων, έτσι ώστε οι μαθητές να μπορούν να γίνουν οικιακοί βοηθοί.

Διάρκεια μαθήματος : 2 χρόνια.

Η δέσμευση γίνεται για ένα χρόνο.

Δίδακτρα :50 φιορίνια το χρόνο, να πληρωθούν σε 4 δόσεις, πριν από την αρχή κάθε τριμήνου. Στους μαθητές που τελείωσαν το μάθημα με επιτυχία, απονέμεται σε δεκαεφτάχρονη ηλικία συστατική επιστολή.

Β. Ξεχωριστά μαθήματα

1. Συνδυασμός μαθημάτων.

Οι μαθητές που πρέπει να αποκτήσουν κάποιες ικανότητες στην οικοκυρική σε μικρό χρονικό διάστημα, μπορούν να παρακολουθήσουν ένα συνδυασμό μαθημάτων.

Το πρόγραμμα αποτελείται από :

- Μαγειρική και διαιτητική.
- Οικοκυρική.
- Πρακτική και θεωρία.
- Γνώσεις σχετικά με την υγεία.
- Επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο.
- Μαντάρισμα.

Διάρκεια του μαθήματος : 5 μήνες.

Δίδακτρα : 150 φιορίνια, να πληρωθούν σε 2 δόσεις.

Εάν υπάρχει θέση, δίνεται στους μαθητές η δυνατότητα διαμονής στο σχολείο.

Η διαμονή, το φαγητό και το πλύσιμο για τους 5 μήνες κοστίζει 375 φιορίνια.

Τα επόμενα μαθήματα πρέπει να πληρωθούν τη στιγμή της εγγραφής.

2. Μάθημα μαγειρικής για νεαρές κυρίες.

12 μαθητές σε κάθε μάθημα.

Ώρες μαθημάτων :2 φορές την εβδομάδα, 10-12 ή 2-4.

Τιμή μαθήματος: 75 φιορίνια. 1ος κύκλος μαθημάτων Σεπτέμβριος-Φεβρουάριος, 2ος κύκλος μαθημάτων Φεβρουάριος-Ιούνιος. Εάν κάποιος μαθητής αποφασίσει μετά την εγγραφή να μην παρακολουθήσει το μάθημα, είναι αναγκασμένος να πληρώσει το ένα τρίτο από τα δίδακτρα.

3. Βραδινά μαθήματα μαγειρικής.

12 μαθητές σε κάθε μάθημα. Ένα βράδυ τη βδομάδα 7 ½ με 9 ½ μέχρι και 10 η ώρα.

Τάξη Α για αρχάριους, το μάθημα 15.05 φιορίνια.

Τάξη Β για την προετοιμασία πιο δύσκολων φαγητών, 17.55 φιορίνια.

Τάξη Γ για την προετοιμασία εξαίσιων φαγητών , 20.05 φιορίνια.

Για την απόκτηση της συστατικής επιστολής, πρέπει οι μαθητές να έχουν παρακολουθήσει όλα τα μαθήματα της Β΄ και Γ΄ τάξης και να έχουν δείξει τις ικανότητές τους. Για την παρακολούθηση μόνο της Γ΄ τάξης γίνονται εξετάσεις. Το κάθε μάθημα αποτελείται από 20 μαθήματα, τα οποία διδάσκονται Σεπτέμβριο- Φεβρουάριο και Φεβρουάριο-Ιούνιο.

4. Βραδινά μαθήματα για μάγειρες.

12 μαθητές το μάθημα. Τάξη Α για αρχάριους , το μάθημα 15.05 φιορίνια. Τάξη Β για την προετοιμασία πιο δύσκολων φαγητών, 17.55 φιορίνια. Τάξη Γ για την προετοιμασία εξαίσιων φαγητών, 20.05 φιορίνια.

Για την απόκτηση της συστατικής επιστολής, ισχύουν τα ίδια με την παράγραφο 3.

5. Μάθημα μαγειρικής για μάγειρες του στρατού.

12 μαθητές το μάθημα.

6.Μάθημα μαγειρικής για μάγειρες του ναυτικού.

12 μαθητές το μάθημα.

7. Μάθημα για την προετοιμασία εξαίσιων φαγητών.

8 μαθητές το μάθημα. 10 φιορίνια τα 4 μαθήματα. Οι μαθητές είναι υποχρεωμένοι να αγοράζουν τα φαγητά που προετοιμάζουν.

8. Μάθημα οικοκυρικής.

12 μαθητές το μάθημα . 40 φιορίνια για 4 μήνες μάθημα.2 ώρες τη βδομάδα πρακτική. 1 ώρα τη βδομάδα θεωρία.

9. Μάθημα στο σιδέρωμα.

20 μαθητές το μάθημα .35 φιορίνια για 4 μήνες μάθημα.

10.Μάθημα για την επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο.

12 μαθητές το μάθημα. 10 φιορίνια για 2 μήνες. 1 μάθημα τη βδομάδα.

11. Μάθημα για το πλύσιμο φανέλας, χοντρού και λεπτού μαλλιού, δαντέλας κ.λ.π.

8 μαθητές το μάθημα. 15 φιορίνια για 2 μήνες.1 μάθημα τη βδομάδα.

12. Μάθημα στο μαντάρισμα.

15 μαθητές το μάθημα. 2 φορές τη βδομάδα. 25 φιορίνια για 4 μήνες.

13. Μάθημα στο κόψιμο και ράψιμο εσωρούχων.

15 μαθητές το μάθημα . 2 φορές τη βδομάδα . 35 φιορίνια για 4 μήνες.

14.Μάθημα στο στρώσιμο του τραπεζιού και στο σερβίρισμα.

12 μαθητές το μάθημα .5 φιορίνια τα 5 μαθήματα.

15. Μάθημα στις γνώσεις σχετικά με την υγεία και την φροντίδα των αρρώστων (στο σπίτι) .

15 φιορίνια για 10 μήνες, 1 ώρα την εβδομάδα.

16. Μάθημα στη λογιστική (του σπιτιού)

15 φιορίνια για 10 μήνες, 1 ώρα την εβδομάδα.

17. Μάθημα στη φυσική και τη χημεία της κουζίνα.

15 φιορίνια για 10 μήνες, 2 ώρες τη βδομάδα.

18. Μάθημα φυτολογίας και ζωολογίας.

15 φιορίνια για 10 μήνες.1 ώρα τη βδομάδα.

19. Μάθημα στη γνώση εμπορευμάτων.

15 φιορίνια για 10 μήνες. 2 ώρες τη βδομάδα.

20.Μάθημα στην ελεύθερη απασχόληση.

15 φιορίνια για 10 μήνες. 1 ώρα τη βδομάδα.

21. Μάθημα στην ελεύθερη απασχόληση.

15 φιορίνια για 10 μήνες, 2 ώρες τη βδομάδα.

22. Μάθημα σιδερώματος για υπηρέτες.

1 φορά τη βδομάδα. 7 ½ με 9 ½ φιορίνια το μήνα.

23. Εκπαίδευση για νταντά.

Αυτές που επιθυμούν να γίνουν νταντάδες, μπορούνε να παρακολουθήσουν τα απαραίτητα μαθήματα, που έχει επιβάλλει ο Σύλλογος 'Tesselschade'. Αυτά είναι : πλύσιμο και σιδέρωμα, μαντάρισμα και ράψιμο, ελεύθερη απασχόληση, το πώς να συμπεριφέρονται στο παιδί.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 20

Verslag (Ετήσιος απολογισμός 1905)

Η καινούρια σχολή οικοκυρικής, λειτούργησε στις 19 Σεπτεμβρίου του 1904 στο καινούριο της, άνετο κτίριο στην Jan Luikenstraat 92, Amsterdam.

Οι αίθουσες έχουν αρκετό φως, αερίζονται κατάλληλα και τηρούν σε όλες τις προϋποθέσεις, αν και ο χώρος είναι μάλλον μικρός για τον αριθμό των τάξεων. Το σχολείο είναι ευπρόσιτο γιατί είναι κοντά σε δύο γραμμές του ταμ και είναι σε ήσυχο μέρος, έτσι το μάθημα γίνεται χωρίς καμία ενόχληση. Στο επάνω μέρος του αριθμού 90 , το οποίο συνδέεται με το σχολικό κτίριο, βρίσκονται τα δωμάτια των οικότροφων, της διευθύντριας και των οικότροφων δασκάλων, οι υπηρέτες κοιμούνται στο σχολείο. Το οικοτροφείο έχει θέση για 14 μαθήτριες, όλες οι θέσεις καταλήφθηκαν ,έτσι ώστε να πρέπει να απορριφθούν μερικές αιτήσεις.

Η πρώτη χρονιά άρχισε με 200 μαθητές. 70 από τους οποίους παρακολούθησαν εκπαιδευτικά μαθήματα, 22 παρακολούθησαν την εκπαίδευση για υπηρέτες και 108 παρακολούθησαν διάφορα μαθήματα. Κατά τη διάρκεια της χρονιάς αυξήθηκε ο αριθμός των μαθητών έτσι ώστε να φτάσει στους 438, από τους οποίους 154 παρακολούθησαν κάποιο από τα εκπαιδευτικά μαθήματα και 284 οι οποίοι παρακολούθησαν διάφορα μαθήματα. Τα παραπάνω χωρίζονται σε κατηγορίες.

1. Εκπαιδευτικά μαθήματα .----154 μαθητές----

Α. 1^{η} τάξη: Εκπαίδευση για οικονόμος, 28 μαθητές , από τους οποίους αποχώρισαν δύο κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Οι υπόλοιποι πήραν μέρος στις εξετάσεις και πέρασαν με επιτυχία στην 2^{α} τάξη, εκτός από δύο.

2^{η} τάξη: Εκπαίδευση για οικονόμος. 15 μαθητές, 14 από τους οποίους πήραν δίπλωμα.

3η τάξη Α : Εκπαίδευση δασκάλας στην μαγειρική και τροφογνωσία 6 μαθητές, από τους οποίους 2 σταμάτησαν και 4 έδωσαν εξετάσεις, οι οποίες έγιναν στο Σχολείο Οικοκυρικής και βιομηχανίας του Alkmaar, με επιτυχία στο Σύλλογο Δασκάλων της Οικοκυρικής.

3η τάξη Β : Εκπαίδευση δασκάλας οικοκυρικής , 6 μαθητές από τους οποίους 1 σταμάτησε , οι υπόλοιποι πέρασαν τις εξετάσεις του Συλλόγου που έγινα στο σχολείο μας.

3η τάξη Γ : Εκπαίδευση για δασκάλα στην επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο. 7 μαθητές. Ένας σταμάτησε πριν τις εξετάσεις, οι υπόλοιποι 6 πέτυχαν στις εξετάσεις.

Β. Εκπαίδευση για εκπαιδεύτρια στη μαγειρική και στην τροφογνωσία στο επαναληπτικό σχολείο. 22 μαθητές. Στον πρώτο κύκλο μαθημάτων πήραν μέρος 11 μαθητές και πέτυχαν 10, στον δεύτερο κύκλο που άρχισε τον Μάιο του 1905 , πήραν μέρος 11 μαθητές. Το μάθημα δεν έχει τελειώσει ακόμα.

Γ. Εκπαίδευση για εκπαιδεύτριες στην επεξεργασία των ρούχων για πλύσιμο στο επαναληπτικό σχολείο. 11 μαθητές , το μάθημα δεν έχει τελειώσει ακόμα.

Δ. Μάθημα για την εκπαίδευση υπηρέτριας / βοηθού στο νοικοκυριό. 9 μαθητές, από τους οποίους δύο αποχώρησαν για λόγους υγείας και αντικαταστάθηκαν. Το μάθημα δεν έχει τελειώσει ακόμα.

Ε. Μάθημα για την εκπαίδευση υπηρετών. 50 μαθητές, 17 από τους οποίους πήραν στο τέλος του μαθήματος συστατική επιστολή. Οι υπόλοιποι παρακολουθούν ακόμα μαθήματα.

ιι. Ξεχωριστά μαθήματα ----284 μαθητές ----

1) Μαγειρική για νεαρές κυρίες. 52 μαθήτριες.
2) Μάθημα οικοκυρικής για νεαρές κυρίες. 13 μαθητές.
3) Μάθημα πλυσίματος των ρούχων για νεαρές κυρίες. 14 μαθητές.
4) Μάθημα στην επεξεργασία των άπλυτων ρούχων για νεαρές κυρίες. 9 μαθητές.
5) Μάθημα στο στρώσιμο του τραπεζιού και στο σερβίρισμα για νεαρές κυρίες. 22 μαθητές.
6) Μάθημα στο δέσιμο επιδέσμων για νεαρές κυρίες. 5 μαθητές.
7) Μάθημα μανταρίσματος για νεαρές κυρίες. 1 μαθήτρια.
8) Μάθημα στο κόψιμο και στο ράψιμο για νεαρές κυρίες. 2 μαθητές.
9) Μάθημα στη γνώση της φύσης για νεαρές κυρίες. 2 μαθητές.
10) Μαγειρική για εκπαιδεύτριες. 32 μαθήτριες.
11) Σιδέρωμα για εκπαιδεύτριες. 8 μαθητές.

12)Μάθημα στο στρώσιμο του τραπεζιού και στο σερβίρισμα για υπηρέτες. 3 μαθητές από τους οποίους δύο που ήταν ήδη υπηρέτες.

13)Μαγειρική για υπηρέτες. 57 μαθητές, πολλοί από αυτούς παρακολουθούν ακόμα το μάθημα, 3 πήραν συστατική επιστολή και 4 απόδειξη ικανότητας.

14)Μαντάρισμα για υπηρέτες. 5 μαθητές από τους οποίους 3 πήραν συστατική επιστολή.

15)Εκπαίδευση για την φροντίδα των ασπρορούχων (για ότι είναι λινό) .3 μαθητές από τους οποίους 2 πήραν συστατική επιστολή.

16)Σιδέρωμα για υπηρέτες. 11 μαθητές.

17)Μαγειρική για μάγειρες. 3 μαθητές, από τους οποίους 2 πήραν συστατική επιστολή.

18)Μάθημα στο κόψιμο/ ράψιμο ρούχων, το μάθημα αποτελεί συνέχεια της εκπαίδευσης υπηρετών.11 μαθήτριες.

Στην κατηγορία ΙΙ ανήκουν και 11 κορίτσια που επισκέπτονταν κάποιο ατελιέ ή που ήταν απασχολημένες κατά τη διάρκεια της ημέρας και γι' αυτό παρακολουθούσαν το βραδινό μάθημα σχετικά με την τροφογνωσία και τις γνώσεις σχετικά με την υγεία .2 μαθητές έπρεπε να σταματήσουν να παρακολουθούν τα μαθήματα λόγω έλλειψης χρόνου. Επίσης, σε αυτή τη κατηγορία ανήκουν άλλοι 16 μαθητές οι οποίοι παρακολούθησαν τα μαθήματα δωρεάν ή ενάντια κάποιας μικρής αποζημίωσης.

Το σχολείο επισκέπτονταν πολλοί ενδιαφερόμενοι, το επισκεπτήριο της Δευτέρας παραμένει. Μεγάλο ενδιαφέρον για το σχολείο υπήρχε και στο εξωτερικό, που εκδηλώνονταν είτε με επισκέψεις στο σχολείο είτε με τη ζήτηση πληροφοριών που είχαν να κάνουν με την αναδιοργάνωση του σχολείου ή με την ίδρυση του σχολείου. Ένα σχολείο στη Γαλλία ζήτησε δασκάλους, αλλά η πρόταση απορρίφθηκε, γιατί στην Ολλανδία υπάρχουν ακόμα κενές θέσεις. Οι μαθητές που πέτυχαν στις διάφορες εξετάσεις βρήκαν κάποια θέση / δουλειά.

Η Διευθύντρια της Σχολής ήταν η S.G.F. ΜΕΥΒΟΟΜ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 21

Κατάλογος σχολείων στην Ολλανδία, στα οποία δόθηκαν κρατικές επιχορηγήσεις.

1899 Βιομηχανική και Οικοκυρική Σχολή (έτος ίδρυσης 1893), Alkmaar.

1900 >>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>, Zwolle.

1902 >>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>, Harlem.

1903 Σχολή μάθησης εργασίας για κορίτσια, Χάγη.

1904 Βιομηχανική και Οικοκυρική Σχολή (έτος ίδρυσης 1901), Dordrecht.

1905 >>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>, Armersfoort.
Σχολή Μαγειρικής, Arnhem.
Γυναικείο Σχολείο Εργασίας, Deventer.
1906 Βιομηχανική και Οικοκυρική Σχολή, Leeuwarden.
>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>(έτος ίδρυσης 1900), Schiedeam.
1907 >>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>Culemborg.
1908 Σχολή Μαγειρικής και Οικοκυρικής(έτος ίδρυσης 1891), Groningen.
1909 Σχολή μάθησης εργασίας για κορίτσια, Zutfen.
Βιομηχανική και Οικοκυρική Σχολή (έτος ίδρυσης 1898), Utrecht.
Γυναικείο Σχολείο εργασίας, Rotterdam.
1910 Σχολή μαγειρικής και Οικοκυρικής(έτος ίδρυσης 1899), Breda.
>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>> s-Hertogenbosch, St. Martha.
1911 s- Hertogenbosch, St. Catharina Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή (αργότερα Γενική Οικοκυρική Σχολή), Maastricht
1912 s- Hertogenbosch, St. Jacob Tilburg, St. Ursula.
1913 Σχολή μάθησης για κορίτσια, Sliedrecht.
1914 Γυναικείο σχολείο εργασίας, Enkhuizen.
Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Leerdam.
Σχολή μάθησης για κορίτσια, Winschoten.
1915 ----------
1916 Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Heerlen.
Σχολή μάθησης για κορίτσια, Helder.
Ρωμαιοκαθολική για κορίτσια, Hilversum.
Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Hoogveen.
>>>>>>>>>>>>>>>>>>>Zeist.
1917 Γυναικείο σχολείο εργασίας, St. Anna, Eindehoven.
Maria Patronaatcursussen(μαθήματα), s-Gravenhage (Χάγη).
St. Petrus bondencursussen(μαθήματα) s- Hertogenbosch (Den Bosch).
Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Hoorn.
Ρωμαιοκαθολική Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Kerkrade.
Βιομηχανική και Οικοκυρική Σχολή, Middelburg.

Σχολή μάθησης για κορίτσια, Naaldwijk.

1918 >>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>, Almelo.

Ανοιχτή Σχολή Οικοκυρικής(έτος ίδρυσης 1905), Άμστερνταμ.

Νέα Σχολή Οικοκυρικής(έτος ίδρυσης 1904), Άμστερνταμ.

Ρωμαιοκαθολική Σχολή μάθησης για κορίτσια, Άμστερνταμ.

Ρωμαιοκαθολική Βιομηχανική και Οικοκυρική Σχολή, Delft.

St. Catharina, Helmond.

Σχολή μάθησης για κορίτσια, Leiden.

St. Dionysius, Tilburg.

Ρωμαιοκαθολική Σχολή μάθησης για κορίτσια, Vught.

1919 Ρωμαιοκαθολική Οικοκυρική Σχολή, Breda.

Σχολή μάθησης για κορίτσια(έτος ίδρυσης 1914), Bussum.

Ρωμαιοκαθολική Οικοκυρική Σχολή, St. Agnes, Roermond.

Γυναικείο σχολείο εργασίας(έτος ίδρυσης 1916), Zetten.

Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή St. Agnes, Zeddam.

1920 Ρωμαιοκαθολική Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Arnhem.

Σχολή μάθησης για κορίτσια, Brielle

>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>, Coevorden.

Ρωμαιοκαθολική Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Didam.

Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Sancta Maria, Gilze.

Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή Licht, Liefde, Leven(Φως, Αγάπη, Ζωή), s-Gravenhage (Χάγη).

Ρωμαιοκαθολική Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Χάγη.

Οικοκυρική Σχολή Laan van Meerdervoort(έτος ίδρυσης 1899), Χάγη.

Μαθήματα για άτομα με ειδικές ανάγκες, Groningen.

Ρωμαιοκαθολική Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή,s-Heerenberg.

Οικοκυρική Σχολή(αργότερα Αγροτική Οικοκυρική Σχολή), Kollum.

Οικοκυρική Σχολή St. Agnes, Nijmegen.

Οικοκυρική Σχολή (έτος ίδρυσης 1917), Ρόττερνταμ.

Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Voorburg.

1921 Οικοκυρική Σχολή Zandpad (έτος ίδρυσης 1891),Amsterdam.

Προτεσταντική Σχολή μάθησης, Haarlem.

Ρωμαιοκαθολική Βιομηχανική και Οικοκυρική Σχολή, Haarlem.

Σχολή εργασίας για κορίτσια Harlingen.

Οικοκυρική Σχολή, Hilversum.

Ρωμαιοκαθολική Σχολή εργασίας, Moerdijk.

Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, St. Martha, Oisterwijk.

Οικοκυρική Σχολή, Ursula, Venlo.

1922 Σχολή μαγειρικής συνδεδεμένη με σχολή εργασίας, Arnhem.

Ρωμαιοκαθολική Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Bergen op Zoom.

Ρωμαιοκαθολική Βιομηχανική και Οικοκυρική Σχολή, s-Hertogenbosch.

>>>

Σχολή εργασίας για κορίτσια, Heerde.

Ρωμαιοκαθολική Οικοκυρική Σχολή, Oldenzaal.

Τμήμα Terborg (Zutfen).

1928 Ρωμαιοκαθολική Οικοκυρική Σχολή, Halsteren.

Οικοκυρική Σχολή(παλαιότερα αποτελούσε μέρος της αγροτικής οικοκυρικής εκπαίδευσης, Sneek.

1929 Δημοτική Σχολή εργασίας για κορίτσια, Beverwijk.

Ρωμαιοκαθολική Σχολή εργασίας, Beverwijk.

Χριστιανική Οικοκυρική και Βιομηχανική Σχολή, Delft.

Γυναικείο σχολείο εργασίας, Enschede.

Χριστιανική Σχολή εργασίας, Groningen.

Ρωμαιοκαθολική Οικοκυρική Σχολή, Valkenswaard.

>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>, Veghel.

Χριστιανική Σχολή εργασίας, Zevenberg.

1930 >>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>, Amsterdam.

>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>, S- Gravenhage.

Ρωμαιοκαθολική Οικοκυρική Σχολή, Sittard.

1931 Σχολή εργασίας γειτονιά R, Amsterdam.

Ρωμαιοκαθολική Οικοκυρική Σχολή, Boxtel.

Κεντρική Σχολή εργασίας, Eindhoven.

Βραδινά μαθήματα, Gouda.

Λαϊκή Οικοκυρική Σχολή, Hees.

Δημοτική Σχολή εργασίας, Kampen.

Σχολή εργασίας, Marken

Ρωμαιοκαθολική Σχολή εργασίας, Rotterdam.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 22

Οι κρατικές επιχορηγήσεις δίνονταν στις αγροτικές οικοκυρικές σχολές γύρω στο 1921, όταν αυτές περνάνε στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Παιδείας της Ολλανδίας ως ακολούθως:

1921 Ρωμαιοκαθολική Αγροτική Οικοκυρική Σχολή, Lierop (1911).

Κρατική Αγροτική Οικοκυρική Σχολή,‘de Rollecate’, den Hulst, Deventer(1913).

Αγροτικά μαθήματα Οικοκυρικής Hollandsch Noorderkwartier, Alkmaar (1913).

Ρωμαιοκαθολική Αγροτική Οικοκυρική Σχολή για τη γενική αγροτική οικοκυρική εκπαίδευση, Posterholt (1914).

Αγροτικά μαθήματα οικοκυρικής Hollandsch Noordekwartier, Schagen (1914).

Αγροτικά μαθήματα Οικοκυρικής Hollandsch Noorderkawartier, Hoorn (1914).

Κρατικά μαθήματα οικοκυρικής Winterswijk.

Ρωμαιοκαθολική Αγροτική Οικοκυρική Σχολή, Denekamp.

1922 Ρωμαιοκαθολική εκπαιδευτική σχολή για δασκάλες, Posterholt.

1928 Χριστιανική αγροτική οικοκυρική σχολή, Aalten.

Ρωμαιοκαθολική Αγροτική Οικοκυρική Σχολή, Bergen.

Οικοκυρική Σχολή, Kollum (γύρω στο 1920 ανήκε στη γενική οικοκυρική εκπαίδευση).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 23

Στις αγροτικές οικοκυρικές σχολές εμφανίζονται αποκεντρωμένα μαθήματα:

1923 Emmen, Steenwijk, Alphen a/d Rijn.

1924 Lonneker, Haaksbergen, Weerslo, Hardenberg, Sneek, Veedam.

1925 Assen, Zierikzee, Oldeberkoop.

1926 Markelo, Raalte, Goor, Appingedam.

1927 Gendringen, Hellendoorn.

1928 Doetichem.

1929 -------

1930 Doetichem.

1931 Drachten.

Από τα έξι σχολεία και τα περιοδεύοντα μαθήματα, δημιουργήθηκαν το 1931: τριάντα τρία σχολεία και παραδίδονταν εκατόν εβδομήντα ένα περιοδεύοντα μαθήματα στις διάφορες περιοχές. Από τα τριάντα τρία σχολεία μερικά έμειναν υπό τον έλεγχο των νομαρχιακών συλλόγων, άλλα έγιναν ανεξάρτητα και ήταν υπό τη διοίκηση του Δήμου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 24

«Περί εγκρίσεως του οργανισμού της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλιείου Ορφανοτροφείου».

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 9 του Ν. 5197 «περί Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως» εγκρίνεται ο οργανισμός της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου Κορασίων Αθηνών όπως ακολουθεί:

Σ κ ο π ό ς της Επαγγελματικής Σχολής του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου είναι να δώση εις τας τροφίμους του ιδρύματος θεωρητική και πρακτική μόρφωσιν τοιαύτην, ώστε εξερχόμεναι του Αμαλιείου να είναι κατηρτισμέναι εις τρόπον ώστε μετ' αυτοπεποιθήσεως να δημιουργήσωσι δια της εργασίας των έντιμον μέλλον.

Έ δ ρ α της Σχολής. Η Επαγγελματική Σχολή λειτουργεί στην Αθήνα και εντός του καταστήματος του Αμαλίειου.

Ε γ γ ρ α φ έ ς. Στην Σχολή εγγράφονται από τους τροφίμους του Αμαλίειου όσες έχουν απολυτήριον πλήρους εξαταξίου Δημοτικού Σχολείου και ηλικία 13-17 ετών.

Η φοίτηση στη Σχολή είναι 4 χρόνια ξεκινώντας από την 1η Οκτωβρίου και λήγοντος την 15η Ιουνίου.

Μ α θ ή μ α τ α. Οι μαθήτριες της Επαγγελματικής Σχολής παρακολουθούν υποχρεωτικά πάντα τα διδασκόμενα γενικά και ειδικά μαθήματα, και εργάζονται συστηματικώς εις τα εργαστήρια εφαρμογών, των οποίων η εγκατάστασις πρέπει να είναι πλήρης. Το Αμαλίειον παρέχει όλες τις αναγκαίες πρώτες ύλες, τα προϊόντα που παράγονται απ' αυτές θα πωλούνται και το αντίτιμο θα περιέρχεται ως έσοδο στο Αμαλίειο.

Τα διδασκόμενα γενικά μαθήματα είναι:

Νεοελληνικά.

Πρακτική αριθμητική και στοιχεία λογιστικής.

Ιστορία.

Υφασματολογία.

Ιστορία Τέχνης

Γαλλικά.

Προοπτική.

Οικιακή οικονομία και διαιτητική.

Τα διδασκόμενα ειδικά μαθήματα είναι: Ελεύθερο σχέδιο.

Κοπτική και ραπτική.

Μαγειρική.

Τ ο π ρ ο σ ω π ι κ ό τ η ς Σ χ ο λ ή ς. Την Επαγγελματική Σχολή διευθύνει η Διευθύντρια του Ιδρύματος, η οποία, όπως και το διδακτικό προσωπικό διορίζεται και παύεται από την Διοικητική Επιτροπή του Αμαλίειου.

Για τη διδασκαλία των γενικών μαθημάτων το διδακτικό προσωπικό πρέπει να έχει αντίστοιχα προσόντα με του προσωπικού των Γυμνασίων ,ενώ για τη διδασκαλία των ειδικών μαθημάτων διορίζονται πρόσωπα που έχουν ανάλογη μόρφωση, ειδικές γνώσεις και την απαιτούμενη πείρα.

Το ωρολόγιο και το αναλυτικό πρόγραμμα όπως και τον εσωτερικό κανονισμό της Σχολής καταρτίζει η Διευθύντρια σε συνεργασία με την Διοικητική Επιτροπή του Αμαλίειου.

Α π ό λ υ σ ι ς τ ω ν μ α θ η τ ρ ι ώ ν. Για να λάβει πτυχίο ικανότητος η μαθήτρια κατά τας εξετάσεις του τελευταίου έτους πρέπει να λάβει βαθμό τουλάχιστον 5 εις τα γενικά μαθήματα, ενώ εις τα ειδικά μαθήματα βαθμό 6.

Δ α π ά ν α ι. Για τη λειτουργία της Επαγγελματικής Σχολής δαπανώνται ετησίως τα αναγκαιούντα εις μισθούς και εις υλικά ποσά.

Τις δαπάνες αυτές καταβάλλει εξ ολοκλήρου το Ίδρυμα ενώ τα ορφανά κορίτσια δεν επιβαρύνονται σε καμία απολύτως δαπάνη (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, υπουργική απόφαση 34721/1932 «Περί δαπανών του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου», Φ.Ε.Κ. 60/1 Ιουλίου 1932, τ. Β΄).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 25

Καθήκοντα οικοκυροσύνης μαθητριών Επαγγελματικής Σχολής Αμαλιείου Ορφανοτροφείου

Υπηρεσία διαμερισμάτων και τάξεων

Αι μαθήτριαι της Επαγγελματικής Σχολής οφείλουν να καθαρίζουν προ του πρωϊνού ροφήματος τους κάτωθι χώρους:

4 διαμερίσματα.

4 κοιτώνες- καθαρίζονται από 4 μαθήτριαι.

2 αποδυτήρια >>>>>>από 4 >>>>>>.

1 αίθουσα συγκεντρώσεως καθαρίζονται από 1 μαθήτρια.

1 οφφίς >>>>>>>>> από 1 μαθήτρια.

Δι' έκαστον διαμέρισμα Σύνολον 10 μαθήτριες επί 4=40 μαθήτριες.

2 διαμερίσματα περιλαμβάνοντα έκαστον ανά:

6 κοιτώνες καθαρίζονται από 5 μαθήτριες.

2 αποδυτήρια >>>>>>>> από 4 μαθήτριες.

2 αίθουσες συγκεντρώσεως καθαρίζονται από 2 μαθήτριες.

1 οφφίς καθαρίζονται από 1 μαθήτρια.

Δι' έκαστον διαμέρισμα. Σύνολον 12 μαθήτριαι επί 2=24 μαθήτριες.

8 τάξεις Επαγγελματικής Σχολής ανά 2 μαθητρίας κατά τάξιν=16 μαθήτριες. Σύνολον 80 μαθήτριαι.

Υπηρεσία Μαγειρείου.

Εκ περιτροπής 2 μαθήτριαι αναλαμβάνουν καθημερινώς υπηρεσίαν εις το μαγειρείον.

A μαθήτρια από 7-17 –Κυριακάς 7.30 – 14.30

B μαθήτρια από 9.30- 19.30- Κυριακάς 7.30-14.30

Αναλογεί δι' εκάστην μαθήτριαν 8 παρουσίαι κατ' έτος. Εκ περιτροπής 2 μαθήτριαι αναλαμβάνουν την καθαριότητα της λάντζας μετά το δείπνον από τις 8.30-9.30. Αναλογεί δι' εκάστην μαθήτριαν παρουσίες κατ' έτος 9.

Υπηρεσία Πλυντηρίου.

Εκ περιτροπής 1 μαθήτρια αναλαμβάνει υπηρεσίαν καθημερινώς εκτός Κυριακής, εις την Αποθήκην 7-11 και εις την ιματιοθήκην από 11-17 .΄Ητοι 4 παρουσίες κατ' έτος δι' εκάστην μαθήτριαν.

Υπηρεσία Τραπεζαριών

Εκ περιτροπής 4 μαθήτριαι αναλαμβάνουν καθημερινώς το πλύσιμο των πιάτων μετά το δείπνον. Ήτοι 18 παρουσίες κατ' έτος δι' εκάστην μαθήτρια.

Εκ περιτροπής 6 μαθήτριαι αναλαμβάνουν την υπηρεσίαν της Κυριακής από 14-16.30 και από 18.30-20.30 . Ήτοι 4 παρουσίες κατ' έτος.

Καθήκοντα Οικοκυροσύνης μαθητριών 6ης Δημοτικού Σχολείου.

6 μαθήτριαι αναλαμβάνουν τον καθαρισμόν των διαδρόμων του 1ου και του 2ου ορόφου. Γίνεται προ του πρωινού ροφήματος από 7.30- 8.00.

6 μαθήτριαι αναλαμβάνουν το ξεσήκωμα των πιάτων μετά το δείπνον από 20.30-21.00. Βάσει 24 μαθητριών η υπηρεσία κατανέμεται ως κάτωθι:

1η ημέρα- πρωινή υπηρεσία

2η ημέρα –εσπερινή υπηρεσία

3η ημέρα- άνευ υπηρεσίας

Επαγγελματική εξάσκησις δι' εκάστην μαθήτριαν κατ' έτος

Υπηρεσία μαγειρείου κατ' έτος ……..8 ημέρες

Υπηρεσία πλυντηρίου κατ' έτος……..4 ημέρες

Υπηρεσία αποθηκών και ιματιοθήκης κατ' έτος 4 ημέρες

Σύνολον……16 ημέρες

Υπηρεσία τραπεζαριών ήτοι πλύσιμο πιάτων μετά το δείπνον.18 φορές

Υπηρεσία τραπεζαριών Κυριακής απόγευμα…..4 φορές

Υπηρεσία λάντζας μαγειρείου μετά το δείπνον….9 φορές.

Κατόπιν ορίζονται οι σκοποί των μαθημάτων των Ελληνικών, Αριθμητικής, Γενικής Ιστορίας Ιστορίας Τέχνης, Σχεδίου, Κοπτικής-Ραπτικής, Γαλλικών, Τεχνικολογίας ή Υφασματολογίας, Οικιακής Οικονομίας, Μαγειρικής και Διαιτητικής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 26

«Αναλυτικόν Πρόγραμμα των μαθημάτων της πρακτικής σχολής των Θηλέων (Ωρολόγιο εβδομαδιαίας διδασκαλίας της πρακτικής σχολής των θηλέων) της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινούπολης».

ΤΑΞΙΣ Α΄

Θρησκευτικά, ώρα 1

Ελληνικά (Αρχαία γλώσσα, Νέα γλώσσα), ώρες 5.

Εμπορική Αλληλογραφία (ελληνιστί και γαλλιστί), ώρα 1.

Εμπορική Αριθμητική, ώρες 3.

Γεωμετρία Πρακτική- Ιχνογραφία, ώρες 2

Φυσική Πειραματική, ώρες 2.

Βιομηχανική Χημεία και Εμπορευματολογία, ώρες 2.

Γεωγραφία Εμπορική (γαλλιστί), ώρες 2.

Καταστιχογραφία ,(ελληνιστί, γαλλιστί), ώρες 2.

Οικιακή Οικονομία (Οικιακή Οικονομία- Μαγειρική), ώρες 2.

Γαλλικά, ώρες 6.

Κοπτική – Ραπτική, ώρες 2.

Εργόχειρα (Πλεκτική, Κεντητική), ώρες 4.

Καλλιγραφία και Δακτυλογραφία (ελληνιστί και γαλλιστί), ώρες 1.

Ωδική, ώρα 1.

ΤΑΞΙΣ Β΄

Θρησκευτικά, ώρα 1.

Ελληνικά (Αρχαία γλώσσα, Νέα γλώσσα), ώρες 5.

Εμπορική Αλληλογραφία (ελληνιστί και γαλλιστί), ώρα 1.

Εμπορική Αριθμητική , ώρες 2.

Γεωμετρία Πρακτική- Ιχνογραφία, ώρες 3.

Φυσική Πειραματική, ώρες 2.

Βιομηχανική Χημεία και Εμπορευματολογία, ώρες 2.

Γεωγραφία, (Εμπορική Γεωγραφία- γαλλιστί, Κοσμογραφία – ελληνιστί), ώρες 2.

Καταστιχογραφία (ελληνιστί και γαλλιστί), ώρες 2.

Οικιακή Οικονομία (Οικιακή Οικονομία, Μαγειρική), ώρες 2.

Γαλλικά, ώρες 6.

Κοπτική και Ραπτική, ώρες 2.

Εργόχειρα (Πλεκτική- Κεντητική – Ανθοποιΐα, Πιλοποιία), ώρες 4.

Καλλιγραφία και Δακτυλογραφία (ελληνιστί και γαλλιστί), ώρα 1.

Ωδική, ώρα 1.

Το παρόν πρόγραμμα συνταχθέν υπό Ειδικής Επιτροπής, καταρτισθείσης αποφάσει της Π.Κ. Εκπαιδευτικής Επιτροπής και εγκρίσει του Δ.Ε. Μικτού Συμβουλίου, υπεβλήθη τη Π.Κ. Εκπαιδευτική Επιτροπή προς μελέτην και έγκρισιν. Μελετηθέν δε και τροποποιηθέν υπ’αυτής, ενεκρίθη εν τη συνεδρία της 20 Ιουνίου 1912 και υπεβλήθη προς επικύρωσιν τη Αυτού Θειοτάτη Παναγιότητι και τω Δ.Ε.Μ. Συμβουλίω.

Πατριαρχείο 20 Ιουνίου 1912 / Ο Πρόεδρος της Εκπαιδευτικής Επιτροπής Ο Λέρου και Καλύμνου ΓΕΡΜΑΝΟΣ

Ο Γραμματέας

Σταμ. Χατζόπουλος

Το παρόν πρόγραμμα υποβληθέν εις την συνεδρίασιν του Δ.Ε. Μικτού Συμβουλίου της 3 Αυγούστου 1912 ενεκρίθη και επεκυρώθη. Παραπέμπεται δε τη Π. Κ. Εκπαιδευτική Επιτροπή προς εφαρμογήν δοκιμαστικώς επί μίαν τριετίαν.

Πατριαρχεία τη 3 Αυγούστου 1912

Ο Πρόεδρος του Δ.Ε.Μ. Συμβουλίου και α.α.

Ο Μαρωνείας ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ο Α΄ Γραμματεύς

Π.Δ. Νικολόπουλος»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 27

«Κανονισμός λειτουργίας Επαγγελματικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου»(1923)

Η Επαγγελματική Σχολή Τεγέας λειτουργούσα εις το Αγροκήπιο της Επισκοπής, συντηρείται και τελεί υπό την προστασία και επίβλεψη του Τεγεατικού Συνδέσμου.

1. Σκοπός της Σχολής είναι να μορφώνει Ελληνίδες μητέρες και οικοκυράς, συμφώνως με το πνεύμα της συγχρόνου εποχής. Η μόρφωση αυτή επιδιώκεται δια της μεταδόσεως γνώσεων και δεξιοτήτων απαραιτήτων και χρήσιμων για τον οικιακό και πρακτικό βίο.
2. Μαθήματα διδασκόμενα στη σχολή είναι τα Ελληνικά, τα Μαθηματικά, η Ιερά και η Ελληνική Ιστορία, η Φυσική Ιστορία, η Καλλιγραφία, η Ιχνογραφία, η Κοπτική, η Ραπτική, η Χειροτεχνία, η Μαγειρική, η Οικιακή Οικονομία, η Πρακτική Υγιεινή,η Υφαντουργία και άλλα μαθήματα, τα οποία ήθελε κρίνει αναγκαία το Διοικητικό Συμβούλιο του Τεγεατικού Συνδέσμου.
3. Η εν τη Σχολή φοίτηση, είναι διετής, τα δε μαθήματα διδάσκονται κατά τρόπον πρακτικόν συντείνοντα στην επίτευξη σύμφωνα με το άρθρο 1 σκοπού της Σχολής.
4. Στη σχολή είναι δεκτές μόνον μαθήτριες καταγόμενες από τα χωριά του Δήμου της Τεγέας, ή και άλλων μερών αφού μπορούν να εξασφαλίσουν κοντά στο Αγροκήπιο, διαμονή και έτσι θα τους παρέχεται η ευκολία να φοιτούν στη σχολή.
5. Η διδασκαλία και άσκηση παρέχεται αντί λογικών διδάκτρων κανονιζομένων εκάστοτε υπό του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου και αποβλέποντα αποκλειστικώς στην συντήρηση και αμοιβή του διδακτικού προσωπικού της Σχολή, καθόσον ο σκοπός του Συνδέσμου τυχγάνει ευεργετικός.

6. Κάθε μαθήτρια εγγραφομένη εις την σχολή συνοδεύεται απαραίτητα από τον κηδεμόνα της, ο οποίος υπογράφει στην οικεία στήλη του μαθητολογίου, προκαταβάλλει τα δίδακτρα τουλάχιστον μιας τριμηνίας επί τη βάσει διπλότυπου αποδείξεως, την οποία λαμβάνει παρά του ενεργούντος την εγγραφή αρμοδίου.
7. Και για τις υπόλοιπες τριμηνίες του σχολικού έτους τα δίδακτρα προκαταβάλλονται πάντοτε επί τη σχετική διπλοτύπου αποδείξει.
8. Ο κηδεμόνας υποχρεούται να παρακολουθεί την πρόοδο και επίδοση της μαθήτριας που προστατεύει , προσερχόμενος και ρωτώντας το προσωπικό της Σχολής μία φορά του μηνός τουλάχιστον.
9. Κάθε βλάβη ή ζημία η οποία γίνεται στο κτίριο, τα σκεύη και τα έπιπλα της Σχολής από υπαιτιότητα μαθήτριας, καταλογίζονται εις βάρος αυτής και υποχρεούται να καταβάλλει το σχετικό αντίτιμο.
10. Η δαπάνη της παρασκευής φαγητού ή γλυκισμάτων κατά τις πρακτικές ασκήσεις στη σχολή επιβαρύνει τις μαθήτριες.
11. Οι μαθήτριες οφείλουν τελείαν υποταγήν και ευπείθειαν εις τους διδάσκοντες αυτάς διδασκάλους και διδασκάλισσες. Μαθήτρια απειθούσα εκ συστήματος εις τας προσταγάς και υποδείξεις του διδακτικού προσωπικού ή μη διάγουσα βίο κόσμιο και χρηστόν αποβάλλεται της Σχολής για ορισμένο χρονικό διάστημα, μετά από κοινή απόφαση των διδασκόντων προς σωφρονισμό, εν υποτροπή δε δια παντός ως αποτελούσα κίνδυνο για τις άλλες μαθήτριες. Η αποβολή διενεργείται επί τη βάση πρακτικού αναφέροντος την αιτιολογίαν της αποβολής και υπογραφομένου από ολόκληρο το διδακτικό προσωπικό, κοινοποιείται δε η σχετική με την αποβολή απόφαση προς τον κηδεμόνα και τοιχοκολλάται σε καταφανές μέρος της Σχολής προς παραδειγματισμό των άλλων μαθητριών.
12. Δια παν τυχόν αδίκημα προσγενόμενο κάτω από τη Σχολή σε μαθήτρια ή παράπονο άλλο παντός είδους οι ενδιαφερόμενοι αναφέρονται στο Διοικητικό Συμβούλιο, του Συνδέσμου το οποίο εδρεύει στην Αθήνα, όπου θα γίνει μια πιο επισταμένη εξέταση του ζητήματος και παίρνοντας απόφαση με την οποία αποδίδει το δίκαιο όπου αυτό ανήκει.
13. Ο σύλλογος των διδασκόντων στη Σχολή μπορεί εάν κρίνει απαραίτητο κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους να οργανώνει σχολικές εορτές ή αγορά για

φιλανθρωπικούς ή πατριωτικούς σκοπούς, των οποίων το πρόγραμμα υποβάλλει προηγουμένως προς έγκριση στο Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου.

14. Μία από τις διδασκάλισσες, εκείνη την οποία θα κρίνει το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου, φέρει τον τίτλο της Διευθύντριας.

    Αυτή διευθύνει τη Σχολή σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, ενεργεί τις εγγραφές, επιβλέπει για την πιστή εφαρμογή του προγράμματος, κανονίζει και διευθύνει τις πρακτικές ασκήσεις ,υποβάλλει κατά τριμηνία έκθεση περί της καταστάσεως της Σχολής και του αριθμού των μαθητριών, και επικαλείται παντός ζητήματος, αναγομένου στην εσωτερική διαρρύθμιση της Σχολής.

15. Η ετήσια κατά το πέρας του σχολικού έτους εορτή, διεξάγεται μετά πάσης δυνατής μεγαλοπρέπειας και εκθέσεως των χειροτεχνημάτων παντός είδους, ειδών ραπτικής , γλυκισμάτων κ.λ.π. κατασκευασθέντων υπό των μαθητριών.

    Προϊόντα χειροτεχνικά και έργα των μαθητριών εν γένει κατασκευαζόμενα δι' υλικών της Σχολής μετά το πέρας του σχολικού έτους και την έκθεση αυτών κατά τη σχολική εορτής, εκποιούνται προς όφελος της Σχολής.

16. Ο παρών κανονισμός καθορίζων τον οργανισμό και τον τρόπο της εσωτερικής λειτουργίας της Σχολής τυπούται σε ικανά αντίτυπα και παρέχεται δωρεάν σε κάθε ένα που κάνει αίτηση».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 28

Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της «Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου» (180/19-9-1948)

Το προσωπικό της Σχολής προσλαμβάνεται από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο , κατ' επιλογή μεταξύ των αρίστων διπλωματούχων της 'Χαροκοπείου' Ανωτάτης Σχολής Οικιακής Οικονομίας Αθηνών και επικουρείται υπό Ιερέως, εντοπίων εκπαιδευτικών και μιας κατ' επάγγελμα μοδίστρας.

Το προσωπικό της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας αποτελείται:

1) Από το μόνιμο διδακτικό προσωπικό δηλαδή, μιας Διευθύντριας και δύο διδασκαλισσών ειδικών στα Οικοκυρικά και λοιπά μαθήματα. Το προσωπικό όμως αυτό δύνανται να επαυξάνεται ανάλογα των αναγκών που παρουσιάζονται.

2) Από το Επίκουρο Διδακτικό προσωπικό, στο οποίο μετέχουν εξέχοντα πρόσωπα της Τεγεατικής Κοινωνίας, τα οποία διδάσκουν ορισμένα μαθήματα.
3) Από το Υπηρετικό προσωπικό προς εξυπηρέτηση των αναγκών της Σχολής. Από το έτος 1954-55, το βοηθητικό προσωπικό της Σχολής αποτελείται από μία μαγείρισσα και μία καθαρίστρια.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1. Όλο το προσωπικό τελεί υπό τον έλεγχο και τις διαταγές της Διευθύντριας.
2. Λειτουργεί στο πλευρό της Διευθύντριας λειτουργεί Εφορευτική Επιτροπή η οποία απαρτίζεται από 3 ή περισσότερα μέλη, τα οποία κατοικούν μόνιμα στην περιοχή της Τεγέας και προσφέρουν τις υπηρεσίες του στην λειτουργία της Σχολής.
3. Η λειτουργία της Σχολής διέπεται από κανονισμό καθώς και με βάση τις εντολές που δίδονται από την Διοίκηση του εν Αθήναις Τεγεατικού Συνδέσμου.
4. Το προσωπικό της Σχολής οφείλει να εργάζεται με ζήλο και προθυμία, ευσυνειδησία, σεβασμό πνεύμα συνεργασίας και αλληλεγγύης ούτως ώστε οι προσπάθειες που αποβλέπουν στην Οικοκυρική κατάρτιση των μαθητριών να τείνουν προς τον επιδιωκόμενο σκοπό του Τεγεατικού Συνδέσμου.
5. Η συμπεριφορά των διδασκόντων προς τις μαθήτριες πρέπει να είναι αξιοπρεπής, δίκαιη και αμερόληπτος και να καταβάλλεται προσπάθεια ώστε η συμβίωσή τους προς τις μαθήτριες της Σχολής να επιφέρει ατμόσφαιρα αγάπης και στοργής.
6. Κανένα μέλος του προσωπικού δεν μπορεί να απουσιάσει χωρίς την άδεια της Διευθύντριας. Κάθε αίτηση του προσωπικού πρέπει να απευθύνεται προς την Διευθύντρια.
7. Απαγορεύεται η διανυκτέρευση μέλους του προσωπικού εκτός της Σχολής χωρίς ειδική άδεια της Διευθύντριας αλλά και ούτε επιτρέπεται η διανυκτέρευση ξένου προσώπου προς τη Σχολή χωρίς επίσης την άδεια της Διευθύντριας.
8. Επισκέψεις προς το προσωπικό της Σχολής επιτρέπεται μόνο κατά τις εξωσχολικές ώρες και στο γραφείο της Σχολής, σε ορισμένες ώρες.
9. Απαγορεύεται αυστηρά η χρησιμοποίηση των μαθητριών είτε της Υπηρεσίας δι' ατομικές εξυπηρετήσεις των διδασκόντων.
10. Το προσωπικό δικαιούται εξόδου από την Σχολή επί δίωρο , τρεις φορές την εβδομάδα, εφ' όσον δεν έχει ειδική υπηρεσία η οποία κανονίζεται από την

Διευθύντρια. Επίσης δικαιούται απουσίας μιας ολόκληρης μέρας (εορτής ή Κυριακής), μία φορά το μήνα.

11. Κατά τις θερινές διακοπές όλο το εργαζόμενο προσωπικό δικαιούται μηνιαίως άδεια, υποχρεούμενο όπως κατά τον υπολειπόμενο χρόνο ασχολείται με την μελέτη και συμπλήρωση των ενδεικνυομένων αναγκών της Σχολής σε προγράμματα, κ.λ.π. Κατά την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου το προσωπικό πρέπει να παρευρίσκεται στη Σχολή διοργανώνοντας σχετική έκθεση επιδείξεως είτε πωλήσεως προϊόντων της Σχολής.
12. Την υγιεινή κατάσταση των μαθητριών παρακολουθεί δωρεάν ειδικός ιατρός οριζόμενος από το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου.
13. Στη Σχολή λειτουργεί βιβλιοθήκη η οποία κατά τακτά χρονικά διαστήματα πλουτίζεται με πολλά βιβλία ποικίλου περιεχομένου. Αυτά συντελούν κυρίως στην ανάπτυξη μορφωτικών και ωφέλιμων πρακτικών κυρίως γνώσεων και προσιδιάζουν κυρίως στη γυναικεία φύση.

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Α. ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ

Η Διευθύντρια η οποία κατοικεί και διαιτάται με το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό στο Ίδρυμα έχει τα εξής καθήκοντα:

- ✓ Εφαρμόζει τον παρόντα κανονισμό καθώς και τις εκάστοτε διδόμενες κατευθύνσεις από τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου.
- ✓ Έχει την άμεση διεύθυνση και επίβλεψη της Σχολής, μαζί με το Οικοτροφείο.
- ✓ Προΐστανται όλου του προσωπικού του Ιδρύματος, εκπαιδευτικού και υπηρετικού και είναι απολύτως υπεύθυνη για κάθε ανωμαλία που παρατηρείται, είναι δε υποχρεωμένη να αναφέρει αυτές πρώτα στην Εφορευτική Επιτροπή.
- ✓ Αλληλογραφεί με τη Διοίκηση του Συνδέσμου, καθώς και με όλες τις Αρχές του τόπου, δέχεται τις επισκέψεις των αρμοδίων αρχών είτε των ενδιαφερομένων προσώπων.
- ✓ Συνεργάζεται ανά 15νθήμερο με την Εφορευτική Επιτροπή, κρατώντας τα σχετικά πρακτικά και αναφέρεται προς την Διοίκηση σχετικά με τις αποφάσεις της.
- ✓ Ασκεί πειθαρχική εξουσία σε όλο το εργαζόμενο προσωπικό της Σχολής, και μπορεί να επιβάλλει την ποινή επιπλήξεως είτε προστίμου προκειμένου δε για βαρύτερο

παράπτωμα αναφέρεται εγγράφως προς την Εφορευτική Επιτροπή, η οποία αναλόγως αναφέρεται προς τη Διοίκηση του Συνδέσμου.

- ✓ Κανονίζει τις εβδομαδιαίες υπηρεσίες του διδακτικού προσωπικού
- ✓ Κανονίζει το πρόγραμμα του συσσιτίου των Οικοτρόφων.
- ✓ Ασκεί άμεση πειθαρχική εξουσία επί των μαθητριών του Οικοτροφείου επιβάλλουσα τις ενδεικνυόμενες ποινές και παραπέμποντας αυτές στην Εφορευτική Επιτροπή είτε την Διοίκηση του Συνδέσμου με το ερώτημα της προσωρινή είτε οριστικής αποβολής μαθήτριας.
- ✓ Συνεννοείται με τους κηδεμόνες των Οικοτρόφων όπως επιβλέπει την αλληλογραφία τους.
- ✓ Επιμελείται της έγκαιρης σύνταξης του Ωρολογίου Προγράμματος σε συνεργασία με το Διδακτικό Προσωπικό, καθώς και του προγράμματος της καθημερινής ζωής των μαθητριών, τα οποία και υποβάλλει στην Διοίκηση του Συνδέσμου για τον έλεγχο, κ.λπ.
- ✓ Κανονίζει τα σχετικά των περιπάτων των μαθητριών καθώς και του εκκλησιασμού τους τις Κυριακές και τις Εορτές, σε γειτονικές εκκλησίες. Επίσης καθορίζει και την υπεύθυνο για τη συνοδεία των μαθητριών.
- ✓ Επιβλέπει την τάξη και την ευκοσμία στη Σχολή. Έχει την ανώτατη επιτήρηση των ηθών των μαθητριών, βαθμολογεί την διαγωγή τους μαζί με το Διδακτικό Προσωπικό στη βαθμολογία κάθε μαθήτριας.
- ✓ Εποπτεύει για την εφαρμογή του προγράμματος των διδασκομένων μαθημάτων, επισκέπτεται τακτικά τις τάξεις και υποχρεούται να παρακολουθεί τις διδάσκουσες και διδασκόμενες κατά τις ώρες των διδασκαλιών.
- ✓ Μεριμνά όπως κρατώνται από το διδάσκον προσωπικό τα Σχολικά βιβλία πάντα ενήμερα, έτσι ώστε να συνάγεται σαφώς η εκπαιδευτική κίνηση, η βαθμολογία και η πρόοδος των μαθητριών.
- ✓ Υπογράφει μαζί με την Εφορευτική Επιτροπή τους ελέγχους και τα ενδεικτικά των μαθητριών.
- ✓ Κάθε τρίμηνο υποβάλλει προς την Εφορευτική Επιτροπή και τη Διοίκηση του Συνδέσμου γραπτή έκθεση επί της συντελεσθείσης εργασίας στη Σχολή και στο

Οικοτροφείο και εισηγείται προτάσεων και λύσεων για τη βελτίωση της λειτουργίας του Ιδρύματος.

- ✓ Επιμελείται της είσπραξης των δικαιωμάτων εγγραφής, διδάκτρων των μαθητριών με διπλότυπες αποδείξεις.
- ✓ Είναι υπεύθυνη για την περιουσία της Σχολής, όπως έπιπλα, σκεύη, πρώτη ύλη, προϊόντα, κ.λ.π., μεριμνά και εποπτεύει την καλή συντήρησή τους και την διαφύλαξή τους.
- ✓ Επιβλέπει την καλή συντήρηση του κτηρίου και μεριμνά για την έγκαιρη επισκευή και αντικατάσταση των φθαρμένων ειδών, κατόπιν σχετικών εγκρίσεων.
- ✓ Καταρτίζει εβδομαδιαίως διαιτολόγιο των οικοτρόφων και εποπτεύει για την πιστή εφαρμογή του, και κατανέμει διάφορες απασχολήσεις στις διδασκάλισσες, κρατώντας μερικές και για την ίδια.
- ✓ Λαμβάνει συσσίτιο μαζί με το υπόλοιπο προσωπικό και τις μαθήτριες στην αίθουσα εστιατορίου.

Β. ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΕΣ

- ➢ Οι διδασκάλισσες της Σχολής επιμελούνται της διδασκαλίας των μαθημάτων που αναγράφονται στο πρόγραμμα, αφού προπαρασκευαστούν κατάλληλα σε ειδικό βιβλίο που κρατείται και στο οποίο αναγράφονται τα διδαχθέντα θέματα για κάθε μάθημα.
- ➢ Παρακολουθούν τη γενική διαπαιδαγώγηση, εκπαίδευση και παρακολούθηση του τρόπου και του χαρακτήρα των μαθητριών ενδιαφερόμενοι πρώτα απ' όλα για την ανύψωση των ηθικών ικανοτήτων και διαμόρφωση του χαρακτήρα τους.
- ➢ Συνεργάζονται στενά με την Διευθύντρια, στην οποία και αναφέρουν κάθε παράβαση είτε παρεκτροπή μαθήτριας.
- ➢ Επιμελούνται της ψυχαγωγίας των μαθητριών, κατά τις μη εργάσιμες ώρες της Σχολής
- ➢ Κανονίζουν μαζί με την Διευθύντρια τις διάφορες υπηρεσίες στις οποίες ασκούνται οι μαθήτριες προκειμένου να εξοικειωθούν στα Οικοκυρικά τους καθήκοντα.
- ➢ Επιβάλλουν ελαφρές τιμωρίες στις παρεκτρεπόμενες μαθήτριες, αφού αναφέρουν αυτές στη Διευθύντρια.
- ➢ Συνοδεύουν τις μαθήτριες στην εκκλησία, περιπάτους, εκδρομές.

- Βοηθούν την Διευθύντρια στην τήρηση των διαφόρων βιβλίων της Σχολής, τη βιβλιοθήκη της Σχολής, βοηθούμενες από μαθήτριες, καθώς και σε ότι η Διευθύντρια αναθέσει σ' αυτές.
- Κατά εβδομάδα μία από τις διδασκάλισσες ορίζεται της υπηρεσίας όπου επιμελείται την πρωινής έγερσης των οικοτρόφων, εποπτεύει του καθαρισμού, της τελέσεως της προσευχής τους, κ.λ.π. Επίσης κτυπά το κουδούνι τις προκαθορισμένες ώρες, και παρακολουθεί τις μαθήτριες κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων. Επιτηρεί την τάξη στην τραπεζαρία.
- Οφείλει να εισέρχεται στις αίθουσες παραδόσεων την ώρα που ορίζεται από το ωρολόγιο πρόγραμμα, και πριν από τις μαθήτριες ώστε να τηρείται πειθαρχία.
- Επαγρυπνεί σχετικά με την εβδομαδιαία ατομική καθαριότητα των μαθητριών μετά τη λήξη πλήρους λουτρού.
- Επιμελείται της διασφαλίσεως των διαφόρων εξωτερικών θυρών και γενικά εποπτεύει ειδικότερα την εύρυθμο και καλή συμπεριφορά των μαθητριών στη Σχολή.

Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Η Οικονόμος επιμελείται της παρασκευής του συσσιτίου των Οικοτρόφων και του διδακτικού προσωπικού.

Επιμελείται της γενικής καθαριότητας της Σχολής εσωτερικώς και εξωτερικώς.

Επιμελείται της καλής διατηρήσεως των επίπλων και σκευών του μαγειρείου και του εστιατορίου. Τηρεί ειδικό βιβλίο για τα σκεύη και είδη για τα οποία είναι υπεύθυνη. Επίσης είναι υπεύθυνη για κάθε φθορά, βλάβη είτε απώλεια αυτών.

Εκτελεί τη διανομή συσσιτίου.

Είναι υπεύθυνη για την ευπρεπή συντήρηση του μαγειρείου, αποθήκης τροφίμων και έγκαιρης παρασκευής των φαγητών, βοηθούμενη εν ανάγκη από μαθήτριες κατόπιν σχετικής άδειας της Διευθύντριας.

Δ. ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΑ ΡΑΠΤΙΚΗΣ

Διευθύνει το εργαστήριό της και είναι υπεύθυνη για κάθε παρατηρούμενη ανωμαλία. Διαχειρίζεται και είναι υπεύθυνη για τα υλικά του εργαστηρίου, επίσης για τα έπιπλα, σκεύη, κ.λ.π. και τηρεί ειδικό βιβλίο κινήσεως υλικών, και διδάσκει την κοπτική και ραπτική σύμφωνα με τις ώρες που ορίζονται από το πρόγραμμα.

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΑΥΤΩΝ

Οι μαθήτριες όλων των τάξεων πριν την έναρξη των πρωινών μαθημάτων και μετά την κρούση του κώδωνα υποχρεούνται να προσέλθουν σε ορισμένο χώρο στη Σχολή. Εκεί τελείται από κοινού εναρκτήριος προσευχή παρισταμένου και του διδακτικού προσωπικού. Το ίδιο συμβαίνει και στο γεύμα και στο τέλος αυτού. Οι δε οικότροφοι πριν του προγεύματος και κατά το δείπνο καθώς και πριν την κατάκλιση απαγγέλλουν από κοινού ορισμένες από τη Σχολή προσευχές. Όλες οι μαθήτριες εξομολογούνται δύο φορές το χρόνο από ορισμένο από τη Σχολή πνευματικό και μεταλαμβάνουν των αχράντων μυστηρίων.

Οι μαθήτριες πρέπει να μελετούν τα εγκεκριμένα βιβλία. Απαγορεύεται να μεταχειρίζονται αστεϊσμούς, εντός και εκτός του Σχολείου τα οποία αντιβαίνουν στα μαθητικά ήθη και την διδασκαλία. Δεν επιτρέπεται ακόμη στις μαθήτριες να εισέρχονται σε άλλες τάξεις κατά την ώρα των διαλειμμάτων ή της μελέτης, παρά μόνο με άδεια κάποιας καθηγήτριας ή της Διεύθυνσης ή της επιμελήτριας.

Τα διαλείμματα διαρκούν 10΄ της ώρας. Σ' αυτά οι μαθήτριες διαλέγονται ήσυχα , κόσμια χωρίς χειρονομίες και θόρυβο. Μετά την κρούση του κουδουνιού οι μαθήτριες συντάσσονται κατά τάξεις και με την οδηγία της καθηγήτριας εισέρχονται στις αίθουσες παραδόσεων. Κατόπιν κάθονται στις θέσεις τους χωρίς θόρυβο και μακρές συζητήσεις.

Όλες οι μαθήτριες υποχρεούνται σε καθορισμένες Κυριακές από την Διεύθυνση να εκκλησιάζονται με τη Σχολή εφ' όσον ο καιρός το επιτρέπει. Σε διαφορετική περίπτωση εκκλησιάζονται σε εκκλησία της ενορίας τους.

Η Σχολή παρακολουθεί τις μαθήτριες όχι μόνο εντός αυτής αλλά και εκτός αυτής και γενικά μαθαίνει σχετικά με την διαγωγή και καλή συμπεριφορά τους, διότι επιθυμεί να διάγουν τον βίο τους όπως αρμόζει στην ηθική και τις αυστηρές αξιώσεις της Σχολής.

Κάθε απουσία των μαθητριών πρέπει να δικαιολογείται με σχετικό σημείωμα από τον γονέα ή τον κηδεμόνα και εάν χρειασθεί να καλείται από την Διεύθυνση.

Σε περίπτωση ευθύνης μαθήτριας για την καταστροφή ή φθορά σχολικών οργάνων και σκευών, όπως καρεκλών, εδρών, πινάκων, κλινών, και λοιπών επίπλων ευθύνονται οι γονείς ή οι κηδεμόνες.

Οι γονείς και οι κηδεμόνες των μαθητριών οφείλουν να συνεργάζονται και να ενημερώνονται από τη Σχολή, ώστε να αποφεύγονται ανάρμοστες συμπεριφορές των μαθητριών και να γίνουν ηθικά στοιχεία και γνώστες των καθηκόντων τους. Για το λόγο αυτό έχει συσταθεί μία

φορά τον μήνα συγκέντρωση των γονέων με το Διδακτικό Προσωπικό της Σχολής που αποβλέπει στην καλύτερη λειτουργία της Σχολής.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

Σε κάθε μαθήτρια δίνεται ή αποστέλλεται στους γονείς ή κηδεμόνες κατά διμηνία έλεγχο στον οποίο περιέχεται στήλη ατομική, δελτίο προόδου και διαγωγής. Σε ιδιαίτερη στήλη , εκτός του βαθμού ,αναγράφεται παρατήρηση σχετική με την μαθήτρια, (ελάττωμα, αταξία, επιβληθείσα ποινή,…). Έτσι ο γονέας ή ο κηδεμόνας λαμβάνει γνώση και αναγράφει και ο ίδιος τις σχετικές παρατηρήσεις του σε ειδική στήλη.

ΕΓΓΡΑΦΕΣ – ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Για την εγγραφή της μαθήτριας στη Σχολή απαιτείται:

- Κατάθεση του απολυτηρίου εξαταξίου Δημοτικού Σχολείου και ενδεικτικό της Β΄ ή και ανώτερης τάξης του Ημιγυμνασίου και να συνοδεύεται από τον γονέα ή κηδεμόνα.
- Επίσης οφείλει να καταθέσει και πιστοποιητικό εμβολιασμού.
- Η εγκατάσταση των οικότροφων μαθητριών στη Σχολή πραγματοποιείται από της 26^{ης} – 30^{ης} Σεπτεμβρίου, ώστε και τα μαθήματα να αρχίζουν την 1^{η} Οκτωβρίου οπότε λήγουν και οι εγγραφές οι οποίες βέβαια μπορεί και να παραταθούν, με εγκύκλιο του Υπουργείου.

ΔΙΔΑΚΤΡΑ

- Το εκπαιδευτικό έτος άρχεται την 1^{η} Σεπτεμβρίου και λήγει την 30^{η} Μαΐου του επόμενου έτους. Το διάστημα υποδιαιρείται σε τρεις τριμηνίες.
- Οι εγγραφές των μαθητριών αρχίζουν την 20^{η} Αυγούστου κάθε έτους με καταβολή του εκάστοτε καθοριζόμενου δικαιώματος εγγραφής.
- Τα δίδακτρα κάθε τριμηνίας προκαταβάλλονται το πρώτο δεκαήμερο κάθε τριμήνου.
- Οι απουσίες των μαθητριών βαρύνουν επί της προαγωγής των μαθητριών είτε και επί του δικαιώματος της συνεχίσεως των μαθημάτων.
- Το διδακτικό προσωπικό οφείλει να παρακάθεται στο εστιατόριο της Σχολής μαζί με τις οικότροφες και με όλες τις μαθήτριες κατά το μεσημβρινό γεύμα, ενώ απαγορεύεται η απομόνωση μερικών μαθητριών σε διάφορα σημεία. Ομοίως και κατά το βραδινό δείπνο.

- Η μη έγκαιρη προκαταβολή των διδάκτρων επιφέρει την απομάκρυνση της μαθήτριας από τα μαθήματα της Σχολής, εφ' όσον εκπνεύσει η τακτή προθεσμία.
- Εάν ο αριθμός των απουσιών στα μαθήματα της μαθήτριας υπερβαίνει τον καθορισμένο, αυτό επιφέρει τον αποκλεισμό της, είτε για τη συνέχιση των μαθημάτων είτε για την προσέλευση στις εξετάσεις.

Στις μαθήτριες οι οποίες κατόπιν τακτικής και επιμελούς φοίτησης, επιτυχών τριμηνιαίων διαγωνισμών και ετησίων εξετάσεων τελειώσουν την Γ΄ τάξη, απονέμεται πτυχίο. Στις μαθήτριες κάθε τάξης που αρίστευσαν, απονέμονται κατά την καθιερωμένη ειδική εορτή του 15Αύγουστου , βραβεία και πρακτικά δώρα.

Η φοίτηση στη Σχολή είναι τριετής, υποχρεωτική και τακτική, με εξάωρο κάθε μέρα πρωινή και απογευματινή διδασκαλία και εργαστηριακή άσκηση. Η έναρξη και η λήξη κάθε σχολικού έτους, οι αργίες και οι διακοπές, συμπίπτουν με τις αντίστοιχες των Σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης. Η εγγραφή των μαθητριών συντελείται από 1-30 Σεπτεμβρίου και ανέρχεται σε 50.000 δρχ. εφ' άπαξ καταβαλλόμενες. Τα μαθήματα αρχίζουν από την 1^{η} Οκτωβρίου, και λήγουν το πρώτο δεκαήμερο του Ιουνίου, οπότε τελείται μεγάλη σχολική γιορτή και έκθεση χειροτεχνημάτων.

Τα δίδακτρα, καθορίζονται κάθε έτος με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του Τεγεατικού Συνδέσμου και καταβάλλονται σε τρεις δόσεις ως εξής:

-καταβολή της πρώτης τριμηνίας μαζί με την εγγραφή.

-στο τελευταίο δεκαπενθήμερο της Α΄ τριμηνίας καταβάλλονται τα δίδακτρα του β' τριμήνου (15-30 Νοεμβρίου).

-Στο τέλος του δευτέρου τριμήνου (15-28 Φεβρουαρίου), καταβάλλονται τα δίδακτρα της τρίτης τριμηνίας.

Στις αποδεδειγμένες άπορες μαθήτριες και μέχρι του ποσοστού 15%, απαλλάσσονται των διδάκτρων.

Απαγορεύεται στο Διδακτικό Προσωπικό η χρήση ειδών και σκευών της Οικοκυρικής Σχολής εκτός αυτών της μαγειρικής.

Σε ειδική αίθουσα της Σχολής λειτουργεί διαρκής Έκθεση χειροτεχνημάτων.

Μέρος των χειροτεχνημάτων ανήκει στην κυριότητα της Οικοκυρικής Σχολής. Τα απαραίτητα υλικά γι' αυτά καταβάλλονται από τη Σχολή.

Στην Οικοκυρική Σχολή λειτουργεί πρατήριο πωλήσεως πρώτων υλών για τις ανάγκες των μαθητριών της Σχολής. Το πρατήριο διευθύνεται από μία Διδασκάλισσα και λειτουργεί τρεις φορές την εβδομάδα και είναι εφοδιασμένο με όλα τα απαραίτητα υλικά.

Η διακόσμηση και συντήρηση του περιβόλου της Σχολής καθώς και της βεράντας ανατίθεται στην καλλιτεχνική διάθεση του Διδακτικού προσωπικού, ώστε ν' αναπτυχθεί η ανθοκομία, κηπουρική, υποδειγματικό κονικλοτροφείο, ορνιθώνας, μελισσοκομείο, περιστερώνα, κ.λπ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 29

Ευχαριστίες μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής

προς τη διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου

Στις 24-6-1952, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος, παρέλαβε έκθεση σχετικά με την εκδρομή των μαθητριών υπό της καθηγήτριας Α. Λαμπροπούλου (αρ. 1814/24-6-1952) :

« Ήτο ένα χαρούμενο πρωινό όταν ελάβαμε την επιστολή που μας είχε στείλει ο Σύνδεσμος και που μας ανήγγειλε το ευχάριστο γεγονός της μεταβάσεως της Σχολής μας σε ένα ταξίδι στην Αθήνα.

Η είδησις σαν αστραπή μετεδόθη ανάμεσα στις μαθήτριες που μέσα σε μία θύελλα ερωτήσεων ζητούσαν να μάθουν διάφορες λεπτομέρειες, πότε θα φύγουμε, ποιες θα έλθουν και άλλες πολλές ερωτήσεις που με τη ζωηρότητά τους μας έδειχναν το μεγάλο τους ενθουσιασμό. Αμέσως με μεγάλη προθυμία ρίχτηκαν στις δουλειές τους μετρώντας τις ώρες και τις στιγμές μέχρι που θα έλθει η μεγάλη στιγμή της αναχωρήσεως.

Έτσι αι εξετάσεις πέρασαν και ήλθε η ημέρα που με τόση ανυπομονησία περίμεναν. Από πολύ πρωί με χαρούμενες φωνές και τραγούδια έκαμαν και τις τελευταίες ετοιμασίες και σε λίγο το λεωφορείο μας μετέφερε στον σταθμό όπου επιβιβασθήκαμε στην ΟΤΟΜΟΤΡΙΣ που θα μας έφερνε στην Αθήνα.

Σε όλη την διαδρομή ήταν ζωγραφισμένη η ικανοποίησις, η χαρά και η ευχαρίστησις στα πρόσωπα των μαθητριών που μαγεμένες παρακολουθούσαν τα διάφορα τοπία που περνούσαμε. Έτσι χωρίς καλά καλά να το καταλάβωμεν φθάσαμε στην Αθήνα όπου με

έκπληξη κοιτούσαν την μεγάλη πόλη με τα διάφορα μέσα που πολλές μαθήτριες δεν είχαν ξαναδεί και που μόνον από περιγραφές εγνώριζαν και έμεναν εκστατικές.

Οι λίγες μέρες που πέρασαν, χάρις στο ενδιαφέρον του Συνδέσμου μας για τη Σχολή μας, θα τους μείνουν αλησμόνητες. Τα διάφορα αξιοθέατα, τα οποία εγνώρισαν. Ο θαυμασμός τους για τα έργα ζωγραφικής που θαύμασαν στο Ζάππειον.

Το πανόραμα των Αθηνών από το ύψος του ιερού Βράχου της Ακροπόλεως, ο θαυμασμός και το ενδιαφέρον να μάθουν κάθε τι για την ιστορία της Ακροπόλεως , ήσαν μικρά μόνο δείγματα της μεγάλης εντυπώσεως που αυτό το ταξίδι έκαμε στις μαθήτριες της Σχολής μας.

Οι εκδρομές μας στην Πεντέλη και την λίμνη του Μαραθώνος άφησαν αναμνήσεις που δεν θα ξεχασθούν ποτέ.

Αυτό ήταν φανερό και από το ταξίδι της επιστροφής που όλες οι μαθήτριες με λύπη τους εγκατέλειψαν την Αθήνα, αλλά και με συγκίνηση και ενθουσιασμό μιλούσαν για ό,τι στις λίγες ημέρες γνώρισαν, και για την μεγάλη περιποίηση και τιμή που τους έκαμαν το Διοικητικό Συμβούλιο Αθηνών.

Γι' αυτό και μόλις έφθασαν στη Σχολή, η πρώτη σκέψις τους ήτο να γράψουν μία επιστολή προς τον Σύνδεσμό μας, για να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους και την χαρά τους για το αλησμόνητο ταξίδι τους.»

Ακολούθησε το ευχαριστήριο γράμμα από τις μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής (αρ.1813/24-6-1952) :

« Η ωραία έμπνευσις του Τεγεατικού Συνδέσμου ο οποίος είχε την καλωσύνην να χαρίσει ιδιαίτερη χαρά και ευχαρίστηση με την τιμή που έκαμε στα 13 πρώτα κορίτσια των τελευταίων τάξεων της Σχολής δια της δαπανών του μεταβάσεως εις Αθήνας ένθα έτυχον πάρα πολλών τιμών, είναι εις άκρον συγκινητική και δεικνύει το ιδιαίτερον ενδιαφέρον του Συνδέσμου υπέρ της Σχολής.

Ημείς ιδιαιτέρως τα δεκατρία κορίτσια που είχαμε την τιμή να δεχθούμε τόσες και τόσες περιποιήσεις και τιμές από τον Τ.Σ. και ιδιατέρως από το εν Αθήναις Διοικητικό Συμβούλιο αυτού, αισθανόμεθα βαθύτατη υποχρέωσιν, να ευχαριστήσουμε το εκλεκτό αυτό σωματείον του Τ.Σ. και ιδιαιτέρως το Διοικητικό Συμβούλιον αυτού δι' όσα υπέρ της

Σχολής και υπέρ ημών έπραξαν, και τα οποία θα παραμείνου εφ'όλης της ζωής μας ως η καλυτέρα ανάμνησις.

Μετά πολλής εκτιμήσεως και απεράντου Σεβασμού

Οι μαθήτριαι

Κική Τ. Κωτσαρίδου

Αικατερίνη Σ. Τσιπανίτου

Ευανθία Δ. Νικολοπούλου

Μαρία Α. Μασκαλέρη

Άρτεμις Ι. Μπιστούλη

Βασιλική Β. Μπούζου

Ναυσικά Κ. Γαλή

Κωστούλα Β. Ψυχογυιού

Τούλα Π. Διαμαντούρου »

Μια άλλη μαθήτρια αποθανάτισε τις σκέψεις της μετά την επιστροφή της από την εκδρομή[7]. Θα παραθέσουμε μερικές σκέψεις της κατά την γνώμη μας σημαντικές.:

« ……Δευτέρα 16 Ιουνίου, ξεκινήσαμε για τα δύο ξακουσμένα εργοστάσια ΒΟΜΒΥΞ και ΛΑΝΑΡΑ. Όταν φθάσαμε εις το εργοστάσιο ΒΟΜΒΥΞ μπήκαμε μέσα και είδαμε όλα τα εργαλεία που είχε,, τους αργαλειούς που δούλευαν αυτόματα, κ.λ.π. ……..Σκεφθήκαμε πώς κατασκευάζονται τα μεταξωτά ρούχα που φοράμε ; Έπειτα είδαμε πώς υφαίνονταν, πώς καθαρίζονταν και πως σιδερώνονταν. Με μεγάλο θαυμασμό κοιτάζαμε τα μηχανήματα αυτά όπου τα έπλεναν και τα σιδέρωναν με μεγάλη ταχύτητα. Κατόπιν προχωρήσαμε εκεί όπου κατασκεύαζαν τα διάφορα χρώματα για το σταμπάρισμα των διαφόρων υφασμάτων. Κατόπιν μπήκαμε εις την αίθουσα όπου απλώνονταν τα διάφορα υφάσματα σαν ένα απέραντος κάμπος και οι εργάτες τα σταμπάριζαν με διάφορους χρωματισμούς ….Κατόπιν επισκεφθήκαμε το εργοστάσιο ΛΑΝΑΡΑ για να δούμε πώς γίνονται τα μάλλινα. Αφού μπήκαμε μέσα προχωρήσαμε σε μία αίθουσα όπου βρίσκεται το μαλλί όπως βγαίνει και κατόπιν σε άλλη αίθουσα όπου ήταν μηχάνημα που αυτόματα το έξενε ενώ σε άλλη αίθουσα

[7] Κοινοποίηση έκθεσης μαθητριών σχετικά με την εκδρομή που πραγματοποίησαν στην Αθήνα, υπ' αρ. 1862/15-7-1952.

όπου το έπλεναν με μηχανήματα που το ξέβγαζαν, και έπειτα με πελώριο μηχάνημα το στέγνωναν. …..Σε άλλη αίθουσα όπου έφτιαχναν το μαλλί νήμα, και τέλος πια εκεί όπου κατασκεύαζαν τα μάλλινα υφάσματα. Μετά είδαμε τα πλυμένα σιδερωμένα έτοιμα για αγορά. ……»

Μετά απεράντου Σεβασμού και Εκτιμήσεως

Οι μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας

Τούλα Παν. Διαμαντούρου

Μηλιά Θ. Κουτσόγεωργα

« Σεβαστέ μας κύριε Μπούρη,

Είναι εις άκρον συγκινητική η πατρική προσφορά σας προς τα 12 κορίτσια της γενέτειρά σου Πατρίδος των Ριζών, τα οποία έτσι θα δυνηθούν να αποκτήσουν ένα εφόδιον δια την σταδιοδρομίαν των, οφειλόμενον ιδιαιτέρως εις την μεγάλην καλωσύνην και γενναιοδωρίαν σας.

Εμείς τα 12 αυτά κορίτσια που είχαμε την ευτυχίαν να είμεθα συμπολίτισσες ενός τόσου μεγάλου ανθρωπιστού δια την οποίαν υπερηφανευόμεθα, τώρα με τα λίγα λόγια επιθυμούμε να τονίσουμε την συγκίνησίν μας από τη μεγάλη αυτή χειρονομία σας και να σας στέιλουμε τας απείρους ευχαριστίας μας μαζί με την βεβαίωσιν ότι ουδέποτε θα ξεχάσωμε την ωραίαν σας πράξιν και εσαεί θα σας ευγνωμονούμε.

Μετά βαθυτάτου σεβασμού

Σας ασπαζόμεθα το χέρι

Αι μαθήτριαι

Χριστίνα Τ. Καρκαζή

Κυριακούλα Κ. Καραδήμα

Ουρανία Α. Καραγιάννη

Κατίνα Σ. Παγώνη

Σοφία Κ. Γκιώκα

Αιμιλία Η. Καρρά

Ισμήνη Κ.Λαμπροπούλου

Παναγιώτα Π.Πανοπούλου

Χρυσούλα Ι. Κολλαρά

Ευτυχία Π.Ράντη
Χριστίνα Π..Κολοβού
Σταθούλα Καρρά » [8]

Το 1963, ο Τεγεατικός Σύνδεσμος ήταν ο παραλήπτης γράμματος (αρ. 5522/24-6-1963), από απόφοιτο της Οικοκυρικής Σχολής το 1958, το οποίο και παραθέτουμε :

« *Ίσθμια 19-6-1963*

Σεβαστέ Τεγεατικέ Σύνδεσμε,

Ευρίσκομαι εις την ευχάριστον θέσιν να σας αναγγείλω τα εξής:

Ενεγράφην εις την Σχολήν σας τη χρονιά 1956 και ετελείωσα το 1958. Προ ενός έτους διορίστηκα δασκάλα Οικοκυρικής εις το Ιδιωτικόν Γυμνάσιον Κορίνθου. Διδάσκω τα μαθήματα Μαγειρικής, Ζαχαροπλαστικής, Διαιτητικής και Κεντημάτων. Παίρνω μισθοδοσία 1.500 δρχ.

Αυτό το οφείλω εις την Σχολήν σας και περισσότερο εις την Διευθύντρια της Σχολή, η οποία με τόση τελειότητα διδάσκει τα μαθήματα του κεντήματος και ζαχαροπλαστικής.

Με τα έργα μου έχω ενθουσιάσει τον Διευθυντή μου και τους συναδέλφους. Θα κάνω στο τέλος του μηνός μια πολύ καλή έκθεση εργοχείρων εις το Επιμελητήριον Κορίνθου.

Με μεγάλο σεβασμό
Πόπη Παπαγγελή
Ίσθμια Κορινθίας»

[8] Γράμμα μαθητριών στις 6-12-1953.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 30

Ωρολόγιο πρόγραμμα του τμήματος κοπτικής- ραπτικής- οικοκυρικών με κατεύθυνση Οικοκυρικά του σχολικού έτους 1981-82, με βάση το Ν.576/77 και το Π.Δ.813/77.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Α΄ ΤΑΞΗ		Β΄ ΤΑΞΗ	
	Α΄ εξάμηνο	Β΄ εξάμηνο	Α΄ εξάμηνο	Β΄ εξάμηνο
Ελληνικά	2	2	2	2
Μαθηματικά	2	2	2	2
Φυσική	2	2	2	2
Φυσική Αγωγή	1	1	1	1
Αγγλικά	2	2	2	2
Υγιεινή-Πρόληψη ατυχημάτων	1	-	-	-
Στοιχεία Δημ. Οργ. Πολιτείας	-	-	1	1
Τεχνολογία υλικών	3	3	-	-
Μηχανές – Συσκευές	3	-	-	-
Ελεύθερο Σχέδιο	5	5	2	2
Εργαστήριο εξειδικεύσεως	9	12	13	13
Κατοικία	-	-	3	3
Διατροφή	-	-	2	2
ΣΥΝΟΛΟ	30	29	30	30

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 31

Ωρολόγια προγράμματα των τριών τάξεων της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου του έτους 1963-64

Διδασκόμενα Μαθήματα	**Τάξη Α΄ /ώρες**	**Τάξη Β΄ /ώρες**	**Τάξη Γ΄ /ώρες**
Θρησκευτικά	1	1	1
Ελληνικά	2	2	1
Εθν. Αγωγή	1	1	-
Οικ.Οικονομία	2	2	-
Υγιεινή	1	1	-
Διαιτητική	1	1	-
Αγγλικά	2	3	4
Μαθηματικά	2	1	1
Ζαχαροπλαστική	3	3	3
Μαγειρική	3	2	3
Κέντημα	3	3	6
Ραπτική	12	10	13
Πλεκτική	1	1	2
Χειροτεχνία	2	2	-
Γυμναστική	3	2	1
Ωδική	1	1	1
Υφασματολογία	-	1	-
Ανθοκομία	-	1	-
Κονσερβοποιία	-	3	3
Βρεφοκομία	-	-	2
Σύνολο ωρών	**40**	**41**	**41**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 32

Εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα της Οικοκυρικής Σχολής του σχολικού έτους 1970-71:

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Α΄ ΕΤΟΣ	Β΄ ΕΤΟΣ	Γ΄ ΕΤΟΣ
Θρησκευτικά	1	1	1
Ελληνικά	3	3	3
Μαθηματικά	2	2	2
Διαιτητική	2	2	-
Αγγλικά	5	3	3
Οικιακή Οικονομία	2	2	-
Πολιτική Αγωγή	1	1	1
Ενδυμασία	1	-	-
Καλή Συμπεριφορά	1	1	1
Υγιεινή	1	1	-
Κέντημα	1	2	3
Φυσική	1	1	1
Μαγειρική-Ζαχαροπλαστική	3	3	3
Γυμναστική	2	2	2
Χειροτεχνία	2	3	1
Ραπτική	14	18-Θεωρία 6 ώρες	15-Θεωρία 4 ώρες
Μουσική	1	1	1
Τραγούδι	1	1	1
Βρεφοκομία	-	-	2
ΣΥΝΟΛΟ	44	47	30

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 33

Εβδομαδιαίο διαιτολόγιο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου του έτους 1973-75:

ΚΥΡΙΑΚΗ

- Μεσημέρι : Κρέας ή κοτόπουλο- Μακαρόνια-Φρούτο.
- Βράδυ: Τηγανιτές πατάτες-Σαλάτα- χαλβάς κατσαρόλας.

ΔΕΥΤΕΡΑ

- Μεσημέρι : Όσπρια-Αυγό ή τυρί φέτα.

- Βράδυ: Ψάρι τηγανιτό-Σαλάτα ή ψάρι βραστό σούπα- γλυκό.

ΤΡΙΤΗ

- Μεσημέρι : Μακαρόνια-Κιμάς ή παστίτσιο- σαλάτα-αυγό.
- Βράδυ : Χόρτα εποχής-Τυρί- φρούτο.

ΤΕΤΑΡΤΗ

- Μεσημέρι : Πατάτες φούρνου-Σαλάτα.
- Βράδυ : Ψάρι τηγανιτό-Σαλάτα ή ψάρι βραστό σούπα.

ΠΕΜΠΤΗ

- Μεσημέρι : Κεφτέδες ή Γιουβαρλάκια-Φρούτο.
- Βράδυ : Ραδίκια-Σαρδέλες ή αυγό και τυρί φέτα.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

- Μεσημέρι : Όσπρια-Τυρί φέτα.
- Βράδυ : Μακαρόνια-Σάλτσα- Φρούτο.

ΣΑΒΒΑΤΟ

- Μεσημέρι : Βακαλάος-Σαλάτα εποχής ή ψάρι τηγανιτό- σκορδαλιά.
- Βράδυ : Πατάτες γιαχνί-Κρέμα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 34

Διαιτολόγιο της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέμσου του έτους 1978 [9]

[9] Η κατάσταση στην οποία φαίνεται το ποσό κάθε ενός από τις τροφίμους που διατίθενται για τη διατροφή των μαθητριών και του προσωπικού της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου έχει ως εξής:

1) Γάλα 5 κουτιά σε κάθε γεύμα
2) Ζάχαρη 2 κιλά ημερησίως, σε κατασκευή γλυκών ανάλογο ποσό
3) Μακαρόνια 2,500 κιλά
4) Ρύζι 2,500 κιλά
5) Απορρυπαντικό για καθαριότητα 3-5 κουτιά
6) Χαρτί υγείας 2 ρόλοι κάθε δύο ημέρες
7) Χαρτοπετσέτες 1- 2 πακέτα ημερησίως
8) Λάδι 1.500- 2 κιλά /ημέρα
9) Πελτέ 1 κουτί
10) Μυζήθρα 1 κιλό /γεύμα
11) Κοτόπουλο 8 κιλά/ γεύμα
12) Ψάρι 5 κιλά/ γεύμα
13) Κιμάς 3- 4 κιλά / γεύμα
14) Πατάτες 15- 18 κιλά/ γεύμα
15) Τυρί φέτα 1 ½-2 κιλά /γεύμα
16) Λάχανο σαλάτα 3 κιλά/ γεύμα
17) Φασόλια 3 κιλά/ γεύμα
18) Κρέας 6- 8 κιλά ανάλογα με το γεύμα
19) Κακάο 2 κουταλιές κοφτές της σούπας στο γάλα

ΔΕΥΤΕΡΑ

- Πρωί : Γάλα, κακάο, άρτο
- Μεσημέρι : Φασολάδα, τυρί φέτα, άρτο, φρούτο εποχής (μήλο)
- Βράδυ : Ψάρι σούπα ή τηγανιτό με σαλάτα εποχής (ντομάτα, λάχανο, μαρούλι), άρτο

ΤΡΙΤΗ

- Πρωί : Γάλα, κακάο, άρτο.
- Μεσημέρι : Παστίτσιο/ γιουβαρλάκια ρολό/ σουτζουκάκια/ κεφτέδες/ μακαρόνια με κιμά, φρούτο εποχής (μήλο).
- Βράδυ : Σούπα ρύζι, τυρί φέτα, φρούτο εποχής(μήλο) / γλυκό ταψιού.

ΤΕΤΑΡΤΗ

- Πρωί : Γάλα, κακάο, άρτο.
- Μεσημέρι : Πατάτες φούρνου, σαλάτα, φρούτο εποχής.
- Βράδυ : Μακαρονάδα με σάλτσα ή σαλάτα.

ΠΕΜΠΤΗ

- Πρωί : Γάλα, κακάο, άρτο.
- Μεσημέρι : Κοτόπουλο πιλάφι / μακαρόνια ή ριγανάτο, ψητό με πατάτες, φρούτο Μήλο.
- Βράδυ : Τσάι ή γάλα, τυρί φέτα, φρούτο εποχής (μήλο).

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

- Πρωί : Γάλα, κακάο, άρτο.
- Μεσημέρι : Φακές, σπανάκι, κουνουπίδι, τυρί φέτα, φρούτο εποχής (μήλο).
- Βράδυ : Ρύζι φορμαριστό με σάλτσα και μυζήθρα/ κεφτέδες, φρούτο.

ΣΑΒΒΑΤΟ

- Πρωί : Γάλα , κακάο, άρτο.
- Μεσημέρι : Ψάρι πλακί, φρούτο εποχής.
- Βράδυ : Πατάτες τηγανιτές ή γιαχνί, τυρί φέτα/ αυγό, σαλάτα εποχής, φρούτο.

ΚΥΡΙΑΚΗ

- Πρωί : Γάλα, κακάο, άρτο

---

20) Καφές.
Έγγραφο της Οικοκυρικής Σχολής προς τη Διοίκηση του Τεγεατικού Συνδέσμου, με αρ. 94/16-1-1978.

- Μεσημέρι : Κοτόπουλο ,πατάτες φούρνου, σαλάτα εποχής, φρούτο.
- Βράδυ : Μακαρόνια με σάλτσα, γλυκό ταψιού, φρούτο εποχής..

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 35

Οι Μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου που βραβεύτηκαν το έτος 1951 είναι οι εξής:

Τάξη Α΄ : Κωτσαρίδου Βασιλική από την Αλέα 2ο Βραβείο , λ. καλώς 18 11/14.
Τσιπιανίτου Κατίνα από το Στάδιο, 2ο Βραβείο, λ. καλώς, 18 4/14.
Ψυχογιού Κων/να από την Άκρα, 2ο Βραβείο, λ. καλώς, 18 4/14.

Τάξη Β΄: Μπούζου Βασιλική από το Δεμίρι, 1ο Βραβείο, άριστα, 19.
Αντωνοπούλου Τασία από το Στάδιο, λ, καλώς, 17 10/14.
Γαλή Ναυσικά από τα Πυργέικα, λ. καλώς 17.

Τάξη Γ΄: Νάτση Μαρία από το Κακούρι, 2ο Βραβείο, λ. καλώς, 18 11/14.
Λιάπη Αικατερίνη από το Πυργάκι, 2ο Βραβείο, λ. καλώς, 17 10/14.
Τρεμπέλα Βασιλική από την Υψούντα, 2ο Βραβείο, λ. καλώς 17 3/14.

Η μαθήτρια Κούλα Μπίσια από το Κάνδαλο, πήρε το πρώτο βραβείο εργοχείρων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 36

Οι μαθήτριες που βραβεύτηκαν από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο στην τελετή λήξης του σχολικού έτους 1953:

Τάξη Α΄ : Χρυσούλα Παγίδα από την Π. Επίδαυρο, άριστα, 19 και 7/12.
Μαρία Κουράκου από την Σπάρτη, άριστα 18 και 9/12.
Ελένη Μηνακάκη από την Σπάρτη, άριστα 18 και 7/12 .

Τάξη Β΄: Μηλίτσα Κουτσόγεωργα από την Αράχωβα Σπάρτης, άριστα 19 και 8/14.
Σοφία Σαρρή, από την Αρβανιτοκερασιά, άριστα 19 και 8/14.
Μαρία Σπηλιωτοπούλου από την Σκοπή, άριστα 19 και 1/14.

Τάξη Γ΄ : Κατίνα Τσιπιανίτου από το Στάδιο, άριστα 19 και 5/7.
Χριστίνα Σερίτη, από το Βουνό, άριστα 19 και 5/7.
Βασιλική Κωτσαρίδου, από την Αλέα, άριστα 19 και 1/6.

Επίσης δόθηκε το βραβείο εργόχειρων στην μαθήτρια της Α΄ τάξης, Αγγελική Σωτηροπούλου, από το Ναύπλιο, με βαθμό λ. καλώς 17 και 11/12.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 37

Οι μαθήτριες που βραβεύτηκαν το 1954 είναι οι εξής:

Τάξη Α΄ : Παναγιωτίτσα Μπουτσικάκη από το Κουτρούφο, λ. καλώς 18 4/11.
Νίτσα Μιχοπούλου, από την Τρίπολη, λ. καλώς, 18 3/11.
Βακούλα Παπαδημητρίου, από τη Νεστάνη, λ. καλώς 18 2/11.
Μαρία Σταματοπούλου, από Αλέα Τεγέας, λ. καλώς 18 2/11, βραβείο κεντήματος.

Τάξη Β΄ : Αγγελική Σωτηροπούλου, από το Ναύπλιο, άριστα, 18 8/13.
Πολυξένη Αργυράκη, από το Άργος, λ. καλώς 18 3/11.
Σοφία Πραγκαστή, από τον Πύργο, λ. καλώς 18 3/13.

Τάξη Γ΄: Μαρία Σπηλιωτοπούλου, από την Σκοπή, άριστα 19 2/6 (Βραβείο Μελά)
Σοφία Φρίμη από το Ναύπλιο, άριστα 19.
Πίτσα Παπασίνου, από τα Σβωλέικα, λ. καλώς 18 1/6.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 38

Για το έτος 1954-55 οι μαθήτριες που αρίστευσαν και βραβεύτηκαν ήταν οι ακόλουθες κατά τάξη:

Α΄ τάξη : Αντωνοπούλου Αθανασία, από το Στάδιο, λ. καλώς, 18 5/12.
Γεωργοπούλου Χαραλαμπία, από το Κυβέρι, λ. καλώς, 18 5/12.
Τόμπρα Ελένη από τη Μέρπαγκα, λ. καλώς, 18 3/12.

Β΄ τάξη :Βαλαχά Φωτεινή, από τη Μεγαλόπολη, άριστα, 19.
Μιχοπούλου Λεμονιά, από την Τρίπολη, άριστα,19 1/14.
Σταματοπούλου Μαρία, από την Αλέα, άριστα, 18 9/14.

Γ΄ τάξη : Αργυράκη Πολυξένη, από το Άργος, άριστα, 19 5/7.
Πραγκαστή Σοφία, από τη Μυρτιά Πύργου, άριστα, 19 5/7.
Γκανά Σοφία, από την Αλέα, λ. καλώς, 18 4/7.

Το *βραβείο εργόχειρων* απονεμήθηκε στη μαθήτρια Χριστίνα Καρκαζή από τις Ρίζες, λ. καλώς 16 12/14.

Τα βραβεία για το έτος 1955-56 δόθηκαν σε εσωτερικές μαθήτριες εκτός μιας Τεγεάτισσας η οποία καταγόταν από το Μαυρίκι ως εξής:

Α΄ τάξη : Ουλή Κατίνα, από τη Δενδρά Ναυπλίας, άριστα 19.
Κυριάκου Σοφία, από τη Μέρμπακα Ναυπλίας, άριστα 18 11/13.
Καλαρά Παναγιώτα, από το Χιλιομόδι, άριστα 18 9/13.

Β΄ τάξη : Γεωργοπούλου Χαραλαμπία, από το Κυβέρι, άριστα 19 3/15.
Τόμπρα Ελένη, από τη Μέρμπακα Ναυπλίας, άριστα 19 3/15.
Κανέλλη Παναγιώτα, από τη Μαυρίκι, άριστα 18 12/15.

Γ΄ τάξη : Βαλαχά Φωτεινή, από το Ελληνικό Μεγαλοπόλεως, άριστα 19 5/8.
Μιχοπούλου Νίτσα από την Τρίπολη, άριστα, 19 5/8.
Διδασκαλοπούλου Ευδοξία, από το Άργος άριστα 19 4/8.

Βραβεία Κεντήματος : Δωροβίνη Κωνσταντίνα, από το Άργος, άριστα 18 8/13/. *Τάξη Α΄*.
Πουλημένου Παναγιώτα από τα Δολιανά, λ. καλώς 18 5/15 *Τάξη Β΄*.
Οι μαθήτριες αυτού του έτους στις οποίες απονεμήθηκαν τα βραβεία κεντήματος ήταν και αριστούχες μαθήτριες.

Το έτος 1963-64, οι μαθήτριες που βραβεύθηκαν ήταν οι εξής:

Α΄ τάξη : Μαρούση Θ. Αικατερίνη από τους Μολάους, άριστα 19 5/13.
Παναγάκη Γ. Βασιλική από τη Λογγάστρα, άριστα 19 5/13.
Χουτοπούλου Γ. Ελένη, από τα Δολιανά, άριστα, 19.

Β΄ τάξη: Μακρή Στ. Ανθή, από την Τύρινθα, άριστα, 19 8/15.
Σήμουρα Ν. Σοφία, από το Ελευθέριο Ηπείρου, άριστα 19 8/15.
Κεραμιδά Θ. Σοφία, από την Τύρινθα, άριστα 18 4/15.

Γ΄ τάξη: Τσιμούρη Ν. Ελένη από την Πλατάνα, άριστα 19 3/7.
Κουντρέλη Δ. Βασιλική, από το Στάδιο, άριστα 19 2/7.
Βάκκα Α. Παναγιώτα, από τη Σκούρα, άριστα 19 2/7.

Βραβεία εργοχείρων : Φάκλαρη Γ. Παναγιώτα, από το Σκαφιδάκιο, Γ΄ τάξη.
Αλλεξοπούλου Δ. Σοφία, από τη Νεστάνη, Γ΄ τάξη.
Μπουτσικάκη Κ. Παναγιώτα, από τα Κούτρουφα, Β΄ τάξη.

Βραβεία επιμέλειας και χειροτεχνίας: Παπανικολάου Κ. Αθηνά, από το Ατσιχώλου άριστα 19.

Βραβείο ήθους-αρετής-επιμέλειας: Λεονάρδου Δ. Φωτεινή, από το Βασιλικό, άριστα 18 4/7.
Τσίρου Ν. Ανδριανή, από τη Δαλαμανάρα, άριστα 19.

Συνολικά το έτος 1963-64, βραβεύτηκαν 15 μαθήτριες.

Για το έτος 1973-74, εδόθησαν τα ακόλουθα βραβεία στις μαθήτριες της Σχολής:

Βραβεία επιμέλειας : *Α΄ τάξη* : Παναγιωτάκη Γεωργία από Κεφαλά Λακωνίας.
Σελλή Γεωργία, από τον Αχλαδόκαμπο.
Ταγαρά Αγγελική, από την Αθήνα
Β΄ τάξη : Κουσιάκη Γεωργία, από το Αρτεμίσιο Αρκαδίας.
Καλιακούδη Ζαχαρούλα από τα Αγιοργίτικα.
Δούβρη Χριστίνα, από τα Αγιοργίτικα
Τυροβολά Μαρία, από την Τρίπολη.
Γ΄ τάξη : Μοιράγια Αγνή, από τις Κολίνες Αρκαδίας.
Ντόκου Μαρία, από το Κουτσοπόδι Αργολίδος.
Ιωαννίδου Σωσώ, από το Άργος.

Βραβεία ήθους : Πολλάλη Βασιλική, από τον Γαλατά Τροιζηνίας.
Δέδε Σοφία, από τις Μυκήνες Αργολίδος.
Ρόκκα Χρυσούλα, από το Αρτεμίσιο.
Καραγιάννη Αγγελική, από τα Δολιανά Κυνουρίας.

Βραβεία κεντήματος : Κωνσταντέλλου Χριστίνα, από τα Κούτρουφα Κυνουρίας.
Ρέτσου Γεωργία, από τη Σκορτσινού Τρίπολης.
Ψυχογυιού Ουρανία, από τον Αχλαδόκαμπο.
Τριανταφύλλη Ελένη, από τον Αχλαδόκαμπο.

Βραβεία οικοκυρικών : Μπουζιωτοπούλου Βιργινία, από το Άργος.
Γιακομνή Αγγελική, από την Καλλονή Πόρου
Νικολακοπούλου Νικολέτα από τα Πιτσά Κορινθίας.
Σούσου Ευθυμία, από το Μεσόγειο Άστρους.

Η βράβευση των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής που διακρίθηκαν για το έτος 1974-75 πραγματοποιήθηκε την 17^{η} Αυγούστου 1975 και είχε ως εξής:

Βραβεία επιμέλειας :*Α΄ τάξη* : Πουλοπούλου Ευσταθία από το Παλλάντιο Αρκαδίας.
Τασσοπούλου Αφροδίτη από την Πασσά Αργολίδος.
Παππά Βασιλική από το Νέοχώρι Αργολίδος.

Β΄ τάξη : Παναγιωτάκη Γεωργία από την Κεφαλά Λακωνίας.
Σαμπαριώτου Δέσποινα από την Ασίνη Ναυπλίας
Σελλή Γεωργία από τον Αχλαδόκαμπο.
Ταγαρά Αγγελική από την Αθήνα.

Γ΄ τάξη : Καλλιακούδη Ζαχαρούλα από την Αθήνα.
Δούβρη Χριστίνα από τα Αγιοργίτικα.
Κιουσάκη Γεωργία από το Αρτεμίσιο.
Μπαρμπούλη Χριστίνα από τους Μύλους.

Βραβεία Ήθους: Μερκούρη Κων/να από τα Δολιανά.
Μπατσάκη Σοφία από τον Αγ. Δημήτριο Λακωνίας.
Τραχανά Σοφία από την Τρίπολη.
Μπόγρη Μαρίνα από την Παλ. Επίδαυρο.

Βραβεία Κεντήματος : Ζέρβα Βασιλική από τα Δολιανά.
Σταθάκου Νικολέττα από τα Ανώγεια Λακωνίας.
Βαρβουλέτου Ελένη από τον Αχλαδόκαμπο.
Ρέππα Ασπασία από τον Αχλαδόκαμπο.

Βραβεία Οικοκυρικών : Νικολοπούλου Νικολέττα από την Πιτσά Κορινθίας.
Γεωργίου Μαρία από το Λουτράκι.
Παναγιωτάρου Θεοδώρα από το Αρτεμίσιο Αρκαδίας.
Ανεζύρη Μεταξία από το Λεωνίδιο.
Αλεξάκη Χριστίνα από το Στάδιο Τεγέας

Αναφορικά με την κατάσταση αριστούχων μαθητριών κατά το έτος 1975-76, δόθηκαν :

- ✓ Βραβείο Επιμέλειας σε μαθήτριες από την Α΄=3, την Β΄=3 και την Γ΄=9.
- ✓ Βραβείο ήθους σε 3 μαθήτριες.
- ✓ Βραβείο κεντήματος σε 3 μαθήτριες.

Βραβείο οικοκυρικών σε 4 μαθήτριες.

Το έτος 1976-77 η κατάσταση των αριστούχων μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής είχε ως εξής:

Βραβείο Επιμέλειας: *Α΄ τάξη* : Δρίβα Ν. Ασπασία, από την Αθήνα, 19 7/15.
Μήτσια Ι. Σταματίνα, από το Μαυρίκι Μαντινείας, 17 5/15.
Μαξιλάρα Γ. Ευστρατία, από το Άργος, 16 8/15.

Β΄ τάξη: Παπακωνσταντίνου Γ. Χριστίνα από τα Άσπρα Σπίτια Ηλείας, 17 15/16.

Στερφοπούλου Δ. Μαρία, από το Άργος, 17 /8/16.

Ρετσινά Δ. Μελαχροινή, από το Αργολικό Ναυπλίας, 16.

Γ΄ τάξη: Σταυροπούλου Δ. Ιωάννα, από το Βουνό Μαντινείας, 18.

Φλώρου Α. Ιωάννα, από την Γκοριτσά Λακωνίας, 17 13/14.

Χαϊδά Α. Βασιλική, από τις Ρίζες Μαντινείας, 17 8/14.

Βραβείο Ήθους: Αναστασάκου Στ. Ελένη, από τα Ανώγεια Λακωνίας.

Φλώρου Α. Ιωάννα, από την Γκοριτσά Λακωνίας.

Στερφοπούλου Δ. Μαρία, από το Άργος.

Τζανή Γ. Δήμητρα, από την Κερασίτσα Μαντινείας.

Βραβείο Κεντήματος : Αναστασάκου Στ. Ελένη, από τα Ανώγεια Λακωνίας.

Χαϊδά Α. Βασιλική, από τις Ρίζες Μαντινείας.

Τσιούγκου Π. Μαριάννα, από το Ελληνοχώριο Κορινθίας.

Οικονόμου Γ. Ιωάννα, από τις Λίμνες Αργολίδος.

Μαξιλάρα Γ. Ευστρατία, από το Άργος Αργολίδος.

Βραβείο Οικοκυρικών: *Α΄ τάξη* : Σταυροπούλου Δ. Ελένη, από το Βουνό Μαντινείας.

Στραβούλη Φ. Ευστρατία, από τις Ρίζες Μαντινείας.

Οικονόμου Γ. Μαρίνα από τις Λίμνες Αργολίδος.

Β΄ τάξη: Καλλιμάνη Ι. Γεωργία, από το Κουτσοπόδι Αργολίδος

Καλαντζή Χ. Μαρία, από το Κουρτάκι Αργολίδος.

Κακούρου Μ. Σταυρούλα, από τις Λίμνες Αργολίδος.

Θεοδωροπούλου Χ. Σωτηρία, από την Τρίπολη.

Γ΄ τάξη : Φλώρου Α. Ιωάννα, από την Γκοριτσά Λακωνίας.

Αναστασάκου Στ. Ελένη, από τα Ανώγεια Λακωνίας.

Τσιούγκου Π. Μαριάννα, από το Ελληνοχώριο Κορινθίας.

Για το σχολικό έτος 1978-79 αρίστευσαν οι παρακάτω μαθήτριες:

Α΄ τάξη : Δελή Ι. Γαρυφαλιά, από τις Ρίζες.

Μεϊντάνη Α. Αγγελική, από το Βουνό.

Δημητροπούλου Γ. Ευαγγελία, από το Στάδιο.

Β΄ τάξη : Νικολοπούλου Κ. Αντωνία, από το Καμάρι.

Γ΄ τάξη : Μήτσια Ι. Σταματίνα, από το Μαυρίκι.

Σταυροπούλου Δ. Ελένη, από το Βουνό.

Στραδούζη Φ. Ευσταθία, από τις Ρίζες.

Τζανή Γ. Δήμητρα, από την Κερασίτσα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 39

Το 1979-80 βραβεύτηκαν από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο οι παρακάτω μαθήτριες:

- Παρασκευή Ι. Τζώρτζη Α΄ τάξης, από τους Μολάους Λακωνίας.
- Ελένη Κ. Ταμπάκη, Β΄ τάξης, από τον Άγιο Δημήτριο Ναυπλίας.
- Δήμητρα Ι. Στυλιανοπούλου, Β΄ τάξης, από το Καρτερόλιο Μεσσηνίας.
- Αναστασία Γ. Σκούρα, Β΄ τάξης, από την Προσύμνη Αργολίδος.
- Χαρίκλεια Π. Τσουγκριάνη, Γ΄ τάξης, από τον Στόλο Κυνουρίας.
- Αγγελική Δ. Μπούζιου, Γ΄ τάξης, από το Άστρος Κυνουρίας.
- Δήμητρα Γ. Τζανή, Γ΄ τάξης, από την Κερασίτσα Τεγέας.

- Βραβεία Οικοκυρικών :
  - Δήμητρα Γ. Τζανή, Γ΄ τάξης, από την Κερασίτσα Τεγέας.
  - Φωτεινή Π. Μουσιούτη, Γ΄ τάξης, από τον Αγ. Πέτρο Κυνουρίας.
  - Δήμητρα Ι. Στυλιανοπούλου, Β΄ τάξης, από το Καρτερόλιο Μεσσηνίας.
  - Παρασκευή Ι. Τζώρτζη, Α΄ τάξης, από τους Μολάους Λακωνίας.
- Βραβεία Κεντήματος :
  - Αγγελική Δ. Μπούζιου, Γ΄ τάξης, από το Άστρος Κυνουρίας.
  - Ελένη Κ. Ταμπάκη, Β΄ τάξης, από τον Αγ. Δημήτριο Ναυπλίας.
  - Σταματίνα Ι.Μήτσια, Γ΄ τάξης, από το Μαυρίκι Μαντινείας.
  - Γαρυφαλλιά Ι. Δελή, Α΄ τάξης, από τις Ρίζες Τεγέας.
  - Δήμητρα Β. Τασσοπούλου, Β΄ τάξης, από τη Δαλανάρα Αργολίδος.
  - Δήμητρα Β. Γκαμήλη, Α΄ τάξης, από το Σκαφιδάκιο Αργολίδος.
  - Ιωάννα Κ. Γαρίτζαλη, Α΄ τάξης, από τους Ταξιάρχες Ηλείας.
- Βραβεία Χειροτεχνίας :
  - Ευσταθία Φ. Στραβούλη, Γ΄ τάξης, από τις Ρίζες Τεγέας.
  - Δήμητρα Γ. Τασσοπούλου, Β΄ τάξης, από την Πυργέλα Άργους.

- Ευθυμία Π. Δημάκου, Γ΄ τάξης, από τα Καλύβια Σοχά Λακωνίας.

- Βραβεία Ραπτικής :
  - Αντωνία Κ. Νικολοπούλου, Β΄ τάξης, από το Καμάρι.
  - Αναστασία Γ. Σκούρα, Β΄ τάξης, από την Προσύμνη Αργολίδος.

Τα βραβεία που απονεμήθηκαν το έτος **1980-81** αφορούσαν τις μαθήτριες:

- ✓ Βραβεία Ήθους:
  - Δήμητρα Ι. Στυλιανοπούλου από το Καρτερόλι Μεσσηνίας, Γ΄ τάξη.
  - Παρασκευή Ι. Τζώρτζη από του Μολάους Λακωνίας, Β΄ τάξη.
  - Μαγδαληνή Π. Καπασούρη από Πετρίνα Λακωνίας, Α΄ τάξη.
  - Μάρθα Γ. Κονιδάρη από Ανώγεια Λακωνίας, Α΄ τάξη.
- ✓ Βραβεία Κεντήματος :
  - Δήμητρα Ι. Στυλιανοπούλου από Καρτερόλι Μεσσηνίας, Γ΄ τάξη.
  - Αγγελική Α. Μεϊντάνη από το Βουνό Τεγέας, Β΄ τάξη.
  - Βασιλική Γ. Τασιοπούλου από Στιμάγκα Κορινθίας, Β΄ τάξη.
  - Μάρθα Γ. Κόνιαρη, από τα Ανώγεια Λακωνίας, Α΄ τάξη.
- ✓ Βραβεία Οικοκυρικών :
  - Αναστασία Γ. Σκούρα από τη Προσύμνη Αργολίδας, Γ΄ τάξη.
  - Δήμητρα Γ. Τασσοπούλου από τη Δαλαμανάρα Αργολίδας, Γ΄ τάξη.
  - Δήμητρα Β. Γκαμίλη από το Σκαφιδάκι Αργολίδας, Β΄ τάξη.
  - Μαγδαληνή Π. Καπασούρη, από τη Πετρίνα Λακωνίας, Α΄ τάξη.
  - Μαργαρίτα Δ. Περδικάρη από το Στόλο Κυνουρίας, Α΄ τάξη.
- ✓ Βραβείο Χειροτεχνίας και Βραβείο Ραπτικής :
  - Αναστασία Γ. Σκούρα από τη Προσύμνη Αργολίδας, Γ΄ τάξη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 40

Υπουργική Απόφαση του ΥΠ.Ε.Π.Θ. 10398/23-1-1973, «Περί των καθηκόντων, της δικαιοδοσίας και αναπληρώσεως των Διευθυντών των Δημοσίων Μέσων και Κατωτέρων Επαγγελματικών Σχολών, κ.λπ.».

Τα καθήκοντα της Διευθύντριας ορίζονται στο άρθρο 2 και συνοπτικά είναι τα ακόλουθα :

- Παραμένει όλες τις εργάσιμες ώρες στη Σχολή φροντίζοντας σχετικά με την κανονική λειτουργία της.

- Αναθέτει το μάθημα ασθενούντος ή απουσιάζοντος εκπαιδευτικού σε άλλο ή απασχολεί με οποιοδήποτε τρόπο την τάξη, αποφεύγοντας την πρόωρη απόλυση των μαθητών.
- Φροντίζει την καλή εμφάνιση, καθαριότητα, ευπρεπισμό και ασφάλεια του διδακτηρίου, του αυλείου χώρου, των κοινοχρήστων χώρων, των αιθουσών διδασκαλίας , των εργαστηρίων και των γραφείων.
- Μεριμνά για την καλή συντήρηση και καταγραφή στα βιβλία υλικού όλων των επίπλων, σκευών, εποπτικών οργάνων, συλλογών βιβλίων, οργάνων, μηχανών, και υλικών εργαστηρίων.
- Παρακολουθεί και ελέγχει το έργο των εφημερευόντων εκπαιδευτικών και την έγκαιρη είσοδό τους στις αίθουσες διδασκαλίας.
- Ελέγχει την καταγραφή των απουσιών στα δελτία απουσιών και την καταχώρησή τους στα βιβλία απουσιών τακτικώς και στο Γενικό Έλεγχο ανά δίμηνο.
- Επιμελείται της τήρησης των βιβλίων του γραφείου της Σχολής.
- Φροντίζει για τη δημιουργία στη Σχολή πολιτισμένης ατμόσφαιρας και Εθνικού και Θρησκευτικού φρονηματισμού σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 17 του Συντάγματος.
- Προεδρεύει όλων των συνεδριάσεων του συλλόγου διδασκόντων, φροντίζοντας την τήρηση των πρακτικών αυτών.
- Ανακοινώνει στο προσωπικό της Σχολής τις εκπαιδευτικές και λοιπές υπαλληλικές διατάξεις και τις σχετικές αποφάσεις και εγκυκλίους για την πιστή εφαρμογή των οποίων είναι υπεύθυνη.
- Κατανέμει στους εκπαιδευτικούς δίκαια και με βάση τις παιδαγωγικές αρχές, της ειδικότητας και των ικανοτήτων του καθενός, τα μαθήματα και τις άλλες σχολικές δραστηριότητες, παρακολουθεί δε την εκτέλεσή τους.
- Εφαρμόζει τις διατάξεις, ελέγχει τους τίτλους των προσερχομένων, ενεργεί τις εγγραφές των μαθητών και προβαίνει στην επαλήθευση των υποβαλλομένων τίτλων.
- Καθορίζει εν συνεδρία του συλλόγου των εκπαιδευτικών τα διδακτικά βιβλία, προγραμματίζοντας την εκτέλεση εξωσχολικών εκδηλώσεων της Σχολής και των σχολικών εκδρομών.

- Παρακολουθεί τους εκπαιδευτικούς εντός και εκτός των αιθουσών για την εποικοδομητική άσκηση των καθηκόντων τους.
- Συγκαλεί παιδαγωγικές συνεδριάσεις.
- Συνεργάζεται με τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών, οργανώνοντας συγκεντρώσεις όπου διανέμονται οι έλεγχοι των μαθητών και ενημερώνουν αυτούς για την πρόοδο και διαγωγή των παιδιών τους.
- Επιβάλλουν ποινές στους μαθητές, οι οποίες καταχωρούνται στο ποινολόγιο της Σχολής, ενημερώνοντας ταυτόχρονα τους γονείς.
- Συνεννοούνται με τον Υγιειονομικό Επιθεωρητή ή τον Σχολίατρο για κάθε ζήτημα που αφορά την υγεία των μαθητών και την υγιεινή κατάσταση του διδακτηρίου.
- Στο τέλος του διδακτικού έτους και μέχρι τις 15 Ιουλίου υποβάλλουν στην Γενική Διεύθυνση Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και τον οικείον Επιθεωρητή ετήσια έκθεση περί της λειτουργίας της Σχολής
- Είναι υπεύθυνη για την έγκαιρη διεξαγωγής της αλληλογραφίας, κρατώντας αντίγραφο αυτής σε ειδικό φάκελο.
- Κρατούν αρχείο για όλες τις υποχρεώσεις και δραστηριότητες του εκπ/κού και μαθητικού δυναμικού.
- Συνεργάζονται με τις τοπικές αρχές για την υποβοήθηση του έργου της Σχολής και την ακτινοβολία της στην κοινωνία.
- Απομακρυνόμενη από τη θέση της παραδίδει με πρακτικό το αρχείο της Σχολής.

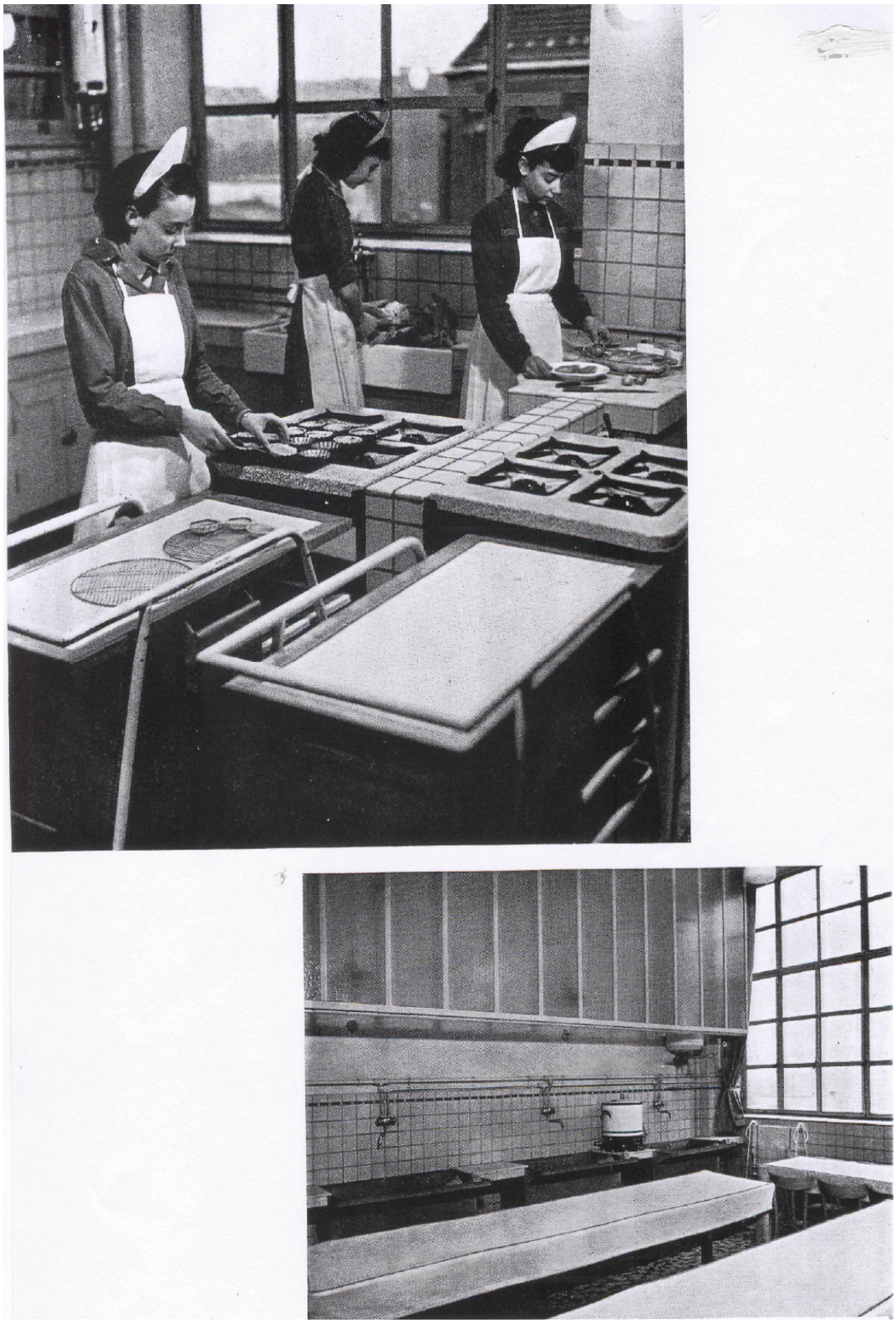

Εικόνα 1, 2. Το μάθημα της μαγειρικής στο 10^{ο} διαμέρισμα του Παρισιού. "Les cours ménagers". Marie - Louise Gordillot. Institut Pédagogique National.

Εικόνα 3. Το μάθημα της ραπτικής στο 10ο διαμέρισμα Παρισιού. 'Les cours ménagers'. Marie – Louise Gordillet. Institute Pédagogique National.

Εικόνα 4. Το μάθημα της σιδερωτικής στο 10ο διαμέρισμα Παρισιού. 'Les cours ménagers'. Marie – Louise Gordillet. Institute Pédagogique National.

Εικόνα 5. Το μάθημα της μαγειρικής στο 19^{ο} διαμέρισμα του δήμου Παρισιού.
‘Les cours ménagers’. Marie – Louise Cordillet. Institute Pédagogique Natiolal.

Εικόνα 6. Το μάθημα της μαγειρικής στο 10^{ο} διαμέρισμα του Παρισιού.
'Les cours ménagers'. Marie – Louise Cordillet. Institute Pédagogique National.

Εικόνα 7. Άποψη της κουζίνας του 10^{ου} διαμερίσματος Παρισιού. 'Les cours ménagers'. Marie – Louise Cordillet. Institute Pédagogique National.

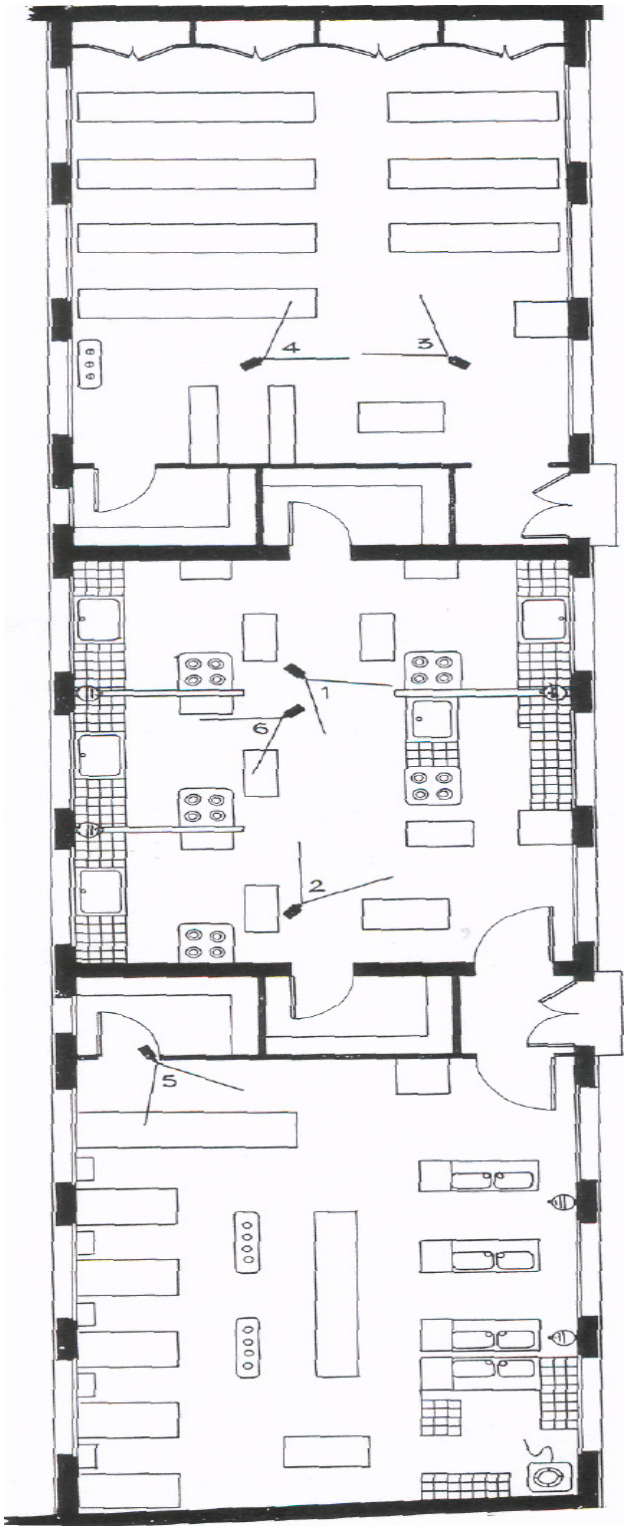

Εικόνα 8. Παραδείγματα αιθουσών διδασκαλίας του μαθήματος οικιακής οικονομίας στην επαρχία Σηκουάνα. Η πρώτη εικόνα απεικονίζει την αίθουσα διδασκαλίας του μαθήματος της ραπτικής, η δεύτερη την αίθουσα του μαθήματος της μαγειρικής και η τρίτη την αίθουσα του μαθήματος της βρεφοκομίας.
‘ Les cours ménagers’. Marie – Louise Cordillet. Institute Pédagogique National.

Εικόνα 9. Το μάθημα της Μαγειρικής και της σιδερωτικής στο κολέγιο Clermont – Ferrand. L' education menagerie, 6, σ. 37.

Lette-Haus. Königgrätzerstr. 90.

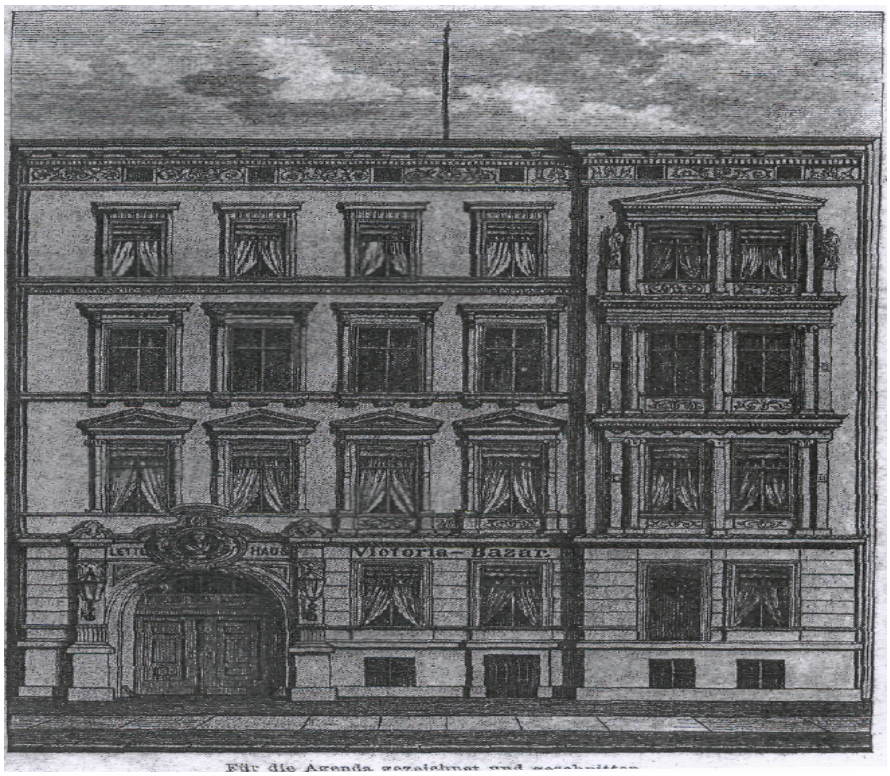

Εικόνα 10. Το πρώτο κτίριο της Οικοκυρικής Σχολής Λέτε με το όνομα Βικτώρια,. Doris Obschernitzki *Der Frau ihre Arbeit, Lette – Verein, εκδ.* Hentrivh Berlin, 1987.

Εικόνα 11. Το νέο κτίριο της Σχολής Οικιακής Οικονομίας Ελίζαμπεθ Λέτε. 1900. Doris Obschernitzki *Der Frau ihre Arbeit, Lette – Verein, εκδ.* Hentrivh Berlin, 1987, σ. 59.

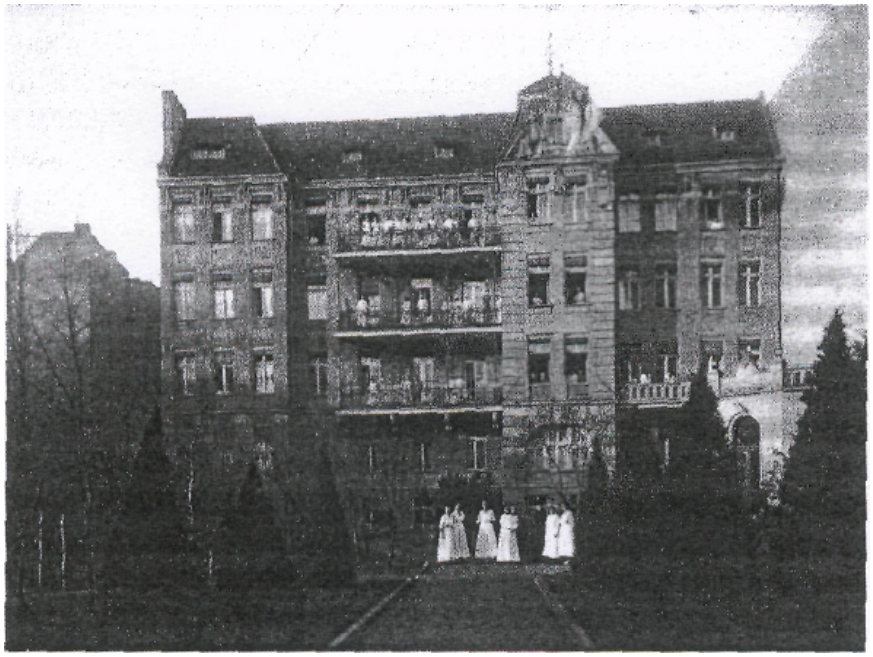

Εικόνα 12. GEWERBE- UND HANDELSSCHULE FOR MADCHEN UM 1900 aus Kollegium der Elisabeth-Knipping-Schule (Hg.)i Elisabeth-Knipping-Schule 1870 - 1970, Kassel 1970. Andrea Wahlfeldt – Rita Willerding *Madchenbildung in Frauenhand,* Schriftenreihe des archivs der deutschen frauenbewegung, band 3, σ.90.

Εικόνα 13. C'est en 1893 que s'ouvre la première «école ménagère», Carouge. Chantal Renevey Fry, «L'enseignement ménager a Genève ou comment 'ouvrir un peu l'esprit des jeunes filles'. *L'éducateur,* 3-1999, 9, σ. 13.

Εικόνα 14. En dentelles: leçon de repassage en 1901. Illustration tirée du catalogue «En attendant le prince charmant». L'éducation des jeunes filles à Genève, 1740-1970.

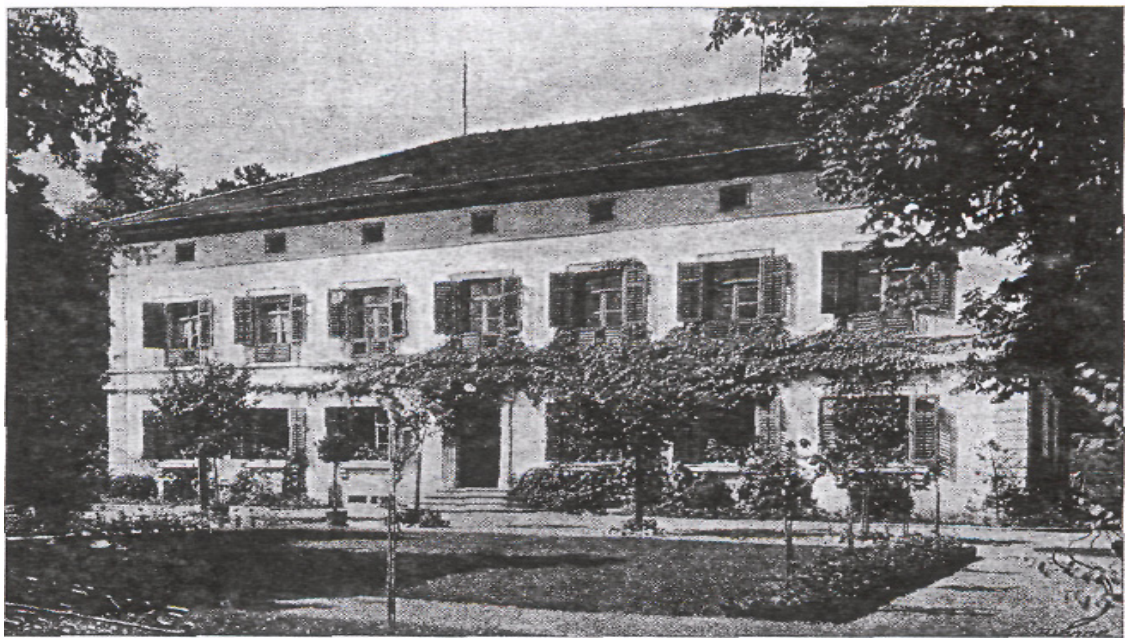

Εικόνα 15. Η πρώτη γεωργική σχολή του καντονιού Σολόθουρν, η οποία στεγάστηκε το 1909 στο ορφανοτροφείο Steingrube. *50 Jahre Bauernschule des Kantons Solothurn, 1909/1959* von H. Jordi, Direktor, Wallierhof, σ.7.

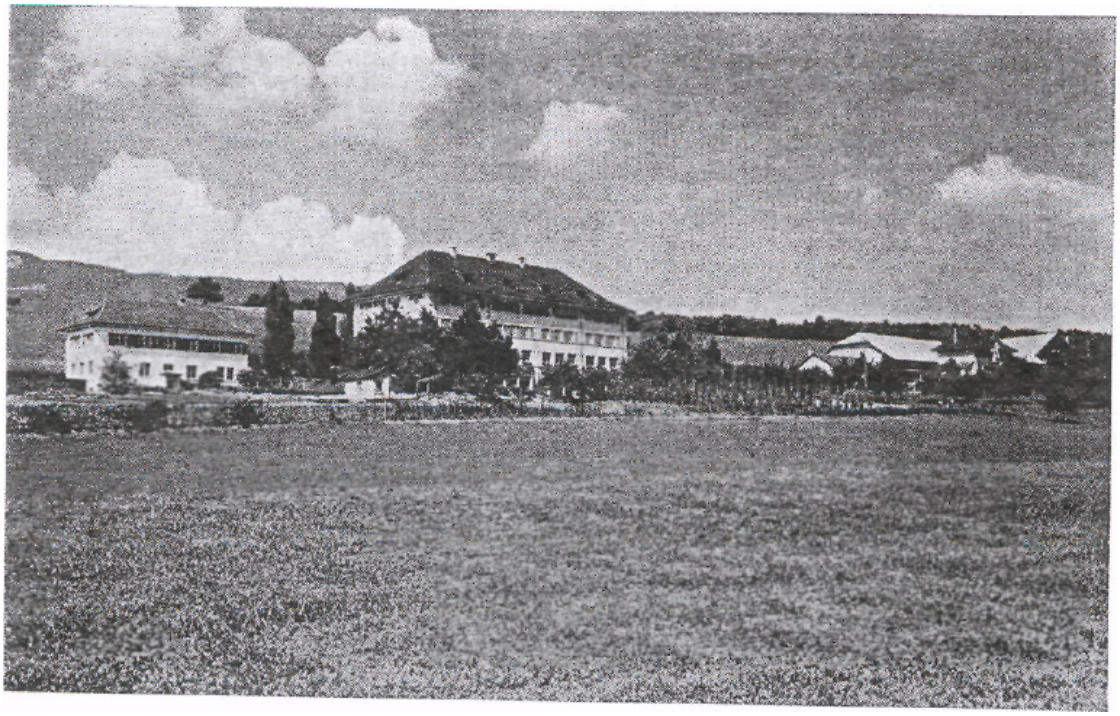

Εικόνα 16. Το νέο κτίριο της γεωργικής σχολής και της σχολής οικιακής οικονομίας στο Βάλιερχοφ (Wallierhof), στα νοτιανατολικά της πόλης Σολόθουρν. *50 Jahre Bauernschule des Kantons Solothurn, 1909/1959* von H. Jordi, Direktor, Wallierhof, σ.13.

Εικόνα 17. Το κτίριο της γεωργικής σχολής του Άρενμπεργκ (1865). Thurgauische Kantonale Landwirtschaftliche schule Arenenbenrg, J*ubiläumsschrift Zur Feier des fünfzigjährigen Bestehen der Schule, 1904-1954/Bericht über das Schuljahr 1953-54*. Huber und Co. Aktiengesellschaft Frauenfeld, 1954, σ. 6.

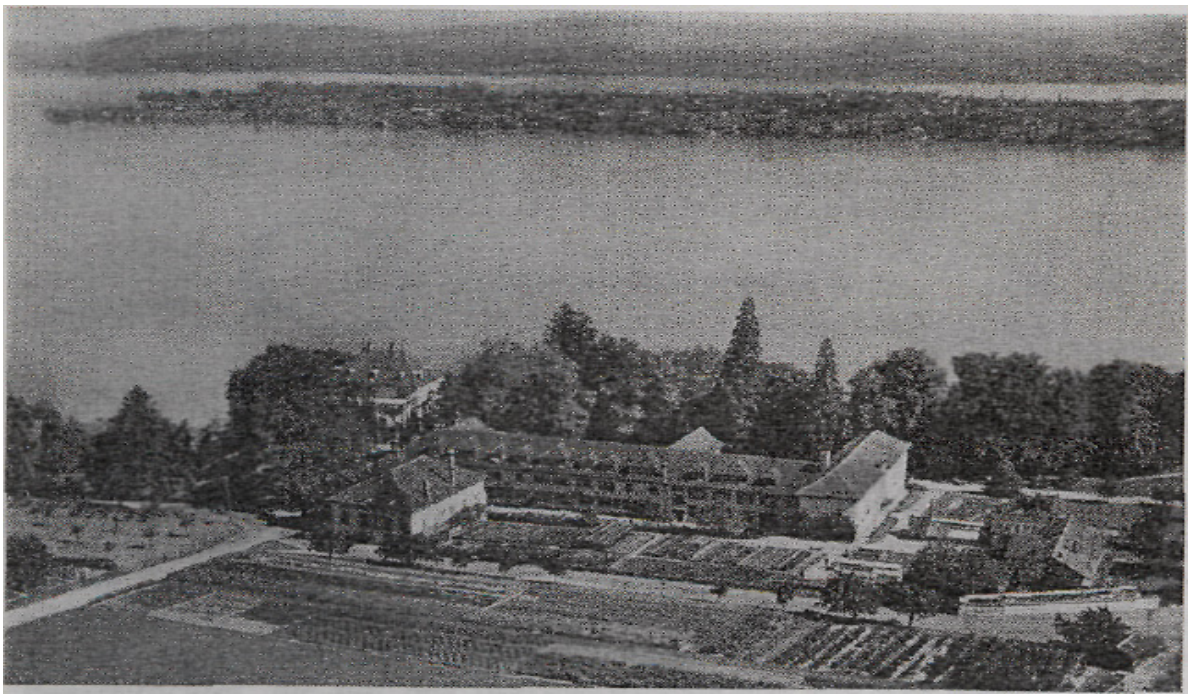

Εικόνα 18. Το κτίριο της γεωργικής σχολής του Άρενμπεργκ 1951. Thurgauische Kantonale Landwirtschaftliche schule Arenenbenrg, *Jubiläumsschrift Zur Feier des fünfzigjährigen Bestehen der Schule, 1904-1954/Bericht über das Schuljahr 1953-54*. Huber und Co. Aktiengesellschaft Frauenfeld, 1954, σ. 7.

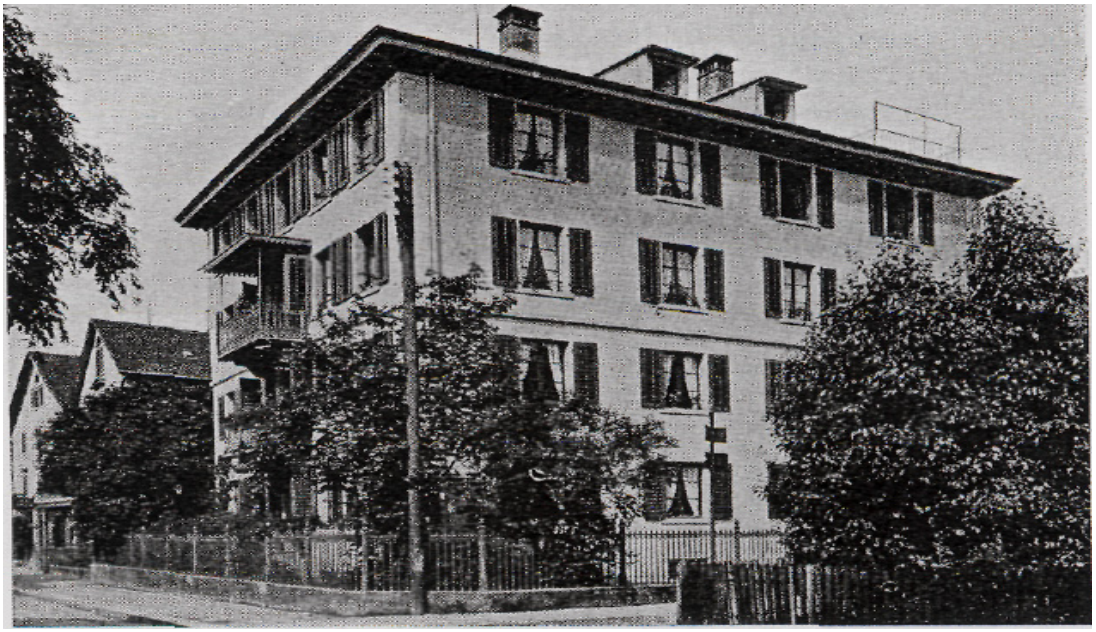

Εικόνα 19. Το κτίριο για τη διαμονή και εκπαίδευση των διδασκαλισσών της σχολής Οικιακής Οικονομίας της Ζυρίχης στο Μόργκενθαλ (Morgenthal). *50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948,* Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, σ. 8.

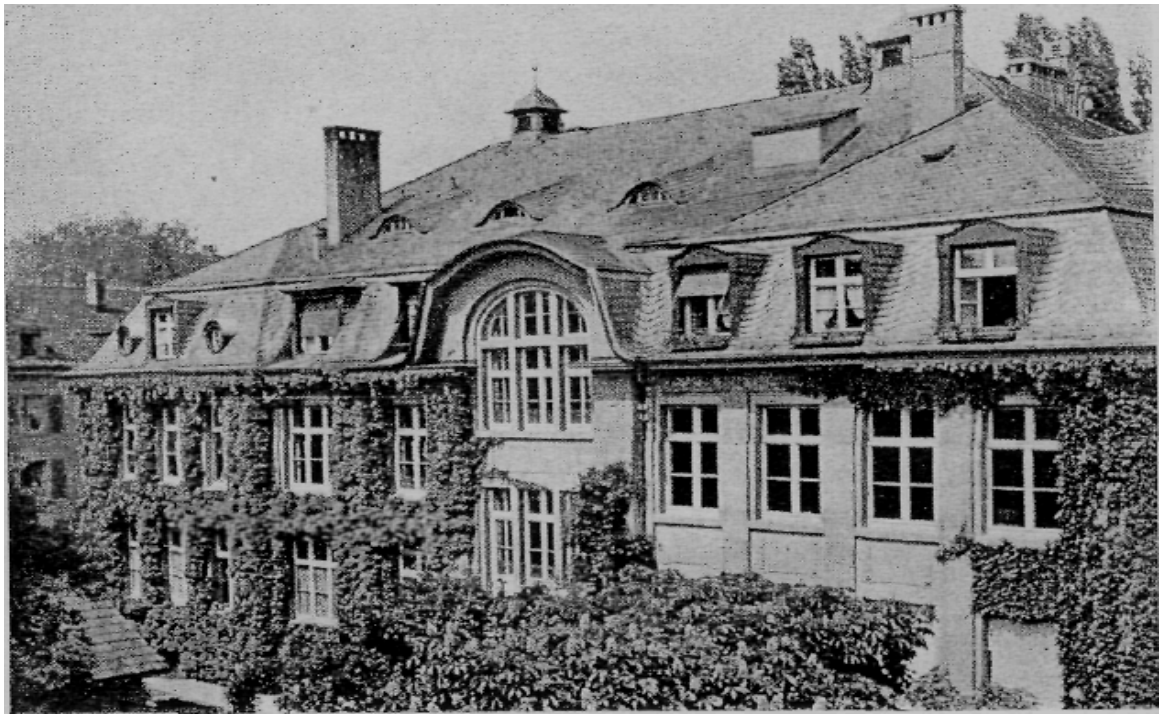

Εικόνα 20. Το κτίριο της διοίκησης και των αιθουσών διδασκαλίας στο Μόργκενθαλ της Ζυρίχης. *50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948,* Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, σ. 8.

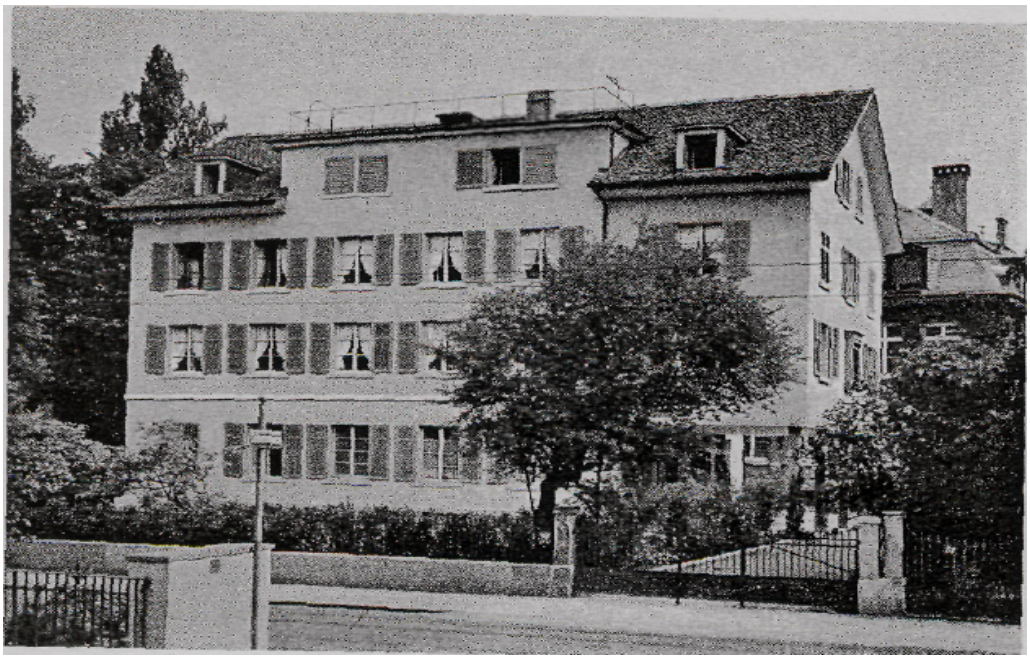

Εικόνα 21. Η πρόσοψη του οικοτροφείου της Σχολής Οικιακής Οικονομίας της Ζυρίχης στο Μόργκενθαλ. *50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948,* Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, σ. 8.

Εικόνα 22. Το οικοτροφείο της Σχολής Οικιακής Οικονομίας της Ζυρίχης στο Μόργκενθαλ και ο κήπος. *50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948,* Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, σ. 8.

Εικόνα 23. Μαθήματα μαγειρικής (κάτω) και σιδερωτικής (επάνω), στη σχολή Οικιακής Οικονομίας της Ζυρίχης. *50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948,* Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, σ.21.

Εικόνα 24. Οι μαθήτριες της Σχολής Οικιακής Οικονομίας της Ζυρίχης κατά τη διάρκεια των μαθημάτων μαγειρικής (πάνω) και πλυντικής (κάτω).
50 Jahre Haushaltungsschule Zürich, 1898-1948, Sektion Zürich des Schweizerischen Gemeinnützigen Frauenvereins, σ. 39.

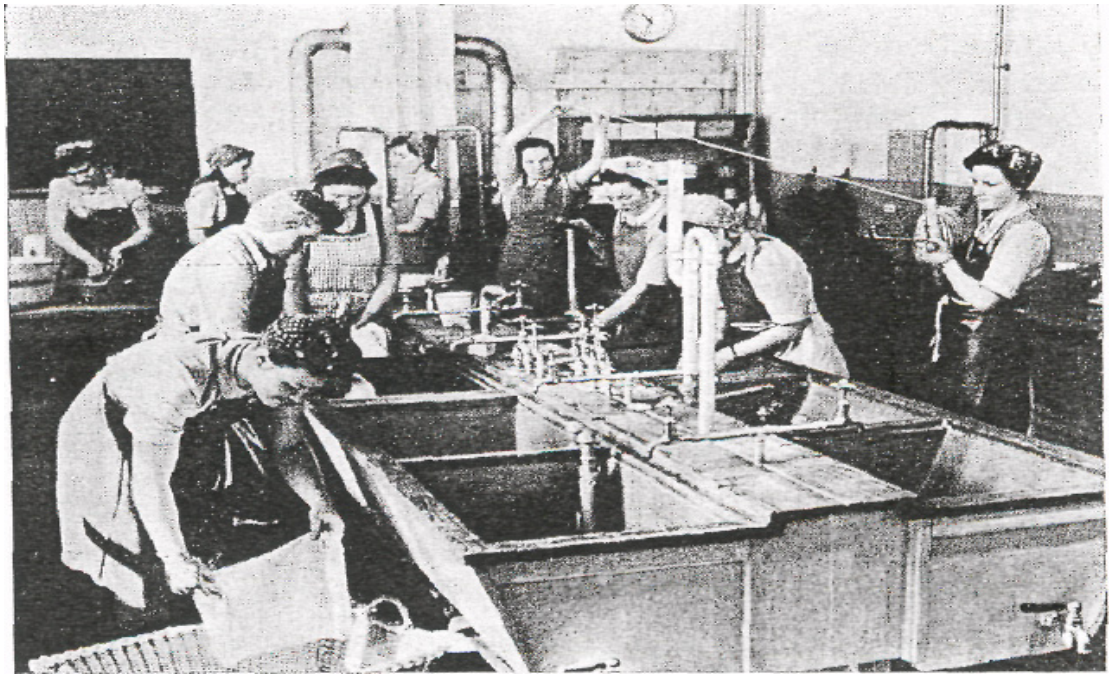

Εικόνα 25. Ο πρώτος κύκλος μαθημάτων της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Βόρμπ στη Βέρνη. *100 Jahre Bernifche Haushaltungsfchule Worb, 1886-1986*, Worb 1986, σ. 15.

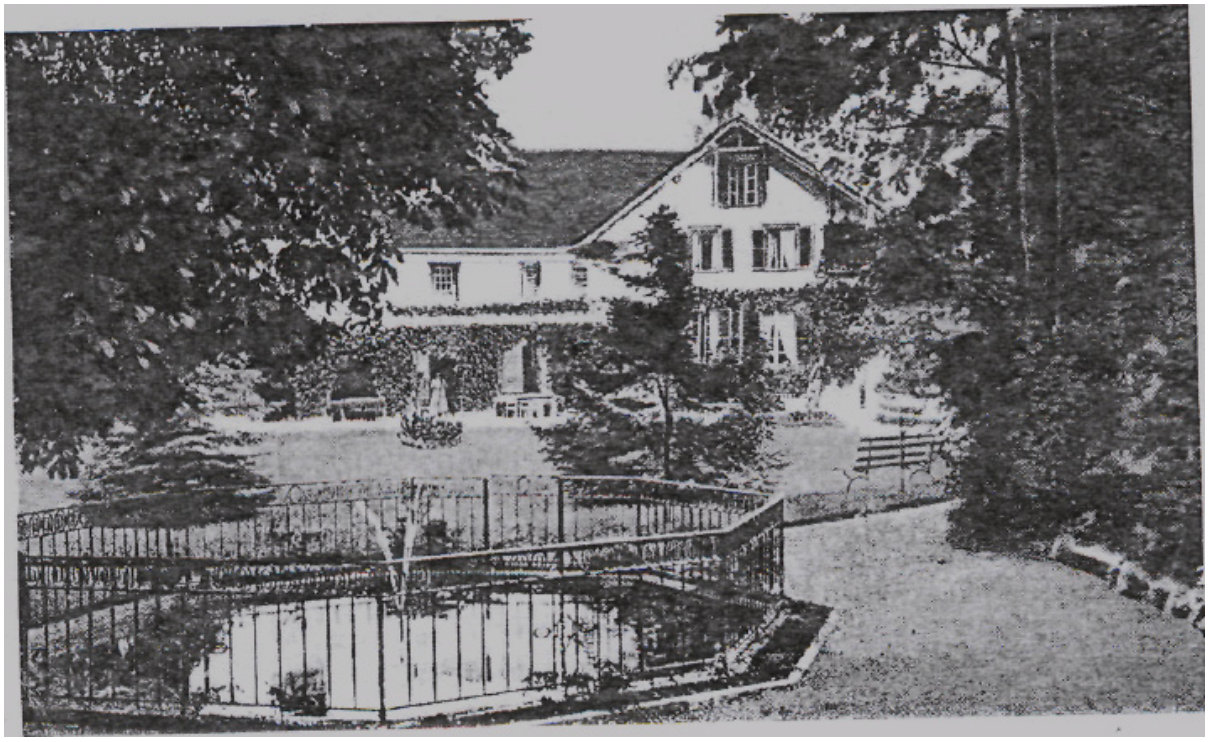

Εικόνα 26. Το κτίριο της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Βορμπ, στη Βέρνη. *100 Jahre Bernifche Haushaltungsfchule Worb, 1886-1986*, Worb 1986, σ. 15.

Εικόνα 27. Το μάθημα της πλυντικής άλλοτε και τώρα στη σχολή Οικιακής Οικονομίας του Βόρμπ στη Βέρνη. *100 Jahre Bernifche Haushaltungsfchule Worb, 1886-1986*, Worb 1986, σ. 16.

Εικόνα 28. Το μάθημα της μαγειρικής άλλοτε και τώρα στη σχολή Οικιακής Οικονομίας του Βόρμπ στη Βέρνη. *100 Jahre Bernifche Haushaltungsfchule Worb, 1886-1986*, Worb 1986, σ. 21.

Εικόνα 29. Το κτίριο της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Βίλφινγκεν – Βιντερθερ (Wülflingen- Winterthur). R. Bäbler, «Land-und Hauswirtschaftliche Schule Weinland", *50 Jahre Kantonale Land-und Hauswirtschaftliche Schule Weinland Winterthur-Wülflingen. 1927-1977*, Jubiläumsschrift (Επετειακή έκδοση), σ. 10.

Εικόνα 30. Το πρώτο τμήμα οικιακής οικονομίας που λειτούργησε στη Σχολή Βίλφινγκεν – Βιντερθερ (Wülflingen- Winterthur), το 1928. M. Guvler, Aus der Tatigkeit der Ehemahligen - Verein ehemaliger Schulerinnen, *50 Jahre Kantonale Land-und Hauswirtschaftliche Schule Weinland Winterthur-Wülflingen. 1927-1977*, Jubiläumsschrift (Επετειακή έκδοση), σ. 56.

Εικόνα 31. Καλοκαίρι 1914. Το πρώτο τμήμα οικιακής οικονομίας της Γεωργικής Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Σβαντ Μόνσινγκεν (Schwand Münsingen). H. Schnyder, «Agrargeschichte und Geschichte der Schule Schwand», *75 Jahre Kantonale Landwirtschafts- und Haushaltungsschule Schwand Münsingen 1913-1988*, σ.9.

Εικόνα 32. Το κτίριο της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Σβαντ Μόνσινγκεν το 1970, δίπλα στο κτίριο της γεωπονικής σχολής.
H. Schnyder, «Agrargeschichte und Geschichte der Schule Schwand», *75 Jahre Kantonale Landwirtschafts- und Haushaltungsschule Schwand Münsingen 1913-1988*, σ.23.

Εικόνα 33. Η γεωργική σχολή Οικιακής Οικονομίας της ορεινής Άνω Βέρνης, το 1919, όπου στεγαζόταν προσωρινά στο Brienz. H. Gammeter, «Geschichtliche Entwicklung der Schule von 1919-1969», *50 Jahre Oberländer Bergbauernund Haushaltungsschule, 1919-1969*, Επετειακή έκδοση, σ. 10.

Εικόνα 34. Το καινούριο ιδιόκτητο κτίριο της γεωργικής σχολής Οικιακής Οικονομίας της ορεινής Άνω Βέρνης το 1969. H. Gammeter, «Geschichtliche Entwicklung der Schule von 1919-1969», *50 Jahre Oberländer Bergbauernund Haushaltungsschule, 1919-1969*, Επετειακή έκδοση, σ.15.

Εικόνα 35. Μαθήτριες της Σχολής Οικιακής Οικονομίας του Χόντριχ, το καλοκαίρι του 1969. K. Gammeter – Josi (Schulleiterin), «Die Schuelerinnen und der Unterirricht», Kantonale Hauswirtschaftliche Schule Brienz, Stundenplan pro Sommerkurs 1921, *50 Jahre Oberländer Bergbauern-und Haushaltungsschule, 1919-1969*, σ. 37.

Εικόνα 36. The National Training School of Cookery in 1889.
72-8 Buckingham Palace Road, London S.W.I.D.Stone, *The National, the story of a pioneer College- The national training College of domestic subjects,* Brighton Polytechnic press, 1973, σ.44.

Εικόνα 37. Children's Cookery Class, 1892. D.Stone, *The National, the story of a pioneer College- The national training College of domestic subjects,* Brighton Polytechnic press, 1973, σ.50.

Εικόνα 38. Children's Laundrywork Class, 1908. D.Stone, *The National, the story of a pioneer College- The national training College of domestic subjects,* Brighton Polytechnic press, 1973, σ.55.

Εικόνα 39. Children's Cookery Class, 1908, D.Stone, *The National, the story of a pioneer College- The national training College of domestic subjects,* Brighton Polytechnic press, 1973, σ. 86.

Εικόνα 40. National training school of cookery at south Kensington. D. Stone, *The national the story of a pioneer College – The national training college of domestic subjects,* Brighton Polytechnic press, 1973, σ. 27.

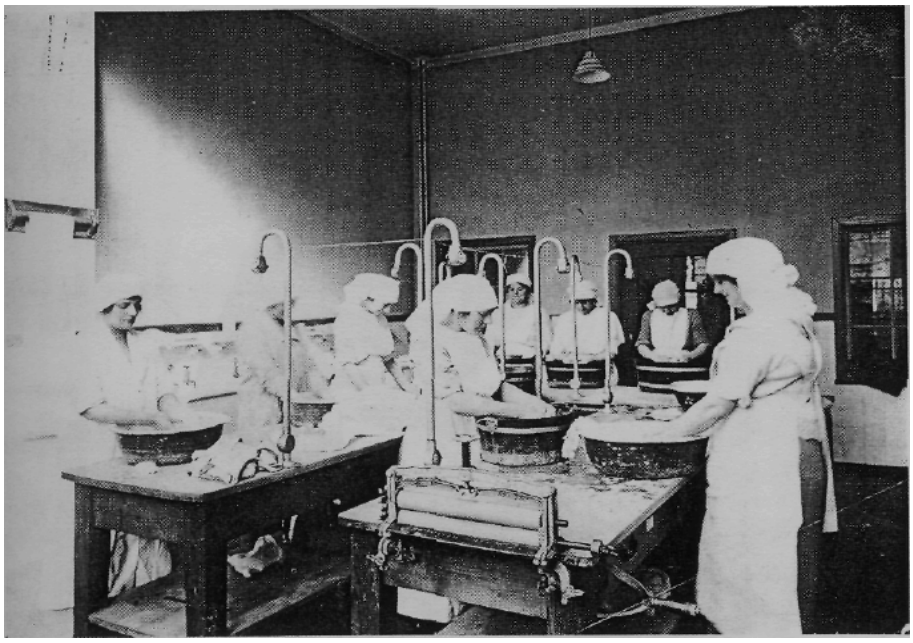

Εικόνα 41. The Teaching Laundry, ca. 1920. Every aspect of running a household was considered on a scientific basis; above, hand-washing; below, pressing and ironing. N. Marsh, *The History of Queen Elizabeth College-One Hundred years of University education in Kensington,* εκδ. King's College London, 1986, σ. 97.

Εικόνα 42. Scuola pratica agricola femminile in Milano – Niguarda. La Casa a Niguarda - Via Regina Margherita, 8 (Da P. Volta: Tram Milano-Cusano). Διεύθυνση Γενικού Αρχείου του Κράτους, Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση- Φάκ. 42, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Milano-Niguarda, Ente Morale,* Marzo 1925.

Vangatura primaverile.

Εικόνα 43. Milano-Niguarda, Ente Morale, Marzo 1925. Διεύθυνση Γενικού Αρχείου του Κράτους, Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση- Φάκ. 42, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Milano-Niguarda, Ente Morale,* Marzo 1925.

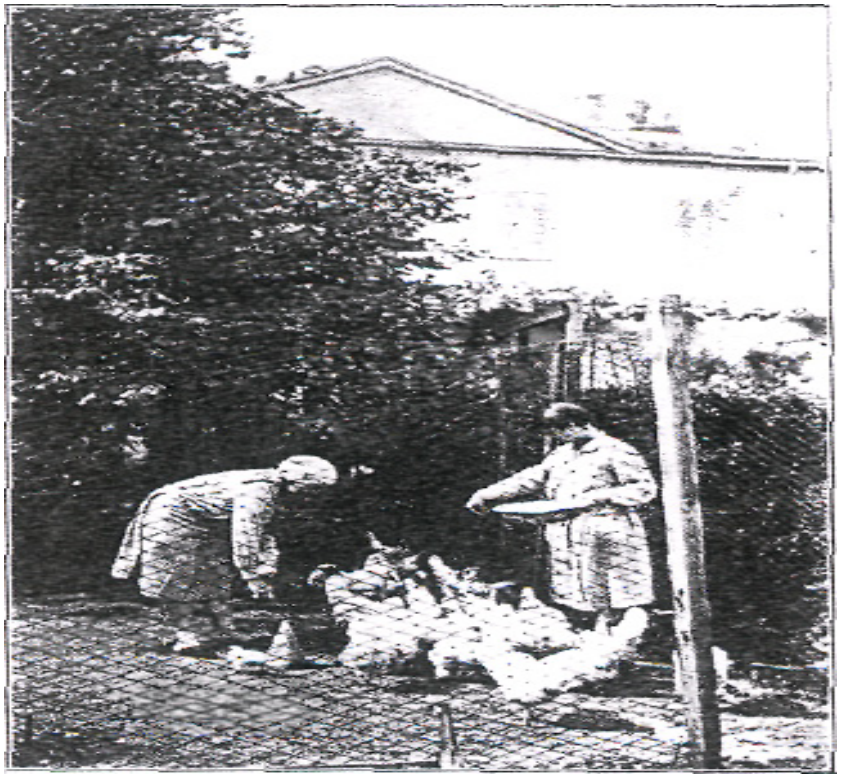

Εικόνα 44. Εκτροφή κοτόπουλων. Διεύθυνση Γενικού Αρχείου του Κράτους, Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση- Φάκ. 42, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Milano-Niguarda, Ente Morale,* Marzo 1925.

Εικόνα 45. Καλλιέργεια οπωροκηπευτικών – ανθοκαλλιέργεια. Διεύθυνση Γενικού Αρχείου του Κράτους, Τεχνική Αγροτική Εκπαίδευση- Φάκ. 42, *Scuola Pratica Agricola Femminile di Milano-Niguarda, Ente Morale,* Marzo 1925.

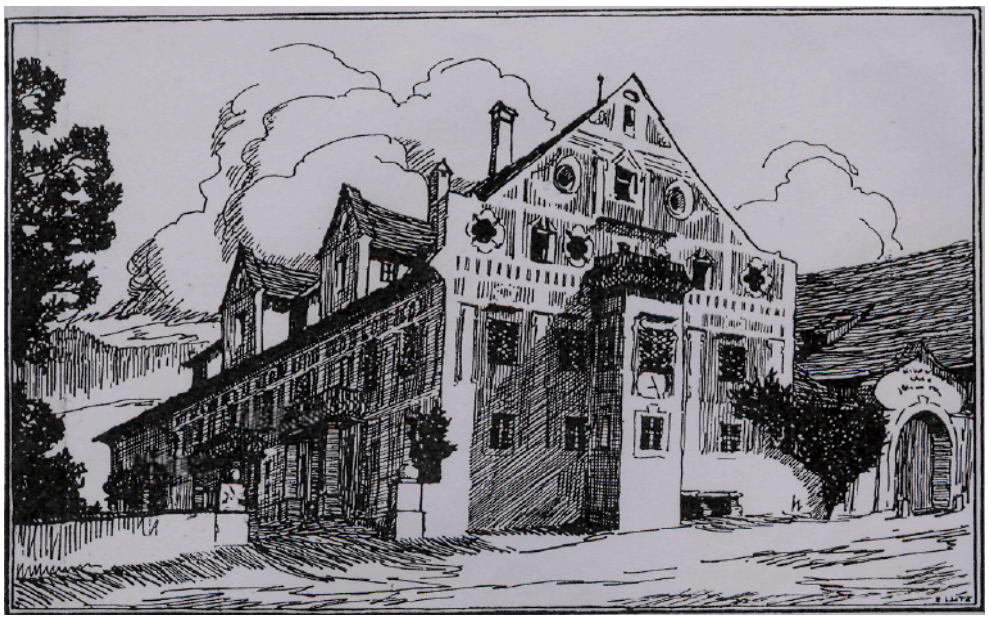

Εικόνα 46. Instituto Agrario della prov. Dei Bolzano, Teodone – Brunico. Γενικά Αρχεία του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, *Instituto Agrario Della Prov. Di Bolzano Teodone- Brunico*, Archivio Centrale dello Stato, Roma.

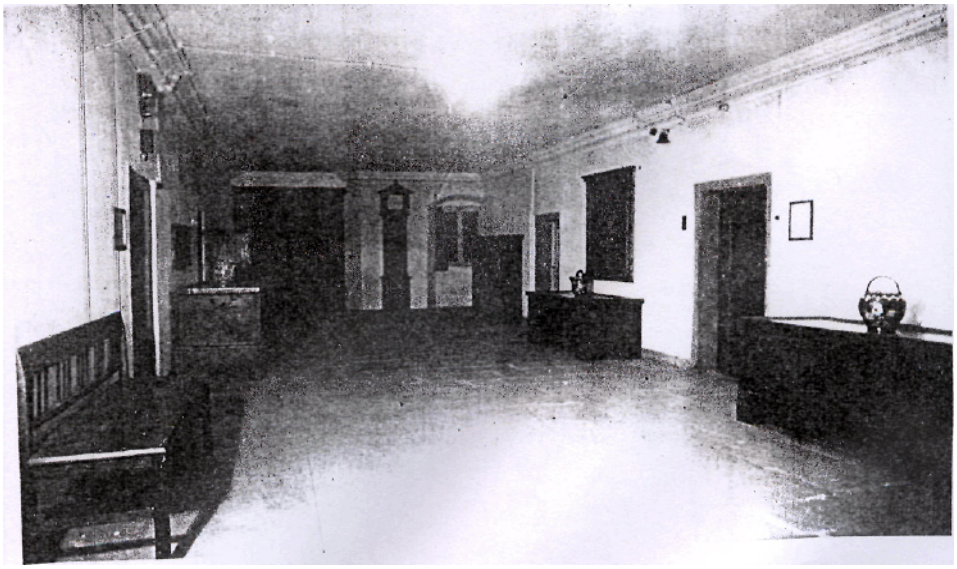

Εικόνα 47. Εσωτερική όψη του κτιρίου του Γεωργικού Ινστιτούτου της επαρχίας του Μπολτζάνο στο Τεοντόρ Μπρουνίκο. Γενικά Αρχεία του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, *Instituto Agrario Della Prov. Di Bolzano Teodone- Brunico*, Archivio Centrale dello Stato, Roma.

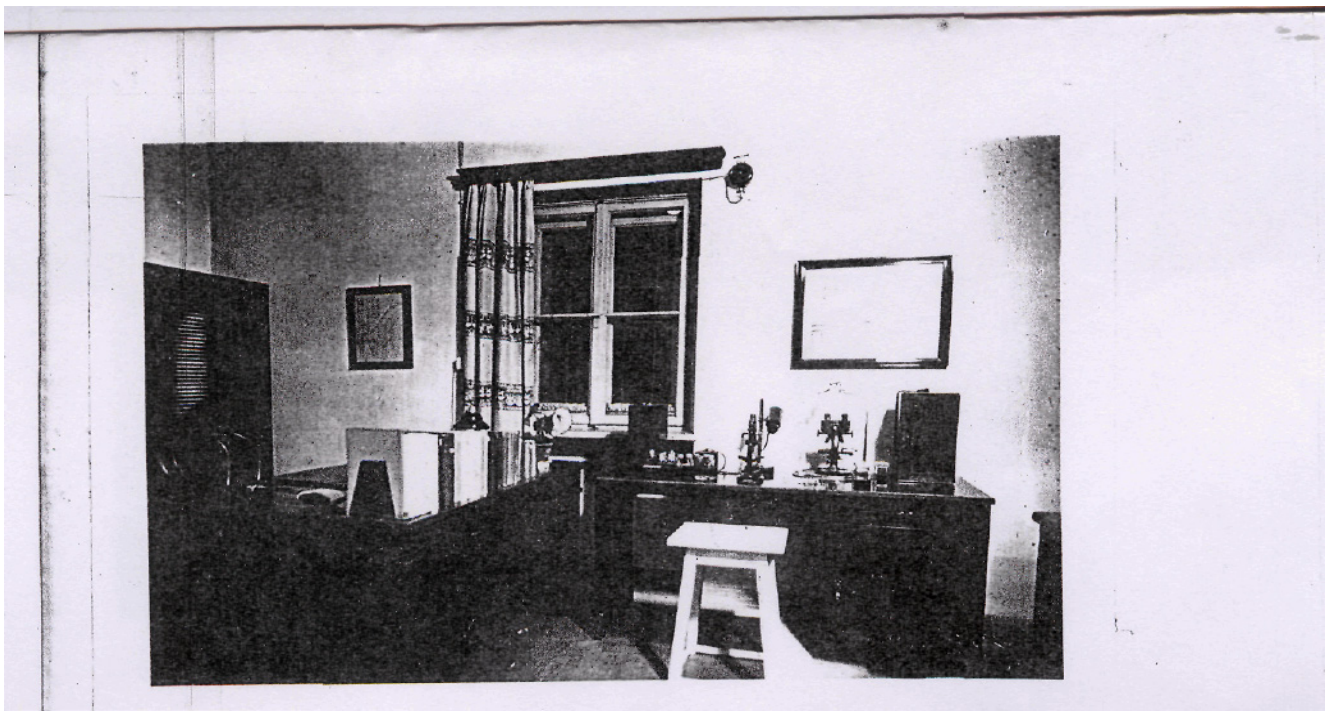

Εικόνα 48. Εργαστήριο βιολογίας του Γεωργικού Ινστιτούτου στο Τεοντόρ Μπρουνίκο. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone – Brunico. 1926.

Εικόνα 49. Εργαστήριο Χημείας του Γεωργικού Ινστιτούτου στο Τεοντόρ Μπρουνίκο. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone – Brunico. 1926.

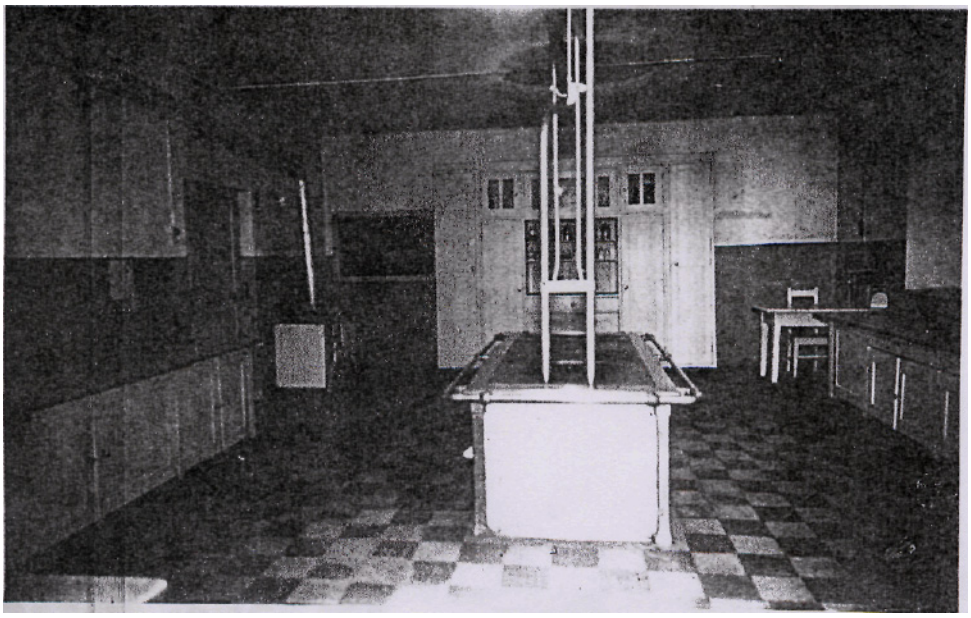

Εικόνα 50. Η κουζίνα του Γεωργικού Ινστιτούτου στο Τεοντόρ Μπρουνίκο. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone – Brunico. 1926.

Εικόνα 51. Οι κοιτώνες των εσωτερικών μαθητριών του Γεωργικού Ινστιτούτου στο Τεοντόρ Μπρουνίκο. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Γενικής Τεχνικής Εκπαίδευσης, τμήμα Αγροτικής Εκπαίδευσης, Φάκ. 33, Statuto e Regolamento Organico e disciplinaire, della Scuola Provinciale di prativa Agricola e di Economia Domestica in Teodone – Brunico. 1926.

Εικόνα 52. Η τετάρτη τάξη του επαγγελματικού σχολείου του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου κατά τη διάρκεια του μαθήματος της χειροτεχνίας. Α.Α. Παπαδόπουλος Το Αμαλίειον Ορφανοτροφείον Κορασίων ,επί τη Εκατονταετηρίδι του (1855-1954), Αθήναι 1954, σ.97.

Εικόνα 53. Οι εσωτερικές μαθήτριες του επαγγελματικού Σχολείου του Αμαλίειου Ορφανοτροφείου κατά τη διάρκεια επιμέλειας των κοιτώνων τους. Α.Α. Παπαδόπουλος Το Αμαλίειον Ορφανοτροφείον Κορασίων ,επί τη Εκατονταετηρίδι του (1855-1954), Αθήναι 1954, σ.97.

.

Εικόνα 54. Το πρώτο κτίριο της Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 55. Το κτίριο της Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 56. Το κτίριο της Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 57. Δραστηριότητες των μαθητριών της Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 58. Από τις δραστηριότητες των μαθητριών της Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης για τη διατήρηση της εθνικής παράδοσης. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 59. Από το επιμορφωτικό έργο της Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 60. Παρέλαση των μαθητριών της Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης σε εθνική επέτειο. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 61. Μαθήτριες της Σχολής με παραδοσιακές στολές. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 62. Μάθημα υφαντικής. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

ΙΣΤ ΔΙΕΘΝΗΣ
ΕΚΘΕΣΙΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΙΣΤ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ Γ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ ΑΤΝΑ

ΔΙΠΛΩΜΑ

ΑΠΟΝΕΜΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΝ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗΝ
ΣΧΟΛΗΝ ΞΑΝΘΗΣ
ΞΑΝΘΗ

ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ

ΔΙΑ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΚΑΤΗΝ ΕΚΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΧΙΛΙΑ ΕΝΝΕΑΚΟΣΙΑ
ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΕΝ ΕΚΤΕΘΕΝΤΑ ΕΙΔΗ ΡΑΠΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ Ε. Ο. Τ.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝ. ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Εικόνα 63. Χρυσό μετάλλιο, το οποίο αποδόθηκε στην Βιοτεχνική και Οικοκυρική Σχολή Ξάνθης στην Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1951. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Γεωργοκτηνοτροφική Έκθεσις Ξάνθης 1950

ΔΙΠΛΩΜΑ

Απονέμεται εις την Οικοκυρικήν Σχολήν Ξάνθης
μητρώον
Διά τα εκτεθέντα σαρ' αυτής Είδη Οικιακής Χειροτεχνίας
Πρώτον Βραβείον μετά Χρηματικού Επάθλου.

Ο Πρόεδρος
της Οργανωτικής Επιτροπής

Εν Ξάνθη τη 27η Οκτωβρίου 1950
Ο Γενικός Γραμματεύς

Εικόνα 64. Πρώτο βραβείο με χρηματικό έπαθλο για τα είδη οικιακής χειροτεχνίας, το οποίο δόθηκε στην Βιοτεχνική και Οικοκυρική Σχολή Ξάνθης από τη Γεωργοκτηνοτροφική Έκθεση Ξάνθης το 1950. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

ΡΟΤΑΡΙΑΝΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΡΟΤΑΡΙΑΝΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΡΟΤΑΣΕΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΒΡΑΒΕΥΣΕΩΝ
ΤΩΝ ΡΟΤΑΡΙΑΝΩΝ ΟΜΙΛΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΠΟΝΕΜΕΤΑΙ

ΣΤΗΝ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΞΑΝΘΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΕΠΑΙΝΟΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΥΕΤΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ ΤΗΣ 6ης ΜΑΪΟΥ 1990

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΟΥ ΡΟΤΑΡΙΑΝΟΥ ΟΜΙΛΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ν. ΤΑΤΣΙΚΑΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΟΥ ΡΟΤΑΡΙΑΝΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Χ. ΚΟΥΝΤΟ

Εικόνα 65. Η απονομή επαίνου στη Βιοτεχνική και Οικοκυρική Σχολή Ξάνθης, από το Ροταριανό Όμιλο Θεσσαλονίκης το 1990. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 66. Διάφορα έργα των μαθητριών το 2003. Αρχείο Βιοτεχνικής και Οικοκυρικής Σχολής Ξάνθης.

Εικόνα 67. Το οίκημα της Επαγγελματικής Σχολής Σπάρτης. Λεύκωμα Δήμου Σπαρτιατών, Η Σπάρτη ανάμεσα σε τρεις αιώνες 1834-2002, 2002, σ. 114.

Εικόνα 68. Πρώτες βοήθειες-Νοσηλευτική. Άσκηση στην τεχνητή αναπνοή. Αρχείο Γ. Ζαχόπουλου. Αθήνα.

Εικόνα 69. Εργαστήριο Κοπτικής-Ραπτικής. Αρχείο Γ. Ζαχόπουλου. Αθήνα.

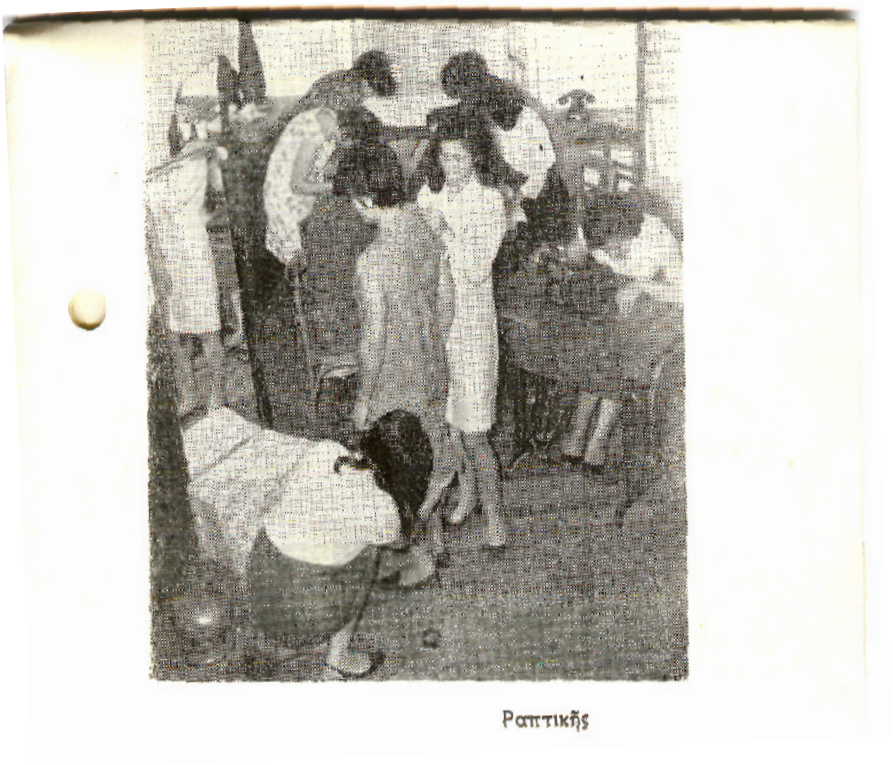

Εικόνα 70. Στο εργαστήριο μαγειρικής και ζαχαροπλαστικής. Αρχείο Γ. Ζαχόπουλου. Αθήνα.

Εικόνα 71. Εφαρμογή του μαθήματος της Βρεφοκομίας-Παιδοκομίας στο Κέντρο Βρεφών. Αρχείο Γ. Ζαχόπουλου. Αθήνα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΛΕΣΧΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΤΕΙΑΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΝΥΚΤΕΡΙΝΑΙ ΣΧΟΛΑΙ

ΔΙΠΛΩΜΑ ΚΟΠΤΙΚΗΣ

Εἰς τὴν Δεσποινίδα Ἰωάνναν Σταυροπούλου τοῦ Παντελεήμονος

Παρακολουθήσασαν τακτικῶς τὰ μαθήματα Κοπτικῆς ἐν τῇ ἡμερησίᾳ Σχολῇ τῆς Λέσχης Ἀθηνῶν

καὶ ἀκροασθεῖσαν ἐπιτυχῶς τὴν κανονικὴν ἐξέτασιν, ἀπονέμεται τὸ παρὸν εἰς ἔνδειξιν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25ῃ Ἰουνίου 1953

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Εικόνα 72. Δίπλωμα Κοπτικής των πρακτικών νυχτερινών σχολών της Λέσχης Εργαζόμενου Κοριτσιού των ετών 1953 και 1955. Προσωπικά αρχεία Αθανασίας Σταυροπούλου – Σοροβίγκα και Γεωργίας Καρτσώλη – Δενδρινού, Αθήνα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΛΕΣΧΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΤΕΙΑΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΝΥΚΤΕΡΙΝΑΙ ΣΧΟΛΑΙ

ΔΙΠΛΩΜΑ ΚΟΠΤΙΚΗΣ

Εἰς τὴν Δεσποινίδα Γεωργίαν Καρτσώλη τοῦ Δαμιανίδη

Παρακολουθήσασαν τακτικῶς τὰ μαθήματα Κοπτικῆς ἐν τῇ ἡμερησίᾳ Σχολῇ τῆς Λέσχης Ἀθηνῶν

καὶ ἀκροασθεῖσαν ἐπιτυχῶς τὴν Κανονικὴν ἐξέτασιν, ἀπονέμεται τὸ παρὸν εἰς ἔνδειξιν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23ῃ Ἰουνίου 1955

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Εικόνα 73. Το Βιοτεχνικό Σχολείο Αγίου Νικολάου Μονής Καλτεζών. Αρχείο Ιεράς Μονής Αγίου Νικολάου Καλτεζών.

Εικόνα 73α. Η Ιερά Μονή Καλτεζών Αρκαδίας. Αρχείο Ιεράς Μονής Αγίου Νικολάου Καλτεζών.

Εικόνα 74. Από την απονομή πτυχίων της Οικοκυρικής Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων στις 24 Μαρτίου 1949. Προσωπικό αρχείο της Μαριέττας Κυραρίνη –Διαμαντοπούλου.

Εικόνα 75. Δίπλωμα τμήματος φορεμάτων Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Ενώσεως Ελληνίδων. Προσωπικό αρχείο Μαριέττας Κυραρίνης – Διαμαντοπούλου, Αθήνα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1897

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ ΔΥΝΑΜΕΙ ΤΗΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 72.913 ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

'Αριθ. { Πιστοπ. 243 / Πτυχίου 6

'Αριθ. Μαθητ. 241

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1949 — 1950

ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Φορεμάτων

Ἡ μαθήτρια Κυραρίνη Μαριέλλα τοῦ Ἀγγέλου

ἐτῶν 18 ἐξ Ἀθηνῶν πατρὸς μαθητεύσαντος

ἐνεγράφη εἰς τοὺς μαθητικοὺς καταλόγους τῆς Δ΄ τάξεως τοῦ Τμήματος Φορεμάτων κατὰ τὸ Σχολικὸν ἔτος 1948 — 1949 καὶ διήκουσε πάντα τὰ ἐν αὐτῇ διδασκόμενα μαθήματα θεωρητικὰ καὶ πρακτικά, ὑποστᾶσα δὲ τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις κατὰ Ἰούνιον ἐ. ἔ. ἐκρίθη ἀξία τοῦ παρόντος Διπλώματος, τυχοῦσα βαθμοῦ Γενικῆς ἐπιδόσεως Λίαν Καλῶς (8,6)

Διαγωγὴν δι' ἐπεδείξατο Κοσμιωτάτην

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31η Δεκεμβρίου 1949

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΘΕΩΡΗΘΗ

Ἐν Ἀθήναις τῇ Ἰανουαρίου 1950

Ο ΓΕΝ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Η ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ

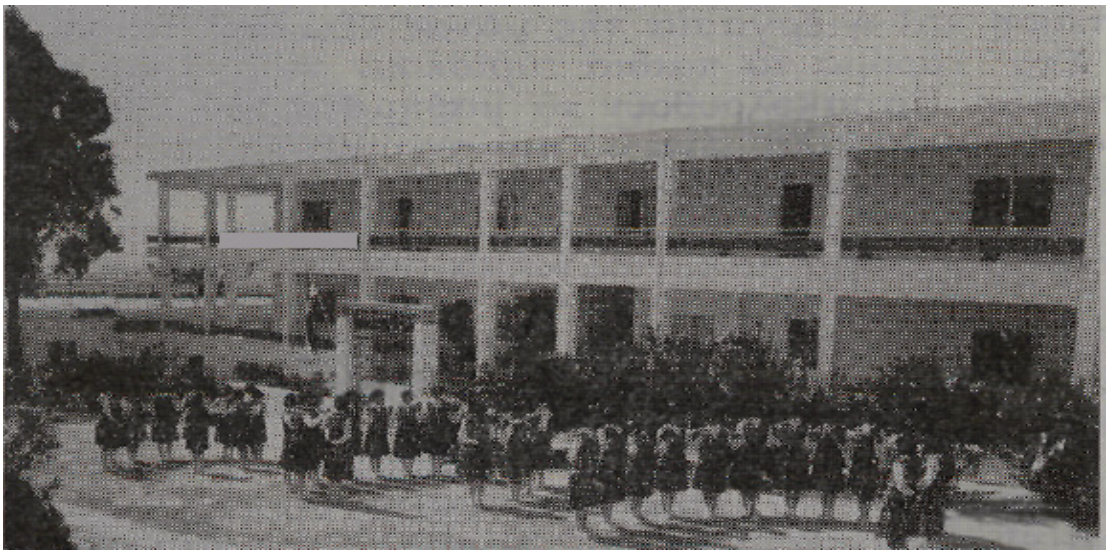

Εικόνα 76. Οικοκυρική Σχολή «Αγία Σκέπη» της Παναγίας Καλυβιανής. *Η Παναγία Καλυβιανή και τα Ιδρύματα*, εκδ. Παναγία Καλυβιανή, Μοίρες Ηρακλείου Κρήτης 1978, σ. 35.

Εικόνα 77. Οι μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής «Αγία Σκέπη», της Παναγίας Καλυβιανής την ημέρα του εορτασμού της 28^{ης} Οκτωβρίου. Μ. Καναβάκης, *Το κοινωνικό και παιδαγωγικό έργο της Ιεράς Μονής 'Παναγία Καλυβιανή'*, εκδ. Αδελφοί Γ. Βλάσση, 1997, σ. 97.

Εικόνα 78. Οι «μέλλουσες μοδίστρες» ράβουν και γαζώνουν, συμμετέχουν σε εθνικές γιορτές με παρελάσεις και σκετς.
Μ. Καναβάκη, *Το κοινωνικό και παιδαγωγικό έργο της Ιεράς Μονής 'Παναγία Καλυβιανή'*, εκδ. Αδελφοί Γ. Βλάσση, Αθήνα 1997, σ. 99.

Εικόνα 79 **.** Η Χαροκόπειος Οικοκυρική Σχολή στην Καλλιθέα χτίστηκε με δωρεά του Παναγή Χαροκόπου (1835-1911) σε σχέδια του αρχιτέκτονα Αναστασίου Μεταξά. Θεμελιώθηκε το 1915 και περατώθηκε το 1920. (Αρχείο Ν. Πολίτης). Ι. Παπαδριανός, *Από τα Βαλκάνια και την Κεντρική Ευρώπη*. Εφ. Καθημερινή, Επτά Ημέρες, - Έλληνες Ευεργέτες-, 12-2-2006, σ. 9.

ΜΠΕΝΑΚΕΙΟΝ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟΝ

ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΝ

ΤΟΥ

ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Η Παπαδοπούλου Ειρήνη του Σταύρου

ἐτῶν 15 μαθήτρια τοῦ οἰκοκυρικοῦ τμήματος διακούσασα πάντα τὰ ἐν τῇ τάξει ταύτῃ διδασκόμενα μαθήματα ἤτοι Θρησκευτικά, Ἑλληνικά, Ἐκθέσεις, Μαθηματικά, Καταστιχογραφίαν, Οἰκ. Οἰκονομίαν, Τροφογνωσίαν, Ὑγιεινὴν καὶ Νοσηλείαν, Βρεφοκομίαν, Κοπτικὴν καὶ Ραπτικήν, Μαγειρικήν, Πλυντικὴν καὶ Σιδηρωτικήν, Ἐπιδιόρθωσιν Παλαιῶν, Ἐργόχειρα, Γαλλικά, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους εἰς αὐτὰ δοκιμασθεῖσα ἐκρίθη ἀξία τοῦ ὁλικοῦ βαθμοῦ Λίαν καλῶς 16

Καθ' ὅλον δὲ τὸν χρόνον τῆς εἰς τὴν σχολὴν φοιτήσεώς της ἐπέδειξε διαγωγὴν Κεκμιαν

Διὸ δίδοται αὐτῇ τὸ παρὸν Ἀπολυτήριον.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ — ΟΙ ΔΙΔΑΞΑΝΤΕΣ — Η ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΤΟΥ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟΥ

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῇ 24ῃ Ἰουνίου 1944.

Εικόνα 80. Απολυτήριο του Οικοκυρικού τμήματος Μπενακείου Ορφανοτροφείου Αλεξάνδρειας του έτους 1944. Προσωπικό αρχείο Ειρήνης Σπηλιωτακοπούλου, Αθήνα.

Εικόνα 81. Το μάθημα της ραπτικής (πάνω) και της πλυντικής (κάτω) από τις γυναίκες της Οικοκυρικής Σχολής της Billancourt. *Απ' όλα*, Κωνσταντινούπολη, 1910-11, σ. 893.

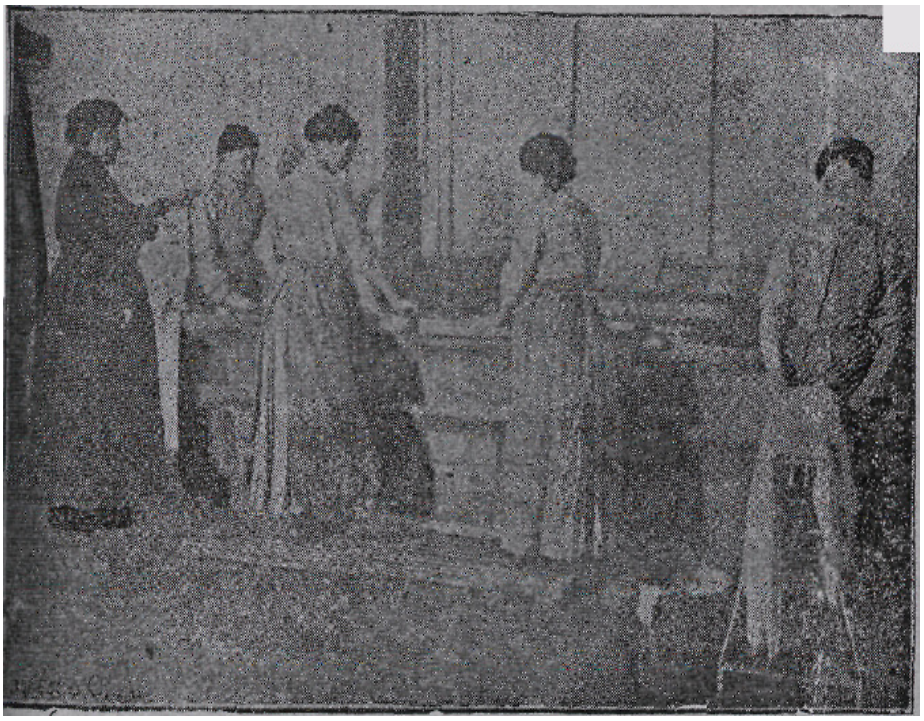

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΝ Τεγεατικόν Σύνδεσμον

ἀπό τοῦ Μπενακείου βραβείου

ΕΒΡΑΒΕΥΣΕΝ

ἀνθ' ὧν ὑπέρ τε τῆς γεωργίας καί τῆς δενδροκομίας εἴργασται

ΑΝΕΙΠΕ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΤΗ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΜΗΝΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ

ΕΤΟΥΣ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΟΓΔΟΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Εικόνα 82. Το Μπενάκειο βραβείο που απονεμήθηκε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο το 1928, από την Ακαδημία Αθηνών. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *1883-1983. Εκατό χρόνια προόδου*, Αθήνα 1983.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ 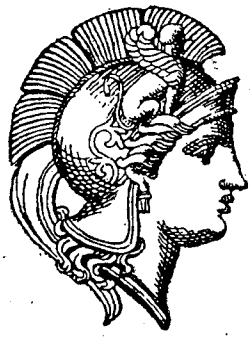 ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗι ΑΓΑΘΗι

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΕΓΕΑΤΙΚΟΝ ΣΥΝΔΕΣΜΟΝ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΒΡΑΒΕΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ

ΕΒΡΑΒΕΥΣΕΝ

ΑΝΘ' ΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΕΥΠΟΙΙΑΣ ΕΙΡΓΑΣΤΑΙ

ΑΝΕΙΠΕ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΤΗι ΜΑΡΤΙΟΥ ΜΗΝΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ

ΕΤΟΥΣ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Εικόνα 83. Το Καρόλειο Έπαθλο που απονεμήθηκε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο το 1939, από την Ακαδημία Αθηνών. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *1883-1983, Εκατό χρόνια προόδου*, Αθήνα 1983.

Εικόνα **84**. Δίπλωμα μετά μεταλλίου που απονεμήθηκε στον Τεχνατικό Σύνδεσμο το 1951, από το Ινστιτούτο αξιοποίησης πλουτοπαραγωγικών πηγών της Ελλάδος. Τεχνατικός Σύνδεσμος Αθηνών. Ἐπετηρὶς Τεχνατικοῦ Συνδέσμου Ἀθηνῶν 1983

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ζ΄-ΚΖ΄ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ ΑΠΝΓ΄

ΔΙΠΛΩΜΑ

ΑΠΟΝΕΜΗΘΕΙΣΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ

ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗΝ ΣΧΟΛΗΝ ΤΕΓΕΑΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ
ΠΑΛΑΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗ-ΤΕΓΕΑΣ

ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ

ΔΙΑ ΤΑ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΚΑΤΗΝ ΟΓΔΟΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ, ΤΟΝ ΕΤΟΥΣ ΧΙΛΙΑ ΕΝΝΕΑΚΟΣΙΑ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΤΡΙΑ, ΕΚΤΕΘΕΝΤΑ ΕΡΓΟΧΕΙΡΑ.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ Γ.Δ.Β.Ε.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Ο ΓΕΝ. ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Εικόνα **85.** Δίπλωμα μετά χρυσού μεταλλίου που απονεμήθηκε στην Οικοκυρική Σχολή Τεγεατικού Συνδέσμου το 1953, από την ΙΗ΄ Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης. Τεγεατικός Σύνδεσμος, *1883-1983. Εκατό χρόνια προόδου*, Αθήνα 1983.

ΠΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΠΡΟΤΑΣΕΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΑΠΟΝΕΜΟΜΕΝ ΤΟ ΠΑΡΟΝ

ΔΙΠΛΩΜΑ

ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΒΡΑΒΕΙΟΥ Α΄ ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εἰς τὸν *Τεγεατικὸν Ἑλληνικὸν Ἀρσακείου*

Διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδειχθεῖσαν ζῆλον κοινωφελῆ δρᾶσιν ἐν τῷ τομεῖ τῆς Αὐτοδιοικήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1ῃ Μαρτίου 1955

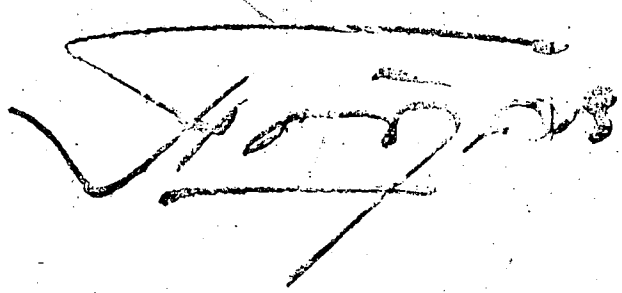

Εικόνα 86. Δίπλωμα μετά του βασιλικού βραβείου Α΄ τάξεως που απονεμήθηκε στον Τεγεατικό Σύνδεσμο το 1955, απο το Εθνικό Ίδρυμα. Τεγεατικός Σύνδεσμος. *1883-1983. Εκατό χρόνια συνόδου*. Αθήνα 1983

Εικόνα 87. Δίπλωμα τιμής, που απονεμήθηκε στη Διευθύντρια της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου Κλειώ Τασσαρά στην έκθεση ειδών λαϊκής τέχνης και χειροτεχνημάτων της ΙΖ΄ Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης. Προσωπικό Αρχείο Αναστασίας Σοροβίγκα.

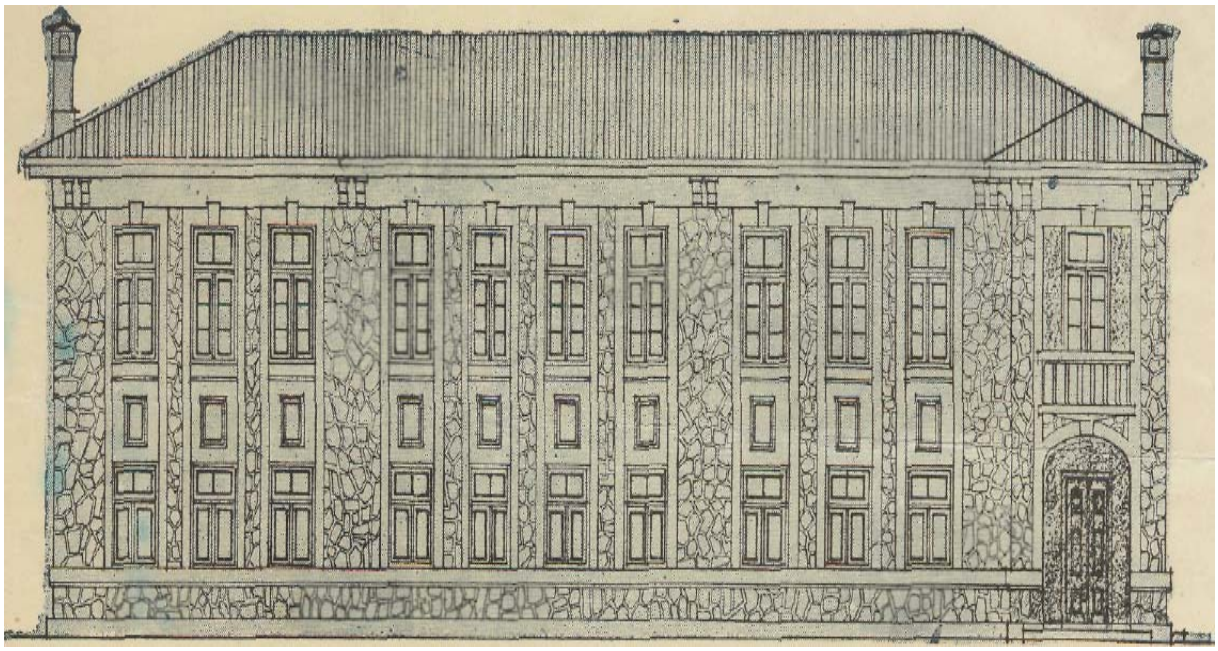

Εικόνα 88. Επάνω, το σχέδιο της ανεγειρόμενης Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Παλαιά Επισκοπή Τεγέας και κάτω προοπτικό σχέδιο. Εκπονήθηκε από τον πολιτικό μηχανικό Θ. Σαραμαντή με κλίμακα 1/200. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου, Αθήνα.

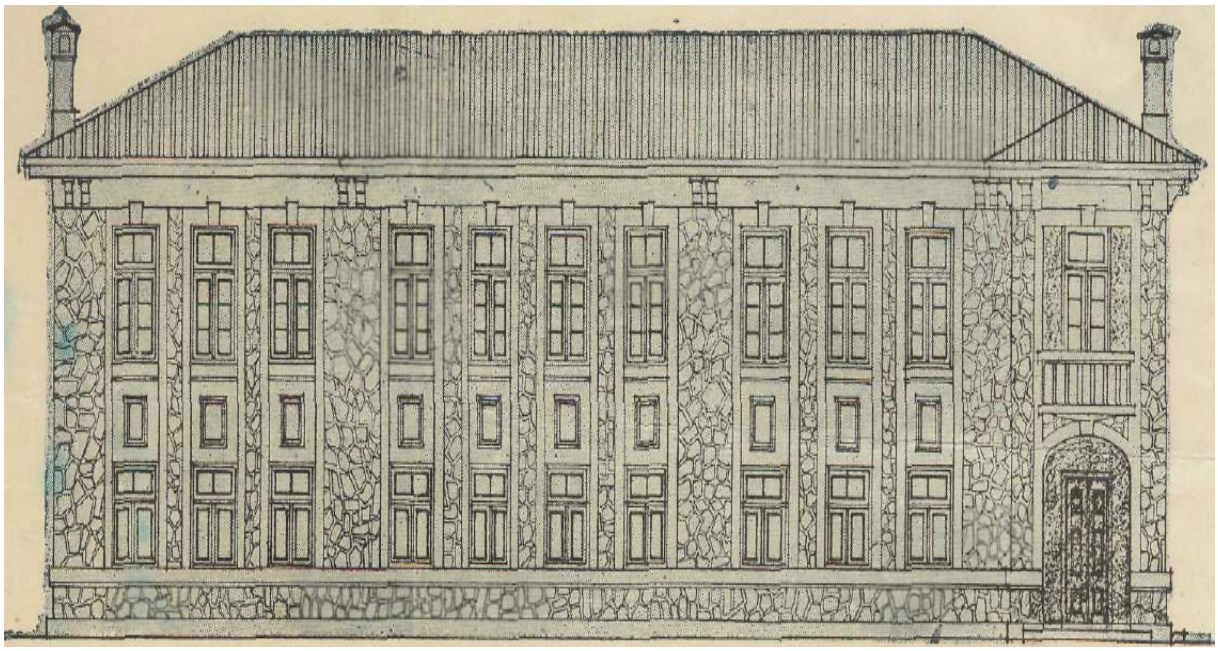

Εικόνα 89. Επάνω, το σχέδιο της ανεγειρόμενης Οικοκυρικής Σχολής του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Παλαιά Επισκοπή Τεγέας και κάτω προοπτικό σχέδιο. Εκπονήθηκε από τον πολιτικό μηχανικό Θ. Σαραμαντή με κλίμακα 1/200. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου, Αθήνα.

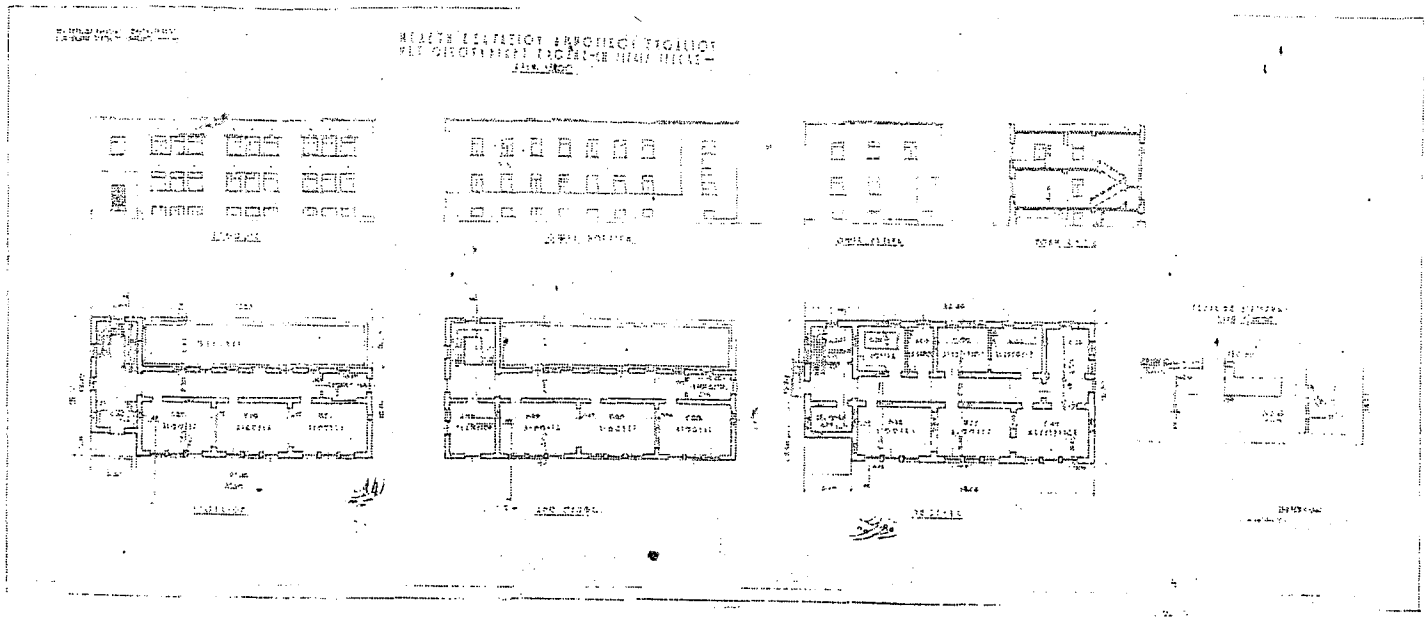

Εικόνα 89. Μελέτη εξαταξίου Δημοτικού Σχολείου με την Οικοκυρική Σχολή Τεγέας. Γ.Α.Κ. Αρχείο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του ΥΠ.Ε.Π.Θ. (Α.Σ. 47).

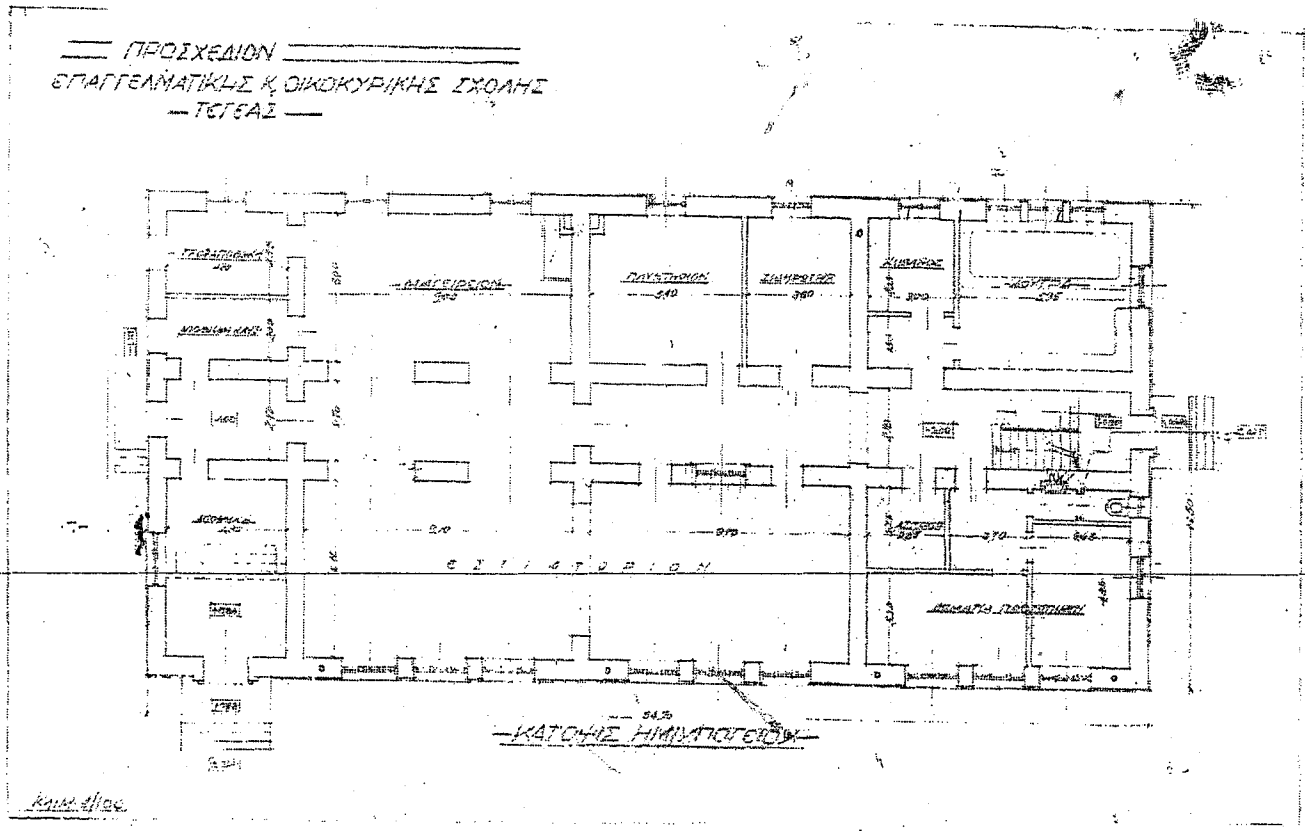

Εικόνα 90. Προσχέδιο Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας – Κάτοψη ημιυπογείου. Γ.Α.Κ. Αρχείο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του ΥΠ.Ε.Π.Θ. (Α.Σ. 47).

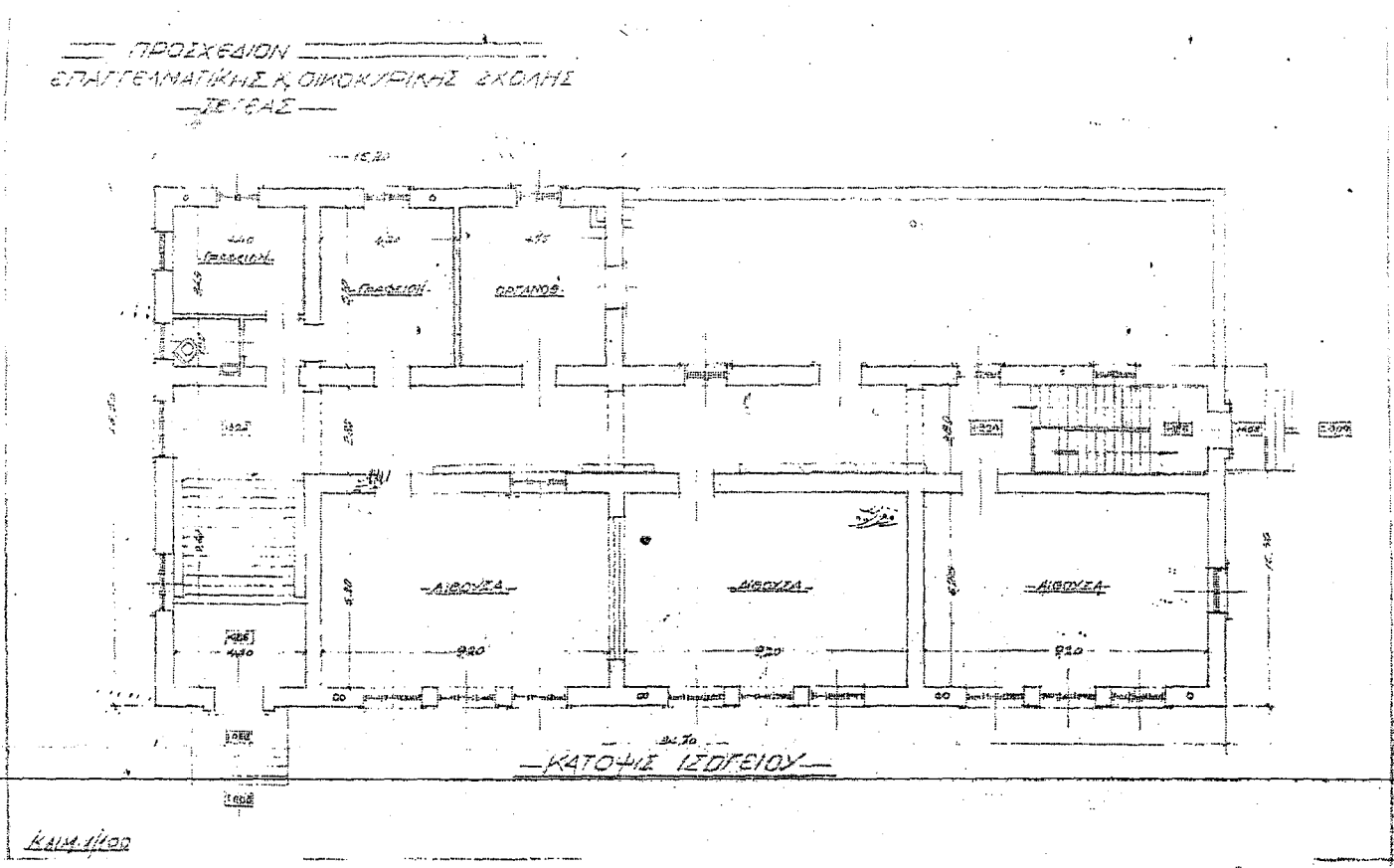

Εικόνα 91. Προσχέδιο Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας – Κάτοψη ισογείου. Γ.Α.Κ. Αρχείο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του ΥΠ.Ε.Π.Θ. (Α.Σ. 47).

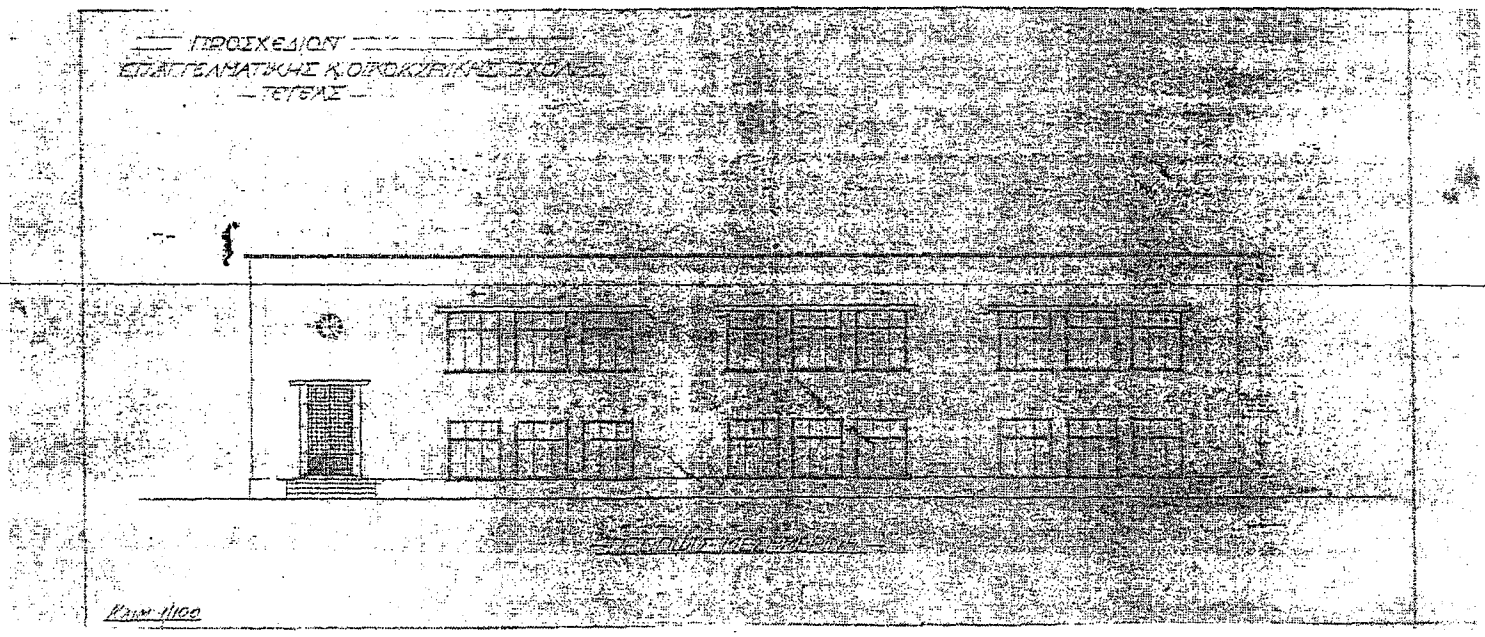

Εικόνα 92. Προσχέδιο Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας – Μεσημβρινή πρόσοψη. Γ.Α.Κ. Αρχείο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του ΥΠ.Ε.Π.Θ. (Α.Σ. 47).

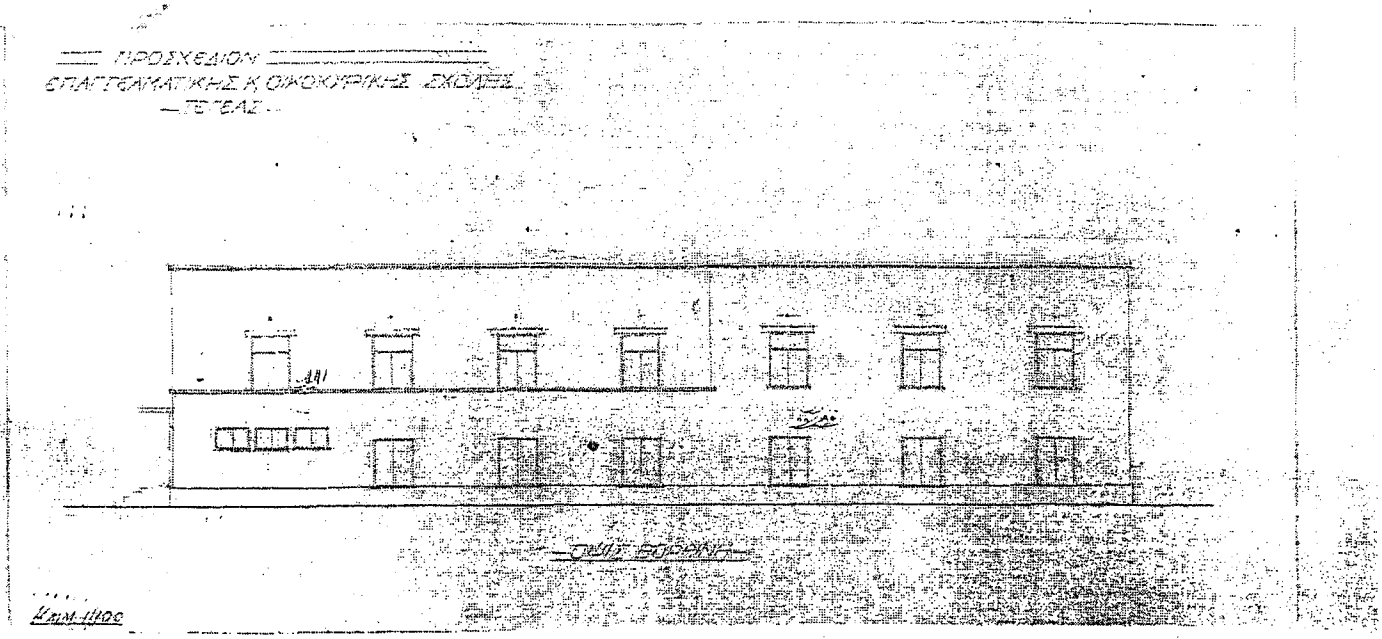

Εικόνα 93 Προσχέδιο Επαγγελματικής και Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας – Βορινή όψη. Γ.Α.Κ. Αρχείο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του ΥΠ.Ε.Π.Θ. (Α.Σ. 47).

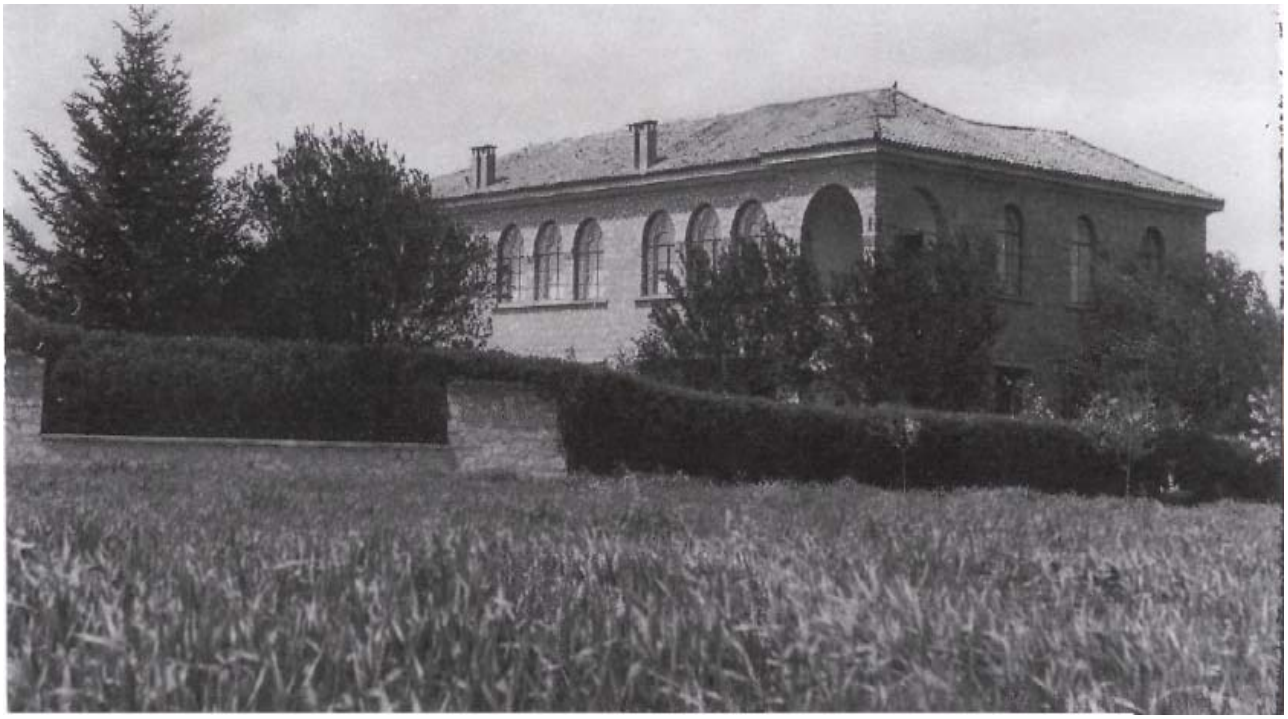

Εικόνα 94. Το κτίριο της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου στην Τεγέα.
Προσωπικό αρχείο Αναστασίας Σοροβίγκα.

Εικόνα 95. Από την εθνική γιορτή της 25ης Μαρτίου στην καινούρια θεατρική σκηνή της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 96. Από την παρέλαση της 28ης Οκτωβρίου στην Τρίπολη. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 97. Από την παρέλαση της 28ης Οκτωβρίου1985. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 98. Η παραλαβή ηλεκτρικής κουζίνας από τη διευθύντρια της Οικοκυρικής Σχολής προκειμένου να εξυπηρετήσει το μάθημα της μαγειρικής. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 99. Στην πρώτη εικόνα οι μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου στη σχολική εκδρομή στο Δάσος Χρυσοβιτσίου το σχολικό έτος 1969-70. Στη δεύτερη εικόνα την ίδια σχολική χρονιά από την επίσκεψη των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής στο Ναό Επικουρίου Απόλλωνα Φιγαλείας και στην τρίτη εικόνα παρουσιάζεται η προετοιμασία γεύματος κοντά στην Ανδρίτσαινα. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 100. Τα κατασκευασθέντα χειροτεχνικά προϊόντα και έργα των μαθητριών, στην έκθεση που πραγματοποιούνταν κατά τη διάρκεια της λήξης του σχολικού έτους, την οποία επισκέπτοντας πλήθος κόσμου και επισήμων. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 101. Μερικά χειροτεχνήματα των, μαθητριών όπως αυτά διατηρούνται μέχρι σήμερα σε ειδικές προθήκες και σε ξεχωριστό δωμάτιο στο χώρο της Οικοκυρικής Σχολής, στον οποίο σήμερα φιλοξενείται το λαογραφικό μουσείο της Τεγέας. Προσωπικό αρχείο Αναστασίας Σοροβίγκα.

Εικόνα 102. Μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας κατά τη διάρκεια των μαθημάτων της κοπτικής – ραπτικής (επάνω) και του κεντήματος (κάτω). Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 103. Μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας κατά τη διάρκεια των μαθημάτων της ραπτικής (επάνω) και της μουσικής (κάτω). Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 104. Απονομή πτυχίων το 1953. Στο κέντρο της κάτω φωτογραφίας διακρίνεται η διευθύντρια της Σχολής, Κλειώ Τασσαρά. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 105. Μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας του έτους 1953, έξω από το κτίριο της Σχολής με τους καθηγητές τους (επάνω). Οι μαθήτριες παραταγμένες ετοιμάζονται για την καθιερωμένη παρέλαση της εθνικής γιορτής της 25ης Μαρτίου (κάτω). Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 106. Μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου στην είσοδο του κτιρίου. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 107. Μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής. Από αριστερά διακρίνεται ο Χ. Κωτσαρίδης, Κ. Αδαμόπουλος (αντιπρόεδρος του Τ.Σ.), Ματίνα Κατσογιάννη (διδασκάλισσα), Άρτεμις Βαρουτάκη (Διευθύντρια), Ευσταθία Πύλια (μοδίστρα) και Δ. Λυκάκης (καθηγητής).

Ν. Μοραΐτης, *Ιστορία της Τεγέας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, εκδ. Τεγεατικός Σύνδεσμος, Αθήνα 1932, σ. 773.

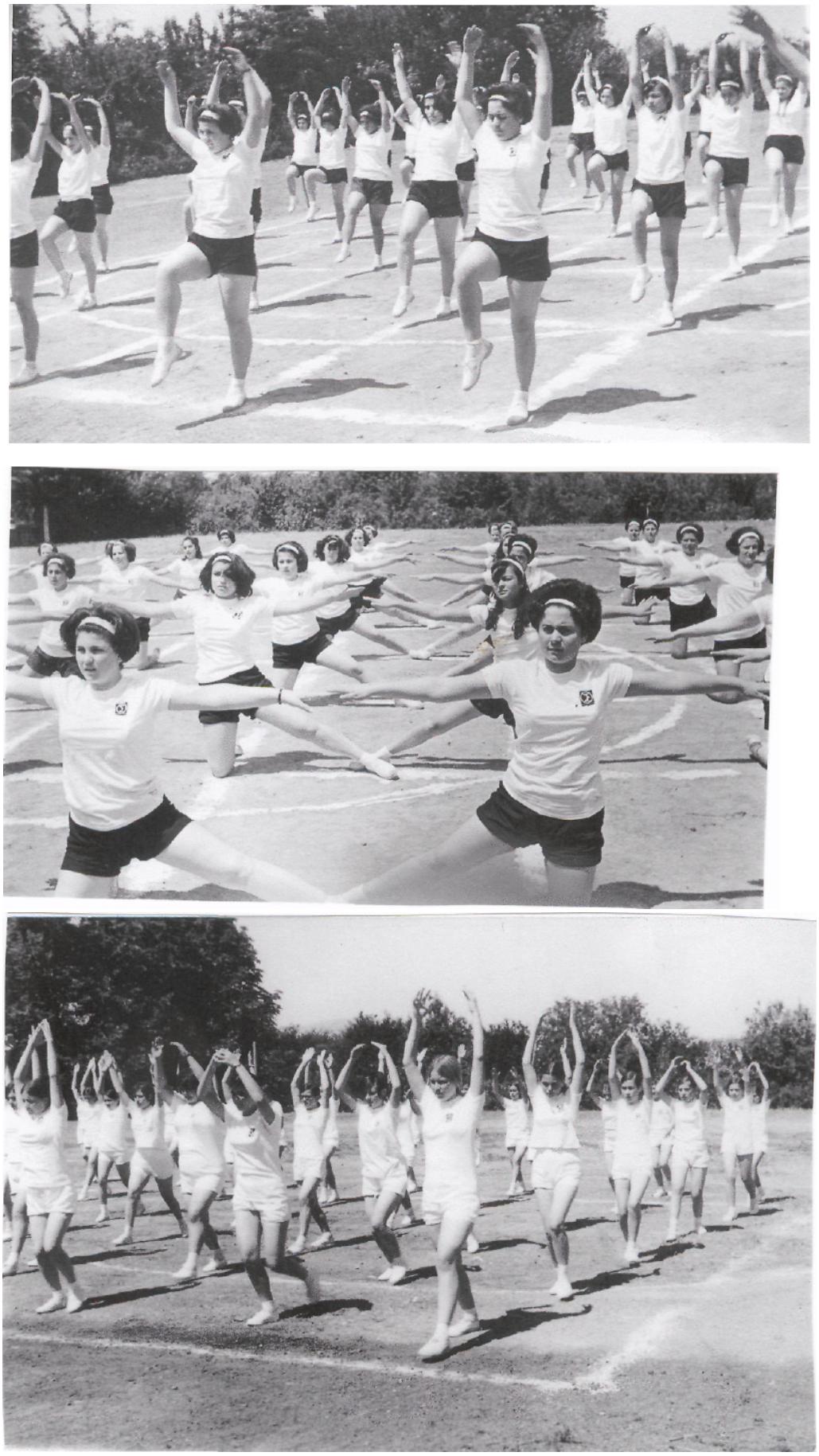

Εικόνα 108. Γυμναστικές επιδείξεις των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού σχολικού έτους 1964-65. Συνδέσμου. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 109. Οι μαθήτριες της Οικοκυρικής Σχολής κατά τη διάρκεια των γυμναστικών επιδείξεων του 1965. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Εικόνα 110. Από τις επισκέψεις επισήμων προσώπων και την καταγραφή απόψεών τους για τα Συνδεσμικά έργα στο βιβλίο επισκεπτών. Αρχείο Τεγεατικού Συνδέσμου.

Στις σελίδες που ακολουθούν παρατίθονται μερικά αποσπάσματα από το βιβλίο επισκεπτών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγεατικού Συνδέσμου. (εικόνα 111).

Paul Lafon 29 Mai 1934.
A.F.V. Lecisson " " 1934
[illegible] 22 Mai 1934
[illegible] 22 Mai 1934
[illegible] adhésion 22.V.34
[illegible] Altero " " "

Jules de Sturler Hongrie
[illegible] Suisse
Suède (Espagne)
Angelica Thaon di Revel Italie
Marguerite Botanachi Grèce

Carl Diem, Berlin
Dr. Theodor Lewald, Berlin

Th. Schmidt Vienne
Abstenu London
Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
[illegible]

[illegible]

Δ. 10. 51

Ο Διευθυντής
[illegible]

Γ. Παπαγεωργίου

11-10-51

Δωχαίρω θερμώς τόν Τεχνικόν Σύνδεσμον διά τήν ίδρυσιν καί άντίρωσιν τής Οἰκοκυρικής αὐτής Σχολής, ἐπί τής ἐπιστρέψεως τής ὁποίας ἀποκομίζω ἀρίστων ἐντυπώσεων.

Εὔχομαι περαιτέρω ἀναπτυξίν της ἐπ' ὠφελείᾳ τής Ἑλληνικής κοινωνίας.

10 - 11 - 1951

Ὁ Ἐπιθεωρητικός Σύμβουλος.

Μέσα καταθύμιος εἶναι τό ἐξυπηρετικόν καί χριστιανικόν ἔργον, ὅπερ ἐπιτελεῖται ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ. Ταῦτα τήν ἐμήν ἀπλῆν καί θερμήν συγχαρητήριόν μου ἐν τῷ τεχνικῷ Συνδέσμῳ καί τῷ προσωπικῷ.

4 - 2 - 52.

Ὁ Διευθ/τής Θεολ. Γυμνασίου

Η οικογένεια Νικολαΐδη των Βόλου
και Περιστερεώνος ευχαριστεί θερμώς
όλους εκείνους που έδειξαν ενδιαφέρον
και συμπαράσταση στη λύπη της —

Γρηγόριος
Γεν. Εφοδ. Δικης. Σολτίας

Θεωρούμε το ευχάριστο καθήκον ευχαριστή-
σεως προς τον Δήμο Τεγέας, γιατί έδειξε
προθυμία και ετοιμότητα να δώσει γιατρούς
η μεταφορικά του μέσα —

Ο Δήμαρχος
Ανδρέας Μαλλιάς
Κτηνοτρόφος —

Το υπάρχον έγγραφο παρατάσεως από προσβολής εξώδι-
κης τάξεως, και ημερ. διαταγής δικ. ίδρυσης από συμφωνίας
του έγγρ. —

Μαλλιάς
Στατρόζαφης 15-6-47

Στην ίδρυση η συμφωνία των αρμοδίων αρχών ίδρυσης το δικαστικό δήμο-
σιο και σήμερα έχουν από τα προηγούμενα ανακοινώσεις μη φορτώσει την ιδιαίτερη
δήμο υπόδε ίδρυση

22-6-47

Ανδρέας Γρηγόριος

Με την ευχαρίστησή μου δια τη
εξυπηρέτησή μου έφερε πάντα
μέχρι έργον του Τμηματικού
Συνεδρίου.

6/8/38.

Ο Πρόεδρος
Θεόδ. Νικολάου
Πρόεδρος Τριμελούς.

Δια τα άνω δέχομαι ως αντιπρόσωπος
του Δημάρχου Πειραιώς Σπύρου Δ'
ο άνωθεν ενδιαφερόμενος έχει ούτω απόψεως
10-7-40.

Ο Πρόεδρος Εφορ.
Κ. Καρτσιώνης.

Δαμάζω διὰ τὸ ὕφος ἔξω καὶ σχεδὸν ἐν μέσῃ τοῦ ἰδεώδη, διὰ δίνουν καὶ πάλι τοῦ συνδάφορα τὸ ἐπιλεγόμενον τοῦ ἴσον ἐκφραστικοῦ σκοπόν

Δ. Μαρκόπουλος

2.5.39 Μητροπολίτης Διαδοχῆς Φθιώτιδος

Συγχαίρω τοὺς ὑδρεῖς ἡ πάλαι τὴν συνδάφορα ἡ εὐχόμαι ὁ θεὸς νὰ τὴν δίνῃ ὑγεία ἡ νὰ ἐξακολουθοῦν τὰ θαυμάσια τοὺς ἔργα.

Δαμάζω Δ. Μαρκόπουλος

Ὑδρα 17-5-38.

147

α Θ. Φ. καὶ ἂν ἐφοδιάσω μανίκι ἐν Ἀθήναις μεγάλου ἔπους φόρμα τῶν ἐφοδιασμένων, θὰ ἔστω ἄριστον.

Κ. Ὑπηρεσιακὸς Πρόεδρος Ἐφέτου. 13/6/38

Προάγεται!

Διὰ τὸ συμφέρον αὐτὸ ἔκαμα
ὅρκον πρὸ μιᾶς ὥρας ἐνώπιον
σας καὶ ἐδῶ ἔκαμνα ἀκόμη
τὸ αἰώνιον μας τρισάγιον

7 Ἰανουαρίου 1937

Μεταξᾶς

14-8-81

Εκπληξη και θλιψη προξενησε σε
όλη Δημοκρατία και όχι μόνο στην Ηπειρο
και στις φίλιες του ΤΕΡΠΑΝΙΟΥ Συνδικατο-
για μεγαλο μερος ολοι οι φιλοι μου
αυτα τα χρονια συνεργατη και στις ΕΝΟΠΕΣ
να συλλυπηθουν πολυ εγκαρδια την Ηπειρο
αυτα Δημητρη Θρασυβουλη

Σωτ. Δημητρακης
Ταξιαρχος χωρικης
Διευθυντης Δ/νσης χωρικης
Αεροπορικων

15-11-81.

Εχω μεγαλα συγχαρητηρια στο
Τερπανικο Συνδεσμο για την εκδοση του βιβλιου
του προσωπικα θεωρω το βιβλιο, Μιλαει μεγα-
λα γεγονοτα απο το χωριο, τη ζωη των
ανθρωπων, απο την αρχη μεχρι τον τωρα καιρο.
Θα διαβασει καθε ελληνικο στο εξωτερικο
χρεος του και δημοσιευσουμε στο Ελληνικο
το ωραιο αυτο εργο.

Κωστας Ζ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΝΟΣ

Είναι μάτι το μοναδικό σωτή Ελλάδα και για τη μοναδικότητα του αυτή θα πρέπει να πάρει πρώτο συμπαραστάτης όλων ... Εμπιστευόμαστε ότι το Τραγούδι Αθηνών της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Πολιτών θα ανταποκριθεί στις προσδοκίες μας και θα ανταποκριθεί στις διάθεση των νέων και των διαφόρων νέων δραστηριοτήτων του Τεχνητικού συνδέσμου και κυρίως θα αποφασίσει τη συμμετοχή των μαθητών μας στο γεγονός των Ευρωπαϊκών Πολιτών. Η μεγαλύτερη ευχαρίστηση μας θα ήταν αν θα μπορούσαμε να σας βοηθήσουμε.

Γεώργιος Δ. Φίλιππάτος
Διευθυντής του Τραγουδιού Αθηνών
της Επιτροπής των Ε.Κ.

Τερέα 6/6/1983

Ήταν αλησμόνητη μια μέρα αυτή η όλων ανθρώπινων και φυσικής ομορφιάς, ο θριαμβος της ποίησης και το δικαίωμα. Εύχομαι στους δημιουργούς και στην επιτροπή τη ιδέας τη προσωπικά και αξιόλογο διάβασμα.

Κ. Παπαγεωργίου
6.6.83

Ἐγκάρδιον εὐχαριστίαν ἀπευθύνω τῷ ἀδελφῷ μου Θεῷ, διὰ μὲ ἐπιχέρησε
νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν ἀγαπητὴν ἐνορίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς ἱερᾶς Κοινότητος
Ὑπ' ἐμὲ Ἁγίας Μητροπόλεως Μαυλικίου ἡ Κυριακὴ καὶ τὴν 28ην καὶ 29ην Μαρτίου ἐ.ἔ.

Καὶ τὸ ὡραῖον Δημήτριον ἔδωσε εἰς ἐμὲ εὐκαιρίαν ὅπως ἐπικαινιστῶ μεταξὺ
πιστοτάτων τῆς θυγατρικῆς Μητροπόλεώς μου, οἵτινες εἶναι «οἱ συνεργοί μου ἐν Χριστῷ»
(Ρωμ. 16, 9) καὶ «οἱ συλλειτουργοί μου καὶ συμπαθοῦντές μοι ἐν τῷ
μυστηρίῳ τῆς ἐκκλησίας μου τοῦ ἁγίου μου καὶ ἐκπέμψαι με πρὸς
τὸν ἴδιον οἶκον τῆς ἐνορίας μου, καὶ καθέξω αὐτοὺς εἰς ἐκ συμπαθειῶν συμφω-
νιῶν διὰ τὴν καλὴν χριστιανικὴν ἀναγέννησιν τῶν χριστιανῶν, οὓς μοι ἐνεπιστεύθη
ὁ Κύριος, ἐμβάθυνσιν καὶ αὔξησιν συνεργείᾳ των, καὶ ἐπικαιροποιῶ ἐμὴν μέριμναν
τῶν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ὅπως τῆς καὶ τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς ἰδιωτικῆς
καὶ τῆς τοιχοῦς μου, καὶ ἐκ βάθους καρδίας καὶ θερμῆς τῆς μὴ ὑπερβολῆς
μου, τῆς φιλοκαλίας, τὴν ὁποίαν ἐκτιμῶ καὶ ἀσκῶ ἐν τῷ ἐκ-
κλησιαστικῷ χώρῳ ἐνορίας.

Ἐξιδιαίτερον καὶ τὸ σπίτιον τοῦτο, ἡμαιρούμενος ἐπὶ ἐπιβλητοῦ
βυζαντινοῦ θρόνου. Καλλωπίσθη ἐξ ἐπὶ ἀμπελοῦν καὶ ἀφρικῶν, ἃ
ὁποῖα ἔδωσε φυσικὰ τὰ προσπάθειαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἱερέ-
ων ἐμῶν καθηκόντων, ἐντυπώσαμε, τὴν, ἐκ ἀμπέλων δύναμιν καὶ
θάρρος διὰ τὰ συνεχίσωμεν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ τὴν βαρεῖαν καὶ
δύσκολον, ἐὰν ὄχι ἐξαιρετικὴν ἐνορίαν ἡμῶν.

Καθήκον μου θεωρῶ, ὅπως ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας καὶ θερμὰς
τὰ μέσῳ τῶν ἀνεπιστρεπτῶν συμβουλῶν τῶν τεμενικῶν ἐπιδόσεως, διὰ φιλοδω-
ρημάτων παρεσχέθησαν τῇ αὐθορμήτῳ τῇ οἰκονομικῇ ἰσχύϊ διὰ τὸν ἐσω-
πὸν ἀπὸ ὄψεως καὶ ἐνδεδειγμένην ἐκκλησιαστικὴν τῆς Μητροπόλεως, τὴν ἐσω-
καὶ τὴν ἀναγκαίαν διακόσμησιν τῆς ἁγίας βίβλου καὶ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς
ἀναγνώσεως αὐτῆς, ἀπὸ μικρὰ ἕως βίβλοι εὐχαριστίας, συνεχέσθω ἐπὶ
τὸ ἔργον τῆς ἐνορίας ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὑφῶ θερμῶς.

Μεθοδεύῃ Κύριος ὁ Θεὸς τὰ ἀρέσκῃ πάντα καὶ ἀναμειλικτοποιήσῃ, τὴν
δίδῃ τὴν ἐμὲ σοφίαν καὶ δύναμιν τῆς καὶ ἐκπληρώσω τὴν ἔργον μου ἀνεπίληπτος.

9-4-1967

Ὁ Μαυλικίου ἡ Κυπρίου Θεόκλητος

Ο Πρόεδρος Δ. Στην 3 Μαΐου 1963 ημέ-
ρα Παρασκευή συνεδρίασε
στην αίθουσα της Α. Μ. Βουλής
η Μόνιμη Επιτροπή Εξωτερικών
Εξωτερικών και η Α. Υ. Περιφερειάρχης.

Οι μόνιμοι και μονιμοποιήσιμοι μαθητές της 1ης Μεταπρατικής Μέσης
Βιομηχανικής Σχολής Πειραιώς

4 Ιουνίου 1958

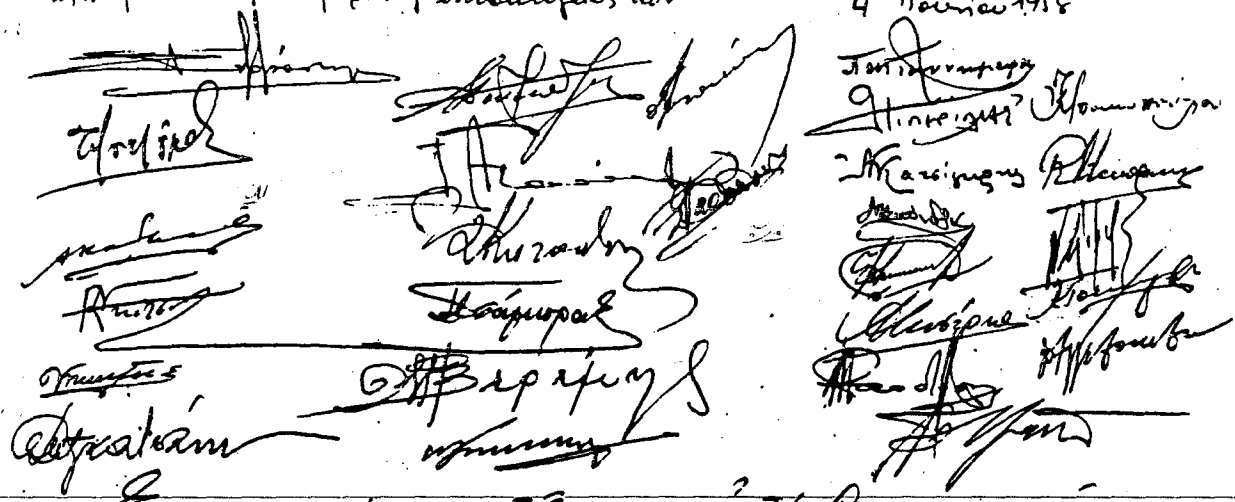

Ένα μεγάλο ευχαριστώ
θα πω σήμερα
στους δασκάλους μου
στους γονείς μου.

Πειραιάς, 4-6-1958

Ο Διευθυντής της Σχολής
Δρακόπουλος

Ευχαριστούμε τους δασκάλους μας για το
[illegible]

Ο Θεμιστοκλής μας είναι πατριώτης για τη δημοκρατία
και μισούσε πάντα τη δικτατορία. Εμιλούσε συχνά στο σχολείο
τη ανοίξη και την αγάπη για δημοκρατία και ελευθερία. Όλη αυτή
η κόρη μας μάθημα ιστορίας και περισσότερο εξαιτίας αρχής μεγάλη και
ευχάριστη. Είναι τώρα όλα μαζί.

Ο Διευθυντής της Μ.Ε.

Διά δικαστικής διαταγής, διά τὸ
ἀντιγεγονὸς ἐμφύλιον κοινω-
νικὸν τῶν "ἐγκληματιῶν ἐπιτυχόν
ἔργου, ἐπανεκδημοῦσι/τοῦ διαμέ
νου. Μέχρι τοῦδε τὸ ἐπίσημον δημο-
σίας θεσπεσιότητος, ἀπὸ οὗ ἔσται
καὶ ἐπιδημῶ εἰς βάρος τῶν χειμα-
ρῶν ἀντεκτυπαλιῶν. —
Καρκανὴ 9 Ἰουνίου 1957

Νικ. Δ. Ἰσαράκης

Ἐξαιρετικὸν ὀλκοῦμον
Μαρία Δ. Ἰσαράκη
Μαρία Κ. Βενιζέλου
Ἰσαράκης (Μαρία Δ. Βενιζέλου)

Ἀπὸν δεσμὸν ἀντιγραφεῖσαν ἐξ
ἑνὸς ὀρθοῦ πρὸς Νέαν ἐξ ἀρχόντος
τῆς Ἀγαθῆς Τύχης, ἐν καὶ εἰς τὸ
ἀδικεῖσθαι ἀρχοντικὸν δὲ ἐπὶ ἀντιγρα-
φοῦσιν ὅπου ἀντιγράφεται ἐπιτρέπεται
ἀκόμη δὲ ἐπὶ ἄφεσιν σας. ——
1 Ἰουνίου 1958

Ἀντώνιος Ἰούνιος
Καθηγητὴς Πανεπιστημίου.

Θαυμάζω τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἰδιαιτέρων πρωτοβουλιῶν καὶ ὀργάνων τῶν Τοπικῶν Συνδρομῶν διὰ τὴν θαυμαστὴν δρᾶσιν του ὑπὲρ τῶν ἐν τοῖς ὄρεσι τῶν ὀπισθοφυλάκων μορφώσεως, ὅστις καὶ ἐξ ἰδίου προσώπου ἐπεσκέφθη μετὰ τῶν ἀνδρῶν του καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπεξέτεινε τὴν τοιαύτην δρᾶσιν του. Ἐν ὀλίγαις λέξεσι ἡ Ἑστία Νέας Σμύρνης δι' ἔργου χαίρει, ἐγχαίρει καὶ θαυμάζει τοὺς ἀδιαλείπτους τῶν Τοπικῶν Συνδέσμων.

15 Ἰουνίου 1955. Τάκης Κ. Χαρδέλος
Πρόεδρος Ἑστίας Νέας Σμύρνης.

Εὐχαριστοῦμεν ἐκ βάθους καρδίας τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ἐργάτας τοὺς πολιτισμοῦ καὶ ἐξαφανίσεως διὰ τῶν συνεχῶν ἐπιδόσεων τοῦ θαυμασίου Ταμιευτικοῦ Συνδέσμου Ἐλαιοῦντος τὴν 12 Δεκεμβρίου 1953 ἡτοιμάσθησαν θεία λειτουργία ἐν τῷ ὄρει Ἅγιος.

Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης

Κατὰ τὸ μέλλον εὐχάριστος ἔκπληξις ἡ ἐπανεμφάνισις τῆς Θεσσαλονικείου ὄψεως. Συγχαίρω θερμότατα τὴν Διεύθυνσιν καὶ τὸ Προσωπικόν αὐτῆς διὰ τὴν καθαριότητα, τὴν τάξιν καὶ τὴν ἄμεμπτον ἐμφάνισιν τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτοῖς διὰ τὸν ὥραν μας ξενοδοχείου, τὸ ὁποῖον ἀναζῇ φρόντισον ὑπὲρ πάντων.

Ἐν Θ/νίκῃ τῇ 8ῃ Μαΐου 1955

Ἐ. Βγενόπουλος

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

Φωτοτυπία
Γεν. Γραμματέως
Πρ. Ἐν. Γονέων
καὶ Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς

«Ἡ ἀκαταπόνητη δραστηριότητα καὶ ἡ δεκτὴ συνεργασία τοῦ Γεγελίως βρῆκε μοι ἀνάλιξιν πλατυτέραν εἰς τὸ παραλίγιον κτίριον μας, ποὺ προωρίσθη διὰ τὴν ἐγκατάστασιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Γεγελίειου Ἐκπαιδευτηρίου. Ἡ συνεργασία μας ἐξελίχθη εἰς ἐγκαρδίαν φιλίαν καὶ ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν. Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν κ. Γεγελίειον διὰ τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν συμπαράστασιν πρὸς ἐμέ.»

Τέχνη Ἑλληνική
Σεπτέμβριος 5/8/55

Ο Τριγωνικός Σύνδεσμος είναι ἔξοχον παράδειγμα δημιουργικῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἀνεπιφύλακτον θαυμασμὸν καὶ ἐκτίμησιν.

Τὸ ἔργον του ἐνδιαφέρει εὐρύτατα τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον. Εὔχομαι νὰ συνεχισθῇ τὸν ἴδιον ἐνδουσιασμὸν καὶ νὰ σύρῃ παλμὸν μεγαλεῖου εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Διότι ἄξιζε νὰ εὑρεθοῦν πολλοὶ ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἀκτινοβολίαν του!

Δ. Βικέλας
καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς
Ἐπιστήμης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
25 Ἀπριλίου 1953.

Περιόδια ἐξήμισυ συγκεντρώσεις τοῦ Τριγωνικοῦ Συνδέσμου ἐξ ὅλου τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἀπὸ ἐνδιαφέροντος ἔργον καὶ παρουσιάσεων. Ἐδῶ δὲ παρατηροῦμεν τὰ ἀποτελέσματα ἐνὸς σοβαρίσματος ἐργασίας.

17-19-54.

Ἐμμ. Γεωργαντᾶς Εἰσαγ. Ἐμπ. Σχολῆς.

Μια ἐρημική, νοτερή ἐρημική ἐρημιά μ' ἔκανε
τὸ ἀθάνατο αὐτὸ ἔρημο νὰ ποτίσουμε
μὲ ἐρημικὴ ψυχή, νὰ μᾶς ἀνατρέφει τὸ δάσος μὲ
τὴν πρασινάδη του καὶ ἡ ἐρημιά, πιὰ ἀπὸ τότε, ἔγινε ἔρημη.—

27/5/52 Νίκος Καζαντζάκης
Δόκιμ. Ταξ. Ἀρχ. Φλωρίνης

Ἤθελα νὰ ἔρθουν ὅσοι ἔχουν νὰ ἰδοῦν, ἡ ἐξοχὴ
νὰ μᾶς μιλήσει μὲ τὴν ἰδιωτική της γλῶσσα

Ἐξοχότατοι
Φλωρινεῖς

Νικόλαος Ἀθ. Καζαντζάκης
3 Ἰουνίου 1952

Μένω ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὸ θαυμάσιον
λόγον ὡραϊσμοῦ τοῦ ὁποίου ἐπεξετέλεσε
πνευματικὴ ἀρωματοθυελλία ὁμαδικῶς ἐπὶ τῆς
Φλωρινῶν Τεμπῶν

7-6-1952

Ἀγ. Μυλωνᾶς
Διοικητὴς Ἀγροφυλακῆς Φλωρίνης

14-8-1931

Ἡ ἁγία ... τὸ γνῶσι ἐπὶ λίβα ἀπὸ τοῦ πολέμου

Ἀπεμπολῶ Α. Ἀργυρόπουλος.

Ἡ Τροία ἐξ ἧς ἂν νέλθη σύγκειται ἐκ τοῦ παρόντος ἀδύνατον ἐξ ἀνάγκης

Ἐπὶ ἐπιστροφῇ τῆς ἀναφερθείσης ἐφ' ὅλου τοῦ ἐπιβαλλομένου ποσοστοῦ τοῦ μεταφερθέντος εἰς ἀποθήκην Τροίας. 141 81 77

Ἀξίζει ναὶ ἐταιρεία τῆς πόλης Τροίας
διὰ τὸ ἔργον τοῦ φωτισμοῦ.—
7 Ἰανουαρίου 1932
Ὁ Διευθυντὴς
Γεωργ. Μαρίζης
ὑπάλληλος ἐπιμέλειας.

Ν. Ι. Μακεδόνος
Εἶναι λίαν εὐχάριστος
εἰς ὅλους!
Δίδει καὶ τρία ἔτη ἐπιστολικῆς
συνεργασίας αὐτῆς.—
Τροιζηνία Τροίας 7 Ἰανουαρίου 1932
Ὁ Διευθυντὴς Ποσειδωνίου

Ecce ultima Tragoedia Via Tiburtina
Evocatio.
Romae 14 VIII 31

1930 Μαΐου 31η

Ἀξιότιμε μου φίλε τοῦ λαμπροῦ Τμήματος ἐκπαιδεύσεως χρονολογοῦμαι ἀπὸ τοῦ 1900. Ὁ διευθυντὴς τότε τοῦ Μουσείου κ. Δέλτας, ἐπιφορτισθεὶς τὴν προσωπείαν μου ὡς ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἀρχαίων, ἵνα διδάξωσι τὴν ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἱστορίας, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιτεχνικῆς αἰσθήσεως, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαιολογίας, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαιολογίας. Ἐπὶ τῇ εἰσηγήσει ταύτῃ ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἀρχαίων, ἵνα διδάξωσι τὴν ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἱστορίας, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιτεχνικῆς αἰσθήσεως, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαιολογίας. Μετὰ δύο ἔτη, ἐπὶ ὑπουργίας τοῦ κ. Ἀλεξ. Ζαΐμη, ἐπανελήφθη ἡ ἐπιστράτευσις καὶ ἀπεφασίσθη τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐκδόσεως τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἡ ἀνάθεσις τοῦ ἔργου τούτου εἰς ἐμέ. Ἐπὶ τῇ εἰσηγήσει ταύτῃ ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἀρχαίων, ἵνα διδάξωσι τὴν ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἱστορίας, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιτεχνικῆς αἰσθήσεως, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαιολογίας. Μετὰ τοῦτο

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Μαΐου 29

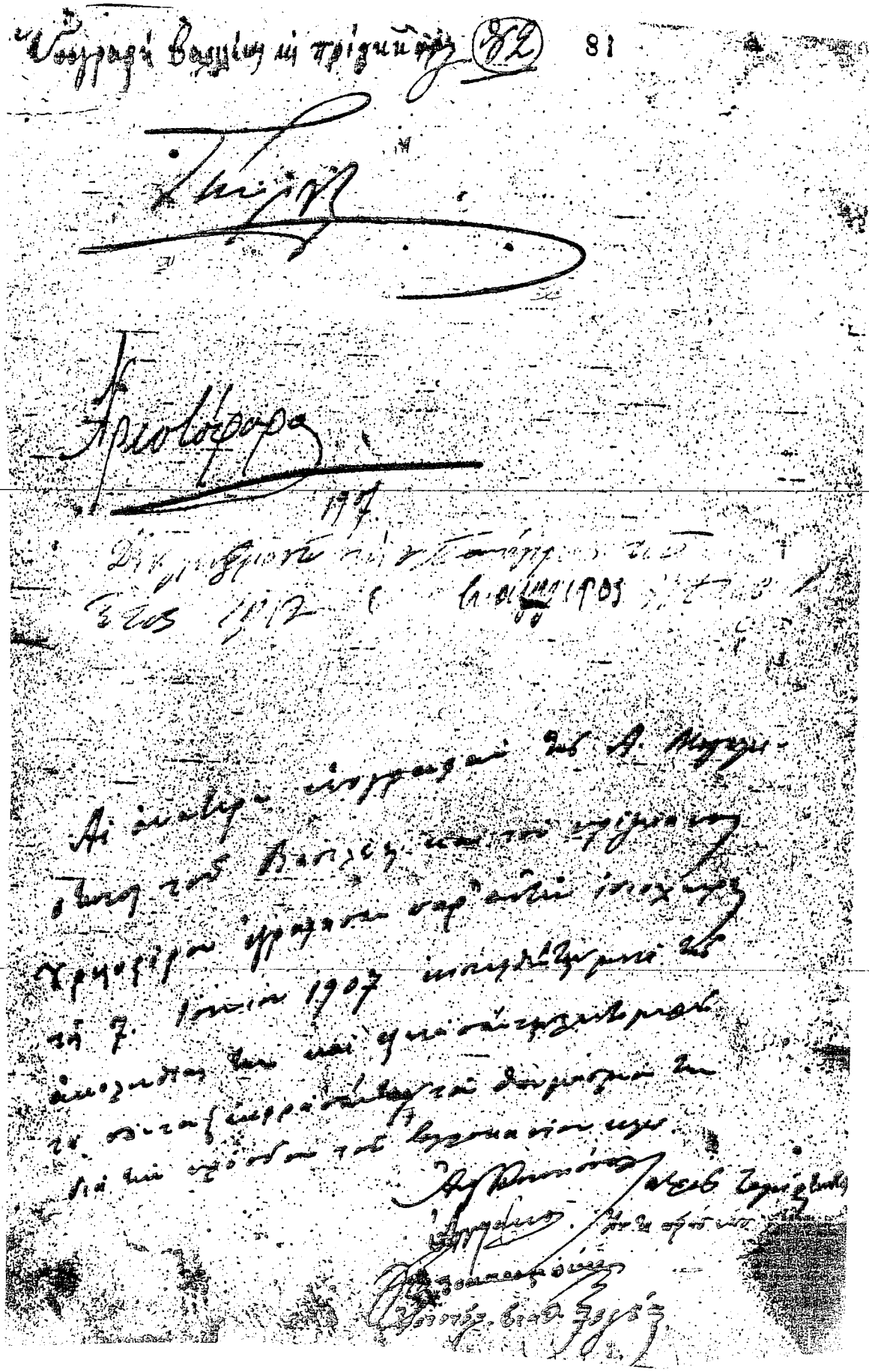

Ἐμπορικὸν Λονδῖνον Δουκρέτ
Δόμπρο & Σία Ἐξοχὴ ἀλληλογραφίας
Ἐμπορικὸν Λονδῖνον

Ἡ ἑνωσις φέρει τὴν ἰσχὺν πάσῃ συναλλαγῇ ἀγαθῆς πίστεως καὶ ἀξιοπιστίας.

Ἐν Λονδίνῳ τῇ 7 Ἰανουαρίου 1898

Ἀρχιτ. Χριστόδουλος Μελισσινός
νομικὸς σύμβουλος τοῦ Πολυτεχνικοῦ ὁμίλου

Συγχαίρομεν τοῖς αὐτοῦ μεγαλυνθεῖσι τῇ τῶν ἔργων σας
τοιαύτῃ μαρτυρίᾳ τῆς ἐκτιμήσεως.

Χειρόγραφον τοῦ
27 Ἰουλίου 1898.

Λεπτομέρειες.

Ὀνόματα τοῦ πλοίου
τὸ παλαιὸν ὄνομα
τὸ νέον ὄνομα καθὼς ἐμφανίζεται